

D. BONAVENTURAE

S. R. E. EPISCOPI CARD.

ALBANENSIS, DOCTO-

RISQ. SERAPHICI

ORD. MINORVM.

In Primum Librum Sententiarum
elaborata Dilucidatio.

COLLECTIS VNIVERSIS PRIORIBVS EDITIONIBVS;
quidquid aut elegantiae, aut eruditionis in illis antea sparsim lege-
batur; huic uni appositum est totum; & longè copiosius, ac emen-
daciùs: ita ut uix ampliùs sit, quod in tanto opere desiderari queat.

*Recognoscente R. P. M. Ioanne Balainio Andrio,
Franciscano Conuentuali.*

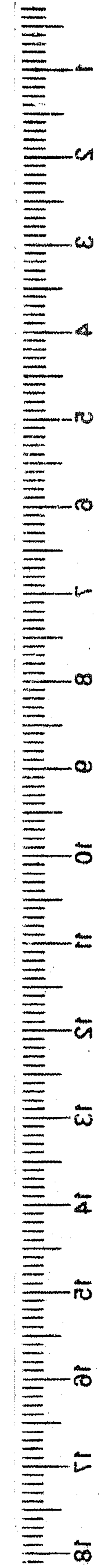
CVM QVINCVPLICI INDICE.

VENETIIS, ad Signum Seminantis.

M. D. LXXIII.

LIBRARIUS
UNIVERSITATIS
DE
PADOVA

D. BONAVENTURAE

S. R. E. EPISCOPI CARD.

ALBANENSIS, DOCTO-

RISQ. SERAPHICI

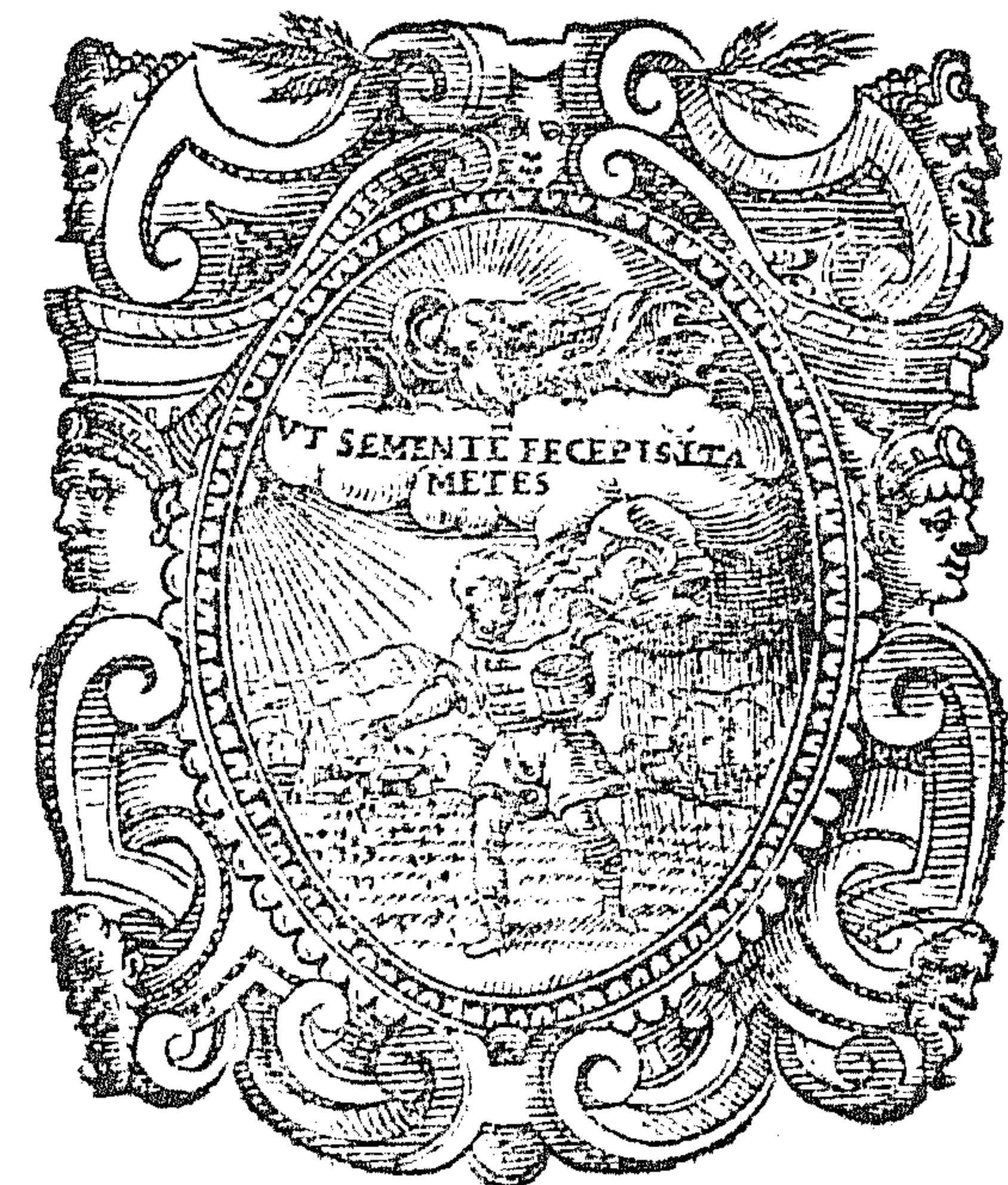
ORD. MINORVM.

In Primum Librum Sententiarum
elaborata Dilucidatio.

COLLECTIS VNIVERSIS PRIORIBVS EDITIONIBVS;
quidquid aut elegantiae, aut eruditionis in illis antea sparsim lege-
batur; huic uni appositum est totum; & longè copiosius, ac emen-
daciùs: ita ut uix amplius sit, quod in tanto opere desiderari queat.

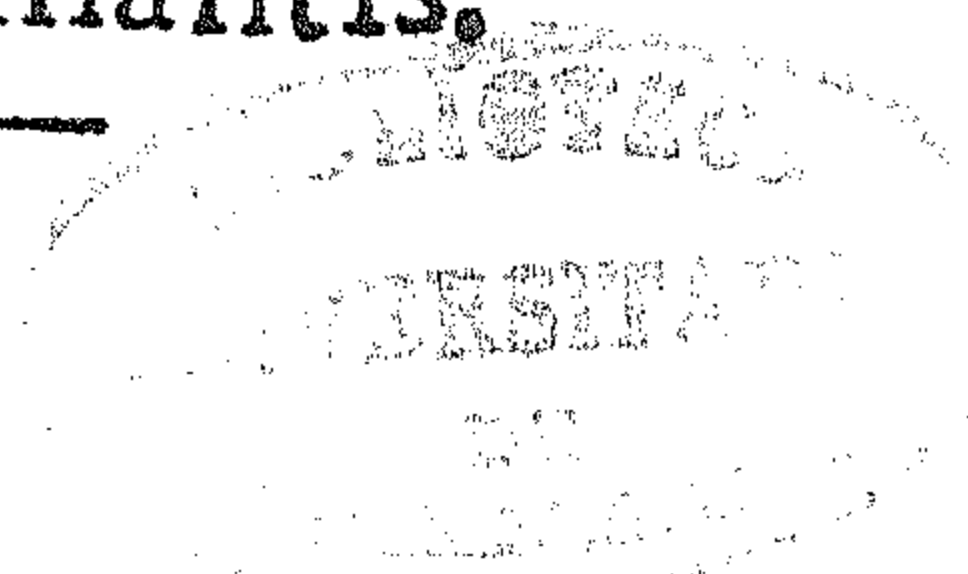
*Recognoscente R. P. M. Ioanne Balainio Andrio,
Franciscano Conuentuali.*

CVM QVINCVPLICI INDICÈ.

VENETIIS, ad Signum Seminantis.

M. D. LXXIII.

E L E N C H V S

Q V A E S T I O N V M

IN HOC PRIMO LIBRO

DISPUTATARVM.

EX PROLOGO.

VAE materia, quodue subiectū in Theologia, uel in Libris Sententiarū? q. 1.

Quæ pariter causa formalis, quæ ue procedēdi modus in eisdē libris? q. 2.

Quis item finis eorundē, speculari; an ut boni fiamus? q. 3.

Quæ præterea causa agēs & efficiens; siue quis Autor horū Librorum? q. 4.

DISTINCTIO I.

ARTICVLVS I.

An uti sit actus uolūtatis, uel rationis? q. 1.

An omni creato utendum sit? quæst. 2.

An solo bono increato utendū sit? q. 3.

ARTICVLVS II.

An frui sit actus uoluntatis, uel aliarum potentiarum? q. 1.

ARTICVLVS III.

An deo fruendum sit? q. 1.

An solo deo, uel bono increato fruendum sit? q. 2.

DISTINCTIO II.

ARTICVLVS I.

An tantum unus deus sit? q. 1.

An cum dei unitate personarū pluralitas ponenda sit? q. 2.

An in personis diuinis sit ponere infinitatem? q. 3.

An tantum tres sint eadem diuinæ personæ? q. 4.

DISTINCT. III.

PARS PRIMA.

ARTICVLVS I.

An deus à creatura cognoscibilis sit? q. 1.

An isdem per creaturas cognoscibilis sit? q. 2.

An & in omni statu per easdē creaturas ab homine cognoscibilis sit? q. 3.

An Trinitas personarū cū unitate essentiæ naturaliter per creaturas, cognosci possit? q. 4.

DISTINCT. III.

PARS SECUNDA

ARTICVLVS I.

An circa tria hæc, scilicet memoriā, intellectum, & uoluntatē consistat imaginis ratio? q. 1.

An imago attendatur in his eis

E L E N C H V S.

dem potentiis per comparationem ipsarum ad deū? q. 2.
An hæ tres dictæ animasticæ potētie idē in essentia sint cum ipsa anima? q. 3.

A R T I C V L V S II.

An imago attēdat in mēte, notitia, & amore, ut ī potētis, aut ut in habitibus: aut ut ī potētis & habitibus simul: uel ut in substātia & habitibus? q. 1.

An tria prædicta ordinē æqualitatis, & cōsubstātialitatis adinuicem habeant? q. 2.

An Trinitas hæc imaginis. s. mētis, notitiæ, & amoris necessariō ducat in cognitionē summæ Trinitatis quantum ad personas? q. 4.

DISTINCT. III.

A R T I C V L V S I.

An isthæc locutio admittēda sit ī diuinis, deus genuit deū? q. 1.
An & hæc, deus genuit alium deum? q. 2.

An nomen hoc [Deus] congruē pluraliter inflecti possit? q. 3.

An idē nomen personam, uel naturam de se supponat? q. 4.

DISTINCTIO V.

A R T I C V L V S I.

An substantia, siue essentia diuina generet? q. 1.

An concedendum sit, filium generari de substantia patris? quæst. 2.

A R T I C V L V S II.

An essentia generetur? q. 1.

An item per generationem cōmunicetur? q. 2.

DISTINCTIO VI.

A R T I C V L V S I.

An in diuinis generatio filii sit

secundum conditionem necessitatis? q. 1.

An pariter & secundum rationē uoluntatis sit? q. 2.

An item & secundum rationem exemplaritatis? q. 3.

DISTINCT. VII.

A R T I C V L V S I.

An posse generare, in diuinis dicat quid, uel aliquid? q. 1.

An potentia generandi sit & in filio? q. 2.

An posse generare, & posse creare, unum posse sint? q. 3.

An posse generari, & posse creari, uniuocum posse sit? q. 4.

DISTINCT. VIII.

P A R S P R I M A.

A R T I C V L V S I.

An ueritas sit proprietas diuinī esse? q. 1.

An diuinū esse ita uerū sit, ut nō esse cogitari nō possit? q. 2.

A R T I C V L V S II.

An deus immutabilis sit? q. 1.

An & ipse solus immutabilis sit? quæst. 2.

DISTINCT. VIII.

P A R S S E C V N D A

A R T I C V L V S I.

An deus sit summē simplex? q. 1.

An eidem soli summē simplicē esse conueniat? q. 2.

An anima rationalis sit tota in toto, & tota in qualibet parte totius? q. 3.

An deus sit in quodam determinato genere? q. 4.

DISTINCTIO IX.

A R T I C V L V S I.

An in diuinis statuenda sit generatio? q. 1.

E L E N C H V S.

An inibi inter gignentem & genitum distinguat? q. 2.

An item illic æterna sit? q. 3.

An etiam terminata sit? q. 4.

DISTINCTIO X.

A R T I C V L V S I.

An necessariō in diuinis ponenda sit persona per modum liberalitatis procedens? q. 1.

An similiter necesse sit ibidem ponere personam per modū charitatis & amoris procedentem? q. 2.

An item tertio oporteat personam inibi ponere, per modū mutuæ charitatis procedentem? q. 3.

A R T I C V L V S II.

An amor, siue charitas propriū spiritus sancti sit? q. 1.

An Spiritus sanctus unitas & nexus amorum sit; patris. s. & filii? q. 2.

An isdem Spiritus sanctus propriè spiritus sit? q. 3.

An Spiritus sanctus prius à patre filioque procedat? q. 1.

An ab eisdem tanquam ab uno principio, uel tanquam à duobus procedat? q. 2.

An Spiritus sanctus prius à patre quam à filio procedat? q. 1.

An ab eisdem tanquam ab uno principio, uel tanquam à duobus procedat? q. 2.

An Spiritus sanctus prius à patre quam à filio procedat? q. 1.

An ab eisdem tanquam ab uno principio, uel tanquam à duobus procedat? q. 2.

An Spiritus sanctus prius à patre quam à filio procedat? q. 1.

An ab eisdem tanquam ab uno principio, uel tanquam à duobus procedat? q. 2.

An Spiritus sanctus prius à patre quam à filio procedat? q. 1.

An ab eisdem tanquam ab uno principio, uel tanquam à duobus procedat? q. 2.

An Spiritus sanctus prius à patre quam à filio procedat? q. 1.

An ab eisdem tanquam ab uno principio, uel tanquam à duobus procedat? q. 2.

An Spiritus sanctus prius à patre quam à filio procedat? q. 1.

An ab eisdem tanquam ab uno principio, uel tanquam à duobus procedat? q. 2.

DISTINCT. XIII.

A R T I C V L V S I.

An in diuinis ponere sit processionem? q. 1.

An processio S. sancti idem sit, quod generatio? q. 2.

An etiam re, uel tantum ratione processio Spiritus sancti à generatione filii distet? q. 3.

An Spiritus sanctus sit ingentus? q. 4.

An Spiritus sanctus sit ingentus? q. 4.

DISTINCT. XIII.

A R T I C V L V S I.

An sit ponere temporalem processionem Spiritus sancti? q. 1.

An isthæc Spiritus sanctus temporalis processio, cum æterna eiusdem processione in numerum ponat? q. 2.

A R T I C V L V S II.

An Spiritus sanctus in propria persona, uel in effectu detur? q. 1.

An Spiritus sanctus à sanctis uiribus etiam detur? q. 2.

An Spiritus sanctus à sanctis uiribus etiam detur? q. 2.

An Spiritus sanctus à sanctis uiribus etiam detur? q. 2.

An Spiritus sanctus à sanctis uiribus etiam detur? q. 2.

An Spiritus sanctus à sanctis uiribus etiam detur? q. 2.

An Spiritus sanctus à sanctis uiribus etiam detur? q. 2.

An Spiritus sanctus à sanctis uiribus etiam detur? q. 2.

An Spiritus sanctus à sanctis uiribus etiam detur? q. 2.

An Spiritus sanctus à sanctis uiribus etiam detur? q. 2.

An Spiritus sanctus à sanctis uiribus etiam detur? q. 2.

An Spiritus sanctus à sanctis uiribus etiam detur? q. 2.

An Spiritus sanctus à sanctis uiribus etiam detur? q. 2.

An Spiritus sanctus à sanctis uiribus etiam detur? q. 2.

E L E N C H V S.

mitti dicantur? q. 2.
An item ambo ad eadem dona gratiæ augmentanda mittantur? q. 3.

D I S T I N C T. X V I.

A R T I C V L V S I.

Quid sit missio uisibilis? q. 1.
Ad qd profit missio uisibilis spiritus sancti? q. 2.
Ad conueniēter filius missus est in creatura rationali: Spiritus uerò sanctus in irrationali & insensibili, scilicet columba, igne, & flatu? q. 3.

D I S T I N C T. X V I I.

P A R S P R I M A.

A R T I C V L V S I.

An ultra donū charitatis increatæ ponendum sit & donū creatæ charitatis? q. 1.
An charitas ex charitate amabilis sit? q. 2.
An quis certitudinaliter scire possit, quod in charitate sit? quæst. 3.
An charitas à charitatem non habente cognoscibilis sit? q. 4.

D I S T I N C T. X V I I.

P A R S S E C V N D A

A R T I C V L V S I.

An charitas secundum substantiam augeri possit? q. 1.
An item seipsa, uel aliunde augetur? q. 2.
An e conuerso minui possit? q. 3.
An etiam in augēdo terminum habeat? q. 4.

D I S T I N C T. X V I I I.

A R T I C V L V S I.

An spiritus sanctus donum sit, in quo alia dona donantur? quæst. 1.

An spiritus sãctus ab æterno, uel ex tempore donum sit? q. 2.
Donum, an datum cõueniētius de Spiritu sancto dicat? q. 3.
An donū propriè de spiritu sancto in diuinis dicatur? q. 4.
An donum, siue donabilitas sit eiusdem proprietatis distinctiua? q. 5.
An spiritus sanctus ratione donabilitatis dicatur spiritus noster? quæst. 6.

D I S T I N C T. X I X.

P A R S P R I M A.

A R T I C V L V S I.

An in diuinis sit ponere æqualitatem? q. 2.
An ibidē sit sūma equalitas? q. 2.
An conuersim ibidem illa dicatur? q. 3.
An etiam sit inibi equalitas cum circuminceptione? q. 4.

D I S T I N C T. X I X.

P A R S S E C V N D A.

A R T I C V L V S I.

An in diuinis sit ponere totum integrale? q. 1.
An & ibidem sit ponere totum uniuersale? q. 2.
An in diuinis personis sit ponere principium materiale? q. 3.
An & inibi ponere sit differentiam secundū numerum? q. 4.

D I S T I N C T. X X.

A R T I C V L V S I.

An in diuinis sit ponere adæquationem potentia quò ad extensionem possibilium? q. 1.
An item inibi sit equalitas quò ad potentia intensionem? q. 2.

A R T I C V L V S I I.

An inter diuinas personas ordo sit? q. 1.

E L E N C H V S.

An ordo hic, naturæ ordo sit? q. 2.

D I S T I N C T. X X I.

A R T I C V L V S I.

An dictio exclusiua, scilicet Solus, uerè addatur termino substantiali respectu prædicati proprii, ita ut rectè dicatur, solus deus est pater? q. 1.
An item eadem dictio exclusiua uerè addi possit termino substantiali a parte prædicati? q. 2.
An præfata exclusiua dictio uerè addatur termino personali respectu prædicati proprii? q. 1.
An & eidem termino personali addi possit respectu prædicati communis? q. 2.

D I S T I N C T. X X I I.

A R T I C V L V S I.

An deus nominabilis sit? q. 1.
An unū, uel plura nomina deus habeat? q. 2.
An omnia diuina nomina trãslatiua sint? q. 3.
An quæ de reo dicuntur nomina, secundum substantiam dicantur? q. 4.

D I S T I N C T. X X I I I.

A R T I C V L V S I.

An nomen personæ ad diuina transferri debuit? q. 1.
An in diuinis utendum sit nomine substantiæ, & substantiæ? quæst. 2.
An ibidem & nomine Essentiæ utendum sit? q. 3.

A R T I C V L V S I I.

An in diuinis nomen hoc substantia, numeretur? q. 1.
An itē & nomē hoc essentia? q. 2.
An catholicè, & orthodoxè dicere possimus, plures deos? q. 3.

D I S T I N C T. X X I I I.

A R T I C V L V S I.

An nomen hoc, Unus, positiuè, uel priuatiuè dicatur in diuinis? q. 1.
An item secundum substantiam, uel secundum relationem dicatur? q. 2.

A R T I C V L V S I I.

An nomina purè numeralia positiuè, uel priuatiuè dicantur in diuinis? q. 1.
An similiter secundum substantiam, uel secundum relationem dicantur? q. 2.

A R T I C V L V S I I I.

An nomina numeralia unitatè importent? q. 1.
An unitas, per nomen hoc, Trinus, uel Trinitas, importata, essentia, uel suppositi unitas sit? quæst. 2.

D I S T I N C T. X X V.

A R T I C V L V S I.

An nomen hoc, Persona, secundū substantiam, uel secundum relationem dicatur in diuinis? quæst. 1.

Quid est persona, secundum definitionem? q. 2.

A R T I C V L V S I I.

An nomen hoc, Persona, uerè diuinis personis commune sit? quæst. 1.
An pariter uniuocè dicatur de creatis, & increatis personis? quæst. 2.

D I S T I N C T. X X V I.

A R T I C V L V S I.

An in diuinis ponere sit proprietates personales? q. 1.
Quid sint huiusmodi proprietates? q. 2.

an proprietatum personalium actus sit, hypostasies distingueretur, uel iam distinctas ostendat? q. 3.

Quot sint numero proprietates hęc personales in diuinis? q. 4.

DISTINCT. XXVII.

P A R S P R I M A

A R T I C V L V S I.

an patrem esse, & generare, una & eadem notio sit? q. 1.

an generatio sit causa paternitatis; uel econtra paternitas causa generationis? q. 2.

an diuinarum proprietatum sit aliqua abstractio? siue an diuinas proprietates cōtingat aliquo modo abstrahi? q. 3.

an liceat contrariē opinari de notionibus diuinis? q. 4.

DISTINCT. XXVII.

P A R S S E C V N D A.

A R T I C V L V S I.

an Verbum in diuinis essentialiter, uel notionaliter dicatur? quest. 1.

an nomine Verbi importetur respectus ad creaturas? q. 2.

Quod prius secundum rationē intelligēdi, Verbum, an Sapientia, siue notitia? q. 3.

an nomen hoc, Verbum rectē ad diuinā translaturum sit? q. 4.

DISTINCT. XXVIII.

A R T I C V L V S I.

an ingenuus, siue innascibilis secundum substantiam, uel secundum relationē dicatur? q. 1.

an innascibilitas eadem relationem importet, quam paternitas? q. 2.

an innascibilitas, uel paternitas sit proprietas, siue relatio pa-

tris? quest. 3.

an improcessibilitas sit notio patris, quemadmodum innascibilitas? q. 4.

DISTINCT. XXIX.

A R T I C V L V S I.

an nomen hoc, Principium, personaliter, siue notionaliter accipi possit in diuinis? quest. 1.

an item cum notionaliter, uel essentialiter sumitur; uniuocē, an æquiuocē dicatur? q. 2.

A R T I C V L V S II.

an pater et filius dici possint unū principium spūs sancti? q. 1.

an propositiones hęc admittēde sint. Pater & filius sunt unus spirator. Pater & filius sūt idē principium spiritus. s. Pater & filius sunt unum principium spiritus sancti? q. 2.

DISTINCT. XXX.

A R T I C V L V S I.

an nomen aliquid ex tēpore de deo dicatur? q. 1.

an nomina, quę de deo ex tēpore dicuntur; per se, uel per accidens dicantur? q. 2.

an item realem relationem in deo dicant? q. 3.

DISTINCT. XXXI.

P A R S P R I M A

A R T I C V L V S I.

an æqualitas, & similitudo posituę, uel priuatiuę de deo dicantur? q. 1.

an etiam secundum substantiā, uel secundum relationem ibidem dicantur? q. 2.

an pariter mutuam relationem dicant in patre & filio? quest. 3.

DISTINCT. XXXI. DISTINCT. XXXIII.

P A R S S E C V N D A.

A R T I C V L V S I.

an imago in diuinis secundum substantiam, uel secundum relationem dicatur? q. 1.

an item propriē de filio dicatur? q. 2.

an eternitas patri, species imagini, & usus muneris rectē approprientur? q. 3.

A R T I C V L V S II.

an deus unum cum creatura esse, dici possit? q. 1.

an creatura cum creatura unū esse, dici possit? q. 2.

an unitas patri, æqualitas filio, concordia spiritui sancto rectē approprientur? q. 3.

DISTINCT. XXXII.

A R T I C V L V S I.

an uerū sit dictu, Pater & filius diligunt se spiritu sancto? q. 1.

ablatus ille, Spiritu sancto, in qua habitudine construitur, cum. s. dicit, Pater & filius diligunt se spiritu sancto? q. 2.

A R T I C V L V S II.

an rectē dici possit, Pater est sapiens sapientia genita? q. 1.

an item rectē dictu sit, Pater est potens potentia, siue uirtute, quam genuit? q. 2.

DISTINCT. XXXIII.

A R T I C V L V S I.

an proprietas sit persona? q. 1.
an proprietas sit essentia? quest. 2.

an notio de notione prædicatur? q. 3.

an notiones, siue proprietates seipsas denominent? q. 4.

A R T I C V L V S I.

an in diuinis res naturę supra naturam addat? q. 1.

an ibidem persona prædicetur de natura, & natura de persona? q. 2.

an item inibi ponere sit appropriationem? q. 3.

an etiam ponere sit & translationem. q. 4.

DISTINCT. XXXV.

A R T I C V L V S I.

an ponere sit ideas in deo? q. 1.
an unam, uel plures ponere sit in illo? q. 2.

an item plures secundum rationem sint huiusmodi idę? quest. 3.

an pariter plurificetur in deo secundum plurificationem ideatorum in specie tantum; uel etiā in indiuiduis? q. 4.

an similiter finitę, uel infinitę numero sint eędem? q. 5.

an tandem & ordinem habeant? quest. 6.

DISTINCT. XXXVI.

A R T I C V L V S I.

an res ab eterno fuerint in deo? quest. 1.

an res ratione essentię, uel personę in deo sint? q. 2.

A R T I C V L V S II.

an omnia sint uita in deo? q. 1.
an res uerius esse in deo habeat, quam in proprio genere? quest. 2.

A R T I C V L V S III.

an mala in deo sint? q. 1.

an & imperfecta in eodem sint? quest. 2.

DISTINCT. XXXVII.

**PARS PRIMA.
ARTICVLVS I.**

An deus in omnibus rebus sit?
quæst. 1.

An item ubique sit? q. 2.
ARTICVLVS II.

An ubique esse, soli deo conueniat? q. 1.

An semper & ab æterno eidẽ soli sic esse conueniat? q. 2.

ARTICVLVS III.

An deus uniformiter, & æqualiter in omnibus rebus sit?
quæst. 1.

Quot, & quibus modis deus in rebus sit? q. 2.

**DISTINCT. XXXVII.
PARS SECVNDA.**

ARTICVLVS I.

An deus localis sit? q. 1.

An deus secundum locum mutabilis sit? q. 2.

An & extra omnem locum existat, ab omni loco separabilis sit? q. 3.

ARTICVLVS II.

An angelus localiter sine corpore moueri possit? q. 1.

An angelus, dũ mouetur: per medium moueatur? q. 2.

An dum mediũ id pertrãsit; motu subito uel successiuo pertranseat? q. 3.

DISTINCT. XXXVIII.

ARTICVLVS I.

An præscientia dei rerum causa sit? q. 1.

An uiceuersa à rebus causata sit? quæst. 2.

ARTICVLVS II.

An præscientia isthac dei rebus præscitis necessitatem impo-

E L E N C H V S.

nat? quæst. 1.
An deus quẽ præscit, necessariò præsciat? q. 2.

DISTINCT. XXXIX.

ARTICVLVS I.

An deus alia à se cognoscat?
quæst. 1.

An si alia à se cognoscit; uniuersa illa cognoscat? q. 2.

An item plura scire possit, quàm sciat? q. 3.

ARTICVLVS II.

An deus se, & alia à se una & eadem cognitione cognoscat?
quæst. 1.

An item mutabilia immutabiliter cognoscat? q. 2.

An pariter & præsentem uniuersa cognoscat? q. 3.

DISTINCT. XL.

ARTICVLVS I.

An prædestinatio quid æternum, uel temporale sit? q. 1.

An item scientiã, uel uoluntatem dei principalius & completius importet? q. 2.

ARTICVLVS II.

An prædestinatio inferat salutis necessitatem libero arbitrio?
quæst. 1.

An æquẽ certitudinem in euentu ponat: ut. scilicet aliter euenire non possit, nisi sicut deus prædefiniuit? q. 2.

ARTICVLVS III.

An electio ab æterno, uel ex tempore in deo sit? q. 1.

An item idẽ sit, quod prædestinatio? q. 2.

ARTICVLVS IIII.

An obduratio pœna, uel culpa sit? q. 1.

An pariter a deo sit? q. 2.

E L E N C H V S.

DISTINCT. XLI.

ARTICVLVS I.

An prædestinatio, & reprobatio causam meritoriam in nobis habeant? q. 1.

An in deo dare sit prædestinationis & reprobationis causam, uel rationem? q. 2.

ARTICVLVS II.

An deus per modum complexio- nis res cognoscat? q. 1.

An enunciabilia, quẽ semel deus cognoscit, semper cognoscat?
quæst. 2.

DISTINCT. XLII.

ARTICVLVS I.

An deus possit in omne, aliud à se? q. 1.

An pariter possit in omnia, in quibus agens creatum potest? q. 2.

An item possit, quæ agenti creato impossibilia sunt? q. 3.

An possibile simpliciter dicatur aliquid secundum causas superiores, uel inferiores; hoc est secundum potentiam diuinam, uel creatam? q. 4.

DISTINCT. XLIII.

ARTICVLVS I.

An potentia dei secundum quod huiusmodi, infinita sit? q. 1.

An pariter quantum ad esse infinita sit? q. 2.

An similiter possit in effectum actu infinitum? q. 3.

An & ad infinita se extēdat? q. 4.

DISTINCT. XLIIII.

ARTICVLVS I.

An deus potuerit facere mundũ meliorem quò ad substantias partium integrantium?
quæst. 1.

E L E N C H V S.

An item quantum ad eorundem partium proprietates? q. 2.

An pariter quatum ad ordinem partium? q. 3.

An æquẽ potuerit deus facere mūdum ipsum antiquiorem?
quæst. 4.

ARTICVLVS II.

An deus, quod semel potest; semper possit? q. 1.

DISTINCT. XLV.

ARTICVLVS I.

An in deo ponere sit uoluntatẽ?
quæst. 1.

An deus dici possit omniuolens; sicut & omnipotens, & omnisciens dicitur? q. 2.

ARTICVLVS II.

An uoluntas dei rerum causa sit?
quæst. 1.

An item earundem prima, & immediata causa sit? q. 2.

ARTICVLVS III.

An uoluntas diuina conuenienter diuidatur in uoluntatem signi, & beneplaciti? q. 1.

Quæ, & quot sint diuinæ uoluntatis signa? q. 2.

DISTINCT. XLVI.

ARTICVLVS I.

An deus uelit omnes homines saluos fieri uoluntate beneplaciti? q. 1.

An deus uelit mala fieri? q. 2.

An mala fieri, bonum sit?
quæst. 3.

An item mala fieri, uerum sit?
quæst. 4.

An malum a dei uoluntate ordinabile sit? q. 5.

An pariter de complemento uniuersi sit? q. 6.

E L E N C H V S.
DISTINCT. XLVII.

ARTICVLVS I.
An uoluntas beneplaciti dei
impediri possit? q. 1.
An quis contra dei uoluntatem
signi facere possit? q. 2.
An deus mala permittere de-
beat? q. 3.
An item mala precipere possit?
quæst. 4.

DISTINCT. XLVIII.

ARTICVLVS I.
An possibile sit uoluntatem no-

stram uoluntati diuinæ con-
formari? q. 1.

An uoluntas nostra ex conformi-
tate ad diuinam uoluntatem
iusta efficiatur? q. 2.

ARTICVLVS II.

An teneamur uoluntatem no-
stram uoluntati diuinæ con-
formare in ratione uolendi?
quæst. 1.

An & quò ad uoluntatem eandem
eidem conformare teneamur?
quæst. 2.

P I N I S.

ARTICVLI, IN QVIBVS
MAGISTER SENTENTIARVM
COMMVNITER AB
omnibus non tenetur.

EX PRIMO LIBRO.

PRIMÒ quòd charitas, qua
diligimus deum & proxi-
mum: est spiritus sanctus.
Dist. 27. cap. 2. Vel quòd chari-
tas, quæ est amor dei & proximi,
non est aliquid creatum.

Secundò, quòd nomina nume-
ralia dicta de deo, dicuntur so-
lum relatiuè, Dist. 24. cap. *Et si
diligenter.* Vel quò nomina nume-
ralia, trinus, & trinitas, non di-
cunt positionem, sed priuatio-
nem tantum.

Tertiò, quòd, simile, & æqua-
le similiter dicuntur de deo pri-
uatiuè. Dist. 21. cap. *Et hoc idem.*

Quartò, quòd deus semper
potest quicquid aliquando po-
tuit: & uult quicquid uoluit: &
scit quicquid sciuit. Dist. 44.
capit. *Præterea quæri solet.*

EX SECUNDO LIBRO.

Primò, quòd angeli meruerunt
beatitudinem per gratiam sibi
datam, ita quòd præmium præ-
fuit meritum: sed postea merue-
runt per obsequia fidelibus exhi-
bita. Dist. 5. cap. *Hic quæri solet.*
Vel quòd in angelis præmium
præcedit, & meritum respectu
præmii substantialis habet sub-
sequi.

Secundò, quòd angeli in merito
respectu essentialis præmii, & in
ipso præmio proficiunt usque
ad iudicium. Distin. 11. cap.
Præterea illud &c.

Tertiò, quòd charitas est spiri-
tus sanctus, scilicet illa, quæ ani-
mæ qualitates informat, & san-
ctificat. Dist. 27. cap. *Cum ergo.*

Quartò, quòd in ueritate huma-
næ naturæ nihil transit extrin-
secum: sed quòd ab Adam de-
scendit per propagationem au-
ctū, & multiplicatū resurget in
iudicio. Dist. 30. c. penul. *Qui-
bus responderi potest.* Vel quòd nihil de
cibus transit in ueritatem huma-
næ naturæ, nec per generatio-
nem, nec per nutritionem.

EX TERTIO LIBRO.

Primò, quòd anima a corpore
exuta, sit persona, Dist. 5. cap. *Hic
opponitur a quibusdam.*

Secundo, quòd Christus conue-
niente mortuus & non mortuus
dicitur, passus & non passus. Di-
stin. 21. c. ult. *Recedere uerò &c.*

Tertio, quòd Christus in triduo
mortuus, fuit homo. Dist. 22. c. 1.
Hic quæritur &c.

EX QUARTO LIBRO.

Primò, quòd sacramenta iegalitè
non iustificabant, etiam si cum
fide & deuotione fierent. Dist. 1.
cap. *Non igitur.*

Secundò, quòd homo sine medio
uidebat deum ante peccatum,
eadem distin. cap. *Triplici &c.*

Tertio, quòd circumcisio non cõ-
ferebat gratiam ad bene operan-
dum, nec uirtutes ad augmen-
tum: sed solum ad peccata di-
mittenda ualebat. Eadem di-
stin.

fin. cap. Duo igitur.

Quartò, q̄ paruuli ante octa-
uum diem morientes incircun-
cisi, peribant: & q̄ causa necessi-
tatis poterant ante circuncidi.
Eadem dist. cap. Si uerò.

Quintò, q̄ quædam sacramen-
ta nouæ legis instituta sunt in
remedium tantum, ut matrimo-
nium. Distin. 2. cap. 1. *Iam ad sa-
cramenta.*

Sexto, q̄ baptizati baptismo
Ioannis, non ponentes spem in
illo, non erant baptizandi ba-
ptismo Christi. dist. 2. cap. ult.
Hic considerandum. Vel aliter Ba-
ptismus Ioannis cum impositio-
ne manuum æquipollebat ba-
ptismo Christi: ita q̄ baptiza-
tus baptismo Ioannis non erat
rebaptizandus.

Septimò, q̄ deus potuit da-
re potentiam creaturæ creandi,
& interius abluendi, id est pecca-
ta dimittendi dist. 5. cap. ult.
Hic queritur, quæ sit. Vel sic, quod
deus poterat dare potestatem
aliis baptizandi interius: & qđ
creatura potuerit suscipere: & si
militer quod deus potest pote-
statem creandi creaturæ cõmu-
nicare, & creare per creaturam
tanquam per ministrum. Di-
stinct. 5.

Octauò, q̄ schismatici, degra-
dati, præcisi ab ecclesia, hereti-
ci, excommunicati, non habent

potestatem consecrandi corpus
Christi. dist. 13. cap. *Illi uero.*

Nonò, q̄ brutum non sumit
uerū corpus Christi, & si uideat-
tur. dist. 13. Cap. *Illud etiam sane.*

Decimò, q̄ scientia discernen-
di, ut notat habitum scientiæ,
sit clauis Dist. 19. cap. 1.

Vndecimò, q̄ episcopi simonia-
ci degradati nō possunt confer-
re ordines. Distin. 25. Cap.
De simoniaco.

Duodecimò, q̄ secundus ma-
ritus alicuius mulieris incogni-
tæ carnaliter a primo, sit biga-
mus p̄ cognitionē illius: & pro-
hibetur ab ordinibus Dist. 27.
cap. ult.

Decimotertio, q̄ cognoscens
sororem uxoris suæ, nō tenetur
uxori petenti debitum reddere,
dist. 24. cap. *De his.*

Decimoquartò, quòd ille, qui
uxore uiuente, duxit aliam in
aliena patria, qui rediens ad con-
scientiam uult eam dimittere,
& non potest: si cogitur ab ec-
clesia remanere, & debitū redde-
re: quia sibi non creditur; dicit
Magister q̄ incipit excusari per
obedientiam & timorem: & te-
netur reddere debitum si petat-
tur. Dist. 38. cap. ult.

Decimoquintò, q̄ peccata de-
leta non patefiant aliis in iudi-
cio, Dist. 43. cap. *Hic queritur,
utrum electis.*

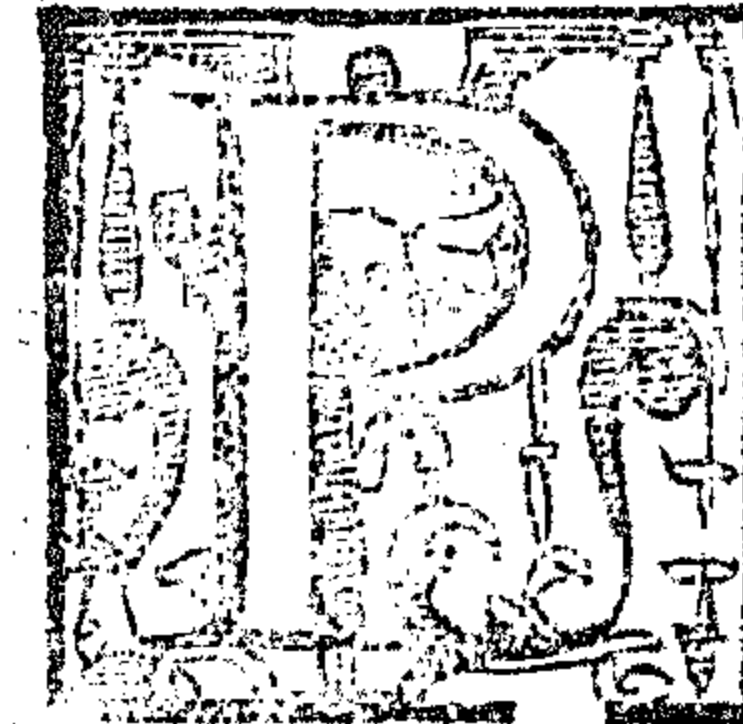
F I N I S.

D. BONAVENTURAE

IN PRIMUM LIBRUM

SENTENTIARUM

PROLOGVS.

PROFVNDA nē, & inuenio spaciositatē ī hoc fluuiorum .n. distinguit fluuius a riuulo. scrutatus ē, Cōsidero quātū ad motū, & inuenio circulationē, sicut.n. dī & abscondi uenio circulationē, sicut.n. dī Eccl.1. Ad locū unde exeūt fluuiata produxit in lucē. Verbum istud estū, & inuenio emūdationē. nā sumptum ex Iob 28. diligentius fluuius pp aquarū abundantia consideratum aperit nobis uia mūdāt terras, p quas currit ita ad p̄cognoscendum quadruplex genus cause in Libro Snia q̄ nō inquinant. Et qm̄ oēs trāf r̄m aliq̄ similitudinē trāf r̄m ferūt, ex hac quadruplici cōditione metaphora quadruplex ī r̄m. i. materialis formalis, efficiētis, & finalis. Causa namq; materialis innuitur in noīe fluuiorū. Causa formalis in p̄scutatione profundorū. Causa finalis in reuelatione absconditorū. Causa uero efficiēs intelligitur in supposito duorū uerborū, s. scrutatus est, & p̄duxit in lucē. Innuitur .n. causa materialis nomine fluuiorū, pluraliter, non singulariter; ut non solū tangatur libri totius materia, uel subiectum in generali; sed et particularium librorum in speciali. Propter qd̄ notādum, q̄ iuxta quadruplicē proprietatē fluuii materialis, quadruplex est fluuius spiritualis: de quo s̄m quadruplicem differentiā sunt quatuor Lib. Sent. Considero nāq; fluuii materialitatē quo ad durationē, & inuenio p̄nitatē, nā sicut dicit Isidorus. Lib. Ethimologiarū. Fluuius est pennis fluxus. Cōsidero quātū ad extēsiō

nē, & inuenio spaciositatē ī hoc .n. distinguit fluuius a riuulo. Cōsidero quātū ad motū, & inuenio circulationē, sicut.n. dī Eccl.1. Ad locū unde exeūt fluuiata produxit in lucē. Verbum istud estū, & inuenio emūdationē. nā fluuius pp aquarū abundantia mūdāt terras, p quas currit ita q̄ nō inquinant. Et qm̄ oēs trāf r̄m aliq̄ similitudinē trāf r̄m ferūt, ex hac quadruplici cōditione metaphora quadruplex ī spūalibus fluuiis inueniē, sicut colligere possumus ex scripturis. PRIMO pp perēnitatē dī fluuius p̄onarū emanatio, qm̄ illa emanatio sola ē sine principio, sine fine. De hoc fluuiio Dan. 7. Antiquus dierū sedit, & fluuius igneus rapidusq; egrediebāt a facie eius. Antiquus iste dierū, est p̄ eternus, cuius antiquitas ē eternitas. Iste antiquus sedit, q̄ nō solū ē in eo eternitas, sed et imutabilitas. A facie illius antiq; egrediebāt fluuius igneus, rapidusq; .i. de sublimitate diuinitatis eius, p̄cedebat plenitudo amoris, & plenitudo uirtutis. Plenitudo uirtutis in filiū, ideo fluuius erat lapidus. Plenitudo amoris in S.S. ideo fluuius erat igneus. SECUNDO pp spaciositatē dī fluuius rerū mūdānarū productio; ob quā cām non tm̄ fluuius, sed mare a Propheta dī

2. Phy.
18.
Astra
hētūm
non est
menda-
cium.

in ps. iste mūdus. Hoc mare ma-
gnū, & spaciosū &c. De hoc flu-
uio Eze. 29. Ecce ego ad te Pha-
rao Rex Aegypti, draco magne
qui cubas in medio fluminum;
qui dicis, meus est fluuius, &
ego feci memetipsum; ponā fræ-
num in maxillis tuis &c. Draco
iste magnus, quem dñs alloqui-
tur, & cui comminatur in figu-
ra, & perlona Pharaonis; diabo-
lus est: qui est Rex Aegypti, q̄
interpretatur tenebræ, qm̄ re-
gnat in eis, quos excecauit tene-
bris erroris, ut puta sunt hæreti-
ci. Ad quē ē dicit, Meus est flu-
uius, & ego feci memetipsum,
quasi ipse fecerit mundum istū;
& ipse non habeat aliud princi-
pium. Hunc errorem ipse dixit,
& suggesit impiis Manichæis,
q̄ totā machinam uisibilium à
Deo malo esse conditā asserūt,
& contendunt. Huius draconis
maxillas dñs infrēnabit, qm̄ ab-
lata sibi potestate suggerēdi fal-
sa, ostendet se esse huius fluuii
cōditorem; unde in eadē aucto-
ritate sequitur. Sciēt oēs habita-
tores Aegypti, qm̄ ego dñs.
TERTIO propter circulationē
dñs fluuius filii Dei incarnatio.
Qm̄ sicut in circulo ultimū con-
iūgit principio: sic in incarnatio-
ne supremum coniungitur imo
& primū postremo; uidelicet fi-
lius Dei æternus homini condi-
to die sexta. De hoc fluuio Ec-
cl. 24. Ego quasi fluuius Dorix;
& sicut aquæ ductus exiui de pa-
radiso. Dorix interpretatur ge-
nerationis medicamentū, & est
ibi figuratiuus sermo, ut cōuer-
sim intelligatur. i. generatio me-
dicamēti. Incarnatio. n. filii Dei
nihil aliud fuit q̄ generatio me-

dicamēti. verē enim languores
nostros ipse tulit, & infirmita-
tes nostras ipse portauit. Recte
igit̄ filii incarnatio fluuius Do-
rix dñs: & ipse uere de se dicit.
Ego quasi fluuius Dorix. i. me-
dicinalis fluuius, & sicut aquæ
ductus exiui de paradiso. Natu-
ra aquæ huius, est, q̄ tantū ascē-
dit, quantum descēdit: talis fuit
exitus incarnationis, Em̄ quod
dicitur in Psal. A summo cœlo
egressio eius, & occurfus eius
usque ad summum eius. Et Io.
16. Exiui à patre, & ueni in mū-
dum: iterum relinquo mundū,
& uado ad patrem: & ita fecit
circulum. De hoc etiam fluuio
quantū ad egressum eius ex ma-
tre. potest exponi i. lud quod dñs
Hester. 10. in somnio Mardo-
chæi. Paruus riuulus creuit in
fluuium, & in lucem solemque
cōuersus est. Quis (obsecro) est
paruulus riuulus iste, nisi hu-
millima Virgo? hæc creuit in
fluuium, cū generauit Christū,
qui non solum fluuius per abū-
dantiam gratiæ, sed etiam lux
sapientiæ, & Sol iustitiæ dñs, Em̄
q̄ Ioan. 1. de ipso dicitur. Erat
lux uera &c. QVARTO propter
emundationem dñs fluuius sacra-
mentorum dispensatio, quæ si-
ne sui pollutione mundat nos à
coinquinationibus peccatorū.
De hoc fluuio Apoc. 22. Oſten-
dit mihi fluuiū aquæ uiuæ splē-
didū tanq̄ cristallū, procedentē
de sede Dei, & agni. Sacramēto-
rum dispensatio dñs fluuius splen-
didus tanq̄ cristallus, ppter cla-
ritatē, & nitorem, quē relinquit
in animabus, q̄ in hoc flumine
deputantur. Dñs ē fluuius aquæ
uiuæ ppter efficaciam gratiæ, q̄ ui-
uificat

Psal. 18

Horū
pluribi
memi-
nit Au-
gustinus
in pri-
mis lib.
de he-
rasibus
ad Quo-
muli
deum
Tomo
6.

16. 53

In lib.
senten-
tiarum
ex Au-
gust. ex
cerpta-
rū sen-
ten.
328.
Tom 3.
& Tra-
ctatu
15. sup
Ioā au-
te me-
dium.
Tom 9
& 15.
de Ci-
dei ca.
26. To-
mo 5.

uificat animam. Hic ē procedit
de sede Dei, & agni, nam sacra-
mentalis gratia procedit à Deo
tanquam ab actore, & efficiēte;
a Xpo tanq̄ a mediatore, & à
promerente: ppter qd̄ dñs oīa sa-
cramēta efficaciam hñe à passione
Xpi, ut testatur. Aug. De latere
Christi dormientis fluxerunt sa-
cramēta, dum inde fluxit san-
guis, & aqua. De oībus istis flu-
uiis simul, & p ordinē habetur
Gen. 2. ubi dicit̄ q̄ fluuius egre-
diebatur de loco uoluptatis: qui
inde diuiditur in quatuor capi-
ta: nomen primi Phison: nomē
secundi Gihon: nomen tertii Ti-
gris: & nomē quarti Euphrates.
Fluuius iste egrediens de para-
diso est totius Libri huius mate-
ria. Quatuor fluuii ex isto pro-
cedentes sunt speciales materiæ
quatuor librorū, sicut facile pōt
aptare, qui p̄dictorū nominū
interpretationes uult diligēter
exponere. Phison n. interpreta-
tur oris mutatio, & in hoc signi-
ficatur personarū emanatio. Si-
cut. n. ex ore materiali procedit
uerbū, & spiritus, ita ex ore pa-
tris filius, & spiritus sanctus Ec-
cle. 24. Ego ex ore altissimi pro-
dii primogenita ante oēm crea-
turam. Hoc dicit ipse filius, qui
est uerbū, & sapientia patris. Et
in Psal. 32. Verbo dñi cœli firmati
sunt, & spiritu oris eius &c.
Gihon interpretatur arena, &
in hoc significatur rerū munda-
narum productio. Sicut. n. uni-
uersitas creaturarū cōparatur
mari ppter spaciositatē, ita arenæ
ppter innumerositatē Eccl. 1. Are-
nam maris, & pluuie guttas, &
dies sæculi quis dinumerauit?
Tigris interpretatur sagitta, &

in hoc significatur filii Dei in-
carnatio. Sicut in. In sagitta fer-
rum cōiunctum est ligno: sic in
Christo fortitudo diuinitatis
coniuncta est molliciei humani-
tatis. Et sicut sagitta ex arcu, &
ligno uolat ad percutiendū ad-
uersarios; sic Christus de cruce
saluens confregit aduersarium.
Hæc est illa sagitta, de qua dici-
tur 4. Regu. 13. Sagitta salutis
dñi, & sagitta salutis contra Sy-
riā. Euphrates interpretatur fru-
gifer: in quo significatur sacra-
mentorum dispensatio, quæ nō
tām aīam purgant à culpa, sed ē
fecūdant in gratia. Quod signa-
tum est Apoc. ult. ubi dñs q̄ iux-
ta fluuiū cristallinū erat lignū
afferens fructū, cuius folia crāt
in medicinā. Cū igitur quatuor
sint fluuii, quatuor sunt fluui-
orum profunda p̄dictis fluuiis
correspondentia. Profundum
æternæ emanationis est sublimi-
tas esse diuini: de quo potest in-
telligi illud Eccles. 7. Alia pro-
funditas, quis inueniet eam? Ve-
re profunditas alta, & altitudo
profunda, ita ut ex clamet Apoc.
Rom. 11. & dicat. O altitudo di-
uitiarum sapientiæ, & scientiæ
Dei, q̄ incomprehensibilia sunt iu-
dicia eius. Vere iudicia incōpre-
hensibilia, quia profunda. Iudi-
cia. n. Dei abyssus multa. & Ec-
cle. 1. Profundū abyssi q̄s dimē-
sus est? Hæc profunditas innui-
tur Iob 11. Forsitā uestigia Dei
comprehendes, & usque ad p-
fectū oīpotentē reperies. Excel-
sior cœlo est, & quid facies? pro-
fundior inferno, & unde cogno-
sces? quasi dicat ex te nō potes:
ideo consulit Apostolus Ephe.
3. In charitate radicati, & fun-
dati

Ps. 39

dati, ut possitis comprehendere &c. hoc profundū perscrutat Magr in Primo Libro. Sublimitas. n. diuini esse consistit in duob. s. i nobilissimis emanationib. q̄ sunt gnatio, & processio. In nobilissimis conditionibus, quę sunt summa sapientia, oīpotentia, & perfecta uoluntas. de quibus est primus liber. Nam in prima parte agit de sacratissima unitate, & trinitate. In secunda uerò quę incipit dist. 35. *Cumq; supra differunt &c.* specialiter tractatu agit de supradicta eius triplici cōdōne: siue pprietate. Profundū creationis est uanitas eē creati: creatura. n. quātomagis euanescit tātomagis in pfundū tēdit: siue euanescat p culpā, siue p pēnā. Propter hoc dī per Prophetā in Psa. in plōna hoīs, q̄ euauit p culpā. Infixus sum ī limo pfundij, & nō est substantia. Et rursus orās propheta ne euanescat per pēnā dicit. Nō me demergat tēpestas aquę, neq; absorbeat me pfundū &c. Hoc pfundū scrutat Magister ī Scđo Libro. Nā uanitas esse creati in duobus consistit, uidelicet in mutatione de non esse in esse, & rursus in reuersione in non esse. Et quamuis nulla creatura omnino cedat in nō ens per naturā, ueruntā (sicut dicit Aug.) peccator tēdit ad non esse per culpā: & de his duobus est totus secundus. Nam in prima parte agit de rerum egressu. In secunda uero parte, quę incipit Disti. 21. *Uidens igitur diabolus &c.* agit de lapsu, ut de tentatione diaboli, de peccato originali, & actuali, usq; ad finē. Profundum incarnationis est meritum humilita-

Psa. 69

Psa. 68

tis Xpi, qđ tm̄ fuit, ut uere possit dici profundum quasi nō habēs terminum, nec fundum. De quo pōt intelligi illud Ionę 2. Proiecisti me in profundum in corde maris, & flumē circūdidit me. Hoc potest dici de Christo, qui tm̄ humiliatus est, ut uere possit dici proiectus: & abiectus Esa. 53. Et uidimus eum, & non erat ei aspectus: & desiderauimus eum despectum, & nouissimum uirorum &c. uere igitur dicit se proiectum: Sed ubi? in profundum maris & fluminis. Nā passio Christi cōparat mari pp pēnalitatis amaritudinē, flumini, pp charitatis dulcedinē. Dulcissimum. n. cor Iesu Christi, tanta circa nos afficiebatur teneritudine amoris, ut non uideretur ei graue pro nobis sustinere extremum, & acerbissimū genus mortis. Et hoc profundū perscrutat Magister in Tertio. Nam meritum Christi in duob. consistit. s. in passione, per quā nos redemit: & in actione, per quā nos informauit: q̄ consistit in operibus uirtutum, donorū, & pceptorum: de quibus duob. est Tertius Liber. Nā in prima parte agit de incarnatione, & passione, in qua consistit nostra redemptio. In secunda, q̄ incipit Dist. 23. *Cum uero supra habitum sit &c.* agit de uirtutib. donis, & pceptis in quibus consistit nostra informatio. Profundum sacramentalis dispēfationis est efficacia perfecti medicamenti. Tanta. n. est efficacia medicinę sacramentalis, qđ humanā mentē excedit, ut uere profundum possit dici. De hoc Esa. li. Posuisti profundum maris uia tuā, ut tran-

transirent liberati. Profundum istud, in quo Aegyptii demerguntur, & filii liberati trāseunt & saluantur, est efficacia sacramentorum, in quibus destruntur opera tenebrarum, & conferuntur arma lucis, & dona gratiarum: per quę homo trāsfert de ptāte tenebrarum ī regnum filii charitatis dei. Hęc efficacia sacramentorum est profundum maris, in q̄tum primo liberat a culpa; & introducit in amaritudinē pōnitētię fluminis: in quā tū liberat a miseria, & introducit in dulcedinē gratię. Quod optime pfiguratum fuit in filiis Israel, quib. exeuntibus ex Aegypto diuisa est aqua, & trāsierunt per medium sicci maris. Sicut dicitur Exo. 14. Et introeuntibus in terrā promissionis per arētē alucum trāsiuit Israel Iordanē istum, siccate dño deo nostro aquas eius &c. Simile dicitur Iosue 4. Hoc profundum perscrutatur Magister in Quarto libro: Nam efficacia perfecti medicamenti in duobus consistit. s. in sanatione a uarietate infirmitatum deprimētium, & in liberatione ab uniuersitate miseriarum aggrauantium, & de his duobus est totus Quartus Liber. Nā in prima parte agit de multiplici sanatione, quam efficiunt 7. sacramenta. In secunda quę incipit Dist. 43. *Postremo de conuisione resurrectionis &c.* agit de perfecta sanitate ad quā perducunt: sicut de gloria resurgentium, qui ueraciter, & fideliter ecclesię perceperunt: & per oppositum de pōena malorum qui sacramēta ecclesię cōtēpserunt. Ex perscrutatione aut quatuor

pfundorū in quatuor libris elicitur finis. s. reuelatio quatuor absconditorum. Primum est magnitudo diuinę substantię. De qua Esa. 45. Verē tu es Deus absconditus, Deus Israel saluator: uerē magnitudo diuinę substantię abscondita, s̄m illud Iob. 26. Cum uix paruā stillā sermonis eius audierimus, magnitudinē tonitruī eius quis poterit intueri? certē nullus pōt intueri, nisi ille, cum quo sapientia Dei inhabitat. Pro hoc petebat illē sapiētę amator. Sap. 9. Mitte illā de cœlis sanctis tuis, et a sede magnitudinis tuę. Hoc absconditum Magister repletus sapiētia de supernis per Primi Libri perscrutationem produxit in lucē. Nā uisis, et intellectis nobilissimis emanationib. et nobilissimis pprietatib. innotescit nobis uiatorib. (s̄m qđ possibile est) diuinę substantię magnitudo. Secundū absconditū est ordo diuinę sapię. De quo Iob. 28. Vbi inuenit sapiētia? et q̄s ē locus intelligentię? abscondita est ab oculis omnium uiuentium, uolucres quoq. cœli latet. Vere abscondita. Quia (sicut dī ibidē). Sapia trahit de occultis: ita qđ si cognosci optat, indiget perscrutatione pfunditatis nō in se, sed in opib. in quib. ipsa relucet. Vnde dī Eccl. 1. qđ unus est altissimus creator, qđ effudit illā super oīa opa sua. Hoc ergo absconditū manifestat Magister in perscrutatione Scđi. Nā uiso ordine bonorū, & malorū, patet nobis quō ab eterno sapia dei ornata ē, et ex antiqs anteq̄ terra fieret. Tertium absconditū ē fortitudo diuinę potētię. De qua Aba. 3. Cornua ī manib. eius ibi

abscondita est fortitudo eius: legitur de Xpo pendente in cruce ubi latuit fortitudo uirtutis sub palio infirmitatis. Et hoc est sacramentū absconditū a seculis. De quo Ephe. 3. Mihi oīum sanctorum minimo data est grā hęc in gentibus euangelizare inuestigabiles diuitias Xpi, & illuminare oēs: quæ sit dispensatio sacramenti absconditi a seculis in Deo. Hoc est sacramentū absconditum, sacrū secretum: quo Deus fortis ut hostē uinceret, indutus est armis nostræ infirmitatis, quod est inauditū a seculis. In perscrutatione tñ Tertii Libri ubi ostendit qd Xps in sua infirmitate uicit contrariā potestātē, manifestat fortitudo diuinæ potentie. Si. n. uicit per infirmitatem, quid fecisset si pugnasset p uirtutē? Et si infirmū dei fortius est hominibus, brachium dei qd poterit infirmare? Verē igitur patet inenarrabilis eius fortitudo, cuius est tam fortis infirmitas. Quartū absconditum est dulcedo diuinę misericordie. De quo Psal. Quam magna multitudo dulcedinis tuę dñe, quā abscondisti timētibus te. Verē abscondita, & reserua-ta timētibus dulcedo mi ē. Quia sicut dicitur in Psal. Misericordia dñi ab eterno, & uisq; in eternum super timentes eū, & in eis qui sperant super misericordia eius, Hęc dulcedo manifestatur in perscrutatione Quarti Libri. Nā uisō qualiter deus dimittit peccata in pręsenti, & qualia nostris uulneribus adhibet medicina, & qualia in futuro dat p̄mia, nobis dulcedo diuinę misericordie aperitur. Horum igitur

Pf. 30.

Psal. 146.

absconditorū propalatio est finis Libri generalis: ad quē per duci, & perducere uolens Magister sententiarum, perscrutatus est profunda fluuiorum præuia gratia spiritus sancti. Ille. n. est præcipuus perscrutator secretorum, & profundorum, secundū qd dicitur. 1. Cori. 2. Spiritus omnia perscrutatur, etiam profunda Dei. Huius spiritus agitur charitate, & luce claritatis illustratus, cōposuit Magister hoc opus: & scrutatus profunda fluuiorū: hoc etiam spiritu adiuuante factus est reuelator absconditorum. Ipse. n. est, de quo scribitur Danielis 2. Ipse reuelat profunda, & abscondita: & nouit in tenebris constituta. Et hęc fuit intentio, & finis Magistri, secundū qd ipse dicit in Prologo, [Lucernam ueritatis in candelabro exaltare uolentes, in sudore, ac labore multo hoc uolumē Deo præstante compegimus ex testimoniis ueritatis in æternū fundatis] Et paulō ante dixerat qd propositum suum est theologice inquisitionum abdita p̄dere. Patet ergo in uerbo proposito p̄sentis libri cā materialis, formalis, efficiēs, & finalis.

ARTICVLVS I.

QVÆSTIO I.

Quæ materia, quodue subiectum Theologie, uel huius Libri.

Intelligentiam eorum quæ primò tractata sunt quatuor posunt q̄ri iuxta quatuor p̄dicta. Primò q̄ sit huius libri materia: uel subiectum.

Q. Quod deus sit subiectum uŕ. Illud. n. subiectum est in scientia.

3. de A
sim. 38

2. Phy.
70.

scientia, de quo, & de cuius proprietatibus est scientia tota. Sed de Deo, & de eius operibus, ut puta creatione, & reparatione, est totus iste liber, ergo &c. Itē uidetur subiectum istius libri sint res, & signa. Illud. n. est subiectum in scientia, s̄m cuius diuisionem diuiditur il a scientia ab aliis: quia scientiæ secantur ut res, hoc est quia diuiduntur sc̄m diuisionē subiectorū: sed hęc est res, & signum, sicut manifestum est. ergo &c. ITEM. vŕ quod credibile sit subiectum huius libri. Illud. n. est subiectum in libro, circa quod ueratur auctoris intentio, & tractatus. Sed credibile est huiusmodi. Vnde Magister dicit in Prologo, qd propositum suum est fidem nostram clypeis dauidicę turris munire: hoc est ad probandū fidē rōnes adducere: nō (in quā) fidem secundum habitum, sed secundum creditum, ergo &c.

SED CONTRA. Subiectum in sc̄ia debet complecti omne, qd determinatur in illa: sed hoc in libro non tñ determinatur de Deo, sed etiam de creaturis: ergo Deus non est subiectum huius totius libri generaliter, sed solum primi libri. ITEM. aliter ostenditur illud idem sic. Licet tres causę coincidant in unam, tamen materia non coincidit si mul cum fine. Quia materia dicit quid in completū; finis aut dicit totius operis cōplementū. Sed deus est finis totius istius operis, quia finis totius Theologie: ergo nō est subiectū, uel materia. ITEM. qd res, & signa non sint subiectū, uidetur: Ois. n. scientia est de rebus, & signis: ergo si

res, & signa sunt subiectū huius libri, liber iste est generalis ad oēs. Qd si specialis scientia, & doctrina traditur in libro hoc, patet qd res, & signa non hñt assignari in eo p̄ subiecto. ITEM. constat qd alia scientia est de rebus, & alia de signis, ut patet, differt. n. sermocinalis scientia a naturali. ergo aut sc̄ia tradita in hoc lib. non est unius generis, aut nō est simul de rebus, & de signis, sed est unius generis, ergo &c. ITEM. qd credibile nō sit subiectū uŕ. Quia sc̄ia, & ueritas sunt diuersi habitus, ergo habēt diuersa obiecta, ergo cū credibile in quantum hmōi sit subiectum ueritatis, non erit obiectū sc̄iæ in quantum hmōi ergo &c. ITEM. sicut consideratio huius libri uersatur circa fidē, ita circa sp̄, & charitatē, ergo si sperādum, uel diligendū, siue sperabile, uel diligibile nō est subiectū huius libri, pari rōe nec credibile est subiectum in eo.

RESOLVTIO.

Subiectū radicale Theologie Deus est. Integrabile, Christus. Vniuersale, Res uel signa; siue (ut uno nomine dicas) Credibile.

RESP. Dicendum qd subiectū in aliqua sc̄ia, uel doctrina tripliciter pōt accipi. Vno modo dicitur subiectum in sc̄ia, ad quod oīa reducuntur sicut ad principium radicale. Sc̄do modo ad quod oīa reducuntur sicut ad totū integrale. Tertio modo ad quod oīa reducuntur sicut ad totū uniuersale. Exemplū huius manifeste patet Grammatica. Nā subiectū primū, ad quod omnia reducuntur sicut ad primū elementale,

Recl. mar
Scot. in
Prolo. 1
q. 3.

uel radicale, est litera: quā ideo uocat Priscianus elementū, quia est minimū, in quo stat resolutio grāmatici. Subiectū, ad quod oīa reducuntur sicut ad totū integrale, est oratio cōgrua, & perfecta. Subiectū uerò ad quod oīa reducuntur sicut ad totū uniuersale, est uox literata, articulata, ordinabilis ad significandū aliquid in se, uel in alio. Per hunc modum est distinguere in quadriualibus. Nam subiectum in Geometria, ad quod oīa resoluntur ut ad principiū, est punctus. Subiectum ad quod oīa reducuntur ut ad totū integrū, est corpus, quod continet in se omne genus diuisionis. Subiectum ad quod omnia reducuntur ut ad totū uniuersale, est quantitas continua immobilis. Per hunc modum & in hoc libro est assignare subiectum sē triplicem differentiam. Nam subiectū ad quod oīa reducuntur ut ad principiū, est ipse Deus. Subiectū uero ad quod omnia reducuntur, quod determinatur in hoc libro ut ad totū integrum, est Christus, prout comprehendit diuinam naturā, & humanam, siue creatā, & increatā: De quibus sunt duo primi Libri: & caput, & membra: de quibus sunt duo sequentes. Et accipio hic largè totum integrū, quod multa cōplectitur nō solū per cōpositionē, sed et per unionē, & per ordinem. Subiectū quoque ad quod omnia reducuntur sicut ad totū uniuersale, possumus noīare dupla nominatione, siue subdiuisione: & sic ē Res, uel Signū. Et uocat hic signū sacrametū. Possumus & unico uocabulo noīare, & sic

est credibile, prout tñ Credibile trāsit in rōnem intelligibilis, & hoc p adductionē rōnis: & hoc modo (proprie loquendo) credibile est subiectū in hoc Libro. Concedendæ ergo sunt rōnes probantes & Deū esse subiectū, & res, & signa, & credibile: diuersimodè tñ, sicut dictum est.

QVOD ERGO obiicitur in cōtrariū, quod de Deo nō agitur per totum in hoc libro. Dicendum, quod quamuis non agatur de Deo quantum ad substantiam tñ, agitur tñ quantum ad substantiā, uel quantum ad opera eius, & ideo non est subiectum ut totum, sed ut primum. QVOD OBIICITVR, quod materia nō coincidit in unum cum fine. Dicendum, quod materia tripliciter dicitur. scilicet materia ex qua, materia in qua, & materia circa quā: & hæc ultima materia magis dicitur obiectum, quam materia. Quia ergo dicitur quod materia nō coincidit cum fine, uerum est de materia ex qua, quod proprie est materia: sed nō de materia circa quā, quæ proprie est obiectum. Nā idem potest esse obiectum habitus, & finis: & tali modo accipit materia in scientia pro obiecto uirtutis cognoscentis. QVOD OBIICITUR de rebus, & signis, quod sint subiecta oīum scientiarum, Dicendum quod res, & signum pnt accipi in sua generalitate, & sic nō pertinent ad scientiam specialē, nec ad librum, nec ad eadē scientiam. Pnt iterum accipi sē quod induunt rōnē credibilis: & sic quæ admodum una ē uirtus & unus est habitus de oībus credibilibus siue sint res, siue sint signa, ut fides: sic una est scientia specialis

Quæ causa formalis, quivè procedendi modus in his Libris Sententiarum?

lis de omnibus in quantum induunt hanc rationem scilicet credibilis, siue sint res, siue signa. Aliter potest dici: quod dupliciter est loqui de rebus, & signis: aut absolute, aut in relatione ad fructum, siue ad illud quo fruendū est. Primo quidem modo spectant ad speciales scientias, & diuersas. Secundo modo ad unā scientiam, siue doctrinam. Unde quemadmodum de omnibus entibus, in quantum reducuntur ad unum primum ens, est una scientia, aut unus liber, sic de omnibus rebus, & signis in quantum ordinantur ad unum, quod est alpha, & o. est una scientia. QVOD OBIICITUR, quod credibile est obiectum ueritatis. Dicendum, quod alio modo est credibile obiectum ueritatis, alio modo scientiæ. Credibile enim sē quod habet in se rationem primæ ueritatis, cui fides assentit propter se, & super omnia, pertinet ad habitum fidei. Secundum uero, quod super rationem ueritatis addit rationē auctoritatis, pertinet ad doctrinam sacræ scripturæ. De qua dicit Aug. super Gen. ad literam, quod maior est eius auctoritas, quā humani ingenii perspicacitas. Sed sē quod supra rōnē ueritatis, & auctoritatis addit rōnē probabilis: pertinet ad considerationē p̄sentis Libri, in quo ponunt rōnes probantes fidē nostrā. Et sic patet quō differenter est fides de credibili, & Libri de Canone sacræ scripturæ, & præsens scriptura: Et iō nō ualet illa obiectio de sperabili, uel diligibili: quā iste liber nō est sic ad defensionem spei, & charitatis, sicut fidei. unde non est simile.

DE causa formali, siue modo agendi huius Libri. Et dictū est, quod est perscrutatorius, & inquisitiuus secretorum. Sed cōtra Isa. 40. Deus dat secretorum scrutatores, quasi nō sint. ITEM Prouer. 25. Scrutator maiestatis opprimetur à gloria. ITEM. Ecc. 3. Altiora te ne quesieris, & fortiora te ne scrutatus fueris. Ergo si ea, quæ Magister perscrutatur, sunt secreta: sunt magnas sunt alta, & fortia: male Magister p̄cedit. ITEM. ratione ostēditur sic. Modus procedendi in parte scientiæ debet esse uniformis modo totalis scientiæ, sed modus procedendi in sacra scriptura est typicus, & p̄ modum narrationis, non inquisitionis; cum ergo iste liber pertineat ad sacram scripturam, non debet procedere inquirendo. ITEM. modus agendi debet esse conueniens materiæ, de qua est. Unde in primo Ethicorum dicitur. Sermones inquirendi sunt secundum materiam. Sed materia huius doctrinæ est credibile, & credibile est supra rationem: ergo modus procedendi per rationes non conuenit huic doctrinæ. ITEM. Modus agendi debet esse conueniens fini, ad quem ordinatur scientia. Sed hæc scientia (ut dicit Magister in litera) ordinatur ad fidei promotionē: sed rationes fidem non promouent, sed euacuāt. (Vñ Greg. Fi des nō hēt meritū, cui humana rō p̄bet exprimētum) ergo talis modus cōtrariat fini: ergo nō ē

Cap. 3.

Homil. 26. in euang. circa initium.

Ad conueniens. Vnde & Hier. Tol-
Pauli- le (inquit) argumenta, cū de fi-
nū de de agitur. Pastoribus, & piscato-
dms. hi ribus creditur, non dialecticis.
sto. c. 7 Vanus ergo, & inutilis uidetur
hic modus.

Lib. 1.
c. 4. cir-
ca mi-
nium.

Quia
uersa-
tur cir-
ca cre-
dibile
proba-
bile per
sacram
scriptu-
ram.

SED CONTRA. I. Petri 3. Pa-
rati omni poscēti reddere rōnē
de ea, quæ in uobis est fide, &
spe. Cum ergo multi sint, qui fi-
dem nostram impugnāt, quiq;
rōnem de ea poscunt, utile, &
congruum uidetur per rōnes eā
astruere, & modo inquisitorio,
& ratiocinando procedere: er-
go & c. I T E M. Richardus de S.
Victo. in lib. de Trini. Credo si-
ne dubio ad quorumlibet expla-
nationem necesse esse non mo-
do probabilia, sed etiam neces-
saria argumenta non deesse, li-
cet contingat nostrā industriā
latere. Ergo cū fides nostra cre-
dat necessaria, & illa habeant ra-
tiones latentes, & talia indigeāt
perscrutatione, ut enodētur: pa-
tet q̄ modus p̄scrutatorius ma-
xime conuenit huic sciētiæ.
I T E M. Non est peioris conditio-
nis ueritas fidei nostræ q̄ alię
ueritates, sed in aliis ueritatibus
ita est, q̄ omnis quæ potest per
rationem impugnari, pōt & de-
bet pari rōnem defendi, ergo pa-
ri rōne & ueritas fidei nostræ.
I T E M. Non est modo fides no-
stra peioris conditionis, quā
in principio, sed in principio
q̄ impugnabatur per falsa mi-
racula magorū, defendebatur
per uera sanctorum: ergo cum
modo impugnetur per falsa ar-
gumenta hæreticorum, debet
defendi per uera argumenta
doctorum.

R E S O L V T I O.

Modus procedendi in hoc Libro per
scrutatorius, & inquisitiuus est.
Quippe qui inuitantes ad fidem
promouet, infirmos fouet, perfe-
ctosq; consolidat.

R E S P. Dicendū q̄ modus p̄scru-
tatorius conuenit huic doctri-
næ, siue libro. Cum. n. finis im-
portet necessitatē his: quæ sunt
ad finem (Quia sicut dicit Phi-
losophus. Serra est dentata, q̄
est ad serrandum) sic iste liber,
q̄ est ad promotionē fidei, ha-
bet modum inquisitiuum. Mo-
dus. n. rōcinatus, siue inquisi-
tiuus ualet ad fidei promotionē
& hoc tripliciter s̄m tria gene-
ra hominum. Quidam enim
sunt fidei aduersarii. Quidam
sunt in fide infirmi. Quidam
uero perfecti. Modus inquisi-
tiuus ualet primo ad cōfundē-
dum aduersarios Vnde Aug. I.
de Trini. Aduersus garrulos ra-
tociinatores elatiores magis q̄
capaciores rationibus catho-
licis, & similitudinibus con-
gruis ad defensionem, & asser-
tionē fidei, est utendū. Scđo va-
let ad fouēdum infirmos. Sicut
n. Deus charitatē infirmorū fo-
uet per beneficia r̄palia. sic fidē
infirmorū fouet per argumen-
ta probabilia. Si. n. infirmi uide-
rent rōnes ad fidei probabilita-
tē deficere, & ad oppositū abū-
dare, nullus peristeret. Tertio
ualet ad delectandū perfectos.
Miro. n. modo aīa delectatur in
intelligēdo qđ perfecta fide cre-
dit. Vnde Ber. Nihil libētius itel-
ligimus, q̄ q̄ iā fide credimus.

I. de
part.
ani. c. 5

c. 2. To
mo 3.

QVOD ERGO obicitur in cō-
trariū. Dicendū q̄ oēs illæ au-
toritates intelligūtur de p̄scru-
tatione

tatione curiosa, non de p̄scruta-
tione studiosa. Nam ipse dñs di-
xit Iudæis. Io. 5. Scrutamini scri-
pturas & c. QVOD O B I I C I T V R,
q̄ ille modus non competit Sa-
crę scripturæ. Dicendū ad hoc,
q̄ liber iste ad sacram scripturā
reducitur per modū cuiusdam
subalternationis, nō partis prin-
cipalis. Similiter & libri Docto-
rum, qui sunt ad fidei defensio-
nem: quod patet sic. Quia nō q̄-
libet determinatio trahens in
partem, facit subalternationem
sciētiæ: sed determinatio quo-
dāmodo distrahens. Nam sciētia
de linea recta non dicitur subal-
ternari Geometriæ, sed sciētia
de linea uisuali, qm̄ hæc deter-
minatio quodammodo trahit
ad alia principia. Qm̄ ergo sacra
scriptura est de credibili, ut de
credibile, hæc est de credibili ut
facto, intelligibili, & hæc deter-
minatio distrahit: Nā qđ credi-
mus debetur auctoritati, & qđ
intelligimus rōni. Hinc est, q̄ si
cut alius modus certitudinis est
in scīa superiori, & inferiori ita
alius modus certitudinis est in
sacra scriptura, & alius in hoc li-
bro, & idēo alius modus proce-
dendi. Et sicut sciētia subalter-
nata ubi deficit, redit ad certitu-
dinem sciētię subalternantis,
quę maior est, sic etiā cū Magi-
stro deficit certitudo rōnis, re-
currit ad auctoritates sacrę scri-
pturæ, q̄ excedit oēm certitudi-
nem rōnis. QVOD T V O B I I C I S q̄
modus debet conuenire mare-
rię. Dicendū q̄ conuenit. Et qđ
obicitur, q̄ credibile est super
rōnē, verū est super rōnē quatū
ad sciētiā acquisitā: sed nō su-
pra rōnē eleuatā per fidē, & per

Doctri-
na sc̄ho-
las. qua
si subal-
ternari-
tur sa-
crę
Scri-
pturæ
caue à
Diony.
primo
sen. q. 3

Cauē
hic à
Scot. q.
4. & 5
colla-
ter. &
3. sent.
dist. 24

donū scīę, & intellectus: Fides
n. eleuat ad assentiēdū: scīa, &
intellectus eleuant ad ea q̄ credi-
ta sunt, intelligendum. QVOD
O B I I C I T V R q̄ non cōuenit fi-
ni, quia euacuatur meritum, di-
cēdū q̄ qđ assentiē p̄ se rōni,
tūc aufertur locus fidei, quia in
anima hominis dñatur uiolētia
rōnis. Sed qđ fides non assentiē
p̄ rōnē, sed p̄ amorē eius, cui
assentiē: desiderat habere rōes:
tūc nō euacuat rō humana me-
ritum, sed auget solatium: & pri-
mo mō intelligit Grego. simili-
ter, & Hier. q̄ non sunt inducē-
da argumenta dialectica, qui-
bus homo principaliter innita-
tur, quia innitendum est aucto-
ritati principalius, quā rōni.

Vide 3
Sente.
Distin.
35. q. 1
& 3.
Sente.
Distin.
24. q. 4

QVÆSTIO III.

An Theologia sit gratia specula-
tionis, uel ut boni fiamus?

D E causa finali. Et cū dictū
sit, q̄ liber iste est ad reuelā-
dū abscondita, queritur utrum
opus hoc sit contēplationis gra-
tia, uel ut boni fiamus. Et q̄ sit,
ut boni fiamus, uidēt sic. Oīs do-
ctrina quę est de his, sine quorū
cognitione non contingit recte
uiuere, est ut boni fiamus, sed
iste liber est ad cognitionē no-
strę fidei, sine qua impossibile
est placere deo, nec recte uiue-
re, ut dicitur Heb. 11. ergo iste li-
ber est, ut boni fiamus. I T E M.
oīs doctrina quę cōuenit cū uir-
tute in obiecto, est ut boni fia-
mus, hæc p̄ se manifesta est, sed
hęc doctrina cōuenit cum fide
in obiecto, quia est de credibili,
de quo etiam est fides siue in
quo, ergo & c. I T E M. doctrina
particularis conuenit cum tota
li in fine, sed finis totalis scri-
pturę

pturę sacrę nō est tm̄ ut fiamus boni, sed ēt ut fiamus beati, & beatitudo est optimū, igitur finis istius scīæ est, ut boni fiamus. CONTRA Magister dicit in litera, q̄ finis siue intētio sua ē theologiarū inq̄sitionū abdi- ta pandere, sed hoc pertinet ad eum, cuius finis est speculatio, ergo &c.

ITEM. Scīa, q̄ est, ut boni fiamus, ptinet ad mores: sed cum theologia sit de fide non de moribus, liber aut̄ iste de his q̄ spectāt ad fidē, nō de his q̄ spectāt ad mores, ergo opus hoc nō est ut boni fiamus. ITEM. Oīs scīa, q̄ est, ut boni fiamus, est practica: sed oīs talis est de his, q̄ sunt ab ope nostro: sed hęc nō est de his, q̄ sunt ab opere nostro, sed à deo, ergo est contēplationis gratia, non ut boni fiamus.

R E S O L V T I O.

Liber hic gratia cōtemplationis est; ut quæ boni fiamus: at magis secundum, quam primum.

RESP. ad intelligentiam prædictorū notādū est, q̄ p̄fectibilis est intellectus noster a scīa. Hūc aut̄ cōtingit cōsiderare tripliciter. In se, uel prout extēdit ad effectū, uel p̄t̄ extēdit ad ops. Extēdit aut̄ intellectus p̄ modū dictantis, & regulantis p̄m hunc triplicē statū, & q̄a errare pōt; hēt triplicē habitū directiuum.

Nā si cōsideremus intellectū in se, sic est propriē speculatiuus: & p̄ficiē ab habitu, q̄ est cōtēplationis gratia: quæ d̄r̄ speculatiua scīa. Si aut̄ cōsideremus ip̄m, ut natū extēdi ad opus: sic p̄ficiē ab habitu, ut boni fiamus: & hęc ē scīa practica siue moralis. Si aut̄ medio mō cōsiderē, ut

2. Me-
saph. 3.
finis spe-
culati-
ue veri-
tas, pra-
ctice
opus.
Instat
Sco. 9.
4. Pro-
logi sed
causa.

natus extendi ad effectum; sic p̄ficiē ab habitu medio inter purē speculatiuū, & practicuū, q̄ cōplectit̄ utrunq; , & hic habitus d̄r̄ Sapīa, quia simul dicit cōgnitiōnē, & affectū. Sapīa. n. do-ctrinæ est sc̄m nomē eius. Eccl. 6. Vnde hic est contēplationis gr̄a, & ut boni fiamus: principaliter tm̄, ut boni fiamus: talis est cognitio tradita, in hoc Libro. Nā cognitio hęc iuuat fidē: & fides sic est in intellectu, ut q̄tum est de sui rōne, nata sit mouere affectum: & hoc patet. Nam hęc cognitio, Christus p̄ nobis mortuus est: & consimiles, nisi sit homo peccator, & durus, mouet ad amorem, & deuotionem: non sic ista, circulus uincit diametrum &c. Concedendum est ergo, quod sciētia præsentis Libri est, ut boni fiamus.

QVOD OBIICITVR, q̄ est ad pandendū abscondita: dicendū q̄ ibi nō est status, quia illa reuelatio ordinat ad effectum. QVOD OBIICITVR q̄ non est de moribus, nec de his, q̄ sunt ab opere nostro: iam patet responsio ad illud: q̄a ip̄se loquit̄ de illa sciētia, quę propriē est, ut boni fiamus, ut de practica.

QVÆSTIO IIII.

Quæ causa agens, siue effic. ens huiusce Libri.

DE causa efficiente. Et dicit̄ Magister Petrus Lombardus Paris. Eps. Sed q̄ nō debeat dici auctor huius Libri, uidet̄: ille solus dicendus est auctor libri, q̄ est doct̄or, siue actor doctrinæ: Sed sicut dicit Augu. in lib. de Magi. solus Christus est doct̄. Matt. 23. ergo solus debet

Vide 3.
sent. d̄
sti. 35.
9. 1.

C. 18
dici

dici huius libri auctor. ITEM. Si cut dicit Philosophus ī Ethicis. Non quicumque facit gr̄maticalia, uel musicalia, dēt dici gr̄maticus, uel musicus, ut potē si faciat casu, uel fortuna, uel alio supponēte, siue dicente. Sed Magister hoc opus cōposuit ex aliena doctrina, sicut ip̄se dicit in litera, q̄ in hoc opere maiorum exempla doctrinamq; reperies, ergo non debet dici auctor. Si rv dicis q̄ non tm̄ hic est doctrina sanctorum, sed etiā sua, cuius rōne debet dici auctor. Cōtra, à maiori, & digniori debet fieri denominatio: Sed Magister dicit q̄ si paulisper uox sua insonuerit, & tunc a patris limitib. nō discessit: ergo nō debet iste liber dici esse Maḡri.

CONTRA, constat q̄ Deus hoc opus nō scripsit digito suo, ergo habuit alium doct̄orē. Sed non est dare alium, nisi Magistrum, ergo &c. ITEM auctoritas magistri in hac parte recipitur, idē cum ip̄se dicat in litera, In multo labore, & sudore hoc uolumen (Deo præstāte) cōpēgimus, ergo uidetur q̄ ip̄se fuit auctor præsentis libri.

R E S O L V T I O.

Auctor huiusce Libri est Petrus Lombardus Episcopus Parisiensis. RESP. Ad intelligentiam dictorum notandum, q̄ quadruplex est modus faciendi librum. Aliquis. n. scribit alienam materiā nihil addendo uel mutando, & iste merē dicitur Scriptor. Aliquis scribit aliena, addendo, sed non de suo, & iste Compiler dicitur. Aliquis scribit & aliena & sua, sed aliena tanquam principalia, & sua tanquam annexa

ad euidētiam, & iste dicitur. Cōmētator. Aliquis scribit & sua, & aliena, sed sua tanquam principalia aliena tanquam annexa ad confirmationē, & talis dēt dici Auctor. Talis fuit Magister, quoniam sententias suas ponit, & patrū sn̄is cōfirmat. Vnde uere debet dici auctor huius libri.

QVOD ERGO OBIICITVR q̄ solus Christus est doct̄or, & auctor, dicendum q̄ (sicut dicit Augu. in lib. de Doctrina Christiana) docere est dupliciter, si cut dicitur dupliciter aliquis facere, & uidere. Aliter. n. facit uidere, qui uisu restituit: aliter q̄ uisibile digito ostēdit. Primum facit Deus, secundum homo. Similiter aliter docet, qui sciētiā, quam habet, in alium uerbo, uel scripto offert, uel ostendit: aliter qui habitum sciētiæ imprimit, uterque tamen dicitur doct̄or, & auctor, sed Deus principalius, sicut in proposito. QVOD OBIICITVR q̄ fecit librum alio supponente: Dicendum q̄ non ideo dicitur facere aliquis supponente alio, quia ab alio didicit (tunc enim pauci essent doct̄ores, uel grammatici) sed si omnino sciētia eius dependeat ab alio, ita q̄ non habeat habitum intra, sicut illi qui faciunt bonum latinum, quia alii ei dixerunt, sed ipsi ignorant artem, hoc modo non fecit Magister librū istū: Nā a scīa, quā acquisierat longo t̄pe, uel labore; hoc opus composuit, & per doctrinas patrū suas sententias cōfirmavit, & q̄ sunt ibi multa dicta aliorū, hoc nō tollit Magistro auct̄ē, sed potius eius auct̄ē & humilitatē commendat &c.

TEXTO

TEXTVS MAGISTRI.

P R O L O G V S.

Luc. 21
Marc.
12.

PIENTES aliquid de penuria, ac tenuitate nostra cum paupercula in gazophylacium domini mittere, ardua scandere, opus ultra vires nostras agere presumpsimus, consumationis fiduciam, laborisque mercedem in Samaritano statuentes, qui prolatus in curationem semiuini duobus denarijs, supereroganti cuncta reddere professus est. Delectat nos ueritas pollicentis, sed terret immensitas laboris. Desiderium hortatur proficiendi, sed debortatur infirmitas deficiendi, quam

Lu. 10
Jo

Ex Au
gust. 3.
lib. de
Tri. in
proc.
mo.

Can. 4.
Ex eo-
de Au
gust. lo
co cita-
to.

Ex Hi
lario in
princi-
pio 10.
de Tri.
3. Co. 4

Ex 9. 4

2. ad
Ti. 4.
1. ad
Ti. 4.

umcitur zelus domus Dei. Quo inardescentes, fidem nostram aduersus errores carnalium atque animalium hominum, Dauidicae turris clypeis munire, uel potius munitam ostendere, ac theologiarum inquisitionum abdita aperire, nec non sacramentorum Ecclesiasticorum pro modulo intelligentiae nostrae notitiam tradere studuimus. Non ualentes studio sorum fratrum uotis iure resistere eorum in Christo laudabilibus studijs, lingua, ac stylo nos seruire flagitantium, quas bigas in nobis agitasti Christi charitas. Quamuis non ambigamus omne humani eloquij sermonem calumniae, atque conlario in traditioni aemulorum semper fuisse obnoxium, quia dissentientibus uoluntatum motibus, dissentiens quoque sit animorum sensus. ut cum omne dictum ueri ratione perfectum sit, tamen dum aliud alijs aut uidetur, complaceat, ueritati uel non intellecta, uel offendentis, et impietatis error obnititur, ac uoluntatis inuidia resultat, quam Deus seculi huius operatur in illis diffidentiae filijs, qui non rationi uoluntatem subiiciunt, nec doctrinae studium impendunt, sed his quae somniantur, sapientiae uerba coaptare nituntur, non ueri, sed placiti rationem sectantes, quos iniqua uoluntas non ad intelligentiam ueritatis, sed ad defensionem placentium incitat, non desiderantes doceri ueritatem, sed ab ea ad fabulas conuertentes auditum. Quorum professio est magis placita, quam docenda conquirere, nec docenda desiderare, sed desideratis doctrinam coaptare, quae habent rationem sapientiae

pietatis in superstitione. Quia fidei defectionem sequitur, ^{† super} phypocrisis mendax, ut sit in uerbis pietas, quam amisit ^{† super} conscientia, ipsamque simulatam pietatem omni uerborum mendacio impiam reddunt, falsa doctrinae institutis fidei sanctitatem corrumpere molientes, auriumque pruriginem ^{2. Tim.} sub nouello sui desiderij dogmate alijs ingerentes, qui ^{4.} contentioni studentes contra ueritatem sine foedere bellant. Inter ueri namque assertionem, & placiti defensionem pertinax pugna est, dum se & ueritas tenet, & se uoluntas erroris tuetur. Horum igitur & Deo odibilem ecclesiam euertere, atque ora oppilare, ne uirus nequitiae in alios effundere queant, & lucernam ueritati, in candelabro exaltare uolentes, in labore multo, ac sudore hoc uolumen (Deo ^{Mat. 5} frastante) compegimus ex testimonijs ueritatis in aeternum fundatis, in quatuor libris distinctum. In quo maiorum exempla doctrinamque reperies, in quo per dominicae fidei synceram professionem uiperea doctrinae fraudulentiam prodidimus, aditum demonstrandae ueritatis complexi, nec periculo impiae professionis incerti, temperato inter utrunque moderamine utentes. Sicubi uero parum uox nostra insonuit, non a paternis discessit limitibus. Non igitur debet hic labor cuiquam pigro, uel multum docto uideri superfluous, cum ^{Ex Au} multis impigris, multisque indoctis, inter quos etiam ^{gust. in} mihi sit necessarius locus, breui uolumine complicans patrum ^{proem.} sententias, appositis eorum testimonijs, ut non sit necesse ^{3. de trō} querenti librorum numerositatem euoluere, cui breuitas quod ^{nit.} queritur offret sine labore. In hoc autem tractatu non solum ^{Ex loco} piuum lectorem, sed etiam liberum correctorem desidero: ^{supra cō} maxime ubi profunda uersatur ueritatis quaestio, quae uti- ^{tato.} nam tot haberet inuectores, quod habet contraditores. Ut autem quod queritur, facilius occurrat, titulos, quibus singulorum Librorum capitula distinguuntur, praemisimus.

TOTALI Libro praemittit Magister prologum in quo tangit causas suscepti operis. Diuiditur autem in duas partes. In prima parte ponit rationes, quae mouerunt ipsum ad agendum praesens negocium siue opus. In secunda, rationes quae debent mouere discipulos ad benigne audiendum, circa fides. In quo maiorum etc. ubi incipit

P R O L O G V S.

cepit alloqui auditores. Prima pars diuiditur in duas: quia duplex ratio potest mouere aliquem ad opus faciendum, scilicet amor boni, & odium mali. Primo ergo ponit rationes sumptas ex parte amoris boni, s. catholicæ ueritatis. Secundo ex parte odii mali, scilicet hæreticæ prauitatis, ibi. *Quamuis non ambigamus &c.*) Prima pars habet quatuor particulas. In prima tangit causam excitantem, & hæc est desiderium mercedis, & spes auxilii sub exemplo uiduæ, & parabola Samaritani. In secunda ponit causam retrahentem, quæ duplex est, scilicet laboris immensitas, & propria infirmitas. ibi. *Delectat nos &c.*) In tertia ponit causam propellentem. Et hæc est zelus ipsum accedens, ibi. *Quam uincit zelus &c.*) In quarta ponit causam compellentem, & præualentem, ibi. *Non ualentes &c.*) Et hæc est petitio fratrum studio fori, quibus non potest quis iure resistere, sed quodammodo necessario oportet eorum subiicere.

Dubia literalia.

Dub. 1. *[Pus ultra uires nostras &c.]* Hic obiicitur, præsumptio est peccatum: ergo peccauit. Respon. Est præsumptio confidentiæ de diuino adiutorio, & præsumptio superbiæ, quæ est de proprio ingenio: prima non est peccatum: sed est uirtutis indicium: secunda uero est peccatum: sed de prima loquitur Magister. Vel aliter. Est præsumptio secundum ueritatē, & est præsumptio secundum propriam æstimationem. Prima est reprehensibilis, quia superbiæ: secunda laudabilis, quia humilitatis. Nec est culpabilis, qui

in omnibus operibus suis se reputat indignum, & quasi præsumptuosum.

[Prolatis duobus denarijs &c.]

Hic queritur, quæ sit ista supererogatio? Si tu dicas quod sit magistrorum, & sanctorum superadditio ad sacrâ scripturâ. Contra Dam. quæ tradita sunt nobis per legem & prophetas ueneremur, nihil ultra inquirentes. Itē. Apoc. ult. Si quis apposuerit ad hæc, apponet ei dominus plagas. Resp. dicendum quod est additio distrahens, & est additio complens. Addens primo modo, non supererogat, sed magis diminuit: & subuertit, & tales sunt hæretici; quibus datur maledictio. Ad deum secundo modo supererogat: quia saluo sensu scripturâ ipsâ dilucidat. Per duos igitur denarios, duo intelligo testamenta per Samaritanam. & primum per semiuuuum hominem gratuitis expoliatum, & uulneratum in ualibus; & supererogationem intelligo doctorum exponentem. Vel aliter dicendum: quod est additio in qua additum est contrarium: & est in qua additum est diuersum: & est in qua additum est consonum. Prima additio est erroris. Secunda præsumptionis, quia præsumptio est dicere in sacra scriptura aliquod omnino diuersum ab his, quæ in ea expressa sunt. Tertia fidelis instructionis: quia quod implicitum est, explicat.

[Quam uincit zelus domus uestræ &c.]

Hic queritur, quæ sit iste zelus: & quare magis hoc zelo accedit contra aiales, & carnales, quam contra superbos, & alios peccatores, & cum zelus sit amor priuatus, non uideatur quod deberet zelo accendi. Præterea cum maius sit peccatum superbiæ: uideatur quod magis deberet accendi contra superbos.

Respon.

D I S T I N C T I O I.

Resp. ad primum dicendum, quod zelus est amor nolens habere consortium in amato: zelus malus uitat omne consortium: sed zelus bonus uitat tantum malos: unde ueri zelatores domus dei non possunt uidere in Ecclesia uitia, quæ insurgunt contra ipsam. Unde Ioan. 2. dicit glosa. Zelus bonus est, quo animus abiecto humano timore, accenditur, & eodem tendit, ut quælibet praua quæ uiderit, corrigere sataget: & si nequiuerit tollere gemat. Ad secundum dicendum, quod Magister specialiter in Ecclesia zelabat fidei: & ideo Magister accendebatur contra fidei corruptores. Dupliciter autem corrumpit quod fidem, aut motus peruersitate uoluntatis, & affectionis: & hic dicitur carnalis. Nam caro dicitur hic carnalis affectio, secundum illud Gal. 5. Manifesta sunt opera carnis &c. Alio modo corrumpit quis motus peruersitate iudicii: & hic dicitur animalis, quasi phantasticus: quia phantasticæ peruertunt iudicium rationis.

[Quas bigas agit in nobis, &c.]

Dub. 4. Contra Ecclesiastes. 9. Nemo scit an odio, an amore dignus sit. Resp. dicendum quod charitas uno modo dicit uirtutem gratuitam. Alio modo dicit large amorem, multum appreciantem amatum. Unde charitas dicitur quasi amor carus. Primo modo sumpta charitate, uerum est certitudinaliter quod nescit aliquis: potest tamen aliquo experimento dulcedinis diuinæ misericordiam hoc conicere probabiliter. Secundo modo potest scire: & si primo modo dicit Magister,

S. Bon. Lib. Primi.

non dicit asserendo sed coniciendo. Si secundo modo, tunc asseritue potest intelligi: & sic patet illud.

[Quamuis non ambigamus, &c.]

Supra posuit Magister rationes mouentes ex approbatione boni: hic ponit rationes mouentes ex odio, & detestatione mali; & hoc est malum hæreticæ peruersitatis. Habet autem hæc pars quatuor particulas. In prima parte tangit eorum peruersitatem, quæ consistit in calumniam bonum, & uerum ex erroris cecitate; & inuidiam pari malignitate. In secunda tangit huius peruersitatis radicem, quæ est suggestio diabolica, & propria superbia, ibi. *Quam deus huius seculi, &c.*) In tertia tangit huius erroris defensionem, quæ est per falsam superstitionem, & mendacem, & contentiosam locutionem ibi. *Habet rationem sapientiam in superstitione, &c.*) In quarta infert rationem quæ ipsum mouit ad presentis operis compilationem, ibi. *Horum igitur Deo odibilem. Et ratio hæc, est subuersio erroris.*

[Veritati, uel non intellecta, &c.]

Vides quod dicat male; quia ueritas est lux, intelligibilis, sicut lux corporalis sensibilis. Sed oculus habens uisum, non potest ignorare lucem sensibilem; ergo pari ratione nec intellectus ignorabit lucem intelligibilem. Si tu dicas quod non est simile, quæritur quare non est simile; & quare magis deficit natura intellectui quam sensui. Resp. dicendum quod simile est, si quis attendat. Triplex enim est causa quare aliquid non uideatur uisibile. Aut enim non uidet, quia non uult respicere: aut si uult impeditur

B pro-

propter defectum organi, aut propter absentiam lucis, hoc manifestum est. Similiter in spiritualibus, intellectus frequenter aliqua non intelligit, quia non uult considerare. Aliquando uero non intelligit propter impedimentum ex parte corporis: ut patet in phreneticis, & stultis. Aliquando propter absentiam lucis. Licet enim lux increata se non subtrahat quantum ad essentiam, uel quantum ad qualemcunque influentiam: subtrahit tamen se homini, cum peccauit, quantum ad influentiam perfectam, unde dicitur inflixisse ei ignorantiam. Unde sicut oculus in tenebris errat, sic hodie miser humanus intellectus: cum autem plene restituetur in lucem, sicut oculus uidere poterit omne uisibile, sic intelliget omne intelligibile.

Veritati offendenti, impietatis error, &c. Contra homines natura scire desiderant, sicut etiam esse beati. Sed beatitudo neminem offendit, quia omnes eam desiderant: ergo nec ueritas offendit aliquem. Responsum. Dicendum quod est loqui de ueritate quantum ad primum effectum, qui est illuminare: & quantum ad istum nemo ipsam odit: omnes enim naturaliter desiderant illuminari. Est iterum loqui quantum ad effectum consequentem: qui est arguere, & hunc habet in malis. Manifestatio enim mali redarguit facientem: & inde est quod mali odierunt ueritatem: quia sicut dicitur Ioan. 3. Qui male agit, odit lucem.

Qui contentioni studentes &c. Contra 2. Esdre. 4. cap. Magna est ueritas & fortior omnibus. Omnis terra ueritatem inuocat,

& omnes tremunt eam. Responsum. Dicendum, est loqui de ueritate simpliciter, uel de ueritate quantum ad hoc, siue in speciali. Primo modo ueritas est inexpugnabilis, & ideo praeualet: & sic intelligitur illud Esdre, Est iterum loqui de ueritate secundo modo: sic contingit eam per rationes phantasticas obstruere, & per contentione impugnari. Unde Ambrosius super illud uerbum, Contentione. Rom. 1. dicit. Contentio est impugnatio ueritatis cum confidentia clamoris.

Ex testimonijs ueritatis in eternum fundatis &c. Contra 1. Corinth. 13. Scientia destruetur: ergo & testimonia. Responsum. Quod testimonia ueritatis sunt in aeternum fundata. Sicut dicitur in Psal. 118. Initio cognoui de testimonijs tuis &c. Quod obiicitur, quod scientia destruetur. Dicendum quod uerum est quantum ad modum docendi, & considerandi: sed non quantum ad cognitum, & rationem cognoscendi. Psal. 118. In aeternum domine permanet uerbum tuum &c.

In quo maiorum exempla &c. Haec est pars ultima, in qua ponit Magister rationes mouentes discipulos ad audiendum. Et diuiditur haec pars in quatuor partes, scilicet quatuor, quae mouent discipulos ad audiendum. Duo, quae sunt ex parte operis, uidelicet, auctoritas, & utilitas: duo uero ex parte docentis. scilicet humilitas, & facilitas. In prima praeparat docilitatem. scilicet in auctoritate. In secunda in utilitate suscitatur attentio. In duobus autem sequentibus. scilicet humilitate, & facilitate captatur beneuolentiam. In prima igitur parte ostendit opus suum esse autenticum.

ticum. In 2. compendio- **DISTINCTIO I.** 10
sum. ibi. Non igitur debet hic labor, &c.) In tertia ostendit modum docendi esse humilem, in hoc quod uult corrigi, ibi. In hac autem tractatu, &c.) In quarta ostendit esse facile ad inueniendum, & memorandum, ibi. Ut autem quod queritur, facilius occurrat, &c.)
Liberum correctorem, &c. Quae ritur quid uult dicere per hoc nomen, liberum. Responsum. Dicendum quod liber corrector dicitur sicut homo liber, qui suam causam causet, ut dicitur Philosophus. sic corrector liber dicitur, qui tantum gratia correctionis, non inuidiae, uel subannationis corrigit: hunc desiderat, exemplo Augustini. 2. de Trinitate, cap. 1. Vbi dicit. Magis amabo inspicere a rectis, quam timebo morderi a peruersis: grater enim suscipit oscium columbinum pulcherrima, & castissima charitas, dentem uero caninum euitat cautissima humilitas, uel retundit solidissima ueritas: magisque optabo a quolibet reprehendi, quam siue ab errante, siue ab adulate laudari.

T R A C T A T V S

DISTINCTIO PRIMA:

De materia huius libri, & de librorum diuisione.

Eteris, ac nouae legis continentiam diligentem indagare etiam atque etiam considerantibus, nobis praevia dei gratia innotuit sacrae paginae tractatum circa res, uel signa praecipue uersari. Ut n. egregius doctor Aug. ait in Libro de Doctrina Christiana. Omnis doctrina uel rerum est, uel signorum: sed res etiam per signa discuntur. Proprie autem his res appellantur, quae non ad significandum aliquid adhibentur: signa uero, quorum usus est in significando. Eorum autem aliqua sunt, quorum ois usus est in significando, non in iustificando: quibus non utimur, nisi aliquid significandi gratia, ut aliqua sacramenta legalia. Alia, quae non solum significant, sed conferunt quod intus adiunget, sicut enangelica sacramenta. Ex quo aperte intelligitur, quae hic appellantur signa; res illae, uidelicet quae ad significandum aliquid adhibentur. Oportet igitur signum etiam res aliqua est. Quod enim nulla res est (ut in eodem Aug. ait) omnino nihil est. Non autem ediuerso ois res signum est, quia non adhibetur ad significandum aliquid. Cumque his intenderit theologorum speculatio studiosa atque modesta, diuinam scripturam formam prescriptam in doctrina tenere aduertet. De his ergo nobis aditum ad res

diuinas aliquatenus intelligēdas, deo duce, aperire uolētibus differendū est: et primū de rebus, postea de signis differemus.

De rebus communiter.

- Lib. 1. Id ergo in rebus considerandum est, ut in eodē Aug. ait, cap. 3. quod res aliæ sunt, quibus fruendum est, aliæ, quibus utendum est, aliæ, quæ fruuntur, & utuntur. Illæ, quibus fruendū est, nos beatos faciunt. Istis, quibus utendū est, tendentes ad beatitudinē adiuuamur, & quasi adminiculamur, ut ad illas res, quæ nos beatos faciunt, peruenire, eisq; inherere possimus. Res uerò, quæ fruuntur & utuntur, nos sumus quasi inter utrasq; cōstituti, et angeli, & sancti. Fruī autē est amore alicui rei inherere propter seipsam. Vti uerò, id quod in usum uenerit referre ad obtinendū illud, quo fruendū est: aliàs abuti est, nō uti, nā usus illicitus abusus, uel abusio nominari debet. Res igitur quibus fruendū est, sunt Pater, & Filius, & S. S. Eadē tamen Trinitas quædā summa res est, Lib. 1. cōisq; omnibus fruētibus ea: si tamen res dici debet, & nō cap. 5. rerum omnium causa, si tamen & causa. Non. n. facillē pōt inueniri nomen, quod tantæ excellentiæ conueniat, nisi quod melius dicitur. Trinitas hæc, unus Deus. Res autem, quibus utendum est, mundus est, & in eo creata. Vnde Augustin. in eodem. Utendum est hoc mundo, non fruendum, ut inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta conspiciantur, i. ut de temporalibus æterna capiantur. Item in eodē: In omnibus rebus illæ tantū sunt, quibus fruendum est, quæ æternæ & incommutabiles sunt, ceteris autem utendum est, ut ad illarum fruitionem perueniatur. Idem Aug. Ca. 10. in 10. Lib. de Trinitate. Fruimur cognitio, in quibus ipsis propter se uoluntas delectata cōquiescit: utimur uerò eis, quæ ad aliud referimus, quo fruendum est.

Quid sit Fruī, & Vti; aliter quàm supra.

- Ca. 11 Notandum uerò quod idem Aug. in Lib. 10. de Trinitate aliter quàm supra accipiens, Vti & Fruī, sic dicit, Vti, est assumere aliquid in facultatem uoluntatis: Fruī autem, est uti cum gaudio non adhuc spei, sed iam rei: Ideoque omnis qui fruitur, utitur: assumit enim aliquid in facultatem uoluntatis cum sine delectationis. Non autem omnis qui

utitur, & fruitur, si id quod in facultatem uoluntatis assumit, non propter ipsum, sed propter aliud appetit. Et attende quia uidetur August. dicere illos frui tantū, qui in re gaudent; non iam in spe: & ita in hac uita nō uidemur frui, Cap. sed tantū uti. ubi gaudemus in spe, cum supra dictum sit, immedie pcedenti Fruī esse amore inherere alicui rei propter se: qualiter etiā hic multi adhaerent Deo.

Determinatio eorum quæ uidentur contraria.

Hæc ergo, quæ sibi contradicere uidentur, sic determinamus, dicentes nos & hic, & in futuro frui, sed ibi proprie, 1. Cor. & perfectè, & plenè, ubi per speciem uidebimus quo fruimur: hic autem, dum in spe ambulamus, fruimur quidem, sed non ad eò plenè. unde in Lib. 10. de Trinitate. Fruimur cognitio, in quibus uoluntas est. Idem in Lib. de Ca. 10. Doctrina Christi. ait, Angeli illo fruētes iam beati sunt, Lib. 1. quo & nos frui desideramus, & quantum in hac uita iam cap. 34 fruimur, uel per speculum, uel in enigmate, tanto nostram peregrinationem & tolerabilius sustinemus, & ardentius finire cupimus.

Alia determinatio.

Potest etiam dici, quod qui fruitur etiam in hac uita nō tantū habet gaudium spei, sed etiam rei, quia iam delectatur in eo quod diligit, & ita iam rem aliquatenus tenet. Constat igitur quod debemus Deo frui, & non uti. Illo enim, ut ait Augustin. frueris, quo efficieris beatus, & in quo spem ponis, ut ad id peruenias. De hoc idem ait in Lib. 1. de Doctrina Christi. Dicimus nos ea re frui, quàm diligimus Lib. 1. de Doctrina Christi. propter se, & ea re fruendum nobis esse tantū, qua effici- cap. 31 mur beati. ceteris uerò utendum. Frequenter tamen dicitur frui, cum delectatione uti. Cum enim adest quod diligitur, etiam delectationem secum gerit, si tamen per eam Aug. lib. eod. transferis, & ad illud, ubi permanendum est, eam retuleris, ueris ea, & abusu non proprie diceris frui. Si uerò inhereris, atque permanseris, finem in ea ponens letitiæ tuæ, tunc uerè & propriè frui dicendus es. quod non est faciendum, nisi in illa Trinitate, id est, summo & incommutabili bono. ca. 33

Vtrum hominibus sit utendum, an fruendum.

Ca. 22 Cum autem homines, qui fruuntur & utuntur alijs rebus, res aliqua sint; queritur utrum se frui debeant, an uti, an utrunque. Ad quod sic respondet Aug. in Lib. de Doctrina Christi. Si propter se homo diligendus est, fruimur eo: si propter aliud, utimur eo. Videtur autem mihi propter aliud diligendus. Quod enim propter se diligendum est, in eo constituitur beata vita, cuius etiam spes hoc tempore nos consolatur. In homine autem spes ponenda non est, quia maledictus est, qui hoc facit. Ergo si liquidè aduertas, nec seipso quisquam frui debet; quia diligere se propter se non debet; sed propter illud, quo fruendum est. Huic autem contrarium uideri non debet, quod Apost. ad Philemonem loquens, ait. Ita frater ego te fruar in domino. Quod ita determinat August. Si dixisset tantum te fruar, & non addidisset, in domino, uideretur finem dilectionis, ac spem constituisse in eo; sed quia illud addidit, in domino se finem posuisse, eodemque frui significauit. Cum enim (ut ibidem August. ait) homine in Deo fruieris, Deo potius, quam homine fruieris.

An Deus fruatur, uel utatur nobis.

Ad Eph. Sed cum Deus diligat nos, ut frequenter scriptura dicit, 2. Aug. quæ eius dilectionem erga nos multum commendat, querit in li. 1. August. quò diligat, an ut utens, an ut fruens, & procedit de Doct. ita. Si fruitur, eget bono nostro, quod nemo sanus dixerit, Chri. c. ait enim propheta, Bonorum meorum non eges. Omne enim 31. et 32. bonum nostrum uel ipse est, uel ab ipso est, non ergo fruitur Psal. 15 nobis; sed utitur. Si enim nec fruitur, nec utitur non inuenio quomodo diligat nos. Neque tamen sic utitur nobis, ut Aug. li. nos alijs rebus. Nos enim rebus quibus utimur, ad id referimus, ut Dei bonitate perfruamur: Deus uero ad suam bonitatem usum nostrum refert. ille enim miseretur nostri propter suam bonitatem, nos autem nobis inuicem, propter illius bonitatē. ille nostri miseretur, ut se perfruamur: nos uero inuicem nostri miseremur, ut illo fruamur. Cum enim nos alicuius miseremur, & alicui consulimus, ad eius quidem facimus utilitatem, eamque intuemur; sed & nostra fit.

consequens, cum misericordiam, quam alijs impendimus, non relinquit Deus sine mercede. Hæc autem merces summa est, ut in ipso fruamur. Item quia bonus est, sumus, & inquantum sumus; boni sumus. Porro etiam quia iustus est, non impunè mali sumus, & inquantum mali sumus, tantum etiam minus sumus, Ille ego usus, quo nobis utitur Deus, non ad eius, sed nostram utilitatem refertur, ad eius uero tantummodo bonitatem.

Vtrum utendum, uel fruendum sit uirtutibus.

Hic considerandum est, utrum uirtutibus sit utendum, an fruendum. Quibusdam uidetur quod eis sit utendum, & non fruendum: & hoc confirmant auctoritate August. qui, ut prætaxatum est, dicit non esse fruendum nisi Trinitate, id est, summo & incommutabili bono. Item dicunt ideo non esse fruendū eis: quia propter se amandæ non sunt; sed propter eternā beatitudinē. Illud autē quo fruendū est: pp se amandū est. Sed quòd uirtutes pp se amandæ non sint, imò pp beatitudinem solam, probant auctoritate Aug. qui in Lib. 13. de Trin. contra quosdam ait, Forte uirtutes, quas propter solam beatitudinem amamus, sic nobis persuadere audent, ut ipsam beatitudinem non amemus: quod si faciunt, etiam ipsas utique amare desistimus, quādo illam, propter quā solā istas amauimus, non amamus. Ecce his uerbis uidetur August. ostendere quòd uirtutes non propter se; sed propter solam beatitudinem amandæ sint. Quod si ita est; ergo eis fruendum non est. Alijs uero contra uidetur, scilicet quòd fruendum eis sit, quia propter se petendæ, & amandæ sunt. Et hoc confirmat auctoritate Ambro. qui ait super illum locum Epistolæ ad Gal. Fructus autem spiritus, est charitas, gaudium, pax, patientia &c. At hic non nominat opera; sed fructus, quia propter se petendæ sunt: si uero propter se petendæ sunt; ergo & propter se amandæ. Nos autem harum quæ uidetur, auctoritatum repugnantiam de medio eximere cupientes; dicimus, quòd uirtutes propter se petendæ, & amandæ sunt, & tamen propter solam beatitudinem. Propter se quidem amandæ sunt, quia delectant sui possessores. Sincera, & sancta delectatione: & in eis pariunt gaudium

Ex eodē
li. c. 33.

Mat. 5.

Li. 1. de
Doctri.
Christi.
cap. 33

Ca. 8.

Nō repe-
ritur in
Amb. cō-
menta-
rijs; sed
in glos-
sa inter
lineari,
sup hoc
uerbo
Gal.
Ca. 5.

dium spirituale. Veruntamen non est hic consistendum, sed ultra gradiendum. Non hic habeat dilectionis gressus, neque hic sit dilectionis terminus, sed referatur hoc ad illud summum bonum, cui soli omnino inherendum est: quia illud propter se tantum amandum est, & ultra illud nihil querendum est, illud est enim supremus finis. Ideo Augustin. dicit quod eas diligimus propter solam beatitudinem, non quod eas propter se diligamus, sed quia id ipsum quod eas diligimus, referimus ad illud summum bonum, cui soli inherendum est, in eo permanendum, finisque letitiae ponendus: quare virtutibus non est fruendum. Sed dicit aliquis, Frui est amore inherere alicui rei propter seipsam, ut praedictum est: si ergo propter se virtutes amanda sunt, & eis fruendum est. Ad quod dicimus, In illa descriptione, ubi dicitur, propter seipsam, intelligendum est tantummodo, ut scilicet ametur propter seipsam tantum, ut non referatur ad aliud, sed ibi ponatur finis, ut supra ostendit Doctri. Augustin. dicens, Si inhereris, atque permanseris, finem Christi. ponens letitiae, tunc verè, & proprie frui dicendus es, l. c. 33. quod non est faciendum, nisi in illa Trinitate, idest summo & incommutabili bono. Utendum est ergo virtutibus, & per eas fruendum summo bono: ita & de voluntate bona dicimus, unde Augustin. in Lib. 10. de Trinitate ait: Voluntas est per quam fruimur, ita & per virtutes fruimur, non eis nisi forte aliqua virtus sit Deus, ut charitas, de qua post tractabitur.

Epilogus.

Omnium igitur quae dicta sunt, ex quo de rebus specialiter tractauimus, haec summa est, Quod aliae sunt, quibus fruendum est: aliae quibus utendum est, aliae quae fruuntur, & utuntur: & inter eas, quibus utendum est, etiam quaedam sunt per quas fruimur, ut virtutes, & potentiae animi, quae sunt naturalia bona. De quibus omnibus, antequam de signis tractemus, agendum est: ac primum de rebus quibus fruendum est, scilicet de sancta, atque indiuidua Trinitate.

In parte ista incipit Tract. Libri, qui diuiditur in quatuor libris partiales. Prima pars habet duas partes. In prima parte uenat Magister materiam huius libri, & per consequens aliorum. In secunda exequitur diuisionem suam, & hoc Distinctio. 2. quae incipit ibi. Hoc itaque uera, ac pia fide, &c.) Item prima pars, in qua uenat materiam, habet tres partes. In prima parte uenatur materiam per diuisiones: & ideo primò ponit diuisionem, per quam distinguuntur tres Libri a Quarto, scilicet per res & signa. In secunda ponit diuisionem, per quam distinguitur Primus Liber a tribus aliis, quae est per frui, & uti. ibi. Id ergo in rebus est considerandum, &c.) In tertia determinat dubitationes quasdam ex praemissis ortas. ibi Cum autem homines, qui fruuntur, &c.) Item prima pars habet tres particulas. In prima ponit diuisionem, & auctoritate Augu. confirmat eam, quae est: quod tota doctrina theologica est de rebus, uel de signis, idest subiectum commune theologiæ in hac duo diuiditur. In secunda, membra diuisionis explanat. ibi. Proprie autem hic res appellantur, &c.) Ostendens quod sit res, & quod signum sunt membra praedictae diuisionis. In tertia uero particula diuisionem ad propositum applicat. ibi. Cumque his inuenerit: theologorum speculatio, &c.) dicens, quod de rebus, & signis fuerit dicturus, primò tamè de rebus &c. Itè pars illa, in qua ponit diuisionem per frui, & uti, per quam primus liber distinguitur ab aliis tribus, habet duas partes. In prima ponit diuisionem. In secunda, quae dicta sunt epilogat. Omnium ergo, quae dicta sunt, &c.) Prima pars habet tres partes. In prima ponit diuisionem in res, quibus fruendum, & res quibus utendum. In secunda ad euentiam maiorem, assignat quasdam diffinitiones. ibi. Frui est, &c.) In tertia uero proponit, & determinat quasdam dubitationes ibi. Cum autem omnes, &c.) Frui autem est amore inherere, &c.) Haec est secunda particula illius partis, in qua ponit diuisionem, per quam distinguitur Primus Liber ab aliis tribus: quae est de quibusdam notificationibus, & quatuor hæt particulas. Primo enim ponit notificationes frui, & uti. Secundo applicat eas ad propositum. scilicet ad res quibus fruendum, & utendum. ibi. Res igitur, quibus fruendum, &c.) Tertio comparat ad alias assignationes. ibi. Notandum uerò quod idem Augu. &c.) Quarto, quia uideret sibi contradicere, mouet, & determinat quandam dubitationem. ibi. Et attende, quia uidetur Augu. &c.) Cum autem homines, qui fruuntur, &c.) Haec tertia pars, in qua mouet & tractat dubitationes quasdam: habet tres partes, scilicet tres dubitationes. Prima est, utrum homo homine debeat frui. Secunda, utrum Deus homine fruatur, & utatur, & hac mouet, ibi. Sed cum Deus diligit, &c.) Tertia est, utrum uirtutibus sit fruendum. uel utendum. ibi. Hic considerandum est, utrum uirtutibus, &c.) Et in qualibet istarum trium partium primò mouet questionem: secundo mota determinat: tertio determinat.

nationem per auctoritatem confirmat. Et particulæ in suis locis sunt manifestæ.

Dub. 1. *Orum autem aliqua sunt, quorū usus omnis, &c.*) Contra oīa sacramenta sunt medicinæ: quia scdm Hugonē de sancto Victore, Sacramēta oī tpe fuerūt medicinæ: sed oīs medicina habet effectū in curando, ergo & sacramenta similiter: sed ista curatio est iustificatio: ergo omni tēpore sacramenta habuerunt iustificare. Resp. dicendum q̄ dupliciter est considerare sacramenta ueteris legis, scilicet in se siue rōne operis operati, & sic erant tantū ad significandum: uel ratione fidei annexæ, siue charitatis, siue ratione operis operantis, & sic erant ad iustificandum sacramēta legalia, præter circuncisionē.

Dub. 2. *Omne igitur signum etiam res aliqua est &c.*) Opponitur de ista diuisione. Videtur. n. Magister male diuidere, quia superius nō diuiditur contra sitū inferius, sed res est superius ad signum, ergo &c. Resp. Dicendū, q̄ uerum est q̄ superius in sua generalitate acceptum, non diuiditur contra suū inferius: sed contractum, bene p̄t diuidi. Hic aut̄ rescōtrahit̄ ad standū pro re nō significante.

Dub. 3. *Non autem econuerso omnis res signum &c.*) Videtur male dicere, quia signum est, quod ducit in aliud cognoscendum, sed omnis res ducit in aliud, quia omnis res ē causa, uel effectus: causa autem ducit in cognitionem effectus, & econuerso. Si dicas q̄ non omne, quod ducit est signū, sed quod ducit in prius: tūc omnis creatura est signum, cum ducit in Deum. Respō. Dicendum

q̄ duplex est signum. s. naturale, & institutum. De primo nō intēditur hic, sed de secundo: unde non ualet obiectio ad propositū, quoniā hoc intēditur de signo ex institutione, sicut sunt signa uocalia, & sacramentalia: tale ergo signum non est omnis res, licet oīs res sit signū primo mō.

Primum de rebus, postea de signis &c.) Contra. Vt dicere debuisse potius econuerso, quia signū ducit in eognitionē rei: ergo prius esset agendum, uel dicendū de signis q̄ de rebus. Resp. dicendū q̄ prior est cognitio signi quā rei, respectu cuius est signum, sed non oportet q̄ omnis rei. Vnde ipse primo agit de rebus, quarū sacramenta non sunt signa.

Res alia sunt, quibus fruendum &c.) Videtur q̄ ista diuisione rerū sit male assignata respectu diuisionis: quia diuisum simplicius est diuisiuis: & diuisiuis debet aliquid esse cōe: sed deo nihil est simplicius, nec est aliquid cōe deo, & creaturæ, ergo &c. Resp. Dicendum q̄ est diuisio unius cōis s̄m nomen tantum, & sic est diuisio æquiocis: & est alia diuisio cōis s̄m nomē, & rem, & hæc diuisio uniuocis est: est tertia medio modo, & ista est analogi, sicut ista est: ubi non est communitas creaturæ, & creatori s̄m nature participationem, sed s̄m similitudinē proportionis, & hæc cōitas est rationis. Itē ut mala diuisio quantū ad membra, uidetur enim q̄ tertium membrum sit superfluum: omni enim re aut̄ est utendum, aut fruendum, ergo tertium superfluit. Item, sicut est res quæ fruitur, & utitur: ita est res qua fruē

dum est, & utendum, ut est Christus: ergo qua rōne ponit tertium membrū, deberet poni quartū. Resp. Oīs res, quæ est natura aliqua, aut est finis, & sic est res qua fruendū: aut deducens ad finem, & sic est res qua utendum: aut ad finem perueniens, & sic est res quæ fruitur, & utitur, ut homo: & sic accipiuntur mēbra. Et est ista diuisio satis cōueniens huic scientiæ: quia cū theologia sit de creatore, & de creaturis, utile est ut Theologus doceat, quō homo per alias res tendat in deum.

Res igitur, quibus fruendum, &c.) **Dub. 6.** Contra. Quia tres sunt res p̄ se, & non per accidens, & a diuersitate rerū est diuersitas, siue multiplicitas fructiois: ergo sicut sunt tres res, sic erant tres fructiones. Item tres articuli sunt de tribus personis, ergo a simili & tres fructiones. Resp. q̄ [res] accipit hic cōiter ad essentiam, & personam p̄ sui generalitatem: & quia assumptū est hoc uocabulū, res, ab actu aīæ, iō tres dicuntur res, quia tres personæ: sed tñ æque bene una res: quia una bonitas est in eis, quia ergo una bonitas, ideo & una fructio; quamuis tres res. Et qm̄ articulus dicit quid a parte animæ distinguens, s. intellectus, & fructio respicit diuinam essentiam, & bonitatem, & unionē effectus cōmuniter, ideo fructio est una.

Dub. 7. *Ideoque omnis qui fruitur, utitur &c.*) Hoc ut̄ falsum, qm̄ mali hoīes similiter, & bestię fruuntur: quia propter se delectantur in delectabili, sed non utuntur. Si dicas q̄ d̄r translative, Tunc querit̄, quare nō similiter transfertur uerbū utendi. Rñ. uti im-

portat libertatē in sua generali acceptione, in speciali importat libertatē cū relatione ad aliud. Frui importat libertatem cum delectatione: & licet nec libertas, nec relatio conueniat brutis, conuenit eis tamen delectatio. Et ideo uti nullo mō conuenit brutis: frui autem conuenit eis aliquo mō, licet improprie.

In homine spes ponenda non est &c.) Cōtra, quia & de beata Virgine cantatur, Vita, dulcedo, & spes, ab ecclesiā quæ non errat. Itē. Iose. 1. Accessit ad eū gubernator. Glo. Naturale est hoī magis de aliis, q̄ de se in periculis cōsidere. Rñ. dicendū q̄ sperare de aliquo, est dupliciter, aut sicut de adiutore, aut sicut de saluatore. Prima spes pōt esse in hoīe, secūda nō. Vel est sperare finale præmiū, & hoc debet esse tm̄ in deo. Vel tēporale beneficiū, & hoc pōt esse in hoīe. Primum si ponitur in hoīe, meret maledictionem: secundū uero non.

Ita frater &c.) Querit̄ quare dicit de homine: Ita frater ego fruar te in dño, magis quā de asino, uel de alia creatura: cū in omnibus creaturis reluceat uestigium diuinæ bonitatis. Respō. q̄ d̄r aliquis aliquo frui in deo, non facit representatio, sed magis inhabitatio. Vnde conuersa per consequens est propria, uel delictet hæc, Ego fruar dño in te; dū per opera sciā deum habitare in te, & est figuratiua locutio. Item queritur de hac solutione Aug. quæ soluit auctoritatē prædictā per illā determinationē, in dño. Sed Eccl. 8. Simpliciter d̄r, fruire in agnitis. Item. Deut. 28. Filios generabis, & fi-

lias, & non frueris in eis: ex hoc implicat, q̄ si nō peccarent, fruerentur eis. Rñ. Dicendum quod prædicta solutio nō est generalis, sed solū ad propositā auctoritatē. Et ideo recurrendum est ad solutionē prædictā extra litterā in q̄nibus, q̄ cum frui accipitur cōiter, & proprie, in prædictis auctoritatibus accipitur cōmuniter tantum.

Do. 11 *Si enim nec fruitur, nec utitur, &c.*) Hoc non uidetur ualere: quia deus diligit se, non tñ uti: quia non diligit se pp̄ aliud, nec fruitur: quia ubi fruitio, ibi inherencia, & indigentia, ut dicit August. deus autem utroque caret, &c. Respon. dicendum quod fruitio de sui generali rōne dicit amoris unionem. s. fruibili, cum fruente. Qm̄ ergo contingit aliquid uniri sibi, & alii, conuenit non tñ frui alio, sed etiā seipso: sed ubi est unio ad alterum, ibi est dependentia, inherencia, & indigentia: ubi uero ad seipsum, si ipsum est summum bonū, non est inherencia nec dependentia, uel indigentia, sed oimoda sufficientia. Si uero ipsum bonū deficiens est, indiget: & inde est q̄ solus deus seipso perfecte fruitur, nihil autē aliud ab ipso potest perfecte seipso frui. Solus. n. deus est summum bonum, & diligit se, fruendo se, diligit et̄ alia fruendo se: & ita nec fruitio dei, usus est cum indigentia, sicut nostra fruitio, & usus.

Do. 12 *Item quia bonus est, sumus &c.*) Obiicitur, uidetur enim falsum, si quia bonus, sumus: ergo quia ab eterno. bonus est, ab eterno sumus. Rñ. dicendum breuiter q̄ hoc, quia bonus est, dicit cau-

sam. Sed est aliqua cā naturalis et̄ necessaria: et est aliqua cā uoluntaria. Bonitas autē diuina est causa nostri esse, & boni esse per modū uoluntatis, non nature, & necessitatis, hæc autē causa non ponit effectum, statim cum est.

Porro etiam, &c.) Obiicitur quare similiter nō sequitur, quia iustus est, iusti sumus; sicut quia bonus est, boni sumus. Si dicas q̄ iustitia non est eius dispositio, in quantum causa est, Contra. Sapientia est dispositio Dei in quā tum causa, ergo pari ratione, quia sapiens est, sapientes sumus. Si tu dicas q̄ non est dispositio immediata sicut bonitas: obiicitur de uoluntate quæ est immediatissima, & tamen non sequitur, quia uolens est, uolentes sumus. Resp̄ dicendum, q̄ ratio huius consequenti ē triplex est. Vna est quia bonitas est dispositio causæ in quantum causa. Secunda, est quia est proxima ad actum; quia cum bonum sit sui communicatiuum de sui rōne importat cōcabilitatē, importat et̄ uoluntatē, quæ duo ponunt effectū in actu. Tertia; quia dispositio generalis, in qua consistit uestigii ratio, dicit respectum ad finem.

Vnde sicut Deus unus imprimit unitatē, ita bonus bonitatē.

Vt scilicet ametur propter seipsum tantum, &c.) Contra. Quia sicut per se ad per accidens, ita propter se ad propter aliud. Sed nihil quod conuenit alicui per accidens, conuenit per se, ergo nihil quod conuenit alicui propter aliud, conuenit propter se. Si ergo uirtutes sunt appetēde pp̄ aliud, non ergo pp̄ se. Resp̄ sicut dicit Philos. Idem est finis, & pro-

Do. 13.

Do. 14.

ARTICVLVS III.
QVAESTIO I.

An frui sit actus uoluntatis, uel rationis?

Quod intelligentiam definitionum, & aliorum, quæ Magister ponit de his uerbis Frui, & Vti sex quarunt in parte ista: quorum tria pertinent ad uti, tria ad frui. De uti tria quaruntur. Primo queritur quid sit uti per essentiam, Secundo utrum omni creato contingat uti. Tertio utrum solo bono creato sit utendum. De frui similiter quaruntur tria. Primo quid sit frui per essentiam. Secundo utrum bono increato sit fruendum. Tertio utrum fruendum sit ipso solo bono increato.

De uti quid sit per essentiam, Vtrum sit actus uoluntatis aut, rationis: sic proceditur. Qd̄ sit actus uoluntatis, ostenditur sic. Ab actu utendi denominatur unusquisque bonus, sed nullus dicitur bonus nisi ab actu uoluntatis, ergo actus utendi pertinet ad uoluntatem. **ITEM.** Augustinus 10. de Trinitate. Vti est assumere aliquid in facultatem uoluntatis, ergo uti est actus uoluntatis. **ITEM.** hoc uidetur per diuisionem ipsius uti cōtra alia, quia 11. de Trin. diuidit August hęc tria ingenium, doctrinam, & usum, & dicit quod ingenium respicit quid homo possit: doctrina at̄ quid homo sciat: usus quid uelit, ergo usus est actus uoluntatis. **ITEM.** opposita nata sunt fieri circa idē, sed uti, & ab uti sunt opposita: ergo

Aris. 1 & propter quod. Finis autē dupliciter est. Vno modo finis ultimus, qui propriissimè est finis, in quo est status. Alio modo finis sub, sine & dicitur pp̄rie terminus. Sic & pp̄ quod diuersificat. Vnde uno modo excludit finē, alio modo nō ut dicit Magister. Quod ergo obiicitur de per se: dico q̄ sicut p̄ se uno modo opponitur ei, quod est per aliud: & sic idem est per se, quod ipsum, siue primum uniuersale. Alio modo opponitur ei, q̄ est per accidens. Sic & propter se dupliciter accipitur. Vno modo opponitur ei quod est propter aliud: alio modo ei, quod est per accidens: quia ad illud accidentaliter ordinatur, secundum hoc distinguit Magister propter se, & consequentur honestum siue fruibile, & ipsā deniq; fruitiōne.

Ex 1. Poster. cap. de Per se et uide.

Do. 14.

Eniā quædā sunt res, per quas etc.) Contra uidetur q̄ solis potentis possit frui anima sine omni uirtute. Sine omni enim uirtute potest frui bono creato, ergo cum magis sit fruibile bonum increatum, & anima magis ad hoc nata est, poterit eo frui solis potentis. Respond. dicendū, quod summum bonum est qd̄ super nos est: ad hoc ergo quod illi uniamur, necessario interuenit duplex medium. Medium unum per quod anima nata est uniri alii a se diuerso, & hoc est potentia. Aliud speciale, uel spirituale supra hoc, quod ipsam subleuet, & hoc est uirtus. Quod obiicitur non est simile, quia potentia per se potest deficere, & inclinari, sed non per se eleuari.

1. Eth. c. 3.

cap. 11 Tom. 30

4. Phi. 84.

um abuti sit solius uoluntatis; quia eius solius est peccare, ergo & uti similiter erit actus solius uoluntatis.

CONTRA. Usus, siue assuefactio est, uia in habitum acquirendum. Sed omnis potentia nata est acquirere habitum, ergo uti uidetur esse omnis potentiae. ITEM. omnis potentia mediante operatione sua ordinatur in finem, sed eò dicitur aliquid uti bile, siue uti, quò in finem est ordinabile. Sed ordinari in finem mediante operatione propria est omnis potentiae, ergo & uti similiter. ITEM. sicut Aug. dicit, & habetur infra, uti est id, quod in usum uenerit, referre &c. Sed eius est referre, cuius est conferre, sed conferre est solius rationis, ergo referre, & per consequens uti a diffinitione. ITEM. ars utitur suis instrumentis, sed ars est in potentia rationali siue cognitiua; cum sit scientia: ergo cum habitus, & actus sint eiusdem potentiae, sic ars est in potentia rationali, & usus siue uti similiter erit in eadem.

RESOLVTIO.

Fruí communiter sumptum, potest esse actus cuiuscunque potentiae: at proprie dictum; non nisi uoluntatis.

RESP. Dicendum, quod uti quinque modis accipitur, & secundum hoc diuersificatur secundum rem & secundum diffinitionem. Accipitur enim usus siue uti communissimè, secundum quod diuiditur contra ocium uel ociositatem, pro naturali operatione debita cuiuslibet rei, siue ad quam una quaeque res ordinatur, & secundum hoc dicit Philoso. Cuius

usus bonus &c. Secundo modo dicitur communiter, & sic usus diuiditur contra dissuetudinè, & hoc modo diffinitur à Victorino. Usus est actus frequenter elicitus à potentia: & hoc modo potest dici quod est actus omnis potentiae, nec addit super actum, nisi frequentiam. Tertio modo accipitur uti proprie, & sic diuiditur contra habitus memoriæ, & intelligentiæ, scilicet contra ingenium, & doctrinam, & sic diffinitur ab Aug. 10. de Trinit. Vti est assumere aliquid in facultatem uoluntatis: & sic dicit actum uoluntatis proprie. Quarto modo accipitur magis proprie, & sic diuiditur contra actum quietatum, scilicet contra frui. Et sic diffinitur ab Aug. Vti est assumere aliquid in facultatem uoluntatis propter aliud, & sic est actus uoluntatis, ut ad aliud relatiuè. Quinto accipitur propriissimè, & sic diuiditur contra actum inordinatum, scilicet contra abuti, & sic diffinitur ab Aug. de Doctr. Christiana. Vti est id, quod ad usum uenerit, referre ad id quod fruendum est, & sic uti dicit actum uoluntatis relatum, & ordinatum in finem. Ratio ergo diuersarum notificationum est multiplex acceptio eius, quod est uti: & ratio multiplicis acceptio, est operatio eius ad diuersa. Si ergo quaeratur, cuius potentiae est actus, dicendum quod duobus primis modis est actus omnis potentiae: tribus uero ultimis est actus ipsius uoluntatis communissimè: & communiter loquendo est actus omnis potentiae, & sic non loquitur Aug. Proprie uero actus est ipsius

Ari. 2. Topico rum.

Cap. II

Libr. I. cap. 4.

Libr. I. de doc. Chri. c. 4. som. 2.

QVAESTIO II.

An omni creato utendum sit?

Quis quid sit uti per essentiã, scilicet omni creato sit utendum. Et quod sic; uidetur, hoc modo Prouer. 16. Vniuersa propter se metipsum operatus est Deus, ergo omnia sunt ordinabilia in Deum; sed omne ordinabile in Deum conuenit ordinare, sed ordinando ad Deum, ordinabile rectè utimur, ergo si omnia conuenit ordinare, omnibus est utendum. ITEM. ens, & bonum conuertuntur, sicut uult Dyon. sed omnia sunt entia, ergo omnia sunt bona. Sed omne bonum diligendum, ergo omne creatum diligendum, sed non est diligendum propter se, ergo propter aliud, sed hoc est uti, ergo uti conuenit omni creato. ITEM. omni uirtute conuenit rectè uti, ergo opus omnis uirtutis est rectus uisus: sed usus alicuius uirtutis est respectu mali poenae, alicuius respectu mali culpe, ut patientiae, & poenitentiae: ergo malis omnibus scilicet culpe, & poenae contingit rectè uti: ergo multo fortius bonis, ergo &c. ITEM. opposita nata sunt fieri circa idem, sed omnibus malis contingit abuti, ergo omnibus bonis contingit rectè uti, ergo utendum est omni creato.

CONTRA. Caritas est, per quam rectè utimur, quia omnia ordinatur in finem per charitatem; quaecunque rectè ordinantur, sed dicit Aug. de Doctr. Christiana: tantum quatuor diligenda sunt ex charitate, & tria tantum creata, ut nos, proximus, & corpus proprium: ergo tantum

trius uoluntatis. Et sic patet primo obiectum in contrarium, scilicet quod sit omnis potentiae. Quod obicitur secundo, quod omnis potentia refertur in finem per actum suum. Dicendum quod illa potentia dicitur uti suo actu, quae est domina sui actus, & talis potentiae est referre actum suum, non tantum referri. Et quoniam sola uoluntas est domina sui actus, & sola est seipsam mouens, ideo ipsa sola est, cuius est actiue uti. Aliis autem potentiis contingit uti materialiter, & passiuè: quia habent referri, & non referre. Et hinc est quod Aug. dicit Vti est assumere aliquid in facultatem uoluntatis: facultas enim dicitur eius dominium, quo faciliter potest in actum suum, tamquam illius princeps. AD ILLUD, quod obicitur, quod rationis est referre. Dicendum, quod dupliciter est referre, scilicet per collationem, & illationem, sicut praemissae referuntur ad conclusionem; & hoc est rationis: & hoc non est uti. Et est referre per inclinationem, & ordinationem ad aliud, & hoc est proprie uoluntatis, quia potest aliquid assumere quiescendo ibi, uel aliud intendendo: & hoc est referre quo, uel per quod diffinitur uti, &c. AD ILLUD, quod obicitur de arte, dicendum, quod ars dicit quod est operationis, & quod est speculationis. Secundum quod dicit quod est speculationis, non habet uti, quia sic est rationis: secundum uero quod dicit quod est operationis, sic extenditur ad uoluntatem, & eam regulat in utendo.

Lib. de diuinis nominib.

4. Phy. 84. es e post pro dicam. Cap. de opposi- tis.

tria

tria referuntur, siue ordinantur in finem per charitatem, cum non sit uti recte nisi per charitatem, ergo tantum tribus est utendum, ergo non omni creato.

ITEM. omnia, quibus utimur, subiacent nostrae uoluntati, sed quaedam sunt, quae non subiacent nostrae uoluntati, ut necessaria, & perpetua, ergo illis non est utendum. ITEM. o[mn]e illud, quod recte utimur, bono fine facimus: sed quaedam sunt, quae nullo bono fine possunt fieri, ut metiri, & talia, quae mox nominata coniuncta sunt malo, ergo talibus non est utendum. ITEM. uirtute non contingit male uti sicut patet ex eius diffinitione, ergo ab oppositis, malo culpae, siue uitiis non contingit recte uti, ergo non omnibus aliis a Deo est utendum.

RESOLVTIO.

Vtique ut obiecto, ad quod inclinamur: sed minime, ut instrumento uel actu, quo moueamur.

RESP. Dicendum, quod uti aliquo quatuor dicitur modis. Aut sicut in instrumento quo operamur: sicut utimur instrumento, uel organo: & sic non omnibus contingit uti, ut puta potentiis, quae sunt pure naturales, accipiendo uti proprie sicut accipit Augu. Aut sicut habitu quo regulamur, ut puta uirtute, & sic non omnibus contingit recte uti: ut habitu uicii quo potius contingit obliquari. Aut sicut actu quo mouemur, & sic non omni actu conuenit uti, sicut illis, quae mox nominata coniuncta sunt malo. Aut sicut obiecto, ad quod inclinamur, & sic omnibus contingit uti, & abuti. Omnia enim

possunt sumi in facultatem uoluntatis ad approbandum, uel respuendum, & hoc patet per August. in Libr. 83. quaeestionum.

Ut imur respuendis ad ualitudinem, tolerandis ad iustitiam. ITEM. Augu. 10. de Trin. c. 10. Voluntas totam intelligentiam capit, dum utor omni eo, quod intelligo: sed mala intelliguntur, ergo contingit uti malis. Aliter tamen utimur bonis, aliter malis. Ratio enim ordinationis in bonis non tantum est ex parte ordinantis, sed etiam ex parte ordinati: quia per se bona sunt utibilia, & ordinabilia: & de sui natura: sed in malis ratio ordinationis non est ex parte ordinantium, sed potius ex parte ordinantis, & ideo mala non dicuntur utibilia. Vnde nota quod cum uti sit assumere aliquid in facultatem uoluntatis: hoc potest esse dupliciter, uel in facultatem uoluntatis imperantis, sicut est de his, quae proprie pertinent ad usum humanum. Vel in facultatem uoluntatis accipientis, sicut est dilectio proximi, & huiusmodi. Vel in facultatem uoluntatis tolerantis, sicut sunt mala paenae. Vel in facultatem uoluntatis respuentis, & sic assumuntur mala culpae; & ordinantur. Primis duobus modis intelligit illud, cuius usus bonis &c.

AD ILLVD ergo, quod dicitur de charitate quod tantum tria sunt diligenda, Dicendum, quod diligere aliquid ex charitate est ordinari in summum bonum, quod per se charitas diligit: hoc autem contingit dupliciter. Aut enim contingit ordinare quod natum est deuenire in finem, & sic tantum

Q. 30.

Vide primo sent. d. 47. q. 5

tria creata diligenda sunt ex charitate. Aut illud per quod deuenire est in summum bonum: & quia hoc potest esse suo modo per omnem creaturam, omnis creatura potest diligi ex charitate, & omni creatura contingit uti. AD ILLVD, quod obicitur quod non omnia subiacent uoluntati, dicendum, quod aliquis dicit subesse dominio uoluntatis dupliciter. Aut quantum ad esse ipsius rei, & sic non omnia subiacent. Aut quantum ad actum uoluntatis, qui est in respuendo ipsam rem, uel approbando, & hoc propter se, uel propter aliud, & tali modo omnia subiacent uoluntati nostrae. scilicet quantum ad actum appetitionis, uel respuitionis, licet non primo modo. AD ILLVD, quod obicitur quod quaedam nullo bono possunt fieri: similiter quod semper uitiis abutimur: dicendum quod obicitur secundum uiam, qua contingit uti aliquo ut actu medio: & hoc modo non contingit uti peccato, uel sicut habitu regulante similiter: conuenit tamen eo uti sicut recto per modum contritionis, & detestationis.

QVAESTIO III.

An solo bono creato utendum sit?

OSTENSO, utrum omni creato sit utendum; & omni alio a deo; est questio. Vtrum solo bono creato sit utendum. Et quod sic, uideat. Omne bonum, aut est finis aut ad finem: sed solo bono quod est ad finem, est utendum, quia ratio utilis est ducere in finem, ergo cum solum bonum creatum sit ad finem, solo bono creato est utendum. ITEM. Omne bonum aut est creatum, aut increatum. Sed si contingit uti bono increato, con-

3. Eth. c. 4.

S. Bon. Lib. Primi.

tingit illud referre ad aliud, aut ergo ad creatum, aut increatum sed non ad increatum, quia non est nisi unum: ergo ad creatum. Sed sic refertur terminus ad uiam, & causa ad effectum; sed hoc est abusus non usus: ergo solo bono creato, siue creatura est utendum.

ITEM. Aug. in Lib. 83. quod diuidit honestum contra utile; ergo nullum utile honestum, & econuerso. Sed deus est quid honestum per essentiam; ergo deo non est utendum. ITEM. Videtur quod non solum non sit utendum deo, siue bono increato; sed uti eo, semper fit peccatum mortale; quia Aug. dicit in Lib. 83. quaeestionum. Summa pueritas est frui utendis, & uti fruendis, sed quod utitur bono increato, utitur bono fruendo: ergo &c.

CONTRA. Contingit deo recte seruire intuitu mercedis; quia multi sunt boni mercennarii, ut dicit Ambro. sed non contingit deo seruire nisi amando; ergo contingit deum recte amare intuitu mercedis; sed sic amans utitur deo, quae refert ad aliud, ergo. ITEM. Si cur summa bonitas habet se ad amorem, sic summa ueritas ad cognitionem: sed contingit ueritatem creatam cognoscere clarius sine iudicio summam ueritatis, & sine errore: ergo similiter contingit aliquam aliam bonitatem quam summam, ardētius diligere sine iudicio summam bonitatis, & de ordinatione: ergo contingit amore ordinato aliud plus diligi quam deum: ergo contingit deum diligi propter aliud ordinate, & ita uti eo. ITEM. Videtur quod nullum peccatum sit, cum quis utitur deo propter suam salutem: quia cuius finis bonus est, ipsum quoque bonum; sed

Q. 30.

Q. 30.

C huius

huius finis usus bonus est, scilicet nostra salus, ergo usus eius bonus, ergo non erit peccatum. **ITEM.** Virtus dei aut est bonus, & sic utendū deo: aut est malus, & sic deus malus, quia cuius usus malus, ipsum malū; quia si deus bonus, & eius usus bonus; ergo deo est utendum.

RESOLVTIO.

Si uti bono increato, mortale peccatum est: solo igitur bono creato utendum est.

RESPON. Dicendum, quod solo bono creato est utendum, quia si bono increato utimur, semper est abusus; & abusus talis est mortale peccatum, propter auersionem a fine; cum delectatione, & propter uoluntatis inordinationem, quae minus diligit ipsum quo utimur, quam propter quod utimur.

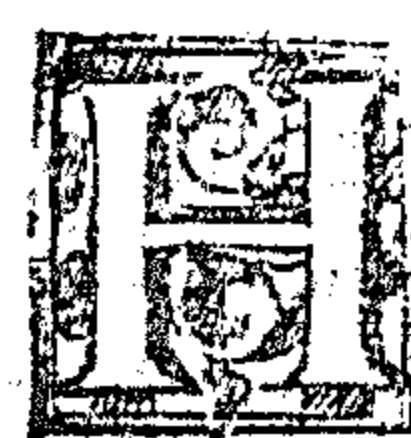
AD ILLVD ergo, quod obiicit, quod contingit recte seruire deo intuitu mercedis, Dicendū, quod illa merces, aut est ipse, sicut dominus dixit ad Abraham. **Gene. 15.** Ego merces tua, & sic intruēs mercedē nō utitur deo; quia non refert ad aliud. Aut merces illa est aliud: & tunc potest eam quis intueri, aut ut causam mouentem, & sic est malus mercenarius, & sic utitur, aut ut rationem inducentem, & sic bonus, & hoc modo non utitur. **AD ILLVD**, quod obiicitur, quod clarior cognitio creaturæ non præiudicat creatori, ergo &c. dicendum quod non est simile: quia claritas cognitionis non est in nostra potestate; sed ardor affectionis est in nostra potestate: ideo requiritur a nobis quod iustum amorē ordinemus, nō illā cognitionē. Ali-

quis tñ actus cognitionis est in nostra potestate, utpote actus fidei, quo si aliquis assentiat ueritati primæ pp aliud, bene iudicat ueritati; sicut amare pp aliud bonitati. **AD ILLVD**, quod obiicitur, quod finis usus dei est bonus, Dicendū quod finis dicitur bonus dupliciter, aut quantum ad substantiā, aut quantum ad intentionē finiēdi, & propositio illa intelligitur quantum ad intentionē finiēdi; & hæc consistit in recta ordinatione, & illo modo non contingit uti deo: quia non cōuenit ordinari. **AD VLTIMVM.** s. usus dei aut est bonus, aut malus &c. dicendū quod illa propositio intelligitur de hñtibus ordinationē ad finē, sed nō de ipso fine. Vel intelligit de actu naturali ipsarum rerum, & proprio, qui frequentius ab ipsa re elicitur, non de ordinatione ad fidē: & sic non ualet propositio ad propositum.

ARTICVLVS II.

QVAESTIO I.

An frui sit actus uoluntatis, uel aliarum potentiarum?

FABRITO de uti, & utibili: cōsequēter quærit de frui, & fruibili.

QUID sit frui p essentialiā, utrū. s. sit actus uoluntatis, an aliarū uiriū. Quæ sit actus uoluntatis, ut p primā definitionē, quæ est, Frui est amore inherere &c. sed amor est uoluntatis; ergo & frui similiter. **SIDICAS** quod amor sumit ibi cōiter em quod est in qualibet ui respectu sui actus. Contra. In oibus aliis definitionibus idē dicitur. Vnde dicitur in sequēti, fruimur cognitio, in quibus uolūtas delectata cō-

quie-

quiescit: quietatio aut est uoluntatis. Et in alia definitione probatur id ipsum similiter, frui est uti cū gaudio gaudiū aut ad uoluntatē pprie pertinet. **ITEM.** Oñditur rōne, quia frustione delectamur, sicut delectabile est differentia boni, cū sit bonum honestum cōferens, & delectabile: bonum autem, obiectum est uoluntatis, ergo frui est solius bonitatis. **ITEM.** Et fruimur quo quietamur; sed quietatio respicit rationē finis, & finis rōnem boni, & bonū est obiectum uoluntatis; ergo fructio quæ ordinat ad illud, similiter.

3. Eth. 6.4.

3. Eth. 6.11.

SED CONTRA. Ois uirtus appetit uniri suo obiecto, quo habito delectat, si cognoscit, & quiescit; ergo motus cū quietatione, & delectatione est oim uiriū: ergo cum talis sit fructio, fructio erit in oibus, non tantum in uoluntate. **ITEM.** Absentia rei amarae potius cōtrahat amarem quæ delectet, quod n. delectat ipsum, hoc est quod uidet ipsam, & hñt. Si ergo motus fructiois est cum delectatione, etiā est ipsa delectatio: ergo hoc delectare est: quia uidet illud in quo est ipsa delectatio; sed uisio respicit cognitiuā, ergo &c. **ITEM.** August. in Lib. De doctrina Christiana, hæc est summa tota merces, ut ipso profuamur: Sed sup illud Ps. 90. Ostendā illi salutare &c. Dicit. Glo. quod uisio est tota merces: ergo si fructio est merces: fructio est uisio p essentialiā: Sed uisio est in cognitiua, siue in rōne: ergo &c. **ITEM.** Fide, & spe tēdimus in deum. Aut ergo fruēdo aut utēdo; sed nō utendo cum deo nō sit utendum: ergo fruendo: ergo fide, & spe fruimur: sed fides est habitus

rōnis cognitiuæ: sed cuius est habitus, eius est actus: ergo actus fructiois est actus rōnis, similiter uidetur de irascibilitate ergo &c.

RESOLVTIO.

Frui essentialiter actus uoluntatis est: nec aliarum uiriū actus dicendum est, nisi dispositiue.

RESP. Scdm aliquos frui pertinet ad oēs uires, & hoc dicunt: quia oēs uires remunerabuntur: quid dicunt et quod in gloria erit magis pprie rōnis; quia immediate se habet ad delectationem. Sed aliter uidetur dicendum em. Aug. scilicet quod sit actus ipsius uoluntatis. Cum n. tres dent definitiones de frui, oēs dantur penes actum uoluntatis, quæ tripliciter est considerare. Primo modo cōmuniter, prout dicit motum cum delectatione, & sic diffinit Aug. Frui est uti cum gaudio. Secundo prout dicit motum cum quietatione, & hoc modo diffinit ab Aug. de doctrina Christiana. Frui est amore inherere alicui pp se ipsum, & hoc modo accipit pprie. Tertio modo accipit prout cōpletur utrumque. s. quietationē, & delectationē. & hoc modo diffinitur ab Augustin. 10. de Trinitate. Frui est quiescere in cognitiua uoluntate pp se delectatā, & sic accipitur proprii sime. Quia ergo frui secundum omnem acceptionem dicit delectationem, uel quietem, uel utrumque: & omne tale habet rationem boni, & hoc est obiectum uoluntatis: id loquēdo essentialiter, frui est actus uoluntatis. Sed quia uoluntas nec delectatur, nec quietatur nisi in eo, quod cognoscit uel p fidē, uel p spē; & in eo quod hñt per spem, uel in re: id actus aliarum

Ca. II.

simile, quia obiectum intelligentiæ excellens iuuat, & confortat: quia influentia talis cognoscibilis procedit ab intimis, & intrat ipsam potentiam, & ideo ipsam corroborat, & confortat. Sicut si magnus motus daret uirtutem portandi se, facilius ferretur quæ paruus. Sic est in intelligibili, quod Deus est. Sensibile autem obiectum tantum extra excitat, & ideo hoc corrumpit, illud autem non. Ex parte modi apprehendendi similiter est dissimilitudo, quia sensus in apprehensione sui obiecti tendit ad exterius, unde per illud dispergitur exterius, nec fortificatur interius, ideo debilitatur. Sed obiectum intellectus cum sit intimum ipsi intellectui, in eius perceptione uirtus non dispergitur, sed colligitur: & quanto uirtus est magis unita, tanto fortior. AD ILLUD, quod obicitur de infinito: Dicendum quod infinitum dicitur dupliciter. scilicet per priuationem perfectionis, & sic materia dicitur infinita: & talis infiniti non est finire, sed potius finire indiget, secundum quod est possibile. Alio modo infinitum dicitur per priuationem limitationis, & quod sic infinitum est, proprie habet finire, quoniam ultra ipsum cum non sit maius cogitare, non conuenit aliquid appetere, unde talis infinitas conuenit ultimo fini, quæ maxime habet finiendi rationem.

QVAESTIO II.

An solo Deo uel bono increato fruendum sit?

1. Eth. cap. 8. **V**TRVM solo deo, siue bono increato sit fruendum. Et quod sic uidetur. Illo solo est fruendum quod est propter se diligendum:

sed illud est propter se diligendum, quod est propter se bonum: illud autem est propter se bonum, quod bonitatem quam habet, nec habet ab alio, nec bonitas illa est ad aliud hoc autem est solus deus: ergo &c. **ITEM.** Illo solo est fruendum, quod quietat animæ appetitum. Sed animæ appetitus non quietatur sufficienter nisi in eo quod est illa perfectius, & maius bonum, hoc autem est solus deus, ergo &c. **ITEM.** Appetitus animæ non sufficienter quietatur, nisi per aliquid, quod animam implet, quia ex ea parte anima deficit in quiete, quæ deficit in plenitudine: sed est capax dei secundum appetitum: ergo si omne creatum est in infinitum minus illo, nullum creatum supplet animæ appetitum. Et hoc est, quod dicit Aug. Animam totius Trinitatis capacem, nihil minus quam trinitas potest implere. **ITEM.** Bonum quod potest cogitari, potest appeti: ergo si aliquo maius bonum potest cogitari, maius illo potest appeti, sed omnino finito maius potest cogitari: ergo maius potest appeti: ergo nullum finitum terminat animæ appetitum sufficienter: ergo solo bono infinito, quod est deus est fruendum, quo habito non potest amplius cogitari, nec desiderari.

CONTRA. Videtur quod bono increato contingat frui, quia quantum appetitus materiae sit infinitus, tamen per formam creatam in corporalem, & incorruptibilem sufficienter finitur: ergo similiter uidetur quod sit aliquod bonum creatum, quod sufficienter finiat animæ appetitum, sed omnino tali est fruendum: ergo aliquo bono increato est fruendum. **ITEM.** Appeti-

Hæc im
frangit
Sec. 7.
1. d. f. 1
lib. 1.

Tullius
in Rhetorica
Lib. 83.
quod. 9. 30
Tom. 4.

petitus humanus est finite capax: ergo non capit nisi finitum, uel si capiat infinitum, capit finitum: ergo si finiat per illud quod capit, finitur per bonum finitum: ergo uel per aliquo bono finito sit fruendum. **ITEM.** Specialiter uidetur quod homo sit fruendum: quia omnino eo est fruendum, quo deus frui: sed deus homine frui: quia hominem amat, sed amore illo, quo amat se, amat hominem, quia non est in eo duplex amor, sed primus est fruitionis: ergo & secundus. **ITEM.** Videtur specialiter de uirtute. Quia omnino illo est fruendum quod est propter se appetendum. hæc est manifesta per se, sed omnino bonum honestum est propter se appetendum. Quia honestum est quod sua uis nos trahit, & dignitate sua nos allicit, sicut dicit Tullius, & Aug. diuidit honestum contra utile, sed uirtus cadit in genere honesti: ergo uirtute est fruendum. **ITEM.** Videtur specialiter de beatitudine: omnino eo est fruendum, quo habito animus quiescit, & delectatur, & nihil ultraque potest querere: sed beatitudo creata est huiusmodi: ergo &c.

RESOLUTIO.

Proprie solo Deo, bonoque increato fruendum est: Communiter autem etiam ipsi frui possumus, quæ spirituales nobis afferunt delectationem, si uique uiuunt.

RESPON. Dicendum, quod solo deo est fruendum, proprie accepto frui, prout dicit motum cum delectatione, & quietatione. Sed cõter accepto frui, prout dicit motum cum delectatione tamen, omnibus, quæ spiritualiter delectant, & coniuncta sunt fini, cuiusmodi

sunt fructus, dona, & beatitudines, potest frui homo non indebite: sed primo modo, solo deo. Et ratio huius est: quia nihil potest animam sufficienter finire, nisi bonum ad quod est creata. Hoc autem est bonum summum, quod superius est anima, & bonum infinitum quod excedit animæ uires. Cognitio enim animæ rationalis est cognitio non arctata, unde nata est quodammodo omnia cognoscere, unde & non impletur cognitio eius aliquo cognoscibili, nisi quod habet in se omnia cognoscibilia, & quo cognito omnia cognoscuntur. Similiter affectio eius nata est diligere omne bonum: ergo nullo bono sufficienter finitur affectus, nisi quod est bonum omnis boni, & quod est ad omnia in omnibus. De quo bono. Exo. 23. Ostendam tibi omne bonum: hoc autem est summum bonum: ergo &c. Similiter nihil sufficienter finit animam, nisi bonum infinitum: quia ad hoc ut finiat necessesse est ipsam finire secundum existimationem, alioquin non esset beata, nisi se existimaret beatam. Existimatio autem supergreditur omne finitum: quia omnino finito potest maius cogitari aliquid: ergo cum affectio posset se extendere eo ubi est existimatio, necessario affectio animæ supergreditur omne finitum: & si hæc nullo bono finito sufficienter finitur, fruendum est ergo solo deo: quia summum bonum, & infinitum, & non solum deo fruendum propter perfectam finitionem, sed etiam propter perfectam delectationem. Ad delectationem enim concernitur delectabile, & coniunctio eius cum eo quod delectat. Omne autem quod

delectat animam, delectat in ratione boni, & pulchri: & quoniam solus deus est bonitas, & pulchritudo, ideo in deo solo est perfecta delectatio. **ITEM.** Quia ibi est coniunctio, solus autem deus est qui perfectissime coniungitur. Nam coniungitur secundum ueritatem, & intimitatem. Solus enim deus propter summam simplicitatem, & spiritualitatem illabitur animæ, ita quod secundum ueritatem est in anima, & intimior animæ quam ipsa sibi. Omnes enim hæc quatuor rationes, ad unam reducuntur. scilicet ad hanc: quia nata est anima ad percipiendum bonum infinitum, quod deus est, ideo in eo solo debet quiescere, & eo frui.

AD ILLUD, quod obiicitur de appetitu materiæ: dicendum, quod appetitus materiæ ordinatur ad formam tanquam ad perfectionem substantialem, ex qua & materia fit unum: & ideo necesse est, formam esse eiusdem generis cum materia, nec est omnino supra materiam, ideo finita est omnis talis forma: talis autem si sit incorruptibilis, propter necessariam sui unionem arctat appetitum materiæ, & arctatum finit. Unde non finitur in sua amplitudine. Appetitus autem animæ non sic arctatur propter unionem cum appetibili, imo dilatur, & ideo oportet quod perficiatur aliquo omnino summo. **AD ILLUD,** quod obiicitur, quod non capit nisi finite: dicendum quod infinitum bonum finite capit, quoniam ipsa est finita: sed quoniam bonum illud est infinitum, ideo ab ipso totaliter absorberetur, & iam eius capacitas undique terminatur, un-

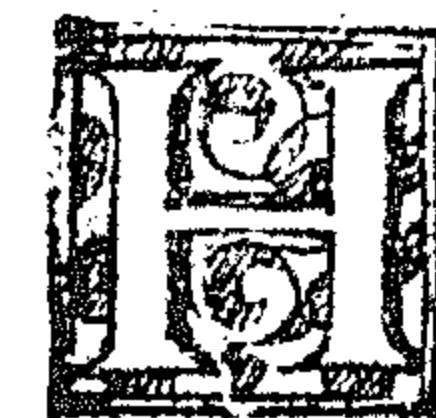
de non tantum gaudebit, sed sicut dicit Anselmus in gaudium domini introibit. Quod si totum caperet, & non uinceretur, nec absorberetur, adhuc posset insurgere appetitus ad amplius aliquid capiendum. Patet ergo quod ad hoc quod anima compleatur, quauis capacitatem habeat finitam, tamen necesse est adesse bonum infinitum. **AD ILLUD** uero, quod obiicitur de homine: dicendum quod deus diligit hominem, & amor dei est amor fruitionis, tamen homine non fruatur: quia diligendo se diligit hominem, id est fruendo se, utitur homine. Quod patet sic: quia dilectio dei ad creaturam non est affectio, sed affectus communicatio. Communicatio autem secundum rationem habitualement, attenditur secundum bonitatem: quia bonum est, quod natum est se conicere. Secundum rationem uero actualement attenditur, siue respicit uoluntatem. Quia enim uult, ideo facit. Ratio ergo communicandi uenit ex uoluntate, & bonitate, sicut ratio cognoscendi ab exemplari, & intelligentia. Quia ergo ex conuersione uoluntatis supra suam bonitatem nos diligit, ideo se fruendo nos diligit. **AD ILLUD,** quod obiicitur de uirtute, quod uirtus est bonum honestum: dicendum quod bonum honestum dicitur dupliciter. Aut quod est pure bonum, aut in quo relucet eius similitudo. Primo modo honesto est fruendum proprie accepto frui: quia hoc solum terminat, & quietat. Secundo modo non, nisi communiter accipiat prout dicit delectationem. Huiusmodi enim propter assimilationem ad

ad Deum, habent pulchritudinem, qua nos delectant, & alliciunt, tamen in ipsis non est quiescendum, quia tunc amittunt pulchritudinem: quia uirtutes cum ad se referuntur superbae sunt, & inflatae. **AD ILLUD,**

quod obiicitur de beatitudine, dicendum quod beatitudo creata non finit appetitum per se, sed per coniunctionem cum increata, unde anima ipsa diligit propter deum, non propter se.

DISTINCTIO SECUNDA.

De Trinitate & unitate secundum quod creditur.

HOC quoque uera ac pia fide tenendum est, quod Trinitas unus sit solus uerus Deus, ut ait Augustinus in 1. Lib. de Trin. scilicet Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, & hæc Trinitas unius eiusdemque substantiæ, uel essentiæ dicitur, creditur, intelligitur: quæ est summum bonum; quod purgatissimis mentibus cernitur. Mentis enim humanæ acies inualida in tam excellenti luce non figitur, nisi per iustitiam fidei emundetur. Item in Lib. 1. ex Aug. Retract. c. 3. Non approbo quod in oratione dixi. Deus qui non nisi mundos uerum scire uoluisti, responderi non potest, multos etiam non mundos multa scire uera. De hac re ergo summa & excellentissima cum modestia & timore agendum est, & attentissimis auribus, atque deuotis audiendum; ubi queritur unitas Trinitatis, Patris, scilicet & Filij, & Spiritus sancti, quia nec periculosius alicubi erratur, nec laboriosius aliquid queritur, nec fructuosius aliquid inuenitur. Proinde omnis, qui audit, & legit ea quæ de ineffabili & inaccessibili luce diuinitatis dicuntur, studeat imitari, atque seruare quod uenerabilis doct. Augustinus in 1. Lib. de Trin. de se ipso ait. Non pigebit me, inquit, sicubi hæsito querere: nec pudebit sicubi erro, discere. Quisquis ergo audit hoc, uel legit, ubi pariter certus est, pergat mecum: qui pariter hæsitat, querat mecum, ubi errorem suum cognoscit, redeat ad me, ubi meum, reuocet me. Ita ingrediamur simul charitatis uiam tenentes ad eum, de quo dictum est, Querite faciem eius semper.

Quæ fuerit intentio scribentium de Trinitate.

Omnes autem catholici tractatores, ut in eodem 1. Lib. de Trinitate cap. 4. Augustinus ait, qui de Trinitate, quæ Deus sunt, est.

Cap. 2.
Aug.

tom. 1.

in li. 1.

Solilo-

qu. c. 1.

Sumptio

ex Au-

gn. li. 1.

de Tri-

cap. 3.

1. Ti. 6.

Cap. 2.

Lib. 1.

de Tri-

cap. 3.

P. 104.

Aug. in

li. Retr.

ad 1. c.

4. ubi dicitur

xi, de

patre et

filio, quod

gignit,

et quæ

gignit,

unus est

dicendum

fuit,

unum.

est, scripserunt, hoc intenderunt, secundum scripturas docere, quod Pater, & Filius, & Spiritus sanctus unius sint substantiae, & inseparabili equalitate unus sint Deus, ut sit unitas in essentia, & pluralitas in personis; ideoque non sunt tres dii, sed unus Deus, licet pater filium genuerit, & ideo filius non sit qui pater est, filiusque à patre sit genitus, ideo pater non sit qui filius est, & Spiritus sanctus, nec pater sit, nec filius, sed tantum patris, & filij spiritus, utrique coequalis, & ad Trinitatis pertinens unitatem. Teneamus ergo patrem & filium & Spiritum sanctum unum esse naturaliter Deum, ut ait August. in Lib. de fide ad Petrum, neque tamen ipsum patrem esse, qui filius est, nec filium ipsum esse, qui pater est, nec spiritum sanctum ipsum esse, qui pater est aut filius. Vna est enim patris, & filij & Spiritus sancti essentia, quam Greci homousion vocant, in qua non est aliud pater, aliud filius, aliud Spiritus sanctus: quamuis sit personaliter alius pater, alius filius, alius Spiritus sanctus.

De con
se. dis. 3
e. oēs. 1.
† usian.

Quis ordo seruandus, cum de Trinitate agitur.
Cap. 2. Ceterum ut in primo Lib. de Trinitate Augustin. docet, primo secundum auctoritates sanctarum scripturarum, utrum fides ita se habeat, demonstrandum est. Deinde aduersus garrulos ratiocinatores, elatiores magis quam capaces, rationibus catholicis, & similitudinibus congruis ad defensionem & assertionem fidei utendum est, ut eorum inquisitionibus satisficientes, mansuetos plenius instruamus, & illi, si nequierunt inuenire quod quaerunt, de suis mentibus potius quam de ipsa veritate, vel de nostra assertionem conquerantur.

Testimonia sanctorum de Trinitate.

Proponamus ergo in medium veteris, ac noui testamenti auctoritates, quibus diuinae unitatis atque Trinitatis veritas demonstratur, ac primum ipsa legis exordia occurrant, ubi Moses ait, Audi Israel, dominus Deus tuus, Deus unus est. Item Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, non erunt tibi alij dii praeter me; Ecce hic significauit unitatem diuinae naturae. Deus enim, ut ait Ambro. in 1. Lib. de Trinitate, nomen est na-

Deut. 6
Exod. 20.
† de fide
ad Gra
tianum
6. lib. 2

turae

turae, dominus verò nomen est potestatis. Item alibi Deus loquens ad Moysen, ait, Ego sum qui sum, & si quaesierint nomen meum, uade & dic eis, Qui est, misit me ad vos. Dicens enim Ego sum, non, Nos sumus, & Qui est, non, Qui sumus, apertissime declarauit unum solum Deum esse. Exo. 15. In cantico etiam Exodi legitur, Dominus omnipotens nomen eius, non ait, domini: unitatem uolens significare. Gen. 1. Personarum quoque pluralitatem, & naturae unitatem simul ostendit dominus in Gen. dicens Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Dicens enim faciamus ad nostram, pluralitatem personarum ostendit, dicens uero imaginem, unitatem essentiae. Ut enim dicit Augustin. in Lib. de fide ad Petrum. Si in illa natura patris & filij et Spiritus sancti una esset tantum persona, non diceretur, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Cum enim dicit ad imaginem, ostendit unam naturam esse, ad cuius imaginem homo fieret; cum uero dicit nostram ostendit eundem Deum non unam, sed plures esse personas.

Quòd nec solitudo, nec diuersitas, nec singularitas ibi est, sed similitudo.

Hilarius quoque in Lib. tertio de Trinitate dicit his uerbis significari quòd in Trinitate, nec diuersitas est, nec singularitas, uel solitudo: sed similitudo, & pluralitas, siue distinctio, ait enim sic, Qui dixit; Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram: inuicem esse sui similes, in eo quòd dicit, imaginem & similitudinem nostram, ostendit. Imago enim sola non est, & similitudo sibi non est, neque diuersitate uobis admisceri alterius ad alterum similitudo permittit. Item, idem in quarto Lib. absolutius uoluit intelligi significationem hanc non ad se esse referendam tantum, dicendo: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, professio enim consortij sustulit intelligentiam singularitatis: quia consortium aliquod, nec potest esse sibi ipsi solitario, neque rursus solitudo solitarij recipit, faciamus neque quisquam alieno à se, loquitur, nostram. Vterque ergo sermo, scilicet, faciamus, & nostram, ut

solitarij

Circa
finem
Circa
mediū

solitarium, eundemque non patitur; ita neque diuersum à se alienumque significat. Solitario conuenit, faciam, & meam; non solitario uero conuenit dicere, faciamus, & nostram: uterque sermo ut non solitarium tantum, ita neque differentem esse, uel diuersum esse significat. Nobis quoque, nec solitarius, nec diuersus est confitendus. Ita ergo Deus ad communem sibi cum Deo imaginem eandemque similitudinem hominem reperitur operari: ut nec significatio efficientis admittat intelligentiam solitudinis, nec operatio constituta ad eandem imaginem, uel similitudinem patiatur diuersitatem diuinitatis. In his uerbis Hila. pluralitatem personarum uoluit intelligi nomine consortij: atque significauit nomine consortij, uel pluralitatis non poni aliquid, sed remoueri. Pluralitas enim, uel consortium personarum cum dicitur, solitudo, uel singularitas negatur: cum dicimus plures esse personas, significamus quod non est una sola. Ideo Hilarius uolens ista subtiliter, & sane intelligi, ait: Professio consortij sustulit intelligentiam singularitatis; non dicit, posuit aliquid: ita etiam cum dicimus tres personas, singularitatem, & solitudinem tollimus, & quod pater non est solus, nec filius est solus, nec Spiritus sanctus est solus, significamus; & quod nec pater tantum est & filius, nec pater tantum, & Spiritus sanctus, nec filius tantum, & Spiritus sanctus. De hoc autem in sequenti plenius agetur, ubi etiam secundum quid similes dicantur tres personae, & utrum aliquo modo sit ibi diuersitas, uel differentia ostendetur.

Redit ad quod coeperat, ut alias auctoritates apponat. Nunc uero ad propositum redeamus, & ad ostendendum personarum pluralitatem, atque essentiae diuinae unitatem, alias sanctorum auctoritates inducamus. Moyses dicit: In principio creauit Deus caelum & terram: per Deum significans patrem: per principium, filium. Et pro eo quod apud nos Deus dicitur, Hebraica ueritas habet *beloym*: quod est plurale huius singularis, quod est *hel*. Quod ergo non est, dictum *hel*, quod est Deus: sed *beloym*, quod interpretari potest *dij*, siue iudices: ad pluralitatem personarum refertur. Ad quam et illud attinere uidetur, quod diabolus per serpentem dixit:

Eritis

Eritis sicut diuinae personae, Ille est maximus prophetae, Gen. 3. & regum David, qui sua ceteris praefert intelligentiam, dicens: Super senes intellexi: unitatem diuinae naturae ostendes. Ps. 118 ait: Dominus nomen est illi: non dicit: Domini. Alibi est eiusdem unitatem, & aeternitatem simul ostendens, ait ex persona Dei Israel, Si me audieris, non erit in te Deus recens, neque adorabis Deum alienum. Aliud horum, ut dicit Amb. in Lib. 1. de Trin. significat aeternitatem: aliud unitatem substantiae indifferens: ut neque posteriorem patre, neque alterius diuinitatis filium, uel spiritum sanctum esse credamus: nam si patre posterior est filius, uel spiritus sanctus, recens est: & si unius non est diuinitatis, alienus est: sed nec posterior est, quia recens non est: nec alienus: quia ex patre natus est filius, ex patre procedit spiritus sanctus. Alibi quoque distinctionem personarum insinuans ait, Verbo Domini caeli firmitati sunt, & spiritu oris eius omnis uirtus eorum. Alibi etiam ait, Benedicat nos Deus Deus noster, benedicat nos Deus, & metuant eum omnes fines terrae. Trina enim confessio Dei trinitatem exprimit personarum: unitatem uero essentiae aperit, cum singulariter subiungit, eum. Esaias quoque dicit se audisse Seraphim clamantia, Sanctus, Sanctus, Sanctus dominus Deus. Per hoc quod dicit ter sanctus, Trinitatem significat: per hoc quod subdit, dominus Deus, unitatem essentiae. David quoque aeternam filij generationem aperte insinuat ex persona filij, dicens. Dominus dixit ad me, Filius meus, es tu, ego hodie genui te. De hac generatione ineffabili Esaias ait: Generationem eius quis enarrabit? In Lib. quoque Sap. aeternitas filij cum Patre monstratur, ubi Sapientia ita loquitur. Dominus possedit me ab initio uiarum suarum, antequam quicquam faceret à principio: ab aeterno ordinata sum, antequam terra fieret, necdum erant, abyssi, & ego iam concepta eram, nec dum fontes, nec dum montes, aut colles, & ego parturiebar: adhuc terram non fecerat, & cardines orbis terrae, quando preparabat caelos, aderam, quando appendebat fundamenta terrae, cum eo eram cuncta compones, & delectabar per singulos dies ludens coram eo. Ecce aptum de aeterna genitura testimonium, quo

ipsa

Ceterum

Quid ex uerbis Hilari in telligi debeat.

Dist. 6. uidetur. cet 19. huius primi, & 24. 31. ac. 34.

Gen. 1.

Gen. 3.

Ps. 80. uel de fide ad Gratianum. c. 5

Ps. 32.

Ps. 66.

Esa. 6.

Psal. 2. Esa. 52

Prou. 8.

ipsa Sapientia prohibet se ante mundum conceptam esse, & parturiri, idest genitam, & apud Patrem aeternaliter existere. Ipsa etiam alibi ait. Ego ex ore altissimi prodij prima genita ante omnem creaturam. Michæas quoque propheta aeternam verbi generationem, & temporalem ex Maria simul insinuavit, dicens, Ecce tu Bethleem Ephrata, paruulus es in millibus Iuda: ex te egredietur, qui sit dominator in Israel, & egressus eius ab initio à diebus aeternitatis.

Specialia testimonia de spiritu sancto.

De Spiritu sancto etiam expressa documenta in veteri Testamento habemus. In Gen. enim legitur, spiritus domini Ps. 138 ferebatur super aquas. Et David dicit, Quò ibo à spiritu tuo? In Lib. Sap. dicitur, spiritus sanctus discipline effugiet fictum: benignus est enim spiritus sapientie. Esaias quoque ait, Spiritus domini super me.

De testimoniis noui testamenti.

Nunc verò post testimonia veteris testamenti de fide sancta trinitatis, & unitatis, ad noui testamenti auctoritates accedamus, ut in medio duorum animalium, idest testamentorum cognoscatur veritas, & forcipe de altari summatur calculus, quo tangantur ora fidelium. Dominus itaque Christus unitatem diuinae essentiae, ac personarum Trinitatem aperte insinuat, dicens Apostolis, Ite, baptizate Io. 10. omnes gentes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Cap. eo. In nomine vtique (ait, Ambro. in Libro Primo de Trin.) dem. non in nominibus, vt unitas essentiae ostendatur. Per nomina tria, quae supposuit, tres esse personas declarauit. Ipse etiam ait, Ego & pater unum sumus: vnum dixit, vt ait Ambro. in eodem, ne fiat discretio potestatis natura, & addidit, sumus, & patrem, filiumque cognoscas, scilicet vt perfectus pater, filium perfectum genuisse credatur, & quòd pater & filius vnum sint, non confusione personae, sed unitate naturae. Ioannes quoque in Epistola canonica ait: Tres sunt qui testimonium prohibent in caelo, pater, verbum, & spiritus sanctus, & hi tres vnum sunt. Ipse etiam in initio euangelij sui ait. In principio erat verbum, & verbum erat

erat apud Deum, & Deus erat verbum. vbi aperte ostendit filium semper, & aeternaliter fuisse apud patrem, vt alij apud alium. Apostolus quoque aperte Trinitatem distinguuit dicens. Misit Deus spiritum filij sui in corda nostra. & alibi, Si spiritus eius qui suscitauit Iesum, habitat in nobis, &c. Item alibi Trinitatem atque unitatem euidentissime commendat, dicens. Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, ipsi gloria. Ex ipso ait, (Vt Aug. i Lib. de Trin. ait,) propter patrem: per ipsum dicit, propter filium: in ipso, propter spiritum sanctum. Per hoc uerò quod non ait, ipsis gloria, sed ipsi, insinuauit hanc Trinitatem vnum Deum esse. Sed quia singula penè syllabae noui testamenti hanc ineffabilis unitatis, atque Trinitatis ueritatem concorditer insinuant, inductioni testimoniorum super hac re persuadeamus, et rationibus, congruisque similitudinibus ita esse, prout infirmitas nostra ualet, ostendamus.

SECUNDA pars Primi Libri, in qua materia indagata, incipit eam Magister persequi.

Diuiditur autem haec pars in duas partes: quoniam dupliciter est considerare res, quibus fruendum est: scilicet in se, & in comparatione ad creaturas. In se ratione trinitatis, & unitatis. In comparatione ad creaturas ratione scientiae, & potentiae, & uoluntatis. Primo: ergo agit de sancta trinitate, & unitate. Secundo de scientia, & potentia, & uoluntate, infra Distinct. 35. Cumque supra differimus &c.] De ipsa autem sacratissima trinitate tripliciter contingit tractare. Quoniam primo contingit ipsam credere, Secundo creditam intelligere. Tertio intellectam dicere, sine enuntiare. Credere autem est per auctoritatem, intelligere per rationem, dicere catholicam

& rationabilem locutionem. Ideo primo de ipsa trinitate, & unitate agit, secundum quod creditur. Secundo de ipsa secundum quod credita per rationem intelligitur, infra Dist. 3. [Apostolus namque ait &c.] Tertio secundum quod credita, & intellecta rationabiliter & catholicè exprimitur, infra Dist. 22. Post praedicta nobis differendum uidetur de noim diuersitate &c.] Et patet ordo. Prius enim & uerius est eam credere, quam intelligere: multi enim credunt qui non intelligunt: & prius similiter est intelligere, quam sermone exprimere. Prima pars, scilicet secundum quod creditur, continet praesentem distinctionem: & quoniam materia est difficillima. Primo ponit modum procedendi. Secundo uerò exequit ibi. Proponamus ergo in medium &c.] Item prima pars habet tres par-

tes. In prima præmissio pro-
 mio de misterio trinitatis, & u-
 nitatis, tangit modum agendi,
 quoniam debet esse cum mode-
 stia, timore, & diligentia, præ-
 mittens materiam circa quã age-
 re intendit. In secunda subiun-
 git intentionem scribentium de
 trinitate, ibi. *Omnes autem catholi-
 ci tractatores &c.*] Tertio tangit
 ordinem, ibi. *Cæterum, ut in Pri-
 mo Libro &c.*] Modus scribendi
 de trinitate debet esse fundatus
 supra intellectum fidei, & cum
 modestia, & timore propter pe-
 ricula. Intentio scribentium de
 trinitate est, q̄ pater, & filius, &
 spiritus S. sunt tres personæ, &
 unus Deus. Ordo scribendi est,
 primo per auctoritates ostende-
 re ueritatem, deinde per ratio-
 nes, & congruas similitudines.
 Similiter secunda pars, in qua
 Magister auctoritatibus sacræ
 scripturæ intendit ostendere tri-
 nitatem, & unitatē, habet duas
 partes secundum, quod sacra
 scriptura habet duas partes, sci-
 licet nouum, & uetus testamen-
 tum. Ideo primo ostendit hoc p̄
 auctoritates ue. test. deinde per
 auctoritates noui, ibi. *Nunc uero
 post testimonia &c.*] Et quoniam
 uetus testamentum duas habet
 partes; scilicet legem & prophe-
 tias, in quibus fides explicatur,
 ideo ostendit primo p̄ testimo-
 nia legis, Secundo per testimo-
 nia prophetarum, ibi. *Ille etiam
 maximus prophetarum &c.*] Pri-
 ma iterum pars in qua probat
 per testimonia legis, duas habet
 partes. Primo enim p̄bat essen-
 tia unitatem. Secundo unitatē
 simul, & trinitatem, ibi. *Persona
 rum quoque pluralitatem &c.*] Si-

militer illa pars de testimoniis
 prophetarum habet duas partes.
 In prima probat essentiæ uni-
 tatem, & personarū pluralitatē
 in communi. Secundo uero spe-
 cialiter ostendit filii generatio-
 nem, & spiritus sancti processio-
 nem, ibi. *David quoque æternam
 filij generationem &c.*] Similiter
 illa pars, in qua p̄bat per aucto-
 ritatem no. test. habet duas par-
 tes. Primo enim probat per au-
 ctoritatem, siue per testimonia,
 Iesu Christi. Secundo per aucto-
 ritates Apostolorū, ibi. *Ioannes
 quoque in epistola &c.*] Auctori-
 tes, & earum explanationes, &
 numerus, & diuersitates satis pa-
 tent in litera.

Purgatissimis mentibus cernitur
 &c.] Videtur hoc male dice-
 re, quia nulla mens dum est in
 uia purgatissima est, sed tantum
 in patria. Respon. Dicendum, q̄
 mens ad hoc quod Deum con-
 templetur perfecte, indiget pur-
 gari quo ad intellectum & affe-
 ctum: ideo dicit per iustitiam si-
 dei, id est per fidem, quæ facit iu-
 stum in opere, & per se purgat
 intellectum: sub iustitia affectū.
 Vtriusque autem purgationis
 triplex est gradus. Nam intelle-
 ctus purgatus est, cum abstrahi-
 tur a sensibilibus speciebus: pur-
 gator cum mundatur a phāta-
 sticis imaginibus, purgatissimus
 cum à physicis rationibus. Gra-
 dus purgationis affectus, sunt
 isti: purgatus est affectus cum
 mundatur a culpa, purgator cū
 a sequela, purgatissimus cum ab
 occasione: hoc autem possibile
 est fieri in uia: ideo dicit Magi-
 ster &c. & in hoc statu idoneum
 est contemplari

Mentis

Dub. 2. *Mentis enim humana acies inua-
 lida, &c.*] Contra. Videtur enim
 q̄ mundata non figat̄ ibi: quia
 quantumcūq; mundat̄, adhuc
 excedit lux illa improporciona-
 biliter acie mētis: ergo si p̄pter
 sui excellentiam nō potest uide-
 ri a nō hāte fidem, nec etiā ab
 hāte. Respon. Differt dicere cō-
 siderari, & figi, & comprehēdi.
 Considerari potest lux diuina à
 mente non munda, ut à philoso-
 phis: sed figi nō potest ī illa, nisi
 mens à uiciis pura: comprehēdi
 non potest, nisi in patria. Ratio
 autem quare non potest figi, est
 duplex. Vna, quia est supra in-
 tellectum, & ideo intellectus in
 ea non figit̄, nisi habeat gluten
 affectus, sed statim recedit. Alia
 ratio, quia oculus sanas est illi
 luci proportionabilis ēm quali-
 tatē, & si non ēm quantitatem:
 sed si oculus sit īfirmus, siue lip-
 pus, sicut est in nō habēte fidē;
 utroq; modo est improporciona-
 bilis, & ideo non figitur.

Dub. 3 *Deus enim & dominus, nomen
 est nature &c.*] Obicitur contra
 hoc uerbū Ambr. quia ut dicit
 Damascenus, Hoc nomen Deus
 imponitur ab operatione, unde
 dicitur ab æthin, quod est arde-
 re, uel à rhein, quod est fouere,
 uel à theasthē, quod est uidere.
 Respondeo Dicendum, q̄ de
 hoc nomine; & consimilibus est
 loq̄ dupliciter. Aut quantū ad
 id cui imponit̄, & sic est nomen
 nature, quia ei imponitur quod
 est summa natura. Aut quantū
 ad id a quo imponitur, & sic est
 nomen operationis, quia impo-
 nitur ab opere.

Dub. 4 *Ego sum, qui sum &c.*] Quærit de
 hac circumlocutione, utrū hoc
 S. Bon. Lib. Primi.

nomē, Ego sum qui sum, sit no-
 men essentiæ, uel personæ. Et
 quod personæ, uel, quia pronomen
 demonstratiuū certā signi-
 ficat personā. Et iterū, loqui est
 actus personæ. Si fortē dicas q̄
 Ego, quia significat originē, stat
 pro persona patris, Sum, quia si-
 gnificationem egrediētem, stat
 p̄ persona filii, Qui, relatiuum
 necens utrunque stat pro per-
 sōna Spiritus sancti. Hoc nihil
 est, quia pro eodem fiat relati-
 uum, & añs. Respondeo, Dicen-
 dum, q̄ illud nomen Qui est: &
 Ego sum qui sum, est nomen es-
 sentiæ propriæ: hic. n. est quæ dā
 circumlocutio, significās entita-
 tē in omnimoda perfectione, &
 absolute: & hoc est nomen
 proprium diuinę substantiæ. Et
 quod obicitur q̄ pronomen si-
 gificat certam personam. Dicē-
 dum quod persona ibi dicitur
 certum suppositū uerbi, & hoc
 est substantia, & natura.

Dub. 5 *Faciamus hominem ad imaginem
 &c.*] Quæritur utrū imago stet
 ibi p̄ essentia, aut p̄ persona. Si
 pro essentia, ergo idem est dice-
 re imaginem nostram. Si pro
 persona, nō dēt dici nostra, sed
 mea. Si pro imagine creata, ni-
 hil ad propositum, quia per hoc
 nō probatur unitas nature. Re-
 spondeo, Dicendū, q̄ secundum
 q̄ doctores sancti hic accipiūt,
 imago, & similitudo dicit essen-
 tiam, & relationem. Importat
 enim imago unitatem cum di-
 stinctione: & similitudo simili-
 ter, p̄p̄ intrinsecam relationem.
 Et ideo ī hoc noīe, [imago, & si-
 militudo,] quātū ad aliquid sig-
 nificationis notatur unitas
 essentiæ: quantum ad aliquid
 D nota-

notatur pluralitas personarum. Et ideo aliter exponit Aug. aliter exponit Hilarius. Aug. considerat partem significati secundum essentiam unitatem, sed Hilarius totum: unde dicit, quod nomine imaginis, & similitudinis simul intelligitur unitas, & pluralitas: sed Aug. in hoc quod est, faciamus, & nostram, considerat solum significatum: & ideo pluralitatem. Hilarius uero considerat & significatum, & consignificatum. Ideo in utroque dicit intelligi pluralitatem, & unitatem.

Neque diuersitatem duobus admiscere &c. **Dub. 6.** Contra ista uerba Hilarii obiicitur. Similitudo est rerum differentium eadem qualitas, ergo similitudo compatitur secundum differentiam. Respondeo deo. Dicendum, quod est similitudo secundum accidens, & similitudo secundum substantiam. Et haec est duplex, secundum totum, & secundum partem. Similitudo secundum accidens, uel secundum partem, substantiam admittit diuersitatem: sed non similitudo secundum totum: & quoniam in diuina essentia est summa simplicitas, ideo non potest esse similitudo secundum accidens, neque secundum partem, & ideo similitudo non compatitur diuersitatem naturae.

Significauit nomine consortij &c. **Dub. 7.** Contra. quia ex his uerbis Magistri uidetur, quod omnis numeralis dictio secundum ipsum nihil ponit: sed tantum priuat: sed hoc uidetur falsum. Cum enim in diuinis sit uera pluralitas personarum; non tantum priuatiue, sed etiam positiue, uidetur dici. Ratione deo, haec fuit positio Magistri,

que communiter non tenetur, quia non habet ueritatem sicut infra melius patebit. Tamen Magister excusatur, quia dixit quod non ponunt aliquid nomina numeralia, quia important numerum, qui non est proprie in diuinis. Numerus enim datur ex unitatum aggregatione, & distinctione: & distinctio unitatem fit tripliciter, continui diuisione, formarum dispersione, gradu, siue ordine.

Quoniam igitur in diuinis non est aggregatio, nec taliter distinctio, ideo nec numerus proprie.

In principio creauit Deus caelum & terram &c. **Dub. 8.** Queritur quare magis hoc nomen deus constat siue supponat pro persona patris: quam pro persona filii? & quomodo trinitas intelligatur & hic? Ad hoc dicendum, octo modis innuitur nobis personarum pluralitas in scriptura. Primo modo significatione Mat. ult. In nomine patris, & filii, & spiritus sancti. Secundo consignificatione. Gen. 1. In principio creauit. ubi habemus nos deus, haebrei he loym, quod est nominatiuus pluralis huius nominatiui singularis hel. Tertio modo suppositione, ut cum dicitur deus genuit deum, Prouer. 8. An omnes colles ego parturiebar. i. generauit me dominus. Quarto modo appropriatione, ut Gen. 1. ibi. In principio creauit deus &c. deus enim ibi patri appropriatur, & principium filio. Quinto modo iteratione, ut Esa. 6. Sanctus, sanctus, sanctus, dominus deus sabaoth. Sexto modo uerborum. Psal. 66. Benedicat nos deus deus noster, benedicat nos &c. Septimo modo connotatione in actu missio

nis, ut cum dicitur Gala. 4. Misit deus &c. Octauo modo apparitione, sicut apparuerunt Abraham tres uiri. Genesis. 18.

Ille etiam maximus prophetarum &c. **Dub. 9.** Contra, quia super Mat. 17 Apparuerunt illi Moyses & Helias, dicit Glo. Helias fuit maximus prophetarum. non ergo dicendum. Respon. Spiritus prophetae in maiori abundantia datus, prophetam domini facit excellentiorem. Potest ergo dupliciter dari in maiori abundantia, aut quia ad plura, aut quia ad altiora. Helias datus est ad plura, quia ad futurorum praedictionem, & miraculorum operationem. Sed Dauid ad altiora, quia sicut patet ex eius prophetia, plura uidit clarius, quia prophetia intellectuali.

Dominus possedit me in initio &c. **Dub. 11.** Obiicitur, quia possessio est rei inferioris: ordo rei posterioris: conceptio similiter sonat in sexus fragilitatem, & partus similiter: quae omnia non conueniunt diuinis. Resp. Sapientia describitur per comparisonem ad effectus, & per comparisonem ad principium: & quoniam per comparisonem ad effectus habet in se thesaurum infinitum innumerofitate, & habet ordinem in discretionem, ideo describitur per uerbum possidendi, & ordinandi. Describitur etiam per comparisonem ad suum principium a quo emanat emanatione intrinseca, in eo quod est de substantia emanantis. Ideo describitur per uerbum conceptionis, & parturitionis.

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

An tantum unus deus sit?

De declarationem eorum, quae de sacra trinitate, & unitate dicit Magister, quatuor possunt queri circa partem istam. Primo queritur, utrum in deo sit ponere essentiam, siue naturam unitatem. Secundo utrum in deo sit ponere personarum pluralitatem. Tertio utrum in diuinis personis sit ponere infinitatem. Quarto & ultimo, utrum in diuinis personis sit ponere trinitatem.

Quod in deo sit ponere essentiam, siue naturam unitatem, uidetur ratione ostensua, triplici habita suppositione, quam oportet poni. Tum propter eius simplicitatem. Tum propter communem animi conceptionem, quae est quod deus est, quo maius excogitari non potest. Tum ratione status, qui non est nisi in summo, & primo. **SUPPOSITIO** prima est, quod deus est simplicissimus. Ex hac arguitur, quod cum nullo alio diuerso possit communicare, quia si communicat, & differt, ergo non sunt idem, ergo est ibi compositio. Si nihil potest communicare, ergo nec deitatem, nec entitatem, ergo si sunt duo dii, cum unus sit ens, & alter non est ens, si unus est deus, alter non est deus, ergo si duo sunt dii, non sunt duo dii. **ITEM.** Secunda suppositio est, quod deus est omnipotentissimus. Ex hac arguitur, ergo poterit facere quod omnia alia potentia sua nihil possit: ergo si sunt duo

diuersi in natura, hoc potest facere unus de altero, & alter nihil possit, & econuerso. Sed cui potest potentia auferri, non est Deus: ergo si duo sunt Dii, nullus est Deus. **ITEM**, tertia suppositio est, quod Deus est simpliciter summus. Ex hoc arguitur, ergo omnia sunt infra ipsum, ergo omnia alia ad ipsum, & ab ipso. Si ergo sunt duo dii, unus est infra alterum: & e conuerso unus est ab alio, secundum naturam diuersam, & econuerso unus est ad alterum, & econuerso: sed quod est infra aliud: & ab alio, & ad aliud, non est Deus, ergo &c.

ITEM, hoc potest probari per deductionem ad impossibile. Si sunt duo Dii, aut unus est ubi alius, aut non est. Si unus ubi alter, ergo unus in altero, eadem sint eodem modo essendi: ergo unus est alteri materialis, ergo alter non est Deus. Si unus est non ubi alter, ergo uterque limitatus, ergo neuter infinitus. **ITEM**, si plures sunt dii boni, aut unus intelligit alterum: aut non. Si non, ergo uterque est ignorans. Si intelligit, aut ergo per presentiam, aut ergo per spiritum, aut per seipsum. Si per presentiam, ergo unus in altero, ergo deus illabit deo, & perficit Deum. Si per spiritum, ergo compositus. Si per seipsum, ergo unus exemplar alterius, ergo & principium. **ITEM**, si duo sunt dii diuersi, quorum uterque est summum bonum, aut unus diligit alterum, ut diligendus est: aut non. Si sic, cum uterque summum bonum, uterque est diligendus amore fructuionis, ergo uterque fruitur altero: sed qui fruitur alio bono a se, illo indiget: ergo unus

indiget alio, ergo uterque est indigens, ergo neuter Deus.

SED CONTRA, plus potest deus facere, quam intellectus noster posset cogitare. Sed intellectus humanus (ut pote gentium) intelligit plures deos omnipotentes, ergo deus potest hoc facere. Sed quicquid potest esse in diuina natura, est ibi, quia eterna: ergo &c. **ITEM**, plura bona sunt meliora paucioribus: sed plures dii sunt plura bona: ergo melius aliquid erunt duo, quam unus: Sed secundum Anselmum. Omne quod melius est, circa Deum est ponendum: ergo est ponere plures deos.

Mono. log. ca. 15.

ITEM, quorum est diuersa operatio, diuersa est uirtus, & diuersa est natura: sed operatio trium personarum est diuersa: quia apparitio in columba fuit solius spiritus sancti: & solus filius assumpsit humanam naturam, ergo sunt diuersi in secunda: ergo sunt plures dii. **ITEM**, magna potentia est, quam potest magnam, & maior quam maius, & maxima quam maximum: sed deus super omnia est summe potens, ergo potest producere summum bonum. Sed hoc est deus, ergo cum in eternis sit idem esse & posse, ergo &c.

3. Phy. 20.

RESOLVTIO.

Si proprie intelligatur nomen hoc Deus; nedum impossibile; sed nec intelligibile est plures deos esse.

RESP. Dicendum, quod impossibile est plures Deos esse: & si recte accipiatur significatum huius nominis Deus: non solum est impossibile, sed et non intelligibile. Deus, n. dicit simpliciter summum, & in re, & in opinione cogitatis. Quia in re, ideo omnia ab ipso, & in ipso, & ad ipsum & in ipso omnino est status. ideo impossibile est intelligere, saluo

saluo hoc intellectu, quod aliquid sibi parificet, aliud ab ipso: Item, nihil maius Deo cogitari potest, nec est æquale, quia summum in opinione: ideo impossibile, et non intelligibile est ponere plures deos.

AD ILLUD ergo, quod obiicit de gentibus, dicendum, quod non fuit intellectus, sed fictio: propterea non intelligebant Deum secundum nobilitatem diuinam, ideo non ualet. **ET AD ILLUD**, plus potest Deus facere etc. Dicendum, quod duplex est intellectus. scilicet rationalis, et phantasticus. De primo uerum est: sed de secundo non: quia multa possumus cogitare secundum phantasiam, quam Deus non potest facere: quia non conuenit illi in quo inconueniens est minimum est impossibile. **AD ILLUD**, quod obiicit, quod plura bona sunt meliora paucioribus. Dicendum, quod istud habet ueritatem in bono creato, et finito: quod ratione suæ finitatis recipit bonitatis augmentum per additionem alterius boni: non autem habet ueritatem in bono infinito, quia quantumcunque addas bonum infinito infinito, semper ego intelligo de bonitate tantum in uno, quantum in pluribus. **AD ALIUD**, quod obiicit de diuersitate operationum. Dicendum, quod pater et filius et spiritus sanctus in omni operatione conueniunt: sed in relatione differunt. Unde in incarnatione est operatio productionis illius nature, et est unio: in primo conueniunt tres persone: in secundo non. Similiter in columba est columbe formationis, et eius signatio. In primo conueniunt: in secundo non. Exemplum Augustini de Trinitate est, quod ad formationem huius nominis, memoria, conuenit memoria, intelligentia, et uoluntas: hoc tantum nomen memo-

ria, significat alteram potentiarum: simili modo est in proposito. **AD ILLUD**, quod obiicit quod magna potentia &c. Dicendum, quod producere aliquid, est tripliciter. Vel de se ipso, vel de aliquo creato, uel de nihilo. De se ipso potest deus producere summum simpliciter: sed ille non erit alius in natura propria nature simplicitatem. De alio, uel de nihilo non potest producere summum simpliciter, sed in genere, non proprie defectum potentie agentis, sed proprie defectum creature, quam necesse est esse limitatam: et ita non potest producere alium deum.

QVAESTIO II.

An cum dei unitate pluralitas personarum ponenda sit?

VERVM sit ponere in deo personarum pluralitatem. Et quod sic, ostenditur, supponendo de deo quatuor: Primum est quod in ipso sit summa beatitudo. Secundum est, summa perfectio. Tertium est, summa simplicitas. Quartum est, summa primitas. **EX PRIMA** suppositione arguitur sic. Ibi est summa beatitudo, sed ubicumque est summa beatitudo, est summa bonitas: summa charitas: et summa iocunditas. Sed si est summa bonitas, cum bonitatis summae sit se conicere, et hoc est maxime in producendo ex se equelem, et dando esse sui ergo etc. Si summa charitas: cum charitas non sit amor priuatus sed ad alterum, ergo relinquit pluralitatem. Item, si summa iocunditas, cum nullius boni sine socio sit iocunda possessio, ergo ad summam iocunditatem requiritur societas, et ita pluralitas. **EX SECUNDA** suppone arguitur sic. Ibi est summa perfectio: sed perfectionis est producere tale quod illis ipse est in natura: ergo

D 3 **accesse**

necesse est ibi esse multiplicacionem, sed hoc non potest esse secundum aliam essentiam, ergo oportet quod sit secundum aliam personam, siue suppositum. **EX TERTIA** suppone arguitur sic. Ibi est summa simplicitas, sed simplicitatis est quod aliqua natura sit in pluribus, ut patet in universalibus: sed ex defectu simplicitatis est quod numeretur in illis, ergo si in deo est simplicitas in nihilo deficientis, est in pluribus non numerata essentia, ergo &c. **EX QUARTA** suppone arguitur sic. Ibi est summa primitas, sed quanto aliquid est prius, tanto foecundius est, & aliorum principium: ergo sicut essentia prima est principium aliarum essentiarum, sic persona patris; cum sit prima: quia a nullo est principium, & habet foecunditatem respectu personarum; sed foecunditas in Deo respectu Dei, non potest esse nisi actui coniuncta, ergo necesse est plures esse personas. **SED CONTRA**, uidetur quod ex eisdem suppositionibus posset argui contrarium, & ita destruentur rationes, & conclusiones iam positae. Si enim ibi est summa beatitudo: cum beatum per essentiam sibi soli sufficiat ad beatitudinem, ergo non est necesse ponere aliam personam ad beatitudinem; uel iocunditatem. **ITEM**, contra secundam suppositionem sic obicitur. Si est ibi perfectio summa, ergo equae plena, & perfecta est essentia in una persona, ut in pluribus. Si autem ultra perfectionem additio est superflua, pluralitas non est in diuinis. **ITEM**, contra tertiam rationem sic. Si est ibi summa simplicitas, cum pluralitas

opponatur simplicitati, & opposita non potest esse circa idem, ergo si Deus est unus, & in eo est simplicitas, non ergo pluralitas: cum per omnia sit simplex. **ITEM**, contra quartam suppositionem sic. Si ibi est summa primitas, ergo cum status sit in primo principio, & status est in unitate, ergo primitas non ponit pluralitatem, sed unitatem, ergo uidetur quod una sit tantum persona.

RESOLVTIO.

Ita docet fides catholica & orthodoxa, ita quoque credamus.

RESP. Dicendum quod in diuinis est ponere personalem pluralitatem sicut fides dicit, & rationes praedictae ostendunt, si quis sine contradictione consideret. Nam ratione simplicitatis essentia est communicabilis, & potest esse in pluribus. Ratione primitatis, persona ex se nata est aliam producere. Et uoco hic primitatem, innascibilitatem, ratione cuius (ut dicit antiqua opinio) est fontalis plenitudo in patre ad omnem emanationem, & hoc infra patebit. **Ratione perfectionis**, ad hoc est apta & prompta. Ratione beatitudinis, & charitatis, eadem essentia diuina est uoluntaria. **Quibus conditionibus positis**, necesse est ponere personarum pluralitatem.

AD ILLUD ergo, quod obiicitur in contrarium, quod beatus per essentiam sibi soli sufficit, ergo non indiget &c. Dicendum, quod uerum est quod non indiget, nec ponendus est alius propter indigentiam tanquam artificis, sed in beatitudine communicans. **SIMILITER** ad illud quod obiicitur, quod deitas equae plena,

na, & perfecta est in uno, ut in pluribus. Dicendum, quod & si sit equae plena, non tamen ita plene declaratur: & praeterea eo ipso quo plene est in patre, redudat in alias personas redudantia perfectionis **AD ILLUD**, quod obiicitur quod pluralitas repugnat simplicitati. Dicendum, quod est quaedam pluralitas per additionem, & haec repugnat: quaedam per originem, & haec non addit, nec conponit, nec repugnat simplicitati: sed potius solitudini, et sic est in diuinis, ut infra patebit. **AD ILLUD**, quod in primo est status. Dicendum, quod sicut in essentiis una est essentia prima, a qua sunt aliae, et ad quam: sic in personis est una persona a qua sunt aliae, et ad quam: et in illa est status originis, quia illa a nullo, et haec est persona patris. **Vnde Augustinus**, illi personae appropriat unitatem, dicens, in patre unitas etc.

QVAESTIO III.

An in personis diuinis sic ponere infinitatem.

VERVM in diuinis personis sit ponere infinitatem? & quod sic ostenditur hoc modo: quia creatura cum sit finita, quicquid est in ipsa, est actu finitum: ergo ab oppositis, quia diuina essentia est infinita, quicquid est in ipsa, est infinitum, ergo cum in Deo sit numerus personarum, erit infinitus, & ita erunt infinitae personae. **ITEM**, cum duplex sit infinitas, uirtualis, & numeralis, infinitas uirtualis est in Deo, ergo pari ratione infinitas numeralis: ergo in Deo sunt infinitae personae. **ITEM**, infinita uirtus cum emanet secundum suam totam infinitatem, non tamen produ-

cit in finitum intensiue, sed etiam extensiue. Sed uirtus patris in productione personarum emanat secundum omnimodam sui partem, ergo non tamen producit personas infinitas in uirtute, imo infinitas in numero. **ITEM** hoc ipsum ostendit sic. Multiplicatio personarum aut est uirtutis, aut non. Si non, ergo non debet in diuinis poni. Si est uirtutis per se, ergo maior multiplicatio erit maioris uirtutis, & summae uirtutis infinita multiplicatio, ergo &c.

CONTRA hoc ostenditur quadruplici conditione, quae sumit ab hoc, quod semper Deo est attribuendum quod nobilius est, quod necesse est ponere finitatem personarum. Prima est distinctio: secunda ordo: tertia conexio: quarta summa completio.

EX CONDITIONE prima ostenditur sic. Si est ibi distinctio, non ergo confusio: sed ubi est infinitas, ibi est confusio, ergo &c. **ITEM**, ex secunda sic. ubi est ordo, ibi est terminatio: quia ubi deficit terminatio, deficit mediatio, & per consequens ordo; sed ubi est terminatio, non est infinitas, ergo si in diuinis est ordo, non est infinitas. **ITEM**, ex tertia sic. ubi est conexio, necesse est quod omnes personae procedant ab una: nam si una ab alia, & ita consequenter, tunc est infinita distantia inter primam, & ultimam: & hoc est inconueniens, ergo omnes ab una. Aut ergo eisdem modis, aut diuersis. Si eisdem, ergo nulla distinctio. Si diuersis, & diuersi modi emanandi sunt finiti, ergo &c. **ITEM**, ex quarta sic. Si est ibi summa completio, ergo nata est diuinitas personarum,

Dist. 8.
23.
24.

Dis. 28

nas complere, cum cōpletio per sonarum sit in beatitudine, nata est illas complere. Sed si essent personæ infinitæ, impossibile esset aliquem beatificari à Deo; cognitio. n. cuiuslibet psonæ est de substantia beatitudinis: cum tota bonitas quæ est substantiale premium, sit in qualibet personarū: ergo aut anima oēs cognosceret, aut nō esset beatū; sed impossibile esset oēs cognoscere, cū uirtus eius sit finita, ergo &c.

Cave hic à Sco. di. 1. q. 2. ubi tenet: quod possibile frui essentia non fruendo de persona

RESOLVTIO.
Nequaquam: cū infinitas repugnet perfectioni & ordini, quæ duo in illis potissimè sunt.

RESP. Dicendum, quod in diuinis personis quantum ad numerū, non est ponere infinitatē, sed finitatem. Ratio aut huius est, quia infinitas numeralis repugnat perfectioni, & ordini: quia est per recessum ab unitate, siue a sua origine: similiter infinitas molis: & ideo neutra est in Deo. In finitas aut uirtutis ē p accessum ad unitatē, & ideo ista cum sit perfectionis, ponēda est in Deo. **AD ILLVD** ergo quod obicitur, quod quicquid est in Deo, est infinite, Dicēdū quod uerū est quod infinite: sed non qualibet infinitate, sed illa qua Deus est infinitus: & hęc est infinitas immēsitatis: & tali mō est trinitas infinita, non infinitate numerali, quæ non congruit Deo.

Et p hoc patet rñsio ad 8m. scilicet quare infinitas numeralis nō est ponenda in Deo, sicut uirtualis.

AD ILLVD, quod obicitur, quod in finita uirtus in infinitate emanans producit infinita. Dicendum, quod diuinę uirtuti non conuenit productio, nisi perfecti; &

ideo non conuenit ei productio alicuius infinitatis, nisi illius quæ stat cū summa pfectione: hęc autē non est infinitas numeralis, & ideo non est in deo.

AD VLTIMVM, quod obicitur, quod potentia est se multiplicare. Dicendum, quod non omni modo multiplicare, se: est potentie sed perfecte multiplicare se, potentia est, & conuenit Deo: Nō sequitur ergo, magis se multiplicare est maior perfectio: nisi intelligatur perfecte: sed infinite se multiplicare sē numerū est imperfecte; id nō conuenit deo.

QVAESTIO III.

Antantum tres sint diuina personæ.

VTRVM in diuinis personis sit ponere trinitatem? Et quod nō, imo magis dualitatem, ostēditur sic. Pater totū quod potest, dat filio: sed qui dat totum quod potest, non potest amplius dare; ergo nec alia personā producere: cū illud sit dare. **ITEM**, pater generat filiū tanquā uerbū per oīa equale, & per oīa; dicens, & exprimens ipsum: sed multiplicatio personarū est ad declarationē uirtutis: ergo uel quod superfluat aliū producere. **ITEM**, ostendit, quod ibi debeat esse quaternitas per rōnem emanationis. Quia. n. filius emanat per generationē, nō per processionē; id quod quis non generat, tñ spirādo producit; eadem ratione uel quod spiritus sanctus quamuis nō producat spirando, possit generare, siue quod generet: cū nō generetur. **ITEM** cū in diuinis sit duplex modus producendi. scilicet unus per modū naturæ, alius per modum uoluntatis: & ibi debeat esse cōpleta ratio productionis: uel ēt quod ibi debeat esse modus produ-

producēdi tertius per modū artis. Si sic, erit ibi ponere quartā personā sē hūc modū producēdi.

SED CONTRA, quod sit ibi trinitas tñ, ostendit ex supponib. superius factis: quia necesse est illa trinitate esse beatitudinē, perfectionem, simplicitatem, primitatē. **EX PRIMA** suppositione ostēdit sic. Si est ibi summa beatitudo: ergo summa concordia, ergo est summa germanitas, summa charitas. Sed si essent plures, quā tres, non esset ibi summa germanitas. Si pauciores, non esset ibi summa charitas: ergo sunt tres tñ. Probatio minoris. Si est ibi quarta persona, aut pcedit ab una, aut a duabus, aut a tribus. Si ab una uel duabus tñ, tunc nō pfecte, & æqualiter conuenit cum oibus. Si aut a tribus, tunc duæ personæ intermedie magis conueniunt ad inuicem, quā cum extremis: quia producuntur, & producunt, & ita nō est ibi perfectus nexus. **ITEM** si essent pauciores quā tres, non esset ibi perfecta charitas: quia perfectus amor, & est liberalis, & est cōis. Quia liberalis, ideo tendit ad alterū. Quia cōis ideo uult aliū diligere ab altero, & diligere alterum sicut se, & a se: ergo est ibi dilectio, & condilectio: hoc autem non potest esse minus quā in tribus. **EX SECUNDA** suppositione sic. Si est ibi summa perfectio: ergo persona producens perfecte producit, & quantum ad modum producendi, & quantum ad eum qui producit. Sed non reperitur nisi duplex modus producendi nobilis. Omne enim agens, aut agit per modum naturę, aut per mo-

dum uoluntatis: sicut uult. Philosophus: ergo his duobus modis, & tñ his producit: sed per sona producta quolibet istorū modorū est perfectissima: ergo si ultra perfectionem est omne, quod superfluit: & quod est contra, deficit: necesse est esse tñ duas personas emanantes, & nō plures, nec pauciores: & unā, a qua emanant, ergo tantum tres. **ITEM**, ex tertia sic. Si est ibi summa simplicitas: pater totum dat cuilibet: ergo procedentes, siue emanantes non distinguuntur penes ea, quæ accipiunt: sed penes modum accipiendi, & emanandi: sed duo tantum sunt modi emanandi, ergo non possunt esse nisi duæ personæ emanantes, & tertia producens: ergo &c. **ITEM EX QUARTA** sic. Si ratione primitatis, est ibi summa fecunditas; nulla persona potest producere aliquo genere producēdi quo producit: quia respectu illius nō est prior: ergo cum duæ personæ emanent secundum duos modos emanandi, impossibile est quod his modis producant: & non sunt alii modi, ergo non possunt producere aliam personam: ergo sunt tantum tres.

RESOLVTIO.

Tres tantum credamus, quia tot credendas fides catholica proponit.
RESP. dicendum, quod sicut fides catholica dicit; ponere est tantum tres personas, non plures, nec pauciores: & ad hoc sumitur ratio necessitatis, & congruitatis. Ratio necessitatis quare non possunt esse pauciores quā tres, est summa beatitudo, & summa perfectio. Nā summa beatitudo

Aristo. 2. phi. 49. Ca. ue hic à Sco. pri. 2. par. 2. q. 4. ibi. Ad argu. que probant, quod in Deo sūb tantum duo pcepta produ-ctiua. ubi ipse dicit Aristo. non lo-quantis esse de uoluntate distincta ab intellectu.

do exigit dilectionem, & con-
dilectionem: summa perfectio
duplicē emanationē. s. naturæ,
& liberalitatis: & ad hoc ad mi-
nūs exiguntur tres personæ.
Item, rō necessitatis, quare non
possunt esse plures, est summa
simplicitas, quæ non patitur per-
sonas distingui, nisi secundum
modos emanandi. Est iterum
principalis fœcunditas, quæ nō
permittit personam producere
aliquo gñe emanationis, nisi se-
cundum rōnem intelligendi sit
prior illo. Vnde prima persona
quæ est innascibilis; & inspira-
bilis, generat, & spirat. Scđa ue-
ro persona, q̄a in spirabilis sed
genita, non generat, sed spirat.
Tertia persona quia spiratur, &
pcedit a generāte, nec generat,
nec spirat: & ideo impossibile ē
esse plures personas quam tres.
Ratio congruitatis sumitur ex
sufficiētia combinationum, &
ex perfectiōne numeri ternarii.
Ex sufficiētia combinationum,
quia cum amor sit in omnibus
personis, ut dicit Richar. & non
sit nisi triplex amor, uidelicet
gratuitus, debitus, & ex utroq;
permixtus tantū erunt tres per-
sonæ. Vna quæ tantum dat, in
qua est amor gratuitus. Alia q̄
tantum accipit, in qua est amor
debitus. Et media quæ dat, & ac-
cipit, in qua est amor permixtus
ex utroque. Itē, alio modo pos-
sunt cōbinari, secundum ratio-
nem originis: & huiusmodi cō-
binationis sufficiētia in tribus
consistit. Nam contingit intelli-
gere personā, q̄ est principium
personę, & non est principiatū:
& rursus personā q̄ est princi-
piatum, & non principium per-

sonæ: & tertio modo personam
quæ est principiatum, & princi-
piū. Quartus autē modus, q̄ nec
sit principium, nec principiatū,
est oīno impossibilis, nec intelli-
gibilis. Ratio cōgruitatis ex par-
te numeri est, quia numerus iste
.s. ternarius habet in se primam
perfectiōnē, qm̄ primus nume-
rus est, qui constat ex oībus par-
tibus suis. s. unitate & dualitate,
quæ simul iunctæ faciunt tria.
Senarius autē dī primus perfectio-
rum, quia constat ex omnibus
partibus suis aliquotis. s. tribus,
duobus & uno. Item summa p-
fectio est in eo, quia unitas quæ
est principium, & completio oīs
numeris, reflexa supra se redu-
plicatione perfecta quadrata,
qualis in solido quadrato tripli-
catur secundum rationem, rema-
nens una ē unitatem, ut si di-
catur, semel unū, semel: & istud
est ualde simile trinitati create,
in qua in unitate substantiæ est
trinitas rōnū. Nō tñ est oīno si
mille, q̄a ibi cū unitate substantiæ
ē trinitas rōnū, & rerū. s. psona
rū, hic tñmō rōnū. Similiter si
cōsideret numerus iste in quāti-
tate cōtinua, hēt in se primā p-
fectiōnē, & summā. Primā, quia
oīs q̄titas hēt principiū, mediū,
& ultimū. Sumā, q̄a pfectio q̄ti-
tatis cōtinuę. Suprema cōsistit ī
trina dimēsiōe. s. lōgitudine, lati-
tudine, & altitudine: & hoc ē qd̄
dicit Philolophus ī principio de
celo, & mūdo. Oē. n. perfectū in
trib. dicimus, & hoc numero ad-
hibuimus nosmetipsos magnifi-
care Deū unum creatorē, oīum
eminentem proprietatibus eorū
quę sunt creata. Similiter si con-
sideretur iste numerus in crea-
tura,

Aliquo-
te par-
tes sunt
q̄ plu-
ries ac-
cepte
reddūt
eundem
nume-
rum, ut
bis tria
sex, ter
bis, tria
sex &
sex unū
sex.

tura, habet in se primam perfe-
ctionem, & summam. Primam,
quia trinitatem uestigii contin-
git reperire in qualibet creatu-
ra, quantumcunque parua, quā-
tūcunque minima. Perfectā,
quia secundum trinitatem ima-
ginis reformatam, & deiformē
attenditur summa, & nobilissi-
ma pfectio creaturę. s. bñtudo.
AD ILLVD ergo, q̄ obicit q̄
pater dat filio totū q̄ pōt: dicē-
dum q̄ uerū est, sed non dat oī
modo quo pōt. Et iō ī illatione
est accūs: nō potest amplius da-
re: ergo nec aliam personā pro-
ducere: quia hoc nō est dare am-
plius, sed alio modo. Similiter
sequens obiectio per hoc patet:
quia filius non omni modo de-
clarat: quia, & si secundum ra-
tionem naturę, non tñ ēm libe-
ralitatem uoluntatis, nisi inquā-
tū ex ipso uerbo procedit spūs.
AD ILLVD, Quod obicitur
qđ spiritus sanctus debet genera-
re. Dicendum q̄ non est simile,

quia persona filii pcedit spira-
tionem, ideo habet rōnem pri-
mitatis: persona autē spiritus san-
cti sequitur gñationem, & ideo
nō gñat: quia non est innascibi-
lis. AD ILLVD, quod obicitur
de tertio modo emanandi. s. de
arte. Dicendum q̄ ars non hēt
fœcunditatem ad emanandum,
siue ad producendū, nisi per uo-
lūtatem, & ideo modus ille nō
debet distingui a mō pcedendi
p modū liberalitatis, siue uolū-
tatis. Vel aliter, & melius: Mo-
dus pducēdi p artē cōuenit cū
mō pducēdi p naturā in hoc, q̄
utrobiquē pducit simile. Differt
autē, q̄a in productione naturali
producitur similis in substantia
& naturali alius in persona. In
productione autē artis produci-
tur simile ēm rōnem formę exē-
plaris, dissimile uero in substan-
tia & natura: talis autem mo-
dus producendi est impossibilis
diuine essentię, q̄ non compatit̄
diuersitatem essentialium.

DISTINCTIO III.
PARS PRIMA.

De trinitate & unitate, secundum quod creditur
per rationem intelligitur.

Rom. 1.

Postolus nāq; ait, quod inuisibilia Dei a crea-
tura mūdi, per ea quæ facta sūt intellecta cō-
spiciuntur, sēpiterna quoq; uirtus eius, & di-
uinitas. Per creaturā mundi intelligitur ho-
mo, propter excellentiam, qua excellit inter alias creatu-
ras, uel propter conuenientiam, quam habet cum omni crea-
tura. Homo ergo inuisibilia Dei intellectu mentis conspice-
re potuit, uel etiam conspexit, per ea quæ facta sunt, id est
per creaturas uisibiles, uel inuisibiles. A duobus enim iu-
uabatur: scilicet à natura quæ rationalis erat: & ab operi-
bus a

1. Cel.
2.
3.

bus à Deo factis, ut manifestaretur hominis ueritas. Ideoque Apostolus dixit, Quia Deus reuelauit illis. s. dum fecit opera: in quibus artificis aliquatenus relucet indicium.

Prima ratio, uel modus, quomodo potuit cognosci Deus.

Nam sicut ait Ambrosius, Vt Deus, qui natura inuisibilis est, etiam à uisibilibus posset sciri: opus fecit, quod opificem uisibilitate sui manifestauit, ut per certum, incertum posset sciri: & ille Deus omnium esse crederetur, qui hoc fecit, quod ab homine impossibile est fieri. Potuerunt ergo cognoscere, siue cognouerunt ultra omnem creaturam esse illum, qui ea fecit, quæ nulla creaturarum facere, uel destruere ualeat. Accedat quæcunque uis creaturæ, & faciat tale cælum & terram: & dicam quia Deus est. Sed quia nulla creatura talia facere ualeat, constat super omnem creaturam esse illum, qui ea fecit: ac per hoc, illum esse Deum humana mens cognoscere potuit.

Secund ratio, qua potuit cognosci, uel modus, quo nouerunt.

Alio etiam modo Dei ueritatem ductu rationis cognoscere potuerunt, uel etiam cognouerunt: ut enim Augustinus in lib. de Ciuitate Dei, Viderunt summi philosophi nullum corpus esse Deum, & ideo cuncta corpora transcenderunt querentes Deum. Viderunt etiam quicquid mutabile est, non esse summum Deum, omniumque principium: & ideo, omnem animam mutabilesque spiritus transcenderunt. Deinde uiderunt oë quod mutabile est, non posse esse nisi ab illo, qui incommutabiliter, & simpliciter est. Intellexerunt ergo eum & omnia ista fecisse, & à nullo fieri potuisse.

Tertia ratio, uel modus.

Considerauerunt etiam quicquid est in substantiis, uel corpus esse, uel spiritum: meliusque aliquid spiritum esse, quàm corpus, sed longe meliorem, qui spiritum fecit, & corpus.

Quartus modus, uel ratio.

Intellexerunt etiam corporis speciem esse sensibilem, & spiritus species intelligibilem, & intelligibilem speciem sensibilem.

sibili prætulerunt. Sensibilia dicimus, quæ uisu tactuque corporis sentiri queunt. Intelligibilia, quæ conspectu mentis possunt intelligi. Cum ergo in eorum conspectu & corpus, & animus magis minusque speciosa essent: si autem omni specie carere possent, omnino nulla essent: uiderunt esse aliquid, quo illa speciosa facta sunt, ubi est prima & incommutabilis species, ideoque incomparabilis: & illud esse rerum principium rectissime crediderunt, quod factum non esset, & ex quo cuncta facta essent. Ecce tot modis potuit cognosci ueritas Dei. Cum ergo Deus una sit, & simplex essentia, quæ ex nulla diuersitate partium, uel accidentium consistit, pluraliter tamen dicit Apostolus, Inuisibilia Dei: quia pluribus modis cognoscitur ueritas Dei per ea quæ facta sunt. Ex perpetuitate nanque creaturarum intelligitur conditor æternus: ex magnitudine creaturarum, omnipotens: ex ordine, & dispositione, sapiens: ex gubernatione, bonus. Hæc autem omnia ad unitatem deitatis pertinent monstrandam.

Quomodo in creaturis apparet uestigium Trinitatis.

Nunc restat ostendere, utrum per ea, quæ facta sunt, ali- quod trinitatis uestigium, uel indicium exiguum haberi potuerit. De hoc Aug. in lib. 6. de Trin. ait. Oportet ut creatorem per ea, quæ facta sunt, intellecta conspicientes, Trinitatem intelligamus. Huius enim trinitatis uestigium in creaturis apparet. Hæc. n. omnia, quæ arte diuina facta sunt: & unitatem quandam in se ostendunt, & speciem, & ordinem: Nam quodque horum creatorum, & unum aliquid est, sicut sunt naturæ corporum, & ingenia animarum: & aliqua specie formatur, sicut sunt figuræ, uel qualitates corporum, ac doctrinæ, uel artes animarum: & ordinem aliquem petit, aut tenet, sicut sunt potera, uel collationes corporum, & amores, uel delectationes animarum: & ita in creaturis præluceat uestigium Trinitatis. In illa. n. Trinitate summa origo est omnium rerum, & perfectissima pulchritudo, et beatissima delectatio. Summa autem origo, ut Aug. ostendit in lib. de Vera religione, intelligitur. Deus pater, à quo sunt oia: à quo filius, & spiritus sanctus. Perfectissima pulchritudo intelligitur filius. s. ueritas patris nulla

Ex Am-
lib.
de cini.
3. c. 6.

Rom. 1

Cap. 10

In To-
mo. 1. c.
7. sed
plenius
c. 4. &
55. cir-
ca finem.

ex parte ei dissimilis: quem cum ipso, & in ipso patre ueneramur: quæ forma est omnium quæ ab uno facta sunt, & ad unum referuntur: quæ tamen omnia, nec fierent à patre per filium, neque suis finibus salua essent, nisi Deus summè bonus esset, qui & nulli naturæ, quæ ab illo bona esset, inuidit: & ut in bono ipso maneret, alia quantum uellet, alia quantum posset, dedit. quæ bonitas intelligitur Spiritus sanctus, qui est donum patris, & filii. Quare ipsum donum Dei cum patre, & filio eque incommutabile colere, & tenere nos conuenit. Per considerationem itaque creaturarum unius substantiæ, Trinitatem intelligimus. s. unum Deum patrem, à quo sumus, & filium, per quem sumus, & spiritum sanctum, in quo sumus. s. principium ad quod recurrimus, & formam quam sequimur, & gratiam qua reconciliamur: unum. s. quo authore conditi sumus, & similitudinem eius, per quam ad unitatem reformamur: & pacem, qua unitati adheremus. s. Deum qui dixit, Fiat lux: & uerbum, per quod factum est omne, quod substantialiter, & naturaliter est: & donum benignitatis eius, quæ placuit quod ab eo per uerbum factum est, & reconciliatum est auctori, ut non interiret. Ecce ostensum est qualiter in creaturis aliquatenus imagos Trinitatis indicatur: nō enim per creaturarum contemplationem sufficiens notitia Trinitatis potest haberi, uel potuit, sine doctrinæ, uel interioris inspirationis reuelatione. Unde illi antiqui philosophi quasi per uerbram, et de longinquo uiderunt, deficientes in contuitu Trinitatis, ut magi Pharaonis in tertio signo. Adiuuamur tamen in fide inuisibilibus.

VPERIVS egit Magister de sancta Trinitate in quantum creditur. In hac secunda parte agit de ipsa in quantum intelligitur. Et hæc pars diuiditur in tres partes. In quarum prima ad intelligendum trinitatem, adducit congruas similitudines, & rationes. In secunda soluit emergentes dubitationes, infra 4. di-

stinct. in princ. Hic oritur q̄o satis necessaria &c.] In tertia illis dubitationibus solutis determinat trinitatis, & unitatis proprietates, & conditiones, infra di 8. Nunc de ueritate siue de proprietate] Item, prima pars habet duas. In prima adducit similitudines longinquas. In secunda similitudines propinquas, siue expressas, quæ attenduntur in imagine

ibi,

ibi. Nunc uero iam ad eam peruenimus disputationem. Item prima pars habet duas. In prima ostendit unitatem. In secunda trinitatem, ibi. Nunc restat ostendere etc.] Prima pars habet quattuor particulas. In prima probat auctoritate apostoli. Ro. 1. q̄ Deus est cognoscibilis per creaturam. In secunda uero adducit uarios modos cognoscendi, & rationes, ibi. Nam sic ait Ambr.] In tertia dicit illos modos in auctoritate apostoli implicari, ibi. Ecce tot modis.] In quarta tangit quid prædictas rationes possit probari. s. essentiæ unitas, nō trinitas. ibi. Hæc autem omnia ad unitatem. Similiter secunda, pars in qua ostendit trinitatem per similitudinem longinquam, quæ attendit in uestigio, habet quattuor particulas. In prima ostendit Magister rationem uestigii in creatura. In secunda ostendit quid respondeat uestigio in creatore, quoniam trinitas appropriatorum. s. originis, pulchritudinis, & delectationis, ut reddant singula singulis &c. ibi. In illa enim trinitate summa etc.] In tertia docet contemplari in Deo trinitatem per considerationem uestigii in creatura. ibi. Per considerationem itaque creaturarum etc.] ubi ostendit trinitatem appropriatorum in Deo, & quantum ad actum condōnis, & quantum ad actum reformationis. In quarta autem particula ostendit, quod consideratio trinitatis per uestigium non est sufficiens, sed longinqua. ibi. Ecce ostensum est qualiter in creaturis.

Dub. I Ordo rationum formatarum ex littera, & earundem impugnationem quantum ad rationem præ-

bandi, & uim inspicendi, quia ueritas non ualere uel dubium supponere. Prima ratio. Qui potest quod nulla alia creatura potest, est super omnem creaturam. Sed qui fecit mundum istum, fecit quod nulla alia creatura potest: ergo non est creatura, sed super omnem creaturam. In ista ratione uero supponitur dubium dupliciter. s. quod mundus iste sit factus, & quod creatura ipsum non possit facere: quorum utrumque est ualde dubium.

Secunda ratio. Qui fecit corporalia, & spiritus mutabiles, est super omnia corporalia, & mutabilia. Deus est immutabilis: ergo deus est spirituale immutabile. Hic similiter uero supponitur dubium, quod Deus fecerit spiritus: & iterum non sequitur ex hoc, quod quia fecit mutabilia, ergo sit immutabilis: imo potius uero sequitur oppositum. s. quod sit mutabilis.

Tertia ratio. Qui fecit bona & meliora, est optimus: sed deus fecit corporalia, quæ sunt bona, & spirituaia quæ sunt meliora: ergo deus est optimus. Hæc ratio similiter uero nullam habet apparentiam. Quia tunc similiter, quilibet artifex qui facit bona & meliora, est optimus, quod est falsum.

Quarta ratio. Qui facit pulchra, & speciosa, est ipsa pulchritudo, siue spiritus, & hoc est speciosissimum. Sed deus fecit pulchra, siue speciosa, quia corporalia; & speciosiora, quia spiritualia, ergo qui fecit hæc speciosissimus est: similiter uero ratio ista non ualere pro prædicta instantia. Item queritur de diuersa istarum rationum, & quomodo distinguantur. Si dicas sicut dicit aliqui, quod sunt quattuor, penes quattuor genera causarum: hoc nihil est quod genus causæ materialis non dicitur

in

in Deo. Si dicas quod penes modos cognoscendi. Contra. Non sunt nisi tres. In ratione causae, oblationis, & excellentiae. Ad oblationes contra quatuor rationes iam dictas.

Respondedo, Dicendum quod omnes istae rationes, ut probent & inferant, supponunt aliquid certum. Prima enim ratio supponit, quod productio rei de nihilo non potest esse nisi a potentia infinita. Hoc supposito cum certum sit nullam creaturam habere potentiam infinitam, sequitur quod actus productionis rerum de nihilo, sit eius qui est super omnem creaturam: & ita ex hoc actu, tanquam ex proprio cognoscitur Deus omnipotens, immensus. In aliis tribus rationibus supponitur status, sicut in tota philosophia supponitur status in causis, & ideo omne mutabile reducitur ad immutabile. Quia in mutabili moto non est status in genere efficientis nisi in mouente non moto. Omne enim quod mouetur, ab alio mouetur. Similiter bonum & melius reducitur ad optimum: quia non est status in genere finis, nisi in optimo. Similiter pulchrum, & pulcherrimum, ad pulcherrimum: quia non est status in genere speciei & formae, nisi in eo quod est ipsa species per essentiam. AD ILLUD quod quaeritur de distinctione rationum: ex dictis iam patet responsio. Non enim possunt distinguui penes genus causarum tantum, nec penes modos cognoscendi tantum, sed penes utraque. Prima autem ratio sumitur secundum rationem causae. Aliae sumuntur penes rationem causae, & excellentiae, quia considerant ordinem, & distinguuntur secundum ordinem in triplici genere causae, efficien-

Aristo.
6. phy.
text. 34

tis, siue mouentis, finientis, & exemplaris.

Ex perpetuitate creaturarum, etc.] Dub. 2.
Contra neque effectus est perpetuus, ergo neque efficiens est aeternus. Item quod dicitur de hoc quod dicitur [ex magnitudine creaturarum omnipotens] nihil enim ualet, fecit magna, ergo est omnipotens, uel potest facere omnia. Respondeo. Ad hoc dicitur aliqui, quod tantum est quaedam persuasio per signum, non necessaria argumentatio. Dicitur enim quod omnipotentia, & aeternitas cum sint infinitae, non possunt sufficienter probari per creaturas, quae sunt finitae. Aliiter tamen potest dici, quod quis non sequatur in quolibet efficiente. tantum necessario sequitur in efficiente siue perpetuate primo. Impossibile enim est quod creatura habeat ita magnum esse, & ita dispositum, & hoc totum ab aliquo, qui non possit in totum: & qua ratione in hoc totum, & in quolibet. Similiter si est primum perpetuum, est omnino in actu, & nihil in potentia: & si hoc, cum possit facere durare aliud in infinitum, ipsum est actu infinitum duratione, ergo aeternum.

Hec enim omnia, quae arte diuina facta sunt, etc.] Vi primo dicere falsum, quod quae condita sunt, siue facta, habeant ista tria. scilicet unitatem, speciem, & ordinem: quia aliqua condita sunt, quae haec non habent, sicut diabolus, & reprobis. Item, ut male enumerare, quia Augustinus enumerat ista tria. scilicet modum, ordinem, & speciem: & haec alia unitatem, ueritatem, & bonitatem. Quae ergo de diuersis modis enumerandi, unde ueniant? Respondeo. Ad hoc dicitur aliqui, quod hoc intelligitur de creaturis perfectis: uel si de omnibus, tunc illa tria non dantur condiciones in re creata, sed in

Dub. 3

in exemplari increato. Potest tamen dici, quod in primis intentionibus, & generalibus, est reflexio, & ideo status, nec est ultra procedendum. Ad illud quod quaeritur de enumeratione illorum trium, quod non uideatur conueniens. Dicendum, quod res creata habet tripliciter considerari. Aut in se, aut in comparatione ad alias creaturas, aut in comparatione ad causam primam. Et secundum hos omnes modos contingit reperire trinitatem dupliciter. Si enim consideratur quantum in se, uel quantum ad se, hoc est, aut quantum ad substantiam principiorum, & sic est illa Trinitas, materia, forma, compositio: quae ponuntur in Libro de Regulis fidei. Aut quantum ad habitudines, sic est illa. Sap. 11. Omnia in numero, pondere, & mensura disposuisti. In numero enim intelligitur principiorum distinctio: in pondere, propria ipsorum inclinatio: in mensura, eorum adinuicem proportio. Item, si consideretur una creatura in comparatione ad alias creaturas, hoc potest esse. Aut in quantum agit actione naturali: sic sumitur illa Trinitas Dionysii. substantia, uirtus, & operatio: Aut in quantum agit actione spiritali, & sic illa Augustini de 83. quod constat, quod congruit, quod discernitur: & ultimum refertur ad animam. Si autem consideratur in comparatione ad deum, hoc potest esse dupliciter. Aut in quantum referuntur tantum, & sic est illa, modus, species, & ordo. Aut in quantum referuntur & assimilantur, & sic est illa, unitas, ueritas, bonitas. Quando ergo uestigium

S. Bon. Lib. Primi.

attenditur in comparatione ad deum, proprie accipitur uestigium. Et quia magna est inter istas comparationes conuenientia, ideo Magister miscet haec adinuicem propter conuenientiam, & respondentiam. Quia unitas respondet modo, qui respicit deum ut causam efficientem. Veritas speciei, quae respicit ipsum ut exemplar. Bonitas ordinis, quae respicit deum ut finem.

Perfectissima pulchritudo intelligitur filius, etc.] Contra. Hoc dicit Augustinus in Soliloquiis. Veritas est quod est: sed ens nulli personae appropriatur; ergo nec ueritas. Item. Videtur male appropriare ordinem Spiritui Sancto; quia in praecedenti Capitulo dicit, quod ex ordine intelligitur sapiens: sed sapientia appropriatur filio: ergo & ordo. Respondendum. Dicendum, quod ueritas dupliciter potest considerari, sicut color. Nam uno modo color consideratur secundum id in quo est, & sic diffinitur in Libro de Sensu & sensato. Color est extremitas perspicui in corpore terminato. Alio modo in comparatione ad uisum, quem mouet, & sic diffinitur in Libro 3. de Anima. Color est motuum uisus secundum actum lucidi. Similiter ueritas potest considerari in comparatione ad illud in quo est, & sic uerum est, quod dicit Augustinus. Veritas est id, quod est. Alio modo per comparationem ad intellectum quem mouet, & sic ueritas (sicut dicit Philosophus in 3. Met. est finis intelligentiae speculatiuae. Secundum primum modum dicit Anselmus. Veritas partis,

E est

Dub. 4.

Lib. 2.
Cap. 5.

Cap. 3.

Text.
com. 5.

2. ca. 1. est essentia patris. Quantum ad secundum modum dicit Hilar. quod ueritas est declaratiuū esse. Et quoniam filius est qui procedit ut uerbum, cui appropriatur ratio declarandi, ideo ei appropriatur ratio exemplaris, & per consequens ratio ueritatis, quantum ad secundum modum ueritatis: ipse autem accipit primo modo. Ad illud quod obiicitur de ordine. Dicendum, qd est ordo rerum in uniuerso, & hic appropriatur sapientiæ. Et est ordo rerum in finem, & hic appropriatur bonitati, & sic patet qd non est contrarietas.

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

An Deus cognoscibilis sit a creatura?

Intelligentiam eorum, quæ in hac parte prima presentis distinctionis tanguntur, quatuor queruntur. Primū, utrum deus sit cognoscibilis a creatura. Secundum, utrum sit cognoscibilis per creaturā. Tertium utrum modus cognoscendi per creaturam conueniat homini quātum ad omnē statū, s. statum innocentiae, statum naturæ lapsæ, & statum naturæ glorificatæ. Quartū quid sit de deo cognoscibile per creaturam.

UTRUM Deus sit cognoscibilis a creatura? Et qd non, ostēditur per auctoritatem Dionysii de Di. no. Deum neque dicere, neq; intelligere possibile est. I T E M. Ostenditur ratione per quadruplicem suppositionem, quam necesse est esse in cognitione, scilicet proportionē, unio-

nem, siue receptionem, iudicium, informationē. Intellectus enim non intelligit nisi quod est sibi proportionabile, & quod sibi aliquo modo unit, & de quo iudicat, & a quo acies intelligentiæ informatur. Ex prima suppositione arguitur sic. Necesse est esse proportionem cognoscētis ad cognoscibile: sed dei ad intellectum non est proportio, quia deus ē infinitus; sed intellectus finitus, ergo &c. Præterea, si est aliqua proportio, uideretur quod non sit sufficiens; quia plus distat uerum increatum ab intellectu humano, quā quodlibet creatum intelligibile a sensibili. Sed sensus qui est perceptiuus sensibilis, nunquam eleuatur ad cognitionē intelligibilis creati, ergo nec intellectus unquam eleuabitur ad cognitionem intelligibilis increati. I T E M. Ex præsuppositione secunda sic. Necesse est esse unionem cognoscibilis ad cognoscentem, ita quod unum sit in altero; sed cognoscens non est in cognoscibili; sed e conuerso; sed impossibile est infinitum capi ab ipso finito: ergo impossibile est esse in illo, ergo deum esse in intellectu est impossibile, cum sit infinitus. I T E M. Ex tertia suppositione sic. Ad cognitionem, necesse est in cognoscente esse iudicium de cognito: sed omne iudicans habet posse super iudicatum: finitum autem non habet posse super infinitum; ergo de illo non iudicat, sed ad cognitionem requirebatur iudicium: ergo intellectus finitus non cognoscit deum infinitum, super quem non habet posse. I T E M. Ex quarta sic. Necesse est intelle-

Ex. 3. de ani. tex. 36

ctum cognoscentem informari, a cognito; sed omne quod alterum informat, aut informat per essentiam, aut per similitudinem: sed deus non informat per essentiam; quia nulli unitur ut forma: nec per similitudinem abstractam: quia similitudo abstracta est spūalior eo a quo abstrahitur: deo autem nihil est spirituale, nec potest esse: ergo &c.

CONTRA. Anima rationalis est ad imaginem dei. Sed sicut dicit Aug. in Lib. de Trin. & in litera presentis Dist. in parte secūda. Mens eō est imago Dei, quod capax dei est, eiusq; particeps esse potest. Capere autem non est in substantiam, uel essentiam, quia sic est in omnibus creaturis; ergo per cognitionem, & amorem, ergo deus potest cognosci in creatura. I T E M. Ratione ostēditur sic. Omnis cognitio spiritalis fit ratione lucis increatæ, ut dicit Aug. in Soliloquiis; sed lux est maxime cognoscibilis ipsi animæ, ergo &c. I T E M. Cum sit cognitio aliquorum per presentiam, aliquorum per similitudinem: illā cognoscitur uerius, quæ cognoscuntur per presentiam, ut dicit Aug. sed deus est ipsi animæ unitus per presentiam: ergo deus uerius cognoscitur quā alia, quæ cognoscuntur per similitudinem. I T E M. Sicut se habet summa bonitas ad dilectionem, sic summa ueritas ad cognitionem. Sed summa bonitas est summe amabilis ab effectu: ergo summa ueritas est summe cognoscibilis ab intellectu.

I T E M. Vnumquodque efficacius potest in id, ad quod naturaliter ordinatur; sed intelle-

ctus noster naturaliter ordinatur ad cognitionem summæ lucis: ergo illa maxime cognoscibilis est.

R E S O L V T I O.

Deus cum sit summa lux, summē intel. etiam nostrum complectens, quantum est de se clarissime a nobis cognoscibilis est, nisi impediret aliquid ex parte nostri intercedat.

R E S P. Dicendum, qd deus in se tanquam summa lux, est summē cognoscibilis; & tanquā lux summē intellectum nostrum complet; & quantum est de se, esset summe cognoscibilis et nobis; nisi esset aliquis defectus a parte uirtutis cognoscentis; qui quidem non tollitur perfectē, nisi per Deiformationem gloriæ. Con-

cedendæ ergo sunt rationes qd deus sit cognoscibilis a creatura & etiā clarissime cognoscibilis quantum est de se, nisi aliud esset impediēs, uel deficiens ex parte intellectus, sicut post patebit. AD OBIECTA in contrarium dicendum, qd est cognitio per comprehensionē, & per apprehensionem. Cognitio per apprehensionem consistit in manifestatione ueritatis rei cognitæ. Cognitio uero comprehensionis in inclusionem totalitatis. Ad primam cognitionem requiritur proportio conuenientiæ, & talis est in aia respectu dei; quia quodammodo est aia oia per assimilationē ad oia: quia nata est cognoscere oia. Et maxime est capax dei per assimilationē; quia e imago & similitudo dei. Quantū ad cognitionem comprehensionis, requiritur proportio aequalitatis, & equiparantia, & talis nō est in aia respectu dei, quia aia est finita: sed deus est

En lu. me glo ria.

LIBRI PRIMII
 infinitus, & iō hāc non hēt, & de hac intelligit Dionysius, & de illa certat obiectio, de alia uero non. **AD ILLVD**, qđ obiicitur de distantia intelligibilis, & sensibilis. Dicendū quod duplex est distantia, s̄m rōnem entis, & s̄m rōnem cognoscibilis. Primo nō est maior distantia: secundo mō non, quia utrunque est intelligibile. s̄ deus, & aīa. Non sic est de intellectu & sensu: q̄a sensus est potentia determinata; sed intellectus non. **AD ILLVD**, qđ infinitum non capitur a finito. Dñt aliqui, q̄ capere infinitum, est dupliciter. s̄ quantum ad essentiam, & sic capitur: & q̄tum ad uirtuositatem, & sic nō capitur: sicut punctus a linea totus attingitur s̄m substantiam; sed nō totaliter s̄m uirtutem. Sed ista solutio non uidetur soluere, q̄a in deo idem est essentia quod uirtus: & utraque est infinita. Ideo dicendum, qđ duplex est infinitū. Vnum, quod se habet per oppositionem ad simplex, & tale non capitur a finito, quale est infinitum molis. Aliud est quod hēt infinitatem cum simplicitate, ut deus, & tale infinitum quia simplex est, ubiq; totum est: quia uero infinitum in nullo sic est, qn̄ extra illud fit: & sic intelligendū est in cognitione dei. Et ideo nō sequit, qđ si cognoscit totus, qđ cōprehendat: quia intellectus eius totalitatē non includit, sicut nec creatura immensitatem. **AD ILLVD**, quod obī, iudicās hēt posse &c. Dicendum qđ iudicare de aliquo est dupliciter. Primo mō discernēdo, utrū sit, uel nō sit: & hoc mō conuenit iudicium omni intellectui cognoscenti, respe

ctu oīs obiecti. Alio mō ap̄pbando; uel reprobando, utrū ita debeat esse: & sic non iudicat de ueritate: sed s̄m ipsam de aliis, sicut dicit Aug. de Vera reli. qđ iudex non iudicat de lege; sed s̄m ipsam iudicat de aliis. Et de hoc modo uerum est, quod dicit Aug. qđ nullus de illa ueritate iudicat: nullus tamen sine illa iudicat: & de hoc mō uerum est qđ opponit, qđ iudicās pōt super iudicatum. De secundo uero non est uerum qđ possit super pōt tñ dirigi ut in obiectum, adminiculo illius. **AD ILLVD**, quod ultimo obiicitur de informatione. Dicendum, qđ deus est p̄sens ipsi si aīa, & omni intellectui p ueritatē: & ideo non est necesse ab ipso abstrahi similitudinem, per quam cognoscatur: nihilominus dum cognoscitur ab intellectu, intellectus informatur quadam notitia, quæ est uelut similitudo quadam non abstracta, sed impressa, inferior deo, quia in natura inferiori. Est superior tñ aīa; quia facit ipsam meliorem. Et hoc dicit Aug. 9. de Trin. c. 11. Quemadmodum cū per sensus corporū discutimus corpora, fit eorum aliqua similitudo in aīo nostro: ita cum deum nouimus, fit aliqua similitudo dei: illa notitia tamen inferior est, quia in inferiore natura est.

QUESTIO II.

An deus cognoscibilis sit per creaturas?

VERVM Deus sit cognoscibilis p̄ creaturas. Et qđ non, uñ quia uia ad errorē, nō est uia ad cognitionē; sed cognitio p̄ creaturā est uia erroris. ergo &c. Probatio minoris Sap. 14. Creaturæ dei

dei factæ sunt in deceptionē aīa hoīum, & in odium, & in musculā pedibus insipientiū. **PRAETEREA**. Aug. in Lib. de Lib. ar. loquitur de his, qui occupantur in creaturis, Dorsum ad te uerentes in corporali opere, tanq̄ in umbra sua defiguntur. **ITEM**. tenebra & tenebrosum, non est ad cognoscendum luminosum, si ue lucem: sed creatura est tenebra, Deus autē est lux, ergo Deus non est cognoscibilis per creaturam. **ITEM**. Mediū, per quod cognoscit aliquid, uel probatur de extremo, dēt cōicere in aliquo cum eo qđ cognoscendum est; sed creatura & creator nihil hēt cōe, ergo deus non cognoscitur per creaturas. **ITEM**. Oē mediū p̄ qđ ascendit ad extremū, distat ab illo gradibus finitis; sed oīs creatura quātūcunq; nobilis distat a deo gradibus infinitis; q̄a quātūcunq; duplicetur nūquā peruenitur ad eius nobilitatē: ergo per creaturam non ascenditur in cognitionem dei.

CONTRA: Sap. 13. A magnitudine sp̄i, & creaturæ cognoscibiliter poterit creator horum uideri. Vnde Isido. de sum. bo. Ex pulchritudine circūscriptæ creaturæ, pulchritudinem suam, que circumscribi non potest, facit Deus intelligi. **ITEM**. Ratione oñditur sic. Contingit non solū effectum cognosci, per causam; sed cām p̄ effectum: ergo si deus est causa operans. s̄m suam nobilitatem, & creatura effectus, poterit deus cognosci p̄ creaturā. **ITEM**. Sensibile est uia cognoscendi intelligibile: sed creatura est sensibilis, deus est intelligibilis, ergo p̄ creaturā est deuenire

in cognitionē creatoris. **ITEM**. Contingit simile cognosci per simile: sed oīs creatura est similis deo, uel sicut uestigiū, uel sicut imago: ergo p̄ oēm creaturā contingit cognosci deū. Querit ergo, qđ sit dīa inter uestigiū, & imaginē: Et cū i oī creatura sit uestigiū. q̄rit, quare non similiter imago: & s̄m qđ attendit uestigiū.

RESOLUTIO.

Cum perspicua sit, cām relucere in suo effectu; sapientiamque artificis aperte in opere declarari: quomodo deum summā creaturarum omnium causam, opifice, que maximum in eis, s̄m creaturis non cognosci posse arbitramur.

RESP. Dicendū, qđ quia relucet causa in effectu, & sapientia artificis manifestat in opere, iō deus: qđ est artifex, & creaturæ, p̄ ipsum cognoscit. Et ad hoc duplex est rō: una est p̄p̄ conuenientiā, alia p̄p̄ indigentia. Propter conuenientiā, q̄a oīs creatura magis ducit in deum, q̄ in aliqd aliud. Propter indigentia, q̄a cū deus tanq̄ lux summe sp̄itualis non possit cognosci in sua sp̄itualitate ab intellectu quasi materia. li luce, indiget anima ut cognoscat ipsum, scilicet per creaturā.

AD ILLVD, quod obiicitur, quod cognitio creaturæ est uia in errorem, Dicendū qđ dupliciter est cognoscere creaturā. Vel quantum ad proprietates sp̄ciales, que sunt imperfectionis. Vel quantum ad conditiones generales, que sunt completionis. S̄ q̄tum ad sp̄ciales condōnes imperfectionis, hoc est dupliciter, aut attribuēdo deo, aut remouēdo: primo mō ē uia erroris, sc̄do mō est uia cognitionis, & sic co-

gnoscitur deus per ablationem. Si aut cognoscatur quoad conditiones perfectionis, sic pot esse dupliciter, sicut pictura dupliciter cognoscitur, aut sicut pictura, aut sicut imago. Vnde aut fitur in pulchritudine creature, aut per illa tenditur in aliud. Si primo modo, tunc est in uia de uiationis. Vnde Aug. de Lib. ar. Veni his qui nutus pro te amat, & oberrant in uestigiis tuis, & dereinquunt te ducem. Si secundo modo prout est uia in aliu, sic est ratio cognoscendi per superexcellenciam: quia omnis proprietatis nobilis in creatura Deo est attribuenda in summo, & sic patet illud.

AD ILLVD, quod obicitur quod tenebrosum medium non est uia cognoscendi lucem: dicendum, quod est oculus bene dispositus, & oculus lippus. De oculo bene disposito uerum est, sed non de lippo, cui nubes obtegens. uel terra suscipiens luminis claritatem, est medium uidendi solem. Sic intellectui nostro, qui se habet sicut oculus nocturne ad manifestissimam naturam. AD ILLVD, quod obicitur de defectu cōitatis, dicendum, quod si non est cōe per uiocationem, tamen est commune per analogiam, quæ dicit habitudinem duorum ad duo, ut in nauta, & ductore: uel unius ad unum, ut exemplaris ad exemplatum. AD ILLVD, quod obicitur quod semper sunt infiniti gradus, dicendum, quod ascensus in deum potest esse dupliciter. Aut quantum ad aspectum presentie, & sic quælibet creatura nata est ducere in deum; nec sic sunt infiniti gradus. Aut quantum ad æqua-

litate æquiparantia, & sic est uerum quod sunt infiniti: quia bonum creatum quantumcunque duplicatum, nunquam æquiparatur in creatore. Primus aut gradus, quantum ad ascensum ad aspectum presentie, est in consideratione uisibilium. Secundus in consideratione inuisibilium ut animæ, uel alterius substantiæ spirituali. Tertius est ab aia in deum, quia imago ab ipsa ueritate formatur, & deo immediate coniungitur.

AD ILLVD, quod ultimo quaritur de differentia uestigii, & imaginis: quidam assignant tale differentiam: quod uestigium est in sensibilibus, imago in spiritualibus. Sed ista positio, uel distinctio non ualet; quia uestigium est et in spiritualibus. Nam unitas, ueritas, bonitas: in quibus consistit uestigium, sunt conditiones maxime uniuersales, & intelligibiles. Alii dicunt quod uestigium dicitur, quia representat secundum partem, sed imago secundum totum. Sed hæc iterum differentia non ualet. Quia cum deus sit simplex, non habet representans secundum partem. Cum iterum sit infinitus, a nulla omnino creatura, nec etiam a toto mundo potest representari secundum totum. Et ideo intelligendum, quod cum creatura ducat in cognitionem Dei per modum umbræ, & per modum uestigii, & per modum imaginis: differentia eorum notior, a qua est denominatur, accipitur penes modum representandi. Nam umbra dicitur in quantum representatur in quadam elongatione, & confusione: uestigium in quadam elongatione, sed distinctione: imago uero in quadam propinquitate, & distinctio-

ne.

ne. Ex hac differentia colligitur secunda, quæ est penes conditiones, in quibus attenduntur hæc. Nam creaturæ dicuntur umbra quantum ad proprietates, quæ respiciunt deum in aliquo genere causæ, secundum rationem causæ indeterminatam. Vestigium quantum ad proprietatem, quæ respicit deum sub ratione triplicis causæ, efficientis, formalis, & finalis: sicut sunt unum, uerum, & bonum. Imago quantum ad conditiones, quæ respiciunt deum non tantum in ratione causæ, sed & obiecti: quæ sunt memoria, intelligentia, & uoluntas. Ex his concluduntur alie duæ differentie, quantum ad ea, quæ ducunt. Nam creatura ut umbra, ducit ad cognitionem communium, ut cōia: uestigium in cognitionem cōium, ut ad appropriata: imago ad cognitionem propriorum, ut propria. Alia differentia est penes ea, in quibus reperiuntur. Quoniam enim omnis creatura comparatur ad deum in ratione causæ, & in ratione triplicis causæ: ideo omnis creatura est umbra, uel uestigium. Sed quoniam sola rationalis creatura comparatur ad deum ut obiectum: quia sola est capax dei per cognitionem, & amorem: ideo sola est imago.

QUESTIO III.

An in omni statu cognoscatur Deus ab homine per creaturas?

UTRUM cognitio Dei per creaturas sit hominis quantum ad omnem statum. Quod sit hominis quantum ad primum statum, sic ostenditur. Homo in statu innocentie non cognoscebat Deum facie ad faciem; ergo si cognoscebat deum, cognoscebat per esse-

atum: ergo per uestigium: ergo per creaturam. ITEM. In homine in statu innocentie, cognitio sensibilis non erat in impedimentum: sed in adminiculum cognitionis intellectiue: sed cognitio intellectiua, propter quam factus est homo, est cognitio dei: ergo omnis cognitio sensibilis in primo homine ordinabatur ad hanc: Sed cognitio dei per adminiculum sensibiliu est cognitio per creaturam: ergo &c. ITEM. Quod sit hominis quantum ad statum beatitudinis, uidetur: quia beati cognoscunt creaturam: sed non sistunt in illa, sed referunt ad deum: ergo cognoscunt deum per creaturam. ITEM. Omnes beatæ animæ laudant deum per creaturas sed laudare Deum per creaturas: est cognoscere per creaturas: ergo &c.

SED CONTRA. Quod non sit hominis instituti, sic ostenditur. Cognitio per uestigium est cognitio per medium: sed mens (ut dicit Aug.) immediate ab ipsa ueritate formatur: ergo talis cognitio non conuenit humanæ nature quantum ad illum statum, nec etiam quantum ad alium. ITEM. Non est rectus ordo quod propinquius perueniatur in finem per medium magis distans: sed homo in statu primo erat propinquior deo cæteris creaturis: ergo conueniebat ei peruenire ad cognitionem dei per alias creaturas. ITEM. Quod non sit hominis talis cognitio quantum ad statum beatitudinis, uidetur: quia cognitio per uestigium est cognitio per manuactionem: ergo non est cognitio perfecta, & si cognitio perfecta: ergo est ex parte

do quod creditur simile in creatura. Vnde dico, quod philosophi nunquam cognouerunt per rationem personarum Trinitatem, nec pluralitatem, nisi haberent aliquem habitum fidei, sicut habent aliqui heretici. Vnde qui dixerunt, aut locuti sunt non intelligentes, aut fidei radio illustrati. Est alia trinitas appropriatorum. scilicet ueritas, unitas, & bonitas, & hanc cognouerunt: quia habet simile.

AD ILLUD ergo, quod obiicitur per tripartitam philosophiam cognouerunt Philosophi Trinitatem, dicendum quod uerum est, quod per illud, & per alia uenerunt ad cognitionem appropriatorum: credentes uero in cognitionem utriusque Trinitatis. AD ILLUD, quod obiicitur de tertio signo dicitur, & bene: quia sapientes ideo dicuntur defecisse in tertio signo, quia defecerunt in cognitione effectus potissime

bonitatis. scilicet redemptionis. AD ALIUD dicendum, quod uestigium dicit distinctionem proprietatum essentialium, & huic responderet Trinitas appropriatorum, non priorum, siue personarum. AD ILLUD, quod obiicitur de imagine, dicendum, quod est cognoscere animam secundum id quod est, & cognitio ista est rationis: uel secundum id quod imago, & cognitio ista est solius fidei. AD ILLUD, quod ulterius obiicitur, difficilius est cognoscere mundum: dicendum, quod istud intelligitur superposito diuino adminiculo: simpliciter autem loquendo, falsum est. Citius enim homo disponderetur ad fidem, quam acquireret cognitionem philosophiae. Intellectus tamen noster plus potest in cognitionem rerum mundanarum quam Trinitatis: quia illa est supra rationem, & contrarium eius uidet in sensu, & ideo indiget noua eleuatione, utpote cognitione per infusionem.

DISTINCTIO TERTIA.

PARS SECVNDA.

Quomodo in Anima sit imago Trinitatis.

NUNC uero ad eam iam perueniamus disputationem, ubi in mente humana quae nouit Deum, uel potest nosse Trinitatis imaginem, reperiamus. Vt enim ait Augustinus in 14. Lib. de Trinitate. Licet humana mens non sit eius naturae, cuius Deus est: imago tamen illius, quo nihil melius est, ibi quaerenda, & inuenienda est, quo natura nostra nihil habet melius, id est in mente. In ipsa etiam mente antequam sit particeps Dei, eius imago reperitur, etsi enim amissa Dei participatione deformis sit, imago Dei tamen permanet. Eo enim ipso imago Dei est mens, quo capax eius est, eiusque particeps esse potest. *Iam ergo in ea*

in ea Trinitatem, quae Deus est, inquiramus. Ecce enim mens meminit sui, intelligit se, diligit se: hoc si cernimus Trinitatem, non dum quidem Deum, sed imaginem Dei. Hic enim quaedam apparet Trinitas memoriae, intelligentiae, & amoris. Haec ergo tria potissimum tractemus, memoriam, intelligentiam, uoluntatem. Haec ergo tria ut Augustinus ait in Lib. 10. de Trinitate. non sunt tres uita, sed una uita: nec tres mentes, sed una mens, una essentia. Memoria uero dicitur ad aliquid, & intelligentia, & uoluntas, siue dilectio similiter ad aliquid dicitur: uita uero dicitur ad se ipsam, & mens & essentia. Haec ergo tria eodem unum sunt, quod una uita, una mens, una essentia: & quicquid aliud ad se ipsa singula dicuntur: etiam simul, non pluraliter, sed singulariter dicuntur. Eo uero tria sunt, quoad se inuicem referuntur.

Quomodo aequalia sint, quia capiuntur a singulis omnia, & tota.

Aequalia etiam sunt non solum singula singulis, sed etiam singula omnibus: alioqui non se inuicem caperent: se autem inuicem capiunt. Capiunt enim & a singulis singula, & a singulis omnia. Memini enim me habere memoriam, & intelligentiam, & uoluntatem: & intelligo me intelligere, & uelle, atque meminisse: & uolo me uelle, & meminisse, & intelligere.

Quomodo tota illa tria memoria capiat.

Totamque meam memoriam, & intelligentiam, & uoluntatem simul memini. Quod enim memoriae meae non memini, illud non est in memoria mea: nihil autem tam in memoria est, quam ipsa memoria: totam ergo memini. Item quicquid intelligo, intelligere me scio; & scio me uelle; quicquid autem scio, memini. Totam ergo intelligentiam totamque uoluntatem meam memini.

Quomodo illa tria tota capiat intelligentia.

Similiter cum haec tria intelligo, tota simul intelligo: neque enim quicquam intelligibile est quod non intelligam, nisi quod ignoro. Quod autem ignoro, nec memini, nec uolo. Quicquid ergo intelligibile est non intelligo, consequenter etiam nec memini, nec uolo. Quicquid

ergo intelligibilem memini, & uolo, consequenter intelligo.

Quomodo illa tota capiat uoluntas.

Voluntas etiam mea totam intelligentiam, totamque meam memoriam capit, dum utor toto eo, quod intelligo, & memini. Cum itaque inuicem à singulis & omnia, & tota capiantur, aequalia sunt tota singula totis singulis, & tota singula simul omnibus totis: & hæc tria unum, una uita, una mens, una essentia. Ecce illius summæ unitatis, atque Trinitatis, ubi una essentia, & tres personæ, imago est humana mens, licet impar. Mens autem hic pro animo ipsa accipitur, ubi est illa imago Trinitatis. Propriè uerò mens dicitur, ut ait August. non ipsa anima, sed quod in ea est excellentius, qualiter sæpe accipitur. Illud etiam sciendum est, quòd memoria non solum est absentium, & præteritorum, sed etiam presentium, ut ait August. in 14. Lib. de Trinit. alioquin non se caperet.

Lib. de
Tri. 15.
cap. 7.

Ca. 12

Ex quo sensu illa tria dicantur esse unum, & una essentia.

Hic attendendum est diligenter, ex quo sensu accipiendum sit quòd supra dixit, illa tria scilicet memoriam, intelligentiam, & uoluntatem esse unum, unam mentem, unam essentiam, quod utique non uidetur esse uerum iuxta proprietatem sermonis. Mens enim, idest, spiritus rationalis, essentia est spiritualis, & incorporea. Illa uerò tria, naturales proprietates, seu uires sunt ipsius mentis, & à se inuicem differunt: quia memoria non est intelligentia, uel uoluntas nec intelligentia uoluntas, siue amor.

Quòd etiam ad se inuicem dicantur relatiuè.

Et hæc tria etiam ad seipsa referuntur, ut ait August. in 9. Lib. de Trinita. Mens enim amare seipsam, uel meminisse non potest, nisi etiam nouerit se. Num quomodo amat, uel meminit quod nescit? Miro itaque modo tria ista inseparabilia sunt à seipsis: & tamen eorum singulum, & simul omnia una essentia est, cum & relatiuè dicantur adinuicem.

Ca. 2.

Cap. 3.

Aug. 15.

Lib. de

Trin. 9

cap. 4.

Aperitur quod supra quærebatur, quomodo scilicet hæc tria dicantur unum.

Sed iam uidendum est quomodo hæc tria dicantur una substantia. Ideo quia scilicet in ipsa anima, uel mente sub-

stant

stantialiter existunt, non sicut accidentia in subiectis, quæ possunt adesse, uel abesse. unde August. in 9. Lib. de Trinit. Cap. 4. ait, Admonemur, si utcunque uidere possumus, hæc in animo existere substantialiter, non tanquam in subiecto, ut color in corpore: quia etsi relatiuè dicatur adinuicem, singula tamen substantialiter sunt in sua substantia. Ecce ex quo sensu illa tria dicuntur esse unum, uel una substantia. Quæ tria, ut August. ait in 15. Lib. de trinit. In mente naturaliter diuinitus instituta quisquis uiuaciter perspicit, & quæ magnū sit in ea, unde potest et sempiterna immutabilisq; natura recoli, conspici, concupisci. Reminiscitur. n. p. memoriā, intuetur p. intelligentiā, amplectitur per dilectionem: profectò reperit illius summæ Trinitatis imaginem.

Ca. 20.

Quod in illa similitudine est dissimilitudo.

Veruntamen caueat, ne hanc imaginē ab eadem Trinitate factam ita ei comparet, ut omnino existimet similem, sed potius in qualicumque ista similitudine, magnam quoq; dissimilitudinem cernat.

Ex. An

te factam

ita ei comparet,

ut omnino existimet similem,

sed

potius in qualicumque ista similitudine,

magnam quoq; dissimilitudinem cernat.

gn. li. do

trin. 15

cap. 20

Prima dissimilitudo.

Quod breuiter ostendi potest. Homo unus per ista tria meminit, intelligit, diligit: qui nec memoria est, nec intelligentia, nec dilectio, sed hæc habet. Unus ergo homo est, qui habet hæc tria, non ipse est hæc tria. In illius uerò summa simplicitate naturæ, quæ Deus est; quamuis unus sit Deus, tamen tres personæ sunt, pater, & filius, & spiritus sanctus, & hæc tres personæ sunt unus Deus. Aliud est itaque Trinitas res ipsa, aliud imago Trinitatis in re alia: propter quam imaginem etiam illud, in quo sunt hæc tria, imago dicitur, scilicet homo. Sicut imago dicitur & tabula, & pictura, quæ est in ea: sed tabula nomine imaginis appellatur propter picturam, quæ est in ea.

Ex eodē

lib. 22

Altera dissimilitudo.

Rursus ista imago, quæ est homo, habens illa tria, una est persona. Illa uerò Trinitas non una persona est, sed tres personæ; Pater filij, & filius patris, & spiritus patris, & filij. Itaq; in ista imagine Trinitatis non hæc tria unus homo, sed unius hominis sunt. In illa uerò summa Trinitate,

Ex eodē

lib. 25

cujus

cuius hæc imago est, non unius Dei sunt illa tria, sed unus
 23. *Ibi. ca.* Deus: & tres sunt illæ personæ, non vna persona. Illa enim
 tria non homo sunt: sed hominis sunt, uel in homine sunt.
 Sed nunquid possumus dicere Trinitatem sic esse in Deo, ut
 aliquid Dei sit, nec ipsa sit Deus? Absit ut hoc credamus.
Ibidem Dicamus ergo in mente nostra imaginem Trinitatis, sed exi-
 guam, & qualemcunque esse, quæ summæ Trinitatis ita ge-
 rit similitudinem, ut ex maxima parte dissimilis. Sciendum
 uero est quod hæc Trinitas mentis, ut ait *Augu. in 14. Lib.*
Cap. 12 de Trin. non propterea tantum imago Dei est, quia sui me-
 muerit mens, & intelligit, ac diligit se: sed quia potest etiam
 meminisse, & intelligere, & amare illum, à quo facta est.
 Alia assignatio Trinitatis in anima, scilicet mens
 notitia amor.

Potest etiam alio modo alijsque nominibus distingui tri-
Cap. 4. nitas in anima, quæ est imago illius summæ & ineffabilis
 Trinitatis. ut enim ait *August. in 9. Libro de Trinit. Mens,*
Ibi. Vt & notitia eius, & amor, tria quædam sunt. Mens enim no-
 habetur uit se, & amat se: nec amare se potest, nisi etiam nouerit se.
in lib. 4 Duo quædã sunt, mens & notitia eius. Item duo quædã sunt
Trin. 15 mens, & amor eius. Cum ergo se nouit mens, & amat se,
6. et 7 manet trinitas, scilicet mens, amor, & notitia. Mens autem
 hic accipitur non pro anima, sed pro eo quod in anima ex-
 cellentius est. Hæc autem tria cum sint, distincta à se inuicem,
 dicuntur tamẽ esse unũ, quia in aia substantialiter existunt.
 Quid tria illa significant.

Et est ipsa mens quasi parens, & notitia eius quasi pro-
 les eius. Mens enim cum se cognoscit, notitiam sui gignit, &
Idẽ 13. est sola parens suæ notitiæ. Tertius est amor, qui de ipsa mē-
9. ca. de te, & notitia procedit, dum mens cognoscit se, & diligit se:
trin. Ex non enim posset se diligere, nisi cognosceret se. Amat etiam
Aug. li. placitam prolem, idest, notitiam suam: & ita amor qui-
de Tri. dam complexus est parentis, & prolis.
9. c. 12.

Quod non est minor mente notitia, nec amor
 utroque.

Nec est minor proles parente, dum tantam se nouit mēs,
 quanta est: nec minor est amor parente & prole, idest, men-
 te.

te & notitia, dum tantum se diligit mens, quantum se no-
 uit, & quanta est.

Quod hæc tria in seipsis sunt.

Sunt etiam hæc singula in ipsis: quia & mens amans in
 amore est: & amor in amantis notitia: & notitia in men-
 te noscente est. Ecce in his tribus qualemcunque uestigium
 Trinitatis apparet.

Quomodo mens per ista proficit ad intelligendum Deũ.
 Mens itaque rationalis considerans hæc tria, & illam
 vnã essentiam, in qua ista sunt, extendit se ad contempla-
 tionem creatoris: & videt unitatem in trinitate, & trini-
 tatem in unitate. Intelligit enim vnũ Deum esse vnã
 essentiam, vnũ principium. Intelligit enim, quia si duo
 essent, vel vterque sufficiens esset, vel alter superflueret:
 quia si aliquid deesset vni quod haberet alter, non esset ibi
 summa perfectio. Si uero nihil vni deesset, quod haberet al-
 ter, cum in vno essent omnia, alter superflueret. Intellexit
 ergo vnũ esse deum omnium authorem: & vidit, quia abs-
 que sapientia sit quasi res fatua: & ideo intellexit eum ha-
 bere sapientiam, quæ ab ipso genita est: & quia sapientiam
 suam diligit: intellexit etiam ibi esse amorem.

Hic de summa Trinitatis unitate.

Quapropter iuxta istam considerationem, ait *August. Cap. 10.*
 in 9. Libro de Trinit. credamus patrem, & filium & spiri-
 tum sanctum vnũ esse Deum, vniuersæ creature condito-
 rem, & rectorem: nec patrem esse filium, nec spiritum san-
 ctum vel patrẽ esse, uel filium: sed trinitatem relatarum ad
 inuicem personarum. Vt enim ait ipse in Libro de fide ad *Ibi. Sed*
 Petrum: Vna est natura, siue essentia patris, & filij, & spiri-
 tus sancti, non vna persona. Si enim sic esset una persona, si-
 cut est una substantia patris & filij, & spiritus sancti, ve-
 raciter Trinitas non diceretur. Rursus quidem Trinitas es-
 set uera, sed vnus Deus trinitas ipsa non esset, si quemadmo-
 dum pater, & filius, & spiritus sanctus personarum sunt
 ab inuicem proprietate distincti, sic fuissent quæque natu-
 ræ diuersitate discreti. Fides autem patriarcharum, pro-
 phetarum, atque Apostolorum vnũ Deum prædicat trini-
 tatem

ratem esse. In illa ergo sancta Trinitate unus est Deus pater, qui solus essentialiter de seipso filium unum genuit: & unus filius est, qui de uno patre solus essentialiter natus; & unus spiritus sanctus, qui solus essentialiter à patre filioque procedit. Hoc autem totum non potest una persona, id est, gegnerere se, & nasci de se, & procedere de se, ut enim ait August. in primo Libro de Trinitate. Nulla res est, que seipsam gignat ut sit.

Cap. 1.

HÆC est secunda pars huius distinctionis, in qua Magister probat trinitatem, & unitatem per similitudinem propinquam, & expressam, cuiusmodi est imago. Et diuiditur hæc pars in duas. In prima ostendit trinitatem, & unitatem in creatore, per trinitatem, & unitatem consideratam in potentiis animæ. In secunda uero in habitibus, ibi. *Potest etiam alio modo &c.* Prima iterum pars habet quatuor particulas. In quarum prima ostendit ubi quærenda sit imago in anima, quoniam in parte superiori, & tribus potentiis, scilicet memoria, intelligentia, & uoluntate. In secunda uero tangit imaginis conditiones, quæ sunt trinitas, unitas, & equalitas, ibi. *Hæc ergo tria, ut ait August. &c.* In tertia uero mouet & soluit dubitationem, quæ oritur ex prædictis. Vtrum, scilicet anima sit sui potentia, ibi. *Hic attendendum est diligenter &c.* In quarta autem docet cauere errorem, qui posset causari & oriri ex ostensione trinitatis creatæ, quod omnimoda similitudo esset ad increatam: ubi ostendit quod maxima est dissimilitudo imaginis ad Deum. ibi. *Verumtamen caueat &c.* Similiter secun-

da pars, in qua Magister intendit inuestigare imaginem in habitibus animæ, sicut quod possibile est, diuiditur in quatuor particulas. Primo enim illa tangit, in quibus imago trinitatis attenditur, quæ sunt, mens, noticia, & amor. Secundo illis præactis, ostendit quod in his attenditur imago propter consubstantialitatem, ordinem, & equalitatem. ibi. *Hæc autem tria &c.* Tertio ostendit quomodo mens rationalis in contemplatione trinitatis creatæ proficit ad uidentium, & cognoscendum trinitatem increatam in unitate, ibi. *Mens itaque rationalis &c.* Quarto uero breuiter recolligit, quæ supra sunt demonstrata, ibi. *Quapropter iuxta istam considerationem &c.* Contra. hoc obicit auctoritate Psal. 72. Dñe in ciuitate imaginem eorum ad nihilum rediges. Respon. Imago dicitur dupliciter. Vno modo quantum ad substantiale esse, & hoc respicit trinitatem personarum, & ordinem, & equalitatem, et sic semper permanet. Alio modo prout supra esse addit bene esse, ut decorem, et honorem: et hoc potest perdi. Quia homo cum in honore esset, non intellexit.

Memoria uero dicitur ad aliquid &c.

Obi-

Dub. 2. Obicitur; ergo memoria, intelligentia, & uoluntas sunt in predicamento relationis. Item. Quæritur quare mens dicitur magis ad se, quam memoria, uel intelligentia. Resp. dicendum, quod dici ad aliquid est dupliciter. Vel proprie & per se, sicut pater & filius: uel ratione alicuius annexi, quia habet respectum annexum, & inclinationem, & sic memoria dicitur ad aliquid, quia innatum habet respectum ad memoriale: similiter intelligentia ad intelligibile, & uoluntas ad uolubile, & hæc obiecta ad inuicem habent respectum. Et sic patet obiectio. Ad illud quod queritur de mente, dicendum, quod mens dicitur ab actu essentiali: Propterea est intelligendum, quod quo est, potest intelligi in quantum dat animæ esse generalissimum, & sic dicitur essentia. Vel in quantum dat esse generale, & sic dicitur uita: quia anima est in genere uiuentium. Aut in quantum dat esse spirituale, & sic dicitur mens. Mens enim non dicitur, nisi quod uiuit uita intellectiua. Vel anima in se dicitur essentia: ut actus corporis, uita: ut perfectibilis a deo, mens

Dub. 3. In illa uero summa Trinitate, &c. Innuat Magister, quod tres personæ non sunt unius dei. Contra: uidetur dicere falsum. Quia cum sint unius essentia, & essentia sit deus, sunt unius dei. Si dicas quod non sequitur: ergo quero, quare non conceditur quod tres personæ sunt unius dei? Si dicis quod propter hoc, quod obliquus notat diuersitatem; ergo cum essentia non sit diuersa a persona, non potest dici, tres personæ sunt unius essentia. Resp. dicendum quod Guis aliquando constituit in ratione possessionis, ut si di-

S. Bon. Lib. Primi.

catur, bos Petri, uel Ioan. aliquando ex ui declarationis, ut mulier egregia formæ: aliquando intrasitine, ut creatura falis. Intransitiue, constituitur generale cum speciali, & sic potest dici substantia, uel persona dei. Ex ui declarationis essentia, ut importans formam per modum formæ, & sic dicuntur tres personæ unius essentia. Quia ergo quod dicitur tres personæ sunt unius dei, deus non significat nec per modum formæ, nec per modum specificantis: ideo intelligitur per modum possidentis, uel principiantis, & ideo simpliciter est falsa.

Ut ex maxima parte sit dissimilis, &c. Contra. hoc uerum falsum.

Dub. 4. Quia imago est similitudo expressa, ergo si maxime est dissimilis, non est imago. Resp. dicendum, quod est excessus simpliciter, uel in genere. Si ergo loquamur de excessu simpliciter, sic dico, quod anima rationalis non est ualde similis deo. Si autem loquamur in genere creaturæ, quia tantum excedit, quantum potest natura creata, sic dicitur ualde similis, & expressa similitudo dei.

Si duo essent, uel uterque insufficientes esset, &c. Contra. Quia similitudinem istam monstrari posset, quod non sit una persona. Resp. dicendum quod in personis non potest esse superfluitas; quia in eis est una sufficientia. Unde si una esset superflua, & oēs sed non potest ibi esse aliqua insufficientia, quia nihil plus habet tres, quam una. Sed si essent duæ essentia, duæ essent sufficientia: & quilibet per se esset sufficientes. Si autem altera cum altera, quilibet esset insufficientes: & ita patet quod non est simile de duabus essentia, sicut de duabus personis.

F. Es

Dub. 6. *Et uidit, quia absque sapientia non sit &c.]* Contra. Secundum hoc uidetur quod pater sit sapiens sapientia genita. Dicendum, quod ista consequentia non est intelligenda immediate scilicet quia non est res fatua, ergo habet sapientiam genitam. Sed hoc intelligendum est sic. Deus est substantia spiritalis; ergo est nata cognoscere: ergo si non habet sapientiam, est res fatua: ergo habet sapientiam. Sed non est sapientia sine uerbo, & non est uerbum nisi procedat a mente, & ita generetur: ergo a primo, si habet sapientiam, necesse est sapientiam esse genitam. Et omnes istas consequentias oportet intelligere immediate.

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

An circa tria haec, memoriã, intelligentiam, & uoluntatem consistat imaginis ratio?

ONSEQUENTER ad intelligentiam istius partis secundae praesentis Distin. quantum ad primam assignationem imaginis, quae est per memoriam, intelligentiam, & uoluntatem: tria quaeruntur. Primo, utrum in his tribus, scilicet memoria, intelligentia, & uoluntate attendatur ratio imaginis. Secundo de comparatione istarum ad obiectum. Tertio de comparatione earum ad animam, uel subiectum.

QVOD In omnibus simul fit, uidetur. Ad rationem. n. imaginis requiritur expressa conformatio in distinctione; sed distinctio in diuinis attenditur quantum ad tres personas: ergo necessario in imagine creata attendi-

tur quantum ad tres potentias.

ITEM. Ratio imaginis consistit in perfecta capacitate, quia secundum Aug. 14. co est mens imago, quod potest esse capax, & particeps dei: sed deus non capitur ab anima plene nisi ametur: neque amat, nisi intelligatur: nec intelligitur, nisi praesens apud animam habeatur; sed primum est per uoluntatem, secundum per intelligentiam, tertium per memoriam; ergo &c. ITEM. Notitia siue intelligentia appropriatur filio, uoluntas spiritui sancto: ergo aut truncata & diminuta erit assignatio imaginis: aut necesse est ponere potentiam respondentem patri.

SED CONTRA. Ad esse imaginis requiritur representatio in distinctione originis, & ordinis: sed in istis potentiis non est talis distinctio; quia simul sunt cum anima concreata: nec una est ab alia, nec una potest alia: ergo in istis non est reperire rationem imaginis.

ITEM Imago est representatio secundum exteriorē dispositionē, ut patet; sed istae tres potentiae sunt intimae ipsi anime, ergo in ipsis non est ratio imaginis. ITEM. Quod specialiter memoria non sit de ratione imaginis, uidetur, quia cum imago sit anime essentialis, & secundum potentiam rationalem sit in ipsa: memoria autem (ut dicit Philoso.) est sensibilium: quia est in brutis: ergo uidetur quod memoria non pertinet ad imaginem. PRAETEREA cum memoria sit sensibilium, siue intelligibilium, concernit differentiam temporis: quia est acceptio praesentis praeteritis: sed imago abstrahit a conditionibus sensibilibus, & temporalibus; ergo &c. ITEM imago attenditur in his, quae sunt nata recipere imaginem reformationis, siue si-

Cap. 8.

Cap. 39

multitudinis: sed imago illa consistit in tribus uirtutibus theologis, quarum nulla est in memoria: ergo &c. ITEM. Quod uoluntas non sit de integritate imaginis, uidetur: quia dicitur in Lib. de spiritu & anima, imago est in potentia cognoscendi, similitudo est in potentia diligendi. Sed uoluntas non pertinet ad potentiam cognitiuam; ergo &c. ITEM. Omnis potentia, quae est de imagine, debet aliis aequari: quia ad rationem imaginis requiritur aequalitas; sed uoluntas non aequatur altis: quia multa intelligimus quae non uolumus: ergo &c. SI DICAS quod non attenditur aequalitas respectu obiectorum sed respectu actuum, ut sit sensus, quicquid intelligo, uolo me intelligere, adhuc non est uerum, quia multorum meminimus, quae nollemus meminisse.

RESOLVTIO.

Imaginis ratio consistit utique in his tribus sed cum comparatione ad unitatem essentiae & pluralitatem actuum.

RESPON. Dicendum, quod sicut dicit Aug. & Magister recitat, imago attendit in his tribus potentiis cum comparatione ad unitatem essentiae, & pluralitatem actuum in quibus est distinctio, & ordo, & origo unius ab altero per modum quaedam disponendi. Nam retentio spiritus disponit ad intelligendum, & intelligentia ad amandum, secundum quod intelligitur esse bonum.

ET PER hoc patet solutio ad illud quod obicitur: in istis potentiis non est distinctio per originem: ergo &c. AD ILLUD, quod obicitur, quod imago attenditur secundum exteriorē dispositionem: dicendum, quod est imago rei corporalis, & sensibilis, & haec quia

DISTINCTIO III.

offert se cognitioni per exteriora, habet imaginem representantem secundum exteriorē dispositionem. Est iterum imago rei spiritalis, quae est intima cuilibet rei, & quae cognoscitur secundum quod uirtus recolligitur ad intima, & habet imaginem representantem quantum ad intimas dispositiones. AD ILLUD ergo, quod obiicitur quod memoria est sensibilium: dicendum, quod memoria accipitur tripliciter. Vno modo, prout est receptiua, & retentiua sensibilium, & praeteritorum. Alio modo, prout est retentiua praeteritorum: siue sensibilium siue intelligibilium, Et tertio modo prout est

Platonici huc tertium agnoscunt, sicut memoriam modum, & non Peripatetico.

retentiua specierum abstrahendo ab omni differentia temporis, utpote specierum innatarum: hoc tertio modo est pars imaginis, sed obiectio currit de aliis primis duobus modis. Primo modo memoria sequitur sensum, secundo modo sequitur ipsam intelligentiam, & uoluntatem, tertio modo antecedit, & respondet patri. AD ILLUD, quod obiicitur, quod memoria non reformatur: dicendum, quod immo memoria reformatur, & quantum ad statum uiae, & quantum ad statum patriae. In primo per spem, & hoc patet per expositionem Aug. super illud uerbum Matt. 22. Diliges deo. Deum tu. ex toto. cor. tuo. i. intellectu sine errore. Ex tota anima. i. ex uoluntate sine contradictione. Ex tota mente. i. memoria sine obliuione. In secundo statu reformatur quantum ad retentionem. Unde Bern. dicit. Quia Deus est futurus intelligentiae plenitudo lucis, uoluntati multitudo pacis, memoriae conti-

nuatio æternitatis. Nec est etiã inconueniens, q̄ memoria quam uis sit prima, reformetur per doct̄ ultimam: quia ordo reformationis, & deformationis incipit a posteriori: ordo autē formationis incipit a superiori: ideo a uoluntate incipit reformatio, & tendit usque in memoriam. **AD ILLUD**, quod obiicitur q̄ imago est in potentia cognoscendi, Dicendū, q̄ similitudo dicit qd gratuitum, & ideo dicitur esse p̄ appropriationem in uoluntate, siue in dilectione. Imago uero non dicit gratuitum, ideo dicitur esse in potentia cognoscēdi. Vel aliter de imagine, quia i filio est prima imago, & filio appropriat̄ intelligentia, quę est in potentia cognitiua: ideo dicitur imago esse in potentia cognoscendi. **AD ILLUD**, uoluntas nō equatur intelligentiæ. Dicendum, quod uoluntas prout communiter accipitur ad uelle, & nolle, quorum utrunque est actus uoluntatis, bene æquatur: secundum quod dicitur uti esse cōmune ad utrūque, sicut dicit Aug. & habetur in litera, quod uoluntas capit illam dum uitor &c. Quicquid. n. recordamur, uel intelligimus, in facultatē uolūtatis accipimus ad eligendum, uel ad respuendum: & istud est secūdam quod dicit actum communem uoluntatis; sed secundum actum specialem, qui est uelle tantum, non æquatur. de isto est oppositio quomodo sic uelle non comprahendit totam uolūtatem, sicut meminisse totam memoriam, & intelligere totam intelligentiam.

QUESTIO II.

An imago attendatur in his eisdem potentijs per comparationem ipsarum ad Deum?

DE potentijs in comparatione ad obiectum, utrum uidelicet attendatur imago in eis per comparationem ipsarum ad deum. Et uidetur q̄ sic, quia eo est anima imago, quo capax dei, & particeps esse potest, ut dicit Aug. 14. de Trin. sed est capax quātum ad partem superiorem: ergo &c. **ITEM**. In eodem. Imago illius quo nihil melius est, inquirenda est, & inuenienda, quomēas nostra nihil melius habet: sed hoc est superior pars, ergo **ITEM**. Hoc idem uidetur ratione; quia imago dicitur eo quod ducit in prototypum; ergo cum illud sit deus, nō attenditur imago in potentijs his, nisi secūdam q̄ ducunt in deum. Sed p̄ has potentias hō ducitur in deū, dum per eas cōuertitur in eum; ergo &c. **ITEM**. Deus est obiectū uirtutum theologicarū in quibus consistit imago reformationis: ergo cum idem sit obiectum utriusque imaginis: quia una est ductiua alterius, & perfectiua, propterea si deus est obiectum unius: ergo & alterius.

CONTRA. Aug. 9. de Tri assignat imaginem in mente, intellectu, & amore s̄m q̄ anima meminit sui, & intelligit se, diligit se: ergo uidetur q̄ imago attendat̄ per cōuersionē sui supra se. **ITEM**. Aug. 12. de Tri. c. 4. Cū in natura mentis humanę quærimus Trinitatem, in tota quærimus, non separantes actionē temporalium a contemplatione æternorum, ut tertium aliquid iam

quæ-

quæramus; ergo Trinitas imaginis attenditur secundum actionem temporalium, & ita per cōuersionem ad inferiora. **ITEM**. Secundum q̄ anima conuertitur supra inferiora, uel supra se, est æqualitas, & ordo, & origo, & omnia quæ concurrunt ad rationem imaginis. **ITEM**. Imago est in peccatoribus a deo auersis, & in illis etiam q̄ nullo modo possunt reuerti, ut sunt damnati: ergo ratio imaginis non attenditur penes conuersionem ad deum. **ITEM**. Necessesse est quantum ad perfectam rōnem imaginis equari cognoscentem, & cognitum, siue dicentem, & dictum. Nā ista duo patrem, & filium repræsentant: sed in conuersione ad deū non est talis æquatio; ergo &c.

RESOLUTIO.

Quinimo primò, & principaliter ut conuertuntur ad deum; quam ut conuertuntur ad animam.

RESP. Ad intelligentiam prædictorum, tria oportet in imaginis ratione p̄supponere. Primo. n. imago attenditur secundum expressam conformitatem ad imaginatum. Secundo q̄ illud quod conformatur imaginari, p̄ consequens conformetur imaginato: unde qui uidet imaginem Petri, per consequens uidet & Petrum. Tertio, q̄ aīa s̄m suas potentias conformis redditur his, ad q̄ conuertitur, siue s̄m cognitionem, siue secundum amorem. Quoniam ergo cum anima conuertitur ad deum, sibi conformatur, & imago attenditur secundum conformitatem: ideo imago dei consistit in his potentijs quæ habent obiectum deum. Rursum quoniam anima est imago dei secū-

dum q̄ conformatur imagini, & imaginato, ideo anima secundum q̄ conuertitur supra se, nō recedit a conformitate: & ideo imago consistit in his potentijs secundum quod habent animā pro obiecto. Sed cum conuertit̄ ad creaturas inferiores, illis conformatur, in quibus non est imago dei; sed uestigium: ideo potentia animæ secundum quod habent inferiora pro obiectis, recedunt a ratione imaginis: quia recedunt a conformitate expressa. Licet itaque in huiusmodi potentijs secundum quod conuertuntur ad inferiora, sit reperire Trinitatem, & aliquam conformitatem: similiter in potentijs sensitiuis, sicut ostēdit Aug. quia tamen deficiunt ab expressa conformitate, non reperitur ratio imaginis in eis. Vnde Augusti. inuestigat in omnibus potentijs animæ Trinitatem, non quia in eis sit imago, sed ut a rōne imaginis excludat. Vñ quærens Trinitatē in tota anima, quærit eam in superiori, & inferiori parte rationis, & in sensu. Et hoc est, quod dicit in illa auctoritate. Cum in natura mentis humanæ quærimus Trinitatē, in tota quærimus. non dicit quærimus imaginem. Vnde August. 13. de Tri. Quamuis in inferiori parte rationis inueniri Trinitas possit, imago tamen inueniri non potest. Concedendum est ergo q̄ imago consistit in his potentijs secundum q̄ ad animam cōuertuntur: primo tamen & principaliter, ut ostēdunt primæ rationes, secundum q̄ conuertuntur ad deum. Vnde Aug. his duobus modis assignat imaginem

Cap. 8.

Cap. 4.

In fine.

Prima est in mente, notitia, & amore; secundum quod mens nouit, & amat se. Secunda est in memoria, intelligentia, & uoluntate: & in fine Libri ostendit completissimam rationem imaginis esse in comparatione ad Deum.

Ex his patet responsio ad primum, secundum, & tertium: quia primum argumentum concedendum est: secundum uero concludit, quod in inferiori parte sit trinitas: & tertium quod conformitas; sed hæc soluta sunt: quia non est expressa. AD ILLUD, quod obiicitur, de conuersione peccatorum. Respondeo, quod imaginem in his potentiis secundum conuersionem non actualē, sed aptitudinem, quæ nunquam relinquit potētias: sicut gressibilis etiam dicitur homo qui habet pedes truncatos, quamuis non gradiatur. AD ILLUD, quod obiicitur, quod necesse est in imagine cognoscens, & cognitū adæquari. Dicendum, quod non oportet cognitum adæquari cognoscenti adæquatione rei ad rem, sed sub ratione cognoscibilis: unum de tantum est cognitum in intelligentia, quantum representatur a memoria. Quod autem simpliciter adæquetur, non oportet: adæquatur tamen secundum quod anima conuertitur supra se. unde ratio imaginis quo ad quid est, in conuersione ad Deum: quo ad quid, est in conuersione anime supra se. In conuersione ad Deum est plus, quia plus habet de ratione ueritatis, & conformitatis: in conuersione ad se, plus habet à ratione substantialitatis, & æqualitatis.

QVAESTIO III.

An tres hæc animastice potentia, scilicet memoria, intelligentia, & uoluntas idem sint in essentia cum ipsa anima?

DE comparatione istarum potentiarum ad animam, siue ad subiectum, utrum uidelicet sint idem in essentia cum anima. Et uidetur quod sic. Quia Aug. dicit. 10. de Trinit. hæc tria memoria, intelligentia, & uoluntas sunt una mens, una uita, una essentia, ac per hoc una substantia. ITEM. Ber. super Cantica canti. Quædam in anima intucor intelligentiam, memoriam & uoluntatem: hæc tria ipsa est. Si rvdicas quod hoc dicitur per causam, hoc nihil est: quia Aug. de Spiritu & anima dicit, quod anima est quædam sua, ut potentia: & quædam non sua, ut uirtutes: quod si per causam esset, utrumque posset dici. ITEM hoc ipsum uidetur uelle dicere Philosophus, quia idem dicit esse principium essendi, & operandi: ergo cum principium essendi sit ipsa forma substantialis: principium operandi ergo erit ipsa, sed principium operandi est potentia, ergo potentia est principium essendi, sed non est principium essendi nisi forma substantialis in homine, ergo potentia, & forma substantialis sunt idem in substantia. ITEM. ratione ostenditur. Sicut materia prima est omnia nata recipere per ueritatem, sic anima secundum similitudinem. Sed potentia mater primæ respectu formarum suscipiendarum non differt per essentiam ab ipsa, ergo similiter uidetur quod potentia anime: Pro-

batio

batio minoris. Si enim per essentiam differret, aut esset substantia, aut accidens. Non accidens: quia antecedit omnem formam & omne accidens. Si substantia, aut ergo materia, aut forma.

Præterea, si differret, illius esset materia capax. ITEM forma accidentalis non est simplicior forma substantiali. Sed potentia operandi non differt à potentia accidentali, utpote potentia calefaciendi, non differt per essentiam a caliditate, nec potentia illuminandi ad ipso luce, ergo similiter uidetur quod nec potentia anime ab ipsa anima. ITEM. quod uni est accidens, nulli substantia est: sed istæ potētia sunt anime substantiales: ergo non sunt ei accidentales, & per consequens non sunt accidentia: ergo sunt substantia: constat autem quod non alia, quam anima. Probatio minoris, quia anima rationalis, sensibilis, & uegetabilis in homine, non dicit diuersitatem substantiarum, sed potētiarum: ergo constat quod in homine istæ differentia, uectigabile, sensibile, rationale, accipiuntur à potētibus, & huiusmodi differentia sunt substantiales, ergo & potētia, ergo &c.

Ex 7. Meta. phy. cum. 5.

Aris. 2. de ani. 24. et 2 Phy. 17

2. de Ge no. 2.

4. Phy. 15.

Ca. 22 Tom. 3.

Diony. & Ang. hier. ca. 11.

CONTRA. Aug. in 15. de Trinitate. Assignat differentiam imaginis creatæ ad trinitatem illam scilicet increatam, quia in illa trinitate est habens, id quod habetur, hic autem habens, non est id quod habetur: ergo si anima habet tres potentias, ergo essentialiter non est ille. ITEM. Dionysius dicit quod in quolibet creato differunt hæc tria, substantia, uirtus, & operatio: ergo in ani-

ma differunt substantia, & potentia. ITEM. Boetius: in quolibet creato differunt quo est, & quod est, siue quod est, & esse: ergo similiter imò multo fortius quod potest, & quo potest. ITEM. rationibus ostenditur sic. Quæ differunt genere, differunt essentia & unum de altero non prædicatur essentialiter: sed potentia, & anima sunt huiusmodi, quia anima est in genere substantia, sed potentia sunt in secunda specie qualitatis, scilicet naturalis potentia: ergo &c. ITEM, illa quorum unum est extra alterum, differunt essentialiter, & substantialiter: sed uirtus egreditur substantiam, quia operatur in obiectum quod est extra: sed impossibile est quod operetur ubi non est, si ergo uirtus est ubi operatur, & operatur extra substantiam cuiuslibet: ergo uirtus egreditur extra substantiam: ergo &c. ITEM. ad hoc est alia ratio. Quia si eadem per essentiam essent anima & potentia; unum, non multiplicaretur nisi secundum multiplicationem alterius, & sic cum unum tantum sit anima, haberet tantum unam potentiam, sed hoc est falsum: ergo &c.

RESOLUTIO.

Nec omnino idem, nec omnino non idem. Non omnino idem; quia se habent per modum egredientis. Non omnino non idem; quia non alterius generis, sed eiusdem per reductionem.

AD prædictorum intelligentiam notandum est, quod potentia naturalis dicitur tripliciter. Primo modo prout dicit modum existendi naturalis potentia in subiecto; secundum quem dicitur

subiectum, facile, uel difficile, ad aliquip agendum: & sic naturalis potentia dicit modū qualitatis, & est gñaliter in secunda specie qualitatis: ut patet cum dicitur cursor & pugillator, quorum utrunq; dicit facilitatem, quæ sequitur modum existendi potentię gradiendi, & resistendi, siue agendi in subiecto. Secundo modo potētia naturalis dicitur potentia naturaliter egrediens à substantia. Et hoc potē esse dupliciter. Vno modo aliqua potētia egredit à substantia cū accidente, ut potētia calefaciendi. Ignis enim per suam substantiā non calefacit sine caliditate, & hæc potentia non est alterius generis q̄ sit qualitas à qua egreditur: unde potentia, quæ est calefaciendi, est in eodem gñe cū caliditate. Alio modo dicit naturalis potētia, quæ naturaliter egreditur de substantia immediate, sicut potentia gñerandi quantum ad inductionē ultime forme: & hæc quidem non est alterius generis cum substantia, sed reducitur ad genus substantiæ tanq̄ substantialis differentia. Per hunc modum intelligendum est in potētiis animę. Nam uno modo conuenit nominare potentias animę, ut dicunt facilitatem, quæ dicit modum potentię existendi in subiecto, sicut ingeniositas, & tarditas: & hæc quidē sunt in secūda specie qualitatis. Alio modo conuenit potentias nominare, prout dicunt ordinem substantiæ ad actū, q̄ est mediante aliqua proprietate accidentali: ut potentia syllogizandi, q̄ est in aīa. cum hēt habitum syllogizandi: & hæc est in eodem

gñe, in quo est scientia syllogizandi, uidelicet in prima specie qualitatis. Contingit iterū nominare potentias aīę, ut immediate egrediuntur à substantia, ut per hæc tria memoriā, intelligentiā, & uoluntatē, & hoc patet. Quia omni accidente circumscripto, intellecto q̄ anima sit substantia spiritualis hoc ipso quod est sibi presens, & sibi cōiuncta, hēt potētiā ad memorandū, & intelligendum se. Vñ istæ potētiæ animæ sunt substantiales: & sunt in eodem gñe p̄ reductionem, in quo est anima: attramē quoniam egrediūtur ab anima [potentia enim se hēt per modū egredientis] non sunt omnino idem p̄ essentiā, nec tñ a deo differunt, ut sint alterius generis, sed sunt in eodem gñe per reductionem. Et potest satis manifestum exemplum dari in re, & in similitudine eius. Nam res nō habet tantam identitatem cū sua similitudine, ut sint unum numero: nec tantam diuersitatem, ut differant numero. Similitudo enim Martini non adeo distat à Martino, ut penitus differat ab eo. Et ideo similitudo rei in eodem gñe est p̄ reductionē cū eo, cuius est similitudo. Quia enim egreditur, ideo differt, sed non transit in aliud genus. Et loquor de similitudine s̄m rōnem similitudinis, non intentionis. i. prout a subiecto exiit, & non recedit; ut splendor à luce. Concedendæ ergo sunt rationes probantes q̄ anima non est suæ potētię per essentiā.

AD ILLVD ergo, q̄ obiicitur, in contrariū de Aug. & Ber. q̄ aīa est suæ potētiæ. Dicendū, q̄ non

non est ibi p̄dicatio accidentis de subiecto, nec eiusdē p̄ essentiā, sed substantialis, uel essentialis. Propter q̄ notandū q̄ essentialē dicit quatuor modis. Primo modo essentialē, q̄ dicit rei essentiā tñ, sicut species singularis. Secūdo modo dicit essentialē, q̄ est de essentiā, & constitutione rei, ut materia & forma. Tertio modo dicit essentialē, sine quo res nō potē esse, nec potē intelligi esse, ut sunt illa, in q̄bus attendit rō uel stigi, ut unitas, ueritas, bonitas. Quarto modo dicit essentialē, sine quo res nō potē cogitari habere p̄fectum esse, ut sunt potētiæ in aīa, in q̄bus attendit imago: & hoc est minimo modo substantiale, siue essentialē, non tamen transit in aliud genus: ideo aīa dicitur suę potētiæ, q̄ nō transit in aliud genus. AD ILLVD, q̄ obiicitur, q̄ idē est principiū esse di, & operandi. Dicendū, q̄ uerū est de principio remoto, sed de proximo est impossibile. Nā si idem oīno esset principiū, proximum, tunc idē esset in re esse, & operari. Similiter si idē esset principium, cū res semp̄ habeat esse, semp̄ haberet operari. Quia ergo forma dicit proximum, & immediatū principiū essendi, potētia uero proximum & immediatū principium operandi, patet q̄ impossibile est esse omnino idē. AD ILLVD, quod obiicitur, de potentia materiæ. Dicendū, q̄ materia non est sua potentia p̄ essentiā, qm̄ non est ipsa ordinatio ad formā, est tñ ipsa potētia materię, essentialis ipsi materiæ, sicut potētia actiua ipsi substantiæ, & minus quidem elongatur potentia materiæ a ma-

teria, quam potentia actiua à substantia. Quoniam potentia materiæ est potētia passiua, quæ dicit ordinē ad aliud cū priuatione. Sed potentia actiua dicit ordinē cum positione, & iō minus addit potentia materię supra materiā, q̄ potētia actiua supra substantiā: & hinc est q̄ non ita distinguunt diuersę potētiæ in eadē materia, sicut in eadem substantia. AD ILLVD, q̄ obiicitur, de forma accidentali. Dicendū, q̄ forma accidentalis nō est sua potentia. Nā potētia eius est in quantum influit in alterum: at tamen potētia illa non tantum addit, quantum potētia formæ substantialis: quoniam potentia formæ accidentalis dicit ordinationem ad actū, sed non sufficientem per se, sed per uirtutem substantię. Sicut enim accidens non est p̄ se, ita non habet uirtutem operandi per se, sed per uirtutem substantię: & ita hoc patet. AD ILLVD, quod obiicitur, ultimo. Dicendū quod potētiæ animę, non sunt accidentales: tamen argumentum non ualet quia fortassis rationale sensibile uegetabile non accipiuntur a potentiis, sed à diuersis naturis repertis in anima. Illud autem argumentum, quod factū est ad oppositum, quod differunt, quia sunt in diuersis generibus: soluendum est, per interemptionem, quia non sunt in diuersis generibus, sed in eodē per reductionē &c.

An imago attendatur in mente, notitia & amore ut in potētis, aut ut in habitibus, aut in utrisque simul: uel in substantia, & habitibus?

CONSEQUENTER est quæstio de secunda assignatione imaginatione imaginis per mentem, notitiam, & amorem. Circa hanc quærentur tria. Primum est de istis absolute, utrum uidelicet imago attendatur in istis ut in potētis, aut in habitibus, aut in potētis, aut in habitibus, aut in substantia & habitibus. Secundum est de istis in comparatione ad inuicem. Tertium utrum hæc trinitas imaginis, uocat necessario in cognitionē Trinitatis quantum ad personas.

CIRCA hanc sic proceditur, & ostenditur primo quod non in his, ut in potētis attendatur imago; quia prædicta assignatio fuit in potētis: ergo si hic etiā esset in potētis, non esset nisi inculcatio uerborum. **P**RÆTEREA, notitia, & amor, non dicuntur potētis; sed habitus, licet mens possit dicere potētis, ergo prædicta tria non possunt poni iuxta ratione potentiarum. **I**TEM. Ostenditur quod non dicuntur habitus. quia Aug. dicit imaginis assignatione mens nouit se, diligit se; sed nullius habitus est nosse, nec amare: ergo &c. **I**TEM. Si mens stat pro habitu, quæro pro quo habitu? Si pro habitu memoriæ, de quo magis uidetur: quia non est alium dare: sed actus habitus huius est meminisse, & non alius.

Sed Aug. assignat menti hos actus, scilicet nosse, & amare: ergo &c. **I**TEM. Ostenditur quod non in potētis & habitibus. Cum enim potētis sint tres, & habitus tres: tunc non esset ternarius, sed senarius. **I**TEM. Quæro pro qua potētis stat ibi mens: aut. n. stat pro omnibus, aut pro duobus, aut pro una. Si pro omnibus, tunc non est ibi Trinitas. Si pro duobus, tunc est ibi quaternitas, cum duo sint habitus. Si pro una, non potest habere istos duos actus, nosse, & amare: ergo non sumitur trinitas secundum habitus, & potētis simul. **I**TEM. Ostenditur quod non secundum substantiam, & habitus. Cum enim habitus cognoscendi, & amandi sequantur ipsam substantiam tempore, & substantia etiam possit esse sine his; ratio autem imaginis sit ipsi animæ perpetua, & inseparabilis, & concreata; ergo non est in habitibus, & substantia simul. **I**TEM. Si substantia connumeratur habitibus, & habitus sunt tres, & substantia una; ergo erit ibi quaternitas. Si tu dicas, quod non differt notitia, sed quod est habitus intellectiue, & memoriæ, Contra habitus sunt dispositiones potentiarum: cum ergo sint tres potētis, erunt tres habitus. **I**TEM. Magister dicit in littera, quod mens accipitur non pro actu substantia tota; sed pro eo quod est in ea eminentius.

R E S O L U T I O.

Neque in potētis, neque ut in habitibus: sed quantum ad substantiam anime ratione mentis se noscētis et amātis: et quantum ad habitus ratione notitia, & amoris.

RESP. Dicendum quod differt secundum quos-

quosdam assignatio hæc a præcedenti: quia prior fuit in potētis, hæc est in habitibus. Et ridentur obiectionibus per distinctionem mentis. Mens enim secundum quod duplicem modum accipiendi diuersificatur. Dicitur enim uno modo a mente, quod est luna, siue defectus: & sic dicitur de tota animæ substantia, propter translationes quas habet. Secundo modo dicitur a mentiendi, & sic stat pro iudicatiua uel, & sic accipit eam Dam. ponens ipsam inter potētis cognituias. Tertio modo dicitur ab eminendo, & sic stat pro superiori parte rationis, & sic accipit eam Aug. frequenter. Quarto modo dicitur a meminisse, & sic stat pro memoria & quantum ad actum, & quantum ad habitum. Dicunt ergo, quod in assignatione huius trinitatis, mens stat pro habitu memoriæ; sed in adaptatione, cum dicitur e contra, mens nouit se, & diligit, stat pro potētis memorandi. Sed istud non uideatur conuenienter dictum: quia adaptatio debet respondere assignationi: & præterea cum actus proprius mentis stat pro memoria, sic meminisse ibi deberet tangi; sed Aug. in hac assignatione nunquam facit mentionem nisi de duobus actibus, scilicet nosse, & amare, qui non sunt memoriæ; sed aliarum potentiarum. Respondetur ergo, quod trinitas ista non est in potētis: quia amor & notitia, non dicuntur potētis. Nec in habitibus: quia mens non potest stare pro habitu, cum ipsa accipitur ut agens. Nec potest esse in potētis, & habitibus: quia mens non potest stare pro una potētis, cum assignetur ei actus duarum potentiarum.

Non potest similiter stare pro pluribus potētis: quia non esset trinitas: Restat ergo quod necesse est ponere, quod trinitas ista attendat quantum ad substantiam anime ratione mentis se noscētis, & amātis, & quantum ad habitus, ratione notitia & amoris: & sic est trinitas, cum substantia sit una, & habitus sint duo. Differt ergo hæc assignatio a præcedenti: quia, præcedens fuit per uniformitatem in potētis, per comparationem ad habitus, & ad actus: sed hæc est in substantia, & habitibus. Differt etiam in hoc: quia præcedens fuit per conuersionem animæ ad deum: hæc est per conuersionem anime supra se, & pluribus modis non attendit imago in homine, ut supra dictum fuit. Differt etiam: quia præcedens assignatio imaginis magis est propria, & conueniens, quam hæc. Nam (proprie loquendo) imago consistit in unitate essentia, & trinitate potētiarum: secundum quas anima nata est ab illa summa trinitate sigillari imagine similitudinis, quod consistit in tribus uirtutibus theologis. Unde Augustinus hanc assignationem primo ponit inuestigando, ut per hæc deueniat ad illam, in qua finit speculationem suam. Unde hæc assignatio non est propria sicut alia. Unde Magister secundo eam ponit tanquam non principalem.

AD ILLUD ergo, quod obicitur: quod habitus non sunt conuerti &c. Dicendum, quod triplex est habitus. Quendam enim habitum habet anime potentia ab acquisitione, quendam ab innata dispositione, tertium habet a sui ipsius origine. Hoc autem patet, quia habitus est quo potentia facilis est

An tria hæc dicuntur scilicet mens, notitia, & amor habeant ordinem, equalitatem, et consubstantialitatem?

est in actum: potentia autem his tribus modis est facilis. V.g. affectus noster habet facilitatem ad diligendum bonum alienum per acquisitionem dispositionem, ut per uirtutem: ad diligendum uero bonum suum, per innatam dispositionem: & ad diligendum seipsum, per sui naturalem originem. cum enim sit sibi indistinctus, semper est habilis ad se amandum: similiter cum semper sit sibi præsens, semper est habilis sibi ad cognoscendum. Et sic patet illud quod obiicitur de coëxistentialitate, nam quo ad tales habitus est bene coëxistentialitas. AD ILLUD, quod obiicitur, quod tres dicuntur esse habitus secundum tres potentias. Dicendum quod in hac trinitate non cadit, nec habet locum habitus memoria: quia attenditur in ipsa anima secundum quod conuertitur supra se. & ideo ipsa anime substantia tenet locum memoriae: & ipsa persona, & oblatio qua anima offert se semper superior intelligentiæ, tenet locum habitus, & actus memoriae: & ita patet quod ibi cadunt tantum habitus duarum potentiarum, & ideo est ibi trinitas. AD ILLUD, quod ultimo obiicitur, de uerbo Magistri. Dicendum, quod intelligitur non per animam substantiam totam: quod si aliter intelligatur, non habet ueritatem uerbum Magistri. Quod patet per Augustinum, qui occasione huius imaginis quasi per totum Decimum de Trinitate. ostendit animam habere cognitionem sui innatam, quod est agnitio sue substantiæ: & propterea nihil unum in anima & cognoscit & diligit, nisi substantia: ergo si mens stare per una potentia, non haberet illos duos actus, scilicet nosse, & amare.

Veritur de istis comparatione ad inuicem, secundum triplicem comparationem quam ponit Augustinus. uidelicet ordinis, equalitatis, & consubstantialitatis, & Magister recitat in littera. Ordo autem inter hæc est: quod mens est parens, notitia est proles, & spiritus est amor ab utroque procedens. Aequalitas autem etiam ibi: quia mens se tantum nouit quantum est, & tantum diligit, quantum se nouit. Est etiam ibi consubstantialitas. Vnde Augustinus. 9. de Trinitate. Admonemur [si utrumque uidere possumus] substantialiter hæc in anima consistere, non tanquam in subiecto, ut dolor in corpore, aut ulla qualitas aut quantitas. Quicquid enim tale est, non excedit substantiam in qua est. Mens autem amore quo se amat, potest amare etiam aliud. Et ita uult quod amor sit consubstantialis menti.

SED obiicitur contra hoc. Primo uidetur quod in his non sit ordo, uel origo. Aut enim accipiuntur per habitus innatis, aut acquisitis. Si per innatis, nullus est ordo: quia simul sunt cum ipsa anima. Si per acquisitis, sic amor procedit notitiam, nullus enim acquirit uel studet aliquid addiscere, nisi amet scire. Vnde Augustinus. 1. si. Noni de Trinitate. Partum mentis antecedit appetitus, quo ad id quod noscere uolumus. Quærendo, & inueniendo nascitur proles, quæ est ipsa notitia. Aut ergo non est ordo, aut non est talis ordo. ITEM. Videtur, quod non sit ibi equalitas.

Aut

Aut enim notitia, & amor accipiuntur per comparationem ad res inferiores: aut ad animam. Si ad res inferiores, aut manifestum est quod non est ibi equalitas, multa enim nouimus, quæ non amamus. Si per comparationem ad animam, aut est equalitas quantum ad intensionem, aut quantum ad extensionem. Quantum ad extensionem, non: illud constat; quia unum tantum est ibi: ergo quantum ad intensionem: sed quod hoc sit falsum, uidetur: quia cum sciamus animam minorem deo, & maiorem corpore, contingit quandoque quod ea amamus magis quam deum, & minus quam corpus: & ita quantitas amoris non sequitur quantitatem notitiae. ITEM. Quod non sit ibi substantialitas, uel: quia amor & notitia sunt habitus, & qualitates: ergo uel quod essentialiter differant ab ipsa mente. ITEM. R. 6. Augustinus. est, quod non sint in anima sicut essentialia: quia se extendunt extra: sed hoc nihil est. Accidentia enim se extendunt extra, ut calor calefaciendum, & color immutando uisum. Preterea, homo cognoscit aliqua cognoscibilia scientia acquisita, quæ est accidens, & ita se extendunt extra.

RESOLVTIO.

Et quidem: ordo enim apparet ex comparatione ad actus: equalitas ex perfectione eorum: consubstantialitas ex consubstantialitate ad animam.

RESP. Dicendum, quod sicut Augustinus assignat, in his est ordo, equalitas, & consubstantialitas. Ordo autem attenditur in his habitibus anime connaturalibus in comparatione ad actus: sicut ponitur ordo in fide, & spe, & charitate. licet simul infundantur, Et sic patet quod

obicitur in contrarium: quia non est ordo in ipsis habitibus absolute consideratis; sed per relationem ad actus. Similiter est ibi equalitas secundum conuersionem anime supra se, & predictorum habituum perfectionem. Vnde dicit Augustinus. 9. de Trinitate. quod non est in his habitibus equalitas, nisi secundum quod perfecti sunt. Et sic patet solutio ad illud quod de amore obicitur; quia ille amor non est perfectus amor: sed libidinosus, & inordinatus. Vel dicendum, quod æquales sunt secundum quod sunt connaturales. Quantum enim est quod habilis, uel facit ad cognoscendum se, tantum ad se amandum. De habitibus uero acquisitis malis uel bonis, non est uerum: & de his non intelligitur. Similiter est ibi tertium, scilicet consubstantialitas: quia (secundum quod dictum est supra) amor, & notitia anime connaturales sunt; secundum quod supra se conuertitur: & sic nihil omnino addit super ipsas potentias. Per hoc enim quod anima sibi præsens est, habet notitiam: per hoc quod est unum sibi, habet habitum amoris: & ideo sicut potentia sunt consubstantiales anime, ut supra uisum est, ita & huiusmodi habitus. Vnde & si uideantur dicere modum habitus, uel qualitatis: realiter tamen nihil supra potentias addunt. Et sic patet responsio ad obiectum, quod non sunt qualitates isto modo.

AD QVOD obicitur de ratione Augustinus. dicendum, quod illa ratio non concludit principaliter, quod amor uel notitia sunt substantialiter in anima: & hoc quia tunc pari ratione posset dici, & obici de omni amore; sed concludit ex consequenti, quod patet sic.

Art. 2.
q. 2.

fic. Cum enim amor extenditur extra suum subiectum alium amando, hoc est per uirtutem substantiæ, sicut per se, non est per substantiam. Si ergo amor, & notitia extendunt per uirtutem substantialem, & hæ sunt intelligentia, & uoluntas, & amor: quo anima amat se, est idem cum ipsa uoluntate: sic notitia qua cognoscit, nō est aliud q̄ intelligentia. Restat ergo q̄ amor & notitia respectu sui, sunt ipsi menti substantiales.

QVÆSTIO III.

An trinitas hæc imaginis, s. mentis notitiæ, & amoris necessario ducat in cognitionem summæ trinitatis quantum ad personas?

VTRVM hæc trinitas imaginis scilicet mentis, notitiæ, & amoris, ducat necessario in cognitionem trinitatis quantum ad personas. Et uidetur, q̄ sic; quia in hac trinitate imaginis est relatio, sed in Deo non est relatio, nisi quo ad personas: ergo &c. **ITEM.** in hac trinitate est distinctio: quia notitia non est amor, &c. sed in deo non est distinctio nisi personarū: ergo &c. **ITEM.** in hac trinitate est origo unius ab uno, & tertii ab utroque: ergo cum ista sint propria personarum, patet &c. **ITEM.** in hac trinitate tertio reperitur amor, qui est proprium spiritus sancti, & qui est ad alterum: ergo uidetur q̄ necessario ducat in trinitatem personarum.

CONTRA, hæc trinitas intelligitur in creatura sine distinctio ne personali: ergo potest intelligi & in Deo, sed hoc est falsum: ergo &c. **ITEM.** notitia, & amor sunt in qualibet psonarum, sed

per ea quæ sunt in omnibus nō uenitur in cognitionem distinctionis personalis: ergo &c.

ITEM. intellecto q̄ una tantum esset persona, adhuc nosceret, & amaret se: ergo &c. **ITEM.** Philosophi istam trinitatem cognouerunt, & tamen nō cognouerunt trinitatem personarum, ergo hæc non ducit in illam.

RESOLVTIO.

Naturali ductu ducunt quidem in cognitionem appropriatorum non autem personarum.

RESP. Dicendum quod per hæc trinitatem contingit cognoscere trinitatem in Deo, & hoc est attribuendo ea, quæ in hac trinitate sunt, illi summæ trinitati. Sed hoc potest esse dupliciter. Aut enim ista tria possunt deo attribui secundum substantiam: ut per mentem, intelligamur mentem in Deo, & per notitiā in anima, notitiā in deo: & sic de tertio: & sic non ducit in cognitionem trinitatis, nisi quantum ad appropriata, & sic intellexerunt Philosophi. Possunt et ista trahi ad Deum ratione proprietatum, quæ sunt, ordo, & origo, distinctio, relatio: & sic ducunt in cognitionem trinitatis quo ad propria: sed ista ponere, uel intelligere in deo pōt fides, & nō rō: & ita perfecta cognitio imaginis, nō hñ nisi à fide. Vnde bñ cōcedendū est q̄ imago pfe etè cognita, ut imago: ducit in cognitionē trinitatis, nō at simpliciter, & p hoc patet utraq; ps.

AD ILLVD, q̄ obr, de amore, dicēdū, q̄ amor p̄t dicere cōplacentiā, & sic est cōe: uel pōt dicere cōnexionē, siue cōionem, uel donū, & sic hēt rōnē psonę etc.

DI

DISTINCTIO QVARTA.

De comparatione generationis ad terminum essentialem concretum, qualis est hoc nomen Deus.

HIC oritur quæstio satis necessaria. Constat enim, & irrefugibiliter uerum est, quod Deus pater genuit filium. Ideo quæritur utrum concedendum sit, quod Deus genuit Deum. Si enim Deus genuit Deum, uidetur quod aut se Deum, & alium Deum genuerit. Si uero alium Deum genuit, non est tantum unus Deus. Si autem seipsum Deum genuit, aliqua res seipsam genuit. Ad quod respondentes dicimus, sanè catholicè concedi quod vnus vnus genuit, & quod Deus Deum genuit; quia Deus pater Deum filium genuit. In simbolo quoque scriptum est. Lumen de lumine, Deum uerum de Deo uero. Quod uero additur: ergo genuit se Deum, uel alium Deum: neutrum concedendum esse dicimus. Quod alium Deum non genuit, manifestum est: quia vnus tantum Deus est. Quod autem seipsum non genuit, ostendit August. in *Cap. 1. Lib. de Trini.* dicens, Qui putant eius potentia esse Deū, ut seipsum ipse genuerit: eò plus errant, quod non solum Deus ita non est, sed nec spiritalis, neque corporalis creatura. Nulla enim res est, quæ seipsam gignat ut sit: & ideo non est credendum, uel dicendum, quod Deus genuit se.

Alia quæstio de eodem.

Sed adhuc opponunt garruli ratiocinatores dicentes: Si Deus pater genuit Deum, aut genuit Deum, qui est Deus pater, aut Deum, qui non est Deus pater. Si genuit Deum, qui non est pater: ergo Deus est qui non est Deus pater: nō ergo vnus tantum Deus est. Si uero genuit Deum, qui est Deus pater: ergo genuit seipsum. Ad quod respondemus determinantes istam propositionem, quam sic proponunt. Si Deus pater genuit Deum, aut Deū qui est Deus pater, aut Deū qui nō est Deus pater. Hoc. n. sane, & prauè intelligi potest: & ideo respondendum est ita. Deus pater genuit Deum: qui est ipse pater. Hoc dicimus esse falsum, & concedimus alterum, scilicet genuit Deum, qui non est pater

ter

ter: nec tamen genuit alterum Deum: nec ille qui genitus est, est alius Deus quam pater, sed vnus Deus cum patre. Si uero additur, genuit Deū, qui non est Deus pater: hic distinguimus, quia dupliciter potest intelligi: Genuit Deum qui non est Deus pater, scilicet Deum filium: qui filius non est pater, qui Deus non est: hic sensus uerus est. Si uero intelligatur sic; genuit Deum, qui non est Deus pater, id est, qui nō est Deus qui pater est: hic sensus falsus est. Vnus enim & idem Deus est pater, & filius, & spiritus sanctus: et e diuerso, pater, et filius et spiritus sanctus unus est Deus.

Opinio quorundam circa proposita de Trinitate.

Quidam tamen ueritatis aduersarij concedunt patrem, & filium & spiritum sanctum, siue tres personas, esse vnū Deum, unam substantiam: sed tamen nolunt concedere, unū Deum siue unam substantiam, esse tres personas, dicentes diuinam substantiam predicari de tribus personis, non tres personas de substantia diuina. Fides autem catholica tenet ac predicat, & tres personas esse unum Deum, & unam substantiam, siue essentiam, siue naturam diuinam: & unum Deum siue essentiam diuinam esse tres personas. Vnde August. in 1. Libro de Trinit. ita ait, Recte ipse Deus Trinitas intelligitur, beatus, & solus potens. Ecce quam expresse dixit, ipse Deus Trinitas: ut ostenderet & ipsum Deum esse trinitatem, & Trinitatē ipsum Deum. Item in eodem, In uerbis, inquit, illis Apostoli, quibus de aduentu Christi agens, dicit: Quem ostendit beatus, & solus potens, rex regum, & dominus dominantium, qui solus habet immortalitatem, &c. nec pater proprie nominatus est, nec filius, nec spiritus sanctus: sed beatus & solus potens, id est, unus & solus Deus uerus, qui est ipsa Trinitas. Ecce & hic aperte dicit unum solum uerum Deum esse ipsam Trinitatem: & si vnus Deus Trinitas est, ergo unus Deus est tres personæ. Item, in Lib. 5. de Trinita. Non tres Deos, sed unum Deum dicimus esse ipsam præstantissimam Trinitatem. Item in Libro qui dicitur Enchyridion ad Laurentium cap. 9. Satis est Christiano rerum creatarum causam uisibilem, siue uisibilem, nisi bonitatem credere creatoris, qui est Deus

Aug. de Trinit. li. 1. c. 6. 1. Ti. 6.

Cap. 8.

uerus

uerus, & vnus: nullamque esse naturam, quæ non aut ipse sit, aut ab ipso: eumque esse Trinitatem, patrem scilicet, & filium, & spiritum sanctum. Item Augustin. in Sermonem de fide, Credimus unum Deum, unam esse diuini nominis Trinitatem. Item in 6. Libro de Trinita. Dicimus Deum solum esse ipsam Trinitatem. Ecce & in his & alijs pluribus auctoritatibus euidenter ostenditur, dicendum esse, et credendum, quod vnus Deus est Trinitas, et una substantia tres personæ: sicut econuerso Trinitas dicitur esse vnus Deus, & tres personæ dicuntur esse una substantia.

Redit ad præmissam quæstionem, scilicet An Deus pater se Deum, an alium Deum genuerit.

Nunc ad præmissam quæstionem reuertamur, ubi quærebatur, an Deus pater genuerit se Deum, an alium Deum.

Ad quod dicimus, neutrum fore concedendum. Dicit tamen August. in Epistola ad Maximum, quod deus pater se alterum genuit, his uerbis, Præter ut haberet filium de seipso, non minuit seipsum: sed ita genuit de se alterum se, ut totus maneret in se, & esset in filio tantus, quantus & solus.

Quod ita intelligi potest, id est, de se alterum a se genuit: non utique alterum deum, sed alteram personam: uel genuit se alterum, id est, genuit alterum, qui hoc est quod ipse: nam et si alius sit pater quàm filius, non est tamen aliud quàm filius, sed unum.

IN præcedenti Distinctione probauit Magister trinitatem, & unitatem per similitudines congruas & rationes. In præsentem Distinctionem ponitur secunda pars, in qua soluit incidentes dubitationes. Et incidit dubitatio ex hoc, quod in diuinis est trinitas, & unitas, & ita aliquid distinguens, & distinctum; aliquid indistinctum, ut termini substantiales. Incidit ergo dubitatio ex cōparatione proprietatis distinguētis, ad terminum substantiale. Hæt aut hæc pars duas:

S. Bon. Lib. Primi.

In prima mouet dubitationē ex cōparatione proprietatis distinguētis ad substantiā uel essentia. In secunda ad eius potentia. In infra Dist. 6. Præterea quæri solet & c.] Itē prima pars hæt duas; quia substantia potest significari in concretione, ut per hoc nomen Deus; uel in abstractione, ut per nomen Essentia. Primo ergo mouet quæstionem ex cōparatione generationis ad hoc nomen, Deus. Secundo ad hoc nomen Essentia, infra. Dist. 5. Post hæc quæritur, u. rñ concedenā si & c.] Hęc aut distinctio hæt quatuor

G par-

particulas, & hoc secundum quatuor, quæ ibi tanguntur. In prima supposito quod hæc sit uera, Deus genuit Deum, quærit de hac Deus genuit se, uel alium, quæ soluit interimendo. In secunda quærit de hac, genuit Deum quæ est Deus pater, uel qui non est Deus pater, & ad hoc soluit distinguendo ex parte prædicati, & hoc, ibi. *Sed adhuc opponunt &c.* In tertia quærit de hac, Deus est trinitas, & probat multis auctoritatibus quæ est uera, & hoc occasione prædictorum, ibi. *Quidam tamen ueritatis aduersarij &c.* In quarta ad suum propositum redit. scilicet ad primo quæsitum, addens primæ solutioni, quæ quauis non sit concedendum genuit se, uel alium diuissim, tamen potest concedi coniunctum, ibi. *Nunc ad præmissam questionem &c.*

Dub. 1. *Deum de Deo, lumen de lumine &c.* Quæritur, quia cum præpositio, denotet transitionem, & ita diuersitatem, & ita distinctionem, uidetur, quæ pari ratione & ab equipollenti, istæ sunt ueræ, deus est alius à Deo, Deus distinguitur à Deo. Resp. Dicendum, quæ dupliciter est importare distinctionem, siue diuersitatem. scilicet uel ut modum, uel ut rem, ut exercitiam: uel ut conceptam, quoniam ergo præpositiones important distinctionem, ut exercitiam, & distinctio est in diuinis quantum ad supposita, facit terminum stare pro diuersis suppositis: quoniam ergo circa id ponit modum circa quæ exercet distinctionem, & tales sunt personæ, id est uera locutio. Quia uero hoc nomen, alius, importat distinctionem, ut conceptam: similiter hoc uerbum, distin-

guere, ideo simpliciter ponit distinctionem circa terminum ratione suæ forme, ideo sunt falsæ.

Quod uero additur. Ergo genuit se Deum &c. De hac ratione Magistri quæritur, quæ cum Magister soluit interimendo conclusionem, ut non recte soluere. Cum enim idem, & diuersum sufficienter diuidat ens, uidetur necessario sequi, genuit Deum: ergo se, uel alium. Resp. Dicendum, quæ Magister sustinendo primam, & interimendo conclusionem, innuit conclusionem, non sequi ex præmissis: & quod non sequatur, ostendit ferendo instantiam contra illud disiunctum. Ad illud, uero quæ obiicitur, quod idem & diuersum sufficienter diuidunt ens.

Dicendum, quæ simpliciter loquendo falsum est. Nam pars, nec est eadem toti omnino, nec simpliciter diuersa. Hæc tamen ueritate secundum idem: unum si non est idem alii, est diuersum: uerum est secundum illud, secundum quæ non est idem: filius autem non est idem patri in persona, & idem in persona alius: nec tamen sequitur alius deus: quia significat alietas in essentia.

Deus pater &c. Quæritur de hac distinctione, quæ ponit Magister de hoc prædicato, deus pater, quæ potest esse constructio appositiva immedita, uel mediata. Primo enim uidetur quæ ista distinctio non sit intelligibili, quoniam quæ ex eadem parte intransitiue construuntur, uidentur solum immediate constitui. Item, uidetur quæ non soluat, quia recta solutio est, cuius dantur oppositum, non conuenit soluere: sed ista distinctione remota, adhuc manet sophisma, si loco eius quæ est Deus pater, solum pater ponatur: ergo &c. Resp. Dicendum,

Videtur redargui à Scot. in 1. d. 21 q. unica in resp. ad arg.

quæ distinctio Magistri bona est, & secundum artem. Nam sicut uult Priscianus, inter adiectiuum, & substantiuum, intelligitur media copula ens, uel quæ est ens: quoniam hoc quod est ens, siue quæ est pater, potest teneri implicatiue, & sic restringitur, & tenet locum appositivæ constructionis, & æquualet uni termino: ideo dicitur quæ potest teneri, siue constitui immediate: & sic Deus pater, non est aliud quæ ipse pater. Vel ipsum relatiuum potest intelligi relatiue, & ita in quadam distantia, & tunc non restringitur, & sensus est: deus pater. id est Deus qui est pater, quæ tamen ualeat, est Deus, & ille est pater. Hæc autem solutio Magistri soluit quoddam sophisma quantum ad unam deceptionem, & ideo est bona. Sed rursus cadit ibi alia deceptio de relatiuo: & ideo adhuc oportet soluere non ad illam deceptionem, sed ad aliam ideo præpositiuus soluit: ad hoc argumentum alio modo: ergo Deus qui est pater, uel qui non est pater: & dicit quæ non sequitur, & quæ non sunt contradictoria, quia suppositio huius relatiui non est eadem. In affirmatiua enim supponit pro Deo genito, quia non confunditur. In negatiua uero, simpliciter. Unde sicut hæc non contradicunt, sed ambe sunt falsæ, nullus homo est Petrus, Ioannes est Petrus: ita dicit in proposito, quia negatio confunditur. Unde istæ duæ ambe sunt falsæ, Deus filius est pater, Deus non est pater. Sed licet solutio præpositiuus locum habeat in proposito, quia non differt præponere, & postponere, negationem huic termino, Deus: tamen in aliis non habet locum.

Negatio enim postposita relatiuo ipsum non confundit. Et ideo moderni aliter solunt, distinguendo hoc relatiuum, [qui] quæ potest facere relationem simplicem, uel personalem. Si simplicem, affirmatiua uera est, negatiua falsa. Si personalem, e converso, negatiua, uera affirmatiua falsa. Quod patet, quia hæc est falsa: persona filii & pater: & hæc est uera, persona filii non est pater.

Unus enim, & idem Deus est pater, &c. Contra quæcunque prædicantur de uno, & eodem, prædicantur de se inuicem: ergo si unus Deus est pater, & filius: ergo pater est filius. Si tu dicas, quæ uerum est quando prædicantur de uno singulari, sed non est uerum, quando prædicantur de uno communi. Contra, nihil subiicitur duobus in una suppositione, quæ uis sit commune ad illa: unde hæc est falsa, homo est Sortes, & Plato: ergo similiter in proposito. Resp. Dicendum, quæ sicut pater de suppositione huius nominis, deus: secus est quam de suppositione alicuius alterius termini: quia cum habeat naturam termini communis, & discreti, ideo simul stat pro pluribus sicut pro uno, & idem non sequitur, Deus est pater, & filius, ergo deus pater est filius, uel e converso. Similiter nec licet inferre ex hoc quæ pater sit filius. Et notandum, quæ talis prædicatio est per identitatem, ideo suppositum de termino formaliter uere prædicatur.

Unum solum uerbum Deum esse &c. Videtur esse contra id quæ dicit inferius, scilicet quæ trinitas est nomen collectivum; unus, & solus nomen partiuum, & di-

secretium: ergo sicut hæc est falsa, unus solus homo est omnis homo, ita & hæc. Respondeo. Dicendum, quod hoc nomen trinitas, est collectivum personarum: unus autem & solus, addita huic termino Deus, non dicunt discretionem personæ, sed naturæ ab aliis. Unde unus solus Deus dicitur una sola natura: & quoniam in divinis est idem natura, & res naturæ, siue suppositum: ideo prædicatione per identitatem, trinitas de eo prædicatur. Nec est simile de hoc quod est, omnis homo, & unus solus homo. Nam iste terminus Homo, est terminus qui potest confundi, & multiplicari, & ideo hæc est vera, omnis homo: nec stat simul pro pluribus, nisi confundatur: & ideo hæc est falsa, homo est omnis homo: quia nec ratione supponendi est una, nec per identitatem, nec est idem in homine natura, & res naturæ.

Dub. 6. *Satis est Christianorum &c.)* Videtur dicere falsum. Quoniam aut dicit satis quantum ad fidem, & sic est falsum, quia multa alia oportet credere. Aut satis quantum ad scientiam, & illud similiter est falsum, quia nunquam scitur ex hoc causa rei sufficienter. Respondeo Dicendum, quod intelligitur satis quantum ad scientiam, non quamlibet, sed necessariam ad salutem.

Dub. 7. *Deus pater se alterum genuit &c.)* Videtur male iungere illa duo: quia se, dicit omnimodam identitatem, & alterum, diversitatem, & sic sunt opposita & implicatur. Si dicas quod unum diminuit de altero, quod quid, & de quo. Respon-

Dicendum, quod oppositio directa intelligitur semper circa idem: quoniam ergo in divinis simul est identitas in natura, & alietas in supposito, & hoc sine oppositione: ideo nomen identitatis, & alietatis in sermone uno, ununtur sine oppositione ad singularem modi expressionem.

Pater ut haberet filium de seipso non minuit seipsum &c.) Videtur dicere falsum; quia illud argumentum valet: quicumque sic generat unum filium, ut non possit amplius generare, minuitur eius potentia: sed sic est in patre: ergo. Respond. quod illud verum est, si generare alterum sit potentia, sed quod uno genito alterum possit generare, dicit imperfectionem potentie in generando, quia ex hoc ostenditur, quod totum dedit uni.

De se alterum a se genuit &c.) Quæritur utrum dicatur magis proprie alterum, vel alium: videtur quod alterum, quia minorem dicit diversitatem, quia Sortes dicitur alter a se, sed in divinis minima est diversitas. Sed contra differentie accidentales faciunt dici alterum: sed in divinis nullum est accidens, ergo non debet dici alterum. Item videtur quod neutrum bene dicatur si enim differentie substantiales faciunt dici aliud, & accidentales alterum, cum neutrum cadat in divinis, neutrum videtur esse dicendum. Respondeo. Dicendum, quod quia pater differt a filio & in supposito & in proprietate: ideo potest dici alius, & potest dici alter. Sed quoniam proprietates illa non accidit personæ: ideo magis proprie dicitur alius.

Dub. 8

Dub. 9

alius. Et quia alius, respicit suppositum, aliud essentiam, ideo recipitur ibi alius in masculino, non tamen aliud in neutro.

ARTICULVS I.
QUESTIO I.

An hæc locutio in divinis admittenda sit. Deus genuit deum?

Intelligentiam eorum, quæ tangit Magister in præsentis Distinctione quatuor quæruntur. Primo utrū hæc locutio sit concedenda in divinis. Deus genuit deum. Secundo utrū unitas essentia admittat hanc locutionem, deus genuit alium deum, vel deus est alius a deo. Tertio quæritur de significatione huius nominis deus, utrū videlicet grammatice possimus dicere plures deos. Quarto & ultimo quæritur de suppositione illius nominis deus, utrum supponat pro persona, vel pro essentia.

QUOD hæc locutio deus genuit deum sit concedenda, videtur pro hoc quod dicitur in symbolo. Deum de deo: sed hoc non est, nisi per generationem: ergo deus generatur de deo: ergo ista locutio est concedenda, Deus genuit deum. **ITEM.** Generatio est respectu similis in natura, unde homo generat hominem; unde si in divinis est generatio, producitur similis in natura: ergo cum pater sit deus, non generat nisi deum: ergo hæc est vera, deus generat deum. **ITEM.** Quicquid habet filius, aut habet a se, aut ab alio. Sed habet deitatem, & non a se, quia sic esset ingenuitus: ergo habet ab alio; sed non habet nisi per generationem, sed

Arist. pri. de gener. a. 1. c. 1.

non habet deitatem nisi ab habente deitatem, & habens deitatem est deus. ergo &c.

CONTRA. Hoc nomen deus significat essentiam, siue substantiam: cum sit terminus substantialis; sed hæc non conceditur, immo est falsa, essentia generat essentiam: ergo similiter & ista, deus genuit deum. **ITEM.** Hoc nomen deus, aut supponit pro omni persona, aut determinate pro aliqua. Si determinate pro aliqua; ergo restringitur eius significatio ab aliquo. Nec est dare quod ab alio, nisi ab hoc verbo, genuit, vel generat. Sed regula est, quod terminus positus in prædicato, non restringit terminum a parte subiecti ratione significationis: ergo stat pro omni persona. Non ergo videtur locutio vera secundum quod pro persona filii. ergo &c. **ITEM.** Iste terminus Deus, quantum de se æque bene supponit pro filio, sicut pro patre: ergo cum filii sit non generare, sicut & patris est generare, si hæc est vera Deus generat, pro patre: eadem ratione & hæc, Deus non generat, pro filio: si ergo hæc non conceditur, nec prima. **ITEM.** Contradictorie opposita sunt vera de quolibet sub disjunctione: quia de qualibet affirmatio, vel negatio: ergo si deus genuit deum, aut deum quod est pater, aut deum, qui non est pater. Sed quod implicatur contingit simpliciter inferri, ut si dicatur: homo, qui non currit, disputat: ergo homo non currit: ergo similiter si genuit deum, qui non est pater, deus non est pater; sed si non est pater, non generat: ergo &c.

RESOLVTIO.

Salua est diuinitate, aduincit: est.
 RES P. dicendum q̄ prædicta locutio salua essentię unitate recipitur tam a Magistris, quam a Sanctis. Ad cuius intelligentiã quatuor regulæ sunt notandæ. Prima est, q̄ nomen abstractũ imponitur formę, & a forma: ut albedo imponitur a forma albedinis. Nomen uero concretum imponitur a forma, sed non formę, sed supposito: ut album imponitur a forma albedinis: sed non formę, sed supposito, ut alicui rei albę, homini, uel cygno. Secunda regula est, q̄ terminus habens multitudinem suppositorum, sine distributione acceptus, stat pro illo, pro quo reddit locutionem ueram: ut cum dicitur: homo currit, uera est locutio pro currente, si aliquis sit currens. Tertia regula est, q̄ termino haberi formam non multiplicabilem, non differt præponere, & postponere negationẽ: unde non differt dicere, Petrus non currit. Quarta regula est ista, q̄ relatiuum refert añs sub eodem modo supponendi, sub quo añs p̄cessit ipsum relatiuũ, nisi faciat relationem simplicẽ.

EX PRIMA regula patet.

RESP. AD PRIMVM. Cum n. iste terminus, deus, sit cõcretus, & imponatur a forma essentiali. scilicet deitate, tamen imponitur personę, siue supposito: sicut album imponitur ad albedine rei albę, & ideo supponit & reddit locutionem ueram pro persona non pro forma. Hoc autem nomen Etsetia, uel deitas est abstractum, & ideo imponitur formę & a forma sicut albedo: & ideo

essentiã significat, & supponit: & ideo hæc est falsa: essentia generat essentiam, quia generatio nõ est formę, ed suppositi: sed hæc est uera, Deus genuit deũ, pro persona. Ex SECUNDA regula patet respon. ad secundũ. Quamuis n. suppositio termini non arctetur: tamen pro illo stat, pro quo est locutio uera, ut homo currit pro Petro, uel Ioanne: si pro illo est locutio uera: nec tã ad illum restringitur. Et hoc patet: quia si addat distributio, confundet illũ terminum pro omnibus: sed si esset restrictus, non confunderet nisi pro illis, ad quos se extendere restrictio: unde aliud est terminum restringi ad unũ, aliud est reddere locutionem ueram pro uno. EX TERTIA regula patet respon. ad tertium. licet n. hæc sit uera pro patre: Deus generat Deum: tamen hæc, Deus non generat Deum: non est uera pro filio. Cũ n. iste terminus Deus, dicat formam non multiplicabilem, non differt ei præponere negationem, & postponere: ideo cum negatio præposita totaliter, & oĩno a subiecto remoueat prædicatum: sic & negatio postposita remouet totaliter prædicatum ab hoc termino, Deus, cum dicitur, Deus nõ generat, quia remouet a quolibet supposito: & ideo alium modum habet supponendi in affirmatiua, q̄ in negatiua: quia in affirmatiua erat locutio uera pro patre: in negatiua uero non potest esse ueritas, quia negatio remouet totaliter prædicatum illud. Ex QUARTA regula patet quartum. Cũ n. relatiuum om-

ninũ

nino habet suppositionem antecedentis, & iste terminus in prædicato supponat pro Deo genito, relatiuum refert pro illo: & ita sensus est, Deus genuit deũ, qui Deus genitus est pater, uel non est pater: & hæc est uera pro negatiua, nec licet inferre, ergo Deus: nec est pater: quia mutatur suppositio: imo est ibi figura dictionis.

QUESTIO II.

An hæc concedenda sit, Deus genuit alium deum.

VTRVM unitas essentię admittat hanc, Deus generat alium Deum. Et q̄ nõ, uidetur. Mora. Ansel. in Prosol. cum dicimus 6.43 deum de deo: non intelligimus alium Deum, sed eundem de seipso. ITEM, si genuit aliũ deũ sed ubi est unus, & alius sunt duo: ergo si genuit aliam, sunt duo dii. ITEM, alius dicit alietatem in generali: ergo cum generale specificetur per adiũctum: hoc nomen Deus specificat ipsum: sed si specificat, specificat ratione formę: ergo notat alietatem in forma ergo non est admittenda talis locutio. SED CONTRA. Generatio importat distinctionẽ, & distinctio alietatẽ aliquã: ergo & gñatio: ergo si hæc est uera, Deus genuit deum, & hæc per cõsequens, Deus distinguitur a deo, uel genuit alium deum. Si dicas, q̄ nõ sequitur, quia generare importat distinctionem, ut modum, sed distinguui, uel esse alium, ut rem. Contra. ad consequentiam, ut modum sequitur cõsecutio, ut res. vnde si hæc est uera, homo est animal: cum ad hominem sequitur animal: & præterea constat

q̄ distinctio generationis non tantum est a parte intelligētis. uerumetiam a parte rei: ergo illi distinctio, ut exercitæ, nõ det distinctio realis. ITEM, affirmatiua est falsa, Deus genitus est deus generans: ergo negatiua est uera. Deus genitus, non est deus generans. Sed sicut affirmatiua significat identitatẽ. ita negatiua diuersitatem: ergo sicut deum generantem, & genitum contingit adinuicem cõparari mediante negatione, ita mediante alietate: ergo hæc est uera, deus genuit alium deum. ITEM, pater, siue deus genuit alium. hæc est uera. constat ergo, aut alium deum, aut aliũ nõ deum: sed non alium non deũ, ergo &c. ITEM, alius, est terminus masculini generis, igit stat pro persona in partiuis terminis: ergo alius dicit alietatem personalem: sed hæc est uera. Deus genuit deum aliũ in persona: ergo similiter hæc est uera, Deus genuit alium deum.

RESOLVTIO.

Minimè, cum alius, sit unum ex nominibus omnimodam distinctionem significantibus: quæ in diuinis locum habere non possunt.

RESP. Dicendum, q̄ hæc cõfueuit distingui. Deus genuit alium deum, Quia alius potest teneri adiectiue, & sic ponit alietatem circa formã istius termini, Deus. & sic locutio est falsa. Potest etiam teneri substantiue, ut substantiuetur, & tunc est appositiva constructio sicut, animal homo: & est sensus hoc modo, Deus genuit alium deũ, id est genuit aliũ, qui est deus

& in hoc sensu est locutio uera. Sed licet illa distinctio in locutionibus theologicis propter quendam proprium modum loquendi locum habeat, tamen quantum esset de uirtute sermonis non esset distinguenda: quia adiectiuum adiunctum substantiuo, ut homo albus, non dicitur substantiuari: nec appositua constructio dicitur ibi esse; maxime cum illa sit minus communis respectu magis communis, unde cum hoc nomen [alius] sit adiectiuum habens substantiuum coniunctum, in praedicta locutione ponit arietatem circa ipsum ratione suppositi, & formae. **PROPTEREA** si uelimus artificialiter procedere, iudicanda est talis locutio falsa. Propter hoc ad intelligentiam dictae locutionis, notanda est regula communis. Non habet locum distinctio, ubi non est ex diuersis causis unio, Verbi gratia, pater, & filius, & spiritus sanctus, uniantur in hoc nomine Deus, non ex diuersis causis, siue ratione diuersorum, sed ratione unius deitatis, siue essentiae: unio ex diuersis causis est, ut in homine uniantur Petrus, & Ioannes ratione diuersarum humanitatum, quia alia est humanitas Petri, & alia Ioannis. Et iuxta hanc regulam ab opposito est alia regula accipienda. Non habet locum omnimoda unio, ubi est simul cum unione distinctio: ut pater, & filius, & spiritus sanctus uniantur in una deitate, siue essentia, sed distinctio habent ratione pluralitatis personarum. Secundum hoc est attendendum, quod in diuinis

quaedam uocabula important distinctionem solum: quaedam omnimodam unionem; quaedam medio modo. Quoniam ergo Deus generans, & Deus genitus & si sint personaliter distincti, tamen in dei unitate uniantur, ex eadem causa, quia una deitate: ideo non recipiunt nomina importantia simpliciter distinctionem. Ideo haec non admittitur, Deus distinguitur a Deo, similiter Deus genuit alium Deum. Item, ratione distinctionis non recipiuntur uocabula omnimodam importantia unionem in supposito & forma: unde haec non recipitur, deus genuit se. Sed illa, quae medio modo se habent, recipiuntur: quale est hoc uerbum [generat] quia dicit distinctionem in personam unitate essentiae. Similiter haec conceditur, pater generat alterum se: unde Aug. ad Maxim. pater genuit alterum se: & similiter super Io. pater mittens filium, misit alterum se. Et ex hoc est quod non sequitur ad generationem uerbum simpliciter importans distinctionem, Et sic patet primum.

ADILLVD, quod secundo obiicitur de negatione, bene concedo, quod est aietas: sed tamen non sequitur quod possit dici aietas in essentia, siue forma deitatis. Unde non sequitur, genitus est alius a generante, ergo alius deus, quia mutatur suppositio huius termini, deus. **ADILLVD**, quod obiicitur teritio, aut alium deum, aut alium non deum, Dico, quod non sufficiency diuidit, quia non est contradictio, nisi accipiatur negatio respectu totius.

tius. In hac. n. genuit alium deum, duo dicitur. s. quod deus deum, & quod alium in deitate: & ideo ad hoc quod sumatur contradictio, necesse est quod feratur supra totum. Unde sicut non ualet demonstrato monacho nigro, qui est albus per naturam, iste autem est albus monachus, aut albus non monachus quia utraque falsa similiter intelligendum est in proposito. Nec ualet, est deus, & est aliud: ergo est deus alius: imo est ibi accidens. Sicut hic est bonus, & est citharedus, ergo est bonus citharedus. **ADILLVD**, quod ultimo obiicitur, dicendum quod [alius] quauis sit masculini generis: tamen quia ponit rem circa subiectum, ab illo trahit suppositionem: & ideo non tenet personaliter, nisi semper quod substantiuatur, sicut & hoc nomen [unus] dicit unitatem substantialem, item si dicatur alius deus, alius, dicit arietatem substantialem: & ratio huius uadit, non tantum quia adiectiuum, sed quia generale, quod specificatur per adiunctum.

QVAESTIO III.

An nomen hoc Deus congrue pluraliter inflecti possint.

VT RVM hoc nomen grammaticae significet pluralem numerum, siue an congrue possit dici, plures dii. Quod sic uidetur. Quia secundum Philosophum, intellectus idem apud omnes, quamuis uoces sint diuersae: sed modi significandi consequuntur modos intelligendi: ergo eum apud hebraeos congrue dicatur heloim, quod aequipollet ei quod est

dii, ergo & apud nos. **ITEM**, sicut uult Philosophus, uerum praesupponit congruum: unde Catonis est, uel non est, nec uerum nec falsum significat: sed haec uera est, non sunt plures dii, ergo congrua: ergo & haec congrua, plures sunt dii, quia negatio non remouet incongruitatem. **ITEM**, sicut deus conuenit uni soli, ita principium creaturarum uni soli: sed quamuis falso dicantur plura principia, tamen dicuntur congrue, ergo pari ratione possumus dicere plures dii. **ITEM**, hoc nomen Phoenix, non habet nisi unicum suppositum, tamen congrue dicitur plures phoenixes. Si tu dicas, quod suppositum pluraliter per successionem temporis. Obiicere tibi de hoc nomine sol, quod nullo tempore pluraliter, & tamen congrue dicitur plures soles, ergo & plures dii.

CONTRA. Omne nomen quod habet plurale, nomen esse appellatiuum: propria enim nomina non pluraliter. Non enim dicitur plures Petri, uel Ioan. sed hoc nomen Deus, non est nomen appellatiuum: quia non significat formam multiplicabilem, ergo &c. **ITEM**, hoc nomen Deus, est proprium diuinae naturae, sed nullum tale multiplicatur, ergo &c.

Ari. 2. Prihe. a diuisis ad conuenit. Et non semper ualet.

Ex 1. Periherm.

RESOLVTIO.

Vtique nuncupatiue sumendo: non autem naturaliter; sic enim nomē proprium est.

RESPOND. Ad prædictorum intelligentiam est notandum, quod hoc nomen deus, dicitur tripliciter, scilicet nuncupatiue, adoptiue, naturaliter. Primis duobus modis plurificatur, unde Apostolus. 1. Cor. 8. Si quid sunt dii multi, & domini multi: sed tertio modo non: quia sic hoc nomen Deus significat diuinam naturam, cum conditionibus, quarum collectiones impossibile est in alio reperire: & ideo sicut nomen proprium non habet plurale (secundum artem loquendo) sic nec nomen dei.

AD ILLVD ergo, quod obiicitur, quod apud hebreos habet plurale, quod est *elohim*, Dicendum quod modi significandi non tantum requirunt diuersos modos intelligendi generales, sed etiam modos exprimendi. Quoniam ergo ipsi habent articulos, & modos exprimendi diuersos, quos nos non habemus, ideo illi possunt dicere; sed nos non. AD ILLVD, quod obiicitur, quod uerum præsupponit congruum: dicendum quod duplex est incongruitas, una est ex discoherētia adiacentium, ut Catonis est: alia ex discoherētia intellectuum, ut cum dicitur; plures Petri. Prima incongruitas tollit ueritatem, & falsitatem. Secunda uero incongruitas habet falsitatem coniunctam: & ideo quia per negationem remouetur falsitas, & sancti malunt loqui uere, quam proprietatem sermonis seruire, & loqui minus uere; ideo negant

plures deos. Potest tamen dici quod quamuis, hæc uox Dii non sit uox significatiua secundum artem, & impositionem: tamen est uox significatiua ex accommodatione usus, ut olli pro illi: & ideo generat falsum intellectum affirmatiua, & negatiua uerum, quamuis non grammaticè.

AD ILLVD, quod obiicitur, quod principium uni soli conuenit: similiter & phoenix, Dicendum, quod conuenire uni soli est tripliciter. Aut enim est quia imponitur nomen a forma immultiplicabili, ut in propriis nominibus: & sic tollit pluralitatem re, & con-significatione. Aut imponitur a forma que nata est communicari, quamuis non communicetur propter determinationem: ut cum dicitur principium creaturarū. Aut propter defectum materie, ut phoenix, & tale tollit pluralitatem secundum rem, non secundum con-significationem: quia potest con-significari talis forma, ut potest multiplicari per supposita.

QVAESTIO IIII.

An nomen hoc Deus, personam, uel naturam d. se supponat?

DE suppositione huius nominis Deus. Et queratur utrū hoc nomen deus de se supponat personam, uel naturam. Quod personam, uidetur per illud Ambrosio. sup. Psal. 66. Benedicat nos deus, deus noster, benedicat nos deus. Ambrosio. Trina dei professio. Trinitate a. indicat personarū: Ergo cum Deus sit ibi sine adiūcto, de se supponit personam.

ITEM. Ratione obiicitur sic, hoc nomen homo, supponit pro omni eo, cui inest humanitas: ergo a simili

simili, & hoc nomen Deus, supponit pro omni, cui inest deitas: sed hoc est persona, ergo &c. ITEM, hoc nomen Deus significat deitatem concretione, sed non nisi in concretione ad suppositum, quod est persona: sed terminus cōcretus proprie supponit pro eo, respectu cuius importat formam: ut album magis proprie supponit pro re alba, quā pro forma: ergo &c. CONTRA, pronomen refert rem proprio supposito: sed cum dicitur, Benedicat nos deus, & metuunt eum, hoc pro nomen Eū, refert naturam, non personam: ergo &c. ITEM, quia iste terminus homo proprie supponit pro individuo, ista est falsa, homo est Sor. & Pla. quia idem individuum non recipit illam prædicationem. Sed hæc est uera, deus est Trinitas, uel deus est pater, & filius: ergo cum illud prædicatum non conueniat uni personæ, patet &c. ITEM, terminus qui proprie supponit pro persona, addito sibi termino partitiuo, stat solum pro uno, ut cum dicitur unus homo currit, ergo similiter cum dicitur unus deus: ergo hæc est simpliciter falsa, unus deus est pater, & filius.

RESOLVTIO.

Vtrumque: cum & termini communis, & termini discreti naturam habeat?

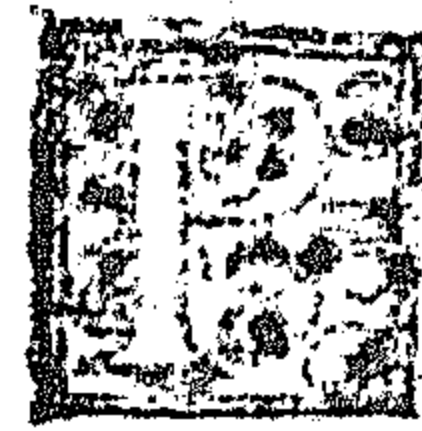
RESP. Dicendum, quod hic consueuit esse duplex opinio. Vna quidem est, quod hoc nomen deus significat proprie naturam, & supponit personam: aliquando unam, ut cum dicitur, deus generat: aliquando duas, ut cum

dicitur, deus spirat: aliquando tres, ut cum dicitur, deus est trinitas. Et ratio huius est (ut dicunt) quia cum multa supposita habeat in natura termini communis, terminus autem communis proprie supponit pro indiuiduo: pro natura uero, uel pro forma non supponit; nisi trahatur, ut si dicamus, homo est species, sic dicunt in proposito. Vltimius dicunt, quod quia supposita omnia sunt in illo una suppositione: ideo simul potest supponere pro multis personis: licet illud non possit iste terminus homo, uel alius terminus communis: & sic soluerunt obiecta.

ALIA opinio est, quod proprie supponit naturam, sicut significat, & non supponit personam nisi trahatur ab alio: ut cum dicitur deus generat: & hi dicunt quod cum dicitur Deus est trinitas, ibi stat pro natura non pro persona, & una natura est tres personæ, ideo una est locutio. Et ratio huius positionis est, quia hoc nomen deus, habet naturam termini discreti, cum non habeat plurale, ideo idem significat, & supponit proprie: cum ergo significet naturam illam, proprie supponit. SED melius est dicere utrumque, quia habet naturam termini cōis, & termini discreti. Termini cōis, proprie pluralitatem suppositorum: termini discreti, ratione formæ non multiplicabilis: quia proprie supponit tam naturam quā personam: tamen rationes ad utramque partem concludunt uerū suo modo: hoc autem non potest in alio termino inueniri: & ideo nec consimilis modus supponendi.

D I S T I N C T I O V.

De comparatione generationis ad terminum essentialem abstractum, qui est essentia.

OST haec queritur utrum concedendum sit, quod pater genuit diuinam essentiam, uel quod diuina essentia genuit filium, uel essentia genuit essentiam, an omnino non genuit, nec genita est diuina essentia. Ad quod catholicis tractatoribus consentientes dicimus, quod nec pater genuit diuinam essentiam: nec diuina essentia genuit filium, nec diuina essentia genuit diuinam essentiam. Hic autem nomine essentiae intelligimus diuinam naturam, quae communis est tribus personis, & tota in singulis. Ideo non est dicendum, quod pater genuit diuinam essentiam: quia si pater diceretur genuisse diuinam essentiam, diuina essentia relatiue diceretur ad patrem, uel pro relatiuo poneretur. Si autem relatiue diceretur, uel pro relatiuo poneretur, non indicaret essentiam. *Ut enim ait Aug. in 5. lib. de Trin. Quod relatiue dicitur, non indicat substantiam.*

Secunda ratio.

Item cum Deus pater sit diuina essentia, si eius esset genitor, esset utique genitor eius rei, quae ipse est: & ita eadem res seipsam genuisset, quod August. negat, ut supra ostendimus.

Tertia ratio, & potior.

Item, si pater est genitor essentiae diuinae, cum ipse essentia diuina sit & Deus sit, eo quod generat, & est, & Deus est. Ita ergo non illud quod generatur, est a patre Deus, sed pater eo quod generat, & est, & deus est. & si ita est, non genito gignens, sed gignentis genitus causa est, ut & sit, & Deus sit. *Si enim ratione probat Aug. in lib. 7. de Trin. quod pater non est sapiens sapientia quam genuit: quia si ea sapiens est, ea est: hoc enim est sibi esse quod sapere. Quod si hoc est sibi esse quod sapere: non per illam sapientiam, quam genuit pater, sapiens est. Quid. n. aliud dicimus, cum dicimus, hoc illi est esse quod sapere: nisi, eod est, quod sapiens est? Ergo quae causa illi est, ut sapiens sit, etiam ipsa illi causa est ut sit. Si ergo sapientia, quam genuit, illi causa est, ut sapiens sit, & causa illi*

D I S T I N C T I O V.

illi est, ut sit. Sed causam patri, qua sit, a patre genitam, nullo modo quisquam dixerit sapientiam: quid enim est insanius? Ita ergo si pater genuit essentiam, qua est essentia quam genuit, causa est illi ut sit. Non ergo ipsam, quae est, essentiam genuit. Nam in illa simplicitate, ut inquit Aug. quia non est aliud sapere quam esse, eadem est ibi sapientia, quae essentia: ideoque quod de sapientia, hoc de essentia dicimus. Sicut ergo non genuit sapientiam, qua sapiens est: ita nec essentiam qua est. *Ut. n. sapientia sapiens est, & potentia potens: ita & essentia ipse est. Eademque sapientia est, & potentia, quae essentia. Patet itaque ex praedictis, quia pater essentiam diuinam non genuit.*

Sententia Augustini, quae dictis aduersari uidetur.

Huic autem uidetur contrarium quod Aug. ait in lib. unico de Fide. & Symbolo c. 3. Deus cum uerbum genuit, id quod ipse est genuit: nec de aliqua iam facta conditaque materia, sed de seipso id quod ipse est. Item, Deus pater, qui uerissime se indicare animis cognituris, & uoluit, & potuit, hoc ad se ipsum indicandum genuit, quod est ipse qui genuit. Ecce aperte dicit his uerbis, Deum patrem genuisse illud quod ipse est. Illud autem quod ipse est, non est nisi diuina essentia: uidetur ergo diuinam essentiam genuisse. Ad quod respondemus, illa uerba sic intelligenda esse, dicentes: Pater de seipso genuit illud quod ipse est, id est filium, qui est illud, quod pater est, & filius hoc est. Nam quod pater est, sed non qui pater est, & filius hic est.

Exequitur partes alias quaestionis.

Ita etiam non est dicendum quod diuina essentia genuit filium, quia cum filius sit diuina essentia, iam esset filius res, a qua generatur: et ita eadem res seipsam generaret. Ita et dicimus, quod essentia diuina non genuit essentiam. Cum. n. una & summa quaedam res sit diuina essentia, si diuina essentia essentiam genuit, eadem res seipsam genuit, quod omnino esse non potest: sed pater solus genuit filium, & a patre, & filio procedit spiritus S.

Quae uideantur praedictis esse contraria.

Praedictis autem uidetur contrarium esse, quod dicit August. in lib. 7. de Trin. Hoc, inquit, est Deo esse, quod sapere.

unde pater, & filius simul sunt una sapientia, quia una essentia, & sigillatim sapientia de sapientia, sicut essentia de essentia. Ecce his uerbis aperte dicit *Augu.* Sapientiam de sapientia, & essentiam de essentia. Vbi uidetur significare, quod sapientia sapientiam, & essentia genuerit essentiam. Idem in lib. de Fide ad Petrum ait: Sic Christum Dei filiū, id est, unam ex Trinitate personam, Deum uerum crede, ut diuinitatem eius de natura patris natam esse non dubites, Hic uidetur dicere, quod natura filij sit nata de natura patris. Idem in lib. 13. de Trin. ait. Dicitur filius consilium de consilio, & uoluntas de uoluntate, sicut substantia de substantia, sapientia de sapientia. Et hic uidetur dicere, quod substantia sit genita de substantia, & sapientia de sapientia. Sed hoc ita determinamus, Sapientia de sapientia, & substantia de substantia est. i. filius qui est sapientia, qui est substantia, est de patre, qui est eadem substantia, & sapientia: & filius, qui est diuinitas, natus est de patre, qui est natura diuina. Et ut expressius dicamus, dicimus filium sapientiam esse de patre sapientia, & dicimus filium substantiam esse genitum de patre, & à patre de substantia. Quod autem ita intelligi debeat, *Aug.* ostendit in lib. 7. de Trin. dicens: Pater ipse sapientia est: & dicitur filius sapientia patris, quomodo dicitur lumen patris, id est, sicut lumen de lumine, et uterque unum lumen: sic intelligatur sapientia de sapientia: & uterque una sapientia, & una essentia. Item ideo Christus dicitur uirtus, & sapientia Dei, quia de patre uirtute, & sapientia, etiam ipse uirtus, & sapientia est, sicut ipse lumen de patre lumine est, & ipse fons uitæ est apud Deum patrem fontem uitæ. Filius ergo sapientia de patre sapientia est, sicut filius lumen de patre lumine, & Deus filius de Deo patre, ut & singulus sit lumen, & singulus Deus, & singulus sapientia, & simul unum lumen, unus Deus, una sapientia. Ecce manifeste his uerbis aperit *August.* ex quo sensu accipienda sint predicta uerba, & his similia, scilicet cum dicitur substantia, uel substantia genuit substantiam.

Quid

Quid uideatur predictæ expositioni contrarium.

Huic uero etiam id contrarium uidetur, quod *Hilarius* ait in 4. lib. de Trin. Nihil, inquit, nisi natum habet filius: & geniti honoris admiratio in honore generantis est. Cum ergo filius essentiam habeat (tota enim in eo est diuina essentia) uidetur, quod ipsa diuina essentia nata sit. Item, in 5. lib. ait, Natiuitas Dei non potest eam, ex qua proeucta est, non tenere naturam, nec enim aliud quam Deus subsistit, quod non aliunde quam de deo subsistit. Ecce hic dicit natiuitatem Dei proeuctam ex natura: & ita uidetur ex his uerbis, atque predictis natura Dei, & genita genuisse. Quod apertius dicit in lib. 9. de Trinit. Nos (inquit) unigenitum Deum in forma Dei manentem in natura hominis mansisse profiteamur, nec unitatem formæ seruilis in naturam diuinæ unitatis refundimus, nec rursus corporali insinuatione patrem in filio predicamus, sed ex eo eiusdem generis genitā naturam, naturaliter in se gignentē habuisse naturā, quæ in forma naturæ se gignentis manens, formam naturæ, & infirmitatis corporalis accepit. Non enim defecerat Dei natura, ne esset, sed in se humilitatem terrenæ natiuitatis manens sibi Dei natura susceperat, generis sui potestatem in habitu assumptæ humanitatis exercens. Ecce hic aperta dicit, & naturam genuisse, & naturam genitam, & naturam assumpsisse naturam: quod à plerisque negatur. Item in eodem. Nunquid unigenito deo contumelia est, patrem sibi innascibilem Deum esse, cum ex innascibili Deo natiuitas unigenita, in naturam unigenitam subsistat? Ecce & hic dicit unigenitam naturam.

Quomodo sint intelligenda præmissa uerba Hilarij.

Sed quia hæc uerba sane uult intelligi, ipse idem dicit in 4. lib. Intelligentia dictorum ex causis est assumenda dicens, quia non sermoni res, sed rei sermo subiectus est. Hæc ergo uerba ita intelligi possunt, Nihil habet filius nisi natum, id est, nihil habet secundum, quod Deus est, nisi quod nascendo accepit, & ipse nascendo patris in se subsistentem naturam habuit, unde *Hilarius* addit in 5. libro. Eandem naturam

turam habet genitus, quam ille qui genuit: ita tamen, ut natus non sit ille qui genuit. Nam quomodo erit pater ipse, cum genitus sit? Sed in his ipsis subsistit ille, qui genitus est, in quibus totus est ipse qui genuit: quia non est aliunde qui genitus est: & ideo non refertur aliud quod in uno subsistit, & ex uno. Ac sic in generatione filij & naturam suam, (ut ita dicam) sequitur indemutabili: deus indemutabilem deum gignens, nec naturam suam deserit ex indemutabili deo indemutabilis dei perfecta natiuitas. Subsistentem ergo in eo dei naturam intelligamus, cum in deo deus inest, nec prater eum, qui deus est, quisquam deus alius sit: quia ipse deus, & in eo deus. Natura ergo dei patris ueritas, in deo filio esse docetur, cum in eo deus intelligitur esse qui deus est. Est enim unus in uno, & unus ab uno.

Quod legitur, pater de sua substantia genuisse filium, & filium substantiæ patris.

Cap. 1. Dicitur quoque, & frequenter in scriptura legitur Patrem de sua substantia genuisse filium, unde August. in lib. de fide ad Petrum ait, Pater deus de nullo genitus deo, semel de sua natura sine initio genuit filium deum sibi equalem, & eadem qua ipse naturaliter æternus est, diuinitate co-æternum: Ecce hic dicit August. filium genitum de natura patris. Est autem una natura patris, & filij, & spiritus sancti. Si ergo de natura patris genitus est filius, genitus est de natura filij & spiritus sancti, imò de natura trium personarum. Idem quoque Aug. in lib. 10. & 15. de Trin. dicit Christum esse filium substantiæ patris, & de substantiæ patris genitum, tractans illud uerbum Apostoli loquentis de deo patre sic, Qui eruit nos de potestate tenebrarum, & trāstulit in regnum filii charitatis suæ. Quod dictum est, inquit, filii charitatis suæ, nihil aliud intelligitur, quam filij sui dilecti, quàm filij substantiæ suæ. Charitas quippe patris quæ in natura eius est ineffabiliter simplici, nihil est aliud, quàm ipsa natura atque substantia, ut saepe diximus, & saepe iterare non piget, ac per hoc filius charitatis eius nullus alius est, quàm qui de substantia eius est genitus. Ecce hic aperte dicit Aug. filium esse genitum de substantia patris,

& filium substantiæ patris. Idem quoque Aug. in lib. 3. contra hæreticum Maximinum substantiam Dei genuisse filium, Tom. 9. & filium genitum de substantia patris asserit, dicens: Carnalibus cogitationibus pleni, substantiam Dei de se ipsa gignere filium non putatis, nisi hoc patiatur, quod substantia carnis patitur quando gignit. Erratis non scientes scripturas, neque uirtutem Dei. Nullo enim modo uerum Dei filium cogitatis, si eum natum esse de substantia patris negatis. Non enim iam erat hominis filius, & Deo donante factus est Dei filius ex Deo natus, gratia non natura. An forte etsi non hominis filius erat, tamen iam aliqua erat qualiscunque creatura, & in Dei filium Deo mutante conuersa est? Sed nihil horum est: ergo aut de nihilo, aut de aliqua substantia natus est. Sed ne crederemus uos putare de nihilo esse Dei filium, affirmatis, non uos dicere de nihilo esse Dei filium. De aliqua ergo substantia est: & si non de substantia patris, de qua sit, dicite: sed non inuenietis. Iam ergo unigenitum Dei filium Iesum Christum de patris esse substantia, non uos nobiscum pigeat confiteri. Idem in eodem. Vtique legimus, ut simus in uero filio eius Iesu Christo. Dicite ergo nobis, Vtrū iste uerus Dei filius, ab eis qui gratia filij sunt, quadam proprietate discretus, de nulla substantia sit, an de aliqua? Non dico (inquis) de nulla nec dicam de nihilo: ergo de aliqua substantia est. Quæro, de qua? si non de patris substantia est, aliam quære. Si aliam non inuenis patris agnosce substantiam, & filium cum patre homouision confitere. Idem in eodem. Confiteor Deum patrem omnino incorruptibiliter genuisse, sed quod est ipse genuisse. Itē, Dico quod saepe dicendū erat, Aut de aliqua substantia est natus Dei filius, aut de nulla. Si de nulla: ergo de nihilo, quod uos iam non dicitis: si uero de aliqua, nec tamen de patris substantia, non est uerus filius: si uero de patris substantia, unius eiusdemque substantiæ sunt pater & filius. Vos autē, nec filium Dei de substantia patris genitum uultis, & tamē eum, nec ex nihilo, nec ex aliqua materia; sed ex patre esse conceditis: nec uidetis quā necesse sit, ut qui non est ex nihilo, nec ex aliqua alia re, sed ex Deo, nisi ex Dei substantia esse non

possit, et hoc esse quod Deus est, de quo est, id est Deus de Deo natus: quia non alius prius fuit; sed natura coeterna de Deo est.

Summa & determinatio dictorum.

His uerbis praemissis innui uidetur, quod diuina substantia filium genuerit: & quod filius sit genitus de substantia patris, & quod de Deo est natura coeterna, & quod pater id quod ipse est genuit. Id autem quod ipse est, diuina essentia est: & ita putari potest diuinam essentiam genuisse. Vt ehementer mouent nos haec uerba, quae quomodo intelligenda sint, mallem ab alijs audire, quam ipse tradere. Vt tamen sine prauiudicio atque temeritate loquar, ex hoc sensu dicta possunt accipi. Natura coeterna de Deo est, id est, filius coeternus patri de patre est, ita quod est eadem cum eo natura, uel eiusdem naturae. Quem sensum confirmat Aug. ibidem subiiciens, et quod dixerat quasi explanans. Dicto enim, Natura coeterna est de Deo, addit, Non est aliud filius quam illud de quo est, id est, unius eiusdemque substantiae est. Deinde apertius talem intellectum ex praedictis uerbis fore habendum aperit in eodem libro contra Maximinum, dicens: Trinitas haec unius eiusdemque substantiae est: quia non de aliqua materia, uel de nihilo est filius: sed de quo est genitus. Item, Spiritus Sanctus non de aliqua materia; uel de nihilo est: sed inde est, unde procedit. His utique uerbis aperte ostendit earatione dici filium esse de substantia patris, qua est de patre genitus, ita quod est eiusdem substantiae cum eo: Spiritum Sanctum esse de substantia patris & filij: quia ab utroque procedit, ita quod est eiusdem substantiae.

Quod nec filius, nec Spiritus sanctus est de nihilo: sed de aliquo; nec tamen de materia.

Ostenditur quoque ex illis uerbis filium & S. S. non esse de nihilo: sed de aliquo, nec tamen de aliqua materia. Vnde etiam Hilarius in 12. Lib. de Trin. ait, Vnigenitus Deus cum natus sit, patrem testatur auctorem: cum ex manente natus est, non est natus ex nihilo, et cum ante tempus natus est, omnem sensum praue nit nascendo. Hic aperte dicitur, quod filius non est natus ex nihilo. Similiter & Spiritus Sanctus non est dicen-

das

das esse, uel procedere ex nihilo: quia filius de substantia patris natus est, id est, a patre est, cum quo eiusdem substantiae est, & eadem substantia. Ex quo sensu etiam accipiendum est illud, Pater genuit id quod ipse est, id est filium, qui est hoc quod pater. Et hoc ita debere intelligi Aug. aperit dicens in 1. Lib. contra Maximinum, Hoc genuit pater quod est: alioquin non est uerus filius, si quod est pater, non est filius. Item, substantia Dei genuit filium, id est, pater substantia genuit filium, qui est eadem substantia, & eiusdem substantiae. Quod sic esse intelligendum Aug. ostendit dicens ad Maximinum, Sicut dicis, Spiritus Spiritum genuit: ita dic, spiritus eiusdem naturae, uel substantiae spiritum genuit. Item sicut dicis, Deus Deum genuit: ita dic, Deus eiusdem naturae, uel substantiae Deum genuit. Hoc si credideris, & dixeris, nihil de hac re ulterius accusaberis. His enim uerbis, aperit quomodo praedicta debeant intelligi. Similiter filius natus est de substantia patris, uel pater genuit filium de sua natura, siue essentia, id est, de se natura & essentia genuit filium eiusdem substantiae, ac naturae, & qui est eadem essentia, ac natura. Similiter expone illud, filius substantiae patris, & filius patris substantiae, id est, qui est substantia, cum quo & filius eadem substantia est: quia consubstantialis est patri filius. Et hic sensus adiuuatur ex his uerbis Aug. qui in Li. 5. de Trin. ait, Tres personas eiusdem essentiae, uel tres personas unam essentiam dicimus. Tres autem personas ex eadem essentia non dicimus, quasi aliud ibi sit quod essentia est, aliud quod persona. His uerbis ostenditur non esse dicendum personam esse ex essentia, nisi ex sensu praedicto. Qui sensus confirmatur etiam ex eo quod in Lib. 15. de Trin. idem ait. Sicut nostra scientia scientiae Dei, sic & nostrum uerbum, quod nascitur de nostra scientia, dissimile est illi uerbo dei, quod natum est de patris essentia. Tale est autem, ac si dicerem, de patris scientia, de patris sapientia: uel (quod est expressius) de patre essentia, de patre scientia, de patre sapientia. Ex hoc itaque intellectu, uerbum Dei patris unigenitus filius per omnia patris similis, et aequalis recte dicitur Deus de Deo, lumen de lumine, sapientia de sapientia, essentia de essentia:

H 2 quia

Li. 3. contra Maximinum
14. Circa principia capituli.

Eodem loco Aug. ibidem.

Non longe a medio

Tom. 6.

Cap. 6.

Ca. 13 & 14.

Exc. c. 14.

quia hoc est omnino, quod pater non, tamen pater: quia iste filius, ille pater.

Quare uerbum patris dicatur filius naturæ.

Inde est quod solus unigenitus Dei dicitur natura filius, quia eiusdem naturæ est, et eadem natura est cū patre. unde Hila. in Lib. I. de Tri. de Christo loquens ait, Natura filius est, quia eandem naturam quam ille qui genuit, habet.

IN præcedenti Dist. mo uit Magister quoniam de comparatione generationis ad terminum essentialem concretum, qualis est hoc nomen, deus. In præfenti mouet questionem de comparatione generationis ad terminum essentialem abstractum, quod est essentia. Et diuidit hæc pars in duas partes. In prima parte mouet questionem ex comparatione generationis ad essentiã in ratione terminum, uidelicet utrum essentia generetur. In secunda in ratione principii. Vtrum essentia generet, &c. ibi, *Non est etiam dicendum quod diuina essentia, &c.* Itẽ, prima pars habet quatuor partes. In prima parte proponit problemata, uidelicet utrum essentia generet, uel generetur. In secunda adducit rationes tres probantes quod essentia non generatur a patre, ibi, *Ideo non est dicendum quod pater genuit, &c.* In tertia adducit rationes in contrarium ibi, *Huc autem uidetur contrarium, &c.* In quarta, & ultima soluit, & exponit, ibi, *Ad quod respondemus, &c.* Similiter secunda pars istius distinctionis in qua Magister determinat secundam partem questionis, quæ est in comparatione generationis ad essentiã in ratione principii: habet tres partes. In prima determinat

istam questionem dicens, quod essentia non generat, sed & hoc confirmat per rationem ducentem ad impossibile. In secunda uero adducit auctoritates, quæ sunt directæ contrariæ prædictæ solutioni, ibi, *Prædictis autem uidetur contrarium esse, &c.* In tertia uero adducit auctoritates, ex quibus potest elici contrarietas, ibi, *Dicitur quoque, & frequenter &c.* Prima pars habet quatuor partes. In prima parte adducit auctoritates Augustini contrarias prædictæ solutioni in secunda auctoritates adductas exponit ibi, *Sed hæc ita determinamus, &c.* In tertia uero contra prædictas expositiones adducit auctoritates alias Hilarii, in quibus notatur expressior contrarietas, ibi, *Huc uero etiam contrarium uidetur esse, &c.* In quarta uero auctoritates prædictas explanat & expositionem suam per uerba Hilarii confirmat, ibi, *Sed quia hæc uerba sane uult &c.* Similiter pars illa, dicitur quoque, et frequenter in sacra scriptura legitur, in qua obicitur contra solutionem probantes auctoritates, ex quibus elicitur prædictæ solutionis contrarietas [quæ in his non dicitur quod essentia generet, uel generetur: sed quod de essentia, uel de substantia patris filius generetur] quatuor habet particulas. In prima adducit auctoritates in contrarium. In secunda uero adductas explanat ibi.

ibi: *His uerbis præmissis innuitur &c.* ubi resumit prædictam expositionem. In tertia ex prædictorum opinione elicit quoddam corollarium ibi, *Ustentur quoque ex illis uerbis &c.* In quarta, & ultima redit ad propositum, & ostendit expositionem suam bonam esse per auctoritatem. Augustini. ibi, *Et hoc ita debere intelligi &c.*

Dub. 1. *I*deo non est dicendum, quod pater &c. [Ista ratio uidetur ducere ad hoc inconueniens. scilicet quod si essentia generaretur a patre, essentia poneretur pro relativo. Sed hoc nullum uidetur inconueniens. Si enim magis conuenit essentia cum supposito, quam uniuersale cum singulari, si non est inconueniens, cum uniuersale ponitur pro singulari, nec est inconueniens quod essentia ponatur pro relativo. Rationem dicendum quod si essentia poneretur pro relativo, esset inconueniens, non a parte rei, sed a parte expressionis fidei. Tunc enim uideretur, & notaretur unitas essentiæ in quadam distinctione. Esset etiam inconueniens, quia quod ponitur pro relativo in quantum huiusmodi, non indicat essentiam. Si enim essentia poneretur pro relativo, essentia aliquando non indicaret essentiam, quod est omni rationi contrarium.]

Dub. 2. *I*tem, cum deus pater &c. [Ista ratio uel ducere ad hoc inconueniens. scilicet quod cum deus pater sit diuina essentia si eius esset genitor, utique esset genitor eius quod ipse est: Contra, essentia dicit quod commune, sicut & hoc nomen deus, sed si dicatur homo Petrus generat hominem, & ipse est ho-

mo, ergo generat se: argumentum illud non ualet. Similiter uel hic, pater generat Deum, ergo &c. pari ratione nec in proposito. Rationem dicendum quod commune dicitur quod est in multis, sed hoc potest esse tripliciter. Aut quia plurificatur in multis & quantum ad formam, & quantum ad suppositum, ut hoc nomen homo, & tale habet unitatem rationis, quæ admittit distinctionem, & quantum ad rem, & quantum ad modum. Unde bene dicitur, homo est ab homine, & duo homines. Alio modo est commune, quod plurificatur quantum ad suppositum, non quantum ad formam, ut hoc nomen deus, & tale habet unitatem rei secundum quod res nominat naturam cum multiplicatione suppositorum, & ideo recipit distinctionem, & importat distinctionem, ut modum, non ut rem; Unde conceditur, deus de deo, sed non, deus est alius a deo. Tertio modo est commune nomen quod est in multis, nec tamen plurificatur quantum ad formam: quia est unum in multis, nec quantum ad supposita, quia pro illis non supponit, ut hoc nomen Essentia: de tali communi uerum est dicere quod non recipit distinctionem nec quantum ad modum, nec quantum ad rem; tunc enim notaretur idem distingui a se, & ita argumentum Magistri est bonum. Si pater genuit essentiam, pater genuit se: quia loquitur de communi a parte uocis significantis, non a parte rei: quia a parte rei, eadem communitas est in hoc quod est deus, & in hoc quod est Essentia.

Et si ita est, non genitus genuit &c. Obicitur contra ter-

tiam rationem. Si pater genuit diuinam essentiam, tunc genitum gignenti causa est ut sit, & Deus sit. Sed hæc ratio nihil uidetur ualere: quia ratio causæ non cadit in diuinis: cā enim est ad cuius esse sequitur aliud, sed in diuinis non est aliud, ergo &c. Item non sequitur, pater genuit sapientiam: ergo est sapiens sapientia genita: ergo pari ratione, nec prædicta solutio ualet. Respon. Dicendum quod sumendo nomen causæ proprie, non cadit in diuinis: cadit tamen & recipitur ratio principiantis, & ratio informantis, & pro his accipitur nomen causæ. Quoniam ergo ratio essendi signatur per hoc nomen essentia: ideo essentia signatur quodammodo in ratione causæ respectu entis. Si ergo essentia esset genita ab ente, significaretur in ratione effectus, siue principiat, & idem esse tunc principium, & principiatum respectu eiusdem, quod est impossibile, & in hoc fundatur ratio Magistri. Ad illud, quod obiicitur de sapientia, dicendum quod tactum est de ipsa in Quæstionibus extra litteram: quia nomen ita abstractum sicut essentia, non supponit pro relatiuo, & ita est accidens. Pater est sapiens sapientia, & genuit sapientiam: ergo est sapiens sapientia quam genuit, uel sapientia genita. In nomine autem essentia non est accidens: quia idem signat, & supponit: & ita non est dicendum quod diuina essentia genuit filium.

Abbas
Ioashi

CONTRA hoc obiicit Ioachim tã cõtra positionẽ, q̃ cõtra rõnem. Contra positionẽ, quia si essentia nec gñat, nec generat,

nec procedit: ergo in diuinis est res generas, & genita, procedens: & res nec generans, nec genita, nec procedens, & ita est quaternitas, si sunt ibi quatuor res. Itẽ, irridet rõnem Magistri, si essentia generat essentiam, & essentia est una res: ergo una res generat seipsam. Similiter inquit Ioachim, potuisti dicere Petre, deus generat deũ, unus est deus, ergo una, & eadem res generat seipsam. Rñ. dicendum, quod Ioachim nõ recte arguit, & deficit sua ratio: quia res non accipitur uniformiter. Quia cũ dñs res primo modo, ibi accipitur res pro re nature, sed cũ accipit secundo modo, accipitur pro ipsa natura diuina. Præterea, deficit ab insufficienti: quia non ualet, si aliquid dicitur de altero, & nõ dicit de alio, quod propter hoc illa faciãt numerum. Unde non ualet. Petrus est indiuiduum, homo non est indiuiduum, ergo homo, & Petrus sunt duo. Habere. n. proprietatem & non habere, nõ sufficit ad distinguendum. Ad instantiã eius dicendum, quod non recte instat: quia essentia est res una quãtum ad suppositum, & significatum (non. n. supponit personas.) Sed deus est res una quantum ad significatum, sed plures quãtum ad suppositũ. Et ideo ignoranter Ioachim reprehẽdit Magistru; & quia cũ esset simplex, nõ est reueritus Magistrum. Et sic iusto dei iudicio damnatus fuit libellus eius in Lateranensi Concilio, & positio Magistri approbata.

Nihil nisi natum habet filius, etc.] Quæritur circa hæc uerba Hilarii de hoc uerbo Accipit, utrum

Extra
de Sũ.
Tri. &
fide ca-
thol. c.
Dam-
namus.

utrum dicat substantiã, uel relationem. Si substantiam: ergo pater similiter accepit. Si relationem, cum essentiam acceperit filius, essentia est accepta: ergo essentia refertur. Rñ. Dicendũ, quod accipere dicit duo. s. habere, & esse ab alio, quantum ad habere, respicit essentiam, sed quantum ad hoc quod est esse ab alio, respicit personam: unde per uerbum accipiendi, significatur quod essentia habetur a persona, que est ab alio.

Et ideo non refertur ad aliud

Dub. 5 etc.] Ex uno hoc uidetur falsum, quoniam filius subsistit a patre, tñ refertur ad spiritum. Respon. Hoc potest intelligi dupliciter. Vno modo, quod filius non hẽt respectum nisi ad unã personam, & hoc intelligitur in quantum filius: quia in quantum spirans est, refertur ad alium: uel quod persona filii non habet respectum nisi ad unam naturam, & hoc uerũ est: quia filius non habet in se nisi naturam patris.

Dub. 6 Et naturam suam (ut ita dicam) sequitur etc.] Contra. In diuinis nõ est prius nec posterius, & ita nec præcedere, nec sequi. Si tu dicas quod est secundum rationem intelligendi: hoc nihil est: quia deus gignens, nec secundum rem, nec secundum intellectum sequit aliud. Respon. Quod Hilarius improprie loquitur, & ideo addit determinationem, ut ita dicam: & tantũ uult dicere sequi, quantum inseparabiliter communicare, & cõsonare, & ab illo non recedere: & hoc patet persequens.

Semel etc. genuit filium, etc.) Dub. 7 Videñ male dicere semel, quia semel dicit uicissitudinem, sed

in generatione æterna, nulla cadit uicissitudo: ergo &c. Respon. Dicendum, quod semel potest dicere, uel nunc temporis, uel nunc æternitatis. Et si dicat nunc temporis, cum tempus habeat diuersa nunc, denotat intercessionem. Si autẽ nunc æternitatis, cum illud nunc semper est, & est inuariabile, & unum; semel dicit omnimodam inuarietatem, perfectionẽ, & unitatem.

Fily charitatis sue, etc. Quæritur, utrum charitas accipiatur ibi essentialiter, aut notionaliter. Si essentialiter: ergo Christus filius est essentia, quod non conceditur. Si tu dicas quod est impropria locutio, & est sensus, filii essentia, id est qui est essentia, tunc nullus uidetur sensus, & pro nihilo additum est hoc, quod est charitatis. Et rursus Aug. exponit filii charitatis, id est dilecti, sed pater diligit filiu spiritu sancto: ergo &c. Si propter hoc dicas, quod tenetur notionaliter, tunc ergo filius dei est filius spiritus sancti, quod omnino est absurdum. Respon. Quod propter hoc dicit aliqui quod ille Genitiuus, nec proprie essentialiter, nec proprie notionaliter, sed medio modo tenetur, id est appropriate. Licet enim charitas sit omnibus communis, & proprium spiritus sancti: uno tamen modo appropriate conuenit patri: quia charitas amor gratuitus est, qui tantũ dat, & non accipit, & hoc est in persona patris, ideo appropriate patri. Alio modo dici potest quod charitas ibi tenetur essentialiter sicut dicit Aug. quia nihil aliud est dicere filii charitatis, quod filii subsistit. Sed Genitiuus nõ con-

struitur in ratione principii, sed ex vi declarationis essentiae: & est sensus, & filii charitatis, id est filii chari, & filii substantiae, ut etiam naturae, hoc est filii consubstantialis, & naturalis.

Dub. 9. *Filium cum patre homouision confiteri. &c.* Contra, quia cum filius naturalis partem substantiae trahit à patre, partem à matre, in his inferioribus, & in deo totam substantiam trahat à patre, uidetur quod pater non tamen deberet dici pater, sed & mater, & multo fortius mater: quia mater plus dat quod pater. Item. Filius dei uocat se sapientiam; & sapientia est quae concipitur, & parturitur. Prouerb. 8. ergo cum hoc sit proprium matris, uidetur quod pater propriis deberet dici mater, quod pater. Resp. Dicendum, quod nomen matris non transfertur ad diuinam. Et unam rationem assignat

Cap. 40 Anselmus in Monologio: quia principium maternum praexistit aliud principium prius. Ratio huius est: quia mater est principium passiuum, & omne tale mouetur ab alio: ergo ante ipsum est principium aliud: quoniam ergo principium generationis filii est principium, & est pure actuale: ideo nullo modo transfertur maternum principium. Transfertur tamen actus maternus ut concipere, & parturire: pro eo quod ibi agit unum principium, & hic duo.

Dub. 10 *Filium & spiritum sanctum non esse de nihilo, &c.* Videtur hoc falsum: quia id quod de nulla praecedit materia est, de nihilo est, sed filius, & spiritus sanctus sunt huiusmodi: ergo &c. Si tu dicas quod filius, & spiritus sanctus sunt de aliquo ut de patre. Queritur

tunc utrum pater sit de nihilo, & utrum sic: quia non aliquod, & nihil, conuertuntur, sed pater non est ex aliquo: ergo est ex nihilo.

Item: Quia pater non habet principium effectiuum, ideo dicitur esse a nullo. Simili modo cum non habeat materiam, debet dici de nihilo, si concedatur de patre. Contra omne quod habet esse de nihilo, est creatura: ergo &c. Item, quod est ex nihilo, est uertibile in nihilum, ergo &c. Respon. Dicendum, quod cum dicitur aliquid esse de nihilo secundum Anselmum in Monologio. tripliciter potest intelligi. Vno modo ut nihil accipiatur simpliciter priuatiue, uel negatiue, ut cum dicitur de tacente, ille loquitur de nihilo. Alio modo positiue, ut si ita dicatur, aut intelligatur aliquid fieri ex nihilo, sicut cunctus de ferro. Tercio modo partim positiue, partim priuatiue, ut si dicatur aliquid fieri ex nihilo: quia post nihil est aliquid, sicut dicitur de paupere fit diues. Ratio autem huius multiplicatis est haec. Nam primo distinguendum est quia negatio eius quod est nihil potest littere intra, uel extra ad uerbum ferri. Si feratur ad uerbum, tunc fieri de nihilo, est non fieri de aliquo: sicut loquide nihilo, id est de nulla re. Si autem non feratur ad uerbum, tunc affirmatur fieri, & tunc duplex est: quia de, potest intelligi materialiter; & tunc significatur, quod nihil sit de materia cuius, & habetur secundus sensus. Item. Potest teneri ordinaliter, & tunc habetur tertius sensus sic, creatura dicitur fieri de nihilo. Dicendum ergo, quod secundum primum sensum, deus potest dici

Cap. 8.

2. Phy.

32. &

inde cir

ca sente

tia ana

xagore

& Em-

pedoclis

& 5.

Meta-

phy. 29

& de-

inceps.

dici de nihilo esse, siue pater siue diuina essentia, tamen hic modus non est usitatus. Quantum ad secundum modum, omnino fit nihil ex nihilo. Quantum ad tertium modum, secundum quem loquitur Aug. quod sola creatura fit de nihilo, sed pater non est de nihilo: quia [de] denotat ibi ordinem, ut se habeat, post non esse: hoc quod est, de nihilo, priuat materiam praesentem: quis ergo pater, & filius & spiritus sanctus non habent materiam praesentem: quia cum non habent esse post non esse, ideo dicuntur non esse ex nihilo, & ideo non ualet primum argumentum: quia procedit ab insufficienti. Secundum uero, & tertium argumentum de patre factum procedit, secundum quod negatio eius quod est, nihil, fertur extra ad uerbum, & facit orationem negatiuam. Aliter enim non equipollet non esse de aliquo, & de nihilo: & secundum hunc sensum sicut conceditur quod pater a nullo sit, ita quod sit de nihilo: tamen sicut dictum est, sensus ille non est usitatus: communiter enim utimur hac locutione, secundum quod negatio de nihil, sistit intra, & hoc est quod [de] accipit ordinaliter.

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

An substantia, uel essentia generet?

IN parte ista ad intelligentiam duarum principalium partium huius distinctionis, duo principaliter queruntur. Primo queritur de comparatione generationis ad substantiam, siue essentiam in ratione

principii. Secundo queritur de comparatione eiusdem ad essentiam in ratione termini. Et duo queruntur, quantum ad primum. Duo uero quantum ad secundum. Quantum ad primum, queritur primum utrum substantia, uel essentia generet. Secundo utrum de substantia generetur aliquis.

QUOD substantia non generet, ostenditur sic. Generare dicit relationem: ergo cui conuenit generare, conuenit referri, sed essentiae non conuenit referri: ergo nec conuenit generare. **ITEM.** Generare importat distinctionem: ergo cui conuenit generare, & consequens etiam distinguui: sed essentia cum sit una, non distinguitur: ergo &c. Aut si generat, plures sunt essentiae, & ad haec duo inconuenientia ducit Magister. **ITEM.** Generare dicit actionem personalem: ergo de illo solo dicitur, quod significat personam, uel supponit essentiam: sed essentia non supponit personam, cum sit communis, nec personam significat, cum sit omnino abstractum: ergo &c. **ITEM.** Generare est proprietas personae, communicabilitas est essentiae: ergo sicut se habet communicabilitas ad personam, ita proprietas personalis ad essentiam: sed communicabilitas nunquam est personae: quia haec est falsa, pater est concubilis: ergo nec proprietas personalis erit essentiae: ergo nec generare, cum sit personae.

CONTRA. Quaecunque sic se habent quod unum est idem alii, & non habent diuersas proprietates quicquid dicitur de uno, & de altero: sed persona, & essentia sunt huiusmodi: quia persona

est essentia, nec habeat diuersas proprietates. quia proprietas in diuinis est relatio distinguens: sed si essentia haberet aliquam proprietatem, tunc distingueretur, & referret, ergo &c. **SI DICAS** quod quamuis persona, & essentia non habeant diuersas proprietates, tamen differunt per habere proprietatem, & non habere. Contra, summa oppositio est contradictio, sed talis diuersitas est per contradictionem: ergo magis differunt essentia, & persona, quam persona, & persona: sed persona non predicatur de persona, ergo nec persona de essentia, hoc autem est falsum: ergo &c. **ITEM.** Quaecunque sic se habent; quod unum predicatur de altero, unum supponit pro altero: quia subiectum uere subiicitur predicato: sed essentia uere predicatur de patre. (Vnde haec est uera, pater est essentia) ergo & supponit: ergo sicut deus pater generat, sic potest dici essentia generat. **ITEM.** de quocunque predicatur subiectum, & propria passio: sed generare est sicut propria passio patris, sed haec est uera, diuina essentia est pater: ergo & similiter illa est uera, diuina essentia generat. **ITEM.** De quocunque predicatur definitio, & definitum: sed definitio patris est filii pater. Cum ergo sit haec uera, diuina essentia est pater, & haec erit uera, diuina essentia est filii pater: ergo a conuertibili, filius est filius essentiae.

RESOLVTIO.

Nullatenus: & sicubi legatur, pie exponatur.

RESP. Ad predictorum intelligentiam est notandum, quod fides uera di-

cit quasi fundamentum deum esse trinum, & unum: & ita trinum, quod Trinitas non confunditur, & ita unum, quod unitas non multiplicatur. Si ergo quod credimus oportuit significare, oportune inuenta sunt nomina in diuinis, imo a deo nobis manifestata, quae significant Trinitatem sub distinctione, & unitatem sine omni multiplicatione. Sicut ergo nomina imposita personis omnino sunt incommunicabilia, & quantum ad suppositum, & quantum ad significatum: unde haec oratio est falsa, pater est filius, uel pater est communibilis: ita ex parte essentiae uel naturae, oportuit nomina imponi, quae non distinguerentur, nec quantum ad significatum, nec quantum ad suppositum. Notandum autem quod triplex est genus nominum significantium essentiam. Quaedam nomen significant in concretione, ut hoc nomen deus. Quaedam in omnimoda abstractione, ut hoc nomen essentia. Quaedam medio modo, ut lumen, sapientia, uoluntas, & consimilia: & ista dicuntur medio modo significare: quia non concernunt suppositum per modum inheretiae, sed concernunt suppositum ratione eius, quod dicunt aliquam rationem actus, uel originis: quae sunt ipsorum suppositorum. Cum igitur tres sint nominum differentiae, nomen concretum supponit pro persona propria: nomen medium supponit partim proprie, partim improprie: nomen abstractum, & absolutum, non supponit omnino, nisi improprie, unde haec est propria, deus generat, & in usum adducenda. Haec autem, sapientia generat, de sapientia, partim propria,

pria, partim impropria, ideo est sustinenda. Haec autem, essentia generat, omnino impropria, & ideo neganda est. Et si legatur alicubi, est exponenda. Sancti enim quandoque ad confundendas hereses, expressius loquuntur, quam proprietas sermonis sustineat.

Videtur his Seco. refragari in 1. d. 2. q. 4. in resp. q. circ. medi.

AD ILLUD ergo, quod primo obiicitur, quod essentia, & persona non habent diuersas proprietates, dicendum, quod diuersitas rationis dupliciter est in diuinis. Vno modo per habere diuersas proprietates, & per illud inducit distinctionem, & sic differunt relatione, nec predicantur de eodem, ut pater, & filius. Alio modo est per habere proprietatem, & non habere, & illud non inducit distinctionem, nec facit quod unum non predicetur de altero, facit tamen quod aliquid dicitur de uno quod non dicitur de altero: ut pater in Petro, & homine, Petrus est indiuiduum, homo non, & tamen homo uere predicatur de Petro. **AD ILLUD**, quod summa oppositio est affirmationis, & negationis, dicendum, quod uerum est, ubi negatio nihil ponit, sicut inter aliquid, & nihil: sed ubi ponit extrema, minima potest esse, & surgit ex quantulacunque parua differentia siue rei, siue rationis, unde non sufficit ad distinguendum. **AD ILLUD**, quod secundo obiicitur quod predicatum supponit pro subiecto, dici potest uno modo, quod sicut in inferioribus est predicatio secundum substantiam, ut homo est animal, & est predicatio secundum rationem, ut animal est genus: & predicatum supponit pro eo de quo predicatur secundum substantiam: sed

mutata praedicatione secundum substantiam in praedicatione quae est secundum rationem, est ibi accidens: unde non sequitur, animal est genus, homo est animal: ergo homo est genus. Similiter dicunt in diuinis, cum sint ibi res, & ratio, est ibi praedicatione secundum substantiam, & illa saluata, quicquid dicitur de praedicato, & de subiecto sed mutata praedicatione secundum substantiam, in praedicationem secundum rationem, est ibi accidens, & talis est haec: pater generat, sed diuina essentia est pater: ergo diuina essentia generat. Sed ista similitudo non uidetur conueniens: quia in diuinis ratio predicatur de essentia, unde haec est uera, essentia est paternitas, & generatio, quod quidem in inferioribus non reperitur. Propterea aliter dicendum, quod in diuinis est duplex modus praedicationis, per identitatem, & per inheretiam. Per identitatem, ut cum dicitur essentia est pater. Per inheretiam, siue denominationem, sicut faciunt adiectiua, & uerba. Praedicatione per identitatem est in diuinis ratione summae simplicitatis, quae non patitur personam minus esse simplicem, quam essentiam, quae quia non est in creaturis, ideo in eis non reperitur praedicatione per identitatem omnimodam, nisi idem enuncietur de se, ut cum dicitur, humanitas est humanitas. Sed omnis propria praedicatione est per inheretiam: quia nihil est omnino simplex, unde haec est falsa, humanitas est animalitas. In praedicatione uero per inheretiam terminus aliud significat, & aliud supponit. Quia significat formam communem

munem, & supponit pro inferiori, & in tali uerum est, quod illud quod predicatur de altero, supponit pro illo, sed in predicatione per identitatem, idem significat, & supponit. Vnde tunc est sensus, quod significatum per hunc terminum pater, est idem quod significatum per hunc terminum essentia; & ideo paternitas est essentia: & quia hoc nomen essentia, non significat personam, ideo pro ipsa non supponit, cum nullo modo de seipsa predicet, nisi predicatione per identitatem. AD ILLUD, quod obiicitur tertio de passione, & subiecto, & consimilibus. Dicendum, quod quedam sunt uocabula in diuinis substantialia, quae claudunt intra se rem, circa quam ponunt formam importatam per ipsa, ut hoc nomen Pater: & talia possunt predicari per identitatem, ut cum dicitur: essentia est pater. i. ille qui est pater. Quedam sunt quae sunt omnino inadiacentia, ut generat, & genitus, & natus: & talia ponunt rem suam circa ea, de quibus predicantur: ideo tantum per inhaerentiam predicantur: & ideo generare ponit distinctionem, quam importat circa essentiam; cum de ea dicitur, & ideo haec est falsa, essentia generat, haec tamen uera, essentia est generatio. Et quoniam a predicatione per identitatem, itur ad predicationem per inhaerentiam, potest esse ibi accidens. Quod ergo dicitur, de quocumque predicatur subiectum, & propria passio: istud habet in substantiam, ubi proprietates est extranea ei, de quo predicatur subiectum: ut haec in entio, spes, quis sit proprietates hominis, & homo di-

catur de Petro, non tamen dicitur de eo hoc, quod est, species. Et si obicias, in diuinis non cadit ratio extranei: quia non cadit ibi accidens. Dicendum, quod si non sit extraneitas, nec diuersitas quantum ad rem, est tamen quo ad rationem, siue quo ad modum predicandi: qui tripliciter est in diuinis, sicut infra patebit. Vnde sicut hic est accidens, essentia est persona, sed persona distinguitur: ergo & essentia, ita in proposito. AD ILLUD, quod ultimo obiicitur de hac, essentia diuina est filii pater, distinguitur a Prepositiuo, quod pater potest ponere suam rem, siue respectum per ipsum importatum circa ipsum subiectum, quod est essentia, & tunc est locutio falsa. Est enim sensus, quod essentia refertur ad filium. Vel potest claudere intra se rem sui substantiuum, ut sit sensus, essentia est pater filii. i. essentia est ille, qui refertur ad filium, & hoc modo uera est locutio, & non ualet argumentum: ergo filius est filius essentiae, imo est ibi accidens. Sicut enim non sequitur, filius refertur ad illum qui est pater, & ille est essentia; ergo refertur, uel distinguitur ab essentia: sic & in proposito.

QUESTIO II.

An concedendum sit, filium generari de substantia patris?

VTRUM sit concedendum quod aliquis generetur de substantia patris, ut filius. Et quod sic, uidetur per multas auctoritates in litera: & maxime per illam, dicitur quoque, & frequenter in scriptura, et legitur: pater de sua substantia genuisse filium; sed scriptura non dicit nisi uerum, nec frequentat nisi proprium: ergo predictus sermo est uerus & pro-

& proprius. **ITEM.** ratione ostenditur sic. Quicumque est ab alio, & est ei consubstantialis, est de eius substantia: sed filius est a patre & est ei consubstantialis, ergo est de eius substantia. **ITEM.** pater generat filium, aut ergo de aliquo, aut de nihilo, Non de nihilo, quia tunc esset creatura, ergo de aliquo, & non de aliquo alio a se: ergo de sui substantia. **ITEM.** in inferioribus, filius, qui habet partem substantiae a patre dicitur esse de substantia patris. ergo multo fortius qui habet totam substantiam, dicitur esse de substantia generantis: ergo haec est uera, filius est de substantia patris.

CONTRA. prepositiones sunt transitivae: & ubi transitio, ibi etiam est distinctio, & diuersitas: ergo cum dicitur filius de substantia patris, haec prepositio denotat distinctionem inter substantiam patris, & filium: ergo cum nulla sit distinctio, quia filius est substantia patris, prepositio predicta est falsa. **SI** dicas, quod haec prepositio de, cadit a generali significato prepositionum, retinens speciale: ergo est ibi sollecismus, sicut si dicatur, sublimè uolat per sublimiter, quod stultum est dicere. **ITEM.** Obiicitur de significato speciali: haec prepositio de, prout accipit specialiter, alicui tenet materialiter, ut cultellus de ferro. Aliquando ordinaliter, ut de mane sit meridies. i. post mane. Aliquando originaliter: ut si dicatur, radius de sole, uel splendor de igne. Sed quocumque istorum modorum accipiatur, falsa est locutio. Si materialiter, est falsa, quia filius caret materia. Si ordinaliter, fal-

sa: quia sensus est, quod filius sit post patrem, siue post substantiam patris. Si originaliter, similiter falsa: quia tunc est sensus, quod filius habeat ortum a substantia patris: sed ista non admittitur: substantia patris generat filium: ergo est omnino falsa. Si dicas, quod nullo istorum modorum: sed tenetur quarto modo substantialiter: Queritur unde ortum habeat haec significatio, & ubi similiter accipitur: & uidetur, quod hoc nihil sit, quia tunc haec esset uera, pater est de substantia filii: quam nemo concedit. **ITEM** hoc idem ostenditur sic: differt haec prepositio de, & a: quia a, proprie dicit habitudinem principii actiui, sed haec prepositio de, dicit habitudinem principii passiuus: sed Deo, & eius substantiae magis conuenit ratio principii actiui, quam passiuus: ergo haec est magis uera, filius est a substantia patris, quam de: sed haec non recipitur, ergo nec alia debet recipi. **ITEM.** de, aut dicit identitatem: aut diuersitatem. Si identitatem: ergo cum summa identitas sit in essentia, uel substantia, haec erit uera, substantia est de substantia, quam negat Magister. Si diuersitatem, sed non distinguitur substantia patris a filio: quia filius est ipsa substantia patris: ergo omnino est falsa.

RESOLUTIO.

Concedendum profecto: modo Deo prepositio substantialiter originaliter sumatur.

RESP. Dicendum quod predicta locutio est concedenda. Et ad intelligentiam predictorum notandum, quod propter predictos tres modos, quibus haec

prepositio De accipit. Quarto modo potest etiam accipi, scilicet substantialiter, ut dicat subalem convenientiam inter extrema: sed hanc nunquam pure dicit, cum sit propositio, & importat aliquam habitudinem, & respectum ad extrema. Si enim tantum substantialiter tenetur, sicut dicitur, filius de substantia patris, ita diceretur, pater de substantia filii, quod absolum est. Propterea notandum, quod substantialiter accipi consuevit tripliciter. Aliquando enim accipitur substantialiter, & partialiter: ut cum dicitur, quod partes sunt de toto: siue de substantia totius, ut urceus uini de dolio. Aliquando accipitur substantialiter, & ordinaliter: ut cum dicitur de pane fit corpus Christi, ibi enim est ordo: quia substantia panis non manet in corpore Christi, sicut nec mane in meridie: sed ulterius substantialiter: quia substantia panis transit in substantiam corporis Christi. Aliquando dicitur substantialiter, & originaliter, ut cum dicitur, filius de substantia patris: ratione ablatiu tenetur substantialiter: ratione genitiui originaliter, & ideo importat aliquam distinctionem quod non filii ad patrem, non ad eius substantiam, & ita prepositio tenet ibi generale significatum, & respectu speciale.

Cane hic à Sco. di. 5. q. 2. in resp. ad arg. qui uult quod non sufficiat talis respectu nisi ad dasal. h. ad par uicula. re per se nam par tris.

Et sic patet responsio ad primum argumentum, & secundum. Tamen quod dicitur, prepositiones sunt transitivae, non intelligitur, quod notent ex hoc diuersitatem necessario: sed sicut dicitur, quod obliqui sunt transitivi quantum ad modum: quia transitivè

construuntur cum uerbis, ut uidet me. Similiter hoc de prepositionibus dicitur, quae etiam cum obliquis construuntur. Patet et tertium, quod de non tantum dicitur habitudinem principii actiui, nec tantum habitudinem principii passiu: sed habitudinem consubstantialem, cum habitudine originis, quod non facit haec prepositio, a: & ideo non est simile.

AD ILLUD, quod ultimo obicitur, patet responsio, quod non dicit ibi penitus identitatem: nec diuersitatem: sed consubstantialitatem cum habitudine originis.

ARTICVLVS II.

QVAESTIO I.

An essentia generetur?

CONSEQUENTER circa secundum Artic. huius quoniam, qui est per comparationem generationis ad essentiam in ratione termini, duo queruntur. Primo queritur utrum substantia siue essentia generetur. Secundo utrum per generationem concitetur.

QUOD substantia generetur, sic obicitur. Generatio in inferioribus est motus ad substantiam: quod motus est, hoc est imperfectionis, quod ad substantiam est, hoc est perfectionis. Si ergo quod est perfectionis, est transferendum ad diuina, ergo generatio terminatur ad essentiam.

ITEM, generatio in diuinis terminatur; aut ergo ad substantiam, aut ad accidens, quia omne ens est substantia, uel accidens: sed in diuinis non terminatur ad accidens, cum non sit ibi, ergo ad substantiam. Si tu dicas, quod in diuinis quauis non sit accidens, est

5. Phy. sic. 7.

est tamen ratio, quae distinguitur a substantia: tunc arguitur sic. Aut generatio terminabitur ad substantiam, aut ad relationem; sed non ad relationem, quia in ad aliquid per se non est origo, nec terminatur productio; ergo terminatur ad substantiam, ergo substantia generatur. **ITEM**, sicut dicit Philosophus, mouentibus nobis, mouentur ea, quae in nobis sunt, & corruptis nobis, corrumpuntur ea, quae in nobis sunt, & hoc est quia uniuersale habet idem esse cum singulari: ergo cum multo magis sit eadem substantia cum persona, & substantia sit in persona, generatur & substantia. **ITEM**, Generare tam in diuinis quam in creaturis est simile sibi procedere: sed non est similitudo in persona: sed in substantia, & natura: ergo cum terminetur ad simile, in quantum est simile: ergo ad substantiam secundum quam attenditur similitudo.

Aris. 1. de Gen. Anim. cap. 1.

CONTRA, omne quod generatur, ab alio generatur: quia nihil seipsum gignit: sed substantia diuina non habet alium: nec aliud in diuinis: ergo non generatur. **ITEM**, omne quod generatur, habet principium a quo: sed omne quod habet principium, est principiatum: sed principium, & principiatum distinguuntur: si ergo substantia generatur, distinguitur: aut ergo a substantia, aut a persona, sed utrumque est impossibile: ergo &c. **ITEM**, omne quod generatur, est de substantia generantis: si ergo substantia, uel essentia generatur, substantia, uel essentia est de substantia generantis: sed non est nisi una substantia:

ergo idem de seipso, quod est impossibile. **ITEM**, Generatio est productio, sed productio est quaedam actio, & omnis actio creaturae terminatur ad singularia: ergo cum generatio sit quaedam actio, in diuinis terminabitur ad singulare, siue suppositum, sed tale non est substantia: ergo non terminabitur ad ipsam.

2. Ethic. et 6. Ethic. ca. 8.

RESOLVTIO.

Essentia in diuinis nedum non generatur, sed nec generat: & quia inibi ipsa non numeratur: & quia in abstractione, non in concretione significat.

RESP. Dicendum, quod generatio de sua communi ratione ad substantiam terminatur. Sed attendendum, quod substantia dicitur dupliciter. Prima, quae est indiuiduum, & hypotheris, siue persona: & secunda, quae est commune. Dico ergo, quod est loqui de termino generationis dupliciter. Aut quantum ad productionem: aut quantum ad intentionem. Quantum ad productionem, cum sit circa singulare, terminatur ad substantiam primam: quantum uero ad intentionem, ad naturam communem: quia haec natura producit hunc hominem, intendit formam communem dare ei. Sed quoniam in creaturis forma communis numeratur in suppositis: & ideo in illis forma communis producit, & corrumpitur: & ideo in creaturis generatio non tantum secundum intentionem, sed etiam secundum productionem ad substantiam communem terminatur: & ideo uniuersale in singulari generatur, quia natura producit hunc hominem, intendit formam communem

munem

munem; quia numeratur. Sed quoniam in diuinis substantia non numeratur, nec aduenit ei nouum esse, ideo generatio secundum productionem terminatur solum ad substantiam primam, quae est persona. Quia persona secundum Boetium, est rationalis naturae indiuidua substantia: quia & illud solum dicitur generari proprie, ad quod terminatur generatio secundum rationem producendam: ideo persona generatur, non substantia uel essentia; & ideo haec non recipitur, essentia generatur.

Et sic patent omnia obiecta ad utranque partem, procedunt enim de diuersis uis. Patet etiam quare in diuinis non sequitur, quod generata persona, substantia generetur, sicut in creaturis. Posset tamen aliter dici, quod non generetur commune, nisi ut in hoc: & non tantum in creaturis hoc uerum est: sed etiam in diuinis: commune autem ut in hoc, non significatur in abstractione, sed in concretione: & ideo quia hoc nomen Deus, significat substantiam in concretione, id est in concretione Deus generat, & Deus generat Deum. Quia uero substantia, uel essentia significat in abstractione: ideo nec generat, nec generatur, & ita procedunt rationes ad partes oppositas.

QVAESTIO II.

An essentia diuina per generationem communicetur?

Verum substantia per generationem communicetur. Et quod sic uidetur hoc modo. Per idem res communicatur,

Boetius in Lib. de duabus naturis, persona Christi. Sed a posteriori b. Theologia non recepta

per quod fit in pluribus: sed substantia esse in pluribus personis non est nisi per generationem, & per processionem, ergo per generationem communicatur. Item causa est, quae posita ponitur res, & quae remota remouetur: sed posita emanatione in diuinis ponitur communitas, & distinctio. remota generatione, uel emanatione, essentia est in uno solo, sicut hypostasis: ergo generatio est ratio communicandi essentiam. Item. Quod datur alicui, & non desinit haberi a dante, per idem per quod datur, per illud communicatur: Sed substantia a patre datur filio per generationem, & non desinit haberi a patre dum datur filio: ergo per generationem communicatur. Item generatio in his inferioribus est ratio communicandi substantiam, siue naturam: sed in diuinis natura est illis multo communicabilior, quia simplicior: ergo in diuinis per generationem substantia, uel essentia communicatur.

Contra, Generatio est principium distinguendi, sed non est idem principium distinguendi, & communicandi: ergo generatio non est ratio communicandi in diuinis: ergo per generationem nihil communicatur. Item. quod facit aliud esse in hoc, non est ratio communicandi: sed appropriandi & indiuiduandi; sed generatio facit esse substantiam in tali persona, utpote in persona filii: ergo non est ratio communicandi, sed appropriandi.

Item, per generationem communi-

7. Metaph. tex. c. l.

7. Met. 31. forma inest non fit.

communicatur omne illud, quod per generationem est commune. Si ergo substantia per generationem communicatur, per generationem est communis. Si ergo substantia per generationem communicatur, generatione circumscripta, non erit communis, ergo propria. Sed proprium per generationem non potest communicari: ergo nec substantia. Item. Quod per generationem communicatur, per generationem datur, & recipitur: & omne tale, si non est generationi accidentale, generatur: sed substantia, non accidit generationi, ergo & cetera.

RESOLVTIO.

Communicatur, sed sine sui numeratione.

Respon. Ad haec intelligendum, notandum est, quod commune quantum est de se, indifferenter se habet ad actum, & potentiam. Commune enim potest dici illud quod est communicabile, quamuis non sit in pluribus: sicut patet in multis uniuersalibus, ut in sole, & luna, & huiusmodi. Commune enim dicitur communicatum, quod est actu in pluribus: Dico ergo, quod quemadmodum forma uniuersalis quantum est de se, communicabilis est: sed tamen actu non communicatur nisi per propagationem, uel aggregationem plurium: sic natura diuina, uel essentia de se quidem communicabilis est: sed quod actu communicatur, non est nisi per illud quod multiplicat, uel plurificat ei supposita, haec autem est generatio. Quoniam ergo per generationem personae plurificantur, & substantia

in illis non numeratur: hinc est, quod uerissime substantia, uel essentia per generationem communicatur: quia per generationem fit, ut sit in pluribus una.

Ad illud, quod obiicit, quod generatio est principium distinguendi. Dicendum, quod generatio est per se principium distinguendi suppositum a supposito: quia ad id terminatur per se, est principium conicandi naturam communi: quia con simile ex simili. Sed quoniam natura in inferioribus numeratur in suppositis: ideo est principium distinguendi etiam communi: sed per accidens in Deo autem, nec est per se, nec per accides. Ad illud, quod obiicitur, quod facere communi esse in hoc, est ratio appropriandi. Dicendum, quod illud habet ueritatem, quod est communi appropriabile, uel appropriatum per esse in hoc: diuina autem essentia non est sic appropriabilis uel appropriata per esse in hoc: quia non est appropriabilis, quo ad significatum, nec quo ad suppositum: quia idem significat, & supponit, sicut supra ostensum est: significatum autem eius nulla additione distinguitur. Haec non est uera, essentia patris, & essentia, quae est in patre, est filius. Vel aliter potest dici, quod facere in hoc, est dupliciter, aut absolute, & sic est ratio appropriandi. Aut in comparatione; ubi illud quod erat prius in uno, fiat postea in alio: & sic est ratio conicandi naturam. Sed quaedam natura est, quae diuiditur in suppositis, ut puta illa, cui fit additio: quaedam non, ut diuina: & in prima est ratio communicandi, & distinguendi, in diuina solum communicandi. Ad illud, quod obiicitur,

Dis. immediate precedenti.

¶ si communicatur substantia, fit per generationem communis substantia. Dicendum, quod uerum est secundum quod commune dicitur secundum actum, quia in pluribus: sed non secundum potentiam: unde circumscripta generatione, substantia est communis: quia communicabilis: sed non est communis, quia communis

cata. Ad illud, quod obiicitur, quod per generationem datur generari. Dicendum, quod falsum est: quia generari dicitur productionem, & distinctionem: sed datio dicitur auctoritatem, & communicationem: quia per generationem substantia non distinguitur, quamuis communicetur: ergo &c.

DISTINCTIO SEXTA.

De comparatione actus generandi ad potentiam.

Reterea queri solet, utrum pater genuerit filium voluntate, an necessitate. De hoc Orosius ad Aug. ita ait. *Voluntate genuit pater filium, vel necessitate: sed nec uoluntate, nec necessitate: quia necessitas in Deo non est, praeire uoluntas sapientiam non potuit. Quocirca, ut Aug. ait in 15. Lib. de Trinit. ridenda est dialectica Eunomij, à quo Eunomiani haeretici orti sunt qui cum non potuissent intelligere, nec credere uoluisset unigenitum Dei filium uerbum Dei esse naturam. i. de substantia patris genitum, non naturam, vel substantiam dixit esse filium, sed filium uoluntatis Dei: uolens asserere accedentem Deo uoluntatem, qua gigneret filium sicut nos aliquando aliquid uolumus, quod antea non uolebamus, propter quod mutabilis intelligitur nostra natura: quod absit, ut in Deo esse credamus. Dicamus ergo uerbum Dei esse filium Dei natura, non uoluntate, ut docet Augustinus in 15. Lib. de Trinit. ubi quendam catholicum haeretico respondentem commendat, dicens: Acute sane quidam respondit haeretico uersutissime quibus interroganti, utrum Deus filium uolens, vel nolens genuerit: ut si diceret nolens, absurdissima Dei miseria sequeretur: si autem, uolens, continuo quod intendebat concluderet scilicet non naturam esse filium; sed uoluntatis. At ille vigilantissime uicissim quesuit ab eo, utrum Deus pater uolens, aut nolens sit Deus, ut si responderet, nolens sequeretur gradus absurditas, & miseria, quam de Deo credere magna est insania: si autem diceret, uolens, responderetur ei: ergo & ipse, uoluntate sua Deus est, non natura. Quid ergo restabat,*

Ca. 20.

Aug. de Trinit. Lib. 15. ca. 20.

Et dicens:

quibus

interroganti,

utrum

Deus

filium

uolens,

vel

nolens

genuerit:

ut

si

diceret

nolens,

absurdissima

Dei

miseria

sequeretur:

si

autem,

uolens,

continuo

quod

intendebat

concluderet

scilicet

non

naturam

esse

filium;

sed

uoluntatis.

At

ille

vigilantissime

uicissim

quesuit

ab

eo,

utrum

Deus

pater

uolens,

aut

nolens

sit

Deus,

ut

si

responderet,

nolens

sequeretur

gradus

absurditas,

&

miseria,

quam

de

Deo

credere

magna

est

insania:

si

autem

diceret,

uolens,

responderetur

ei:

ergo

&

ipse,

uoluntate

sua

Deus

est,

non

natura.

Quid

ergo

resta-

bat,

bat, nisi ut obmutesceret, sua interrogatione obligatum indissolubili vinculo se uidentem? Ex praedictis docetur non esse concedendum, quod Deus uoluntate, uel necessitate, uel uolens, uel nolens sit Deus. Item, quod uoluntate, uel necessitate, uel uolens, uel nolens genuerit filium.

Oppositio contra praedicta.

Sed contra opponitur sic. *Voluntas Dei est natura, siue essentia Dei, quia non est aliud Deo esse, aliud uelle: & ideo sicut una est essentia trium personarum, ita & una uoluntas. Si ergo Deus natura Deus est, & uoluntate Deus est: & si uerbum Dei natura filius Dei est, & uoluntate filius Dei est. Hoc autem facile est refellere: nam & praescientia Dei, siue scientia, qua scit, uel praescit bona, & mala, diuina natura, siue essentia est, & praedestinatio, siue uoluntas eius eadem diuina essentia est: nec est aliud Deo scire, & uelle, quam esse: & cum sit unum, & idem scientia Dei, uel uoluntas, non tamen dicitur de uoluntate quicquid dicitur de scientia, & econuerso. Nec omnia illa sua uoluntate Deus uult, quae sua scientia scit, cum sua scientia nouerit tam bona, quam mala: uoluntate autem non uelit nisi bona. Scientia quippe Dei, & praescientia de bonis est, & malis: uoluntas uero & praedestinatio de bonis est tantum, & tamen unum & idem in Deo est scientia, & uoluntas, & praescientia, & praedestinatio. Ita cum unum sit natura Dei, & uoluntas, dicitur tamen pater genuisse filium natura, non uoluntate: & esse Deus natura, non uoluntate.*

Qualiter intelligenda sunt illa uerba, pater nec uolens, nec uolens Deus est, nec uolens, nec nolens, genuit filium.

Praedicta tamen uerba, quibus prudenter dictum est, quod Deus pater nec uolens, nec nolens est Deus, nec uolens, nec uolens genuit filium, siue uoluntate, siue necessitate: ex tali sensu mihi uidentur accipienda, ut uoluntatem praecedentem, uel accedentem intelligamus: qualiter Eunomius intelligebat. Non enim ipse Deus est uoluntate praecedenti, uel efficienti, uel uolens priusquam Deus: nec uoluntate praecedenti, uel accedenti genuit filium: nec prius

uolens, quam generans genuit filium, nec prius generans, quam uolens, genuit filium: uolens tamen genuit, sicut potens genuit, & bonus genuit filium, & sapiens genuit, & huiusmodi. Si enim pater sapiens, & bonus, dicitur genuisse filium, cur non & uolens? cum ita sit Deo idem esse uolentem, quod est esse Deum: sicut idem est esse sapientem, quod est esse Deum. Dicamus ergo, quia pater sicut sapiens, ita uolens genuit filium, sed non uoluntate procedenti, uel accedenti. Quem sensum aperit Hiero. & confirmat ita dicens, super epistola ad Ephe. De filio Dei. i. domino nostro Iesu Christo scriptum est, quia cum patre semper fuit, & nunquam eum ut esset, paterna uoluntas processit, & ille quidem natura filius est.

In parte ista ponit Magister dubitationes emergentes ex comparatione actus generandi ad potentiam. Et quoniam contingit comparari actum generandi ad potentiam, & potentiam generandi ad suppositum, & ex utraque comparatione incidit dubitatio circa essentiam unitatem: ideo primo ponit dubitationem ex comparatione actus generandi ad potentiam. Secundo ponit dubitationem ex comparatione potentiae generandi ad personam, infra Dist. 7. *Hic solet queri a quibusdam, &c.* Item prima pars, quae continet praesentem distinctionem habet quatuor particulas. In prima proponit quaestionem. Vtrum potentia, uel uirtus generandi sit producens necessitate, uel uoluntate: & determinat ueritatem huius quaestionis. Secundo ad istam quaestionem respondet contra haereticum hominem arguendo ibi. *Dicamus eego, uerbum Dei esse filium Dei &c.* Tertio uero opponit contra praedictam solutio-

nem, & respondet ibi. *Sed contra hoc opponitur sc. uoluntas Dei &c.* Quarto, & ultimo redit ad explanationem primae solutionis. ibi. *Praedicta tamen uerba, &c.* ubi explanat solutionem praehabitam.

Nec uoluntate, nec necessitate, &c. Videtur insufficiens diuisio. Omne enim, quod deus facit, aut facit naturaliter, & sic necessario: aut uoluntarie. Si tu dicas, quod ipse respondet ad intellectum haeretici, & haereticus intelligit de uoluntate antecedente, & necessitate inuitabilitatis. Obicitur quod oratio nihilominus in se est multiplex. Sed qui respondet orationi multiplici, simpliciter affirmando, uel negando, male respondet, sicut quod dicit Philosophus, ergo &c. Resp. Dicendum quod Aug. respondet secundum intellectum haeretici: quauis aut oratio in se sit multiplex: quia tamen haereticus in uno sensu eam accipit, iam multiplicitas illa non faceret ad soluendum: quia non procedit secundum illam. Sed distinctio propositionis multiplicis, quando secundum

Dub. 1.

1. Peri Herme nas.

secundum illam multipliciter non cadit deceptio, magis est ad ostentationem, quam ad ueram responsionem.

Dub. 2. *Verbum Dei, esse filium Dei natura, non uoluntate. &c.* Videtur non benedicere, quia pater alio est Deus, alio est pater: quia diuinitate est Deus, & paternitate est pater: ut dicit Aug. Sed filius est Deus natura diuinitatis: ergo hac non diceretur filius, sed ipsa filiatione. Respond. dicendum, quod ille ablatius, potest constitui formaliter, & sic falsa est: quia formaliter alio est Deus. s. natura, & alio filius. Potest iterum constitui originaliter, & in ratione principii, & sic uera est, & est sensus, quia filius ortum habet a patre naturali.

Dub. 3. *Acutè sane quidam respondit, &c.* Contra. Aug. commendat istam solutionem, quae non est commendanda, quia multiplicare inconueniens, non est soluere. Respon. dicendum, quod est solutio ad orationem: & aliquando melius, & utilius est soluere ad hominem, quam ad orationem, utputa, quoniam respondens est discipulus, & non uult intelligere ueritatem: & quando assistentes sunt simplices, & non possunt capere ueritatem, & subtilitatem: ideo quia haereticus ueritatem respuebat, & aduersabatur, idcirco aduersanti erat aduersandum, & tali modo, quo magis priuaretur gloria, & assistentes fallacia. Ideo commendat istam responsionem Aug. quod manifeste opponerem sua ratione ligauit. Huc ergo modum respondendi docuit dominus. Matth. 21. ubi dixit Baptis-

mus Iohā. de celo erat, an de hominibus, &c. Item, queritur cur non sit responsum ad orationem, quomodo respondendum sit. Videtur, quod diuisio haeretici sit per immediata: quia uelle, & nolle opponuntur contradictorie: inter quae non cadit medium. Et dicendum ad haec, quod haereticus querit de uoluntate accedente, siue de antecedente, & tunc, neutra pars est uera, nec sunt membra opposita contradictorie, sed contrarie. Nolle. n. & uelle, dicunt actus uoluntatis contrarios, inter quos cadit medium. Aliquid enim est, respectu cuius uoluntas non habet rationem causae, nec repugnantiae, & ita patet illud.

Nam & praesentia, &c. Videtur falsum dicere de scientia Dei, & praesentia de bonis, & malis. Dicit enim Gloss. super illud Psal. 34. Quae ignorabam, interrogabant me, &c. Ars nescit uitium: sed in Deo est ars artium: ergo, &c. Si dicas quod nescit per modum practicum, sed speculationis. Contra, illud solam scit hoc modo, quod in eo relucet: sed in Deo non relucet mala: ergo &c. Item, uidetur Magister non soluere argumentum, multiplicare enim inconueniens, non est soluere. Dicendum quod sicut recte dicitur, Deus cognoscit mala per seipsum: sic rectum iudicat de obliquo, & lux de tenebra: nec oportet, quod in Deo luceat malum, sed sufficit, quod luceat mali oppositum. Ad illud, quod obicitur de solutione Magistri, dicendum quod solutionem

Dub. 4.

non ponit: sed innuit contra arguendo, quasi dicat ex illo, idem non potest inferri ex altero: quia quamuis sint idem in essentia, tamen diuersa sunt connotata.

Dub. 5. ITEM QVAERITVR de hoc quod dicit Hilarius in notula. circa istum §. q̄ sancta ecclesia anathematizauit eos, qui dicunt Deū non generare cōsilio, &c.

Lib. 2. orsh. fi des Ca. 22. Videtur enim contradicere Da mascen. Dicenti, quia in Deo non est consilium, quia consilium est ignorantis naturæ. Respon. dicendum, quod consiliū dicitur dupliciter. Vno modo dicitur consulere accipere consilium, & sic dicit ignorantiam, & similiter consilium dictum ad hoc. Alio modo consulere dicitur dare consilium, & hoc modo dicit scientiam, & potest trāferri ad diuina. Deus enim nullo modo accipit consilium aliunde. Vnde notandum quod in consilio duo sunt. Est ibi cognitio rei occultæ, & est ibi dispositio firma: quoniam ergo in deo est uerissima cognitio occultorum: & inuariabilitas, ideo recte in ipso dicit esse cōsiliū. unde Grego. Deus mutat sententiā, sed non consiliū.

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

An necessariò in diuinis sit generatio filij.

 De euentiam huius partis tria principaliter quaeruntur. Primo quaeritur, utrum generatio filij sit secundum conditionem necessitatis. Secundo, utrum sit secundum ra-

tionem uoluntatis. Tertio, utrum secundum conditionem exemplaritatis.

Quod generatio sit secundum conditionem necessitatis, sic ostenditur. Fecundior, & actualior est natura in patre ad producendum filium, quam sit in luce ad producendum radium: sed lucem necesse est radium producere, ita quod productio in ipsa est secundum conditionem necessitatis, ergo multo fortius in patre respectu filii. ITEM, omne quod emanat ab alio, emanat secundum conditionem necessitatis, aut contingentiae, ergo & filius emanat altero istorum duorum modorum: sed nō secundum conditionem contingentiae, quia tunc contingens esset filium generari, ergo.

ITEM, ab omnipotente detrahere maximum posse, est impossibile: sed deus pater est omnipotens, cuius maximum posse est generare filium, ergo detrahere ei posse generare filium, est impossibile.

Sed in æternis potentia est coniuncta actui, ergo pari ratione impossibile est auferre actum generationis, ergo impossibile est non generare: sed impossibile non esse, & necesse esse conuertuntur, ergo necesse est generare.

CONTRA. Augu. ad Orosium, & Magister dicit in litera. Nec uoluntate, nec necessitate genuit pater filium, quia necessitas in Deo non est, ideo, &c. ITEM. Hilarius in lib. de Synod. Non naturali necessitate ductus pater genuit filium: ergo nō fuit ibi necessitas naturalis

ralis, nec necessitas alia, ut uideatur, ergo &c. ITEM, nobilius producens est illud quod dominatur suæ actioni, quam quod subiaceret: sed agens secundum rationem necessitatis subiaceret actioni: quia uelit, nolit oportet ipsū facere, ergo simpliciter pater, qui est nobilissimum agens, nobilissimo modo producit filiū. non igitur secundum conditionem necessitatis. ITEM, hoc idē potest ostendi sic. Quod gratis datur, non de necessitate datur. Sed Ricardus dicit, q̄ in patre est amor gratuitus, quo dat esse filio, & spiritui sancto: si ergo gratis dat, non dat necessariò.

RESOLVTIO.

Necessariò, at non necessitate coactionis, sed immutabilitatis.

RESP. Ad prædictorum intelligentiam est notandum, q̄ multiplex est necessitas. Quaedam enim est necessitas proueniens ex principio disconueniente. Quaedam ex principio deficiente. Quaedam ex principio cōueniente, & sufficiente. Illa aut, quæ prouenit ex principio disconueniente, est duplex. Aut enim est ex ipso mouente contra naturam, & hæc est necessitas uolentiae. Aut contra uoluntatē, & hæc est necessitas coactionis: & de illis duobus modis quaerit hæreticus, qui sunt ualde uisitati. Illa similiter, quæ est ex principio deficiente, est duplex. Aut enim est respectu eius quo res est nata compleri, & hæc est indigentiae necessitas, ut cibi, & potus, & de hac dicitur Ioh. 3. Qui uiderit fratrem suū neces-

sitatē hñe, &c. Aut respectu eius quod incurrit ex ipso defectu, & hæc est necessitas ineuitabilitatis, qualis est in morte, & in primis moribus: hanc necessitatem incurrit homo ex carentia originalis iustitiæ. Ps. 24. De necessitatibus meis erue me. Tertia est similiter duplex, quæ est ex principio sufficiente, & conueniente. Aut enim ex principio sufficiente in disponendo: & hæc est necessitas materiam dispositæ, quæ potest dici necessitas exigentiæ. Aut in cōplendo, & hæc immutabilitatis est necessitas. Et hoc ultimo modo necessitas cadit in Deo, & principaliter in Deo: quia ipse solus est, qui principaliter sibi omnino sufficit, & qui secum oīno conuenit. Hæc autem necessitas non repugnat libertati uoluntatis: sed solum uertibilitati, qualis non est in Deo.

AD ILLVD, quod obiicitur de litera. Dicendum, q̄ illud intelligitur de necessitate coactionis, quæ nullo modo cadit in deum, & de hac quaerebat hæreticus Similiter, & Hilarius intelligit de hac eadem: unde subiūgit in litera [non naturali necessitate, cum nollet] tunc ibi. n. esset coactio, dum repugnaret uoluntas. AD ILLVD, quod obiicitur, q̄ agens per necessitatem subiaceret suæ actioni. Dicendū, q̄ falsum est, nisi sit necessitas repugnans uoluntati. Cum enim est necessitas repugnans, necesse est uoluntatem subiici, quia nō potest præualere. Sed quando est necessitas summe consonans, non potest discordare à uoluntate,

tunc nullam inducit subiectionem, sicut patet. Deus necessarius est beatus, & necessarius uult esse beatus, & sicut necessarium est ipsum esse beatum, ita & uelle: sic intelligendum est in generatione filii. AD ILLUD, quod obicitur de amore gratuito. Dicendum, quod duo sunt in gratuito amore, unum est quod dat liberalitate eterna, ita quod nulla est exigentia, siue debitum meriti, uel natura. Aliud, quod dat sine retributione: & quantum ad hoc secundum, dicitur amor gratuitus in patre, non quantum ad primum. Naturę enim fecunditas patris necessario est ratio communicandi naturam.

QVAESTIO II.

An generatio filij indiuinis, secundum rationem uoluntatis sit?

CA. 20. **V**TRUM generatio filii sit secundum rationem uoluntatis. Et quod non. Videtur primo per auctoritates: secundo per rationes. Primo ostenditur per auctoritatem Hilarii qui dicit in lib. de Synodis, omnibus creaturis substantiam Dei uoluntas attulit, sed filio natura dedit. ITEM. Aug. 15. de Trin. reprehendit Eunomiū, qui posuit filium Dei esse filium uoluntatis: ergo si recte reprehenditur, generatio filii non est secundum rationem uoluntatis. ITEM. rationibus ostenditur: sic generatio quantum est de se, est exitus naturalis, siue per modum naturę. Sed ille est alius modus producendi quod per uoluntatem, ergo &c. ITEM, filius est sapientia patris, ergo si procedit secundum rationem uoluntatis, uoluntas est prior sapientia: sed hoc est

inconueniens, quia cognitio secundum rationem intelligendi, precedit affectionem, siue uoluntatem.

SED CONTRA. In omni natura potentia naturalis subiacet uoluntati, uel saltim conformatur uoluntati, sicut patet in primo homine, sed in Deo est natura ordinatissima, ergo nihil a natura, uel per naturam, quod non sit per uoluntatem. ITEM, conueniens est modus producendi in trinitate creata, & in trinitate increata: sed in imagine, noticia oritur mediante uoluntate a mente, ergo filius a patre mediante uoluntate, siue per uoluntatem. Minor patet per Aug. 9. de Trin. Partum mentis procedit appetitus, quod in credo inuenimus quod nosse uolumus, nascitur per ipsam notitiam. ITEM, ubi est maior conuocatio, ibi est liberalitas maior: sed pater plus communicat filio, quam omnibus creaturis, ergo maior est ibi liberalitas, ergo cum naturę procedant per modum liberalitatis, multo magis filius: & sic &c. ITEM, in creaturis existentibus in actu generationis, simul mouet natura & uoluntas, & nihil ex hoc filio derogatur: ergo si per magis producit secundum se totum quam creatura, ergo multo fortius per naturam, & uoluntatem. ITEM, ad hoc est auctoritas Hilarii in 3. de Trin. pater ante omne tempus filium procreauit, oēs quod est deus per charitatem natiuitati eius impartit: si per charitatem, ergo per uoluntatem. ITEM, Origenes loquens de mente diuina dicit, Germen profectus uoluntatis fit uerbi patris, ergo uerbum quod filius generatur a patre per uoluntatem, & quod sit filius uoluntatis.

RESOLV-

RESOLUTIO.

Et quidem secundum uoluntatem conuocantem. Sed non secundum uoluntatem, que est principium cum communicante natura.

RESP. Dicendum quod uoluntas potest dupliciter considerari respectu uoliti. sicut in ratione approbantis, & diligentis: & sic est respectu ois boni, siue sit necessarium, siue sit contingens, siue creatum, siue increatum, siue ab alio, siue non ab alio, ut patet. Hęc. n. uera est, pater uult esse Deum. Alio modo consideratur ut in ratione producentis. Et hoc dupliciter, aut prout est principium distinctum contra naturam, secundum quod dicitur, quod alia sunt natura, alia uoluntate: aut prout est coniunctum. Si prout est principium distinctum, sic distinguitur uoluntas dupliciter, scilicet accedens, & antecedens. Voluntas accedens est qua aliquis de non uolente fit uolens, hęc non est in Deo, nec respectu Dei. Deus enim non habet aliam nouam uoluntatem, nec respectu sui, nec respectu alterius. Voluntas antecedens procedit effectum casualitate, & duratione: hęc quidem est in Deo, sed non respectu Dei, sed respectu creaturę solum: oēs enim diuine personę sunt simul. Alio modo, prout uoluntas consideratur ut principium coniunctum naturę, potest esse dupliciter: quia tunc natura & uoluntas sunt principium: aut igitur natura est producens principaliter uoluntate conuocante, aut econuerso. (Vtrunque. n. principaliter esse non potest.) Si uoluntas est principium cum communicante natura, sic est processio Spiritus sancti: qui procedit per

modum amoris, tamen similis in natura. Si uero natura est principium cum conuocante uoluntate, sic est generatio filii, quod producit ut ois similis, & per modum naturę, nihilominus ut dilectus: & ideo dicitur, quod sibi in eo complacet pater. Et 2. Pet. 1. dicitur filius dilectionis.

AD ILLUD, quod obicitur, in contrarium, quod generatio est per modum uoluntatis, siue secundum rationem uoluntatis. Dicendum, quod hoc intelligitur, aut de uoluntate approbante, ut ostendunt duę auctoritates Hilarii & Origenes. aut de uoluntate cum conuocante natura, ut ratio, quę posita est primo. AD ILLUD uero quod obicitur, de similitudine imaginis. Dicendum, quod in hoc est dissimilis imago creata ipsi trinitati, scilicet creatę, ut dicit Aug. 15. de Trin. quia ibi non nascitur uerbum per inquisitionem, sicut potest nasci in nobis: unde potius ualet ad oppositum, quam ad propositum. AD ILLUD, quod obicitur, quod maior est communicatio in generatione filii &c. Dicendum quod maior communicatio, uel minor, non facit modum emanandi esse secundum liberalitatem, uel secundum modum uoluntatis, sed modus, siue ratio communicandi. Et quia pater communicat creaturis per uoluntatem: ita quod uoluntas eius est causa produces filium per fecunditatem naturę, tunc non sic dicitur filius produci per uoluntatem, sicut creatura. AD ILLUD, quod in generatione hominis simul mouet natura & uoluntas. Dicendum, quod hoc est propter defectum, magis quam propter complementum: quia pater per se non potest generare, sed ex commu-

nicat

nicatione cum alio distante, quod fit ad imperium uoluntatis, Deus autem alio adiuuante non indiget, & ideo non est simile.

QVÆSTIO III.

An generatio filij a patre sit secundum rationem exemplaritatis.

VTRVM generatio filii a patre sit secundum rationem exemplaritatis. Et quod sic uidetur hoc modo, super illud Ps. 61. Semel locutus est Deus: Glo. i. filium genuit, in quod omnia disponit: sed dispositio eterna dicit rationem exemplaris, ergo si filius procedit ut uerbū, procedit per modum exemplaritatis. **ITEM**, generatio filii a patre est similis productioni notitiæ ex mente: sed notitia procedit ex mente secundum rationem exemplaris; quia exemplar est ratio cognoscendi: ergo &c. **ITEM**, quod est imago in producto, hoc est exemplar in producente. Quando enim productum expresse repræsentat, imago dicitur. Similiter cū producens expresse repræsentat, exemplar dicitur, ergo cum filius procedat ut imago, eadem ratione per modum exemplaritatis. **ITEM**, omne principium cognituum rei producendæ producit secundum rationem exemplandi, sed pater est principium filii cognituum, ergo producit filium secundum rationem exemplaris. **SI DICAS** quod illud non sufficit, imo necesse est quod exemplar & exemplatum differant in forma & natura, hoc nihil est, quia si homo dum generat hominem, possit

talem generare quale cogitat, tunc generatā illa non tantum esset secundum naturam, sed et secundum exemplar. Sed pater omnino produxit filium ut sciuit, & uoluit, ergo &c. **SI DICAS** quod nec illud sufficit, sed necesse est exemplar præcedere. Obiicitur. Si Deus ab æterno creasset mundum per impossibilia, nihilominus mundus esset productus secundum rationem exemplaritatis.

CONTRA, in inferioribus, agens per naturam, & agens per exemplar ex opposito diuiduntur, sicut natura & intellectus: ergo quod producitur secundum naturam, non producitur secundum rationem exemplaritatis, sed filius secundum naturam producitur a patre, ergo &c.

ITEM, omne producens aliud secundum rationem exemplaritatis, producit secundum rationem uoluntatis. Sed pater [ut ostensum est supra] non producit filium per uoluntatem: ergo &c. **ITEM**, formæ non est forma, ego nec exemplaris exemplar: sed filius est ars & exemplar omnium: ergo non habet exemplar in patre, ergo non procedit secundum rationem exemplaritatis. **ITEM**, quod est in alio secundum ueritatem non est in illo secundum exemplar: sed filius est in patre secundum ueritatem, ergo non procedit secundum rationem exemplaritatis, ergo &c.

RESOLVTIO.

Utiq; sicut ratio exemplandi: sed non sicut exemplatum.

RESP. Dicendum, quod sicut procedere per modum uoluntatis & libe-

liberalitatis est dupliciter. Vno enim modo procedit per modum liberalitatis ipsum, quod non est liberalitas; sed quod fit, uel datur ex liberalitate: & sic creature procedunt a deo. Alio modo sicut id quod est ratio liberalitatis, ut amor: & sic procedit Spiritus sanctus ut amor, qui est donum, in quo omnia dona donantur. Sic per modum exemplaritatis est procedere dupliciter. Vno modo sicut exemplatum proprie, sic creatura procedit a deo, tanquam exemplatum ab exemplari: & sic importat exemplar causalitatem formalem respectu exemplati. Alio modo dicitur procedere per modum exemplantis, sicut ratio exemplandi, & sic uerum procedere ipse filius, qui dicitur uerbum patris quo se non tantum loquitur: sed et cetera disponit.

Lib. 6.
Cap. 10

Vnde filius secundum Augustinum de Trinitate dicitur plena ars omnium rationum uiuentium. Et hinc habet ortum illud, quod consueuit dici, quod qui negat ideas esse, negat filium dei esse. Et ille modus procedendi secundum exemplaritatem non repugnat processui naturali, imo non potest esse nisi naturalis. Alius uero modus repugnat processui naturali, est. n. secundum uoluntatis imperium, ita quod producat & productum differunt sicut causa, & causatum: Sed unum secundum ueritatem non est in alio. Vnde rationes inductæ ad hanc partem procedunt secundum hanc uiam, & secundum hanc uerum concludunt: secundum aliam uero nulla concludit: imo ad omnes respondendum est per interpretationem. Illæ autem, quæ obii-

ciuntur in contrarium, omnes procedunt secundum aliam uiam; quia dicitur quod procedit secundum modum exemplaritatis, quod est ratio exemplandi, quod patet, quia sumuntur à ratione æternæ dispositionis, cognitionis, & imaginis. Ultima uero ratio concludit quod procedit per modum exemplaritatis: sicut exemplatum: & propterea soluenda est per interpretationem.

Alias
interem
ptione

AD ILLUD, quod obiicitur quod omne principium rei producendæ si habet cognitionem producit per exemplar. Dicendum est, quod illud falsum est nisi ratio cognitionis præcedat, ita quod habeat præcognitionem, saltem secundum rationem causæ ad effectum, quæ ordinatio exigit essentialem diuersitatem, siue specialē siue substantialē. Exemplatum. n. secundum quod exemplatum, non est in exemplante secundum ueritatem, sed per similitudinem, quæ (in quâ) similitudo cum sit ratio cognoscendi & exemplandi, dicitur exemplar. Procedit ergo filius secundum rationem exemplaritatis, non sicut exemplatum per exemplar, sed sicut ipsum exemplar, uel ratio exemplandi cetera. Et si r. v. obiicias, quod exemplar cōe est toti Trinitati. R. n. ad hoc Altissio. de mundo Archetypo, siue de idæis: quod idea, siue mundus archetypus non unum appropriatum est ipsi filio, ueritatem propriam. Vel aliter potest dici, quia secundum quod exemplar dicitur rationem cognoscendi, sic cōe est toti Trinitati, & appropriat filio, sicut sapientia. Si uero ultra hoc dicitur rationem emanandi sic est proprium filii, & sic importatur per hoc nomen uerbum, ut melius patebit infra.

DISTIN-

DISTINCTIO VII.

De comparatione potentiae generandi ad personam.

Ic solet quæri a quibusdam, utrum pater potuerit, uel uoluerit generare filium. Si enim, inquit, potuit uel uoluit generare filium, ergo potuit aliquid, & uoluit, quod nec uoluit, nec potuit filius: nam filius nec potuit, nec uoluit generare filium. Cui uersutia facile respondemus, dicentes. Possesse uel uelle generare filium, non est aliquid posse uel uelle subiectum potentiae, uel uoluntati. Est tamen aliqua potentia, uel uoluntas, scilicet posse, uel uelle gignere filium: & ideo distinguenda est intelligentia propositi uerbi, posse uel uelle gignere filium, & posse uel uelle aliquid. Neque enim generatio filij aliquid eorum est, quæ subiecta sunt diuinæ potentiae & uoluntati: nec est aliquid inter omnia, uel de omnibus, sed super omnia, & ante omnia. Non enim ante uoluit uel potuit, quam genuit: sicut nec ante fuit, quam genuit: quia ab æterno fuit, & ab æterno genuit. Ex simili quoque hoc uidere possumus. Pater enim potest esse pater, & uult esse pater: filius autem non potest, nec uult esse pater: ergo pater potest, uel uult esse aliquid, quod non potest, uel uult esse filius: non sequitur: quia esse patrem non est esse aliquid, sed potest esse ad aliquid, ut in sequenti ostendetur.

Verba Aug. unde potest moueri auditor.

Dis. 28 Sed uehementer nos mouet quod Aug. ait in Lib. contra
huius Maximinum, qui asserbat patrem potentio-
primi. rem esse filio, eò quòd filium genuit Deum creatorem, filius autem non dice-
Lib. 3. batque patrem potuisse gignere non filium: ideo potentiorẽ
Cap. 12 esse filio. Ad quòd respondens Aug. dicere uidetur, quòd filius etiam potuit gignere, uolens ostendere patrem esse non potentio- rem filio, his uerbis. Absit ut ideo potentior sit pater filio, sicut putas, quia creatorem genuit pater, filius autem non genuit creatorem: neque enim non potuit, sed non oportuit. Vide, & diligenter attende hæc uerba, non enim non potuit, sed non oportuit. Videtur enim dicere quòd filius potuit gignere, sed non oportuit: & ita potuit quòd non o-

portuit.

DISTINCTIO V.

portuit. Quare autem non oportuit, subdit dicens, Immoderata enim esset diuina generatio, si genitus filius nepotem gigneret patri, quia & ipse nepos nisi auo suo pronepotem gigneret secundum uestram mirabilem sapientiam impotens diceretur. Similiter etiam ille, si nepotem non gigneret auo suo, & pronepotem proauo suo, non à uobis appellaretur omnipotens, nec impleretur generationis series, si semper alter ex altero nasceretur: nec eam perficeret ullus, si non sufficeret unus omnipotens. Itaque omnipotentem genuit filium patris natura, non fecit.

Opponitur prædictis uerbis Augustini.

Hoc autem uidetur quibusdã non posse stare, scilicet quòd filius potuerit gignere. Si enim potuit filius gignere, potuit esse pater: & si potuit esse pater, potuit ergo esse pater uel sui, uel patris, uel spiritus sancti, uel alicuius alius. Sed alicuius alius non: quia nullus alius semper fuit. Nec patris: quia pater est ingenus & innascibilis. Nec sui: quia nulla res seipsam gignere potest. Nec spiritus sancti: quia nasci non potuit: Si enim nasci potuit, potuit esse filius, & ita mutabilis esse potuit.

Aug. Lib. de Tri. 1. c. 1.

Quæritur, quomodo intelligenda sint.

Quomodo ergo accipiatur quòd supra dictum est, Non enim non potuit gignere, sed non oportuit: quasi potuit, sed non oportuit. Non est nobis perspicuum aperire quomodo sit hoc uerum, & ideo sub silentio potius esset prætereundum, nisi me super hoc aliquid loqui cogeret instantia quærentium.

Aperit ex quo sensu accipienda sint.

Potest ergo sic intelligi. Non enim non potuit, sed non oportuit, id est, non ex impotentia sui fuit quòd filius non genuit, sed ei non conueniebat: sicut Deus filius non est Deus pater, nec tamen hoc est impotentia sui est. Nam & pater similiter non est filius, nec hoc est ex impotentia patris. Sed quærit Maximinus Arrianorum episcopus. Unde ergo est quòd pater non potest esse filius, uel filius pater? non utique ex impotentia: sed pater proprietate generationis pater est, qua oportet eum non esse filium, & filius proprie-

Dis. 26 *huius pri.* proprietate natiuitatis filius est, qua oportet eum non esse patrem. De quibus proprietatibus. postea plenius tractabitur. Vtrum pater natura sit potens gignere filium: & an hoc sit aliqua potentia, qua non sit in filio.

Item queritur à quibusdam. Si pater potens sit natura gignere filium, & an hæc sit aliqua potentia qua non sit in filio. Ad quod dicimus. quod pater non est potens nisi natura: eius enim potentia natura est uel essentia. At, inquit illi, si potens est gignere, habet ergo potentiam gignendi. Filius autem non habet potentiam gignendi, si non potest gignere. Habet ergo aliquam potentiam pater, quam non habet filius, non sequitur. Eandem enim potentiam habet pater filius, quam & pater: qua pater potuit gignere, & filius gigni potuit. Eadem enim potentia est in filio, qua potuit gigni, qua est in patre, qua potuit gignere. Sed contra hoc opponitur. Aliud est posse gignere, aliud est posse gigni, quia aliud est gignere: & aliud gigni. Hic distinguendum est. Si enim cum dicitur, aliud est posse gignere, aliud posse gigni, aliam significas potentiam, qua pater potens est gignere, & aliam, qua filius potens est gigni: falsus est intellectus. Si autem dicas, patrem posse habere aliam proprietatem, siue notionem, qua genitor est: & filium aliam, qua genitus est: uerus est intellectus. Aliam enim habet pater proprietatem, qua pater est: aliam filius qua filius est.

Quomodo intelligendum; filius habet, uel non habet potentiam generandi.

Ita etiam cum dicitur, filius non habet potentiam generandi, quam pater habet, dupliciter intelligi potest. Si enim dicatur, filius non habet potentiam generandi quam & pater, scilicet qua potens sit ad generandum, id est, ut genuerit, uel ut generet sicut pater, uerum est. Si uero intelligatur sic, non habet potentiam qua possit gigni, uel genitus esse, qua eadem pater potens est ut genuerit, uel ut generet: falsum est. Sicut dicitur, pater habet potentiam, qua potest esse pater: filius uero non habet potentiam, qua possit esse pater: & econuerso filius habet potentiam, qua potest esse filius: habet ergo aliquam pater, quam non habet filius

& econ

& econuerso. Absit: quia eadem est potentia patris: qua potest esse pater, & filii, qua potest esse filius. Ita etiam eadem est uoluntas, qua pater uult esse pater, non filius: & filius uult esse filius, non pater: & eadem est uoluntas filii, qua uult esse genitus, & patrem genuisse: & patris, qua uult esse genitor, & filium genitum esse.

In præsentis distinctio. ponit magister dubitationem ex comparatione potentie generandi ad personam, utrum. scilicet. sicut est in persona patris, ita sit in persona filii. Et habet hæc pars duas. In prima Magister querit, & determinat utrum filius possit generari. In secunda utrum potentia generandi sit in filio ibi. Item, queritur à quibusdam, si pater potens sit &c.] Item, prima pars habet quatuor particulas. In prima mouet questionem, utrum posse, & uelle generare, similiter comparatur ad personam patris, & filii. Secundo opponit contra solutionem per auctoritatem Augusti. ibi. Sed uehementer nos mouet quod Augu. &c.] Tertio opponit contra prædictam auctoritatem per rationem ibi. Hoc autem non uidetur à quibusdam. &c.] Quarto reddit supra dictam auctoritatem exponens, ibi. Quomodo ergo accipitur &c.] Item, pars secunda huius distinctio. in qua querit Magister, utrum potentia generandi sit in filio: habet duas particulas. Primo querit, & determinat hanc questionem, utrum aliqua potentia sit in patre, que non in filio. Si enim pater natura potens est generare filium, & filius non, patet &c. Sol. ad hanc questionem respondit Magister, quod om

nino eadem est potentia in patre, & filio. Sed quia hoc erat dubium, ideo opponit contra prædictam solutionem, & determinat per distinctionem. Secundo respondet ad primam questionem distinguendo, utrum. scilicet. filius habeat potentiam generandi. Ita etiam cum dicitur filius non habet &c. Si enim intelligatur actiue falsus intellectus. scilicet. quod filius possit generare. Si uero intelligitur passiuè. scilicet. quod habet potentiam, qua possit generari, uera est. Et fundatur illa distinctio secundum alios super hoc, quod li. generandi, potest intelligi in significatione passiuè, uel actiuè. Si in passiuè, tunc uera est, & est sensus: filius habet potentiam generandi, id est potentiam qua generatur. Sed in actiuè potest esse dupliciter, quia potest esse gerundium uerbi personalis, & tunc habet suppositum determinatum, & est falsa. Est enim sensus, filius habet &c. i. filius habet potentiam qua ipse filius generat. Vel impersonalis, & tunc non habet certum suppositum, & est locutio uera: Est enim sensus, filius habet potentiam generandi. i. habet potentiam, qua aliquis generat: tamen hunc sensum non ponit Magister.

Si enim inquit. &c.] Dubitat Dub. 1. de solutione Magistri, quæ hic innuit.

innuit, non sequitur, pater potest generare, quod non filius, ergo potest aliquid quod non filius. Et respondet quod posse generare non est posse aliquid subiectum diuinæ potentie. Sed hoc non videtur soluere, sed aggrauare argumentum. Cum enim generare cum posse, sit posse maximum, videtur quod maius inconueniens sequatur, & magis derogetur potentie filii si in hoc deficit, quasi eum generare filium, esset aliquid subiectum potentie diuinæ. Resp. dicendum quod Magister bene soluit. Potentia enim patris habet comparari ad inferius, & ad æquale, sed ad superius non, cū careat superiori. Cum comparatur ad inferius, tunc est potentia essentialis, & essentialiter tēta, quia connotat effectum, seu respectum in creatura: & respectu talis potentie inconueniens esset quod aliquid posset pater, quod non posset filius, quia tunc differrent per essentiam. Cum autem comparatur ad æquale, ut ad personam, contrahitur ad personam, & tunc nullum inconueniens est, si aliqua proprietates personalis est in patre, quæ non est in filio: ideo non sequitur quod aliqua potentia sit in patre, quæ non sit in filio.

Dub. 2.

Generatio filij &c. Videtur enim Rich. de sancto Victore dicere contrarium, qui dicit, quod quia omnipotens est, excusari non potest quin filium genuerit: ergo generatio filii continetur sub omnipotentia, ergo filius inter omnia continetur, & est. Rñ. dicendum quod sicut dicit Magister, generatio filii non continetur sub omnipotentia, nisi acciperetur om-

nipotencia per appropriationē. Et quod dicit Richar. non intelligitur tanquam filius sit inter omnia, sed tanquam ante omnia, unde arguit ex posteriori. Si enim emanatio nature secundum rationem intelligendi, precedit emanationem secundum rationem voluntatis, nunquam Deus esset potens producere creaturam per voluntatem, nisi etiam produxisset filium per naturam.

Esse patrem, non est esse aliquid &c. Contra, quia cum inter aliquid, & nihil, non cadat medium, si pater non est esse aliquid, ergo esset nihil. Resp. esse aliquid, dicitur dupliciter, uel communiter ad essentiam, & personam, & sic non cadit medium: & in hoc sensu esse patrem est esse aliquid. Alio modo prout trahitur ad essentiam, & sic cadit inter esse aliquid, & esse nihil medium, scilicet esse alicuius: persona enim predicatur, ut quis, non ut quid.

Dub. 3.

Si enim nasci potuit, potuit esse filius &c. Videtur illa illatio Magistri non ualere, quia in creaturis ubi magis differt ratio à supposito; potest dici quod idem similis, potest esse alteri dissimilis, sine sui mutatione: ergo cum filiatio, & spiratio sint relationes, pari ratione filius poterit esse spiritus sanctus, & e conuerso sine mutatione. Item, omne mutabile est aliquid præter illud secundum quod mutatur, ut si non album fiat album, est aliud quam albedo, ergo si intelligatur spiritus sanctus mutari si generetur: tunc aliud esset in eo generatio, aliud ille qui generatur: sed hoc est falsum, ergo &c. Resp. secus, est in relationibus creature, &

Dei

Dei, quoniam relationes in creaturis non dant relatiuis existere: unde sine illis potest res esse, & cum illis. In diuinis autem dant personis existere: & ideo si in personis intelligatur quod proprietates insit hypostasi, intelligitur esse hypostasis: & similiter si intelligatur non inesse, intelligitur hypostasis non esse: cum ergo spiritus sanctus non possit simul spirari, & generari, quia quamuis una persona possit duobus modis producere, tamen una persona non potest nisi uno modo produci, sequitur de necessitate, si potest spiritus sanctus esse filius, uel potuit, potest non esse spiritus: siue non spirari: & si potuit non spirari, potuit non esse: & iterum si potuit generari potuit esse, & ita potuit fieri de ente non ens, & de non ente ens, ac per hoc mutari. Et sic patet ultimum, quia non dicitur mutari propter diuersitatem proprietatum circa idem suppositum, sicut est in mutatione naturali; sed propter corruptionem, & inceptionem eiusdem. Nec est illud simile, pater potest generare, & spirare sine sui mutatione: ergo spiritus sanctus generari, & spirari: quia non est inconueniens unum principium pluribus modis producere: sed unum principium pluribus modis produci est impossibile, & inconueniens: & ideo patet illud.

Dub. 5.

Pater non est potens &c. Contra: quia secundum hoc generare quod nullo modo est essentia, nullo modo esset potentia. Respon. Quamuis potentia absolute considerata, sit idem quod essentia, tamen potentia, quia non est nomen adeo abstractum, sicut

S. Bon. Lib. Primi.

essentia, trahitur ad personam, unde de potentia generandi non dicitur natura diuinam simpliciter: sed naturam ut in tali persona, scilicet in nascibili, ideo non est simile de hoc nomine Essentia, & de hoc nomine Potentia.

Aliam significes potentiam, qua pater, &c. Contra. quia potentie diuina sufficiens est per actiuam, & passiuam: sed posse gignere dicit potentiam actiuam, posse gigni potentiam passiuam: ergo non potest alia potentia significari. Si tu dicas quod generare non est agere proprie, similiter nec generari pati; Obicitur, quod potentie distinguuntur per actus; sed aliud est gignere, & aliud gigni: ergo alia est potentia huius, & illius. Respondeo. Ista distinctio, quam ponit Magister de potentia gignendi actiue, & passiuæ, fundatur super hoc, quod potentia potest considerari secundum id quod est, & sic dicitur naturam: & sic una natura est in gignente, & genito: sed alio & alio modo.

Sed eadem potest iterum considerari secundum id, ad quod est, & sic dicitur modum existendi naturam in persona in comparatione ad alium, qui est principium uel principiatum: & sic cum diuersi modi sint, diuersæ dicuntur proprietates: posse generare, & posse generari: & distinguuntur secundum actus personales; sed primo modo non.

Filius habet potentiam, qua potest esse filius, &c. Videtur hoc dubium, uel falsum: quia gigni omnino est a gignere, & gignere est a potentia patris, ergo & gigni. Respon. Sicut potentia gignendi in patre non dicitur nisi natura

K ruram

tura in persona, ut natam ex se producere aliam: sic potentia gignendi in filio, non dicit nisi naturam in persona, ut natam produci ab alia. Sicut .n. hypostasi patris conuenit generare, sic hypostasi filii conuenit generari. Nec ualet quod obiicitur in contrarium. Nam omne quod habet filius, siue essentiale, siue personale, habet a patre. Ideo quamuis ipsum gigni sit a potentia patris, non excluditur tamen quin potentia gignendi passiuam sit in filio. Sed illa potentia non est principium generationis; sed idoneitas personae, siue hypostasis, cum sua proprietate ad gigni. Unde quod dicitur posse gigni potentia: potest intelligi originaliter, & sic ponitur esse in filio. Alio autem modo non &c.

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

An posse generare, in diuinis dicat quid, uel ad aliquid?

D e euidenciam eorum, quae dicit Magister de potentia generandi, quatuor queruntur. Primo queritur utrum posse generare in diuinis, dicat quod, uel aliquid. Secundo utrum pater communicet potentiam generandi, id est utrum in filio sit potentia generandi. Tertio utrum posse generare, & creare sit unicum posse, uel non. Quarto utrum posse generari, & creati sit posse unicum.

QUOD generare dicat quid, ostenditur primo per auctoritatem Magistri in litera. Pater non est potens nisi natura, quia potentia natura est, uel es-

sentia; sed natura & essentia dicunt quid, non ad aliquid: ergo & potentia generandi.

I T E M. Ratione ostenditur sic generare est sibi simile in natura producere; sed sicut Isaac natura est uis insita rebus similia, ex similibus procreans: ergo uis generandi, respicit ipsam naturam, siue essentiam de se, non personam: sed omne tale dicit quod: ergo &c. **I T E M.** In perpetuis non dicitur esse, & posse, & potentia, & essentia; sed esse, & essentia in diuinis dicunt quid, non ad aliquid, siue per se dicatur, siue cum adiuncto, unde essentia patris dicit quid, ergo pari ratione potentia generandi. **I T E M.** In diuinis idem est secundum rem posse scire, & uelle. Sed in diuinis non est scientia propria, uel uoluntas propria, siue essentia ad aliquid, immo scientia dicit quid, & est trium, similiter & uoluntas: ergo potentia generandi dicit quid, siue essentiam.

S E D C O N T R A. Magister dicit in litera post principium. Posse generare non est posse aliquid: ergo non dicit quid uel ad aliquid ergo &c. **I T E M.** Ratione ostenditur sic potentiae distinguuntur per actus: ergo si actus potentiae dicit quid, & potentia similiter. Sed constat quod generare in diuinis non dicit quid; sed aliquid: ergo nec posse generare. **I T E M.** Quamuis in creaturis differant uirtus, & operatio: tamen in Deo idem sunt sicut uult Dion. ergo in Deo idem est posse gignere, & gigni. Sed generare in diuinis dicit ad aliquid, & non quid, ergo similiter posse. **I T E M.** Pater generat, & potest generare, aut ergo ideo potest, quia generat,

nerat, aut ideo generat, quia potest. Constat quod non ideo potest generare, quia generat, sed e conuerso. Si ergo ratio proprii debet esse propria: ergo potentia generandi debet esse propria, & nihil est proprium in diuinis, nisi quod dicit ad aliquid; ergo &c. **I T E M.** Omnis potentia actiua, quae inest creaturae, inest sicut aliquas condiciones, & proprietates, ut patet. Posse .n. illuminare inest luminoso per lucem, posse calefacere calido per caliditatem: quamuis autem potentia generandi non sit actiua, tamen actiuae similis est: ergo cum inest patri, inest per aliquam proprietatem. Illa proprietates aut dicit quid, aut ad aliquid. Si quid inest oibus personis, & ita posset generare, quod manifeste negat Magister: ergo dicit ad aliquid: ergo & potentia quae inest secundum illam: ergo &c.

RESOLVTIO.

Iuxta Magistris sententiam dicit quid: uerius tamen dicit aliquid.

R E S P. Dicendum, quod circa hoc problema tres fuerunt positiones. Fuerunt quidam, qui distinxerunt potentiam generandi, dicentes, quod potentia generandi potest dici potentia nuda, uel potentia disposita. Si dicatur potentia nuda, sic uoluerunt aliqui dicere, quod dicit quid, & in oibus personis est: quoniam haec potentia sic dicta, consequitur naturam, unde cum natura sit in qualibet persona, similiter & potentia homini. Secundum autem quod dicit potentiam dispositam, quia non habet dispositionem, nec conuenientiam, ut exeat in actum generationis nisi in sola persona patris; uoluerunt dicere, quod dicit

ad aliquid. Sed uerba istius positionis non uidentur uera, nec sana. Non inquam uera, quoniam cuius potentia est nuda, nata est pariter disposita esse: si ergo trium est potentia gignendi, ut est potentia nuda, similiter & disposita, & ita quilibet posset generare. Praeterea non uidentur sana: ponere .n. potentiam nudam quae similiter se habet ad esse, & non esse respectu generationis, quam omnino necessarium est esse, non uidetur sane dictum esse, siue proprie. **F V E R V N T** etiam alii, qui dixerunt, quod cum in diuinis sit idem posse, & esse, & potentia, & essentia: quod quemadmodum potentia, & essentia dicunt quod, si militer esse & posse. Et quemadmodum cum dico essentiam patris, & essentiam filii, & spiritus sancti: siue esse patrem, siue esse filium, siue esse spiritum sanctum, non dico aliam essentiam, nec aliud esse; sed alterius: ita quod quando dico potentiam patris, siue patrem posse generare, filium posse gigni, non dico aliud, & aliud posse: sed alterius, & huiusmodi positionis fuit Magister sicut euidenter apparet in litera. unde isti dicebant, quod posse generare non dicit quid: sed respectum ad aliquid: quia est essentiale tractum ad personam: cum .n. non sit omnimoda abstractionis, potest ad personam trahi: & ista positionis satis est probabilis, & satis bene uidetur sustineri posse. **F V E R V N T** etiam tertii moderniores, qui dixerunt, quod potentiam generandi dicit ad aliquid in diuinis de se: & ratio eorum est, quoniam potentia dicit habitudinem originalis principii ad principiatum. Et quoniam habi-

tudo potest esse personæ ad personam: & tunc uere est habitudo: & essentia ad creaturam, & tunc secundum modum dicendi, siue intelligendi: hinc est quod principium de sui ratione, non tantum est essentialiter appropriatum per additionem, immo etiam dicit proprium personæ. Pari ratione, cum potentia dicat originalem habitudinem; non tantum essentialiter, sed uel terminatur ad personam, ut dicat essentiam personaliter: immo dicit proprium, & ita ad aliquid de se: & positio ista sine preiudicio uidetur probabilior. Nam potentia generandi non uidetur dicere nisi fecunditatem ad actum generationis, & illa est proprium personæ, unde similiter, & potentia. Nec est simile de posse, & esse nisi uno modo. Hoc enim uerbum Est, aliquando per se predicatur, aliquando est tertium adiacens. Quando per se dicitur, tunc dicit actum absolutum quia dicit actum entis ratione essentia: & tunc oportet, quod dicat absolute, & quod dicat quid. Quando uero est tertium adiacens, ut quando dicitur; pater est pater: tunc hoc uerbum, est dicit habitudinem predicati ad subiectum. Et quoniam potest dicere habitudinem ad predicatum essentialiter, uel personale, ideo potest dicere esse essentialiter, & modum essendi personale. Posse autem de sui ratione propria, dicit habitudinem secundum originem: & hinc est, quod specificatur per adiunctum: ut dicitur conditionem principii essentialis, uel personalis.

Dub. 4 HANC ergo positionem sustinendo, Respon. argumentis probantibus, quod dicit quid. Quod. n.

primum obicit, patet: concedo. n. Magistrum fuisse huius positionis: unde dixerunt, quod eadem potentia potest filius gigni, qua pater potest gignere: quod non esset nisi potentia diceret quod. Unde dixit, quod potentia generandi est in filio: sed non ad generare: sed ad generari. Hec autem potentia dicit, quod est in solo patre: quia non tantum respicit naturam; sed proprietatem personæ. **AD ILLUD**, quod obiicitur quod generare consequitur naturam: dicendum quod in diuinis non sequitur naturam simpliciter: sed naturam ut in persona: quia non in qualibet persona est natura fecunda; sed solum in persona patris; & hoc est per aliquam proprietatem quod est solius illius personæ: non sic est in inferioribus, sicut iam patebit: ideo patet quod illud non ualet. **AD ILLUD**, quod obiicitur quod in æternis est idem esse, & posse: dicendum quod uerum est: sed tamen argumentum non ualet. Quamuis. n. omnino sit idem in diuinis esse, & esse patrem: non tamen sequitur quod si esse patrem est proprium, quod esse sit proprium: similiter dicendum in proposito. **AD ILLUD**, quod obiicitur de scientia quod dicit quid siue per se dicatur, siue cum alio, Dicendum quod non est simile de scientia, & potentia. Scientia. n. quantum est de se, dicit qualitatem absolutam, & ideo quantum est de se, semper dicit quid, nisi trahatur; sed potentia dicit habitudinem, & originem & ideo potest dicere habitudinem propriam, & personam ad personam. Unde illud simile Magistri non ualet secundum hanc positionem. Quia sicut una est uoluntas qua pater uult esse pater, & non uult esse filius

An potentia generandi sit in filio.

VTRUM potentia generandi sit in filio: quod sic uidetur auctoritatibus, & rationibus. Primo sic. Hila. 9. de Trin. dicit. Filius habet in se naturaliter naturam gignentem, ergo natura in filio est nata generare. **ITEM**. Aug. in lib. contra Maximi. Non potest filius non generare; sed duæ negationes æquivalent uni affirmationi, ergo potuit generare. **ITEM**. rationibus ostenditur sic: plus ordinatur generare ad generandi potentiam, quam ad potentiam spirandi: sed pater generans filium, concipit potentiam spirandi, ergo multo fortius potentiam generandi. **ITEM**, filius est expressissima imago patris, ergo tantum imitatur patrem quod non potest cogitari similior: sed si filius cogitatur ut generans, magis cogitatur imitari: ergo si imitatur amplius quam possit quis cogitare: ergo & in actu generandi. **ITEM**, per simile uerbum sic. Maior communicatio, & diffusio est in luce æterna, quam in luce creata: sed lux creata dat splendorem potentiam producenti alium, & sic procedendo, & si esset infinitæ uirtutis, produceret infinitos splendores, ergo &c. **ITEM**, in generatione carnali, pater non dicitur perfectum filium generare, nisi det ei potentiam generandi: ergo pari ratione, imo multo fortiori non erit filius perfectus, nisi habeat potentiam ad id, quod pater potest, ergo ad generandum. Aut si non est ita in diuinis, tunc ergo quaero rationem quare de perfectione generationis æternæ non sic

Dis. 27
q. 3.

est communicatio potentiae generandi sicut generatione creata.

SED CONTRA. Angu. contra Max. dicit q̄ non oportuit filium generare, sed si non fuerit oportunitas, nec conueniens, sed omne inconueniens in Deo est impossibile: ergo impossibile fuit filium generare, ergo filius non potest generare, ergo non habet potentiam generandi: quia omni potentia est potens ille qui habet eam, ergo &c. ITEM, Ansel. in Monolo. Qui potest quod sibi non conuenit; quanto magis hoc potest, tanto magis aduersitas, & peruersitas possunt in eum: ergo cum filio non conueniat generare, si posset, potentia illa esset in eo miseria, sed nullam habet miseriam, ergo nec potentiam generandi. ITEM, ratione probatur hoc idem. Sicut omne illud in quo aliqua duo necessario distinguuntur, si necessario conuenit uni, impossibile est unquam conuenire alii, sicut patet. Si Petrus, & Iohannes necessario differunt in albedine, & albedo conuenit Petro, impossibile est q̄ Iohanni conueniat. Sed pater, & filius sunt personaliter distincti, ita q̄ necesse est esse distinctos, & non est dare in quo distinguuntur, nisi in hoc q̄ ille est generans, iste genitus: ergo cum generare conueniat patri; impossibile est q̄ conueniat filio: ergo filius non potest generare: ergo non habet potentiam generandi. ITEM. Generatione filia patre similis est expresse ipsi generationi uerbi a mente: sed uerbum genitum non habet potentiam generandi aliud uerbum, imo oportet q̄ omne uerbum immediate

Proso.
log. c. 7

fit a mente, ergo si recte simile est uerbum increatum, non habet potentiam generandi, sed generandi potentia est in solo patre. ITEM, fiat argumentatio Aug. ducens ad impossibile. Si filius habet potentiam siue posse generandi, ponatur q̄ generet: quare de secundo similiter, & si non est stare in primo, oportet ponere infinitos filios: quia quare ratione non statuitur in primo, ergo nec in aliquo: ergo si est stare, quare hoc repugnat diuinae completioni. scilicet quare statuitur in aliquo, stat in primo, ergo primus non habet potentiam generandi. ITEM. Fiat argumentatio Richardi. ut cum si generaret filius alium filium, ergo cum filius genitus magis attineat patri quam alius, scilicet hoc non esset ibi summa, & æqualis connexio, ergo nec summa, & æqualis distinctio, ergo nec perfecta beatitudo: quare omnia tanquam summe impossibilia respuit pia fides.

RESOLVTIO.

Potentiam generandi filius non habet: quia conueniens non fuit, ut illam sibi pater communicaret.

RESP. Opinio aliquorum est q̄ filio est potentia generandi, sed non generat, Hoc autem non est quia non potest, sed quia non conuenit ei. Et ponunt simile in creaturarum productione siue creatione. Deus potest infinitas creaturas producere, sed quod non producit, hoc non est ex impotentia, sed quia non conuenit ei, sic & in proposito. SED CONTRA. Ponatur tunc q̄ illa potentia, quae est in filio ad generandum ducatur in actum, constat q̄ filius generabit Deum æternum, ergo aliquid

aliquid poterat incipere habere esse, & esse æternum, hoc autem est impossibile, & non intelligibile. Propter hoc dicendum, q̄ pater non comunicat filio potentiam generandi propter duo. Vnum est, quia non potest: aliud, quare non debet. Ratio autem quare non potest, hæc est: quia fecunditas ad generandum est a patre: quia principium, & ideo principium, quia primum. Impossibile autem est q̄ principium concitet alii primitate. Nam hoc est oppositio in adiecto, q̄ persona producta sit prima. Quia ergo fecunditas ad generandum ex primitate patri inherat, ideo non potest eam concicare filio. Et hæc credo propriam esse rationem huius, sicut infra paterebit dist. 27. ubi agitur quare pater generat. Similiter non debet concicare: quia in emanatione diuinarum personarum debet attendi originalis distinctio, & plenissima concicatio. Originalis distinctio: quia necesse est ea, quae comunicant in natura, distinguere uel per materiam, uel per originem. Per materiam distinguere personas, est impossibile: quia ubi est talis modus distinguendi, est compositio & uariatio, & formae multiplicatio: quare omnia Deo repugnant, qui est simplex, & inuariabilis, & uere unum: & ideo necesse est distinguere per originem, siue habitudinem: ergo per generare & generari: ergo si filius potest generare, potest etiam non distinguere. Si tu dicas, q̄ adhuc est distinguere: quia unus tantum pater, alius tantum filius, alius pater & filius. Tunc ego oppono tibi, q̄ secundus filius posset generare eadem ratione qua primus:

& tunc duo essent, quorum uterque esse pater, & filius. Similiter propter plenissimam concicationem non debet concicare: quia multiplicatio suppositorum est similis modum egrediendi, non est nisi si aut propter defectum durationis, sicut dictum est in generabilibus, & corruptibilibus, ut per successiuam generationem perpetuetur esse: aut propter defectum perfectæ actionis, ut fiat per plures, quod non potest per unum: sicut sunt productæ plures stellæ: quia non sufficeret una ad hoc quod faciunt omnes. Sic etiam plures Angeli, & plures animæ ad implendam illam ciuitatem, & manifestandam Dei bonitatem, quam nec anima, nec vnus Angelus poterat sufficienter manifestare. Cum ergo in filio Dei sit plenissima concicatio: quia totam infinitatem suam dat sibi pater: non fuit conueniens quod comunicaret filio illam potentiam, & ideo fuit impossibile: quia inconueniens quod libet in diuinis est impossibile.

AD ILLUD, autem, quod obiicitur in contrarium per auctoritatem Hilari. q̄ filius habet in se naturam gignentem, dicendum, q̄ uerbum illud est improprium, & ex uerbis impropriis non est arguendum, sed magis eorum improprietas exponenda, & Magistri superius exposuit. Est. n. sensus, habet in se naturam gignentem, id est naturam patris gignentis. AD ILLUD, quod obiicitur q̄ non potuit. Dicendum q̄ Magister bene exposuit. id est non fuit ex hoc impotens. Unde secundum artem distinguendum est quod dicitur, filius non potuit

K 4 generare.

generare: quia, non, pot tene-
 priuatiue, & tunc est sensus, non
 potuit. i. impotens fuit: & tunc
 negatur potentia, & relinquatur
 aptitudo, sicut de truncato dicitur
 quod non potest gradi: hoc modo
 non potest dici de filio: quia non
 habet ad hoc aptitudinem, & in
 hoc sensu sequitur Aug. Alio
 modo non posse, tenetur negati-
 ue, & in hoc sensu concedendum
 est, quod filius non potuit genera-
 re. AD ILLUD, quod obiicitur
 quod pater coniccat filio potentiam
 spiritali: patet responsio, quia
 cum filius generetur, non potest
 habere primitatem respectu gene-
 rationis: sed cum non spiretur, est
 inspirabilis, & ideo potuit habe-
 re primitatem, & fecunditatem re-
 spectu illius: & sic patet quod non
 valet ratio. AD ILLUD, quod
 obiicitur quod filius est expressissi-
 ma imago &c. Dicendum, quod fi-
 lius est expressissima imago, quia
 representat in omnibus in quibus
 imago nata est representare: sed
 tamen imago sic nata est represen-
 tare, ut tamen ipsa non sit imagina-
 tum, alioquin non esset imago.
 Si autem filius representaret in
 actu generandi, iam esset pater:
 & ideo nec intelligibile, nec pos-
 sibile est filium generare, siue
 in generatione patrem imitari.
 AD ILLUD, quod obiicitur de
 luce, & splendore: dicendum, quod
 non est simile: quia lux non perfe-
 cte se multiplicat in primo splen-
 dore, ideo in pluribus facit quod
 non potest in uno. Similiter, & in
 filio carnali intelligendum. Un-
 de unus pater generat plures fi-
 lios carnales. Hec tamen ratio
 non est principalis: sed illa, quae
 dicta est supra: quia in his infe-

rioribus non est fecunditas per
 rationem primitatis, sed per ratio-
 nem perfectionis. In Deo autem
 quia est perfectissimum, & pri-
 mum, non tamen est per naturam
 perfectionis: quia tunc in omni-
 bus personis esset, & status esse
 non posset: sed per rationem primi-
 tatis. Item, rationes istae non procedunt
 per simile, imo magis per dissimile.

QVAESTIO III.

An posse generare, & posse creare
 unicum posse sit?

VERVM posse generare, &
 creare sit unicum posse? quod
 non sit unicum, uidetur per Aug.
 Alio est pater, alio est Deus: er-
 go alio est generans, alio creans:
 sed potentia generandi est gene-
 rans, potentia creandi est creans:
 ergo &c. ITEM, potentiae distin-
 guuntur per actus, & actus per
 obiecta, ergo si generatio termi-
 natur ad Deum, & creatio ad
 creaturam, & haec sunt omnino
 diuersa: ergo &c. ITEM, po-
 tentiae plurificantur per subie-
 cta, quia in pluribus subiectis
 plures sunt potentiae: sed poten-
 tia creandi est in filio siue posse
 creare: in eo autem non est pos-
 se generare, ergo non sunt unum
 posse. ITEM, quaecunque sic
 se habent quod unum potest in-
 telligi, altero non intellecto,
 et conuerso, illa non sunt unum.
 Sed posse generare potest intel-
 ligi circumscripita potentia crea-
 di: ergo &c.

CONTRA. vnus potentia
 omnino simplicis unicum tamen est
 posse: pater est potens omnino sim-
 plex, ergo unicum tamen habet pos-
 se: sed habet posse generare, &
 posse creare, ergo illa duo sunt
 unicum posse. ITEM, si posse est

aliud

aliud, & aliud, cum posse gene-
 rare respiciat personam, posse crea-
 re naturam, ergo natura, & per-
 sona sunt duo, ergo nec natura
 de persona, nec e conuerso, dicitur.
 quod est omnino falsum.
 ITEM, si est distinctio inter pos-
 se generare & posse creare: ergo est
 ibi ordo: quod ergo quid sit prius
 secundum rationem intelligendi.
 Et quod potentia generandi, ui-
 detur, quia est respectu aeterni,
 & aeternum ante temporale. Sed con-
 tra, Intellectus communis est
 ante intellectum proprii: sed po-
 tentia creandi dicitur commune
 tribus, potentia generandi pro-
 prium patris, ergo &c.

RESOLVTIO

Vnum posse sunt res, differens
 tamen ratione.

RESP. Dicendum, quod posse gene-
 rare & posse creare, est posse
 unicum, tamen dupliciter dictum.
 Vnum. n. esse est in re, esse pa-
 trem, & esse Deum, differens autem
 secundum rationem intelligendi: quia est
 absolutum, cum dico esse Deum:
 idem est relatum, cum dico esse
 patrem: & similiter de posse est
 intelligendum, unde sicut essen-
 tia & persona unum sunt in re,
 tamen est differentia rationis in in-
 telligendo, & in dicendo. Simili-
 ter dicendum est de potentia ge-
 nerandi, & creandi: & sicut est
 ibi differentia non re, sed secundum ra-
 tionem, ita est ibi ordo secundum rationem in-
 telligendi. Unde secundum diuersas com-
 parationes habent alium, & alium
 ordinem. Comparando. n. posse
 creare, & posse generare ad il-
 lud cuius sunt: cum posse crea-
 re sit naturae, posse generare sit
 personae: & intellectus commu-

nis est ante intellectum proprii,
 sic absque calumnia, prior est
 secundum rationem intelligendi potest
 creandi. Comparando autem ad
 illud, ad quod terminatur, cum
 potentia creandi respiciat tempo-
 rale, potentia uero generandi aeter-
 num, prior est secundum rationem intelli-
 gendi potentia generandi, quam
 potentia creandi, & sic patet
 obiecta de ordine. Concedendum
 sunt ergo rationes ostendentes quod
 differunt posse generare, & posse
 creare differentia secundum rem, siue
 secundum essentiam.

AD ILLUD, quod obiicitur quod
 alio est Deus, alio pater: dicen-
 dum quod Aug. loquitur de alio, &
 alio aietate rationis, & non rei. Et
 intelligitur aietas rationis per
 illum modum, quo supra dictum
 est Dist. 5. ubi queritur, utrum
 essentia generet. AD ILLUD, quod
 obiicitur quod potentiae distinguuntur
 per actus: dicendum quod
 uerum est hoc de illis actibus qui
 habent completionem ab obiectis,
 sed non sunt sic actus diuini.
 Unde quamuis creatura, & fi-
 lius omnino differant, attamen
 generatio, & creatio idem sunt,
 sicut essentia, & persona, Deus
 enim in agendo non completur
 ab obiecto, quia seipso agit. AD
 ILLUD quod obiicitur, quod poten-
 tia plurificantur per subiecta: di-
 cendum, quod istud uerum est
 de subiecto proprio: sed filius
 in quantum filius non est subiectum
 potentiae creandi, sed in quantum
 Deus. Et constat quod sicut na-
 tura diuina non facit numerum
 cum patre, ita nec potentia re-
 spiciens naturam cum poten-
 tia patris. AD ILLUD, quod
 ultimo obiicitur, quod unum
 potest

potest intelligi sine altero, & e conuerso. Dicendum, quod aut loqueris quantum ad significatum, aut quantum ad connotatum. Si quantum ad connotatum, uerum dicis quod creatura potest intelligi, non intellecta persona filii, & e conuerso. Si quantum ad principale significatum, dicis falsum, impossibile est enim intelligi potentiam generandi, sine potentia creandi, sicut impossibile est intelligere personam sine essentia.

QVAESTIO IIII.

An posse generari, & posse creari: uniuocum posse fini?

VTRUM posse generari, & posse creari sit posse uniuocum. Et quod non; uidetur: quia quatenus idem sit generare, & creare quantum ad principale significatum, aliud tamen est: generari, & creari, sicut creator, & creatura: ergo cum non habeat esse uniuocum creatura, & creator: ergo &c. **ITEM**. Creatio dicit egressum, & mutationem, generatio uero omnem excludit mutationem: ergo cum posse creari importet potentiam transmutandi, posse generari non; cum potentiae differant in sua generalitate in potentia transmutandi, & in hac non conuenitur: ergo in nulla. **ITEM**. Omne, distribuit terminum pro omnibus, quae uniuocantur, uel analogantur in illo; sed cum dico Omnipotens, non fit distributio pro illo, quae potest generari, quia tunc alius non esset omnipotens: ergo manifestum est, quod utrumque posse nec est uniuocum nec analogum: alioquin omnipotentia non conuenit filio.

SED CONTRA, Res est conueniens

ad fruibile, & utibile: ergo cum aequalis ambitus, uel maioris sit possibile, quam res: & non sit maior differentia inter generatum, & creaturam, quam inter fruibile, & utibile: pari ratione possibile, siue posse est commune ad utrumque. **ITEM** in eternis non potest esse multiplicitas, nec diuersitas: ergo cum posse creari, & posse generari, ab eterno ante conditionem creaturae fuerunt, ergo non habent multiplicationem in ipsa potentia. **ITEM**. cum dico, creatura potest creari, nihil dicit creatum: quia illud uere dicitur de eo quod omnino nihil est, sicut de anima Antichristi: ergo solum dico potentiam agentis, sed potentia Dei est unica, non habes aliquam multiplicitem, ergo eius posse uniuocum est ad posse creari, & posse generari.

RESOLUTIO.

Quod ad principale significatum uniuocantur: Quod uero ad connotatum analogantur.

RESP. Dicendum, quod cum dico posse creari, & posse generari, dico principale significatum, & dico connotatum. Quantum ad principale significatum, dico quod posse creari idem dicit re, quod posse creare, differens solum in modo loquendi: quia quod dicitur per modum actionis per posse creari, dicitur per posse creari, per modum passionis. Quantum uero ad connotatum, dicit effectum in creatura: Quomodo ergo comparantur posse creari & posse generari? Si comparantur ratione principalis significanti, dico, quod non tantum est uniuocum, imo & unicum, ut uisum est: aliter tamen, & ali-

quod. I. immediate procedenti.

ter intellectum, & enunciatum, sicut posse generare, & posse creare. Si autem ratione connotati comparentur, sic concedo, quod est analogum, sicut, hoc nomen Res ad fruibilia, & utibilia. Quamuis enim creator, & creatura non habeant commune uniuocum; habet tamen analogum. Notandum autem quod duplex est analogia. Est quaedam per reductionem ad unitatem naturae secundum prius, & posterius, & haec potest esse comparando creaturam ad creaturam; & in hac signum distribuit pro omnibus contentis, nisi sit distributio restricta ex additione, uel ex usu, siue modo loquendi, sicut distributio dicitur accommodata, ut si dicatur coelum regit omnia. Alia est analogia

per reductionem ad unitatem similitudinis proportionis, non naturae: & quod sic analogatur, non est inter alia. Unde distributio proprie pro illo non distribuit, nisi sit extensa. Unde Deus non est ens inter omnia. Et hinc est, quod Omnipotens non distribuit pro potentia generandi, proprie accepta distributione, nisi fiat quaedam extensio, & ex illa per consequens fiat quaedam appropriatio circa suppositum: unde proprie omnipotens conuenit tribus: quia non distribuit pro potentia generandi: appropriate, autem secundum quod fit ampliatio ex parte signi, solius est patris. **EX HIS** patent omnia obiecta, procedunt enim per diuersas uias, ut patet inuentu.

DISTINCTIO VIII.

PARS PRIMA.

De proprietatibus, & conditionibus essentialibus Trinitatis, & unitatis.

Nunc de veritate, siue proprietate, siue incommutabilitate, atque simplicitate diuinae naturae, siue substantiae, siue essentiae agendum est. Est itaque Deus, ut ait August. in 5. Lib. de Trinit. sine dubitatione substantia, uel si melius hoc appellatur, essentia: quam Graeci usiam uocant. Sicut enim ab eo, quod est sapere dicta est sapientia, & ab eo, quod est scire, dicta est scientia: ita ab eo, quod est esse, dicta est essentia. Et quis magis est, quam ille, qui dixit famulo suo, ego sum, qui sum? & dices filijs Israel, Qui est, misit me ad vos? Ipse uere, ac proprie dicitur essentia, cuius essentia non nouit preteritum, uel futurum. Unde Hier. Ad Marcellam scribens ait. Deus solus, qui exordium non habet, uerae essentiae nomen tenet: quia in eius comparatione qui uere est, quia incommutabilis est,

quasi

quasi non sint, quae mutabilia sunt. De quo enim dicitur fuit, non est: & de quo dicitur erit, nondum est. Deus autem tantum est, qui non nouit fuisse, vel futurum esse. Solus ergo Deus vere est, cuius essentiae comparatum nostrum esse, non est.

Qualiter intelligenda sint uerba Hieronymi.

Hic diligenter aduertendum est, quomodo intelligi debeant illa uerba Hierony. scilicet Deus tantum est, & non nouit fuisse, uel futurum esse, tanquam non possit dici de Deo, fuit, uel erit: sed tantum, est: cum de eo scriptum frequenter reperiatur, fuit ab aeterno, fuit semper, & erit in saecula, & huiusmodi: unde uidetur: quod non est tantum dicendum de Deo fuit, uel est, uel erit. Si enim diceretur tantum, fuit; putaretur, quod desierit esse: si diceretur tantum, est, putaretur, quod non semper fuerit, sed esse coepit: si tantum diceretur, erit; putaretur non esse modo. Dicitur ergo: quia semper fuit, est, & erit: ut intelligatur, quia nec coepit, nec desit, nec desinet esse. De hoc Aug. super Ioan. ita ait: Cum de sempiterna re proprie dicatur, est: secundum nos bene dicitur fuit, & erit: fuit, quia nunquam desit: erit, quia nunquam deerit: est, quia semper est: non praeterit, quasi quod non maneat: non erit, quasi quod non erat. Cum ergo nostra locutio per tempora uarietur, de eo vere dicuntur uerba cuiuslibet temporis, qui nullo tempore defuit, uel deest, uel deerit: & ideo non est mirum si de spiritu ueritatis, ueritas loquens dixit per futurum: Quaecumque audiet, loquetur: audiet scilicet ab eo, a quo procedit. Audire illius est scire, idem etiam esse. A quo ergo est illi essentia, ab illo audientia, id est, scientia, quae non est aliud, quam essentia. Audiet ergo (dixit) de eo, qui audit. i. quod semper sciuit, scit, & sciet. Ecce hic dicit Aug. uerba cuiuslibet temporis dici de Deo; sed tamen proprie, est. Illud ergo quod Hieronymus dicit ita intelligendum est. Non nouit fuisse, uel futurum esse, sed tantum esse, id est cum dicitur de Deo, quod fuit, uel erit, non est intelligendum, quod praeterit, uel futurum sit, sed quod existat simpliciter sine aliquo temporali motu. Licet enim uerba substantiuo

stantia diuersorum temporum de Deo dicantur (ut fuit, erit, est, erat) non tamen temporales motus esse distinguunt, scilicet praeteritum, uel futurum, uel praeteritum imperfectum, uel praeteritum perfectum, uel praeteritum plusquam perfectum: sed essentiam, siue existentiam suae diuinitatis simpliciter insinuant. Deus ergo solus proprie dicitur essentia, uel esse, Unde Hilarius in 7. de Trinit. ait, esse quod non est accidens Deo, subsistens ueritas, & manens causa, principium & naturalis generis proprietates.

Hic de incommutabilitate.

Dei etiam solius essentia incommutabilis dicitur proprie, quia nec mutatur, nec mutari potest. Unde August. in 5. Lib. de Trinit. Alia, inquit, essentiae, uel substantiae capiunt accidentia, quibus in eis fiat uel magna, uel quantumcunque mutatio: Deo autem aliquid huiusmodi accidere non potest: & ideo sola substantia, uel essentia, quae est Deus, incommutabilis est, cui profecto maxime, ac uerissime competit esse. Quod enim mutatur, non seruat ipsum uerum esse: & quod mutari potest, etiam si non mutetur, potest quod fuerat non esse. Ideoque illud solum quod non tantum non mutatur, uerum etiam mutari omnino non potest, uerissime dicitur esse. i. substantia patris, & filij, et spiritus sancti. Ideoque Apostolus loquens de Deo ait. Qui solus habet immortalitatem. Ut enim ait Aug. in Lib. 1. de Trin. Cum anima quodammodo immortalis esse dicatur & sit, non diceret Apostolus, Solus Deus habet immortalitatem: nisi quia uera immortalitas incommutabilitas est, quam nulla potest habere creatura, quoniam solius creatoris est. Unde Iacobus ait, Apud Deum non est transmutatio, nec uicissitudinis obumbratio. Et David. Mutabis ea, & mutabuntur: tu autem idem ipse es. Ideo Aug. super Gen. dicit quod Deus nec per loca, nec per tempora mouetur: creatura uero per loca, et tempora. Et per tempora moueri, est per affectiones commutari, Deus autem nec loco, nec affectione mutari potest, qui per Prophetam ait: Ego Deus, & non mutor, qui est immutabilis solus. Unde recte solus dicitur habere immortalitatem. In omni enim mutabili natura, ut ait Augustinus contra Ma-

Non 16

a

a

a

a

a

a

a

a

a

a

a

a

a

a

a

a

a

a

a

a

a

a

a

a

a

a

a

a

a

a

a

a

a

a

a

a

a

a

a

a

a

ximinum, nonnulla mors est ipsa mutatio, quia facit aliquid in ea non esse quod erat. Vnde & ipsa anima humana, quae ideo dicitur immortalis, quia secundum modum suum nunquam desinit viuere, habet tamen quandam mortem suam: quia si iuste vivebat, & peccat, moritur iustitia: si peccatrix erat & iustificatur, moritur peccato: ut aliàs eius mutationes taceam, de quibus modo longum est disputare. Et creaturarum natura caelestium mori potuit, quia peccare potuit. Nam & angeli peccauerunt, & demones facti sunt, quorum est diabolus princeps: & qui non peccauerunt, peccare potuerunt: & cuiusque rationali creaturae praestatur, ut peccare non possit, non est hoc naturae propriae, sed Dei gratia. Et ideo solus Deus, ut ait Apostolus, habet immortalitatem: qui non cuiusquam gratia, sed natura sua nec potuit, nec potest aliqua conuersione mutari: nec potuit aliqua mutatione peccare. Proinde, ut ait Aug. in 1. Libro de Trinit. substantiam Dei sine ulla sui commutatione mutabili facientem, & sine ulla suo temporali motu temporalia creantem, intueri & nosse, licet sit difficile, oportet. Verè ergo ac proprie incommutabilis est sola diuinitatis essentia: quae sine sui mutatione cunctas condidit naturas.

TERMINATIS superioribus duabus partibus istius partis principalis, quae est de trinitate, secundum quod intelligitur: in quibus ad probandam trinitatem adduxit rationes, & remouit dubitationes. In hac tertia parte determinat Magister istius trinitatis, & unitatis proprietates, & conditiones. Et quoniam quaedam sunt proprietates respicientes essentiam, ut ueritas: quaedam personas, sicut generatio: quaedam utraque, ut equalitas: ideo haec pars tres habet partes. In prima parte agit Magister de proprietatibus essentialibus. In secunda, de proprietati-

bus personalibus infra Dist. 9. *Nunc ad distinctionem personarum &c.]* In tertia de proprietatibus, & conditionibus, quodammodo essentialibus, & quodammodo personalibus, sicut est aequalitas personarum, in aeternitate, magnitudine, & ueritate infra Dist. 19. *Nunc post quam coeternitatem trium personarum &c.]* Prima pars, quae continet praesentem Distinctionem, tres habet partes, secundum tres proprietates, quas assignat. Prima est de ueritate. Secunda est de immutabilitate. Et haec ponit ibi. *Dei enim solius essentia proprie incommutabilis dicitur &c.]* Tertia, de simplicitate. Et haec ponitur ibi.

ibi. *Eademque sola proprie, ac uere simplex est &c.]* Item, prima pars habet duas partes, quia primo attribuit Deo proprietatem ueritatis. Secunda remouet dubitationem habentem ortum ex praedictis ibi. *Hic diligenter aduertendum est, &c.]* Similiter secunda pars habet duas. In prima assignat Deo proprietatem incommutabilitatis, & probat auctoritate Augustini. In secunda, confirmat per Apostolum, ibi, *Ideoque Apostolus loquens &c.]* Tertia, de simplicitate infra subdiuidetur.

Nunc de ueritate, siue proprietate &c.] Videtur male dicere, quia omne quod habet proprium, distinguitur: sed diuina essentia non est distinguibilis: ergo non habet proprium. Ad quod dicitur, quod diuina essentia eo modo est distinguibilis, quomodo habet proprietates, & econuerso. Quia quamuis in se non sit distinguibilis per plurificationem sui, nec a persona per diuersitatem: est tamen distinguibilis respectu essentiae creaturae, respectu cuius habet has proprietates. Item, quaeritur de illis tribus proprietatibus, quas ponit, scilicet de ueritate, immutabilitate, simplicitate: cum multae aliae conditiones sint diuinae essentiae, quare solum de his tribus agit. Respon. Dicendum, quod per has tres proprietates sufficienter distinguitur esse increatum, a creato. Nam creatum eo ipso, quod creatum habet esse post non esse, & ita esse uanum, & possibile: ideo habet esse permixtum cum possibilitate: & propter hoc deficit a ueritate, a stabilitate, & simplicitate. In crea-

tum uero esse habet contrarias proprietates, & in his sufficienter distinguitur. Nam ueritas respicit, quod est: immutabilitas, quo est: simplicitas utrunque. Ideo patet sufficientia, & ordo.

Sicut enim ab eo quod est sapere dicitur sapientia &c.] Non uideatur dicere uerum. Sicut enim albedo se habet ad album, ita sapientia ad sapere: sed albedo non dicitur ab albo, imò magis e contra, ergo, &c. Respond. Dicendum, quod secundum intellectum componentem, sapere dicitur à sapientia, quia intellectus componens praecedit ab abstracto ad concretum. Secundum uero intellectum resoluentem, est econuerso, & quantum ad hunc loquitur Aug. Vel posset dici, quod loquitur secundum considerationem Grammatici, non Logici.

Quis magis est quam ille, qui dixit famulo &c.] Videtur male dicere, quia esse non recipit magis & minus, & maxime in Deo Respondeo. Dicendum, quod magis, & minus dupliciter possunt considerari, scilicet in comparatione ad idem, & sic non dicunt intensiorem, & remissionem. Vel in comparatione ad diuersas substantias, & naturas, & sic dicunt gradum, & excessum: & sic est bene ponere magis, & minus in ente, respectu creatoris & creaturae, & respectu creaturarum adinuicem: in comparatione creaturae ad creatorem est excessus improporcionabilis, & infinitus: respectu creaturarum ad se inuicem, est proporcionabilis.

Cuius essentia non nouit praeteritum &c.] Videtur enim esse ista proprietates & angelorum, quia Aug.

Dub. 2

Dub. 3

Dub. 4

Augu. de Ciuit. Dei dicit, q̄ immortalitas angelorum non est præterita, quasi non sit: nec futura quasi nondum sit: sed semper est præsens: ergo non est proprium solius Dei. Respon. quidam dicunt, q̄ duratio æui est simplex, & tota simul, non habēs præteritum, & futurum: nihilominus ipsum æuiternum seu æternum habet præteritum & futurum quantum ad affectiones: & ita proprium est solius Dei. Alii dicunt, quod in omni duratione creata quoniã differt a durante, etiam habet esse possibile cum priori, & posteriori. Sed distinguunt in priori, & posteriori. Quoddam enim est quod dicit durationis successionem, quoddam successionis durationem cum uariatione, & inuolutione. Primũ est in æuo. Secundum in tempore: & hoc uult Anselmus expressè: & hoc credo probabilius: & patet rñsio ad uerbum Aug. Ipse. n. loquitur de priori, & posteriori, qđ quidẽ dicit inuolutionem, & uariationẽ, & corruptionẽ.

Cuius essentia comparatum non est, & c.] Videtur hoc falsum. Quia, quod inest alicui substantialiter, non adimitur comparatione aliqua: sed esse est substantiale rei cuiuslibet: ergo, & c. Item, ex comparatione ad Deum creatura melioratur, ut dicit August. ergo magis est, quam si non comparatur, ergo, & c. Respo. dupliciter est accipere talem comparationem. Vno modo secundum rationem influentiã, & receptionis, & sic creatura ad deum comparata, est magis quam si non compa-

retur. Alio modo comparatur secundum habitudinem æquiparantiẽ, & proportionis, & hoc modo uerum est, q̄ nulla est ratio proportionabilis secundum conditionem ueritatis, & nobilitatis esse diuini. & ideo quasi nihil est, non omnino in se, sed nihil a proportione: quia non potest inueniri aliqua proportio quantitatiua.

Dicatur ergo, quod semper fuit, est, & erit. & c.] Videtur hæc uerba non debere dici de Deo: quia dicunt diuersa tempora: sed in deo non cadit diuersitas temporum. Respo. Quidam uoluerunt dicere, quod actus isti non prædicant de deo diuersa tempora secundum essentiam, sed secundum concomitantiam, quia diuinum esse omnino inuariatũ, omne tempus concomitatur: sed hæc positio non soluit plene. Dicitur. n. uere q̄ Deus fuit ante omne tempus, ergo concomitantiam non potest dicere. Ideo dicunt alii, q̄ tempus concomitantiam non est dispositio rei acceptæ, siue intellectæ, quã do dicitur de Deo, sed solum modi intelligẽdi; qñ uero de re mobili, utroq; mō, exẽplũ patet de masculino gñe in lapide, & uiro, qm̄ a uiro est ut dispositio rei acceptæ, in lapide, ut modus intelligẽdi solũ. Sed hæc positio non uř sufficiens, quia intellectus nõ potuit p̄teritũ circa suũ intelligere, qñ intelligit Deũ fuisse: ergo oportet, q̄ ponat circa rem. Propter hoc notãdũ, q̄ uerba diuersorũ t̄pũ aliter dñr de æterno, aliter de æuiterno, aliter de t̄pali. Nã respectu t̄pali importat mutabilitatẽ, & successionẽ,

Dub. 6.

Dub. 7.

Lib. de Tri. 7.

Dub. 8.

& durationẽ. Scđm uero q̄ de æuiternis dñr, duo tm̄ ipõiat, successionẽ, & durationẽ, sicut uult Hier. Augu. & Anselm. Scđm uero q̄ dñr d̄ deo, ipõiat solũ durationẽ. Vnde d̄ deus fuit: quia eius duratio nõ cepit: deus ẽ, quia duratio eius nõ interrũpit: deus erit, quia nõ desinit, nec corrũpit. Proprie ergo loquẽdo nõ dñr de deo, ut dicit Hier. Large aut̄ loquẽdo dñr, ut dicit Magr̄, & Au. & ad hoc uadit op̄i. Magr̄.

Esse non est Deo accidens & c.] Quæritur, quia cum esse nec creaturæ sit accidens [nisi. n. omnino rei accidit esse.] quomodo ergo per hoc notatur Deus differre a creatura. Respon. dicendum, quod accidens dicit quid, natum in alio esse, ab alio exire, & ab alio recedere. Accidens enim dicitur quod inest subiecto, ab illo trahit ortum: & propterea potest adesse, & abesse. In his tribus proprietatib. communicat esse creatum, licet non eodem modo omnino.

Nam esse nostrum pendet ab alio sustinẽte, orit̄ ab alio efficiẽte. Creatura ẽt nata ẽ suũ esse p̄dere: nõ esse eius ẽ quasi accidens, nõ tm̄ uere accidens: quia cũ p̄deat a deo, nõ p̄det sicut a subiecto: ecõuerso ẽ i Deo: & iõ dicit Hier. larius, q̄ esse nõ ẽ accidens Deo: et hoc p̄p̄ cõtrarias p̄prietates. quia accidens natũ ẽ aui i nẽsse, p̄ hoc dicit, subsistēs ueritas. Quia natũ ẽ ab alio exire, cõtra hoc dicit, manens causa. Quia natum est etiam ab alio recedere, contra hoc dicit, naturalis generis p̄prietat, q̄ nõ dimittit eẽ.

Solus uerus h̄t immortalitatẽ & c.] Quærit, quõ hoc intelligat̄ imortalitatis. S. Bon. Lib. Primi.

talitas, cũ hic dicat Aug. q̄ accipit p̄ incõmutabilitatẽ: sed hoc nõ uř conueniẽs. Mors. n. nõ dicit oẽm mutabilitatẽ: sed solum corruptibilitatẽ uiuentiũ, ergo nõ idẽ ẽ dicere. Rñ. Sicut uita accipit cõter, et p̄prie: ita et mors, ita et immortalitas. Vno. n. mō d̄ uita actus cõtinuus, et internus, q̄ est a forma p̄ualit̄: et sic d̄ p̄prie, et sic immortalitas dicit uita talẽ cũ possibilitate ad eius priuationẽ. Alio mō d̄ uita actus cõpletus potẽtiã, q̄ est ẽm rei naturã, sicut d̄ aqua uiua, q̄ h̄t op̄ationẽ aq̄ cõuenientẽ: et hoc mō importat repugnãtiã ad corruptionẽ: et iõ debet dici ẽm hanc uitam immortalẽ, qđ est ita in actu cõpleto, q̄ nullo modo potest aliq̄ peiorationẽ recipere, et sic accipit Apostolus, et expõit.

Nec uicisitudinis obumbratio: etc.] Quærit, qđ d̄ria est inter uicisitudinẽ, et obumbrationẽ, et qđ cõueniẽtia, rōne cuius dicat̄ uicisitudino obumbrare. Dicẽdũ, q̄ uicisitudino importat numerũ uicis, et iste ẽ numerus cũ interruptione. Sed obumbratio d̄ priuationem actus lucis. Quã ergo actus forme, lux est: priuatio eius recte d̄ obumbratio: et quia uicisitudino rōne numeri dicit̄ interruptionẽ, et rōne interruptionis dicit̄ priuationẽ, et rōne priuationis obumbrationẽ, et hinc est qđ recte d̄ uicisitudinis obumbratio.

ARTICVLVS I.

QUESTIO I.

An ueritas sit proprietas diuini esse.

In hac parte ad euidentiã duarũ primarũ p̄prietatũ, quas Magr̄ primo assignat. Sacri

L ratis

ratis, & incōmutabilitatis, duo principaliter q̄runt. Primo de ipsa ueritate. Sc̄do de imutabilitate. De ueritate iterum q̄runtur duo. Primo utrū ueritas sit proprietas diuini esse. Sc̄do utrū sit eius pprietas in summo. i. adeo q̄ non possit cogitari non esse.

Quod ueritas sit proprietas diuini esse, ostēdit auctoritatib. & rōnib. Primo mō sic auctoritate Hie. ad Marcellā, & h̄r̄ i. litera. Solus deus uere ē, cuius essentię cōparatū n̄m eē, nō ē: sed q̄ alicui soli cōuenit, est ppriū illi, ergo ueritas ē ppriū diuini eē. **ITEM.** Aug. de vera relig.

Ca. 34 Falsitas ē illis reb. q̄ imitant illud unū, quo ē unū, quicq̄d est: in quantum illud implere nō possunt. Si ergo nulla creatura pōt illud summe unum implere, ueritas non est aliqua creatura: sed in omnibus falsitas. Item, Aug. in Solil. & de Vera Relig. dicit, quōd lux increata est ratio cognoscendi: & sola lux increata ē ueritas: ergo ueritas est proprietas dei solius. **ITEM.** Anselm. in

Ca. 11
14. Li. de Veritate dicit, q̄ oīa sunt uera prima ueritate, aut ergo intelligit effectiue, aut formaliter. Nō effectiue: q̄a similiter omnia p̄nt dici bona prima bonitate: ergo intelligit formaliter: ergo nō ē alia ueritas, quā ueritas increata: ergo si illa ē, ē i. deo, &c. ergo ueritas ē solius dei pprietas. **ITEM.** Rationibus probatur sic. Veritas, & uanitas opponuntur; sed omnis creatura habet uanitatem, & permixtionem eum non esse, cum sit ex nihilo: & solus deus hac caret omnino: ergo in solo deo est ueritas. **ITEM.** Veritas opponit umbrę: quod

enim est umbra rei nō habet ueritatem: sed creaturę sunt umbrę illius summi: ergo nō habēt ueritatem in esse. **ITEM.** Veritas est qua aliquid est uerum: sed ueritas est uera, cum sit cognoscibilis. sed constat q̄ non alio, quā se: quia aliās esset abire in infinitum; sed quod est uerum seipso, est uerū p̄ essentiā: ergo oīs ueritas ē uera p̄ essentiā; sed sola ueritas increata ē uera p̄ essentiā; ergo ueritas ē pprietas dei solius.

CONTRA. Si ueritas est Dei pprietas: aut ergo ueritas cōplexa aut incōplexa. Non cōplexa; q̄a talis est cū compositione: in deo aut nō est cōpositio aliqua. Nō incōplexa: quia hęc cōuertit cū ente: ergo cū entitas nō sit dei pprietas, pari rōne nec ueritas erit. **ITEM.** Verū eque cōmune est, ut bonum, & quodammodo magis: sed bonitas non est dei pprietas: ergo pari ratione, nec ueritas. **ITEM.** Veritas est ratio discernendi creatorem a creatura, & creaturam a creatura: sed q̄d est rō discernendi, & distinguendi, est diuersum in diuersis; ergo alia ueritas est in deo, quā in creatura, & in una creatura, quā in alia; ergo non est proprium solius dei. **ITEM.** Aug. in Solilo. Verum est id quod est: ergo ueritas est ipsa entitas: ergo non est propriū essentię: quia si sic, qua ratione dicitur ueritas est proprietas essentię, posset dici e conuerso, cum omnino idem sunt.

RESOLVTIO.

Veritas quidem diuini esse proprietatis est: sed prout distinguitur contra impuritatem, dissimilitudinem, & obscuritatem.

R E S P. Dicendum, quōd ueritas habet

habet triplicem comparationē. Habet enim cōparari ad subiectum quod informat, ad principium quod representat, & ad intellectum quem excitat. In comparatione ab subiectum ueritatis dicitur ueritas actus, & potentię indiuisio. In comparatione ad principium, dicitur ueritas summę ueritatis, & primę representationis, siue imitatio. In cōparatione ad intellectum, dicitur ueritas ratio distinguendi. Et in omnibus illis comparationibus dupliciter potest accipi ueritas. Vno mō prout distinguit cōtra falsitatem. Alio modo prout distinguitur cōtra permixtionem, secundum quōd uerum dicitur purum, & impermixtum: Prout ueritas diuiditur contra falsitatem, qua est priuatio in diuisionis, imitationis, expressionis, sic cum in creatura sit aliquo modo inuenire, & indiuisio, & imitatione, & expressionem, sic est ueritas, non tantum in creatore: sed etiam in creatura, & sic non assignatur dei proprietas. Alio modo prout ueritas diuiditur contra permixtionem, siue impuritatem, sic est in solo deo. Nam in solo deo est indiuisio pura, non permixta alicui diuersitati. In solo deo est imitatio, & similitudo pura, non permixta alicui dissimilitudini. Et in solo deo est expressio luminis non permixti obscuritate. In creatura autem est indiuisio, cum actus, & potentię diuersitate, & imitatio cum dissimilitudine. Est ulterius in ea expressio cum obscuritate, & ideo hoc modo est ueritas diuini esse proprietas, & sic accipit Magister, & Aug. & Hie

ron. Vocant enim nerum esse q̄ nihil habet de possibilitate; nihil habet de uanitate, nihil de non entitate; & ideo in deo non cadit p̄teritio, & futuritio, quę aliquo modo non entia sunt, & sic procedunt due primę auctoritates, & rationes.

AD ILLVD, uero quod obiicitur, quod non sit alia ueritas quā æterna, quia ipsa sola facit intelligere. Dicendum, quōd sicut color est obiectum uisus, & motuum uisus; tamen non sine actu lucis, & differt ipsa a luce: sic dicendum, quōd ueritas creata quamuis non possit mouere sine ueritate increata, nihilominus est motiua suo modo, & alia ueritas est ab illa. **AD ILLVD,** quod obiicitur de Ansel. q̄ omnia sunt uera ueritate prima. Dicendum, quōd uerum de sui impositione dicit comparationē ad causam exemplarem, sicut bonum ad causam finalem. Sicut enim dicitur bonum ratione ordinis, sic uerum ratione expressionis, & ratio exprimendi est ipsius exemplaris: sicut ergo cum dicitur de bonis creatis, q̄ sunt bona bonitate increata, bonitas prædicat finem in ablatiuo, non formā: quia bonitas nullius creati est forma. Similiter cū dicit, quōd omnia sunt ueritate increata uera, ablatiuus dicit causam formalem, exemplarem. Omnia enim uera sunt, & nata sunt se exprimere expressione illius summi luminis, quod si cessaret influere, cetera desinerent esse uera: ideo nulla ueritas creata ē uera per essentiam: sed per participationem: & per hoc patet ultima rō. **AD ILLVD** uerō, q̄

obicitur in contrarium: q non est proprietates, patet Resp. Quoniam obicit de ueritate secundum q habet oppositionem ad defectum falsitatis, non ad permutationem possibilitatis: predicto enim modo conuenit non tantum creatori: sed etiam creaturae. AD ILLUD, quod obicit, quod ueritas est idem, quod diuina essentia. Dicendum, quod de ratione proprietatis in creatura sunt ista tria. Primum est q conuenit soli. Secundum est, q est ratio innotescendi. Tertium quod differt ab eo, cuius est proprietates. Duo prima sunt perfectiois: q excludit simplicitate; & id ueritas de diuina essentia p proprietates; ne q differat, uel sit inherens diuinae essentia, sicut ans subiecto; sed q soli conuenit, & e rō cognoscēdi eā. Et hoc est causa quare econuersio essentia non est proprietates ueritatis: quia nō est ratio innotescendi eam, sicut econuerso. SI AUTEM queras, cum idem significant essentia, & ueritas, quare unum est ratio cognoscēdi alterū, & non econuerso: Ad hoc dixerūt aliqui, q quis idem significant essentia, & ueritas: tamen unum, scilicet ueritas est magis ratio cognoscēdi ratione connotati. Sed hoc non potest stare: quia ueritas nihil connotat. Dicendum ergo, quod hoc est ratione modi significandi, & intelligendi. Et notandum, q dupliciter e loq de his uerbis. Vno modo rōne eius qd nominat: seu significat: Alio modo ratione eius, in quo significat poni quod nominant. Unde differt dicere sensum, & sensum hominis: quia primo dicitur com-

mune ad sensum hominis, & bruti: deinde, proprii. Quando si ergo accipimus huiusmodi nomina secundum se, alia est ratio essentia, alia ueritatis: quoniam essentia dicit quid, ueritas conditionem entis. Cum uero essentiam, & ueritatem trahimus ad deum, quamuis idem sint, tamē ratione generalium significatorum, unū accipitur ut proprietates alterius: & non est ibi synonymia, nec sunt nomina synonyma: sed manet ratio subiecti, & proprietates secundum modum significandi, & manet etiā secundum modum intelligendi. Quia per essentiam in creatura, intelligimus essentia in creatore: & p ueritate creatura intelligimus ueritate increata. Vn sicut ueritas creata est proprietates, & rō cognoscēdi essentia creatā: sic ueritas increata fm rōne significandi & intelligēdi e rō cognoscēdi, & intelligēdi essentiam increatam.

QUESTIO II.

An diuinum esse ita uerum sit: ut nō possit cogitari non esse?

VERVM hęc proprietates conueniat deo i summo. i. utrū diuinū esse sit adeo uerū, q nō possit cogitari nō esse. Et q sic, ut p Ans. qui dicit, q deus fm cōem animi acceptionē est, quo nihil maius cogitari pōt. Sed maius ē, qd nō pōt cogitari nō esse, quā qd pōt: ergo cū deo nihil maius cogitari pōt; diuinū esse ita ē, q nō pōt cogitari nō esse. ITEM. Damasc. dicit q cognitio efficiendi deū nobis nāliter ē impressa, sed nāles ipressiones non relinquūt, nec assuescūt i cōtrariū: ergo ueritas dei impressa mēti humana ē inseparabilis ab ipsa: ergo nō pōt cogitari

Pro sol. Cap. 3. 4. 5. Lib. 1. oribo f. dei. c. 1. 3.

gitari nō esse. ITEM. Maior ē ueritas in esse diuino, q i aliqua dignitate: sed aliqua dignitas ita ē uera, q nō est ei cōtradecere corde, ut oērotum est maius sua parte, & similia: unde non pōt cogitari non esse: ergo multo fortius hoc erit uerum dicere de prima ueritate. ITEM. Intellectus nr nihil intelligit nisi p primā lucē, & ueritatem: ergo oīs actio intellectus, q est in cogitādo aliqd esse, est p primā lucē: sed p primā lucē non conuenit cogitare primā ueritate non esse, ergo nec cogitare. Probatio maius, oīs sermo enunciatuus asserit se esse uerū, unde sequit: si homo est asinus, hominem eē asinū, est uerū: Sed oē quod ponit ueritate, ponit primā ueritate, quia oīs ueritas infert illā, ergo oīs sermo asserit primā ueritatem esse, ergo &c. ITEM. Oīs sermo enunciatuus, aut affirmatiuus est, aut negatiuus: sed affirmatiuus affirmat hoc de hoc, q sequit, si est ens, qd hoc, est ens, quod nō est hoc: quia cū d' co, ens hoc, dico ens limitatū, finitū, & arctatum: & taliposito, ponitur ens summu: ergo omnis sermo affirmatiuus circa creaturā infert Deū. ITEM. Negatiuus similiter, quia nullus sermo ē magis negatiuus quā iste, nulla est ueritas. Sed Aug. i Soliloq. pbat q sermo iste ponit primā aliquā ueritate esse. Quia si nulla ueritas est, uerum est, nullam ueritate esse: & si hoc ē uerū, aliqd est uerū, & si aliqd est uerū, aliqua ueritas ē: ergo &c.

SEDCONTRA. Damasc. dicit in tm pualuit perniciofa hominum malicia, ut dicat deum nō esse, secundū illud Psal. 13. di-

xit insipies &c. ITEM, idola dicunt: q non est alius deus nisi idola: & hoc credit, & cogitat: sed constat idola non esse deum, ergo &c. ITEM. Omne illud quod intellectu nō esse, pōt aliquid intelligi, pōt cogitari non esse. Sed dicit Boerius in Lib. de Hebdomadibus, q intellectu per impossibile summum bonum nō esse. adhuc, potest aliquid intelligi rotundum, & albu, ergo similiter in summo uero, & sic poterit cogitari non esse. ITEM, illud qd maxime nos latet, de facili pōt cogitari non esse: sed ueritas diuini esse est hmoi, qa deus habitat lucē inaccessibilem, ergo &c. ITEM. Quæro qd est dicere deū nō posse cogitari nō esse? Si qa nō pōt aliquo mō cogitari, nec uere, nec false; illud ē manifeste falsum. Si qa non pōt uere, similiter nec aīa, nec cœlum &c. huiusmodi. ITEM. qd cōtingit exprimere, contingit & cogitare: sed contingit exprimere diuinū esse non esse, ergo & cogitare. Quod cōtingat, hoc patet, cū d' in speciali, Deus nō est: et in generali, nihil est: & q neutra istarū inferat Deum esse, patet, quia oppositū nō infert oppositū, & q nihil ponit, nihil infert, qualibet autem istarum nihil ponit.

RESOLVTIO.

Tanta est diuini esse ueritas, ut cō assensu nō possit cogitari nō esse, nisi propter ignorantia cognatis, quid p nomē iportetur, igneatis. RESP. dicendum, q aliquid cogitare nō esse, ē dupliciter. Aut in rōne falsi: sicut cogito de hac, hō est asinus, & hoc cogitare, nihil aliud est quā quid est, qd d' intelligere: hoc mō pōt cogitari

In lib. an eē qd est bonum sit.

Ex r. per ihe.

Lib. 1. cap. 1. 3.

non esse ueritas diuini esse. Alio modo est cogitare cum assensu, sicut cogito aliquid non esse, & credo non esse: & hoc modo aliquid cogitare non esse, quod est, potest uenire aut ex defectu intelligentis, aut ex defectu intelligibilis. Defectus autem intelligentis est cæcitas, uel ignorantia, ob quam, quia ignorat rem, ideo cogitat ipsam non esse. Conuenit autem dupliciter esse cogitationem de aliquo ente, uide licet si est, & quod est. Intellectus autem noster deficit in cogitatione diuinæ ueritatis quantum ad cognitionem quid est, tamen non deficit quantum ad cognitionem, si est. Vnde Hugo. Deus ab initio sic cognitionem suam in homine temperauit, ut sicut nunquam quid esset, poterat ab homine comprehendi: ita nunquam quia esset, poterat ignorari. Quia ergo intellectus noster nunquam deficit in cognitione Dei si est, ideo nec potest ignorare ipsum esse, similiter non cogitare non esse. Quia uero deficit in cognitione quid est, ideo frequenter cogitat Deum esse, quod non est sicut idolum: uel non esse quod est, sicut Deum non iustum, & quia qui cogitat Deum non esse quod est, ut non iustum, per consequens cogitat ipsum non esse: ideo ratione defectus intellectus, Deus potest cogitari non esse, siue summa ueritas; non tamen simpliciter, siue generaliter, sed ex consequenti, sicut qui negat beatitudinē esse in deo, negat eam esse. Hoc autem modo procedunt rationes probantes quod aliquis intellectus cogitat, uel cogitare potest diuini

Lib. 1.
p. 3. p.
totum.

num esse non esse. Alio modo potest cogitari aliquid non esse propter defectum a parte intelligibilis, & huiusmodi defectus potest esse dupliciter. Aut defectus præsentis, aut defectus euidentiæ. Defectus præsentis, utpote: quia non semper, quia non ubique. Aut quia semper, & ubique, non ubique totaliter. Quia non semper est, aliquando est, aliquando non: & ideo aliquando uere potest cogitari non esse. Similiter de eo quod non est ubique, quia eadem ratione quæ potest cogitari non esse hic, potest cogitari non esse alibi. Similiter de eo quod semper adest, secundum partem adest, Deus autem est semper, & ubique, & totus semper & ubique, ideo non potest cogitari non esse. Hanc rationem assignat Ansel. in Lib. contra insipientem. Non solum propter defectum præsentis, potest cogitari aliquid non esse, sed et propter defectum euidentiæ, quia non est euidens in se, nec est euidens in probando. Sed diuini esse ueritas est euidens & in se, & in probando. In se, quia sicut principia cognoscimus in quantum terminos cognoscimus, & quæ prædicati clauditur in subiecto, ideo seipsis sunt euidentiæ: sic & in proposito. Nam Deus, siue summa ueritas est ipsum esse, quo nihil melius cogitari potest: ergo non potest non esse, nec cogitari non esse. Prædicatum enim clauditur in subiecto. Nec tantum habet euidentiā in se, sed etiam ex probatione, quæ diuinam ueritatem esse probat, & concludit omnis ueritas, & natura creata: quia si est ens per

1. Post
rio. cap.
quod ne
que om
niū, ne
que nul
lorū sit
demon-
stratio.

par.

participationē, & ab alio, est & ens per essentiā, & non ab alio. Probat etiam ipsam & concludit. omnis intelligentia recta: quia omni anime eius cognitio est impressa, & omnis cognitio est per ipsam. Probat iterum ipsam, & concludit omnis propositio affirmatiua. omnis enim talis aliquid ponit, & aliquo posito ponitur uerum, & uero posito ponitur ueritas, quæ est causa omnis ueri. propositio autem negatiua non infert ipsam nisi sophistice, ut dicunt. Vnde ex hoc quod est, nihil esse, uel nullam ueritatem esse, non contingit concludere, nec inferre ueritatem esse. Hęc enim propositio, nihil est, destruit omnem ueritatem, & ideo ad ipsam non sequitur aliqua affirmatiua, & hęc est falsa, si nihil est, nulla propositio est, nec aliquid, Augustin. autem tale argumentum non facit approbando; sed inquirendo. Concedendum est ergo, quod tanta est ueritas diuini esse, quod cum assensu non potest cogitari non esse, nisi propter ignorantiam cogitantis, qui ignorat quid est, quod per nomen dei dicitur. Et concedendæ sunt rationes ad hoc licet aliqua sint sophisticæ.

AD ILLUD ergo, quod obiicitur in contrarium, in tantum præualuit &c. Dicendum, quod Dam. loquitur de cogitatione quæ uenit ex excæcatione, quod patet ex ipso uerbo eius cum dicit, malitia. SIMILITER ad illud de idolo, dicendum, quod ideo errat, quia ignorat quid sit, unde non cogitat deum non esse, in uniuersali. AD ILLUD, quod obiicitur, quod intellectu deo non esse, possunt

alia non esse intelligi. Dicendum, quod Boetius loquitur de intellectu, quo per impossibile aliquid cogitamus; sed non assentimus. AD ILLUD, quod obiicitur, quod maxime nos latet, patet responsio, quod maxime nos latet, quid est; sed tamen maxime patet, si est. AD ILLUD, quod obiicitur, quod est dicere diuinam ueritatem non posse cogitari non esse. Dicendum, quod aliquis non potest credere quod deus non sit, dummodo utatur ratione. Non sic de creaturis. Quia & si certum est, unam creaturam esse uni, non tamen omnibus: quia non est ueritatis tantæ, ut se omnibus offerat æqualiter, sicut prima ueritas. AD ILLUD, quod obiicitur, quod conuenit exprimere, conuenit & cogitare. Dicendum, quod potest accipi cogitare generaliter pro actu mentis, siue erratis, siue non, siue assentiētis, siue non: & tunc est illud uerum: Vel pro cogitatione cum assensu, tunc est falsum: quia dignitatibus, id est propositionibus per se notis contingit ratione contradicere quantum ad exterius, non tamen quantum ad interius, ut dicit Philosophus in Lib. Posteriorū.

Collige
ex. 1. p.
se. Sed
clarus
ex. 4. m.
aphi.

ARTICVLVS II. QUESTIO I.

An deus immutabilis sit?

ONSEQUENTER secundo loco est questio de secunda proprietate diuini esse, scilicet immutabilitate, De qua duo querantur. Primo queritur utrum immutabilitas sit in deo. Secundo, utrum sit proprietatis dei tantum.

L. 4. C. 1.

Exo 5. Physi.

Quod inmutabilitas sit in Deo, ostenditur hoc modo. Omnis mutatio, aut est secundum substantiam, aut secundum accidens: sed Deus non mutatur secundum substantiam: quia omnine tate est corruptibilis: Deus autem, siue diuina substantia, cum non habeat principium, est incorruptibilis: ergo &c. Item. Nec secundum accidens: quia in Deo non est accidens: ergo nulla in eo est mutatio. Item. Omne, quod mutatur, per prius est in potentia, quod in actu: & in tali distat actus a potentia: sed Deus est purus actus: ergo nullo modo mutatur. Item. Fiat deductio Richar. Omnis mutatio, aut est in statum meliorem, aut deteriorē, aut parem; sed nullo istorum modorum mutatur diuina natura: non in meliorem: quia uerissime est: non in deteriorē: quia a semetipsa est: non in equalē: quia perfecta est: ergo nullo modo conuenit diuino esse mutabilitas.

CONTRA. Sap. 7. omnibus mobilibus mobilior est sapientia; ergo &c. SI DICATUR quod sapientia dicitur mobilis per causam; eo quod facit alia moueri. Contra, nihil dat quod non habeat; sed Deus dat omnibus motum: ergo motus, uel mutatio maxime est in Deo. Item. Omne, quod nunc est aliquid, quod non fuit prius est mutatum, sed filius Dei homo est, ab aeterno autem non fuit homo: ergo est mutatus. SI DICAS, quod homo predicatur de filio Dei, non per inherenciam, sed per unionem: & unio est relatio, & relatio aduenit sine mutatione, ut de nummo sit pretium, ut dicit Aug. in

5. de Trin. Contra. Ambrosius ait: Aug. Lib. 5. de Tri. C. 16. Quicumque de non agente fit agens, mutatur mutatione quae est ab otio in actum: sed Deus de non creante factus est creans: ergo est mutatus. SI DICAS, quod Deus de non agente fit agens, non propter mutationem sui, sed per mutationem effectus producti, sicut sol de non illuminante fit illuminans. Contra, non quia creatura est, ideo Deus creat, sed quia Deus creat, creatura fit, siue producit. Per prius est ergo Deus agere, quod creaturam fieri: ergo cum posterius non sit causa prioris, non quia creatura fit de non ente agens, Deus fit de non creante creans, sed econuerso: & ita mutatio est ratione agentis, non effectus. Item. Deus aliquid uult quod prius non uoluit: quia ex tempore uoluit creare, quod non uoluit ab aeterno, sed quicumque uult aliquid quod non prius uoluit, mutatus est: ergo &c. SI TRIV DICAS, quod ab aeterno uoluit creare mundum in illo instanti, sicut ego uolo audire missam cras. Contra, uoluntas Dei est causa rerum proxima, & immediata: sed posita causa proxima, & immediata, ponitur effectus: ergo si ab aeterno uoluit, ab aeterno mundus fuit.

RESOLVTIO. Cum nec tempore, nec loco, nec forma moueatur Deus: omnino inmutabilis dicendus est.

RESP. Dicendum, quod sicut dicit Boetius, Deus stabilis manens dat

Lib. 3. dat cuncta moueri: unde diuina essentia est inmutabilis. Non enim mutatur loco: quia ubique est. Non tempore: quia aeternitas simul est. Non forma: quia purus actus est. Unde mutationem secundum formam tollit simplicitas: secundum tempus tollit aeternitas: & in locum tollit immensitas: & ideo in Deo est summa stabilitas, & inde omnis motus causalitas. Quia sicut probat Augustinus & uult Philosophus. Omnis motus procedit ab immobili: ut cum mouetur manus, stat cubitus: & mouetur cubitus, stante humero: quia ergo Dei sapientia est stabilis, ideo omnia mouet.

Aug. 1. de Tri. cap. 1. Arist. De incessu & motib. animalium.

Quod obiicitur ergo de sapientia, quod dicitur mobilis, Dicendum, quod mobile dicitur actiue de ea: quia facit motum; non passiuē, sicut sensibile de animali. Et ad illud quod obiicitur, nihil dat alteri quod non habet. Dicendum quod triplex est aliquid habere, scilicet formaliter, exemplariter, causaliter: & quolibet istorum modorum, quod habet dare potest. Primo autem modo non habet Deus motum, sed secundo, & tertio sic. AD ILLUD, quod obiicitur de relatione. Dicendum, quod relatio cum dicitur de nouo, de necessitate ponit mutationem in altero extremorum: nec oportet quod in utroque: ideo ista relatio quae est personae ad personam, ponit mutationem in altera personarum: & una mutata, mutatur & reliqua: quia eadem sunt in essentia, ideo de necessitate si de non patre fieret pater, mutaretur. Relatio autem essentiae ad essentiam, non de necessitate ponit mutationem, nisi in altero extremorum.

Quia cum diuersae sint essentiae, potest una mutari, altera non permutat: ratio in relatione ad creaturam semper intelligitur in creatura facta mutatio, non in Deo. Tamen proprie loquendo, sicut alibi patet, deus non refertur ad creaturam, nisi secundum dici, & modum loquendi. Posset tamen aliter dici, sicut supra tactum est simile: quia relatio personalis dat personae existere: non sic autem relatio ad creaturam: & ideo sequitur, si incipit esse pater, incipit esse. Non autem sequitur hic, deus incipit esse homo, igitur incipit esse: & ideo bene ualet argumentum Ambrosii. Quod si pater incepisset gignere, quod esset mutatus: quia incepisset esse, non quia ab uno statu in alterum mutatus esset. AD ILLUD, quod obiicitur, quando de non agente &c. Dicendum, quod est agens quod est sua actio: & est agens quod non est sua actio. Agens quod non est sua actio; sic agit, quod inter ipsum, & effectum cadit medium, quod disponit ipsum: & tale agens nunquam fit agens de non agente, quin mutetur: quia nouum quid sibi aduenit. Sed agens quod est sua actio, agit seipso, & ratio in altero ipsum, & effectum non cadit aliquod medium ipsum disponens; & ideo cum de non agente fit agens: quia nihil nouum sibi accidit, ideo non mutatur: tale agens deus est. AD ILLUD, quod obiicitur de uoluntate, dicendum, quod causa proxima, & immediata dicitur tripliciter. Aut respectu substantiae, aut dispositionis, aut actus. Respectu substantiae, cum inter eam, & effectum

V. de d. 30. q. 3

Videis fra. di. 28. q. 2

non cadit alia substantia media
causans. Respectu dispositio-
nis, cum nõ additur noua dispo-
sicio ad effectum producendũ.
Respectu actus, quãdo actui cõ-
iungitur. Dico ergo, q̃ dei uo-
luntas fuit causa proxima, & im-
mediata ab æterno respectu sub-
stantiæ, & dispositionis, & nõ re-
spectu actus: quia actui non con-
iungitur uoluntas, nisi pro tem-
pore in quo uult agere, ut patet
cum dicitur, uolo cras legere, uo-
luntas non copulatur actui, ni-
si pro tempore crastino.

QVÆSTIO III.

An solus Deus immutabilis sit?

VTVM immutabilitas sit di-
uini essentia proprietatis, ita
quod nulli creaturæ conueniat.
Et quod sic uidetur. Quia I.
Thim. 6. dicitur de Deo quod
solus habet immortalitatem. Et
August. dicit contra Maximium.
In omni natura mutabili,
nonnulla mors est ipsa mutatio:
ergo si solus Deus habet immor-
talitatem, solus habet immuta-
bilitatem. **ITEM.** Omne uertibi-
le est mutabile, sed omnis crea-
tura est uertibilis. Vnde Dam.
Omne quod à uersione incipit,
in uersionem tendit &c. **ITEM.**
Omne, quod sibi relictum, in ni-
hilum cædit: quantum est de se,
est mutabile: sed omnis creatu-
ra est huiusmodi. Vnde Grego.

Lib. 16
Moral.
ca. 18.
non lon-
gè à me-
dio.
Hilar.
7. de
Trinit.

Cuncta in nihilum tenderent,
nisi manus conditoris ea retine-
ret, ergo &c. **ITEM.** Nullum ac-
cidens de se habet stabilitatem:
sed esse omni creaturæ accidit,
sicut dicit Hilarius, & habetur
in litera: quia ab alio uenit: ergo
omnis creatura quantum ad ef-
fectum est instabilis. **ITEM.** Omne

uanum est subiectum uariabili-
tati, sed omnis creatura uana,
cum sit ex nihilo. Vnde Rom.
8. Vanitati subiecta est creatu-
ra &c. ergo si omnis creatura ua-
na, nulla immutabilis est. **ITEM.**
Omne mutatum habet in se mu-
tabilitatem, sed omnis creatu-
ra facta est, ergo omnis creatura
mutatur, ergo nulla mutabilis.

CONTRA. Immutabilitas nõ
dicitur nisi tripliciter. Dicitur
enim immutabilitas, aut inua-
riabilitas, aut incorruptibilitas,
aut inuertibilitas. Ostenditur
autem quod inuariabilitas con-
ueniat creaturis, utpote princi-
piis. Nam Aug. ostendit in I.
Confess. q̃ materia informis est
inuariabilis. Quia quod caret
forma, caret ordine, caret uicissi-
tudine: ergo uariatione. Author
autem sex Principiorum dicit
hoc de forma: q̃ est in simplici,
& inuariabili essentia consistens.

ITEM. Videtur q̃ inuariabilitas
conueniat beatissimis: quia ubi per-
fecta beatitudo, ibi nulla deper-
ditio, & ubi hæc, nulla uariatio
est. **ITEM.** Variatio attenditur
sicut dicit Aug. super Gen. ad
literam: aut secundum locum,
aut secundum tempus: sed ali-
qua creatura caret determina-
to loco, & tempore, ut uniuersale
quod est semper, & ubique;
& cælum empyreum quod est
extra tẽpus, & locum: ergo &c.

ITEM. Si immutabilitas dicatur
incorruptibilitas, idem ostendi-
tur: nam omnis corruptio natu-
ralis uenit ex contrarietate: sicut
dicit Philosophus in Libro de
morte, & uita: sed multæ creatu-
ræ carent contrarietate: ergo &
corruptibilitate. **ITEM.** Omnis

cor-

corruptio est in aliqd prius se,
quia corruptio naturalis in ali-
quid est, sed principia non ha-
bent aliquid prius, utpote mate-
ria: ergo sunt incorruptibilia.
ITEM. Omne perpetuum est in-
corruptibile, sed aliqua creatu-
ra naturaliter est perpetua, ergo
&c. Minor probari potest sic,
perpetuitas est de ratione ima-
ginis. Vnde Aug. Non esset ani-
ma imago, si mortis termino
clauderetur, cum ergo anima na-
turalis sit imago: ergo naturali-
ter est immortalis siue perpe-
tua. **ITEM.** Ostenditur q̃ creatu-
ra sit inuertibilis, sic: uertibilitas
est in non esse, sed nihil est qd
creaturam aliquam possit uerte-
re in non esse: quia à se non uer-
titur, cum nihil se corrumpat:
ab alio non: quia actio creaturæ
in id terminatur, ex quo incipit:
sed nullius creaturæ actio inci-
pit ante esse: ergo &c. **PRAETER**
REA, distantia infinita est inter
esse creaturæ, & nihil: sed inter
extrema, in infinitum distantia
non potest fieri mutatio per uir-
tutem finitam: ergo nihil potest
cadere in nihil, nisi Deo facien-
te. **ITEM.** Vertibilitas dicitur per
corruptionem in non esse omni-
no: sed nihil quod corrumpitur,
cædit omnino in non ens, ergo
nullum corruptibile uertibile so-
lum. **SI TV** dicas, quod inuerti-
bilitatem non habet creatura per
naturam, sed per gratiam. **CON-**
TRA. Quod omnibus inest, est na-
turale: quoniam quod inest gra-
tia speciale est: sed naturale est,
quod est idem apud omnes: sed
fere omnis creatura est inuerti-
bilis: quia nulla redigitur in ni-
hilum, ergo hoc naturale. **ITEM.**

Ostenditur quod nec per gratiã,
quia gratia est perfectio natu-
ræ, ergo quod repugnat naturæ,
non datur per gratiam, ergo si
inuertibilitas est contra natu-
ræ, ergo non datur per
gratiam. **ITEM.** Obicitur de
illa gratia, q̃ si creatura est, est
uertibilis, si ergo conueniat ei
inuertibilitas, oportet quod per
aliam gratiam, & sic erit abire
in infinitum. Si ergo oportet sta-
re, patet q̃ non per gratiam.

SI DICAS quod gratia illa non
dicitur habitus, sed Deus gra-
tis conseruans: hoc nihil est,
q̃ sine Deo operante nulla crea-
tura operatur, ergo sicut nulla
creatura est inuertibilis nisi per
gratiam, sic nulla creatura ope-
ratur nisi per gratiam: ergo nul-
la operatio est naturalis, quod
stultum est dicere.

RESOLVTIO.

Si immutabilis dicatur idem quod
inuariabilis: solus Deus immuta-
bilis; nec quidquam omnino præ-
ter Deum. Si uero dicatur idem
quod incorruptibilis, & inuerti-
bilis: ut sic solus Deus immuta-
bilis dicatur per naturam: alia
à Deo non nisi per eius gratiã.

RESPOND. Dicendum q̃ immu-
tabilitas dicitur per priuationem
mutabilitatis. Mutatio autem di-
citur tripliciter. Vno modo ab
ente in ens, & hæc est mutatio
secundum accidens, & dicitur ua-
riatio. Alio modo ab ente sim-
pliciter in ens potetia, siue secun-
dum quid: & hæc est mutatio se-
cundum formam, & dicitur corru-
ptio: Alio modo est mutatio ab
ente in simpliciter non ens, &
hæc est secundum totam rei sub-
stantiam, & dicitur uersio. Secun-
dum

dum

Sum hoc intelligendum, quod immutabilitas dicitur tripliciter. Uno modo inuariabilitas, alio modo incorruptibilitas, & tertio modo inuertibilitas. Si ergo immutabilitas dicatur inuariabilitas, sic dico, quod in nulla omnino est creatura, neque per naturam, neque per gratiam, Nam omne creatum, aut est accidens, aut habet accidens, & ita uariabile: sic accepta inuariabilitas proprie, proprium ipsius Dei est. Si autem dicatur immutabilitas, incorruptibilitas: sic dico, quod in aliquibus est creaturis. In quibusdam per naturam, utputa in simplicibus. In quibusdam per gratiam, utputa, in glorificatis corporibus: nec sic est proprie proprium diuinæ essentiae. Si uero tertio modo dicatur inmutabilitas, sic omnibus creaturis inest per gratiam: nulli autem per naturam, nisi soli Deo. Inuertibile enim per naturam est, quod ex seipso habet, ut possit stare: hoc autem est in quo nulla est uanitas, uel uarietas, & in quo omnino nulla est essentiae mutatio, nec ad esse, nec ad non esse, & hoc est solum æternum: ideo hæc inuariabilitas est in solo deo, & est proprie proprium eius. Inuertibilitas autem per gratiam, inest omnibus, uel pluribus creaturis: quia deus sua gratuita bonitate cetera continet, ne in nihil cedat. Et loquor de creaturis que dicunt quid completum, & per se existens. Concedendum ergo, quod immutabilitas, ut priuat uariationem secundum accidens, quantum ad naturam, & potentiam, solius Dei est. Similiter, ut priuat mutationem in non esse se-

cundum actum, & potentiam, quantum est de natura, solius dei est, licet per gratiam conueniat multis creaturis: & sic procedunt rationes ad primam partem, uel concedenda sunt. AD ILLUD ergo, quod obicitur in contrarium, quod principia rerum sunt inuariabilia: Dicendum, quod uerum est si considerentur secundum essentiam abstractam: sed si considerentur secundum esse naturæ, sic de necessitate habent accidentia coniuncta, & possunt uariari, uariatio autem accidentalis respicit esse. AD ILLUD, quod obicitur quod in beatis non potest esse uariatio, Dicendum, quod uerum est quantum ad substantiam præmii, siue quantum ad præmium substantiale, cadit tamen quantum ad conuersionem ad inferius, tum quantum ad affectiones, sicut patet in angelis, tum quantum ad actiones. Unde beati erunt agiles, & poterunt moueri. AD ILLUD, quod obicitur de uniuersali, & empyreo. Dicendum, quod utrumque recipit uariationem, sed uniuersale ratione eius in quo est: quia mouentibus nobis, mouentur ea que in nobis sunt. Empyreum uero ratione contenti. Potest enim aliquid continere, quod non continet, & aliquid non continere quod continet. AD ILLUD quod obicitur de incorruptibilitate, Dicendum, sicut prædictum est, quod conuenit creaturis: aliquæ enim creaturæ sunt ita simplices, & ita bona coniunctione coniuncta, quod nulla cadit in eis contrarietas, nec est in eis maior ratio corruptionis quam in principiiis. Unde sicut principia non sunt resolubilia in aliquid, tamē

cede.

exderet in nihil, si sibi relinquerentur, sic intelligendum in aliquibus substantiis. Unde non est dicendum, quod sit uerum quod compositum sit resolubile secundum rem: sed (sicut dicit Anselmus) est resolubile re, uel intellectu. Unde concedenda sunt rationes ad hoc inductæ.

Ansel.
in libr.
simil.

AD ILLUD uero, quod obicitur de uertibilitate, dicendum, quod qualibet creatura uertibilis est per naturam, si sibi relinquitur. Si queritur causa huius, dicendum, quod huius uersionis cum sit defectus purus, non est reddenda causa efficiens, uel reducens in non esse, sed solum deficiens. Propter quod notandum, quod natura dicitur naturalis origo. Origine autem creaturæ & est ex nihilo, & est ex suis principiiis: secundum hoc dupliciter dicitur aliquid ipsi creaturæ naturale, uel quia inest ei ex eo quod est ex nihilo: uel quia inest ei ex eo quod est ex suis principiiis. Et quia nihil, nullius est causa efficiens, sed deficiens, ideo proprietates, que inest creaturæ ratione eius quod est ex nihilo, non sunt positiones, sed defectus: nec sunt a uirtute, sed a defectu uirtutis, nec habent causam efficiem: & tales sunt, uanitas, instabilitas, uertibilitas. Si ergo queratur a quo est uertibilis creatura, Dico quod non ab aliquo efficiente, sed per defectum in seipsa. Secundum autem quod naturale dicitur inesse rei per propria, & intrinseca principia: sic non dicuntur naturaliter inesse priuationes, uel defectus, sed habilitates: & ideo hoc modo accipiendo naturale, nulla creatura est uertibilis in non esse: nec tamen dicitur inuerti-

bilis naturaliter: quia naturale est in quod potest natura: sed principia rei non possunt in rei conseruatione, nec conseruatione sui: & ideo inuertibilitas non est homini naturalis, nec tamē est contra naturam, imo est ei consona: quia omnis natura appetit saluari, quauis ex se non possit, & maxime illa creatura, que appetit beatificari, & hæc est illa, que ad Dei imaginem facta est. Et quia desiderium naturæ non est frustra, ubi deficit natura, supplet Dei gratuita influenza. Et sic patet quod uertibilitas inest per naturam, sed inuertibilitas per gratiam. AD ILLUD, quod obicitur de comparatione gratiæ ad naturam, intelligendum est, quod gratia dicitur adiutorium ueniens a superiori, respectu eius, quod est supra posse naturæ. Hoc autem adiutorium est duplex. Aut respectu esse simpliciter, aut respectu esse perfecti. Si respectu esse simpliciter, utputa conseruationis esse: quia nulla principia cum sint uana de se, possunt seipsa conseruare, sic non est mediante aliquo habitu infuso, uel dato: quia respicit esse, quia esse est commune omnibus, ideo hæc gratia est omnibus communis. Unde hæc est gratia habens modum naturæ, & hæc est gratia qua datur cetera uertibilia. Alio modo dicitur gratia adiutorium respectu perfecti esse: & quia perfectio esse est in his que ad beatitudinem ordinantur, respicit bene esse: uel esse quod non est omnium: ideo hæc est habitus specialis aliquorum, non omnium: & hæc est gratia per modum gratiæ.

Ex

EX HIS patet quod obiicitur de gratia. Obiicit enim secundum quod gratia est specialis habitus diuisus contra naturam, & sic dicit aliquid de nouo creatum sed gratia prædicto modo non. Et ex hoc patet ultimo obiectum: quia gratia dicitur adiutorium respectu eius quod est supra posse naturæ, & quia conseruatio principiorum est supra posse naturæ, non autem egressus actionum, imo infra, ideo patet &c.

DISTINCTIO VIII.

PARS SECVNDA.

De simplicitate diuinæ essentia, uel naturæ.

Cap. 6.

Ademque sola proprie, ac uere simplex est, ubi nec partium, nec accidētium, nec quarūlibet formarū ulla est diuersitas, siue uariatio, uel multitudo.

Vt autem scias quomodo simplex sit illa substantia, te docet Aug. in 6. Lib. de Trin. Animaduerte primò, quare omnis creatura sit multiplex: & nullo modo uere simplex, & primum de corporali, postea de spiritali creatura. Corporalis utique creatura ex partibus constat, ita ut sit ibi aliqua pars minor, alia maior: & maius sit totum quam quælibet pars: & in unoquoque corpore aliud est magnitudo, aliud color, aliud est figura. Potest enim imminuta magnitudine manere idem color, & eadem figura: & colore mutato, manere eadem figura, & eadem magnitudo. Ac per hoc multiplex esse cōuincitur natura corporis: simplex autem nullo modo.

Spiritalis creatura quō sit multiplex, & non simplex.

Ex eo-
dem li.
6.6. eo.
Creatura quoque spiritalis, ut est anima, in comparatione quidem corporis est simplex: sine comparatione uerò corporis, est multiplex, & non simplex. Quæ ideo simplex dicitur respectu corporis, quia moles non diffunditur per spatium loci, sed in unoquoque corpore, & in toto tota est, & in quolibet eius parte tota est. Et ideo cū sit aliquid, in quauis exigua particula corporis, quod sentiat anima, quauis non fiat in toto corpore, illa tamē tota sentit, quia tota non latet. Sed tamē nec in ipsa tota aīa uera simplicitas est. Cū enim aliud sit artificiosum esse, aliud in ertem, aliud acutū, aliud memorem, aliud cupiditas, aliud timor, aliud letitia, aliud

aliud tristitia: possintq; hæc & alia huiusmodi innumerabilia in aīa inueniri natura, & alia sine alijs: & alia magis, et alia minùs: manifestū est aīa non simplicē, sed multiplicē esse naturā. Nihil. n. simplex mutabile est: oīs aut creatura mutabilis est: nulla ergo creatura uerè simplex est. Deus uerò etsi multiplex dicatur, uerè tamē & summè simplex est. Dicitur. n. magnus, bonus, sapiēs, beatus, uerus, & quicquid aliud nō indignè dici uidetur: sed eadē magnitudo eius est, quæ sapientia. Non. n. mole magnus est, sed uirtute: & eadē bcnitas eius est, quæ sapientia, & magnitudo, & ueritas: & non est iai aliud ipsum beatum esse, & aliud magnum, aut sapientem, aut uerum, aut bonum esse, aut omnino esse.

Qualiter Deus cū sit simplex, multiplex tamen dicatur.

Hic diligenter notandum est cū dicat Aug. solum Deum uerè simplicem esse: cur dicat eūdem multipliciter dici. Sed hoc non propter diuersitatē accidētium, uel partium dicit, sed propter diuersitatem, ac multitudinem nominum, quæ de Deo dicuntur: quæ licet multiplicia sint, unū tamē significent, scilicet diuinam naturā. Hæc enim non ita accipiuntur, cū de illa incōmutabili æternaque substantia incomparabiliter simpliciore, quam est humanus animus, dicuntur, quemadmodum cū de creaturis dicuntur. Vnde Aug. in 6. Lib. de Trin, Deo, inquit, est hoc esse, quod est fortē esse, uel sapientem esse, uel iustum esse, & si quid de illa simplici multiplicitate, uel multiplici simplicitate dixeris, quod substantia eius significetur. Humano autem animo non est hoc esse, quod est fortem esse, aut prudentem. aut iustum: potest enim esse animus, & nullam istarum habere uirtutum.

Tanta est Dei simplicitas, quod nulli prædicamentorum subiicitur.

Quod autem in natura diuina nulla sit accidentium diuersitas nullaque penitus mutabilitas, sed perfecta simplicitas; ostendit August. in Lib. 5. de Trinit. dicens. Intelligamus Deum quantum possumus, siue qualitate bonum, siue quantitate magnum, sine indigentia creatorem, sine situ præidentem, sine habitu omnia continen-

tem, sine loco ubique totum, sine tempore sempiternum, sine ulla sui mutatione mutabilia facientem, nihilque patientem, quisquis Deum ita cogitat, etsi nondum potest omnino inuenire quid sit ipse: pie tamen caueat quantum potest aliquid de illo sentire, quod non sit. Ecce si subtiliter intendas ex his atque predictis aperitur, illa predicamenta artis dialecticæ Dei naturæ minimè conuenire, quæ nullis est subiecta accidentibus.

Quod Deus non propriè, sed abusiue dicitur substantia. Cap. 4.
& 5. Vnde nec propriè dicitur substantia, ut Augu. ostendit in Lib. 7. de Trini. Sicut ab eo quod est esse appellatur essentia, ita ab eo quod est subsistere substantiam dicimus: si tamen dignum est, ut Deus dicatur subsistere. Hoc enim de his rebus rectè intelligitur, in quibus, ut subiectis, sunt ea quæ in aliquo subiecto esse dicuntur: sicut in corpore color, aut forma. Corpus enim subsistit: & ideo substantia est. Res verò mutabiles, neque simplices propriè dicuntur substantiæ. Deus autem si subsistit, ut substantia propriè dici possit, inest in eo aliquid tanquam in subiecto, & non est simplex. Nephastum est autem dicere ut subsistat Deus, & subsistat bonitati suæ: atque illa bonitas non substantia sit, uel potius essentia, neque ipse Deus sit bonitas sua, sed in illo sit tanquam in subiecto. Vnde manifestum est Deum abusiue substantiam uocari, ut nomine usitatori intelligatur essentia, quod uerè ac propriè dicitur, ita ut fortasse solum Deum dici oporteat essentiam. Est enim uerè solus, quia incommutabilis est.

Quod non est aliquid in Deo, quod non sit Deus.

Huius autem essentiæ simplicitas, ac synceritas tanta est, quod non est in ea aliquid, quod non sit ipsa: sed idem est habens, & quod habetur. vnde Hilarius in 7. Lib. de Trin. ait, Non ex compositis Deus, qui uita est, subsistit: neque qui uirtus est, ex infirmis continetur: neque qui lux est, obscuris coaptatur: neque qui spiritus est, ex disparibus formalis est, totum quod in eo est, unum est. Idem in 8. Lib. de Trinit. Non humano modo ex compositis Deus est, ut in eo aliud sit quod ab eo habetur, & aliud sit ipse qui

habet

habeat, sed totum una est natura, scilicet, perfecta & infinita, & non ex disparibus constituta, sed uiuens per totum ipse cap. 3
sa. De hoc eodem Boetius in 1. Lib. de Trin. ait. Quocirca hoc uerè unum est, in quo nullus numerus, nullum in eo aliud præter id, quod in eo est; neque enim subiectum fieri potest. Augu. quoque in Lib. de Fide & Symbolo dicit: In Dei substantia non est aliquid, quod non sit substantia: quasi aliud cap. 9.
circa h.
eiusde.
ibi substantia, aliud quod accidit substantiæ. Sed quicquid ibi intelligi potest, substantia est. Verùm hæc dici possunt facile, & credi: uideri autem nisi puro corde omnino non possunt. Item Augu. 15. Libro de Trinitate sic habetur in natura uniuscuiuscunque trium, quod qui habet, hoc sit quod ca. 19.
habet, sicut immutabilis simplexque substantia. Vnde Isidor. ait, Deus simplex dicitur, siue non amittendo quod habet, seu quod aliud non est ipse, & aliud quod in ipso est. Et cum tantæ simplicitatis atque synceritatis sit natura diuina, est tamen in ea trinitatis personarum. Vnde August. in Lib. 11. de Ciuitate Dei. Non propter hoc naturam summi boni simplicem dicimus, quia est pater in ea solus, aut filius in ea solus, aut Spiritus sanctus in ea solus: aut quia est sola ista nominum Trinitas, siue substantia personarum, sicut Sabelliani putauerunt. Sed ideo simplex dicitur, quia est hoc quod habet; excepto quod relatiue quæque persona ad alterum dicitur, nec est ipsa. Nam utique pater habet filium, ad quem relatiue dicitur, nec tamen ipse est filius: & filius habet patrem, nec tamen ipse est pater. In quo uero ad semetipsum dicitur, non ad alterum, hoc est quod habet: sicut ad semetipsum dicitur uiuus habendo uitam, & eadem uita est ipse. Propter hoc utique natura hæc dicitur simplex, quod non sit aliud habens, & aliud id quod habet, sicut in ceteris rebus est. Non enim habens liquorem liquor est, nec corpus color, nec anima est sapientia. Ecce quanta est identitas, quanta est unitas, immutabilitas, simplicitas, puritas diuinæ substantiæ, iuxta infirmitatis nostræ ualitudinem assignauimus.

Vpra ostendit Magister duas proprietates diuinę essentię, scilicet ueritatem, & incommutabilitatem. Hic ostendit simplicitatem diuinę essentię, uel naturę. Et habet hęc pars tres. In prima ostendit quod proprie est simplex. In secunda quod uere ibi. *Hic diligenter notandum est, &c.* In tertia quod summe, ibi. *Huius autem essentia simplicitas &c.* Prima iterum pars habet tres partes. Primo proponit, quod proprie est simplex. Secundo ostendit quod non conuenit naturę corporali, ibi. *Et autem sola, & modo simpliciter &c.* In tertia quod non conuenit naturę spirituali, ibi. *Creatura quoque spiritualis &c.* Similiter pars, in qua ostendit quod est uere simplex, habet tres partes. In prima ostendit quod in Deo est pure multiplicitas nominum. In secunda ostendit quod in eo non est diuersitas predicamentorum, ibi. *Quod autem in natura diuina &c.* In tertia concludit quod nomina predicamentorum in diuinis non possunt dici proprie, & etiam nomen primi predicamenti, ibi. *Vnde nec proprie dicitur substantia &c.* Similiter tertia pars, in qua ostendit, quod est summe simplex; habet tres. Primo enim ostendit, quod tanta est ibi simplicitas, quod nulla est ibi rerum diuersitas. Secundo quod cum hac simplicitate stat personarum pluralitas, ibi. *Et cum tanta simplicitatis &c.* Tertio uero & ultimo epilogat, quod ostensa est in diuina essentia triplex proprietates ibi. *Ecce quanta est ueritas &c.* *Ademq; sola e t.* In parte ista

Dub. 1.

Ecirca literam incidit hęc quę

stio de ordine. Cum enim compositio in creatura sit ratio, & causa mutationis, simplicitas est causa immutabilitatis: quia si affirmatio sit causa affirmationis, & negatio causa negationis: ergo cum causa sit ante effectum, debuit primo Magister ponere proprietatem simplicitatis. Respon. Dicendum quod reuera compositio secundum rationem intelligendi, prior est quam mutatio: sed quoniam negationes se habent econuerso affirmationibus, hinc est, quod immutabilitas est prior: ita uolunt aliqui dicere. Potest tamen aliter dici, & melius, quod est prius nobis, & prius notius simpliciter; & quia simplicitas est maxime nobis occulta, propter hoc quod simplex in quantum simplex habet rationem principii, & nos uenimus a cognitione posterioris in cognitionem prioris: ideo prius agit de immutabilitate quam simplicitate. Iterum queritur de hoc quod dicit in litera. [Eadem que sola proprie, ac uere simplex quia nec habet compositionem partium, &c.] uidetur superflua dicere, quia simplex est cuius pars non est. sicut compositum dicitur quod habet partes. Respon. Dicendum, quod Magister notificat hic simplex secundum quod est Dei proprium, quod ita opponitur compositioni, & multipliciati. Quantum ergo ad priuationem compositionis, dicit quod non habet multitudinem partium: quantum uero ad priuationem multipliciatis extraneę, dicit, quod non habet ueritatem accidentium: quantum uero ad priuationem multipliciatis intrinsecę,

secę, dicit, quod non habet uarietatem formarum, ut generis & speciei differētiar & hoc modo simplex est simplex uere, & proprie, quod solius Dei est.

Dub. 2. Lib. 6. de Tri. esp. 6. Cum enim aliud sit artificiosum esse &c.] Probat hic Augustinus animam esse compositam propter multitudinem proprietatum. Sed contra. Nulla substantia componitur ex proprietatibus, nec per se, neque cum alio: ergo ex hoc non probatur, quod anima sit composita. Respond. Dicendum, quod Augustinus hoc non probat nisi a posteriori. Compositio enim accidentis ad subiectum, & diuersitas, necessario presupponit aliam compositionem quia, ut dicit Boetius, quod est pure forma, subiectum esse non potest: ergo ad hoc quod aliquid sit subiectum accidentium plurium, oportet in illo preexistere compositionem intrinsecam: sed anima capit in se multitudinem accidentium, & ideo necessario infertur a posteriori, quod ipsa sit composita, licet non ex accidentibus.

Dub. 3. Sine qualitate bonum, sine quantitate magnum &c.] Videtur male dicere: quia a quocumque remouetur superius, & inferius: ergo si non habet qualitatem, nec bonitatem. Si tu dicas, quod bonitas illa non est species qualitatis. Queritur, quare non similiter dicitur in diuinis qualitas diuina, sicut bonitas diuina? Respon. quidam uolunt dicere, quod nomen generis non transfertur ad diuinas: tum quia non dicit rei complementum sicut species, tum quia signat in concrectione ad substantiam, & in dependentiam: nomina autem specialia connotant effectum in creatura, & ideo di-

citur sine qualitate bonus. Sed si quis uelit inspicere, inuenit hoc non habere ueritatem. Si ergo queratur, quomodo differt in Deo magnitudo, & bonitas: Dicendum, quod magnitudo significat diuinam essentiam, per modum quantitatis, bonitas per modum qualitatis: ergo isti modi cadunt in Deum. Et iterum. Si queratur qualis est Deus. Respon. bonus, & magnus: Et ideo dicendum, quod nomina generum in diuinis reperiuntur: sed non pro ut habent rationem generis: quia Deus in nullo genere est: & ad hoc significandum remouet Augustinus nomina nouem generum, in quantum sunt genera.

Dub. 4. Si tamen dignum est ut Deus etc.] Videtur satis dignum: quia summa nobilitas est, per se subsistere. Respon. Dicendum, quod duplex est proprietates ipsius substantię, scilicet per se stare, & alii subsistere: primum est perfectionis, secundum imperfectionis, & ideo ratione primę, dicitur digne: non ratione secundę.

Dub. 5. Non ex compositis Deus, qui uita est, &c.] Queritur, quare differentia est inter illas differētias. Quia si nulla est, uidetur facere inculcationem. Respon. Dicendum, quod quidam uoluerunt quod illa quatuor excludantur quatuor genera compositionum. Prima enim est essentia ex principiis essentialibus: ratione cuius dicitur quod Deus non est in compositis, id est simul positus. Secunda est substantia ex principiis naturalibus, quę sunt materia & forma: ratione cuius dicitur, neque ex infirmis: quia materia subiecta est priuationi, quę

LIBRI PRIMII
 facit formam mutabilem, & infirmam; & similiter materiam. Infirmam. n. dicuntur istabilia. Tertia est compositio mixti ex miscibilibus: rōne cuius dicit. Neque ex obscuris: quia ubi mixtio ibi quaedam formarum confusio, & ita obscuratio. Quarta est compositio animati ex partibus disparibus, ex anima uidelicet, & corpore, ratione cuius dicit, Nec ex partibus disparibus, quia ipse est spiritus. Aliter tamē potest dici, quod excludit eandem compositionem, ratione diuersarum conditionum. Ad hoc enim quod principia aliquid constituent, oportet quod principia sint differentia, sint dependentia, sint imperfecta, sint etiam difformia. Si. n. essent omnino conformia, & perfecta, non possent aliquid constituere: quia ex duobus entibus in actu nihil fit. Quia ergo differentia, ideo sunt composita, quasi cum aliis posita. Quia dependentia, ideo informia, uel infirma. Quia imperfecta, ideo obscura. Quia dissimilia, ideo disparia. Deus autem non potest esse ex dependentibus, & diuersis: quia est unita per essentiam. Non potest esse ex infirmis, quia uirtus per essentiam. Non potest esse ex imperfectis, & obscuris, quia lux est. Similiter non potest esse ex disparibus, & dissimilibus: quia spiritus per essentiam. Summa ergo actualitas, summa potestas, summa claritas, summa spiritualitas, non permittunt in Deo, esse aliquam compositionem. Vnde ex his quatuor conditionibus, quatuor rationes eliciuntur probantes Deum simplicissimum.

LIBRI PRIMII
 ARTICVLVS I.
 QVAESTIO I.

An Deus sit summè simplex?

D intelligentiam eorum, quae dicit Magister in littera quatuor quaeruntur. Primo quaeritur, utrum in Deo sit summa simplicitas. Secundo utrum simplicitas sit Dei proprietas. Tertio propter illud quod dicitur in littera de anima rationali. Quaeritur utrum anima rationalis sit in toto corpore, ita quod in qualibet parte. Quarto quaeritur, utrum Deus sit in aliquo determinato genere.

QUOD in Deo sit summa simplicitas, sic probatur. Omne primum est simplicissimum: quia quanto aliquid prius, tanto simplicius: sed Deus est primum in genere entium; eo quod nec est, nec esse potest, nec cogitari prius: ergo est ita simplex, quod ipso nihil simplicius esse potest, uel cogitari, ergo est simplicissimum. **ITEM.** Omne quod est quicquid habet est simplicissimum, Deus est quicquid habet: ergo &c. Prima patet in se. Minor probatur sic. Deus habet potentiam, sapientiam, & sic de aliis: aut ergo est sua potentia, aut non. Si sic, habeo propositum. Si non est sua potentia, cum sit potens potentia, habet posse ab alio: ergo Deus est ab alio: quod si hoc est falsum: ergo illud ex quo sequitur. **ITEM.** In esse nobilissimo, debet omnis conditio nobilitatis poni in summo: sed deus est ens nobilissimum, & simplicitas est conditio nobilitatis: ergo ponenda est in Deo in summo,

RESOLVTIO.

Cum Deus sit quicquid est: maneatque in pluribus non multiplicatus, ritè simplicis sumus dicendus est.

RESP. Dicendum, quod sicut primae rationes probant, in deo ponenda est summa simplicitas.

AD ILLUD, ergo quod obiicitur, quod fides non intelligit ipsum, ut simplicissimum. Dicendum, quod fides intelligit eum, ut simplicissimum: & qui aliter intelligit, non intelligit, ut summe simplex, quod patet sic. Quoniam est intelligere unum in uno, & unum in pluribus multiplicatum, & unum in pluribus non multiplicatum. Simplicius autem intelligitur unum in pluribus esse multiplicatum, quam unum in uno: quod patet: quia uniuersale est simplicius, singulari: & adhuc multo simplicius intelligitur, quod est unum in pluribus non multiplicatum: Hoc modo intelligit fides nostra Deum, & ideo simplicior est Deus, quia est in omnibus non multiplicatus, quam si esset in uno solo, uel in pluribus multiplicatus. Hinc est, quod Deus simplicissimus est, & fides nostra eum, ut simplicissimum intelligit: & qui intelligit Deum plurificatum in essentia, uel unum in supposito, derogat summae simplicitati eius: derogat etiam nobilitati eius, quoniam ubi summa simplicitas intelligitur, oportet summam actualitatem intelligi, si summe nobilis est: & ubi est summa actualitas, summa diffusio, & compositio debet poni: & ista non potest esse nisi

mo, ergo Deus est summè simplex. **ITEM.** Quāto aliquid simplicius, tanto potentius in uirtute, & econuerso: quia uirtus unita plus potest quam multiplicata; sed Deus est infinitus, & immensus uirtute: ergo est infinitus simplicitate: ergo in deo est summa simplicitas.

CONTRA. Simplicius cogitatur aliquid, cum cogitatur, ut abstractum à pluribus; quāto quod cogitatur, ut contentum in pluribus: ergo cum fides nostra cogitet Deum, ut in pluribus; non cogitat eum, ut simplicissimum: ergo si fides uere cogitat, Deus non est simplicissimus. **ITEM.** Maior est simplicitas, ubi est identitas sine diuersitate, quāto cum diuersitate: sed in Deo est identitas cum diuersitate suppositorum: ergo in deo non est summa simplicitas. **ITEM.** Maior est simplicitas, ubi est unitas sine pluralitate, quia numerus dicit aliquo modo compositionem, respectu cuius unitas est simplex: ergo cum in Deo sit unitas cum pluralitate personarum, patet &c. **ITEM.** Maior est simplicitas, ubi non tantum subiectum, sed etiam proprietates est eadem cum proprietate: quia quando proprietates differt a proprietate, in uno sunt plura differentia: ergo non est simplex: sed in diuinis personis, in eadem persona differt proprietates à proprietate, unde innascibilitas differt à paternitate: ergo &c.

in sempiterna productione rei oīno infinite, & equalis in uirtute: & hoc nō pōt esse in alieta te essentia: ergo nō pōt intelligi diuina essentia simplicissima, nisi in tribus personis intelligatur tota esse, quarū unā sit ab alia. QUANDO ergo obiicitur, q̄ simplicius est abstractum à pluribus quā in pluribus, aerū est, si ī illis pluribus plurificetur. Si autem non plurificatur: non est uerum. AD ILLUD, quod obiicitur, quod maior est simplicitas, ubi nulla diuersitas. Dicendum, quod diuersitas dupliciter potest uenire. Vel ex additiōe, uel ex origine. Ex additione, cū est diuersitas in proprietatibus absolutis, quæ diuersæ sunt in diuersis, ut albedo in Petro, Paulo, & Gregorio: & hæc priuat simplicitatem, quia ponit compositionem. Est alia diuersitas ueniens ex sola origine, ut puta, quia una persona emanans ab alia, differt ab ea: & hæc non repugnat simplicitati, quia nullā ponit compositionē: sed solum ordinem, & respectum ad aliū, & hoc nō proprie dī diuersitas, sed distinctio, & discretio: & hoc manifestum est si intelligamus patrem seipso generare filium, & intelligamus eum gnare, & iterum non generare, nulla est hic compositio, quia nulla additio. AD ALIUD, quod obiicit, q̄ maior est simplicitas, ubi nulla pluralitas. Dicendum, q̄ duplex est pluralitas. Quædam, in qua plus est in duobus q̄ ī uno: ut in hominibus plus est de bonitate quā in uno: & ista pluralitas repugnat simplicitati: quia unitas addit supra unita-

tem. Quædam autem est pluralitas, in qua tantum in pluribus est, quantum in uno, & hæc est in diuinis: quia tantum de esse, & bonitate, & uirtute est in una persona, quantum in pluribus: & ista pluralitas nihil addit ad unitatem, & ideo nullam omnino ponit compositionem, nec priuat simplicitatem. AD ILLUD, quod obiicitur, q̄ in patre differt proprietatē a proprietate. Dicendum, quod proprietatē differt a proprietate tripliciter. Aut respectu subiecti, aut respectu sui, aut respectu obiecti. Si respectu subiecti, quia causantur ex diuersis naturis in ipso repertis, sic ponit compositionem, quia ponit subiectum esse in pluribus. Si respectu sui, sic differt Musica, & Grammatica in Petro, & sic ponit similiter compositionem: quia ponit subiectum subesse pluribus. Si respectu obiecti, sic ponit subiectū comparari pluribus, & hoc modo non ponitur compositio, sed distinctio. Exemplum est in p̄cto, quod est principium, & finis respectu diuersarum linearum: hoc modo est differentia proprietatum in diuinis, &c.

QVÆSTIO II.

An soli Deo conueniat summè simplicem esse?

UTRUM simplicitas sit Dei proprietatē. Et quod sic uideatur hoc modo. Nulla creatura est actus purus, quia in omni creatura [ut dicit Boetius] differt quo est, & quod est: ergo in omni creatura est actus cum possibili: sed omnis talis habet in se multiformitatem, & caret simplicitate: ergo &c. ITEM. oīs crea-

Elice ex Libr. de Trin.

creatura habet esse finitum, & limitatum, ergo habet esse artatum: sed ubicunque est esse limitatum, est ibi aliquid quod contrahitur, & aliquid quod conpositio, & differentia: ergo omnis creatura est cōposita: ergo nulla simplex. ITEM. omnis creatura habet esse datum aliū: de acceptum, ergo nulla creatura est suum esse, ergo ī omni creatura est dependentia, siue differentia: sed nullum tale est simplex simpliciter, ergo, &c. ITEM. omne, quod est post primā unitatem, deficit ab illa: ergo statim cadit in dualitatem, sicut dicit

Libr. de Diony. q̄ post monadem, dyas Diuin. est: ergo omnis creatura est à prima unitate, ergo omnis creatura est ab illa deficiens.

Ex. 2. d. Gen. & corrup. 96. CONTRA, ab uno non procedit nisi unum: & a uero nō procedit nisi uerum: sed unitas, & simplicitas, eandem rationem habet in deo: ergo sicut ab uno unum, ita à simplici, simplex.

ITEM, ut specialiter, q̄ simplicitas sit in creaturis: quia simplex est quod non habet partem: sed punctus nō habet partem, quia ita diffinitur. Punctus est, cuius pars non est, ergo, &c. ITEM, omne illud, ante quod non est aliud, est simplex: quia si compositum est, necessario habet ante se aliud: sed eis est primū, sicut dicit Auctor de causis: sed primum rerum creaturarum est esse: ergo, &c. ITEM, omne illud est simplex, in quo stat resolutio, sed resolutio stat in principiis, quæ sunt materia, & forma, quia materia ulterius non resouitur, cum sit status in causis,

Propo. 4.

alioquin esset ire in infinitum: ergo cum resolutio stet in creato, aliquid creatū est simplex. Si uero dicas, q̄ principia non habent omnimodam simplicitatē, quia quamuis non componantur ex aliis, tamen componuntur aliis. Contra. Hoc nō uideatur facere cōtra simplicitatem, q̄ componatur aliis. Nam q̄ aliquid non sit componibile aliis, non facit aliquam simplicitatē, cum ista proprietatē sit in indiuiduis completis, quæ maxime sunt composita: ergo hoc quod dico, componibile aliis, non tollit ab eis simplicitatē, & sic, &c.

RESOLUTIO.

Essentialiter solus deus summe simplex est: cum in eo nulla sit compositio, aut differentiarum multiplicatio.

RESP. Dicendum q̄ simplicitas essentia priuat compositionem, & priuat essentialē differentiam, siue multiplicatē. Vnde simplex est, quod non habet compositionem partium, nec multiplicatē actionum, siue formarum. In solo autem Deo est priuatio compositionis & differentia, siue multiplicatē: ideo simplicitas in solo deo est essentialiter. Vnde notandū, q̄ multiplex est compositio. Vna compositio est ex partibus essentialibus, & hæc est in omnibus per se entibus. Alia est ex partibus integrantibus: & hæc est in omnibus corporibus. Tertia est ex partibus dissimilibus, siue repugnantibus: & hæc est in omnibus animatis, & uiuentibus. Vnde in omni substantia, per se ente, quæ dicitur creatura, est compositio.

M • Quia

Quia omnis creatura aut est corporalis, aut spiritalis, aut composita ex utroque. Similiter est considerare triplicem differentiam in creaturis. Prima est substantiæ uirtutis, & operationis, siue substantiæ, & accidentis. Secunda est differentia suppositi, & essentiæ. Tertia est differentia entis, & esse. Prima differentia est rei prout est agens. Secunda prout est ens in genere. Tertia prout est ens in se. Prima differentia est in omni subiecto, quoniam esse subiectum habet esse mixtum: ideo non agit ex se toto: & ideo differt in eo, quo agit & quod agit, & actio, siue subiecti proprietates. Secunda differentia est in omni indiuiduo: quia omne indiuiduum habet esse limitatum: & ideo in aliquo conuenit, in aliquo differt cum alio: & ideo in omni indiuiduo differt essentia, & suppositum: multiplicatur. n. essentia in suppositis. Differentia tertia est in omni creato, & concreto: quia omne quod est præter deum, accipit esse aliunde, siue principium sit, siue principiatum; ideo nihil est suum esse, sicut lux non est suum lucere. Si ergo dicatur simplicitas per priuationem compositionis, sic proprium est solius Dei in ratione substantiæ, quia nulla alia est substantia, quæ non habeat compositionem ex possibili, & actuali. Si autem simplicitas dicat priuationem essentialis differentiæ, & dependentiæ: ita quod in essentia nulla sit diuersitas, nec dependentia; est proprium Dei in ratione entis, quia nullum aliud ens est, in quo nõ ca-

dat aliqua diuersitas, uel dependentia. Concedendum ergo est, quod simplicitas est Dei proprium, ut uisum est: creaturæ autem compositæ sunt, nec uere simplices: quia habent esse mixtum ex actu & potentia: quia habent esse limitatum, & ita in genere, & specie per additionem contractum: quia habent esse aliunde datum: quia habent esse post Deum uerum, a quo deficiunt: & ita cadunt in compositionem. Aliter potest dici, & uerius, quod simplex dicitur per priuationem compositionis. Et notandum, quod compositio dicitur dupliciter. Vno modo alicuius ex aliquibus. Alio modo quo aliquid dicitur componi alii. Si ergo simplicitas priuet compositionem ex aliis, sic conuenit etiam creaturis, ut pote primis, quæ non componuntur ex aliis. Si autem priuet compositionem cum aliis, & ex aliis, sic solius est Dei. Omnis enim creatura, aut est ens per se, & in se: & ita composita ex aliis. Aut est ens cum alio, & in alio: & ita alii composita. Et iterum esse creatum, aut est principium, & ita componibile alii. Aut principiatum: & sic compositum ex aliis: & sic accipitur simplicitas, prout est rei proprietates per priuationem, uidelicet utriusque compositionis.

AD ILLUD ergo, quod obiicitur, quod ab uno non est nisi unum, &c. Dicendum, quod simplex, non est conditio generalis entis, sicut unum. Nam simplicitas, dicit modum unitatis nobilissimum, quem deus nulli communicat creature: quia creatura non potest eum recipere, cum

eum esse eius sit limitatum, sic mixtum: sic etiam esse dependens, & aliunde datum. AD ILLUD, quod obiicitur de simplicitate puncti, & entis, & principii. Dicendum, quod ibi est simplicitas per priuationem compositionis ex aliis, non autem prout simplicitas dicit indifferentiam omnimodam. In omnibus. n. (ut dictum est) cadit aliqua differentia, & dependentia: quamuis. n. non sit composita. tamen eorum esse dependet a composito, siue compositione. Unde bene concedendum est illud, quod ultimo dicebatur, quod illud derogat simplicitati rei, quod sit alteri componibilis, in quantum simplicitas priuat multipliciter, & differentiam in re simplici, quamuis non deroget, in quantum priuet compositionem ex aliis. Omnis enim dependentia facit ipsum quod dependet, a summa simplicitate, & in differentia recedere. Solus autem Deus est independens: omnia autem alia sunt dependens, siue comparatione ad principia ex quibus sunt, siue unum principium componens completur ad aliud, siue esse dependens comparatione ad Deum, siue ab ipso deo. Nihil autem quod dependet est sua dependentia: ideo nihil tale est summe simplex, quia omne simplicissimum est absolutissimum, &c.

QUESTIO III.

An anima rationalis sit tota in toto, & tota in quolibet parte totius.

Aug. de sp. ritu, et

Vtrum anima rationalis sit in toto corpore, ita quod in quolibet parte. Et sic uidetur. Au

gu. dicit, quod sicut deus est in maiori mundo, sic anima in minori: sed deus sic est in maiori mundo, quod in qualibet parte totus, ergo anima sic est in minori. s. in corpore. ITEM, quod dat esse toti, & partibus: unitur toti, & partibus secundum essentiam: quia forma per sui essentiam dat esse, & hoc non nisi ei, cui essentialiter unitur: sed anima dat esse toti corpori, & omnibus partibus: ergo etc. ITEM. in oculo est uidere, sentire, et uiuere. Quæro ergo utrum sint hæc unus actus uel differentes? Non unus, hoc constat, quia priuato uisu, adhuc sentit per tactum: priuato sensu, adhuc uiuit, sicut in paralytico: cum ergo uiuere sit a substantia, uidere sit a potentia, in oculo est anima secundum substantiam: eadem ratione potest probari et in omnibus partibus etc. ITEM. Anima operatur in toto corpore: ergo est per potentiam: sed potentia anime simplex est: ergo si potentia una est in manu, et pede, idem est in diuersis partibus: sed nõ est simplicior potentia, quod substantia: ergo etc. ITEM. anima est in corpore, aut in qualibet parte, aut in una determinate, aut in puncto. Si in qualibet parte, habeo propositum. Si in una, cum illa habeat plures partes, et anima sit simplex, erit in pluribus partibus. ergo non est inconueniens animam esse in pluribus partibus: sed qua ratione est in partibus partis, eadem ratione est in partibus totius. Si est in puncto corporis: ergo cum punctus non habeat proportionem ad totum corpus, anima est improporcionabilis toti corpori: ergo nõ potest esse perfectio: cum proportio.

anima cap. 19

t. de anima 90.

proportio fit perfectionis ad perfectibile. Similiter punctus est substantia posita, siue habens positionem, ergo anima habet situm in corpore: sed nulla forma situalis est motor sufficiens: ergo, &c.

SED CONTRA. Forma quæ est in toto, & in partibus una, denominat partes, & totum ratione cõsimili: unde quælibet pars ignis, est ignis. ergo si anima est in qualibet parte, quælibet pars animalis dicitur animal. cū quælibet pars est substantia animata sensibilis. ITEM. existentia animæ rationalis non dependet ab aliqua parte corporis, cū sit fixa in se, ergo nõ est in qualibet. ITEM, operatio eius non dependet ab aliqua parte corporis, nec alicui communicatur, ergo in nulla parte corporis est, nec in quantum perfectio, nec in quantum motor. Vnde Philo. dicitur, q̄ anima nullius corporis est actus. i. nullius partis corporis; sed in quo est, est sicut actus. ITEM, corpus organicum est diuersarum rationum in partibus, & toto: ergo habet diuersam perfectionem: ergo cū anima perficiat totum quantum ad essentiam perficit partes quantum ad potentiam: ergo anima rationalis non est in partibus, nisi solum quantum ad rationem potentiæ, & hoc etiam dicit Philosophus, sicut anima ad corpus sic partes aīe ad partes corporis. ITEM. si aīa est tota in qualibet parte corporis; ergo tota est in manu: sed quando aliquod totum est in aliquo, mouetur, illo modo: ergo mota manu, mouetur anima: & similiter manu quiescente, quiescit: ergo cum manus una possit moueri altera existente in quiete, anima una & eadem numero simul quiescit & mouetur secundum idem.

ITEM, si anima est in pluribus tota, qua ratione in tribus, ea ratione in pluribus. & ita in infinitis, & quantuncunq̄ extendatur corpus: ergo anima nata est esse ubique: & ita uidetur, q̄ anima non sit limitata, sed immensa. ITEM. si tota anima est in manu, sicut in aliis partibus, ergo cum uita sit ab anima, non magis recipit motū, & sensum manus a corde, quàm econuerso. Hoc autem est contra omnes philosophos: & sequitur ex hoc tale inconueniens, quod sicut læso corde, perit uita, ita læsa manu.

RESOLVTIO.

Quidquid dicant alii: cum B. Augustino tuendum ducimus: animam totam in toto corpore esse, & totam in qualibet corporis parte.

RESP. Aliqui dicunt, q̄ anima secundum essentiam est in aliqua parte determinate: secundum potentiam uero est & fluit in toto corpore, sicut aranea est in tela. Vnde dixerunt, quod est in corde: quia cor est domicilium uitæ, & eius inhabitator est anima. Et ad hoc ponendum mouit eos experimentum cum defectu rationis. Experimentū, quia uisibiliter apparet, q̄ læso corde, separatur anima: & ab ipse infuit: sensus, & motus: & est membrum nobile existens in medio, sicut centrum corporis. Defectus rationis, quia non potuerunt intelligere, quomodo

aliquid

aliquid limitatum sit unum, & idem totum in pluribus: & quia fides non cogit credere, & ratio non intelligit. ideo dicunt non esse ponendum, q̄ sit in toto ratione cuiuslibet partis. Sed aliorum opinio est, ut Aug. q̄ anima in qualibet parte corporis sit tota: & ad hoc ponendum mouet experimentum, exemplum, & rationabile argumentum. Experimentum, quia anima in partibus distantibus a corde ita cito sentit, sicut & in propinquis. Item, quia simul quasi in ictu oculi sentit læsionem in partibus distantibus: & cum anima separatur, dolor est in singulis partibus, & resolutio. Exemplum similiter mouet, sicut dicit August. Videmus enim q̄ in animali perfecte sano est una sanitas in singulis partibus, nec maior in maiori, nec minor in minori. Si ergo hoc est in forma corporali, quanto magis in spiritali? Mouet rationis argumentum: quia anima est forma simplex, & motor sufficiens. Quia forma totalis corporis est in toto: quia uero simplex, non est secundum partem, & partem sui. Quia motor sufficiens, ideo non habet sitū, & ideo nec est in puncto, nec in parte determinata. Et quia magis datur supra rationem, quàm quæ fundatur supra defectus rationis, & quia August. hoc dicit: hanc approbo tanquam meliorem.

AD ILLUD, quod obiicitur, in contrarium, forma quæ est in toto, &c. Dicendum, q̄ triplex est genus formæ. Est. n. quæ dā quæ perficit, & extenditur: &

hæc quia totum perficit, est in toto. Quia uero extenditur, perfectionem totius cõmunicat partibus. Quia uero dependet, nec agit per se, operationem totius communicat partibus, ut patet in forma ignis, quia quælibet pars ignis est ignis, & quælibet calefacit. Est alia forma, quæ perficit, & dependet, sed non extenditur: & talis forma, quia totum perficit, est in toto, & quælibet parte. Quia uero non extenditur: ideo actum totius non attribuit partibus. Quia uero dependet, operationem totius cõmunicat partibus: & talis est anima uegetabilis, & sensibilis, quia nulla pars animalis est animal, tamen quælibet pars animalis uiuit, & sentit, Est iterum forma quæ totum perficit, tamen nec extenditur, nec dependet quantum ad operationem: & talis, quia perfectio est, est in toto, & partibus. Quia uero non extenditur, perfectionem totius non communicat partibus. Quia non dependet, ideo nec operationem communicat: & talis est anima rationalis. Quia nulla pars hominis est homo: & nulla pars hominis intelligit: tamen, & si non communicet actum totius ut toti, communicat, ut partibus: quia quælibet pars hominis uiuificatur à perfectione hominis: & ideo perfectio hominis est in qualibet parte. Et sic patet responsio ad illud, q̄ nullius corporis est actus, quia nulli communicat propriam operationem, nec perfectionem totius, cum oēs partes perficit in toto. Similiter ad aliud de forma: & quia forma quæ est in partibus, non denominat

nominat simul totum, & partes, nisi sit forma dependens, & extensa: & loquor hic de forma substantiali tantum, non de accidentali. AD ILLVD, q̄ obiicitur, q̄ non sunt eiusdem rationis totum & partes. Dicendum, q̄ in partibus est considerare organi rationem, & complexio nem. Rōne complexionis sunt uniformes toti, & sunt dispositę ad idem genus uitę, & perficiuntur ab uno. Rōne organizationis sunt diuersę, & perficiuntur à potentiis. AD ILLVD, q̄ obiicitur, q̄ mouetur mota manu &c. Dicendum, q̄ perfectio potest supra totum perfectibile, & quantum ad substantiam, & quantum ad potentiam: & cum anima sit perfectio totius corporis, super totum potest, & ideo nullo minori quàm sit totum corpus diffinitur eius substantia, nec potentia: diffinitur autem corpore suo, quod perficit: & ideo corpore moto mouetur per cōsequens: partibus autem non diffinitur, quia sunt minores toto, & ita est in una, quod non est extra aliam. Etiam ideo quia in nulla parte est diffinitive, nō mouetur ad motum alicuius partis: sicut nec Deus mouetur ad motum alicuius creaturę. Et per hoc patet sequens, quia totum corpus comparatur ipsi animę tanquam unus locus, & ideo in pluribus partibus non est nisi in quantum in uno loco. Vnde si separentur, non erit in illis. Nec sequitur ex hoc q̄ sit infinita, quia oīum natura constantium terminus est, & ratio magnitudinis, & augmēti & ita corpus humanum non pōt cogi

2. de Anima. 4

tari tam magnum corpus, quōd non possit uiuificari ab anima. AD ILLVD, q̄ obiicitur ultimo, q̄ tunc una pars non recipit ab alia. Dicendum, q̄ sicut Deus in maiore mundo immediate est in omni creatura, ipsam continens, tñ per ordinē uniuersi influat aliqd una creatura in aliā, sic intelligendum, q̄ anima per sui presentiam est in qualibet parte immediate, quam cōtinet, & conseruat, non tamen omnino, sed influat in omnes partes p unā. & ideo cessante illa parte, & eius influētia, perit ordo corporis essentialis, & ita aīa separāt.

QVAESTIO IIII.

An deus sit in aliquo determinato genere?

VERVM Deus sit in aliquo determinato genere. Et q̄ sit, ostenditur hoc modo. Quod diffinitur ab aliis entibus, est aliqua natura determinata: sed deus est huiusmodi, quia diffinitur à creaturis omnibus, quia nullum creatum est Deus, ergo est natura determinata: sed qđ est natura determinata est in genere determinato, ergo &c. ITEM. quod habet superius uniuocū, et essentialē, hēt esse in genere determinato, sed deus hēt superius se, ut substantiam, qđ dē de deo, et creaturis, et essentialiter, et uniuoce, quia secundum istā rationem quę est res p se exns, ergo etc. ITEM. q̄ sit in quolibet gñe uī. Quia oē qđ est cōpletionis in creatura, attribuendum est Deo: sed oē predicamentū hēt aliquid completionis, ergo res oīum predicamentorum sunt in Deo: sed quicquid est in deo, est deus, et cōuerso: ergo deus

Deus essentialiter subiicitur rei oīs predicamenti: ergo est in quolibet. ITEM. Sūmo bono nihil deficit de bonitate: ergo summo enti nihil de entitate: ergo in deo est oīs entitas, & oīs dīa entitatis; ergo cū dīa entīū sint decē predicamenta, oīa sunt in deo.

CONTRA. Aug. i Li. 5. de Tri. Cap. 1. in fin. deus est bonus sine qualitate: magnus sine quātitate: ergo magnitudo dei non est in gñe quātitatis, nec bonitas in gñe qualitatis: ergo nec substantia in gñe substantiæ: ergo in nullo genere. ITEM. Vī q̄ non est in gñe determinato: quia omne qđ est in genere determinato, hēt esse finitū & limitatum, deus autē est infinitus: ergo &c. ITEM. Quod nō in quolibet genere, ut: quia q̄ habet in se res plurium generum, est compositius, deus autē est simplicissimus: ergo &c.

Hęc primā rōnē magis facit Sco. d. pres. q. 3. sibi Teneo opinio. meam.

RESOLVTIO.

Ne quaquam, cum illimitate natura sit?

RESP. Dicendum, q̄ non conuenit deo esse in uno genere determinato, quia omne tale habēs esse limitatum, & arctatum, & compositum, in pluribus generibus, non potest esse. Aut enim aliqd est in pluribus pp natura, & proprietatū diuersitatē, ut album inquātum dicit subiectū aliquod, siue rem albam est in genere substantiæ; sed in quantum dicit formam quę est albedo, est in predicamento qualitatis. Aut propter generalitatem, sicut unum, & ens. Et propter naturarū multipliciter nō pōt deus esse in pluribus, quia omne tale compositum est, & multiforme: deus autē est simplex. Non pp ge

neralitate: quia ens tale nihil est habēs distinctū à rebus creatis. deus autē est habens in se ens distinctū à rebus, & habens esse simplex & infinitū: & ideo, nec in uno gñe, nec in pluribus esse potest. AD ILLVD ergo, quod obiicit, quod distinguitur ab aliis, est natura distincta &c. Dicendum, q̄ uerum est: & si distinguatur per aliquid quod ipsum contrahat & arctat, sicut per differentiam cadentē in gñe, deus autē nō sic distinguit sed seipso. AD ILLVD, quod obiicit, q̄ deus habet superius uniuocum: Dicendum, q̄ deo non est superius: quia eo non est simplicius, nec uniuocū, quia substantiæ ratio non conuenit uniformiter creatori. deus .n. est ens per se: quia nullo egens, creatura est ens per se: quia nō est in alio ut in subiecto: eget tamē alio ad sui conseruationem. AD ILLVD, quod obiicit, q̄ omne q̄ est perfectionis & bonitatis, ponendum est in deo. Dicendum, q̄ hoc pōt esse dupliciter. Vel p diuersitatem, & hoc facit esse in diuersis: uel fm omnimodā unitatem, & hoc facit esse extra omne genus. AD ILLVD, qđ obiicitur ultimo, quōd deo nihil deficit de bonitate. Dicendum quōd deus non dicitur non deficiens a bonitate, propter hoc, quōd omnis differentia boni particularis sit in deo per differentiam; sed quia est in eo per æquivalentiam: quia enim est summū bonum, completitur in se bonum omnē: sic intelligendum est de entitate & sic patet illud.

De proprietatibus & conditionibus personalibus trinitatis, & unitatis.

Nunc ad distinctionem trium personarum accedamus. Teneamus ergo, ut docet Aug. in Lib. de fide ad Petrum, patrem, & filium, & spiritum sanctum unum esse Deum naturaliter: nec tamen ipsum patrem esse, qui filius est: nec filium esse ipsum, qui pater est: nec S.S. esse ipsum, qui pater est, aut filius. Vna enim est essentia patris, & filij, & Spiritus Sancti, in qua non est aliud pater, aliud filius, aliud Spiritus Sanctus: quamuis personaliter alius sit pater, alius filius, alius Spiritus Sanctus.

Cap. 1.

Hic de coeternitate filii cum patre.

Genitus est enim à patre filius, & ideo alius: nec tamen antè fuit pater, quàm filius: coeternæ enim sunt sibi tres personæ.

Argumentatio Arrianorum.

Cap. 5. circame discipul dem.

Sed contra hoc inquit hæreticus, ut refert Ambr. in li. 1. de fide ad Gratianū. Omne quod natū est, principium habet: & ideo quia filius natus est, principium habet, & esse cepit: quod hæreticorum ore sic dictum est. Nam ipse Arrius, ut meminit Aug. in 6. Lib. de Tri. dixisse fertur, Si filius est, natus est: si natus est, erat tempus, quando non erat filius.

Cap. 1.

Responsio Augustini catholica.

Qui hoc dicit, nō intelligit etiam natum esse de Deo sempiternum esse, ut sit coeternus patri filius: sicut splendor qui gignitur ab igne atque diffunditur, coæuus est illi, & esset coeternus, si ignis esset.

Oppositio Augustini contra hæreticum.

Lib. 6. Ca. 1. 1. Cor. 1.

Item, Si Dei filius, inquit Augustinus, uirtus & sapientia Dei est, nec unquam fuit Deus sine uirtute & sapientia: coeternus: est ergo Deo patri filius. Dicit autem Apostolus Christum esse Dei uirtutem, & Dei sapientiam. Aut ergo non fuit, quando non fuit filius: aut aliquando Deus non habuit uirtutem & sapientiam: quod dementis est dicere.

Con-

Constat enim quia semper habuit sapientiā: semper ergo habuit filium.

Responsio Ambrosij ad idem, autoritate fulta.

Eidem quoque Arrianicae questioni Ambro. in hunc modum respondet, Ego, inquam, filium esse natum confiteor: quod reliquum est impietatis horresco. Scriptum est enim in ueteri Testamento, ut uel unum è pluribus dicam, Ante me non fuit alius Deus, & post me non erit. Quis ergo hoc dicit? pater, an filius? Si filius, ante me, inquit, non fuit alius Deus. Si pater: post me, inquit, non erit: hic priorem, & ille posteriorem non habet. Inuicem enim se, & pater in filio, & filius in patre cognoscitur. Cum enim patrem dixeris, eius etiam filium designasti: quia nemo ipse sibi filius est. Itaque nec filius sine patre, nec pater potest esse sine filio: semper ergo pater, semper & filius est.

In 1. li. G ratia nū, cir ca me- diūc. 5.

Inuectio Ambrosij contra hæreticum.

Item dic, inquam, mihi heretice, fuit ne quando omnipotens Deus pater non erat, & Deus erat? Nam si pater esse cepit, Deus ergo primo erat, & postea pater factus est. Quomodo ergo immutabilis Deus est? Si enim antè Deus, postea pater fuit, utique generationis accessione mutatus est; sed aduertat Deus hanc amentiam,

Li. et e. ciuitat.

Ineffabile est quomodo filius sit, & non habeat patrem priorem.

Sed quæris à me, inquit Ambrosius, quomodo si filius sit, non priorem habet patrem. Quæro item abs te, quando uel quomodo filium putes esse generatum; Mibi enim impossibile generationis scire secretum: Mens deficit, uox silet, nō mea tantum, sed & angelorum: supra Potestates & supra Angelos, & supra Cherubin, & supra Seraphim: supra omnem sensum est: quia scriptum est, Pax Christi supra omnem sensum est, Et si pax Christi supra omnem sensum est, quomodo non est supra omnem sensum tanta generatio? Tu ergo ori manū admoue, scrutari nō licet superna mysteria. Licet scire quod natus sit, nō licet discutere quō natus. Illud mihi negare non licet, hoc quærere metus est. Ineffabilis. n. est illa generatio. unde Esaias, Generationem eius quis enarrabit?

Phil. 4. Eccl. 5.

Qui-

Quidam præsumunt discutere generationis seriem.

Esa. 53
7o. 7. cō
mētario
ad 3. Ec
cles. cir
ca illud
Quis sit
si spūs.
Leo Pa
pa &
Wion.
Quidam tamen de ingenio suo præsumentes, dicunt illam generationem posse intelligi, & alia huiusmodi: inherentes illi auctoritati Hier. super Ecclesiasten, In sacris scripturis, quis, sæpissime non pro impossibili, sed pro difficili ponitur: ut ibi, Generationem eius quis enarrabit? Sed hoc non dicit Hiero. ideo quod generatio filij æterna plene intelligi uel explicari possit à quoquam mortalium: sed quia de ea aliquid intelligi, uel dici potest: quidam tamē hoc accipiunt dictum de temporali Christi generatione.

Vtrum debeat dici semper gignitur, uel semper genitus est filius.

Lib. 29
Mora.
lib. 6. 1.
Mat. 5.
Psal. 2.
In 10. 8
in expo
sitione
psalmi
secund.
Hic quæri potest cum generatio filij à patre nec principium habeat, nec finem, quia æterna est, utrum debeat dici, filius semper gignitur, uel semper genitus est, uel semper gignitur. De hoc Grego. super Iob ait, Dominus Deus Iesus in eo quod uirtus & sapientia Dei est, de patre ante tempora natus est: uel potius quia nec cœpit nasci, nec desit, dicamus uerius semper natus: non autem possumus dicere semper nascitur, ne imperfectus esse uideatur. At uerò, ut æternus designari ualeat & perfectus, et semper dicamus & natus, quatenus & natus ad perfectionem pertineat, & semper ad æternitatem; quamuis per hoc ipsum quod perfectum dicimus, multum ab illius ueritatis expressione deuiamus; quod factum non est, non potest dici propriè perfectum: sed balbutiendo, ut possumus, excelsa Dei resonemus: Et dominus nostræ infirmitatis uerbis cōdescendens: Estote, inquit, perfecti, sicut & pater uester cœlestis perfectus est. Super illum locum etiam Psal. Ego hodie genui te. De hac generatione filij ita loquitur Aug. Quanquam per hoc quod dicit hodie, possit intelligi dies ille, quo Christus secundum hominem natus est: tamen quia hodie præsentiam significat, atque in æternitate neque præteritum quicquam est, quasi esse desierit: neque futurum, quasi nondum sit: sed præsens tantum: quia quicquid æternum est, semper est: diuinitus tamen accipitur de sempiterna generatione sapientiæ Dei. Ecce bis uerbis ostendit Aug. quod generatio filij semper est, nec

præterit; nec futura est, quia æterna est. Ideo dixit, genui, ne nouum putaretur, scilicet ne uideretur incepisse: hodie, dixit, ne præterita generatio uideretur. Ex his ergo uerbis Prophetæ, ut ait Ioannes Chryso. nihil aliud manifestatur, nisi quia ex ipsa essentia patris semper genitus est filius.

Origenes uidetur dicere contrarium.

Origenes uerò super Hieremiam dicit, quod filius semper generatur à patre, his uerbis: Saluator noster est sapientia Dei: sapientia uerò est splendor æternæ lucis: saluator ergo noster splendor est charitatis. Splendor autem non semel nascitur & desinit: sed quoties ortum fuerit lumen, ex quo splendor oritur, toties oritur etiam splendor claritatis: sic ergo saluator semper nascitur. Unde ait in Lib. Sap. Ante omnes colles generat me Dominus: non (ut quidam male legunt,) generauit. His uerbis aperte ostendit Orig. sanè posse dici & debere, filius semper nascitur: quod uidetur contrarium illi uerbo Gregorij præmissio, scilicet, non possumus dicere, semper nascitur.

Exponit præmissa uerba Gregorij.

Sed ne tanti auctores sibi contradicere in re tanta uideantur, uerba Gregorij benignè interpretemur. Dominus, inquit, Iesus ante tempora natus est de patre: uel potius, quia nec cœpit nasci, nec desit: dicamus uerius, semper natus. Sed quomodo uerius dicitur hoc, scilicet quod filius semper natus est, quā illud, s. quod de patre ante tempora natus est? Illud enim sincera, & catholica fides tenet, ac prædicat, ut istud. Quare ergo ait, dicamus uerius, cū utrunq; pariter sit unū? nisi quia uolebat intelligi hoc ad maiore euidentiā, & expressionē ueritatis dici, quā illud? His etenim uerbis oīs calumniandi uersutis hæreticis obstruitur aditus: quibus Christi secundum deitatem generatio sine initio, & sine fine esse, ac perfecta monstratur. Nō autē adeo aperte semper manifestatur ueritas, cum dicitur, filius ante tempora genitus est de patre, uel filius semper nascitur de patre. Et ideo dicit Greg. quod non possumus dicere, semper nascitur. Non, inquā, ita conuenienter, non ita congrue ad explanationem ueritatis: potest tamen dici, si sanè intelligatur; semper

per enim nascitur filius de patre, ut ait Orig. non quod quod
tidie iteretur illa generatio, sed quia semper est. Semper er
go nascitur, id est, natiuitas eius sempiterna est.

Quod filius semper generatur, confirmatio ex
dictis Hilarii.

Hilarius quoque dicit filium nasci ex patre, in Lib. 7. de
Trinitat. his verbis, *Uiuens Deus, & natura aeterna uiuen
tis potestas est: & quod cum sacramento scientiae suae ex eo
nascitur, non potuit aliud esse quam uiuens. Nam cum ait Sicut
misit me uiuens pater, & ego uiuo propter patrem: docuit
uitam in se per uiuentem patrem inesse. Ecce hic habes,
quia filius nascitur ex patre. Item, in eodem cum dicit Chri
stus, Sicut pater habet uitam in se, sic & filio dedit uitam
habere in semetipso, omnia uia sua ex uiuente testatus est.
Quod autem ex uiuo uiuum natum est, habet natiuitatis
profectum sine nouitate naturae. Non enim nouum est quod
ex uiuo generatur in uiuum, quia ex nihilo est: & uita, quae
natiuitatem sumit ex uita, necesse est per naturae unitatem,
& perfectae natiuitatis sacramentum, & ut in uiuente ui
uat, & in se habeat uitam uiuentem. Ecce & hic habes,
quia generatur ex uiuo uiuens filius. Item, in eodem; In
Deo totum quod est, uiuit: Deus enim uita est, & ex uita
non potest quicquam esse nisi uiuum; neque ex deriuatio
ne, sed ex uirtute natiuitas est. Ac si dum totum quod est
uiuit, & dum totum quod ex eo nascitur uirtus est, habet
natiuitatem filius non demutationem. Et hic dicit, quia na
scitur. Item, in nono Lib. de Trinit. Donat pater filio tan
tum esse, quantum est ipse; cui innascibilitatis esse imaginem
sacramento natiuitatis impartit, quem ex se in sua forma
generat. Hic dicit, quia generat pater filium.*

Breuiter docet, quid de hoc concedendum sit.

Dicamus: ergo filium natum de patre ante tempora, &
semper nasci de patre, sed congruentius semper natum: &
eundem fateamur ab aeterno esse, & patri coaeternum, id est,
auctori. Pater enim in generatione auctor filij est, ut in se
quenti ostendetur. Ut ergo pater est aeternus, ita & filius
aeternus, sed pater sine auctore, filius uero non: quia pater

innas-

innascibilis, filius natus. Et ut ait Hilarius in 12. Lib. de
Trinit. aliud est sine auctore semper esse aeternum, aliud pa
tri, id est auctori esse coaeternum. Vbi autem pater auctor
est, ibi & natiuitas est, quia sicut natiuitas ab auctore est, medio
ita & ab eo aeterno auctore aeterna est natiuitas. Omne au
tem quod semper est, etiam aeternum est, sed tamen non om
ne quod aeternum est, etiam innatum est: quia quod ab aet
erno nascitur, habet aeternum esse quod natum est. Quod au
tem non natum est, id cum aeternitate non natum est: quod
uero ex aeterno natum est, id si non aeternum natum est, iam
non erit & pater auctor aeternus. Si quid ergo ei, qui ab
aeterno patre natus est, ex aeternitate defuerit, id ipsum non
est auctori ambiguum defuisse, quia gignenti est infinitum
gignere, & nascenti etiam infinitum nasci est. Medium
enim quid inter natiuitatem Dei filij, & generationem
Dei patris, nec sensus, nec ratio admittit, quia & in gene
ratione natiuitas est, & in natiuitate generatio est, quia
sine utroque neutrum est, utrumque ergo sine interual
lo sui est.

Argumentatio Haeretici.

Sed inquiet haereticus, Omne quod natum est, non semper
fuit; quia in id natum est, ut esset. Nemo ambigit quin ea,
quae in rebus humanis nata sunt, aliquando non fuerint. Sed
aliud est ex eo nasci, quod semper non fuit, aliud est ex eo na
tum esse, quod semper est. Ibi nec semper fuit, qui pater est, nec
semper pater est: et qui non semper pater est, non semper genuit:
ubi autem semper pater est, semper filius est. Quod si sem
per Deo patri proprium est, quod semper est pater, necesse
est filio semper proprium esse, quod semper est filius. Quo
modo ergo cadet in intelligentiam nostram, ut non fuerit
semper, cui proprium est semper esse, quod natum est?
Natum ergo unigenitum Deum confitemur, sed natum an
te tempora, nec ante esse quam natum, nec ante natum quam
esse, quia nasci quod erat iam, non nasci est, sed seipsum de
mutare nascendo. Hoc autem humanum sensum, & intelli
gentiam excedit mundi, non hoc capit ratio humana intelli
gentiae, sed prudentiae fidelis professio est.

VPRÆ egit Magister de proprietatibus, quæ respiciunt essentiam. Hic agit de his, quæ respiciunt personas. Et hæc pars habet duas partes. Quia. n. distinctio personarum attenditur sicut duplicem emanationem. scilicet generationis & processionis: ideo primo agit de generatione. Secundo uero de processione infra Dist. 10. *Nunc post filij æternitatem de spiritu sancto, &c.*] Item prima pars habet duas partes. In prima ostendit quid de generatione filii est tenendum, Secundo ex incidenti, quo sermone est ipsa exprimentum, ibi. *Hic queri potest, cum generatione filij a patre, &c.*] Prima iterum pars habet quatuor partes. Primo proponit ueritatem, quæ est a catholicis retinenda, scilicet quod generans, & genitus sunt per generationem distincti, & coæterni: ita quod generatio est distinctiua, & æterna. In secunda contra hoc opponit propositionem hæreticorum, ibi. *Sed contra hoc inquit hæreticus &c.*] In tertia determinat contra arguendo per rationes catholicorum doctorum. Aug. & Ambr. ibi. *Qui hoc dicit, non intelligit etiam natum esse &c.*] In quarta, & ultima respondet compescendo inquisitionem superfluum hæreticorum, & etiam catholicorum superbiorum, ibi. *Sed queris a me inquit Ambr. &c.*] ubi ostendit, quod inscrutabile est sacramentum generationis. Similiter secunda pars huius distinctionis, in qua Magister determinat quo sermone generationis æternitas congruentius exprimat: habet quatuor partes. In prima po-

nit doctorum apparentem controuersiam. Nam quidam dicunt eam debere exprimi per uerba præteriti temporis: alii per uerba præsentis. In secunda prædictam controuersiam reducit ad concordiam, ibi. *Sed ne tanti auctores in re tanta sibi contradicere uideantur &c.*] In tertia per uerba Hilarii confirmat responsionem suam ne uideatur distinctis Orig. inniti, ibi. *Hilarius quod dicit filium nasci ex patre, &c.*] In quarta cõcludit summam, quid dicendum, siue quomodo loquendum, & quomodo etiam de generatione æterna sentiendum sit, ibi. *Dicamus ergo filium natum de patre &c.*] Vbi confirmat ueritatem per auctoritatem Hilarii, per quam etiam soluit obiectionem hæretici.

Non est aliud pater &c.] Videtur falsum quod dicitur, quia bene sequitur. Petrus est albus homo: ergo est animal album: quia idem significant albus, & album: ergo pari ratione, quia idem significant alius, & aliud: sequitur, est alius, ergo est aliud ens. Si tu dicas, quod non est simile de hoc nomine aliud, & de hoc nomine ens. Contra. Bene sequitur, est alius homo: ergo est aliud animal: ergo a simili illud sequitur. Respond. Dicendum, quod quia in Deo est singularis alicuius: quia alicuius est suppositi cum omnimoda unitate naturæ: ideo singulari modo oportet exprimi, & quoniam masculinum genus importat quandam distinctionem, uel discretionem, ideo respicit personam: sed neutrum, propter indistinctionem respicit naturam: & ideo

alius,

alius, importat alicuius in persona: aliud, alicuius in natura; & ideo in diuinis non idem significant. Posset etiam dici, quod in creaturis aliud significat, cum dico iste est alius ab illo, & aliud dico cum est aliud, & unum sequitur ad aliud: non sic in diuinis: & non est simile de albo, quia album imponitur a forma specialiori, quæ est albedo.

Dub. 2. *Coæternæ enim sunt sibi tres personæ &c.*] Videtur hoc falsum, quia si coæternæ, & æternæ: ergo tres æterni, quod est contra Symbolum, ubi dicitur non tres æterni. Et iterum, contra rationem, quia numerus pluralis multiplicat formam. Unde non uere dicitur tres sunt Dei. Respon. Dicendum quod nomen significat substantiam in diuinis, reperit secundum triplicem modum. Quædam. n. significant substantiam, & per modum substantiæ, ut nomen substantiuum, ut Deus: & tale nullo modo pluralitur, nec dicitur pluraliter, siue sit substantiuum, siue substantiuatum: & hoc nomen æternus sic accipitur in symbolo. Quædam significant substantiam per modum adiacentiæ, sicut nomina adiectiua adiectiue tenent: & talia, quæ trahunt numerum a substantiis, dicuntur pluraliter, & de genere talium sunt uerba, & participia. Alia sunt nomina, quæ importat substantiam in adiacentiâ, connotando intra relationem mutuam, qualia sunt coæterni: & talia ex duplici causa potest dici pluraliter: tum ratione significationis, siue modo significandi: tum ratione connotationis: & sic patet, quod nulla

est contradictio. Quod autem obiicit, quod pluralis numerus pluralitatem formam. Dicendum, quod hoc non est uerum in adiectiuis.

Qui hoc dicit, non intelligit, &c.] **Dub. 3.** Hic ponit Magister quatuor rationes demonstrantes filium coæternum patri: & ita argumentum Arrii non ualere, quod est tale. Filius est natus: ergo non æternus.

Sicut splendor &c.] Hic innuitur prima ratio, quæ sumpta est a simili, & est talis. Splendor est eiusdem durationis cum igne siue æqualis, & tamen est generatus ab igne: ergo multo fortius, cum filius sit splendor patris: & quamuis ab ipso generetur, erit ei coæternus: ergo conclusio dictæ rationis est falsa, & illa consequentia interrimenda: si natus est, erat quando non erat. Sed contra. Si emanatio procedens a Deo est ei coæterna, sicut emanatio procedens a creatura, est ei coæquua: ergo cum res exierint a Deo; uidetur, quod ab æterno. Respondeo Dicendum, quod egressus splendoris a sole, a luce, uel igne, est egressus conaturalis, & talis est egressus filii a patre: non autem egressus creature a creatore, imò est uoluntarius, & argumentum est bonum in proposito.

Item si Dei filius, inquit Aug. &c.] Hæc est secunda ratio Augustini: filius Dei est uirtus, & sapientia: ergo si non est æternus, aliquando fuit Deus sine uirtute & sapientia: sed hoc est impossibile: ergo &c. Sed contra hæc rationem sic obiicit. Si. n. sequitur, si pater non habet sapientiam

Dub. 3

Dub. 4

Dub. 5

6. d. Tri. ubi. 6. 1.

genitam, non est sapiens, uide-
tur, q̄ sit sapiens sapientia geni-
ta, quod expresse negat. Augu.
in 6. de Trin. Respon. August.
istam rationem redarguit in 6.
de Trin. ostendens illam proce-
dere ex malo intellectu uerbi:
attamen, quia Magister adducit
eam, potest dici q̄ ratio ualeat,
non quia p̄ sit sapiens filio, qui
est sapientia genita, sed quia ea-
dem est sapientia genita, & inge-
nita, & ita si una incipit, & alia.

*Eidem quoque Arrianice que-
stioni &c.]* Hæc est tertia ratio q̄
adducit, & est Ambrosii sumpta
ab auctoritate Esa. Ante me nō
est Deus, & post me non erit:
ergo nec pater ante filiū, nec fi-
lius post patrē. Sed cōtra. In di-
uinis p̄sonis est ordo: sed ordo
nō est nisi prioris ad posterius:
ergo &c. Respon. Dicendum,
quod sicut infra patebit non est
ibi ordo durationis, quo alter
est altero prius: sed ordo origi-
nis, quo alter ex altero.

*Inuicem enim in se, & pater in
filio &c.]* Hæc est quarta ratio,
& est talis. Relatiua simul sunt
natura: sed pater & filius sunt
relatiua: ergo simul: si pater est
eternus: ergo filius coeternus:
quia si prius fuit deus, & postea
pater, mutatus est. Sed contra
istam rationem potest argui pa-
ri ratione: prius fuit Deus, & po-
stea dominus: ergo mutatus est.
Respon. Aliqui uolunt dicere,
q̄ ista ratio ualeat, quia genera-
tio est de substantia generantis:
& ideo si incipit generare, sub-
stantia mutatur: Sed hoc non ui-
detur, quia generatio in diui-
nis non dicit motum. Alii dicūt,
quod quia genitus est consub-

stantialis gignenti, si mutatur
genitus, & gignens: sed genitus
mutatur si de nouo generatur;
ergo & generans per cōsequēs.
Alius modus dicendi est, quod
paternitas ueram dicit habitu-
dinem in patre, non sic creatio
uel dominatio: & ideo paterni-
tas ueniens mutat, non sic domi-
natio. Sed nulla prædictarum ra-
tionum dat uigorem huic ra-
tioni contra hereticos: quia hæ-
reticus dicebat, quod filius
non erat coeternus patri, ac
per hoc non consubstantialis,
nec idem in substantia. Propter
hoc notandum, quod dicta ra-
tio bona est contra hereticum,
facta eius suppositione, quia hæ-
reticus dicebat patrem, & filiū
differentes in substantia, & na-
tura sicut in generatione carna-
li: pari ratione contra eum di-
cit Ambrosius, cum ita sit, quod
pater iste carnalis mutet, acces-
sione generationis, qui generat
alium in substantia, & in diui-
nis similiter pater generat aliū
in substantia: ergo accessione
generationis mutatur & iste:
Quocunque tamen modo dica-
tur, non est magnum periculū,
quia non omnia argumenta,
quæ fiunt, ad ueritatem sunt
necessaria.

*Vox filii, non mea tantum, sed
& angelorum &c.]* Videtur ma-
le dicere, angelorum, quia uox
non est nisi habentium organa,
& respirationem, sed angeli hæc
non habent. Si dicas, quod ha-
bent uoces spirituales, non pro-
latas, sicut dicit Damascenus,
quod tradant sibi intelligentias
lib. 2. & Orth. quæ sine uoce prolata: quæro q̄
sit necessitas uocis spūalis, & q̄
mo-

modus loquendi, & quis modus
audiendi. Resp. Breuiter hic di-
cendum est. [quia hoc extra prin-
cipale propositum est, quan-
tum ad partem istam, quia in an-
gelis ē: necessitas locutionis] q̄
sicut unicuique naturæ rationa-
li data est uoluntas libera, sic cō-
scientia secreta. Vnde sic ut
non potest aliquis uoluntatem
alterius in aliud uertere, sed so-
lum inducere, nisi ipsa se incli-
net, præter solum deum, in cu-
ius manu sunt corda hominum,
ita nemo potest conceptiones al-
terius cognoscere; sed solum co-
niicere, præter deum, nisi ipsa in-
telligentia exprimat, & ipsa ex-
pressio locutio nuncupatur. Ra-
tio autem huius est, quia solus
deus format mentem & quantū
ad intellectum, & quantum ad
effectum: & modus loquendi si-
milis est modo addiscendi. Sicut
enim nos p̄ sensum addiscimus,
ita q̄ species p̄ interiorē sensum
peruenit ad intellectū, sic exprimi-
mus: quia uerbū cogitationis
internæ unitur uoci in excogita-
tione, & postmodum uoci sensi-
bili in pronūciatione, & ex hoc
fit expressio ī actus. Angelus au-
tem unica uirtute facit, quod
nos pluribus. Vnde Augu. sicut
per applicationē speciei innatæ
ad ipsum cognoscibile ipsum cō-
gnoscit, sic ordinando speciē in-
natam ad alium angelum cogno-
scentem, conceptus suos aperit,
similiter alius mutua conuer-
sione recipit: & sic unus loquitur,
alter audit. Simile est de
duobus speculis sibi oppositis,
si uoluntarie possent abscon-
dere aliis, & auferre, quæ in se re-
lucent.

*Dicamus ueritas, semper natus,
&c.]* Gregorii ratio hæc est, ut
deus eternus, & perfectus ualeat
designari: Sed contra hoc est, q̄
inter omnia tēpora præsens ma-
iorem conuenientiam habet cū
æternitate: quia uerius dicitur,
est, de deo, quàm fuit, aut erit, si-
cut exponit Aug. sicut habitum
est in præcedēti distinctione. Ra-
tio huius est, quia præsens dicit
ens in actu, alia tempora nō. Re-
spon. Dicendum, q̄ sicut est su-
pra tactum est, quod uerba diuer-
forum temporum dicta de deo
non significant aliquos tempora-
les actus; sed importāt duratio-
nem diuini esse sine initio, ut p̄-
teritum: sine interuallo, ut præ-
sens; sine termino ut futurum: &
quia omnia ista æque uere repe-
riuntur in deo: ideo omnia æque
uere dicuntur de deo. Sed tamē
quia multi errauerunt in gene-
ratione quātum ad initium, pau-
ci uel nulli quantum ad interual-
lum uel terminum: ideo sacri do-
ctores, ut ora hereticorum ob-
turarent, eam per uerbum præte-
riti temporis quod semper signi-
ficat, ut præteritum, & ita nun-
quā habere principium, expres-
serunt. Alia ratio est: quia nos
generationem diuinam manu-
ductione quadam intelligimus
per generationem, quæ circa nos
est, & quia uidemus in hac ge-
neratione, quia genitus dū gene-
ratur, est imperfectus, ne crede-
re possit aliquis, quod dei filius
esset imperfectus, ideo decreue-
rūt dici semper, genitus. Dicen-
dum ergo, quod quantum est ex
parte rei, æque uere, ac proprie
dicitur unum, sicut reliquum.

Quod uero dicit Greg. dicit quæ

tum ad maiorem fidei explanationem, ne error habeat locum, & sic exponit Magister. Magis ergo conuenit dicere, semper genitus, quam semper generatur. Nec est simile de hoc uerbo, est, & fuit: quia hoc uerbum, est, significat per modum quietis: & ideo esse, dum est, perfectum est: sed hoc uerbum, generari, penes hæc inferiora, per modum fieri: & quia in pluribus hoc uerum est, quod aliquid dum fit, non habet esse perfectum, ideo non est simile secundum rationem intelligentiæ.

Dub. 9 *[hodie genui te, &c.]* Quærit quomodo hoc intelligitur. Quia hoc potest intelligi de die, quo ex matre natus est: sed hoc nihil uidetur ualere: quia secundum hanc generationem non habuit patrem, sed tantum matrem. Resp. Dicendum, uerbum illud intelligendum est causaliter. Secundum enim generationem ex matre dicitur genuisse, quia fecit generari. Similis expositio super illud Math. 4. Potens est de lapidibus illis suscitare filios Abrahæ. Glo. in huius testimonium rei deus de Sara genuit filium, id est fecit generari.

Dub. 10 *[Splendor autem non semel &c.]* Contra. Si hoc simile rectum est, uidetur quod filius non semel nascatur: ergo queritur, quare magis generatio filii assimilatur splendori, quam aliis rebus, maxime cum non generetur a luce splendor, nisi ad presentiam corporis obiecti? Præterea filius dicitur lux, non ergo splendor lucis. Resp. Dicendum, quod generatio filii habet in se perfectam conformitatem, coæternitatem, & æqualitatem: & quia in creatura

una simul hæc non possumus uenire, & ideo capimus ex multis, & ideo multa isti assimilamus. Quantum ergo ad conformitatem, similis est generationi uerbi quod est plures, perfecte representat illum a quo est. Quantum ad coæternitatem, similis est egressui splendoris a luce, in quo est coæternitas, propter lucis actualitatem. Quantum ad æqualitatem, similis est generationi uiuentis ex uiuente, qui generat sibi æquale omnino: & sic diuersimode comparatur a Sanctis. Comparat ergo Origenes ad egressum splendoris, non quantum ad iterationis assimilationem; sed quantum ad priuationem intermissionis, siue interpolationis. Et nota, quod differunt splendor, radius, & lumen: cum omnia dicant influentiam a luminoso: quia radius dicit emissionem secundum diametram distantiam: lumen, secundum circumferentiam: utrinque tamen in profundum transferentis: splendor dicit repercussionem ad corpus transparens, tersum, & limitatum; sed tamen hic Origenes notat splendorem, lumen progrediens a luce. Ad illud ergo quod obicit, quod filius est lux, dicendum, quod lux habet in se naturam manifestandam: & ita respicit cognitionem, & appropriatur filio. Habet in se uim multiplicandi, siue generandi splendorem, & ita appropriatur patri.

[Et quod cum sacramento scientiæ sue, &c.] Videtur enim male dicere: quia secundum hoc quod pater secundum sacramentum scientiæ generat filium: ergo scientia est ratio generandi. Respon. Dicendum,

dum, quod Hilarius uocat hoc sacramentum sacrum secretum, dicit autem filium nasci cum sacramento scientiæ, quia filii generatio non tantum sacra, sed et secreta est: non (inquam) deo secreta, sed nobis: quia nos eam non comprehendimus, ipse autem perfecte nouit eam: ideo dicit cum sacramento, &c.

Dub. 12 *[Quod autem ex uiuo &c.]* Videtur hoc falsum, quia puer nascitur de patre, & matre uiuentibus. & tamen utrumque habet. scilicet imperfectionem, & nouitatem. Resp. Ratio Hilariana, sicut patet per litteram sequentem intelligenda est de uiuo per essentiam: ubi enim est uiuens per essentiam, non fit ex non uiuo uiuens, sicut fit in uiuente per participationem, ubi non generatur uiuum ex uiuo, nisi per non uiuum, ut patet: quia homo non generatur ex homine nisi mediante semine.

Dub. 13 *[Neque ex deriuatione, sed ex uirtute naturæ est &c.]* Videtur male dicere, quia secundum Dionysium, & Anselmum, pater se habet ad filium, & spiritum sanctum, ut fons, & illi ut riuuli: sed riuus est a fonte per deriuationem. Resp. Dicendum, quod naturitas, quæ est per deriuationem, attenditur quantum ad transmutationem aliquam circa illud quod transmutatur, & ita dicitur passionem quandam, ac per hoc infirmitatem: sed uiuens quod est uita, est actus purus, & ita est uita pura, in qua non est infirmitas, sed pura actualitas, & ideo uult Hilarius dicere quod pater generans est tota uita, & quod generat non est per passionum demutationem, seu diminutionem, quæ

attenditur in deriuatione, sed per omnimodam uirtutem, ergo filius genitus est uirtus, non per mutationem natus.

[Ubi autem pater auctor est &c.] Videtur quod improprie dicat, quia auctoritas dicit causalitatem, sed hæc non recipitur in diuinis: ergo &c. Dicendum, quod auctoritas dicit quandam principalem, siue auctoritatem in persona, quæ nihil habet ab alio, sed ab ipso omnes: & ista auctoritas in patre est innascibilitas, unde non dicit causalitatem, sed priuationem principii, & per hoc summam principalem.

[Quod ab eterno &c.] Innuit Hilarius tale argumens. Si filius non est generatus, siue natus ab eterno, generatio eius non est æterna: & si hoc, pater non gignat ab eterno, ergo pater non est æternus, ergo quod derogat æternitati filii, derogat æternitati patris. Sed ista ratio non ualeat, quia si militer ego arguam ex parte creatoris, & creature: sed creatura non est æterna, non enim ab eterno creauit deus, & ita non est creator æternus. Resp. Dicendum, quod non est simile, sicut patet ex sequenti eius, quod Hilarius supponit, quod esse patrem siue proprie proprium illius personæ, ergo cum tale semper conueniat, aut aliter res non habet esse perfectum: sequitur de necessitate, aut filius est æternus, aut pater ab eterno non habet esse perfectum: creare uero, & si solius dei sit, tamen ratione connotati habet imperfectionem coniunctam, secundum quam non tantum impossibile, sed et non intelligibile est aliquid ab eterno creari.

Dm. 16 Sed seipsum de mutare nascendo &c.] Contra, quia secundum hoc cum filius Dei prius esset, & postea ex uirgine natus, sic ergo esset mutatus. Rñ. Dicendum, quod Hilā. intelligit secundum eandem naturam, secundum quam prius erat: si enim secundum eandem naturam prius erat, & postea natus est, necesse est quod secundum illam naturam mutatus sit: sed si secundum aliam naturam, oportet mutationem fieri in illa natura: sed non in persona: cum illa natura non dicat aliquid in persona, sed magis aliquid cum persona. Unde nulla fit mutatio in illa natura.

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

An in diuinis ponenda sit generatio?

Intelligentiam eorum quae dicit Magister de generatione eterna, in praesenti dist. quatuor principaliter quaeruntur. Primo quaeritur, utrum in diuinis sit ponenda generatione. Secundo, dato quod sit, utrum generatione in diuinis sit ponenda personarum distinctiua. Tertio quaeritur, utrum illa generatione sit aeterna. Quarto & ultimo, quaeritur, utrum illa generatio sit terminata.

Quod generatio sit in diuinis, ostenditur primo a minori. Multo fortius debet esse generatio in eo qui generationem aliis tribuit, quam in his qui recipiunt, sed generatio est in creaturis, ergo & in deo qui tribuit. Et hoc est quod dicitur in Eia. ult. Si ergo qui generationem aliis tribuo, sterilis ero? di-

cit dominus, quasi dicat non.

ITEM. Ostenditur illud idem a posteriori. Per prius. n. est paternitas in Deo, quam in creatura, sed paternitas, & generatione uere est in creatura, ergo & in Deo. quod prius sit ibi, dicit Apostolus Eph. 3. Ex quo omnis paternitas in caelo, & in terra nominatur. ITEM, ostenditur hoc ipsum a simili. Quia omne quod perfectionis est, attribuendum est deo, in quo est summa omnis perfectionis: sed generatio est perfectionis in creatura, ut uult Philosophus, quia perfectum est quod potest generare quale ipsum est, ergo &c. ITEM. 34.

illud idem ostenditur illa ratione. Diuina natura est summe bona, & actualissima, ergo summe potest, & uult se communicare, sed prima, & summa ratio conicendi est in generatione, ergo necesse est in diuinis ponere generationem.

CONTRA. Generatio in creaturis, aut est perfectionis, aut imperfectionis. Si perfectionis, tunc ergo cum substantiae spirituales, & incorporeales sint nobilissimae, debet in eis generatio esse, ergo cum non sit in eis, non est nobilitatis, sed quod non est nobilitatis non est in deo, ergo &c. ITEM. ubi est generatione, ibi est uariatio: generatio. n. est species motus: & inter omnes species motus maior est uariatio in motu secundum substantiam, quia est entis in potentia, minor in motu secundum locum: ergo cum in deo non sit uariatio, nec aliqua species motus, etiam illa quae minima est, ut loci mutatio, ergo nec generatione. ITEM, ubi est generatione, ibi est corruptio. Unde Auctor

de

de causis, quod per longe stare a principio. reliquo modo compeuit esse deus, continuam etiam in his faciens generationem: & huiusmodi signum est quod sola corruptibilia generant, & generantur in creaturis, sed in deo nulla cadit corruptio, ergo nec generatione. ITEM. ubi est generatio, ibi nutritio. Unde ad tot, & plures se extendit uis nutritiua, quam generatiua, sed in deo non est uis nutritiua, ergo nec generatiua, ergo nec nutritio, nec generatio, ergo generatio non est in diuinis.

RESOLVTIO.

Cum natura diuina sit in pluribus communicata per conformitatem in natura, non nisi per generationem esse potest: cum hac emanatio sit per conformitatem nature.

RESP. Dicendum, quod generatio ponenda est in diuinis esse: huius ratio potentissima est, ut credo, quia omnis natura est communicabilis, & quia in deo per sui nobilitatem est aptitudo actui coniuncta, immo ipse actus, oportet quod natura sit pluribus communicata, sed non possunt esse plures ab una natura, quin unus sit ab alio, uel ambo a tertio, ergo cum ante diuinas personas nihil sit, oportet quod una sit ab alia, & quoniam sunt conformes in natura, & generatio est emanatio secundum conformitatem nature, ideo credo quod necesse est in diuinis ponere generationem. Ut autem intelligatur per quem modum. Notandum, quod generare de sui propria ratione est similem sibi in substantia, & natura producere. Sibi ue-

ro similem in natura producere tripliciter est. Aut per impressionem suae similitudinis in alio, & sic generatur character a sigillo, lumē a luminoso, species ab obiecto. Alio modo per educationem speciei consimilis ab alio, & sic generatur elementum ab elemento. Tertio modo per productionem similis de simili, siue de seipso, & sic generatur animatum ab animato, & iste tertius modus est perfectior. Unde non reperitur nisi in substantiis habentibus formam nobilem quae est uita. Et iste modus generationis est secundum nascentiam, & est in deo, & creaturis: sed differenter, quia producere alium ex seipso, potest esse dupliciter, uel ex se toto, uel ex parte sui. Ex se toto, non potest producere, nisi ille cuius essentia potest esse in pluribus una, & tota. Nam si non potest esse in pluribus una, & tota, si generans dat totam suam substantiam generato, tunc substantia tota transit in generatum, & generans perdit substantiam totam generando, quod esse non potest. Ideo adhuc necesse est quod talem habeat substantiam, quae una, & tota sit in pluribus, talis autem substantia non est nisi substantia habens summam simplicitatem, haec autem est sola diuina essentia, in qua propter summam simplicitatem suppositum non addit ad essentiam. unde nec ipsum coarctat, nec limitat, nec formam multiplicat: & ideo in eo potest esse generatio communicans eandem substantiam totam, & talis generatio est omnimode perfectionis,

& in

& in solo deo reperitur, ratione iam dicta. Alio modo contingit aliquem ex se producere quantum ad partem sui, sic pater naturalis generat filium, partem substantiæ transmittendo, & decidendo: & hæc generatio necessario est cū transmissio ne, quia. n. pars decisa, nō habet actū totius, necesse est q̄ p̄ mutationem acquirat, sed qd̄ acquirat quod non habet, uariatur, iō hæc gñatio est mutatio, & hēt uariationē coniunctā, & ēt cū corruptione adnexa. Quia. n. aliqua pars gñantis deperditur, generans est à quo pōt fieri ablatio, & ita corruptio. Est ēt cū cōseruatione adiuncta, quia. n. fit deperditio, necesse est q̄ per nutrimentum fiat restauratio, & ideo gñatio in creatura & perfectionis, & imperfectionis est. Perfectionis a parte uirtutis, producentis, imperfectionis a parte subiecti diuisibilis: & ideo est in solis animatis quæ habent formā perfectionis. i. a. i. a. m., & ipsum. s. corpus, & animam, defectibile, & restaurabile. Generatio uero in diuinis est omnimodæ perfectionis. Quod enim non est ex parte, ideo est, quia habet actu speciē. Et ideo nec ibi ē in natura imperfectio, nec uariatio, quia nihil nouū acquiritur. Nec corruptio, quia nihil adimitur, Nec nutritio, quia nihil restituitur.

Et ex hoc patet solutio obiectorum, q̄ gñatio de toto est tantæ p̄fectionis, q̄ nō pōt esse in creatura aliqua: gñatio uero ex parte, tantā hēt imperfectionē adiunctā, ut non possit esse circa substantiā inuariabilem, &

in corruptibile, & simplicē, non solū in natura increata, uerū etiā in natura creata. Alię rōnes p̄bāt de gñatione, q̄ ē ex pte &c.

QVAESTIO II.

An generatio in diuinis distinguat inter gignentem, et genitum.

UTRUM generatio in diuinis sit personarū distinctiua. Et q̄ sic ostenditur hoc modo. Augustinus dicit circa principiū de Trinitate. Nul̄a res ē q̄ seipsam gignat, ut sit: si ergo gignit, aliam gignit: sed inter aliam rem, & aliam, est distinctio, ergo &c. ITEM. gñatio est emanatio, sed ubi est emanatio, ibi est multiplicatio, siue pluriplurificatio, ubi aut multiplicatio, ibi & distinctio: ergo ubi generatio, ibi necessario est distinctio. ITEM. generatio in diuinis est relatio, sed relatio importat respectum, & ordinē: sed ubi respectus, & ordo, ibi suppositorū & relatorū, siue ordinatorū distinctio, & sic &c. ITEM, minor diuersitas sustinetur à supposito, uel in supposito cōposito, & multiplici, q̄ in substantia simplici, & uniformi: sed relatiua opposita nō stāt simul in eodē in diuiduo creato: ergo nec in simplici hypostasi. Probatio medię. Bene requiritur, Sortes est p̄ Plato nis: ergo non est filius eius, uel est distinctus ab eo: ergo multo fortius in diuinis.

CONTRA, Pater generando filiū, dat ei totū qd̄ hēt: sed hēt essentiā, & personā, ergo dat ei essentiā, & personā, ergo sicut filius nō distinguitur à patre essentialiter, ita nec persona liter, ut uir. ITEM, P̄ cōicat filio essentiā

Aug. 1 de Tri. c. 1. & li. 4 in mortalitate anime c. 8. & Ari. 2. de An. ma 48. & Ansel. Monolog. c. 41.

essentiā suam p̄ summā suā simplicitatem: sed æque simplex est p̄sona, & essentiā: ergo qua ratione communicat essentiā, communicat & personā. ITEM. In patre idem est natura, & persona: ergo impossibile est q̄ communicet unum, quin communicet aliud: ergo si dat naturam, & personā. ITEM. Videtur q̄ relatio non distinguat aliqua ratione: quia unus, & idem p̄ctus est principium, & finis, respectu diuersarum linearū; ergo si istæ relationes nō sunt distinctiue, uidentur similiter q̄ nec paternitas & filiatio. SI DICAS q̄ non omnes relationes distinguunt, sed solum naturæ: ut principium, & principiatum, finis, & finitum. Contra, pater & filius se habent, ut intelligens, & intellectum, ut dicit Ansel. sed idem non potest esse intelligens, & intellectum, ergo &c. ITEM. Maior est repugnantia in contrariis q̄ in relatiuis; sed albedo, & nigredo, q̄ sunt contraria, non faciunt distinctionem circa Petrum: quia idē potest modo esse albus, modo niger: ergo multo fortius unus in diuinis modo erit pater, mō filius. ITEM. Queritur, quare potius relationes faciūt distinctionē personæ q̄ essentiæ, cum æque bene possint esse plures essentiæ, uel naturæ in una persona, licet cōconuerio.

RESOLVTIO.

Distinguit realiter personaliter: sed non realiter essentialiter.

RESP. Dicendum, quod generatio in diuinis, sicut ostensum est, facit realem distinctionem inter generantem, & generatū, non rationalem, uel intellectualem solum, sicut dixit Sabellius, & realem quantum ad personā, non quantum ad essentiā, sicut dixit Arrius. Quod sic patet. Generatio in creaturis, dicit emanationem per modum actionis, siue mutationis; in Deo emanationem per modum relationis, in quantum talis emanatio dicit distinctionem in persona. Rōne emanationis est distinctio: quia sicut dicit Ansel. Nec intellectus capit, nec natura p̄mittit, illū q̄ est ab alio, esse illū a quo est, sicut q̄ positue d̄ alijs esse ab alio. Nā p̄ priuatiue dicitur esse a se, id est non ab alio: in quantum talis emanatio ponit distinctionē in persona. Generatio enim est productio conuenientis in natura. Ratione naturæ non potest esse distinctio: ergo uel erit ratione suppositi, uel proprietatis. Si proprietatis, aut absolute, aut respectiue. Non absolute: quia tūc esset distinctio in natura. Nec respectiue, ut puta relationis, quia in relatione s̄m se nō est motus in creaturis, nec origo in diuinis. Vnde filiatio non generatur nisi in alio, ergo necesse est q̄ sit distinctio in supposito. Similiter ratione relationis est distinctio, quia nihil ad se refertur, nec ordinatur. Ratione uero talis relationis est distinctio personalis; quia gñare, & gñari, cū dicat relationem per modum actionis, & passionis, dicunt eam in supposito, & respectu suppositi. Et ideo: quia relatio est inter extrema, notat distinctionē, patet q̄ distinctio est ibi suppositorū. His uisus, patet facile soluere ad obiecta.

Quo ergo obicitur, pater communicat filio totum quod habet,

habet, uerum est præter genera-
tionem, & generationis distin-
ctionem. Ipsa enim ratio com-
municandi dat intelligere distin-
ctionem: quia nullus communi-
cat sibi, sed alii: & ideo id in quo
distinguit, nõ communicat. AD
ILLVD, quod obiicitur, q̄ æque
simplex est persona, ut essentia.
Dicendum, quod simplicitas es-
sentia est q̄ sit in pluribus: sed
simplicitas suppositi est, q̄ non
sit in pluribus. Nam suppositũ, si
ue indiuiduum quantum est de
se, dicitur esse quod est in uno so-
lo: ideo non est simile. AD IL-
LVD, quod obiicitur q̄ idem est
essentia, & persona. Dicendum,
quamuis sint idem, non tamen
sunt ad idem: quia personã est
ad alium, ideo generatur, & refer-
tur: essentia uero non, ideo essen-
tia communicatur, & persona di-
stinguitur. Sicut ergo, quamuis
idem sit in patre essentia, & per-
sona, tamen persona generat, es-
sentia non: sic econuerso, essen-
tia communicatur, & persona
nõ. AD ILLVD, quod obiicitur
de principio, & fine in puncto,
patet responsio: quia ille nõ sunt
mutuæ relationes, quod proprie
requiritur ad distinctionem, un-
de non ualet. QVOD obiicitur de
telligente, & intellecto. Dico, q̄
ibi non est relatio secundum es-
se; sed secundum dici: ad hoc au-
tem q̄ relatio distinguat, oportet
quod sint relationes mutuæ: quia
aliter nõ distinguunt, oportet
etiam quod dicant relationẽ
secundum esse. AD ILLVD, q̄
obiicitur de albedine, & nigredi-
ne. Dicendum, q̄ nulla est oppo-
sitiõ formarum, nisi consideren-
tur respectu eiusdem temporis,

& impossibile est q̄ idem subie-
ctum eodem tempore sit album,
& nigrum: relationes autem in
diuinis simul sunt. AD ILLVD,
quod ultimo queritur, quare ma-
gis relationes faciunt distinctio-
nem in personis, quam in essen-
tia: patet ex iam dictis responsio.
Potest etiam alia ratio reddi: quia
pluralitas naturarum impedit
simplicitatem personæ; sed non
sic econuerso, quod patet sic. Plu-
res naturæ sunt in una persona.
Aut ergo per gratiam, aut p̄ na-
turam. Si per gratiam unionis,
sic: quia natura unica consequit̄
unitatem personæ, non impedit.
Sed si naturaliter, ut in Petro est
pluralitas essentiarum, siue natu-
rarum: tunc cum intellectus na-
turæ præcedit personam: & non
natura ex personis, sed persona
ex natura, sic necesse est perso-
nam esse compositã, & inde est
quod i diuinis magis est unitas
naturæ, cum pluralitate persona-
rum, quam econuerso.

QVÆSTIO III.

An generatio in diuinis aeterna sit?

VTRVM diuina generatio sit
aeterna. Quod sic, ostenditur

hoc modo. In creaturis operans
naturaliter operatur quã ci-
tius potest; & de perfectione agẽ-
tis est, q̄ citissime possit opera-
ri: ergo cum productio filii a pa-
tre sit per naturam, & summam
potentiam, quã cito fuit pa-
ter, genuit: sed fuit ab aeterno: er-
go &c. ITEM. De perfectione ge-
nerationis est, ut quod genera-
tur æquetur generati: ergo cum
diuina generatio sit perfectissi-
ma, filius erit patri per omnia æ-
qualis; sed pater est infinitus du-
ratione, ergo & filius. ITEM. In-

telligere

RESOLVTIO.

Aeterna quidem; & propter genera-
tis summam fecunditatem: &
propter geniti perfectam equali-
tatem: & propter utriusque explo-
tam actualitatem.

RESP. Dicendum, q̄ generatio
filii est æterna, tum ratione gene-
rantis, tum ratione geniti. Ratio
ne generantis, propter summam,
& perfectam fecunditatem. Ra-
tione geniti, propter summam,
& perfectam æqualitatem: qua-
rum utraque conditio tollit, ne
filius sit posterius patre, sicut ui-
sum est in opponendo. Alia ra-
tio est propter summam in utro-
que actualitatem: in qua non di-
stat actus a potẽtia, nec posse an-
tecedit esse.

AD ILLVD, quod obiicitur
quod corruptio ponit terminũ
finalem. Dicendum, q̄ corruptio
semper dicit uariationem & mu-
tationem, & ita cõuersionem en-
tis in non esse, & ideo ponit ter-
minum finalem. Sed generatio
aliquando dicit mutationem, ut
in creaturis, & sic ponit terminũ
initialem; sed in diuinis non di-
cit mutationem ex nõ ente; sed
emanationem ab ente. AD IL-
LVD, quod obiicitur, q̄ essentia
nihil producit nisi ex tempore.
Dicendum, quod sicut persona
producit aliam personam, sic es-
sentia aliam essentiam. Aliã au-
tem creaturam essentia ex seip-
sã non producit, cum ipsa sit im-
mutabilis. Nec ex alia, quia simi-
liter esset querere, unde produ-
cit illam aliam: & sic necesse est
in productione prima creaturæ,
quod producat ex nihilo, & om-
ne sic productũ, habet esse post
non esse, & ita initium. Persona

autem

telligere se coæternum, est men-
tis diuinæ. Nunquam enim est
ponere quod de non intelligen-
te sit deus factus intelligens: Sed
uerbum est coæternum menti in-
telligenti: & hoc enim q̄ mens
se intelligit, uerbum gignit. Si er-
go propriissime filius est uerbũ,
est coæternum patri: & hoc est q̄
dicit beatus Ioa. In principio e-
rat uerbum. ITEM. Idem ostendi-
tur per impossibile, omne quod
cõpit esse, est mutatum secundũ
substantiam: sed omne quod in-
cipit generari, est mutatum secũ-
dum substantiam: sed generatio
est de substantia generantis: er-
go ubi incipit esse generatio,
substantia generantis mutatur;
sed substantia dei patris secun-
dum esse est immutabilis: ergo
generatio non incipit i diuinis.

CONTRA. Sicut si habet cor-
ruptio ad nõ esse ex parte finis:
sic generatio ex parte principii:
sed omne quod corrumpitur, de-
finit esse: ergo omne quod gene-
ratur incipit esse: sed nullum ta-
le ẽ eternũ: ergo &c. ITEM. Quic-
quid producit diuina essentia,
est ipsi posterius tempore, siue
duratione: ergo pari ratione quic-
quid producit diuina persona: cũ
essentia, & persona sunt idem.
ITEM. In deo idem est suum ef-
se, & sua duratio: sed filius habet
principium durationis; sed qđ
habet principium essendi, inci-
pit esse, ergo &c. ITEM. Pater
caret principio & caret initio: er-
go qua ratione communicat fi-
lio non habere initium, eadem
ratione communicat ei non ha-
bere principium, aut si nõ hoc,
nec illud,

Ex 5.
Phy.

Ex 9.
Met.

Ex 12.
Met.

aut non de nihilo producit personam, ergo per generationem dicens, & ideo non facit de non ente ens, & ideo nullum ponit initium talis productio. AD ALIUD quod obiicitur, quod filius habeat principium essendi. Dicendum, quod principium dicitur duplex, scilicet originale, & initiale. Secundum quod principium dicitur originale, sic filius tam quantum ad esse, quam quantum ad durationem, habet principium, quia utrumque habet ab alio. Si autem principium dicitur initium, sic dico, quod nec habet principium essendi, nec durandi. Primum principium non aufert rationem aeterni: secundum uero sic. AD ILLUD, quod obiicitur ultimo, quare pater communicat filio carentiam initii, non principii: pater iam responso, quia temporale, & aeternum differunt de necessitate per essentiam: principium & principiatum non sic: ideo non est simile de hoc, & illo: quia ergo quod habet initium, est temporale, quod caret esse aeternum, ideo cum pater, & filius sint unius essentiae, pater &c. Rursum cum habere principium, & non habere dicat differentiam personae, & haec est inter patrem, & filium, ideo sicut pater non communicat filio personam, sed tantum naturam, siue essentiam, sic comunicat ei non habere initium, sed non comunicauit non habere principium.

QUESTIO IIII.

An generatio filii terminata sit.

VERVM generatio filii sit terminata. Et quod sic uidetur. Augustin. in Libr. 83. q. Qui semper nascitur, nunquam est natus, ac per hoc nunquam est filius. Nullus

ergo per generationem dicens, ergo per generationem dicens, & ideo non facit de non ente ens, & ideo nullum ponit initium talis productio. AD ALIUD quod obiicitur, quod filius habeat principium essendi. Dicendum, quod principium dicitur duplex, scilicet originale, & initiale. Secundum quod principium dicitur originale, sic filius tam quantum ad esse, quam quantum ad durationem, habet principium, quia utrumque habet ab alio. Si autem principium dicitur initium, sic dico, quod nec habet principium essendi, nec durandi. Primum principium non aufert rationem aeterni: secundum uero sic. AD ILLUD, quod obiicitur ultimo, quare pater communicat filio carentiam initii, non principii: pater iam responso, quia temporale, & aeternum differunt de necessitate per essentiam: principium & principiatum non sic: ideo non est simile de hoc, & illo: quia ergo quod habet initium, est temporale, quod caret esse aeternum, ideo cum pater, & filius sint unius essentiae, pater &c. Rursum cum habere principium, & non habere dicat differentiam personae, & haec est inter patrem, & filium, ideo sicut pater non communicat filio personam, sed tantum naturam, siue essentiam, sic comunicat ei non habere initium, sed non comunicauit non habere principium.

CONTRA. Dam. deus infinite & sine tempore ens, infinite, & inqueiescibiliter generat: ergo generatione nunquam terminatur. ITEM. Ratione uero hoc idem posse monstrari: aeternum non habet se aliter nunc quam prius; sed semper omnino uniformiter: ergo si semper per a principio generat, adhuc generat: alioquin aliter se haberet nunc quam prius, & ita generatio aeterna mutaretur.

ITEM. Simplex & infinitum caret omni termino: sed generatio filii est simplex, & infinita; ergo generatio filii caret omni termino.

Quod sit infinita patet, quia filius est infinitus, & iterum ipsa generatio

neratio est aeterna, & aeternum est duratione infinitum. ITEM. Perfectior est potentia semper actui coniuncta, quam quae non semper ergo perfectior est fecunditas semper actui generationis coniuncta, maxime cum fecunditas generandi non perditur; sed perficiatur, si ergo in deo est fecunditas perfecta, semper ergo generat: sed non generat alium nisi filium: ergo filius semper generatur.

RESOLVTIO.

Terminata est quod ad perfectionem interminata quo ad durationem.

RESP. Ad praedictorum intelligentiam, notandum, quod quaedam sunt, in quibus idem est esse, & factum esse, differt tamen fieri & esse, ut sunt illa quorum esse est permanens nec dependet omnino a principio producere, & hoc proximo producente in facto esse, immo habent rationem subsistendi aliquam intrase, siue per principia propria sui subiecti, ut substantia & accidentia innata. Quaedam sunt, in quibus differt esse, & factum esse, idem tamen est fieri & esse, ut sunt successiua, quorum esse dependet omnino a principio producere existente in sua actualitate, ut sunt motus, & mutationes. Quaedam sunt, in quibus est idem fieri, & esse, & factum esse, ut sunt illa quae habent esse permanens, & totaliter dependent a principio producere existente in sua actualitate per eundem modum, per quem sunt in principio, non tantum in se; sed etiam respectu producti: ita quod consimilis modus actualitatis

S. Bon. Lib. Primi,

attendatur quantum ad utrumque & talia sunt influentiae, siue corporales, siue spirituales. unde Augustin. 6. super Genes. ad litteram dicit, quod lumen semper nascitur, & dum nascitur est; unde aer semper est illuminatus & semper illuminatur. Similiter omnino dicendum de lumine spirituali quod est gratia. Si igitur filius dei habet esse permanentissimum, & esse coniunctissimum principio productiuo, ut in sui actualitate existenti; quia ipse est filius, & purus actus, omnino idem est in ipso nasci, & natum esse, & ideo semper nascitur, & semper est natus, & semper est, & nunquam desinit nec cessat generari, nec pater generare. Cum ergo queritur, an generatio filii sit terminata, distinguendum est terminatum, quia aut excludit imperfectionem, & sic generatio filii est terminata; quia perfecta; cum simile, immo idem sit generari, & generatum esse. Si uero excludat durationem, falsa est: quia semper durat. Concedo ergo quod generatio filii est interminata ratione desinitio: quia nunquam desinit generari, sicut probant rationes ad secundam partem a ductae.

AD ILLUD, quod obiicitur in contrarium, quod quod semper nascitur, nunquam est natus. Dicendum, quod verum est in illa generatione in qua differt nasci & natum esse; sed non talis est generatio diuina; attamen quia generatio diuina intelligitur per generationem creatam, & in creaturis de perfecto nato non dicitur nasci, sed natum esse, ideo uult Aug. quod melius dicitur filius natus esse: quia intelligibilis est, non quia ei non conueniat

O ueniat

ueniat nasci. AD ILLUD, quod obicitur quod produci terminatur ad productum esse, & similiter nobiliter est generatum esse quam generari. Dicendum, quod omnia ista tantum ibi habent locum ubi differt generari, & generatum esse. In illa autem generatione locum non habent. AD ILLUD, quod ultimo obiici

tur in generatione, quæ semper est in generando &c. Soluedum est per interemptionem, non enim est uerum quod generatio semper ens, semper de nouo aliquid producat: quia radius semper oritur a sole, nec tamen semper eius productio iteratur, nec succedit; sed a sua origine continuatur in esse.

DISTINCTIO X.

De aterna processione Spiritus Sancti quantum ad personam, quæ procedit.

Nunc post filij æternitatem de Spiritu Sancto, quantum Deo donante uidere conceditur: differamus. *Ca. 17.* Spiritus Sanctus amor est, siue charitas, siue dilectio patris, & filij. Vnde Aug. in 15. Li. de Trinitate ait Spiritus Sanctus nec patris est solius; nec filij est solius sed amborum, & ideo communem, qua inuicem se diligunt pater & filius, nobis insinuat charitatem.

Quod Spiritus Sanctus propriè dilectio dicatur.

1. Ioh. 4 Ioannes autem in epistola canonica ait, Deus charitas est: non dixit, Spiritus Sanctus charitas est. Quod si dixisset absolutior esset sermo, & non parua pars questionis decisa: sed quia dixit, Deus charitas est, incertum est, & ideo querendum est, utrum Deus pater sit charitas, an filius, an Spiritus Sanctus: an Deus ipsa Trinitas, quia & ipsa non tres Di, sed vnus est Deus. Ad hoc Augustinus in eodem Libro ita dicit, Nescio cur sicut sapientia & pater dicitur, & filius, & Spiritus Sanctus, & simul omnes: non ita & charitas dicatur pater, & filius, & Spiritus Sanctus, simul omnes una charitas. Non ideo tamen quisquam nos inconuenienter æstimet charitatem appellare Spiritum Sanctum: quia & Deus pater, et Deus filius potest charitas nuncupari: sicut propriè uerbum Dei etiam sapientia Dei dicitur, cum & pater & Spiritus Sanctus sit sapientia.

Quod

Quod spiritus propriè dicatur charitas.

Si ergo propriè aiquis horum trium charitas nuncupari debet, quis aptius quam Spiritus Sanctus? ut scilicet in illa summa simplici; natura non sit aliud substantia, & aliud charitas: sed substantia ipsa sic charitas, ipsa sit substantia, siue in patre, siue in filio, siue in Spiritu Sancto: & tamen Spiritus Sanctus propriè charitas nuncupatur. Ecce his uerbis apertè dicit Augustinus, quod in Trinitate charitas aliquando refertur ad substantiam, quæ communis est trium personarum et tota in singulis: aliquando specialiter ad personam Spiritus Sancti: sicut sapientia Dei aliquando pro substantia diuina, aliquando pro filio propriè accipitur, & hoc in multis fieri reperitur.

Exemplis superiora comprobat.

Pluribus enim exemplis doceri potest, multa rerum uocabula & uniuersaliter doni, & propriè quibusdam rebus adhiberi: sicut Legis nomine aliquando simul omnia Veteris Testamenti significantur eloquia: aliquando autem propriè uocatur Lex, quæ data est Moysen. Multa alia suppetunt exempla: sed in re aperta uitanda est longitudo sermonis. Sicut ergo unicum Dei uerbum propriè uocamus nomine sapientia, cū sit uniuersaliter & Spiritus Sanctus & pater ipse sapientia: ita Spiritus Sanctus proprio uocabulo charitas nuncupatur, cū sit pater & filius uniuersaliter charitas.

Authoritatem ponit quod filius propriè dicitur sapientia.

Sed Dei uerbum, id est, unigenitus Dei filius, apertè dicitur est Dei sapientia, ore Apostoli dicentis Christum Dei uirtutem, & Dei sapientiam. Spiritus autem sanctus ubi sit dicitur charitas, inuenimus: si diligenter Ioannis Apostoli eloquium scrutemur: qui cū dixisset, Diligamus inuicem: quia ex Deo est dilectio: adiunxit, Et omnis qui diligit, ex Deo natus est: quia dilectio Deus est. Hic manifestauit se dixisse eam dilectionem esse Deum, quam dixit ex Deo. Deus ergo ex Deo est dilectio: sed quia & filius ex Deo patre natus est, & spiritus sanctus ex Deo patre procedit, quem po-

zuis eorum hic debeamus accipere, dictū esse dilectionē, merito quæritur. Pater. n. solus ita Deus est, ut nō sit ex Deo: et ideo dilectio; quæ ita Deus est ut ex Deo sit, nō ipse pater est: sed aut filius, aut spiritus sanctus. Sed in consequentibus cū Dei dilectionem commemorasset Ioannes: quia dilexit nos, & hinc hortatus esset ut & nos inuicem diligamus, atque ita Deus in nobis maneat: quia utique dilectionem Deum dixerat, statim volens de hac re apertius aliquid eloqui, inquit. In hoc cognoscimus: quia in ipso maneamus, & ipse in nobis: quia de suo spiritu dedit nobis. Spiritus itaque sanctus, de quo dedit nobis, facit nos in Deo manere: & ipsum in nobis. Hoc autem facit dilectio. Ipse ergo Deus est dilectio. Deus ergo spiritus sanctus, qui procedit ex Deo, significatur ubi legitur, Deus dilectio, & dilectio ex Deo est. Ecce his verbis apertè dicit Augustin. Spiritum Sanctum esse charitatem patris & filij: & in tantum quoque sermonem produxit, ut videatur dixisse spiritum sanctum non solum esse dilectionem patris & filij, qua se inuicem & nos diligunt: sed etiam qua diligimus Deum. Sed utrum ipse sit charitas, qua nos diligamus Deum, in sequenti explicatur.

Rursus, quòd Spiritus sanctus sit amor, quo pater a filio, & quo filius a patre diligitur.

Nunc verò quod incepimus ostendere curemus, scilicet Spiritum Sanctum dilectionem esse, siue amorem patris & filij: quo scilicet pater diligit filium & filius patrem. De hoc Hieron. super 17. Psal. ait, Spiritus Sanctus nec pater est, nec filius: sed dilectio, quam habet pater in filium, & filius in patrem. Aug. quoque in 6. Lib. de Trin. ca. 5. ait, In omnibus æqualis est patri filius, et est vnus eiusdemque substantia. Quapropter etiam Spiritus Sanctus in eadem unitate substantia, & æqualitate consistit.

Quid sit Spiritus sanctus.

Siue enim sit vnitas amborum, siue sanctitas, siue charitas, manifestum est, quod non aliquis duorum est, quo vterque coniungitur: quo genitus a gignente diligitur, genitoremq; suum diligit, sintq; non participatione, sed essentia

sua

sua: neque dono superioris alicuius, sed proprio suo seruantes vnitatem spiritus in vinculo pacis. Ecce hic habes spiritum sanctum esse, quo filius diligitur à patre, & pater à filio: & quo illi duo seruant unitatem pacis. Spiritus ergo sanctus, ut ait, Aug. in eodem, commune est aliquid patris & filij, quicquid illud est. At ipsa communio consubstantialis, & coeterna est, quæ si amicitia conuenienter dici potest, dicatur: Sed aptius dicitur charitas, & hæc quoque substantia: quia Deus substantia est, & Deus charitas est. Tria ergo sunt, & non amplius: vnus diligens eum qui de illo est, & vnus diligens eum de quo est, & ipsa dilectio, quæ si nihil est, quomodo Deus substantia est?

Ad Eph. 4.

Lib. 6. de Trin. cap. 5.

De nomine spiritus sancti.

Hic notandum est, quòd sicut spiritus sanctus in Trinitate specialiter dicitur charitas, quæ est patris & filij vnio: ita & nomen tenet propriè, quod patri & filio communiter quodam modo congruit. Vnde Aug. in 15. Lib. de Trinit. Si charitas, inquit, qua pater diligit filium, & patrem diligit filius, ineffabilem communionem demonstrat amborum, quid conuenientius, quàm ut ille propriè dicatur charitas, qui spiritus est communis ambobus? Hoc enim sanius creditur & intelligitur, ut non solum spiritus sanctus charitas sit in illa Trinitate. Sed non frustra propriè charitas nuncupatur, propter illa quæ dicta sunt: sicut non solus in illa Trinitate, uel spiritus est, uel sanctus: quia & pater spiritus, & filius spiritus: & pater sanctus, & filius sanctus: & tamen ipse non frustra dicitur spiritus sanctus. Qui enim est communis ambobus, id uocatur ipse propriè, quod ambo communiter. Alioquin si in illa Trinitate solus spiritus sanctus est charitas, profecto & filius non solius patris, sed etiam spiritus sancti filius inuenitur. Ait enim Apostolus de Deo patre, Transtulit nos in regnum filij charitatis suæ. Si ergo non est in ista Trinitate charitas Dei, nisi spiritus sanctus, filius est etiam spiritus sancti. Sed quia hoc absurdissimum est, restat ut non solus ibi sit Charitas spiritus sanctus: sed propter illa, de quibus satis differui, propriè sic uocatur.

Ca. 16 circa finem c. Ca. 17 circa finem c.

Colo. 2.

SPRÆ agit Magister de generatione filii, hic autem agit de processione spiritus sancti. Et quia gemina est processio spiritus sancti, æterna, & temporalis, primo agit de processione æterna, secundo de temporali infra dist. 14. *Præterea diligenter annotandum est, &c.* Et quoniam processio spiritus sancti tripliciter potest comparari, scilicet ad personam ad quam est, & ad principium a quo est, & ad generationem a qua differt, ideo hæc pars habet tres. In quarum prima Magister agit de processione spiritus sancti quantum ad personam quæ procedit. In secunda quantum ad principium a quo infra dist. 11. *hic dicendum est spiritum sanctum, &c.* In tertia uero agit de seipsa per comparisonem ad generationem, a qua distinguitur, infra Dist. 13. *Post hæc considerandum est, &c.* Item. Prima pars quæ continet præsentem distinctionem habet quatuor partes. In prima dicit quod spiritus sanctus procedit ut amor, siue charitas, uel dilectio, & hoc probat auctoritate Aug. In secunda uero: quia hic erat dubium quod spiritus sanctus erat charitas, mouet questionem, & soluit ibi. *Et ideo querendum utrum Deus pater &c.* In tertio uero solutionem per auctoritatem confirmat, tum quantum ad distinctionem, quæ est per communem acceptionem, & propriam, tum etiam quantum ad ueritatem, ibi. *Prioribus exemplis doceri &c.* In quarta uero, & ultima prædicatione solutionis assignat rationem, ostendens quod spiritus sanctus

proprie dicatur charitas, cum charitas sit nomen commune, & hoc ibi *Hic notandum est, quod spiritus sanctus, &c.*

Spiritus sanctus amor est, siue charitas, &c. Queritur, utrum charitas & dilectio differant: & quod sic uidetur per Isid. dicentem. Amor est rationalium & irrationalium: dilectio rationalium tantum. Sed contra Diony. de diu. nom. cap. 4. Mihi uidentur theologo commune quid dicere dilectionis & amoris nomine: & ibidem reprehendit distinguentes, dicens: quod faciunt uim in leuibus sonis, quasi nos non possumus quatuor per bis duo, & patriam per natale solum significare. Respon. Aliqui uoluerunt dicere quod differunt: quia dilectio dicitur illa proprie, quæ est ex uoluntate ordinata, sed amor est affectio libidinosa. Sed hæc distinctio est contra Diony. & contra Aug. super Ioan. & contra Canonem sacræ scripturæ: quia dominus primo quasiuit à Petro, Simon Ioannis diligis me? & postea dicit, amas me? & ita pro eodem accipiuntur, & hanc differentiam reprehendit Diony. Potest tamen nihilominus aliqua differentia assignari. Quamuis enim de una & eadem possint dici affectione, tamen alia, & alia ratione. Amor enim dicitur affectus adhesionem respectu amati. Unde Diony. amorem mutuum dicimus, dilectio uero, ultra hoc addit electionem, unde dilectio ex diuersis electio. Unde. Cant. 5. Dilectus meus electus ex millibus. Charitas autem ultra illa addit magnam appreciationem. Charum enim dicitur

Dub. 8

Elicee
Tract.
124.

tue

ur illud quod magni precii est imatur, secundum quod Apollolus in epistolis suis uocat fideles charissimos 2. ad Thimo. 1. &c.

Proprie uerbum Dei, etiam Dei
Dub. 1. *sapientia dicitur, &c.* Dubitatur de hac uoce Proprie, quia aut accipitur proprie, quia soli conuenit: aut proprie, quia appropriate. Quia si soli, hoc est falsum: quia sapientia nullo modo dicit proprietatem personalem. Si proprie: quia appropriate, hoc nihil facit ad propositum: quia Magister uult inquirere proprietatem spiritus sancti, non appropriatam. Et iterum. Charitas uidetur magis appropriari patri quam quod dicitur in illa prosa, *charitas pater est.* Item. Hoc uidetur per Richar. quod amor gratuitus est in patre, in spiritu sancto debitus, in filio ex utroque permixtus: ergo cum charitas dicat amorem gratuitum debet ergo appropriari patri. Resp. Dicendum, quod non est omnimoda similitudo, sed in hoc est similitudo, nam congrue potest appropriari manente unitate uocis. uel significationis. Potest similiter aliquod nomen simul dici per proprietatem, & per essentialitatem, manente unitate uocis, & significationis, & tamen est de se eodem, & tale est hoc nomen, charitas. Aliter potest dici, quod charitas est commune, & proprium, & appropriatum, & Aug. primo ostendit, quod est appropriatum per similitudinem ad sapientiam: & post ostendit quod est proprium. infra ea. Dist. *Nunc uero quod inceptimus ostendere, &c.* Unde ex hac auctoritate non habetur quod charitas sit proprium, sed solum quod appropriatum. Sed tamen ex alijs

uerbis Aug. hinc, quod charitas non solum est appropriatum, sed etiam proprie proprium spiritus sancti. AD ILLUD, quod obicitur, quod charitas appropriatur patri, Dicendum, quod charitas habet duplicem comparisonem ad uirtutes alias. Comparatur enim ut mater, ut dicit Amb. comparatur ut uinculum, ut dicit Apollolus Colos. 3. Charitas est uinculum perfectionis: ratione primi appropriatur patri, ratione secundi spiritui sancto. Ad illud quod obicitur de Richar. Dicendum quod [gratuitum] non dicit proprietatem amoris, siue amandi, sed proprietatem personæ, quæ dat & non recipit.

Spiritus sanctus est dilectio quæ pater &c. Queritur utrum pater, & filius diligant nos spiritu sancto. (Utrum. n. se diligant spiritu sancto, querit Dist. 32. ubi istam questionem specialiter mouet) sed prima uidetur omnino falsa, & impropria. Cum enim dicitur pater & filius diligant nos &c. constat quod uerbum diligendi tenetur essentialiter: ergo si diligant spiritu sancto. sunt spiritus sanctus. Et iterum dicit Aug. quod hoc nullo modo conceditur, pater diligat se. s. s. quia diligere tenetur essentialiter: ergo similiter in proposito. Resp. Quod quidam dicunt quod ablatiuus ille exponitur per hanc præpositionem, per, cum accusatiuo. i. per spiritum sanctum: & regula est, quod hæc præpositio per, cum uerbis transitiuis dicit subauctoritatem, cum absolutis autem, auctoritatem. Unde cum diligere sit transitiuum, sensus est, quod pater, & filius diligunt nos per spiritum sanctum.

Dub. 30

Vide de
st. in
media
te alle-
gato.

O 4 quasi

quasi diceret, pater operatur per filium. Sed hæc expositio non uidetur conueniens: quia similiter potest dici pater, & filius pater, siue odiunt nos. s. s. quod nõ uult dicere Augu. Propterea notandum, qd diligere aliquando tenetur pure essentialiter, ut cū dicitur pater, & filius diligunt se: aliqui pure notionaliter, ut cum dicitur pater, & filius diligunt se spiritu sancto, sicut patebit. Aliquando partim essentialiter, partim notionaliter, sicut cum dicitur diligunt nos. s. s. & ex hoc patet: quia idem est patrem, & filium diligere nos. s. s. scilicet spiritum sanctum nobis mittere, siue inspirare. Mittere, siue inspirare autem importat actum notionalem, & essentialem: quia sensus est quod spiritum producant, & donum eius nobis conferunt: unde dicitur simul. s. s. productionem, & gratiæ collationem: & quis respectu actus essentialis non recipiatur habitudine ablatiui, recipitur tamen ratione notionis, sicut & hic pater dicit se suo uerbo, dicit et creaturas uerbo: simili modo intelligendum est in proposito.

Dub. 4.

Sine enim sit unitas, &c. Queritur quid dicatur per hoc nomen, unitas. Aut unitas dicit unitatem essentialem, aut notionalem, aut personalem. Non essentialem: quia tunc non esset amborum, sed trium. Non notionalem: quia s. s. non est cõis spiratio. Non personalem: quia pater, & filius non sunt unum in personâ. Item, Queritur, quomodo hæc distinguantur unitas, sanctitas, charitas. Respon. Dicendum, qd unitas personaliter tenetur. Sed attendendum, quod

unitas aliquorum dicitur dupliciter. Aut qua aliqui sunt unum, & sic patris, & filii non est unitas personalis. Aut qua aliqui sunt uniti, & sic pater, & filius una persona uniantur, sicut persona spiritus sancti, quæ est amor, & uinculum nectens. Ad illud, quod queritur, quomodo differunt illa tria, dicendum, qd unum addit supra alterum. Nam unitas dicit conditionem omnis amoris: quoniam omnis amor est uis unitiua. Sanctitas dicit conditionem amoris casti, contra libidinosum, qui non est purus. Charitas dicit conditionem amoris præcipui: ideo enim charitas dicitur: quia est amor inextimabiliter habens charum amatum.

Sinque non participatioe &c. Videtur non bene dicere: quia seruare unitatem spiritus, est producere spiritum sanctum: ergo secundum hoc pater, & filius spiritum sanctum sua essentia producant, & ita uidetur essentialiter spirare. Itẽ, uidetur etiam falsum, qd dicitur, non participatione: quia pater, & filius participatione spirationis seruant unitatem. Respon. Dicendum, quod Augu. uult ostendere duplicem modum unitatis esse inter patrem, & filium, qui est inter membra Christi. s. naturæ, & uoluntatis, sed differenter: quia in nobis est unitas naturæ per participationem unius cõmunis essentia, sed non sumus ipsa essentia. Pater enim & filius non participant essentiam quasi diuersum, imo sunt ipsa essentia. Similiter in nobis est conformitas uoluntatis per donum Dei, quod unit nos: sed pater & filius uniantur

Dub. 5.

tur non dono accepto ab alio, sed spiritu proprio, & sic patet responsio.

Dub. 6.

Qui enim communis est ambobus, &c. Contra ergo s̄m hoc, pari ratione spiritus sanctus dicitur Deus proprie, cum Deus sit cõmune ambobus. Respon. Dicendum, qd æquiuocatio est in communitate. Nam Augu. non uocat commune, quod est in pluribus, & de pluribus, sed quod a pluribus: & ita commune dicitur magis a cõione, q̄ a communitate, ut fiat uis in uerbo, sicut fit inter unionem, & unitatem. Et quoniam charitas non tantum dicit communitatem, quia in pluribus: sed cõmunionem per unitatem distinctorum, ideo quamuis dicatur essentialiter, potest nihilominus dici personaliter.

ARTICVLVS I.

QUESTIO I.

An necessario ponenda sit in diuinis persona procedens per modum liberalitatis?

De uidentiam eorum quæ dicuntur de spiritu sancto, in hac parte, duo principaliter queruntur. Primo queritur de modo procedendi ipsius spiritus. Secundo de proprietate ipsius. Circa primum queruntur tria. Primum est utrum in diuinis sit necesse ponere personam procedentem per modum liberalitatis. Secundum, utrum sit necesse ponere personam procedentem per modum amoris. Tertium, si sit necesse ponere personam procedentem per modum mutue charitatis.

QUOD sit necesse ponere personam procedentem per mo-

dum liberalitatis ostenditur hoc modo. Perfectior est dilectio mutua, q̄ reflexa, & perfectior adhuc mutua communicata, q̄ non cõmunicata: quia talis. s. non communicata, uideretur sapere amore libidinosum: ergo si in Deo est summa dilectio, & summa delectatio, & summa beatitudo, non est ibi persona quæ mutuo non ametur, nec cui amor mutuos non communicetur: sed communicatio amoris mutui est per liberalitatem, ergo &c. **ITEM.** In his inferioribus duplex inuenitur modus, producendi nobilis. s. per modum naturæ, & per modum uoluntatis: primo modo emanat filius a patre, secundo modo, donum a datore. Sed omne quod nobilitatis est in creatura, est attribuendum Deo, ergo &c. **ITEM.** In Deo est ponere naturam, & uoluntatem: & sicut naturam perficit fecunditas, ita uoluntatem summa liberalitas: sed natura perfecta fecunditate persona producit aliam personam, ergo pari ratione uoluntate perfecta liberalitate, producit aliam personam, & sic &c. **ITEM.** Omnes creature a Deo procedunt aut per cognitionem, aut uoluntatem: sed ante creaturarum productionem, ponere fuit in diuinis emanationem uerbi ab eterno, in quo pater omnia fieda disposuit: ergo pari ratione necesse fuit emanare personam in qua omnia uellet, & donaret, sed talis procedit per modum liberalitatis, ergo &c.

CONTRA. Non est similis modus procedendi in creaturis respectu Dei, & in personis. Nam creature sunt extrinsecus; personæ uero in essentia unum, sed exitus creaturarum a Deo est

est per modum liberalitatis: ergo non est ponere personam hoc modo procedere. **ITEM.** Exiens per modum uoluntatis ab aliquo, non assimilatur in substantiam producenti, nec æquatur, nec necessario producitur: sed persona si procedit in diuinis, est in substantia similis, & in potestate æqualis, nec potens se aliter habere: ergo &c. **ITEM.** In his inferioribus non tantum sunt ista principia nobilia. scilicet natura, & uoluntas, uerum etiam ratio, siue operans per artem: ergo si ponuntur duæ personæ his duobus modis procedentes, debet poni tertia, quæ tertio modo procedat, sed illa non ponitur, ergo nec per modum uoluntatis ponitur aliqua, pari ratione. **ITEM.** Quanto pluribus communicatur dilectio, tanto perfectior: quia omne bonum in commune deductum, pulchrius elucescit. ergo non solum est ponere tertiam personam cui amor secundæ communicetur, sed etiam quartam, cui amor communicetur tertie, & sic in infinitum: sed hoc est impossibile in diuinis, ut ostensum est supra: ergo est stare in prima persona producente: ergo non est persona procedens per modum liberalitatis.

RESOLVTIO.

Utique ex perfectione dilectionis, & ex perfectione emanationis; tum tertio ex perfectione uoluntatis.

RESP. Dicendum, quod sicut probatum est, in diuinis est ponere tertiam personam procedentem per modum liberalitatis, quod dicitur donum. Et ratio huius, est perfectio dilectionis, perfectio emanationis,

& perfectio uoluntatis: qua existente liberalissima, non potest non producere personam: sicut natura existente fecundissima, non potest non producere personam, & hæc est ratio propria huius emanationis.

AD ILLUD, quod obiicitur in contrarium, quod creatura emanant per modum liberalitatis, Dicendum, quod per modum liberalitatis emanare, est dupliciter: aut sicut uoluntatum, aut sicut ratio uolendi: siue sicut datum, siue sicut ratio donandi. Primo modo emanant creaturae quæ sunt extra. Secundo modo emanat tertia in trinitate persona. Quia ratio uolendi, & donandi est in trinitate perfecta perfectissimæ uoluntati.

AD ILLUD, quod obiicitur, quod uoluntas non est principium assimilans, nec necessario emanans, Dicendum, quod uoluntas, siue liberalitas dupliciter est principium. Uno modo distinctum in natura, & sic non assimilatur in substantia. Alio modo cum concitante natura, & sic in substantia assimilatur: quoniam ergo persona sic procedit per modum liberalitatis, ut concitetur natura: ideo similis est in substantia, quamuis ipse modus producendi non sit per modum similis, & sic patet illud.

AD ILLUD, quod obiicitur, quare non procedit aliqua persona per modum rationis, dicendum, quod omnis modus producendi nobilis ad istos reducitur duos: quia omne agens, aut agit naturaliter, aut per uoluntatem. Agens enim per uoluntatem, aut per fortunam, est agens imperfectum, & modus producendi minus nobilis. Unde ratio non distinguitur co-

tra

tra naturam, & uoluntatem, & quantum ad modum agendi, & ideo non est persona tali modo procedens. Sed tamen hoc non uidetur plene soluere: quia nos distinguimus in his creaturis egressum per modum liberalitatis, ab egressu per modum artis. Propterea dicendum, quod processus per modum liberalitatis est dupliciter, aut sicut ratio liberalitatis siue ipsa liberalitas, aut sicut liberaliter factum. Similiter & in arte, aut sicut ipsa ars, siue ratio artificandi, aut sicut artificatum: & primo modo potest cadere in diuina persona, secundo modo non, & primo modo procedit filius quod est uerbum, & ars plena omnium rationum uiuentium: Sed iste modus emanandi, non distinguitur a modo emanandi per modum naturæ: quia emanat ut omnino similis, & per modum similitudinis perfecte. Alius autem modus non potest esse: quia duas personas necesse est concitare in eadem natura: & quia necesse est quod omnis modus emanandi qui est in diuinis, sit per modum naturæ principaliter, uel illa communicate: unde cum processus per modum uoluntatis posset esse intrinsecus, sic procedit amor ab amante. Per modum uero artis, semper est extrinsecus in quantum huiusmodi: ideo impossibile est quod cadat in Deo respectu personæ, sed cadit solum respectu creaturæ, **AD ILLUD,** quod ultimo obiicitur, si est ponere tertiam personam ob communicationem, pari ratione & quartam. Dicendum, quod omnis ratio, & natura concor-

Ex 1. dat, quod non fiat per plures, quod potest sufficiens summe fieri per unum,

alioquin esset ibi superfluum. Si ergo mutua dilectio non potest esse minus quam ad unum, & communicatio illius mutua non minus quam ad unum, & in uno est mutua dilectio, & in altero mutua dilectionis communicatio perfectissime, cum utrinque accipiat totum infinite patet quod non est ultra procedere, sed ibi est stare. Unde ipsa eadem ratio quæ ponit personarum pluralitatem, aufert infinitatem, & ponit Trinitatem.

QUESTIO II.

An necesse sit ponere in diuinis personam per modum charitatis & amoris procedentem?

VT RUM in diuinis sit necesse ponere personam procedentem per modum amoris, siue charitatis. Et quod sic, uideatur. Non est perfecta cognitio sine dilectione: ergo nec perfectum uerbum sine amore, ergo nec perfecta emanatio uerbi sine emanatione amoris: ergo necesse est ponere emanationem per modum amoris: ergo &c. **ITEM.** Amor est donum in quo alia dona donantur. Nihil enim proprie donatur nisi ex amore: si ergo persona procedit per modum liberalitatis, cum ipsa procedat non per aliud, sed per se: ergo per modum amoris, siue charitatis. **ITEM.** Omnis & summa perfectio pluralitatis est in unitate: ergo & distinctionis in unione: sed inter omnes uniones quæ sunt inter distantes, summa, & iocundissima est unio charitatis, si ergo est ibi distinctio, est unio, & si unio, est charitatis emanatio. **ITEM.** Spiritus sanctus in nobis existens, & habitans, facit nos similes illi summe Trinitati, sicut dicit dominus

1022

Joan. 17. ut sint unum, sicut, & nos, sed spiritus sanctus in nobis existens, pducit primo amorem charitatis. Rom. 5. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris &c. Ergo necesse est in illa summa Trinitate reperiri per prius emanationem charitatis.

SED CONTRA. Personæ diuinæ sunt hypostases perfectæ, ut pater, & filius: nullus aut amor dicit hypostasim, sed eius proprietatem, siue habitum: ergo nulla persona in diuinis procedit per modum amoris. ITEM. Amor est eius in quo requiescit affectus: ergo semper accipitur ut in aliū tendēs: sed omnis persona est in se perfecte ens, & distincta: ergo nulla persona procedit per modū amoris. ITEM. Non ob aliud ponitur in diuinis emanatio per modum amoris, nisi quia pater amat filium, cū ergo filius amet spiritum sanctum, pari rōne erit ponere ulteriorem personā emanantem per modum amoris, & sic in infinitum, & hoc est incōueniens: ergo &c. ITEM. Cum in natura intellectuali ex parte motiue potentiæ sit accipere irascibilem, quæ respicit honorē, sic concupiscibilis amorē: Questio est, quare in diuinis non accipitur persona secundum actū irascibilis, sicut in actum concupiscibilis. ITEM. Cum sint aliæ affectiones in anima, ut gaudiū spes, & huiusmodi, quare solum per modum amoris procedit persona in diuinis. Si tu dicas, quod amor non tenet rationem affectionis. Tunc obiicio: quia sicut amor diuinus non est affectio: ita nec gaudium. ITEM. Cū sint alii habitus in anima importan-

tes complementum, cuiusmodi sunt. scilicet dona spiritus sancti, ut intelligentia, & sapientia, quare magis procedit persona per modum amoris, quā per modum alterius habitus, quā si non alius, nec ille debet poni, ut uidetur.

RESOLVTIO.

Si ponitur persona per modum liberalitatis procedens: igitur & per modum amoris: cum affectio hæc plus teneat de ratione liberalitatis.

RESP. Dicendū, quod sicut probatum est supra, necesse est aliquā personā in diuinis pcedere per modum liberalitatis, & illam dicimus spiritum sanctum: hanc aut necesse est pcedere per modum amoris: quia si ponatur in diuinis emanatio per modū uoluntatis, necesse est quod inter omnes sit prima, & nobilissima; emanatio autem per modum amoris est huiusmodi: quod patet si respiciamus in anima. Affectio enim amoris est prima inter omnes affectiones, & radix omnium aliarum, sicut dicit Aug. in pluribus locis, maxime in 14. de Tri. Et ista affectio nobilissima est inter omnes, quoniam plus tenet de ratione liberalitatis. Unde hoc est donum in quo omnia alia dona donantur, & in quo consistunt omnes deliciae substantiæ intellectualis: unde nihil in creaturis est considerare sic deliciosum, sicut amorem mutuum, & sine amore nullæ sunt deliciae: propter hoc dicit Philosophus, quod amicitia aut est beatitudo, aut non sine beatitudine. Si ergo emanatio est per modum liberalitatis in diuinis, necesse fuit esse primam, & summam, & sic necesse

Quest. preceden.

Arist. 8. Eth. cap. 1. & 1. Rhet. cap. 5. esse

esse fuit per modum amoris.

AD ILLVD ergo, quod obiicitur, quod amor nominat habitū, non substantiam. Dicendū, quod est loqui de amore rōne eius quod nominat, & sic non dicit substantiā: uel rōne eius circa quod ponitur, & quia ponitur in Deo, in quo nullū est accidens, sed totū in deo substantia est: ideo non dicit habitū, uel proprietatem: sed magis substantiam, & cum dicat egressum, dicit hypostasim, siue personam. Similiter dicendū est de uerbo, quamuis. n. uerbum in nobis sit accidens, est tamen substantia in Deo. AD ILLVD, quod obiicitur, quod amor charitatis semper in aliū tendit, & ita procedit in aliū, & non stat in se. Dicendum, quod procedere in aliū est dupliciter, aut quia aliud respicit, ut obiectum: aut quia in aliū tendit, & recipit. Primo modo bene conuenit personæ in diuinis: quia bene conuenit habere respectū ad aliā personam, unde spiritus sanctus est amor quo pater amat filium. Si aut dicat tendere secundo modo, sic non hēt locum in proposito: quia quādo ego amo aliū, amor non exit à me, ita ut recipiat in alio, sed tūc a uoluntate procedit: & quia est accidens: ideo non recedit, sed in uoluntate subsistit. In diuinis uero quia hypostasis est, ideo in se subsistit. AD ILLVD, quod obiicitur, quod similiter filius amans spiritum sanctum produceret aliam personam. Dicendū, quod hoc non tūc facit quod pater, & filius producant aliam personam quæ est amor: quia se amant, sed est quia in eis uoluntas est forē distina. Ratio huius dicitur in-

fra, & illa non est in spiritu sancto. Nihilominus tūc potest dici, quod status sit in primo amore. Nam primo amore producto, cū ille seipso amet alium, & ametur, non oportet alium amorē produci, siue aliam personā per modū amoris. AD ILLVD, quod queritur, quare non est emanatio quantū ad actum irascibilis. Quidam respondent, quod hæc uis non habet locū in substantia pure spirituali: tūc supposito quod sit in substantia intellectuali, adhuc actus eius non competit productioni personæ, tum quia naturaliter sequitur actum concupiscibilis: ira. n. est uindex læsæ concupiscentiæ, ut dicit Damasc. tum etiam: quia actus eius consistit. aut respectu superioris, & hoc non potest esse ubi nihil est superius: aut respectu inferioris & hoc similiter non, quia nulla est inferioritas in respectu patris, non similiter potest esse in deo: quia sic est cum quādam disconuenientia in uictoriosa repulsionem. In personis aut diuinis summam unionem, & conuenientiam esse necesse est. Et si tu obiicias, quod non omnis actus irascibilis est respectu disconuenientis, quod patet in spe, & quia in beatis habet irascibilis actū. Dicendum quod uel consistit respectu disconuenientis uincendi, uel respectu ardui aggrediendi, & ita uel gradum, uel disconuenientiam dicit, sed neutrum potest esse in diuinis personis. AD ILLVD, quod obiicitur de aliis affectibus, & habitibus. iam patet responsio: quia amor est affectus intimus, & primus, & nobilissimus: quia origo omnium aliorum: ideo cōlectitur in se totū nobi-

Lib. 2. de fide Ortho. ca. 16.

nobilitatē emanationis per modum liberalitatis: ideo nulla persona debuit emanare per modum alterius habitus, cum talis modus non sit principalis.

QVÆSTIO III.

An necesse sit ponere in diuinis tertiam personam per modum mutuae charitatis procedentem.

VTRVM sit necesse ponere tertiam personam procedentem per modum mutuae charitatis. Et quod sic uidetur Ioā. 17. Ut sint unum, sicut & nos: dñs orat, & petit discipulis unitatem, nō naturae, sed dilectionis per conformitatem ad illam summam unitatē: sed membra Christi ununtur per amorem mutuum: ergo in diuinis est exemplar huius, sic &c. **ITEM.** Hierony. super Ps. 14. Spiritus sanctus est amor, quē habet pater in filium, & filius in patre, ergo est amor mutuus. **ITEM.** Rōne ostendit hoc ipsum: quia perfectior est dilectio, quā est mutua: quia si nō est mutua, ex altera parte claudicat: sed in illa dilectione est summa perfectio & nulla claudicatio: ergo, &c. **ITEM.** Qui non amat uicissim amantem se recte, & liberaliter, aut est iniquus, aut ingratus: cum ergo in diuinis nulla sit iniquitas, nulla ingratitude, necesse est ibi esse amorē mutuū.

CONTRA. Si est amor mutuus, ergo filii in patrem, & pater in filium: ergo pater aliquid recipit à filio, quod absurdū est. **ITEM.** Qui amat amantem, facit quod debet, quia hoc est debitū quod rependendum est: ergo si est in diuinis amor mutuus: ergo est debitus: ergo non est libe-

ralissimus: quod absurdum est. **ITEM.** Nullus amor mutuus est amor unicus, hęc per se nota est: ergo si spiritus sanctus est amor mutuus, unicus amor non est. **ITEM.** Si amor est mutuus: ergo est amor patris ad filium: sed ille, ut dicit Richar. est amor gratuitus: ergo similiter erit filii ad patre: & ille, ut ipse dicit, est amor debitus: ergo si tertia persona procedit per modum amoris gratuiti, & debiti: ergo est amor ex utroque permixtus, ergo nō est amor purus. Et iterum, cum iste amor sit filius, ut quod filius sit spiritus sanctus: quia (ut dicit) in filio est amor ex utroque permixtus.

RESOLVTIO.

Et quidem, cum perfectio charitatis in reciprocaione consistat.

RES P. Dicendum, quod cum amor perfectionem delectationis, & unionis, & rectitudinis habeat ex mutualitate: aut non est personam ponere in diuinis procedere per modum amoris, aut si procedit, procedit per modum mutuae charitatis.

AD ILLVD ergo, quod obiicitur in contrarium, quod tunc filius aliquid dat patri. Dicendum, quod ex hoc, quod amans per amorem tendit in amatum, nihil dat ei: alioquin nos daremus aliquid Deo, cum ipsum amamus. **AD ILLVD**, quod obiicitur, quod amor mutuus est debitus. Dicendum, quod debitus est quia rectus, sed tamen amor non considerat debitum. Unde quantumcumque de beatur, dum tamen debitū nō attendat nō minuit rō liberalitatis, imo ostendit rō rectitudinis. **AD ILLVD** quod obiicitur, si mutuus, nō unicus. Dicendum, quod uerū est in amantibus, quorum affectus sunt diuersi, non sic est in Deo. **AD ILLVD**, quod obiicitur, quod non est amor purus: Dicendum, quod ex utraque parte liberalis est: & iō omnino purus. Et quod dicitur est amor debitus, & gratuitus. Dicendum, quod istae conditiones nō dicunt modum emanandi circa amorē, sed dicunt modum emanandi, siue originis circa personas.

ARTICVLVS II.

QVÆSTIO I.

An amor uel charitas proprium sit spiritus sancti?

ECUNDO principaliter quaeritur in secunda parte. scilicet de proprietate spiritus sancti, & circa hoc quaeruntur tria. Primo quaeritur utrum amor, siue charitas sit propriū spiritus sancti. Secundo utrum spiritus sanctus sit proprie nexus. Tertio utrum spiritus sanctus proprie sit spiritus.

QUOD charitas sit proprium spiritus sancti, sic ostendit **Cap. 7. et inde 17.** Augu. 15. de Trin. Sicut in illa Trinitate, non solus S. S. est spiritus, tamen proprie dicitur spiritus sanctus: ita quāuis pater sit charitas, & filius charitas: tamen proprie charitas dicitur illa persona, sicut proprie dicitur spiritus sanctus. **ITEM.** Hoc idē ostendit per eundē super canonicam Ioā. ubi intendit proprietatē scilicet inuenire, & ad hoc perducit sermonē, quod spiritus sanctus est charitas. **ITEM.** Rōne ostendit illud idē, quod illud est proprie proprium personae, quod dicitur modum emanandi ipsius, sed amor est huiusmodi, ut probatum est, ergo, &c. **ITEM.** Si aut uerbum se habet ad filium ita a-

amantibus, quorum affectus sunt diuersi, non sic est in Deo. **AD ILLVD**, quod obiicitur, quod non est amor purus: Dicendum, quod ex utraque parte liberalis est: & iō omnino purus. Et quod dicitur est amor debitus, & gratuitus. Dicendum, quod istae conditiones nō dicunt modum emanandi circa amorē, sed dicunt modum emanandi, siue originis circa personas.

ARTICVLVS II.

QVÆSTIO I.

An amor uel charitas proprium sit spiritus sancti?

ECUNDO principaliter quaeritur in secunda parte. scilicet de proprietate spiritus sancti, & circa hoc quaeruntur tria. Primo quaeritur utrum amor, siue charitas sit propriū spiritus sancti. Secundo utrum spiritus sanctus sit proprie nexus. Tertio utrum spiritus sanctus proprie sit spiritus.

QUOD charitas sit proprium spiritus sancti, sic ostendit **Cap. 7. et inde 17.** Augu. 15. de Trin. Sicut in illa Trinitate, non solus S. S. est spiritus, tamen proprie dicitur spiritus sanctus: ita quāuis pater sit charitas, & filius charitas: tamen proprie charitas dicitur illa persona, sicut proprie dicitur spiritus sanctus. **ITEM.** Hoc idē ostendit per eundē super canonicam Ioā. ubi intendit proprietatē scilicet inuenire, & ad hoc perducit sermonē, quod spiritus sanctus est charitas. **ITEM.** Rōne ostendit illud idē, quod illud est proprie proprium personae, quod dicitur modum emanandi ipsius, sed amor est huiusmodi, ut probatum est, ergo, &c. **ITEM.** Si aut uerbum se habet ad filium ita a-

mor ad spiritum sanctū: sed uerbum est proprium filii, ergo & amor proprium scilicet.

CONTRA. Augustin. in 15. Lib. de Trinitate. Pater est charitas, & filius est charitas, & spiritus sanctus est charitas, & simul oēs una charitas: ergo charitas non dicitur proprie scilicet. **ITEM.** Amor non procedit aliter, quā amando: ergo cum amor de necessitate insit amanti: & pater, & filius amando producant scilicet impossibile uideatur, quod ei conueniat proprie. Aut ergo scilicet nō est persona, aut non est amor proprie, siue nō procedit per modum amoris. **ITEM.** Sicut se habet sapientia ad filiū, ita amor ad spiritum sanctū: sed sapientia non est filii proprium, imo appropriatum solum: ergo amor, & similiter scilicet ergo &c. **ITEM.** Omne illud quod dicitur proprie, importat aliquam relationē: ergo si amor, proprie dicitur, importat relationem. Si ad amantem: ergo amans non est amor. Similiter si ad amatum: tunc ergo scilicet aut nō amaret, aut nō amaretur: hoc autem est impossibile.

RESOLVTIO.

Utique personaliter accepta.
RES P. Dicendum, quod dilectio in diuinis potest accipi, & accipitur necessario essentialiter, notionaliter, & personaliter. Essentialiter: quia quilibet diligit se. Notionaliter uero: quia pater & filius concordant in spirando spiritum sanctum, quae concordia amor, siue dilectio est. Personaliter uero, quia ille, qui producit per modum perfectae liberalitatis, nō potest esse nisi amor, siue dilectio: unde essentialiter dictum, dicitur complacentiam, notio-

notionaliter uero cōcordiā in spi-
rando: personaliter uero, proce-
sum in illa cōcordiā. Huius au-
tem exemplum potest poni in
amore creato, quo sponsus, &
sponsa se diligunt. Nam dili-
gunt se amore sociali ad conui-
uendū, diligunt se ulterius amo-
re coniūgali ad prolem procreā-
dam: & illa si produceretur ex
sola cōcordiā uoluntate amor
esset, nunc uero est amatus, nisi
dicatur amor per emphaticum
loquendi modum. In diuinis ue-
rō, uere, & proprie amor est, ha-
beus ratiōem amoris, & hypo-
stasis. Amoris propter hoc: quia
ex uoluntate liberalissima pri-
mo procedit per modum perfe-
ctā liberalitatis: Hypostasis: quia
cum distinguatur a producente,
& non possit distingui essentia-
liter, distinguitur personaliter:
non sic autē est in amore creato.
Ex hoc patet illud quod obii-
citur primo, & secundo, cum di-
citur, quod est proprietās aman-
tium, siue producentium: quia
accipitur notionaliter: nam pro-
ut ab eis procedit, nō potest esse
proprietās, sed persona distincta:
unde nō omnino est similis pro-
cessus amoris creati, & amoris
creati: quia hic est proprietās,
ibi hypostasis, & substantia. Ad
ILLVD, quod obiiicitur de sapiē-
tia: Dicendum, q̄ non est simile:
quia sapientia non dicit respec-
tum ad alium, & ideo semper
de se, dicitur ad se, & est essentia
se, nisi approprietur, sed amor re-
spectum dicit ad eos, qui amo-
re nectuntur: unde sicut uerbum
est proprium filii, & non appro-
priatur: quia connotat respec-
tum ad dicentem: sic etiā amor,

siue charitas non tantum est ap-
propriatum, uerum etiam pro-
prium s. f. Et sicut procedit
filius a patre per modum uerbi,
ita s. f. per modum amoris. Et ex
hoc est (sicut melius patebit in-
fra) quod hęc admittitur pater,
& filius diligunt se s. f. non autē
quod pater sit sapiens sapientia
genita. AD ILLVD, quod ulti-
mo obiiicitur, ad quid, dicit re-
spectum. Dicendū, quod ad amā-
tes secundum hoc, quod est amā-
tes, tenetur notionaliter, sicut
præactum est. Vno enim modo
diligere se, idem est q̄ cōcordi-
ter spirare. hoc modo spiritus
nō est amans: quia non spirat: ip-
se autem obiiicit de essentiali: quia
non dicit egressum ab amante,
sed solum dicit complacentiam
uoluntatis, qua quilibet amat, &
amatur.

Dis. 32

QVAESTIO II.

An spiritus sanctus sit unitas, &
nexus amborum pa-
tris, s. filii?

VT RVM spiritus sanctus pro-
prie sit nexus, uel unitas am-
borum. Et quod sic, uidetur
hoc modo. Aug. 6. de Trin. ca. 5.
Non est aliquis duorum, quo
uterque coniungitur: sed coniu-
gitur nexu, ergo nexus non est
aliquis duorum: ergo est tertia
persona proprie. ITEM. Amor in
creaturis est nexus, sed (sicut p̄-
batum est) spiritus sanctus est a-
mor perfectissimus: ergo & cetera.
Quod autem amor sit nexus, pa-
tet per Dionys. Amorem siue di-
uinum, siue intellectualem, uni-
tatiuam dicimus uirtutem. ITEM.
Spiritus sanctus secundum Gra-
ecos, procedit a patre solum,
secundum Latinos a patre, &
filio

De di-
uin. no.
c. 4. p. 2
ex sen-
tentia
Hieron-
im. 1.

filio. Sed quocumque istorū mo-
dorum procedit, unūtur in spi-
ritu pater, & filius, sed ille i quo
unūtur, est nexus amborum:
ergo s. f. est nexus. ITEM, aut
spiritus patris est spiritus filii,
aut non. Si non: ergo cum ne-
mo sciat, quæ sunt in homine
nisi spiritus eius, qui est in illo,
sicut dicit Apostolus, pater non
nouit uoluntatem filii, nec filius
patris: ergo si idem est spiritus
amborum, in spiritu unūtur.

CONTRA. non est nexus nisi
separatorum. Quæ n. non sepa-
rata sunt nō indigent aliquo cō-
nectente, sed pater non est sepa-
ratus a filio, nec e conuerso: quia
filius in patre & pater in filio:
ergo & cetera. ITEM. Nexus est, in
quo duo aliqui conueniunt, sed
pater, & filius non conueniunt
in persona: ergo nulla persona
est nexus patris, & filii, ITEM.
necū dicuntur illa, quæ conue-
niunt in aliquo, in quo unūtur.
Si ergo filius & spiritus sanctus
originaliter conueniunt in pa-
tre, ergo pater est nexus filii, &
s. f. nō ergo s. f. est nexus. ITEM.
nexus dicitur, aut quia nectitur
aut quia nectit. Si ergo spiritus
sanctus est nexus, aut ergo quia
nectitur, aut quia nectit. Non
quia nectitur, quia tunc simili-
ter alia persona esset nexus, simi-
liter p̄t esset nexus. Si quia ne-
ctit patrem, & filium: ergo dat
aliquid patri, & filio: sed hoc est
inconueniens: ergo & cetera.

RESOLVTIO.

Si amor nexus est, & Spiritus San-
ctus amor est, consequenter &
nexus erit.

RESP. Dicendum, quod nexus
proprie dicitur spiritus s. f.
S. Bon. Lib. Primi.

ue unitas amborum. Rō autē hu-
ius est, quia pater, & filius cōi-
cant in spiritu: & ideo amborū
est unitas. Et rursum, ille spiri-
tus est amor, & ideo cōi-cant in
eo ut in uno amore: & quia amor
ppriissimē nexus est: nō s. f. pro-
prie nexus est: quia amor mu-
tuus est amor unicus, & substan-
tificus.

AD ILLVD ergo, quod obii-
citur in contrarium, quod non
est nexus nisi separatorum. Di-
cendum, q̄ separatio d̄ tripli-
citer. Secundum distantiā, & sic
d̄ separatio localis: & secundū
differentiam, & sic dicitur sepa-
ratio substantialis: & secundum
differentiam proprietatis relati-
uæ, & sic nō dicit separatio pro-
prie, sed distinctio. In quolibet
istorum modorum contingit ef-
se nexum: quia ergo pater, & fi-
lius sunt distincti, & ideo rectē
dicuntur connecti. AD ILLVD,
q̄ obii-citur, q̄ nexus est, in quo
aliqui duo conueniunt. Dicen-
dum, q̄ est conuenientia essen-
tialis, & conuenientia origina-
lis, & nexus utroq; modo potest
dici esse: & quamuis pater, & fi-
lius non cōi-cant formaliter in
persona unā: tamen originaliter
conueniunt: quia una persona
orī ab utroq; uno & eode mo-
do. AD ILLVD, quod obii-citur,
q̄ filius, & spiritus s. f. cōueniunt
in patre, Dicendum, q̄ conue-
nientia originis d̄ dupliciter:
aut quia oriunt ab uno, aut quia
ab eis oriū unus. Si quia ab uno,
sic non dicitur nexus, quia ne-
xus est unio conueniens distin-
ctionem, sed unitas in origine
antecedit distinctionem. Si ue-
rio quia a duobus unius origo

fit, cum ibi sit distinctio, & consequens unio, propriissime est nexus: & sic est in patre & filio respectu. S. S. Aliter tñ potest dici q̄ non est simile, quia filius, & f. f. non eodem modo producuntur a patre, sed pater & filius eodem modo spirant f. f. Et iterum patris, & filii convenientia est in f. f. ut in amore, cuius est necesse, sic nō cōueniunt filius & f. f. in patre. AD ILLVD, quod obiicitur, q̄ nexus dicitur, aut quia necesse est, &c. Dicendum, q̄ quædam sunt uerba, quæ in uoce actiua significant passionem, ut uideo, audio, & similia. Quædam in uoce actiua significant actionem, ut facio, & percutio, similiter in passiuâ. Dicendum, igitur, quod hoc quod est necesse, cum necesse dicatur spiritus, quia ab utroque procedit, recte in uoce actiua passionem significat, & in passiuâ actionem: & ideo nō significatur, quod aliquid det patri & filio, sed quod magis recipiat.

QVAESTIO III.

An spiritus sanctus proprie spiritus sit?

VERVM spiritus sanctus proprie sit spiritus. Et q̄ sic uidetur hoc modo, quia persona spiritus sancti isto nomine propriissime designatur, q̄ dicitur, Spiritus sanctus: sed hoc nomē sanctus, non coerctat hoc, q̄ est spiritus, cum sit æquē commune: ergo spiritus proprie dicitur illa persona. ITEM. Spiritus dicitur quod spiratur: sed quod spiratur, non gñatur, nec econtra: ergo cum spirari non conueniat patri: nec filio, ergo conue-

nit spiritui sancto. ITEM. Homines concordēs in uno malo dicuntur conspiratores, non quia idem cogitent, sed quia idē malū appetunt, & ad idem malū unus oīum ē colligatus affectus: ergo cū spiratio a spiratione ueniat, nō dicitur spirari nisi amor: ergo nec f. f. dicitur nisi amor: ergo &c.

CONTRA. spiritus est deus, & eos, qui adorāt eum in spū & ueritate oportet adorare. Ioan. 4. sed tota trinitas est adoranda: ergo tota trinitas est spiritus: Hoc idem dicit Aug. ITEM. Ratione ostēditur hoc idem sic. Spiritus diuiditur contra corpus, ergo quod non est corpus, est spiritus: ergo est nomen absolutum, non relatiuum: ergo &c. ITEM. spūs dicitur, aut a spiritualitate, aut a spiratione. Si a spiritualitate, sic diuiditur contra corpus, & constat q̄ conuenit trinitati. Si a spiratione. Contra. spirare actiue dictum, conuenit toti trinitati, quia tota trinitas dicitur inspirare: ergo actiue dictū, nō dicitur relatiuē, ergo nec passiuē. ITEM. s̄m q̄ dicitur a spiratione, uidetur q̄ magis proprie conueniat filio: & hoc patet p̄ auctoritatē Iob. 32. Inspiratio omnipotentis dat intellectum: sed hoc appropriatur filio, ergo &c. ITEM. Spiratio est actus naturalis: sed solus filius procedit per modum naturæ: ergo solus filius spiratur.

RESOLVTIO.

Si spiritus a spirando dicatur; solus spiritus sanctus proprie spiritus dicitur: Si a spiritualitate, sic tota Trinitas spiritus dicitur.

RESP. Dicendum, q̄ hoc nomē spiritus, reperitur in corporalibus,

bus, in substātiis rationabilibus, & in Deo: & licet in Deo sit propriissime: quia propriissime est in eo spūalitas, & spiratio: tamē ratio cognoscendi, & dicendi, tāquam a posteriori incipit a substantia corporali. In substantia autē corporali spūs dicitur dupliciter, aut a spūalitate, contra corpulentiam, & sic dicitur absolute, & uocat̄ spiritus corpus subtile, sicut accipitur in Lib. de Sufficiētia spiritus, & animæ. Aut a spiratione, & sic dicitur spiritus flatus, sicut accipit Chryf. in Homilia sup̄ Ioa. 3. Spiritus ubi uult spirat, &c. Et Psā. 148. Ignis grādo, spiritus, &c. Sed in modum hunc duplicem, accipitur in substantia spūali, siue rōnali: aut a spiritualitate contra corporalitatem: & sic substantia rationalis, uel eius potentia interior dicitur spiritus. Ecclē. 3. Quis nouit, si spūs filiorū &c. Aut a spiratione, & sic affectus, uel amor dicitur spiritus. Et ratio huius est, quia actus spirationis in corpore est actus internus, actus cōtinuus, actus uiuificus; & habet originem a calore: quia ergo egreditur amoris, ut amor est, uenit ab intrinseco, & amor est actus uiuificus, quia amor ē uita. Et iterum, amor est actus cōtinuus, quia cōtinuē debet reddi amor: & tunc est perfectus quando hō sic amat. Rurſus, est calor spiritualis, ideo solus amor dicitur spiritualiter spirari, & sic accipitur. I. ad Theſſ. 5. Ut integer spiritus, &c. Secundum hunc duplicem modum accipiendi ē in diuinis. Nam secundum quod spiritus dicitur a spiritualitate, sic conuenit tota

trinitati: nam tota trinitas caret corporeitate, & materialitate: & sic est nomen absolutum. Ioan. 3. Spiritus est Deus. Secundum autem quod dicitur a spiratione, sic conuenit illi soli personæ, quæ procedit ut amor, ratione iam dicta. Spirare enim in spiritualibus solus est amoris: & quoniam amor potest spirari recte, & ordinatē, & sic ē purus: uel indirecte, & immundē, & sic est libidinosus: ideo p̄sona illa, quæ est amor, non tantum dicitur spiritus, sed spiritus sanctus. Nō sic filius dicitur spiritus sanctus: quia generatio est motus naturalis, circa quem non attenditur sanctitas, uel puritas, sicut attenditur circa amorem uoluntatis.

AD ILLVD, q̄ obiicitur, q̄ spirare est totius trinitatis, dicitur, quod spirare dicitur dupliciter. Vno modo est spirare, idē quod spiritum sanctum producere, & sic non conuenit toti trinitati. Alio modo est spirare idem quod inspirare, & illa conuenit toti trinitati: quia inspirare dicit effectum spiritus, qui est a tota trinitate: dicitur, enim inspirari, q̄ in spiritu nostro spiritualiter immittitur, siue affectio siue cognitio. AD ILLVD, quod obiicitur, q̄ motus est naturalis. Dicendū, q̄ sic est in corporalibus, quæ inspirant propter naturæ indigentiam: sed non sic in spiritualibus substantiis, quæ spirant ex liberalitate uoluntatis: unde ratione huius, non transferuntur, sed ratione aliarum proprietatum.

D I S T I N C T I O X I.

De æterna processione Spiritus Sancti quantum ad principium, à quo procedit.

HIC dicendum est Spiritum sanctum a patre esse, & filio: & procedere a patre, & filio, quod multi heretici negauerunt. Quod autem de utroque procedat, multis diuinorum eloquiorum testimonijs, cõprobatur. Dicit enim Apostolus: Misit Deus spiritum filij sui in corda nostra. Ecce hic dicitur spiritus filij, & alibi. Qui autem spiritum Christi non habet, hic non est eius. Ipse etiam filius de spiritu sancto dicit in euangelio. Quem ego mittam uobis a patre. Patris autem spiritus dictus est, ubi legitur. Si spiritus eius, qui suscitauit Christum a mortuis, habitat in uobis. Et ipse Christus dicit, Non enim uos estis, qui loquimini, sed spiritus patris uestri, qui loquitur, Et in alio loco, Quem mittet pater in nomine meo. Et alibi ipse filius de spiritu sancto ait. De patre procedit. His & alijs auctoritatibus pluribus ostenditur, quod spiritus sanctus a patre, & filio procedit.

Opinio Græcorum de processione Spiritus Sancti.

Græci tamen dicunt spiritum sanctum procedere tantum a patre, & non a filio. Quod ideo dicunt, quia ueritas in euangelio fidem integram continente, de processione spiritus loquens, solum patrem commemorat dicens, Spiritus, qui a patre procedit. Et etiam ideo quia in principalibus concilijs, que apud eos celebrata sunt, ita symbola eorum subiunctis anathematibus sancita sunt, ut nulli de trinitatis fide aliud docere, uel aliter prædicare, quam ibi continetur, liceat. In quibus quidem symbolis cum spiritus sanctus commemoretur procedere a patre, & non a filio, Quicumque (inquiunt) a filio eum procedere addunt, anathema incurrunt: unde & nos arguunt anathematis reos. Addunt etiam ad assertionem suæ opinionis, & in testimonium nostræ damnationis, de symbolo fidei, quod secundum traditionem prædictorum conciliorum Leo III. Romæ transcriptum in tabula argentea post altare Beati Pauli posita posteris reliquit, pro amore (ut ipse ait) & cautela fidei orthodoxæ. In quo

quidem

D I S T I N C T I O X I.

115

quidem symbolo in processione spiritus commemoratur pater his uerbis; Et in spiritum sanctum dominum, & uiuificantem, & ex patre procedentem: cum patre & filio adorandum, & glorificandum, &c. Illud est symbolum quod in missa cõtatur, editum in Nicæo concilio: in fine cuius, subiunctum est. Qui aliud docuerit, uel aliter prædicauerit, anathema sit. Ideoque Græci nos anathematizatos dicunt, quia dicimus S. S. a filio procedere, quod ibi non continetur. Quod, n. secundum nos ibi dicitur, Qui a patre filioque procedit: alterum a Latinis est additum, scilicet, filioque.

Niceno
Ephesi-
no Cal-
donesi,
Conste-
tinopo-
litano.

Responsio, ubi determinantur prædicta.

Nos autem illa uerba ita determinamus. Qui aliud docuerit, uel aliter prædicauerit, id est, contrarium docuerit, uel contrario modo prædicauerit, anathema sit. Aliud ergo posuit, pro opposito, qualiter & Apostolus in epistola ad Gal. Si quis aliud euangelizauerit, id est, contrarium, anathema sit. Nō dicit, si quis addiderit. Nam si illud diceret; sibi ipsi, ut ait Aug. præiudicaret, qui cupiebat uenire ad quosdam, quibus scribebat, sicut ad Thess. ut suppleret, quæ illorum fidei deerat. Sed qui supplet, quod minus erat, addit: non quod inerat, tollit. Qui autem præteregreditur fidei regulam, non incedit in uia, sed recedit a uia. Ad illud autem quod de euangelio opponunt, respondemus ita: quia cum dicat in eo ueritas, spiritum sanctum a patre procedere, nō addit solo, & ideo etiam a se procedere non negat; sed ideo patrem tantum nominat, quia ad eum solet referre etiam quod ipsius est, quia ab illo habet.

Thess. 3.

Quod Græci in sensu nobiscum conueniunt, & si uerbis differant.

Sciendum est tamen quod Græci confitentur spiritum sanctum esse filij: sicut & patris: quia et Apostolus dicit. Spiritum filij. Et ueritas in euangelio. Spiritum ueritatis. Sed cū non sit aliud spiritum sanctum esse patris, uel filij, quam esse a patre & filio, etiam in hoc in eadem nobiscum fidei sententiam conuenire uidentur, licet in uerbis dissentiant.

Gal. 4.
10. 16.

Græcos græcis conuincit.

Unde etiam quidam eorum catholici doctores intelligen

tes vnam eandemque fore sententiam prædictorum uerborum, quibus dicitur spiritus sanctus procedere a filio, & esse filij, professi sunt spiritum sanctum etiam procedere a filio, Vnde Athanasius in symbolo fidei. Spiritus sanctus a patre, & filio, non factus, nec creatus, sed procedens. Ecce spiritum sanctum aperte dixit procedere a patre et a filio. Didymus etiam eorum maximus doctor in Libr. 2. de Spiritu sancto, spiritum sanctum a filio procedere dicit. Saluator, inquit, qui est ueritas, Non enim loquetur a semetipso: hoc est, non sine me, & sine meo, & patris arbitrio, quia inseparabiliter est a me, & a patris voluntate: quia ex se non est, sed ex patre, & me est. Hoc enim ipsum quod subsistit, & loquitur, a patre, & a me illi est. Item spiritus sanctus, qui est spiritus ueritatis, spūsque sapientia, non potest audire a filio loquente, quæ nescit, cū hoc ipsum sit quod profertur a filio. i. procedens Deus de Deo, spūs ueritatis procedens a ueritate, consolator manans ex consolatione. Nam Cyrillus episcopus in epistola Nestorio directa ait. Spiritus intelligitur per se secundum quod spiritus est, & non filius: sed tamen non est alienus ab eo. Spiritus enim ueritatis nominatur, et profluit ab eo sicut ex Deo patre. Ioannes quoque Chrysostomus in homilia quadam de expositione symboli sic ait: Iste spiritus procedens de patre, & filio, qui diuidit dona propria prout uult. Idem in alia homilia. Credendum est spiritum sanctum patris esse, & filij: istum spiritum sanctum dicimus patri, & filio coequalem, & procedentem de patre filio. Hoc credite, ne colloquia mala corrumpant bonos mores. Ecce a doctoribus Græcorum aperta habemus testimonia, quibus spiritus sanctus a patre, & filio procedere ostenditur. Omnis ergo lingua confiteatur spiritum sanctum procedere a patre, & filio.

SUPRA egit Magister de processione Spiritus Sancti in comparatione ad ipsum procedentem: hæc est secunda pars, in qua agitur de eadem comparatione ad principium a quo. Et diuiditur hæc pars in duas. In prima ostendit quod spiritus sanctus procedit a patre, & filio. In secunda determinat, qualiter procedit ab eis infra Distin. 12.

Item

Item, queritur cum spiritus sanctus procedat a patre, & filio &c.] Prima pars habet quatuor. In prima ostendit Magister per multas auctoritates, quod procedit a patre, & filio. In secunda uero econtra per rationes Græcorum ostendit, quod a solo patre. ibi. Græci tamen dicunt spiritum sanctum tantum procedere a patre &c.] In tertia auctoritates, & rationes Græcorum soluit, & determinat ibi. Nos autem illa uerba ita determinamus &c.] In quarta ostendit confessionem fidei Græcorum implicite conuenire cum nostra, ibi. Sciendum tamen quod Græci consentunt.

Dub. 1. [N. principalibus concilijs &c.]

Queritur quæ sunt illa quatuor principalia concilia, & dicendum, quod fuerunt quatuor concilia Apostolorum in ecclesia primitiua, ut dicit quedam Glossa super actus. Primum fuit ad electionem Mathie, Act. 10. Secundum ad electionem septem diaconorum. Act. 7. Tertium fuit ad non imponenda legalia gentibus. Act. 15. Quartum ad tolerandum legalia ad tempus. Act. 22. Concilia uero patrum principalia apud Græcos similiter fuerunt quatuor. scilicet Nicænum, Ephesinum, Calcedonense, & Constantinopolitanum.

Dub. 2.

Qui aliud docuerit, &c.] Exponit ista uerba. i. contrarium docuerit, uel contrario modo &c. Non uidetur ista expositio probabilis, eo quod ipse qui contradicit articulis, excommunicatus est ipso iure. ergo non oportebat per contrario dare sententiam, ergo uideretur quod pro diuerso tulerunt sententiam. Præterea unde

uenit ista expositio? & queritur quare non dixerunt. Quisquis contradixerit? Resp. dicendum quod sicut Anselmus. Omnis ueritas, sacre scripturæ potest dici, quæ sacre scripturæ non contradicit, propter suam generalitatem & dignitatem: & ideo prædicta expositio habet hic locum. Nec fuit inconueniens exprimere excommunicationem hæreticorum, quia sancti patres in Concilijs ordinabant quæ iuris erant: & præterea ad terrorem est dictum, & maluerunt dicere aliud, quam intellexerunt contrarium, ut magis compercerent ora præsumptuosorum, ne adinuenirent nouitates in fide. Secundum ueritatem autem excommunicationis sententia non se extendit nisi ad contradicentes, quia non fuit eorum intentio præcludendi uiam, ad explanationem fidei faciendam maiorem, si deus alios magis illuminaret: & si hoc dixissent, constaret quod non bene moti fuissent, & sententia eorum merito abolenda esset.

Sed cum non sit aliud &c.] Cōtra, aliud est dicere cappa Sortis quæ cappa facta a sorte, ergo similiter uerum in proposito. Aut si non, queritur ratio. Resp. dicendum quod genitiuus, quamuis denominetur ab habitudine principij, tamen aliam habitudinem importat, ut possessionis: sed cū in diuinis non cadat diuersitas, nec habitudo nisi originis, ratione materię in diuinis determinatur ad habitudinem principij: & ideo in Deo idem est dicere spūs filij, quod spiritus procedit a filio. Præterea alia est ratio, quia spūs, quoniam est nomen absolutum, sicut hoc nomen Deus, non

*An spiritus sanctus à patre
& filio procedat*

D intelligentiam huius partis duo principaliter quærunr. Primo quæritur de processione spiritus sancti quantum ad principium, & quæritur utrum .s. procedat à patre, & filio. Scdō utrū pcedat à pte & filio inquātum sunt unum, aut inquātum sunt differentes.

Quod solū a patre procedat probant Græci ratione, & auctoritate. Ratione sic. Emanatio spiritus sancti est processio, sed processio est motus ab uno in alium, ergo si recte processio est in diuinis, spiritus sanctus æterna processione procedit ab uno in alium. Si ergo procedit à filio, aut procedit in patrem, aut in aliam personam: non in patrem, quia pater nihil accipit à filio, nec in aliam personam, cum non sit dare quartam: ergo non procedit a filio. **ITEM**, alia ratione sic, quia spiritus sanctus procedit per modum spirationis, sicut uerbum per modū locutionis: sed ita uidemus in creaturis q̄ exitus locutionis non præcedit spirationem, nec egressus spiritus est a uerbo: ergo nec in diuinis. .s. à filio.

ITEM, spiritus sanctus (ut omnes dicunt) procedit per modū nexus, sed nexus tenet rationē medii: sed si procederet à filio, teneret rationem tertii, & extremi, non medii: ergo non procedit à patre, & filio, sed à patre in filium. **ITEM**, spiritus sanctus procedit

habet proprie construi cum genitiu, quia tunc idem esset dicere spiritus filii, quod deus filii: ergo oportet, q̄ accipiatur spiritus, secundum q̄ dicitur à spiratione, & sic est nomen importans originem: ergo sicut sequitur, filius patris, ergo filius qui est a patre: ita est dicere spūs filii. i. spūs qui est à filio.

De 4

Non sine me, & sine meo. & patris arbitrio &c. Videtur male dicere, quia qui habet arbitriū super aliquid, habet dominium super illud: ergo uideretur secundum hoc, q̄ spiritus sanctus sit interior filio: Si tu dicas, q̄ arbitrium dicat uoluntatē. Hoc nihil est, quia similiter cum una uoluntas sit trium, similiter filius non loquitur sine arbitrio spiritus sancti, & pater similiter: quod nō dicitur proprie. **Re p.** Dicendum, q̄ spiritus sanctus est patri, & filio consubstantialis: ita quod à patre & filio procedit operatio, ergo spiritus sanctus communis est patri, & filio & similiter eque habet esse à patre, & filio: ita q̄ non est dicere q̄ habeat locutionē propriam, nec q̄ habeat locutionem à se. Et hæc duo uoluit excludere dominus, cum dixit, non loquitur a semetipso, ut excludatur ratio proprii, & ratio primi principii: & hoc exponēs Didymus, contra proprium dicit. Non sine me. Contra rationem primi principii, dicit sine meo, & patris arbitrio, & arbitrium non importat dominium, siue causalitatem, sed solum auctoritatē in patre, & filio respectu spiritus sancti, uel eius operationis.

procedit a patre: aut sufficienter aut non. Si non sufficienter, & plene: ergo pater imperfectus in spirando. Si sufficienter: ergo superfluum est fieri per duo, qd̄ potest fieri per unum sufficienter: ergo si a filio procedit, cum procedat plene a patre, in illa summa trinitate est superfluitas, qd̄ absurdum est. **ITEM**, hoc ipsum nituntur græci ostendere per auctoritatem, sed non possunt per sacræ scripturæ introductionem, ideo arguunt per priuationem in euangelis, & maxime in euangelis Iohannis, & epistolis, ubi integre traditur nostra fides: sed in nullo dicitur q̄ spiritus sanctus procedat nisi a patre tantum. **Io. 1.** Spiritum ueritatis qui a patre procedit: ergo aut euangelia insufficienter fidem docent, aut spiritus sanctus tantum procedit a patre. **ITEM**, i. quatuor Cōcilis apud græcos celebratis, ubi fides à patribus sufficienter est explicata, dicitur, q̄ spiritus sanctus procedat a patre, & nihil dicitur de filio, ergo si deus illis sufficienter fidem reuelauit: ergo &c. **ITEM**, hunc errorem tutari nituntur per Doctores, qui non solum apud eos, sed etiam apud nos celebres sunt. Et primo per Gregorium Nazanzenum: qui dicitur theologus: filius, & spiritus sanctus geminus patris radius, usque ad nos miserunt claritatem suam: ergo exeunt à patre, ut duo radii. Et Dionys. etiā dicit i. Lib. de diuini nomi. Ex immateriali, & impartibili bono, cordialia exorta sunt lumina (loquitur de patre) ergo exeunt ut lumina: sed talia sic se ha-

bent quod unum non est ab alio. **Lib. 1. de Or-** tero, ergo &c. **ITEM**, Damas. ex-
lib. fidei pressus. Spiritum sanctum ex patre dicimus, & spiritū patris nominamus: spiritum uero sanctum ex filio non dicimus, & tamen spiritum filii nominamus. **ITEM**, si latini hoc cognouerunt, tamen græci non cognouerunt, aut fuit hoc scripturæ auctoritate, aut prædicatione, aut ratione, aut reuelatione. Scripturæ auctoritate non, quia eandem per omnia scripturam habet græci. Similiter nec prædicatione, quia idem doctor græcorum, qui est & latinorum, qui eis fidem perfecte tradidit, scilicet Paulus Apostolus. Si ratione, sed ratione non sufficit aliquid affirmare in his, quæ sunt fidei. Vnde Dion. & Damas. dicunt q̄ nihil est dicendum, nec cogitandum de illa summa trinitate, præter id quod nos sacra eloquia docuerunt. Et Hier. Nil credatur mihi nisi cōfirmauero per nouum, & uetus testamētū. Si reuelatione, quæritur cui fuerit reuelatum, & cum deus uelit oēs hoīes saluos fieri, quare hoc non reuelauit græcis? Et iterū, quō constat q̄ hoc fuerit a deo. **CONTRARIUM** arguitur ratione ostensua sic. Spiritus sanctus s̄m omnes fideles procedit ut donum, sicut ex multis locis scripturæ probatur: & iterum omnes tam græci, quam latini dicunt .s. a filio nobis donari, ergo omnes concedunt procedere ab utroque, cum non detur nisi à quo procedit. **ITEM**, spiritus sanctus s̄m oēs, & sicut supra ostensum est, procedit ut amor, sed amare nō tm̄ ē patris,

Dion.
de di-
ni. no.
cap. 1.
in pri-
mis ju-
ra uero
bita.

sed etiam filii: unde & per omnia amat filius, sicut & pater, ergo si à patre amante amor procedit, eadem ratione a filio.

ITEM, spiritus sanctus secundum omnes procedit ut nexus, sed perfectior nexus est qui ab extremo utroque procedit, quàm ab altero: ergo si spiritus sanctus est nexus perfectissimus, non solum à patre procedit, sed etiam a filio. ITEM, hoc idem ostenditur ratione ducente ad impossibile sic. Omnis distinctio personarum in diuinis attenditur secundum relationem, & originem: ergo si spiritus sanctus non procedit à filio, nec e conuerso, nulla est ibi origo: ergo nulla est ibi mutua relatio, ergo nec distinctio ITEM, maior germanitas est inter duos, quando unus procedit ab altero, & ambo à tertio, quàm si unus nihil habeat ab altero: hæc est per se nota: ergo si Spiritus sanctus non est a filio, nec e conuerso, nec est perfecta unio: ergo nec summa, nec perfecta beatitudo. ITEM, perfectior est expressio, quando genans cõicat genito non tantum substantiã, sed et actum, qui naturæ geniti non repugnat: sed actus spirandi non repugnat filio, quia nullam ex hoc inconueniẽs sequitur si spiret, ergo si pater hunc actum ei non cõicat, filius non est perfecta imago.

ITEM, hoc ipsum ostenditur auctoritatibus, & primo auctoritate Apostoli Gal. 4. Misit Deus spiritum filii sui, &c. ergo cum pater non mittat spiritum nisi filii, idem est spiritus patris & filii: sed eius est spiritus a quo procedit: ergo spiritus procedit à

Cane
hic a
S. o. qui
dist. 11.
q. 2. te-
net op-
po. Con-
cordat.
cum D.
Bonan.
S. Tb. 4.
cont. gē-
til. ca.
24. q.
3. part.
q. 36.
arti. 2.
Qui di-
cit pro-
pter a-
ctum
generã
di, qui
filio re-
pugnat

patre & filio. SI dicas, quod non sequitur, quia non dicitur filii, quia procedit a filio: sed quia est in filio: ergo eadem ratione cum filius sit in spiritu sancto, potest dici filius s. s. ITEM, Io. 15. Quem ego mittam uobis spiritum ueritatis. Ex hoc arguitur sic. Nullus mittit alium, nisi habeat auctoritatem supra illum: nullus autem habet auctoritatem supra alium, nisi aliquid tribuat ei: sed nulla persona tribuit nisi ab ipsa procedat: ergo a primo, spiritus sanctus procedit à filio. SI dicas, quod a filio mittitur ex tempore, & ex tempore procedit. Contra. Filius non ideo habet auctoritatem, quia mittit: sed ideo mittit, quia habet auctoritatem: ergo ante habet auctoritatem, quam mittat temporaliter: ergo antequam mittat temporaliter, necesse est spiritum sanctum procedere a filio: ergo &c. ITEM, Io. 16. Ille me clarificabit, quia de meo accipiet. Ex quo arguitur sic. Quisquis est omne quod habet, est omne quod accipit: sed spiritus sanctus cum sit deus summe simplex, est omne quod habet: ergo omne quod accipit: ergo si accipit aliquid ab aliquo, accipit esse: sed a quo accipit esse, ab illo procedit: ergo si aliquid accipit a filio, procedit a filio. SI dicas, quod accipere illud, est temporaliter: tunc obicitur ex hoc: quia omne quod temporaliter accipit aliquid ab aliquo, mutatur &c.

RESOLVTIO.

Quid iud dicant Græci, spiritus sanctus ab utroque procedit.

RESP. Dicendum, quod sicut ostensum est auctoritatibus, & rationibus fidei, ueritas est, quod s. s. procedit

cedit a patre & filio. Ad intelligentiam autem controuersie Latinorum, & Græcorum, & originem eius notandum est, quod circa processionem spiritus sancti de filio est duo considerare, scilicet articuli cognitionem, & eiusdem cogniti professionem. In primo tota est differentia. In secundo controuersia. Cognitio autem huius articuli fundamentum habet a scriptura: profectum uel incrementum a ratione: sed conseruationem a reuelatione. In scripturæ auctoritate, Græci & Latini conueniunt: quæ dicit spiritum sanctum esse filii, & mitti a filio: sed in ratione, & reuelatione differunt. In ratione quidem intelligendi. Nam cum scriptura dicat spiritum sanctum procedere, Græci ad intelligendum usi sunt alio modo, & alia similitudine processionis, alio modo Latini. Nam cum processio dicatur in creaturis motus localis ab uno in alium, & dicatur motus causalis unius ex alio: Græci intellexerunt processionem primo modo, ab uno in alium: Latini uero secundo modo. Et in hoc melius intellexerant Latini quam Græci: quia comparauerunt processionem æternam, processionem magis spiritali: & ideo magis simili comparauerunt, & sic melius. Similiter scriptura dicit spiritum sanctum per spirationem procedere. Sed cum duplex sit spiratio, scilicet flatus exterioris, & amoris interioris: Græci comparant spiritum spirationi flatus exterioris: sed Latini spirationi interioris amoris: & ideo Latini melius, quia spiritaliori, & similiiori si-

militudini aptauerunt. Similiter cum scriptura dicat spiritum sanctum procedere ut nexum, & communionem: & cum duplex possit esse nexus. scilicet uel sicut medium iungens alteri, uel sicut extremum in quo coniunguntur: Græci comparauerunt primo modo, Latini secundo modo: & ideo spiritaliori, & similiiori, quia ille nexus magis habet similitudinem personæ: Quia ergo differentiam habuerunt in ratione, & Latini spiritalius, & conuenientius comparauerunt: ideo ex ratione sua sunt eleuati, & per hoc ad intelligentiam scripturæ dispositi, & ideo manifesta reuelatione edocti sunt de Spiritus sancti processione. Græci uero quia similitudines differentes, & minus proprias aprabant: ideo sunt sua ratione depressi, & non ualentes intelligere spiritum a uerbo procedere, nec in alium ab æterno, procedere, arctauerunt scripturam ad intelligendum de processione temporali, & ideo sibi uiam reuelationis clauferunt. Hæc est ergo ratio diuersitatis in huius articuli cognitione.

CONTROVERSA uero uenit, ex huius articuli professione. Professio uero articuli uenit ab ecclesia latinorum ex triplici causa, uidelicet ex fidei ueritate, ex periculi necessitate, ex ecclesiæ auctoritate. Fides dictabat hoc: & periculi & necessitas imminebat, ne forte aliqui hoc negaret: in quod periculum inciderunt Græci. & ecclesiæ auctoritas aderat: & ideo sine mora exprimi debebat. Negatio uero huius articuli uenit ex tripli-

ei causa. s. ex ignorantia, ex superbia, & pertinacia. Ex ignorantia, quia nec scripturam intellexerunt, nec habuerunt congruam rationem, nec apertam reuelationem. Ex superbia, quia cum reputarent se sciolos, & uocati non fuerint, noluerunt profiteri, quod non erat per eos inuentum. Ex pertinacia, ne conuinceretur, & irrationabiliter moueri uiderentur, inuenerunt proferones contra ueritatem, & id eo suam sententiam defendere ausi sunt, & auctoritati ecclesie Romanæ obuiare, & ideo facti sunt hæretici: quia negant fidei ueritatem, & schismatici, quia recesserunt ab ecclesie unitate. Sed quia mos est hæreticorum & schismaticorum, cum se non possunt rationibus communiare, aduersam partem accusare, ideo nos accusant, & redarguunt tanquam curiosos, & tanquam excōicatos, & schismaticos. Curiosos, quia si sine huius articuli professione salus erat, quare ergo intromiserunt se Latini hoc perquirere, quod non fuit necessarium? Sed ad hoc patet responsio, quia opportunum fuit periculum in quod ipsi inciderunt. Similiter dicit nos excōicatos, quia symbola corrumpimus in quibus per sanctos patres sub excōicationis pena hoc erat prohibitum. Et ad hoc patet responsio per prædicta, quia non corrumpimus, sed perficimus: nec sententia lata est contra perficientes, sed contra corrumpentes. Vel potest dici sicut dicit Anselmus, quod nouum edidimus, quod quidem facere potuimus: quia Romana ecclesia plenitudinem præteritis a Petro apostolorum principe acceperat, in

quã nulla patrū sententia, nec interdictum ponere, nec arctare potuit nec ei iudicare, nec ligare eam ad aliquid. Similiter dicunt nos schismaticos, quia a nobis incipit diuisio. Cum enim hoc uellemus asserere, nolimus eos uocare. Et ad hoc responderi potest pro Latinis, quod eos uocare non fuit opportunum, quia ecclesia sine eis hoc poterat: & quia erat laboriosum propter distantiam, erat infructuosum propter insipientiam, quia iam non erat in Græcis sapientia tanta; sicut fuerat, imò ad Latinos transierat. Erat nihilominus periculosum, quia quod pro certo habendum erat, periculum erat ducere in dubium: & sic patet quod friuolæ sunt eorum accusationes. Ad rationes autem intellectis quæ dicta sunt, facile est respondere.

AD ILLVD, ergo quod obicitur, quod processio est ab uno in alium, Dicendum, quod uerum est de processione locali, sed non est uerum de processione causali; sicut infra melius patebit: Cum procedere in alium, est dupliciter, aut quia in alium tendit sicut obiectum, & sic spiritus sanctus est amor, quo filius amat patrem: sicut econuerso. Si autem dicatur sic procedere in aliquem, ut ab eo recipiatur, omnino stultus est intellectus. Est enim dicere, quod amor, qui est spiritus sanctus: oriatur a patre, & subsistat in filio, sicut riuus oritur a fonte, & requiescit in lacu profundo.

AD ILLVD quod obicitur de spiratione, quod præcedit uerbum, Dicendum quod uerum est de exteriori uerbo, & non de interiori: & id non est simile. AD ILLVD, quod obicitur de nexu: Dicendum,

quod nec

quod nexus non habet rationem medii, sed rationem tertii: quod aliqui uoluerunt dicere, quod locum tenet & medii, & tertii: & uoluerunt isti sustinere opinionem Græcorum, & Latinorum: & distinguunt duplicem modum procedendi. s. in alium, & sic procedit a patre: uel ab alio, & sic procedit a patre, & filio, & istud est exuffandum hodie: quia non habet intellectum sanum, imò omnino eodem modo procedit ab utroque, & tamen utriusque nexus est, sicut ponitur exemplum de duobus lignis, ex quibus præcederet una flamma. AD ILLVD, quod obicitur, quod ab altero sufficiens, ergo &c. Dicendum, quod istud uerum esset, si essent diuersa principia. s. quod non est uerum, sicut infra patebit. Unde sicut non ualet hoc argumentum, pater creat & filius similiter, & pater est sufficiens in creando: ergo filius superfluit: quia sunt unum principium in creando, similiter soluendum est in proposito.

Tritum hæreticorum argumentum, nullius in uerbo. AD ILLVD, quod obicitur, quod non reperitur in scriptura. Dicendum, quod si uerba non reperiantur: reperitur tamen sensus, sicut in obiciendo monstratum est. Tamen argumentum non ualet: non reperitur in scriptura: ergo non est uerum: quia scripturæ mos est, quædam tacere propter insinuandam humilitatem: unde Dominus uolens nos erudire ad humilitatem, omne quod suum est, patri attribuit, sicut Ioan. 7. Mea doctrina non est mea. Similiter dicit Ioan. 16. Qui a patre procedit, loquens de spiritu sancto, & tamen ipse subiungit: omnia quæ pater habet, mea

sunt, & ideo argumentum non ualet. AD ILLVD, quod obicitur de conciliis, Dicendum, quod nec in conciliis illis sunt omnia instituta, quæ ipsestant ad mores. nec etiam omnia dicta, quæ ad fidem pertinent, sicut in symbolo, quod citatur in Missa, nihil dicitur de descensu ad inferos. Sed nunquam latuit sanctos patres processio spiritus sancti a filio: & si non latuit quare non dixerunt? Credo quod non latuit, sicut per antiquos Græcorum, quorum Magister adducit auctoritatem in litera; sed tamen non fuit expressum; quia non erat opus. Nullus enim negabat, nec negare uolebat: Sed hæretici multa, quæ erant implicita fidei nostræ, sua importunitate compulerunt explicare, & sic patet illud. AD ILLVD, quod obicitur de auctoritate Dionysii, & Gregor. Dicendum, quod non est omnimoda similitudo; sed maior dissimilitudo. Attenditur autem dissimilitudo in hoc, scilicet quantum ad plenitudinem fontalitaris in patre, & in diuisione personarum emanantium ab eo, & in receptione influentiæ in creatura: non tamen est omnimoda similitudo quantum ad modum emanandi, & sic patet illud. AD ILLVD, quod obicitur de Damascen. Dicendum, quod non est in ista parte ei assentiendum: sicut enim intellexi, ipse fuit in tempore, quando orta est contentio: unde non est in hoc sustinendus: quia simpliciter fuit Græcus, Tamen ipse caute loquitur: unde non dicit

dicit q̄ spiritus nō sit a filio; sed dicit. Nō dicimus a filio: q̄a Gr̄eci non confitebantur, nec tamē negabāt. Sed modo eorum male dicta progenies addidit ad paternam demētiā, & dicit, quōd non procedit a filio nisi tempora liter; & ideo tāquam h̄reticos, & schismatos Romana damnat eos ecclesia.

QVÆSTIO II.

An spiritus sanctus procedat a patre & filio tanquam ab uno principio, vel tanquam a duobus?

VTRVM Spiritus sanctus procedat a patre, & filio in quantum sunt unum, aut in quantum differētes. Et q̄ in quantum unū, videtur per Ansel. in Li de Processione Spiritus Sancti. Nullus intellectus capit S. S. esse patris, & filii, secundū q̄ alter est pater, alter filius; sed secundū q̄ uterque est idem deus. **ITEM.** Rōne ostenditur sic unitas effectus est ab unitate actus, & unitas actus, ab unitate potētiae, uel subiecti: ergo cum una sit p̄sona producta a patre & filio: ergo per unū actum producit, & per unam potentia: ergo spirant in quantum sunt unū. **ITEM.** Quod est a duobus in quantum duo, aut est insufficienter a quolibet, aut ab altero superflue: sed Spiritus Sanctus a nulla p̄sona est insufficienter, nec superflue: q̄a neutrum cōuenit naturæ perfectæ: ergo &c.

ITEM. Quod est a duobus in quantum duo, est cōpositum, si substantialiter est ab illis: quia a duobus in quantum duo procedit unū, & ita oportet, quod illud unum habeat differentiam: sed s. s. non est cōpositus; ergo &c. **ITEM.**

Nih il unum procedit a duobus similibus in natura in quantum duo, nisi alter sit sicut principium actuum, alter sicut principium passuum: siue alter, ut pater, alter, ut mater: sed hoc non est in diuinis: ergo &c.

CONTRA. Qui p̄cedit a duobus, ita q̄ ab uno principaliter, q̄ ab alio, procedit in quantum sunt duo; sed spiritus sanctus principaliter procedit a patre, sicut dicit Aug. & habetur in sequenti Distin. ergo &c. **ITEM.** Qui procedit a duobus in quantum sunt distincti, procedit a duobus in quantum sunt duo; sed nexus non est nisi distinctorum: ergo qui p̄cedit, ut nexus, procedit ab eis, ut a distinctis, & ita ut ad differētib. **ITEM.** Ab unitate subiecti, est unitas actus: sed pater, & filius sunt duo: ergo spirant duplici spiratione: ergo spirat. S. S. ab eis in quantum sunt duo: ergo &c. **ITEM.** Si spirat S. S. in quantum sunt unum, aut in quantum sunt unum in substantia, aut in notione, aut in p̄sona. Si in quantum sunt unū in substantia: ergo cū S. S. sit idē in substantia, S. S. procedit a se. Si in quantum sunt idē in notione, hoc nihil est: quia nō ideo spirat, quia sunt spiratores: sed econuerso. Nec in quantum sunt unū in p̄sona: quia in p̄sona non uniuntur.

RESOLVTIO.

Tanquam ab uno; quia unica uoluntate secunda.

RESPON. Dicendum, q̄ S. S. procedit a patre, & filio in quantum sunt unum fecunditate uoluntatis. Vna autem est in patre, & filio uoluntas, quia pater, & filius sunt una substantia: si ergo

19. de Trinitate Ca. 17.

est in eis uoluntatis fecunditas, una est fecunditas in eis. Voluntatis aut fecunditas est in p̄re, & filio; q̄a uterq; deus improcessibilis. Sicut .n. superius dictū fuit de numero personarum, & infra **Dist. 2.** melius patebit, cum agatur de innascibilitate, quæ idem est in patre quod primitas: q̄ primū, & principium sunt idem, & ratio primittatis est ratio principia di, siue fecunditatis. Quoniam ergo pater prior est in omni emanatione. s. processione, & generatione: quia nec generatur, nec p̄cedit. hinc est, q̄ utroque modo est principium. Quia uero filius prior est emanatione processionis, non generationis: quia generatur, tamē est inspirabilis: hinc est, q̄ est principium spirandi, non generandi. Quia uero S. sanctus neutro modo se habet, neutro modo est principium. Inde est ergo, quod quamuis, spiritus sanctus a duobus procedat, quia tamen procedit non ut sunt differētes; sed ut est in eis una fecunditas uoluntatis, patet quod spiritus sanctus procedit ab eis in quantum sunt unum.

AD ILLVD, quod obiicitur q̄ principaliter procedit ad patre. Dicēdū q̄ principaliter pot dici dupliciter, aut respectu secundarii, & sic importat ordinē prioris, & posterioris, & sic ponit diuersitatem: & hoc mō non accipit hic. Alio mō ut principalitas dicit quādā auctoritatē, sicut p̄ dicitur operari p̄ filium. unde una creatura producit a patre per filium in quantum sunt unum, & sic intelligendum est in proposito. **AD ILLVD,** quod obiicitur quod nexus procedit a pluribus

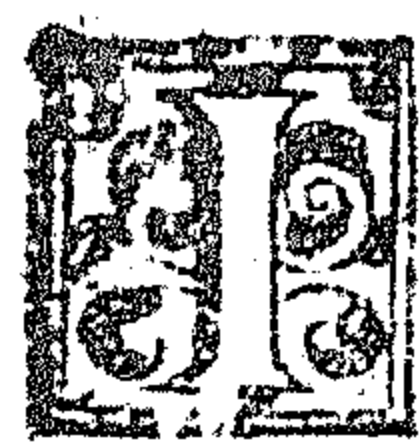
&c. Dicendum, quod ratio nexus incipit a distinctione, & tendit, siue procedit in unitatem. Unde de ultima, & completiua ratio est unitas. Licet ergo nexus sit duorum, & a duobus, si est perfectus nexus, est ab eis in quantum sunt unum, non in quantum sunt plures. **AD ILLVD,** quod obiicitur, quod ab unitate subiecti est unitas actus, & a pluralitate pluralitas. Dicendum, quod istud non habet instantiam secundum modum loquendi: quia si duo sunt termini copulati, actus numeratus debet ei reddi: Sed secundū rem distinguendum est: quia subiectum dicitur dupliciter, aut per se & primo, aut nō primo: & illud uerum est de subiecto per se & primo, non de alio: & sic accipiendo, pater & filius non sunt unum principium, seu primum subiectum spirationis; quia non spirant secundum quod pater & filius; sed secundum quod in eis est una fecunditas uoluntatis, & ita in quantum unum. Vel aliter dicendū, q̄ est loqui de actu, ut est actus uel origo: & de actu ut est accidens. Si loquamur de actu ut est accidens, de necessitate numeratur ad numerum subiecti; quia non est unum accidens in duobus subiectis. Si autem loquamur de actu, ut est actus uel origo, sic cōparatur ad subiectum ut ad principium: & sic non numeratur ad numerum subiecti secundum quod subiectū; sed secundum quod principium. Quoniam ergo in diuinis spiratio non est accidens: sed productio, uel relatio, ideo sequitur unitatem subiecti, ut est principium: quare pater & filius, quāuis

uis duę sint persone, tamen sunt principium unum, quia per eandem uirtutem spirant, ideo actus non numeratur in illis, ideo spirant una spiratione, quāuis sint duo. AD ILLUD, quod quærunt ultimo, aut in quātum unum in substantia &c. Dicendum, quod in quantum unum in fecunditate uoluntatis, prout illa uoluntas est ad notionem per fecunditatem quę fecunditas est ratione primitatis: quę primitas significatur per hoc quod est improcessibilis. Et hoc est quod dicit Anselmus, quod pater & filius spirant secū dum quod uterque est idē deus non secundum quod deus simpliciter: sed secundum quod deus utroque, hoc est considerare uoluntatem in personis. Si ergo quæras utrum in quantum unum in substantia, aut notionem, aut personam, Dicendum, quod respondere potest dupliciter, secundum duas opiniones prius positas de

potentia generandi. 7. Dist. quia potentia generandi non differt a generatione siue paternitate, nisi in modo loquendi, & ita dicitur notionem, scilicet personale proprietatem, ut generatio, licet alio modo. Similiter isti dicunt quod fecunditas uoluntatis, siue uis spiratiua, dicitur eadem notionem quam spiratio, licet alio modo: quia uis spiratiua dicitur ut in ratione aptitudinis; sed spiratio in ratione actus, & ita secundum hos in quantum sunt unum notionem. Alii dicunt quod sicut potentia generandi dicitur natura in persona, ita essentiam personaliter: sic uis spiratiua uoluntatem dicitur, ut uoluntas est in personis in quibus est fecunda, & pater & filius spirant in quantum unum in essentia, siue natura, siue uoluntate considerata in personis. Quęlibet illarum positionum mihi uidetur satis probabilis.

DISTINCTIO XII.

De æterna processione Spiritus Sancti, qualiter à patre & filio procedit.

Tem quæratur, cum Spiritus Sanctus a patre procedat & a filio, utrum prius, uel magis processerit a patre quam a filio, Quod nititur hereticus ostendere, ita dicens: Si procedit Spiritus Sanctus a patre, processit utique, aut nato iam filio, aut non nato. Si uero iam nato filio processit, ante natus est filius, quā processerit Spiritus Sanctus: processit ergo natiuitas filij processionem s. s. Si autem processit a patre non genito filio, ante processit quā filius genitus fuerit.

Responsio Augustini, ad proposita.

His & huiusmodi questionibus magis laboriosis, quā fructuosis

Et uos respondet Aug. in 15. Lib. de Trinit. dicens: In illa summa trinitate, quę Deus est interualla temporum nulla sunt, per quę posset ostēdi, aut saltem requiri: utrum prius de patre natus sit filius, & postea de ambobus processerit Spiritus Sanctus. Nunquid ergo possumus quærere, utrum iam processerat de patre Spiritus Sanctus, quando natus est filius; an nondum processerat, et illo nato de utroque processit? Non possunt prorsus ibi ista quæriri: ubi nihil ex tempore inchoatur, ut ex consequenti perficiatur in tempore.

Ideo qui potest intelligere sine tempore generationem filij de patre, intelligat sine tempore processionem Spiritus Sancti de utroque. Ecce his uerbis absoluta est questio illa, qua quærebatur, utrum prius processerit Spiritus Sanctus à patre, quā à filio.

De eo, quod secundo quærebatur, scilicet, an plenius uel magis processerit a patre, quā filio.

Nunc tractandum est, quod secundo quærebatur, scilicet an plenius, aut magis procedat Spiritus Sanctus a patre, quā a filio. Ad quod dicimus, quia sicut non ante procedit a patre, quā a filio, ita non plenius, uel magis procedit a patre, quā a filio. August. tamen in 15. de Trinit. dicit, quod Spiritus Sanctus principaliter procedit de patre, Non frustra, inquit, in hac trinitate non dicitur uerbum Dei, nisi filius: nec donum Dei, nisi Spiritus Sanctus, nec de quo genitum est uerbum, de quo procedit Spiritus Sanctus principaliter, nisi Deus pater. Ecce audistis, quia Spiritus Sanctus principaliter procedit a patre. Sed ne te hoc turbaret, ipse continuo ex quo sensu hoc dixerit, aperit dicens: Ideo addidi principaliter, quia & de filio Spiritus Sanctus procedere reperitur: sed hoc quoque illi pater dedit, non iam existēti, & nondum habenti. Sed quicquid unigenito uerbo dedit, gignendo dedit. Sic ergo eum genuit, ut etiam de illo donum comune procederet, & Spiritus Sanctus Spiritus esset ambobus. Ecce exposuit ipsemet quomodo Spiritus principaliter procedat a patre: non quia prius, uel magis procedat a patre, quā a filio: sed quia cum procedat a filio, hoc ipsum habet filius a patre.

S. Bon. Lib. Primi.

Q Ex

Ex eodem sensu etiam dicitur spiritus sanctus proprie procedere a patre.

Ex eodem sensu etiam dicitur procedere proprie de patre. Vnde Hieron. in expositione catholicae fidei Nicenique symboli ait: Credimus in spiritum sanctum, qui de patre procedit proprie. Item Spiritum sanctum verum Deum inuenimus in scriptura, & de patre esse proprie. Et item, De patre filius, & spiritus sanctus proprie, & verè de patre procedit. Ecce aperte dicit spiritum sanctum proprie esse de patre, & proprie procedere a patre. Quod non est ita intelligendum, tanquam prius, vel plenius a patre procedat, quam a filio: sed quia hoc habet pater a se, non ab alio, ut de ipso sit, & procedat spiritus sanctus. Filius autem non a se, sed a patre hoc habet, ut de seipso sit, & procedat spiritus sanctus.

Ex eodem sensu dicitur spiritus sanctus esse, & mitti a patre per filium.

Forse etiam iuxta hanc intelligentiam dicitur spiritus sanctus mitti per filium, & a patre per filium. Vnde Hilarius ad Deum patrem de spiritu sancto, & filio loquens in 12. Lib. de Trin. ait. In spiritu sancto tuo ex te profecto, & per eum misso. Item: Ante tempora unigenitus tuus ex te natus manet, & ita quod ex te per eum spiritus sanctus tuus est: quod & si sensu non percipiam, tamen tenco conscientia. In spiritualibus enim rebus tuis hebes sum. Item in eodem: Conserua hanc oro fidei meae religionem, ut quod in regenerationis mee symbolo professus sum, semper obtineam, te patrem scilicet, & filium tuum vna tecum adore: spiritum sanctum tuum, qui ex te per unigenitum tuum est, promerear. Ecce aperte dicit spiritum sanctum a patre per filium & mitti, & esse: quod non est intelligendum quasi a patre per filium minorem mittatur, vel sit: sed quia ex patre, & filio est, mittitur ab utroque: sed hoc ipsum habet filius a patre, ut ab ipso sit, & mittatur spiritus s. Hoc ergo voluit significare Hilar. Distinctionem facies in locutione, ut ostenderet in patre esse auctoritatem. Inde est et, quod veritas ostendens patrem esse auctorem processionis, qua procedit

cedit spiritus a filio, dixit in euangelio, De patre procedit, cum & de patre, & filio procedat spiritus sanctus. Vnde Aug. in 15. Lib. de Trin. querit, Si de patre & filio procedit spiritus sanctus: cur filius dixit, De patre procedit? Cur putas, nisi quia solet ad eum referre et quod ipsius est, sicut & de quo ipse est: sic ait, Mea doctrina non est mea, sed eius, qui misit me? Si ergo hic intelligitur eius doctrina, quam tamen non dixit suam sed patris: quanto magis illic intelligendus est spiritus sanctus de ipso procedere, ubi sic ait, De patre procedit, ut non diceret de me non procedit. A quo autem hēt filius, ut sit Deus (est enim Deus de Deo) ab illo utique habet ut etiam de illo procedat spiritus sanctus. Et ideo spiritus sanctus ut etiam de filio procedat, sicut procedit de patre, ab ipso habet patre. Quapropter, qui potest intelligere in eo quod ait filius: Sicut habet pater vitam in semetipso, sic dedit & filio vitam habere in semetipso: non sine vita existentiam filio vitam patrem dedisse, sed ita eum sine tempore genuisse, ut vita, quam pater filio gignendo dedit, coeterna sit vitae patris, qui dedit: intelligat etiam sicut habet pater in seipso, ut de illo procedat spiritus sanctus: sic dedisse filio, ut etiam de ipso procedat idem spiritus sanctus, & utrumque sine tempore. Ita ergo dictum est spiritum sanctum de patre procedere, ut intelligatur quod etiam procedit de filio, de patre esse, & filio. Si enim quicquid habet de patre habet filius, de patre habet utique, ut de illo procedat spiritus sanctus, sed nulla ibi tempora cogitentur, quae habeant prius, & posterius: quia ibi omnino nulla sunt.

HAEC est secunda pars in qua Magister determinat, qualiter spiritus sanctus procedit a patre & filio. Et haec pars hēt quatuor partes secundum quatuor, quae determinat. In prima quaerit utrum spiritus s. prius procedat a patre, & determinat quod non. In secunda quaerit utrum

principaliter, & plenius, ibi. Nō tractandum est &c.] Tertio utrum proprie a patre procedat, ibi. Ex eodem sensu auctur etiam proprie procedere a patre &c.] Quarto determinat utrum spiritus s. proprie procedat a patre per filium, ibi. Forse etiam iuxta hanc intelligentiam &c.] ubi confirmat auctorit. Hilar. qd spiritus s. mit-

tatur a p̄re per filiū, & p̄cedit.

[*Ubi a nato iam filio, aut, &c.*]

Dub. 1.

Videtur istud argumentum necessarium, quia cuiuslibet cōtradictionis necessarium est alteram partem esse ueram: sed natum, & non natum opponuntur cōtradictorie: ergo necesse est alteram partem dare quod s. s. procedat aut nato iam filio, aut non nato: cum ergo Magister, & Aug. respondeant interrimendo utranque partem, uidentur male respondere. Respond. Dicendum, quod hæreticus in sua quæstione querebat de ordine generationis filii ad processionem s. s. & quærebat de ordine secundum durationem & tempus, non s̄m rationem intelligēdi: & quærebat utrum prius natus est filius, quam processit s. s. aut econuerso: & utrumque falsum erat: ideo Magister & Aug. considerantes intentionē hæretici, siue interrogationem s̄m sensum, in quo eam proponit, simpliciter, & bene respondent, eam interimendo. Ad illud ergo, quod obiicitur, quod diuisio hæretici est per contradictoria. Dicendum, quod falsum est: quia propositio contradictoria accipitur negando compositionem principalem, sed ipse fert negationem ad compositionem non principalem, sed intellectā in hoc quod est [nato] & ideo causa falsitatis semp̄ remanet: hæc enim est falsa S. S. procedit nato filio, quia notatur quod natiuitas filii præcedat processionem S. S. Hæc iterum est falsa, Processit non nato filio: quia notatur quod natiuitas filii non fuerit simul cum processione s. s. sed

hęc est uera S. s. non processit nato prius filio, quia simul fuit natiuitas filii, & processio s. s.

[*Quicquid unigenito uerbo dedit &c.*] Videtur male dicere, quia si hoc esset uerum, dedit ei spirationem: ergo dedit eam gignendo: ergo spiratio est genita: sed quicquid dicitur in diuinis concretere, dicitur & abstracte: sed non conuertitur ergo si spiratio est genita, spiratio ē generatio: quod est contra modernos omnes. Respond. Dicendum, quod defectus est in utroq; argumento, nam illud non ualet Dedit generando spirationem: ergo generauit spirationem: sicut non sequitur, generando dedit filio essentiam: ergo essentia est genita. Aliqua enim per gnationem dicuntur dari, quæ non dicuntur gnari. Et iterum alia ratio non ualet. Spiratio est genita: ergo spiratio est generatio. Sicut enim infra patebit, de duabus notionibus unius personæ, uerum est dicere quod una prædicatur de altera denominatiue, non in abstractione: & ideo non ualet illa ratio, imò est ibi accidens. Quod ergo dicitur, quicquid prædicatur denominatiue, & abstracte: uerum est de essentia: sed non est uerū de proprietate personæ, & hoc infra patebit.

[*Creamus in S. S. qui de patre &c.*] Videtur falsum dicere, quia proprium est quod conuenit uni soli: ergo si de patre procedit proprie: non ergo de filio. Si tu dicas quod non dicitur [proprie] cōtra cōmunitatē, sed contra improprietatem: & ergo uñ q̄ improprie procedat a filio. Respo.

Dicen-

Dub. 2.

Dis. 23

q. 4. &

dis. 33.

q. 3.

Dub. 3.

Dicendum, quod Proprie, nō dicitur proprietatem siue solitudinē, sed sonat auctoritatē, sicut principaliter: sicut enim pater principaliter dicitur spirare, quia hoc non habet ab alio: ita etiam proprie: quia hanc conditionem nō habere ab alio, nulli cōicat, ita dicere uidetur Magister. Potest tamen dici, quod uno modo proprium dicitur contra cōmunitatem. Alio modo contra improprietatem. Tertio modo accipitur pro appropriatione, & sic accipitur hic. Quamuis enim spiratio æquē uerē & proprie conueniat patri & filio: tamen filius appropriat eum patri, propter auctoritatem.

Dub. 4.

[*Per eum S. S. tuus est &c.*] Videtur Hilarius hic referens uerba ad Deum, male dicere, dicendo p̄ eum, quia (ut di. Prisc.) Per, cū uerbis transitiuis significat sub auctoritatem: sed cum absolutis auctoritatem: ut patet cum d̄r. Ego sum sapiens p̄ Deū, in Deo notatur auctoritas: cum ergo d̄r quod s. s. est a patre per filium, in filio notatur subauctoritas. Respond. Dicendum, quod aliqui noluerunt dicere, quod hæc est impropria, Spiritus sanctus est a patre per filium, siue procedit, & debet resolui in hanc, Spūs sanctus spiratur a patre per filium: & consentiunt rationi prædictæ: sed cum ista sit uera, creatura procedit a patre per filium: & hæc similiter, exit, uel procedit: non uideo rationē quare similiter illa uerba Hilari non possint proprie dici. Propterea est dicendum, quod quamuis [procedere] non sit uerbum transitiuum quantum ad modum si-

gnificandi, quia non constructur cum accusatiuo, quia tamen æquiualeat transitiuo, ut cum dicitur procedit a patre per filiū: iudicandum est sicut de uerbo transitiuo, & id dicit subauctoritatē.

ARTICVLVS I.

QVÆSTIO I.

An Spiritus Sanctus prius a patre quam a filio procedat?

PROPOSITO ex præcedentibus, quod spiritus sanctus procedat a patre & filio.

Ad intelligentiam huius partis quatuor quaruntur de processione spiritus sancti in comparatione ad utrumque. Primò quæritur utrū spiritus sanctus prius procedat a patre quam a filio. Secundò, utrum plenius a patre quam a filio. Tertio, utrum procedat a patre mediante filio. Quarto, & ultimo, utrum processio filii prior sit secundum ordinem intelligendi, processione spiritus s. uel econuerso.

Quod prius est a patre, quam a filio, sic ostendit. Causa prima est, in qua est status: ergo & principiū primū, in quo est status: sed status est in p̄re: ergo pater est principiū primū, sed primum supponit prius: ergo prius p̄cedit a p̄re q̄ a filio. Item. causa prima est, q̄ agit, alia nō supposita: ergo si p̄ p̄ducit non p̄ suppositionē alterius principii, filius p̄ suppositionē, prius p̄ducit p̄ q̄ filius. Item. q̄ hēt aliquis ex se; p̄ prius habet, quā quod habet ex alio: sed p̄ducere s. s. habet pater a se, & filius a patre: ergo prius habet pater, quam filius.

Q 3 Contra

CONTRA. Vbi non est ponere posterius, nec prius: quia prius respectu posterioris dicitur: sed in trinitate non est ponere posterius: ergo nec prius. Si ergo processio spiritus sancti a patre, & filio est æterna, patet &c. ITEM. Vbi est ponere prius & posterius, est ponere diuersitatem principiorum: sed pater & filius producant spiritum sanctum in quantum unum, ut supra monstratum est: ergo non est ibi ratio prioris. ITEM. Si per prius procedit a patre quam a filio, aut a filio non procedit, aut bis procedit: sed procedit a filio, & non procedit bis: ergo &c. ITEM. Contingit intelligere prius, non intellecto posteriori: ergo si per prius procedit a patre: ergo contingit intelligere quod procedit, non intellecto filio: at Spiritus sanctus est amor ueniens, & amor necens: sed non est accipere mutuum amorem ad minus quam inter duos: ergo nec spiritus sanctus est nisi a duobus: ergo nec per prius procedit ab uno, quam ab alio.

RESOLVTIO.

Prius quidem a patre quam a filio: uerum non tempore, causalitate, uel origine; sed auctoritate solu.
RES P. Dicendum, quod prius dicitur multipliciter. Dicitur enim prius duratione, prius causalitate, prius origine, prius auctoritate. Et primis duobus modis prius nullo modo cadit in Deo, quia prius duratione contrarium est æternitati: prius causalitate contrarium est essentiali unitati. Sed prius origine quo alter ex altero, & prius auctoritate, quo alter accipit ab altero,

cadit ibi. Sed prius origine cadit respectu producentis & producti, cum alter oritur ex altero: cum uero unum oritur a duobus, non cadit ibi prius origine, quia tunc ambo sunt unum originale principium: tamen cadit ibi prius auctoritate, quia quamuis pater, & filius sint unum in producendo, tamen hoc accipit filius a patre. Si ergo quaeritur utrum per prius procedat spiritus sanctus a patre quam a filio: si intelligatur duratione, falsum est: similiter si prius causalitate, sicut probant primæ rationes ad hoc inductæ. Si autem prius auctoritate, ut prius idem sit quod principium, ueritatem habet.

AD ILLUD, quod primo obiicitur, quod pater est primum principium & causa. Dicendum, quod illæ rationes habent ueritatem ubi est pluralitas causarum, uel principiorum; sed respectu spiritus sancti nec est pluralitas causarum, nec principiorum. AD ILLUD, quod obiicitur, quod prius habet, quod habet ex se. Dicendum, quod si intelligatur prius, id est principaliter, uerum est: si autem alio modo, falsum, quia unum & idem potest haberi a pluribus personis, ita quod ab una per aliam, nec talis est prioritas aliquotrius predictorum modorum.

QUESTIO II.

An spiritus sanctus plenius a patre, quam a filio procedat?

VERVM plenius procedat a patre, quam a filio. Et quod sic uidetur: quia propter unum quodque, & illud magis: ergo cum filius spiraret per patrem,

quia

RESOLVTIO.

Cum Plenius, ponat gradum perfectionis, significetque compositionem substantiæ in producto: ne uti quam dicendum est spiritum sanctum ab alterutro procedere.

RESP. Dicendum, quod si dicitur procedere a patre principaliter & per se. Principaliter, quia auctoritas est in patre. Per se, quia non tantum mediante filio, sed etiam immediate: non tamen plenius procedit a patre, nec perfectius: quia Plenius, ponit gradum perfectionis, ponit etiam compositionem substantiæ in producto: quorum neutrum est in diuinis. Unde si ponat hæc, quod illud quod procedit ab aliquo, plenius procedit, aut non principaliter; simpliciter est neganda.

AD ILLUD ergo, quod obiicitur de causa prima, & propter quod &c. dicendum, quod sicut dictum est prius, illud solum habet locum ubi pluralitas causarum est: hic autem non est pluralitas, nec causarum, nec principiorum, ideo non habet hic locum. AD ILLUD, quod obiicitur, quod non habet s. s. a filio quod procedat a patre. Dicendum ad hoc, quod non habere a se, uel ab alio, non ponit gradum plenitudinis. Unde quamuis filius diuinitatem habeat a patre, tamen est perfectus Deus, ut pater: & ideo non sequitur, quod plenius a patre procedat, quia principaliter. QUOD obiicitur plenius habet, quod habet essentialiam & proprietatem. Responderi potest interueniendo minorem, habet. n. s. s. a filio proprietatem, licet non habeat eam omnem.

Adducit hæc in contradictione Scot. in 1. d. 12. q. 2. in respon. ad arg.

Q + MEA

Aucto. De cas. sis. propositio. ne I.

quia hoc habet a patre: ergo prius magis spirat. ITEM, Omnis causa prima plus influit quam secunda: sed pater est primum principium spirandi: ergo plus influit quam filius. ITEM. Plenius procedit aliquid a quo procedit proprie & principaliter, quam a quo nec principaliter, nec proprie: sed spiritus sanctus procedit a patre proprie & principaliter, sicut dicitur in litera, & Aug. dicit: ergo &c. ITEM. plenius procedit aliquid ab eo, a quo habet quicquid habet, scilicet substantiam & proprietatem; quam a quo non habet: sed spiritus sanctus habet a patre & quod sit, & procedat a patre & filio: a filio autem non habet quod procedat a patre, quia tunc filius daret aliquid patri: ergo &c.

CONTRA, si plenius a patre, ergo perfectius: ergo a filio non procedit perfectissime: ergo in trinitate est aliquid imperfectioris. ITEM. Si plenius a patre quam a filio, plus accipit a patre, quam a filio: sed ubi est ponere plus & minus, ibi est diuersitas: ergo in persona spiritus sancti est diuersitas: ITEM. uidetur quod nec principaliter a patre, quia qui perfecte dat aliquid alicui, dat ei uim & iurisdictionem, siue auctoritatem: si ergo dat pater filio posse spirare: ergo dat ei auctoritatem spirandi: ergo æque principaliter procedit a filio, ut a patre.

nem respectum: habet enim processionem a filio, sed non ut a patre. AD ILLUD, quod obiicit, quod pater dat filio auctoritatem, Dicendum quod dando auctoritatem super se, nihilominus ex ipso habet auctoritatem, quia ex hoc debet filius eam referre ad patrem, quia habet a patre: & inde est, quod in filio est auctoritas, & subauctoritas, Vnde est principaliter producit filius, sed pater principalius, quia in eo est tantum auctoritas, non subauctoritas: principalitas autem, auctoritas dicatur in diuinis.

QVAESTIO III.

An spiritus sanctus procedat a patre mediante filio.

VERVM spiritus sanctus procedat a patre mediante filio. Et quod sic, uidetur per Hil. 12 de Tri. qui loquens ad patrem ait. Spiritus sanctus qui ex te per eum est, promeretur: ergo spiritus sanctus est a patre per filium, ergo mediante filio,

Ricar. 5. de Trinit. cap. 8. ITEM. Richar. dicit quod in diuinis est processio immediata tantum, & mediata & immediata: mediata tantum esse non potest. Et dicit quod mediata & immediata est processio s. s. ex patre: ergo cum non posset cadere medium nisi filius. s. s. procedit a patre mediante filio.

ITEM. similis est processus in illa trinitate processui imaginis create, sed amor procedit a mente mediante intelligentia, ergo spiritus sanctus procedit a patre mediante filio. Si dicas quod non est similitudo quantum ad hoc, ergo destruitur ratio imaginis, quia imago debet representare ordinem, & origi-

nem personarum, non tantum numerum in personis, quia hæc etiam est in uestigio.

ITEM si solus filius spirat, ita quod non pater, tunc pater dicitur spirare, sed mediante filio, ita quod esset processio mediata tantum: ergo cum spiratio conueniat patri per se, & conueniat ei per hoc quod est principium filii spirantis, ergo conuenit ei & mediate, & immediate: sed si hoc s. s. procedit a patre mediante filio.

CONTRA. nobilius est immediatum principium, quam mediatum: sed omne nobilius est deo tribuendum, ergo si pater est nobilissimum principium. si ergo tantum immediate, non mediate producit per ipsum. Si tu dicas, quod producit simul mediate & immediate. Contra mediatum & immediatum sunt opposita, sed opposita non sunt simul uera de eodem & respectu eiusdem, ergo impossibile est quod simul producat mediate & immediate.

ITEM. sicut se habet per se ad per accidens, ita mediatum ad immediatum, sed Deus nullius: cuius est causa per se, est causa per accidens, ergo nullius, cuius est principium immediatum, est principium mediatum.

ITEM. magis est immediatum, quod nullo modo recipit medium, quam quod recipit medium: sed filius nullum medium recipit inspirando, ergo immediatius producit quam producat pater: non ergo uniformiter omnino producant pater & filius spiritum sanctum.

Et

RESOLVTIO.

Et mediante filio, & non mediante filio ille procedit: ut summa germanitas ei sit cum utroque.

RESP. Dicendum, quod sicut uult Richar productio, s. s. est mediata simul, & immediata. Mediata in quantum est a filio, & filius a patre: sed immediata in quantum ipse spiritus. s. ab ipso patre spiratur. Et huius exemplum ponitur in exitu Abel de Adam. Abel immediate exiit de Adā: quia ipse ex lumbis suis genuit eum, nihilominus exiit mediate: quia exiit ab Eua, quæ fuit ab Adam siue de Adam deducta; & hunc modum oportuit esse in deo propter summam germanitatem. Si enim tantum mediata esset processio s. s. ut tantum esset a filio, non esset summa germanitas s. s. cum patre. Si militer si omnino immediata, ut esset a patre tantum, non esset summa germanitas cum filio, & sic concedendum quod mediante filio.

AD ILLUD, quod obiicitur in contrarium, quod nobilius est immediatum principium, Dicendum, quod mediatio est tribus modis: quædam enim est mediatio quæ excludit immediationem tantum, ut quando effectus ultimus non continuatur influentiæ causæ prioris, sed per medium omnino producit, priori non cooperante, & hæc dicit ordinem, & diuersitatem agentium, & separationem. Alio modo dicitur mediatio prout dicit ordinem causarum adinuicem, non separationem in agendo, sed solum diuersitatem agentium, & ordinem.

Tertio modo prout dicit ordinem, non tamen separationem uirtutum agentium, nec diuersitatem. Prima mediatio non cadit in Deo: quia Deus est causa simpliciter prima. cuius influentia est tanta, quod nulla creatura agit aliquid, eius influentia remota, & ideo nihil exiit de Deo mediate tantum. Secunda mediatio cadit in Deo respectu effectus producti a causa creata, quia ibi est ordo causarum, & diuersitas uirtutum: sed tamen non est separatio, quia Deus intime agit, quia per seipsum agit: nihilominus per uirtutem creatam: quæ ab ipso est. Tertia mediatio cadit in operatione diuina, in qua sunt agentes personæ, in quibus attenditur ordo: quia una habet ab alia quod agat: sed tamen nec est ibi uirtutum diuersitas, nec separatio, uel distantia aliqua, immo una uirtute, & æque intime agunt: & sic pater mediante filio producit spiritum sanctum: non quia sit medium distantie uel differentie, sed quia quod filius producat hoc habet a patre, ita quod est ibi quidam ordo. Et sic patet responsio ad sequens, cum dicit: quod mediatum & immediatum sunt opposita: uerum est enim primo modo, & secundo, sed non tertio. AD ILLUD, quod obiicitur, quod Deus nullius est causa per accidens, ergo nec mediate: dicendum quod per accidens aliquid causare derogat ueritati causæ superemæ. Illius enim dicitur aliquid causa esse per accidens, cuius est causa per aliquid aliud, quod non est ab ipso, sed aliunde,

de,

de, si ergo deus alicuius esset causa per accidens, non est causa uniuersalissima & prima: & ita nec nobilissima: sed mediatio non repugnat nobilitati causae supremae. Causa enim aliud per se, & per id quod ab ipso est, non dicit indignitatem: imo dignitatem, quia dignitas est non tantum per se aliquid posse, sed posse alii communicare: ita tamen quod ille sine eo nihil possit. AD ILLUD, quod ultimo obiicitur quod filius est immediatior causa. Dicendum, quod non ualet, quia ista mediatio quae praedicta est, non repugnat, immediationi, & ideo non diminit eam.

QUESTIO IIII.

An prior sit secundum rationem intelligendi generatio filii, quam spiratio spiritus sancti.

Quae istarum duarum emanationum, scilicet generationis, & processionis, sit prior secundum rationem intelligendi. Et quod generatio filii, ostenditur sic. In imagine creata sic est, quod secundum ordinem intelligendi, prior est emanatio notitiae a mente, quam amoris: sicut uult Augustinus: quia incognita non possumus diligere, sicut dicit Augustinus in 10. de Trin. ergo si ordo attenditur in imagine secundum conformitatem ad trinitatem increatam, ergo secundum rationem intelligendi prior est processus uerbi quam amoris in diuinis, maxime cum per imaginem creatam intelligamus Trinitatem increatam. Item si sicut uult Philosophus, uoluntas est, cuius principium est in ipso cognoscere singularia: ergo uoluntas ut uoluntas praesupponit, ergo emanationem uerbi

Cap. 2
et 2.
in primis uerbis.

Arist.
de motibus
Animal.

emanatio amoris. Item, omne principium secundum rationem intelligendi prius est, quam principium: sed filius est principium, scilicet ergo secundum rationem intelligendi oportet prius intelligere filium, quam, scilicet ergo & generationem, quae est emanatio filii, prius quam processionem, quae est, scilicet. Item, in omni agente per modum naturae, & uoluntatis, productio per modum naturae intelligitur ante productionem uoluntatis, ergo cum pater sit natura intellectualis produuens filium connaturalem, & per modum naturae, & scilicet per modum uoluntatis, ut supra tactum est, ergo emanatio filii prior est secundum rationem intelligendi, emanatione spiritus sancti.

CONTRA. Aug. de Trin. partum mentis praecedat appetitus, quod id quod nosse uolumus, quaerendo nascitur proles ipsa notitia, ergo ante est in imagine creata appetitus, quam sit proles notitia: ergo ante amor quam uerbum, ergo & processio ante generationem. Item, nullus uolens rem cognoscit ipsam, nisi intentio uoluntatis applicet uim cognoscentem ipsi cognoscibili, ut patet de homine eunte per uiam, qui cum uuit, & alibi cogitauit, perfecte nescit quod transierit, sicut dicit Aug. in 9. de Trin. ergo uoluntas praecedat ipsam cognitionem, ergo amor uerbum in creaturis, ergo pari ratione in Deo scilicet secundum intellectum. Item. Sicut uult Philosophus, primum, & immediatum est idem. Unde ipse in lib. Posteriorum diffinitio propositionem immediatam, dicit, quod immediata propositio est illa, qua non est altera prior

Ari. de sensu, et sens.

1. Po. per. tex. co. 13.

sed aequae immediate, scilicet procedit a patre, ut filius: ergo aequae primo: ergo nec secundum rem, nec secundum rationem intelligendi generatio filii praecedat processionem, scilicet. Item. quanto aliquid conius, tanto prius est secundum rationem intelligendi: sed spiratio est conior quam generatio, quia conuenit patri, & filio, sed generatio soli patri: ergo prior est secundum rationem intelligendi generatio, quam spiratio.

Cave a Scoto de primo conuinito.

RESOLUTIO.

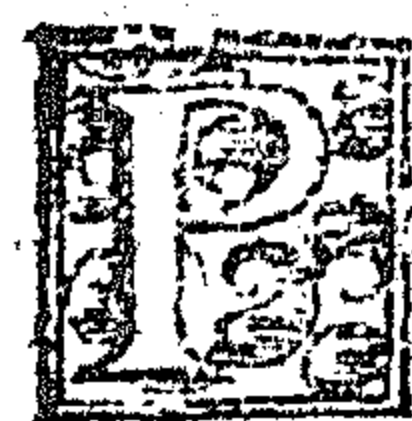
Generatio filii prior est: tum quidem quia filius est principium, scilicet, scilicet. tum uero quia eius processio per modum naturae est.

RESP. Dicendum, quod quicquid sit de ordine reali, de quo infra dicetur, secundum rationem intelligendi prior est emanatio uerbi, tum quia uerbum est scilicet principium: tum etiam, quia uerbum procedit per modum naturae, sed scilicet per modum liberalis uoluntatis: tum etiam, quia intelligimus emanationes in personis per emanationes repertas in imagine. In imagine autem constat, quod cognitio, & intelligentia praecedat amorem, & uoluntatem: non tamen uolo dicere, quod in diuinis sit emanatio natura posterior emanatione, si cut reperimus in imagine creata. AD ILLUD ergo, quod obiicitur in contrarium, quod appetitus praecedat partum mentis, Dicendum, quod ille appetitus habet secundum statum duplicem considerari. Uno modo secundum rationem inhiantis, ante habitam cognitionem. Alio modo secundum rationem completentis, & hoc est post habitam cognitionem: & secundum primum statum est imperfectio, quantum uero ad secundum, est perfectio-

nis: & ideo quia quod perfectio nis est in deo ponimus, non quod est imperfectio, ideo appetitus secundo modo assimilatur, scilicet & hic tenet rationem tertii. Et quod primus imperfectio nis: patet, quia est ignorantis, & desiderantis scientiam acquirere, quod non conuenit Deo. AD ILLUD, quod obiicitur, quod intentio praexigitur ad cognitionem, Dicendum, quod uerum est ad cognitionem acquirendam: sed notitia prout est in acquirendo, non habet plenitudinem cum illo uerbo, ut uult Aug. in 13. & 15. de Trin. AD ILLUD, quod obiicitur quod aequae immediate procedit, scilicet. Dicendum, quod uerum est, sed tamen spiritus sanctus ita procedit immediate, quod etiam mediante filio, & ita ex ratione oportet praetelligi emanationem filii. AD ILLUD, quod obiicitur, quod quanto aliquid communius, tanto prius: Dicendum, quod uerum est in absolutis: sed non tamen in respectiuis, ut in generatione, & creatione. Potest tamen dici, quod istud intelligitur de eo quod est commune communitate praedicationis, sed communis spiratio est commune communitate non tantum praedicationis, quia dicitur de patre, & filio, sed etiam communitate cuiusdam concordiae, & connexionis: & tale commune secundum rationem concordiae, & amicitiae, praesupponit concordantes, & connexos non praet. & sic patet illud.

D I S T I N C T I O . X I I I .

De aeterna processione spiritus sancti quantum ad generationem, a qua distinguitur.

P O S T hęc considerandum est, quantum a talibus, quales nos sumus, intelligi potest, cum spiritus sanctus procedat de patre, & sit de substantia patris, cur non dicatur esse natus, sed potius procedere, & cur dicatur filius. Quare autem spiritus sanctus non dicatur, uel sit natus, & ideo non sit filius. Aug. ostendit in 15. lib. de Trin. dicens: Si spiritus sanctus filius diceretur, amborum utique filius diceretur, quod absurdissimum est. Filius quippe nullus est duorum, nisi patris, & matris. Absit autem ut inter Deum patrem, & Deum filium tale aliquid suspicemur. Absurdissime ergo filius diceretur amborum, id est, patris, & filij. Amborum enim filius diceretur, si eum ambo & genuissent, quod abhorret omnium sanorum sensus. Non ergo ab utroque est genitus, sed procedit ab utroque amborum spiritus. His uerbis ostenditur, cur spiritus sanctus, cum sit de patre, non tamen dicatur genitus, uel filius.

Cum spiritus sanctus non dicatur genitus, cur filius dicatur procedere.

Ioa. 19 Cum autem spiritus sanctus non dicatur genitus sed tantum procedens, quæri solet cur filius non dicitur tantum genitus, sed & procedens: sicut ipse in euangelio Iohannis ait: Ego ex Deo processi, uel exiui, & ueni in mundum. Non ergo tantum spiritus sanctus procedit a patre, sed etiam filius. Ad quod dicimus, quod cum uterq; procedat a patre, dissimiliter tamen. Nam spiritus sanctus, ut ait Aug. in 5. lib. de Trin. procedit à patre, non quomodo natus, sed quomodo datus, uel donum. Filius autem processit nascendo, exijt ut genitus. Ac per hoc illud elucescit, ut potest. s. cur spiritus sanctus etiam non sit filius, cum & ipse a patre exeat. Ideo spiritus non dicitur filius, quia neque natus est: sicut unigenitus, neque factus, ut per Dei gratiam in adoptionem nasceretur, sicut nos.

Quòd

Quòd non potest distingui a nobis inter generationem filij, & processionem Spiritus Sancti.

Inter generationem uero filij, & processionem Spiritus Sancti, dum hic uiuimus, distinguere non sufficimus. Vnde Aug. Maximino præmissam quæstionem refricanti. s. quærenti cur S. S. non diceretur filius, cum de patris esset substantia: respondens sic ait. Quæris a me, si de substantia patris est filius, de substantia patris est etiam S. S. cur vnus filius sit, & alius non sit filius. Ecce respondeo, siue capias, siue nō capias. De patre est filius, de patre est S. S. sed ille genitus est, sine procedens. Ideo ille filius est patris, de quo est genitus: iste autem spiritus est utriusque, quoniam de utroq; procedit: Sed ideo cum de illo loqueretur ait, De patre procedit: quoniam pater processionis eius auctor est, qui talem filium genuit, & gignendo ei dedit, ut etiam de ipso procederet Spiritus Sanctus. Nam nisi procederet etiam de ipso, non diceret discipulis. Accipite S. S. eumq; in suffiando daret, ut a se quoque procedere significans, aperte ostenderet suffiando, quod spirando dabat occulte. Quia ergo si nasceretur non tantum de patre, nec tantum de filio; sed de ambobus utiq; nasceretur, sine dubio filius diceretur amborum. Ac per hoc; quia filius amborum nullo modo esset: nō oportuit nasci eum de ambobus. Amborum est ergo S. S. procedendo de ambobus.

Hic dicit quòd non ualet inter illa duo distinguere.

Quid autem inter nasci, & procedere intersit, de illa excellentissima natura loquens explicare quis potest? Non omne quod procedit, nascitur, quamuis omne procedat, quod nascitur. Sicut non omne quod bipes est, homo est: quāuis bipes sit omnis qui homo est: Hoc scio: distinguere autē inter illam generationem, & hanc processionem nescio, non ualeo, non sufficio. Ac per hoc quia & illa, & ista est ineffabilis, sicut Propheta de filio loquens ait, Generationē eius quis enarrabit? ita de S. S. uerissime dicitur Processionem eius quis enarrabit? Satis sit ergo nobis, quia nō est a seipso filius; sed ab illo, de quo natus est: non est a seipso spiritus Sanctus: sed ab illo, de quo procedit. Et quia de utroque procedit,

dit,

dit, sicut iam ostendimus. De spiritu sancto quomodo ipse de Deo sit, nec tamen ipse filius sit, quoniam procedendo non nascendo legitur esse de Deo: iam superius, quantum visum est, disputauimus.

An ipiritus sanctus debeat dici ingenuus.

Nunc considerandum est, cum spiritus sanctus non sit genitus, utrum debeat dici ingenuus. Ad quod dicimus, spiritum sanctum nec genitum, nec ingenuum debere dici. Vnde Augu. ad Orosium ait, Spiritum Sanctum nec genitum, nec ingenuum fides certa declarat; quia si dixerimus ingenuum, duos patres uidebimur affirmare: si autem genitum, duos credere filios culpamur. Sicut enim solus filius dicitur genitus, ita & solus pater dicitur ingenuus, eo quod ab alio non sit. vnde Augustin. in 15. Lib. de Trini. Pater, inquit, solus non est de alio. Ideo solus appellatur ingenuus, non quidem in scripturis, sed in consuetudine disputantium, & de re tanta sermonem qualem valuerint proferentium. Filius autem de patre natus est, & spiritus Sanctus de patre principaliter, & communiter de utroque procedit. Ideoque cum spiritum sanctum genitum non dicamus, dicere tamen ingenuum non audemus, ne in hoc vocabulo uel duos patres in illa Trinitate, uel duos, qui non sunt de alio, quispiam suspicetur. Ecce his uerbis aperte ostendit spiritum sanctum nec genitum, nec ingenuum debere dici.

Quod Hieronymus uidetur praedictis aduersari.

Hieronymus tamen in regulis definitionum contra haereticos, dicit spiritum sanctum ingenuum esse, his uerbis, Spiritus sanctus pater non est: sed ingenuus, atque ingenuus. Pater non est: quia patris est, & in patre est: processionem habet ex patre, & non natiuitatem. Filius autem non est: quia genitus non est. Ecce ijs uerbis dicitur spiritus sanctus esse ingenuus: quod uidetur aduersari praemis- sis uerbis Augustini.

Determinatio.

Sed ut istam (quae uidetur) repugnantiam de medio tollamus dicimus quod Hierony. aliter accepit nomen ingenui, & aliter Augustin. Accepit enim Augustin. ingenuum

tum, qui, uel quod de alio non est, & secundum hoc de solo patre dicitur. Hieronymus uero ingenuum dicit, non genitum, & secundum hoc de spiritu sancto potest dici quod spiritus sanctus non sit genitus.

Declaratio Hierony. ex Hieronymo.

Quod autem Hieronymus ita acceperit, ostenditur ex uerbis eius, quibus in eodem tractatu utitur, faciens talem diuisionem. Omne quod est, aut ingenuum est, aut genitum, aut factum. Est ergo quod nec natum est, nec factum: & est quod natum est: & factum non est: & est quod nec natum est, nec factum est, & est quod factum est, & natum non est: & est quod factum est, & natum est, & renatum est: & est quod factum est, & natum est, & renatum non est. Nunc praesuppositorum singulis rebus subsistentiam destinemus. Quod ergo nec natum, nec factum est, pater est: non enim ab alio aliquo est. Quod autem natum est, & factum non est, filius est: qui a patre genitus est, non factus. Quod iterum nec factum, nec natum est, spiritus sanctus est, qui a patre procedit. Quod etiam factum est, & natum non est, caelum, & terra, caeteraque quae insensibilia sunt. Quod autem factum, & natum, & renatum est, homo est. Quod uero factum est, & natum est, & renatum non est, animalia sunt. Ecce his uerbis ostendit Hieronymus se ingenuum accipere, non genitum. Aliter enim non esset praemissa diuisio uera, scilicet omne quod est, aut ingenuum est, aut genitum, aut factum. Atque in diuisionis huius prosecutione, in assignatione ingenui, ubique ponit non natum.

Supra egit magister de processione per comparisonem ad illum ad quem, & a quo est. Hic tertio loco agit de ipsa secundum comparisonem, & generationem, a qua differt. Et haec pars habet duas partes. In prima Magister quaerit, & determinat utrum spiritus sanctus debeat dici genitus. In secunda utrum debeat dici ingenuus. ibi. Nunc conside-

randum est, cum. s. s. non sit genitus, & c.] Item, prima pars habet quatuor. In prima ostendit, quod s. s. non debeat dici natus, uel genitus, uel filius. In secunda ostendit, quod cum. s. i. non dicatur genitus, cur filius, qui dicitur genitus, etiam dicitur procedere. ibi. Cum autem. s. s. non dicatur genitus, & c.] Et ratio est, quod aliter dicitur filius procedere, quam s. s. In tertia uero tentat assignare differentiam

Diuisio
notatu
dignum

tiam

ziam inter generationem, & processionem. ibi. *Inter generationem vero filij, & processionem, &c.*] In quarta uero, & ultima ostendit humanam insufficientiam ad illam differentiam indagandam ibi. *Quid autem inter nasci & procedere intersit &c.*] Similiter secunda pars, in qua Magister querit, & determinat, utrum s. s. debeat dici ingenuus. habet quatuor partes. In prima ostendit Magister, & probat auctoritate Aug. quod spiritus sanctus non debet dici ingenuus. In secunda uero ostendit contrarium auctoritate Hierony. & debet dici ingenuus, & ponitur. ibi. *Hierony. tamen in Regulis distinctionum, &c.*] In tertia uero predictam controuersiam determinat per distinctionem. ibi. *Sed ut istam, que uidetur, repugnantiā, &c.*] In quarta auctoritate Hierony. confirmat suam solutionem. ibi. *Quod autem Hierony. ita accepit, &c.*

Dub. 1. *Si spiritus sanctus filius diceretur, &c.*] Videtur ista ratio Aug. magis ad oppositum, quam ad propositum: ex hoc enim similior esset generationi in creaturis, que est ex duobus. Respon. Dicendum, quod quamuis similior sit quantum ad dualitatem producentium, non tamen quantum ad modum producendi posset esse similitudo; quia sic oporteret, quod altera personarum esse principium passiuum, quantum autem ad hoc non potest esse similitudo.

Dub. 2. *Nam spiritus sanctus, &c.*] Videtur male dicere; quia cum non sit datus nisi ex tempore, uideatur quod non procedit nisi ex tempore. Respon. sicut infra patebit,

si intelligitur de processione temporali, datus dicitur actum. Si autem de eterna, datus dicitur aptitudinem. Item. Queritur de hoc, unde Aug. respondet Maximino premissam questionem refrenanti sic. Spiritus sanctus est deus, & non est deus nascendo; ergo non est deus naturaliter: ergo adoptiue. Et quod hoc argumentum sit bonum, uidetur: quia quod inest alicui naturaliter, inest ei a natiuitate: ergo quod non inest a natiuitate, non inest naturaliter: ergo cum s. s. non procedat ut natus, non inest ei esse deum a natiuitate: ergo non est deus naturaliter. Respon. Dicendum ad hoc secundum Aug. quod argumentum illud non ualet, nisi in eis, que generantur in aliis non. Et hoc patet, quia Adam erat homo natura, sicut unusquisque nostrum, & tamen ipse habuit per creationem, quod nos habemus per generationem: sic deus pater communicat naturam suam s. s. per inspirationem, sicut filio per generationem.

Pater processionis eius, &c.] Videtur male dicere: quia aut hoc quod est [auctor] dicitur essentiam, aut notionem. Non essentiam: quia tunc diceretur de s. s. Si notionem, quero quam. Non innascibilitatem: quia illa non dicit respectum ad processionem. Item. non ad generationem, nec ad inspirationem: quia nihil esset dictum, ut uideretur. Item. queritur utrum pater posset dici auctor generationis. Et quod non, uidetur: quia pater dicitur auctor filii: ergo sicut supra dixit Hila. dist. 9. sensus est, id est genitor filii: ergo tunc idem

esset

Hila. Dist. 9. sensus est, id est genitor filii: ergo tunc idem esset dicere, est auctor generationis quod genitor. Respon. Dicendum, quod auctor dicitur in patre fontalem plenitudinem, quia ipse non est ab alio; sed alii ab ipso: & inde dicitur (ut credo) eandem notionem, quam dicitur [innascibilis] sed differenti nullo modo. Quia innascibilis dicitur priuationem prioris: sed [auctor] dicitur fecunditatem, & plenitudinem respectu procedentium ab ipso. quam habet non aliunde, & ideo dicitur auctor ab auctoritate. Auctoritas autem est in patre: quia quod habet, ab alio non habet, & hoc est, quod est innascibilis: & ita patet, quod potest dici auctor omnium personarum, que sunt ab ipso. Ex his patet responsio. Dico enim quod dicitur eandem notionem, quam innascibilitas, sed alio modo. Ex hoc patet, quod nunquam dicitur filius auctor inspirationis, quamuis spiraret: quia non habet a se: sed ab alio: unde auctor proprie dicitur principium alterius non ab alio.

Dub. 4. *Distinguere inter illam generationem, &c.*] Videtur talis ignorantia esse peccatum: quia distinctio personarum de necessitate est fidei, & salutis: sed qui ignorat ea, que sunt de necessitate fidei, damnabiliter ignorat, ergo &c. Respon. Dicendum, quod duplex est scire, scilicet si est, & sicuti est. Scire si est, hoc modo certitudinaliter credere distinctionem, de necessitate salutis est large sumpto scire. Scire autem sicuti est, non pertinet ad statum meriti, sed premii: & de hac scientia loquitur hic

Magister & Augustinus. Et nota, quod tria dicitur [Nescio] quantum ad habitum scientie [non ualeo] quantum ad ingenium [non sufficio] quantum ad utrumque. Ideo obiicitur de hoc quod dicitur Appellatur ingenuus, non quidem in scripturis: sed in consuetudine disputantium. Contra Dionysium. Non est audendum aliquid dicere de illa super substantiali, & sancta Trinitate preter ea, que diuini nobis ex sacris eloquiis claruerunt: ergo male fecerunt, qui nomen hoc innuerunt. Respon. quamuis istud uerbum non dicatur in scripturis, dicitur tamen uerbi huius intellectus: & quia uerbum non est profanum; nec errori coniunctum, cum intellectus uerbi ex scriptura, & fide habeatur, non fuit contra fas & illud Deo attribuere, ut ipsam Trinitatem conferendo, apertius possumus intelligere.

Et aliter Augustinus, &c.] Hoc non uidetur uerum, quia hoc modo [ingenuus] conuenit essentie: ergo non est patris proprium. Respon. Dicendum, quod licet Magister dicat intellectum Augustinus tamen non totum. Ingenuus enim secundum quod dicitur proprietas patris priuat esse ab alio, nec hoc sufficit ad hoc ut sit notio; nisi etiam consequenter dicat, quod alius sit ab ipso, quia sicut obiectum est, non esse ab alio, siue non generari, conuenit essentie.

Et est quod natum est, & factum non est, &c.] Obiicit Arrius, quod duodecim sunt modi generationis,

quorum

Lib. de Diu. Nom. I. primus feruentis.

Dub. 5.

Dub. 6.

quorum quolibet dato, sequitur, quod filius non tantum natus, sed etiam factus est: & hos modos ponit disputans contra Victorianum. Primus modus est p defluxum lineæ a puncto. Secundus est penes emissionem radii a sole, uel ab alio luminoso corpore. Tertius est penes sigillatione characteris, sicut figura fit incera a sigillo. Quartus est penes immisionem, ut quando a deo datur bona uoluntas. Quintus est penes exitum proprietatis, uel accidentis a principiis subiecti, quæ sunt materia & forma. Sextus est penes intentionis, siue speciei abstractionem, sicut species rerum generatur in anima. Septimus est penes excitationem, sicut liberum arbitrium excitatum a gratia procedit in bona opera. Octauus est penes transfigurationem, sicut ex ære fit statua, uel sicut in figura incisionis. Nonus est penes productionem, sicut a primo mouente immobili producitur motus. Decimus, est penes exitum specierum in genere per differentias diuidentes genus & constituentes speciem. Undecimus, est penes ideationem, sicut arca exterior, ab arca quæ est in mente artificis. Duodecimus, est penes nascentiam, ut homo generatur ab homine. Quocunque autem prædictorum modorum generetur filius, non tantum genitus est: sed etiam factus est. Ad hoc est responsio: quia aut Arrius accipit generationem communiter ad creatam, & diuinam: aut specialiter in creatura. Si communiter diuidit: quia ultra istos mo-

dos est generatio filii a patre secundum modum singularem, qui est de tota substantia generantis, sicut supra dictum fuit. 9 Distin. ubi, quia non potest esse mutatio, nullo modo potest esse factio. Si autem, diuidat generationem ut est in creaturis. Dicendum, quod diuisio illa insufficientis est adhuc: quia omittit generationem æquiocam, quæ est secundum putrefactionem. Sed esto quod comprehendat eam sub generatione, quæ est secundum nascentiam, tamen adhuc non ualet ad propositum, quod si non generatur sicut creatura dicitur generari, nullo modo generatur: quauis enim creatura sit deo similis: tamen plus est dissimilis quam similis, sicut dicitur Aug. 15. de Trin. & Hilarius. Similiter cum omnis comparatio inferiorum plus habeatur hominibus utilis quam deo apta; & ideo heretici errauerunt qui credebant omnino esse in deo, sicut uidebant in creatura: & hoc bene tangit in Glo super primum ad Hebræ. ubi dicitur. Non possunt temporalia comparari æternis integra collatione; sed aliqua tenui similitudine: & ideo sicut supra ostensum est, secundum diuersas condiciones, diuersæ generationes illa representant. Ratione enim conformitatis est similis generationi uerbi a mente. Ratione coæuitatis, similis generationi splendore a sole, siue de luce. Ratione æqualitatis, generationi uiuentis a deo uiuente.

Hic uidetur subinnuere generationem eternam esse æquiuocam generationem humanam: quare caue a Præc. de Matro. 1. sent. d. 4. q. 5. Artic. unic.

AR-

ARTICVLVS. I.

QUESTIO I.

An in diuinis sit ponere processionem?

Intelligentiam eorum quæ dicuntur in litera, quatuor quaruntur. Primo quaritur utrum in diuinis sit ponere processionem. Secundo utrum processio Spiritus sancti sit generatio. Tertio utrum processio Spiritus sancti realiter differat a generatione. Quarto utrum s. s. debeat dici ingenuus, aut non.

QUOD processio sit ponenda in diuinis, ostenditur primo auctoritate Ioan. 15. ubi dicit saluator. Mittam uobis spiritum ueritatis qui a patre procedit. Si ergo ueritas non dicit nisi uerum, & uerba dei non loquunt nisi proprie uera: ergo proprie est processio in diuinis. **ITEM.** In diuinis uerissime est origo: ergo & productio; sed omni productioni actiue rñdet productio passiuæ: sed productio passiuæ est processio: ergo a primo ad ultimum in diuinis uere & proprie est processio. **ITEM.** Amor noster & est, amor & ab alio: & exitus eius ab alio, uere & proprie exprimitur in uerbo procedendi: cum ergo amor diuinus, qui est s. s. uere & proprie amor sit, & ab alio sit: sicut nomen amoris ei cõpetit, propriissime ita uerbi ei cõuenire & processio. **ITEM.** Ad cõpletam rationem processionis ista duo requirunt, quod sit ab alio, & in alium tendat: sed amor qui est s. s. non procedit a patre in quantum amat se, sed in quantum unus amat alterum; quia

nexus est ergo s. s. est amor qui amans tendit in alium: & ista duo complectuntur rationem processionis perfectæ: ergo processio est in diuinis.

CONTRA. Processio de ratione sui nominis dicit elongationem & recessionem. Unde processio quasi processio, sicut processio dicit antecessionem. Sed sicut in diuinis non est antecessio per summam similitudinem, ita non est elongatio per summam unitatem: ergo sicut in diuinis non ponitur nomen processionis, ita non debet poni nomen processionis. **ITEM.** In creaturis processio de ratione sui generis dicit motum, & ita indigentiam, & imperfectionem: sed nullum tale nomen debet transferri ad deum: ergo nec processio.

ITEM. Creatio dicit specialem differentiam processionis, & differentiam ad differentiam nobilitatem: quia dicit egressum rei a creatore qui est causa nobilissima; sed creatio passiuæ nullo modo reperitur in diuinis, nulla enim persona debet creari: ergo pari ratione nec processio. **ITEM.** Processio in creaturis non dicitur nisi dupliciter, uidelicet localis, & causalis. Localis quæ est in motu progressiuo. Causalis quæ est effectus a causa: sed localis non potest transferri ad diuina: quia nulla mutatio secundum locum nec in generali, nec in speciali, cadit in deo: & propterea cum talis sit ab uno in alium, oporteret ponere, quod s. s. eternaliter non procederet a patre & filio: non ergo inuenitur processio localis: sed hæc nobilior est quam causalis, quia ista est entis completi & a principio intrinseco: ergo per locum a maiori, nec causalis inuenitur in deo, & ita nullus modus processionis reperitur.

RESOLVTIO.

Cum in diuinis sit respectus principii a quo, & respectus termini ad quem; uerè inibi processio ponenda est.

RESP. Dicendum, q̄ processio in creaturis dicit respectum ad principium a quo: ut radius dicitur procedere a sole; siue flos ab arbore: & q̄ dicit motū, hoc accidit ei. Et similiter ratione non inis dicit respectum ad terminum ad quem: & quod dicit elongationē, hoc accidit ei. Quoniam ergo in diuinis uterque respectus reperitur: Nam persona procedens respectum habet ad principium a quo; ut amor procedens ab amante respectū habet ad amatum: amor i. ille, qui est nexus & charitas; ideo uere, & proprie, & perfectè ratio processio inuenitur in diuinis; unde concedendæ sunt rationes ad hoc adductæ.

AD ILLVD ergo, quod obicitur in contrarium, q̄ processio dicit elongationem. Dicendum quod hoc uerum est in creaturis, in quibus p̄ appropriationē ad terminum ad quem fit elongatio a termino a quo, propter sui finitatem, & circumscriptionem, & distantiam, & sic non est in deo. AD ILLVD, quod obicit, q̄ processio dicit motū in creaturis, dicendum, q̄ non transfertur rōne motus; sed rōne duplicis respectus, qui quis non posse esse in creaturis sine motu p̄ imperfectionē, nihilominus est in creatore. AD ILLVD, qd̄ obi de creatione. Dicendū, q̄ creatio de principali impositione dicit exitum de nihilo, & iō nullo mō significatū eius pōt in deo saluari, nec

pprie, nec trāsumptiue, non sic de gnatione, & processione. AD ILLVD, qd̄ obi, q̄ nec causalis, nec localis. Dicendum, q̄ immo ad modum causalis. Et causalis uno modo conuenientiam hēt cum locali; nā causalis processio uno mō terminatur in procedente, & ita, q̄ nihil ultrarespicit, ut cum dī, filius procedit a patre. Alio modo prout effectus respicit aliquē ut terminū, & sic procedit amor ab amante in amatum, & aliquo mō conuenit cum processione locali; q̄ respicit terminū ad quem. Alio modo differt; q̄ non respicit tanquā in illo respiciatur; sed tanquā obiectū: & qm̄ respectus, & emanatio uerè reperiuntur in diuinis, hinc est, q̄ illa emanatio dicitur ad similitudinem emanationis causalis; sed similitudo localis processio ibi nō cadit, nisi lōginque, & iō Græci decepti sunt. ET ad illud, q̄ processio localis est perfectior. Dicendū, q̄ processio localis semp̄ hēt imperfectionē coniunctā ratione nominis, nō sic originalis: & uerum est, q̄ perfectior est inter motus; sed processio in diuinis nō dicit motū; sed originē sine motu, & mutatione, sicut supra dictum est de generatione.

QVAESTIO II.

An processio idem sit quod generatio?

VT RVM processio s. s. fit generatio. Et q̄ non, uidetur. Aug. de Trin. 15. Sicut filio præstat essentia sine ullo initio tēporis, & sine ulla mutatione generationis; sic spiritui sancto processio: Ergo si non est idem quod præstat essentiam duabus personis &c. ITEM. Hoc ipsum ut rōne; quia generatio

Dis. 10

generatio est emanatio s̄m modū fecunditatis nature: sed sicut supra probatū est, s. s. procedit per modum liberalitatis & amoris: ergo nō gnatur: ergo gnatio nō est processio. ITEM. Nihil unū exit a duobus similibus p̄ uia generationis, nisi alter sit ut p̄, alter ut mater: alter ut principium actiuū, alter ut principium passiuum: sed s. s. procedit a duobus similibus: ergo si per uia generationis, alter est ei ut pater, alter ut mater, qd̄ omnino absurdum est. ITEM. Filius est sua generatio, & s. s. est sua processio: ergo si p̄cedere esset generari, spiritus sanctus esset filius: sed spiritus sanctus procedit a filio, & dī spiritus filii, sicut filius dicitur patris: ergo si filius non est pater, nec spiritus s. s. est filius: ergo nec processio est generatio.

CONTRA. In his inferioribus generatio est motus ad substantiam. Unde generatio est substantiæ productio. sed processio spiritus s. s. est substantiæ s̄m hypothetice productio: ergo est generatio. ITEM. Generare sic diffinitur a Damasc. Generare est sibi simile in substantia producere: sed inspiratione uel processione producit spiritus similis in natura: ergo & processio est generatio. ITEM. Actiones & mutationes denominantur a termino: ergo quæcunque cōueniunt in eo qd̄ habet per emanationem, conueniunt in modo emanandi, sed filius, & spiritus s. s. conueniunt in substantia quam habent p̄ emanationem: ergo conueniunt in emanatione: ergo si modus emanandi filii est generatio, & spiritus s. s. similiter. ITEM. Productio

est superius ad generationem: sed quæcunque producuntur, p̄cedunt: ergo processio est superius ad generationem: ergo generatio est processio: ergo pariter processio est generatio. SI DICAS, quod processio appropriatur spiritui s. Quæro rationē, & uidet quod magis debeat appropriari filio, quia si rō procedendi secundum rationē intelligēdi per prius est in filio, ergo processio magis debet ei appropriari. ITEM. Si generatio est spirans: ergo genitus est spiratus, & e cōuerso: sed spiratio passiva est processio, ergo &c.

RESOLVTIO.

Si spiritus sanctus non est idē, quod filius: nec spiratio erit idem quod generatio.

RESP. Dicendū, q̄ sicut spiritus sanctus non est filius, ita nec processio spiritus sancti est generatio filii.

AD ILLVD ergo, quod obicitur in cōtrarium, q̄ generatio est productio substantiæ. Dicendū q̄ est p̄ducere substantiā simile s̄m uoluntatē, & est p̄ducere substantiā simile præter naturā, & est p̄ducere substantiā simile per modum naturæ. Isti tres modi distinguunt, & diuersi, & separabiles sunt quantū est de se: quod patet, quia in productione Adam fuit substantiæ productio, & tamen nō fuit gnatio. Deus. n. nō gnauit Adā, sed creauit. In productione Eue de Adā, fuit similis substantiæ productio: nō tñ generatio: quia Adā non genuit Euam. Sed in productione Abel fuit substantiæ productio s̄m uiam naturæ, & ideo fuit ibi generatio s̄m rem: ergo isti tres

R 3 modi

modi distinguuntur in Deo. Tamen in actione creaturæ non distinguuntur; quia creatura non potest substantiam producere nisi similem, & hoc per uirtutem naturalem. Et ratio huius est imperfectio potentie, & limitatio in creatura, sed in Deo est summa potentia, & ideo in eius operatione isti tres modi habent distinctionem. Ideo quamuis in istis inferioribus gratia materie sit completa ratio generationis, productio substantie similis, uel productio substantie: non tamen in diuinis: imo oportet addi, per modum fecunditatis nature. Et quia ista conditio defecit in productione spiritus sancti, patet, quod non sequitur. AD ILLUD, quod obiicitur, quod simile habet utique emanationem: dicendum, quod differt emanatio in his inferioribus, & in deo: quia in his inferioribus terminatur ad essentiam uel substantiam, quæ multiplicatur: sed in diuinis terminatur ad hypostases: quoniam ergo hypostasis ad quam terminatur processio, est amor: hypostasis, ad quam terminatur generatio, est imago: & amoris, & nexus est spirari, non generari: e converso imaginis est generari, non spirari: cum non sit consimilis ratio propria hypostasis secundum se, nec erit consimilis emanatio, ipse uero procedit, ac si ad substantiam proprie terminaretur. AD ILLUD, quod obiicitur, quod processio est commune generationi, & processioni proprie dicte: & nos hic loquimur de processione prout tantum spiritui sancto conuenit, sic autem

non est communis, nec hoc modo predicatur, nec subiicit, nec est intelligenda ibi communitas rei, sed solum proportionis, siue modi loquendi. Quod ergo queritur, quare magis spiritui sancto appropriatur. Quidam uoluerunt dicere, quod sicut hoc nomen [proprium] commune est diffinitioni, & proprie passioni: tamen quia diffinitio addit supra nomen proprii, propria passio non, ideo diffinitio habet nomen, propria passio non, sed nomen commune retinuit: sic & dicunt in proposito: Sed hoc est absurdum dicere, quod spiritus non habet proprium, & singularem modum emanandi sicut filius. Ideo uolunt alii, quod addit alium modum, sed quia ille modus in creaturis non est: quia aut raro, aut nunquam procedit aliqua hypostasis aliter quam per generationem, ideo sacri doctores nolunt nomen proprium, uel nouum fingere, sed magis commune appropriare. Sed illud adhuc non uidetur uerum: quia sicut emanatio filii recte exprimitur uerbo generandi, ita emanatio spiritus uerbo spirandi. Et propter hoc aliter dicendum: quia sicut pater dicitur ingenuus: quia ab eo remouetur omnis generatio: quia nec generatur, nec est a generato: similiter e converso, processio proprie de eo dicitur, in quo est omnino ratio procedendi, & talis est scilicet quia procedit, & est a procedente: non sic autem filius: ideo spiritui sancto attribuitur. Aliiter potest dici, quod completa ratio processionis consistit in comparatione ad principium a quo; & ad terminum ad quem

quæ, & quia spiritus in sua emanatione, quia nexus est, utrunque respicit, filius alterum, ideo completissima ratio huius nominis reperitur in spiritu sancto, quamuis aliquo modo reperiat in filio: & ideo spiritui sancto appropriat. AD ILLUD, quod obiicitur ultimo, quod generans est spirans. Dicendum, quod illa predicatio non est formalis, sed solum ratione suppositi: & quia una persona, siue unum suppositum potest generare & spirare, ideo hæc est uera, generans est spirans, sed nulla persona unica potest simul pluribus modis emanare: ideo non sequitur, quod genitus sit spirans.

QUESTIO III.

An etiam re, uel tantum ratione differat processio spiritus sancti à generatione filij?

VERVM processio spiritus sancti realiter differat a generatione filii, an solum secundum rationem intelligendi. Et, quod realiter, uidetur. Personæ differunt secundum suas emanationes, cum personæ realiter differant, non tantum intellectualiter: quia omni intellectu circumscripito, adhuc remanet Trinitas: ergo emanationes, quæ sunt processio & generatio, differunt realiter. ITEM. Quæ sunt a diuersis principiis, realiter differunt, sed generatio est ab uno in diuinis, processio spiritus sancti a duobus: quia a patre & filio: ergo realiter differunt. ITEM. Secundum rem & ueritatem aliquorum est principium diuina substantia, ut uoluntas, quorum non est principium, ut natura: sicut patet: quia creaturæ sunt a Deo agente per modum uoluntatis, non per mo-

dum nature. si ergo processio est uoluntatis per modum uoluntatis, generatio per modum nature, ut nature: processio & generatio realiter differunt. ITEM. In imagine creata egressus uerbi, & egressus amoris distinguuntur: quia differunt realiter: hoc enim perfectionis est: quia ex hoc faciunt imaginis trinitatem: sed secundum quod differunt essentialiter, hoc est imperfectionis, sed omne quod perfectionis est, ponendum est in diuinis: ergo processio & generatio realiter differunt, quamuis non essentialiter.

CONTRA. Pater spirat, & generat: aut ergo in quantum unus, aut in quantum plures, uel plura. Si in quantum plures, uel plura sic pater est compositus: Si in quantum unus, sed quia pater & filius spirant in quantum unum, non sunt duæ spirationes, sed una: ergo similiter si pater spirat, & generat in quantum unum, spiratio & generatio est una productio. ITEM. Secundum omnes uerum est, quod pater ratione fecunditatis nature intellectualis generat ratione fecunditatis uoluntatis spirat: sed in deo idem est uoluntas & natura: ergo &c.

ITEM. Emanationes patris penes terminos distinguuntur; sed pater omnino idem, totum quod dat filio per generationem, dat spiritui sancto per processionem: ergo spiratio & generatio sunt omnino una emanatio. ITEM. Hoc ipsum ostenditur per impossibile. Si differunt, aut seipsis, aut aliis. Non seipsis, quia emanationes nec sunt a se, nec ad se, ergo si unum quodque distinguitur per illud quod est, uel a quo, emanationes hu-

iusmodi seipsis non distinguuntur. Si aliis, aut essentia, aut notionem, aut persona. Nō essentia, constat quia illa non distinguit, nec distinguit Non persona, quia eius est distingui, non distinguere: ergo si differunt, hoc erit aliis notionibus: & similiter erit quare de illis aliis, & sic in infinitum, ergo &c. **ITEM.** Si differunt, aut differentia substantiali, aut accidentali. Non substantiali, quia talis differentia non est in diuinis. Non accidentali quia in deo non est accidēs, ergo &c. **ITEM.** Plus differt filius a creatura, quā a spiritu sancto, ergo plus differt generatio a creatione, quā processione. Sed generatio non distinguitur a creatione: ergo nec a processione. Probatio media, creatio est diuina essentia, sed persona & essentia non distinguuntur abinuicem, ergo nec generatio & creatio.

RESOLVTIO.

Ex ratione, et re: quia nō solum secundum rationem dicendi, sed etiam secundum differentiam originis & habitudinis.

RESP. Dicendum, quod generatio & spiratio siue processio, differunt non tantum secundum rationem dicendi, sed et secundum differentiam originis, & habitum. *Hanc sententiam sequitur S. Tho. q. 9. de pur. q. 10. art. 2.* Quia diuis, quia diuersus est modus se habendi, & differens modus originis, talis autem differentia unitati essentiae non repugnat. Si autem queratur ratio differentiae harum emanationum, dicendum, quod prima ratio differendi non potest assignari a parte terminorum. Terminorum sunt personae quae non importat rationem differendi actiue, sed passiuē. Si ergo personae

differunt, quare, & in quibus differant, si ostendere uoluerimus, necesse est redire ad emanationes, & relationes, quae sunt generatio & processio, & ita in hac assignatione erit circulus. Similiter ex parte principiorum. Si enim dicatur quod differant haec duae emanationes secundum fecunditatem duplicem, naturae & uoluntatis, quare, quō differat fecunditas a fecunditate. Si dicas, quod fecunditas naturae est in solo patre, uoluntatis in patre & filio: Hoc ulteriolem habet rationem, unde ueniat haec differentia: & oportet ad hoc uenire, quod fecunditas naturae est in uno: quia imago procedens per illam, nata est esse solum ab uno, fecunditas uoluntatis in duobus: quia nexus siue processio per modum nexus est in duobus, & ita redit differentia in primū, & est ibi ratio circularis: ergo patet secundum hoc, quod harum emanationum differentia prima, nec est sumenda a parte termini, nec a parte principii. **EX DEO** notandum, quod est loquendum de homini emanationibus quantum ad esse, & quantum ad distinguendum. Si quantum ad esse, sic habent rationem essendi a suis perfectis principis, & fecundis. Quia enim in deo est perfectissima natura, & natura uera: ideo perfecta, & uera fecunditas in hypostasi quae habet rationem principii. Et quia uera, & perfecta, & propria est fecunditas naturae, ideo ueram, & propriam habet emanationem, & haec est generatio: similiter intelligendum est de spiratione quantum ad uoluntatem. Unde ratio quare huiusmodi uerē sunt in Deo, est uera fecunditas naturae

& uoluntatis.

& uoluntatis. Si autem loquamur quantum ad differre. Dicendum, quod seipsis differunt, sicut ostensum est: quia omnis distinctio in diuinis uenit a modis originis & relationis. Unde sicut duae differentiae seipsis differunt, ut rationale, & irrationale: similiter in diuinis haec duae emanationes. Et sicut differentiae differentiarum innotescunt nobis per alias differentias, quae ab illis oriuntur: sic & in diuinis: Quia enim seipsis distinguuntur generatio & spiratio, ad eas consequitur secundum rationem intelligendi differentia duplex. Una quia generatio est ab uno, sed spiratio a duobus. Quia enim generatio est emanatio per modum perfectae assimilationis, ideo ad unum principium respicit. Quia uero spiratio est emanatio per modum connexionis: ideo est a duobus. Alia differentia est in comparatione ad nos. Quia enim spiritus. s. spiratur ut netens, & ita in alterum tendens: ideo spiritus. s. ut donabilis: filius uero generatur, & generatio nō respicit tertium, Per has differentias necessario elicitur harum emanationum concomitantia. Quia spiratio dat praeterintelligere generationem: non enim netuntur nisi distincti, & similes: & ita illi, quorum unus est ab alio per generationem. Similiter generatio dat consequenter intelligere spirationem: Necesse est enim distinctos, & omnino similes per deliriosum amorem coniungi. Concedendae ergo sunt rationes probantes quod differunt, sicut est manifestatum in rationibus: sed illae rationes non sunt sum-

ptae a priori. Aliqui tamen uoluerunt assignare alias differentias: & quidam per uim spirationem, & generatiuam dicunt differre: sed haec differentia declarat ignotum per ignotius. Alii et dixerunt, quod filius procedit per modum esse. s. s. per modum bene esse, sed haec uerba non sunt sana, nec tali materiae convenientia.

AD ILLUD ergo, quod primo obiicitur, utrum pater spiraret in quantum unus &c. Dicendum, quod nec in quantum unus, nec in quantum plures, sed in quantum alio, & alio modo se habens: quia alio modo se habet ad filium, alio modo ad spiritum. s. Iste autem alius & alius modus se habendi, non repugnat unitati substantiae uel personae, sed pater & filius spirant in eo, quod unum, uno modo se habens. Inde est quod duplex est processio filii & spiritus. s. a patre, sed una est spiratio, siue processio spiritus. s. a patre & filio. **AD ILLUD**, quod obiicitur, quod natura & uoluntas in deo sunt idem. Dicendum, quod & si natura & uoluntas in deo considerata absolute sint idem, tamen aliquid respicit uoluntas ut uoluntas in ratione principii, quod nō respicit natura ut natura. Et inde est, quod sicut non sequitur creatura est a deo per modum uoluntatis, quia ideo sit et per modum naturae. Similiter quia natura & uoluntas comparatur ad has emanationes sub ratione principii, ideo nihil prohibet has emanationes differre, quamuis idem sint in substantia natura, & uoluntas. **AD ILLUD**, quod obiicitur, quod emanationes differunt per terminos. Dicendum, quod in his

his inferioribus est uerum, ubi emanatio dicit ens in potentia: & ita imperfectum: non autem est uerum in deo: quia ibi non dicunt ens in potentia, nec imperfectionem. Vnde in diuinis sunt ratio distinguendi. Tamen si uelimus dicere, quod differunt penes terminum, non accipiemus terminum pro substantia, uel essentia, sed hypostasi, ut prius habitum est. AD ILLUD, quod querit, utrum seipsis, uel aliis? patet quod seipsis. Et ad id quod obiicit, quod non habet esse a se: ergo nec distinguuntur. Dicendum, quod illud non tenet in esse originali: quamuis. n. a genere differentiae habeat ortum, tamen non distinguuntur a genere, sed a seipsis. AD ILLUD, quod obiicitur, quomodo differunt, aut substantiali, aut accidentali differentia. Dicendum quod insufficienter diuidit: quia in diuinis est relationum differentia, ut dicit Aug. in 5. Lib. de Trin. quae nec accidentalis, nec substantialis est, sed magis dicitur originalis. AD ILLUD, quod obiicitur de creatione. Dicendum, quod ratione connotati, magis differt creatio: sed ratione principalis significati, non tamen differunt: quia non tamen differt essentia a persona, quantum persona a persona. Vnde praedicatur essentialiter de persona, nec facit aliquo modo aliquem numerum personae, ergo distinguitur ab alia persona, & ideo non ualeat argumentum.

QVAESTIO IIII.

An spiritus sanctus sit ingenuus?

Supposita differentia generationis & processionis. Queritur hic quarto, utrum spiritus sanctus sit ingenuus. Et quod sic,

uidetur auctoritate Hieronymi. quam Magister ponit in litera. ITEM. Hoc ipsum ostenditur ratione Hieronymi. Quia omne quod est, aut est ingenuum, aut genitum, aut factum: sed spiritus sanctus non est genitus, aut factus: ergo est ingenuus. ITEM. Negatio priuatiua cum constantia subiecti, aequipollet priuatiuo termino. Vnde non par circa numerum, idem est quod impar, & sic cum spiritus genitus non sit: ergo est ingenuus. ITEM. Plus distat a ratione generationis spiritus, scilicet quam pater: quia pater generat, quamuis non generetur, spiritus. scilicet uero sanctus, nec generat, nec generatur, ergo aequae uere priuatur generatio a spiritu. scilicet ut a patre: ergo sicut pater dicitur ingenuus, sic & spiritus sanctus.

CONTRA. Aug. ad Orosium dicit, quod solus pater est ingenuus: ergo secundum hoc non conuenit spiritui. ITEM. Ingenuus, aut dicitur secundum substantiam, aut secundum relationem. Si secundum relationem: ergo est notio, ergo spiritus sanctus habet duas notiones, & ita essent sex: quod est contra communem opinionem. Si secundum substantiam: ergo pari ratione diceretur de filio, cum illud quod secundum substantiam dicitur, conueniat tribus. ITEM. Cum diuina essentia non sit genita, nec spiritus sanctus sit genitus, nec pater sit genitus, nec etiam aliquod istorum sit factum: ergo ratio ingenti secundum Hieronymum omnibus conuenit. Queritur ergo quomodo differunt.

RE.

RESOLUTIO.

Ubique priuatiue: sed non propterea ingenuum tantum ualeat quantum non ens ab alio, & a quo dicitur.

Reclamat Scot. in 4. dist. 28. q. 2. art. 2.

RESPON. Dicendum, quod aliqui uoluerunt distinguere de hoc nomine Ingenuum, quod potest scribi per unum N. & sic tantum ualeat quantum increatum: uel per duo N. & sic opponitur ei quod est genitum proprie dictum. Sed haec distinctio, & si ualeat apud Graecos, non tamen ualeat apud Latinos, quia ingenuum per duo N. est uox non significatiua apud nos. Damascenus autem assignat hanc differentiam in lingua sua: quia Graecus erat. Praeterea non ualeat ad propositum: quia nihil queritur hic de ingenuo, prout tantum ualeat quantum increatum: sed ut tantum ualeat quantum non genitum, siue innascibile. Et propterea aliter dicendum est, & breuiter, quod ingenuum uno modo dicitur, prout accipitur priuatiue. scilicet pro eo quod non generatur: & hoc modo dicitur de s. s. & de essentia. Alio modo

prout ingenuum tantum ualeat quantum non ens ab alio, & a quo alii: & hoc modo dicitur notionem solius patris: quia dicitur proprietate, & dignitatem in patre. Et secundum primum sensum loquitur Hieronymus. secundum alium loquitur Augustinus. Vnde autem habeant ortum isti sensus. & quare Innascibilis sit notio, & non Improcessibilis, infra dicitur.

Dis. 28. 31.

Ex his patet solutio contrarietatis: patent etiam obiecta. Quod ergo obiicitur, quod negatio cum constantia subiecti aequipollet termino priuatiuo, uerum est, si sit uere priuatiuum: sed illa ratio concludit solum de hoc nomine secundum quod priuatum, non secundum quod aliquid ponit. AD ILLUD, quod obiicitur, aut priuatum essentiam, aut relationem. Dicendum, quod secundum quod dicitur de essentia, solum priuatiue, siue negatiue tenetur. Et ideo non praedicat aliquid: sicut quando dicitur essentia non generat. Caetera manifesta sunt, &c.

DISTINCTIO XIII.

De temporali processione spiritus sancti quantum ad principium a quo.

Propterea diligenter adnotandum est, quod gemina est processio spiritus sancti: aeterna uidelicet, quae ineffabilis est, quae a patre & filio aeternaliter & sine tempore processit: et temporalis, quae a patre & filio ad sanctificandam creaturam procedit. Et sicut ab aeterno communiter ac simul procedit a patre & filio: & ita, & in tempore coiter & simul ab utroque procedit ad creaturam, non diuisim a patre in filium, & a filio ad creaturam. Vnde Augustinus in 15. Lib. de Trinit. ait Spiritus sanctus

135

non de patre procedit in filium, & de filio procedit ad sanctificandam creaturam: sed simul de utroque procedit, quamvis hoc filio pater dederit, ut sicut de se, ita etiam de illo procedat.

Quæ & qualis sit hæc temporalis spiritus sancti processio.

De temporali autem processione, Beda in homilia Dominice primæ post ascensionem ita loquitur, Cum gratia spiritus sancti datur hominibus, profecto mittitur spiritus à patre, mittitur & à filio: quia & eius missio est ipsa processio. His uerbis aperte ostendit, donationem gratiæ spiritus sancti dici processionem uel missionem eiusdem. Sed cum donatio uel datio non sit nisi temporalis, constat quia & hæc processio, siue missio temporalis est. Hanc quoque temporalem spiritus sancti processionem Augustinus in 15. Lib. de Trinit. insinuat dicens, Spiritus sanctus processit à Christo, quando post resurrectionem insufflauit in discipulos, his uerbis. Cum resurrexisset Christus à mortuis, & apparuisset discipulis insufflauit, & ait, Accipite spiritum sanctum: ut etiam eum de se procedere ostenderet: & ipse est uirtus, quæ de illo exhibat (ut legitur in Euangelio) & sanabat omnes. Et ut ostenderet hanc processionem spiritus sancti, non esse aliud, quam donationem uel dationem ipsius spiritus sancti, addit: Post resurrectionem dominus Iesus bis dedit spiritum sanctum: semel in terra propter dilectionem proximi: & iterum de caelo, propter dilectionem Dei: quia per ipsum donum diffunditur charitas in cordibus nostris, qua diligimus Deum & proximum.

An spiritus sanctus detur, uel eius dona?

Sunt autem aliqui, qui dicunt spiritum sanctum ipsum Deum non dari, sed dona eius, quæ non sunt ipse spiritus: & ut aiunt, spiritus sanctus dicitur dari cum gratia eius, quæ tamen non est ipse qui datur hominibus. Et hoc dicunt Bedam sensisse in superioribus uerbis, quibus dicit spiritum sanctum procedere, cum ipsius gratia datur hominibus: tanquam non ipse detur, sed gratia eius. Sed quod ipse

ipse spiritus sanctus, qui Deus est, & tertia in Trinitate persona, detur, aperte dicit Augustinus in 15. Lib. de Trinitate ita dicens, Eundem spiritum sanctum datum cum insufflasset Iesus: de quo mox ait, Ite, baptizate omnes gentes in nomine patris, & filii, & spiritus sancti, ambigere non debemus. Ipse est ergo, qui etiam de caelo datus est die Pentecostes. Quo ergo Deus non est, qui dat spiritum sanctum? imo quantus est Deus, qui dat Deum? Ecce his uerbis aperte dicit spiritum sanctum, ipsum scilicet Deum dari hominibus a patre & a filio. Et quod ipse spiritus sanctus, qui Deus est ac tertia in Trinitate persona, nobis detur, nostrisque infundatur atque illabatur mentibus, aperte ostendit Ambrosius in 1. Lib. de Spiritu sancto dicens, Licet multi dicatur spiritus: quia legitur, Qui facit angelos suos spiritus: unus est tamen Dei spiritus. Ipsum ergo unum spiritum & Apostoli, & Prophetæ sunt consecuti: sicut et uas electionis dicit, Quia unum spiritum potamus: quasi eum qui non queat scindi, sed infundatur animis, & sensibus illabatur, ut secularis sitis restringat ardorem: qui spiritus sanctus non est de substantia rerum corporalium, nec de substantia inuisibilium creaturarum. His uerbis aperte dicit spiritum sanctum ipsum, qui creatura non est, infundi mentibus nostris. Item in eodem, Omnis creatura mutabilis est, sed non mutabilis spiritus sanctus. Quid autem dicere dubitem, quia datus est spiritus sanctus, cum scriptum sit, Caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis? Qui cum sit inaccessible natura, receptibilis tantum propter bonitatem suam nobis est, complectens uirtute omnia: sed qui solis participetur iustis, simplex substantiæ, opulens uirtutibus, unicuique præsens, diuidens de suo singulis, & ubique totus. Incircumscribitus ergo & infinitus est spiritus sanctus: qui discipulorum sensus separatorum infudit, quem nihil potest fallere. Angeli ad paucos mittebantur, spiritus sanctus autem populis infundebatur. Quis ergo dubitet quid diuinum sit quod infunditur simul pluribus, nec uidetur? Unus est ergo spiritus, scilicet qui datus est omnibus, licet separatim Apostolis. Et hic aperte dicit Ambrosius, quod spiritus sanctus, qui est substantia simplex, cum sit unus, datur pluribus.

Alia

Alia quoque auctoritate hoc idem astruitur, scilicet quod Spiritus sanctus qui est equalis filio, hominibus detur. Ait enim Augustinus de verbis Apostoli sic, Caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. A quo datur? Ab illo qui dedit dona hominibus.

Quæ dona? Spiritum sanctum: qui tale donum dat, qualis est ipse. Magna est misericordia eius: donum dat sibi æquale, quia donum eius spiritus sanctus est. Præmissis his & alijs pluribus auctoritatibus, aperte monstratur quod s. s.

equalis patri, & filio nobis datur: nec ideo tamen minor est patre & filio. Vnde August. in 4. Lib. de Trin. ait, Non ideo, inquit, minorem spiritum sanctum, quia & eum pater misit & filius, arbitrandum est.

An uiri sancti, & ecclesiæ prælati dent Spiritum sanctum.

Hic queritur, utrum & uiri sancti dent vel possint dare alijs spiritum sanctum. Quem si alijs dant, cum eius donatio supra sit dicta processio, uidetur ab eis procedere spiritus sanctus, vel mitti: sed creator a creatura non mittitur vel procedit. Restat ergo ut spiritum sanctum ipsi non dent, nec possint dare. Vnde Augustinus in 15. Lib. de Trinitate, Non aliquis discipulorum Christi dedit spiritum sanctum. Orabant quippe ut ueniret in eos, quibus manum imponebant, non ipsi eum dabant. Quem morem in suis præpositis etiam nunc seruat ecclesia. Denique & Simon magus offerens Apostolis pecuniam, non ait, Date mihi & hanc potestatem, ut dem spiritum sanctum: sed cuiusque, inquit, imposuero manus accipiat spiritum sanctum: quia nec scriptura superius dixerat, Videns autem Simon quia Apostoli darent spiritum sanctum: sed dixerat. Videns autem Simon quia per impositionem manuum Apostolorum daretur spiritus sanctus. Ecce his verbis ostendit August. nec Apostolos, nec alios ecclesiæ prælatos dedisse, vel dare spiritum sanctum.

Quod ne dum non dent, sed nec dare possint.

Et quod plus est, non posse et dare dicit in eodem libro, subdens, De Christo scriptum est quod acceperit a patre promissionem spiritus sancti, & effuderit, in quo utraque natura

mon-

monstrata est humana, scilicet & diuina. Accepit quippe ut homo, effudit ut Deus. Nos aut accipere quidem hoc donum possumus pro modulo nostro: effundere vero super alios non utique possumus: sed ut hoc fiat, Deum super eos, a quo id efficitur, invocamus. His verbis expresse dicit, nos spiritum sanctum non posse super alios effundere, id est, alijs dare.

Quod uidetur contrarium.

Sed huic uidetur contrarium, quod Apostolus ad Gal. de Cap. 3 se loquens ait, Qui tribuit vobis spiritum, & operatur virtutes in vobis. Ecce euidenter dicit se tribuisse spiritum. Sed intelligendum est hoc dixisse Apostolum, non quia haberet potestatem & auctoritatem dandi spiritum sanctum, sed quia ministerium habuerit, in quo dabatur a Deo spiritus sanctus. Et enim ait Aug. super eundem locum, exponens illud Apostoli uerbum, Ab Apostolo predicata est eis fides: in qua prædicatione aduentum & præsentiam spiritus sancti senserant, sicut illo tempore in nouitate inuitationis ad fidem, et sensibilibus miraculis præsentia spiritus sancti apparebat, ut in Apostolorum Act. legitur. Aperte hic ostendit quomodo illis spiritum sanctum Apostolus tribuerit: non utique ipsum mittendo in eos, sed predicando eis fidem Christi: quam illis recipientibus, quod spiritus sanctus in eis esset, aliquibus signis uisibilibus monstrabatur. Non ergo homines quantumcunque sancti dare possunt spiritum sanctum.

Terminata parte, quæ est de processione eter- na: hic incipit secunda pars, quæ est de processione temporali. Et quoniam in hac processione est tria considerare. s. principium a quo procedit spiritus. s. & modus secundum quem, & proprietates: per quam aptus natus est procedere, ideo hæc pars habet tres partes. In quarum prima agit Magister de processione temporali per comparisonem ad principium a quo. In secunda agit de ipsa in comparisonem ad modum secundum quem.

infra Dist. 15. Nunc de spiritu. s. uidendum est &c. In tertia per comparisonem ad proprietatem per quam natus est temporaliter procedere, & hoc est donum, siue donabilitas. infra Dist. 18. in princ. Hic queritur, cum spiritu. s. per quem &c.] Prima pars iterum habet duas. In prima parte ostendit, quod spiritus. s. temporaliter mittatur, siue procedat a patre & filio. Secundo queritur, utrum mittatur, siue procedat a se, infra, dist. in. 15. in princ. Hic considerandum est, cum spiritu. s. &c. Prima pars est presentis distinctionis, & ha-

*Ca. eo.
Ioã. 1.
& Iohē
lis 3.*

*Tom. 4
i expla
natione
tertiad
Gal.
Act. 2.
89. 10.
& 11.*

& habet duas partes. In prima ostendit, quod procedit temporaliter a patre & filio. In secunda quaeritur, utrum spiritus sanctus datur a sanctis hominibus, ibi. *Hic quaeritur, utrum & sancti, &c.* In prima iterum parte tria facit, scilicet tres partes. In prima ostendit, quod gemina est processio spiritus. In secunda, quod utraque processio est a patre & filio, ibi. *De temporali autem processione, &c.* In tertia, quia spiritus. scilicet temporalis processio eius est donatio, ostendit ipse, quod scilicet in propria persona donetur, non tantum in effectu, ibi. *Sunt aliqui qui dicunt spiritum sanctum, &c.* Similiter secunda pars, quae incipit, ibi. *Hic quaeritur, utrum & sancti uident uel &c.* In qua ostenso, quod spiritus sanctus procedat temporaliter, siue donetur a patre, & filio, quaerit Magister: utrum donec ab aliquo sancto uiro. Et haec pars habet tres partes scilicet tria, quae ostendit. Primo nanque declarat, & probat, quod spiritus. scilicet non datur ab aliquo sancto uiro. Secundo uero ostendit auctoritate Augustini, quod non potest dari, ibi. *Et quod plus est non posse etiam dari &c.* In tertia opponit ad contrarium: quia uidetur datus a Paulo, ibi. *Sed huic uidetur contrarium quod Apostolus, &c.* ubi soluit, quod non est datus ab ipso, sed ab eius ministerio.

Dub. 1. **P**raeterea diligenter &c.] In parte ista sunt dubitationes circa literam, & primo de situ huius partis: quia non uidetur, quod hic deberet agere de processione temporali, quia in hac parte agit de his quae eternaliter deo conueniunt. Praeterea,

cum generatio filii aeterna & temporalis in alio, & alio Libro determinetur: quia aeterna in Primo, sed temporali s in Tertio, quare non similiter facit de processione spiritus sancti. Respond. Dicendum, quod processio temporalis & aeterna ab eodem principio sunt, sicut dicit Magister, & iterum est ibi quodammodo modus producendi conformis, & ideo una facit ad declarationem alterius, & ideo incidentaliter ponitur hic tractatus de processione temporali, ad manifestationem processione aeternae. Sed sic non est de generatione filii temporali, quia non est ab eodem principio, imo a matre tantum, & respicit duas naturas, scilicet diuinam, & humanam: ideo debuit de ea determinari post diuinam, de qua agitur in Primo, & post humanam naturam, de qua in Secundo.

Et temporalis, qua a patre & filio &c. Videtur dicere falsum: quia processio temporalis est eius missio, sed spiritus sanctus est missus in columba, & in linguis igneis quas non sanctificauit. Si tu dicas, quod non est missus ad linguas, sed in linguis missus ad Apostolos, quos sanctificauit. Contra, missus est in columba super Christum, nec sanctificauit columbam, nec Christum. Respond. Potest ad hoc dici, quod Magister non generaliter diffinit hic processione temporalem, sed specialiter: prout est idem quod missio inuisibilis, in qua datur spiritus sanctus, & sanctificat creatura. Vel potest dici, quod generaliter accipit

san

sanctificationem. Sanctificare enim tripliciter accipitur. Vno modo scilicet quod est de non sancto sanctum facere. Secundo modo iam sanctum in sanctitate confirmare. Tertio modo iam sanctum confirmatum manifestare: & secundum aliquem istorum modorum reperitur sanctificatio in omni spiritus sancti missione ratione termini ad quem, & sic accipit Magister.

Et ipse est uirtus, quae de illo exibat &c. Videtur hoc de spiritu sancto male dicere, quia aut uirtus accipitur proprie, aut appropriate. Primo modo non, constat: quod non secundo modo uidetur, quia 1. Corin. 1. dicimus Christum Dei uirtutem, & Dei sapientiam, &c. Ad hoc potest dici, quod spiritui sancto non appropriatur uirtus simpliciter, sed uirtus sanatiua: & hoc, quia gratia sanatiua est donum spiritus sancti, & gratia eius est ipsius animae medicina, sed filio appropriatur uirtus operandi, quia omnia per ipsum facta sunt. Aliter potest dici, quod uirtus uel habet comparisonem ad illud quod est, & sic tantum rationem principii: uel ad id cuius est, & sic tenet rationem complementi, uel ad utrumque, & sic tenet rationem medii. Sicut ergo ex ipso, appropriatur patri: per ipsum filio: in ipso spiritui sancto, ita uirtus in quantum tenet rationem principii: appropriatur patri: in quantum tenet rationem medii, filio: in quantum rationem completionis, spiritui sancto: quia completio est in bonitate, & delectatione scilicet. sed hoc infra melius dicetur.

S. Bon. Lib. Pimi.

Post resurrectionem dominus Iesus &c. Videtur enim quod ter dedit, quia primo dedit eis ante passionem, cum dedit eis potestatem eiciendi demonia, & curare languores. Matth. 10. Item. post resurrectionem. Ioan. 20. Accipite spiritum sanctum. Item. post ascensionem. Act. 2. ergo insufficienter enumerat Augustinus. Respondeo Ad praesens dicendum, quod possunt numerari dationes spiritus sancti quantum ad actum, & effectum: & sic numerat Rabanus: & fuerunt tres, quia ter dedit, quia ad tria dedit. Primo ad miraculorum operationem. Secundo ad peccatorum absolutionem. Tertio ad infidelium conuersionem. Possunt etiam alio modo numerari, quantum ad locum, & signatum: & sic dedit bis, scilicet in terra, & in caelo. In terra quidam ad commendandum praecipuum dilectionis ad proximum. In caelo ad commendandum affectum dilectionis ad Deum: & sic patet controuersia.

Vnum spiritum potauimus etc.]

Quaeritur quo tropo dictum est. Et uidetur quod conueniat magis filio, quia Eccl. 15. dicitur. Aqua sapientiae salutaris, &c. Et Prou. 9. Venite, bibite unum: & hoc dicit ipsa Sapientia, scilicet Dei filius: ergo &c. Respondeo Dicendum, quod spiritus sanctus dicitur potus in quantum secularis sitis restingit ardorem. Hic autem appropriatur spiritui sancto: quia (sicut dicit Gregorius) gustato spiritu, desipit ois caro. In quantum autem per potum est delegatio nutrimenti ab singula mem-

S bra

Dub. 4.

15. de Trin. 6. 26.

Dub. 5.

An ponere sit temporalem processionem Spiritus Sancti?

D intelligentiam eorum, quæ dicuntur in præfenti distinctione, duo principaliter quærentur. Primo, quæritur de processione temporali Spiritus Sancti. Secundo, de eius notione. Quantum ad primum, quærentur duo. Vtrum sit ponere processionem temporalem S.S. Secundo, utrum processio temporalis ponat in numerum cum æterna.

QUOD sit ponenda processio temporalis, uidetur per Bedam, qui dicit in Homilia, & habetur in litera S.S. missio est processio, sed missio est temporalis, ergo est ponere processionem Spiritus sancti temporalem. **I T E M.** Hoc ipsum ostenditur ratione sic. Procedere est ab uno in alium: cum ergo S.S. sit a Deo, & sit in creatura, a Deo procedit in creaturam: hoc autem non est antequam creatura sit: sed hoc est ex tempore: ergo &c. **I T E M.** donum siue datum a dante procedit in accipiētem, cum datur: sed S.S. ex tempore datur: ergo ex tempore procedit a dante in recipientē: ergo est ponere processionem tpalē.

C O N T R A. S. S. processio idem est, quod eius spiratio: sed non dicitur eius spiratio aliqua temporalis: ergo nec processio. **I T E M.** Sicut processio se habet ad spiritum sanctum, sic generatio ad filium: & quemadmodum spiritus sanctus mittitur

bra, sic appropriatur filio, cuius est sapientia, & prudentia appropriatum, quæ quodammodo habent uim regitiuam, & ordinatiuam passus omnibus uiribus animæ.

Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris &c. Videtur improprie dictū, quia quod diffusum est, dispersum est, & uirtus dispersa, minor est: si ergo charitas potens est, non ergo debet dici diffusa. **R E S P O.** Dicendum, quod infundi, & diffundi proprie dicitur humoris: ipsa autē charitas humori comparatur, quia sicut arbor fomentum, & uitam, & uiriditatem habet ab humore: sic tota spiritualis machina ab amore. Iste autem amor infunditur, in quantum in terra recipitur. Diffunditur uero in quantum ex intimis procedens, dilatat affectum ad dilectionem multorum, & mouet omnes animæ uires ad bonas operationes, operatur enim magna, si ē: si uero operari renuit, amor non est: sicut dicit Gregorius. Et ideo dicit Dominus Ioan. 7. Flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ. Quod ergo dicitur, quod minuitur. Dicendum, quod uerum est in his,

quæ habent ortum ab origine deficiendi, sicut est in puteis, in quibus nō uiuit aqua. Sed charitas habet originem in deficiētē, sicut fluiuius.

tur in mentem, ita filius, & uirū que ex tempore: sed generatio filii ratione talis missionis nullo modo dicitur temporalis: ergo nec processio spiritus sancti. **I T E M.** Processio S.S. non dicitur temporalis, nisi secundum quod est processio ab aliquo in aliquid, utpote in creaturam: sed processio ab aliquo in aliquid non est nisi dupliciter, aut ē processum ab agente in suscipiēs, aut ē processum a loco in locum. Sed primo modo non est temporalis processio, quia S.S. est persona in se fixa, & stans: ergo non producit in suscipiente, sed in se. Secundo modo nō, quia quod tali modo procedit, a principio recedit, & ad terminum accedit: hoc autem non conuenit spiritui sancto. **I T E M.** Omne quod temporaliter procedit ab alio, habet initium essendi ex tempore, si ergo S.S. temporaliter procedit: ergo esse incipit. **I T E M.** Processio temporalis, aut dicitur temporalis ratione S.S. aut gratiæ.

C a. 20. Non ratione spiritus sancti: quia persona æterna est. Similiter uidetur quod nec ratione gratiæ, quia Aug. dicit 4. de Trinit. S. m. quod aliquid æternum mente capimus, non sumus in hoc mundo: ergo si gratia eleuat ad capiendum æternum, esse eius, & processio non est temporalis: ergo nec processio S.S. ratione gratiæ. **I T E M.** In processione S.S. in creatura est processio doni increati, quod est S.S. & doni creati quod est gratia: sed donum increatū est nobilius: ergo cum a nobiliori debeat fieri denominatio, processio spiritus sancti in creaturam debet dici processio increa-

ta: sed omnis talis est æterna nō temporalis: ergo &c.

R E S O L V T I O.

Est quidem ponere temporalem processionem Spiritus Sancti, sed non ratione eius, a quo procedit: at ratione eius, in quem procedit.

R E S P. Dicendum, quod processio, secundum quod cōiter accipitur de filio, & de S.S. dicitur emanatio ab hoc S.S. a patre. Secundū quod dicitur de S.S. dicitur processio ab uno in alium. Sed procedere ab uno in alium, est dupliciter, aut sicut in obiectum, in quod protenditur: aut sicut in susceptiuum, in quo recipitur. Et primus quidem modus est in processione æterna: quia enim S.S. procedit ut amor mutus: ideo procedit a duobus, ita quod ab uno in alium. Spiritus enim sanctus (ut dicit Hiero. & Aug.) amor est quo pater amat filium, & filius amat patrem. Secundus modus in illa esse non potuit: quāuis ita intellexerunt Græci, quod in filio recipitur S.S. & a patre producit: sed penes secundū modum (cum receptio S.S. sit per influentiam boni gratuiti, quod ex tempore est) attenditur processio temporalis: secundum quod S.S. dicitur procedere ab aliquo in alium, non tantum sicut in obiectum, sed sicut in habitaculum. Et sic concedendum est, quod processio temporalis spūs S. non ratione eius a quo, sed ratione eius, in quod procedit.

A D I L L V D ergo, quod obicitur de inspiratione, & generatione: iam patet respon. quia neutrum horum nominum respectum dicit in terminum, in quod fit processio. **A D I L L V D**, quod

obiicitur, quod processio s. s. non potest esse ab aliquo, ut in receptiuo. Dicendum, quod uerum est ratione ipsius personae, sed tamen ratione connotati, quod est gratia, in qua datur s. s. suscipitur: quia gratia est in aliquo sicut in susceptiuo. AD ILLUD, quod obiicitur, quod temporaliter procedit, incipit esse. Dicendum, quod haec est duplex, quia haec determinatio, Temporaliter, potest poni circa actum procedendi per comparisonem ad principium a quo, uel in comparisonem ad terminum in quem. Primo modo uera est propositio: sed sic non dicitur spiritus procedere temporaliter, eo quod ex tempore producat. Alio modo per comparisonem ad terminum in quem, sic non habet ueritatem, si procedit in hoc ex tempore, quod habeat initium: sed solum quod incipiat esse in hoc. AD ILLUD, quod obiicitur, quod gratia non procedit temporaliter, quia eleuat ad aeternum. Dicendum, quod temporale dicitur tripliciter. Vno modo dicitur temporale quod habet initium, & uariationem, & actum in tempore: & hoc modo dicitur temporale, quod subiacet tempori, & est corruptibile, & uariabile. Secundo modo dicitur temporale, quod habet initium in tempore essendi: sed non uariationem, ut anima. Tertio modo dicitur temporale quod habet initium in tempore: sed actum extra tempus, & supra tempus eleuatum: & hoc tertio modo dicitur temporalis processio, uel gratia donatio. Potest tamen dici, quod gratia habet esse temporale ratio-

ne eius in quo est. s. lib. arb. quod mutat & uariat: & uerbum Augustini quod dicit, quod non sumus in hoc mundo, est intelligendum quantum ad conformitatem. AD ILLUD, quod obiicitur, quod denominatio debet esse a digniori. Dicendum, quod totum copulatum: quia destruitur destructione cuiuslibet partis, habet denominationem a parte imperfectiori. Vnde si una pars copulationis est falsa, totum copulatum dicitur falsum. Si una contingens, totum iudicatur contingens. Si una temporalis, & totum temporale. Quia ergo processio temporalis incipit emanationem aeternam per personam, & emanationem gratiae, quae temporalis est, ideo dicitur temporalis, & non aeterna. Et quod dicitur quod denominatio debet fieri a digniori. Dicendum, quod non est uerum, nisi in eo, in quo illud, quod minus dignum est, conformatur digniori.

QUESTIO II.

An processio temporalis Spiritus Sancti in numerum ponatur cum aeterna eiusdem processione?

VERVM processio temporalis ponatur in numerum cum aeterna. Et quod sic uideretur per hoc, quod dicit Magister, quod gemina est processio s. s. aeterna, & temporalis. ITEM. Ratione uidetur similiter, quia plus distat temporale ab aeterno, quam aeternum ab aeterno: illud constat, sed processio aeterna facit numerum eum aeterna, quia processio filii, & processio s. s. sunt duae: ergo &c. ITEM. quaecumque habet ordinem, habet numerum, & distinctionem: sed pro-

RESOLUTIO.

Processio geminatur: at procedens non geminatur?

RESP. Ad praedictorum intelligentiam est notandum, quod processio dicitur geminari, aut ratione procedentium, ut puta cum procedunt duo filii: aut ratione modi, ut amor, & uerbum dupliciter procedunt: uel ratione modi dicendi, ut dicatur processio gemina, id est, dupliciter dicta. Sed attendendum est, quod modus dicendi est triplex, scilicet uniuocus, aequiuocus, & analogus. Cum est modus uniuocus, ibi est geminatio circa dici, & non circa esse. Vnde homo pictus, & homo uerus dupliciter dicitur homo: sed non est duplex homo, uel duo homines. Cum est modus dicendi uniuocus, est geminatio circa esse, & non circa dicere. Vnde homo uerus in Sorte, & Platone numeratur: quia sunt duo homines: sed non multipliciter dicitur. Vbi est modus dicendi analogus, quia partem tenet de natura uniuoci patrem de natura aequiuoci, ibi est enumeratio in essendo, & dicendo. Secundum hunc ergo modum dicendum, quod processio secundum quod dicta est de processione temporali, & aeterna, non est uniuocè, nec aequiuocè, sed analogicè: quia unus modus clauditur in alio. Procedere enim ab hoc in hoc, ut in obiectum, est aeternum. Sed procedere ab hoc in hoc, ut in habitaculum, est temporale. Quoniam ergo analogum est, sicut dictum est, & sic ideo est ibi duplex dici, & una processio dicitur dupliciter, & ita per consequens dupliciter esse, ut non in-

processio aeterna, & temporalis habent ordinem, quia aeterna ante temporalem: ergo habeat distinctionem: ergo faciunt numerum: ergo processio temporalis, & aeterna sunt duae.

CONTRA. Numerata processione, numeratur procedens, quia unum, & idem non procedit bis: ergo si sunt duae processiones, sunt duo procedentes: ergo s. s. sunt duo: sed hoc est falsum, quia unus est s. s. procedens: ergo & primum. ITEM. processio temporalis, & aeterna si differunt, aut hoc est ex hoc quod sunt diuersae emanationes: aut quia diuersae emanationes: aut quia diuersae emanationes, quia tunc essent diuersae emanantes. Nec quia diuersus modus, quia pater, & filius semper uno modo spirant: ergo s. s. uno modo procedit, ergo &c. ITEM. Homo pictus, & homo uerus non sunt duo homines, (non enim numerantur nisi uniuoca, & quod dicitur de duobus secundum unam naturam) sed temporale, & aeternum minus communicant, quam homo pictus, & homo uerus: ergo processio temporalis, & aeterna non est dicenda gemina. ITEM. Processio temporalis non addit super aeternam nisi respectum, uel effectum in creatura: sed respectus uel effectus, causae additus, ipsam non numerat. Vnde sol lucens, & sol illustrans, siue illuminans non sunt duo: similiter Deus ens, & Deus creans; ergo nec processio aeterna, nec temporalis erit dupliciter.

conuenienter dicatur processio
s. s. esse duplex.

AD ILLVD ergo, quod obiicitur in contrarium, q̄ multiplicata processione, multiplicatur p̄cedens. Dicēdū, q̄ uerū est, si accipiat de multiplicatione s̄m unū modum dicendi. Vñ si gemina esset processio, s̄m q̄ p̄cessio d̄r exitus ab aliquo, utique duo essent p̄cedentes: nunc nō sic, sed gemina quia uno modo est ab aliquo in aliquem, ut in obiectum: alio mō ab aliquo in aliquem, ut in habitaculū. AD ILLVD, quod obiicit, secundo: aut est duplex p̄cessio, quia duplex emanatio, uel duplex modus. Dicendum, q̄ non sufficienter diuidit, debet enim tertium mēbrum addere. s. aut quia duplex modus dicendi non æquiuocus. Et per hoc patet sequens de homine p̄cto, & uero: q̄a ibi non est analogia, sed æquiuocatio pura. AD ILLVD, q̄ obiicit, ultimo, q̄ respectus additus non numerat, &c. Dicendum, q̄ respectus additus subiecto nō numerat subiectum. Vnde non dicitur s. s. dupliciter, quia spirat, & inspiratur: sed quando respectus additur significationi termini, tunc necesse est aliter, & aliter illum dici, & si sit respectus non distrauens, ita q̄ non faciat omnino diuersam significationem, sed ad illam ordinatus facit analogiam ī termino, & numerum s̄m dici, & etiam numerum secundum esse. Vnde si hoc nomē [illuminatio] significaret actum lucendi absolutum, & actum lucendi comparatum; sol dupliciter diceret illuminare, & esset illuminatio so-

lis gemina: sed tamen magis p̄prie ibi esset geminatio in dicendo, quā in essendo. Vnde Magister magis p̄prie loqueretur, si diceret processio spiritus sancti dicitur dupliciter: quā cum dicit, quod est gemina, quia non cadit ibi p̄prie geminatio.

ARTICVLVS II.

QVÆSTIO

An Spiritus Sanctus in propria persona uel in effectu detur?

ONS EQVNETER est secundo loco quæstio principalis de datione Spiritus Sancti. Et circa hoc quærantur duo. Primò, quæritur, utrū spiritus sanctus detur ī propria persona hominibus: an tantum dicatur ideo dari, quia datur eius effectus. Secundò, utrum spiritus sanctus detur ab aliquo sancto uiro.

QVOD detur in propria persona, sic ostenditur. Ad Roman. 5. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus ē nobis: sed nihil diffundit charitatem, nisi spiritus increatus: ergo &c.

ITEM. Augustin. dicit, 5. de Trinit. quod spiritus sanctus est donum, & eo dicitur donum, quia datur: ergo si personaliter est donum, personaliter datur. ITEM. Hoc ipsum ostenditur ratione. Spiritus Sanctus est amor, & primus amor: sed amor est donum primum, in quo alia dona donantur: ergo si non est posterius sine priori, non est ponere dona spiritus s. dari, quin detur p̄prie. s. s. ITEM. s. s. da-

tur

RESOLVTIO.

In utroque. s. & in propria persona, & in effectu?

RESP. Dicendum q̄ dare est ad aliquid habendum, uel possidendum: Habere autem aliquid uel possidere, est cum aliquid est in facultate habentis uel possidentis. Esse autem in facultate habentis, uel possidentis, est esse p̄sto ad fruendum uel utendum. Perfecta autem possessio est, cum homo habet illud, quo posset uti, & quo posset frui: sed recte frui non est nisi Deo, & recte uti non conuenit nisi per gratiam gratum facientem: ergo perfecta possessio est, in qua Deus habetur, & eius gratia; sed perfectum donum est ad perfectam possessionem: ergo non est datum optimum, & donum perfectum, nisi detur donum increatum q̄ est s. s. & donum creatum quod est gratia. Concedendum ergo utrunq; dari.

AD ILLVD ergo, quod obiicitur de gratia, quod est ars bene uiuendi: patet responsio, quā uis, n. sit ars qua utimur: non tamen est possessio qua fruimur, ut obiecto: & ideo non est perfectum donum sine illo. AD ILLVD quod obiicitur, nihil plus est in isto quā prius. Dicendum, quod dari non ordinatur ad esse, sed ad habere: licet enim s. s. esset prius in peccatore, non tamen habebatur ab eo: quia peccator non habebat facultatem fruendi ipso. AD ILLVD, q̄ obiicitur, q̄ datum est in p̄tate accipientis. Dicendum, q̄ aliqd datur alicui ut finiens, sicut primum merenti. Aliquid ut perfectius, ut gratia consentien-

S 4 U.

tur ad uniuendum, & colligandum membra corporis mystici, sed membra corporis mystici sunt membra inuicem unita, sicut ipse dominus petit. Iohan. 17. ut sint consummati in unū: sed perfecta unio non est nisi in uno simplici, ergo mēbra uniuentur per aliquod quod est unum & idem in omnibus, hoc autem nō potest esse donum creatum sed increatum: ergo necesse est cum dono creato dari increatū.

CONTRA. Gratia est ars recte uiuendi: & gratia est donū sufficienter dirigens animam in finem: ergo ut q̄ aliud donum quam donum gratiæ creatę nō sit animæ opportunum: ergo si non est in operibus Dei ponendum superfluum, patet qd̄ non est necesse dari s. s. ITEM, cum aliquis sanctificatur per gratiā, nihil est in eo quod non esset prius, nisi gratia, ergo cum dare sit facere quod aliquid sit in isto, quod non erat prius, non datur nisi gratia. Si dicas quod s. s. est in eo ut sanctus, prius erat ut spiritus: ergo nihil aliud est quam spiritus sanctus facientem gratiam sanctificantem in hoc. ITEM q̄ datur post donationem, est in potestate accipiētis, sed s. s. sub nulla potestate redigi potestate, ergo non potest dari. ITEM. Quod datur alicui differenti per essentiam, aut de nouo creatur, aut multiplicatur, aut eius possessio transfertur: ut patet cum do alicui cappam: sed persona s. s. nō creatur, nec multiplicatur, nec possessio eius transfertur, quia Deus semper habet s. s. ergo s. s. non datur.

ci. Aliquid ut subseruiens, ut equus militi. Quod autem dicitur, quod datum est in potestate accipientis, uerum est de donatione tertio modo dicta, non primo, & secundo: quia illi sunt modi habendi, in quibus habes & habet, & habetur. Unde homo habetur a gratia: & habetur a dono quo fruitur. Ex hoc patet ultimum, quod illud uerum est de eo, quod datur ut possessio limitata. Sed de eo, quod datur ut finiens, non; quia tale simul potest dari multis, & haberi a multis, quia ad idem tendunt, & ideo cum datur, non transfertur.

QVÆSTIO II.

An spiritus sanctus à sanctis uiris datur?

VTRUM spiritus sanctus datur ab aliquo uiro sancto. Et quod sic, probatur hoc modo. Spiritum sanctum dari non est aliud, quam gratiam gratum facientem dari. Sed ostenditur quod gratiam gratum facientem ab homine dari siue infundi, est possibile, & conueniens, & uerum. Et quod sit possibile, uidetur a minori. Quia maioris uirtutis est producere formam substantialem, quam accidentalem, & gratia, est forma accidentalis: cum ergo creatura habeat uirtutem producendi formam substantialem, multo fortius uidetur de gratia quæ est forma accidentalis. **ITEM.** hoc ipsum uidetur posse ostendi a simili, quia gratia est lumen spirituale: sed ita uidemus in lumine corporali, quod aliquid est luminis datuum, & aliquid datuum, & receptuum, aliquid tantum receptuum: ergo si lumen spirituale

est eque potens, pari ratione uidetur de ipso. Sed datuum cum sit deus, non potest esse receptuum, quia nihil recipit ab aliquo: ergo hoc est reperiri in creatura, quod recipiat lumen spirituale, quod est gratia, & det ipsum, & sic de aliis. **ITEM,** duo sunt quæ faciunt creaturam hæc posse producendi sibi simile. scilicet corruptibilitas, ob quam indiget conseruari in alio: & perfectio in natura, ob quam potest in actu perfectum: qui est producere sibi simile. Perfectum n. dicitur unumquodque, quod potest generare tale, quale ipsum est: Si autem gratia est forma, quæ citissime corrumpitur, & forma magnæ perfectionis, ergo debet habere uirtutem producendi sibi simile, sed non in subiecto in quo est, ergo in alio. **ITEM.** quod potest perfecte expellere contrarium, potest perfecte generare habitum contrarium. quia contrarium non expellitur perfecte nisi per contrarium: sed gratia potest perfecte expellere culpam: ergo gratia in homine potest ex se generare gratiam: sed non in habente: ergo in alio.

OSTENDITUR. autem quod sit congruum, quod gratia procedat ab uno homine in alium. Et sic ostenditur. Ratio superbiendi, fuit ratio amittendi gratiam: ergo ab oppositis, humilitatio est ratio recuperandi. Sed si gratia datur ab homine, plus humiliatur homo, quam si tantum a Deo: quia si datur ab homine, humiliatur homo sub deo, & sub homine. Non autem si a solo deo datur, humiliatur sub utroque: ergo uidetur quod ille

modus

9. Eth.
6.7.

modus conueniat magis. **ITEM** si cum actu iusticie (qui est punizio) subiicitur anima peccatrix creaturæ corporali, ut ordinetur in uniuerso: ergo in actu misericordie debet subiici alicui creaturæ ut reordinetur: ergo sicut ab aliqua creatura recipit poenam, sic uidetur congruum ut recipiat & gratiam. **ITEM,** perfectum agens non tantum dat suscipienti formam, sed etiam dat potentiam consimilem: & hoc est in manifestationem suæ potentie: ergo si deus est agens nobilissimum, & qui maxime debet laudari in sua actione, congruum est, ut non tantum det formam gratie, sed etiam potentiam dandi. **ITEM,** sicut a deo est esse, ita & bene esse: sed in nullo derogatur deo, cum dat potentiam creaturæ dandi esse: ergo in nullo derogatur cum dat potentiam dandi bene esse: ergo & esse gratuitum. **OSTENDITUR** autem, quod sit uerum, quia Ioan. 20. dixit dominus. Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata remittentur eis &c. **ITEM,** act. 8. dicitur, quod per impositionem manuum Apostolorum, dabatur S. S. non per impositionem manuum aliorum, ut dicitur Gl. ibidem de Philippo discipulo: ergo aliqua uirtus erat in apostolis, quæ non erat in aliis: sed per illam dabatur. scilicet. ergo ab homine dabatur spiritus S.

ECONVERSO ostenditur, quod donum spiritus sancti dari ab homine, sit falsum, sit incongruum, sit etiam impossibile. Quod sit falsum, uidetur per Aug. 5. de Tri. Non aliquis discipulorum dabatur S. S. sed orabant ut ueni-

ret in hominem. **ITEM.** Quicumque dat uel donat aliquid, habet posse aliquid actiuum supra illud: sed supra donum spiritus sancti nullus homo habet posse: ergo &c. **ITEM,** quod sit inconueniens uero, quia si anima ab alio quam a deo gratificatur, alius quam deus cadit medium inter animam & deum. Sed quicumque aliquid cadit inter animam, & deum; anima hominis est perueria: ergo si hoc daretur animæ gratia, peruerteretur. **ITEM.** Gratia potest super liberum arbitrium. ergo si posset homo dare gratiam, homo haberet posse super alterius arbitrium: sed arbitrium quod est alii subiectum, non est liberum: ergo talis donatio tollit arbitrium libertatem. **ITEM** maxima est gloria dei de impii iustificatione, sed maxima gloria dei non debet alii communicari: ergo si communicatur, diuinæ gloriæ derogatur: sed si alius quam deus dat gratiam: alius quam deus iustificat: ergo talis donatio minuit dei gloriam. **ITEM.** iustum est in eo sperare, qui potest dare meritum salutis, sed si homo posset dare gratiam, posset dare meritum salutis: ergo iustum esset sperare in homine: sed homo est uanitas: ergo donatio talis daret fiduciam uanitatis. Ex his quatuor mediis patet, quod donatio spiritus sancti ab homine, tollit ordinem animæ ad deum, tollit arbitrium libertatem; minuit gloriam dei, & inducit in uanam confidentiam: quæ omnia sunt inconuenientia. **OSTENDITUR** etiam, quod impossibile sit dari talem potentiam

Tract.
72. in
Ioan.
post me
dium.
To. 9.

potentiam creaturæ. Quia sicut dicit August. Magis est de impio facere pium, quam creare celum &c. Sed potentia creandi non potuit a creatura recipi: ergo nec potentia dandi gratiam. IREM. productio gratiæ per præsentiam agentis ab anima suscipitur, sed solus deus potest animæ illi, ergo solus deus potest gratiam infundere in animam. IREM. gratia est forma simplex, & deiformis, & spiritualis, non habens ortum a principiis subiecti: ergo cum anima rationalis ratione deiformitatis & spiritualitatis non possit esse nisi a deo: patet, quod nec gratia, quæ æque spiritualis, imo spiritualior est ipsa anima. IREM. gratia immediate unit deo: ergo non potest esse à deo nisi immediate: ergo nullo cooperante: ergo creatura non potest producere gratiam.

RESOLVTIO.

Et quidem impetratiue, sed minimè effectiue.

RESP. dicendum, quod sicut istæ ultimæ rationes ostendunt, gratiam siue spiritum sanctum dari ab homine sicut a principio effectiuo, siue productiuo, omnino est falsum, & impossibile. Tamè propter intelligentiam obiectorum in contrarium, est notandum quod gratiam dari ab aliquo est tripliciter. Vel sicut a præparante, siue ministrante sacramenta: seu sicut ab annunciante salutaria documenta. Vel sicut ab impetrante per orationem, siue per bona opera. Vel sicut a producente. Primo modo datur gratia a bonis & a malis. Secundo modo tantum à bonis. Tertio modo tantum à deo: Et

per hæc manifesta est responsio ad duo ultima obiecta, quæ præbent spiritum sanctum dari, quia ibi datio nihil aliud est quam præparatio.

AD ILLVD ergo quod obiicitur primo, quod agens creatum possit in formam substantialem. Dico, quod non potest in omnem substantialem, ut puta in eam quæ est deiformis, sicut est anima rationalis. Et quia gratia est deiformis, sicut est anima rationalis, ideo non potest ab agente tali produci. Si autem de aliis formis naturalibus arguat, non est locus a minori. AD ILLVD quod obiicitur de lumine corporali. Dicendum, quod non est simile. Lumen enim corporale diffunditur per medium defertens, & per idem medium potest iterum generari, per quod defertur: gratia autem non est per dilationem, uel delationem, sed per illapsum agentis, & per omnimodam indistantiam: AD ILLVD, quod obiicitur, quod creatura corruptibilis debet habere potentiam generandi: Dicendum, quod uerum est de illa quæ corruptibilis est de se: sed gratia de se nunquam corrumpitur, uel senescit. Vel dic, quod illa non est tota causa, maxime in his quæ non dicunt substantiam completam, sed magis dispositionem. AD ILLVD, quod obiicitur, quod gratia potest expellere culpam, Dicendum, quod expellere culpam est dupliciter: uel effectiue, uel formaliter. Quæ potest expellere effectiue, potest efficere gratiam: sed non oportet, quod illud quod formaliter: quia illud seipso expellit: quoniam ergo gratia

expellit

expellit formaliter & seipsa, id non sequitur, quod possit generare illam gratiam. AD ILLVD quod obiicitur, quod in iustificatione debet peccator humiliari: Dicendum, quod uerum est quia humiliari debet & sub homine, & etiam sub uisibilibus signis: tamen aliter quam sub deo: quia alius honor debetur deo quam homini: & hoc id, quia sub deo humiliatur ut sub principio salutis, & a quo saluatur. Et sic non debet sub creatura humiliari, ut a qua salus detur ei: sed ut a qua salus ministratur. Et sic patet etiam sequens de humiliatione in pœna: non enim est simile de humiliatione illa, quia ibi anima peruersa manens in sua peruersitate, ratione illius subiicitur inferiori per naturam, uel quia habet reliquias peruersitatis: sed in gratiæ donatione, anima peruersa a peruersitate mutatur, & ad deum

immediate ordinatur. AD ILLVD, quod obiicitur quod agens perfectum dat potentiam agendi simile. Dicendum, quod uerum est si patiens conuenienter posset suscipere: sed (sicut ostensum) est ex parte hominis non est possibile ut talis potentia ab eo recipiatur, propter talis formæ nobilitatem, quæ non potest esse nisi à nobilissimo agente. AD ILLVD quod obiicitur, quod dare potentiam ad bene esse non derogat deo, Dicendum, quod ordo est in essentiis, quia aliquæ creaturæ sunt ita nobiles quod non decet eas nisi a nobilissimo agente produci, ut sunt illæ quæ sunt ad imaginem. Quoniam ergo gratia est de nobilissimis, patet quod non potest produci ab homine, sicut nec esse anime. Quæ ultimo obiiciuntur, soluta sunt supra per distinctionem dationis secundum naturam trimembrem.

DISTINCTIO XV.

PARS PRIMA.

Vtrum temporali processione procedat spiritus sanctus a seipso.

HIC considerandum est, cum spiritus sanctus datur hominibus a patre & filio, quod est ipsum tempore procedere ab utroque uel mitti, utrum etiam à seipso detur. Si datur à se, & procedit uel mittitur à se. Ad quod dicimus, quia spiritus sanctus & deus est, & donum siue datum: & ideo dat, & datur. Dat quidem in quantum deus: & datur in quantum donum, siue datum. Cum autem donatio siue datio spiritus sancti sit operatio dei, & communis sit & indiuisa operatio trium personarum: datur itaque spiritus sanctus non tantum à patre & filio sed etiam a seipso. Vnde Aug. in 15.

lib. de

lib. de Tri. dicit quod seipsum dat. Sicut, inquit, corpus carnis nihil est aliud quam caro: sic donum S. S. nihil est aliud quam S. S. In tantum ergo donum Dei est, in quantum datur eis quibus datur. Apud se autem Deus est, et si nemini datur: quia Deus erat patri, et filio coeternus ante quam cuiquam daretur: nec quia illi dant & ipse datur, ideo minor est illis. Ita enim datur, sicut Dei donum, ut etiam seipsum det, sicut Deus. Non enim dici potest non esse suae potestatis, de quo dictum est, Spiritus ubi vult spirat. Ecce aperte dicit quod S. S. seipsum dat. Si enim S. S. seipsum dare non potest, & eum pater dare potest, & filius: potest utique pater dare aliquid & filius, quod non potest S. S. Item, Si pater & filius dant spiritum sanctum, nec ipse dat: aliquid ergo pater operatur & filius, quod non operatur spiritus sanctus: dat ergo spiritus sanctus seipsum. Si autem seipsum dat, tunc à seipso procedit & mittitur: quod utique verum est. Nam processio temporalis spiritus sancti, vel missio, ipsius est donatio, et ipsa Dei operatio. Procedit ergo spiritus sanctus temporaliter à se, & mittitur à se: quia datur à se.

Nil mirum, si spiritus sanctus dicatur mitti vel procedere a se.

Cap. 5. circa med. Ne autem mireris quod S. S. dicitur mitti vel procedere à se. Nam & de filio dicit August. in 2. lib. de Trinit. quod non tantum a patre missus est, sed etiam a seipso, & a spiritu sancto: quarens quomodo filius vel S. S. sit missus, cum uterque sit ubique tanquam Deus. Nam uterque, inquit. Ioa. 14 Ica. 16 Ibidem Gal. 4. Hier. 23. Aug. legitur missus. De spiritu sancto enim legitur, Quem mittet pater in nomine meo. Et iterum, Si abiero, mittam eum ad vos. Et filius de se dicit, Exiui a patre, & veni in mundum. Et Apostolus dicit: Misit Deus filium suum. In propheta autem scriptum est ex persona Dei, Caelum & terram ego impleo. Itaque, si ubique Deus est, ubique ergo est filius, ubique etiam est spiritus sanctus. Illuc ergo missus est filius & spiritus sanctus, ubi erant.

Quomodo intelligenda sit missio utriusque.

Cap. 5. Quocirca querendum est, quomodo intelligatur missio filij, vel spiritus sancti. Pater enim solus, inquit Aug. in eodem.

dem, nusquam legitur missus; sed filius, & s. s. Et de filio primo videamus quomodo missum eum. Apostolus dicit, Misit Deus filium suum factum ex muliere: ubi satis ostendit eo ipso missum filium, quo factum ex muliere. Proinde mitti a patre sine s. s. non potuit: quia pater intelligitur misisse eum, cum fecit ex femina: quod utique non fecit sine s. s. Ecce hic dicit filium missum a patre & spiritu sancto.

Quod a spiritu sancto filius sit missus, auctoritatibus confirmatur.

Et quod a spiritu s. filius sit missus, ut ait Aug. in eodem, auctoritatibus confirmatur. Ipse Christus dicit per Esa. Nunc misit me dominus, & spiritus eius. De hoc Ambr. in Lib. 3. de S. S. ita ait, Quis est qui dicit, Me misit dominus & spiritus eius: nisi qui venit a patre, ut saluos faceret peccatores, id est, Christus? ergo & pater filium misit, & Spiritus Sanctus. Idem in eodem, Datus est a patre, ut Esa. dicit, Puer natus est a nobis, & filius datus est nobis. Datus est, audeo dicere & a spiritu: quia & a spiritu sancto missus est. Dicit enim filius Dei, spiritus domini super me, propter quod unxit me: euangelizare pauperibus misit me, praedicare captivis remissionem, &c. Quod cum de Lib. Esa. legeret, ait in euangelio, Hodie completa est haec scriptura auribus vestris, ut de se dictum esse signaret. Bene autem dixit, super me: quia quasi filius hominis, & unctus est, & missus ad praedicandum. Nam secundum divinitatem non super Christum est spiritus, sed in Christo. Ecce his verbis ostendit Ambrosius filium esse missum & datum nobis, non tantum a patre; sed etiam a spiritu sancto.

Quod filius sit datus etiam a seipso.

Deinde ostendit esse datum etiam a seipso, ita dicens in eodem Li. Cum. n. non definitum fuerit per prophetam a quo datus est filius, ostenditur datus gratia Trinitatis, ut etiam ipse filius se dederit. Ecce hic dicit quod filius se dedit: quia Trinitas eum dedit. Si autem filius a se datus est, a se ergo missus est, & a se processit. Et hoc utique verum est, & concedi oportet, cum eius missio sit divina operatio.

Quod

Li. et e.
eisdem.
Esa. 49
Cap. 1

Cap. 2.

Cap. 5. *Quod autem a se mitatur Aug. astruit in Lib. 2. de Tri-*
dicens, Forte aliquis cogitat, ut dicamus etiam à seipso mis-
sum esse filium: quia & Mariae conceptus & partus, opera-
tio Trinitatis est. Sed inquit aliquis, quomodo pater eum mi-
sit, si ipse se misit? Cui respondeo quarens ut dicat, quomodo
eum pater sanctificauit, si et ipse se sanctificauit? Vtrunque
enim dominus ait. Quem pater, inquit, sanctificauit, & mi-
sit in hunc mūdū. Et alibi, Ego pro eis sanctifico meipsum.
Item quero, quomodo pater eū tradidit, si ipse se tradidit?
utrunque enim legitur. Credo respondebit, si probe sapit:
quia vna voluntas est patris, & filij, & inseparabilis opera-
tio. Sic igitur intelligat, illam incarnationem, & ex vīrgine
natiuitatem, in qua filius intelligitur missus, ut eademque
operatione patris & filij inseparabiliter esse factam, non
inde separato Spiritu Sancto. Ergo à patre & filio missus est
idem filius: quia à patre & verbo eius factum est ut miteretur,
id est, incarnatus hominibus appareret. Nō enim missus
est mutando locum: quia in mundo erat. Quapropter pater
inuisibilis, unā cum filio secum inuisibili, eundem filium visi-
bilem faciendo, misisse eum dictus est, qui si ita visibilis fie-
ret, ut cum patre inuisibilis esse desisteret, id est, si in sub-
stantia inuisibilis verbi in creaturam visibilem mutata, &
transiens verteretur: ita missus à patre intelligeretur fi-
lius, ut tantum missus, non etiam mittens cum patre inue-
niretur. Cum verò sic est accepta forma serui ut maneret
incommutabilis forma Dei: manifestum est, quod a patre
& filio non apparentibus, factum sit quod apparet in fi-
lio, id est, ab inuisibili patre cum inuisibili filio, idem ipse
filius visibilis mitteretur.

Summatim colligit quæ ex prædictis
 astruuntur.

Ex prædictis aperte monstratur quod filius missus est a
patre, & Spiritu Sancto, & a seipso, & quæ sit ipsa missio,
scilicet incarnatio, id est, quod factus est homo, per quod
visibilis apparuit, quod est opus commune patris, & filij,
& Spiritus Sancti.

Questio

Questio cur dicit, a meipso non ueni.

Sed ad hoc opponitur, si filius a seipso missus est, cur ergo
ait, A meipso non ueni? Ad hoc Aug. respondet in 2. Li. de
Trin. dicens, Hoc dictum esse secundum formam serui: secū-
dum quam non fecit ut mitteretur, id est, non operatus est in
carnationem; sed secundum formam Dei.

VPRÆ egit Magister de processione temporali ipsius S. S. secundum quod est a patre & filio. Hic secundo ostendit, quod temporaliter procedit a seipso: & hoc intēdit i tota ista parte usque ibi. *Hic queritur, utrum semel tantum sit missus filius, &c.* Vbi incipit agere de modo processionis seu missionis filii, qui est uisibilis & inuisibilis. Et hoc quodammodo accidentaliter; cū ista missio & filio conueniat, & S. S. Hēt aut hęc pars quatuor partes. In prima ostendit, quod S. S. temporaliter a se mittitur, datur, & procedit, & hoc deducendo ad impossibile: quia aliter non essent indiuisa opera Trinitatis. In secunda ostēdit a minori per auctoritatem, quod pater misit filium una cum S. S. ita quod spiritus s. misit filium, in quem nullo modo habet auctoritatem: ergo multo fortius mittit se, & hoc facit ibi. *Ne autem mireris, quod s. s. dicitur mitti uel procedere a se, &c.* In tertia uero parte ostendit hoc a simili. Si enim filius misit se pari ratione & s. s. se. & hoc facit ibi. *Deinde ostendit datum eum a seipso esse, &c.* In quarta uero & ultima opponit contra prædicta, & hoc ibi. *Sed ad hoc opponitur; si filius a seipso, &c.* Vbi etiam soluit, & breuiter epilogat prædeterminata.

D Onatur itaque s. s. non tantum a patre, &c.] Videtur dicere falsum: quia supra fecit argutum, quod non potest dari a sanctis uiris: quia non potest ab ipsis procedere; sed non potest a seipso procedere: ergo pari ratione non potest dari a se. Respon. Dicendum, quod Magister arguebat de processione temporali, & de hac bene concedit ipse quod procedit a se, eo quod propria potestatis est, ut spīret in eum, in quem uult; sed sancti uiri nō habent posse in eum.

Sicut (inquit) corpus carnis nihil aliud est quam caro, &c.] Vide tur, si similitudo bona est, ut oē qd est donū. s. s. sit spiritus s. Sed contra. Timor est donum spiritus s. & non est spiritus s. Resp. Dicendum, quod donum cum dicat relationem, ac per hoc quodammodo distinctionem; potest illam importare tripliciter. Aut secundum modum intelligendi, aut secundum modum essendi: aut secundū essentiā. Primo modo idem est dans & datū: sicut idem intelligens, & intellectum: sed differens ratione modi dicendi: quia datur idem a se: & sic intelligit Aug. Alio modo secundum modum essendi, siue se habendi, qui alius est & alius in personis, & sic dicit relationem personæ ad personam. Tertio modo importat distinctionē secundum

cap. 8.
 capi.
 prius citato.

Dub. 1.

Dub. 2.

dum essentiam, & respectum creature ad essentiam increatam, & hoc modo amor dicitur donum spiritus s. sed hoc infra melius patebit.

Dub. 2. *Si pater, & filius dant, &c.*] Quia ista ratio, ut supra dictum est non ualet, Pater potest generare filium, & filius non potest: ergo pater potest aliquid quod filius non potest; ergo pari ratione, cum s. s. dicit personam ut filius, non ualet. Si tu dicas, quod non est simile propter actum dandi, qui est operatio in creatura. Contra, sicut dicit Magister in litera: spiritus sancti donatio est eius processio: sed illud argumentum non ualet: spiritus s. procedit, & pater non: ergo aliquid facit spiritus s. quod non pater; ergo similiter nec in proposito. Si tu dicas mihi, quod non est simile de actiua & passiuua. Contra, inflexio nominis per casus, non uariat significationem; ergo similiter uidetur, quod nec ibi fit uariatio per actiuum. Et si tu dicas, quod non est simile, ostenditur, quod sic; quia omnis actiua infert passiuam; ergo uidetur, quod si in uoce actiua tenetur essentialiter, quod similiter in passiuua. Respon. Dicendum, quod (sicut predestinatum est) rationes Magistri bonae sunt, quia ipse accipit Dare, secundum quod dicit effectum in creatura, & secundum hoc commune est tribus personis necessario, & hoc in actiua significatione. Dare enim spiritum sanctum alicui, est facere, quod inhabitet in eo: & ideo non est simile de potentia generandi. Ad illud, quod obiicitur, quod Magister dicit, quod donatio idem est quod proces-

sio. Dicendum, quod loquitur de donatione passiuua, secundum quod arctatur ad spiritum sanctum, & argumentum suum bonum est: quia ab eodem principio est actio, & passio: ergo si donatio actiua est a patre, similiter & donatio passiuua: similiter si donatio actiua est a s. s. & passiuua. Ad illud quod obiicitur, quod in actiua tenetur essentialiter: ergo & in passiuua: similiter ergo potest dici, quod pater procedat, dicendum, quod argumentum istud non ualet: quia spirare in uoce actiua conuenit duobus, in uoce passiuua conuenit uni soli. Sic mittere potest conuenire tribus: procedere uero, siue mitti duobus tantum.

Si autem seipsum dat, &c.] **Dub. 3.** Videtur falsum: quia procedere est produci: ergo si spiritus s. procedit a se, producitur a se. Si tu dicas, quod non dicitur sine determinatione, uidelicet temporaliter: Contra Temporaliter, est determinatio non diminuens: ergo sequitur de necessitate, si temporaliter procedit a se, quod procedat a se. Respon. Dicendum, quod sicut dictum est supra, processio ratione comparationis ad terminum, in quo suscipitur a creatura, scilicet, quod sanctificatur, de ratione nominis, connotat temporale: & ideo dicitur temporalis: & quoniam ille effectus temporalis est a spiritu sancto, ideo & processio: licet non ita proprie sicut de patre. Et non ualet de productione: quia productio solum dicit comparationem ad principium a quo non & connotat effectum. Vnde sicut non ualet, procedit temporaliter, ergo producitur temporaliter: sic & in proposito.

N

Dub. 5. *Ne autem mireris, quod spiritus sanctus &c.*] Videtur, quod male probet missionem spiritus sancti per missionem filii, quia missio dicit subauctoritatem in misso, sed plus est de subauctoritate in spiritu sancto, quam in filio: ergo plus de ratione missionis: ergo uidetur quod potius deberet procedere e contrario. Item, missio dicit manifestationem: sed missio filii manifestata est per missionem s. s. ergo uidetur quod probet ignotum per ignotius: iuxta hoc queritur, de quo dicitur mitti proprius. S. de filio, an de spiritu sancto. Respon. Dicendum, quod Magister probat missionem s. s. per missionem filii, quia magis expressas habet auctoritates. Adhuc potest tamen nihilominus alio modo dici, quod etiam ratiocinando bene procedit. In missione enim personae est duo considerare. scilicet emanationem, ratione cuius est subauctoritas in misso: & quantum ad hoc magis conuenit spiritum sanctum mitti: & quantum ad hoc arguit Magister a minori, quod si filius mittitur a spiritu sancto a se, multo fortius & s. s. Est etiam considerare manifestationem, & ratione huius conuenit filio magis: quia magis euidenter apparuit mundo: & quantum ad hoc arguit Magister a manifestiori, & ita per optime procedit. Ad illud, quod obiicitur: quod s. s. manifestat filium, & eius missionem. Dicendum, quod hoc non est propter defectum euidentiae a parte missionis filii, sed propter cecitatem a parte uidentium quam remouet s. s. gratia: & sic patet de quo prius. Vno enim modo magis

S. Bon. Lib. Pimi,

competit filio, alio modo spiritui sancto, secundum duas praedictas conditiones.

Satis ostendit &c.] Secundum hoc uidetur, quod cum s. s. non sit factus ex muliere uidetur quod non sit missus. Praeterea si filius est factus ex muliere: ergo est factus. Contra, in symbolo, Non factus. Respon. ista non est communis ratio missionis, sed solum missionis uisibilis ipsius filii, & ideo non ualet de se. Ad illud quod obiicitur, quod non est factus. Dicendum, quod illud non est intelligendum secundum humanam naturam: & ideo oportet addere determinationem: ut dicatur factus ex muliere, uel secundum humanam naturam: quia simpliciter propter errorem Arrii uitandum, non recipit eam eloquium ecclesiasticum.

ARTICVLVS I.

QUESTIO I.

An in diuinis sit missio?

Questionem intelligentiam huius partis quatuor quaeruntur. Primo queritur, utrum missio sit in diuinis. Secundo, dato quod sit, utrum sit ex tempore, uel aeterna. Tertio, queritur cuius sit missio ut missi. Quarto, cuius sit missio ut mittentis.

Quod missio sit in diuinis, ostenditur primo per scripturam ue. test. Sap. 9. Mitte illam de caelis, & loquitur de sapientia, quae est Dei filius. Item, per scripturam nou. te. ad Gal. 4. Cum uenit plenitudo temporis, misit deus filium suum: & post. Quoniam estis filii Dei, misit Deus spiritum filii tui in corda uestra. Item, hoc ostendit per

T te sit

testimonium ueritatis. Ioan. 16.

Cum autem abiero, mittam uobis spiritum ueritatis. **ITEM.** Ratione uidetur istud idem, quia mittere non est aliud quam ex se aliquem pducere in alium, sicut sol radium mittit in aerem: sed s. s. a patre & filio procedit in creaturam: ergo ab eis mittitur. **ITEM.** quandoque datur aliquid alicui, ut ab aliis; conuenienter dicitur mitti: sed tota trinitas est abs peccatoribus quantum ad gratiam in habitantem: ergo quicumque datur s. s. quantum ad gratiam inhabitantem, non incongrue dicitur mitti: si ergo dari est in diuinis hoc modo, ut dictum est: ergo & missio.

CONTRA. Vbicunque est missio, ibi est separatio. Vnde Hier. super Ezech. Quod coniunctum est, & in uno corpore copulatum, mitti non potest, sed quod extra est. Vnde non mittitur manus, sed iaculum. Sed in diuinis est omnimoda indiuisio, & nulla separatio: ergo & c. **ITEM.** Vbicunque est missio, est missio ad mittentem subiectio: quod patet: dominus enim mittit seruum, & non seruus dominum. Sed in diuinis est omnimoda equalitas & nulla subiectio: ergo ibi non est missio. **ITEM.** Vbicunque est missio, ibi est mutatio, quia non dicitur aliquid mitti, ubi est: sed in diuinis, nulla omnino cadit mutatio: ergo & c. **ITEM.** Missio patitur dicta in quantum talis, est opus ministerii: sed in nobilissima natura in quantum talis, non cadit ministerium: ergo & c.

RESOLVTIO.

Si in diuinis reperitur mittens, missus, & terminus missionis: igitur & inibi missio reperietur.

RESP. Dicendum, quod missio est in diuinis, sicut ostendunt predictae auctoritates & rationes, & transfertur a creaturis ad Deum. Secundum autem quod missio in his inferioribus consideratur, habet respectum ad tria, scilicet ad principium, & ad terminum, & admissum. Ad principium siue ad mittentem, sub triplici habitudine comparari conuenit. Vt ad dantem esse, & sic mittitur radius a sole. Vt ad dantem uirtutem, & sic mittitur iaculum a proiectore. Vt ad dantem iurisdictionem siue auctoritatem, & sic mittitur nuncius a praetore. Secundum omnem hanc comparationem est in diuinis missio: quia spiritus mittitur a patre & filio tanquam habens esse, & uirtutem, & auctoritatem in operando ab eis: & ideo missio secundum hunc respectum, est completissime in diuinis. Non enim est ponere quod una persona recipiat auctoritatem, nisi a quo recipit uirtutem: nec uirtutem, nisi a quo recipiat esse. Similiter ad terminum sub triplici habitudine comparatur. Mittitur enim aliquid alicui, ubi uidelicet quietat, ut lapis mittitur deorsum. Mittitur etiam alicui, ut a quo habeatur, sicut aliquis mittit alicui donum. Mittitur etiam alicui ut ad aliquid, scilicet quod operetur. Secundum hanc triplicem comparationem est missio in diuinis. Mittitur enim filius, uel s. s. ut alicui ad inhabitandum: ut alicui ad possidendum, ut do-

DISTINCTIO XV.

146

donum; ut ad aliquid. s. ad effectum operandum: & ideo missio per comparationem ad terminum reperitur completissime in diuinis, multo magis quam in creaturis. Si autem loquimur de missione in comparatione ad missum, sic in his inferioribus ponit triplicem conditionem imperfectionis, scilicet separationem, subiectionem, & mutationem: quae quidem non sunt in diuinis: est tamen aliquid perfectionis ibi istis correspondens, & ratio huius patet sic. In istis inferioribus separatur missus a mittente propter distantiam termini ad mittentem, ut patet cum mitto aliquem Romam: quia Roma distat a me, si ille debet esse Romae, oportet quod separetur a me. In diuinis uero, quia deus mittens est ubique, nulla est distantia, & ideo nulla est separatio: loco tamen huiusmodi est missus a mittente egressio, siue emanatio. Et sic patet responsio ad illud quod obiicitur de conditione separationis.

SIMILITER in his inferioribus est in missio subiectio, propter differentiam mittentis ad missum; quia enim missus recipit a mittente, uel esse, uel uirtutem, uel operationem, & est separatus ab eo in substantia: quia substantia omnino eadem non participatur a pluribus: necesse est quod aliam uirtutem recipiat ab eo, & aliam iurisdictionem illa inferiorem: sed in diuinis non est substantialis differentia, & ideo omnia sunt equalis nobilitatis in mittente & missio: sed tamen loco huius est sub auctoritatis origo, & sic patet se-

cunda obiectio. Similiter in his inferioribus est in missio mutatio, propter distantiam missi a termino: cum enim non sit in termino ad quem mittitur, ideo oportet quod mutet locum, & quod sit in eo mutatio: quae uero in diuinis missus nulli loco abest: non oportet quod personaliter accedat, & ideo non est ibi mutatio. Sed tamen loco eius est alicuius effectus de nouo productio: & sic patet tertia obiectio. Quamuis enim in diuinis non sit separatio, subiectio, & mutatio: tamen loco horum est emanatio, sub auctoritatis origo, & noui effectus productio. **AD ILLUD,** quod ultimo obiicitur quod pertinet ad mysterium. Dicendum, quod hoc uerum est, ubi missio dicit subiectionem: sed hoc non est in diuina natura, sed in creaturis.

QUESTIO II.

An missio in diuinis ex tempore tantum, uel etiam ab aeterno fit?

UTRUM missio in diuinis sit ex tempore tantum, an etiam ab aeterno. Et quod ab aeterno ostenditur auctoritate, & ratione. Auctoritate sic. Greg. eo mittitur filius quo generatur: sed generatur ab aeterno: ergo mittitur ab aeterno: ergo missio in diuinis est ab aeterno. **ITEM.** Beda in Homil. Spūs sancti missio est processio, sed procedit ab aeterno, ergo mittitur ab aeterno. **ITEM.** Ratione sic. Missio, siue actiue, siue passiuē dicta est Deus, sed omnis actio, quae actiue, & passiuē est Deus, est ab aeterno: ergo & c. **ITEM.** Omnis actio quae habet deum ut terminum, & ut principium: est ab aeterno, ut patet cum dicitur Deus intelligit, Deus generat:

Homil. 26. in Euang. Paulo post mortuum.

LIBRI PRIMII

sed missio est huiusmodi, quia Deus mittit Deum: ergo missio est æterna. Si dicas, quod missio requirit duplicem terminum. scilicet eum qui mittitur, & eum ad quem mittitur, & ille ad quem fit missio, est temporalis.

CONTRA. Deus potest esse qui mittit, Deus qui mittitur: ergo pari ratione Deus ad quem mittitur. Et uidetur quod istæ comparationes principii & termini maxime Deo conueniant. Deus enim est alpha & omega, principium & finis: ergo magis proprie dicitur Deus ad quem mittitur, quam Deus qui mittitur. ITEM. Quicquid est Deus est æternum, missio est Deus: ergo est æterna: sed præmissæ sunt ueræ: ergo & conclusio. Contra. Ioan. 16. Si non abiero, paracletus non ueniet ad uos: cum autem abiero mittam uobis eum. Cum ergo spiritus scilicet potest mitti, & promitti: sed quod est æternum non potest promitti: ergo & c. ITEM. August. 4. de Trin. Mittitur filius uel scilicet cum ex tempore cuiusquam mente percipitur. ITEM. Omnis missio est aliquid posterius mittente: sed ubi cadit posterius, necessario interuenit ratio principii, & temporis: ergo & c. Prima oppositio per se est uera: quia mittens per prius habet ipsum quod mittit, quod habet ille ad quem mittit. ITEM. Omnis missio est uel ratione mutationis, uel ratione operationis: sed in diuinis non est mutatio: ergo ad hoc quod missio sit, necesse est, quod interueniat operatio, & si operatio & effectus, & si effectus & tempus: ergo omnis missio est ex tempore.

PRIMI

RESOLVTIO.

Temporalis tantum: quia et eius terminus temporalis est.

RESP. Dicendum, ad prædicta, quod missio in diuinis nullo modo dicitur nisi ex tempore. Et ratio huius est: quia dicitur comparationem, non tantum ad principium, nec tantum ad missum: sed etiam ad terminum: sed terminus ille de necessitate creatus est: quia missio in Deo cum non dicat mutationem, dicit aliquam circa terminum operationem, & ita aliquem effectum: & quia omne quod recipit effectum est creatum, & temporale, ideo missio de necessitate est temporalis.

AD ILLUD ergo, quod dicit Greg. eo mittitur, filius, quo generatur. Dicendum, quod ipse loquitur præsupposita manifestatione in creaturis, pater enim manifestatur in creatura: sed non mittitur: sed filius mittitur: & Grego. reddit rationem, quia nulla alia causa est, nisi quod ille generatur, ille non, id est pater.

AD ILLUD, quod obiicitur, de Beda. Dicendum, quod Beda loquitur de processione spiritus sancti, prout est in creatura, & ita semper est temporalis ut missio. AD ILLUD, quod obiicitur quod omne, quod actiue & passiue in Deo ponitur, æternum est. Dicendum, quod uerum est, nisi habeat ulteriorem respectum ad creaturam: sed missio præter respectum, qui est mittentis ad missum, importat aliquem effectum in creatura. AD ILLUD, quod obiicitur, quod missio actiue, & passiue est deus. Dicendum, quod est quedam actio, quod solum respicit

est passum, ut percutio te: quedam, que passum, & aliud terminum, ut doceo te grammatice: similiter & mitto te ad illum. Et quod obiicitur, uerum est in actione, & passione, que nihil aliud respiciunt nisi principium, & obiectum: sed non in aliis, que requirunt alium terminum: & ideo habet instantiam in proposito. SIMILITER soluendum est ad sequens, quod uerum est si actio illa omnino terminaretur in deum. Sed quod obiicitur, quod missio respicit Deum, ut terminum ad quem. Dicendum, quod si terminus ad quem est missio, esset solum in ratione finientis; sic uerum esset: nunc autem non est sic, sed magis in ratione suscipientis. AD VLTIMUM obiectum. Dicendum, quod ibi est paralogismus accidentis, sicut hic. Omne est naturale, statua est: ergo & c. quia quod erat materie, attribuitur statue ratione artificii; Similiter hic, quod erat diuine essentie attribuitur missioni ratione connotati.

QUESTIO III.

An patris sit mitti?

VERITUR cuius sit missio, ut missi. Et uidetur, quod sit totius trinitatis. Aug. 4. de Trinitate. Mittitur filius, cum ex tempore, cuiusquam mente percipitur. Sed tota trinitas ex tempore mente percipitur: ergo tota Trinitas mittitur: ergo pater. ITEM. Mitti personam, est ipsam de nouo uenire ad habitandum: sed tota Trinitas de nouo uenit ad habitandum in peccatore, cum gratia datur ei: ergo & c. Minor patet Iohann. 14. Ad eum uenimus, & c. ITEM. Missio connotat ef-

fectum in creatura: sed ita est quod omne connotans effectum dicitur essentialiter: ergo missio passiuè dicta dicitur essentialiter: sed quod essentialiter dicitur, conuenit toti trinitati: ergo & c. ITEM. Quando aliquid mittitur, mittitur cum eo omne, quod in separabiliter est coniunctum: sed pater est inseparabiliter coniunctus cum filio: ergo quod mittitur filius mittitur & pater. ITEM. Mitti re, & mitti, aut sunt æqualis nobilitatis, aut non. Si æqualis: ergo qua ratione dicitur mittere de patre, eadem ratione & mitti. Si est inæqualis: ergo mittens est maior missio: ergo filius est inæqualis patri.

CONTRA Aug. 4. de Trin. pater nusquam legitur missus: sed non debemus aliquid asserere de deo, quod non habemus ex scriptura: ergo mitti non conuenit toti trinitati. ITEM. Aug. dicit, quod pater absurdissime dicitur missus: sed sermones ueri non sunt absurdissimi, sed potius falsi: ergo mitti non uere dicitur de patre. ITEM Aug. dicit quod mitti est cognosci esse ab alio: sed pater non cognoscit esse ab alio: ergo pater non mittitur. ITEM. Omne mobile reducitur ad immobile: ergo immisibile ab immisibile: ergo in diuinis est aliqua persona immisibilis, sed non nisi pater: ergo & c.

RESOLVTIO.

Cum pater omnino principio careat omnino & missione passiuè carebit.

RESP. Dicendum, quod missio (sicut patet ex ratione Aug. & melius infra patebit) semper duo habet ex suo intellectu. scilicet emanationem, & manifestationem.

Ca. 20

Ca. 20
circa
med.Cap. 5.
paulo-
post in
tium.4 & Tri
ni. 5. 20

22. seq.

per effectum, Quia ergo importat emanationem passiuè missio dicta, hinc est, q̄ cum pater omnino careat principio, q̄ de ipso nullo mō potest dici missio passua: unde nō inuenitur; & si inueniretur, esset tanquam falsa, & uelut impropria exponendā.

AD ILLVD ergo, quod obiicit primò, & secundo, q̄ missio est perceptio ab intellectu, uel inhabitatio de nouo. Dicendum, q̄ non dicit totā rōnem missio nis, sed solum a parte termini in quem, unde dēt addi cum illis, emanatio ab alio, & tunc nō ualet. AD ILLVD, quod tertio obiicitur, q̄ connotat effectum: ergo est essentielle. Dicendum, q̄ nomen cōnotans effectum, aut dicit solū respectum ad effectū, & tunc est pure essentielle, ut creare: aut dicit et cum hoc respectū ad personam, & sic potest esse notionale, sicut creare per filium, solius est patris: sic est de hoc quod est, mitti. Quia non dicit tantum comparationem nisi ad suscipientem effectum, sed et ad principium. Significat. n. ipsum esse ab alio, & in alium, & sic patet. AD ILLVD, qd̄ obiicitur, q̄ inseparabilia simul mittuntur. Dicendum, q̄ illud est uerum de illa missione, quæ est p̄ separationem: sed de illa missione, quæ est per distinctionem, non est dicere, q̄ sic mittantur necessario illi, qui distinguunt: sicut nec in alia missione illa, q̄ separantur: & qm̄ pater distinguitur a filio, & missio in diuinis dicit distinctionem, ideo nō oportet, q̄ cum mittatur filius, mittatur pater. AD ILLVD, qd̄ obiicitur ultimo q̄ equalis no-

bilitatis est mitti, ut mittere. Dicendum, q̄ mitti non remouet a patre: quia dicit ignobilitatē, sed quia dicit emanationem, & subauctoritatem: quæ quamuis non sit ignobilitatis, tamen non conuenit patri.

QVAESTIO III.

Cuius est mittere?

ULTIMO queritur, cuius sit missio, ut mittentis. Et q̄ sit totius trinitatis, ostenditur sic. Missio idem est q̄ temporalis donatio: sed temporaliter dare conuenit toti trinitati, quia tota trinitas dat spiritum sanctum ut dicit Aug. & c. ITEM. Aug. 4. de Trinit. Mitti a patre filius sine spiritu sancto non potuit: ergo missio filii conuenit spiritui sancto: ergo eadem ratione missio sui. SI DICAS sicut dicunt quidam, q̄ illud intelligitur de missione fm̄ humanam naturam, qua missus est ad prædicandum, secundum illud. Esa. 61. Ad annunciandum mansuetis misit me: non autem de missione secundum diuinam naturam. CONTRA. missio secundū diuinam naturam, est missio in mētem, uel in carnem: sed Aug. intelligit de missione in carnē, unde statim subditur: quia pater intelligitur eum misisse cum fecit ex fœmina: ergo constat q̄ loquitur de missione secundum diuinam naturam. ITEM. Magister facit tale argumentum. Si pater potest dare, uel mittere spūm s. & hoc non facit s. s. aliquid facit pater quod non facit spūs s. ergo diuisa sunt opera trinitatis.

CONTRA. Datum dicitur relatiue ad dantem, sicut dicit Aug.

Vide 2
de Tri.
c. 5. per
totum.

15. de
Tri. 19

Aug.

Aug. 15. de Trin. ergo S. S. non dat nisi ab his, ad quos relatiue dicitur, sed non dicitur relatiue ad se, ergo non dat se, ergo nec mittit se. ITEM. sicut pater est prima persona in trinitate, ante quam non est alia: ita s. s. post quem non est alia. Sed pater quia non habet personam ex qua sit, nullo modo dicitur missus, ergo cum. s. s. non habeat personam ex se emanantē, nullo modo dicitur mittere. ITEM. Vbi cunque est missio passua, ibi est sub auctoritas respectu alicuius principii in misso; sicut dicitur ab August. & Magistro: ergo ubi est missio actiua, ibi notatur auctoritas respū personæ: sed. s. s. nō hēt auctoritatē respectu sui, nec alterius personæ, ergo & c. ITEM. Vbi cūq; est missio, ibi uere notatur distinctio, sicut in creaturis separatio: sed persona. s. s. non distinguitur a se: ergo a se non mittitur, nec filium mittit, cum non habeat auctoritatem in ipsum, ergo non mittit. ITEM, ois actus, fm̄ quē persona reflectit supra se, est essentialis, & essentialiter dictus: si ergo filius mittit se, uel. s. s. se, ergo mittere, uel mitti essentialiter dicit: sed ois talis actus dī de tribus, ergo pater mittit se.

RESOLUTIO.

Si mittere dicatur idē, qd̄ manifestare, sicut mitti manifestari: sic totius Trinitatis est: etiam eiusdem personæ respectu sui. Si autē dicatur emanare, secus: nec totius. s. Trinitatis est; nec eiusdē respectu sui: sed patris tantum respectu filij, patris & filij respectu spiritus sancti.

RESP. Dicendum, q̄ in hac quæ-

stione sapientes opinantur contrarie sapientibus. Nam Magister dicit expresse, & nititur probare auctoritate, & ratione, q̄ Spiritus S. mittat se, & dat se: Nec oportet secundum ipsum, q̄ inter mittentem, & missum cadat personalis distinctio, sed solum quantum ad rationem intelligendi, ut ipse sit mittens in quantum deus, & idem ipse sit missus in quantum donum. Aliorum Magistrorum, & antiquorū fuit positio, q̄ mittere, & mitti de ratione sui nominis important subauctoritatem, & auctoritatem, & distinctionem: & ideo nullo modo potest dici, q̄ una persona mittat se, uel mittatur a se: unde locutiones istę sunt improprie, & exponendę, quæ hoc dicere uidentur: & positionem suam confirmant per August. qui dicit, q̄ pater nullo modo mittitur, nec legitur missus: hoc non est ob aliud, nisi quia hoc, quod est [missus] importat subauctoritatem, ergo p̄ oppositū [mittere] importat auctoritatem, & una persona non habet auctoritatem supra se. Et rōdent rōnibus Magistri, q̄ nō est simile de hoc, quod est dare: & de hoc, quod est mittere. Quia dare uno modo est ex liberalitate, siue amore communicare, & sic est essentielle omnino, & nullam connotat distinctionem: & sic conceditur q̄ tota trinitas dat seipsam, & pater similiter. Alio modo dare est alicui donum communicare, tantum ex liberalitate, sed etiam ex auctoritate: & sic dare dicit notionē, siue tenetur notionaliter: hoc non modo non ualeat

Dissem-
tione
Theo. a
Magi-
stre in
hoc po-
sitione.

illæ rōnes, si pater dat spiritum sanctum, & spiritus sanctus nō dat se, ergo aliquid facit pater quod non s. s. quia dicit notionem, & in hoc sensu equipollet ei, quod est mittere: similiter donatio passiva, ei quod est procedere. Similiter ad simile quod inducit Magister de filio, dicunt q̄ non est simile, quia in filio duplex est natura. s. diuina & humana. Et quantum ad humanam potest mitti, & mittitur a tota Trinitate, quia minor est Deo, & inferior, & nō tantum subauctoritatem habet, sed etiā seruitutem, quia est seruus dei, quamuis per unionem sit deus. Quantum ad diuinam autem mittitur a solo patre, quia a solo patre producit. Quia ergo spiritus sanctus producit & a patre, & a filio, & non a seipso: hinc est, quod non mittitur nisi a patre, & a filio: & propter hoc rationes Magistri non ualent, quia omnes auctoritates, quæ dicunt filium mitti a spiritu sancto, uel a se secundum humanā naturam intelliguntur. Sed licet hæc positio rationabilior uideatur, & facilior ad sustinendum: tamen quia nō debemus auctoritates sanctorum ad nostram trahere rationē, sed magis eō uerso rōnem nostram auctoritatibus sanctorū subiicere, ubi non continent expressam absurditatem: & Sancti dicunt & Magister dicit, & maxime Aug. q̄ plus super hac materia locutus est, filium mitti a spiritu sancto, & a se: quod non possunt exponere secundum humanam naturam: ideo alia positio tum ob reuerentiam Sanctorum,

tum ob reuerentiam Magistri, uidetur magis esse tenenda. Illud enim uerbum Aug quod dicit q̄ filius est missus in carnem a spiritu sancto secundum humanam naturam, nullo modo potest intelligi ut uidetur, quia missio hæc fuit ad humanitatis, siue carnis assumptionem: ergo secundum rationem intelligendū præcedit humanam naturam, ut iam unitam: ergo si filius hoc modo dicitur missus, oportet quod attribuat diuinae nature, & ita ratione diuinae nature missus est a spiritu sancto, multo fortius ergo a se, ac per hoc & spiritus sanctus a se.

Et propterea ad intelligentiam obiectorum in contrariū notandum est, q̄ missio de se duo importat. s. emanationem & manifestationem, & principaliter de ratione suæ significatio nis importat manifestationem. Et hoc patet per August. in 4. de Trinit. qui dicit quod mitti est cognosci esse ab alio, & habetur in præsentī Distin. quia tunc filius mittitur, cum ex tēpore cuiusquam mente percipitur. Quia ergo principaliter importat manifestationem, & connotat in missio emanationem, ideo manifestatio significatur per hoc quod est [mittere] p̄ modum actionis, & per hoc quod est [mitti] per modū passionis, sed emanatio utrobique uniformiter. Vnde sensus est, pater mittit filium, id est declarat, siue manifestat filii emanationē, siue filium emanare. In passiva uero, sensus est, filius, siue spiritus sanctus mittit. i. manifestatur ab alio emanare. Et quomodo

Ca 20.

nam ablatiuus respectu passiuī, & nominatiuus respectu actiui, important rationem principii: & significatio huius uerbi mittere, & mitti, est manifestatio, & emanatio: ideo illa est propriissima, quādo ablatiuus, uel nominatiuus importat habitudinem principii respectu utriusque, ut cum dicitur pater mittit filium, & filius mittitur a patre, quia filius emanat a patre, & manifestatur a patre. Quia uero principale significatum horum uerborum est manifestatio, non emanatio, quoniam nominatiuus, uel ablatiuus est principii manifestatio nis, quāsi nō emanationis propria est, sed minus prædicta, & in hoc sensu conceduntur istæ. Filius mittit se, & se mittit se. Quia uero tam mittere, quā mitti important emanationem circa missum, & persona patris non emanat ab aliquo, similiter nec trinitas: ideo persona patris nunquam legitur missa: nec ipsa trinitas. Ex hoc patet, quod hæc est simpliciter, & omnino impropria, pater mittit se, siue ipsa trinitas: quia receditur a proprietate personarum, & trinitatis. Illa uero est simpliciter, & omnino propria. Pater mittit filium, cum a nullius proprietate recedatur.

AD ILLUD, quod obiicitur in contrarium de dato, quod dicitur relatiue, Dicendum, q̄ uerum est, secundum q̄ dare dicit per quandam auctoritatem communicare, hoc modo non accipit Magister, sed in quantum dare idem est quod liberaliter, & uoluntarie communicare.

AD ILLUD, quod obiicitur, q̄ pater non mittitur, quia non ab alio, Dicendum, q̄ non est simile: quia tam mittere, quā mitti important emanationem in missio, ut patet exponenti: sensus enim est, hæc persona mittit illam, id est manifestat eius emanationem: & hæc, mittitur ab illa. i. eius emanatio manifestatur ab illa: sed hæc emanatio non semper importat respectum omnis personæ mittentis, quia ab aliquo potest esse manifestatio emanationis, a quo tamen non est ipsa emanatio, & ideo sic non ponitur productio in mittente, sicut emanatio in missio: & ideo non sequitur, quod si pater non mittitur, quod spiritus sanctus non mittatur. AD ILLUD, q̄ obiicitur ubi est passiva, ibi est subauctoritas, dicendum, q̄ uerum est nō rōne qua passiuum, sed ea ratione qua tam passiuum, quā actiuum notat emanationem in missio, sicut patuit in expositione. Et quia emanatio non semper est respectu mittentis, ideo non oportet, quod semper importetur auctoritas in mittente: sed ratio ista ualeret bene si ita esset, ut principale significatum eius quod est missio, esset emanatio, siue productio.

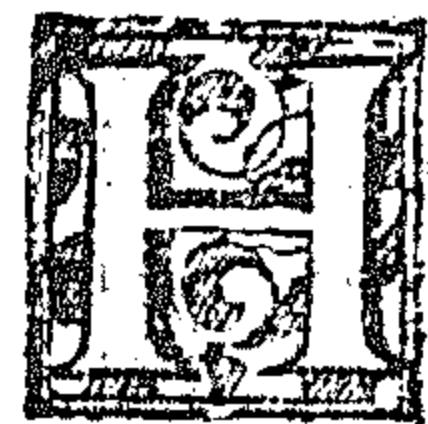
AD ILLUD, q̄ obiicitur q̄ mittere importat distinctionē, Dicendum, q̄ mittere uno modo importat differentiam substantialem, ut cū importat dñium, ut cum dicitur, Deus mittit angelum: Alio modo distinctionē personalem, ut cū importat auctoritatem in mittente, & subauctoritatem in missio respectu mittentis.

tentis, ut cum dicitur, patet mittit filium. Tertio modo importat distinctionem solum quantum ad modum intelligendi. Sicut cum dicitur uoluntas est instrumentum seipsum mouens, quia idem est mouens, & motum. Similiter cum dicitur. Spiritus sanctus mittit se, idem est mittens, & missum, ratione differens. Mittens (inquam)

secundum quod Deus, sed missum secundum quod donum, sicut praedictum. AD ILLUD, quod obicit ultimo de reflexione actus. Dicendum, quod uerum est quo ad principale significatum, sed non oportet quantum ad connotatum: & ratione principalis significati est reflexio personae mittentis supra se, ut dicatur, mittens est missus.

DISTINCTIO XV. PARS SECVNDA.

De missione filij, & S. S. quantum ad modum, qui duplex est, uisibilis. s. & inuisibilis.

Hic queritur, utrum semel tantum missus sit filius, an saepe mittatur? Si enim missio filii ipsius tantum incarnatio est, cum semel tantum incarnatus sit, & semel tantum uidetur missus. At si saepe mittitur, est & alia eius missio quam incarnatio. Sed quae est illa; nunquid aeterna genitura missio eius dicenda est, an etiam alia missio querenda est.

Quod duobus modis dicitur filius mitti.

Ad quod dicimus, quod duobus modis dicitur filius mitti praeter illam aeternam genituram, quae ineffabilis est, secundum quam etiam missus posset dici, ut uidetur quibusdam; sed melius, ac uerius secundum eam dicitur genitus. Praeter eam ergo duobus modis dicitur mitti. s. uel cum uisibiliter mundo apparuit carne indutus, uel cum se in auras suas sic transfert, ut ab eis percipiatur, ac cognoscatur. Hos duos missionis modos aperte Au. distinguit in 4. lib. de Tri. dicēs, non eo ipso quod de patre natus est, missus dicitur filius: sed eo, quod apparuit huic mundo, uerbum caro factum. Vnde dicit. A patre exiui, & ueni in mundum: Vel eo, quod ex tpe cuiusquam mente percipitur, sicut dictum est de sapia, Emitte illam de caelis sanctis tuis, & a sede magnitudinis tuae, ut mecum sit, & mecum laboret. i. doceat me laborare: & tunc unicuique mittitur, cum a quo quam cognoscitur atque percipitur, quantum cognosci, & percipi potest, pro captis, uel proficiens in deum, uel perfecta in deo aeternalis.

Quo-

Quotiens missionibus his dicatur missus.

Ecce, distincti sunt duo modi missionis filij, & secundum alterum semel tantum missus est dei filius, secundum alterum saepe missus est, & mittitur quotidie. Nam secundum alterum missus est, ut sit homo, quod semel tantum factum est: secundum alterum uero mittitur, ut sit cum homine: quomodo quotidie mittitur ad sanctos, & missus est etiam ante incarnationem, & ad omnes sanctos, qui ante fuerunt, & etiam Angelos. Vnde Aug. de filio, id est de sapientia patris loquens 4. lib. de Trin. ait, Aliter mittitur sapientia, ut sit cum homine: aliter missa est, ut sit homo: In animas sanctas se transfert, & amicos Dei, & prophetas constituit, sicut implet etiam sanctos angelos. Sed cum uenit plenitudo temporis, missa est, non ut impleret angelos, nec ut esset angelus, nec ut esset cum hominibus, uel in hominibus, ut antea in patribus erat, & in prophetis: sed ut ipsum uerbum fieret caro, id est, homo.

Quod altero modorum tantum dicitur missus in mundum.

Praeterea notandum est: quod cum his duobus modis mittatur filius, secundum alterum dicitur missus in mundum: secundum alterum uero non. Eo enim modo missus dicitur in mundum, quo uisibilis mundo apparuit. Vnde August. in eodem lib. ait. Cum de tempore cuiusquam mente percipitur, mitti quidem dicitur, sed non in hunc mundum. Non enim sensibiliter apparet, id est, corporeis sensibus praesto est. Nam & nos secundum quod mente aliquid aeternum capimus, non in hoc mundo sumus, & omnium iustorum spiritus etiam in carne uiuentium, in quantum diuina sapiunt, non sunt in hoc mundo. Ex praedictis liquet, quod praeter ineffabilem genituram, duobus modis mittitur filius. s. cum uisibiliter apparuit, uel inuisibiliter percipitur mente.

Cur pater non dicitur missus, cum ab aliquo cognoscitur, ut filius.

Hic queritur cur pater non dicitur missus, cum ex tempore a quoquam cognoscitur, sicut filius. Ad quod dicimus quia in eo est principij auctoritas, quae non habet de quo

fit, a

fit, a quo filius, & spiritus sanctus. Pater enim est, ut ait Aug. in eodē lib. principium totius diuinitatis, uel si melius dicitur, deitatis; quia principium est filij, & spiritus sancti. Nam ut ait Aug. in eodem, Si uoluisset etiam Deus pater, per subiectā creaturam uisibiliter appareret, absurdissime tamen aut a filio quem genuit, aut a spiritu sancto, qui de illo procedit, missus diceretur. Congruenter autem ille missus dicitur, qui in carne apparuit: misisse autem ille, qui in ea non apparuit.

Vana quorundam opinio circa hæc.

Ideoque putauerunt quidam hæretici, cum pater non sit missus, sed filius, & spiritus sanctus, patrem esse maiorem, ac filium minorem esse, & spiritum sanctum, atque patrem, quasi maiorem, misisse utrumque quasi minorem. Quod Aug. improbat in 4. lib. de Tri. illis contradicens. Nō ideo, inquit, arbitrandum est minorem esse filium, quod missus est à patre: nec ideo minorem spiritum sanctum; quod et pater eum misit, & filius: siue enim propter uisibilem creaturā, siue potius propter principis auctoritatem, uel commendationem, non propter inæqualitatem, uel imparitatem, uel dissimilitudinem substantiæ, in scripturis hæc posita intelliguntur. Non ergo ideo dicitur pater misisse filium, uel spiritum sanctum, quod ille esset maior, & illi minores; sed maxime propter auctoritatem principij commendandam, & quia in uisibili creatura non sicut ille apparuit. Ecce ostensum est, quæ sit missio filij, & quibus modis mittatur.

VPRA egit Magister de missione quantū ad principium, hic agit de missione quācum ad modum: qui duplex est. scilicet uisibilis, & inuisibilis. Et quoniam isti modi conueniunt missioni filij, & s. s. ideo Magister primo assignat eos circa missionem filij. Secundo circa missionem s. s. in principio. 16. distinc. *De uisibili uisibilem est, &c.*

Prima pars habet quatuor partes. In prima [præmissa questione] ostendit auctoritate Aug. quod filius duobus modis missus est. scilicet uisibiliter & inuisibiliter. *ibi, Ad quod dicimus &c.* In secunda assignat duplicem differentiam istorum duorum modorum: unam *ibi. Ecce distincti sunt duo modi missionis filij &c.* Aliā *ibi. Præterea notandum &c.* In tertia uero mouet dubium quoddam

quoddam, quod habet ortum ex prædeterminatis. *ibi. Hic queritur, cur pater non dicitur missus, &c.* In quarta uero remouet, siue docet errorem cauere, procedentem ex illius dubij solutione. *ibi. Ideoque putauerunt, quidam hæretici, &c.* Ex hoc enim quod dixerat patrem non mitti, posset quis credere, in diuinis non esse æqualitatem. Ad hoc respondens Magister dicit, quod hoc non est propter æqualitatem; sed propter principij auctoritatem, siue connotationem.

Dub. 1. **H**ic queritur, utrum semel tantum, &c. In parte ista sunt dubitationes circa literā, & primo dubitatur de situ. c. i. huius partis. Videtur enim quod Magister non debeat hic ponere tractatum de missione filij: quia missio filij est incarnatio; sed de eius incarnatione agitur in Tertio: ergo ibi deberet agere de missione, non hic. Respondens Magister incidenter introducit hunc tractatum de missione filij propter explanationem missionis. s. s. Posset tamen dici, quod Magister hic agit de missione filij in mente principaliter; sed de missione filij in carnem per accidens, ut distinguat a missione filij in mentem. De illa autem missione, quæ est in carnem, specialiter, & principaliter agit in Tertio, & ideo aliter *ibi, quā hic.*

Dub. 2. **N**on corpso, quod de patre natus est, &c. Videtur dicere falsum, & contra Gregor. qui dicit, eo mittitur filius, quo generatur. Respondens dicitur, quod Aug. loquitur cum præcisione, ut intelligatur non corpso tantum, Greg. autem cum præsuppositio

ne manifestationis. Vel aliter, Aug. loquitur de generatione aeterna. Greg. de temporali. unde nulla est omnino contradictio.

Dub. 3. **M**issus est etiam ante incarnationem, &c. Queritur utrum post incarnationem plenius sit datus filius, & spiritus sanctus. Et sic uidetur: quia status legis fuit status imperfectionis: status euāgelij, status perfectionis. Lex, n. neminem ducit ad perfectionem; sed euangelium dicit. Esto te perfecti. Matth. 5. ergo &c. Item, de s. s. uidetur hoc specialiter: quia scribitur Io. 7. Spiritus nondum erat datus, quia Iesus nondum erat glorificatus: hoc nō dicitur, quod nullo modo ante fuerit datus: sed quia nō ita abundanter: ergo &c. Item, maior cognitio, & dilectio est tempore legis gratiæ, quā tempore legis scriptæ: ergo &c. Respondens dicitur, quod plenius dari, potest dupliciter intelligi. Aut intensiue, aut extensiue. Si extensiue, sic pluribus datus est s. s. tempore legis gratiæ, quia in omnem terram exiit sonus eorū, &c. non tantum ad unam gentem. Si intensiue, hoc est dupliciter. aut quantum ad generalem statum, aut quantum ad speciales personas. Quantum ad generale statum in n. te. quantum ad speciales personas in uete. te. & sic se habent, ut excedentia, & excessa: Quia in uete. te. fuerunt aliqui uiri euangelici, & sic procedunt rationes ad utranque partem. In uete. testa. fuerunt aliqui abundantes in sapientia, ut Salomon. Aliqui in paciētia, ut Iob. Aliq. in mansuetudine, ut Moyses. Aliq. in fide, ut Abraham. Aliqui

Aliqui in deuotione, ut Dauid.
Aliqui in miraculorum opere,
ut Helias.

Et etiam ad angelos, &c.] Vide
Dub. 4. tur falsum; quia angelus dicitur
nuncius seu missus; sed ad mis-
sum non est missio: ergo &c. Si
tu dicas quod alio modo mitti-
tur. Contra, qui semper est præ-
sens, non indiget missione; sed
angelus semper contemplatur
Deum ut præsentem: ergo &c.
Respon. Dicendum quod missio
sapientiæ siue filii est ad creatu-
ram illustrandam: sicut missio. s. s.
ad creaturam sanctificandam. Et
quoniam angeli nec ex se fuerunt san-
cti, ideo oportuit quod a princi-
pio mitteretur eis sapiëntia, quæ
est filius & s. s. Vnde Aug. loqui-
tur pro statu glorificationis: pro-
prie autem non dicit mitti, nunc,
nisi dicatur large mitti ad mani-
festationem alicuius occulti.

*Nam & nos secundum quod me-
te aliquid, &c.]* Videtur falsum
Dub. 5. dicere. Quia aut dicit secundum
animam, aut secundum carnem.
Non secundum carnem, hoc cõ-
stat: ergo secundum animam: er-
go uidetur quod anima quando
deum cognoscit sit in cœlo, siue
extra mundum. Item, Hoc uide-
tur ratione; quia capere æternũ
est magis capi: ergo si quod capi-
pitur, a capiente locatur: ergo
anima locatur in æternitate:
ergo extra tempus. Præterea,
quod cognoscit, & amat, aut
trahitur a cognoscente & a-
mante, aut econuerso; sed dum
deum amamus & cognoscimus
non trahimus deum ad nos, sed
nos ad deum, sicut dicitur in
4. de Diu. Nominibus. Respon.

Dicendum, quod locus habet natu-
ram continentis & quietantis.
Esse ergo in hoc mundo est du-
pliciter. Aut quantum ad ueri-
tatem & continentiam, aut quã-
tum ad quietem. Augustinus
autem loquitur non proprio
modo, quod anima & cor-
pus uere egrediatur hunc mun-
dum, dum mente capit deum;
sed intelligit quantum ad quie-
tem. Quia affectus animæ non re-
quiescit in tēporalibus; sed æter-
nis, quibus superfertur: & quan-
tũ ad hoc intelligitur Diony. &
intelligitur secunda ratio, quod
amatum trahit, nõ localiter mu-
tando: sed sibi conformando: quæ
amans transformatur in ama-
tum, & cognoscens conformatur
cognito.

Pater enim est, &c.] Videtur
male dicere; quia aut hoc est p
gnationẽ aut p spirationẽ. Sed si
hoc; ergo p̄ generat uel spirat
deitatẽ, quod est cõtra Maḡm su-
pra Dist. 5. ubi dicit, quod essen-
tia nec generat, nec generatur.
Præterea quæritur, quare dicit,
Vel si melius dicit deitatis. Re-
spon. Dicendum, quod Aug. nõ
simpliciter dicit, quod sit princi-
pium diuinitatis; sed cum hac
determinatione, totius. Et quo-
niam in simplicissimo non cadit
aliqua totalitas, nisi extenso no-
mine totalitatis ad persona-
rum pluralitatem, ideo dei-
tas, siue diuinitas stat ut in per-
sonis: tamen quia non potest
trahi ad personas, cum sit no-
men abstractum, predictus ser-
mo exponendus est, sicut supra
exponit Maḡister locutiones cõ-
similes. Quod quæritur, quare di-
citur, deitatis melius. Dicendum
quod

quod diuinũ potest dici de crea-
turis, secundum quod dicitur ho-
mo diuinus: sed deus solius dei
proprius, ideo deitas magis p-
prie dicit formam dei quam di-
uinitas, ideo melius dicit deita-
tis quàm diuinitatis.

ARTICVLVS I.

QVÆSTIO I.

*An missio Spiritus Sancti sit secun-
dum dona gratiæ gratis data,
uel gratum facientis?*

Quid intelligentiam eo-
rum quæ dicunt in
parte ista, tria quæ-
runtur de missione
filii inuisibili; quia de uisibili a-
getur in Tertio. Et quia missio
inuisibilis filii, similis est missio-
ni inuisibili s. s. ideo simul quæri-
tur de utraque. Primo quæritur
utrum hæc missio sit secundum
dona gratiæ gratum facientis,
uel gratiæ gratis datæ. Secundo
quæritur utrum secundum eadẽ
dona gratiæ, dicatur mitti filius,
& spiritus sanctus. Tertio utrũ
utraque missio sit, secundum ea-
dem dona gratiæ augmentata.

QUOD hæc missio sit secun-
dum dona gratiæ gratis da-
tæ, ostenditur sic. Rabanus dicit
de s. s. quod ter datus est sp̄s
sanctus, & primo dicit ipsum ef-
se datum ad miraculorum ope-
rationem, constat autem quod
miraculorum operatio est gratia
gratis data; ergo &c. **ITEM.** S. s.
dat, cũ dat donũ pphetiæ, unde.
1. Reg. 11. Factus est spiritus do-
mini super Saul & pphetabat:
sed donum prophetiæ datur fre-
quenter his, qui non habent gra-
tiam gratum faciẽtem, sicut pa-
tet de Saul p̄ textum: ergo &c.

ITEM. Quod filius mittatur se-
cundum dona gratiæ gratis da-
tæ, uideatur. Tunc enim filius di-
citur mitti, quando fit reuelatio
occultorum; sed reuelatio occul-
torum potest fieri sine dono gra-
tiæ gratum facientis: ergo &c.

ITEM. Aug. dicit & habetur in
præsenti Dist. quod tunc sapien-
tia mittitur, cum a cuiusquam
mente percipitur, siue cum ali-
cui innotescit: si ergo percipitur
& innotescit p̄ dona gratiæ gra-
tis datæ, ut per fidem informẽ:
ergo uidetur in illis dari: ergo &c.

CONTRA. Aug. dicit; quod tunc
datur s. s. alicui cum sic datur, ut
eum faciat Dei & proximi dile-
ctorem, hoc est dicere, quando
datur hominibus charitas; sed
charitas non est nisi gratia gratũ
faciens: ergo &c. **ITEM.** Hoc ip-
sum uidetur de filio: quia dicitur
Sap. 7. In animas sanctas se trãs-
fert, & amicos dei cõstituit; sed
amici dei nõ dñr sine gr̄a gratũ
faciẽte; ergo &c. **ITEM.** Ratione
õnditur, tunc dat uel mittit s. s. quã
habitat in hoĩe; sed nõ dñr habita-
re in hoĩe sine gr̄a gratũ faciẽte:
ergo &c. **ITEM.** Cũ mittit filius
uel s. s. ad aliquẽ, nõ mittit ut sit
ibi ubi prius nõ erat: sed ut sit in
eo aliter quã prius; sed nouus mo-
dus effendi, addẽs supra esse p̄ na-
turã, non est nisi per gratiã gra-
tum facientem: ergo &c.

RESOLVTIO.

*Secundum utraque: secundum qui-
dem dona gratiæ gratum facien-
tis, cum datur quod ad usum &
fructum. Secundum uero dona
gratiæ gratis data, cum non ad
ad fructum, sed ad auxilium, &
aliqualem usum datur.*

RESP. Ad hoc distinguunt ali-
qui,

Li. 4. de
Trinit.
cap. 20

Dub. 6.

qui, q̄ s. f. dari uel mitti inuisibili-
ter, potest esse uel inquantum spi-
ritus, uel inquantum sanctus. In
quantum spiritus datur per do-
num gratiæ gratis datæ. Inquan-
tum sanctificans datur per dona
gratiæ gratam facientis. Simili-
ter sapientia, uel filius potest mit-
ti, uel prout faciens se pere. & sic
per dona gratiæ gratis datæ: uel
prout sapientia dicta est a sapor-
e, & sic per dona gratiæ gratam
facientis. Sed istud non uidetur
soluere: quia dantem oppositum
istius solutionis est possibile ad-
huc soluere, & querere de spiri-
tu, & uerbo, quomodo dicatur
dari, & non inhabitare. **P R O-
P T E R** hoc aliter dicendum tam
de filio quam de spiritu s. quod
dari uel mitti est dupliciter: uel
simpliciter, uel ad hoc. Tunc da-
tur simpliciter, quando simplici-
ter habetur; uidelicet non tñ ad
utrum; sed ad fructum: hoc autē
est solum per dona gratiæ gratū
facientis, & ideo in illa solū da-
tur simpliciter uel filius uel s. f.
Alio modo dicitur dari ad hoc,
quando non ad fructum; sed ad
auxilium, siue ad aliquem usum
aliqua dona donatur, & hoc fit
cum dantur aliqua dona gratiæ
gratis datæ, in quibus manifesta-
tur filius uel spiritus sanctus,

ET SIC procedunt rationes
ad primam partem. Nam sic in-
telligendum est uerbum Rab.
Ipse enim communiter loquitur
de missione. Vnde dicit s. f. ter
datur. Augu. autem loquitur de
datione uel missione, quæ est ad
habitandum, uel simpliciter ha-
bendum. **A D I L L V D**, quod obi-
citur de prophetia, dicendum q̄
uno modo datur in ea s. f. sim-

pliciter, prout ipsa dicit co-
gnitionem secundum idoneita-
tem suscipientis, & secundum
pietatem exequentis. Alio mo-
do prout est reuelatio, & sic non
datur in ea spiritus simpliciter,
siue nō mittitur nisi ad hoc. Vn-
de non dicitur in Lib. Reg. quod
s. f. sit missus ad Saul, uel factus
in Saul, sed super Saul. **A D I L-
L V D**, quod obiicit, quod mitti-
tur filius, cum fit reuelatio occul-
torum. Dicendum, q̄ hoc nō est
in quacunque reuelatione, nam
aliqua fit reuelatio, non per mis-
sionem filii, sed per missionē an-
geli: multa enim reuelantur an-
gelis: sed intelligitur de illa re-
uelatione, in qua est anima illu-
stratio per gratiam: & si per gra-
tis datam, non simpliciter mitti-
tur: sed si per gratam facientem
tunc simpliciter mittitur, & ha-
betur. **A D I L L V D**, quod ultimo
obiicitur, quod tunc mittitur q̄
percipitur, dicendum quod non
sufficit cognoscere filium quod
fit ab alio, imo oportet quod co-
gnoscat quod sit in ipso ut in
suo habitaculo. Hoc autem dico
non cognitione necessitatis, sed
coniecturæ, nec de cognitione
actuali, sed de habituali.

Q V A E S T I O II.

*An filius & spiritus sanctus secun-
dum eadem dona gratiæ mitti
dicantur?*

V T R V M secundum eadem do-
na gratiæ dicatur mitti fi-
lius & s. f. Et quod non, uidetur
hoc modo. Missio s. f. est eius do-
natio, & similiter filii: sed alia est
missio filii & s. f. ergo ali adona-
tio: ergo s. f. aliud donū. **I T E M**.
Hoc ipsum uidet per simile: quia
sicut se habet missio uisibilis in-

lii ad missionem uisibilem S. S.
ita est & uisibilis: sed missio uisi-
bilis filii & s. f. est s. f. aliud &
aliud effectū, & signū in creatura:
ergo uisibilis s. f. aliud & aliud
donum. **I T E M**, missio est ad co-
gnoscendum emanationem &
discernendum, si ergo filius di-
scernitur ab effectu in quo mit-
titur, & s. f. & huiusmodi sunt
dona gratiæ: ergo quantum ad
aliud donum mittitur filius, quā
tum ad aliud s. f. **I T E M**, non est
idem appropriatum filio & s. f.
sed aliud increatura: ergo cum
filius dicatur mitti in effectu si-
bi appropriato, in alio effectu
uel dono mittitur filius, quā s. f.

C O N T R A, Omnis donorum
distributio tam gratiæ gratis da-
tæ quā gratiæ gratam facientis,
attribuitur spiritui sancto maxi-
me dona gratiæ gratam facien-
tis. Sicut patet 1. Cor. 12. ergo
cum s. f. mittatur in donis sibi
appropriatis, in omnibus donis
mittitur: ergo in eisdem in qui-
bus filius. **I T E M**, filius mittitur,
cum sapientia datur, & simili-
ter s. f. quia præcipuum donum
s. f. est sapia: ergo & c. **I T E M**, quicū-
que dat cognitio, dicitur mitti filius,
sed in hoc dono datur uel mitti-
tur s. f. Iohan. 16. Cum uene-
rit ille docebit uos om. ue. er-
go & c. **I T E M**, quicūq; charitas
dat, mittit s. f. sed in hoc dat filius.
Sap. 7. in aīas sanctas se trāsfert,
& amicos dei constituit, & Au-
gust. in 4. de Trin. exponit illud
de missione filii: ergo & c.

R E S O L U T I O.

*Vbiq; quantum ad donorum radicē: sed
non omnino quantum ad habi-
tus, uel effectus consequentes.*

R E S P. Dicendum q̄ in missione
S. Bon. Lib. Primi,

ne inuisibili est donorum colla-
tio, in quibus est manifestatio
& inhabitatio. Et s. f. hoc intelli-
gendum est quod est loqui de
donis dei quā ad radicem, uel
quā ad habitum, uel quā ad
actum consequentem. Loquen-
do autē quā ad radicem, sic quia
una est gratia gratam faciens, p
quam inhabitat filius & s. f. quæ
est radix donorum gratuitōū,
sic datur uel mittuntur eodem do-
no. Loquendo autem quantum
ad habitum: sic distinguendū, quia
quidam habitus sunt pure affe-
ctiui, quidā pure cognitiui, qui-
dā mediū. In habitibus pure affe-
ctiuis datur siue mittitur s. f. quia
ei appropriat. In habitibus pure
cognitiuis nec filius nec s. f. pro-
prie, sicut dictum est, mittitur.
In habitibus autē partim cogno-
tiuis partim affectiuis, s. f. quod
diueria in se continent, & filius *Consens*
mittitur & s. f. Nā cognitiui du- *tit S.*
cunt in manifestationē uerbi, at *Tho. 1.*
fectiui in manifestationem amo *part. 9:*
ris. Si autē loquamur quantum ad *1. 3. 4.*
actus consequentes, qui sunt il- *t. c. 3.*
luminatio intellectus, & affectus
inflammatio, sic uocādo donū, in
aliis & aliis donis mittuntur, sed
quā ista cōiuncta sunt, iō missio
filii & s. f. uisibiles sunt iduise.

Et secundum hoc procedūt
rōnes ad oppositas partes. Tñ il-
lud quā adducit pro simili in mis-
sione sensibili, nequaquam est si-
mile, quia nō est tanta unio & cō-
nexio in signis exterioribus, quā
ta est in habitibus exterioribus.

Q V A E S T I O III.

*An filius & S. S. mittantur ad eadē
dona gratiæ augmentanda.*

V T R V M missio filii & s. f. fit
s. f. eadem dona gratiæ aug-
menta

60.20.

mentata. Et quod sic, uidetur exemplo, auctoritate & ratione. **EXEMPLO** sic: Constat in die pentecostes apostolis esse s. s. missu non tam uisibiliter: sed et inuisibiliter: quia missio uisibilis, sine inuisibili non confert; sed ipsi prius habebant gratia: ergo &c. **ITEM**. Hoc uidetur auctoritate Rabani in baptismo datur, s. s. ad habitationem deo consecranda; sed in confirmatione cum omni plenitudine sanctitatis uenit in hominem; ergo datur in confirmatione post baptismum: ergo &c. **ITEM**. Augmentum gratiae est per gratiae additionem; sed ubi est gratiae additio, ibi gratiae donatio: sed s. s. mittitur uel datur, cum datur eius gratia, ut dicit Beda: ergo in augmento gratiae datur, uel mittitur s. s. **ITEM**. Non minus donum est charitatem conseruare quam inchoare: ergo si mittitur filius uel s. s. cum gratia inchoatur, multo fortius cum conseruatur: sed conseruatur per augmentum; ergo mittitur in augmento.

CONTRA. Spiritus sanctus non mittitur in hominem ut de nouo sit in eo, sed ut aliter sit in ipso: sed in eo in quo augetur gratia, non est aliter ut prius; ergo ad illud non mittitur. **ITEM**. Si mittitur in augmento gratiae, aut ergo quia de nouo mittitur, aut quia abundantius mittitur, non quia de nouo: ergo quia abundantius. Sed contra. mitti est procedere: ergo abundantius mitti, est abundantius procedere; sed semper aequaliter procedit, ergo &c. **ITEM**. Si mittitur in gratiae augmento, cum ergo gratia in nobis quotidie augetur,

etiam homine nesciente, uidetur quod s. s. uel filius mittatur, homine nesciente, & quod quotidie mittatur homini: quod non est dicendum. **ITEM**. Conuenit gratiam charitatis in aliquo per negligentiam remitti: ergo si s. s. mittitur in augmento, & recedit in remissione: ergo quando aliquis peccat uenialiter, recedit spiritus sanctus, quod falsum est.

RESOLVTIO.

Ad solum profectum prioris gratiae minime dicuntur mitti: sed ad noui doni collationem; & ad prioris gratiae nouum usum.

RESP. Ad hoc dicunt aliqui, quod gratiam augeri est dupliciter, s. perceptibiliter, & imperceptibiliter. Si perceptibiliter, tunc dicunt in tali augmento dari uel mitti filium & s. s. Si autem imperceptibiliter, tunc dicunt ipsum non mitti. Et ratio huius est, quia tunc dicitur dari uel mitti cum mente percipitur. **SED** aliter potest dici, quod augmentum gratiae est dupliciter, aut secundum profectum in gratia prius habita, uel eius usu: aut per collationem noui usus, uel etiam doni gratuiti. Si solum per profectum, sicut ostendunt ultimae rationes, non dicitur mitti s. s. Si autem per collationem noui doni, sicut fuit Apostolis in die Pentecostes, uel noui usus, sicut est in Confirmatione: tunc potest dici mitti uel dari s. s. quia aliquo modo est ibi de nouo quantum ad illud donum uel usum doni, & quia abundantius est.

AD ILLUD quod obiicit, quod non est ibi alio modo sciendi. **Dicendum**

dum quod & si hoc non sit alio modo essentia, est tamen perfectiori modo inhabitandi, & alio modo utendi, & ideo nouo modo. **AD ILLUD**, quod obiicitur, si abundantius mittitur, abundantius procedit, Dicendum quod mitti abundantius uel procedere, est dupliciter: uel ab hoc, uel in hoc: primo modo uniformiter est mitti, secundo modo non. **AD ILLUD**, quod obiicitur quod quotidie augetur, Dicendum, quod

quotidie augetur quantum ad feruorem; sed non quantum ad nouorum donorum, uel usum collationem. **AD ILLUD**, quod obiicitur, quod gratia remissa debet recedere, dicendum quod sicut infra patebit, gratia augetur quantum ad substantiam; sed non remittitur nisi solum quantum ad feruorem: spiritum autem sanctum mitti non dicitur in augmento feruoris; sed solum substantiae charitatis.

DISTINCTIO XVI.

De temporali processione uel missione spiritus sancti quantum ad modum secundum quem.

Nunc de spiritu sancto uidentur est, praeter illam ineffabilem, & eternam processionem, qua procedit a patre & filio, & non a seipso: quae sit eius temporalis processio, quae dicitur missio sine datio. Ad quod dicimus, quia sicut filius duobus modis dicitur mitti: uno, quo uisibiliter apparuit: altero, quo inuisibiliter castis mentibus percipitur: ita & s. s. a patre & filio ac a seipso duobus modis procedere, siue mitti, siue dari dicitur: uno, uisibiliter, altero, inuisibiliter. Datus est enim uisibilis creaturae demonstratione, sicut in die Pentecostes, alijsque vicibus, & datur quotidie inuisibiliter, illabendo mentibus fidelium.

De uisibili missione spiritus sancti.

Et primo agamus de illo missionis modo, qui fit uisibili specie. De hoc Augustinus in 2. de Trini. ait. In promptu est intelligere de Spiritu Sancto cur missus & ipse dicatur. Facta est enim quadam creaturae species ex tempore, in qua uisibiliter ostenderetur Spiritus Sanctus: siue cum in ipsum dominum corporali specie columbae descendit, siue cum in die Pentecostes factus est subito de caelo sonus quasi ferretur flatus uehemens, & uise sunt in illis linguae diuise sicut ignis, qui & insedit super unumquemque eorum. Haec operatio uisibiliter expressa et oculis obla-

Cap. 5.

ta mortalibus, missio spiritus sancti dicta est: non ut appareret eis ipsa substantia, qua & ipse inuisibilis & incommutabilis est, sicut pater & filius: sed ut exterioribus uis corda hominum commota à temporali manifestatione uenientis, ad occultam aeternitatem semper presentis, conuerterentur. Ecce his uerbis aperit Aug. illum modum missionis, qui uisibiliter exhibetur, cum tamen ipse spiritus in sui natura non uideatur, qui nec in illis creaturis magis erat, quam in alijs, sed ad aliud. In illis enim erat, ut per eas ad homines ueniens ostenderetur esse in illis, ad quos illa creatura ueniebant. Non. n. s. s. temporali motu tunc uenit, uel in homines descendit, sed per temporalem motum creature significata est spiritualis, & inuisibilis S. S. infusio. Et ut apertius dicam, per illum modum missionis spiritus sancti corporaliter exhibitum, monstrata est spiritualis & interior missio sancti spiritus, siue donatio, de qua agendum est.

Cum filius sit minor patre secundum formam creatam, in qua apparuit, cur non & spiritus S. similiter?

Sed prius querendum est, cum filius dicatur minor patre secundum missionem qua in forma creata apparuit, cur & S. S. non dicatur similiter minor patre, cum in forma creata apparuit. Nam de filio quod minor sit patre secundum formam qua missus apparuit, aperte ostendit Aug. in 4. li. *Cap. 19* Gal. 4. de Trin. dicens, Misit Deus filium suum, factum ex muliere, factum sub lege: usque adeo paruus, ut factum: eo itaque missum, quo factum. Fatemur ergo factum, minorem: & in tantum minorem, inquantum factum: & in tantum factum, inquantum missum. Ecce habes, quia filius inquantum est missus. i. factus, minor est patre. Cur ergo s. s. non dicatur patre minor, cum & ipse creaturam assumpserit, in qua apparuit? quia aliter spiritus assumpsit creaturam in qua apparuit, aliter filius: Nam filius accepit per unionem personae, spiritus uero non. Filius enim accepit hominem, ita ut fieret homo. Spiritus uero sanctus non ita accepit columbam, ut fieret columba. De hoc Aug. *Cap. 6* in 2. lib. de Tri. Ait, Ideo nusquam scriptum est, quod Deus pater maior sit spiritu sancto, uel S. S. minor patre: quia non

se

sic est assumpta creatura, in qua appareret spiritus sanctus, sicut assumptus est filius hominis: in qua forma ipsius Dei uerbi persona representaretur, non ut haberet uerbum Dei, sicut alij sancti sapientes, sed quod ipsum uerbum erat. Aliud est enim uerbum in carne, aliud uerbum caro, id est, aliud *Ioan. 1* est uerbum in homine, aliud uerbum est homo. Caro. n. pro homine posita est in eo quod ait: Verbum caro factum est. Non ergo sic assumpta est creatura, in qua apparuit spiritus sanctus: sicut assumpta est caro illa & humana forma ex uirgine Maria. Non enim columbam, uel illum flatum, uel illum ignem beatificauit, sibi que in unitatem personae coniunxit in aeternum; Ex predictis aperte ostensum est, secundum quid filius dicatur minor patre: & quare filius dicatur minor patre, & non spiritu sancto.

Quod filius secundum quod homo factus est, non modo patre, sed spiritu sancto, & seipso minor est.

Notandum autem quod filius secundum quod homo factus est, non tantum patre, sed spiritu sancto, & etiam seipso minor dicitur. Et quod etiam seipso minor dicatur secundum formam serui, Aug. ostendit in 1. Lib. de Tri. dicens, Errauerunt homines, ea quae de Christo secundum hominem dicta sunt, ad eius substantiam quae sempiterna est transferentes: sicut illud quod ipse dominus ait: Pater maior me est: quod propter formam serui ueritas dicit: secundum quem modum etiam seipso minor est filius. Quomodo enim non etiam seipso minor factus est, qui seipsum exinanuit, formam serui accipiens? Non enim sic accepit formam serui, ut amitteret formam Dei, in qua erat equalis patri. In forma ergo Dei unigenitus patris equalis est patri: In forma serui etiam seipso minor est. Non ergo immerito scriptura dicit utrumque, scilicet, & equalem patri filium, & patrem maiorem *Cap. 1.* filio, Illud enim propter Dei formam, hoc autem propter formam serui intelligitur. De hoc eodem in 2. Lib. de Trinitate. August. ait Dei filius est equalis patri secundum Dei formam, in qua est: & minor patre secundum formam serui, quam accepit: in qua non modo patre, sed etiam spiritu sancto: *Cap. 2.* nec hoc tantum, sed etiam seipso minor inuentus est. Propter *58.* *Tom. 2.*

V 3 quod.

Epi. quod, ut idem in Lib. epist. contra Maximinum ait, non tantum patre, sed etiam seipso, & spiritu sancto minor factus est, & etiam minoratus paulominus ab angelis. Est ergo Dei filius, ut ipse ait in 1. Lib. de Trin. Deo patri in natura equalis, habitu minor in forma serui quam accepit. His auctoritatibus ostenditur aperte filius secundum formam serui minor patre, & seipso, & spiritu sancto.

Cap. 7

104. 14

Phi. 2.

Lib. 9.

post li-

bri me-

dium.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Hilarius dicit, quod pater sit maior: nec filius tamen minor.

Hilarius autem dicere uidetur, quod pater maior sit filio, nec tamen filius minor patre. Pater enim dicitur maior propter auctoritatem, quia in eo est auctoritas generationis: secundum quam dicit, Pater maior me est. Et Apostolus, Donauit ei nomen quod est super omne nomē. Cum ergo ait, Pater maior me est, hoc est ac si diceret, donauit mihi nomen. Si ergo, inquit Hilarius, in 9. Lib. de Trin. donantis auctoritate pater maior est, nunquid per doni confessionem filius minor est? Maior itaque donans est, sed minor iam non est, cui unum esse donatur. ait. n. Ego & pater vnum sumus. Si non hoc donatur Iesu, ut confitendus sit in gloria Dei patris, minor patre est: si autē in ea gloria ei donatur esse quia pater est, habes & in donatis auctoritate, quia maior est: & in donantis confessione: quia unum sunt. Maior itaque pater & filio est, & plane maior: cui tantum donat esse, quantum est ipse: cui in nascibilitatis esse imaginem sacramento natiuitatis impartit, quam ex se in forma sua generat. Audi disti lector quid super hoc dicat Hilarius: cuius uerba ubique occurrerint diligenter nota, pieque intellige.

VPRA egit Magister de temporali processione s. s. qua procedit uel mittitur a seipso: hic agit de eadem quantum ad modum. Et quoniam missio s. s. duobus modis est uisibilis & inuisibilis sicut missio filii: ideo hec pars habet duas partes. In prima agit Magister de missione spiritus sancti uisibili. In secunda agit de inuisibili, & hoc infra

Dist. 17. Iam nunc accedamus ad assignandum missionem s. s. & c.] Prima iterum pars habet duas. In prima Magister explicat missionem s. s. uisibilem. In secunda ad maiorem explanationem mouet & determinat dubitationē quandam ibi. Sed prius querendum est & c.] Prima pars habet duas. In prima Magister assignat duplicem modum missionis spiritus sancti secundum duplicem

mo-

modum missionis filii. Secundo uero prosequitur de altera. s. s. missione uisibili ibi. Et primo agamus de illo modo missionis, & c.] ubi dicit quod missio est uisibilis apparitio facta in exteriori signo, per quod monstratur missio interior. Similiter secunda pars, in qua Magister mouet dubitationem quæ habet ortum ex comparatione missionis filii & s. s. cū enim spiritus sanctus mittatur uisibiliter sicut & filius: quæstio est quare non dicitur minor patre ut filius: habet tres partes. In prima opponit & determinat, quod spiritus sanctus non debet dici ex missione minor sicut filius: quia spiritus sanctus non est unitus. Secundo occasione huius adiungit quoddam, uerū huic annexum, scilicet, quod filius ratione missionis dicitur minor seipso, ibi. Notandum autem quod filius secundum quod homo factus est & c.] Tertio docet sane intelligere quoddam uerbum dubium quod est præsentis considerationi coniunctum, quod dicit Hilarius, scilicet, quod pater secundū diuinitatē est maior filio, filius secundum diuinitatem non est minor, ibi. Hilarius autem dicere uidetur, quod pater sit & c.]

Dub. I. **N**am de filio & c.] Contra hoc, quod filius in quantum missus factus minor sit, sic obiicitur. Omnis actus secundum quem aliquem contingit fieri minorē, est indignitatis. Si ergo filius ratione missionis est minoratus: ergo missio pertinet ad Dei indignitatem. Item quodcumque aliquis de equali fit minor, mutatur: sed filius ante missionem erat equalis, & modo est minor:

ergo & c. Respon. Dicendum, quod quædam dicuntur de filio Dei per essentiam, quædam per unionem, quæ tanta fuit ut faceret hominem, Deum & deū hominem. Essentialiter loquendo, nullo modo filius Dei est minor, sed hoc dictum est per unionem: quia omnia quæ dicuntur de homine, possunt dici de filio Dei: & ita patet quod nulla ex hoc indignitas, nulla mutabilitas in eius persona: & sic soluitur utrumque obiectum: quia utraque ratio procedit intellecto quod secundum eandem naturam fieret minor, secundum quam equalis erat, & ita desineret esse equalis. Nunc autem simul est minor & equalis.

Etiā seipso minor dicitur & c.]

Videtur male dicere, quia maior diuersitas importatur per hoc quod est maior & minor: quam per hoc quod est, alius & alius: quia prima non cadit in diuinam naturam, secunda sic. Si ergo hæc est uera, filius est minor se: ergo & hæc, filius est alius & alius, & ita duæ personæ, quod non conceditur. Respon. Dicendum quod uerum est quod maiorem diuersitatem dicunt maior & minor: quia diuersitatem uirtutis & naturarum: sed ad diuersitatem naturæ quamuis sit maior, non sequitur diuersitas in persona: quia plures naturæ possunt esse in una persona: quoniam ergo in Christo cadit diuersitas naturarum, & ita uirtutum, non autem personarum: ideo dicitur maior & minor ratione diuersarum uirtutum, non autem alius, & alius, cum non habeat diuersas personas.

Missio uisibilis est apparitio, in qua manifestatur diuina persona ut operans, inhabitans, & emanans.

Art. I.
9.3. &
4.

RESP. Dicendum, qd missio uisibilis præsupponit missionem tantum superius; & superaddit differentiam, quæ est, uisibilis. Missio autem communiter (ut dictum fuit supra in præcedenti distinctione) præsupponit circa missum emanationem, & superaddit manifestationem. Et quoniam manifestatio emanationis secundum quam attenditur missio, non fit nisi super eum, quem spiritus sanctus inhabitat per effectum gratiæ inhabitantis, hinc est qd missio de ratione generali dicit manifestationem emanationis & inhabitationis. Hæc autem differentia uisibilis superueniens missioni, contrahit ipsam quantum ad principale significatum, quod est manifestatio, ideo dicit manifestationem cum apparitione, siue apparitionem manifestantem personæ emanantis inhabitationem, uel personæ inhabitantis emanationem. Unde concedo quod uisibilis missio est apparitio, sed hæc non est tota ratio, sed apparitio in qua manifestatur diuina persona, non tantum ut operans, sed etiam ut inhabitans: nec tantum ut inahabitans sed etiam ut emanans, quasi ab alio ueniens. Per primum excludit apparitionem Dei in qualibet creatura: per secundum apparitionem in ue. te. per tertium apparitionem patris: quia pater non apparuit ut emanans, siue ab alio ueniens: filius uero uel s. s. in ue. te. non apparuit ut inhabitans, sed ut se inhabitantium præmonstrans, unde auge-

lus apparebat in illis creaturis in persona Dei Et hoc probat Augustinus in 3. de Trin. dicens, Constat firmitate auctoritatis & probabilitate rationis, cum antiquis patribus dicitur deus apparuisse, uoces illas ab angelis esse factas. Et adducit auctoritates Apostoli ad Gal. 3. lex ordinata per angelos. Et ad Heb. 2. Si. n. qui per angelos dictus est sermo &c. Nec tamen dico quod ista sit ratio, quare non est missus: quia apparitio fiebat ministerio angelico: quia sicut dicit Augustinus 4. de Tri. probabile est quod illa columba, in qua apparuit s. s. secundum ministerium angeli moueretur. Unde idem in 4. de Trin. in fine dicit, Super hoc aliquid inuenire difficile est, & temere affirmare non expedit. Quomodo tamen ista siue rationali siue intellectuali creatura potuerunt fieri, non uideo. Et ita patet quod non qualibet apparitio est missio, patet etiam responsio ad duas rationes primas.

AD ILLUD, quod obiicitur tertio, quod non sit apparitio: quia deus est inuisibilis. Dicendum, quod apparere est dupliciter: uel in se, & sic conuenit corporali: uel in alio, & hoc dupliciter, uel sicut causa in effectu, uel sicut signatum in signo: & hoc tertio modo, missio est apparitio, & secundum hunc modum non conuenit omni creaturæ.

AD ILLUD, quod ultimo obiicitur, quod apparitio non est manifestatio, dicendum, quod cum dicitur missio non est manifestatio, non intelligitur actu sed habitu, quia aliquid fit uel ostenditur, in quo potest personæ emanatio

natio manifestari, & hoc quidem de se importat apparitio. AD ILLUD, quod obiicitur in contrarium, qd præcise sit apparitio. Dicendum, qd non accipit totam rationem missionis: quia mitti non est tantum mente percipi, sed mente percipi, ut ab alio emanans, & in aliquo inhabitans. Similiter ad illud, mitti inuisibiliter, est manifestari per effectum inuisibilem, dicendum, qd manifestari non dicit totam rationem. AD ILLUD, quod obiicitur, qd in missione spiritus sancti in specie columbæ non fuit nisi apparitio. Dicendum, quod quamuis ibi non fuerit donatio spiritus sancti, fuit tamen manifestatio prius dati, & tunc inhabitantis in Christo, & quiescentis, & ab alio procedentis: & ita tota & perfecta ratio missionis, sed ex hoc non sequitur, qd qualiscunque apparitio sit missio uisibilis, omnis tamen uisibilis missio est apparitio &c.

QUESTIO II.

Ad quid proficit uisibilis missio spiritus sancti?

AD quid sit utilis missio uisibilis. Et constat, qd ad efficiendum nihil confert: quia exterior apparitio, nihil interius operatur. Quod etiam non sit utilis ad innotescendum ostenditur sic. Aut est ad manifestandum personæ alicuius emanationem, aut inhabitationem. Non inhabitationem: quia nemo scit utrum odio uel amore dignus sit, & ita nemo utrum deus in eo habitet cognoscit. Et iterum quæ utilitas est, esto quod sciat deum aduenisse, tamen cum ignoret permansurum, nulla uidetur. Non ad manifestandum alicui-

ius personæ emanationem: quia cum illa notitia omni tempore sit necessaria, scilicet tempore legis scriptæ, & nunc uidetur quod & tunc & nunc deberet esse missio uisibilis. Queritur ergo quare solum tempore ecclesiæ primitiue. ITEM. Quantumcunque appareat in creatura, non innotescit nisi reuelatio adfit, sed cum adesset reuelatio interior, uentum est ad cognitionem ueriores, & certiores quam quæ est a sensu, si ergo habens cognitionem certam non indiget occupari circa cognitionem imperfectam: ergo uideatur, qd exterior apparitio omnino superfluat. ITEM. Probat etiam, qd impediatur sic. Affectus circa bona uisibilia occupatus, minus surgit ad bona inuisibilia: ergo similiter intellectus: ergo si debet ad perceptionem inuisibilium eleuari, non debet ei fieri ostensio uisibilium, qd si fiat, uidetur potius impediri quam iuari. ITEM. Si missio est ad innotescendum, cum triplex sit in nobis uis cognitiua. s. sensus exterior, & imaginatio, & intellectus, & secundum hanc triplicem uim triplex assignetur uisio prophetalis, pari ratione uidetur qd triplex missio deberet distinguui. Præterea cum missio sit ad manifestationem inhabitationis, & filius inhabitet sicut s. s. quare non est missio uisibilis ad manifestandum illam?

SED CONTRA. Quod sit utilis ad innotescendum uideatur: quia cognitio nostra incipit a sensu: ergo si debemus eleuari ad perceptionem intelligibilium, congruum & perutile est quod aliquo modo præuia sit excitatio

Grego. in præfat. Nativitas Domini.
 In sensu per signum. Et hoc est, quod dicit Greg. dum uisibiliter Deum cognoscimus, per hunc in uisibiliū &c. **ITEM.** Sicut miracula ostendunt diuinam potentiam, ita signa diuinam præsentiam: sed utile fuit & per necessarium fidem nostram manuduci per miracula ad cognitionem diuinæ potentie: ergo pari ratione per aliqua signa uisibilia ad cognitionem diuinæ præsentie. **ITEM.** Missio est ad redimendum hominem perditum, sed homo est perditus secundum naturam uisibilem, & inuisibilem: ergo missio secundum utranque est utilis. **ITEM.** Familiarius offert suam præsentiam, qui se offert secundum sensum & intellectum, quam quod secundum alterum tantum: sed hoc maxime expediebat hominibus, ut conuerterentur ad Deum, ergo &c.

RESOLVTIO.

Ad manifestandum emanationem, & inhabitationem ne dum secundum sanctificationis sufficientiam, sed & secundum plenitudinis redundantiam.

RESP. Dicendum, quod missio filii uisibilis propriam & maximam habuit utilitatem, sicut patet in Tertio. Sed nunc de spiritu sancto dicendum, quod eius missio uisibilis utilis est ad manifestandum & emanationem, & inhabitationem, sed non qualescunque inhabitationem, nec in omni genere personæ. Propterea intelligendum quod est inhabitatio duplex. scilicet secundum sanctificationis sufficientiam, & secundum plenitudinis redundantiam. Illa quæ est secundum sanctificationis sufficientiam, interior inuisibi-

liter latet. Quæ uero secundum redundantiam, exterius apparet: & ideo talis inhabitatio in signo uisibili & exteriori manifestari debet, sicut factum est in apostolis. Similiter intelligendum quod duplex est genus credentium. Quidam. n. uolunt signa, utputa sensuales. Quidam intelligentiam quærentes, utputa, iam prouecti. Quærentes signa, ut per hæc manducantur ad intelligibilia, per tales utilis est missio uisibilis ad manifestandum inhabitationem plenitudinis redundantis, & hoc personis manuducendis per sensum.

Ex hoc patet primum, quare. scilicet non fuit missio uisibilis tempore legis scriptæ: quia non erat missio in plenitudine, quoad usque uenit plenitudo temporis. Patet etiam quare modo non datur siue mittitur uisibiliter: quia iam manuducti sumus ad fidem, unde sicut cessauerunt miracula: ita exteriora signa.

Quod dicitur, quod nemo scit utrum odio uel amore dignus sit: uerum est, nisi deus dignetur ostendere, & tunc ostendebat: & hoc perutile erat ad fidem roborandam, & deuotionem excitandam. **AD ILLUD,** quod obiicitur quod necessaria est aliqua reuelatio. Dicendum, quod uerum est, nec tamen superfluit apparitio, quia excitat intellectum ad inquisitionem, & sic excitando præparat ad reuelationem, & post reuelationem, excitat ad dilectionem, reuelatio autem & si sit interior cognitio, tamen adhuc est uia toris, & ideo non euacuat cognitionem apparitionis. **AD ILLUD,** quod obiicitur, quod uisibilia impediunt affectum. Dicendum, quod uisibilia possunt dupliciter considerari, uel

uel ut res absolute, uel ut signa, & nutus ducentia in aliud. Primo modo si amenur, uel si considerentur, retardant intellectum, & affectum. Secundo modo iurant: & sic est in apparitione uisibili: quia ibi consideratur creatura, ut signum faciens aliud in intellectum uenire. **AD ILLUD,** quod obiicitur, quare non est triplex genus missionis, secundum triplex genus cognitionis: Dicendum, quod & si cognitio sit de ratione missionis, non tamen quæcunque, uel cuiuslibet, sed inhabitantis. Et quia duplex est modus inhabitandi, ut præhabitum est: ideo tamen est duplex modus mittendi, licet plures sint modi cognoscendi. Vel aliter dicendum, quod Deus in uia non cognoscitur, nisi aut in effectu, aut in signo. Si in effectu, cum effectus ille sit gratia gratumfaciens, quæ in sola cadit mente, sic est missio inuisibilis. Si in signo, cum signum sit quod offert se sensui, sic est uisibilis. Quia uero imaginaria, est earum rerum quarum imagines in interiori sensu exprimuntur, Deus autem non est talis: ideo de eo non est ponere huiusmodi cognitionem. **AD ILLUD,** quod ultimo queritur, quare non fuit missio uisibilis ad manifestandam inhabitationem filii. Dicendum, quod filium inhabitare est dupliciter, aut per gratiam unionis, aut per gratiam sanctificationis. Primo modo non fuit necessaria manifestatio, siue uisibilis missio: quia plenissime erat in homine sibi unito, in quo operabatur opera uisibilia, in quibus manifestabatur: & ideo non oportebat alia signa uisibilia adhiberi.

Secundo uero modo non habuit missionem manifestantem inhabitationem talem: quia sanctificatio appropriatur spiritui sancto: unde sufficebat esse missionem uisibilem ad manifestandum ipsius inhabitationem, cui sanctificatio appropriat, cum inhabitatio filii, & spiritus. scilicet sint indiuersa: manifestato, quod in homine inhabitet, scilicet. scilicet. sufficienter ostenditur, quod & filius, &c.

QUESTIO III.

An conuenienter filius in creatura rationali uisibiliter missus est Spiritu uero sanctus in irrationali s. colūba, igne, & flatu?

Quibus modis fit missio uisibilis. Et accipiuntur diuersi modi ex scripturis. Filius. n. uisibiliter apparuit in creatura rationali, ut in homine: spiritus uero sanctus in irrationali, utputa in colūba, igne, & flatu. Queritur ergo de diuersitate horum modorum apparendi, & uideretur, quod non fuerunt conuenientes hoc modo. Spiritus sanctus est æque nobilis persona, ut filius: ergo in æque nobili creatura debet manifestari, ut filius. **ITEM.** Si filius per assumptionem humanitatis, siue apparitionem in forma serui est minor patre, imo factus minor angelis: ergo multo fortius. scilicet. ex apparitione in igne non tamen minor deo, sed homine etiam: sed hoc nullo modo congruit: ergo non congruit spiritui sancto apparere in creatura irrationali. **SI TU DICAS,** quod filius apparuit in homine assumpto, & unito: spiritus autem sanctus non est colūbæ unitus, uel igni. Contra, unio nihil aufert diuinitati: ergo

propter unionem non debet dici minor. Si ergo dicitur minor, hoc est propter apparitionem: ergo &c. **ITEM.** Videtur, quod scilicet fuit unitus: quia spiritus sanctus apparebat in illa columba, & non in alia: & rursus apparebat ipse ibi non alia persona: ergo alio modo erat in illa quae pater, & filius, & aliter in illa, quae in alia: sed aliter non potuit esse in illa, quae alia persona quantum ad substantiam, nec quantum ad operationem, quia eadem est substantia, & operatio in Trinitate: ergo quantum ad unionem, ergo &c. **SI TRIVOCAS,** quod apparuit sicut in signo, tunc quaero, aut illud signum fuit a natura, aut ab institutione. Si a natura, tunc pari ratione, & omnia alia columba. Si ab institutione: quaeritur quis instituit. **ITEM.** Filius apparuit invisibiliter uno modo tantum, & in una creatura: quaeritur quare non similiter scilicet. Et videtur, quod ita deberet esse: quia sicut in filio nulla cadit varietas, imo omnimoda uniformitas, ita & in scilicet. ergo debuit apparere tantum in una specie. **ITEM.** Filius tamen semel apparuit invisibiliter: quia tantum semel est incarnatus non amplius. Quaeritur ergo unde hoc est, quod scilicet pluries apparuit, ut puta, non tantum semel in igne, sed etiam in specie columbae. **SI DICAS,** quod illa, in quibus scilicet apparuit statim esse desierunt post apparitionem, & ideo oportuit rursus alia fieri: Tunc ergo videtur, quod nec illa columba fuerit vera, nec ignis: cum tam columba, quam ignis habeat virtutem permanendi, & si hoc in illa apparitione non fuit, tunc ergo non fuerunt ve-

ra, sed falsa, & non fuerunt apparitiones, sed praestigia, & illusiones, sicut sunt phantasmata demonum, & aliorum magorum.

VTIMO quaeritur quare tot modis apparuit. scilicet & quare in alia specie in capite, quam in membris, ut in Christo, & Apostolis.

RESOLUTIO.

Et quidem: cum filius apparuerit ut mediator, Spiritus autem sanctus ut doctor.

RESPON. Dicendum, quod finis imponit necessitatem his, quae sunt ad finem: ideo modus apparendi sumendus est iuxta finem apparitionis. Apparuit autem filius in carne, ut esset mediator: spiritus vero sanctus, ut doctor. **IOAN. 15** Cum venerit deus, uolote. Ad mediationem autem necessaria est extremorum separatorum concursio, & in una unio, sicut patet: & ideo filius in creatura apparuit, ut unitus. Ad eruditionem autem ignorantium interuenit signum, ideo scilicet apparuit in creatura, ut signatum in signo. Quoniam ergo nihil est Deo perfecte unibile, nisi beatificabile, & hoc solum est substantia rationalis: ideo filius in sola substantia rationali apparuit. Quia uero usui significationis purae, conuenit creatura irrationalis magis, quam rationalis, ne forte crederetur unita, non tantum significans: ideo scilicet apparuit in creatura irrationali, quae aliquo modo haberet rationem significandi, & exprimendi, sicut flatus significat spirationem, ignis uero dilectionem. Rursus, quoniam ad perfectam mediationem requiritur, quod mediator sit unus, & quod unio sit inseparabilis: filii

fili apparitio singularis fuit & indiuisibilis. Sed econtra: quia non potest scilicet perfecte significari in uno signo: ideo oportuit plura: & ideo filius uno modo apparuit, sed scilicet pluribus.

HIS uisis facile est respondere ad obiecta. Nam ad illud, quod primo obiicitur quod aequae nobilis est persona scilicet. Dicendum, quod nihil facit nobilitas apparentis, sed finis apparitionis: quia ille ut mediator, iste ut eruditor, siue doctor: ideo filius, ut in homine assumptus scilicet. ut in creatura, & signo. **AD ILLUD,** quod obiicitur, quod scilicet debet dici minor, sicut & filius. Dicendum, quod minoritas illa non dicitur de filio ratione diuinitatis, sed ratione unionis, & consionis idiomatum: quia filius factus est homo passibilis, sed scilicet non est factus columba: **AD ILLUD,** quod obiicitur, quod est unitus columbae, dicendum, quod est unio secundum ueritatem, & est unio secundum intentionem: primo modo ununtur illa, quae ununtur in natura, uel persona: secundo modo ununtur significatum, & signum, & hoc modo unita est persona scilicet illis formis in quibus apparuit. Si autem quaeratur unde ueniebat talis unio, dicendum, quod dispositiue a proprietatibus creaturae in quibus nata erat persona scilicet. declarari, sicut flatus spiritum, ignis amorem, columba donum propter fecunditatem. Sed completiue ueniebant haec a diuina ordinatione, quae ordinauit creaturas ad hoc, non instituendo, sed simul formando & instituendo, et ad hoc solum formabat: quia tam columba quam ignis simul cum

apparitione etiam incepit & desierit. Ex hoc patet quod scilicet non tantum semel apparuit, sed pluries, filius autem non: quia columba, & ignis statim post apparitionem esse desierunt, non autem homo. Ex hoc patet etiam, quod si columba illa, & ignis essent uerum corpus, tamen nec columba fuit uera columba: quia statim desierit, sed similitudo columbae. Similiter nec ignis, uerus ignis: quia non comburebat. Nec tamen ibi erat aliqua illusio: quia non erat ibi aliqua falsitas in significando. Offerebatur enim sensui ad significandum, quod uere ibi erat: & quia magis attendebatur ratio significandi, quam existendi: ideo tam diu durauit quam diu significare potuit, uel officium signi impleuit. Et quia eadem uel formata est columba, mota, & conseruata: statim ut uis illa desierit mouere, columba & ignis desierit esse. **AD ILLUD,** quod ultimo quaeritur, quare tot modis apparuit. scilicet. dicendum, quod apparitio scilicet fuit ad manifestandam plenitudinem redundantiae, ut prius habitum est, & quoniam redundantia potest esse triplex: ideo tribus modis apparuit: potest enim esse haec plenitudo per redemptionem, & ita fuit in Christo, & haec est perfecta gratia per omnem modum. Ideo in Christo apparuit in columba: quia erat pretium redemptionis primogenitorum, & erat animal integrum & perfectum. Potest etiam esse per uitae influentiam quantum ad sensum & motum, & hoc mediantibus sacramentis: & haec plenitudo est in sacer-

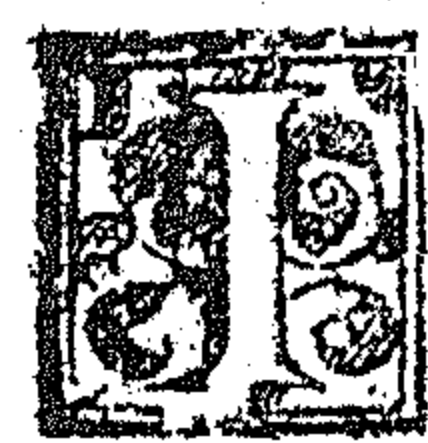
LIBRI PRIMI
sacerdotibus: & ideo datus est eis spiritus sanctus in specie flatus. Ioan. 20. Insufflauit in eos dicens. Accipite spiritum sanctum; quorum remis. peccata &c. Potest etiam tertio modo esse per cognitionis administratio-

nem siue doctrinam, & hæc plenitudo est in apostolis & doctoribus, & ideo spiritus sanctus apparuit eis in linguis igneis. Ex his patet responsio, & sufficientia modorum apparenti, & obiectorum.

DISTINCTIO XVII.

PARS PRIMA.

De inuisibili Spiritus sancti missione.

MAM nunc accedamus ad assignandam missionem spiritus sancti, qua inuisibiliter mittitur in corda fidelium. Nam ipse spiritus sanctus, qui Deus est, ac tertia in Trinitate persona (ut supra ostensum est) à patre, & filio, ac semetipso temporaliter procedit, id est, mittitur ac donatur fidelibus. Sed quæ sit ista missio siue donatio, vel quomodo fiat, considerandum est.

Præmittitur quiddam ad hanc ostensionem necessarium.

Cap. 7. Hoc autem ut intelligibilius doceri, ac plenius perspicui valeat, præmittendum est quiddam ad hoc valde necessarium. Dicitur quidem supra, & sacris auctoritatibus ostensum, quod spiritus sanctus amor est patris, & filii, quos se inuicem amant, & nos. His autem addendum est, quod ipse idem spiritus sanctus est amor, siue charitas, qua nos diligimus Deum, & proximum: quæ charitas cum ita est in nobis, ut nos faciat diligere Deum & proximum, tunc spiritus sanctus dicitur mitti vel dari nobis: & qui diligit ipsam dilectionem qua diligit proximum, in eo ipso Deum diligit: quia ipsa dilectio Deus est, id est, spiritus sanctus.

Auctoritatibus ita esse confirmat.

1. Io. 4. Ne autem in re tanta aliquid de nostro influere uideamur, sacris auctoritatibus quod dictum est corroboremus. De hoc Augustin. in 8. Lib. de Trin. ait, Qui proximum diligit, consequens est ut ipsam præcipue dilectionem diligat. Deus autem dilectio est: consequens ergo est, ut præcipue Deum diligat. Itē in eodē, Deus dilectio est ut

ait Ioan. Apostol. Ut quid ergo imus & currimus in subli-

mit

DISTINCTIO XVII.

161

miæ celorum, & ima terrarum, quærentes eum qui est apud nos, si nos apud eum esse uelimus? Nemo dicat non noui quid diligam, diligat fratrem, & diligat eandem dilectionem, Magis enim nouit dilectionem qua diligit, quam fratrem quem diligit. Ecce iam potes notiorum Deum habere, quam fratrem. Plane notiorē, quia presentiorē, quia interiorē, quia certiorē. Amplectere dilectionem Deum, & dilectione amplectere Deum. Ipsa est dilectio, qua omnes bonos angelos, & omnes Dei seruos consociat vinculo sanctitatis. Quanto ergo saniores sumus à tumore suberbiæ, tanto sumus dilectione pleniores: & qua nisi Deo, plenus est, qui plenus est dilectione? His uerbis satis ostendit Aug. quod dilectio ipsa qua diligimus Deum vel proximum, Deus est. Sed adhuc apertius in eodem Libro subdit, Dilectionem quantum commendat Ioannes Apostolus, attendamus. Qui diligit, inquit, fratrem, in lumine manet, & scandalum in eo non est. Manifestum est, quod iustitiæ perfectionem in fratris dilectione posuerit. Nam in quo scandalum non est, utique perfectus est. Et tamen uidetur dilectionem Dei tacuisse: quod nunquam faceret, nisi quia in ipsa fraterna dilectione uult intelligi Deum. Apertissime enim in eadē epistola paulo post ait ita: Dilectissimi diligamus inuicem, quia dilectio ex Deo est: & omnis qui diligit, ex Deo natus est, & cognouit Deum. Qui non diligit, non cognouit Deum, quia Deus dilectio est. Ista cōtextio satis aperte declarat eandem ipsam fraternam dilectionem (nam fraterna dilectio est, qua diligimus inuicem) non solum ex Deo, sed etiam Deum esse, tanta auctoritate prædicari, scilicet Ioannis. Cum ergo de dilectione diligimus fratrem, de Deo diligimus fratrem: nec fieri potest ut eandem dilectionem non præcipue diligamus, qua fratrem diligamus, quoniam Deus dilectio est. Item, Qui non diligit fratrem, non est in dilectione: qui non est in dilectione, non est in Deo, quia Deus dilectio est. Ecce aperte dicit, fraternam dilectionem Deum esse.

Quod fraterna dilectio non sit, nisi spiritus sanctus.

Cum autem fraterna dilectio sit Deus, nec pater est, nec

S. Bon. Lib. Primi.

X filius

Ca. 17. *filii, sed tantum spiritus sanctus, qui proprie in Trinitate dilectio vel charitas dicitur. Vnde Aug. in 15. Lib. de Trinitate. Si in donis Dei nihil est maius charitate, & nullum est maius donum Dei quam Spiritus Sanctus, quid consequentius est, quam ut ipse sit charitas, quae dicitur & Deus, & ex Deo? Ita enim ait Ioan. Dilectio ex Deo. Et paulo post, Deus dilectio est. Vbi manifestat eam se dilectionem dixisse Deum, quam dixit ex Deo. Deus ergo ex Deo est dilectio. Item in eodem Ioannes volens de hac re apertius loqui, In hoc, inquit, cognoscimus quia in ipso manemus, & ipse in nobis, quia de spiritu suo dedit nobis. Spiritus itaque sanctus, de quo dedit nobis, facit nos in Deo manere, & ipsum in nobis, hoc autem facit dilectio. Ipse est ergo Deus dilectio. Ipse igitur significatur ubi legitur, Deus dilectio est. Ex his ergo apparet, quod Spiritus Sanctus charitas est.*

Quomodo dictum sit illud, Deus charitas est.

Sed ne forte aliquis dicat illud esse dictum per expressionem causae, Deus charitas est, eo scilicet quod charitas sit ex Deo, & non sit ipse Deus: sicut dicitur, Deus nostra patientia est, & spes: & non quod ipse sit ista, sed quia ista ex Deo sunt: occurrit Aug. ostendens hoc non esse dictum per causam, sicut illa, in 15. Lib. de Trin. dicens, Non dicturi sumus charitatem non propterea esse dictum Deum, quod ipsa charitas sit vlla substantia, quae Dei digna sit nomine, sed quod donum sit Dei: sicut dictum est de Deo, Tu es patientia mea. Non utiq; ideo dictum est, Tu es patientia mea, quod Dei substantia est nostra patientia, sed quia ab ipso nobis est. Vnde alibi: Ab ipso est patientia mea. Hunc enim sensum facile refellit scripturarum ipsa locutio. Tale est. n. Tu es patientia mea: quale est, Domine spes mea: & Deus meus misericordia mea: & multa similia. Non est autem dictum. Domine charitas mea, aut tu es charitas mea, aut Deus charitas mea: sed ita dictum est, Deus charitas est, sicut dictum est, Deus spiritus est: hoc qui non discernit, intellectum a domino, non expositionem querat a nobis. Non enim apertius quicquam possumus dicere: Deus ergo charitas est. Ex praedictis clarescit, quod Spiritus Sanctus charitas est, qua dili-

1. Io. 4.
Ioan. 4

gimus

gimus Deum & proximum, vnde facilius est nobis ostendere, quomodo Spiritus Sanctus mittatur, siue detur nobis.

Quomodo Spiritus Sanctus mittatur, uel detur nobis.

Tunc enim mitti vel dari dicitur, cum ita in nobis est, ut faciat nos diligere Deum & proximum: per quod manemus in Deo, & deus in nobis. Vnde Aug. hunc missionis modum insinuans in 15. Lib. de Trin. Aug. ait, Deus Spiritus Sanctus qui procedit ex Deo, cum datus fuerit homini, accendit eum ad diligendum Deum & proximum, & ipse dilectio est. Non enim habet homo vnde diligat Deum, nisi ex Deo. Ecce quomodo datur, vel mittitur nobis Spiritus Sanctus, secundum quod dicitur datum, siue donum. Quod donum commendat Aug. explanans apertius quomodo detur, in eodem Libro. Dilectio, inquit, Dei diffusa est in cordibus nostris, ut ait Apostolus, per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis. Nullum est isto dono Dei excellentius. Solum est quod diuidit inter filios regni, & filios perditionis. Dantur & alia per Spiritum munera, sed sine charitate nihil profunt. Nisi ergo tantum impatiatur cuiquam Spiritus Sanctus, ut eum Dei & proximi faciat amatorem, a sinistra non transfertur ad dexteram. Neque Spiritus Sanctus proprie dicitur donum, nisi propter dilectionem: quam qui non habuerit, & si loquatur omnibus linguis, & habuerit prophetiam, & omnem scientiam, & omnem fidem, & distribuerit omnem substantiam suam, & tradiderit corpus suum ita ut ardeat, non ei prodest. Quantum ergo bonum est, sine quo ad eternam vitam neminem tanta bona producunt? Ipsa vero dilectio uel charitas (nam unius rei nomen est utrunq;) perducit ad regnum. Dilectio ergo, quae Deus est, proprie ex Deo est, Spiritus Sanctus est: per quem diffunditur in cordibus nostris Deus charitas, per quam nos tota inhabitat trinitas. Quocirca rectissime Spiritus Sanctus, cum sit Deus, vocatur etiam donum Dei. Quod donum proprie quid nisi charitas intelligendum est, quae perducit ad Deum, & sine qua quodlibet aliud Dei donum non perducit ad Deum? Ecce hic aperitur quod supra dictum erat, scilicet quod charitas sit Spiritus Sanctus, & donum excellentius: &

Idē ubi
supr. c.
17. &
18.
Rom. 8

Matth.
25.

quomodo hoc donum, id est, spiritus sanctus detur nobis scilicet cum ita impartitur alicui, id est ita habet esse in aliquo, ut eum faciat Dei & proximi amatorem. Quod cum facit, tunc dari dicitur sine mitti alicui: & tunc ille dicitur proprie habere spiritum sanctum.

Erminata parte, in qua Magister egit de processione s. i. uisibili in hac parte agit de inuisibili. Et diuiditur hæc pars in duas. In prima determinat Magister s. i. inuisibilem missionem secundum suam opinionem. In secunda uero, quia sua opinio habuit multos impugnatores, ponit opinionem suam defensionem ibi. *Hic queritur si charitas s. i. est &c.* Prima iterum pars habet duas. In prima missionem spiritus sancti inuisibilem notificat. In secunda confirmat ibi. *Ne autem in re tanta aliquid de nostro &c.* Item, prima pars, in qua notificat: habet duas, in quarum prima prædicat suam intentionem, ibi. *Iam nunc accedamus ad assignandam &c.* In secunda supposito, quod spiritus sanctus sit amor quo diligimus Deum, & proximum; ostendit ipsum inuisibiliter mitti, quando in nobis efficit hunc effectum, & hoc facit ibi. *Hoc autem intelligibilis &c.* Similiter secunda pars in qua positionem suam confirmat: habet quatuor partes. In prima ostendit, quod amor quo diligimus Deum, est similiter amor quo diligimus proximum. In secunda uero ostendit, quod amor ille proprie est s. i. ibi. *Cum autem frater noster uisibilis sit Deus &c.* In tertia ostendit, quod s. i. est charitas non causa uicij, sed essentialiter, &

formaliter loquendo, ibi. *Sed ne forte aliquis dicat illud dictum etc.*

Quarto & ultimo ostendit tanquam manifestatum iam, quod spiritus sanctus tunc mittitur inuisibiliter quando nos facit Dei & proximi dilectores, ibi. *Ex prædictis clarescit, quod spiritus sanctus &c.*

Qui proximum diligit, &c. VI Dub. 1.

Quæritur ista consequentia non ualere. Quamuis enim possibile sit dilectionem diligere, non tamen est necesse quod aliquis diligat eam: multa enim frequenter amamus, que nolumus amare.

Item, dubitatur de ista consequentia: qui diligit dilectionem, consequens est, ut Deum diligat.

Quia, aut intelligit de increata, aut creata. Si de creata, nihil ualet, diligit quid creatum: ergo in creatum. Si de increata, tunc in nullo concordat cum priori sententia; quia dilectio qua diligit proximum, est dilectio creata. R. n. Dicendum, quod utraq; consequentia bona est in proposito. Quidam enim est amor in quo non est quietatio, nec delectatio, nec complacentia: ut puta ille qui est ex puritate corruptionis, cui ratio obstitit. Quidam uero est amor qui est cum dilectione, complacentia, & quietatione: & in tali amore non est tantum acceptio rei amate; imò est ipsius amoris, &

talis amor est charitas, & ratio sequitur, qui amat proximum, amat dilectione. i. acceptat. Sed quoniam bene sequitur, qui acceptat aliquid ex se, mul-

multo magis acceptat illud in quo inuenit rationem dilectionis: si dilectio eo ipso quo dilectio acceptat, maior dilectio magis acceptat. Cum ergo dilectio nostra sit dilectio exemplata, & dilectio diuina ut exemplar omnis rectæ dilectionis, & in illa est prima, & summa ratio omnis acceptationis: hæc est quæ sequitur, quæ qui diligit dilectionem, diligit deum. Unde Augustinus arguit ex hac suppositione, quod prior ratio acceptationis est in dilectione exemplata, non exemplata; & ex hoc patet secunda.

Dub. 2. *Et eiam potes notiozem Deum &c.*

Videtur hoc falsum: quia i. Timotheo 6. dicitur de deo, quod iucem habitat inaccessibile. Preterea de fratre nouit quod est, de Deo uero non nouit quod est, sed si est: ipse autem non loquitur quantum ad cognitionem si est. R. n. Dicendum, quod aliquid magis certitudinaliter cognosci, est dupliciter: quia certitudo cognitionis est secundum presentiam; aliquid autem præsens est dupliciter: aut quantum ad rationem cognoscendi, aut quantum ad substantiam cognoscibilis. Quantum ad substantiam deus est præsentior cuilibet re: quæ aliqua alia res: quantum autem ad rationem cognoscendi hoc est dupliciter.

Aut a parte cognoscibilis sicut est presentior cæco & tamen cæcus est absens lumine, sic deus est presentior quam frater. Si autem a parte cognoscētis, sic presentior est frater: quia presentior est oculis carnis quorum cognitio uiget secundum statum presentem. Aliter potest dici, quod presentior est aliquid dupliciter in ratione cognoscibilis, uel secundum effectum, uel secundum se. Secundum se, notior est frater, secundum effectum notior

est deus. Quia effectus diuinus qui est dilectio, inerat ipsam animam, & ei est presentior, & magis cognoscitur quam frater.

Qui diligit (inquit) fratrem, in lumine manet &c. Videtur hoc

Dub. 3. uerbum i. Ioan. 2. positum, improprie dictum, quia lumen respicit cognitionem, sicut calor affectionem: ergo magis deberet dicere, manet in calore, quam manet in lumine. Respon. Dicendum, quod luminis est manifestare,

Manifestare autem aliquid alicui est dupliciter, aut sicut uiam cognoscendorum, aut sicut uiam agendorum. Primum est per scientiam, & contra illud lumen opponitur tenebra ignorantie simplicis. Secundum est per gratiam, Unde i. Ioan. 2. Unctio docebit uos de omnibus: & contra illud est tenebra malitiae, siue peccati; & de hoc lumine, & de his tenebris loquitur Beatus Iohannes, quod patet in textu. Et Ecclesiastici 11. Error, & tenebre peccatoribus concreta sunt: & quoniam charitas semper est cum gratia, alia uirtutes non, ideo dicit. Qui amat, manet in lumine, per appropriationem.

Si deus Deum nihil est manet charitate &c. Videtur dicere falsum, quia sapientie donum ponitur excellentissimum inter omnia dona: uel si idem est charitas & sapientia, charitas non retinet prerogatiuam inter dona.

Item, queritur de consequentia, si charitas est precipuum inter dona dei, & nullum maius est quam si est ergo si est charitas. Aut ergo loquitur de charitate creata, aut increata. Si de increata: tunc ergo est ac idem per idem. Si de creata, tunc est ulla

ut consequentia: quia non ualeat, quod si creata est charitas maior inter dona creata, quam sit s. s. Resp. dicendum, quod praedicta auctoritas Augustini potest intelligi de charitate creata, & increata: & pro utraque habet ueritatem. Si de increata, certum est. Si de creata, maximum est inter dona: quia plus habet in se de ratione bonitatis, siue de ipsa bonitate, quam aliquod donum, loquendo praecise. Quaedam. n. dona sunt quae sunt sine charitate, & hoc quidem certum est, quod minora sunt. Quaedam praesupponunt charitatem uelut donum sapientiae. Charitas enim est, quae dat sensum gustui, ut sapiant ei bona aeterna. Unde sapientia super addit quamdam ulteriorem uirtutem, quae habilitat: quae comparata ad charitatem minus bona est, sed prout claudit charitatem, maius bonum est ratione eius quam praesupponit, & ita patet quod charitas (praecise loquendo) excellentissimum donum est: sapientia uero praesupponendo siue implicando donum charitatis, dicitur excellentissimum. AD ILLUD, quod obicitur de consequentia. dicendum, quod utroque modo bona est. Si enim intelligatur de charitate increata, sic ipsa est donum primum & praecipuum, & s. s. est huiusmodi: ergo oportet, quod ipsa sit s. s. quia quod per superabundantiam dicitur, uni soli conuenit. Si autem de charitate creata, tunc consequentia Aug. intelligenda est a parte nominis sic. Si charitas creata est maximum inter dona creata, & s. s. maximū

est donorum: ergo melius nominatur nomine doni excellentissimi, quam alio: consequens ergo est ut s. s. sit charitas, sed non creata, imo illa quae deus est.

Non utique ideo dictum est &c.] *Dub. 5.*

Quod dei substantia est nostra patientia. Videtur male dicere: quia charitas qua nos diligimus Deum, non est ipse Deus: nisi intelligamus quo diligimus exemplariter: uel causaliter: ergo cum simile sit de patientia, uidetur quod Aug. male destruit illud simile. Item, cum deus faciat nos diligentes: sicut patientes, quare non dicitur deus charitas nostra, sicut patientia nostra. Rñ. dicendum, quod deus est charitas & essentialiter, & causaliter. Essentialiter, quia in se amor est. Causaliter, quia in nobis amorem efficit. Sed deus non est patientia essentialiter, sed solum causaliter: & ideo scriptura istud diuersum modum innuens, dicit Deum esse patientiam nostram, & deum esse charitatem, sine additione. Ratio autem huius est, quod quidam habitus dicunt incompletionem, sicut patientia, spes, & huiusmodi, quae non cadunt in deo per essentialitatem, sed per causam: quia homines sunt a deo. Quidam autem sunt habitus dicentes complementum, & homines sunt in deo essentialiter, sicut charitas, & sapientia, & homines. Notandum autem quod Aug. uult dicere, quod deus est charitas essentialiter: sed ipse non uult dicere, quod sit charitas nostra essentialiter, sed causaliter: & exemplariter. Quauis. n. omnes uirtutes habeant exemplar cognoscituum in Deo, & omnes hnt exem-

exemplar secundum similitudinem longinquam: tamen quaedam uirtutes non habent sibi correspondens in Deo per omnia, sicut patientia: quae duo dicit scilicet passionem, & superferri passionibus. Quantum ad primum, non habet in Deo correspondens, sed quantum ad secundum solum. Charitas autem habet amorem sibi in deo per omnia correspondentem: & amorem, non tantum essentialem, sed etiam personalem: & ideo dicunt auctoritates, quod spiritus sanctus est charitas qua diligimus deum: & ablatius qua dicitur habitudinem non tantum causae efficientis, sed etiam formalis, non perficientis, sed exemplantis.

Dub. 6. Solum est, quod diuidit inter filios regni &c.] Videtur hoc male dicere de dono charitatis, quia aut loquitur de diuisione quantum ad cognitionem, aut quantum ad ueritatem. Si quantum ad ueritatem, hoc falsum est, quia non solum in charitate, sed etiam in fide gratuita, & spe differunt. Si quantum ad cognitionem, tunc minime diuidit, quia nescitur quis hoc donum habeat. Resp. Dicendum quod omnia dona uirtutum possunt esse informia praeter charitatem: & quoniam possunt esse informia, possunt esse in iuuis, & peccatoribus: & ideo in illis nunquam separantur ab inuicem, sed charitas nunquam potest esse informis, nec esse cum peccato: quia actus eius est diligere propter se, & super omnia, qui remouetur per omne peccatum: & ideo dicit Aug. quod sola charitas di-

stinguit, loquendo de distinctione in uniuersali. Quod obicitur de fide gratuita, siue formata, concedo, quod distinguit, sed tamen hoc non habet quia fides, sed quia gratuita, & ita ex hoc, quod charitati coniuncta, & sic patet illud.

Et tradiderit corpus suum, ita ut &c.] Videtur male dicere, quia dominus dicit. Ioan. 15. Maiorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat pro ouibus suis &c. ergo si hoc est maximum opus charitatis, impossibile est quod fiat sine charitate. Resp. Aliqui dicunt, quod Apostolus dicit per impossibile: posito enim ad hoc, quod aliquis hanc poenam pateretur sine charitate pro Christo, adhuc non prodesset sibi. Credo tamen quod ex industria naturalium, & aliqua gratia gratis data, possent sustinere pro fide Christi mortem etiam sine charitate, sicut haereticus sustinet per errorem: Et quod dicit dominus, quod illud est summæ charitatis, hoc dicit quantum ad signum & exteriorem ostensionem: signa tamen sunt fallibilia: & ideo non necessario oportet, quod si aliquis mortem sustinet pro Christo, siue pro eius fide, quod habeat charitatem. Credo tamen quod si aliquis pro Christo sustineret mortem, qui non magnum haberet obicem, quod

disponeret se ad gratiam susceptionem, ita quod daretur sibi charitas.

An praeter donum increata charitatis, ponendum sit et donum charitatis creata?

De intelligentiam huius partis quatuor quaeruntur. Primo & principaliter per positionem Magistri quaeritur. Vtrum praeter donum charitatis increatae, sit ponere donum charitatis creatae. Et hoc est quaerere, Vtrum charitas qua diligimus Deum, sit Spiritus S. Secundo, dato quod sit creata charitas, quaeritur. Vtrum illa charitas sit diligenda ex charitate. Tertio, utrum charitas certitudinaliter possit cognosci ab habente charitatem. Quarto, si possit cognosci ab aliquo non habente.

Quod non sit ponere aliam charitatem a creata, supposita probatione per auctoritates multas, quas adducit Magister in litera, probatur rationibus: & primo rationibus sumptis ab essentia charitatis, quae est bonitas, hoc modo. Nullum accidens est melius substantia rationali, sed charitas est melior anima rationali, quia eam facit meliorem: ergo non est accidens: ergo est substantia. Sed constat, quod non irrationalis: ergo rationalis: ergo anima, uel angelus, uel deus: sed non anima, uel angelus: ergo Deus. Item, nulla bonitas creata aequiualeat beatitudini: sed charitas aequiualeat beatitudini, quia per charitatem meretur homo, & efficitur dignus uita aeterna, siue beatitudine:

ergo charitas non est bonitas creata: ergo &c. Item, omne bonum creatum est bonum per participationem, sed omne bonum alio bono bonum, potest intelligi non bonum, & sic caderet in ipso malum per diminutionem speciei, modi, & ordinis: ergo si charitas est bona creata bonitate, potest esse mala, uel saltem intelligi mala, uel etiam fieri informis quod falsum est. Item, hoc ipsum ostenditur rationibus sumptis a uirtute, sic. Quanto aliquid uirtuosius, tanto paucioribus mediis indiget: ergo si aliquid est potentissimum, nulla alia uirtute a se indiget, ergo si spiritus sanctus est potentiae infinite, & ipse est charitas: ergo seipso non alio inflamat affectum ad amorem, non est, ergo ponere charitatem creatam necessario, quae sit habitus. Item, plus distat uirtus naturalis a deo quam uoluntas: sed Deus dirigit uirtutem naturalem non alio, quam sit ipse: ergo si ibi non cadit medium, nec in uoluntate cadet: ergo &c. Item, ubi mouet uirtus motoris primi semper praesens, & non potens errare: superfluit aliam uirtutem superaddere: ut puta, si manus esset semper coniuncta remoni, non oporteret ibi esse aliam uirtutem: sed spiritus sanctus est dirigens, & adiuuans ipsam uoluntatem, & est coniunctus semper, & non potens errare: ergo superfluit aliam charitatem ponere, sed omne superfluum est resecandum, ergo &c. Item, rationibus sumptis ab actu ostenditur illud idem, quia actus charitatis

uitatis est animam recreare: sed non minoris uirtutis est recreare, quam creare: ergo si creare solum est ab increato, quod est infinite potentiae: ergo & recreare, sed hoc proprium est charitatis: ergo est increata. Item, Aliquis actus charitatis est unire, sed nulla creatura per uanitatem unitur ueritati, & omnis creatura uanitas: ergo nulla creatura est medium uniendi Deo: si ergo charitas est medium uniendi: ergo non est uanitas, nec creatura. Item, actus charitatis est unumquodque ordinatè diligere: ergo si ordinatè diligere est diligere unumquodque: sed quod sibi conuenit, cum bonum in creatum sit melius creato in infinitum: ergo ipsum magis in infinitum diligibile: ergo si charitas facit Deum diligere ut diligendus est, charitas facit Deum in infinitum diligere: sed quod exiit in actum infinitum, est infinitum & increatum: ergo &c.

Sed contra Charitas est principium reformati animam quantum ad potentiam uoluntatis, sed anima quantum ad alias potentias. Irascibilem, & rationalem reformatur per uirtutes creatas: ergo pari ratione & concupiscibilem, sed eius reformatio est charitas: ergo &c. Item, Vbi reformatio, ibi est conformatio, & informatio: & ubi est informatio, ibi est aliquid informans, quod se habet per modum forme, sed omnis forma rei create est creata (deus enim nullus est forma perficiens) ergo &c. Item, Charitas est principium uniendi. Vnde Hugo de

quod amor est uita tua: sed omnis uita existens per participationem, in aliquo est ab aliquo informante, ex quo, & uiuificabili fiant unum: sed ex deo & anima non potest fieri unum: ergo necesse est ponere in anima aliquam charitatem creatam, quae uiuificet. Item, Omne quod est in aliquo possibile ad mortem, est in illo per aliquod separabile: sed uita gratiae est in anima possibili ad moriendum morte culpae: ergo per aliquod separabile: hoc autem non est Deus, quia impossibile est Dei praesentiam separari ab aliquo: ergo est aliquid creatum. Item, Charitas est principium gratificandi, sed gratificatio est id, in quo distinguitur bonus a malo, iustus ab impio, non tantum in actu, sed etiam in quiete, ut paruulus & adultus: ergo, cum distinctio non sit boni a malo per bonitatem increatam: quia illa omnibus est communis, charitas non dicit quid commune. Et iterum, cum distinctio quiescentium non sit per actum, uel per usum, sed habitum, patet quod charitas dicit habitum creatum. Item, Charitas est principium merendi, sed non quia bona facimus, ideo boni sumus, sed magis econuerso, charitas prius facit bonum quod eliciat actum: sed cum aliquis de non bono fit bonus, necesse est aliquid poni in ipso de nouo, & hoc non potest esse actus: ergo habitus. Item, deus alio modo cooperatur in operatione meritoria quam naturalis: quia si non alio modo, tunc redit error Pelagii, quod ex naturalibus posset homo mereri: Si ergo alio modo, cum per uirtutem increatam quae naturae cooperetur,

disb. charitatis.

necesse est quod in operatione creata meritoria cooperet mediante alia uirtute, sed hæc non potest esse nisi creata, ergo &c. ITEM uidetur, quod Magister errauit, quia qui diuidit opera trinitatis, hæreticus est: sed Magister posuit, quod charitas, qua nos diligimus Deum, sit s.s. proprie: ergo ponit quod nostrum diligere [quod est effectus in creatura] sit solius s.s. & ita diuidit opera trinitatis. ITEM, qui dicit quod creatum est increatum, errat: sed charitas qua diligimus Deum & proximum [ut communiter tenetur] est quid creatum, sed Magister dixit hanc esse s.s. ergo errauit.

RESOLVTIO.

Est profectio præter increatam charitatem & creatam ponere: ut poteque rationalem creaturam perficiat, distinguat, ordinat, disponatque ad uitam æternam.

RESP. ad prædictorum intelligentiam est notandum, quod circa hoc est, & fuit ab antiquo duplex opinio. Quorundam enim ut Magistri, & sequacium suorum est opinio, quod s.s. est essentialiter charitas qua pater & filius diligunt nos, & etiam qua nos diligimus Deum. Et quidam uoluerunt dicere quod intellectus huius positionis potest demonstrari per similitudinem. Dicunt enim, quod sicut lux tripliciter potest considerari. s. in se, & in transparenti, & in extremitate perspicui terminati. Primo modo est lux: secundo modo lumen: tertio modo hypostasis coloris. Ita spiritus sanctus potest considerari in se, & sic est amor patris, & filii. Potest rur-

sum considerari, ut in humana anima inhabitans, & sic s.s. dicitur gratia. Potest etiam considerari ut unitus uoluntati, & sic est charitas, qua nos diligimus deum. Unde dicunt, quod spiritus sanctus est nostra charitas, non per appropriationem, sed per unionem. Quemadmodum enim solus filius est homo, uel incarnatus, & tamen tota trinitas est incarnationem operata: sed tamen solus filius unitus: sic quamuis tota trinitas faciat unionem. s. s. cum uoluntate, solus tamen s. s. unitur uoluntati, & ideo solus est charitas. Ratio autem mouens ad ponendum hoc: est auctoritas Apostoli. 2. corin. 6. Qui adhæret Deo, unus spiritus est. Et etiam mouet eos similitudo. Dicunt enim, quod sicut filius procedit per modum naturæ, & ita naturæ unitur: sic spiritus sanctus per modum uoluntatis, & ideo uoluntati unibilis, & unitus: & quia uoluntas uertibilis est, non sic natura: ideo s. s. unitur separabiliter: sed filius inseparabiliter: & ideo longe inferiori modo, quam filius: & quibus sic unitur, seipso facit diligere. SED hæc positio non potest stare, quia s. s. non est unibilis. Et præterea si esset unibilis, aut per naturam, aut per gratiam. Non per naturam, ergo per gratiam: ergo adhuc oportet esse habitum gratiæ disponentem animam ad susceptionem talis unionis, & ita redit contrarium. Ideo non credo, quod Magister hoc modo fuerit huius opinionis. Et propter hoc aliter dicendum, quod istud quo diligimus deum, tripliciter est accipe-

re.

re. Aut quo diligimus effectiue & sic charitas, siue amor est trinitatis: & s. s. appropriate. Aut quo diligimus exemplariter, & sic s. s. est unio patris, & filii, & nexus amborum, & unitas. Ad cuius imitationem charitas nos necit: secundum quod dicit dominus. Ioan. 17. Ut sint unum, sicut & nos unum sumus. Aut quo diligimus formaliter, & sic secundum opinionem Magistri est animi affectio. Sed in his omnibus uerum dixit, nec errauit: sed defecit: quia præter hoc est ponere charitatem secundum communem opinionem, quæ est habitus creatus animam informans. Et ratio huius, sumitur a parte essentiæ eius, uirtutis, & operationis a parte essentiæ, quia charitas est bonitas creaturæ rationalis, ipsam perficiens, & distinguens, & ordinans, & disponens, & disponens ad uitam æternam, ergo necesse est quod sit formalis perfectio.

AD ILLUD ergo, quod obiicitur primo, quod charitas est melior anima rationali, Dicendum, quod non est ibi comparatio: quia ubi unum propter alterum, ibi tantum unum: unde habes charitatem, bonus est propter charitatem. Vel non cadit ibi comparatio: quia non uniformiter dicitur bonum. Nam substantia rationalis dicitur bona, quia ordinabilis in finem: charitas bona: quia ordinans. AD ILLUD quod obiicitur, quod æquiualeat beatitudini. Dicendum, quod æquiualeat secundum diuinam æstimationem, quæ opus charitatis æstimat dignum uita æterna, siue tanta remuneratione. AD

ILLUD, quod obiicitur, quod si est bonum per participationem, tunc eius bonitas est permutabilis in informitatem, Dicendum, quod aliquid dicitur bonum per participationem dupliciter. Aut quia participans, & ordinatum, Aut quia participatio, & ordinatio. Primo modo est bonum habes charitatem. Secundo modo charitas: & ideo potest non esse, quia non est ipsa essentia bonitatis, sed participatio: tamen non potest non esse bona uel ordinata, quia est ipse ordo amoris. Unde solendum ad illud per distinctionem: & in hoc patent rationes sumptæ ab essentia. A parte est uirtutis necesse est ponere charitatem habitum creatum. Nam charitas qua diligimus Deum, est uirtus, non tantum qua deus cooperatur nobis, sed etiam quæ nostra uoluntas cooperatur deo. Adiutores enim Dei sumus: & quia cum cooperamur Deo, necesse est nos similiter conformari, necesse est, quod ab illa summa charitate relinquatur in nobis aliquod exemplatum in nostro affectu, per quod moueat illi conformiter. Voluntas. n. libera est & nata moueri ad opposita: & ideo ponitur uirtus charitatis creatæ in nobis, non propter defectum a parte Dei nobiscum operantis: sed uoluntatis nostre sibi cooperantis. AD ILLUD, quod obiicitur, quod uirtus potentissima non indiget uirtute mediæ: uerum est, sed charitas non est propter illius uirtutis indigentiam, sed potius uoluntatis suscipientis, quæ indiget aliquo habitu disponente. AD ILLUD, quod obiicitur, quod Deus comparatur nature

nature

Naturæ sine uirtute creata: dicendum quod Deus regit naturam sicut instituit, & natura uniformiter currit, & ideo non indiget aliquo regulante. Non sic est de uoluntate, quæ mouetur difformiter, & ideo indiget aliquo habitu regulante, & disponente ipsam. Vel dicendum, quod aliud est de natura, & uoluntate. Quia natura non habet motum nisi iuxta se, uel infra: sed uoluntas supra: & ideo indiget aliquo eleuante ipsam. AD ILLUD, quod obiicitur, quod uirtus primi motoris est præsens, Dicendum, quod non sufficit præsentia, sed necesse est, quod recipiens influentiam habeat habitum, & conformitatem: & hoc est per uirtutem creatam. A parte etiam operationis ponitur necessitas, quia reformatio, uel recreatio, unio, & dilectio, non tantum sunt ab aliquo, ut ab efficiente, sed etiam ab informante: informans autem charitas creata est. Et ex hoc patent obiecta ex parte actus siue operationis. Nam quod obiicitur, quod creatio est ab increato, uerum est per modum efficientis, sicut & recreatio: sed reformatio ulterius relinquit formam, & ideo necesse est ponere habitum informantem. AD ILLUD quod obiicitur, quod uanitas non unit ueritati. Dicendum, quod gratia potest considerari secundum quod ex nihilo, & sic est uanitas, & sic non unit. Vel secundum, quod est influentia, secundum diuinam præsentiam, & sic habet ueritatis expressam similitudinem, & tali modo unit. AD ILLUD ergo, quod obiicitur,

quod charitas facit diligere deum quantum est diligendus, &c. dicendum, quod hoc potest intelligi dupliciter. Vel quantum deus deberet diligere in se, & sic est falsum: quia cum sit bonum infinitum, deberet in infinitum diligere, & tali modo deus solus se ipsum diligit. Vel in quantum est diligendus ab hoc, & sic uerum est, quod tunc diligit infinitum, non simpliciter, sed secundum æstimationem habentis charitatem. Tantum enim diligit charitas deum plusquam bonum creatum, quod si bonum creatum in infinitum multiplicaretur, adhuc magis diligeret Deum. Quod autem obiicitur in contrarium, concedendum est, præter duo ultima: quæ ostendunt Magistrum errasse. Quod autem obiicitur, quia diuidit opera trinitatis: dicendum, quod falsum est, quia quod spiritus sanctus sit charitas, qua diligimus Deum, aut dictum est per appropriationem: aut per unionem, aut certe per exemplaritatem; & sic intelliguntur omnes auctoritates, quas Magister adducit pro se: formaliter autem loquendo, non intelliguntur uere, nec credo, quod Magister intellexerit sic. Et per hoc patet illud, quod Magister non dicit, quod creatum sit increatum: sed quod sufficiat donum increatum sine creato: & in hoc non fuit error: sed defectus tantum.

QVAESTIO II.

An charitas ex charitate amabilis sit?

VERVM charitas sit amabilis ex charitate, & quod sic ostenditur hoc modo. August. Cap. 8. de Trinitat. Nemo dicat, non noui

noui quid diligam: diligat fratrem, & diligit ipsam dilectionem: Ergo dilectio est diligenda, ergo &c. ITEM. Hoc ipsum uidetur ratione: quia non est perfecta cognitio, nisi illa qua quis nouit se nosse, siue nouit ipsam notitiam: ergo nec perfectus amor nisi ille quo quis amat se amare, siue amorem: sed charitas est perfectus amor: ergo &c. ITEM. Aliquis diligit proximum, & recte: quia uidet eum habere charitatem: sed propter quod unumquodque tale, & illud magis; ergo magis debet diligere charitatem, siue dilectionem.

1. Posterior.

CONTRA. Augustin. in Lib. de Doctrina christiana, dicit tantum quatuor diligenda ex charitate. scilicet Deum, se ipsum, proximum, & corpus proximi, & corpus proprium: sed charitas siue dilectio non est aliquod horum: ergo non est diligenda ex charitate. ITEM. Duplex est dilectio scilicet concupiscentiæ & amicitiae: si ergo charitas, siue dilectio diligitur, aut ergo dilectio ne concupiscentiæ, aut amicitiae. Non amicitiae, constat: quia amicitia est inter similes, & amor quo aliquis optat alii bonum, charitati autem nemo optat bonum. Item. Nec concupiscentiæ: quia concupiscentia est rei non habitæ: ergo cum ex charitate nemo diligit nisi habens charitatem: ergo ex charitate non potest quis concupiscere charitatem. Si tamen dicatur, quod concupiscit augmentum charitatis: hoc non soluit: quia ego non quero nisi uerum charitas, habita secundum, quod habita est, potest amari. ITEM. sicut se habet fides ad credere, &

spes ad actum sperandi, ita dilectio siue charitas ad actum diligendi, sed nullus habens fidem, credit fidem: uel in fidem: quia (sicut dicit. Aug.) Credens scit se credere, & uidet se credere: credulitas autem est de non uis: similiiter autem nullus sperat spem ipsam: sed habet: ergo a simili, nec diligit charitatem: uel si non est simile, quaritur quare non. ITEM. Si diligens diligit dilectionem, aut eadem, aut alia. Si alia, tunc pariter ratione & aliam dilectionem diligit alia, & sic erit abire in infinitum. Si ergo stare est, & non conuenit abire in infinitum, si diligit, diligit eadem. Sed si hoc, contra. Nulla forma specialis super seipsum reflectitur, nisi de primis intentionibus, sicut unitas, ueritas, bonitas. Unde nullo modo dicitur albedo alba: ergo nec dilectio dilecta, & sic &c.

RESOLUTIO.

Si charitas intelligatur idem quod Deus, ex charitate utique diligenda est, & super omnia: Si habitus gratuitus, etiam; sed non super omnia, nec amore amicitiae, uerum concupiscentiæ, & complacentiæ.

RESP. Dicendum, quod accipiendo dilectionem secundum quod deus dilectio est, constat utique, quod ex charitate est diligenda. Sed accipiendo dilectionem secundum quod est habitus gratuitus, sicutique diligenda est; sed non super omnia.

AD intelligentiam autem obiectorum, notandum, quod triplex est amor, scilicet amicitiae, quo aliquis alicui optat bonum. Concupiscentiæ, quo aliquis sibi desiderat aliquid. Et complacentiæ, quo aliquis reqüescit & delectatur iure

In re desiderata cū præfens est. Dico ergo, quod charitas amore amicitiae nullo modo est amabilis: quia non est beatificabilis. Amore concupiscentiae est amabilis ex charitate, secundum quod diligens desiderat amplius diligere. Amore complacentiae, scilicet quo diligens acceptat ipsam dilectionem, qua deum diligit, hoc modo charitas diligenda est, secundum quod iam habetur; eo quod ipsa est bonum ualde acceptabile. His uisis, patet responsio ad duo prima. Nam ratio illa ex auctoritate Aug. de Doctrina Christiana, currit solum quantum ad dilectionem amicitiae: quia Aug. loquitur de amabili, cui aliquis optat bonum. Quod secundo quaeritur, similiter patet. Quamuis enim charitatis habitus, secundum quod habita, non sit concupiscentia: nihilominus tamen est complacentia. Posset tamē dici, quod spiritalis dilectio, & possessio excitat ad desiderium dum reficit, & reficit dum excitat, id simul manet concupiscentia & complacentia. AD ILLUD, quod obiicitur tertio de fide & spe, dicendum, quod non est simile. Actus enim fidei de se dicitur imperfectionem: similiter & spei. Alter enim est rei non uisae, alter rei non habitae: & ideo si talis actus reflecteretur, diminueret de ratione habitus. Unde qui credit credulitatem, non habet eam, & spem similiter: & ideo haec uirtutes euacuatur in patria: sed dilectio est actus completionis & perfectionis, sicut scientia: unde sicut perfecte scit, qui scit se scire: ita perfecte diligit, qui amat dilectio-

nem. AD ILLUD, quod obiicitur, aut eadem, aut alia &c. dicendum, quod eadem quantum ad habitum: sed alia quantum ad actum. ET QVOD obiicitur, quod specialia non reflectuntur, Dicendum, quod reflexio in forma aliquando uenit ex natura, & sic est in generalibus: aliquando uenit ratione eius in quo est, & sic est in formis quae sunt in potentis natis supra se conuerti, & in quantum supra se conuertuntur: & quoniam potentia cognitiua seipsam cognoscit, & uoluntas est instrumentum seipsam mouens, ideo per scientiam scit aliquis, & scientiam suam nouit, & per charitatem se, & ipsam diligit. Et si quaeratur ratio, quare potentia intellectiua nata est supra se redire, & uoluntas: alibi dicitur, sed hoc modo tantum sufficiat, quia sunt simplices potentiae, & in substantia simplici fundatae, & organo non alligatae: Ideo patet, quod non est simile illud quod obiici consuevit: in sensibus: alia est potentia quae uidet, & alia qua uidet se uidere, quod similiter debeat esse in intellectu.

QVAESTIO III.

An quis certitudinaliter scire possit, quod in charitate sit?

VERVM charitas sit certitudinaliter cognoscibilis ab habente. Et quod sic, uidetur auctoritate Aug. in 8. de Trin. & habetur in litera. Qui fratrem diligit, magis nouit dilectionem quam diligit, quam fratrem quem diligit, sed fratrem nouit certitudinaliter: ergo & charitatem. ITEM. I. Ioan. 2. Qui diligit fratrem suum in lumine manet: ergo si charitas

charitas est lumē, cum nihil certius uideatur quam lumē: ergo &c. ITEM. I. Ioan. 2. Unctio docebit uos de omnibus: non inquam de omnibus cognoscibilibus; sed de omnibus necessariis ad salutem: ergo maxime nos docet unctio spiritus sancti. ITEM. Quanto aliquid animae est praesentius, tanto certius uidetur, & cognoscitur: sed charitas animae est praesentissima: quia est in ipsa anima: ergo &c. ITEM. Habes fidem, certus est se habere fidem: nihil enim certius est homini sua fide, ut dicit Aug. ergo pari ratione habens charitatem, scit se habere charitatem. Contra. Ecles. 9. Nemo scit utrum odio, uel amore dignus sit: ergo cum habens charitatem sit dignus amore, nescit se dignum: ergo &c. ITEM. I. Corinth. 4. nihil mihi conscius tuum; sed non in hoc iustificatus sum, ergo uidetur, quod homo non habes remorsum, potest non esse iustificatus: ergo non habere charitatem: sed nullum signum euidentius est charitatis, quam carentia omnis remorsus: ergo si illud est fallibile, cetera sunt fallibilia. ITEM. Charitas est diligere deum propter se, & super omnia, infra quod nihil aequae, uel supra, uel contra; sed nemo scit utrum praeter omnibus diligit deum: ergo nemo scit utrum habeat certitudinaliter charitatem. ITEM. Habens charitatem est deo acceptus: & constat nobis, & omnibus, quod ista sunt conuertibilia: sed nemo scit utrum deo sit acceptus nisi per reuelationem: ergo nemo scit se habere charitatem nisi per reuelationem. ITEM. Dicit Apostolus, quod

nesciebat utrum haberet culpam, cum dicit: Sed non in hoc iustificatus sum: ergo ab oppositis, nesciebat se habere gratiam: ergo cum charitas non sit sine gratia: ergo &c.

RESOLUTIO.

Quandiu hic homo peregrinatur, de sui atque aliorum charitate coniecturare potest, certitudinaliter scire non potest, nisi per reuelationem.

RESP. Dicendum, quod charitatem cognosci essentialiter, est dupliciter. Vel in uniuersali quid sit, & qualis esse debeat, & sic utique cognosci potest. Alio modo est cognosci charitatem in speciali, siue in hoc; & hoc modo nec de se, nec de alio, quamdiu homo uiuit, potest certitudinaliter scire. De alio non: quia nemo nouit quae sunt in homine, nisi per signa, quae fallibilia sunt. De se non, & huiusmodi potest esse quadruplex ratio. Vna & praecipua est diuinae acceptationis implicatio: quia charitas iuncta est gratiae gratum facienti, quae ideo dicitur gratum faciens: quia reddit hominem deo acceptum: & ideo charitas sic uocatur, non tantum quia habet carum amatum; sed quia etiam facit hominem deo carum, & quia nescimus dei acceptationem certitudinaliter, nisi per reuelationem, ideo nescimus nos habere charitatem, nisi per reuelationem doceamur. Secunda ratio est similitudo ipsius ad dilectionem acquisitam. Potest enim contingere aliquem inflammari ad amandum deum per assuetudinem, qui corrumpet per aliquod peccatum spirituale, & tamen semper afficietur, sicut

tur expresse patet per beatum Bernardum in Libr. de amore Dei, ubi reprehendit superbientes de deuotione. Tertia ratio est nostri oculi lippitudo: quia oculus noster est sicut oculus noxæ ad manifestissima naturæ, sicut dicit Philosophus.

2. Met.
sex. 1.

Vnde sicut oculus lippus nescit distinguere inter lumen diei, & lumen flamme, uel lunæ, ita oculus noster spiritualis inter lumen gratiæ gratis datæ, & gratum facientis. Quarta ratio est diuinorum iudiciorum dispensatio. Deus enim claudit oculos seruorum suorum, quantum ad ea que spectant ad eorum dignitatem, & de quibus possunt efferri. Vnde gratia contraria est superbis. Superbia enim aperit oculos ad uidendum prærogatiuas, & claudit ad uidendum indigentias, & defectus. iuxta illud Apoc. 3, Dicis quia diues sum, & locupletatus, & nullius indigeo: & nescis quia pauper es, & cæcus &c. Sed contra. uir sanctus dicit se nihil esse: quia claudit oculos suos deus ad bona, & aperit ad uidenda mala. Et hæc est ratio quare homo non cognoscit charitatem: quæ quamuis per se non sufficiat, tamen cum aliis bona est. Credo tamen, quod illa est præcipua, quæ primo dicta est. Quamuis enim charitas non possit certitudinaliter cognosci esse in aliquo eam habente respectu sui: tamen potest per signa probabilia cognosci, maxime per mortificationem concupiscentiæ, & amoris uani siue mundani, & per multa alia signa probabilia, quæ sancti dicunt, & ponunt.

AD ILLUD ergo, quod obiicitur in contrarium, quod cer-

tior est dilectio quàm frater, Dicendum, quod charitas non tantum dicit dilectionem, sed ultra hoc addit, quod gratuita est. Et quantum ad habitum dilectionis certitudinaliter est cognoscibilis: quantum uero ad illud quod dicit gratuitum, non. AD ILLUD, quod obiicitur, quod charitas est luminosa, Dicendum, quod quamuis de se charitas sit cognoscibilis, tamen non cognoscitur a nobis: quia oculus noster lippus est. AD ILLUD, quod obiicitur, quod unctio docet nos de omnibus necessariis ad salutem, Dicendum, quod uerum est eo modo quo necessaria sunt, sed scire se habere charitatem, non est necessarium ad salutem: sed solum habere. AD ILLUD, quod obiicitur de presentia charitatis, Dicendum, quod quamuis substantia habitus sit præsens, tamen conditio quæ concomitat habitum, scilicet diuina acceptatio, non est præsens, imo latens in dei cognitione, & iudicio. AD ILLUD, quod obiicitur de fide, Dicendum, quod non est simile: quia fides dicit habitum purum, non superaddendo acceptationem, sicut charitas, & ideo patet quod non est simile.

QVÆSTIO III.

An charitas à charitate non habente cognoscibilis sit?

VERVM charitas sit cognoscibilis a non habente. Et quod non, uidetur: quia omne quod cognoscitur: aut cognoscitur per essentiam, aut per similitudinem. Non per essentiam, quia non est essentialiter in anima peccatrice. Si ergo cognoscitur, hoc est per similitudinem. Sed contra 2. Corinth. 12. dicit Glo.

Ter-

Tertium genus uisionis, quo dilectio intellectiua conspicitur, hæc res continet, quæ non habent similes imagines, quæ non sunt ipsæ: ergo similitudo charitatis non est aliud quàm charitas: ergo si caret quis charitate, caret & similitudine eius, & ita nunquam cognoscit charitatem. ITEM. Si non habens charitatem cognoscit eam: aut ergo per speciem innatam, seu lucem propriam, aut per acquisitam, aut per effectum. Non per innatam, quia creata est sicut tabula rasa. Non per speciem acquisitam, quia omnis species acquisita acquiritur mediante sensu, & imaginatione, sed species charitatis non cadit in sensu, nec in imaginatione. Item non per effectum, quia nemo cognoscit per effectum aliquid, nisi sciat, quod sit causa illius effectus. Vnde nullus cognoscit per eclipsim interpositionem terræ, nisi sciat, quod interpositio est illius causa. Si ergo per effectum cognoscit, oportet quod sciat prius quoniam illius est causa charitas, & ita præcognoscit charitatem: non ergo per effectum. Si tu dicas quod cognoscit in illa ueritate æterna: Aut hoc erit effectiue, aut formaliter. Si effectiue, sic omnia cognoscuntur in ea, quæ omnia facit scire quæcumque sciuntur. Si autem formaliter, siue exemplariter: ergo uidetur, quod uel imprimit aliquam speciem in intellectu, uel necesse est, quod ipsa ueritas, uel exemplar conspiciatur, quorum alterum est supra improbatum.

SED CONTRA Peccatores desiderant charitatem, sed nullus desiderat quod non cognoscit, quia

S. Bon. Lib. Pimi.

incognita non possunt diligere sicut dicit Aug. ergo ipsi cognoscunt charitatem: ITEM. Aliquis habens charitatem potest habere cognitionem de illa: sed omne quod cadit in intellectu apprehendente, potest in memoria conseruari: ponatur ergo, quod imprimatur hæc cognitio memoria, & quod demum cadit a charitate, constat quod lapsus a charitate memoriam eius retinet: ergo adhuc cognoscit eam: ergo charitas potest cognosci a non habente. ITEM. Si charitas cognoscitur ab habente, aut hoc est per essentiam, aut per similitudinem. Per essentiam non constat. Sed probatur, quod per similitudinem, quia nihil cognoscit intellectus, nisi ab illo informatur: sed charitas habitus est affectus: ergo secundum essentiam illam non egreditur: ergo si unitur intellectui & illum informat, hoc est per similitudinem, & hæc similitudo potest haberi a non habente charitatem: ergo &c.

ITEM. Aug. dicit 9. de Trin. quod ad hoc, quod intellectus intelligat quod est in memoria, necesse est aciem intellectus informari: ergo multo fortius ad hoc quod intelligat quod est in uoluntate: ergo si intelligit charitatem, informatur intellectus aliquo, & non substantia charitatis: ergo similitudine: ergo idem quod prius.

RESOLUTIO.

Et quidem cognitione speculationis, sed non experientie.

RESPON. Dicendum, quod cognitione experientie, non cognoscitur charitas nisi ab habente: cognitione uero specula-

10. De
Trin.
cap. 11

Y cula-

LIBRI PRIMII

culacionis, certum est cognosci charitatem etiam a non habente. Modus autem huius cognitionis non potest esse per charitatis essentiam, nec per similitudinem a sensibus acquisitam: ergo necesse est, quod sit per similitudinem infusam, uel innatam: utraque autem quæ sic cognoscuntur ab homine, dicuntur ab Augustino cognosci in ueritate eterna: aut quia ueritas cognitionem infundit, ut in prophetis: aut quia a conditione imprimitur, secundum illud Psalmistæ. Signatum est super nos lumen uultus tui domine &c. Charitas autem non cognoscitur a peccatoribus per speciem infusam: ergo oportet, quod per innatum cognoscatur. Species autem innata potest esse dupliciter, aut similitudo tantum, sicut species lapidis: aut ita similitudo, quod etiam quedam ueritas in seipsa. Prima species est sicut pictura, & ab hac creata est anima nuda. Secunda species est impressio aliqua summæ ueritatis in anima, sicut uerbi gratia, animæ a conditione sua datum est lumen quoddam directiuum, & quedam directio naturalis, data est etiam ei affectio uoluntatis: cognoscit ergo anima quid sit rectitudo & quid affectio, & ita quid rectitudo affectionis, & cum charitas sit, hoc cognoscit charitatem per quandam ueritatem, quæ tamen ueritas est similitudo charitatis: & tunc recte habet rationem similitudinis, dum accipitur ab intellectu: habet tamen rationem ueritatis, prout est in anima. Unde quod Augustinus dicit, quod huiusmodi habitus cognoscuntur in ipsa ueritate, & per similitudines, quæ sunt idem quod ipse: non dicit hoc quia non sit aliqua species in intellectu cognoscentis, sed quia in anima non est pura species, sed ueritas quedam ab ipsa ueritate impressa. Et sic patet responsio ad objecta.

DISTINCTIO XVII

PARS SECUNDA.

An Spiritus Sanctus detur habenti, & non habenti.

HIC queritur, si charitas spiritus sanctus est, cum ipsa augeatur & minuatur in homine, & magis & minus per diuersa tempora habeatur, utrum concedendum sit, quod spiritus sanctus augeatur,

Luc. 19 vel minuatur in homine, uel magis & minus habeatur. Si enim in homine augeatur, & magis uel minus datur, & habetur, mutabilis esse videtur, Deus autem omnino immutabilis est. Videtur ergo quod uel spiritus sanctus non sit charitas, uel charitas non augeatur, uel minuatur in homine. Item, charitas & non habenti datur ut habeat, & habenti, ut plenius habeat.

DISTINCTIO XVII. 170

beat. Si ergo spiritus sanctus charitas est, & non habenti datur ut habeat, & habenti ut plenius habeat. Sed quomodo datur non habenti, cum ipse ut Deus sit ubique, & in omnibus creaturis totus, & quomodo plenus datur uel habetur sine sui mutatione?

Responsio ad primam questionem.

His itaque respondemus, dicentes quod Spiritus sanctus siue charitas penitus immutabilis est, nec in se augetur, uel minuitur: nec in se recipit magis, uel minus: sed in homine: uel potius homini augetur & minuitur, & magis, uel minus datur uel habetur. Sicut Deus dicitur magnificari & exaltari in nobis, qui tamen in se nec magnificatur, nec exaltatur. Unde Propheta, Accedat homo ad cor altissimi, & exaltabitur Deus. Super quem locum ait auctoritas, Deus non in se, sed in corde hominis gradescit. Si ergo spiritus sanctus homini datur, & datus amplius datur, id est, augetur, et magis & minus habetur: & tamen immutabilis existit.

Responsio ad secundam.

Cum quæ ubique sit & in omni creatura totus, sunt tamen multi qui eum non habent. Non enim omnes spiritum sanctum habent, in quibus est: alioquin & irrationabiles creaturæ haberent spiritum sanctum, quod fidei pietas non admittit.

Auctoritate confirmat utranque responsionem.

Ut autem certius fiat quod diximus, auctoritate confirmemus. Quod spiritus sanctus magis ac minus percipiatur & homini augeatur, & non habenti detur, & habenti ut plus habeatur, Augustinus ostendit super Ioannem dicens. Sine spiritu sancto constat nos Christum non diligere, & eius mandata seruare non posse: et id nos posse atque agere tanto minus, quanto illum percipimus minus: tanto uero amplius, quanto illum percipimus amplius. Ideoque non solum non habenti; uerum etiam habenti non incassum promittitur. Non habenti quidem, ut habeatur: habenti autem, ut amplius habeatur. Nam si ab alio minus, & ab alio amplius non haberetur, sanctus Heliseus sancto Helie non diceret, spiritus qui est in te, duplo sit in me. Christo autem qui est Dei fili-

Tom. 9.
Tra. 74
sup illo
Si diligis me
&c.
4. Re. 2

lius, non ad mensuram datus est spiritus. Neque enim sine gratia spiritus sancti est mediator Dei & hominum homo Christus, quod enim est unigenitus Dei filius equalis patri, non est gratia, sed natura. Quod autem in unitatem personae unigeniti assumptus est homo, gratia est, non natura. Caeteris autem ad mensuram datur, & datus additur, donec unicuique pro modo suae perfectionis propria mensura compleatur. Ecce expresse habes, quod spiritus sanctus magis & minus datur uel accipitur, & homini datus augetur, & habenti & non habenti datur, quia spiritus sanctus est charitas, quae non habenti datur, & in habente augetur & proficit. Imo, ut uerius et magis proprie loquar, homo in ea proficit & deficit aliquando: et tunc ipsa dicitur proficere uel deficere: quae tamen nec proficit, nec deficit in se, quia Deus

Tom. 9. est, unde Aug. in homil. 9. super epistolam Ioan. ait. Probet Trac. 9 se quisque, quantum in illo profecerit charitas, uel potius In prim. quantum ipse in charitate profecerit. Nam si charitas deus est, nec deficit, nec proficit. Sic ergo in te proficere dicitur charitas, quia tu in ea proficis. Ecce quomodo intelligendum sit, cum dicitur spiritus sanctus augeri in nobis, quia nos in eo scilicet proficimus, sic & alia huiusmodi.

Quod aliqui dicunt spiritum sanctum non esse charitatem, qua diligimus Deum & proximum.

Hac d. lib. c. 1. Rom. 5. Supra dictum est, quod spiritus sanctus charitas est patris & filij, qua se inuicem diligunt & nos: & ipse idem est charitas, quae diffunditur in cordibus nostris, ad diligendum Deum & proximum. Horum alterum omnes catholici concedunt, scilicet quod spiritus sanctus sit charitas patris & filij. Quod autem ipse idem sit charitas, qua diligimus Deum & proximum, a plerisque negatur. Dicunt enim, Si spiritus sanctus charitas est patris & filij & nostra: eadem ergo charitas est, qua Deus diligit nos, & qua nos diligimus eum.

Tom. 3. cap. 23 in fine cap. 3. Hoc autem sanctorum auctoritates negare uidentur, Dicit enim Aug. in Lib. de Spiritu & litera. Unde est dilectio, nisi unde & ipsa fides, id est a spiritu sancto? Non esset enim in nobis, nisi diffunderetur in cordibus nostris per spiritum. Charitas autem Dei dicta est diffundi in cordibus nostris, non

qua

qua nos ipse diligit, sed qua nos facit dilectores suos. Sicut iustitia Dei dicitur, quia nos iusti eius munere efficimur: & domini salus, qua nos saluat, & fides Christi, qua non fideles facit. His uerbis uidetur monstrari distinctio inter charitatem, qua Deus diligit, & qua nos diligimus. Et sicut iustitia nostra dicitur Dei, non quod ipse fit ea iustus, sed quia ea nos iustos facit: similiter, & fides, & salus: sic uidetur dicta dei charitas, quae est in nobis, non quod ipse ea diligat, sed quia ea nos diligere facit. De hoc etiam idem Aug. in lib. 15. de Ca. 17 Trinit. ait, Cum Ioannes commemorasset Dei dilectionem, non qua nos eum, sed qua ipse dilexit nos; & misit filium suum liberationem pro peccatis nostris. Ecce & hic uidetur manifeste diuidere dilectionem, qua nos diligimus Deum, ab ea, qua ipse diligit nos: Si ergo, inquit, s. dilectio est, qua Deus diligit, et qua nos diligimus, duplex dilectio est, imò duo diuersa est: quod absurdum & a ueritate longe est. Non est ergo dilectio, qua diligimus, sed qua Deus tantum diligit nos.

Responsio ad praedicta.

His respondemus praedictarum auctoritatum uerba determinantes hoc modo. Charitas dei dicta est diffundi in cordibus nostris, non qua ipse nos diligit, sed qua nos diligere facit, &c. His uerbis non diuiditur, nec diuersa ostenditur charitas, qua Deus nos diligit ab ea qua nos diligimus: sed potius cum sit una, & eadem charitas, & dicatur ipsa Dei charitas, & diuersis de causis, & rationibus Dei charitas appellari in scriptura ostenditur. Dicitur enim Dei charitas, uel quia deus ea diligit nos, uel quia nos ea suos dilectores facit.

Determinatio primae auctoritatis.

Cum ergo ab Apostolo dicitur Charitas Dei diffundi in cordibus nostris, non est dicta charitas Dei qua diligit nos, sed qua facit nos diligere: id est, non ibi appellatur charitas Dei, eo quod Deus nos ea diligit, sed eo quod nos ea sui dilectores facit. Et quod ea ratione possit dici charitas Dei, quia nos ea diligere facit, ex simili genere locutionis ostenditur: sicut dicitur iustitia Dei, qua nos iustificat: et domini salus, qua nos saluat: & fides Christi, qua nos fideles facit.

Y 3 Deter-

Ex Lib. 16. d. tri lectionem Dei commemorari, non qua nos eum, sed qua ip-
 si. c. 17 se dilexit nos: ac si diceret, commemorat dilectionem Dei,
 non secundum quod ea nos diligimus Deum, sed secundum
 quod ipse ea diligit nos.

Obiectiones eorundem.

Sed aliud est, inquiunt, quod magis urget, dixit enim su-
 pra Aug. quod dilectio est a Spiritu sancto, a quo fides. Si-
 cut ergo fides non est spiritus sanctus a quo est, ita nec cha-
 ritas. Quomodo ergo spiritus sanctus est, si ab ipso est? Nā
 si ab ipso est, & ipse est: ergo spiritus sanctus a seipso est.

Ad quod dicimus, Spiritus Sanctus quidem a seipso non est:
 sed tamen a seipso datur nobis, ut supra dictum est. Dat. n.
 seipsum nobis spiritus sanctus. Et ex hoc sensu dictum est,
 quod charitas ab ipso est in nobis, & tamen ipsa S.S. est, Fi-
 des autem est a spiritu sancto, & non est spiritus sanctus,
 quia donum, uel datum solummodo est, non Deus dans.

Confirmatio per alias rationes, & auctoritates.

Alias quoque inducunt rationes ad idem ostendendum,
 scilicet quod charitas non sit spiritus s. quia charitas affe-
 ctio mentis est, & motus animi: spiritus sanctus vero non
 est affectio animi, vel motus mentis, quia spiritus sanctus
 immutabilis est, & increatus: non est ergo charitas.

Quod charitas est motus, uel affectio animi.

Quod autem charitas sit affectio animi & motus men-
 tis, auctoritatibus confirmant. Dicit enim Aug. in 3. Lib. de
 doct. Christiana. Charitatem uoco motum animi ad fruen-
 dum Deo propter ipsum, & se, ac proximo propter Deum
 Idem in Lib. de Moribus ecclesie catholice: tractans illud
 uerbum Apostoli, Nec mors, nec vita, poterit nos separare a
 charitate Dei. Charitas Dei, inquit, hic dicta est uirtus, quæ
 animi nostri rectissima affectio est, quæ coniungit nos Deo,
 qua eum diligimus. Ecce his uerbis exprimitur, quod chari-
 tas est affectio & motus animi, ac per hoc non uidetur esse
 spiritus sanctus.

Respon-

Responso determinans auctoritates.

Ad quod dicimus, hoc ita dictum esse, sicut dicitur Deus
 est spes nostra, & patientia nostra, quia facit nos sperare,
 & pati. Ita charitas dicitur esse motus, siue affectio animi,
 quia per eam mouetur, & afficitur animus ad diligendum
 Deum. Non autem mireris si charitas, cum sit spiritus san-
 ctus, dicatur motus mentis, cum etiam in Lib. Sap. dicatur
 de spiritu sapientie, Qui attingit a fine usque ad finem, qui
 est actus mobilis, certus, incoquinatus. Quod non ideo di- Sap. 8
 citur, quod sapientia sit mobile aliquid, uel actus aliquis, sed
 quia sui immobilitate omnia attingit, non locali motu, sed ut
 ubique semper sit, & nusquam inclusa teneatur. Si ergo cha-
 ritas dicitur motus animi, non quod ipsa sit motus, uel affe-
 ctio, uel uirtus animi: sed quia per eam, quasi esset uirtus, af-
 ficitur mens, & mouetur. Sed si charitas spiritus sanctus 1. Co. 12
 est, qui operatur in singulis prout uult, cum per eum mens
 hominis afficiatur, & moueatur ad credendum, uel speran-
 dum, & huiusmodi, sicut ad diligendum: quare non sic dici-
 tur charitas motus, uel affectio mentis ad credendum, uel
 sperandum, sicut ad diligendum? Ad quod sane dici potest,
 quia alios actus, atque motus uirtutem operatur charitas,
 id est, spiritus sanctus mediantibus uirtutibus, quarum actus
 sunt: ut pote actum fidei, id est credere fide media, ut actum
 spei, id est, sperare media spe. Per fidem enim, & spem prædi- De mo-
 ctos operatur actus. Diligendi uero actum per se tantum, si ribus ec-
 ne alicuius uirtutis medio operatur, id est, diligere. Aliter ergo clesie
 hunc actum operatur, quam alios uirtutis actus. Ideoque Cap. 11
 differenter de hoc, & de alijs loquitur scriptura, quæ istum Rom. 8
 specialiter charitati tribuit. Est ergo charitas uere spiritus 1. Co. 12
 sanctus. Vnde August. præmissum uerbum Apostoli tra- Tomo 9
 ctans in eodem lib. charitatem dicit esse bonum, quo nil Tra. 74
 melius est: & per hoc ipsam esse Deum significat, dicens: Si circa
 nulla res ab eius charitate nos separat, quid esse non solum ex posi-
 melius, sed etiam certius hoc bono potest? Ecce dicit, quia tione
 charitate nihil melius est. Charitas ergo spiritus sanctus est illius.
 qui deus est, & donum Dei, siue datum, qui diuidit singulis da-
 fidelibus dona, nec ipse diuiditur, sed indiuisus singulis da-

tur. Vnde Aug. ubi Ioannes dicit, non ad mensuram Christo dari spiritum, ait. Ceteris uero diuiditur, non quidem ipse spiritus, sed dona eius.

Non. m.
ad mensuram
ra dat
deus spi-
ritum.

An concedendum sit, qd per donum dentur dona.

Hic queritur, cum spiritus sanctus, per quem diuiduntur dona, ipse sit donum, utrum concedendum sit quod per donum diuidantur, ac dentur dona? Ad quod dicimus, quia per donum quod est spiritus sanctus, singulis propria diuiduntur, & ipsum communiter omnes boni habent. Vnde Aug. in 15. lib. de Tri. ait, Per donum, quod est spiritus sanctus, in commune omnibus membris Christi multa dona, quae sunt quibusque propria, diuiduntur. Non enim singuli quique habent omnia, sed hi illa, alii alia: quamuis ipsum donum, a quo cuique propria diuiduntur, omnes habent. Spiritum sanctum. Ecce aperte dicit per donum dona donari.

SUPRA egit Magister de missione spiritus sancti in uisibili secundum opinionem suam. Hic secundo ponit opinionis suae defensionem, & hoc facit respondendo obiectionibus, quae possunt opinionem suam improbare. Et quoniam sua positio improbari potest & ratione, & auctoritate, & utroque modo: ideo habet haec pars tres partes. In prima parte per rationem impugnat, & improbat hoc quod dixerat, quod spiritus sanctus est charitas qua diligimus deum & proximum. Secundo uero per auctoritatem ibi. *Supradictum est, quod S. S. &c.* Tertio per auctoritates & rationes ibi. *Alias quoque inducunt &c.* Prima ratio contra Magistrum sumpta est ex hoc, quod charitas augeatur. Secunda ratio contra ipsum sumpta, est ex hoc quod charitas est a spiritu sancto, sicut di-

cit Augustinus. Tertia ratio sumpta est ab hoc quod charitas est animi affectio, & hoc quidem rationi & auctoritati consonat. In qualibet autem istarum partium Magister primo opponit, & secundo determinat: & partes manifestae sunt.

Christo autem qui est dei filius &c. Videtur hoc falsum, quia omne finitum habet mensuram, ergo si Christo datus est spiritus non ad mensuram, Christo datus est spiritus infinitus. Sed contra hoc est, quod omnia creata sunt finitae capacitatis. Respond. hoc infra melius patebit, modo tantum sufficiat, quod hoc uel est dictum pro gratiam unionis, qua fecit, quod omnia quae Dei sunt, sint illius hominis, uel pro gratiam capitis, quia in Christo est gratia ad omnes actus non arctata, sicut in capite uigent omnes sensus. Vnde illa determinatio non priuat finitatem: sed priuat deter-

Dub. 1

In 3. d.
13. ar.
1. q. 2.

determinationem ad aliquem actum, siue speciale bonum.

Charitas Dei, inquit, dicta est uirtus &c. Videtur male dicere, quod charitas est affectio, quia nullus habitus est affectio, charitas est uirtus, & ita habitus: ergo non est affectio. Resp. dicendum, quod affectio dicitur quadupliciter. Vno modo ipsa uis affectiua: Alio modo dicitur affectio, passio uis affectiuae, ut gaudium & dolor & huiusmodi. Tertio modo dicitur actus potentiae affectiuae. Quarto modo dicitur habitus affectiuis: sicut intellectus uno modo dicitur habitus principiorum, & est regula intellectus, & hoc modo accipitur, cum dicitur, quod charitas est affectio, & similiter accipit Bernardus cum dicit, quod uirtus est affectio ordinata.

Dub. 3.

Alios actus &c. Contra. per hoc, quod dicit, quod charitas intus operatur alios actus, atque motus, mediantibus aliis uirtutibus: uidetur dicere contra illud, quod dicitur ad Gal. 5. Fides per dilectionem operatur. Respond. Dicendum, quod quamuis illud possit sustineri, quod charitas operatur mediantibus aliis uirtutibus tanquam ministris, & aliae nihilominus per charitatem adiuuantem, & dirigentem: tamen solutio Magistri, quam hic facit, non ualet: quia Magister petit principium in solutando, supponit enim in solutione oppositum eius, quod probatur: cum enim spiritus sanctus non efficiat in nobis opera aliarum uirtutum sine habitibus mediis, quomodo efficit in nobis opus dilectionis. Si r

DICAS, quod ipse dilectio est: similiter possum dicere, quod filius est sapientia & uerbum, ergo pari ratione sine habitu medio debet illuminare intellectum: & propter hoc Magistri opinio non est ita probabilis: nec quantum ad rationes, nec quantum auctoritates, quod patet, si attendantur praedictae solutiones.

Nec ipse diuiditur &c. Videtur dicere falsum, quod si non diuidatur: quia Numeri 11. dicitur, quod dominus dixit Moyse. Auferam de spiritu tuo &c. Item. 1. Io. 4. de spiritu suo dedit nobis: si dedit de spiritu, uidetur quod uel totum dedit, uel diuisit in partes. Resp. Dicendum quod spiritus sanctus est in semetipso simplex, & ideo in se indiuisus: sed in effectibus est multiplex, & ideo quantum ad effectum diuiditur, quia non datur singulis ad omnia: & hinc est, quod plenius datus est Moyse quam aliis, & quod ideo dicit, auferam de spiritu tuo: & quia non ad omnia datur nobis ideo dicit beatus Iohannes, de spiritu suo dedit nobis.

Dub. 4.

ARTICVLVS I. QVAESTIO I.

An charitas secundum substantiam augeari possit.

QUAE intelligentiam huius partis est quaestio de augmento charitatis, & circa hoc quaeruntur quatuor. Primo quaeritur, utrum charitas possit augeari secundum substantiam. Secundo quaeritur de modo augmenti ipsius charitatis. Tertio quaeritur

ritur de opposito augmenti ipsius, s. de diminutione, utrum charitas possit diminui. Quarto de augmento charitatis quantum ad terminum, siue ad statum.

Quantum ad primum ostenditur, quod charitas possit augeri, secundum substantiam, per Aug. ad Bonifacium. Charitas meretur augeri, ut aucta mereatur perfici. **ITEM**. hoc ipsum videtur ratione, charitas uic secundum substantiam minor est charitate patrie, sed a charitate uic ad charitatem patrie conuenit deuenire, ipsa saluata in esse, quoniam charitas uic nunquam excidit, sed motus a minori ad maius re salua, est augmentum: ergo conuenit charitatem augmentari. **ITEM**. constat, quod diuersis maiora & minora premia dabunt. Vnde Apost. 1. Cor. 15. Alia claritas solis, alia claritas lune &c. & constat, quod uni & eidem secundum diuersos status, debetur diuersum premium. s. maius & minus, sed magnitudo premii substantialis respondet quantitati charitatis, non secundum feruorem, sed secundum substantiam, ergo si contingit maius premium alicui deberi, ergo & charitatem substantialiter augeri. **ITEM**. contingit charitatem meliorari, cum non sit summum bonum: sed charitas est bona substantialiter: ergo contingit charitatem secundum suam substantiam fieri meliorem. Sed ut dicit Aug. in 7. de Trin. 8. cap. In spiritualibus idem est maius & melius: ergo cum charitas sit quid spirituale, possibile est secundum substantiam ipsam effici amorem,

Pract. s. in Ioan. circa finem.

ITEM. constat quod in uno & eodem charitas potest in maiorem effectum & actum: ergo cum maioras effectus ueniat a magnitudine uirtutis, possibile est charitatem maiorem effici secundum uirtutem. Tunc quaero, aut charitas est sua uirtus, aut non. Si sic: ergo augmentata uirtute, necesse est augeri essentiam charitatis. Si non, tunc quaero de illa uirtute, aut habet essentiam, aut non. Si sic similiter quaero de illa: ergo uel erit abire in infinitum: uel necesse est poni, quod aliquid augeatur secundum substantiam, sed qua ratione alia uirtus, & charitas.

SED CONTRA, charitas est forma, sed omnis forma consistit in essentia inuariabili: ergo & charitas, sed nihil inuariabile secundum essentiam, augetur secundum essentiam: ergo nec charitas. **ITEM**. ubi augmentum, ibi maius & minus: sed ubi est simplicitas, ibi non est maius & minus: si ergo charitas est forma simplex & non extensa, in charitate non erit augmentum. **ITEM**, augmentum in corporalibus est secundum accidens, & non secundum substantiam, ergo pari ratione & in spiritualibus: ergo si charitas augetur, hoc est secundum accidens, non secundum substantiam. **ITEM**, quod augetur mutatur, & quod augetur secundum substantiam, mutatur secundum substantiam: sed quod substantialiter mutatur, est aliud nunc quam prius: ergo quod augetur secundum substantiam, non manet, si ergo charitas nunquam excidit, nisi per peccatum: sed

Ex 1. d. Generatio. & corrup. 31. 5. Ph. 8

8. Ph. 55.

sed semper manet: ergo non augetur.

RESOLVTIO.

Cum in charitate sit quantitas uirtutis, nec in summo, eadem prorsus cum illius substantia; cui dubium, quod substantialiter augetur possit?

RESP. Dicendum, quod secundum communem opinionem uerum est, charitatem substantialiter augeri. **AD** intelligentiam autem obiectorum distinguunt quidam augmentum secundum duplicem differentiam. Augmentum enim est, quando minori succedit maius: hoc autem potest esse dupliciter: uel ita quod illud idem, quod prius fuit minus, postea fiat maius: sicut homo dicitur augeri, uel aliquid aliud quantum: & hoc modo charitas non augetur ut dicunt: Vel ideo, quod minori succedat maius, non idem in numero, sed consimile in forma, sicut dies dicuntur augeri, non quia idem dies primo sit minor, & postea maior, sed quia minori succedit maior: sic dicunt augeri charitatem, ac per hoc posse euadere oppositiones. Sed positio ista [ut supra probatum est] non potest stare. Ostensum est enim quod charitate manente eadem, contingit circa eadem fieri incrementum, & perfectionem. Et ideo aliter dicendum, quod augmentum sequitur quantitatem. Quantitas autem dicitur dupliciter. s. proprie, & metaphorice. Proprie dicitur quantitas molis, & haec est in corporalibus. Metaphorice, quantitas uirtutis, & haec in spiritualibus. Sic & augmentum dicitur du-

Supra i opponendo.

pliciter: proprie. s. secundum magnitudinem molis: & metaphorice secundum quantitatem uirtutis. Cum ergo in charitate sit quantitas uirtutis, & non in summo: constans est charitatem augeri posse. Rursus, cum uirtus sit idem quod substantia charitatis: & sit quantitas uirtutis; hinc est quod de necessitate sequitur charitatem augeri secundum substantiam: cum enim sit uirtus, eius substantia non est alia a uirtute.

AD ILLUD ergo, quod obiicitur in contrarium, quod essentia formae est inuariabilis. Dicendum, quod uerum est de forma uniuersali: si autem dicatur de forma singulari, uerum est in se considerata, sed non prout in alio. **AD ILLUD**, quod obiicitur quod simplicitas non admittit magnitudinem: Dicendum, quod uerum est quod non admittit magnitudinem molis, admittit tamen magnitudinem uirtutis. **AD ILLUD**, quod obiicitur quod in corporalibus est motus augmenti secundum accidens, patet responsio. Nam quantitas molis est accidens, essentialiter differens a quanto: non autem sic est in quantitate uirtutis, imo quantitas uirtutis essentialis est, ut in opponendo probatum est. Potest tamen dici, quod cum dicitur motus in corporalibus est secundum accidens: dupliciter potest accipi hoc, quod est, secundum. Aut quod dicat habitudinem termini per se, siue termini formalis, & sic utique terminus augmenti est quantitas perfecta. Aut ita quod dicat terminum per accidens, & hoc modo augmentum respicit substantiam, quod

Hoc est contra Sco quod 1. Sent. dist. 17 q. 4. tenet oppositum.

quod patet. Cū.n.additur quā-
ritas maior minori,nisi fiat per
rarefactionem, uel per proten-
sionem, oportet q̄ addatur sub-
stantia, in qua sit illa quantitas,
& ita augmentum plus habet
de substantia, & ita per conse-
quens ad substantiam termina-
tur etiam ī corporalibus. Et p̄
hoc patet quod obiicitur: quod
mutatur secundum substantiā,
est aliud, & aliud: uerum est si
dicat terminum formalem, sed
non sic dicit.

AD ILLVD, quod obiicitur,
q̄ augmentatur secundum sub-
stantiam, & mutatur secundum
substantiam: dicendum, quia
rei non tantum est esse substan-
tiale, sed etiam perfectum esse:
mutari ergo secundum substā-
tiam: hoc potest esse dupliciter,
uel respectu esse simpliciter, &
sic mutatum est aliud, & aliud:
uel respectu esse perfecti, quia
cum de imperfecto fit perfectū,
non est aliud, sed idem. Et hinc
est quod charitas quamuis sub-
stantialiter augeatur, non est
alia, sed eadem secundum
substantiam, unde non ualet
obiectio.

QVAESTIO II.

An charitas seipsa uel aliunde
de augeatur.

DE modo augmenti ipsius
charitatis. Et q̄ augmentū
eius sit aliunde, ostenditur per
Augustinum, qui dicit, q̄ cha-
ritas meretur augeri: sed quod
aliquis meretur, habet ab alio,
quā a se: ergo si charitas me-
reretur augmentum, habet ipsum
aliunde. ITEM. quod augmente-
tur per appositionem, uidetur
per rationem Aug. Augmentū

enim est præexistens quan-
tatis additamentum: ergo ubi
augmentum, ibi est appositio
alicuius eiusdem generis: & ubi
appositio ibi additio, ergo &c.
ITEM, hoc uidetur posse osten-
di per simile, q̄ charitas est in
anima, sicut lux in aere, sed lux
in aere non augetur per addi-
tionem, noui luminis, ut patet
si uni candelæ illuminate super-
uenit alia, ergo & in charitate
similiter respectu anime. ITEM.
hoc uidetur per principiū aug-
menti: quia ex eisdem unumq̄
que & nutritur, & augetur: er-
go per consimilem modum ha-
bet charitas augeri, generari, &
conseruari: sed generatur in no-
bis per diuinam influentiam:
ergo & per eādem maiorem au-
getur: sed ubi maior influentia,
aliquid plus influit, quā prius;
& ubi hoc, ibi est additio, er-
go &c.

CONTRA. Maioris uirtutis
est calor amoris spiritualis, quā
ignis materialis: sed ignis seipso
augetur, ergo & charitas, quæ
est ignis spiritualis. ITEM. q̄
non per appositionem, uidetur
quia si simplex simplici adda-
tur, nihil maius efficitur, ne-
mole, nec uirtute, ut si punctū
puncto: ergo nec si charitas ad-
dat charitati erit maior. ITEM.
si additur aliquid, cum additio-
nem sequatur cōpositio, & ad
maiores compositionem uirtu-
tis diminutio: ergo quanto ma-
ior sit additio, tanto efficitur
charitas impotentior: & quan-
to impotentior, tanto minor:
ergo cum augmentum charita-
tis sit quantum ad uirtutem,
charitas non augetur per addi-
tionem.

Sētētia
est Ari.
I. de Ge-
neratio,
& cor-
rup.
tex. 31.

Ex 2. d
Anima
34. &
deim-
cons.

tionem. ITEM. Si aliquid addat
priori charitati, aut additum, est
charitas, aut nō. Si nō: ergo nō
auget charitatē. Si uero est cha-
ritas: charitas nō est materiali re-
spectu charitatis: ergo cū ex ali-
q̄bus duobus nū fiat unum, nisi
unum sit materiale respectu alte-
rius, ex charitate præexistente;
& superaddita non fit unum: sed
ad augmentum necesse est fieri
unum ex augente, & aucto: ergo
nullo modo potest per additio-
nem augeri.

RESOLVTIO.

Augetur quidem non per depuratio-
nem, uel impermixtionē: sed
per additionem: nec nisi a
diuina uirtute, a qua
creatur.

RESP. Ad prædictorum intel-
ligentiam notandū, q̄ circa hoc
fuit duplex opinio. Vna est q̄
augmentum charitatis est per
depurationem, siue per imper-
mitionem cum contrario. Con-
trarium autem amoris Christi
est amor concupiscentiæ, unde
quantomagis in nobis extingui-
tur concupiscentia, tantomagis
depuratur charitas: & quanto
magis depuratur, tanto magis
assimilatur deo, & accedit ad
terminum: & quanto magis ac-
cedit, tanto magis augetur: Et
isti posuerunt charitatem per
se posse augeri per assuetationē
in bono, & debilitationem con-
cupiscentiæ. Ratio autem que
istos mouit, fuit auctoritas Phi-
losophi, qui dicit formas inten-
di per accessum ad terminum,
impermitionem cum contra-
rio. Fuit etiam cum hoc aucto-
ritas Augustini, qui dicunt in Li-
bro 83. Quæ. quod sicut mi-

nuitur concupiscentiā, sic crescit
charitas; tale augmentū p̄ maio-
rem depurationem, simplici non
repugnat. Sed ista positio non
est conueniens: quia contans
est charitatem maiorem, & mi-
nores esse omni sublata con-
cupiscentia, sicut in primo ho-
mine, & etiam in angelis: er-
go cum omnino sit ibi imper-
mixta; in quolibet angelo, & e-
tiā in statu innocentie esset in-
summo, quod stultum est di-
cere. Vnde non est dicendum,
quantum ad remissionem con-
cupiscentiæ augeri secundum
substantiam: concedendum est
tamen quantum ad remissio-
nem concupiscentiæ intēdi per-
feruorem: & hoc modo intelli-
git August. & hoc modo loqui-
tur etiam Philosophus de for-
mis quantum ad intensiōem,
non quantum ad augmentum.
Alia positio est, quod charitas
augetur per appositionem, &
huius simile habetur in lumine,
quod expresse charitati assimila-
tur. Vnde sicut maius lumen ad-
ditum minori, ipsum auget: sic
charitas superaddita auget mi-
nores: & hæc positio ponit cha-
ritatem nō augeri uirtute pro-
pria; sed diuina. Idem enim est
principium augendi, & genera-
di. Vnde sicut a solo deo habet
ortum, ita & augmentum.

EX HOC patet illud quod
obiicitur p̄ simile in igne. Ignis
enim habet potestatem se fa-
ciendi in alio, & augendi: non
sic charitas.

AD ILLVD, quod obiicitur
secundo, q̄ charitas sit simplex:
dicendum q̄ quamuis charitas
sit simplex, quia non hēt partes
quan-

Qd. 36
Tom. 4

Non cō-
sērit S.
Thom.
hic. 9. 2
ar. 2. &
2. 9. 24
art. 5.
2. de A-
ni. 34.

Trac. 5
in 10.

3. To-
pic.
cap. 4.

quantitatiuas quantitate molis, habet tamen quantitatē uirtutis, & quantum ad illam potest augeri. Si obiiciatur de puncto, quod habet quantitatē uirtutis, & tamen non augetur: dicendum, quod ad hoc quod aliquid sit natum augeri per appositionem consimilis quantitatis, duo sunt necessaria, scilicet quantitas & unibilitas. Unibilitas autem penit ex imperfectione, perfecto enim in quantum huiusmodi, non est possibilis additio: ideo puncto non potest fieri additio. Licet ergo punctus habeat quantitatē uirtutis, non tamen habet unibilitatem: quia est quoddam perfectum in suo genere. Aliter potest dici, quod punctus est simplicissimum in genere quanti molis: & ideo non est infinitum uirtute: charitas autē nulla est simplicissima in genere quanti uirtutis, nisi diuina; & ideo illa est infinita: & quoniam illa non potest aueri per additionem, ita nec uirtus puncti. Et si obiicias mihi, quod uirtus puncti est creata; ergo non est infinita: dicendum, quod quia punctus est simplicissimum in genere, non simpliciter: ideo non habet infinitam uirtutem simpliciter, sed in genere respectu linearum. Præterea, punctus non est omnino actus, sed terminus respectu linearum: ideo non habet potentiam actiuam infinitam, sed passiuam: quia non proprie dicitur punctus posse lineas producere, sed potest statui terminus linearum: & hoc non est inconueniens ponere in creatura: ideo uirtus puncti non est augmentabilis, ut uirtus charitatis. AD

ILLVD, quod obiicitur, quod quanto aliquid est magis compositum, tanto est impotentius: Dicendum, quod illud generaliter intellectum est falsum: propter hoc distinguendum, quod sunt partes materiales, & sunt partes formales, quæ dant actum, & uirtutē toti. Simplex igitur magis potest dici per priuationem partium materialium: & tunc habet propositio ueritatem: quia tales partes potius dant pati, quam agere. Vnde quanto aliquid magis elongatur a materia, tanto est potentius. Si autē dicatur magis simplex, quia pauciores habet partes formales, siue actiuas, falsum est: quia tunc ignis minor, potentior esset quam maior: siropus compositus ex paucis uirtuosior esset; quam ille, qui constat ex multis: quorum utrumque falsum est: & ideo prædicta propositio est similiter falsa, quoniam tam charitas præexistens, quam adueniens utraque habet rationem actiui. Potest tamen & aliter responderi secundum ueritatem, quod charitas augmentata non est magis composita, imo magis simplex: & hoc sic patet, quia contrario modo est in quanto molis & quanto uirtutis. In quanto molis, simplicissimum est minimum, ut punctus: & ideo in hoc genere quanti accessus ad simplicitatem est per diminutionem; recessus est e contrario per additionem: in quanto uero uirtutis simplicissimum est maximum: & ideo accessus ad simplicitatem est per additionem: & hinc est, quod charitas augmentata est purior, & simplicior, &

Deo

Deo similior. Nec uideatur hoc inconueniens, quia addere puritatem, & simplicitatem, & spiritualitatem alicui, non facit recessum a simplicitate, sed magis accessum.

AD ILLVD, quod obiicitur, utrum ex eis fiat unum: Dicunt quidam, quod sicut diuersa lumina sunt in aere distincta, & inconfusa, attamen unum maius lumen reddunt propter concursum in unum susceptibile: sic in lumine spirituali, quod est gratia, uel charitas, dicendum quod distincta sunt essentialiter: tamen unum maius efficiunt in mouendo uirtutem li. ar. Sed tamen illud non est simile: quia distinctio luminarium in aere, uenit a parte originum diuersarum, ut puta quando plura sunt lucentia: non sic est in gratia. Et ideo dicendum, quod ex eis fit unum. AD ILLVD, quod obiicitur, quod se non habet in ratione materialis: dicendum, quod augmentationem dupliciter contingit fieri. Aut per uirtutem ipsius augmentabilis, ut patet in animali: & tunc augmentabile habet se in ratione formalis, & actiui augmentans in ratione materialis, & passiuæ. Contingit & augmentum fieri per uirtutem extrinsecam, possibilitate sola, & unibilitate existente in augmentabili: & tunc augmentabile, quia imperfectum, se habet in ratione passiuæ: augmentans, quia perficiens, in ratione formalis, & completiui: quia dat quantitatē perfectam. QVOD ergo obiicitur, quod unum non est in potentia ad aliud: dicendum, quod non est in potentia ad conuersionem, sed est in potentia ad unionem,

& potentia ista est in charitate ratione suæ imperfectionis: quia enim imperfecta est, ideo possibilis perfici: & ideo unibilitas rei perficienti: unde non habet possibilitatem ad illud, quod additur in quantum charitas, sed in quantum imperfecta: & sic patet illud.

QUESTIO III.

An charitas minui possit?

UTRUM charitas possit diminui. Et quod sic, uidetur per naturam sui oppositi, sic. Sicut dixit Aug. uenenum charitatis est cupiditas: unde & dicit, quod ubi magna cupiditas, ibi parua charitas: & in Lib. Confe. Minus te amat, qui aliquid tecum amat, quod non propter te amat. Si ergo contingit cupiditatem non tantum remitti, sed etiam augeri: per contrarium contingit charitatem diminui. ITEM ueniale est malum, sed non est malum, nisi quod adimit aliquid de bono: ergo ueniale adimit aliquid. Sed naturalisabilitas est multo maioris inhoerentiæ, quam charitas: ergo cum ueniale adimat de bonitate naturali, ergo & de charitate, ergo &c. ITEM, Hoc ipsum ostenditur per naturam sui subiecti. Quia sicut hominē contingit proficere, ita retrocedere: sed per profectum li. ar. contingit in nobis charitatem augeri, dum ascenditur ad perfectionem: ergo cum conueniat eisdem gradibus redire ad imperfectionem, conuenit charitatem diminui. ITEM. Omne illud quod sui de habilitatione in termino est causa corruptionis, per sui dehabilitationem citra terminum, est causa diminutionis: sed li. ar.

Li. 83.
Q. 9.
36.Lib. 10
Ca. 29

de

dehabetur, per auersionem est causa corruptionis charitatis: ergo dehabilitatio eius sub deo, est causa diminutionis.

ITEM. Hoc ipsum ostenditur per naturam ipsius charitatis sic. Operata nata sunt fieri circa idem: sed augmentum, & diminutio sunt opposita: ergo si conuenit charitatem augeri, conuenit & diminui. ITEM. Quod potest saluari inesse sine coniunctione sui ad aliquid, potest illud ab illo post coniunctionem separari: sed charitas ante additionem habet esse sine addimento: ergo potest separari: & si hoc: ergo & diminui: ergo &c.

CONTRA. Charitas est forma simplex, & uniformis per totum: ergo quod adimit de charitate, qua ratione adimit unam partem, adimit & totum: & si hoc: ergo nunquam diminuit. ITEM. Magnitudo charitatis est secundum magnitudinem diuinæ influentiae: ergo diminutio eius est per diminutionem influentiae: sed deus non subtrahit influentiam suam, nisi offensus; & non offenditur, nisi per auersionem ab ipso, & contemptum: ergo non diminuit charitas nisi per peccatum mortale: sed hoc non est aliud, quam charitatem tolli: ergo &c. ITEM. Omne illud, quod diminuit alterum, est illi oppositum: sed ueniale, uel cupiditas, siue concupiscentia contra deum, non opponitur charitati, imo est omnino illi incontinenti: ergo non diminuitur. ITEM. Quod diminuit alterum, habet potestatem super illud: sed ueniale non habet potestatem supra charitatem: quia plus diligit charitas deum, quam cupiditas. t. m. an. ergo &c. ITEM. Hoc ipsum

ostenditur per impossibile hoc modo. Si ueniale diminuit charitatem: ergo aliquid diminuit ab ipsa: ergo si charitas non est infinitae magnitudinis, ergo ueniale aliquoties iteratum totam adimit charitatem, quod falsum est. ITEM. Si diminuit charitatem secundum substantiam: ergo minuit premium substantiale ei debitum: sed premium substantiale est bonum aeternum: ergo ueniale aliquid aufert de bono aeterno: sed ablatio boni aeterni, uel simpliciter, uel secundum partem est poena aeterna: ergo ueniale meretur poenam aeternam; quod est contra communem opinionem. Si ergo ueniale non minuit unum, nec aliud.

RESOLUTIO.

Charitas a peccato suo opposito non minuitur: imo totaliter tollitur.

RESP. Dicendum, quod circa hoc duplex opinio est fundata super duplicem opinionem praecedentem, de modo augmentandi charitatem. Quidam enim dicunt charitatem augeri per impermixtionem: & cum impermixtio maior sit secundum maiorem lib. arb. habilitationem, & secundum congruam diminutionem, & e contrario permixtio per dehabilitationem lib. arb. & augmentationem concupiscentiae, dicunt per consequens eam diminui, secundum quod augetur cupiditas, uel concupiscentia, & dehabilitatur lib. arb. & hoc est per ueniale peccatum: sed quoniam ueniale peccatum manens ueniale nunquam toties iteratur, quod concupiscentiam augeat, ita quod aliquid diligit supra deum: ideo charitas per uenialia potest diminui: sed non tolli: tollitur autem per mortale, quod auget concupiscentiam

Quest. preced. tiam supra deum. Sed haec opinio, ut supra probatum est, non habet stabile fundamentum: quoniam substantiale augmentum charitatis non uenit a lib. arb. nec concupiscentia: ideo nec diminutio: Et propter hoc ponitur alia opinio probabilior, quod charitas non minuitur substantialiter: & haec opinio fundatur super hoc, quod augmentum charitatis fieri habet per additionem, uel incrementum maioris influentiae, quo supposito dicendum quod charitas secundum substantiam non minuitur, sed augetur. Et ratio huius sumitur a parte oppositi, siue agentis. Nam charitas non habet oppositum, nisi mortale peccatum: per illud autem non minuitur, sed tollitur: concupiscentia autem, siue cupiditas, & ueniale peccatum opponitur charitati secundum feruorem solum, quia simul stant, & substantialiter sunt sese contingenter. Et ideo soluendum ad duo prima quod illud Aug. de cupiditate, & maiori amore, similiter ad illud de ueniali diminutione, locum habet solum quantum ad feruorem charitatis: & sic patent duo prima. Sumitur & ratio quare charitas non minuitur a parte ipsius subiecti, quod est liber arbit. secundum conuersionem ad deum: lib. autem arb. ad augmentum charitatis se disponit per habilitatem: similiter ad diminutionem per dehabilitationem contra mortale: sed haec dispositio est de congruo, non de condigno: & quoniam deus est prior ad miserendum, quam ad condemnandum, & ad donandum quam ad abstrahendum: hinc est, quod charitatem tribuit

S. Bon. Lib. Primi.

cum se lib. arb. disponit de congruo: sed non abstrahit, nisi quando necessario se disponit ad abstractionem, uel subtractionem gratiae: hoc autem solum est per auersionem, & tunc totum tollit. Et hinc est, quod charitas nunquam minuitur, sed augetur, quia solum de congruo potest se praeparare subiectum ad diminutionem.

ADILLVD, quod obiicitur, quod sicut homo proficit, ita descendit frequenter. Dicendum, quod non sic diminuitur per descensum substantialiter charitas, sicut augetur per ascensum. Quod autem obiicitur, quod lib. arb. potest totum priuare per dehabilitationem, &c. Dicendum, quod istud falsum est: quia forma substantialis omnino priuatur per dispositionem ad oppositum in termino, non tamen minuitur per dispositionem contra terminum. Praeterea, illud habet locum quando dispositio in termino, & contra terminum sunt eiusdem generis: non sic autem est in proposito: quia una est mortale peccatum, alia ueniale. Sumitur et ratio quare non potest minui a parte naturae suae: ipsa enim est influentia secundum diuinam acceptationem: sed quod deus acceptet, hoc est ab ipso: & ita, quod magis & magis acceptet, & ita de sua natura potest augeri: quod autem minutim acceptet, hoc non est ex se: ergo oportet quod ueniat a nobis: ergo charitas de se habet augeri: minui uero non habet nisi a nobis, ut supra ostensum est: per nos autem non potest minui, & ideo charitati debetur augmentum naturaliter. ADILLVD ergo quod obiicitur, quod opposita nata sunt &c. Dicendum,

Z quod

quodd uerum est, nisi alterum in sit per naturam. AD ILLVD, quod obicitur, potest esse sine additione: ergo separari: Dicendum, quod istud uerum est si esset aliquid separatum: sed nihil est quod separat.

QVAESTIO IIII.

An charitas in augmento terminum habeat?

DE augmento charitatis: quantum ad terminum: utrum habeat statum, uel terminum, ultra quem non possit augeri. Et sic ostenditur hoc modo. Omne, quod est in aliquo, non excedit capacitatem eius, in quo est: sed charitas est in anima: ergo non excedit animae capacitatem. Sed capacitatis animae est finita, quia omnis potentia finita habet capacitatem finitam: ergo & charitas. **ITEM.** Augmentum charitatis attenditur secundum quantitatem uirtutis: sed quantitas uirtutis similis est quantitati molis: & perfectior. Sed in quantitate molis in augmento est status, unde Philosophus. Omnium naturae constantium terminus est, & ratio magnitudinis, & augmenti: ergo similiter est in quantitate uirtutis. **ITEM.** Augmentum charitatis attenditur per accessionem ad charitatem perfectam: ergo quod semper augetur, nunquam uenit ad perfectum. Perfectum autem est, cui non est possibilis additio: sed charitatem: cum sit opus Dei, non conuenit perfici: Dei enim perfecta sunt opera, ergo &c. **ITEM.** Augmentum charitatis attenditur secundum approximationem ad finem: nam quanto charitas maior, tanto finit proximior: ergo nunquam peruenit ad finem: aut si sic, ne-

cesse est stare: quia alias esset frustra, ergo &c.

CONTRA. Quod non sit status, ostenditur a parte uirtutis augmentantis. Tantum enim extenditur augmentum, quantum uirtus augmentatiua: sed uirtus augmentans charitatem, est uirtus diuina, quae non habet terminum, & statum: ergo &c.

ITEM. Hoc ipsum uidetur a parte suscipientis. Sicut enim se habet transparens ad lumen corporale: sic capacitas animae ad lumen gratiae, siue charitatis. Sed aer nunquam tantum recipit de lumine, quin adhuc possit plus recipere: ergo &c. **ITEM.** Hoc uidetur ostendi posse a parte augmentabilis, quod est charitas, quia ipsa est & que in actu, uel amplius, sicut ignis materialis: sed ignis materialis ratione suae actualitatis augetur in infinitum, si adsit combustibile, sicut dicit Philosophus: ergo similiter charitas de se. **ITEM.** Hoc ipsum ostenditur a parte obiecti charitatis, quod est summum bonum non habens mensuram: ergo si mensura charitatis debet attendi per magnitudinem obiecti, & illud caret modo & mensura: ergo & charitas, & si hoc: ergo non habet statum nec terminum.

RESOLVTIO.

Habet perfectum, & utrinque: tum scilicet ex parte uirtutis agentis, tum ex parte suscipientis.

RESP. Dicendum, quod status est in augmento charitatis, secundum omnem modum, secundum quem conuenit esse statum, & perfectionem in motu augmenti.

Aug-

Augmentum enim, sicut patet in corporalibus, habet statum a tribus, uidelicet a uirtute agente, & potentia suscipiente, & forma perficiente: sicut est in homine: cuius augmentum stat quando uirtus caloris, & carnis secundum speciem non potest amplius conuertere, quam deperdatur: quando potentia humidi radicalis non potest plus extendi: quando corpus perfectum est secundum quod congruit perfectioni animae. Sic dicendum, quod charitas stat a parte uirtutis agentis, sed huiusmodi status potest esse dupliciter. Nam illa uirtus, aut est operans naturaliter, aut a proposito. Si naturaliter, tunc stat, quando non potest amplius. Si a proposito, tunc stat quando non disponit amplius, & hoc modo stat charitatis augmentum, cum deuentum est ad mensuram, quam mensus est Deus homini secundum distributionem suae sapientiae: & ideo licet uirtus augmentans sit infinita, tamen operatur secundum dispositionem sapientiae limitantis effectus uarios secundum quod placet sibi. Non enim operatur secundum omnimodam possibilitatem. Stat etiam a parte suscipientis, quia sicut dicitur Matth. 25. De dit unicuique secundum propriam uirtutem. Et huiusmodi status potest intelligi tripliciter. Aut secundum actum, cum amplius non procedit: & nunc stat in uiris perfectis, qui non assurgunt ad maiora. Aut secundum aptitudinem, & sic stat in beatis, qui amplius non possunt se disponere, & tantum habent, quantum se

disposuerunt: unde status est in eis. Aut secundum possibilitatem suscipientis, & sic statum habent in Christo: & credo est, quod in B. Virgine, & aliqui dicunt, quod in angelis, utrum in aliquibus aliis nescio. Scio tamen de Christo, quia tantum habet de gloria, quantum potest recipere creatura unica, & credo hoc ipsum de matre dulcissima. Stat etiam a parte augmentabilis, cum peruenit ad quantitatem perfectam. Sed notandum, quod quantitas uirtutis perfecta est dupliciter: uel simpliciter, uel in genere: Simpliciter perfecta est in summo & simplicissimo, ut in Deo. In genere uero, omnibus qui pertingunt ad actum completum ad quem sunt, & hoc est diligere Deum ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota uirtute. Primo modo non est status, sed secundo solum.

AD ILLVD, quod obicitur, primo de infinitate uirtutis agentis. Dicendum, quod illa ratio teneat, si uirtus charitatem augmentans ageret naturaliter, & secundum impetum, siue secundum totum suum posse: nunc autem agit sapienter, & ita ponit unicuique limitem ipsa in se non limitata. **AD ILLVD,** quod obicitur per simile in aere, quod suscipientis potentia est ad infinitum. Dicendum, quod lumen augeri in aere hoc est dupliciter. Vel per ipsius clarificationem, uel per luminum aggregationem. Primo modo credo, quod statum habeat: adeo enim posset aer illuminari, quod si etiam superueniret aliud lumen, non magis claresceret. Alio modo potest au-

Z 2 geri

*Aris. 2
4 Ani.
41.*

*Aris. 3
de Ani.
41.*

geri lumen in aere per luminū aggregationem, & sic quia lumina diuersarum luminarium sunt in eodem puncto aeris, nō se angustant, nec se expellunt, sicut multæ species in uno medio, & ita nūquam sunt tot species, quin plures possint esse: similiter de luminibus. Sed tunc non est simile de charitate, quoniam, sicut prius tactum est, in una anima tantum est una charitas: non sic est de lumine, quod egreditur a diuersis luminaribus. AD ILLUD, quod obiicitur a parte augmentabilis, quod ignis in infinitum est augmentabilis. Dicendum, quod calor potest augeri dupliciter. Vel intensiue, & sic statum habet, & sum-

mum. Vel extensiue, & ut sic in pluribus, & sic non habet statum a parte sua, sed a parte combustibilis, quod finitum est. Similiter dico quod charitas potest augeri intensiue, ut magis diligat, & sic habet statum, sicut ignis. Alio modo extensiue, ut a parte dilectorum, & sic non habet statum ex parte sua, quia nūquam tot diligit, quin adhuc nata sit diligere plures. AD ILLUD, quod obiicitur a parte obiecti charitatis. Dicendum, quod obiectum nihil ad hoc facit, quia obiectum semper est idem non mutatum, & est infinitum, & ideo nunquam ei charitas commensuratur, nec ad eius mensuram recipit augmentum, nec decrementum.

DISTINCTIO XVIII.

De temporali processione spiritus sancti quantum ad proprietatem, per quam natus est temporaliter procedere.

Propterea diligenter considerandum est, cum spiritus sanctus dicatur donum & datum, utrum & eadem ratione utrunque nomen ei conueniat: quod utique videri potest.

Quare ita esse uidetur.

Cum enim idem sit spiritum sanctum dari, & spiritum sanctum donari, ex eadem ratione videtur spiritus sanctus dici datum, & donum. Hoc etiam videtur Aug. significare **4. 19. in 15. Lib. de Trinit. cum ait.** Spiritus sanctus in tantum donum dei est, in quantum datur eis, quibus datur: apud se autem Deus est, etsi nemini datur. Ecce aperte dicit Spiritum Sanctum donum appellari, quia datur. Si autem ex eo tantum appellatur donum, quia datur, non ab eterno fuit donum, quia non datur nisi ex tempore.

Quare Spiritus Sanctus dicatur datum, uel donatum.

Ad quod dicimus, quia spiritus sanctus & donum dicitur, & datum siue donatum: sed datum siue donatum ex eo tan-

tum

tum dicitur, quia datur uel donatur, quod habet tantum ex tempore.

Quare dicatur donum.

Donum uero dicitur non ex eo tantum quod donetur, sed ex proprietate quam habuit ab eterno: unde & ab eterno fuit donum. Sempiternæ enim donum fuit, non quia daretur, sed quia processit a patre & filio. Unde Aug. in 4. ca. 20. Lib. de Trinit. ait, Sicut natum esse est filio a patre esse, ita spiritui sancto donum Dei esse, a patre & a filio procedere. Hic aperte ostenditur quod spiritus sanctus eo donum est, quod procedit a patre & filio, sicut filius eo est a patre, quod natus est ab eo. Non enim idem est filio esse a patre, quo spiritui sancto, id est non ea proprietate filius dicitur esse a patre, qua spiritus sanctus. Nam filius dicitur esse a patre, quia genitus est ab eo. Spiritus sanctus uero dicitur esse a patre & a filio, quia spiritus sanctus est donum patris & filii, id est, quia procedit ab utroque. Eo enim dicitur spiritus, quo donum: & eo donum, quo procedens. Unde Aug. in 5. de Trin. ca. 11. ait, Spiritus sanctus qui non est trinitas, sed in trinitate intelligitur, in eo quod proprie dicitur spiritus sanctus, relatione dicitur, cum & ad patrem & filium refertur: quia spiritus & patris, & filii spiritus est, sed ipsa relatio non apparet in hoc nomine. Apparet autem cum dicitur donum Dei: donum est enim patris & filii, quia & a patre procedit, & a filio. Ecce his uerbis aperte ostenditur, eadem relatione dici spiritum sanctum, & donum. Donum autem, quia procedit a patre & filio. Proprietas ergo qua dicitur spiritus sanctus uel donum, processio ipsa est, de qua post plenius agemus cum alijs. Cum ergo ab eterno processerit ab utroque & ab eterno donum fuit: non ergo spiritus sanctus eo tantum dicitur donum, quia donatur, nam & ante fuit donum quam donaretur. Unde August. in 5. Lib. de Trinitate, Semper spiritus sanctus procedit, & non tempore, sed ab æternitate procedit. Sed quia sic procedebat, ut esset donabile, iam donum erat antequam esset cui donaretur. Aliter enim intelligitur, cum dicitur donum, aliter cum dicitur donatum: nam donum potest esse etiam antequam detur,

2 3 donatum

Hac d. et se. di. 26. Cap. 18

donatum autem, nisi datum fuerit, nullo modo dici potest. Sempiternae ergo spiritus sanctus est donum, temporaliter autem donatum. His uerbis aperte ostenditur, quod sicut spiritus sanctus ab aeterno procedit: ita ab aeterno donum est, non quia donaretur a patre filio, vel a filio patri, sed quia ab aeterno processit donabilis.

Quæritur cui donabilis.

Sed quæritur cui donabilis: utrum patri & filio, an tantum nobis, qui nondum eramus? Si autem non erat donabilis patri, & filio, sed tantum nobis, & ex eo donum erat, quia sic donabilis procedat, videtur quod filius semper eadem ratione donum fuerit: quia ab aeterno processit a patre donabilis in tempore, nam & de filio legitur, quod datus est nobis.

Es. 9. Ad quod dicimus, quia spiritus sanctus nobis tantum, non patri vel filio donabilis processit, sicut & nobis tantum datus est. Et filius uere datus est nobis, & ab aeterno processit a patre, non ut donabilis tantum, sed ut genitus qui & donari posset. Processit ergo ut genitus, & donabilis: sed spiritus sanctus non procedit ut genitus, sed tantum ut donum. Donum autem semper fuit, non solum quia donabilis, sed quia ab utroque processit, & donabilis fuit. Vnde

Ca. 14. August. in 5. de Trinit. ait, eo ipso quod daturus erat eum circa si Deus, iam donum erat etiam antequam daretur, & ideo donabilis est, sed aliter donabilis, quam filius, nam & aliter datur, & aliter processit quam filius: filij enim processio genitura est, vel natiuitas: spiritus sancti uero processio, natiuitas non est: utraque uero ineffabilis est.

Quod S. S. procedendo accepit non tantum ut esset donum, sed etiam ut esset essentia.

Et notandum, quod sicut filius nascendo accepit non tantum ut filius sit, sed omnino ut sit, & ut ipsa substantia sit: ita & spiritus sanctus a patre, & filio procedendo, accepit non tantum ut spiritus sanctus sit, uel donum, sed etiam ut omnino sit, & ut substantia sit: quod utique non accepit ex eo quod datur, nam cum non detur nisi ex tempore, si hoc haberet ex eo quod datur, accepisset ergo ex tempore ut esset. Vnde August. in 5. Lib. de Trin. Filius non hoc tantum ha-

bet

bet nascendo, ut sit filius, sed omnino ut sit. Quæritur ergo, utrum S. S. eo quod datur, habeat non tantum ut donum sit, sed omnino ut sit: Quod sit, non nisi quia datur, id est si non habet esse nisi eo quod datur, sicut filius nascendo habet non tantum ut sit filius, quod relative dicitur, sed omnino ut sit ipsa substantia, quomodo iam s. s. erat ipsa substantia cum non prius daretur, quam esset cui daretur? Non ergo eo, quod datur, sed procedendo habet ut sit donum, & ut sit essentia: sicut filius, non eo, quod datus est, sed nascendo accepit non tantum ut sit filius, sed ut essentia. Vnde Aug. in 15. lib. de Trin. ait, Sicut filio præstat essentiam sine initio temporis, sine mutabilitate naturæ de patre generatio, ita spiritui sancto præstat essentiam sine ullo initio temporis, sine ulla mutabilitate naturæ de utroque processio.

Illatio ex prædictis apparens.

Hic oritur quæstio. Si filius nascendo habet non tantum ut sit filius, sed ut essentia: & s. s. procedendo non ut tantum ut sit donum, sed ut sit essentia, ergo & filius natiuitate essentia est, & s. s. processione est essentia: cum alibi dicatur quod nec pater eo pater est quo deus, nec filius eo filius quo Deus, nec s. s. eo donum quo deus: quia ut ait Aug. in 7. lib. de Trin. His nominibus relativa eorum ostenduntur, non essentia. Vnde post plenius agemus. Ad quod breuiter respondentes dicimus, quia nec filius natiuitate essentia est, sed tantum filius: nec s. s. processione essentia est, sed donum tantum: & tamen uterque & ille nascendo, & iste procedendo accepit ut esset essentia. Non enim, ut ait Hilarius in 5. lib. de Trin. per defectionem, aut protensionem, aut deriuationem ex deo deus est, sed ex uirtute naturæ in naturam eandem natiuitate subsistit filius: & ex uirtute naturæ in naturam eandem processione subsistit spiritus sanctus.

Exponit uerba Hilarij.

Quod ita intelligi potest, Ex patre, qui est uirtus ingeni-ta, naturam quam habet eandem filius natiuitate, id est, nascendo, & spiritus sanctus processione, id est, procedendo habet. Vnde ipse idem apertius eloquens, quod dixerat aperit, dicens: Natiuitas (inquit) Dei non potest non eam, de qua

bet

Cap. 2

Disti.

26. 27

& 29.

Resp.

Penè

in cal.

te libri

Ibidem

paulo

iferius

profecta est, tenere naturam. Non enim aliud quam Deus subsistit, quod non aliunde, quam de Deo subsistit. Ecce his verbis aperitur, quomodo intelligendum sit illud, De patre generatio præstat essentiam filio, & de utroque processio, præstat essentiam spiritui sancto. Non quia ille essentia sit filius, & iste essentia sit spiritus sanctus, imo proprietate personali, sed quia & ille nascendo, & iste procedendo essentiam habet eandem, & totam, quæ in patre est.

Quod S.S. dicitur donum, & donatum.

Ex prædictis patet, quod spiritus sanctus sempiternæ donum est, & ex temporaliter datum, uel donatum. Ex quo apparet illa distinctio geminæ processionis, de qua supra egimus. Nam secundum alteram processionem dicitur donatum, uel datum, secundum alteram uero dicitur donum.

Quomodo spiritus sanctus ut donum, & ut donatum referatur.

Et secundum hoc, quod sempiternæ donum est, refertur ad patrem, & filium: secundum hoc uero, quod dicitur datum, uel donatum, & ad eum, qui dedit refertur, & ad eos, quibus datur: & eius dicitur esse, qui dat, & illorum, quibus.

Quod datur. Vnde Aug. in 5. lib. de Trin. ait. Quod datum est, & aliter s. ad eum, qui dedit refertur, & ad eos, quibus dedit. Itaque s. dicitur non tantum patris, & filij, qui dederunt, sed etiam noster dicitur, qui accepimus. Spiritus ergo & dei est, qui dedit, et noster, qui accepimus: non ille spiritus noster, quo sumus, quia ipse est spiritus hominis, qui in ipso est: quamuis & illorum spiritum, qui hominis dicitur, utique accepimus: sed aliter iste, aliter ille, noster dicitur. Aliud est enim quod accepimus, ut essemus: aliud quod accepimus ut sancti essemus. Quod autem spiritus S. noster dicatur, scriptura ostendit. Scriptum est enim de Ioanne, quod in spiritu Heliae neniret. Ecce dictus est Heliae spiritus, quem accepit Helias scilicet s. s. Et Moysi ait dominus, Tollam de spiritu sancto quem iam dedi tibi. Ecce & hic dictus est spiritus Moysi. Patet igitur, quia s. s. noster dicitur spiritus: sed quia nobis datus, & datus utique ad hoc ut sancti essemus. Spiritus uero creatus ad hoc est datus, ut essemus.

AN

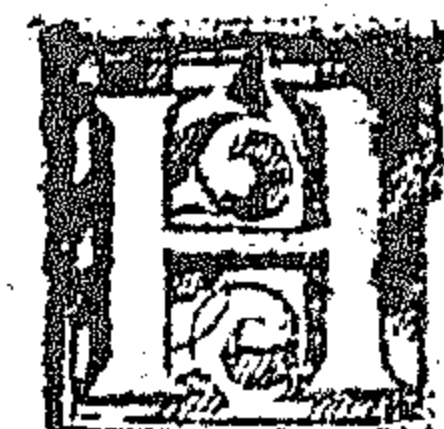
An filius possit dici noster, ut spiritus sanctus?

Hic queritur, utrum & filius cum sit nobis datus, dicatur, uel possit dici noster? Ad quod dicimus, quia filius dicitur noster panis, noster redemptor, & huiusmodi: sed non dicitur noster filius, quia filius dicitur tantum relative ad eum, qui genuit. Et ideo noster filius non potest dici, sed patris tantum. In eo autem quod dicitur datus, & ad eum qui dedit, & ad eos, quibus datus est, refertur. Vt & spiritus sanctus, qui etiam cum in scriptura (ut supra dictum est) dicatur spiritus noster, uel spiritus tuus, uel illius (ut de Moise, & Helia dictum est) nusquam tamen in scriptura occurrit ita dici s. s. noster, uel tuus, uel illius, sed spiritus noster, uel tuus, uel illius, quia spiritus sanctus eo dicitur, quo donum, & utrumque relative dicitur ad patrem, & filium, & hoc sempiterna relatione. Si tamen aliquando dicitur donum nostrum, accipitur donum pro donato, uel dato. Cum uero donum accipitur eo modo, quo spiritus sanctus donum patris, & filij dicitur, non hominis, ita & filius sub hac appellatione non potest dici noster, ut dicatur filius noster: sicut nec dicitur s. s. noster; & tamen de filio dicitur, panis noster: & de spiritu, spiritus noster. Ille noster panis, quia nos reficit, nobis datus: iste noster spiritus, quia nobis inspiratur a patre, & filio, & in nobis spirat sicut uult. Vnde Aug. in 5. lib. de Trin. ait, Quod de patre natum est, ad patrem solum refertur, cum dicitur filius. Et ideo filius patris est, & non noster. Dicimus tamen & panem nostrum datus nobis, sicut dicimus spiritum nostrum.

Vtrum S.S. ad seipsum referatur.

Post hæc queritur, utrum s. s. ad seipsum referatur: hoc enim videtur ex prædictis posse probari. Si enim quod datur refertur ad eum qui dat, & ad eum cui datur, & s. s. datur a seipso, ut prædictum est, ergo refertur ad seipsum. Huius questionis determinationem in posterum differimus, donec tractemus de his, quæ relative dicuntur de Deo ex tempore: in quibus datum, & donatum continentur.

HANC

AEC est tertia pars huius partis, in qua Magister agit de processione spiritus sancti temporali. Determinato. n. principio a quo spiritus sanctus procedit: determinato est modo secundum quem procedit: determinat hic Magister proprietatem; secundum quam conuenit ei temporaliter procedere, & hæc proprietates est donum: & de hac in tota præsentia dist. intendit agere. Diuiditur autem hæc pars in quatuor partes, secundum quatuor questiones, quas mouet. In prima quaerit, & determinat, utrum. s. s. sit donum, in quo alia dona donantur. In secunda, quaerit utrum. s. s. sit eadem ratione datum, & donum ibi. *Præter ea diligenter considerandum est &c.* In tertia quaeritur, cum non solum. s. s. sed etiam filius sit datus, quare non dicitur filius noster, sicut spiritus noster: ibi. *Hic quaeritur, utrum & filius cum sit nobis datus, &c.* In quarta, & ultima quaerit, cum. s. s. sit donum relative, quomodo possit a se dari? si enim a se donatur, uidetur. s. s. ad se relative dici, & hoc facit ibi. *Post hoc quaeritur utrum. s. s. ad se ipsum referatur &c.* Cæteris partibus indiuisis remanentibus, quia specialiter persequitur quaestiones prædictas. Media, siue secunda pars, quæ est de differetia doni, uel dati, habet quatuor partes. In prima quaerit, & determinat, quod non eadem ratione. s. s. dicitur donum, & datum, quia donum est ab æterno, sed datum ex tempore. In secunda uero contra hoc, scilicet

quod. s. s. sit donum æternaliter, obiicit, ibi. *Sed quaeritur, cui donabilis &c.* In tertia uero, quia in solutione dixerat quoddam dubium, ideo incidenter mouet, & determinat illud: ibi. *Hic oritur quaestio, utrum filius nascendo &c.* In quarta uero, & ultima redit ad primam solutionem ostendens, quod. s. s. æternaliter donum est, quia eo ipso est donum, quo procedit a patre, & filio, & quod temporaliter est datum, uel donatum & hoc facit ibi. *Ex prædictis patet, quod spiritus sanctus, &c.*

Relatio non apparet in hoc nomine spiritus &c. Videtur dicere falsum: quia spiritus dicitur, quia spiratur, ergo refertur ad spirantem: ergo apparet in eo relatio. Item, uidetur quod magis appareat quam in hoc nomine donum, quia relativa dicuntur, quæ hoc ipsum quod sunt, aliorum sunt: sed spiritus eo quod spiritus habet esse a spirante, donum uero non oportet, quod habeat esse a donante: ergo non uidetur in hoc tantum apparere relatio. Respon. Dicendum, quod tam donum, quam spiritus dicitur relative, sed tamen relatio magis apparet in hoc nomine Donum, quam in hoc nomine Spiritus, quia donum semper dicit respectum ad dantem, spiritus autem non: imo potest accipi absolute. Vel aliter dicendum, quod Augu. non dicit quod relatio non apparet in hoc nomine spiritus, sed quod non apparet in hoc nomine spiritus sanctus. Quamuis enim dicatur esse spiritus spiratoris, non tamen dicitur esse spiritus sanctus

Dub. 1.

sanctus spiratoris.

AD ILLUD quod obiicitur, quod spiritus magis dicitur habituine respectentem esse quam donum: Dicendum, quod uerum est in his, quibus accidit donum, sed in spiritu sancto, quia ideo est quia donum, non habet locum ista obiectio.

Dub. 2.

Filius nascendo accepit, &c. Videtur male dicere: quia in omni eo, quod inest filio per natiuitatem, distinguitur filius a patre, quia natiuitas est proprietates distinctiua: ergo si filius nascendo accepit, ut sit essentia uel substantia: ergo pater in substantia distinguitur a filio. Item, quod filius, nascendo accepit, siue quod filius est, nascendo est natum, ergo substantia est nata, si filius nascendo est substantia. Omne enim quod nascendo accepit, a natiuitate habet ortum. Resp. Dicendum, quod aliqui distinxerunt istam locutionem. Filius nascendo est diuina substantia, siue Deus, quia gerundium potest dicere concomitantiam, & sic simpliciter est uera; uel causam, & sic multiplex: quia cum dico filius est Deus, siue diuina substantia, tria dico, scilicet subiectum, compositionem, & prædicatum. Potest ergo hoc gerundium [nascendo] dicere causalitatem respectu subiecti, uel respectu compositionis, uel respectu prædicati. Si respectu subiecti, tunc est sensus: filius nascendo, &c. id est, qui est filius nascendo, uel qui nascendo habet, ut sit filius, est Deus, & sic est uera. Si respectu compositionis, sic est sensus. Filius est Deus nascendo. i.

hoc prædicatum conuenit subiecto per natiuitatem: & sic ad huc est uera locutio. Si respectu prædicati, sic est sensus, filius est deus, siue substantia diuina nascendo, ita quod nasci, siue natiuitas sit principium, siue origo deitatis, & in hoc sensu est falsa. Magister tamen istam locutionem non distinguit, sed simpliciter concedit, & satis probabiliter, quoniam prædicta distinctio non uidetur habere radicem. Cum enim gerundium natum sit determinare compositionem, quia omnino nihil est dicere homo nascendo, & huiusmodi, & cum compositio prædicati, siue essentiae, siue omnium, quæ attribuuntur filio, conueniant subiecto per natiuitatem: ideo habet ueritatem. Nec ualent obiectiones in contrarium adductæ, quia natiuitas non distinguit illud, quod per natiuitatem habetur, siue quod est in nascente, sed cum solum, qui nascitur: & ideo non sequitur, quod substantia sit distincta, nec quod ipsa nascatur, quamuis per generationem habeatur.

Nec filius natiuitate essentia est &c. Videtur falsum dicere, quia cum nascendo sit essentia, pari ratione uidetur, quod natiuitate, & hoc uidetur per auctoritatem Hilarii in litera. Respon. dicendum, quod absque dubio ista est distinguenda. Filius natiuitate est diuina essentia, quia ablatius potest construi in ratione formæ, uel in ratione principii. Si in ratione formæ, sic est falsa, quia natiuitas non est causa formalis respectu prædicati essentialis. Si in ratione principii,

Dub. 3.

cipii, sic habet ueritatem, quia omnia quæ conueniunt filio, conueniunt ei per natiuitatis originem. Sed Magister quia accipit gerundium in ratione principii: ideo cum gerundio simpliciter concedit. Et quia accipit ablatiuum in ratione forme: ideo cum ablatiuo simpliciter negat: magis enim iudicat secundum uisum loquendi, quam secundum uirtutem sermonis.

Dub. 4. *Non enim, &c. per defectionem, aut protensionem, &c.* Quæritur quomodo differunt illa tria. Respond. Quidam dicunt sic, quod per defectionem producitur aliquid de materia per formæ præexistentis corruptionem, sicut ex grano frumenti herba. Per protensionem producitur aliquid per præexistentis formæ permanentiam, & inductionem formæ artificialis, sicut uas fit de argento. Per deriuationem, quod producitur per præexistentis formæ permanentiam sola locali mutatione, ut riuus ex fonte, & lacus ex riuo. Aliter potest dici, quod materiale principium ex quo res est, aut est materiale, & transiens formaliter, & sic est defectio. Aut est materiale, & permanens, & sic est protensio. Aut est materiale, & permanens, & agens: & sic est deriuationem, & horum exempla sunt manifesta.

Dub. 5. *Aliud est enim quod accepimus ut essemus, &c.* Videtur male dicere, quia sicut sine spiritu Dei non possumus sancti esse, ita nec esse: ergo uidetur, quod s. f. non tantum accepimus, ut essemus sancti, sed etiam ut essemus. Respond. Potest ad hoc di-

ci, quod hoc dictum est per appropriationem. Quamuis enim a spiritu sancto habeamus esse, & sanctum esse, appropriate tamen habemus sanctum esse: ideo non sic accipi dicitur in nostri esse productione, sicut in sanctificatione. Aliter tamen potest dici, quod sicut dare ordinatur ad habendum, ita & accipere: & quia nullus habet spiritum sanctum, quantumcunque spiritus sanctus operetur in eo, nisi qui potest eo frui, & omnis talis est sanctus: ideo s. f. non dicitur (proprie loquendo) dari, nec accipi, nisi sanctis, & a sanctis.

Tollam de spiritu tuo &c. Contra hoc non potest dici quantum ad substantiam: ergo quantum ad effectum, siue gratiam: ergo uidetur quod gratia transferatur ab uno in alium. Si tu dicas hoc esse dictum per conformitatem. Obiicitur, quod pariratione posset dici, quod tolleretur de spiritu aliorum, & daret Moyse. Respond. Dicendum, quod illud intelligitur de spiritu quantum ad effectum, & hæc præpositio [de] importat conformitatem, similiter & partialitatem, sed non quantum ad partem conferentem, uel continentem secundum ueritatem, sed secundum proportionem, quoniam effectus spiritus sancti multo plus abundauit in Moyse, quam in aliis: ut quod alii quasi partem gratiæ suæ uiderentur habere: & dicitur tollere quantum ad sollicitudinem, quia dum dona spiritus sanctus aliis sunt communicata, sollicitudo Moyse est

diminuta.

DISTINCTIO XVIII. 183
diminuta, & pars illius sollicitudinis est aliis commissa, &c.

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

An spiritus sanctus sit donum, in quo alia dona donantur.

SUPPOSITIO ex præcedentibus, quod s. f. sit donum, & quod donetur: ad intelligentiam huius partis sex quæruntur. Primo quæritur utrum s. f. sit donum, quo omnia alia dona donantur. Secundo utrum s. f. sit donum uel ab æterno, uel ex tempore. Tertio quæritur quid conuenientius dicatur de s. f. donum. s. an datum. Quarto utrum dona proprie conueniant spiritui. s. Quinto utrum donum sit proprietas spiritus sancti distinctiua. Sexto utrum ratione donabilitatis dicatur s. f. noster.

QUOD spiritus sanctus sit donum, quo omnia alia donantur, ostenditur auctoritate, & ratione sic. Apostolus I. Corinth. 12. Diuisiones gratiarum sunt: idem autem spiritus diuidit singulis prout uult, & loquitur de donis non tantum gratiæ gratum facientis: sed etiam, quæ sunt gratis data: ergo si per spiritum sanctum dantur utraque, cum non sit alia differentia donorum, ipse est donum, in quo omnia alia donantur. **ITEM.** Augustinus 15. de Trinit. per donum quod est spiritus sanctus commune omnibus membris Christi propria quibusque dona dei dantur. **ITEM.** Ratione ostenditur sic. Spiritus s. est primū do-

nū, sed omne posterius ad prius reducitur: ergo omne donum reducitur ad donum quod est spiritus sanctus: ergo in omnibus donis ratio donationis est per s. f. ergo &c. **ITEM.** Omne donum in quantum donum ex amore datur, alioquin non habet rationem doni, sed s. f. est amor patris, & filii: ut dicit Augustinus, & habitum est supra, ergo &c. **Dis. 10**

CONTRA. Isido. Multis indignis spiritu sancto dantur dona s. f. ergo contingit alia dona donari sine hoc, ergo non est donum, in quo omnia alia donantur. **ITEM.** Aliqua sunt dona, quæ appropriantur filio, ut puta sunt illa, quæ dantur ad illustrationem intellectus: ergo si loquamur a proprietate, talia dona donantur in filio, siue per filium, non dono quod est spiritus sanctus. **ITEM.** Filius datus est nobis. Esa. 9. Paruulus natus est nobis, filius datus est nobis: ergo si datur per s. f. uidetur, quod s. f. aliquam auctoritatem, uel influentiam habeat in filium: hoc autem est falsum: ergo non omnia alia dona donantur per spiritum sanctum. **ITEM.** Hoc ostenditur per impossibile, esto quod intelligatur per impossibile spiritum sanctum non esse, adhuc pater, & filius intelliguntur, ut liberales: alioquin inest eis liberalitas a spiritu sancto, quod falsum est: ergo si intelliguntur liberales: ergo & donatores.

ITEM. Si spiritus sanctus est donum, in quo alia donantur: ergo doni est donum, & donationis est donatio: & si hoc, motus est motus, & relationis relatio, & hoc habet Philo-

Iosophus pro inconuenienti. Cū enim dependens non possit alterum determinare, erit ibi processus in infinitum.

RESOLVTIO.

Spiritus sanctus donum est quod omnia gratuita dona donantur; & quo uniuersa Dei dona per exemplaritatis causam donantur.

RESP. Dicendum, quod cum dicitur, quod scilicet est donum, in quo omnia alia donantur; ablatius iste potest accipi dupliciter: uel ita, quod dicat concomitantiam: uel sic quod dicat causalitatem. Si dicat concomitantiam, sic intelligendo uniuersaliter, falsum est: quia est sensus, quod datur cum omnibus donis. Quædam enim sunt dona, quæ semper sunt cum spiritu sancto, ut charitas, & sapientia. Quædam quæ nunquam sunt cum spiritu sancto, ut timor seruilis. Quædam quæ aliquando sunt cum spiritu sancto, aliquando sine, ut fides, prophetia, & huiusmodi. Si autem particulariter intelligat de donis gratum facientibus, sic uera est, & non habet instantiam. Potest iterum ablatius importare causalitatem, & hoc tripliciter. Vel ita, quod dicat simpliciter causalitatem: & in hoc non distinguitur nec a patre, nec a filio, quia omnia dona sunt a patre, & a filio, & a spiritu sancto. Vel ita ut dicat causalitatem, & sub auctoritatem, & in hoc distinguitur a patre: sed non a filio: quia pater & per filium, & per spiritum sanctum donat. Vel ita ut dicat causalitatem, & sub auctoritatem, & exemplaritatem, & sic proprie spiritui sancto conuenit. Ipse enim procedit per modum primi doni:

ita quod omnis donatio recta & gratuita, post illam est, & ab illa accipit rationem donationis. Concedendum est ergo, quod spiritus sanctus est donum, quo omnia dona, scilicet gratuita, donantur per concomitantiam, & quo omnia dei dona donantur per exemplaritatis causam.

AD ILLVD, quod obiicitur primo de Isido. iam patet responsio, quod ipse loquitur de donis gratiæ gratis datæ, non gratum facientis. AD ILLVD, quod obiicitur secundo, quod quædam dona appropriantur filio, Dicendum, quod de donis est loqui dupliciter, aut ratione eius quod subest, aut sub ratione donationis. Ratione uero eius quod subest, aliqua dona appropriantur filio, ut sapientia, & intelligentia, aliqua spiritui sancto, ut charitas. Ratione uero donationis, omnia appropriantur. scilicet ratione iam dicta: quia per ipsum tanquam per primum donum donantur alia. AD ILLVD, quod obiicitur, quod filius est datus, & non a spiritu sancto: responderi potest, quod filius est datus secundum humanam naturam, & hoc fuit per amorē. Ioan. 3. Sic deus dilexit mundum, ut filium suum, &c. AD ILLVD, quod obiicitur, quod spiritu sancto circumscripto, adhuc manet ratio doni: Dicendum, quod circumscripto. scilicet est intelligere in deo donorum causalitatem, & subauctoritatem, sed non exemplaritatem donationis sub ratione donationis: quia non intelligitur processus amoris, & hoc ultimo dicitur proprie conuenire spiritui sancto. AD ILLVD, quod obi-

obiicitur, quod tunc est donum doni: Dicendum, quod motus non est motus, ut termini: similiter nec relationis relatio, tamen ut principii, & motus est motus: quia motus est principium motus, & relatio relationis, & sic dicitur donum doni: & quia in causando statur in primo, cum sit primum donum, non est abire in infinitum. Præterea donum in diuinis ueram hypostasim dicit.

QVAESTIO II.

An Spiritus Sanctus ab æterno, uel ex tempore donum sit?

VTVM spiritus sanctus sit donum ab æterno, uel ex tempore. Et, quod ex tempore, uideatur. Aug. 15. de Trin. eo donum est quod datur quibus datur: sed datur ex tempore; ergo &c. ITEM. 5. de Tri. eo donum dicitur quod daturus ipsum erat deus: sed constat, quod daturus erat ex tempore: ergo si donum est æternum, temporale est causa æterni. ITEM. Videtur per rationem. Donum enim non tantum dicitur comparationem ad dantem: sed etiam ad eum cui datur: ergo posito dono ponitur dantis & recipiens; quia relatio ponit extrema; sed recipiens est creatura: ergo &c. ITEM. Donum addit supra dantem, quia donum est datio irredibilis: ergo si scilicet non est datus nisi ex tempore, nec est donum nisi ex tempore. ITEM. Sicut filii est generari, ita doni est donari: sed non est filius antequam generetur: ergo nec donum antequam donetur: sed donatur tantum ex tempore: ergo &c.

Cap. 15
circa si
mem.

CONTRA. Aug. 5. de Trin. quia spiritus procedebat ut esset donabilis, iam donum erat; sed

procedere ut donabile, hoc est æternum: ergo & donum ab æterno. ITEM. Idem expressius. scilicet semper eternè donum est, temporaliter uero datur. ITEM. Hoc ipsum uel datur ratione: quia ubi est amor gratuitus, ibi est gratia doni: sed ab æterno est in deo ponere amorem gratuitum: ergo & donum. ITEM. Vbi est perfecta ratio liberalitatis, ibi est donum. sed in diuinis ab æterno est perfecta ratio liberalitatis: ergo &c. ITEM. Sicut se habet ratio uerbi ad rerum productionem, sic se habet ratio doni ad gratiarum distributionem; sed ante rerum productionem in principio fuit uerbum: ergo ante gratiarum collationem in principio fuit donum.

RESOLVTIO.

Et ab æterno & ex tempore: ab æterno ut donabilis: ex tempore ut donatus.

RESP. Dicendum, quod cum donum dicat respectum ad eum cui datur, hoc potest esse tripliciter, uel secundum actum, uel secundum habitudinem, uel secundum aptitudinem. Si secundum actum, hoc modo dicitur donum: quia datur. Si secundum habitudinem, hoc modo dicitur donum; quia donandum aliquando. Si secundum aptitudinem, hoc modo dicitur donum: quia donabile. Secundum primam acceptionem, dicitur temporaliter: sed secundum secundam & tertiam dicitur æternaliter, & in his tribus sensibus accipit Aug. Concedendum est ergo, quod secundum aliquam acceptionem donum dei dicitur æternaliter, sicut probant rationes inductæ ad secundam partem.

AD ILLVD uero, quod obiicitur in con-

contrariū, Dicendū, q̄ procedit de dono, ut dicit actum donationis, & sic ex tempore dicitur, unde non ualeat obiectio. AD ILLVD, quod secundo obiicitur, q̄ eo dicitur donū quo daturus &c. Dicendum, q̄ s̄m istam acceptionē dicitur æternaliter: quia non dicit respectum ad creaturam s̄m actū: sed s̄m habitum, sicut & prædestinationis. Quod ergo obiicitur, q̄ tunc tempora e est causa æterni, Dicendum, q̄ illud participium, datum, duo importat. s̄. ordinatio ad dandum, & actū ordinationis: & ordinatio est æterna, licet actus sit temporalis, & tunc ablatius non dicit causalitatem ratione actus, sed ratione ordinationis. Posset tñ dici, q̄ dicit causā consequentem, non consequentis. AD ILLVD, quod obiicitur, q̄ dicit relationē ad extrema, Dicendum, q̄ relatio actualis ponit utrumque extremum in actu, non autem relatio habitus: sicut patet, q̄ deus æternaliter dicitur exemplar creaturæ temporalis. AD ILLVD, quod obiicitur, q̄ donū addit supra datum, Dicendum, q̄ donū in quibusdam consequitur rationem dati: ut puta sunt illa, q̄ de se non dicunt liberalitatem, nisi prout additur eis ratio communicationis, ut liber, cultellus, & huiusmodi. In aliquo datum consequitur rationem doni, ut puta eo q̄ ex se importat liberalitatem et si nunquam datur donū, ut est amor, & sic conuenit spiritui s̄. AD ILLVD, quod obiicitur, q̄ sicut filii est generari &c. Dicendum, q̄ falsum est; quia generari dicit emanationem filii, quæ s̄m rationem intelligendi præcedit filium. Unde impossibile est, q̄

fit nisi generetur. Donari autem non solum dicit doni emanationem; sed amplius dicit eius communicationem, & hoc consequitur esse doni, & ideo non dicitur donum ex tempore, quauis donetur ex tempore.

QVÆSTIO III.

An donum, uel datum conuenientius de spiritu sancto dicatur?

VTRVM conuenientius dicitur de spiritu sancto donū, quam datum. Et q̄ tam conuenienter dicatur datum ut donū, uidetur Iaco. I. Omne datum optimum & omne donum perfectū desursum est: ergo a s̄. s̄. sunt data sicut & dona; ergo sicut ad ipsum transfertur ratio doni, ita & dati. IREM. Mobilis & motus est eadem ratio: ergo similiter dati & donabilis; ergo si donum dicitur in ratione donabilis, datum uero in ratione actualitatis dati, ergo eadem est ratio doni & dati: ergo &c. IREM. In quolibet genere perfectior est actus, quā potentia; ergo cum datum dicatur in actu, donum in potentia, perfectius exprimitur aliquid cum dicitur datum, quam donū: sed quod maioris est perfectionis, magis proprie conuenit Deo: ergo &c. IREM. Quando aliqua duo dicuntur de aliquo, quorum unum est ratio dicendi alterum de eodem; illud conuenientius dicitur q̄ est ratio dicendi; sed datum, & donum dicitur de s̄. s̄. & ut uult Augustinus. co. donum dicitur, quia datur: ergo magis proprie dicitur datum.

CONTRA. Datum conuenit s̄. s̄. solum ex tempore: sed donū æternaliter: ergo magis proprie dicitur donum. IREM. Si nūquā

2. Met. 4.

5. de Trin. cap. 10

actu

actu daretur, donum esset, & spiritus esset: ergo uidetur, q̄ magis proprie conuenit ei donū. IREM. Glo. super illud Iac. I. Omne datum optimum &c. dicit, q̄ datum dicitur quo ad naturalia, donū quo ad gratuita. Si ergo gratuita aptius appropriantur s̄. s̄. qui sanctificat, quam naturalia: ergo melius in diuinis dicitur de s̄. s̄. donum, quam datum. IREM. Donū est datio irredibilis: sed quicquid deus dat irredibiliter dat: quia cum det nihil potest recipere: ergo in diuinis datum rationem habet doni, & induit eius rationem: ergo conuenientius ibi dicitur donum quam datum.

RESOLVTIO.

Quia datum tempus concernit, donum uero à tempore abstrahit, conuenientius hoc quam illud de spiritu sancto dicitur.

RESP. Dicendum, q̄ quauis in diuinis utrumque dicatur & datum, & donum, tamē conuenientius dicitur donum. Et huius duplex est ratio. Vna quidem est: quia datum cum sit participium, uel nomen uerbale, concernit tempus: donum autem a tempore abstrahit: & ideo quia omnia dona supra tempus sunt, conuenientius dicitur in diuinis donum q̄ datum. Alia ratio est: quia donū supra rationem dati addit conditionem liberalitatis, siue irredibilitatis, quæ est conditio magnæ nobilitatis: & ideo maxime competit diuinis: & hæc est ratio quare donum appropriatur gratuitis donis non tantum ipsi s̄. s̄. qui est principium gratuitorum donorum.

Et ex hoc patet responsio ad illud de auctoritate beati Iacobi.

AD ILLVD, q̄ obiicit, q̄ motus. S. Bon. Lib. Primi.

bilis, & moti eadē est ratio: dicendum, q̄ non est simile de mobili & moto, & de dono & donato. Quia motū esse addit supra mobile actum, & dicit totum q̄ dicit mobile. Sed datum non dicit totum quod dicit donū, quantum est de generali intellectu nominis, nisi approprietur. Donū enim est datio irredibilis, & hoc melius patebit in 4. problemate. AD ILLVD, quod obiicitur, q̄ actus est perfectio potentie. Dicendum, q̄ aliquid est in potentia ad actum dupliciter. Aut propter imperfectionem agentis. Aut propter defectum suscipientis. Si sit potentia, primo modo, tunc actus est perfectio potentie. Si autem secundo modo, non est perfectio. Unde si dicatur, q̄ solus actu lucens potest donū illuminare quæ non est aperta, & donum apertā illuminat, nulla omnino maior notatur perfectio quā ante. Sic intelligendum est de donabilitate & actuali donatione. AD ILLVD, q̄ obiicit, datum est ratio dandi donū: quia ideo donū, quia datur. Dicendum, q̄ non est tota ratio, sicut dicitur in litera, sed solum in comparatione ad eum cui datur. Vel potest dici quantum a parte nostri intellectus: ideo donum dicitur, quia datur: sed tamen a parte rei est: econuerso: quia ideo datur: quia donum est.

QVÆSTIO IIII.

An proprie donum de spiritu sancto in diuinis dicatur?

VTRVM donū proprie conueniat spiritui sancto. & q̄ sic uult Augustinus. 5. de Trin. Sicut in Trinitate non est uerbum nisi filius: ita nec donum nisi s̄. s̄. IREM. Donū dicit emanationem per modum

Ca. 15.

A a libe-

liberalitatis, hoc autem est proprium solius. s. f. ergo &c. **ITEM.** Donum dei dicitur relative ad donantem, sed donans non tamen est pater, immo etiam filius: quia uterque est mittens: ergo donum dicitur relative ad patrem & filium, & si hoc distinguitur ab utroque: ergo nec pater, nec filius, sed solum s. f. dicitur proprie donum.

CONTRA. Donum dicitur in habitu, sed datum dicitur in actu: ergo datum addit supra donum: ergo cui convenit esse datum, & ratio doni. Sed datum convenit Trinitati: quia tota Trinitas dat se: ergo & donum, non ergo proprie spiritui sancto. **ITEM.** Donum dicitur respectum ad datem, & ad eum cui datur, si ergo est proprium spiritus sancti, aut propter respectum ad dantem, aut recipientem. Non propter respectum ad recipientem: quia similiter filius datus est nobis, & magis etiam datus quam spiritus. Si vero ad datem. **CONTRA,** filius dicitur procedere a dante, sicut a patre: ergo videtur secundum communem rationem filio convenire. **SIC DICAS,** quod filius non procedit per modum donabilis, neque quomodo datus est: sed quomodo natus. **CONTRA,** filius sic ab aeterno procedit, ut temporaliter esset missibilis: quia eo mittitur filius quo generatur: sed missio non est aliud quam donatio: ergo filius processit ut donabilis. **ITEM.** Si datus est filius ex tempore, aut erat ad hoc habilis ab aeterno aut non. Si sic, ergo processit ut donabilis: si non, ergo aliquid convenit ex tempore filio, quod repugnat aeternae emanationi, quod est inconueniens.

ITEM. Regula est, quod omne nomen dicens respectum vel effectum ad creaturas, est commune tribus: sed donum est huiusmodi: ergo &c.

RESOLUTIO.

Cum spiritus sancti proprium sit secundum rationem liberalitatis procedere: & eius proprium esse donum vel donabile dici.

RESP. Dicendum, quod sicut patet ex verbis Aug. Donum dicitur in diuinis proprie, sive personaliter, non essentialiter: sicut uerbum proprie dicitur de filio: Datum autem potest accipi & essentialiter, & personaliter: sive proprie, & communiter: tota enim trinitas dat se, & tamen pater & filius proprie dant s. f. Propter hoc notandum, quod datum de sui ratione idem est, quod communicatum. Potest igitur hoc, quod est [datum] dici communicatum ex liberalitate, & sic est commune toti trinitati. Vel ex liberalitate & auctoritate, & sic convenit s. f. & filio: qui habent subauctoritatem respectu patris: Vel potest dici datum ex liberalitate & auctoritate non tantum communicatum, sed etiam productum: & hoc modo proprium est s. f. cuius proprium est procedere secundum rationem liberalitatis: & ita secundum rationem doni vel donabilis. Et hoc modo donum, vel datum aequivalent. Differunt tamen: quia datum dicitur communicationem in actu, sed donum in habitu. Et concedendum est, quod donum proprie dicitur in diuinis de s. f.

AD ILLUD, quod obicitur, quod datum addit supra donum, dicendum quod secundum communem acceptionem dati & do-

15. De tri. c. 19

Idem sentit D. Tho. 1. part. 9. 38. art. 2. m

& doni aliquid dicit donum, ultra quam datum, & datum ultra quam donum. Donum ultra quam datum, importat emanationem per modum liberalitatis. Datum uero ultra quam donum importat actum communicationis: quia donum dicitur habitum: & ideo quia illud quod addit donum supra datum est personale: ideo donum est proprie personae s. f. **AD ILLUD,** quod quaeritur, ratione cuius respectus dicatur donum proprie, iam pater responsio: quia ratione respectus ad dantem: non (inquam) ratione respectus simpliciter, sed ratione talis respectus: quia emanat per modum donabilis, quod est proprium s. f. Quod ergo obicitur, quod emanat per modum donabilis filius, dicendum, quod falsum est. Quamuis enim donabilitas sive liberalitas communicetur filii generationi, non tamen est ratio emanandi: quia comunicatur aeternaliter: ideo datur temporaliter: sed quia non est ratio emanandi: ideo non emanauit filius ut donum, sed solum s. f. **AD ILLUD,** quod ultimo obicitur de respectu ad creaturam. Dicendum, quod hoc intelligitur de illo nomine, quod importat solum respectum ad creaturam, non personae ad personam: donum autem utrumque importat, ideo non habet hanc regulam locum.

QVAESTIO V.

An donum, vel donabilitas sit proprie distinctiua spiritus sancti?

VERVM donabilitas, sive donum sit proprie distinctiua spiritus sancti. Et sic uidetur, dicitur n. cap. 15. Aug. 5. de Tri. eo est donum quo & 16. Spiritus: sed spiritus est proprie-

tas distinctiua: ergo & donum. **ITEM.** Augustinus 5. de Trin. assignat differentiam processionis filii & s. f. hanc ponit, quod ille procedit per modum nati, sed iste per modum doni: ergo si haec differentia attenditur penes proprietates distinctiuas ut patet: quia natiuitas est proprietates filii: ergo & donabilitas, sive donum est proprietates s. f. **ITEM.** Hoc ipsum uidetur ratione: quia omnis proprietates secundum quam persona differt ab omnibus aliis, est personae proprietates distinctiua: sed donum inest soli personae s. f. & semper: ergo est proprietates eius personae distinctiua. **ITEM.** Proprietates in diuinis sunt relationes, sed Aug. dicit in 5. de Tri. quod relatio secundum quam refertur s. f. ad patrem & filium, magis apparet in hoc nomine, donum, quam in hoc nomine, spiritus: ergo utraque est personae distinctiua.

CONTRA. Nihil dicens respectum ad creaturas est proprie distinctiua personae: quia omni respectu ad creaturam circumscriptione tenet distinctio personae: sed donum dicit respectum ad eum cui datur: ergo &c. Si dicas, quod non est proprietates secundum comparationem quam habet ad creaturas, sed ad dantem: pari ratione missio erit proprietates distinctiua, cum dicat respectum ad mittentem. **ITEM.** Omnis proprietates distinctiua differt ab actu, non ab habitu. Unde pater dicitur, quia generat, filius quia generatur, spiritus uero s. f. quia spiratur: sed donum non dicitur ab actu donandi, sed ad habitum, alioquin diceret ab aeterno: ergo &c. **ITEM.** Nullius alterius personae proprietates distinctiua accipitur

Ca. 11.

in relatione ad creaturam, uel dicit respectu: sed donum dicit hoc, & ergo non est proprietas distinctiua. **ITEM**, Si donum est proprietas distinctiua s. f. & eius notio, tunc ergo s. f. amor non est proprietas: quia si s. f. & amor est proprietas: ergo sunt septem notiones, quae est contra communem opinionem omnium. Si dicas, quod eadem importantur per haec tria nomina: ergo uidentur nomina synonyma, ut Marcus Tullius: quod est eque magnam inconueniens: ergo & c.

RESOLVTIO.

Et quidem, prout actum dicit.

RESP. Dicendum, quod ad hoc dixerunt aliqui, quod donum dupliciter est in diuinis considerare, uno modo prout dicit respectum solum ad donatorem, & hoc modo dicit Aug. quod eo dicitur donum, quo procedit: & sic dicunt, quod donum est proprietas distinctiua s. f. Alio modo dicitur donum prout dicit respectum ad eum cui datur, & sic non dicit proprietatem distinctiuam, sed consequens ad proprietatem distinctiuam. Sed illud non uidetur posse stare, nam donum semper aliquam comparationem dicit ad eum cui datur. Intellecto nam quod non sit donabilis alicui, impossibile est intelligere, quod sit donum. Et propter hoc est aliter dicendum, sicut prius tactum est, quod donum praeter respectum, quem importat ad dantem, importat respectum ad eum cui datur. Sed hoc potest esse tripliciter. Vel secundum actum, ut quia datus. Vel secundum habitum, ut quia dandum. Vel secundum aptitudinem, ut quia donabile: & iste respectus ad deum coniunctus est primo, ut primus sine hoc non

possit esse, nec intelligi: imo de necessitate sequitur si procedit per modum doni, quod sit donabilis: & ideo sequens respectus non aufert primo, qui in sit proprietas distinctiua. Dicendum ergo, quod est proprietas distinctiua ratione primi respectus, secundo respectui non repugnante, sed consonante.

Ex hoc patet ratio ad primum, quia ille respectus talis est, quod non potest circumscribi secundum aptitudinem ob emanationem per modum liberalitatis. Et patet, quod non est simile de missione: quia dicit respectum secundum actum, non secundum aptitudinem.

ADILLVD, quod obiicit, quod proprietas distinctiua debet dicere actum. Dicendum, quod donum dicit duplicem respectum, & ratione huius dicit comparationem ad duplicem actum. Ratione primi respectus dicit actum processionis, ratione secundi dicit actum coactionis. Primum actum importat in actu, secundum in habitu: & ratione primi est proprietas distinctiua, non ratione secundi. **ADILLVD**, quod obiicitur, quod in alia persona hoc non est: Respondet quidam, quod s. f. est tertia persona, ideo nobis secundum rationem intelligendi immediatam, & ideo proprietas eius sumitur in comparatione ad nos, non sic in aliis. Aliter potest solui per interemptionem: quia sicut donum respectum dicit ad creaturas, ita & haec proprietas, quae est uerbum, ut infra patebit. **ADILLVD**, quod obiicitur de pluralitate notionum, dicendum, quod spiritus, amor, & donum eandem proprietatem dicunt ratione differentem.

Dis. 27

arti. 2.

q. 1.

rem. Eandem (inquam) notionem donationem: ergo dicitur noster ratione donabilitatis: ergo cum donabilitas sit proprietas personalis, non essentialis: uidef. solum dici de persona. s. f. hoc autem falsum: quia dicitur Deus noster. **ITEM**. Si ratione donabilitatis: ergo constat, quod non per comparationem ad dantem, sed ad eum cui datur: sed filius datus est nobis: et magis quam s. f. ergo & c. **ITEM**. Si ratione donabilitatis: ergo debet conuenienter dici donum nostrum. **ITEM**. Si ratione donabilitatis, cum ergo donabilis sit nobis tam in quantum sanctus, quam in quantum spiritus, melius debet dici spiritus sanctus noster, quod tamen non dicitur. Quae ritur ergo generaliter quibus posset dici noster.

RESOLVTIO.

Et ratione donabilitatis, et ratione respectus, quem importat ad nos: quia spiritus dicit respectum ad illum, cui inspiratur.

RESP. Dicendum, quod meum, & nostrum, dupliciter possunt attribui alicui: uel mediante compositione, uel immediate. Si mediante compositione, sic de se ponunt propriam habitudinem circa terminum s. habitudinem possessionis, ut cum dicitur, hoc est meum: & hoc modo quia omnis qui habet spiritum dei, habet deum, & omnia quae sunt dei: hoc modo meum, & nostrum, uel tuum potest dici de omni, quod in deo est communiter: sed magis proprie de filio: quia datus est nobis per incarnationem: maxime autem de s. f. qui est pignus aeternae hereditatis. Unde concedendum,

QVAESTIO VI.

An spiritus sanctus ratione donabilitatis, spiritus noster, dicatur?

VTrum ratione donabilitatis dicatur spiritus noster. Et quod sic, uidetur: quia noster dicit possessionem, sed nos non habuimus aliquid diuinum nisi per largitionem & donationem: ergo cum s. f. dicat quid diuinum, quod dicitur noster, hoc est ratione donabilitatis. **ITEM**. Hoc et uidetur: quia etiam dicitur s. noster, non autem dicitur filius uel pater noster: ergo propter aliquam proprietatem, quae est in s. f. & non in patre & filio: sed hoc non est nisi donabilitas: ergo & c. **ITEM**. Antequam s. f. habitet in nobis, non dicitur noster: sed inhabitat per

LIBRI PRIMI
 quod ratione donabilitatis potest inter alias personas ratio possidendi appropriari. f. Potest et hoc, quod est [nostrum] attribui alicui immediate, & sic non dicitur habitudine possessionis: sed tantum ratione habitudinis importat per terminum, cui unitur: sic enim nulli unitur, nisi quod importat respectum explicite ut pater noster, uel meus: uel implicite, ut liber meus, id est possessio mea. **SECUNDUM** hoc notandum, quod non dicitur meus, uel noster de aliquo, nisi secundum illud nomen, secundum quod dicitur hoc esse huius. Hoc autem esse huius, potest dici secundum triplicem habitudinem. Aut in formationis, ut albedo Petri, & hanc habitudinem importat nomina, que significant in abstractione: & quia nihil diuinum comparatur ad nos secundum habitudinem informationis: ideo non potest dici de nominibus abstractionis, noster: ideo non dicitur deitas nostra, nec eternitas nostra. Potest etiam secundo dici hoc esse huius, secundum habitudinem causalitatis, & hanc habitudinem important nomina que dicunt actum, ut creator, &

quia hanc habitudinem omnino habent diuina ad nos: ideo bene de talibus omnibus nominibus dicitur, nostrum. Potest etiam tertio modo hoc esse huius, secundum habitudinem correlationis; & hanc habitudinem important nomina relatiua. Sed hanc sunt dupliciter: quia quedam dicunt respectum personae ad personam. Quedam autem respectum ad creaturam. De his, que dicunt respectum ad personam, non dicitur meus, uel noster. De his autem que ad nos, ut dominus; magister, recte dicitur, noster. Dicendum: ergo quod donabilitas quantum ad secundum modum dicendi, nostrum nihil facit: sicut probant rationes secundo inductae: sed hoc facit respectus: quia spiritus dicit respectum ad illum cui inspiratur, & hoc sumus nos: ideo dicitur spiritus noster. Similiter deus: quia imponitur ab actu quem Lib. 1. Orth. si dei. ca. 12. habet circa nos, ut dicit Damasc. ideo dicitur deus noster. Est ergo regula, quod de his dicitur noster, que dicunt respectum ad nos secundum habitudinem causalitatis, uel correlationis: & sic patent omnia obiecta.

DISTINCTIO XIX.

PARS PRIMA.

De proprietatibus, & conditionibus quodammodo essentialibus, & quodammodo personalibus Trinitatis, & unitatis.

VNE postquam coeternitatem trium personarum pro modulo facultatis nostrae insinuauimus, iam de earundem aequalitate aliquid eloqui superest. Fides enim catholica sicut coeternas, ita & coaequales tres per-

personas asserit. Aequalis est enim in omnibus patri filius, & patri & filio spiritus sanctus. Quia (ut August. in Lib. de fide ad Petrum, breuiter aperiens quomodo intelligatur aequalitas, docet) nullus horum alium ut praecedit aeternitate, aut excedit magnitudine, aut superat potestate: quia nec filio, nec spiritu sancto (quantum ad naturam diuinam unitatem pertinet) ante anterior, aut maior est pater: nec filius spiritu sancto. Aeternum quippe & sine initio est, quod filius de natura patris extitit: & aeternum ac sine initio est, quod spiritus sanctus de natura patris filijque procedit. Ob hoc ergo tres unum recte credimus, & dicimus Deum: quia una prorsus aeternitas, una immensitas, una naturaliter est trium personarum diuinitas. Ecce breuiter assignauit Aug. in quo trium personarum consistat aequalitas, scilicet quia alia aliam non excellit, aut aeternitate, aut magnitudine, aut potestate.

Quod aeternitas, magnitudo, & potestas in Deo unum sint.

Cumque enumerentur ista quasi diuersa, in Deo tamen unum & idem sunt: scilicet essentia diuina simplex, & incommutabilis. Vnde Aug. in Lib. 7. de Trin. Non alio mag- cap. 8. nus, alio Deus est, sed eo magnus, quo Deus: quia non est illi aliud magnum esse, aliud Deum esse. Eadem quippe eius magnitudo est, quae uirtus, & eadem essentia, quae magnitudo. Pater ergo & filius simul una essentia, & una magnitudo. Ita etiam & potentia Dei, essentia diuina est. Vnde Aug. in 7. Lib. confes. Voluntas & potentia Dei, Deus est. Aeternitas quoque Dei essentia diuina est. Quod August. ostendit super illum locum Psal. In generationem anni tui. Est generatio generationum quae non transit, collecta de omnibus generationibus, id est, sanctis. In illa erunt anni Dei, qui non transeunt, id est, aeternitas Dei. Non enim sunt aliud anni Dei, aliud ipse, sed anni Dei, aeternitas Dei est. Aeternitas uero ipsa Dei substantia est, nihil habes mutabile. Inconcusse ergo teneamus, quod unum et idem est. scilicet essentia diuina, Dei aeternitas, potentia, magnitudo: & tamen consueuit scriptura haec, & his similia quasi distincte

Cap. 4. Ps. 100. Quod aeternitas Dei Deus &

ponere. In his ergo verbis trium personarum equalitatem breuiter complexus est Aug. Quia alius alium nec eternitate, nec magnitudine, nec potentia superat. Quod autem eternitate aliqua trium personarum alium non excedat, supra ostensum est, ubi coeternitas trium personarum insinuata est.

Persona personam in magnitudine non excedit.

Nunc igitur superest ostendere, quod magnitudine vel potentia alius alium non excedat: & prius de magnitudine videamus. Sciendum est ergo quia pater non est maior filio, nec pater, vel filius maior spiritu sancto, nec maius aliquid duarum personarum simul sunt, quam una: nec tres simul maius aliquid quam duae: nec maior est essentia in tribus quam in duabus, nec in duabus quam in vna: quia tota est in singulis. Vnde Ioan. Damascen. ait, Confitemur deitatis naturam omnem perfecte esse in singula suarum hypostaseon, id est, personarum: omnem in patre, omnem in filio, omnem in spiritu sancto. Ideoque perfectus Deus pater, perfectus Deus filius, perfectus Deus spiritus sanctus.

Quomodo dicatur esse Deus pater in filio, & filius in patre, & Spiritus S. in utroque & singulus in singulis.

Et inde est quod pater dicitur esse in filio, & filius in patre, & spiritus sanctus in utroque, & in singulis. Vnde Augustin. in Lib. de fide ad Petrum, Propter unitatem naturalem totus pater in filio & spiritu sancto est, totus quoque spiritus sanctus in patre & filio est. Nullus horum extra quemlibet ipsorum est, propter diuinæ naturæ unitatem. Et hic aperit aliquatenus: non enim plene potest tantum ab homine reserari arcanum, ex qua intelligentia dicatur singula personarum tota esse in alijs. Vnde etiam Hilarius ista ulterius perquirens in Lib. 3. de Trin. ait, Affert plerisque obscuritatem sermo domini cum dicit, Ego in patre, & pater in me est: nec immerito. Natura enim intelligentiæ humanæ rationem dicti huius non capit: nec exemplum aliquod rebus diuinis comparatio hu-

mana

mana præstabit. Sed quod non intelligibile est homini, Deo possibile est. Cognoscendum itaque, atque intelligendum est quid sit illud, Ego in patre, & pater in me est: si tamen comprehendere hoc ita ut est, valebimus, ut quod natura rerum pati non posse aestimatur, id diuinæ veritatis ratio consequatur. Patrem ergo in filio, & filium in patre esse, plenitudo in utroque diuinitatis perfecta est, quia plenitudo diuinitatis est in filio: quod in patre est, hoc & in filio est: quod in ingenito est, hoc in genito: alter ab altero, & vterque vnum. Is scilicet qui est nihil habens, quod non sit etiam in eo a quo est: non duo vnus, sed alius in alio: quia non aliud in utroque, ut vnum sint in fide nostra, vterque non vnus. Nec eundem vtrunque, nec aliud confitemur: quia Deum ex Deo natum, nec eundem natiuitas, nec aliud esse permittit. Eandem ergo in utroque & virtutis similitudinem, & deitatis plenitudinem confitemur: quia veritas dicit, Ego in patre, & pater in me est. Omnia enim filius accepit a patre: nam si partem eiusdem qui genuit accepit, neuter ergo perfectus est: deesset enim ei vnde decessit, ac plenitudo in eo erit, qui ex portione cõstitit. Neuter ergo perfectus est, si plenitudinē suam & qui genuit, amittit, nec qui natus est consequitur. Fateamur ergo quod pater est in filio, & filius in patre, & Deus in Deo, ut idem Hilarius ait in 7. Lib. de Trin. non per duplicē cõueniētium generum coniunctionem, nec per insitā capacioris substantiæ naturā: sed per naturæ unitatem similitudinē, per natiuitatē viuētis ex viuēte natura: dum res nō differt, dū naturam Dei nō degenerat natiuitas, dum nō aliud aliquid ex Deo quam Deus nascitur: dum nihil in his nouū est, nihil alienum, nihil separabile. Ecce his verbis, prout humana permittit infirmitas, aperitur, ex quo sensu Christus dixerit se esse in patre, & patrem in se. Ex eodem etiam sensu intelligitur spiritus sanctus esse in utroque, & singula personarum in singulis: quia scilicet in singulis est eadē plenitudo diuinitatis, et vnita similitudo naturæ: quia nō est maior diuina natura in aliqua harū personarum, sed vnus & indifferentis naturæ sunt hæ tres personæ. Ideoque altera in altera esse dicitur, ut prædictū est. Vnde Ambro-

sius

Ioā. 14

Nō longe a fine lib.

sius predictorum verborum sententiam nobis aperiens. super epistolam. 2. ad Corinth. 5. ait, Per hoc intelligitur pater esse in filio, & filius in patre: quia vna est eorum substantia. Ibi enim est vnitas, ubi nulla diuersitas. Ecce tribus illustrium virorum testimonijs, scilicet Augustini, Hilary, atque Ambrosij in eodem concurrentibus reuelatione spiritus sancti in eis loquentis, pie credere uolentibus ostenditur (tamen quasi per speculum & in enigmate) qualiter accipiendum sit, cum dicitur pater in filio esse, vel filius in patre, vel spiritus sanctus in utroque.

Erminatis duabus partibus, in quibus Magister egit de his, quae pertinent ad essentiae unitatem, & personarum pluralitatem sigillatim: hic incipit tertia pars, in qua determinat personarum aequalitatem, quae simul recipit pluralitatem, & unitatem. Et haec pars habet tres partes principales. In prima proponit, in quibus consistit aequalitas. In secunda probat specialiter. ibi. *Nunc igitur superegit ostendere, &c.* In tertia, quia in probando propositiones dubias dixerat, in quibus dictio exclusiua generat ambiguitatem: ideo determinat qualiter dictiones exclusiuae accipiuntur in diuinis, infra Dist. 21. *Hic oritur questio trahens originem &c.* Prima pars principalis, in qua proponit ea, in quibus aequalitas consistit, habet duas partes. In prima parte proponit, quod consistit in his tribus de aeternitate, magnitudine, & potestate. In secunda ne crederentur haec tria diuersa, ostendit, quod haec sunt idem in deo. ibi. *Cumque enumerentur ista quasi diuersa &c.* Similiter secunda pars principalis, in qua probat aequalitatem, diuiditur in duas. Supposito enim quod in di-

uinis sit aequalitas quantum ad aeternitatem, ostendit primo aequalitatem quantum ad magnitudinem: secundo quantum ad potestatem, infra Dist. 20. *Nunc ostendere restat, quomodo &c.* Prima iterum pars habet duas. In prima probat aequalitatem magnitudinis per essentiae unitatem. Secundo probat aequalitatem, excludendo in aequalitatem, ibi. *Sed iam nunc ad propositum &c.* Prima pars, in qua probat personarum aequalitatem quantum ad magnitudinem habet duas. In prima probat per essentiae indiuisiorem, siue unitatem. In secunda per illam eadem ostendit esse in personis circumuersionem. ibi. *Et inde est, quod pater dicitur esse in filio.* *Nunc postquam &c.* In parte istam sunt dubitationes circa literam. Et primo dubitatur de situ huius partis, cum n. unitas in substantia faciat identitatem, unitas in quantitate aequalitatem, unitas in qualitate similitudinem, pari ratione uidetur, quod deberet determinare de identitate, & similitudine: quia si de his non determinat ut, quod nec de aequalitate deberet facere speciale tractatum. *Rn. Dicendum, quod ostensa perfecta aequa-*

Dub. 1.

aequalitate, ostenditur, quod omnia modo sit in natura identitas, & similitudo: & ideo determinata aequalitate, non est opportunum de alijs determinare, sed magis de aequalitate determinat per hereses extirpandas: Arrianorum maxime, qui posuerunt inaequalitatem in diuinis: & ideo difficilior, & utilior circa hoc uersatur disputatio.

Coaeternitatem trium personarum &c. **Dub. 2.** Videtur male dicere, quod coequalitas consistat in aeternitate: quia ipse diuidit coaeternitatem contra aequalitatem: ergo si ab ea distinguitur, & quantum ad aeternitatem non attenditur aequalitas. *Rn. Dicendum, quod aequalitas perfecta in his tribus consistit, & Magister condiuidit aequalitatem contra coaeternitatem, quantum ad alia dum membra. scilicet magnitudinem, & potentiam.*

Non alio magno, &c. **Dub. 3.** Videtur pariter ratione, cum alio sit Deus, alio pariter, quod alio sit deus, alio magno. Si dicas quod quantitas transit in substantiam: relatio non. Obicitur, quod illud non soluit: Aug. n. loquitur de formali praedicatione, & constat quod formaliter loquedo, quod sicut ista est falsa. deus est magno deitate, uel deus est deus magnitudine, sic & ista, pariter est magno. *Rn. Dicendum, quod quis secundum rationem loquendi, uel intelligendi a parte nostra magnitudo in diuinis dicatur per modum quantitatis, & deitas per modum substantiae, tamen a parte rei nulla est omnino differentia. Nihil n. de magnitudine dicitur, quod non dicatur de substantia. In resolutione autem paternitatis non est ita. Aliquid n. praedicatur de paternitate, quod non potest dici de essentia,*

sicut distinguere, & distingui. *In generatione, & generationem anni tui &c.* **Dub. 4.** Videtur male dicere: quia in aeternitate nulla cadit uariatio: ergo cum annuaria uariatione habeat, non debet transferri ibi. Item in illa aeternitate est omni-modi simplicitas, & imparcialitas: ergo non deberet pluraliter dici, annos. *Rn. Dicendum, quod iuxta modum nostrae infirmitatis & intelligimus diuinam Trinitatem, uel aeternitatem, & nominamus: quoniam annus dicitur completa tempore reuolutione secundum decursum solis in zodiaco, & regressum ad idem punctum, & diuina aeternitas perfecta est, & durationes ceteras circumplectens: ideo ad ipsam transtulit scriptura nomen anni. Rursus: quia interminata & a parte ante, & a parte post: ideo non annus dicitur quasi terminum habere, nec generationem singulariter, sed pluraliter annos, & generationes similiter. Ratione ergo perfectionis, & interminationis transfertur, non ratione uariationis. *Est generatio generationum, &c.* **Dub. 5.** Videtur falsum dicere, & innuere, quod in generatione sanctorum sint anni dei aeternitas: quia duratio sanctorum est finita a parte ante, sed aeternitas dei est infinita a parte ante & post: ergo sancti non sunt in illa. Item quo modo essendi in, est generatio sanctorum in illa? Sicut mensura non: quia dei aeternitas solius dei est mensura. Si sicut causa in effectu, sed hoc modo est, in ceteris creaturis. *Rn. Dicendum, illud uerbum non est dictum per comensurationem, neque per aequalitatem, sed per concomitantiam, & conformitatem. Quia n. generatio sanctorum a parte post durat in infinitum durat**

durat et sine uariatione: ideo illam summam eternitatem in eternum comitatur, & ei expresse conformatur, & ideo sic exponit illud Ps. 118. Beatus Aug. In generatione, & generationem anni tui, siue in generatione interminata, quae est generatio sancti: siue sancti sunt illa generatio: & quia in perpetuum durat, & quia ex multis generationibus sunt collecti

Dub. 6. Pater dicitur esse in filio, & sic. *Contra*, quia si quicquid est in deo, deus est per summam simplicitatem: ergo quicquid est in filio est filius: ergo si pater est in filio, pater est filius. *Resp.* Dicendum, quod non est simile: quia cum dicitur aliquid esse in deo, haec praepositio, in, aut dicit distinctionem essentialem, & sic non quicquid est in deo est deus: quia nos in deo uiuimus, mouemur & sumus. Aut nullam dicit distinctionem nisi secundum modum intelligendi, & haec ponit omnimodam identitatem: & ideo sequitur, quod sit deus quod est in deo. Sed cum dicitur de persona haec praepositio in, dicit distinctionem personalem, & una persona de alia non praedicatur: & ideo patet, quod non est simile.

Dub. 7. Nec exemplum aliquod rebus, &c. Videtur falsum: quia imago est expressa similitudo, & uestigium est in omni creatura: ergo uidetur, quod exemplum sit in omnibus. *Resp.* Dicendum, quod est exemplum exprimens perfecte similitudinem omnino, & tale nullum est in creaturis: quia imago & ceterae creature, plus habet dissimilitudinis quam similitudinis, & est exemplum aliquomodo manuducens: & sic mul-

ta sunt, & ex multis colligitur unum, nec tamen omnino perfectum.

Quod non intelligibile est homini &c. Videtur falsum: quia anima nostra quodammodo est omnia, & intellectus noster non totum intelligit, quin plura possit intelligere. *Res.* Dicendum, quod est loqui de intellectu comprehendente, & sic non est uerum, quod omnia intelligere possit: quia nec deus, nec aliquid dei est comprehensibile nobis: quia omnino infinitus. Et est loqui de intellectu apprehendente, & hoc dupliciter. Aut in ratione possibilitatis & suscipiendi: & sic omne, quod potest fieri, potest intelligere: quia possibile est ad intelligendum. Aut in ratione agentis: & quia non habet lumen rationis potentiae, quod possit super omnia, scilicet praesentia & futura: quia multa sunt supra eius iudicium, sic non est omnium.

Nam si partem eiusdem &c. Videtur non sequi hoc: quia homo perfectus generat filium perfectum, & tamen non dat ei nisi partem. *Respon.* Dicendum, quod est perfectio simpliciter, & perfectio in genere. Perfectio in genere bene compatitur secum dationem, & receptionem partis: quia in dante suppletur per restitutionem, in accipiente per augmentum, & additionem. Sed perfectio simpliciter non patitur secum restitutionem, nec additionem: & quoniam in deo perfectio est simpliciter: ideo si daret partem, in dante remaneret defectus, similiter & in accipiente.

Non per duplicem conuenientiam &c. *Contra*, aut tangit modos essendi, aut generandi. Non essendi: quia

quia multo plures sunt quam isti. Non generandi, & ita in utroque modo est insufficientis. *Resp.* Aliqui dicunt, quod Hila. assignat hos modos generationis, qui sunt in creaturis, ut excludat eos a filio. Sed non assignat nisi duos modos: quia non loquitur nisi de generatione uiui: uiuens autem generabile diuiditur in uegetabile, & sensibile, & secundum illud duplex genus, duplex est modus generandi, quem tangit Hilarius: Nam animalia generantur per conuentionem maris, & foeminae, & plantae per insertum: & primum tangit cum dicitur, Non per duplicem conuentionem generationem: quia masculus, & foemina sunt duplicis generis quantum ad sexum, & tamen conuenientes sunt quantum ad formam, & materiam. Secundum modum tangit cum dicit, Nec per insitiam capacioris substantiae naturam: sed per &c. sicut surculus inseritur arbori, sed per naturam unitam similitudinem. i. similitudinem non in natura differentem. Aliter potest dici, quod Hila. non loquitur de modo generandi, sed loquitur quomodo pater sit in filio, & excludit modum essendi in quo creatura dicitur esse in creatura secundum modum usitatum, ad quem modum conuenit duplex conditio creaturarum. Prima est quo ad naturam diuersitas. Secunda est continentis capacitas: & has excludit ab illo modo existendi, qui est in diuinis per illa duo, quae dicit, quod filius est in patre non per conuentionem duorum generum, neque per insitiam capaci sub-

stantiae naturam. Hoc patet per litera Hila. quoniam immediate subiungit in originali, & Magister obmittit. Quia (inquit Hila.) per corporalem necessitatem exteriora fieri his, quibus continentur interiora, non possunt. Vult, quod illud est impossibile in creaturis corporalibus, quod mutuo sint in se ipsis, sicut pater est in filio. Quia propter corporalem necessitatem & imperfectionem interiora non possunt fieri exteriora his, quibus continentur: ut si aqua est in uase, dum est intus, non potest fieri extra, & ita non continetur uas, ut uas sit in aqua.

Dum naturam dei non degenerat natiuitas, &c. *Queritur* quid hoc sit dicere, quia non tantum in deo, sed in creaturis pluribus non degenerat. *Respon.* Dicendum, quod degenerare, est extra genus generantis exire. Exire autem extra genus generantis hoc est, aut quantum ad formam communem, & naturam: & sic est degeneratio in aequiuocis, sicut equus ex asina generat burdonem, & asinus ex equa mulum, unde mulus degenerat. Alio modo degenerare est proprietates generantis relinquere retenta natura, sicut filius qui generatur ex patre nobili, & pulchro, est rusticus & turpis. Tertio est degenerare, naturam generantis relinquere, non per dissimilitudinem, sed per diuersitatem: & hoc modo omnis natiuitas creata degenerat: quia in omni creatura generans est aliud a genere, & in sola diuina generatio

ne degeneratio nō est, q̄a nihil nascitur nouum, nihil additur alienum: & ideo generans a generante in substantia non separatur, & ideo sola illa generatio est nobilissima &c.

ARTICVLVS I.
QVAESTIO I.

An indiuisis sit ponere aequalitatem?

Ad intelligentiam huius partis queruntur quatuor. Primo quaeritur, utrum in diuinis sit ponere aequalitatem. Secundo dato quod sit, utrum sit ibi summa aequalitas. Tertio, utrum in diuinis sit aequalitas cū conuersione. Quarto, utrum sit ibi aequalitas cum circumuersione.

QUOD sit ibi aequalitas, ostenditur primo per illud, quod dicitur in symbolo, Totae tres personae coeternae sibi sunt, & coaequales. **ITEM.** Hoc ipsum ostenditur ratione sic. Omnis multitudo reducitur ad unitatem: ergo omnis inaequalitas ad aequalitatem; sed unitas a qua est omnis multitudo; est unitas increata: ergo & aequalitas ad quam reducitur omnis inaequalitas est aequalitas increata: ergo &c.

ITEM. Omne, quod perfectionis est, transferendum est ad diuina; sed aequalitas est perfectionis in creatura, & ergo &c. **ITEM.** Unum in substantia facit identitatem, unum in quantitate aequalitatem, unum in qualitate facit similitudinem: sed in diuinis nō tantum est unitas in substantia; sed etiam in quantitate, alioquin nō esset ibi perfecta unitas: ergo

Symb. B. Athanasij.

5. Metaph. cap. 16

LIBRI PRIMII
non tantum est ibi idētitas substantiae: sed & aequalitas.

CONTRA. Vbi aequalitas ibi diuisibilitas; quia simplex simplici non aequatur, sed in diuinis non est ponere diuisibilitatem; ergo nec aequalitatem. **ITEM.** Vbi aequalitas ibi quantitas; quia proprium est quantitatis secundum eam aequale, uel inaequale dici; sed in diuinis non est ponere quantitatem: quia secundum Augustinum. Deus magnus sine quantitate: ergo &c. **ITEM.** Vbi aequalitas, ibi finitas: quia ibi est commensuratio: ergo ubi est inēfinitas, ibi est finitas; sed in diuinis est infinitas; ergo &c. **ITEM.** Vbi aequalitas, ibi diuersitas, quoniam nihil est sibi aequale; sed in diuinis est omnimoda unitas: ergo non est ibi aequalitas.

5. de Trin. cap. 1.

RESOLVTIO.

Cum indiuisis reperiatur quantitas uirtutis; & inibi aequalitatem reperire necesse est: cum haec illam insequatur.

RESP. Dicendum, quod aequalitas ponitur in diuinis secundum quod dicitur in symbolo, et dicit Augustinus. Ad hoc intelligendum, notandum, quod aequale, & inaequale est propria passio consequens quantitatem. Quantitas autem dicitur dupliciter, proprie, scilicet quantitas molis: & translative quantitas uirtutis: & quia illa est propria passio quantitatis, aequalitas consequitur utraque quantitatem: ergo ubi est ponere quantitatem uirtutis, ibi est ponere aequalitatem uel inaequalitatem. Haec autem quantitas uirtutis ponitur in spiritualibus, & summe reperitur in diuinis: quia haec quantitas non

Illud idem tenet D. Thom. 1. p. q. 4. 2. q. 1.

repugnat

DISTINCTIO XIX. 193

repugnat simplicitatis; sed consonat: similiter nec aequalitas consequens istam quantitatem. Et quia altera pars contradictionis completior attribuenda est deo, & aequalitas praestit inaequalitatem, ideo ponenda est aequalitas in diuinis, & concedendae sunt rationes ad hoc.

AD ILLUD ergo, quod obiicitur in contrarium, quod ubi aequalitas, ibi diuisibilitas, dicendum, quod uerum est de aequalitate quae consequitur quantitatem molis. **AD ILLUD**, quod secundo obiicitur, ubi aequalitas ibi quantitas, Dicendum, quod uerum est secundum genus, uel secundum speciem, & quamuis nomen quantitatis non transferatur, transfertur tamen nomen speciei, ut magnitudo. **AD ILLUD**, quod obiicitur, ubi aequalitas, ibi finitas, Dicendum, quod aequalitas in creaturis duo importat, scilicet conterminationem, & excessus priuationem. Primum est incompletionis, secundum perfectionis, ideo transfertur ratione secundi, non primi. Posset tamen dici, quod infinitum, quod est in comprehensibile, secundum ueritatem ab infinito est comprehensibile, & ideo commensurabile infinito, & ex hoc non sequitur, est commensurabile infinito: ergo finitum, immo magis infinitum, & est ibi quid & simpliciter. **AD ILLUD**, quod obiicitur, ubi aequalitas, ibi diuersitas, Dicendum, quod est diuersitas suppositorum, & diuersitas formae. Ad aequalitatem & similitudinem, requiritur diuersitas suppositorum, non autem formae diuersitas, sed unitas, quae

autem consequitur in inferioribus ad diuersitatem suppositorum, numeratio formae uel quantitatis hoc est imperfectionis: & ideo totum, quod est perfectionis transfertur in deum. Non tamen est in suppositis. (proprie loquendo) diuersitas; sed distinctio.

QVAESTIO II.

An indiuisis sit summa aequalitas?

UTRUM in diuinis sit summa aequalitas. Et quod sic, uidetur hoc modo: sicut dicitur ab Augustino in Libro de fide ad Petrum. Non dicitur aliquis maior alio, nisi aut quia praecedat aetate, aut quia excedat magnitudine, aut quia superat potestate; sed nihil horum est in diuinis, ut probat Augustinus & Magister: ergo nihil est ibi inaequalitatis: ergo est ibi summa aequalitas. **ITEM.** Non potest maior aequalitas excogitari, quam ubi unum aequatur uni, & unum pluribus, & unum omnibus. Sed in diuinis tantus est filius quantum est pater, & tantus filius quantum est pater & s. s. & tantus etiam filius quantum omnes tres: ergo &c. **ITEM.** Unitas in quantitate (sicut dictum est) facit aequalitatem: ergo ubi summa unitas, ibi summa aequalitas: sed hoc est in diuinis: ergo &c. **ITEM.** Status non est nisi in summo; sed status est in illa qualitate per reductionem omnium ad ipsam: ergo &c.

Cap. 1. antemedium.

6. de Trin. c. 4. li. 8. cap. 1.

5. met. ca. de similitudine.

Q. 41. Tom. 3.

CONTRA. Augustinus in Li. 83. q. si omnia essent aequalia, non essent omnia: ergo omnimoda aequalitas tollit perfectionem in diuinis. Si ergo nihil est ponendum in deo, quod repugnet perfectioni

tionem in diuinis non est ibi omnimoda æqualitas. **ITEM.** Maior est æqualitas, quæ attenditur secundum quantitatem continuam, & discretam: quam secundum continuam tantum: sed in diuinis non est æqualitas secundum quantitatem discretam: quia ibi est Trinitas, & ita imparitas: ergo in diuinis non est omnimoda æqualitas. **ITEM.** Maior est æqualitas, quæ attenditur secundum potentiam, & sapientiam, & bonitatem, quæ secundum sapientiam, & potentiam tantum: sed in diuinis non est æqualitas secundum bonitatem: ergo non est ibi summa æqualitas. Probatio minoris, bonum est diffusiuum sui; sed magis diffundit se filius quam pater, quia producit sibi æqualem: & etiã pater quam filius: ergo &c. **Quæritur** ergo, quare Aug. non ostendit æqualitatem in sapientia, & bonitate: & iterum quare non ex parte loci, sicut magnitudinis, & est aliarum differentiarum quantitatis: quod cum non faciat, non uidetur assignare omnimodam æqualitatem: sed solum in partem, aut si omnimodam ostendit, insufficienter procedit.

RESOLVTIO.

Est nempe summa in diuinis æqualitas: quia ibi eternitatis, potentis, & magnitudinis summa quantitas reperitur.

RESP. Dicendum, quod in diuinis est summa æqualitas, & summa etiam assignatur ab Aug. quoniam sufficienter ostenditur remotio omnis inæqualitatis per illa tria, quæ sunt eternitas, & magnitudo, & potentia. Horum trium distinctio, & sufficientia ab aliis quibus accipitur sic. Quia. n.

in diuinis non est extensio molis, nec aggregatio multitudinis, ideo non est ibi quantitas continua extensua, nec discreta: sed loco eius est quantitas uirtutis, quæ tangitur per hoc membrum, quod est potentia. Quia uero deus suo ambitu complectitur omnem durationem, ideo est ibi quantitas eternitatis correspondens temporis. Quia uero ambitu suæ immensitatis complectitur locum omnem & locatum, ideo est ibi quantitas magnitudinis correspondens loco. Et sic patet, quod cum non sit aliam quantitatem accipere ibi, quod sufficienter in illis ostenditur æqualitas & consistit. Sed hæc distinctio non est conueniens, tum quia non est in deo nisi quantitas uirtutis, & ita non deberet ibi esse nisi unum membrum, nec debet illa distingui contra alias: tum etiam quia magnitudo in diuinis non tantum attenditur quantum ad ambitum localitatis: sed etiam quantum ad intensiorem bonitatis. Vnde dicitur in 6. Lib. de Trin. quod in spiritualibus idem est maius & melius, & propter hoc quantitas uirtutis non tantum attenditur in operatione: sed etiam ut res considerata in omnimoda absolute. **Item** o possunt aliter horum trium distinctionem & sufficientiam assignare: in omnino. quod est, conuenit hanc triplicem considerationem habere. Potest enim aliquid considerari in comparatione ad suam originem, siue a parte ante: & sic unum maius est altero, quando origo eius est prior, & contra hoc est æqualitas eternitatis. Potest iterum considerari in se, & sic dicitur

Cap. 1

dicatur unum altero maius, quia maioris extensionis, uel quia maioris ualoris. Contra hanc est in Deo æqualitas magnitudinis, ut hæc æqualitas non tantum dicatur per comparationem ad localitatem, sed etiam ad sapientiam & bonitatem, & ad omne, quod facit alterum altero dici maius, quia melius. Vnde de Aug. & Magister in hac distinctione probant æqualitatem magnitudinis, per æqualitatem uirtutis, siue in uirtute. Potest etiam tertio considerari per comparationem ad effectum, & sic dicitur maius, quia potētius. Et contra hoc est æqualitas potentie. Quoniam ergo ratio æqualitatis non contingit pluribus modis considerari: si æqualitas est in istis, summa est: & cum ostenditur in istis, summa ostenditur & perfecta inductione proceditur, & sic patet, quod ultimo quærebatur.

AD ILLUD, quod obiicitur, primo quod æqualitas repugnat perfectioni. Dicendum, quod uerum est perfectioni uniuersi, quæ aggregata est ex diuersitate, non sic est in Deo. **AD ILLUD**, quod obiicitur, quod maior est æqualitas secundum utranque quantitatem &c. Dicendum, quod summa æqualitas non est in quantitate continua nec discreta, quia ibi unum non æquatur pluribus: sed hæc est perfectissima æqualitas, ideo solum secundum quantitatem uirtutis attenditur. **AD ILLUD**, quod obiicitur, de bonitate, quia diffusiuum &c. Dicendum, quod emanatio personæ non attenditur secundum rationem bonitatis essentialis, sed magis fecunditatis personæ, uel

S. Bon. Lib. Pimi.

in persona, & ideo non sequitur, quod si sibi non producit, quod pro hoc habeat minus de bonitate. Vnde notandum, quod duplex est diffusio. scilicet intra, uel extra. Diffusio intra est, quoniam persona procedit a persona unitate nature, & hæc non est proprie diffusio: & hoc non consequitur bonum, quia bonum, sed bonum in hypostasi, quæ aliam producere nata est: & ideo secundum hanc diffusionem non dicitur una persona altera melior. Est alia diffusio extra, quæ attenditur in productione effectus, & secundum hanc rationem attenditur diffusio proprie & ratio boni: & quia in hac una persona altera non excedit, quia indiuisa sunt opera trinitatis, ideo hæc non est una melior altera.

QUESTIO III.

An æqualitas conuersim dicatur in diuinis?

UTRUM in diuinis sit æqualitas cum conuersione. Et quod non, ut hoc modo. Chryso. super illud Heb. 1. Qui cum sit splendens &c. Filius est æqualis patri, non pater filio. **ITEM.** Hila. Imago si perfecte implet illud, cuius est, ipsa coequalis ei, non illud suæ imagini. **ITEM.** Aug. 1. Lib. de doctr. Christ. In patre unitas, in filio æqualitas: ergo ut, quod pater non sit æqualis filio, ut filius patri. **ITEM.** Diony. In causis & causatis non recipimus reciprocationem: sed pater est principium filii: ergo &c.

CONTRA. Omne relatiuum equiparantia denominat extremum secundum modum consimile, sed æqualitas est relatio equiparantia: ergo similis reciprocatio.

Bb Item.

*Videatur
gu. 6. de
Trini. c.
10. Diony.
de diu. no.
c. 9. 5.
Met. c.
de simili-
li. c. 5.
Lib. 1.
de Do-
ctrina
Christi.
Cap. 5.*

ITEM. Vnum in quantitate facit æqualitatem, sed sicut filius est unum cum patre, ita pater unum cum filio quantum ab substantia, & quãtitate: ergo sicut filius est æqualis patri, ita pater filio. ergo est ibi reciprocatio. ITEM. æqualitas mutua, & reciproca, maior est q̃ non reciproca: ergo si in diuinis est summa æqualitas, patet &c. ITEM. Omne quantum comparatum quanto, aut est maius, aut minus, aut equale: sed pater est quantus uirtute, & similiter filius: aut ergo pater est maior uirtute filio, aut minor, aut æqualis.

RESOLVTIO.

Quia æqualitas in quantum æqualitas reciprocationem dicit: tunc in diuinis secundum conuersionem reperitur.

RESPON. Dicendum, quod æqualitas est ibi, non tantum quia diuina, sed etiam quia æqualitas: & cum æqualitas de sui ratione dicat reciprocationem in quantum æqualitas, & secundum hoc credendum est, quod pater est æqualis filio, & filius patri.

ET AD intelligentiam obiectorum notandum, quod dupliciter est loqui de æqualitate. Aut prout dicit respectum æquiparantem: aut prout ultra respectum cõcernit actum cõsequationis. In quantum dicit respectum æquiparantem, sicut ostendunt rationes, necesse est, quod sit ibi reciprocatio: sed in quantum ulterius concernit actum cõsequationis, sic dicit rationem imitationis, & sic non conuenit patri respectum filii, quia importat auctoritatem in patre. Vnde non dicitur pater cõsequari filio, quia filium non imitat, nec perfecte, nec

imperfecte. Et sic est simile, si dicitur hoc cum illo. Potest enim dupliciter intelligi. Aut prout dicitur duorum cõiunctionem, & sic de necessitate attenditur secundum conuersionem: si. n. iste uadit cum illo, necesse est et, quod uerum sit e converso. Alio modo ut hoc cum illo dicitur associationem, & ita quãdam subauctoritatem in associante, & sic dicitur, quod miles uadit cum Rege, e converso similiter intelligendum est cum æqualitate.

ET EX his patent auctoritates Sanctorum, quæ loquuntur de æqualitate secundo modo, præter illam Diony. ad quam respondendum, quod non habet locum in proposito: quia Diony. loquitur proprie de causa, secundum quod causa dicitur illud, ad cuius esse sequitur aliud, & ita differt per essentiam ab actu: & hoc modo non cadit in Deo respectum personæ.

QUESTIO IIII.

An in diuinis sit æqualitas cum circumuersione?

UTRUM in diuinis sit æqualitas cum circumuersione.

Et quod sic, ostenditur primo auctoritate Domini Ioan. 17. Ego in patre, & pater in me est. ITEM. August. de fide ad Petrum, Propter unitatem naturæ totus pater est in filio & spiritu sancto. ITEM. Hoc ipsum ostenditur ratione, quia in quocumque est substantia uel essentia patris, est pater, sed substantia patris est in filio: ergo pater est in filio: eadem ratione est filius in patre.

ITEM. Omne cognitum est in cognoscente uel per ueritatem, uel per similitudinem. Sed pater cognoscit filium quantum ad hypostasim & proprietatem: ergo filius

Hæc doctrinã sequitur D. Tho. 1. p. 1. q. 42 art. 1.

Habet in Luce 1. a.

Ex 2. d. anim.

filius est in patre, aut quantum ad ueritatem, aut quantum ad similitudinem ueritatis. Non quantum ad similitudinem, quia tunc esset filius in patre sicut creatura: ergo quantum ad ueritatem, eadem ratione pater in filio: ergo circumuersione est ibi ITEM. Omne quod est cõparatum ad alterum, aut est in illo, aut extra illum. Si ergo filius comparatur ad patrem, aut est in illo, aut extra. Si in eo, eadem ratione & pater in eo. Si extra eum, sed illa quorum unum est extra alterum differunt per substantiam: ergo pater & filius substantialiter differunt. ITEM. Maior est conuenientia in diuinis, quã sit generis ad species, uel totius ad partes: sed propter conuenientiam generis ad species, genus est in speciebus, & e converso: ergo multo fortius in diuinis, pater est in filio & e converso.

CONTRA si pater est in filio, & e converso: ergo pater est in patre. Sicut enim sequitur in prædicando, quod quicquid prædicatur in plus uel æquẽ de aliquo, prædicatur de omni eo quod est in eo: ergo similiter, si aliquid est in aliquo, necesse est, quod in eo dem sit omne quod est in eo: ergo si filius est in patre, omne quod est in filio est in patre, sed pater est in filio: ergo pater est in patre. ITEM. Quandoque duo simplicia eiusdem generis simul sunt, ita quod unum est in altero, non distinguunt ab inuicẽ, sicut punctus est in puncto: Si ergo pater & filius sunt omnino simplices, si pater est in filio, & filius in patre, non uideat quod distinguantur. ITEM. Si duæ essentię

diuine essent, impossibile esset quod una esse in alia, quia una non posset illabi alii: quoniam utraque esset eque spiritualis & summẽ spiritualis: ergo si duæ personę sint æquẽ & summẽ spirituales, impossibile est, quod una sit in altera, & ita uidetur, quod Deus non possit esse increatura quin ei illabatur. Si ergo persona est in persona, uidetur omnino ei illabi. ITEM. Quæro quid significet hoc quod est [esse in patre,] utrum dicatur secundum substantiam, aut secundum relationem. Si secundum relationem, hoc est contra Aug. qui dicit in litera, quod propter unitatem naturæ totus pater est in filio & spiritu sancto. Si secundum substantiam, quæ secundum substantiam dicuntur, conueniunt tribus: ergo hoc quod est, esse in patre, conuenit filio, & spiritui sancto, & patri: ergo pater est in patre, quod non conceditur. ITEM. Cum dicitur pater est in filio, & filius in patre, aut importatur eadem habitudo, aut altera. Si eadem, cum filius sit in patre ut in principio, tunc similiter pater esset in filio ut in principio, quod simpliciter est absurdum. Si importatur altera habitudo, ergo sicut non est circumuersione, cum dicitur genus est in specie, & species in genere, similiter nec in proposito esset circumuersione. ITEM. Filius est de patre & apud patre, & non conuertitur: ergo pari ratione uidetur, quod non conuertatur, quod si pater est in filio, quod si filius sit in patre. ITEM. Nouem modi essendi sunt in creaturis. Primo modo, sicut pars in toto. Secundo modo sicut totum in parti-

Ex Boc.

Sup. 1.

fr. an. e

prad. a

menta.

4.

phy. 33

bus. Tertio modo sicut species in genere. Quarto modo sicut genus in speciebus. Quinto modo sicut forma in materia. Sexto modo sicut rectum siue motum in regente. Septimo modo sicut res in suo fine. Octavo modo sicut contentum in continente. Et nonum addit Boetius. sicut accidens in subiecto. Quæritur ergo quo istorum sit pater in filio, & econuerso, & cum nullo illorum sit dare, uidetur, quod nullo modo sit.

RESOLVTIO.

Immo solum ibi uerè & præfèrè re peritur: sicut imbi solamest unitas essentia cum distinctione personarū.

RESP. Dicendum, quia sicut auctoritates probant & rationes, in diuinis est summa & perfecta circumincessio. Et hic notatur circumincessio qua dicitur, quod unus est in alio & econuerso, & hoc propriè & perfectè in solo Deo est. quia incircumincessio in essendo, ponit distinctionem simul, & unitatem. Et quoniam in solo Deo est unitas cum distinctione, ita quod distinctio est inconfusa, & unitas indistincta, hinc est, quod in solo Deo est circumincessio perfecta. Et patet ratio huius quia ratio circumincessionis est perfecta unitas essentia cum distinctione personarū: & quoniam hoc est proprium solius Dei: ideo & circumincessio talis, secundum quod dicit Hyla. & Magister in ducit in litera.

AD ILLVD ergo, quod obiicitur, quod pater est in filio & filius in patre: ergo pater est in te, dicunt quidam, quod argumentum non ualet, quia mutatur habitu

do eius quod est in. Quia in uno dicitur habitudinem principati ad principium: in alia autem habitudinem principii ad principiatum. Tñ, illud non oportet dicere, quia (sicut iam patebit) in, non dicit diuersam habitudinem, nec tamē sequitur, imò est accidens ibi: eo quod notat distinctionem, sicut accidens est hic, Petrus est similis Paulo & Paulus Petro: ergo Petrus est similis Petro: ita & in proposito intelligendū. AD ILLVD, quod obiicitur, simplicia simul existentia confunduntur in unū.

Dicendum, quod illud uerum est, quando simplicia habent distinguendi penes illud in quo sunt, sicut punctus & unitas ab eo in quo est. Sed quando seipsum distinguuntur & in seipsum substantiantur, tunc quauis sint simul, non confunduntur, & tales sunt Hypostates diuinæ. Et huius similitudine, quamuis perfecte non possit in creatura inueniri, tñ Dionysius ponit exemplum in luminibus, quæ multa sunt in eodem aere inconfusa: & huius signum est, quia quoniam luminare auferat, trahit lumē suū, nihil de aliis conuellet. & ratio huius est, quia lumina in aere non distinguuntur penes id in quo. AD ILLVD, quod obiicitur, quod essentia nisi per illapsum &c. Dicendum, quod non est simile, quia ubi est essentiarum diuersitas, si una est in altera, oportet quod una sit aliquomodo materialis alteri: sed quando personæ differunt in alia essentia unitate, una est in alia, quia essentia unius est essentia alterius, & ita sicut idem non illabitur sibi, ita nullus potest esse ibi illapsum. AD ILLVD, quod quæritur, quid signifi-

*Diony.
Libr. de
Diuin.
Nomi.
c. 2 p. 1
circa
meū.*

ficet hoc quod est esse in patre. Dicendum, quod sicut sancti inuunt, sicut æquale dicit respectum secundum unitatem quantitatis, & simile secundum unitatem qualitatis, similiter hoc quod est esse in patre, est unitatem substantia: unde sicut æquale simul importat substantiam cum relatione, sicut patebit infra, ita & hoc quod esse in: & sicut quod est æqualis patri ardetur ad stā dum pro aliis personis, ita & in proposito intelligendum. AD ILLVD, quod quæritur, utrum importetur eadem habitudo. Dicendum, sine præiudicio, quod sic, quantum est de ratione nominis. Sicut enim cum dicitur pater est similis filio, & econuerso: non importatur alia & alia habitudo: ita nec in hoc quod est esse in: quia importat relationem identitatis siue consubstantialitatis. Unde si dicatur pater est similis filio & econuerso, non dicitur alia habitudo: sic in proposito,

quia significat hoc quod est esse in patre, idem quod esse patri consubstantialem. Et uniformiter accipitur, consubstantialis, cum dicitur de patre & filio: & hoc patet, quia si non diceret consubstantialem, non esset circumincessio, sicut nec est quando dicitur creatura esse in Deo, & Deus esse in creatura, quia alia importatur habitudo in utroque. AD ILLVD, quod quæritur de hoc quod est apud, &c. Dicendum, quod quædam præpositiones important habitudinem repugnantem, ut contra. Quædam distantiam, ut hoc quod est ad, & propter. Quædam causam, ut de, & ex. Quædam conuenientiam, ut in, & cum: primæ & secundæ nullo modo recipiuntur, sed tertie & quartæ conuersim, quia conuenientia est relatio æquiparantia. AD VLTIMUM soluendū, quod iste est singularis modus essendi in, qui non continet inter illos, nec potest reperiri propriè in creaturis.

DISTINCTIO XIX.

PARS SECVNDA.

Probat æqualitatem excludendo communem rationem in æqualitatis.

Ed iam nunc ad propositum redeamus, ceptoque in sinuamus, ostendentes quod magnitudine nulla trinitatis personarū aliam superat: quia nulla maior alijs, nec maior aliquid sunt duæ quam una, nec tres quam duæ, nec maior Deus quam singuli horum, quia singulus horum perfectus est, nec est quo crescat illa perfectio.

Quod nulla personarum pars est in trinitate.

Nec est aliqua trinitatis personarū pars Dei, vel diuinæ essentia, quia singula harū uerus & plenus Deus est, & tota & plena diuina essentia est: & ideo nulla istarū in trinitatem

Ca. 10. pars est. Vnde Aug. in lib. 4. contra Maximinum hereticum sic ait, Putas Deum patrem cum filio & spiritu sancto, unum Deum esse non posse. Times enim ne pater sit pars unius dei, qui constet ex tribus. Noli hoc timere: nulla enim fit partium in deitatis unitate divisio: unus est Deus pater, & filius, & spiritus sanctus. i. ipsa trinitas unus est Deus, Ergo, inquis, Deus pater est pars Dei, absit. Tres enim personae sunt pater, & filius, & spūs sanctus: & hi tres, quia unius substantiae sunt, unum sunt, & summè unum sunt, ubi nulla naturarum, nulla est diuersitas voluntatum. Si enim natura unum essent, & consensione unum non essent, non summè unum essent. Si vero natura dispares essent, non summè unum essent. Hi ergo tres, quia unum sunt propter ineffabilem coniunctionem deitatis, qua ineffabiliter copulantur, unus Deus est. Pars ergo trinitatis esse non potest, quicumque unus est in tribus. In trinitate ergo, quae Deus est, & pater Deus est, & filius Deus est, & S. S. Deus est, & simul hi tres unus Deus. Nec huius trinitatis tertia pars est unus, nec maius aliquid duo quam unus est ibi: nec maius aliquid sunt omnes quam singuli: quia spiritualis, non corporalis est magnitudo. Qui potest capere, capiat: qui autem non potest, credat, & oret ut quod credit, intelligat. Verum est enim, quod per prophetam dicitur, Nisi credideritis, non intelligetis. His verbis aperte ostendit indifferentem magnitudinem trium personarum. Item in eodem capite, Tu nempè dixisti unum Deum non ex partibus esse compositum, & hoc de patre tantum vis intelligi. Ille, inquis, uirtus est ingenua, simplex, & tamen in hac simplici uirtute multa uideris commemorare, cum dicis, Deus Deum genuit, bonus bonum genuit, sapiens sapientem, clemens clementem, potens potentem. Nunquid ergo bonitas, & sapientia, & clementia & potentia partes sunt unius uirtutis, quam simplicè esse dixisti? Si dixeris, partes sunt, simplex: ergo uirtus ex partibus constat. Et simplex ista uirtus, te definiente, unus est Deus: ergo Deum ex partibus compositum esse dicis. Non dico, inquis, non sunt partes. Si ergo in una persona patris, & illa inuenis, quae plura uidentur, & partes non in

ueneris

ueneris, quia una uirtus simplex est, quanto magis pater & filius & s. s. & propter indiuiduam deitatem unus Deus est, & propter uniuscuiusque proprietatem tres personae sunt, & propter singulorum perfectionem partes unius dei non sunt? Uirtus est pater, uirtus est filius, uirtus est S. S. Hoc uerum dicis, sed quòd uirtutem de uirtute genitam, & uirtutè de uirtute procedentem non uis eandem habere naturam hoc falsum dicis, hoc contra fidem rectam & catholicam dicis. His uerbis aperte docetur, quod tres personae illae non sunt partes Dei, uel diuinæ essentiae. Nullaque illarum trinitatis pars dicenda est, nec una maior est aliis.

Cum dicimus tres personas esse unam essentiam, quòd non ut genus de speciebus, prædicamus.

Hic adiiciendū est, quod tanta est aequalitas trium personarum atque indifferens magnitudo, quod cum dicamus tres personas unam essentiam uel substantiam, neque ut genus de speciebus, neque ut speciem de indiuiduis prædicamus. Non enim essentia diuina genus est, & tres personae species: uel essentia diuina species, & tres personae indiuidua. Quod Aug. rationibus probabilibus, atque irrefragabilibus aperit speciebus. te demonstrat in lib. 7. de Trin. dicens, Si essentia genus est, Cap. 6. species autem persona (ut nonnulli sentiunt) oportet appellari tres substantias, ut appellantur tres personae, Sicut cum sit animal genus, & equus species, appellantur tres equi, idemq; tria animalia. Non enim ibi species pluraliter dicitur, & genus singulariter, ut si diceretur, tres equi sunt unum animal: sed sicut tres equi speciali nomine, ita tria animalia nomine generali dicuntur. Cum ergo tres personas unam fateamur esse essentiam, non tres esse essentias, cum tres equi tria animalia dicantur, non unum: patet nomine essentiae non significari genus, nec nomine personae speciem.

Quòd nec, ut species de indiuiduis.

Si uero dicunt nomine personae non speciem significari, sed aliquid singulare, atque indiuiduum, & nomine essentiae speciem intelligi, ut persona non dicatur sicut homo, sed quomodo dicitur hic homo, uelut Abraham, Isaac, Iacob,

Lib. 4. ca. 11. dam.

vel quis alius, qui etiam digito præfens demonstrari possit: sic quoque illos eadem ratio confutabit. Sicut enim dicuntur Abraham, Isaac, Iacob tria individua: ita tres homines, & tria animalia. Cur ergo pater, & filius, & S.S. si secundum genus, & speciem, & individuum ista differimus, non ita dicuntur tres essentia, ut tres personæ.

Ad idem probatio alia.

Lib. 1. c. 1. Alio quoque modo idem probat Augustinus. s. quod essentia diuina non est genus, nec personæ species: ut essentia non est species, nec personæ individua. Vna, inquit, essentia non habet species, sicut vnum animal non habet species. Pater ergo, & filius, & S.S. non sunt tres species unius essentia: diuina ergo essentia genus non est. Sed nec spēs est essentia diuina, & personæ individua, sicut homo, species est, individua autem Abraham, Isaac, & Iacob. Si enim essentia species est, ut homo, sicut non dicitur unus homo esse Abraham, Isaac, & Iacob, ita non dicitur una essentia esse tres personæ. Non itaque secundum genus, & species ista dicimus.

Nec secundum materialem causam dicuntur tres personæ una essentia.

Cap. 6. Notandum etiam quod essentia diuina non est materia trium personarum, ut Aug. in eodem libro docet, tanquam secundum communem eandemque materiam tres personæ dicantur esse una essentia, sicut ex eodem auro si fierent tres statuæ, diceremus tres statuas unum aurum. Non autem sic trinitatem, id est, tres personas dicemus unam essentiam, & Deum unum, tanquam ex una materia tria quædam subsistant. In statu n. equalibus plus auri est tres simul, quam singule, & minus auri est una, quam dua. In illa uero essentia trinitatis nullo modo est ita. Non ergo secundum materialem causam tres personas unam dicimus esse substantiam, uel essentiam, sicut tres statuæ dicuntur unum aurum.

Nec ita dicuntur tres personæ una essentia ut tres homines una natura, uel unius naturæ.

Lib. 1. c. 1. His quoque addendum est, quod tres personas, non ita dicimus esse unam essentiam, ut Augustinus in eodem ait, 116

vel unius essentia, sicut dicimus aliquos tres homines eiusdem sexus, & eiusdem temperationis corporis, eiusdemque animi, unam esse naturam, uel unius naturæ. Nam in his rebus non tantum est unus homo, quantum tres homines simul, & plus aliquid sunt homines duo, quam unus homo, sicut in statu esse diximus: at in deo non est ita. Non enim maior essentia est pater, & filius simul, quam solus pater, uel solus filius: sed tres simul illæ personæ æquales sunt singulis. Ex præmissis patet quod tres personæ dicuntur diuina essentia, nec secundum materialem causam, ut tres statuæ unum aurum, nec secundum complexionis similitudinem, ut tres homines unius naturæ, nec ut genus prædicatur de speciebus, uel ut species de indiuiduis, id est, continens de contentis, maius de minoribus.

Quæ uidentur aduersari prædictis.

His autem uidetur aduersari, quæ quidam sacre scripturæ tractatores catholici in suis scriptis tradiderunt. In quibus significari uideatur, quod essentia diuina sit quiddam commune, & uniuersale uel ut species: tres uero personæ sint tria particularia, tria individua numero differentia. Vnde Io. Dam. inter Doct. Græcorum maximus in libro quæ de Trinitate scripsit, quem & Papa Eugenius transferri fecit, ait: Communia, & uniuersalia prædicantur de subiectis sibi ipsi particularibus. Cõe ergo substantia est, particulare uero hypostasis: id est persona. Particulare autem dicitur, non quod partem naturæ habet: sed particulare numero, ut atomus. i. individuum. Numero enim non natura differre uidentur hypostases. Item in eodem, substantia significat communem, & circumplectiuam speciem hominideon. i. similitum specie, hypostaseon, id est, personarum, ut puta deus homo, hypostasis autem indiuiduum demonstrat, id est, patrem, filium, & spiritum sanctum. Petrum, Paulum, & huiusmodi. Ecce aperte dicit substantiam esse uniuersale, hypostasim uero particulare, & quod Deus est species ut homo; & quod pater, & filius, & spiritus sanctus sunt indiuidua, sicut Petrus, et Paulus, eo quod numero differunt, quæ præmissæ sententiæ Aug. penitus cōtradocere uidetur. Quid ergo

ergo dicimus ad hæc? Hoc utique dicere possumus, atque debemus, quod ea quæ Augustinus tradidit superius, sine omni hæsitatione tenenda sunt.

Quod sanè possunt intelligi, quæ Ioannes dicit.

Hæc autem, quæ hic dicuntur, licet in sermonis superficie aliquid a fide alienum resonare videantur, sane tamen intelligi queunt, piùmque lectorem atque intellectorem plurimum efflagitant. In quorum explanatione malle silens alios audire, quàm loquendo maleuolis detrahendi occasionem præstare. Videtur tamen mihi ita posse accipi, cum ait.

Ex quo intellectu dicitur, quod substantia est commune, & hypostasis est particulare. Non ita hæc accipit cum de Deo dicuntur, ut accipiuntur in philosophica disciplina. Sed per similitudinem eorum, quæ a philosophis dicuntur, locutus est, ut sicut ibi commune, uel uniuersale dicitur, quod prædicatur de pluribus: particulare uero, uel indiuiduum, quod de uno solo; ita hæc, essentia diuina dicta est uniuersale, quia de omnibus personis simul, & de singulis separatim dicitur. Particulare uero singula quælibet personarum: quia nec de alijs communiter, nec de aliqua aliarum singulariter prædicatur. Propter similitudinem ergo prædicationis, substantiam Dei dixit uniuersale, & personas particularia, uel indiuidua: Propter hoc idè eandem diuinam essentiam dixit esse speciem communem, et circumplectiuam similitum specie personarum, quia sicut hæc species homo, de suis prædicatur indiuiduis, uelut de Petro, & Paulo, & alijs, nec ista specie differunt, sed conueniunt per omnia; ita Deus de tribus prædicatur personis, quæ in diuinitate non differunt, sed per omnia conueniunt. Hanc ergo similitudinem inter res sempiternas, & res temporales perpendens Ioannes, uniuersalitatibus, & particularitatis nomina, quæ rebus temporalibus proprie conueniunt, ad res æternas transtulit: Aug. uero maiorem uidentis dissimilitudinem, quàm similitudinem inter res prædictas, ab excellentia trinitatis prædicta nomina remouit.

Ex quo sensu dixerit personas differre numero.

Quod autem Ioannes dicit hypostases differre numero, non natura. In eo quod non differre natura, ait, uerissime, et

fine

sine scrupulo loquitur. Quod uero dicit differre numero, cauendum est quomodo intelligatur. Diuersis enim modis dicuntur aliqua differre numero.

10. D
Trin.
cap. 13

Quibus modis dicantur differre numero, & secundum quem modum possit conuenire personis.

Dicuntur enim aliqua differre numero, quando ita differunt, ut hoc non sit illud, nec aliquid quod illud est, uel in ipso est; qualiter differunt Socrates, & Plato, & huiusmodi, quæ apud philosophos dicuntur indiuidua, uel particularia; iuxta quem modum non possunt dici tres personæ differre numero. Dicuntur quoque differre numero, quæ in enumeratione: siue computatione non sibi adiunguntur, sed a se inuicem discernuntur, ut cum de aliquibus rebus loquentes dicimus, una, duæ, tres: & secundum hunc modum forte dixit Ioannes hypostases, idest, personas differre numero. Possimus. n. dicere, pater est unus, & pater, & filius sunt duo, & pater, & filius, & s. s. sunt tres. Et item, Hæc persona est una, & hæc, & illa sunt duæ, & hæc, & illa, & alia sunt tres. Conuenientius tamen tres illæ personæ proprietatibus tantum distingui dicuntur: de quarum distinctione secundum proprietates in sequenti tractabitur. Nunc uero ad inceptum redeamus, quæ dicta sunt repetentes, ut sepius uersando familiarius innotescant.

Di. 26

Quod una persona non est maior alia, nec tres simul quam una.

Sciendum est ergo tantam æqualitatem esse in trinitate, ut ait Aug. in 8. lib. de Tri. ut non solum pater non sit maior quam filius, sed nec pater, & filius simul maius aliquid sunt quàm s. s. aut quælibet persona minus aliquid sit quàm ipsa Trinitas. Quod autem ita sit, aliquo modo si fieri potest, demonstrandum est, quātum ergo creator ipse adiunat, attendamus. Inquit Augustinus, in eodem, quomodo in hac Trinitate duæ, uel tres personæ non sunt maius aliquid, quàm una earum.

Cap. 14

Ratio subtilissima ad idem.

Quod ibi magnum dicitur, aliunde magnum non est, quā eo quo uere est: quia ibi magnitudo ipsa ueritas est, & ue-

ritas

ritas essentia: non ergo ibi maius est, quod uerius non est. Non autem uerius est pater, & filius simul, quam pater solus, uel filius. Non ergo maius est aliquid uterque simul, quam singulus eorum. Et quia aequae uere est etiam S.S. ideo pater, et filius simul non sunt aliquid maius quam ipse, quia nec uerius suat. Item in essentia ueritatis hoc est uerum esse, quod est esse: & hoc est esse, quod est magnum esse. Hoc est ergo magnum esse quod uerum esse. Quod igitur ibi aequae uerum est, & aequae magnum est. Quod ergo ibi plus ueritatis non habet, plus non habet magnitudinis. Plus autem ueritatis non habet, quod uerius non est. Non est autem uerius una persona quam alia, uel duae quam una, uel tres simul quam singula. Non ergo plus ueritatis habet una alia: uel duae quam una, uel tres simul quam singula. Sic ergo & ipsa trinitas non est maius aliquid, quam unaquaeque ibi persona, sed tam magnum quam singula. Non enim ibi maior est, quae uerior non est, ubi ipsa ueritas est magnitudo. Ecce modo conuenienti, & ratione catholica ostensum est quomodo indifferens sit magnitudo trium personarum, quia nec una maior est alia, nec duae maius aliquid quam una, nec tres simul maius aliquid quam singula.

Quod Deus non est dicendus triplex, sed trinus.

Cap. 7. Præterea cum Deus dicatur trinus, non tamen debet dici triplex. Ibi enim non est triplicitas, ubi summa est unitas,

Cap. 8. & indifferens aequalitas: unde Aug. in lib. 6. de Trin. ait, non quonia Deus Trinitas est, ideo triplex putandus est, alioquin minor esset pater solus, uel filius solus, quam simul pater, et filius. Cum itaque tantus est pater solus, uel solus filius, uel solus. s. s. quantus est simul pater, & filius, & s. s. nullo modo triplex dicendus est Deus. Non enim pater cum filio, & spiritu sancto maior Deus est quam singuli eorum, quia non est, quo crescat illa perfectio. Perfectus autem est & pater, & filius, & s. s. & perfectus dicitur Deus singulus eorum. Et ideo trinitas, potius quam triplex dici debet.

Quod non est ita in rebus corporeis, ut in trinitate.

In rebus corporeis non tantum est una, quantum tres simul, & plus sunt duae, quam una res. In trinitate uero summa, tan-

tum est una persona, quantum tres simul, & tantum sunt duae, quantum una, & in se infinite sunt: quia non est finis magnitudinis earum. Ac per hoc aperitur quod superius dictum est, quomodo singula sunt in singulis, & omnia in singulis, & singula in omnibus, & omnia in omnibus, & unum in omnibus est, & unum omnia. Ecce iam ostendimus sufficienter, qualiter in Trinitate aliqua persona aliam non superet magnitudine.

VPRA ostendit Magister diuinas personas aequari quantum ad eternitatem, & magnitudinem, per hoc quod una essentia est in singulis tota. Hic ostendit, quod est summa in eis aequalitas, & hoc facit excludendo ab eis communem rationem inaequalitatis. Et diuidit hanc partem in tres partes. In prima ostendit, quod non cadit ibi ratio totius & integri. In secunda ostendit, quod non cadit ibi ratio generis, speciei, uel indiuidui, ibi. *Hic aduertendum est, quod tanta &c.* In tertia ostendit, quod non cadit ibi ratio numeri, ibi. *Quod autem Ioa. dicit &c.* Prima iterum pars in duas. In prima quia fecerat digressionem, continuat dicta dicendis. In secunda uero ostendit, quod ibi non cadit ratio totius & partis, ibi. *Nec est aliqua trium personarum*] Item, secunda pars in qua ostendit, quod in diuinis non cadit ratio uniuersalis siue generis & speciei, habet duas partes. In prima ostendit, quod non est accipere genus in diuinis, nec speciem, nec indiuiduum. In secunda uero contra, hoc opponit auctoritate. Dam. ibi. *Et autem uidentur aduersari quaedam, &c.* Prima habet duas, primo ostendit, quod non est ibi natura generis, uel speciei, uel indiuidui. Secundo, quod non est ibi ratio materialis principii, ibi. *Notandum etiam, quod essentia diuina, &c.* Similiter pars in qua obicit contra

hoc, habet duas. In prima ostendit quod cadit ibi ratio uniuersalis, & indiuidui, ratione Dam. In secunda soluit. Primum facit, ibi. *His autem uidentur aduersari, &c.*] Secunda, ibi. *Hec autem, quae hic dicuntur, &c.*] Item, pars tertia in qua ostendit, quod in diuinis non cadit ratio numeri, habet quatuor particulas. In prima permisso, quod in aequalitate personarum non cadit ratio numeri, ostendit quibus modis differre numero non conueniat personis, & quibus modis conueniat. Secundo, quod in diuinis personis tanta est magnitudo in una persona, quanta in tribus ibi. *Sciendum est ergo, &c.*] In tertia ostendit, quod Deus non potest dici triplex, siue multiplex, ibi. *Præterea cum Deus dicatur trinus, &c.*] In quarta ostendit differentiam inter pluralitatem quae est in creaturis corporalibus, ibi. *In rebus corporeis non tantum &c.*] Et notandum, quod tota summa & fundamentum totius distinctionis in hoc uerbo consistit, quod diuina essentia est magnitudo una non multiplicata, & tota non diuisa est in quolibet personarum, ideo necesse est, quod personae sint oino aequales magnitudine. Nec potest ibi cadere ratio totius uniuersalis: quia illud multiplicat in partibus. Nec totius integri: quia illud diuidit in partes. Nec est totum in quolibet parte, & ita nec ratio materialis principii, nec ratio numeri.

Dub. 1. **O** Ret, ut quod credit, intelligat, &c.] Videtur improprie loqui; quia nullus orat quod non cognoscit, uel intelligit. Item. Nullus assentit rei, quam mente non intuetur siue concipit: ergo nullus assentit rei quam non intelligit: quia intelligere est mēte intueri. Resp. Dicendum, quod intelligere est dupliciter: Vno modo idem est quod cognoscere aliquid, quod per nomen dicitur. Alio modo idem est quod ratione apprehendere. Primo modo antecedit fidem quæ est ex auditu: secundo modo consequitur; quia nulla ratio humana sufficit ad manifestanda credibilia nisi intellectus fide illustretur & captiuetur.

Dub. 2. *Aliqua differre numero, quæ in enumeratione, &c.]* Videtur male dicere: quia illi computationi, aut respondet aliquid in re, aut nihil. Si aliquid respondet: ergo non differt a præcedenti differentia. Si nihil respondet: ergo distinctio siue cōparatio nostra super nihil & unū, fundata est. Resp. Dicendum, quod computationi nostræ, cū dicimus unus, duo, tres, aliquid respondet, sed illud non est diuersitas numeralis; sed distinctio personalis: unde in diuinis nō dicitur esse numerus, nec differentia secundum numerum, nisi addatur secundū numerum personarum. qui dicitur distinctio in hypostasibus, non in natura: ideo quamuis dicantur tres personæ, tamen non est ibi ternarius, sed Trinitas.

Dub. 3. *Cum Deus dicatur trinus, &c.]* Videtur dicere contra illud, quod dicitur Sap. 7. Quod spiritus sapientię est multiplex: ergo du-

plex uel quadruplex: ergo &c. Item. Isido. dicit, quod Trinitas est multiplex & numerabilis. Itē; Ratione uidetur: quia pannus unus in substantia duplicatus duplex dicitur, triplicatus triplex: ergo si una est substantia in tribus hypostasibus, uidetur triplicari in eis & triplex dici. Respon. Dicendum, quod distinctio personarum non potest significari per additionem termini numerabilis ad hoc nomen deus, nisi huius nominis Trinus, quod specialiter ad hoc inuentum est, ut significet pluralitatem in superpositis cum unitate forme. Quia ergo hoc nomē Triplex, dicitur distinctio simpliciter in termino cui additur, uel quantum ad formam, uel quantum ad partium multiplicationem, & quia in deo non cadit multiplicatio, nec quantum ad formam, nec quantum ad partes, ideo nullo modo potest dici triplex. Quod ergo obiicit, quod dicitur multiplex, Dicendum, quod istud est dictum casualiter: quia est causa multorum, & quia uariarum donorum, uel ditorum effectiuum est principium, in quibus est uera diuersitas: non sic in personis. Et quod dicit Isid. improprie dictum est, & exponendum est. Ad illud, quod idem pannus dicitur multiplex. Dicendum, quod uerum est. sed tamen secundum alias & alias partes, & quia in deo nō est alienitas partium, nec formæ, ideo nō potest dici triplex.

Dub. 4. *In rebus enim corporeis, &c.]* Videtur male dicere, quod in rebus corporeis plus sunt duæ quam una. Videtur enim instantia: quia ignis cum ferro nō est

est maius quam ferrum per se, si uel lux cum aere. Si dicas, quod non sunt corpora, obiicitur, quod corpus glorificatum simul est cū non glorificato, & tantum locū occupat non glorificatum per se, quantum cum glorioso: ergo nō sunt maius: quia corpus maius maiorem occupat locum. Resp. Dicendum, quod Augustinus loquitur de rebus corporeis, quarū quælibet est corpus: sed ignis in ferro, lux in aere, non est corpus, sed proprietates corporis. Præterea notandum, quod Augustinus non accipit ibi maius extensiuè; sed accipit plus quantum ad ueritatem existentis uel essentis: cum enim non sit summa ueritas in qualibet re, plus est de ueritate existentis in duabus rebus quā in una, quamuis non sit illi plus de latitudine distantis, siue extensiuæ magnitudinis, uel capacitatis contentiuæ &c.

ARTICVLVS I. QVÆSTIO I.

An in diuinis ponere sit totum integrale?

Intelligentiam humanius partis quatuor quæriuntur. Primo, utrum in diuinis sit ponere totum integrale. Secundo, utrum sit ponere totum uniuersale. Tertio, utrum in diuinis personis sit principium materiale. Quarto, utrum in diuinis sit differentia secundum numerum.

QUOD sit ponere totalitatem integritatis, uidetur per Augustinum primo, & habetur in littera. Tota Trinitas est in singulis personis: ergo aut est ibi im-

plicatio falsi: aut est ibi totalitas: sed non est ibi implicatio falsi: ergo est ibi totalitas. **ITEM.** Hoc ipsum ostenditur ratione, quia ubi quantitas, ibi totalitas & integritas. Sed in diuinis est quantitas uirtutis: ergo saltem secundum illam & integritas.

ITEM. Vbi pluralitas, ibi integritas: quia omnis pluralitas cōstat ex unitatibus: sed in deo est pluralitas: quia Trinitas: ergo in deo est integritas. Si dicas, quod illa pluralitas non integratur: quia nihil plus est in tribus quam in uno: ergo si tantum est in tribus quantum est in una: ergo tantum credit & æque plene credit, qui credit unum solum esse se suppositū, sicut qui credit tres esse se personas: sed hoc falsum est: ergo &c. **ITEM.** Si aliquid est æquale alicui, eodem addito, adhuc erit æquale: ergo si aliquid est totum ad aliquid, eodem addito adhuc erit totum: sed tres est totum ad unum: ergo tres personæ ad unam personam. **ITEM.** Omne, quod prædicatur de aliquibus simul, & de nullo per se, est totum integrale ad illa: istud cōstat & non habet instantiam: sed Trinitas prædicatur de tribus personis simul & de nulla per se: ergo &c. **ITEM.** Omne, quod remouetur ab aliquo, differt ab illo genere, uel specie, uel numero: uel est totum ad illud: sed Trinitas remouetur a patre: quia pater non est Trinitas, nec differt genere, uel specie, uel numero: ergo &c.

CONTRA. Ambrosius in Libro de Trinitate. In diuinis nullam ponimus totalitatem: quia non est ibi quantitas, nec numerus.

ITEM,

Ex Lib. 2. de fide cap. 4.

ITEM. Ratione uidetur: quia omne integrum est cōpositum ex partibus: sed deus est summè simplex: ergo in deo nulla est totalitas, nec integritas, ergo &c. **ITEM.** Omnis pars sub rōne partis habet esse imperfectū respectu totius: quia ex aliquibus omnino perfectis non resultat tertium: ergo cum in diuinis nihil imperfectionis sit ponendū, non est ibi pars; ergo a re latius nec totum. **ITEM.** Omne totum est maius sua parte; sed ubi in fininitas, ibi nō est maius & minus: ergo nec totalitas: sed in diuinis est infinitas: ergo. **ITEM.** Omne totū est resolubile uel s̄m rē, uel s̄m intellectum, & omne resolubile est corruptibile: ergo cū in deo nihil sit corruptibile, non erit resolubile, & ita nec totū.

RESOLVTIO.

Sit totum absolute dicatur; & idē quod perfectum intelligatur; est utique indiuinis ponere: aliās nequaquam.

RESP. Totū siue totalitas uno modo dicitur absolute, & sic totum idem est, quod perfectum. Alio modo dicitur totum per cōparationem ad partem, & sic dicitur totum, quod habet partē, & partē siue partes. Primo modo bene est ponere totalitatem in deo, secundo non: nec etiam partialitatem. Non totalitatem; quia aufert simplicitatem. Non partialitatem: quia tollit perfectum. Neutrum: quia tollit equalitatem summam.

AD ILLVD ergo, qđ ob̄ de Aug. qui dicit qđ tota Trinitas &c. Dicedū, qđ totū accipit p̄ p̄fecto, uel totū ibi accipit priuatiue: quia priuat hoc, quod est esse

partem extra partem. Vnde tantum ualeat tota essentia, quantum ualeat non habens partem extra uel intra. **AD ILLVD**, quod secūdo obiicitur, quod est ibi quantitas uirtutis, Dicedū, qđ quantitas uirtutis stat cum summa simplicitate, ideo abstrahit a totalitate & integritate. **AD ILLVD**, quod obiicitur, quod ubi pluralitas, ibi &c. Dicedū, qđ pluralitas in creaturis duo dicit, dicit enim aliquorum distinctionem, & ex ipsis unius multiplicationis constitutionem. Primum quidem reperitur in diuinis: quia ibi est distinctio uere. Secundum non: quia ubi constitutio est, ibi constituentia minus habent, quam totum, quod constituit: & ita essentialiter differunt ab inuicem. In diuinis autem non sic: quia cum pater habeat totam essentiam, nō partē: non potest minus habere, nec essentialiter differre. Et ideo dicedū, qđ in diuinis reperitur pluralitas ratione distinctionis. Sed quia pluralitas est totum ratione constitutionis, & hoc non est in diuinis: ideo nō sequitur, qđ sit ibi totalitas: est tamen naturæ unitas, & p̄sonarum pluralitas, & tm̄ est in unitate, quantum in pluralitate: sed nō tot modis. Sed quia fides non tm̄ est respectu essentia, uel magnitudinis, sed etiam modi essendi: patet qđ obiicitur, qđ non tm̄ credit, qđ credit unam personā, quantum qui credit plures. Ex hoc patet sequētia: quia unum est p̄s trium s̄m qđ dicit unitatē, & tria Trinitatē. Sed cum addit hoc nomen Persona, diltrahit, & nō manet illa ratio unitatis; ideo nec ratio par-

partialitatis. **AD ILLVD**, quod obiicitur, quod omne quod predicatur simul, & de nullo, &c. Et ad sequēs, omne qđ remouetur, &c. Dicedū, qđ hoc non solum cōuenit totalitati respectu partis: sed etiam pluralitati respectu unitatis: quæ quāuis non teneat rationem partis propter diminutionem, & imperfectionem, tenet tamen rationem unitatis propter principiū, & distinctionem: unde quod totum remouetur a partibus, & non differat, hoc non est ratione constitutionis principaliter, sed ratione distinctionis: & quoniā in diuina pluralitate quamuis non sit unius maioris constitutio, quia tamē est ibi distinctio, ideo sic remouetur, & sic predicatur sicut totum in creaturis.

QVAESTIO II.

An etiam in diuinis ponere sit totum uniuersale?

VTRVM in diuinis sit ponere totū uniuersale. Et qđ sic, uidetur per Damas. qui dicit, qđ in diuinis est commune, est ut substantia: particulare ut Antonius: ergo si est ibi commune, & particulare: ergo uniuersale: quia particulare non r̄ndet aliud cōe, q̄ uniuersale. **ITEM.** Hoc ipsum ur̄ per distinctionem uniuersalis, & particularis. Vniuersale. n. est qđ predicatur de pluribus: particulare de uno solo: sed has rōnes est inuenire in diuinis: ergo &c. **ITEM.** Oē qđ est i plus, & est uniuocū, est uniuersale ad illa, respectu quorū ē in plus: sed essētia, siue substantia ē in plus q̄ p̄sona, & in plus uniuocū, qđ dicit unā naturā repertā in illis s̄m identitate: ergo &c. **ITEM.** In diuinis est

cōicabile, & incōicabile: aut ergo eodē, aut alio, & alio. Nō eodē: quia illud non est intelligibile, qđ ex eodē ueniat cōitas, & proprietates, conueniētia, & diuina personalis: ergo alio, & alio: ergo si alio est cōicabile, alio incōicabile: ergo cum cōicabile sit rōne eius quo est, incōicabile ratione eius, qđ est: ergo quo ē & qđ est in diuinis, sunt p̄ d̄iam: sed ubi hęc sunt p̄ d̄iam, ibi ē uniuersale, & particulare: ergo, &c. **ITEM.** Quanto aliqd simplicius, tanto uniuersalius; sed diuina essentia est simplicissima: ergo ibi est maxima ratio uniuersalis.

CONTRA. Boet. dicit, qđ nec est uniuersale, nec particulare. **ITEM.** Hoc ipsum ur̄ rōne: quia ubi cunque est ufe: ibi est una forma multiplicabilis, uel multiplicata: in cuius rei signū [oē] quod significat ufe, pōt addi omni ufe: sed in deo nō est una forma, uel natura multiplicabilis, nec multiplicata, nec recipit signū ufe, ut dicat, oīs deus; ergo &c. **ITEM.** Vbi est particulare, ibi ē forma, uel natura, ut hic, & nūc: sed diuina natura siue in se, siue in hypostasibus nō est hic, & nūc: sed semp̄ & ubiq̄; ergo nec in se, nec in hypostasibus est ibi particulare. **ITEM.** Vbi est particulare, & ufe: ufe est simplicius particulare: ergo cum in deo non sit simplicior essentia, quam persona; quia in persona nullum est accidens, nullum principium constitutiū: ergo &c. **ITEM.** Omnis natura, in qua est uniuersale & particulare, cā in genere determinato, & omnis talis est limitata: ergo cum diuina natura sit infinita, patet, &c.

In libri An Trinitas sit unus Deus, uel tres dij. Alias de Trin.

Lib. 3. de orthod. si de c. 4. & 6.

Quoniam in diuinis nec est additio ad materiam, nec tractio ad partem; ex consequenti nec uniuersale, nec particulare ibidem erit.

RESP. Ad prædictorum intelligentiam est notandū, q̄ cum si des nostra ponat Trinitatem, & unitatem in diuinis, necesse ponit conuenientiam, & distinctionem, & quia conuenientia non est nisi in communicabili a pluribus, & communi; distinctio autem non est nisi in proprio, & in incommunicabili: necessario in diuinis ponit ratio cōis, & pprii; cōicabilis, & incōicabilis. Sed cū in Deo, & in creaturis sit distinctio suppositorum, aliter est in deo, quā in creaturis. Distinctio enim suppositorum maior est q̄ distinctio accōitalis. Vñ quāuis innotescat p̄ accidētia, tñ nō fit p̄ accidētia. Accidentibus n. circumscriptis, adhuc est intelligere supposita differre. Et cum non fiat per accidentia consequētia, oportet, quod fiat ab origine, uel originali principio. Ab origine ē, qñ unū differt ab altero: q̄a emanat ab eo: idē. n. a se emanare nō pōt. Talis distinctio suppositorū est in deo, sed hoc nō pōt esse in creatura. I. distinctio solū per originem, nam nulla creatura potest alteri totam suam essentiam dare. Si ergo dat partē, necesse est, q̄ alia differentia sit ibi quā originis: & ideo est differentia ab originali principio. Hæc autem non est forma in se: quia dicit communicabile: nec materia in se: q̄a dicit qd̄ indistinctum: ergo hoc facit forma ut adueniens materiæ. Quia enim adueniens materiæ accipit partem

non materiam, hinc est q̄ ipsam distinguit, & ipsam distinguendo trahit in partē, & limitatur, & sic hic, & nūc & unū numero & particulare. Quoniam ergo in diuinis nō est additio ad materiam, nec tractio ad partem: ideo non cadit in diuinis uniuersale, uel particulare, sicut ostendunt rationes ad hoc inductæ in opponendo.

AD ILLVD ergo, quod primo obiicitur de Damasc. Dicendum q̄ improprie dicitur particulare pro incommunicabili. AD ILLVD, quod obiicitur, q̄ uniuersale est quod prædicatur de pluribus: Dicendum q̄ ista est ratio communicabilis: uniuersale autem non est nisi secundum quod realiter intelligitur multiplicatum in illis. Similiter soluedum de particulari. AD ILLVD, quod obiicitur, quod est in plus, & est uniuocum, &c. Dicendum quod uniuersale est in plus ita q̄ simplicius, & sic minus per additionem ad illud, non autem sicut in deo. AD ILLVD, qd̄ queritur, utrum eodem cōicabile, & incōicabile. Dicendū q̄ alio, & alio: quia sicut dicit Aug. alio est deus, & alio pater: sed non alio, & alio secundum rem; sed secundum rationem: quia deitate est deus, paternitate pater, & paternitas non est aliud re ab essentia, quoniam paternitas est essentia: est tñ aliud ratione. Et quia ablatius dicit rōnem: ideo non eodē est deus quo pater. Et si obiicias, aut tunc illi rōni rīdet aliquid in re, aut nihil, dicendū, q̄ ratio illa per cōparationē ad essentiā non est nisi modus: sed per cōparationem ad aliā personam

sonā est res. & hoc patet qm̄ habere essentiam ab alio, & nō habere, non dicit rem aliam; sed solum modum: habere autē ab alio, & non habere ab alio, dicit realem diuinam: quia nullus est a se, & ab alio. AD ILLVD, qd̄ ultimo obiicitur de simplici: Dicendum q̄ est simplex possibile ad additionem, & tali modo uniuersale est simplex. Alio modo simplex: quia priuat compositionē, & ad ditionem, & hæc repugnātia nō consonat uniuersalitati: & tali modo diuina essentia ē simplex, quæ nullo modo trahibilis est in partem per additionem, sicut trahitur uniuersale: & ideo non est uniuersale.

QVAESTIO III.

An in diuinis personis ponere sit principium uniuersale?

VT RVM in diuinis personis sit ponere principium materiale. Et q̄ sic ostēditur hoc modo. Quādoque aliquis, uel aliqd̄ est de aliquo: ita q̄ ipsum est distinctiuum, & illud de quo est indistinctiuum, est de illo tanquam de materiali principio: sed persona filii est de substantia patris, & persona distinguitur, substantia dicit quid indistinctiuū: ergo est sicut materiale principium. ITEM. Sicut efficiens, & finis sunt causæ corollariæ: ita forma & materia (forma enim dicitur respectu materiæ) sed in deo est ponere causam formalem, ipse enim est forma, ut dicit Boetius: ergo in deo est ponere materiam. ITEM. Videtur q̄ causa materialis magis competat deo, quā aliquod causarum genus: quia materia in his inferioribus dat existentiam, & permanentiā

propter sui incorruptionē (Vnde fundamentum est existentiae creature) cū ergo deus, siue deus esse habeat existentiam, siue permanentiā per fundamentum incorruptibile: ut, q̄ deo maxime competat rō materialis principii: ergo &c. ITEM. In rebus creatis finitas a forma uenit, sed infinitas a materia: sed omne quod est in deo, est infinitum: ergo cū deo maxime conueniat passio, maxime consequēs principium materiale, maxime competit & ipsum. ITEM. quamuis in deo sit summa, & omnimoda simplicitas, tamen nos ponimus in deo. quod est, & quo est uere: sed tantum per indifferētiam: ergo pari ratione ut q̄ in deo posset poni materia, & forma, tñ per indifferētiam. ITEM. Ois distinctio est a forma: ergo circumscripta omni forma creata, materia non distinguit: ergo nō est aliud a deo: ergo est deus: q̄a omne quod est, & non distinguit a deo, est deus, ut ergo quod materiale principium sit ipse deus, & ita competere diuinis personis.

CONTRA. Boetius in Lib. de Trin. Forma sine materia non pōt esse subiectum: & loquitur de deo: ergo in deo non erit rō principii materialis. ITEM. Materia inter oia entia est imperfectissima. Vnde & Aug. dicit in Li. Cōfess. q̄ p̄pe nihil est: sed deus est oīno perfecti simū: ergo oīno in eo nihil inuenitur imperfectio: ergo nec quod est materiæ. ITEM. Materia est principium patiendi: unde pati est a materia. Vnde omne, in quo est materia, est natum pati, & recipere; sed nihil tale est omnipotēs. In

3. Phy. 72.

Arist. 7 Mer. 49

2. Phy. 26.

In Libro de Trin.

Lib. 12 c. 8. circa inuentionem.

Arist. 4 Phy. 86 I. de Gene & corruptio.

hoc enim q̄ pati p̄t, deficit a posse: ergo ī oipotentē nullo modo ē materiale principiū. **IT E M.** Si materia in Deo est, aut respectu sui, aut aliorum. Si respectu aliorum, cū ergo materia sit ens in potētia ad alia, nec distinguitur ab aliis rebus: sed per eas perficiat, tunc Deus reciperet cōplementum a creatura, nec ab ea distingueretur, q̄ absurdum est. Si aut materia sit in Deo respectu sui, aut pure est materia, aut ad aliud. Si pure materia: ergo non est ens, & p̄terea nihil est materia sui ipsius: ergo oportet, q̄ sit ibi aliquid cum materia, & si hoc: ergo est cōpositum, & mixtū; ergo nec deus habet esse simplex, ac per hoc nec esse primū, & ita non est deus.

RESOLVTIO.

Nyllatenus, nec proprie nec transumptiue: cum tale passionem & completionem dicat: quæ longè ab sunt à Deo.

RESP. Dicendum, quòd in deo nullo modo, nec proprie, nec transumptiue recipitur materiale principii. Et ratio huius est, qm̄ materia dicit principii passiuum, & ita incompletum, & qm̄ a diuino esse omnis incōpletio, & omnis passio penitus remouenda est, ideo nullo modo genus materialis principii in deo esse ponitur.

AD ILLVD ergo, qđ obiicit, q̄ persona est de substantia, & ipsa est distincta, & substantia nō, Dicendum, quòd hic est defectus quantū ad utranque conditionē. Nam primo hæc non recipitur, q̄ persona sit de substantia, sicut uult Augu. quia non dicimus tres personas ex eadē essen-

tia, licet hæc communiter recipiatur, quòd filius est de substantia patris, ubi non materia, sed originis consubstantialitas designatur, sicut supra ostensum est. **Distin. 5.** Alia est conditio, quæ deficit, nam materia est indistincta, & passibilis ad distinctionem per formam: sed substantia, uel essentia nullo modo distinguitur, nec per se, nec per accidens: & ita patet, quòd non conuenit ei ratio materiæ. **AD ILLVD**, quòd obiicitur, quòd efficiens ad finem refertur, & forma ad materiam: Dicendum, quòd nullius causæ habitudo cadit in deum respectu sui: sed respectu creaturarum: & aliarum causarum habitudo in deo recipiuntur, circumscripta dependentia, propter hoc, quòd sonant in perfectionem: sed materia sonat omnino imperfectionem. **ET Q̄ Q̄** obi, q̄ forma dicitur ad materiā, dicendum, q̄ est forma constitutiua, & forma exēplaris, & forma constitutiua dicitur ad materiā, & hæc non cadit in deo, sed forma exēplaris: & si dicatur, q̄ deus est forma in se: hoc est dictū: quia est actus purus non dependēs a possibili. Nec tamē simile est de correspondentia formæ, & materiæ, & efficientis, & finis, Efficientis enim & finis possunt incidere ī idem numero; sed forma, & materia nunquam. Forma uero tantum constitutiua incidit cum efficiente, & sine in idem specie, non numero, forma uero exēplaris in idem numero. **AD ILLVD**, quòd obiicitur, q̄ materia est fundamentū existentie: dicendū, q̄ modus illius fundamenti

damenti deo non competit, quia esse fundamentum est esse quòd recipit aliud, & aliunde perficitur. s. a forma: deus autem a nullo recipit: ideo non cadit in eo materia. **AD ILLVD**, quòd obiicitur de infinitate: dicendum, q̄ est infinitas ex defectu perfectionis, & hæc competit materiæ, sed non deo. Et est infinitas ex priuatione limitationis, & hæc deo, & formæ liberrimè non materiæ competit, & ita patet illud. **AD ILLVD**, qđ obiicitur, quare materia, & forma non ponuntur per indifferentiam, dicendum quòd ista duo, quo est, & quòd est, de ratione sua nullam important imperfectionem, sed rōne eius quòd differunt. Vnde sublata eorū differentia, manet complexio, & ideo in diuinis recipiuntur. Sed materia non tm̄ quia differt a forma dicit incompletionem, sed et quia materia est, & ideo nullo modo ponit in deo. **AD ILLVD**, quòd ultimo obiicitur, quòd circumscripta omni forma, materia non distinguitur: dicendum, quòd ista propositio, omnis distinctio est a forma, non habet ueritatem nisi intelligatur de distinctione perfecta. (Quòd enim habet esse distinctum habet esse completū) distinctio autem qualicunque falsum est. Materia enim differt a forma; & constat q̄ seipsa distat ab ea. Sic potest dici & in proposito, quòd materia differt a deo seipsa: tamen ex parte sua: quia non est perfecta, non cadit perfecta distinctio: sed ex parte dei: quia perfectissimus est, perfecta cadit distinctio: in causatum enim distinguitur a causato, ens

actu ab ente in potentia, & istæ sunt primæ differentie, & summæ.

QVAESTIO IIII.

An in diuinis sit ponere differentiam secundum numerum.

VT R V M in diuinis sit ponere differentiam s̄m numerum.

Et quòd sic uidetur. Damasc. in 1. Lib. In numero non natura differunt hypostasēs: & loquitur de diuinis hypostasibus. **IT E M.** Omnia quæ cōtingit uere numerari, necesse est differre numero, sed hypostasēs uere cōtingit numerari, ut dicatur due, & tres: ergo uere cadit in eis differentia secundum numerum.

IT E M. Oīa quæ differunt re, aut differunt genere, aut specie, aut numero, aut nullo mō differunt.

Sed impiū est dicere, q̄ hypostasēs nullo mō differunt: ergo saltem numero differūt. **IT E M.** Vniuersitas secundum materiam, siue numerum non respicit uniuersitatem formæ, sed suppositi, & hoc patet. Hoc enim album, & hic sedens, demonstrato Petro, est unum numero: ergo ab oppositis, diuersitas secundum numerum non respicit diuersitatem naturæ, sed suppositorum: sed in deo est pluralitas suppositorum, quamuis non sit diuersitas naturarum: ergo & cetera.

IT E M. Idem & diuersum, sufficienter diuidunt ens: ergo omnino quòd est ad alterum comparatū, aut est idem specie, aut diuersum, aut idē numero, aut diuersum. Si ergo p̄ comparatur filio, aut est idem numero, aut diuersus. Si idem, quando cunq; aliqua duo sunt eadem numero, unum uere predicatur de altero, ergo possum dicere, pater est

6 3 filius

filius, quod est contra fidem. Si diuersus numero, ergo in diuinis cadit diuersitas secundum numerum.

SED CONTRA. Ambrosius super 2. epistola ad Corinthios, & Magister recitat in litera, ibi uere unitas, ubi nulla diuersitas secundum numerum. ITEM. Boetius in lib. de Trin. cap. 5. Nulla est in deo diuersitas, nulla ex diuersitate pluralitas, nulla ex accidentibus multitudo: ergo nec differentia secundum numerum. ITEM. Diuersitas secundum numerum solum uenit ex parte materiae. Vnde dicit Philosophus, quod omnino materia numerabiliter est, sed in diuinis non cadit materia aliqua: ergo nec diuersitas secundum numerum. ITEM. Quaecunque differunt numero, numerant omnia, quae sunt in seipsis; saltem omnia, quae sunt ibi ex parte principii formalis: hoc patet: quia. n. Petrus, & Paulus sunt duo: ideo duo homines, duo animalia, duo alba, & sic de singulis: ergo si pater, & filius sunt numero differentes: ergo habent duas naturas, & duas essentias: ergo sunt duo Diu: quod est contra catholicam fidem. ITEM. Quaecunque differunt numero, sunt separabilia imaginatione, uel intellectu: sed pater, & filius nullo modo sunt separabiles nec re, nec modo, nec intellectu in diuinis: quia una persona est in alia, & e conuerso: ergo nec differunt numero. ITEM. Quod non est multiplicabile, nec multiplicatum, est unum numero: sed diuina natura non est multiplicabilis, nec multiplicata: ergo est unum: sed quaecunque unum sunt nume-

ro, non possunt differre numero: ergo si essentia, uel natura diuina ceteras complectitur personas, impossibile est quod personarum numero differant.

RESOLVTIO.

Quoniam quidem diuina essentia multiplicabilis non est; recte nec in ea differentia secundum numerum ponenda est.

RESP. Dicendum, quod in diuinis non est ponere differentiam secundum numerum. Et huius ratio sumi potest & a posteriori, et a priori. A posteriori: quoniam omnia quae differunt numero, consequitur ista passio, quae est numerus: numerus autem est aggregatio multitudinis, in qua plus est in toto, quam in singulis partium. Haec autem aggregatio est ex his solum, quae habent unitatem limitatam, quae plus est cum alio, quam per seipsam. Limitatio autem uenit per additionem. Additio autem perducit ad compositionem cum materia, quae facit esse hic, & nunc, & tantum, & plus: & ita non est diuersitas secundum numerum, nisi in his, in quibus est distinctio per additionem, & compositionem, & materiam: sed haec distinctio non cadit in deo, ideo nec diuersitas secundum numerum. Alia ratio est a priori, quia in quolibet quod intelligimus ut completum, intelligimus sub ista duplici conditione, scilicet per modum, qui est, & quod est, & unitas quidem siue identitas secundum speciem, uel genus est uniens a parte eius quae est quod, secundum diuersos status, siue completionem maiorem, & minorem. Unitas uero, uel diuersitas

se-

secundum numerum, uenit a parte ipsius quod est secundum esse, siue prout est in supposito individuo: sic autem ista duo coniuncta sunt in omnibus, quod numerato ipso quod est, necesse est numerari ipsum quod est: cum ergo in omnibus quae differunt numero, numeretur ipsum quod est, necesse est, quod in illis multiplicetur ipsum quod est: quia ad diuersitatem secundum numerum, concurrat diuersitas ipsius quod est, & quod est, & quae est, id est naturae, & suppositi, siue hypostaseon, sed principaliter ipsius quod est: cum ergo in diuinis quo est, siue essentia propter summam simplicitatem nullo modo sit multiplicabilis: ideo necesse est quod ipsum quod est, similiter remaneat indistinctum: & ideo impossibile est quod cadat ibi diuersitas secundum numerum, nec tamen est unum numero: quia ipsum quod est unum numero in creaturis, non est dicibile de pluribus: sed in diuinis ipsum quod est quamuis sit unum, tamen de pluribus dicibile. Et ratio huius est: quia id est ibi quo est, & quod est quantum ex parte rei: & ideo sicut quo est, est communicabile pluribus, quamuis non multiplicabile: ita ipsum quod est. Vnde possumus dicere, quod pluralitas personarum medium tenet inter idem numero, & diuersum. Quamuis enim ipsum quod est, non numeretur: numeratur tamen ipse qui est. Vnde sunt ibi plures qui. Et hoc uult dicere Damascen. cum dicit. Numero, non natura differunt hypostases. Per hanc enim additionem,

non natura, ipse contraxit differentiam secundum numerum, siue distinxit a propria ratione, ut ipse dicit 1. Lib. cap. 11. Oportet scire, quod aliud est differre re, aliud ratione. In omnibus creaturis hypostasum diuisio re consideratur, communitas uero ratione. In summa uero, & in supersubstantiali Trinitate, est e conuerso. Vnde cum diuersitas secundum numerum faciat, siue notet diuersitatem in re & natura, proprie loquendo, nisi nomen diuersitatis distrahat secundum numerum ad distinctionem suppositorum, non est concedendum quod sit ibi diuersitas secundum numerum personarum, siue hypostasum. Et hoc uult dicere Dam. quando dicit, quod hypostases differunt numero, non (inquam) numero, qui dicit diuersitatem in re, & natura: sed qui dicit differentiam in proprietatibus, & relatione, natura semper manente unica, & indiuisa. Ex hoc patet illud Damascen.

AD ILLUD, quod secundo obicitur, quod numero differunt ea quae numerantur. Dicendum, quod uerum est: quia eo modo differunt, quo modo numerantur, sed non numerantur nisi quantum ad personas, & ita non differunt, nisi numero hypostasum, & proprietate. AD ILLUD, quod obicitur, quod quae differunt, &c. Distinguendum est in hoc nomine, re: quia potest dicere naturam, siue essentiam: & potest dicere personam. Si dicat essentiam, & naturam, uerum est. Si personam, falsum est, & non habet locum illa diuisio. AD IL-

LV D, quod obiicitur, quod unitas numero respicit idētatē suppositi. Dicendum, quod si suppositum dicatur ipsum quod est: tunc ueritatem habet. Si autem dicatur ipse qui est, siue persona; non habet ueritatem, nisi in his, in quibus differt quo est, & quod est. Vnde proprie loquendo, diuersitas secundum numerum, sequitur ipsum quod est, & in diuinis non habet locum.

ADILLVD, quod idem & diuersum sufficiēter diuidunt eis, ergo idē numero, uel diuersum. Dicendum, quod illud uerum est in ente quod natum est numerari sicut ens creatum: sed in ente increato, hoc deficit. Vnde Hilarius de Trinitate, deum ex deo natū, nec eundē natiuitas, nec aliū esse natura pmitit: & ita sicut dictum est, tenet mediū inter idē & diuersum numero.

DISTINCTIO XX.

De trium personarum æqualitate quantum ad potestatem.

Nec ostendere restat, quomodo aliqua harum personarum aliam non excellat potentia: ut sicut una & indifferens est magnitudo trium, ita una & indifferens monstratur potentia trium. Sciendum est ergo, quia non est potentior pater filio, nec filius, uel pater spiritu sancto, nec maiorem potentiam habent duo uel tres simul, quam singulus eorum: quia nec plus potest pater & filius simul, quam solus spiritus sanctus. Nec hi tres simul plus possunt, quam singulus eorum: quia omnipotentiam quam habet pater, & filius accepit nascendo, & spiritus sanctus procedendo. Quod Augustin. rationibus & auctoritatibus probabiliter astruit in *Lib. 3. contra Maximinum*, qui dicebat patrem meliorem, ac potentiozem filio.

Quod non potest minus filius, quam pater.

Lib. 3. Nihil, inquit, patre minus habet ille qui dicit, Omnia quæ habet pater, mea sunt. Nam si minus habet in potestate aliquid quam pater, non sunt eius omnia quæ habet pater. Sed eius sunt omnia, quæ habet pater: tantam ergo habet potestatem filius, quantam pater, equalis ergo est patri. Non enim potest qui accepit inæqualis esse ei qui dedit. Tu autem hoc de potentia sapis quod potens sit filius, sed potentior pater: ut secundum doctrinam uestram

potens

potens potentem potuerit generare uel gignere, & non omnipotens omnipotentem. Habet ergo pater omnipotentiam, quam non habet filius: & si hoc est, falsum est, quod ait filius, Omnia quæ habet pater, mea sunt.

Cap. 12
Eiusdē
lib.
Ioa. 16
Lib. 3
c. eiusdē.

Hoc uerum fatebatur hæreticus, ex quo progrediebatur ad falsa.

Sed inquis, pater potentiam a nemine accepit, filius autē a patre. Fatemur & nos filium accepisse potentiam ab illo de quo natus est potens: patri uero potentiam nullus dedit, quia nullus eum genuit. Gignendo enim dedit pater potentiam filio, sicut omnia quæ habet in substantia sua, gignendo dedit ei, quem genuit de substantia.

Quæstio Augustini, qua arctat hæreticum.

Sed queritur, utrum ei tantam, quanta ipsi est, potentiam pater filio dederit, an minorem. Si tantam, non solum potentē, sed etiam omnipotentem genuisse omnipotens intelligitur: si uero minorem, quo modo omnia quæ habet pater, filij sunt? Si patris omnipotentia filij non est, non omnia proculdubio quæ habet pater, filij sunt. At omnia quæ habet pater, filij sunt: omnipotentia ergo patris etiam est filij: non est ergo pater potentior filio.

Ibidem

Aliter probat filium æqualem patri.

Item, alio modo probat filium æqualem patri contra Maximinum, ita dicens: Tu dicis quod pater genuit filium minorem seipso, in quo & patri derogas: qui si filium unicum in minorē genuit, aut nō potuit, aut nō uoluit gignere æqualem. Si dicis, quia nō uoluit, eū inuidū esse dixisti: si aut non potuit, ubi est omnipotentia Dei patris? Prorsus ad hunc articulum res colligitur, ut Deus pater æqualem sibi gignere filium, aut non potuerit, aut noluerit. Si non potuit, infirmus, si noluit, inuidus inuenitur. Sed utrumque hoc falsum est: patri ergo filius uerus equalis est. Genuit ergo pater sibi equalē filium, & ab utroque procedit utrique equalis spiritus sanctus. Si enim formam suam (ut ait Aug. contra eundē) pater in unico filio plenam gignere potuit, nec tamen plenam genuit, sed minorem, cogimur patrem inuidum dicere. Plenum ergo Deum, & æqualem sibi genuit filium.

Lib. 3.
c. 7. &
lib. 3.
c. 59.

Lib. 3.
cap. 13

Per

Per simile ostendit, quod non minorem pater filiū genuit.

Li. 3. c. 15. Hoc autem per similitudinem humanam ita esse demonstrat, inquit, Homo pater si potuisset, equalem filium genuisset. Quis ergo audeat dicere quod hoc omnipotens non potuit? Adde etiam, si posset homo, maiorem melioremque seipso gigneret filium. Sed maius vel melius Deo quicquam esse non potest. Deus ergo cur non equalem (ut ais) filium genuit: cui nec anni necessarij fuerunt, per quos a dimplere-tur equalitas, nec omnipotentia defuit. An forte noluit? ergo (quod absit) inuidit. Sed non inuidit: equalem ergo genuit filium. Credamus ergo filium ei esse equalem.

Opinionem heretici ponit, ut destruat.

Ex cod. Lib. 3. cap. 18. Sed forte dicis, eo ipso pater est maior filio: quia de nullo genitus, genuit tamen equalem. Ad quod citò respondebo: imo ideo non est pater maior filio: quia equalem sibi genuit. Originis enim questio ista est, quis de quo sit: equalitatis autem, qualis aut quantus sit: quod est dicere, Ad originē pertinet questio qua queritur, quis de quo sit: ad equalitatem vero illa qua queritur, qualis aut quantus quis sit. Nec cū dicitur filius a patre genitus, ostenditur inequalitas substantiæ, sed ordo nature, non quo alter prior esset altero, sed quo alter est ex altero. Non ergo, secundum hoc quod pater genuit, & filius genitus est, uel spiritus sanctus ab utroque procedit, equalitas uel inequalitas ibi existit: quia non secundum hoc alia persona alijs equalis uel inequalis dicitur. Ecce equalitas Trinitatis, & una eademque substantia, quantum breuiter potuimus, demonstrata est in superioribus: qualiter. s. aliqua trium personarum quamlibet aliam nec eternitate, nec magnitudine, nec potentia excellat.

VPRA ostendit Magister equalitatem personarum quantum ad magnitudinem: hic ostendit quantum ad potentiam & uirtutem. Et habet hæc pars, tres partes. In prima proponit quod intendit s. quod alia persona non excedit aliam potentia. In secunda probat ibi. Nihil

(inquit) patre minus habet &c.] In tercia dubium siue obiectio-nē in contrarium soluit, ibi. Sed forte eo ipso maior est &c.] Prima & ultima parte manētibus indici-s: media diuiditur in tres, secundam tres probationes siue rationes, quarū prima sumpta est ah auctoritate Domini, Ioā. 16. Quia quæ hēt pater, mea sunt. Secunda

Secūda sumpta est per deductio-nē ad impo-sibile: quia si nō genuit equalem, aut potuit & noluit: & ita fuit inuidus. Aut uoluit & nō potuit, & ita fuit impotens, & hæc ponitur, ibi. Item, alio modo probat filium equalem patri &c.] Tertia ratio est ostensa sumpta per simile in generatione creata, & ponitur ibi. Hoc autem per similitudinem humanam &c.]

Dub. 1. Omnia, quæ habet pater, mea sunt &c.] Ex litera format prima rō, qd aliqua psonarū non excellit aliā potentia, tali mō. Omnia quæ hēt pater, filius habet: ergo quantā potentiā habet pater, habet filius. Istud argumentū non ualere: quia inuitatur quid in quantum: nam omnia; distribuit pro substantia: quantum autē, dicit quantitatem. Resp. Dicendū, qd quāuis talis modus arguēdi nō ualere, si differret quantitas & substantia, tñ ubi idē est, omnimodā habet necessitatē, & quia hoc in diuinis: iō argumentum bonum. Posset tñ dici, qd prædictum argumentū in qualibet materia est bonū. Habere. n. non dicitur aliquis solum substantialia, sed ēt proprietates: ergo sequit cum, omnia, distribuat pro omnibus habitibus, qd habeat & ēt proprietates: ergo cum nullā potentiā habeat unus quā nō habeat alter: ergo nihil pōt unus, quod non pōt alter: ergo si unus omnipotēs, & alter: & ita patet, quod hic non est figura dictionis: quia [omnia] distribuit hic pro rebus omnium generum.

Dub. 2. Non enim potest, qui accipit, &c.] Videat dicere falsum: quia si hoc, cum omnis creatura sit ac-

cipiēs, nulla esset inæqualis deo, sed hoc falsum: ergo & primum. Respon. Dicendū, quod Aug. nō loquitur generaliter & de quolibet accipiente, siue de quolibet modo, sed de eo qui accipit omnia, & talis accipiens nō potest esse inæqualis.

Non potuit, ubi est ergo omnipotentia, &c.] Ex litera formatur se-

cūda rō ad idem tali modo. Si pater non potuit gignere filium equalem: ergo pater non est omnipotēs. Videtur male arguere: quia similiter posset argui de filio & s. s. si non potuit filiū equalem producere, ergo &c. Respō-

ad hoc, quod non competit generatio nisi hypostasi patris: sicut alibi tactum est: ideo non uale-

let, nec est simile. Item, dubitatur de alia parte rationis: quia illud argumentum non uidetur ualere, potuit producere equalem & non produxit siue genuit: ergo inuidus fuit: quia similiter pōt argui, potuit istam creaturā facere

re meliore & non fecit, ergo inuidit. Si tu dicas, quod inuidia semper considerat parentem uel superiorem, sicut dicit Greg. super illud Job. Paruum occidit inuidia: obicitur tunc: quia si filiū genuisset minorem, non habuisset ibi locum inuidia: ergo uidetur, quod ista solutio non soluit. Itē,

in creaturis non ualeat: iste artifex potuit facere istā rem meliorem & non fecit: ergo fuit inuidus: quare etiam non tenet in Deo. Respon. Dicendum, quod inuidia artificis producentis nō attenditur in productione rei inæqualis uel minus bonæ, sed ubi res de sui natura exigit talis esse: tunc enim necessario cō-

Dub. 3.

Dist. 4. 6. et 7.

clu-

cluditur, quod aut producens non potuit, aut inuidit si potuit & non produxit: quia non fecit ut debuit: & quoniam filius eo ipso quo filius est, natus est perfecte imitari, si non genuit filium in perfecta imitatione, concluditur, quod aut producens impotens fuit, aut inuidit: & ideo patet, quod non est simile de creatura & creatore, arca & artifice.

Dub. 4. *Homo pater si potuisset &c.*] Ex litera formatur tertia ratio ad idem tali modo. Homo, pater si potuisset, æqualem filium genuisset: ergo & Deus. Contra. Illud argumentum non ualet. Homo habet alium hominem sibi æqualem uel habere potest: ergo & deus similiter: quoniam Deus de sua nobilitate hoc habet, quod nullus potest ei æquari: & ita uidetur ratio August. non ualet. **Respon.** Dicendum, quod si æqualitas poneret de necessitate in æqualibus diuersitatem in natura, quod tunc non ualere: Sed supposito, quod deus generet filium connaturalem sibi, de necessitate sequitur quod si homo æqualem genuit, quod deus multo fortius. Quamuis enim imperfectio sit æquari diuerso in natura: tamen æquari connaturali, perfectionis est: alioquin diuina natura esset in aliquo imperfecte: quod sic hoc est impossibile, patet &c.

Dub. 5. *Æqualitati autem qualis, aut quantum sit &c.*] Contra. Videtur dicere falsum: quia quale dicit qualitatem: & secundum eam attenditur similitudo, non æqualitas: quia proprium est qualitatis secundum eam simile uel diffi-

mile dici. **Respon.** Dicendum, quod de æqualitate est loqui dupliciter. Vno modo prout dicitur de nominans. Alio modo prout dicitur dispositio nobilitatis: & secundum hanc attenditur maior & minor nobilitas, & ita nobilior res dicitur. Et quia in spiritualibus idem est maius & melius, ideo questio de qualitate spectat ad æqualitatem, non ex propria ratione nominis, sed ex consequenti, ut uisum est.

ARTICVLVS I. QUESTIO I.

An in diuinis ponere sit adæquationem potentie quod ad extensionem possibilium?

Quod intelligunt eorum, quæ dicuntur in presenti Distinctione duo principaliter queruntur. Primo queritur, utrum in diuinis sit ponere potentie ad æquationem. Secundo utrum in diuinis sit ponere ordinem. Quantum ad primum, queritur duo. Primo queritur, utrum in diuinis sit ponere potentie ad æquationem quantum ad extensionem possibilium. Secundo, utrum sit ibi æquatio quantum ad intentionem potentie.

Quod sit ibi ponere adæquationem potentie quantum ad numerum possibilium, ostenditur sic. Quæcunque habent eandem naturam, habent eandem potentiam naturalem, sed quæcunque habent omnino eandem potentiam, quicquid potest unum, & alterum, sed pater & filius & s. s. habent eandem potentiam: ergo &c. **ITEM.** Quæcunque habent omnino eandem operationem

nem nihil potest unum operari sine altero: sed pater & filius habent eandem operationem: ergo nihil potest pater sine filio. **Ioan. 6.** Quæcunque pater facit, hæc omnia similiter filius facit. **ITEM.** Nullus potest plura omnipotente, sed uerbum dei est omnipotens, sicut dicitur Sap. 18. Omnipotens sermo tuus domine. Maior pater: quia qui [omne] dicit, nihil excipit. **ITEM.** In infinitis non est ponere aliqua esse plura, sed filius potest infinita: quia non potest tot quin plura: ergo pater non potest plura quam filius, pari ratione nec quæ. s. s.

CONTRA. Quanto producta sunt magis distantia, tanto potentia producens est latior, siue amplior: sed potentia patris se extendit ad creatum & increatum, potentia filii ad creatum tantum, & magis distat creatum & increatum quam creatura solū: ergo &c. **ITEM.** Filius dei & creatura sunt aliud & aliud: quia creatura est quid creatum, sed filius est essentia increata: ergo filius & creatura sunt aliud & aliud: ergo plura: ergo potentia quæ potest in filium, & creaturam, potentior est, quam quæ potest in creaturam tantam, siue potens est in plura: sed potentia patris est talis: ergo &c. **ITEM.** Tantum uel eque magnū uel maius est producere personam æqualem sicut creaturam: sed pater potest sine filio producere personam: ergo & producere creaturam: ergo uidetur, quod potentia in patre se extendat ad plura. **ITEM.** Quæuis. s. s. & filius non sint aliquid plus, tamen plures sunt quam filius solus: ergo cum in patre potentia possit in productionem utriusque,

in filio in alteram tantum, in plura potest potentia in patre quam in filio: ergo extensione possibilium est maior.

RESOLVTIO.

Utique potentie essentialis, quia in hoc consistit diuinarum personarum æqualitas.

RESP. Dicendum, quod loquendo de potentia essentiali, quæ est respectu actus essentialis siue productionis, ad nihil se extendit in patre, ad quod pariter non extendat se in filio: & ideo quia æqualitas personarum consistit quantum ad potentiam essentialem, concedendum est sine calumnia, quod pater & filius æqualiter sint potentes quantum ad extensionem possibilium.

AD ILVD ergo, quod obiicitur in contrarium, quod latior est potentia, quæ potest in magis distantia. Dicendum, quod istud uerum est de potentia eodem modo dicta, & quantum ad confirmabilem modum producendi: sed patrem posse producere quid creatum, est potentie essentialis & operis creationis: patrem uero posse producere filium, est potentie ut in persona & generationis: ideo illa ratio non ualet. **AD ILVD**, quod obiicitur, quod creatura & filius sunt plura. Dicendum, quod uerum est, quod sunt plura, tamen non plura producta, quæuis enim filius sit aliud quam creatura, tamen non est aliud productum: filius enim est essentia & natura, sed tamen non essentia uel natura producta: quia producere filium non est producere aliquid, sed aliquam: & ideo non sequitur, quod producere filium & creaturam sit posse producere plura, quam posse producere alterum. **AD ILVD**, quod

quod obiicitur, quod producit personam sine filio. Dicendum, quod non est simile: quia cum producere creaturam sit producere essentiam, tam productio quam potentia est essentialis: & quia essentia est individua in patre & filio: ideo & potentia & actio proinde & illa productio: quia uero producere filium est producere personam, ideo productio illa & potentia, dicit quid personale: & quoniam pater & filius non conueniunt in persona, sed in essentia: patet &c. AD ILLVD, quod obiicitur, quod filius & s. s. sunt plures &c. Dicendum, quod uerum est, quod potest etiam in plures, sed quantum ad hoc non attenditur æqualitas, uel inæqualitas, ut uisum est.

QVAESTIO II.

An in diuinis sit æqualitas quò ad potentie intensiõem?

VTRVM in diuinis sit æqualitas quantum ad intensiõem potentie. Et quòd sic, ostenditur hoc modo. Nihil est potentius sua uirtute: sed Christus est dei uirtus: ergo pater nõ est potentior filio, similiter pari ratione, nec filius spiritu sancto. **ITEM.** Substantie æque nobili, æque nobilis & excellens est potentia: sed substantia æque nobilis est in filio ut in patre: ergo & potentia æque nobilis: ergo nihil potentius potest pater quam filius. **ITEM.** Ea potentia qua quis potest supra infinitam & summam distantiã, nihil est potentius: sed potentia uerbi potest super infinitam & summam distantiã, quæ est inter ens & nõ ens: quia per ipsum oia facta sunt, ergo &c. **ITEM.** Ea potentia cui

nil potest resistere, nec aliquid potest eã retardare, nihil est potentius: sed potentia filii nihil potest retardare, nec aliquid potest ei resistere: quia subito facit & libere patet, quia dixit & facta sunt, ergo &c.

CONTRA. Potentior est potentia in eo qui solus potest agere, quam in eo qui agere & pati: sed in patre est solum agere, in filio agere & pati, ergo &c. **ITEM.** Potentius aliquid potest quod est primum principium, quod nõ est primum: quia omnis causa primaria plus influit quam secunda, sed pater est primum principium: ergo unum & idem potentius potest pater, quam filius. **ITEM.** potentius potest qui habet potentiam a se, quam qui ab alio. Qui enim aliquid a se habet, multo melius habet quam si ab alio recipiat: ergo cum filius habeat posse a patre, pater autem per se, & a se, ergo &c. **ITEM.** Plus potest aliquis, qui potest & per se & per alium, quam qui tantum per se, sed pater potest operari per filium, spiritus sanctus non potest per filium, nec etiam ipse filius proprie loquendo, ergo &c.

RESOLVTIO.

Et quidem, cum in omnibus tribus personis una sit, per naturam non degenerans.

RESP. Dicendum, quod potentia in patre & filio est æque intensa: quia in utroque summa est, & æque nobilis: quia in utroque una, per naturam nõ degenerans, similiter & in spiritu sancto est: & hoc loquendo de filio secundum diuinam naturam, secundum quam æqualis est patri.

AD ILLVD ergo, quod obiicitur, quod filius potest pati, dicendum,

dum, quod istud non est secundum potentiam diuinam, sed secundum infirmitatem humanam, & secundum illam inferior est patre & minus potens, secundum autem diuinam non potest pati sicut nec pater. AD ILLVD, quod secundo obiicitur, quod primum principium magis potest. Dicendum, quod primum principium aut solum dicit ordinem, aut substantialè differentiam. Si solum ordinem, cum unum & idem sit utrobique, non est potentius hic quam ibi. Si autem differentiam substantialem cum ordine, sic uerum est, quod potentius est primum quam secundum: quia secundum addit aliquid supra primum, quod dum facit, magis compositum magis reddit limitatum, & ita minus potens.

AD ILLVD, quod obiicitur tertio, iam solutum est: quia habere ab alio, hoc est autem differente substantialiter aut personaliter. Si substantialiter, sic uerum est: quia cum habeat ab alio per essentiam, non habet essentialiter, sed participatione: sed quando habet ab alio personaliter, eodem tamen essentialiter, tunc habet æque nobiliter: quia tota liter & essentialiter. Vnde Ioan. 6. Sicut pater habet uitam in seipso, sic dedit & filio &c.

AD ILLVD, quod obiicitur quarto, quod pater potest per se & per alium. Dicendum, quod posse per alium est dupliciter. Aut per aliquam causam inferiorem simul agentem: aut per aliam personam. Primo modo potentius est posse per se & per alium, quam per se tantum: quia posse per alium dicit dominium: & ita potestatem: sed posse per alium, per personam consubstantialè, non dicit domi-

niũ, sed tantum auctoritatem. Auctoritas autem non dicit maioritatem, sed solum dicit originem: sicut posse ab alio & non ab alio, non dicit minoritatem in potentia, sed solum subauctoritatem & originem: & sic intelligendum est in proposito de posse per alium, & non posse per alium.

ARTICVLVS II.

QVAESTIO I.

An inter diuinas personas ordo sit?

ONSEQUENTE est quòd secundo loco de secundo articulo, utrum in diuinis sit ordo. Et circa hoc queruntur duo. Primo queritur, utrum in diuinis sit ordo ponendus. Secundo, utrum in diuinis sit ordo nature.

QUOD in diuinis sit ordo ostenditur primo per Aug. ad Maxi. ubi dicit. Cum dicitur, filius a patre, non significatur in æqualitas substantie, sed ordo nature. **ITEM.** Hoc uidetur auctoritate ecclesie: quia ecclesia nominationem Trinitatis exprimit ordinate. Dicitur enim in nomine patris, & filij, & s. s. & hic ordo nunquam mutatur: ergo &c. **ITEM.** Ordo dicit rationem completi esse & boni: esse enim (ut dicit Boe.) est, quod ordinem retinet, seruatque naturam, similiter & bonum: sed in diuinis est perfectissime ratio boni & esse: ergo ibi est ratio ordinis. **ITEM.** Vbi cumque sunt plures, sint quos nõ est ordo, sunt inordinati: sed in diuinis personis est pluralitas: ergo si nõ est ibi ordo, est inordinatio & confusio, sed inordinatio & confusio repugnat diuinis

*Lib. 4.
de Con-
sol. pro-
sa. 2. cis
ca sine*

gentie non tantum simul duram tem substantialem. Vnde omne-
tione, sed etiã natura: ergo &c. quod emanat i his inferioribus,

RESOLVTIO.

In diuinis est ordo nature, idest na-
turalis originis: nō quod una per-
sona sit prior posteriorve altera:
sed quod altera sit ex altera.

RESP. Dicendum, q̄ ordo dici-
tur esse alicuius dupliciter. Aut
sicut ordinati, aut sicut rationis
ordinādi. Ordo in diuinis sicut
ordinati dicitur personæ patris
& filii & spiritus sancti. Sicut ra-
tionis ordinandi dicitur natu-
ræ. Natura enim dicit uim pro-
ductiuam secundum quod dicit
Philosophus, quod est uis insita
rebus: ex similibus similia pro-
creans. In diuinis autem est or-
do secundum productionem,
idest dicitur ibi ordo nature, id
est naturalis originis. Vnde ge-
nitius ille non construitur sub
iectiue, sicut cum dicitur albedo
parietis, sed ex ui declarationis
essentiæ, ut cum dicitur albedo
claritatis. Et ideo resoluitur in
duos, ut sit sensus, ordo nature,
idest naturalis originis.

Ex hoc patet primum, quod
obiicitur, quia obiicit, ac si dice-
retur ordo esse nature, ut rei or-
dinate. Patet etiam secundum,
quod essentia dicitur in absolu-
tione omnimoda, non ut alte-
rius principium: natura uero di-
citur alterius principium, ideo
dicitur comparisonem ad propu-
tionem siue emanationem na-
turalem. Vnde ulterius attendē-
dum, quod ordo secundum natu-
ralem originem in his inferio-
ribus duo dicit, scilicet emana-
tionem, & antecessionem: & ra-
tio huius est, quia emanatio in
his inferioribus ponit diuersita-

est effectus, & quod producit, est
causa: & ideo dicitur causa est, ad
cuius esse sequitur aliud, & quod
aliud in natura, ideo posterius
in natura. In diuinis autem est
emanatio, ad quam non conse-
quitur essentiæ diuersitas, uel
nature, ideo nec prius nec poste-
rius natura, sed simul natura: &
ideo in diuinis non accipitur ra-
tio cause, uel effectus secundum
Latinos, sed nomen principii:
quamuis Græci extenso nomi-
ne utantur nomine cause pro
nomine principii, & ideo in di-
uinis est ordo nature, non quo
alter sit posterior altero, sed
quo alter ex altero. Et hoc est,
quod dicit Aug. in litera. Et ex
hoc patet quod tertio obiicitur.
Quamuis enim in creaturis or-
do posterioritatem ponat, non
tamen in Deo: & quauis non sit
ibi posterioritas, nō sequit quin
bene sit ibi ordo. Ex his patent
obiecta ad utranque partem. Cō-
cedendum ergo, quod aliquo
modo reperitur in diuinis ordo
nature, sicut ostendunt primæ
rationes. Tertia tamen ratio de-
ficit, quia nomen cause non re-
peritur in diuinis secundum La-
tinos pprie. Quod obiicitur ad
oppositum patet, quia ordo nō
est nature, ut rei ordinate. Pa-
ret etiam quod obiicitur de diui-
na essentia, quia est nomen ab-
solutum, nec importat rationē
originis. Vltimum patet, quia
non est ibi ordo nature, quo al-
ter prior altero, sed quo alter
ex altero.

DISTINCTIO XXI.

Qualiter dictiones exclusiue capiantur in diuinis.

HIC oritur quæstio trahens originem ex prædi-
ctis. Dicitur enim supra, quod tantus est so-
lus pater, uel solus filius, uel solus spiritus san-
ctus, quantum simul ille tres: & quod unus,
uel tres personæ simul, non sunt maius aliquid, quam
una persona sola. Ideo quærit August. in 6. Libro de Tri-
nitate quomodo hæc sanè dici possint, cum nec pater sit so-
lus, nec filius, nec spiritus sanctus, sed semper & inse-
parabiliter & filius cum patre, & pater cum filio, &
spiritus sanctus cum utroque: inseparabiles enim sunt
hæ tres personæ. Ad quod ita respondet August. in eo-
dem. Solum Deum patrem dicimus, non quia separatur
a filio, uel a spiritu sancto, sed hoc dicentes significa-
mus, quia illi simul cum eo non sunt pater. Solus enim
pater est. Quod non dicitur, quia ipse sit solus, id est,
sine filio, uel spiritu sancto: sed per hoc filius uel spiri-
tus sanctus, a paternitatis consortio excluduntur. Ita
& cum dicitur, solus filius filius est, uel solus spiritus san-
ctus est spiritus sanctus, non diuiditur filius a patre, uel
spiritus sanctus ab utroque, sed a consortio finalis pro-
prietatis excluduntur pater & spiritus sanctus, & a con-
sortio processibilis proprietatis pater & filius. Cum er-
go dicitur, tantus est solus pater, quantum simul illi tres:
per hoc quod dicitur solus, non separatur pater ab alijs,
sed hic est sensus, solus pater, id est, pater qui ita pater est,
quod nec filius nec spiritus sanctus, tantus est &c. Si-
militer intellige cum dicitur, solus est filius, uel solus
est spiritus sanctus. Solus ergo pater dicitur, ut ait Au-
gust. in eodem, quia non nisi ipse ibi pater est, & solus fi-
lius, quia non nisi ipse ibi filius est, & solus spiritus sanctus,
quia non nisi ipse ibi spiritus sanctus est.

Distin.
19. 20.

cap. 9.

Augu-
stin. ibi
dem.

Libr. 6
6. 9.

Vtrum possit dici, solus pater est Deus, solus filius Deus, uel solus spiritus sanctus est Deus: uel pater est solus Deus, uel spiritus sanctus est solus Deus.

Post hæc queritur vtrum sicut dicitur, solus pater est pater, uel solus filius est filius, ita possit dici, solus pater est Deus, uel solus filius est Deus, & ita de spiritu sancto. Aut pater est solus Deus, filius est solus Deus. Ad quod dicimus, quia pater & filius & spiritus sanctus dicitur, & est vnus Deus, hæc trinitas simul proprie dicitur esse solus Deus, sicut solus sapiens, solus potens. Sed non videtur debere dici a nobis verbis nostris vtentibus, nisi vbi sermo autoritatibus occurrit, solus pater est Deus, uel pater est solus Deus, ita de filio & spiritu sancto dicimus. Vnde Augustinus in septimo Libro de Trinitate ait, Quoniam ostendimus, quomodo posset dici solus pater, uel solus filius, consideranda est illa sententia qua dicitur, Non esse solum patrem Deum verum solum, sed patrem, & filium, & spiritum sanctum. Ecce habes, quia non solus pater dicendus est esse verus Deus. Item in eodem, Si quis interrogat vtrum pater solus est Deus, quomodo respondebimus non est, nisi forte dicamus ita esse quidem patrem Deum, sed non eum esse solum Deum? Esse autem solum Deum dicamus patrem, & filium, & spiritum sanctum. Ecce & hic habes, quia pater non debet dici solus Deus: atque hic solum in parte subiecti tantum accipere quidam volunt in parte vero prædicati sic concedunt, quod pater est solus Deus. Sed ex verbis Augustinus videtur ostendi, quod proprie solus Deus, dici debeat tota trinitas. Hæc trinitas, vt ait Augustinus contra Maximinum, intelligitur cum Apostolus dicit, *Beatus & solus potens, & ibi. Soli sapienti Deo: & ibi. Inuisibili soli Deo.* Non enim de solo patre hæc accipienda sunt, vt contendebat Maximinus & alij heretici, sed de trinitate. Sicut & illud, Solus habet immortalitatem, quia secundum rectam fidem, ipsa trinitas est vnus solus Deus beatus, potens, sapiens, inuisibilis. Vnde Augustinus in eodem, Cum vnus Deus sit trinitas, hæc sit nobis solutio questionis, vt

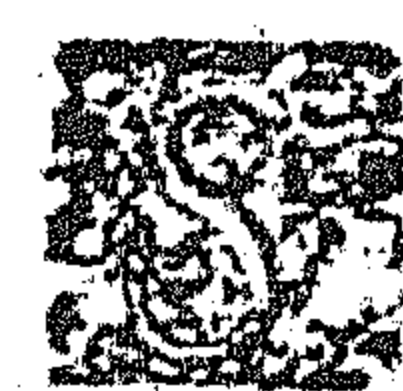
Intelligamus solum Deum sapientem, solum potentem, patrem, & filium, & spiritum sanctum, qui est vnus & solus deus.

Quomodo dicitur trinitas solus Deus.

Sed iterum queritur, quomodo ipsam trinitatem dicimus solum Deum, cum sit cum spiritibus, & animabus sanctis. Ad quod respondet Augustinus in 6. Lib. de Trinitate. dicens, *Cap. 7.* Trinitatem dicimus Deum solum, quamuis semper sit cum spiritibus & animabus sanctis, sed solum dicimus, quia non aliud quam ipsa trinitas Deus est. Non enim illi cum illa Deus sunt, vel aliqua alia, sed ipsa trinitas tantum non illi, vel alia Deus est.

Et si de patre solo prædicta dicerentur, non tamen excluderetur filius & spiritus sanctus.

Veruntamen vt ait Augustinus & si de solo patre prædicta dicerentur, non tamen excluderetur filius, uel spiritus sanctus, quia hi tres vnus sunt: sicut in Apocalypsi de filio legitur, quod habet nomen scriptum, quod nemo scit nisi ipse: non enim inde separatur pater uel spiritus sanctus. Et cum dicitur, nemo nouit patrem nisi filius, non inde separatur pater, uel spiritus sanctus, quia inseparabiles sunt. Aliquando etiam nominantur pater, & filius, & taceatur spiritus sanctus: vt veritas ad patrem loquens ait, *Vt cognoscant te, & quem misisti Iesum Christum, esse unum verum Deum.* Cur ergo (inquit Augustinus) tacui de spiritu sancto? quia consequens est, vbiunque nominatur vnus sicut pater, & filius tanta pace uni adherens, intelligatur etiam ipsa pax, quamuis non commemoretur: uno ergo istorum nominato, etiam reliqui intelliguntur, quod in pluribus scripturæ locis occurrit.

V P R A probauit mouet illas dubitationes, & soluit. Et habet hæc pars tres partes, secundum tria dubia, quæ proponit. Primo enim querit de hac ratione, tantus est solus pater, quæ pater, & filius

Secundo proponit hanc, siue quærit de hac, solus pater est Deus, & hoc facit ibi. *Post hoc queritur, utrum sicut dicitur solus pater &c.* Tertio quæritur de hac, Trinitas est solus Deus: & hoc facit ibi. *Sed uerum queritur, quomodo ipsam trinitatem &c.* Et in qualibet istarum partium primò mouetur dubitatio, secundò soluitur.

Dub. 1. *Hæc trinitas simul propriè dicitur esse solus Deus &c.* Contra. Videtur per hoc uelle negare istam. Pater est solus Deus, sed uidetur hæc esse uera expositionem, quia pater est Deus, & non alius à Deo, uel aliud: ergo &c. Item, prædicatum quod dicitur de tota trinitate, nõ potest esse nisi prædicatum essentialis, quia aliter non diceretur de tota trinitate, & essentialis prædicatum dicitur de qualibet persona sigillatim: ergo pater est solus Deus. Respon. Dicendum, quod quando [solus] per se additur ad prædicatum, ita quod nõ intelligitur a parte subiecti, improprius est sermo, siue dicatur de trinitate tota, siue de patre. Nec uult dicere Aug. quod solus deus prædicatur de tota trinitate, ita quod non de patre: Sed in illis locutionibus, soli Deo honor & gloria, & cõsimilibus, [solus Deus] non accipitur pro unica persona excludendo alias personas, sed pro tota trinitate, excludendo alias naturas, & Magister ita accipit, ac si Aug. uellet dicere, nõ quod hoc. [solus Deus, prædicatur de trinitate, & nõ de patre: sed ipse uult quod supponat per ipsam trinitate. Pro patre uero si supponat, non tñ præcise supponit

per solo patre: & iõ Aug. concedit, quod sola trinitas est solus unus Deus, non tñ solus pater. Vñ & Magister nõ dicit, quod pater non sit solus Deus, sed quod non propriè dicitur: & illud manifestum est, si inspiciatur qualiter [solus] debet addi ad prædicatum.

Quomodo ipsam trinitatem dicimus &c. Queritur cum inseparabilis sit a rebus aliis & itimus oibus, per quid magis dicitur esse cum sanctis, quod cum aliis. Resp. Dicendum, quod quis Deus sit cum oibus, & in oibus, tñ specialiter dicitur esse cum sanctis, per effectum gratie inhabitantis, per quod ipsi conformantur, & cari, & similes ei fuerunt. Vnde Prou. 8. Delictum meum esse cum filiis hominum, dicitur sapientia dei. Vnde Dominus uobiscum, dicitur hominibus, non bestiis.

Nemo nouit patrem nisi filius &c. Contra. Cum nemo cõpenat ex nõ & hõ: ergo, Nemo, idem est quod nullus hõ, sed dictio exceptiua nõ excipit nisi cõtentum sub termino. [Vñ nihil est dictum, Nullus hõ currit nisi a sinu] cum ergo pater nõ contineat in suppositione huius nominis [hõ] patet, &c. Si tu dicas quod ampliat ex usu distributione importata per istum terminum nemo, ultra quod ad homines, Tunc ergo quæro pro quo stat, aut pro creato, aut pro increato. Si pro creato, nulla est exceptio, quia simpliciter uera: & præterea pater non est ibi contentum. Si pro increato, simpliciter, & totaliter est falsa: ergo per exceptionem non potest uerificari. Si tu dicas quod pro utroque: quomodo potest hoc esse, cum nihil habeat commune? Et si habent cõe, aut hoc, quod hoc est [nemo] distribuit, per

per essentiis, aut pro personis. Si pro essentiis: ergo debet excipi pater. Si pro personis ergo debet excipi. s. s. sicut & pater, alioquin locutio est falsa. Resp. dicendum, quod, Nemo distribuit communiter pro communi cognoscente, siue habente uim cognitiuam: & distribuit, Nemo, non pro supposito tantum, siue pro persona, sed pro natura: unde de pater non excipitur quia persona, sed quia eiusdem nature cum filio, & ideo implicatur in illa exceptione filius, & s. s. & ideo locutio habet ueritatem, Vei dic, quod Nemo distribuit per hominibus: tenetur ly. Nisi, nõ exceptiue, sed aduersatiue: sicut dicitur 2. Timo. 2. Ad nihil utile est nisi ad subuersionem audientium.

ARTICVLVS I.

QUESTIO I.

An uerè dicatur, solus Deus est pater?

Quod intelligentiam huius partis est hic quaestio de dictionibus exclusiuis. Et circa hoc principaliter quaerenda sunt duo. Primo queritur. Vtrum dictio exclusiua in diuinis uere addatur termino substantiali. Secundo utrum uerò addatur termino relatiuo. Et quantum ad primum queruntur duo. Primo, Vtrum dictio exclusiua uere addatur termino substantiali a parte subiecti. Secundo si uere addatur a parte prædicati.

Quod uere addatur huic termino, Deus, a parte subiecti, ostenditur hoc modo Deus habet aliqd proprium, sed proprium

est quod inest soli, ergo &c. & quia cõstat, quod exclusio uere additur termino substantiali respectu prædicati essentialis, unde benedicatur, Solus deus non creat, quæritur, utrum uere addatur ei respectu prædicati proprii, sicut termini relatiui: utrum. 1. uere dicatur, Solus Deus est pater. Et quod sic uerè per suam expositionem, quæ est, solus Deus est pater. i. non alius quod Deus est pater: ergo solus deus est pater. Et quod sit ista eius expositio, hoc habet a cõi usu, & a Philosopho, qui dicit, quod solus idem est quod nõ cum alio. *Item, hoc uerè a cõuertibili, quoniam istæ duæ conuertuntur, Nihil præter Petrum currit: ergo solus Petrus currit: ergo & iste dicitur, nihil præter deum est pater: ergo solus deus est pater. Sed prima est uera, quia hæc est falsa, Nihil est pater, & non habet instantiam nisi in Deo: ergo &c. Item, a quocunque remouetur hoc, quod est in plus remouetur quod est in minus: sed esse deum est in plus, quod esse patrem: ergo a quocunque remouetur deus, & pater. Sed quæcunque sic se habent, quod a quocunque remouetur unum, & alterum: unum præcise prædicatur de altero: nec habet instantiam: ergo pater præcise prædicatur de deo: sed si præcise: ergo cum exclusionem, ergo &c.*

CONTRA. Terminus accidentalis implicat rem suam circa suum subiectum, ut patet cum dicitur, Homo albus currit, circa hunc terminum [homo] implicatur albedo: ergo similiter cum dicitur, solus deus est pater, circa deum implicatur solitudo.

Lib. 4. de Tri. nō mel. so ante mediu. Sed Hilarius dicit, q̄ deus non est solitarius confitendus: ergo &c. Et rō ista concludit, q̄ non possit uere addi nec cum predicato, proprio, nec communis. **ITEM.** Ostenditur q̄ non possit uere addi respectu predicati communis, ut cum dicitur. Solus deus creat: hoc enim nomē Deus, de se habet suppositionē quasi indefinitam respectu personarum: ergo reddit locutionē ueram pro aliquo, sed pro quolibet est falsa. Hęc est. n. falsa, Solus pater creat: ergo cum omne predicatum essentiale cōueniat tribus, & nō solum uni, nullo potest modo addi dictio exclusiua respectu talis predicati subiecto communi. **ITEM.** q̄ non respectu proprii, uidetur. Quia si hęc ē uera, Solus deus est pater: ergo a simplici conuersa & hęc, Solus pater est deus: sed ista est falsa: ergo &c.

SI DICAS, q̄ non conuertit simpliciter. Contra. Habet intellectum uniuersalis negatiue, & particularis affirmatiue, & utraque cōuertitur simpliciter, &c.

RESOLUTIO.

Categorematicè minime, syncategorematicè utique.

RESPO. Dicendum, quod hęc dictio [solus] potest esse categorema, uel syncategorema. Secundum q̄ est categorema, sic est nomē adiectiuum absolutū, ponens rem suam circa suum substantiuum, & res sua est solitudo, unde tantum ualeat hic [solus] quātum solitarius. Et quia solitudo nullo modo recipitur in diuinis quantum ad substantiam, quia est in multis personis, hoc nomen Solus non reci-

pitur in diuinis substantialibus, sicut ostendit prima ratio. Si autem accipiatur in quantum ē syncategorema, sic priuat associationem, & importat aliquam negationem. Et sic cum aliquod predicatum, & substantiale, & personale præcisè dicatur de nomine substantiali, sic uere dicitur in diuinis & respectu predicati substantialis, ut cum dicitur, solus deus creat: & respectu personalis, ut cum dicitur, Solus Deus est pater.

AD ILLUD ergo, quod obiicitur, q̄ ponit rem suam circa substantiuū. Dicendum, q̄ non est simile ē in quod hoc nomen Solus tenetur syncategorematicè, quia albus ē dispositio subiecti absoluta: unde absolute ponit rem suam circa terminum, sed solus ratione negationis nō absolute, & idēo non ponit solitudinem, sed præcisionem. **AD ILLUD**, quod obiicitur secūdo, q̄ terminus substantialis debet reddere locutionem ueram pro aliqua persona, Dicendum, q̄ terminus, cui additur exclusio, respectum habet ad predicatū, & respectum habet ad exclusionem, & licet respectu predicati possit habere suppositionem personalem, ut cum dicatur, Solus homo currit, tamen regula est apud sophistas, q̄ per comparisonem ad dictionem exclusiuā talis terminus habet suppositionem simplicem, unde nullo modo licet descendere. Et hoc est quod dicitur in Lib. de Regulis fidei, q̄ dictio exclusiua facit exclusionem quantum ad genus rei, non quantum ad rem generis, quia ratione formę com-

munis?

munis, quę est genus rei, non ratione suppositi, quę est res generis. **AD ILLUD**, quod obiicitur ultimo, q̄ conuersa est falsa dicendum, q̄ illa non est sua conuersa: quia ista, Solus deus est pater, habet intellectum affirmatiue, scilicet deus est pater, & hęc conuertitur simpliciter: habet intellectum negatiue huius, nullus a deo est pater: & hęc similiter conuertitur simpliciter: sed hęc non est sua conuersa, nullus alius a patre est deus: sed hęc, Nihil q̄ est pater, est aliud a deo: idem enim quod subiicitur in prima, debet predicari in secunda, & sic patet illud.

QUESTIO II.

An uem dictio exclusiua uere ad di. possit termino substantiali à parte prædicati?

UTRUM dictio exclusiua uere possit addi termino substantiali a parte prædicati. Et quod sic ostenditur hoc modo. *Lib. 6. de Tri. 6. 7. et 9* Aug. 7. de Trini. Patrem dicimus esse deum: sed non esse solum deum: esse autem solum Deum dicimus patrem, & filiū & spiritum sanctum. Si tu dicas, q̄ ly solum, intelligitur a parte subiecti. Obiicitur expressus per hoc, quod dicit Aug. cōtra Maxim. Ipsa Trinitas est unus solus uerus deus, constat q̄ in hac, solus deus: non potest esse dispositio ex parte subiecti, quia sic esset sermo incongruus: ergo &c. **ITEM.** hoc uidetur per expositionem. Trinitas est deus, & non aliud, quā deus: ergo trinitas ē solus deus: præmissę sunt uerę: ergo & con-

clusio. **ITEM.** ratione uidetur p simile, q̄n predicatum non inest alii, q̄ subiecto, uere hęc dictio solus, accipitur ex parte subiecti: ergo quando subiectum nō subest alii quā predicato, uere accipitur a parte predicati, sed istud subiectum trinitas, non inest alii, quā deo: ergo &c.

CONTRA. Hęc dictio [solus] est dispositio subiecti, sicut hoc signum, omnis, sed quando ois, additur ad predicatum, locutio est falsa, & impropria: ergo similiter q̄n hęc dictio, Solus. **ITEM.** hęc dictio solus addita alicui termino, excludit aliū. Unde sensus est, solus homo, homo & non alius: sed, alius, respicit suppositum: & terminus subiicitur ratione suppositi, & predicatur ratione formę: ergo hęc dictio, solus, de sui ratione respicit subiectum: ergo falsè, & improprie additur predicato. **ITEM.** secundum quod additur predicato, aut tenetur categorematicè, aut syncategorematicè. Si categorematicè: tunc est nomen adiectiuum: & non recipitur in diuinis. Si syncategorematicè: sic importat negationē implicitam: sed negatio antecedit, quod negat: ergo necesse ē, q̄ antecedit compositionē, quā negat: sed cum dicitur, Pater est solus deus, non sequitur compositionem: ergo uidetur, quod non possit ipsam negare: ergo &c. **ITEM.** ego quero quid excludat, quando additur ad predicatum. Si aliud a predicato, ut sit sensus: est solus deus. i. deus, & nō aliud: tunc est ibi superfluitas: quia forma predicati excludit aliam formam disparatam.

ratam quantum est de se. Vnde sequitur. Iste est homo, ergo non est ab homine: ergo ut quod dictio exclusiua facit superfluitatem, & negationem, non ergo tenetur exclusiue: & ita uidetur quod teneatur adiectiue solum, & quod importet solitudinem circa hunc terminum, deus, & sic iste sunt falsae.

RESOLVTIO.

Et si uere addi possit, non tamen proprie; nisi cum adiunctione termini partitiui.

RESP. ad hoc uoluerunt aliqui dicere, quod haec dictio, solus, proprie non debet addi ad praedictum, sed tantum ad subiectum, & cum additur praedicto, improprie sunt locutiones, & tunc idem est dicere solus, quod tantum: & tamen si aliquis inspiciat non tantum cum hac dictione solus, sed cum hac dictione [tamen] uidebit improprietatem: & superfluitatem. Quid enim aliud est dicere Trinitas est tamen Deus; nisi est deus, & non aliud quam deus? Hoc improprie factis dictum est, quia hoc ipso, quod deus est, excluditur, quod non sit aliud a deo. Si enim deus est: ergo non est aliud a deo, & nullus haereticus unquam dixit trinitatem esse Deum, qui diceret aliud ipsam esse a deo: & ideo non uel magnum quid Augu. dicere, si hoc uoluit dicere. Propterea aliter dicendum est, quod haec dictio, solus, dupliciter potest addi termino substantiali, aut per se, aut cum termino numerali, siue partitiuo. Per se improprie additur, & si addatur secundum uocem, tamen est intellectum stat a parte subiecti. Idem enim est dicere, Homo albus est, & est albus homo. Vnde sensus est, non dicimus

patrem esse solum deum. id est non dicimus solum patrem esse deum. Si autem aliter ponatur, uel sermo habet superfluitatem, & improprietatem, quia hoc excludit, quod excludebatur ex natura ipsius praedicti. Aliter additur haec dictio Solus termino substantiali cum termino numerali, sicut cum termino numerali, sicut cum termino, unus, & tunc excludit pluralitatem, & hoc modo bene additur praedicto, & sic accipit Augu. contra Maxi. cum dicit. Trinitas est unus solus uerus Deus, ita quod non plures: & tunc est uerus sermo, & proprius, & contra haereticos, qui dicebant Trinitatem esse plures Deos: & importatur per istum terminum Solus, priuatio multitudinis, & ita distinctio: & magis proprie dicitur de trinitate, quod Trinitas sit unus deus, quod de patre: cum tamen posset dici de utroque, quia pater est unus deus: & nullus unquam dixit patrem esse plures: sed de trinitate, siue de tribus, alii qui dixerunt: & ideo congruentius dicitur, trinitas est unus solus deus. Concedendum est ergo quod Solus: potest addi ad praedictum termini substantialis uere in diuinis, sed non proprie, nisi cum determinatione, & ad iunctione termini partitiui.

AD ILLUD, ergo quod obicit, quod [solus] est dispositio subiecti, sicut hoc signum, omnis, Dicendum quod non est ita propria dispositio subiecti sicut hoc signum omnis, quia omnis distribuit pro suppositis, pro quibus terminus subiicitur, non pro quibus praedicatur, saltem simul sumptis. Solus autem non solum dicitur ratione suppositi, uerum etiam ratione formae,

ARTICVLVS II.

QVAESTIO I.

formae, quia excludit alium, & etiam potest excludere aliud. Et per hoc patet sequens, quia non semper excludit alium masculinum, sed etiam potest excludere aliud neutraliter, uel etiam pluralitatem, quando additur termino numerali, ut uisum est. AD ILLUD, quod quaeritur, utrum teneatur syncategoreumatice, uel prout est nomen importans formam denominantem, ut idem sit solus, quod solitarius. Dicendum, quod syncategoreumatice. Quod obicitur, quod sequitur compositionem. Dicendum quod solus, importat duo in seipso: intellectum huius nominis, alius, & intellectum negationis. Quantum ad intellectum huius nominis, alius, respicit terminum circa quem ponitur & sequitur actum. Quantum ad intellectum negationis praecedit, & hoc non est inconueniens quantum ad diuersa praecedere, & sequi: hoc patet exponenti. Si enim dicam, Video solum Conradum: sensus est uideo Conradum, & non uideo alium a Conrado. Similiter intelligendum est in proposito. AD ILLUD, quod quaeritur, quid excludit cum additur praedicto? Dicendum, quod quando additur sine determinatione, excludit aliam formam, & tunc reuera est ibi superfluitas, & improprietas, est nihilominus ueritas, sed quando additur cum termino partitiuo, tunc excludit pluralitatem, & tunc potest locutio habere ueritatem: pater enim & filius sunt unus deus & non plures, & ita unus solus deus, &c.

An dictio illa exclusiua, solus, uere addatur termino personali respectu praedicti proprii?

CONSEQUENTER secundo loco est quaestio de secundo articulo quaestionis. scilicet utrum dictio exclusiua possit addi termino relationali. Circa hoc quaeruntur duo. Primo quaeritur, utrum dictio exclusiua uere addatur termino personali respectu praedicti proprii. Secundo, utrum uere addatur termino personali respectu praedicti communis, ut uere dicatur, Solus pater est Deus.

Quod respectu praedicti proprii uere addatur, ut scilicet haec sit uera. Solus pater est pater. Videtur per Aug. 7. de Trin. In illa trinitate solus pater dicitur pater, quia nullus nisi ipse est ibi pater. I T E M. hoc uidetur per expositionem, quia persona patris est pater, & nulla alia est pater: ergo haec est uera, Solus pater est pater. I T E M. Nihil est magis proprium alicui, quam quod est idem sibi re, & ratione: ergo propriissime dicitur de se: sed quod proprie conuenit alicui, conuenit soli: ergo pater dicitur de solo patre.

CONTRA. Solus, (ut uult Philosophus) idem est quod non cum alio, sed impossibile est patrem non esse cum alio: ergo semper quando additur huic termino, pater, uel alio termino personali, est locutio falsa. I T E M, Solus, excludit alium: sed alio

cap. 30
2. Elbr

est.

est deus, alio est pater, ergo addita huic termino pater, excludit deum: ergo si hæc est uera, Solus pater est pater, & hæc similiter, deus non est pater: quod si hæc est falsa: ergo & prima.

ITEM, solus, includit hoc relationem, alius sed [alius] ita est relationem diuersitatis, quod nihilominus implicat aliquam identitatem. Vnde sequitur, Iste uadit cum alio homine, ergo iste est homo: si ergo excludit: alium ab hoc quod est, pater, aut alium patrem, aut alium deum sed quocumque modo dicatur, est locutio falsa, & implicatio falsa ergo, &c.

RESOLVTIO.

Adhuc sine categorematicè, utique categorematicè, minime.

RESP. dicendum, quod secundum quod hæc dictio, Solus, tenetur syn-categorematicè, importat priuationem associationis, & locutio similiter est uera: exclusio illo sensu quo importat solitudinè, quia sic non accipitur in diuinis, sicut supra dictum est. Secundum enim quod importat priuationem associationis uera est. Quia cum tripliciter possit eam importare, in quolibet sensu locutio est uera. Potest enim hæc dictio Solus, importare priuationem associationis respectu forme termini subiecti, ut dicatur solus pater, id est ille qui est solus pater: & sic absque dubio ueritatem habet, solus pater est pater. Vel potest importare priuationem associationis respectu predicati: & hoc dupliciter uel in participando, ut quia alii non conueniat, & adhuc uera est,

quia hoc predicatum quod est pater, soli personæ patris conuenit, illa enim proprietas patri conuenit, & ita quod nulli alii. Vel potest importare priuationem associationis in participando, ut cum dicitur, Petrus comedit solus, uel uadit Romam solus: non quia alius non uadit Romam: uel non comedit: sed quia nullus participat cum eo, quamuis participet: & sic locutio adhuc est uera, quia persona patris non participat, uel participat cum alia in proprietate paternitatis: & ideo secundum quod Solus exclusiue tenetur, iudicatur locutio uera.

AD ILLUD ergo, quod obicitur, quod Solus, idem est quod non cum alio. dicendum quod negatio illa non simpliciter excludit alium in excludendo: sed excludit alium respectu forme subiecti, uel predicati, ut uisum est: & quamuis pater cum aliis existat: & non possit sine alio esse: quia tamen proprietatem paternitatis cum alio non communicat: ideo habet simpliciter locutio ueritatem. AD ILLUD, quod obicitur: quod alio est deus, alio est pater. dicendum, quod sicut dictum est supra, aliud dicit diuersitatem secundum rationem dicendi, uel intelligendi in uerbis proposito, sed in expositione huius dictionis Solus, dicit diuersitatem, siue distinctionem in supposito. Et quia deus in supposito non differt a patre, imo supponit pro patre: ideo non sequitur quod dictio exclusiua addita patri, excludat deum.

AD

AD ILLUD, quod obicitur, quod Alius, implicat formam aliquam secundum quam conueniat: Dicendum, quod istud non oportet, quod ista sit forma per terminum importata: uere enim dicitur, homo est aliud ab asino: nisi quando aduenit illi termino immediate, ut cum dicitur alius asinus, includitur conuenientia in natura communi: sed cum dicitur solus pater, non est dicere, quod pater, & non alius pater, sed pater, & non alius a patre: & ideo non importatur conuenientia in forma proprietatis paternitatis cum alietate, sed iustificat, quod sit alia persona: pater enim est alia persona, uel etiam alia essentia, & ista excludit hoc, quod est, solus, & sic patet illud.

QUESTIO II.

An item dictio illa exclusiua, solus, uere addatur termino personæ si respectu predicatio communis?

UTRUM dictio exclusiua uere addatur termino personæ si respectu predicati communis, ut uere dicatur, Solus pater est deus. Et quod sic uidetur auctoritate & ratione. Auctoritate sic, ecclesia cantat. *Tu solus altissimus Iesu Christe.* Et illud, *Deo pater sit gloria, eiusque soli filio &c.* & cõsimiles multæ inueniuntur. ITEM. Matth. II. Nemo nouit filium nisi pater, sed nemo nisi pater, & solus pater conuertuntur: ergo solus pater nouit, & hoc predicatum est essenziale, ergo &c. ITEM. Ratione uidetur: quia dictio exclusiua addita alicui, non excludit nisi alium: sed tres personæ non habent alietatem re-

spectu predicati substantialis: ergo addita uni non excludit aliam respectu talis predicati: sed si non excludit, locutio est uera: ergo &c. ITEM. Dictio exclusiua addita alicui, non excludit, quod est in eo ut pars, ut si dictio exclusiua additur Petro, non excludit pedem Petri: ergo cum maior identitate sit filius in patre, quam pes in Petro, dictio exclusiua addita patri non excludit filium.

CONTRA. Nec pater solus, nec filius solus, nec I. S. solus deus est: ergo non uere additur respectu termini cõis. ITEM. Omnis propositio, in qua predicatum cõmunius est subiecto, addita exclusionem ad subiectum est falsa: quia nullum tale precise conuenit subiecto: sed talis est hæc, & cõsimiles, solus pater est deus: ergo &c. ITEM. Dictio exclusiua addita alicui, excludit omne illud, quod ponit associationem cum termino: & hoc patet: quia priuat associationem: sed filius ponit associationem cum patre, unde pater cum filio, est pater cum alio. ITEM. dictio exclusiua excludit omne aliud, & maxime oppositum: sed relatiua sunt una diuersa oppositionis: ergo addita uni relatiuo excludit aliud: ergo addita patri excludit filium: & si hoc, omnes tales sunt falsæ.

RESOLVTIO.

Si faciat exclusionem compositiuis, intellecta circa subiectum, uere addatur: Si circa exclusionem respectu compositionis principalis, secus.

RESP. Quod hic est duplex positio. Quidam. n. simpliciter & sine distinctione concedunt hæc, & cõsimiles, solus pater est deus, & positio

CORUM

eorum est, quod dictio exclusiua addita uni relatiuorum non excludit reliquum. Et ratio huius positionis est: quia non excludit, quod consequitur ad terminum, & intelligitur in termino: ut addita homini, non excludat animal, sed unum relatiuorum intelligitur in altero, & consequitur alterum, ergo addita uni excludit alterum. Et si opponatur, quod solus, excludit oppositum: dicunt, quod relatiua sunt differentie oppositionis, & entis. Oppositio nis, secundum quod ad idem, & sic addita uni excludunt aliud. Unde sequitur, Iste est tantum pater: ergo non est filius. Secundum, quod ad diuersos comparantur, sunt differentie entis: & sic posito uno, ponitur & reliquum, & unum non excluditur ab alio: quia dictio exclusiua illud solum aliud excludit, quod non necessario concomitatur. Sed hæc positio non uidetur conueniens. Dictio enim exclusiua priuat associationem: ergo excludit omne illud, quod ponit circa ipsam associationem, & ideo addita patri, excludit filium. **ET PROPTER** hoc alia est opinio, quod dictio exclusiua addita patri, excludit filium: & hæc positio magis est probabilis. Secundum hanc positionem procedendo distinguendæ sunt huiusmodi locutiones, secundum quod distinguit Aug. & Magister tangit, quia Solus, potest tacere exclusionem respectu compositionis intellectus circa subiectum, uel respectu compositionis principalis. Si primo modo, tunc est sensus, Solus pater est deus, id est ille qui solus est pater, est deus:

& tunc remouet formam termini subiecti ab aliis, non formam prædicati: & sub hoc sensu ueræ sunt omnes. Et sub hoc sensu accipit Aug. Solus scilicet est tantus, quantus est pater & filius. Si autem faciat exclusionem respectu principalis compositionis, locutio est falsa, & omnes falsæ sunt, proprie loquendo, nisi addatur determinatio ut arceatur exclusio, ut patet cum dicitur, Tu solus altissimus Iesu Christe cum sancto spiritu.

Et sic patet primum. **AD ILLUD**, quod obiicitur secundo, quod [solus pater] equipollet huic, Nemo nisi pater. Dicendum, quod falsum est: quia nemo, distribuit pro natura, non pro persona: solus autem, additur termino personali: ideo excludit personam, ideo proprie loquendo, hæc est falsa, Solus pater nouit filium, quamuis hæc sit uera, Nemo nouit filium nisi pater: quia sensus est, Nemo, id est nulla creatura, nisi ille qui est eiusdem nature, ut pater.

AD ILLUD, quod obiicitur, quod dictio exclusiua excludit aliud. Dicendum, quod excludit omne aliud uel aliud, quod non prædicatur, nec subiicitur: sed associatur, siue sit aliud in forma, siue in supposito: & quoniam pater cum filio respectu prædicati substantialis associantur, ideo respectu illius excluduntur inuicem; & quia pars non associatur, ideo non excluditur, unde identitas maior & minor nihil facit ad exclusionem: sed ratio associandi, uel non associandi. Et si obiiciatur, quod addita diffinito non exclu-

excludit diffinitionem, & antecedens non excludit consequens, Dicendum breuiter, quod si consequens ita sequitur quod non ponat associationem, & diffinitio non claudat in se diuersum, tunc non excludit. Si uero aliter est, tunc excludit, & contradictorie opposita implicatur in antecedente. Unde hic implicatur contradictio, Tantum pater est. Huic autem positioni concordat Aug. qui negat hanc, Solus pater est Deus, & consimiles.

DISTINCTIO XXII.

De trinitate & unitate secundum quod credita & intellecta rationabiliter & catholice exprimitur.

POST prædicta nobis differendum uidetur de nominum diuersitate, quibus loquentes de unitate ac Trinitate ineffabili utimur. Deinde demonstrandum est, quibus modis de ea aliquid dicatur.

Illud ergo præcipue teneamus, quadam esse nomina distincte ad singulas personas pertinentia, ut ait Aug. in 8. de Trin. quæ de singulis tantum dicuntur personis. Quadam uero unitatem essentia significantia sunt, quæ & de singulis sigillatim, & de omnibus communiter dicuntur. Alia uero sunt quæ translative, ac per similitudinem de Deo dicuntur. unde Ambr. in 2. Lib. de Trini. ait, Quo purius nitent fides, tripartita uidetur deriuanda distinctio. Sunt enim nomina quadam, quæ euidenter proprietatem, personamque deitatis ostendunt. Et sunt quadam, quæ perspicuam diuinæ maiestatis exprimunt ueritatem. Alia uero sunt quæ translative & per similitudinem de Deo dicuntur. Proprietatis itaque indicia sunt, generatio, filius, uerbum, & huiusmodi, Unitatis uero æternæ, sapientia, uirtus, & ueritas, & huiusmodi. Similitudinis uero, splendor, character, speculum, & huiusmodi.

Quædam nomina, quæ temporaliter Deo conueniunt, & relatiue dicuntur.

His adijciendum est, quadam esse nomina, ut Aug. ait in Cap. 16. 5. Lib. de Trin. quæ ex tempore Deo conueniunt, & relatiue ad creaturam dicuntur: quorum quadam de omnibus dicuntur personis, ut dominus, creator, refugium: quadam autem non de omnibus, ut donatus, datus, missus.

Hebr. 1
Sap. 7.

De

Præterea est unum nomen, quod de nulla persona sigillatim dicitur; sed de omnibus simul, id est Trinitas, quod non dicitur secundum substantiam: sed quasi collectivum pluralitatem designat personarum.

De nominibus, quæ temporaliter Deo congruunt, nec relative dicuntur.

Sunt etiam quedam nomina, quæ ex tempore Deo conveniunt, nec relative dicuntur, ut humanatus, incarnatus, & huiusmodi. Ecce sex nominum differentias assignavimus, quibus utimur loquentes de Deo, de quibus singulis agendum est.

Nomina, quæ ad singulas pertinent personas; quæque unitatem essentia significant, quomodo dicuntur.

Sciendum est ergo, quod illa quæ proprie ad singulas personas pertinent, relative ad invicem dicuntur, sicut pater, & filius, & utriusque donum spiritus sanctus. Ea vero, quæ unitatem essentia significant ad se dicuntur, & ea quæ ad se dicuntur, substantialiter utiq; dicuntur, & de omnibus communiter, & de singulis sigillatim dicuntur personis, & singulariter non pluraliter accipiuntur in summa, ut Deus, bonus, potens, magnus, & huiusmodi. Quæ autem relative dicuntur, substantialiter non dicuntur. Unde Aug. in 5. Li.

Cap. 6. de Trin. ait. Quicquid ad se dicitur, in præstantissima illa, & 8. diuina sublimitate substantialiter dicitur. Quod autem ad aliquid dicitur, non substantialitate dicitur; sed relative. Tan- taq; est vis eiusdem substantia in patre & filio & spiritu sancto, ut quicquid de singulis ad se ipsos dicitur, non pluraliter in summa; sed singulariter accipiatur. Dicimus enim pater est Deus, & filius est Deus, & spiritus sanctus est Deus, quod secundum substantiam dici nemo dubitat. Non tamen dicimus hanc Trinitatem esse tres Deos; sed unum Deum. Ita dicitur pater magnus, filius magnus, & spiritus sanctus magnus: non tamen tres magni; sed unus magnus. Ita enim omnipotens pater, omnipotens filius, omnipotens spiritus sanctus: non tamē tres omnipotētes: sed unus omnipotēs. Quicquid ergo ad seipsum dicitur Deus, & de singu-

lis personis similiter dicitur, & simul de ipsa trinitate, non pluraliter, sed singulariter dicitur. Et quoniam non est aliud Deo esse, & aliud magnum esse, sed idem est illi esse quod est magnum esse: propterea sicut nondicimus tres essentias, sic non dicimus tres magnitudines: sed unam essentiam, & unam magnitudinem.

Quod Deus magnus est ea magnitudine, qua Deus est: sic de bonitate, & de omnibus, quæ secundum substantiam dicuntur.

Deus enim non est magnus ea magnitudine, quæ non est quod ipse, ut quasi particeps eius sit, alioquin maior esset illa magnitudo quam Deus, Deo autem non est aliquid maius: ea ergo magnitudine magnus est quæ ipse est. Ideoque nec tres magnitudines dicimus, sed unam magnitudinem: nec tres magnos, sed unum magnum: quia non participatione magnitudinis Deus magnus est, sed seipso magno magnus est: quia ipse est sua magnitudo. Ita & de bonitate, & eternitate, & omnipotentia Dei dicendum est, & de omnibus omnino, quæ de Deo possunt pronuciari substantialiter: quibus ad seipsum dicitur, non translative ac per similitudinem, sed proprie, si tamen de illo proprie aliquid ore hominis dici potest. Ecce aperte docuit, quod nomina unitatem diuina maiestatis significantia, & ad se dicuntur de Deo, id est, sine relatione, & de omnibus personis communiter, & de singulis diuisim dicuntur, nec pluraliter, sed singulariter in summa accipiuntur. Illa vero nomina, quæ proprie ad singulas pertinent personas, relative, non substantialiter dicuntur. Quæ n. proprie singula in trinitate persona dicitur (ut ait Aug. in eodē) nullo modo ad seipsū, sed ad aliā inuicē, vel ad creaturā dicitur. Et idē relative, non substantialiter dici manifestū ē.

SUPRA egit Magister de sacra trinitate, secundum quod catholice creditur & intelligitur. In hac parte agit de ea secundum quod creditur & intellecta per catholicos sermones exprimit. Vnde sicut ipse Magister dicit in litera, intendit hic agere de nouum diuinorum diuersi

S. Bon. Lib. Primi.

tate. Et hæc pars hæt duas partes In pia parte determinat in nouibus diuinis in generali. In scilicet in speciali, & hoc dist. 24. Predictus ad dicitur est, quod cum omnia nomina etc.] Prima pars diuidit in duas. In pia parte ponit Magister multiplices nomina diuinorum differentias. In se scilicet omnes reducit ad duas secundum illud

Ec illud

illud Boetii in lib. diuisionum. Quod omnis diuisio est bimembris, uel ad bimembrem reducibilis, & hoc ibi. *Sciendum est igitur, quod illa, quæ propriè pertinent &c.*] Item, prima diuiditur in duas. In prima ponit Magister differentias nominum diuinorum secundum Aug. & secundum Ambro. In secunda ad maiorem explanationem superaddit alias tres differētias, ibi. *His adijciendum est quedam nomina esse &c.*] Similiter secunda pars in qua reducit hæc membra ad duo, habet duas partes. In prima ostendit quod nomina in diuinis quædam dicuntur relatiuè, & hæc pertinent ad personas: quædam ad se, & hæc dicuntur de omnibus simul. In secunda ostendit hoc esse uerū ibi. *Deus, n. nō est magnus ea magnitudine &c.*

Dub. 1.

Ec adijciendum est, &c.] **H**Obicit, quia aut diuisiones Aug. & Amb. sunt sufficientes aut nō. Si sic: ergo Magister superflue addit. Si dicantur in sufficientes, p̄ inconuenienti est habendum. Respond. Dicendum, q̄ nec diuisio Aug. nec Ambr. est diminuta, nec additio Magistri superflua. Nam membra diuisionis Magistri includuntur in membris diuisionis Ambrosii: illa. n. est p̄ immediata: cū. n. sit trimembris, reducit ad has diuisiones, q̄a oē nomē Dei aut ē proprium, aut translatiuum. Si proprium, aut spectat ad substantiā, aut ad p̄sonas. Magister aut ista membra magis specificat, q̄a nomen aliquod p̄t spectare ad unitatem substantiæ, uel ab æterno, uel ex tempore: similiter ad personas uel ab æterno

uel ex tempore. Et ad personas dupliciter, uel diuisim ut hoc nomen, pater: uel simul & coniunctim, ut hoc nomē Trinitas & ista sunt sex membra.

Dub. 2.

Quasi collectiua &c.] Videtur male dicere, quod trinitas ē quasi collectiuū, q̄a unitas collectiua (ut dic. Bern.) est minima unitas, sed unitas trinitatis arcē tenet inter oēs unitates: ergo &c. Resp. q̄ hoc nomen, trinitas: differt in duobus a nomine propriè collectiuo. Primo, quia illa quæ nomen collectiuum colligit, habent simpliciter diuersitatem: & secundo, quia habet unitatem secundum quid, & e contra est in nomine trinitatis: tamen in hoc est similitudo, quia sicut nomen collectiuum plures simul dicit, & de nullo p̄ se prædicatur, ita nec hoc nomen Trinitas prædicatur de aliqua p̄sonarū, & tñ oēs simul iportat, iō Magister non dicit, quod sit collectiuū simpliciter, sed quasi

Dub. 3.

Sciendum est ergo, quod illa, &c.] Circa hoc notandum, quod ex uerbis Aug. quæ hic ponuntur & in lib. de Trin. eliciuntur quedam regulæ de nominibus diuinis. Prima est hæc. Omne nomē quod dicitur de deo, dicitur uel secundum substantiam, uel secundum relationē, excepto hoc nomine Homo. Secūda est hæc. Omne nomen, quod dicitur de tribus personis, ita quod de qua libet, singulariter dicitur secundum substantiam, exceptis nominibus partitiuis. Tertia est hæc. Omne nomen dictum secundum substantiam, prædicatur de tribus p̄sonis simul sumptis singulariter, excepto hoc nomi-

ne,

ne, persona. Quarta est hæc. Omne nomen dictum de Deo respectu creaturæ, indicat essentiam, exceptis his quæ pertinent ad unionem. Quinta est hæc. Omne nomen, quod dicitur de deo ex tempore, & non dicitur de p̄sonis singulis, prædicat notionē uel quasi: & hoc dicitur propter hoc nomen, missus, quod dicit esse ab alio.

Dub. 4.

Non tamen tres omnipotentes &c.] Cōtra, quia cum dicamus tres potentes, uidetur quod pari ratione possumus dicere tres omnipotētes. Resp. Dicendum, q̄ uerbum semper adiectiuè & in adiacentia significat, & ideo semper trahit numerum a supposito. Similiter participiū manēs participium, quia habet naturam uerbi: sed nomē, quia inquiete significat, aliquando substantiuat; & qñ numerat, tunc numerat sicut nomen substantiuum a parte suæ formæ: & ideo quia potens, potest esse participium, omnipotens est nomen tantum, ideo non sic recipitur tres omnipotētes, sicut tres potentes, nisi omnipotens sit adiectiuum, & adiectiuè tentum. Ratio autē quare [oipotens] non potest esse participium, est propter compositionem, quam non admittit uerbum. Participium enim (ut dicit grammaticus) trāsit in nomen quatuor modis, cōpositione, ut indoctus, comparatione, ut doctior, cōstructione, ut amans illius, temporis amissionē, ut amandus, secundum quod idem significat, uel idem sonat, quod amari dignus.

Deus enim non est magnus &c.] **Q**uæritur de ista ratione Aug.

Si Deus est participatione magnus: ergo magnitudo est maior quàm Deus. Et uidetur ista rō non ualere. Non enim ualet. Iste est albedine albus per participationem: ergo albedo est albius quam ipse. Respon. Dicendum, quod ratio Aug. bona est, & fundatur supra ipsam nominis expositionem: quia participare est partem capere, & si partem capit, ergo minus est quam totum. Quod ergo obiicitur de albedine, Dicendum, q̄ est maius dupliciter: uel quantum ad esse, uel quantum ad posse: dicendum ergo est q̄ participatio subiecti attenditur respectu formæ uniuersalis: & quamuis ipsa sit tota in subiecto quantum ad esse, non tamen quantum ad posse, quia potest in aliis esse. Deo tamen nihil potest esse maius nec quantum ad esse, nec quantum ad posse, & ideo argu. Aug. bene tenet q̄ Deus nihil possit participare. Aliter potest dici, q̄ argu. Aug. bene tenet in his formis, q̄ natę sunt aliquid de nominare per essentiam, & in talibus quod est per participationem, reducit ad illud quod est per essentiam: & quandoque sic est, quod illud quod est ens per essentiam, excellit illud quod habet ens per participationem. Si ergo magnitudo ē magna per essentiam, & Deus p̄ participationem, necessario sequitur, q̄ magnitudo est maior quam Deus: non sic est de albedine quia nō est nata se denominare, nec de aliquo per essentiā prædicari, denominando illud.

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

An Deus nominabilis sit?

D intelligentiam eorum, quæ in hac parte dicuntur de nominibus diuinis, quatuor quærentur. Primò, quæritur, utrum deus sit nominabilis. Secundò, utrum uno nomine uel pluribus debeat nominari. Tertiò, supposito quod plura sint nomina diuina, quæritur utrum omnia dicantur translative, aut etiam quædam dicantur proprie. Quartò, utrum nomina dicta de deo dicantur secundum substantiam, an etiam aliquo alio modo.

QUOD deus sit innominabilis, ostenditur auctoritatibus & rationibus. Auctoritatibus sic. Diony. de diuinis nominibus, deum neque dicere, neque intelligere possibile est. Et iterum. Dei neque nomen est, neque ratio, neque opinio, neque phantasia: ergo deus est omnino innominabilis. **ITEM.** Philosophus in Lib. de causis. Prima causa superior est omni narratione, sed quod est superius omni narratione, est inenarrabile, & omne tale innominabile: ergo &c. **ITEM.** Ratione ostenditur sic. Nomen proportionem & similitudinem aliquam habet ad nominatum: ut uox ad significatum, sed deus est infinitus omnino, uox autem omnis finita: ergo cum nulla sit proportio finiti ad infinitum, nulla per uocem erit expressio: ergo nec nominatio. **ITEM.** Omne nomen imponitur a forma aliqua: sed in deo

non est ponere certam formam. Vnde Augu. Deus qui omnem formam subterfugit, intellectui peruius esse non potest: ergo &c. **ITEM.** Omne nomen significat substantiam cum qualitate: sed in Deo est substantia mera sine quantitate, & qualitate: ergo non conuenit Deum significari per nomen. **ITEM.** Quod nec Deus sit nominabilis per pronomen. Pronomen enim non habet significationem determinatam nisi per demonstrationem, uel relationem. Demonstratio autem fit mediante accidentibus, quæ possunt oculis conspici, sed hæc non sunt in deo: ergo uidetur quod dei neque sit nomen, neque pronomen.

CONTRA. In Psa. Dominus nomen est illi. Et iterum. Quam admirabile est nomen tuum in uniuersa terra: ergo Deus habet nomen. **ITEM.** Dionysii. fecit Librum de diuinis nominibus: aut ergo deus est nominabilis, aut scientia ibi tradita falsa & inutilis. **ITEM.** Ratione uidetur, quia omne quod se exprimit uerbo, potest se exprimere signo uerbi: sed signum uerbi est uox: ergo cum deus suo uerbo exprimat, potest exprimi uoce, sed quod potest uoce exprimi, potest nominari. ergo &c. **ITEM.** Quod conuenit intelligi conuenit significari siue enunciari: sed contingit deum a nobis cognosci, hoc certum est, & supra probatum est: ergo &c. **ITEM.** Quod conuenit laudare, conuenit & nominare, sed deum conuenit laudare, imò ipse summe laudabilis: ergo & nominabilis.

Super Io. sermo. 38.

Ps. 67. 8.

Dist. 3.

Re-

RESOLVITIO.

Et si non plena, semiplena tamen nominatione nominabilis

Deus est.

RESP. Dicendum, quod sicut intelligere dicitur dupliciter, sic effabile & nominabile. Vno enim modo intelligere dicitur per perfectam comprehensionem. Alio modo per semiplenam cognitionem. Sic effabile dupliciter dicitur. Vno modo per perfectam expressionem. Alio modo per semiplenam narrationem: sic etiam nominabile. Si dicatur effabile siue nominabile secundum perfectionem expressionis, sic dicendum, quod sicut Deus sibi soli est intelligibilis, sic sibi soli est effabilis & nominabilis, non alio nomine quam ipse sit, nec alio uerbo quam ipse sit: & sicut nobis est incomprehensibilis, ita & ineffabilis, ita etiam & innominabilis: & per hunc modum loquitur Dionysius & Philosophus. Si uero dicatur effabile & nominabile secundum qualemcumque nominationem, sic quædam modum Deus est nobis cognoscibilis, ita & effabilis & nominabilis, & quod melius cognoscit, melius effatur, & melius nominatur & expressius. Vnde expressius nominatur fidelis, & scriptura, quod fidei suffragatur, ut sacra scriptura, quod ratio uel philosophia: & hoc modo procedunt rationes & auctoritates ad secundam partem. **AD ILLUD** ergo, quod secundo obiicitur, de Dionysio & Philosopho. Iam patet responsio, per hoc quod loquitur de nominatione, in qua est perfecta expressio. **AD ILLUD**, quod obiicitur, quod uox in homine est proportionabilis uerbo interiori, siue significato. Dicendum, quod hoc

intelligitur denominatione, quæ totam rei significationem includit: aliter non habet ueritatem, nisi intelligatur esse proportio ad rem sub ratione cognoscibilis, & sic potest esse nominabilis: quod n. Deus sit infinitus, tamen finite cognoscitur a nobis. **AD ILLUD**, quod obiicitur, quod deus non habet formam. Dicendum, quod non habet formam peruiam nostro intellectui, cuiusmodi est forma, cuius est imago in sensu: habet tamen formam, quia ipse est forma, quæ est ratio cognoscendi, quoniam & si nos non cognoscimus in se, ipse cognoscit se in se, & nos eum in forma creata. Vnde a forma creata nos nomina imponimus, quam intelligimus & uidemus. **AD ILLUD**, quod obiicitur, quod nomen significat substantiam & qualitatem. Dicendum, quod substantia & qualitas non accipiuntur proprie, sed communiter, prout substantia dicitur quod cognoscitur, qualitas de quo cognoscitur, & hoc per modum quietis: & hoc dico propter uerbum, & participium, & aduerbium, quod est dispositio uerbi: & quoniam in creaturis ut plurimum differt quod cognoscitur, & quod ideo nomen in creaturis ut plurimum hoc importat per diuersitatem. In deo uero idem est cognitum & ratio cognoscendi quantum est de se, ideo significat nomen diuinum illa duobus per differentiam rei: & ita saluatur ibi ratio substantiæ, & qualitatis, ut congruit nomini.

3. 3. Que

An Deus unum, uel plura nomina habeat?

VTRVM Deus habeat unum solum nomen, an plura. Et quòd plura, uidetur auctoritate scripturæ; quæ ipsum diuersis nominibus appellat. Exod. 3. Nomen meum magnum Adonai non indicaui eis. Exod. 15. Omnipotens nomen eius. Et Psalm. Dominus nomen illi. Si ergo ista sunt diuersa nomina, patet auctoritate scripturæ, quòd Deus habet plura nomina. **ITEM.** Diony. in Libr. de diu. nomi. plura assignat nomina Dei, & Ambro. similiter in Lib. de Trin. & Magister similiter in litera. **ITEM.** Hoc ipsum ratione uidetur, quia nullum nomen sufficienter exprimit esse diuinum, nec in se, nec in cõparatione ad intellectum. Quod patet, quia omnis perfectio & est, & intelligitur esse in Deo, & nullum nomen exprimit omnis conditionis perfectionem: ergo cum non possit fieri per unũ, indigemus pluribus. **ITEM.** Illud in quo res conueniunt, & in quo differunt, aut necesse est pluribus modis dicere, aut necesse est unum æquiuocari. Sed æquiuocatio generat ambiguitatem, & tollenda est: ergo congruum est diuersis exprimere noĩbus: cũ ergo in diuinis sit commune & proprium, & hoc in pluribus, necesse est plura nomina esse. **ITEM.** quamuis sit ueritas una, tamen articuli si dei sunt multi: si ergo fides de Deo multos articulos credit, & quod corde creditur ad iustitiam, oportet ore confiteri ad

salutem, multos potest & debet articulos ore confiteri: sed multi articuli uno nomine non expresse & explicitè exprimuntur: ergo oportet habere plura nomina.

CONTRA. Hilar. non sermone res, sed rei sermo est subiectus: ergo cum in Deo sit omni moda realis unitas: ergo & uocis & nominis. **ITEM.** Omne quod est in Deo, est Deus, ergo quod significat aliquid quod est in Deo, est deus: sed deus unus est: ergo omnia diuina nomina habent unum significatũ: sed omnia talia sunt synonyma: nominibus autem synonymis non plus dicitur pluribus quam uno: ergo uidetur, quòd omnia alia ab uno nõ sint necessaria. **ITEM.** Multiplicatio diuinorum noĩum aut uenit a parte rei, aut a parte intellectuum, aut a parte effectuum. Si a parte rei, tunc bonitas & ueritas non sunt nomina diuersa, quia res omnino una. Si a parte effectuum: tunc ergo unitas, & eternitas non sunt diuersa, cum nõ connotent effectum. Si a parte intellectuum solum: ergo uidetur, quòd huiusmodi nomina cassa sint, & uana: cum non habeant aliquid correspondens in re. **ITEM.** In scriptura nomen Dei singulariter proponitur, siue additur uni: ut cum dicitur, Dominus nomen illi: siue pluribus, ut cum dicitur. In nomine patris & filii & spiritus sancti: ergo cum eadem sit ratio rei, & unius rei, & nominis, & unius nominis: ergo deus tantum unum habet nomen.

Idẽ ex
1. Peri
herme.
& ex p
dicam.
c. d sub
stantia
in fine.

Ps. 67.

Re-

RESOLVTIO.

Quantum ad rationem innotescendi ex parte dei, unum est, & mirum atque præcipuum. Quantum uero ad rationem innotescendi ex parte creaturarum; uel pro uoce significante, uel pro re significata, plura.

RESP. Dicendum, quod in nomine tria sũt. scilicet uox, & significatio & ratio innotescendi. Unde & nomen multipliciter accipitur. Aliquando pro uoce significante, ut cum dicitur, Petrus est nomen Apostoli: & sic constat, quòd in deo sunt plura nomina. Aliquando nomen accipitur pro re significata: ut cum dicitur, bonum & honestum sunt idem nomine: & sic in diuinis quodammodo est dicere nomen unum, quodammodo plura. Si enim res significata dicitur essentialiter, sic omnia unum. Si personaliter, sic plures, & plura nomina correspondentia. Aliquando nomen accipitur pro ipso notamine, siue ratione innotescendi, & sic dicendum quodammodo nomen unum, quodammodo plura. Si enim accipitur ratio innotescendi ex parte Dei, sic innotescit per uirtutem, quæ una & magna est: & sic unum nomen dei est, & magnum siue maximum. Unde Hier. 10. Magnus es tu & magnum nomen tuum, id est quantum ad rationem innotescendi, siue uirtutem per quam innotescit, secundum quòd dicitur in Psalm. Notus in Iudæa Deus, in Israel magnum nomen eius. Si autem accipiat ratio innotescendi ratione effectuum siue creaturarum, sic diuersa

Ps. 75

sunt nomina. Nam deus innotescit nobis tripliciter. scilicet per causalitatem, per ablationem, & per excellentiam, & secundum hoc est multitudo nominum. Si enim nominetur per causalitatem, multa sunt nomina, quia multos habet effectus. Si per ablationem, multa sunt nomina, quia multa remouentur. scilicet omnia creata. Si per excellentiam multa, quia in multis, in omnibus. scilicet conditionibus nobilitatis excedit creaturas.

Ex prædictis patent obiecta. Quod enim obicit, quod scriptura nomen dei exprimit singulariter. Dicendum, quòd scriptura ut plurimum nomen dei prædicat magnum, admirabile, sanctum, & laudabile, & sic non loquitur de nomine secundum quod uox: sed secundum quod ratio innotescendi a parte Dei, & sic unum: tamen non sequitur, loquitur singulariter, ergo unum solum: quia frequenter quòd dicitur singulariter, dicitur & uersaliter, ut patet in multis exemplis in Lege cum dicebatur, homo de Israel, uel homo qui fecerit hoc uel illud, intelligebatur de quolibet homine. **AD ILLUD,** quòd obicitur, quòd pluralitas a parte rei est, quòd pluralitas a parte rei est, ut accipiat res pro persona. Si autem pro natura, & sic si non sit pluralitas in se, tamen in quantum innotescit: & ideo plura nomina. **AD ILLUD,** quòd obicitur, quòd nomina talia sunt synonyma. Dicendum quòd tunc sunt synonyma cum dicuntur a parte uocis solum: hic autem est differentia, secundum

Ec 4 ratio-

rationem innotescendi: & ideo non synonyma. Alia ratio dicta fuit supra Disti 8. in primo Problemate. AD ILLVD, quod obicitur, qd si uenit à parte intelligendi solum: ergo talia nomina sunt uana. Dicendum, qd non uenit ab hoc solum, quoniam illi rationi innotescendi rñdet pluralitas in creaturis, & in Deo rñdet uera unitas cõplectēs illam totam pluralitatem; unde quia intelligimus Dei potentiam, & sapiētiam per diuersa, diuersimode nominatur: & quia in deo uera est sapientia, & potētia, iō nō est ibi uanitas.

QVAESTIO III.

An omnia diuina nomina translatiua sint.

VTRVM omnia nomina diuina dicantur translatiue, an etiam quaedam dicantur proprie. Et quod omnia dicantur translatiue, uidetur. In regulis fidei dicitur, Omne simplex proprie est, & improprie dicitur: sed quod improprie dicitur, improprie nominatur: cum ergo deus sit simplex, nominatur improprie, sed improprietas reducit ad proprietatem: ergo nomina diuina de deo dicuntur improprie, de aliis proprie: sed quod dicitur de aliquo improprie, dicitur trāslatiue, si de alio proprie, ergo &c. **ITEM**, unum quodque sicut contingit intelligere, contingit & significare: sed non contingit deum intelligi nisi per proprietates, & conditiones creaturarum: ergo nec nominare, sed quod nominatur secundum alienas proprietates, semper translatiue nominatur: ergo &c. **ITEM**, non est nisi du-

plex theologia. s. mystica & symbolica, secundū, quod uult Dionys. sed utraque deum nominat translatiue. Nam mystica per creaturas spirituales & inuisibiles: sed symbolica per corporales: ergo omnis nominatio dei translatiua est. **ITEM**, omne nomen diuinum est impositum propter nostram instructionem, sed omnis nostra doctrina incipit a sensu: ergo omne nomen dei accipitur s̄m aliquod sensibile: sed in deo nulla est proprietas sensibilis s̄m ueritatem: sed solum translatiue: ergo &c.

CONTRA, hoc dicit Apostolus. Ephē. 4. loquens de deo, Ex quo omnis paternitas in cælo & in terra nominat: sed si paternitas in terris noīat, noīat a paternitate dei: ergo deus p̄prius & principalius dicitur pater, quam alia: non ergo translatiue: Hoc ipsum dicit Dionys. & Damascenus innitētes huic auctoritati apostoli. Inquit enim Damascē. Sciendum, quod non est a nobis translatum ad beatam deitatem paternitatis, & filiationis, & processionis nomen: sicut ait diuinus Apostolus, Ex quo oīs paternitas: ergo &c. **ITEM**, beatus Ambrosius dicit & habetur in litera, quod triplex est nomen diuinorum differentia, & vna ex illis sunt nomina trāslatiua: non ergo omnia dicuntur translatiue. **ITEM**, quaedam dicuntur de deo, quæ habent oppositum in omni creatura, ut aternitas, & immensitas: sed nomen translatiuum attenditur secundum aliquam similitudinem: ergo talia nomina non

Diony.
lib. de
myst.
Theo.

Lib. de
diuinis
Nom.
nō mul
to post
initiu.

In prin
cipio.
prolog.
lib. 2.
de fide
ad Gra
tianum
Tom. 2

sunt

sunt translatiua. **ITEM**, quaedam dicuntur de deo quorum significatum est proprie in solo deo, ut hoc nomen Bonū, & Qui ē. Matth. 19. Nemo bonus nisi solus deus. Et Aug. dicit, quod solus deus uere est, cuius comparatione cætera non sunt.

Ex. 5.
de Tri.
c. 2.
ex lib.
83. q.
9. 17.

RESOLVTIO.

Quinimo quaedam nullatenus transferuntur, nec secundum rem, nec solum secundū impositionem, sed non secundum rem.

RESP. ad hoc uoluerunt quidam dicere: quod quaedam sunt nomina quæ deus sibi iposuit: quaedam quæ nos ei imposuimus. Si loquamur de nominibus quæ deus sibi imposuit, cum ipse se proprie intelligat, huiusmodi nomina sunt propria, & talia dicuntur esse, bonum, & qui est. Vnde Dionys. uidetur uelle, qd illud nomen Bonum, solum sit proprium & principale. Damascē. quod illud nomen, Qui est, solum est proprium & principale: & unus attendit in nomine perfectionem, alter ab solutionem uterque tamen proprietatem. Si autem loquamur de nominibus quæ nos ei imposuimus, sic cum nos non cognoscimus deum nisi p̄ creaturas; nos eum non nominamus, nisi per nomina creaturarum, ideo solum translatiue: siue quia prius & prius conueniunt creaturæ: siue quia prius imposita sunt creaturæ, quamuis non proprius conueniant creaturæ, & hæc est translatio quaedam: quamuis (proprie loquendo) sit translatio, quando prius conueniunt his, a quibus transferuntur,

Diony.
lib. de
diuinis
Nom.
ca. 3. in
princi.
pio. Da
mas. li.
1. de or
tho. si
de c. 12

ut ridere hominibus proprius, quam pratis. Sed hæc positio non uidetur stare. Cum enim nos cognoscamus deum tripliciter. s. per effectū, per excellentiam, & per ablationem: constat, quod omnibus his modis contingit deum nominare. Si per effectum, nulla est ibi trāslatio. Pariformiter si per excellentiam. Similiter si per ablationem: quoniam translatio attenditur secundum aliquam similitudinem: omnes enim transferentes, secundum aliquam similitudinem transferunt. **ET PROPTEREA** aliter dicendum, quod quaedam sunt nomina, quæ significant rem, cuius ueritas est in deo, & oppositum in creatura, ut immensus & æternus: & talia nullo modo transferuntur: nec secundum rem, nec secundum impositionem. Quaedam significant rem cuius ueritas est in deo, & similitudo eius in creatura, ut potentia, sapientia, & uoluntas: & talia nomina transferuntur a creaturis ad deum; non secundum rem: sed secundum impositionem: quia prius imposita sunt creaturis quàm deo; licet prius sint in deo. Quaedam sunt nomina, quæ significant rem cuius ueritas est in creatura, & consimilis proprietas in deo, ut lapis, & leo: res enim significata est in creatura: sed similitudo proprietatis, ut stabilitas, & fortitudo est in deo, & ista sunt proprie translatiua. Concedendū, ergo: quod in diuinis sunt aliqua nomina translatiua, non oīa.

AD ILLVD ergo quod obicitur, quod simplex improprie dicitur,

dicitur. Dicendum, quod dicere, ibi non est nominare, sed enunciare, quia in simplici non est compositio in essendo: sed compositio est in enunciando: & id eo improprie, non sic in nominando. Vel dic, quod non omne dictum improprie, est dictum translatiue.

AD ILLUD quod obiicitur, quod solum per creaturas intelligitur, dicendum quod quamuis intelligatur solum per creaturas, non tamen solum per similitudinem, imo per negationem, & dissimilitudinem est cognoscibilis. AD ILLUD, quod obiicitur, quod symbolica, & mystica theologia nominant Deum translatiue, Dicendum, quod quamuis mystica nominet deum translatiue quantum ad proprietates excellentiæ, non tamen solum sic nominat, sed etiam per abnegationem, & ideo non solum translatiue. AD ILLUD quod obiicitur, quod omnis nostra doctrina incipit a sensu, dicendum, quod uerum est, quod omne nomen habet aliquid sensibile secundum uocem, ut audiatur: sed non oportet quod habeat sensibilem significationem, quia uerbum intelligentiæ, quod est insensibile, induit uocem sensibilem.

QVÆSTIO III.

An nomina dicta de deo, secundum substantiam dicantur.

VT RVM omnia nomina dicta de deo dicantur secundum substantiam. Et quod non, imo aliter, ostenditur auctoritate Aug. 5. de Trini. Illud præcipue teneamus, quicquid ad se dicitur, præstantissima illa, & diuinā sublimitas, substantialiter

dicitur: quod autem dicitur ad aliud, non substantialiter, sed re latiuè dicitur: sed pater & filius dicitur ad aliud: ergo &c. *Idem Aug. 5 de Tri. c. 5. in fine.* ITEM. Boetius in lib. de Trin. Deus est sine quantitate magnus, sine qualitate bonus: sed non est sine relatione relatus: ergo relatione uere, & proprie manet in deo: ergo & modus dicendi re latiuè. ITEM. hoc ipsum uidetur ratione, quia in diuinitate sunt aliqua nomina incommunicabilia, ut patet in omnibus personalibus: sed substantia est communicabilis, eum sit una in tribus: ergo talia nomina non indicant substantiam: ergo in diuinis est alius modus dicendi quam secundum substantiam, ITEM. in diuinis est alio, & alio modo se habere, quia aliter se habet ad patrem filius, quam s. s. sed non est aliud, & aliud esse, siue subsistere: ergo cum hoc contingat intelligere, & intellectum dicere, necesse est quod sit ibi alius modus dicendi, & intelligendi, quam secundum substantiam: ergo &c.

CONTRA. omne quod dicitur, aut dicitur secundum substantiam, aut secundum accidens: quia substantia, & accidens sufficienter diuidunt ens: sed in diuinis nihil dicitur secundum accidens: ergo secundum substantiam, ITEM. omne quod dicitur, aut dicitur per se, aut non per se. Si per se, tunc secundum substantiam: si non per se, tunc ergo per aliud, & in alio, sed omnia que dicuntur de deo, dicitur per se: ergo omnia dicuntur secundum substantiam. ITEM. dici secundum substantiam, aut secundum relationem, aut dicitur diuersitate a parte rei, aut a parte modi intelligendi, siue

siue modi dicendi. Si a parte rei: ergo in deo est diuersitas & compositio. Si a parte modi dicendi tunc cum diuersus sit modus dicendi, in hoc quod est bonus, & in hoc quod est magnus, & in hoc quod est Deus: quia si quaeratur, quantum est deus? responderetur magnus, non responderetur bonus. Similiter si quaeratur qualis est Deus: rñderetur, bonus, non magnus: ergo non tantum essent duo modi, sed etiam multo plures, quam duo. ITEM. quod rñdetur ad quoniam factam per quod, dicitur secundum substantiam, & quantum ad rem, & quantum ad modum: sed nomina re latiuè respondentur ad quæstionem factam per quid de deo, ergo dicuntur secundum substantiam. Probatio minoris. Aug. in lib. de doctrina, Christiana. Si quaeratur quid est Deus, conuenienter respondetur pater, & filius, & s. s. ITEM. cum quedam sint in diuinis, quæ non dicitur secundum substantiam, sed nec secundum relationem, ut hoc nomen, incarnatus, hoc nomen ingenuus, uidetur quod ista diuisio non complectatur omnia nomina diuina.

RESOLVTIO.

Nec omnia secundum substantiam dicuntur: sed quedam secundum relationem.

RESP. Ad prædictorum intelligentiam est notandum, quod est dici diuersimode secundum triplicem differentiam. Vno modo dici diuersimode attenditur secundum diuersum modum essendi, qui est per se, & per accidens. & hoc quidem modo non est dici diuersimode in diuinis, quia ista diuersitas modi, ponit

diuersitatem essentialem in re dicta, & quantum ad hoc unus solus modus dicendi est in deo. Nam omnia que dicuntur de deo, sunt ipse deus, & eius substantia. Alio modo dici diuersimode est secundum diuersum modum intelligendi, qui quidem attenditur secundum aliam, & aliam rationem, siue modum cognoscendi: & sic non tantum est dici diuersimode in nominibus diuinis, imo omnimode: quia deus non tantum cognoscitur per diuersa: imo per omnia rerum genera, & sic nomina dicta de Deo quedam dicuntur per modum substantiæ, ut deus, quedam per modum qualitatis, ut bonus, & sic de aliis omnibus. Tertio modo dici diuersimode est secundum diuersum modum se habendi, quod quidem attenditur quantum ad absolutum, & ad comparatum, siue relatum: & hic quidem modus diuersitatis minor est quam primus, & maior quam secundus: Minor quam primus, quia secundum primum attenditur diuersitas essentialis, & compositio. Maior quam secundus, quia secundum illum non omnino attenditur in re distinctio. Secundum autem istum modum attenditur in eo unitas & pluralitas. Unitas secundum absolutum, pluralitas secundum respectum. Et quantum ad hunc modum solum sunt duo modi dicendi. s. secundum substantiam ad se, & secundum relationem, ut illa, que dicuntur ad aliquid. Quia uero non dicuntur alium modum essendi: ideo hæc prædicantur de illis, & sunt unum.

Et

Et quia dicunt alium modum se habendi: ideo secundum hoc unitas, secundum illa pluralitas.

Ex his patet obiecta. Quod enim obiicitur, quod omne quod dicitur, dicitur secundum substantiam, uel secundum accidens: dicendum, quod in diuinis habet instantiam, ubi relatio non est accidens: nec tamen dicitur secundum substantiam.

AD ILLUD, quod obiicitur secundo, quod omne quod dicitur in diuinis, est ens per se. Dicendum quod uerum est, sed tamen non sequitur, dicitur ut ens per se: ergo secundum substantiam, quia non dicitur nomen dici secundum substantiam, ut substantia dicitur per se, sed ut dicitur ad se. AD ILLUD, quod obiicitur, qualis sit hæc diuersitas, aut secundum rem, aut secundum modum intelligendi; dicendum, quod secundum modum habendi, qui non tantum est in nostro intellectu, sed etiam in re. AD ILLUD, quod obiicitur quarto, quod nomina relatiua respondentur ad interrogationem factam de substantia. Dicendum, quod substantia dicitur dupliciter: aut ens per se, aut ad se. Si ut ens per se, tunc omnia, & relatiua & absoluta dicuntur in deo substantiam; & quia hoc modo substantia respondetur ad quæstionem factam per quid, ideo omnia possunt responderi. Si autem dicitur substantia ut ens absolutum non comparatum, sic dicitur secundum substantiam quod dicitur ad se. Et sic non accipit Aug. & sic pater: & filius: & relatiua secundum substantiam non dicuntur. AD ILLUD, quod

ultimo obiicitur, quod multa dicuntur de deo, quæ non dicuntur secundum substantiam, nec secundum relationem. Dicendum quod dici relatiue in diuinis potest esse dupliciter. Quædam enim nomina dicuntur relatiue ex principali nominis intellectu, quædam ex consequenti. Prima differentia diuiditur in tres.

Quia quædam significat relationem, & dicuntur relatiue, ut pater. Quædam significant relationem, ut paternitas, quæ non dicitur ad alterum, sed est ipsum quo alterum refertur. Quædam dicuntur relatiue, quia priuant relationem, ut ingenuus, improcessibilis, tamen ista non est priuatio pura, ut infra uidebitur.

Quæ autem important relationem ex consequenti intellectu, Dis. 28

similiter sunt secundum triplicem differentiam. Quædam enim dicuntur dici relatiue, quia ponuntur pro relatiuis; ut cum dicitur, Deus generat Deum, id est pater filium. Quædam dicuntur relatiue: quia claudunt in suo significato interius relationem, ut cum dicitur, incarnatus, sensus enim est, id est carnis unitus: unio enim dicit relationem, quæ singularem personam recipit: siue assumere carnem, & huiusmodi. Quædam dicuntur relatiue, quia claudunt relationem in suppositis, ut simili

lis, & æqualis: non enim sunt similes nisi qui referuntur, & distinguuntur.

DI.

De substantialibus nominibus diuinis in speciali.

*P*redictis adijciendum est, quod cum omnia nomina quæ secundum substantiam de Deo dicuntur, singulariter, non pluraliter de omnibus in summa dicantur personis, ut supra ostensum est: est tamen unum nomen, scilicet persona, quod secundum substantiam dicitur de singulis personis; & pluraliter, non singulariter in summa accipitur. Dicimus enim pater est persona, filius est persona, spiritus sanctus est persona, & hoc secundum substantiam dicitur. Nec tamen dicitur pater, & filius, & spiritus sanctus sunt una persona: sed tres personæ. Hoc ergo nomen excipitur a prædicta regula nominum, quæ secundum substantiam de Deo dicuntur: quia cum hoc ad se dicatur, & secundum substantiam, pluraliter tamen, non singulariter in summa accipitur.

Auctoritas quod persona ad se dicatur, & secundum substantiam.

Quod autem persona secundum substantiam dicatur, Aug. ostendit in 7. Li. de Tri. dicens, Non est aliud Deum esse, aliud personam esse: sed omnino idem. Item, in hac Trinitate cum dicimus personam patris, non aliud dicimus quam substantiam patris. Quocirca ut substantia patris ipse pater est, non quo pater est: sed quo est: ita & persona patris, non aliud, quam ipse pater est. Ad se quippe dicitur persona, non ad filium, uel spiritum sanctum; sicut ad se Deus dicitur, & magnus, & bonus, & iustus, & huiusmodi. Et quemadmodum hoc est illi esse, quod Deum esse, quod magnum esse, quod bonum esse: ita est hoc illi esse, quod personam esse. Ecce expresse habes, quod persona secundum substantiam dicitur, ut cum dicitur, pater est persona, hic sit sensus, pater est diuina essentia. Similiter cum dicitur, filius est persona, spiritus sanctus est persona, id est, essentia diuina.

Cur pater, & filius, & Spiritus Sanctus non dicantur una persona.

Ideo oritur hic quæstio difficilis quidem; sed non inutilis.

qua

- qua quæritur: Cur non dicantur hi tres vna persona, sicut una essentia, & unus Deus. Quam quæstionem Augu. diligenter tractat, atque congrue explicat in 7. Lib. de Tri. ita dicens, Cur non hæc tria simul unam personam dicimus, sicut unam essentiam, unum Deum; sed dicimus tres personas, cum tamen tres Deos, aut tres essentias non dicamus. Quia volumus uel unum aliquod vocabulum seruare huic significationi qua intelligitur Trinitas, ne omnino taceamus interrogati quid tres essent, cum tres esse fateamur.
- Cap. 6. Cum ergo quæritur, quid tres, ut ait Aug. in Lib. 5. de Trinitate, Magna prorsus inopia humanum laborat eloquiū: dictum est tamen tres personæ, non ut illud diceretur: sed ne taceretur omnino. Non enim rei ineffabilis eminentia hoc
- Lic. 7. vocabulo explicari valet. Ecce ostendit qua necessitate dicatur pluraliter personæ, uidelicet, ut hoc uno nomine quærentibus de tribus respondeamus.

Qua necessitate dictum sit tres personas a Latinis, & a Græcis, tres hypostases, uel substantiæ.

- Qua necessitate non solum Latinus sermo: sed etiam Græcus, eadem pene super hac re laborans nominum penuria coarctatur. Vnde Aug. quid a Græcis, uel Latinis necessitate de ineffabili Trinitate dictum sit, aperiens. in 7. Libro de Trinitate ait. Loquendi causa de ineffabilibus, ut fari aliquo modo possemus, dictum est a Græcis, una essentia, tres substantiæ, id est, una uis, tres hypostases. Aliter enim Græci accipiunt substantiam, quam Latini. A Latinis autem dictum est, vna essentia, uel substantia, tres personæ: quia non aliter in sermone nostro. id est Latino, essentia quam substantia solet intelligi. Et ut intelligatur saltem in enigmate, placuit ita dici, ut cum quæreretur quid tria sint, aliquid diceretur, quæ tria, tria esse fides uera pronunciat, cum & patrem non dicit esse filium, & spiritum sanctum, scilicet donum Dei, nec patrem dicit esse, nec filium. Cum ergo quæritur, quid tria, uel quid tres, conferimus nos ad inueniendum aliquod nomen, quo complectamur hæc tria. Neque occurrit animo: quia supereminentia diuinitatis usitati eloquij facultatem excedit. Verius .n. cogitatur Deus,
- quam

quam dicitur, & uerius est, quam cogitatur.

Quid hoc nomine Tres, significetur.

Pater ergo, & filius, & spiritus sanctus, quoniam tres sunt, quod tres sint, quæramus, & quid commune habeant. Non enim possunt dici tres partes: quia tantum pater ibi pater est, nec tres filij: cum nec pater ibi sit filius, nec spiritus sancti: quia Spiritus sanctus propria significatione, qua donum Dei dicitur, nec pater est, nec filius. Quid ergo tres? Si tres personæ esse dicuntur, commune est eis id quod persona est. Certe enim quia pater est persona, & filius est persona, & s. s. est persona: ideo tres personæ dicuntur. Propterea ergo dicimus tres personas; quia cōmune est eis id, quod persona est. Ex prædictis aperte intelligi potest: qua necessitate dictum sit a Latinis tres personæ, cum persona secundū substantiam dicatur. Vnde & tribus commune est id quod persona est, id est, hoc nomen Persona.

Quare non dicimus tres Deos esse, patrem, & filium, & spiritum sanctum, ut dicimus tres personas.

Sed quæritur hic, cum dicamus patrem, & filiū, et spiritum sanctum esse tres personas: quia commune est eis quod persona est, id est, quia pater est persona, & filius est persona, & spiritus sanctus est persona: cur non dicamus similiter tres Deos, cum & pater sit Deus, & filius sit Deus, & Spiritus sanctus sit Deus. Quia scilicet illud scriptura cōtradicit: hoc autem, & si non dicit, non tamen contradicit: unde Augustinus hanc mouens quæstionem, atque definiens in Libro septimo de Trinitate ait, Si ideo dicimus patrem, & filium, & spiritum sanctum esse tres personas: quia commune est eis id quod persona est: non etiam tres Deos dicimus? Certe, ut prædictum est: quia pater est persona, & filius est persona, & spiritus sanctus est persona, ideo tres personæ dicuntur. Quia ergo pater est Deus, & filius est Deus, & spiritus sanctus Deus, cur non dicuntur tres Dij? Ecce proposuit hanc quæstionem, attende quid respondeat. subdens, An ideo non dicuntur tres Dij: quia scriptura non dicit tres Deos? Sed nec tres personas alicubi scripturæ textus commemorat. An ideo licuit loquendi, & disputandi necessitate

Deis. 6 cessitate tres personas dicere, non quia scriptura dicit, sed quia scriptura non contradicit? Si autem diceremus tres Deos, contradiceret scriptura dicens, Audi Israel, Deus tuus Deus vnus est. Ecce absolutio quæstionis: quare potius dicamus tres personas, quàm tres Deos; quia scilicet illud non contradicit scriptura.

Cur non dicimus tres essentias, ut tres personas.

Verum, & hic alia emergit quæstio, quàm Augustinus consequenter annectit dicens, Cur (inquit) & tres essentias non licet dicere; quod similiter scriptura sicut non dicit, ita non contradicit? At si dicis, quòd propter unitatem Trinitatis non dicuntur tres essentia, sed una essentia; quæro, cur non propter eandem unitatem Trinitatis dicantur una persona, & non tres personæ. Ut enim est illis commune nomen essentia, ita ut singulus quisque dicatur essentia: sic illis commune est personæ uocabulum. Quid igitur restat, nisi ut fateamur loquendi necessitate a Græcis, & Latinis parta hæc uocabula aduersus infidias, uel errores hæreticorum? Cumque conaretur humana inopia loquendo proferre ad hominum sensus, quod in secretario mentis de Deo tenet, siue per piam fidem, siue per qualemcumq; intelligentiam, timuit dicere tres essentias, ne intelligeretur in illa summa æqualitate ulla diuersitas. Rursus non poterat dicere, non esse tria quædam, quod quia dixit Sabellius, in hæresim lapsus est. Quæsiuit ergo quòd tria diceret, & dixit tres personas, siue tres substantias secundum Græcos.

Sicut nos dicimus tres personas, ita Græci tres substantias, quas dicunt hypostases, aliter accipientes substantiam quàm nos.

Quod. n. de personis secundum nostram, hoc de substantiis secundum consuetudinẽ Græcorum oportet intelligi. Sic. n. illi dicunt tres substantias unã essentiam, id est, tres hypostases unã vsiam: quæadmodum nos dicimus tres personas unã essentia, uel substantia. Quanquã & illi si uellēt, sicut dicunt tres substantias, tres hypostases, possent dicere tres personas, tria profopa. Illud aut maluerunt dicere: quia fortasse secundum linguæ suæ consuetudinem aptius dicitur.

Quod

Quod in trinitate non est diuersitas, nec singularitas, uel solitudo: sed unitas, & Trinitas, & distinctio, & identitas.

Iam sufficienter (ut puto) ostensum est qua necessitate dicamus tres personas, & quare non similiter tres deos, uel essentias: quia. s. in altero obuiat scriptura, in altero diuersitatis intelligentia, quia ibi nulla penitus est diuersitas, sicut nec singularitas uel solitudo, sed unitas & Trinitas. ^{Cap. 4.} Vnde Aug. in lib. 7. de Trinit. ait, Humana inopia querens quid diceret tria, dicit tres personas, uel substantias. Quibus nominibus non diuersitatem uoluit intelligi, sed singularitatem noluit, ut non solum ibi unitas intelligatur ex eo quod dicitur una essentia; sed trinitas, ex eo, quòd dicuntur tres personæ. ^{Non 16} Hilarius quoque in lia. 7. de Trin. ait, ^{ge a fi-} Dominus dicit, Qui me uidet, uidet & patrem. Cum hoc dicitur, ^{ne li. 7.} excluditur singularitatem unici, id est solitarii intelligentia. ^{Io. 14.} Nam nec solitarium sermo significat, & indifferentem ^{paulo-} tamen naturam professio docet. ^{post præ-} Visus est enim in filio pater ^{cedens} per naturæ unitam similitudinem. Vnum enim sunt natus, & generans, unum sunt, neque unus. Non itaque solitarius filius est, nec singularis, nec dispar. Item in eodem, Sicut in patre, & filio credere duos impium est; ita patrem, & filium singularem deum prædicare sacrilegum est. Nihil in his nouum, nihil diuersum, nihil alienum, nihil separabile est. De hoc etiam Augustinus in libro quæstionum ueteris, ac nouæ legis ait, Vnus est Deus, sed non singularis. ^{To. 4. q.} Item, Ambrosius in libro de fide ait: ^{122. li.} Quod unius est substantia, ^{5. c. 1.} separari non potest, & si non sit singularitatis; sed ^{circum-} unitatis. ^{stis.} Deus unus cum dicitur, nequaquam deitatis trinitatem excludit, & ideo nõ quod singularitatis, sed quod unitatis est prædicatur. Ecce ex prædictis ostenditur, quia nec singularis, nec diuersus, nec unicus uel solitarius confitendus est deus, quia singularitas, uel solitudo personarum pluralitatem excludit, & diuersitas unitatem essentia tollit. Diuersitas inducit separationem diuinitatis, singularitas adimit distinctionem trinitatis. Idem Amb. in 2. lib. de fide ait, Nõ est diuersa, nec singularis æqualitas. Nec

iuxta Sabellianos, patrem filiumque confundens: nec iuxta Arrianos patrem, filiumque secernēs. Pater enim & filius distinctionem habent, separationem vero non habent. Item in eodem, Pater & filius diuinitate sunt vnum, nec est ibi substantiæ differentia, nec vlla diuersitas: alioquin quomodo unum Deum dicimus? diuersitas enim plures facit. Constat ergo ex prædictis, quia in trinitate nulla est diuersitas: si tamen aliquando in scriptura inuenitur dictum, tres diuersæ personæ, & huiusmodi, diuersas, dicit distinctas.

Quod non debet dici Deus multiplex.

Et sicut in trinitate non est diuersitas, ita nec multiplicitas, & iō nō est dicendus Deus multiplex, sed trinus & simplex. Vnde Ambr. in 1. Lib. de fide ait. Est in patre & filio non discrepans, sed una diuinitas: nec confusum quod vnum est, nec multiplex esse potest, quod indifferens est. Multiplex itaque Deus non est.

VPRÆgit Magister de diuersitate diuinorum nominum in generali. Hic incipit secunda pars, in qua agit de eadem in speciali. Et quoniam quædam sunt nomina substantialia, quædam relatiua: & hæc contingit considerare absolute, & ad se, ideo hæc pars habet tres partes. In prima agit de nominibus substantialibus. In secunda de relatiuis, infra Distin. 26. *Nunc de proprietatibus personarum &c.* In tertia de his relatiuis ad inuicem, infra Distin. 33. *Post supra dicta interius considerare &c.* Et quoniam inter nomina substantialia, hoc nomen persona excipitur a generali regula, quæ est, quod substantiale dicitur de tribus singulariter: ideo nomen istud primo a generali regula excipit, ostendens,

quod debemus dicere tres personas, & hoc in præsentī Distinctione. Secundo uero determinat quid significetur per hoc nomē, tres, & per hoc nomē, personas, cum dicimus, tres personas, infra Distinctione proxima ibid. *Hic diligenter inquiri oportet &c.* Prima pars habet quatuor. In prima Magister illud nomen excipit a generali regula. In secunda rationem huius exceptionis inuestigat ibi. *Ideo oritur hic questio difficilis &c.* Ostendens, quod fuit inopia humani eloquii. In tertia Magister contra assignationem opponit, & determinat ibi. *Sed queritur, cum dicamus patrem & filium & spiritum sanctum &c.* In quarta epilogat determinata ut addat, ibi. *Iam sufficienter (ut puto) ostensum est &c.* Harum partium subdiuisiones per se patent.

Vaa

V*Nauis, tres hypostases &c.] Videtur hoc esse contra id, quod dicit Hieronymus. Taceamus tres hypostases: non bonæ suppositionis nomen est, igitur non debet dici. Præterea uidetur, quod nomen hypostasis nullo modo debeat recipi, uel nomen usia, quia Boetius dicit super Libro Prædicamentorū, quod hypostasis est materia, uisibile forma, usia compositū: sed in diuinis non recipitur materia, nec compositum, igitur &c. Respondeo dicendum, quod Hieronym. non dicit non tres esse hypostases, quia falsum esset, uel erroneum: sed quia nomen erat inuictum, & uidebatur sonare idem, quod substantia, & substantia secundum communem acceptionem, non dicitur pluraliter de personis: & ideo uolebat tunc tacere, ne hæretici acciperēt occasionem malignandi. Nunc autem illud nomen specificatum est & expressum, ideo modo conceditur.*

*Aa Da
na. sū.*

Ad illud, quod obiicitur secundo. Dicendum, quod huiusmodi nomina aliter accipiuntur in philosophia, aliter in rhetorica, & hoc patet per Boetium qui aliter accipit loquens ut Philosophus, aliter loquens ut Theologus in Libro de duabus naturis, & una persona Christi.

Verius enim cogitatur Deus &c.] Videtur falsum, quia omnis fidelis cogitat Deum esse trinum & unum, & nihil est uerius isto: igitur non est uerius quam cogitatur. Item, uidetur falsum, quod dicit, quod uerius cogitatur, quam dicatur: multa enim dicimus, quæ non intel-

gimus, igitur plus se extendit ueritas sermonis, quam interioris cogitationis. Item, ego dico Deum esse summè uerum, sed nihil potest uerius cogitari, nec esse magis summè uerum, igitur, &c. Respondeo Dicendum, quod sermo August. est duplex. Potest enim esse comparatio entis ad ipsum cogitatum, & cogitati ad dictum, & sic non habet ueritatem, quia unus & idem est Deus, qui est, & qui cogitatur, & qui dicitur, & æqualiter uerus. Potest iterum fieri comparatio ad actum essendi, & cogitandi, & loquendi: & sic habet sermo Augustin. ueritatem: quoniam Deus in suo esse habet summā ueritatem. Cogitatio uero nostra cum sit creata, & exemplata a summa ueritate, non potest esse summe uera: similiter nec locutio, & ideo minus de ueritate habet. Et rursus cum magis assimiletur summo uero actus cogitandi interior, quam actus loquendi exterior, magis habet de ueritate cogitatio quam locutio, quia Deo est similior. Rationes uero ad oppositum procedunt secundum primam uiam.

An ideo licuit loquendi &c.] Dub. 3.

Contra, quia scriptura non contradicit, igitur licuit dicere patrem filium, & spiritum sanctum non esse tres personas, sed non licet dicere nisi uerum, igitur huiusmodi oppositum falsum. Respondeo quod ista non fuit tota ratio dicti, sed Augustinus subicit partem cause. Ratio enim fuit (sicut ipse uerit in sequentibus) quia ratio consonabat, & scriptura non cō-

Ff 2 tra-

tradicebat. Nam si scriptura contradiceret, quantumcunque ratio diceret, non esset dicendum: & propter hoc non licuit dicere tres essentias, quia ratio non consonabat. Quare autem ratio magis consonat in hoc nomine, persona, quam in hoc nomine, essentia, patet si attendatur significatum utriusque ex verbis Augustini, quae Magister dicit. Quare dictum est ab ecclesia tres personae, patet quia triplex fuit ratio. Prima fuit, quia necessitas imminabat. Secunda, quia ratio consonabat. Tertia, quia scriptura in nullo contradicebat, immo etiam consonabat. Vnde minus dicit, & plus intelligit, quando dicit, quod scriptura non contradicit.

Dub. 4. Ibi nulla penitus est diuersitas
etc.] Contra, quia si hoc est uerum, igitur ibi est omnis identitas, igitur naturae, & personae. Dicendum, quod faciēda est uis in uerbo Diuersitas. Diuersitas enim attenditur, quantum ad principia essentialia siue substantialia: quia igitur in diuinis quantum ad substantialia nulla cadit differentia, ideo dicit, nulla diuersitas: ideo non sequitur, quod penitus omnino est identitas, nisi addatur determinatio, scilicet quo ad essentialia: & sic patet illud.

An ad diuina transferri debuit nomen personae?

D intelligentiam eorum, quae dicuntur in presenti *Distin. de his nominibus, persona, substantia, & essentia, duo principaliter queruntur.* Primo queritur de translatione istorum nominum ad diuina. Secundo, de nominatione eorum in diuinis. Circa primum queruntur tria. Primo, utrum ad diuina debuit transferri nomen personae. Secundo, uero utrum nomen substantiae. Tertio, utrum nomen essentiae. **U**trum debuerit transferri nomen personae ad diuina.

Et quod nomen personae non debeat dici in diuinis, ostenditur sic. *Augu. 7. de Trini. & habetur in litera.* Dictum est tres personae, non ut illud diceretur, sed ne taceretur; ergo uidetur, quod solum ad fugam haereticorum & non secundum ueritatem & proprietatem dicatur persona in diuinis. **I**tem. Hoc ipsum uidetur ratione, quia persona nominat particulare, & non quodcumque; sed rationalis naturae, sed a quocumque remouetur superius, & inferius: ergo cum in diuinis non sit dicere particulare, similiter nec erit dicere personam. **I**tem. particulare rationalis creature est completissimum inter oia creata. Nam compositum est ex substantia corporali & spiritali: & rursus, corporalis inter oēs uerba habere maiorem compositionem: ergo cum persona sit

fit nomen particularis, & hoc summa simplicitas, patet, quod in diuinis non oportet dici nomen personae. **I**tem. Vocabula nostra debent respondere Graecis, ut unitas fidei ostendat: sed Graeci non utuntur uocabulo *prosopon* in diuinis, quod est idem quod persona: ergo cum ipsi proprius habeant uocabula quam nos, & non utuntur, nec nos debemus uti.

CONTRA. Persona dicitur quasi per se sonans, siue per se una: sed per se unum propriissime recipitur in Deo: ergo & persona suum nomen. **I**tem. persona dicitur habens suam naturam intellectualem ab aliis distinctam. sed in Deo est ponere habentem naturam intellectualem ab aliis distinctam, sicut supra ostensum est de pluralitate personarum: ergo &c. **I**tem. Persona notat mihi ultimum in genere rationalis naturae: sed rationalis, siue intellectualis natura est nobilior inter creata: & rursus, ultimum in illa est completissimum, quia ei nulla potest fieri additio: ergo si quicquid completionis est, ponendum est in Deo propriissime: ergo patet &c. **I**tem. Persona dicit dignitatem. Vnde in ecclesiis Personae dicuntur habentes dignitatem aliquam notabilem: ergo cum dignitas propriissime sit in Deo, nomen personae propriissime in Deo ponendum est.

RESOLVTIO.

Cum persona de sui ratione dicat suppositum, proprietate distinctum & ad dignitatem pertinet, non iniuria S.S. dictante ad diuina translatum est.

RESP. Dicendum, quod persona

de sui ratione dicit suppositum distinctum, proprietate ad dignitatem pertinens: & hoc patet in sua ethymologia, & inaequipollenti suo. In ethymologia, quia persona dicitur quasi per se una: per se autem unum, proprie dicitur unum, quod est omnino distinctum ab aliis, & in se indistinctum. Rursus persona dicitur a personando, quasi per se resonando: resonare autem dicitur, quod in sono praeminet aliis: & ideo persona dicitur suppositum distinctum habens dignitatem: & ratione huius dignitatis cum deberet per naturam uocabuli dici persona penultima correpta, dicitur persona penultima producta. Similiter ratio huius significationis accipitur ab equipollentia in lingua Graeca, quae est *prosopon*. Apud Graecos *prosopon* dicebatur (sicut narrat Boetius) homo laruatus quod quidem solebat fieri in tragædiis: & hoc fiebat propter duos. Vna ratio erat ad distincte representandum eum, de quo fiebat sermo. Alia ratio erat ad melius personandum, uel resonandum: & ista duo conueniunt praedictis duabus proprietatibus, & ideo ab hoc nomine *prosopon* apud Graecos, tractum est hoc nomen Persona apud Latinos: & quia in ecclesiis maxime attenditur distinctio dignitatum, tractum est primo ad significandum honorem in ecclesiis, deinde quia indiuiduum rationalis naturae distinctum est ab aliis, & hoc proprietate dignitatis inter creaturas: hinc est, quod extensum est ad significandum suppositum rationalis natura.

tura. Deinde quia in Deo est re-
perire suppositū distinctū pro-
prietate nobilissima, s. l. dictate,
translatū est ad diuina, quia ibi
res noīs propriissime inuenitur:
quis ipsum nomē prius aliis sit
impositū. Concedendū est ergo
quod in diuinis proprie & cōue-
niēter nomen personæ accipit.

AD ILLUD ergo, quod obiici-
tur, qd dictum est, non ut diceretur.
Dicendum qd Augu. loquitur
de tempore illo in quo nomen
personæ & in usum æquialebat
substantiæ, & iō dictum est non
ut diceretur, qd persona consue-
uerat significare, sed dictum est
quasi translatum ne taceret, id-
est ne confessio fidei diminuta
esse probaret. AD ILLUD quod
obiicitur, qd persona noīat par-
ticulare. Dicendum, qd particu-
lare de rōne sui nominis impor-
tat partem, & imperfectionem,
sed persona de ratione sui nomi-
nis importat cōpletionem, ideo
ponitur in diuinis quamuis nō
particulare, & bene: quia in diui-
nis nomen speciei proprie dicitur,
& nomē generis improprie.
AD ILLUD, quod obiicitur, qd
persona nominat compositissimum.
Dicendum, qd hoc accidit, quia
individuum rationalis naturæ
creatæ est in genere, & ideo
multis differentiis distat, cum
distinguat qualitate: sed in
diuinis est distinctio sola ori-
gine, & præterea nō est in genere:
& ideo nō oportet, quod sit ibi
aggregatio differentiarum. AD
ILLUD, quod obiicitur, qd apud
Græcos non utuntur equipollē-
ti. s. proferon. Dicendum, qd ra-
tio utendi apud Latinos non tā
fuit proprietate, quam penuria,

quia non habebant quod respō-
derent: & ratio huius fuit, quia
substantia secundum commu-
nem usum idem sonat, quod es-
sentia, Græci autem habebant
proprium uocabulum, scilicet
hypostasis, quo utuntur, & ideo
nō sunt ut nos coacti trāsferre.

QVAESTIO II.

An in diuinis utendum sit nomina
substantiæ & substantiæ?

VTRVM nomen substan-
tiæ dici debeat in diuinis,
uel etiam substantiæ. Et quod
sic uidetur. August. Libr. 5. de *Cap. 5.*
Trinit. Deus absque ulla dubi-
tatione dicitur substantia (uel
si melius appellatur) essentia. *Boet. in*
ITEM. Tam Boetius, quam Au- *libello*
gustin. de Trinit. dicunt, quod *an trin.*
aliorum nominum genera, ut *sit unus*
magnitudo, bonitas &c. transeāt *deus vel*
in substantiā: si ergo substantia *tres dū.*
non transeat in aliud, constat *Aug. 7.*
substantiæ nomen proprie dici: *de Trin.*
nam si non proprie, equè bene *c. 5. et 6*
diceretur, quod substantia tran-
seat in alia, sicut econuerso.
ITEM. Ratio substantiæ secun-
dum Philoso. est, quod est ens
per se, sed solus Deus propriissi-
me est per se. ITEM. Ratio sub-
stantiæ secundum Aug. est dici
ad se, & absolute: sed ibi est pro-
prie dici ad se, ubi nulla est de-
pendentia: ergo si hoc est in
Deo: ergo &c.

CONTRA. Aug. 7. de Tri. In
conueniens est dicere de deo, *Cap. 5.*
quod substet bonitati suæ: sed si
de bonitate, eadem ratione &
de qualibet proprietate: ergo sim-
pliciter loquendo, inconueniēs
est dicere ipsum esse substan-
tiam. ITEM. Boetius in Libr. de
Trin. deus non est substantia, sed
supra

supra omnem substantiam: er-
go hoc nomen substantia pro-
prie est in creaturis & non in
deo. ITEM. hoc ipsum uidet rati-
one, omne, quod substet, ha-
bet aliquid inherens, sed in deo
nō est inherens. ITEM. oē, qd
substet, alicui illi componitur:
ergo ubi nō est compositio, nec
nomen compositionis, ibi nec
nomen substantiæ: ergo cum
in diuinis non sit compositio,
patet &c.

RESOLVTIO.

Vndecunque derinetur substantia,
uel a per se stando, uel a substando
do semper uerius, & rectius uti-
mur in diuinis, quā in creaturis.

RESP. Dicendum, qd nomen
substantiæ a duplici proprietate
pōt dici, uidelicet a per se stā-
do, non per aliud: si sic, proprie
est in diuinis, & magis pprie q̄
in creaturis. Vel a substando
alii, uel aliis. Et hoc ē tripliciter.
Vel alii inherenti, & sic false &
improprie dī in diuinis: quia
pprietates in diuinis nō sunt ac-
cidentes, nec inherētes. Vel alii
distinguenti, & sic dī in diuinis
nō omnino improprie, nec om-
nino proprie, quia proprietate il-
la non inheret, & ideo non fa-
cit substetere siue substare, qua-
si sub alio stare, sed existere: quia
ab alio esse: & hinc est quod Ri-
char. dicit in Libr. de Tri. qd me-
lius dī existētia quā substantia.
Vel quia substet ut perficiē-
ti, & sic dicitur res naturæ sub-
stare respectu essentiæ, & iste
modus magis est circa no-
strum intelligere, quam circa di-
uinum esse: & sicut parebit in
sequenti Problemate, ex nostro
intellectu euenit talis modus

dicendi, non ex proprietate di-
uini esse.

QVAESTIO III.

An in diuinis & nomine
essentiæ utendum
est?

VTRVM nomen essentiæ di-
ci debeat in diuinis. Et qd *Lib. 7.*
sic, uidetur Aug. de Trin. Essen- *c. 5. in*
tia uere ac proprie dicitur, in di- *sine.*
uinis, ita ut fortē solum deum
dici oporteat per essentiam.

ITEM. hoc nomen [qui est] est
nomen, quod ipse deus sibi im-
posuit: ergo si ipse proprie se no-
minat, deus proprie dicitur qui
est: sed de quocunque proprie
dicitur [qui est] proprie potest
dici de ipso essentia: ergo & in
diuinis dicitur essentia. ITEM.
inter omnia nomina, nomen es-
sentiæ est absolutissimum.
Vnde essentia secundum Aui-
cēnam dicitur rei quidditas no-
mine absoluto: cum ergo in di-
uinis sit omnimoda absolutio,
ergo nomen essentiæ.

CONTRA. Non intelligimus
Deum nisi in creaturis & per
creaturas, sed nominatio Dei
est per nostrum intelligere: er-
go nullum absolutum nomen
oīno debet poni in deo. ITEM,
quæro in quo differant nomen
substantiæ, & nomen essentiæ.
Nam substantia aut dicit cōmu-
ne, aut suppositum. Si supposi-
tum: ergo superfluit nomen per-
sonæ. Si commune: ergo super-
fluit nomen essentiæ: ergo cū
debeamus labia nostra circunci-
dere in loquēdo de deo, nequa-
quam debet poni hoc nomen
in deo. ITEM. quæritur gratia
huius de necessitate, & sufficien-
tia, & differentia istorum qua-

tuor nominum, essentia, substantia, & persona.

RESOLVTIO.

Si gracè nomine usia congruè indiumis utimur, & latine nomine essentia congrue utemur: cum tandem eundem nomē hoc nostrum apud nos valeat; quantum apud illos suum.

RESP. Ad intelligentiam prædictorum est notandum, quod ista quatuor nomina, siue uocabula respōdent quatuor uocabulis in Græco, quæ sunt usia, usiosis, hypostasis, & prosopon; ut usia respondeat essentiæ, usiosis substantiæ, hypostasis substantiæ, prosopon personæ. Ratio autē & sufficiētia istorū quatuor nominum aliquā accipitur sic. In diuinis est accipere communicabile, & incommunicabile, & hoc ex ueritate & necessitate fidei, quæ dicit deum trinum & unum: & cum debeamus intelligere in deo, quod uere est per illud quod uidemus in his inferioribus, maxime secundum notabile & primas & præcipuas conditiones, cum in cōi in inferioribus inueniatur, quod est & quo, rōne cuius significatur in concretione & in abstractione, ut dicatur homo, & humanitas: sic in diuinis intelligimus, quōis non intelligamus in differentia illa duo: ideo & in abstractione significatur per hoc nomē Deitas, & in concretione per hoc nomen Deus: & ideo imposuimus ei nomen quo significamus ipsum quo est, & hoc est Essentia, & ipsum quod est, & hoc est Substantia, & ita hæc duo nomina accipiuntur ex parte communis. Et est in diuinis acci-

pere, quod est incommunicabile, & hoc est quid distinctum, siue quis distinctus. Et hoc quidem dupliciter contingit intelligi siue significari. Vel in quantum distinguibile, & hoc per nomen substantiæ siue hypostasis. Vel in quantum distinctum, & hoc per nomen personæ. Et licet in deo nihil differat distinguibile & distinctum, quia potentia in eo semper actui est cōiuncta, tamen contingit duplici nomine significari. Vnde differunt ista quatuor nomina secundum modum intelligendi, sicut quo est, & quod est; & qui est, & quis est: & quoniam in deo idem est quo est & quod est, ex una parte: & distinguibile & distinctum ex alia secundum rem, sancti accipiunt & substantiam & essentiam pro eodem: similiter & hypostasis nomine utuntur Græci pro supposito actu distincto. Vnde distinctio per quo est, & quod est, & per distinguibile & distinctum, in omnibus diuinis nō facit diuersitatem nisi secundum rationē intelligendi. FERUNT et alii uolentes dicere quod substantia & essentia accipiuntur ex parte communis, sed differenter. quia illud commune contingit intelligi sub duplici ratione. Vna est. quod omnia indigent eo ut sint. Alia est, quod ipsum non egit aliis. Primo modo dicitur essentia a qua, & per quam omnia sunt: secundo modo substantia, quoniam per se stat aliis circumscriptis. Substantia uero siue hypostasis, & persona accipiuntur ex parte incommunicabilis, & differunt, quamuis. n. utrunque nomen

men dicat quid distinctum, tamen hypostasis dicit suppositū substantiæ distinctum, sed persona dicit distinctum proprietate nobili, FERUNT alii, qui uoluerunt dicere quod ista quatuor nomina distinguuntur per cōiunctabile & incommunicabile, sed quod potest unumquodque dupliciter significari. scilicet uel in abstractione, uel in concretione. Nā communicabile potest significare in abstractione, & sic dicitur essentia: uel in concretione ad suppositum, & sic dicitur substantia. Si incommunicabile potest significari in abstractione, & sic dicitur substantia siue hypostasis: uel in concretione, & sic dicitur persona. Sed tamen omnes isti modi habent calumniā. Primus quidem qui sumitur per distinguibile & distinctum, quia Græci utuntur persona: & ita pro supposito distincto, & Damascenus dicit, quod hypostasis est substantia cum proprietatibus: & ita significat actu distinctum. Secundus modus similiter habet calumniā, quia essentia non ut alio modo significari ut in ratione causæ respectu aliorum, cum sit nomen absolutissimum. Tertius modus habet calumniā, quia substantia significatur in abstractione sicut essentia: & propterea est dubium, utrum sit intelligere hypostases in abstractis proprietatibus: & ideo si non est intelligere, quomodo contingit significare? ET propterea quartus modus dicendi est, quod cum fides dicat deum esse trinum & unum: in quantum dicit unum, non possumus intelligere unum, quin intelligamus quod est & quo est

unum: & quo est unum est id quo est: & quod est unum est illud, quod est: primum est essentia, secundum substantia. Si intelligamus trinum, necesse est quod intelligamus eum, qui distinguitur, & quo distinguitur. Quo distinguitur, est proprietate: ille autem qui distinguitur, semper significatur ut distinctus. Et hoc potest esse dupliciter, uel ut distinctus proprietate quacunque, uel ut distinctus proprietate nobili siue notabili: primum significatur nomine substantiæ, quæ dicitur prima substantia: & nō tantum conuenit individuo hominis, sed et asini. Secundum, quod significatur per hoc nomen, persona, quod importat nobilem proprietatem: non conuenit nisi supposito rationalis creaturæ: quia Græci utuntur hypostasis nomine, sicut nos nomine personæ, ut dicit Boetius, quod Græci utuntur nomine hypostasis pro supposito rationalis creaturæ.

His uisis patent obiecta. Quæ autem obicitur, quod non debemus deum nominare absolute. Dicendum, quod quamuis nominemus deum per creaturas, tamen etiam per creaturas cognoscimus eum habere esse absolute: alia patent.

ARTICVLVS II.

QUESTIO I.

An nomen substantiæ in diuinis numeretur.

CONSEQUENTER est quæstio secundo de numeratione nominum prædictorum: & supposito, quod numeretur hoc nomen Persona, quæritur

ritur, utrum in diuinis numero
tur hoc nomen substantia. Secū
do queritur, si numeretur essen
tia. Tertio, si hoc nomen deus,
utrū. scilicet catholice possimus dice
re plures deos.

QUOD numeretur hoc nomē
substantia, ostenditur sic.
Hila. de synodis, Sunt quidem
per substantiam tria: sed unum
per consonantiam. **ITEM.** An
sel. in fine Monol. Aptius tres
dicuntur substantia. **ITEM.** Boe
tius in lib. de duabus naturis &
una persona Christi, Dicimus
unam essentiam, & tres substan
tias. **ITEM.** hoc ipsum uidetur
ratione, quia substantia est me
dium inter essentiam & perso
nam: sed medium sapit naturā
extremotum: ergo pari ratione
qua dicitur una substantia ab
unitate essentiae, poterit dici plu
res a pluralitate personarum.
ITEM. omnis numerus ad sub
stantiam reducitur originaliter,
nunquam enim accidentia uel
proprietates numerantur nisi
per substantiam, sed actus nu
merantur, & pluraliter dicun
tur in diuinis: ergo necesse est
ponere numerū sicut substantiā:
quod autem pluraliter dicantur,
patet, dicitur enim pater & filius & s. s.
creant. **ITEM.** Idem, est relatiuū
substantiae: sicut talis & qualis
qualitatis: sed haec est falsa, pa
ter est idem cum filio, quia di
cit Hilarius, quod non possumus
dicere Deum eundem: ergo ne
cesse est quod cadat distinctio in
substantia: si ergo propter di
stinctionem personarum dica
mus plures personas: ergo &
plures substantias.

CONTRA. Nihil magis dicitur se

cundum substantiam, quā hoc
nomen substantia: si ergo nomi
na substantialia dicuntur de o
mnibus singulariter, sicut patet
ex regula Aug. supra posita er
go &c. **ITEM.** inter quaecunque
cadit distinctio secundum sub
stantiam, cadit uera diuersitas:
sed inter patrem & filium non
est confitenda diuersitas: ergo
nec numerus secundum substā
tiam: ergo non est dicere plures
substantias. **ITEM.** Aug. dicit quod
idem est Deo subsistere & esse:
ergo cum unum sit esse, unum
subsistere est: ergo sicut ab uno
esse dicitur una essentia uel ecō
uerso, ita & ab uno subsistere
debet dici una substantia, siue
subsistentia. **ITEM.** Hieronymus
ad Damasum Papam. Quis un
quam nisi ore sacrilego tres sub
stantias praedicauerit.

RESOLVTIO.

*Si substantia dicatur idem, quod
natura, siue (ut graeci dicunt)
natura: non numeratur. Si pro hy
postasi, numeratur.*

RESP. Dicendum quod tam nomē
substantiae quam subsistentiae
dupliciter accipitur in diuinis,
quia quodlibet istorum habet
in se intellectum actus & pro
prietatis: potest ergo dici substā
tia quasi per se stans: siue sub
alio, siue sub proprietate. Pri
mo modo una tantum est, siue
non numeratur, quia unum est
ibi quod est. Alio modo prout
dicit respectum ad proprietatē,
tunc enumeratur siue plurifica
tur. Primo modo tantum ualet
quantum uisio, secundo mo
do tantum ualet quantum hy
postasis. Omnino eodem modo
distinguitur subsistentia, & sicut
alterum

5. de
Trin. c.
8.

7. de
Tri. c. 4
circa
finem.

alterum intellectum equipollet
uisioni, & sicut alterum hypostasi.
Et sicut alterum plurificatur, se
cundum alterū uero minime. Et
quia substantia dicitur duplici
ter. scilicet substantia, & subsistentia:
ideo uenit diuersitas modi lo
quendi inter doctores. Nam Boetius
dicit quod subsistentia & substantia
aequipollent hypostasi: & ideo
dicit ipse Boetius eam non plu
rificari: & secundum hunc mo
dum loquitur Hilarius, Anselmus &
Boetius: Hieronymus & Augustinus uolunt
quod substantia equipollet uisioni:
& ideo dicunt eam non pluri
ficari: & subsistentia hypostasi,
& ideo dicunt eam plurificari.

Ex his patet responsio ad
utranque partem. Patet etiam qua
re Graeci non transferunt no
men Prosopon sicut Latini, quia
oportuit nos transferre nomen
personae propter ambiguitatē,
& ideo maluit ecclesia etiam re
spondere tres personas, quā tres
subsistentias: siue substantias.
Tamen ad argumentum quod
facit, quod substantia tenet mediū,
dicendum quod substantia prout
aequipollet hypostasi, plus se te
net cum persona, & ideo nume
ratur sicut persona: siue pluri
ficatur: prout tamen equipollet
uisioni plus se tenet cum es
sentia, & ideo non numera
tur, nec plurificatur, sicut nec
essentia. Omnes autem illae
rationes praecedentes, & se
quentes loquuntur de substan
tia: prout equipollet hyposta
si, siue supposito, & hoc modo
plurificatur.

RATIONES autem ad oppo
sitam partem currunt sicut aliam
accepcionē huius nominis, sub

stantia. Similiter iudicandum
est de hoc nomine subsistentia.
Sed quoniam Augustinus auctoritas, & mos
uentium nomine illo [substan
tia. scilicet] accipitur magis in illa ac
ceptione in qua dicit ipsum quod
est, siue uisionem, siue ipsum com
mune, ideo communiter non re
cipitur, ut dicantur tres substan
tiae in diuinis.

QVAESTIO II.

*An nomen essentiae numere
tur in diuinis.*

DE enumeratione illius no
minis essentia. Et quod non nu
meretur, ostenditur sic, quia in
diuinis est unitas absolutissima
quae non multiplicatur: ergo cū
nullum nomen sit adeo absolu
tum sicut nomen essentiae: er
go per illud significatur unitas
non multiplicata: ergo nomen
essentiae non numeratur, & hoc
est quod dicit Augustinus, quod ratio re
pugnat. **ITEM.** hoc ipsum uide
tur a minori. Hoc enim nomen
Deus, est nomen essentiae in cō
paratione ad personam, sed sicut
scripturam in lege. scilicet Deut. 7.
deus dicitur unus & non plures: &
sicut symbolum, Non tres dii sed
unus est deus: ergo hoc nomen

Essentia minus plurificatur, cū
dicatur absolute. **ITEM.** natura
diuina non multiplicatur in tri
bus, sed hoc nomen Essentia est
nomen naturae diuinae, ut hoc
nomen, substantia: ergo nec es
sentia, nec substantia multiplica
tur sub propriis nominibus. ut uis.

CONTRA. Augustinus de Trin. Cur
haec tria non dicantur una perso
na? & loquitur de tribus personis:
sed tria in neutro genere respicit es
sentiam proprie: ergo cū dicantur
tria: ergo tres essentiae. **ITEM.** ra

Atha
naso.

Lib. 7.
c. 4.

atione. Aug. in eo. Lib. dicit q̄ pater & filius & s. s. dicatur tres personæ, quia cōe est eis hoc q̄ est, persona: sed hoc nomen Essentia est cōe: ergo pōt dici tres essentia. I T E M. ibidem dicit, & hñ in litera, q̄ ideo dñr tres personæ, quia pater est una persona, & filius una persona, & S. S. una persona. Siñ tres essentia sunt, quia pater est essentia & c. I T E M. pater & filius sunt entes plures: ergo plures habentes entitatem. Sequitur n. sunt plures dii, ergo plures deitates. Siñ pater & filius sunt: ergo plura esse: ergo plures essentia.

RESOLVTIO.

Præter aliarum naturarum ordinē, natura, uel essentia diuina multiplicatis & numeratis personis ipsa nec multiplicatur, nec numeratur; idque ratione summe sue simplicitatis.

R E S P. dicendum, q̄ in omni substantia, cuius est esse & operari, necessario intelligimus naturā, & hñtem naturā. Cum ergo hoc sit in deo, intelligimus ī deo naturam & hñtem naturā. Et naturā dicimus essentiā uel substantiam: hñtem naturā, dicimus personā: quō ergo ī creatura rōnali cōtingit unam personam hñe plures naturas. s. corporalem & spūalem, sic & a contrario sensu, contingit in deo p̄ summam simplicitatem unā naturam haberi a plurib. quia contingit eam haberi alio & alio modo, & hoc nō pōt esse ab eodem. Quia ergo est natura tantum habita & non numerata, ideo tantum dicitur una substantia, & essentia: quia uero plures hñtes, ideo plures personæ, nul-

la oīno repugnantia existente.

A D I L L V D ergo, quōd obiicitur de essentia per hoc q̄ Aug. dicit, hæc tria. Dicendum, q̄ missus expresse loquitur & improprie, & ideo uerbum eius est exponendum. A D I L L V D, q̄ obiicitur, q̄ ideo tres, quia persona est cōe, & quælibet est persona, & c. Dicendum, q̄ non dicit totam rōnem, sed partem quantum ad uerbum exterius, ideo oportet intelligere quod ibi additur, quia est cōe quod distinguitur. Vnde pater est persona, & filius est persona, non eadem sed alia & alia. A D V L T I M V M, q̄ obiicitur, Dicendum, q̄ ens aliquñ dñ substantiue, & sic non trahit numerum aliunde. Aliquñ do tenet adiectiue & sic trahit numerum a supposito, & sic nō numeratur forma: & hoc modo non sequitur q̄ sint plures entitates, nec de hoc uerbo quōd plura esse.

Q V A E S T I O III.

An catholice dicere possimus plures Deos?

V T R V M catholice possimus dicere plures deos? q̄ sic, ostendit hoc modo. Hoc nomē. [deus] recipit distinctū terminū rōne suppositionis, ut cū dicit, deus gñat deū: ergo cū eadē distinctio importetur per hoc q̄ est, gñat, & per hoc q̄ est, tres, quia personalis: ergo hæc pariter rōne est catholica res dii sunt. I T E M. idem est deus hñs deitatem, sed plures sunt hñtes deitatem, hoc dicit catholice: ergo siñ plures dii sunt. I T E M. hoc nomē Deus quis sit substantiale, tñ impositū est ab operatione. Sed cōtingit operationē plurā dici

dici de personis, ut patet Gen. I. Faciamus hominem & c. ergo hoc nomē dii. I T E M. Ad numerationē alicuius ueri, nō plura requirunt quā una multiplicatio suppositorū & formæ; sed hæc est in deo: quia tres sunt personæ diuinae, persona, dicit suppositū, diuinae, dicit formam: ergo & c. I T E M. Cū omne gñale contingat specificari, & persona sit nomen gñale, ut q̄ possit specificari cum dñ tres personæ, ut dicatur adhuc specialius, qui tres; sed hoc nō pōt esse nisi addatur nomē cōe tribus, nec est aliud dare quam hoc nomen Deus; ergo & c.

C O N T R A. q̄ non dicatur catholice patet ex mādatis. Deut. 6. Audi Israel, Deus tuus deus unus est. Vnde in symbolo. Nō tres dii, sed unus ē deus. I T E M. Hoc ipsum ut ratione: quia hoc nomen deus, dicit diuinā naturam; sed diuina natura non numeratur siue specificatur: ergo nec hoc nomen deus.

RESOLVTIO.

Tametsi unaqueque persona Deus sit: non tamen plures Deos dicere orthodoxe possumus; cum forma per hoc nomen, Deus, importata non multiplicetur.

R E S P. Dicendum, q̄ non est dicere plures deos catholice; quia numerus pluralitatis significat plurificationem termini & m suppositum, & formam in noīe substantiuo, cum plurale geminet suum singulare, & ideo, cum forma importata per hoc nomen Deus, non sic multiplicata, non debet dici plures dii.

A D I L L V D, quod obiicitur, q̄ catholice, dicit deus gñat, Dicendum, q̄ non est simile; quia gñat, si

mul importat distinctionē cum conuenientia; sed plures Deos, simpliciter importat distinctionem quantum ad suppositum & formam. A D I L L V D, quod obiicitur, quōd idem est deus, & habens deitatem, R e s p. quod ista locutio est duplex: quia habēs deitatem uno modo pōt dici neutraliter, & sic est unū solū, & æquipollet ei quod est deus, q̄ quidem dicit, quod est. Alio modo masculinae, & sic non habet æquipollens, & sic multiplicatur. Potest tamen aliter dici, q̄ Deus non significat habentem; sed significat deitatem in comparatione ad habentem, & ideo nō multiplicatur. A D I L L V D, quod dicitur de operatione, Dicendum, quod nomen, uel potest significare operationem per modum adiacentis, & sic trahit numerum aliunde, uel per modū substantiuo, & sic nō multiplicatur, & totaliter significat hoc nomē Deus. A D I L L V D, quod obiicitur, quod ibi est multiplicatio suppositorum, & formæ, Dicendum, q̄ hoc nomen diuinum, est quasi possessiuum, unde imponitur a duplici forma. s. possessionis & possessoris. Et forma diuinitatis est in ratione possessoris, & forma possessoris existente in diuina, numeratur forma possessionis, ut oues Socraticæ: & sic in proposito. Vnde nō numeratur forma habita. A D I L L V D, q̄ obiicitur, q̄ generale contingit specificari, Dicendum, quod persona cum nominat indiuiduum intellectualis naturæ, dupliciter potest specificari s. per propria personarum, ut cum dicitur tres personæ, id est pater, filius, & spiritus

f. f. potest etiam specificari per naturæ determinationem, ut si dicatur personæ diuinæ uel angelicæ, uel humanæ. Et si tu quis, quare non specificatur per unum nomen, sicut est in creaturis, ubi tres personæ angelicæ dicuntur tres angeli, Responderi potest, & hoc est propter inopiā humani eloquii; qua laborat tā lingua Græca quam Latina: sed magis Latina. Vel potest dici, & hoc nō permittit natura ipsorū nominū: quā nomen spāle a speciali forma imponit. Aut igitur impositū est a natura cōmuni, aut a proprietate personæ. Si est impositum a natura communi, cum illa non multiplicetur, non potuit per unum nomē specificari. Si autem est impositum a proprietate personæ, tunc cū illa nō conueniat tribus, nō pōt per illud specificari, & ideo ecclesia cōpulsā necessitate imponit nomen generale, siue quod importat cōitatem nominis quod est commune & multiplicabile: & ideo non est querenda specificatio per aliud nomē nisi per nomen adiectiuum, & per nomina personarum.

DISTINCTIO XXIII.

Quid significetur per nomen numerale, cum loquimur de diuinis.

HIC diligenter inquiri oportet, cum in Trinitate nō sit diuersitas, uel singularitas, nec multiplicitas, uel solitudo, quid significetur his nominibus, scilicet unus uel una, duo uel dua, tres uel tria, trinus uel trinitas, plures uel pluralitas, distincta uel distinctio, cum dicitur unus Deus, dua personæ, uel tres persone, plures personæ, distincta sunt personæ. Vel cum dicitur, distinctio personarum, pluralitas personarum, trinitas personarum, & huiusmodi. Videmur enim hoc dicentes, numerorum quantitates, & rerum multitudinem, uel multiplicitem in Deo ponere. Quid ergo ista sibi significēt, ipso, de quo loquimur; aperiente, insinuare curemus.

Cur nomina numeralia ad diuina introducta sunt.

Si diligenter premissis authoritatum uerbis intendimus, ut dictorum intelligentiam capiamus, magis uidetur horū uerborū usus introductus ratione remouēdi, atq; excludēdi a simplicitate deitatis, quæ ibi nō sunt, quā ponēdi aliqua.

Quid per unum significetur, cum dicitur, unus Deus.

Cum enim dicitur, unus Deus, multitudo Deorum excluditur

dicitur nec numeri quantitas in diuinitate ponitur: tanquam si diceretur, Deus est, nec multi sunt, uel plures Dii. Vnde Ambrosius in Lib. de fide ait, Cum unum dicimus Deum: unitas excludit numerum Deorum, nec quantitatem in Deo ponit: quia nec numerus, nec quantitas ibi est.

Quo sensu dicitur, unus est pater, unus est filius.

Similiter cum dicitur, unus est pater, uel unus est filius, & huiusmodi; ratio dicti hæc est: quod non sunt multi patres, uel multi filij, ita & de similibus. Item, cum dicimus plures esse personas, singularitatem, atque solitudinem excludimus: nec diuersitatem, nec multiplicitem ibi ponimus, quasi diceretur, Sine solitudine, ac singularitate personas confitemur. Vnde Hilarius in 4. Li. de Trin. sic ait, Dixit Deus Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram. Quæro nunc, an solum Deum sibi locutum existimes, an hunc sermonem eius intelligas ad alterum extitisse. Si solum fuisse dicis, ipsius uoce argueris, dicēti. Faciamus, & Nostram. Sustulit enim singularitatis, ac solitudinis intelligentiam processio consortij: quia aliquod cōsortium esse non potest ipsi solitario, neque solitudo solitarij recipit, Faciamus: nec alieno a se diceret. Nostram. Attende lector his uerbis, & uide, quia nomine cōsortij pluralitatem significauit. Professio ergo cōsortij est professio pluralitatis, quā professus est dicens, Faciamus, & Nostram. Pluraliter. n. utrunque dicitur. Sed hac professione pluralitatis non diuersitatem, uel multitudinem posuit; sed solitudinem, & singularitatem negauit. Sic ergo cum dicimus plures personas, uel pluralitatem personarum, singularitatis, & solitudinis intelligentiam excludimus.

Quid per ternarium significetur, cum dicitur, tres personæ.

Ita etiam cum dicimus tres personas, nomine ternarij non quantitatem numeri in Deo ponimus, uel aliquam diuersitatem; sed intelligentiam, non ad aliam nisi ad patrem, & filium, & spiritum sanctum dirigendam significamus, ut sit huius dicti intelligentia, Tres personæ sunt, uel tres sunt pater, & filius, & spiritus sanctus, id est, nec tantum pater,

Li. i. c. 2
& l. 3.
de spiri
tus & c.
Cap. 14

In me
dio.
Gen. I.
ca.

nec tantum filius, nec tantum pater, & filius in deitate sunt, sed etiam spiritus sanctus, & non alius ab his. Similiter non tantum est ibi hæc persona, uel illa, uel hæc & illa; sed hæc, & illa, & non alia. Et hoc fore ita intelligendum Aug. satis ostendit, ubi dicit, quod illo nomine, non diuersitatem intelligi uoluit; sed singularitatem noluit.

Quid per duo, cum dicitur duæ personæ: uel pater, & filius duo sunt.

Similiter cum dicitur, duo sunt pater, & filius, non dualitatis quantitatem ibi ponimus: sed hoc significamus, quod non est tantum pater, nec tantum filius: sed pater, & filius, & hic non est ille: ita & de alijs huiusmodi. Ita etiam cum dicimus, pater, & filius sunt duæ personæ, hoc significamus, quod non tantum pater est persona, nec tantum filius est persona: sed pater est persona, & filius est persona, & hæc non est illa.

Ex quo sensu dicitur in personis distinctio, uel personæ distinctæ.

Cum autem dicimus distinctæ personæ, uel distinctio est in personis, confusionem, atque permixtionem excludimus, & hanc non esse illam significamus. Cumque addimus, distinctæ sunt personæ proprietatibus, siue differentes proprietatibus, aliam esse hanc personam, & aliam illam suis proprietatibus significamus. Et cum dicimus, aliam, & aliam, non diuersitatem, uel alienationem ibi ponimus: sed confusionem Sebellianam excludimus.

Quomodo ibi accipiatur discretio.

Ita & cum dicuntur discretæ personæ, uel cum dicitur discretio in personis esse, eandem intelligentiam facimus. Eodem enim modo ibi accipitur distinctio, quo discretio. Et congrue dicitur ibi esse discretio, uel distinctio, non diuersitas, uel diuisio, siue separatio. Unde Ambro. in 1. Lib. de Trin. Non est ipse pater, qui filius: sed inter patrem & filium expressa distinctio est.

Quomodo Trinitas ibi accipiatur.

Cum uero dicitur, Trinitas, id significari uidetur quod significatur, cum dicitur, tres personæ: ut sicut non potest dici

pater

pater est tres personæ, uel filius est tres personæ, ita non debet dici, pater est Trinitas, uel filius est Trinitas.

Quod hoc uideatur contrarium esse prædictis.

Hic non est prætermittendum, quod cum supra dictum sit, Deum nec singularem, nec multiplicem esse confitendum, itaque sanctorum auctoritatibus sit confirmatum, in contrarium uidetur sentire Isidor. dicens: Distinguendum est inter Trinitatem, & unitatem. Est enim unitas simplex & singularis, Trinitas uero multiplex, & numerabilis: quia Trinitas est trium unitas. Ecce unitatem dicit esse singularem, & Trinitatem multiplicem, & numerabilem. Sed ad hoc dicimus: quia singularem accepit, sicut & alij accipiunt unum: multiplicem uero, & numeralem, sicut dicitur trinitas:

VPRA excepit Magister hoc nomē Persona, a generali regula nominum substantia lium, ostendens, quod dicendum est tres personæ, non tres essentia, uel tres Dii, uel tres substantia. Hic incipit secunda pars, in qua determinat quid significetur, cum dicitur, tres personæ: & hæc pars habet duas partes. In prima ostendit quid significetur per nomen numerale, siue per dictionem numeralem. In secunda quod significetur per hoc nomen, persona, infra Dist. 25, Considerandum est, cum hoc nomen persona, &c.] Prima pars iterum habet duas. In prima querit, & soluit generaliter. In secunda solutionem suam adaptat nominibus distinctis in speciali ibi. Cum enim dicitur unus Deus, &c.] Et hæc pars habet quatuor partes. In prima determinat, quid significetur per unum, & plures. In secunda quid significetur per duo, & tres, ibi. Ita etiam, cum dicimus tres personas, &c.] Tertia quid significet

S. Bon. Lib. Primi,

discretus, & distinctus, ibi. Cum autem dicimus distinctæ sunt personæ, &c.] In quarta quid significant Trinitas, & trinitas. ibi. Cum uero dicitur Deus trinitus etc.]

Cum dicimus plures esse personas, &c.] Notandum, quod in diuinis recipimus unitatem, non singularitatem, nec solitudinem: quia singularitas excludit communicabilitatem, solitudo excludit pluralitatem, & nos ponimus unam essentiam in pluribus: id hoc non recipimus. Similiter notandum ex parte pluralitatis, quod recipimus illa quatuor, aliam rem, pluralitatem, discretionem, atque distinctionem; sed hæc quatuor e contrario non recipimus, scilicet diuersitatem, multiplicitatem, diuisionem, & separationem. Ratio autem huius est, quia separatio supponit diuisionem, diuisio multiplicitatem, multiplicitas diuersitatem, diuersitas autem ponit formam, uel naturam distinctionem. Et quia in diuinis est naturæ om-

Gg nimodis

nec tantum filius, nec tantum pater, & filius in deitate sunt, sed etiam spiritus sanctus, & non alius ab his. Similiter non tantum est ibi hæc persona, uel illa, uel hæc & illa; sed hæc, & illa, & non alia. Et hoc fore ita intelligendum Aug. satis ostendit, ubi dicit, quod illo nomine, non diuersitatem intelligi noluit; sed singularitatem noluit.

Li. 7. de
Tri. c. 4

Quid per duo, cum dicitur duæ personæ: uel pater, & filius duo sunt.

Similiter cum dicitur, duo sunt pater, & filius, non dualitatis quantitatem ibi ponimus: sed hoc significamus, quod non est tantum pater, nec tantum filius: sed pater, & filius, & hic non est ille: ita & de alijs huiusmodi. Ita etiam cum dicimus, pater, & filius sunt duæ personæ, hoc significamus, quod non tantum pater est persona, nec tantum filius est persona: sed pater est persona, & filius est persona, & hæc non est illa.

Ex quo sensu dicitur in personis distinctio, uel personæ distinctæ.

Cum autem dicimus distinctæ personæ, uel distinctio est in personis, confusionem, atque permixtionem excludimus, & hanc non esse illam significamus. Cumque addimus, distinctæ sunt personæ proprietatibus, siue differentes proprietatibus, aliam esse hanc personam, & aliam illam suis proprietatibus significamus. Et cum dicimus, aliam, & aliam, non diuersitatem, uel alienationem ibi ponimus: sed confusionem Sebellianam excludimus.

Quomodo ibi accipiatur discretio.

Ita & cum dicuntur discretæ personæ, uel cum dicitur discretio in personis esse, eandem intelligentiam facimus. Eodem enim modo ibi accipitur distinctio, quo discretio. Et congrue dicitur ibi esse discretio, uel distinctio, non diuersitas, uel diuisio, siue separatio. Vnde Ambro. in 1. Lib. de Trin. Non est ipse pater, qui filius: sed inter patrem & filium expressa distinctio est.

Quomodo Trinitas ibi accipiatur.

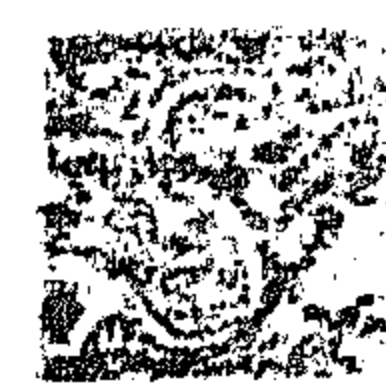
Cum uero dicitur, Trinitas, id significari uidetur quod significatur, cum dicitur, tres personæ: ut sicut non potest dici

pater

pater est tres personæ, uel filius est tres personæ, ita non debet dici, pater est Trinitas, uel filius est Trinitas.

Quod hoc uideatur contrarium esse prædictis.

Hic non est prætermittendum, quod cum supra dictum sit, Deum nec singularem, nec multiplicem esse confitendum, itaque sanctorum auctoritatibus sit confirmatum, in contrarium uidetur sentire Isidor. dicens: Distinguendum est inter Trinitatem, & unitatem. Est enim unitas simplex & singularis, Trinitas uero multiplex, & numerabilis: quia Trinitas est trium unitas. Ecce unitatem dicit esse singularem, & Trinitatem multiplicem, & numerabilem. Sed ad hoc dicimus; quia singularem accepit, sicut & alij accipiunt unum: multiplicem uero, & numeralem, sicut dicunt trinitas:

UPRA excepit Magister hoc nomē Persona, a generali regula nominum substantiuum, ostendens, quod dicendum est tres personæ, non tres essentia, uel tres Dii, uel tres substantia. Hic incipit secunda pars, in qua determinat quid significetur, cum dicitur, tres personæ: & hæc pars habet duas partes. In prima ostendit quid significetur per nomen numerale, siue per dictio nē numeralem. In secunda quod significetur per hoc nomen, persona, infra Dist. 25. Considerandum est, cum hoc nomen persona, &c.] Prima pars iterum habet duas. In prima querit, & soluit generaliter. In secunda solutionem suam adaptat nominibus distinctis in speciali ibi. Cum enim dicitur unus Deus, &c.] Et hæc pars habet quatuor partes. In prima determinat, quid significetur per unum, & plures. In secunda quid significetur per duo, & tres, ibi. Ita etiam, cum dicimus tres personas, &c.] Tertia quid significet

S. Bon. Lib. Primi,

discretus, & distinctus, ibi. Cum autem dicimus distinctæ sunt personæ, &c.] In quarta quid significant Trinitas, & trinitas. ibi. Cum uero dicitur Deus trinitus etc.]

Cum dicimus plures esse personas, &c.] Notandum, quod in diuinis recipimus unitatem, non singularitatem, nec solitudinem: quia singularitas excludit communicabilitatem, solitudo excludit pluralitatem, & nos ponimus unam essentiam in pluribus: ideo hoc non recipimus. Similiter notandum ex parte pluralitatis, quod recipimus illa quatuor, aliam unitatem, pluralitatem, discretionem, atque distinctionem; sed hæc quatuor contrario non recipimus, scilicet diuersitatem, multiplicitatem, diuisionem, & separationem. Ratio autem huius est, quia separatio supponit diuisionem, diuisio multiplicitatem, multiplicitas diuersitatem, diuersitas autem ponit formam, uel naturæ distinctionem. Et quia in diuinis est naturæ om-

G g nimodis

nimoda unitas: ideo cum non recipiat diuersitas, nec aliquod istorum quatuor. Eccontra, discretio supponit distinctionē, distinctio pluralitatem, pluralitas alietatem. Alietas autem non tantū attēditur, quantū ad formā: sed etiam quantum ad suppositum: quia sunt plures hypostases, ideo prædicta quatuor in diuinis recipiuntur. Distinctio autem nominum prædictorum hæc est. Nam de primis quatuor alietas, & pluralitas, important distinctionē a parte rei: sed distinctio, & discretio per comparisonem ad nostram cognitionem; sed alietas per modum substantiæ, pluralitas per modum quantitatis, quamuis non sit ibi uere quantitas. Distinctio autem, & discretio differunt, quia discretio dicitur in cōparatione ad usum: sed distinctio in cōparatione ad tactū. Alia autem quatuor dīuntur sic: quia diuersitas attenditur secundum substantiam, multiplicitas quantum ad ueram quantitatem. diuisio quædam ad positionē, siue ad discontinuationē, sed separatio quantum ad ubi. Vel aliter, diuersitas quantum ad principium intrinsecū, multiplicitas quantum ad numerum, diuisio quantum ad terminum, separatio uero attenditur quantum ad medium interiectū.

ARTICVLVS I.

QVÆSTIO I.

An nomen hoc, Vnus, positiuè uel priuatiuè dicatur in diuinis?

Intelligentiam eorum, quæ dicuntur in præfati Distin. est quæstio de termi-

nis numeralibus, qualiter accipiuntur in diuinis. Et circa hoc principaliter tria queruntur. Primo queritur de termino numerali & partitio, sicut est hoc nomen, unus. Secundo de termino simpliciter numerali, sicut est hoc nomen, tres. Tertio de nomine cōplectente utrumque, sicut hoc nomen, trinus. Et quantum ad primum duo queruntur. Primo queritur utrū hoc nomen Vnus dicatur positiuè, uel priuatiuè in diuinis. Secundo utrum dicatur secundum substantiam, uel secundum relationem.

Quod priuatiuè dicatur in omnibus, uidetur per eius rationem. Nam Philosophus dicit, quod unum est, quod non diuiditur; sed ista ratio data est per priuationem, igitur unum dicitur priuatiuè. Item. Commentator dicit super Metaphysicam, quod unum, & multa opponuntur sicut priuatio, & habitus: quia unum dicitur priuationem, multitudo dicitur habitum: quod si uerum est, unum non tantum in deo; sed in omnibus dicitur priuationem. Item. Hoc ipsum uerum; quia unum opponit ei quod est multa, aut ergo contradictorie, aut relatiue, aut cōtrarie, aut priuatiuè. Non cōtradicorie, hoc patet. Item nec relatiue; quia relatiua sunt simul, & unum dependet ab alio mutuo; sed unum non dependet a multis. Nec cōtrarie: quia unum cōtrariorū non est alterius principium. Sed unum est principium multorum, igitur per locū a diuisione, opponitur priuatiuè. Sed constat, quod multa dicitur positionem: igitur unum non dicitur nisi priuationem. Item. Quod in deo specialiter dicitur priuatiuè, uerum: quia unum quod dicitur positiuè, est priu-

10. Me
taphy.
9.

principium multitudinis, & quantitatatis: sed in deo nulla est omnino quantitas, igitur nec unum positiuè dicitur. Item. Hoc ipsum uidetur: quia si deus est positiuè unus, & lapis est unus, uerum igitur, quod lapis, & deus sunt duo: igitur deus, & creatura constituunt numerum. & si hoc, deus est pars numeri, quod supra improbatum est. Si dicis, quod non sequitur: quia unum non dicitur uniuoce. Illud certe nihil est, ut uerum: quia si aliquid ponit, cum illud est possit cōuenire creaturæ, ad minus analogice, & secundum analogiam attendat numeratio, ut cum dicitur humanitas, & albedo sunt duæ essentia: ergo hoc non soluit.

Contra. Ab eodem habet aliquid esse, & unum; quoniam forma, quod dat esse, dat esse distinctum: si igitur ens non dicitur priuatiuè: sed positiuè, pari ratione nec unum de aliquo dicitur priuatiuè. Item. Quod sonat in cōplementum, sonat in habitum, non priuationem; sed unum sonat in cōplementum: quia quanto aliquid perfectius, tanto magis accedit ad unitatem: igitur unum non priuatiuè dicitur. Item. Si unum est priuatiuum, constat, quod non nisi respectu multitudinis. Sed contra, nulla priuatio antecedit habitum naturalem: sed unum naturalem antecedit multa: igitur unum, non est priuatio. Item. Nulla priuatio cōstituit suum habitum, nec saluat in illo; sed unum saluatur in multis, & illa cōstituit: igitur non opponitur priuatio: igitur non accipitur priuatiuè.

RESOLVTIO.

Positiuè, nec aliquo modo priuatiuè. Quinimmo cum in diuinis sit omnino unum per formam, inibi tantum uerè & propriè positiuè dicitur.

RESP. Quod quorundam opinio

fuit, & Magistri principaliter, quod quicquid sit increaturis de hoc nomine, unum; in deo non dicitur positiuè: sed priuatiuè, ut dicitur in litera, & assumit auctoritatem ab Hilario. Quauis Hilarius non dicat expresse, nisi quod horum nominum usus in deo inuentus est magis causa priuandi, quam aliquid ponendi. Et ratio sua fuit: quia positiuè dictum, est principium quantitatis, & numeri, deus autem in se non habet quantitatem, nec in se est numerabilis, nec alii connumerabilis. Sed quauis hæc positio probabilis habeatur: tamen cōiter non tenetur. Et ratio huius est: quia cum unum multo cōpletius sit in deo, quam in creaturis, multo formalius ibi dicitur positiuè. Et rursus, cum omnis unitas ad primam unitatem reducat, & non est reductio habitus ad priuationem, necesse est, quod unum in deo aliquid ponat. Et propterea dicendum, quod est loqui de hoc nomine [unus] in creaturis, uel quantum ad rem intellectam, uel quantum ad rationem intelligendi. Si, n. loquamur quantum ad rationem intelligendi, sic dico, quod dicitur priuatiuè unum, & ratio eius præassignatur per priuationem diuisionis, siue multitudinis: & hoc est quia unum est primum, & prima non habet intelligi a nobis, & notificari nisi per posteriora, & inde est, quod priuatiuè dicitur unum, unitas in substantia, quantitate, & qualitate: & quia habet aliquid prius, per quod possit intelligi, dicitur positiuè, ut identitas, æqualitas, similitudo, & eorum opposita priuatiuè. Si autem loquamur quantum ad rem intellectam, sic unum habet respectum ad materiam, & habet respectum ad for-

mam. Ratione respectus ad materiam, est in se indiuinum, tamē potentia diuisibile: & quia potētia materialis se habet per modū priuationis, similiter & unū. Rōne respectus ad formā, q̄ dat esse distinctum, & limitatum, sic dicit positionem. Quoniam igit in deo est unum omnino s̄m formam, in creaturis attendit & s̄m formam, & s̄m materiam, hinc est, q̄ solum in deo positue, in creaturis uero aliquando accipit positue, aliquando priuatiue, & secundum rem.

AD ILLVD, qđ obicitur primo, qđ diffinitur, siue notificatur priuatiue: patet responsio; quia s̄m rationem sui nominis, eo qđ primum, sic debet notificari. AD ILLVD, quod obicitur secūdo, quod opponitur ut priuatio, Dicendum, qđ [unum] p̄ respectū ad numerū accipit priuatiue, & sic accipit Commentator. Per respectum ad formam, contrarie accipitur s̄m qđ multitudo formaliter accipitur. Per respectum ad actum consequentem, qui est mēsurare, accipitur relatiue, & secundum genus relatiuorum, i quo unum non dependet ab altero, sicut patet in scientia, & scibili: & sic diuersę super hoc opiniones sunt uerę. AD ILLVD, qđ obicitur, qđ in deo non est principū numerandi, &c. Dicēdū, qđ unū, dicit priuationem multitudinis s̄m ḡnalem noīs rationē: sed illa priuatio, & si noīs tenus est priuatio, tñ realiter est positio: quia quanto magis est priuatio diuisionis in aliquo; tanto illud est completius, & perfectius; cum igitur in deo sit perfectissima unitas, ibi accipitur s̄m omni-

modam priuationem multitudinis: hoc autē modo dicitur unū quod non habet actu multitudinem; nec est in potentia ad multitudinem, neque per diffinitionē, neq; per aggregationē. Hoc autē unum est perfectissimum, & summum, & infinitum, & illud non est in potentia ad numerum, hoc non est alii cōnumerable, & hoc mō est in solo deo. Et sic patet, qđ dicit deus unus positue, & quomodo differat unitas eius a creatura. QVOD igitur obicitur quod unum est principium multitudinis. Dicendum, qđ uerum est i unitate creata: sed non est uerum in unitate perfecta, & increata. Dico principium intra se sicut pars. Vnde non est uerum si dicatur; deus, & creatura sunt duo, aut hoc improprie dictum est, & duo, cadit a ratione numeri, s̄m rem. Aut si dicat numerum, hoc est solum a parte intelligentis, quia cum intelligit diuersa, & distincta, accipit sub ratione numeri, sicut cū intelligit intellectus noster, cōcernit tempus.

QVÆSTIO II.

An, Vnus, si secundum substantiam, uel secundum relationem dicatur in diuinis?

VT RVM, Vnus, dicatur secundum substantiam, an secundum relationem. Quod secundum substantiam, uidetur: quia ens, & unum conuertuntur; sicut uult Philosophus, & Boetius: sed ens dicitur secundum substantiam, igitur & unum. ITEM. Hęc conceditur: pater, & filius, & spiritus s. sunt unus deus; sed si sunt unus deus, cum deus, non diminuat de ratione unius; ergo sunt unus,

Arist. 4
Met. 3.
& 10.
met. 3.
Boeth. 1.
Libello
de Hlib.

doma- unis. Sed nihil dicitur in sum-
dib. siue ma de tribus singulariter, qđ nō
de un. dicatur substantialiter, igit, &c.
tate & Si dicatur, qđ qñ adiectiue tene-
uno. tur, tunc non dē substantialiter.

Contra. eadē est significatio termini qñ tenetur substantiue, & qñ tenetur adiectiue. ITEM. cū substantiatur in neutro ḡne, dicitur substantialiter, cū igitur eadem sit significatio termini in masculino, & in neutro, cū eadē sit impositio: igitur dicitur substantialiter in masculino. PRAETEREA, alia noīa in masculino dñr substantialiter, ut hoc nomē, æternus. Vnde in Symbolo. Nō tres æterni, sed unus æternus: similiter ergo unus. ITEM. cum dicitur, pater est unus, aut tenetur substantialiter, aut notionaliter. Si substantialiter, habeo propositum. Si notionaliter sed pater habet duas notiones: igit non debet unus dici, sed duo.

ITEM, notio & proprietates sunt idem: igitur cum proprietates dicatur, qđ conuenit uni soli, nulla notio pōt dici de trib. sed hoc nomē unus p̄dicat de qualibet p̄sona, igit nō dicit notionem

CONTRA. Regula est superioris habitus. dist. 22. omne quod p̄dicat substantiam, uel essentialiā, dicitur de tribus singulariter in summa: sed hoc non conuenit huic nomini, unus: igitur &c. ITEM. Nihil pertinens ad essentialiā, siue substantiam multiplicatur, siue plurificatur: sed hoc qđ est Vnus plurificat, quia pater est unus, & filius est unus, & sunt duo: quia unus, & unus, ergo &c. ITEM. idem est esse unum, & esse distinctum; sed cum dicitur, pater est distin-

ctus, hoc quod est distinctus nō dicitur substantialiter, igitur nec hoc, qđ est, unus. ITEM. respectu cuiuscunque termini, est dicere [alium] in diuinis, ille terminus dicit relationem: unde non dē alius deus; sed respectu eius, qđ est [unus] est dicere alium. Nam pater est unus, & filius est alius: ergo &c.

RESOLVTIO.

Et secundum substantiam, et secundum relationem. Secundum substantiam quidem, si cum essentiali concipiatur: secundum relationem uero, si cū persona intelligatur

RESP. dicēdū qđ cū rō unitatis sit ratio distinctionis cū in diuisione: in diuinis aut ponamus essentialiā distinctam ab aliis essentialiis per seipsam, & personā distingui ab aliis per proprietatem, necesse est etiam in diuinis ponere & unitatem essentialē, & personalem. Qm̄ igitur persona non est aliud ab essentiali; unitas essentiali, & personæ non sunt duæ unitates secundū rē: sed una, ratione differens: ideo unitas de hac & illa nō dē equiuocē: qm̄ nec illi, nec isti imponitur specialiter. Quia ergo cōcretū non accipit sp̄alem significationē ab abstracto, hoc nomen [unus] importat in diuinis unitatē essentialē, & personalem: & cū adiectiue tenet, indifferēter importat utrāq; , determinat aut per adiunctum; cum n. addit termino essentiali, importat essentialē: cū addit termino notionali importat personalem: cū aut substantiua, necesse ē, qđ seipso determinet. Et iō cū neutro ḡne importat, qđ dicit sub indistōne, i neutro cōueniēter attributū ē, siue

LIBRI PRIMII
appropriatū unitati essentiali.
In masculino uero, quia importat
distinctionem, & suppositum
certum, & quia dicit rationem
producentis, appropriatum est
unitati personali.

Et id patet, quod sic non accipitur
ut ens, neque; ut conuertibile cum
eo: sed solum in neutro. PATET
etiam secundum quod ibi est fallacia figu-
ræ dictionis ex communicatio-
ne istius termini, unus. Quāuis
enim non uarietur significatio
per substantiationem, neque
per generis diuersitatem, potest
tamen nihilominus diuersifica-
ri modus supponendi, maxime
si usus hoc facit, & ratio sit con-
ueniens usui.

AD ILLUD quod obicitur, quod
æternus dicitur essentialiter, pa-
tet responsio, quia æternitas di-
citur solum essentialiter: sed
unitas personaliter. Aliqui tamen
dicunt, quod hoc est in hoc
nomine, unus: quia est nomen
partitiuum, & habens in se arti-
culum. AD ILLUD, quod obii-
citur, aut prædicat notionem, &c.
Dicendum, quod prædicat no-
tionem: sed attendendum, quod
non quācunque, sed personale,
quæ facit esse unum, & illa est
una in qualibet persona. AD
ILLUD, quod obicitur, notio
dicitur de uno, Dicendum, quod
est significare notionem sub ra-
tione propria, ut per hoc nomē,
paternitas. Et communiter, ut
per hoc nomen relatio, notio,
unitas, & proprietas, quæ idem
dicunt sub rationibus diuersis:
sensus est enim persona una. i.
unica personali proprietate in
se indistincta, & ab aliis di-
stincta.

LIBRI PRIMII
ARTICVLVS II.

QUESTIO I.

An nomina pure numeralia
positiue, uel priuatiue
dicantur in di-
uinis.

SECUNDO princi-
paliter quæritur de
nominibus pure nu-
meralibus, ut sunt
duo, & tres, &c. Et circa hoc si-
militer quærentur duo. Primo
utrum dicantur positiue, aut pri-
uatiue. Secundo, utrum dicantur
secundum substantiā, aut secundum relationē.

QUOD dicantur priuatiue so-
lum, uidetur auctoritate
Magistri, qui dicit, quod horū
usus magis est inductus causa
priuandi, quam ponendi: & ui-
detur per auctoritates aliorum
firmari auctoritas Magistri. Di-
cit enim Boetius in lib. de Tri-
nitatis, quod illud uere est unū, in quo nul-
lus est numerus; sed in diuinis
[unum] est uerissime: igitur in
diuinis non est numerus: ergo
isti termini in diuinis aut falso
dicuntur, aut non prædicant nu-
merum. Sed non dicunt aliud
quam numerum, si aliquid po-
nunt, igitur &c. ITEM, isid. di-
cit. Numerus uirtus est mem-
bris, id est diuisionis secundum
ethymologiam: sed in deo non
cedit diuisio: ergo numerus,
igitur idem quod prius. ITEM.
Dicit Philosophus, quod numerus est
multitudo mensurata per unū,
sed in deo non cedit mensura-
tio, cum ipse sit immensus, igi-
tur &c. ITEM, uidetur hoc per
rationem. A quocunque remouetur
genus, & species: sed genus quā-
titatis remouetur a deo: ergo &c.

Item,

DISTINCTIO XXIII.

236

ITEM, in quocunque est genus
necesse est ponere aliquam spe-
ciem, igitur si numerus est in
deo, uel ibi est trinarus, uel bi-
narius, uel aliquis aliorum. Sed
sancti omnes species negant, igi-
tur & genus, igitur idē quod prius.

CONTRA. Si tantum priuati-
ue, tres, diceretur: quia non sunt
unus, uel duo: tunc igitur pari-
ratione posset dici chimere sunt
tres, quia non sunt una, uel due:
sed illud non dicitur igitur &c.
ITEM, quod dicat numerum, ui-
detur. Eusebius dicit, In diuinis
est numerus: sed non ordo. Sed
si est ibi numerus, tunc contin-
git illum significare: & si hoc:
ergo positiue tenentur dictio-
nes, quæ illum significant. ITEM.
Bernardus Si una est essentia, &
tres personæ, quis numerum ne-
get? quod nullus, igitur &c. ITEM.
hoc ipsum uidetur ratione: quia di-
cretæ quantitas est maioris ab-
stractionis, quam continua: igi-
tur discretio magis quam dura-
tio. Sed nomen dicens in diui-
nis durationem, dicitur positi-
ue, ut æternus: igitur & nomen
dicens discretionem ITEM, in
quocunque est ponere speciem
positiue est ponere genus: sed
in deo est ponere trinitatem,
igitur & pluralitatem.

RESOLUTIO.

Nedum priuatiue, sed & positiue:
quicquid dicat Magister.

RESP. Ad prædictorum intelli-
gentia notandum, quod positio Ma-
gistri fuit, quod hominū nomina
numeralia non ponerent aliqd
in diuinis: sed priuarent: sicut
patet in litera. Et ratio huius po-
sitionis fuit, quia hominū nomina si
aliquid ponunt, utique numerū

ponunt: sed numerum (dicitur)
non esse ponendum in diuinis,
& ideo dicit, & auctoritate san-
ctorum confirmat. Cum enim
in diuinis non sit diuisio & se-
paratio: non sit etiam aggrega-
tio, non sit etiam mensuratio,
& numerus separationem im-
portat antecedenter: & aggrega-
tionem & mensurationē con-
sequenter: numerus in diuinis
non est ponendus: ideo etiam
dictiones numerales in diuinis
non dicunt aliquid: sed magis
priuant, maiorem. scilicet numerum
& minorem. Sed nec positio,
nec ratio positionis uidetur es-
se conueniens, si interius atten-
datur. Positio enim destruit se-
ipsam. Ponit enim, quod nomi-
na designant pluralitatem di-
cantur priuatiue, similiter &
nomina significatiua unitatem:
& si hoc, sic inuicem opponun-
tur, ut utrumque sit priuatio
alterius, erit ibi circulatio in
notificando: & si utrumque al-
terius priuatio est, cum priuatio
non sit priuationis sed habitus,
utrumque aliquid ponit: & ita si
dicitur priuatiue, dicitur positiue, &
sic positio non est conueniens.
Ratio similiter positionis non
est conuenienter assumpta. Nam
numerus importat distinctio-
nem, & super hoc compositio-
nem aggregationis, & quamuis
in diuinis non sit aggregatio,
nihilominus est distinctio: ideo
numerus non simpliciter remo-
uendus est a diuinis, sed nume-
rus talis: & Magister omnino
remouet, ideo in positione sua
defecit. Et in illo articulo com-
muniter non tenetur a Magi-
stris Parisi. Concedendū igitur

quod

quod huiusmodi nota dicitur positivae, sicut probant rationes ad hoc inducuntur: & concedendum, quod in divinis aliquo modo est numerus, aliquo modo non. Nam secundum quod dicitur distinctio nem personalem secundum originem, sic dicendum est numerum esse in divinis: secundum autem quod aggregationem, & divisionem substantialem dicitur, non est ponendus numerus in divinis.

Ex his patent obiecta. Nam rationes ad primam partem procedunt de numero, secundum eam acceptionem, qua sumitur in istis inferioribus quantum ad conditiones praedictas. Unde in sensu suo verum concludunt quod ibi non est numerus. SIMILITER rationes ad partem oppositam procedunt secundum quod numerus distinctionem certam importat, & hoc quidem est ponere in divinis, & id eo verum concludunt in suo sensu. Unde in divinis negandum est esse numerum simpliciter, sed concedendum est numerum esse personarum. AD ILLUD tamen quod obicitur de quantitate continua, & specie numeri: dicendum, quod nec quantitas continua est in deo quia aeternitas non est quantitas, nec trinitas est species numeri.

QVAESTIO. II.

An item nomina haec numeralia secundum substantiam, vel secundum relationem in divinis dicantur.

VERVM praedicta nomina dicantur in divinis secundum substantiam, aut secundum relationem. Et quod secundum substantiam videtur. Quia sicut dicit Boetius, & Augustinus.

Quantitas in substantiam transit: sed numerus, quantitatem dicitur: ergo transit in substantiam: ergo dictiones numeralium substantiam dicitur. ITEM. omne nomen, quod dicitur ad se, dicitur substantiam: sed duo, & tres, est nomen, quod dicitur ad se, non ad aliud, ergo dicuntur, secundum substantiam. ITEM. cum dicitur pater, & filius, & sic sunt hoc, quod est Tres, aut dicitur notionaliter, aut essentialiter. Non notionaliter: quia nulla est notio quae communiter dicitur de tribus: igitur dicitur essentialiter. ITEM. notiones sunt quinque, sed si termini numerales important pluralitatem notionum, igitur erit numerus quinquarius in divinis: igitur non tres: sed quinque sunt: sed hoc est falsum, igitur non dicitur notionaliter, sed dicitur essentialiter, siue substantialiter.

CONTRA. Omne nomen pertinens ad substantiam non dicitur pluraliter: sed singulariter: sed tres tantum dicitur pluraliter: ergo nullo modo dicitur substantiam: ergo dicitur substantiam relationem. ITEM. omne nomen substantiale praedicatur de quolibet persona: sed tres de nulla persona praedicatur: ergo &c. ITEM, si hoc nomen, tres, substantiam dicitur: ergo licet addere terminum substantialem, igitur possumus dicere, tres deos, vel tres substantias: quorum utrumque est contra fidem.

RESOLUTIO.

Secundum relationem: sed unae notiones important.

RESP. Dicendum, quod aliqui voluerunt dicere, quod huiusmodi termini numerales nihil aliud

aliud dicant in deo, quam hoc nomen, personae, pluraliter. Unde si dicatur, personae sunt tres, idem subiicitur, & praedicatur, & ratio & modus intelligendi hic est, quia si ponerentur formae esse ab aeterno (sicut imponitur Platoni, quod posuit) tunc plures essent, & in aliquo certo numero: sed numerus ille, nec esset proprietas, nec passio consequens, sed ipsae formae numerales: & per hunc modum dicere, tres, in divinis non est dicere nisi tres personas. Sed illud non oportet dicere, quoniam si idem esset omnino, tunc videretur esse negatio, si dicerentur, tres personae, una persona: & videretur non plus dici, cum dicitur, tres sunt personae, & personae sunt personae. ET PROPTER hoc alius modus dicendi est, quod huiusmodi termini numerales dicitur substantiam relationem, & important notiones: & hoc patet, quia in divinis important distinctionem, distinctio autem est a proprietatibus. Unde, tres, importat proprietatem trium personarum in coactione. Notio autem in quantum convenit soli Deo, dicitur esse se proprietas: in quantum vero ab alio distinguitur: dicitur esse unitas. Unde dicuntur personae tres, tribus proprietatibus distinctae. Et si tu quaeris, quid dicitur quod dicitur tres notiones, dicendum, quod seipsis distinguunt proprietates, ideo non dicit nisi notiones ipsas:

AD ILLUD igitur quod obicitur, quod quantitas transit in substantiam, dicendum, quod numerus in creaturis est quantitas, sed in deo dicitur relationem: & hoc patet sic. Distinctio in creaturis est

per alicuius proprietatis, vel qualitatis appositionem, & ita per additionem: ubi autem additio, ibi limitatio, ubi limitatio, ibi unius ab alio divisio: & ubi haec sunt, ibi aggregatio diversorum, & mensuratio: & quia quantitatis est mensurare, ad distinctionem in inferioribus sequitur numerus, & est modus essendi consequens materiam cum forma. In divinis autem est distinctio per originem, non per additionem alicuius: & ideo nulla additio, nulla limitatio: & ubi hoc non est, nec mensuratio, & ideo nec quantitas, sed ubi origo, ibi habitudo & relatio, & ideo in divinis numerus non dicitur quantitate: sed magis relationem: sed quoniam relatio non transit in substantiam, igitur nec termini numerales. AD ILLUD, quod obicitur, quod dicitur ad se: dicendum, quod nomen dici ad aliud, potest esse dupliciter. Uno modo intra, vel extra: vel implicite, vel explicite. Et illud nomen substantialiter dicitur, quod non dicitur ad aliud, nec intra nec extra, nec implicite nec explicite. Sed terminus numeralis dicitur relationem ad aliquid intra, quia importat distinctionem numeralium, & implicat relationem. AD ILLUD, quod obicitur. Nulla notio dicitur de tribus. Dicendum, quod verum est nulla notio determinata, sed commune ad notiones substantiam rationem dicitur de tribus, ut hoc nomen, relatus, & hoc nomen, distinctus, & alia nomina consimilia. AD ILLUD, quod obicitur, quod notiones sunt quinque, dicendum, quod [tres] non quascumque notiones importat: sed solum personales. Illa, n. notio quae facit illam personam esse personam, & ab omnibus distinctam: illa dicitur unitas personae in quantum dat esse distinctum: & illa

notio

Boetius
in libr.
de Tri.
Apg. 7
de Tri.
capit. 1

municabilis tribus, & qm̄ hæc unitas est essentialis, ideo importat unitatem essentialem: & hæc quidem ethymologia absque dubio habet ueritatem. Sed prima non uidetur habere ueritatem. Nam cum eandem significationem habeat, trinus & trinitas, si illa est ethymologia, trinitas unitas ter, tunc trinus diceretur unus ter. Hoc autem modo non potest dici de Deo, uide licet ter unus, cum tamen dicatur trinus. Propter, quod dicendum, qd̄ huiusmodi nomina important unitatem formalem siue essentialis, cum pluralitate suppositorum: & ideo habent quodammodo naturam termini substantialis in hoc, quod dñr de tribus singulariter: & termini numeralis in hoc, quod dicuntur de nullo per se.

AD ILLUD, q̄ obicitur, q̄ sola unitas personæ est pluralis. Dicendum, q̄ trinitas non importat pluralitatem circa unitatem

in recto, sed solum in obliquo, q̄ sit triū, uel in tribus & hoc est essentialis. AD ILLUD, qd̄ obicitur, q̄ unitas essentialis predicatur de patre. Dicendum, q̄ uerū est, sed non rōne hæc, quia plures in ea conueniunt: sicut animal predicatur de hoīe non ea rōne qua diuersa specie in eo conueniunt: & quia trinitas importat illam unitatem ut in pluribus: ideo &c. AD ILLUD, qd̄ obicitur, q̄ non dicitur essentia trina neq; trinitas trina. Dicendum, q̄ hoc nomen Trinus importat unitatem ut in cōcreatione, & ita inherens pluribus. Et ideo de eo solo dicitur, q̄ importat unitatem ut in cōcreatione; ut hoc nomen Deus, quod quidē supponit personas, & q̄ tale est hoc nomen Deus, ideo conceditur, Deus est trinus, nec deitas est trina: quia deitas non supponit personam similiter: nec hoc nomen Trinitas, & sic patent obiecta.

DISTINCTIO XXV.

Quid significat nomen hoc Persona.

Reterea considerandum est, cum hoc nomē, Persona (ut prædictum est) secundū substantiā dicatur, quæ sit intelligētia dicti, cum pluraliter profertur, tres personæ, uel duæ personæ: & cū dicitur,

Alia est persona patris, alia est persona filij, alia est persona S.S. Sic enim in his locutionibus personæ uocabulum essentialis intelligentiam facit, plures essentias confiteri uidemur, & ita plures deos. Si uero essentialis significationem ibi non tenet, alia est huius nominis rō, cum dicitur, Pater est persona, uel filius est persona: uel alia cum dicitur pater & filius & spiritus sanctus sanctus sunt tres personæ: & cum dicitur, Alia est persona patris, alia filij, & huiusmodi.

Quod

Quod cum dicitur pater est persona, filius est persona, spiritus sanctus est persona: uel pater & filius, & Spiritus Sanctus, sunt tres personæ: secundum essentialiam dici uideatur.

Persona enim, ut supra ait Aug. ad se dicitur, & idem est Deo esse personam quod esse: sicut idem est ei esse, quod Deum esse. Unde manifeste colligitur, quod essentialiam diuinam predicamus, dicentes, Pater est persona, filius est persona, spiritus sanctus est persona, id est, essentialis diuina: & omnino unum & idē significatur nomine persona. i. essentialis diuina, cum dicitur, pater est persona, & filius est persona, quod significatur nomine Dei, cum dicitur, pater est Deus, filius est Deus. Ita etiam idē significatur, cum dicitur, Deus est Deus, & Deus est persona. Vtroq; n. nomine essentialis diuina intelligitur, quia utrunq; secundū substantiā dicitur. Cum uero dicitur, pater & filius & spiritus sanctus sunt tres personæ, quid nomine personæ significamus? an essentialiam? hoc enim uidetur, si supra posita uerba Aug. diligēter scrutemur. Supra enim dixit, quod ideo tres personæ dicimus, quia id quod persona est commune est tribus. Et item, quia pater est persona, & filius est persona, & S.S. est persona, ideo tres personæ dicuntur. Videtur ergo eandē tenere significationem hoc nomen, persona, cum dicitur, tres personæ, quam habet, cum dicitur, pater est persona, filius est persona, S.S. est persona. Quia ut ostendit Aug. hoc dicitur, id est, tres personæ, propter illud, quia id quod persona est, est commune eis. Id ergo quod commune est eis, id est, patri & filio & spiritui sancto, uidetur significari nomine personæ, cum dicitur, tres personæ.

Alia ostensio, etiam cum pluraliter profertur.

Aliter etiā uidetur posse ostendi, quod ibi nomine personæ significetur essentialis, cum dicitur, tres personæ. Ut enim supra dixit August. Ea necessitate dicimus tres personas, ut responderemus quærentibus quid tres, uel quid tria. Cū ergo quæritur quid tres, uel quid tria, conuenienter respondetur, cum dicitur, tres personæ. At cum quæritur, quid tres uel quid tria, per quid de essentiali quæritur. Non enim

essentia

inuenitur quid illi tres sint, nisi essentia. Si ergo quaestioni recte respondemus, oportet ut respondendo, essentiam significemus: alioquin non ostendemus quid tres sint. Si vero respondentes essentiam significamus, ipsam essentiam personae nomine intelligimus, cum dicitur, tres personae.

Opinio quorundam ad hæc.

Lib. 7. 4 Quibusdam videtur quod nomine personae significetur
Tri. c. 4 essentia cum dicitur, tres personae, propterea quia Aug. dicit ideo dici tres personas, quia commune est eis id quod est persona: ut sit talis intelligentia, Pater & filius & spiritus sanctus sunt tres personae, id est, sunt tres id habentes commune, quod est persona, id est, tres sunt quorum quisque est persona, id est, essentia. Sed quomodo iuxta hanc intelligentiam diceretur, alia est persona patris, alia filii? Et hoc etiam ita volunt intelligere, scilicet alius est pater, & alius est filius, id tamen cōe habentes quod est persona. Et hoc confirmant Auctoritate Aug. qui in 7. Lib. de Tri. ait. Tres personae eiusdem essentiae, vel tres personae vnā essentiam dicimus. Tres autem personae ex eadem essentia non dicimus: quasi aliud ibi sit quod essentia est, aliud quod persona est. Hac auctoritate & praemissis conantur asserere in praedictis locutionibus nomen personae essentiam significare.

Cap. 1. Sed quid respondebunt ad id quod ipse Aug. in Lib. de fide ad Petrū dicit. s. quod alius est pater in persona siue personaliter, alius personaliter filius, alius personaliter S. S. Quomodo enim alius personaliter pater, alius personaliter filius, alius personaliter S. S. si in esse personam omnino conueniunt, id est, si persona essentiae tantum intelligentiam facit? Ideo non nobis; videtur aliter hoc posse dici congruentius iuxta catholicorum doctorum auctoritates.

Quod hoc nomen, persona, tripliciter in Trinitate accipitur.

**In me-
dio lib.** Sciendum est igitur, quod hoc nomē Persona multiplicem intelligentiam facit, nō vnā tantū. Et ut Hilar. ait in Lib. 4. de Trin. Intelligentia dictorum ex causis est assumenda dicendi, quia nō sermoni res, sed rei sermo subiectus est. Discernentes ergo dicendi causas huius nomē. s. persona, significationem

distin-

distinguiamus dicentes, quod hoc nomē. s. persona, proprie secundum substantiam dicitur, & essentiam significat, sicut supra ostendit Aug. cum dicitur Deus est persona, pater est persona. Quadam tamen necessitate (ut supra dixit August.) translatum est hoc nomen, ut pluraliter diceretur tres personae, cum quaereretur, quid tres, vel quid tria: ubi non significat essentiam, id est, naturam diuinam, quae communis est tribus personis, sed subsistentias vel hypostases secundum Græcos. Græci quippe (ut supra dicit Aug.) aliter accipiunt substantiam, id est, hypostasim, aliter nos. Nos enim substantiam dicimus essentiam siue naturam. Personas autem dicimus, (sicut illi dicunt) substantias, id est, hypostases. Si ergo nos ita accipimus personas, ut illi accipiunt substantias vel hypostases, at illi aliter accipiunt hypostases, quam nos substantiam: aliter ergo nos accipimus personas, quam substantiam. Cum ergo dicimus tres personas, non ibi personae nomine essentiam significamus. Quid ergo dicimus? Dicimus, quia tres personae sunt, id est, tres substantiae, scilicet tres entes: pro quo Græci dicunt tres hypostases.

Ostendit verba Aug. conuenire huic sententiae.

Et hic sensus adiunatur ex verbis Aug. praemissis, si interius intelligentur. Quia enim pater est persona, id est, essentia, & filius persona, & spiritus sanctus persona: ideo dicuntur tres personae, tres subsistentiae, tres entes. Non enim possunt dici tres subsistentiae, vel entes, nisi singulus eorum esset persona, id est, essentia. Quia ergo eis commune est id quod est persona, id est, essentia: ideo recte dicuntur tres personae, id est, subsistentiae, uel subsistentes: ut sicut essentia, quae est eis communis, verè ac proprie est: ita illi tres verè ac proprie subsistentiae, uel entes intelligentur. Ideoque August. causas dictorum discernens, dicit tres personas esse vnā essentiam, uel eiusdem essentiae, non ex eadem essentia: ne aliud intelligatur ibi esse persona, aliud essentia. Tres enim personae, id est, subsistentiae, vna sunt essentia, & vnus essentia, non autem sunt vna persona, vel vnus persona: licet persona secundum substantiam dicatur aliquando. Nam se hoc diceretur, confusio fieret in personis.

Respon-

Responsio ad superiores opinantes.

Ad hoc autem quod illi dicunt, cum quæritur, quid tres, vel tria, de essentia quæritur, quia non inuenitur quid illi tres sint nisi essentia: per hoc volentes non inducere ut nomine personæ essentiam intelligamus, cum respondemus tres personas: ita dicimus. Indubitabiliter verum est, quia non inuenitur unum aliquid quod illi tres sint nisi essentia. Vnde enim sunt illi tres, id est, essentia diuina. Vnde ueritas ait,

10. 10. Ego & pater unum sumus. Veruntamen cum quæritur, quid tres vel quid tria, nõ de essentia quæritur, nec ibi quid ad essentiam refertur. Sed cū fides catholica tres esse profiteretur, sicut Ioannes in epistola canonica ait, Tres sunt qui testimonium perhibet in celo: quærebatur quid illi tres essent, id est, an essent tres res, & quæ tres res, & quo nomine illæ tres res significarentur. Et ideo loquendi necessitate inuentum est hoc nomen (persona) ad respondendum, ut dictum est, tres personæ.

Quid tres res, & quid una res hic dicatur.

Non autem te moueat, quod dicimus, tres res. Non enim hoc dicentes diuersarum rerum numerum ponimus in Trinitate, sed ita tres res dicimus, ut easdem esse unam quandam summam rem confiteamur. Vnde Aug. in 1. lib. de doct. Christiana sic ait, Res quibus fruendum est, nos beatos faciunt, Res ergo quibus fruendum est, sunt pater & filius & spiritus sanctus. Eademque Trinitas una quadam summa res est, cõisq; fruentibus ea, si tamen res, & non rerum omnium causa sit. Non enim facile potest inueniri nomen, quod tantæ excellentiæ conueniant: nisi quod melius dicitur, Trinitas hæc unus Deus. Sicut ergo tres res dicuntur, & hæc sunt una res: ita tres substantiæ dicuntur, & hæc sunt una essentia. Ecce ostensum est quæ sit intelligentia huius nominis, persona, cum dicimus tres personas.

Ex quo sensu dicatur, alia est persona patris, alia filij, alia Spiritus Sancti.

Nunc incipiamus, utrum secundum eandem rationem, & causam dicatur, alia est persona patris, alia filij, alia spiritus sancti. Quod utiq; sane intelligi potest: ut sit sensus talis,

Alia

Alia est substantia vel hypostasis patris, alia substantia filij, alia substantia Spiritus Sancti. Et alia substantia pater, alia filius, alia Spiritus Sanctus.

Quomodo hæc intelligantur, alius in persona pater, alius filius, alius spiritus sanctus.

Deinde quæritur, utrum secundum eandem rationem accipiatur cum dicitur, Alius est pater in persona, alius in persona filius, alius in persona Spiritus Sanctus: siue, alius personaliter pater, alius personaliter filius, alius personaliter Spiritus Sanctus. Ad quod dicimus: quia etsi possit eodem modo accipi: congruentius tamen ex ratione dicti alia uariatur intelligentia, ut hic personæ nomine proprietates personæ intelligatur, ut sit sensus talis, Alius est in persona uel personaliter pater, id est, proprietate sua pater alius est quam filius, & filius proprietate sua alius quam pater: paternali enim proprietate distinguitur hypostasis patris, ab hypostasi filij, & hypostasis filij filiali proprietate discernitur a patre, & Spiritus Sanctus ab utroque processibili proprietate distinguitur.

Quomodo secundum hunc modum etiam in prædictis locutionibus potest accipi.

Hoc etiam modo sane potest accipi persona in præmissis locutionibus cum dicitur, alia est persona patris, alia filij, id est, alia est proprietates: qua pater est pater: alia qua filius est filius: alia qua Spiritus Sanctus est Spiritus Sanctus. Ita etiam nomine personæ quidam proprietates intelligere uolunt, cum dicuntur tres personæ: sed melius est ut substantias uel hypostases intelligamus, cum dicimus tres personas. Ex prædictis colligitur, quod nomen personæ in Tri. triplicem tenet rationem. Est enim ubi facit intelligentiam essentiae, & est ubi facit intelligentiam hypostasis, & est ubi facit intelligentiam proprietatis.

Auctoritatibus comprobatur quod dixit.

Quod autem secundum substantiam dicatur, & essentiam aliquando significet, supra ex dictis Aug. aperte ostendimus. Quod uero pro hypostasi atq; proprietate accipiatur, ex auctoritatibus sanctorum ostendi oportet, ne coniecturis

nostris aliquid ausi dicere videamur. De hoc Hier. in expositione fidei catholice ad Damasum ita ait, Non est prorsus aliquis in Trinitate gradus, nihilque quod inferius superiusue dici possit; sed tota diuinitas sui perfectione equalis est, ut exceptis vocabulis, quæ proprietatem indicant personarum, quicquid de una persona dicitur, de tribus possit dignissime intelligi. Atque ut confutantes Arrium, vnam eandemque Trinit. dicimus esse essentiam uel substantiam, & Deum unum in tribus personis fateamur: ita etiam impietatem Sabellij declinantes, tres personas expressas sub proprietate distinguimus: non ipsum sibi patrem, ipsum sibi filium, ipsum sibi spiritum sanctum esse dicentes; sed aliam patris, aliam filij, aliam spiritus sancti esse personam. Non enim nomina tantummodo; sed etiam nominum proprietates, id est, personas, vel (ut Græci exprimunt) hypostases, id est, substantias confitemur. Nec pater filij, uel spiritus sancti personam aliquando excludit. Nec filius, uel spiritus sanctus patri nomen, personamque recipit; sed pater semper pater, & filius semper filius, & spiritus sanctus semper spiritus sanctus. Itaque substantia vnum sunt; sed personis ac nominibus distinguuntur, Ecce hic aperte dicit Hieron. proprietates esse personas, & personas esse substantias. Unde manifestum fit quod diximus, scilicet personæ nomine significari & hypostasim & proprietatem, Ioannes etiam Damascenus personas dicit esse hypostases, & eas dicit entes, ita inquit, In deitate vnam naturam confitemur, & tres hypostases secundum ueritatem entes. i. personas.

SUPRA respondit Magister quid significatur per terminum numeralem cū dicitur, tres personas, hic subdit quid significetur per istum terminum Persona. Et diuiditur hæc pars in duas. In prima quaerit & opponit. In secunda soluit, ibi, Quibusdam uideatur, quod nomine persone, &c.] Prima pars habet tres partes. In prima mouet dubitationem, in secunda opponit per

auctoritatem Aug. ostendens, quod dicitur secundum substantiam, ibi, Persona enim, ut supra. Aug. &c.] Tertio opponit per rationem, ibi, Aliter etiam uidetur posse ostendi. &c.] Similiter secunda pars, in qua soluit; diuiditur in duas. In prima soluit sicut opinione aliorum, qui dicunt; quod persona accipitur sicut essentiam, tamen relatam ad suppositum. In secunda soluit sicut opinionem suam per distinctionem, ibi, Secundum est

igitur

igitur, quod hoc nomen, persona, &c.] Et hæc pars diuiditur in duas. In prima parte ostendit quomodo accipitur hoc nomen, persona in plurali. Secundo quomodo accipitur in singulari, cum dicitur alius est pater, alius est filius, ibi, Nunc inspicimus, utrum secundum eandem rationem &c.] Prima pars habet tres partes. In prima ponit distinctionem, per quam soluit. In secunda confirmat per auctoritatem Aug. ibi, Et hic sensus adiunatur ex uerbis, &c.] In tertia ad obiectionem respondet ibi, Ad hoc auertit, quod illi dicunt, &c.] Similiter sequens pars habet tres partes. In prima determinat quomodo accipitur persona, cum dicitur alia est persona patris. Secundo, quo modo accipitur, cum dicitur, Alius est pater in persona. Tertio hoc confirmat auctoritatibus. Primum facit ibi, Nunc inspicimus &c.] Secundum ibi, Deinde quaeritur, utrum secundum rationem, &c.] Tertium ibi, Quod autem secundum substantiam dicatur, &c.]

Dub. 1. Tres persona, id est substantia, &c.] Contrarium dicit Boetius in Li. de duabus naturis & una persona Christi: assignans diuinitatem inter subsistere, & substantiare. Quod subsistit illud, quod indiget alio, quod sit. Substat uero quod subiectum alius, ut esse ualeat, subministrat. Videtur ergo quod subsistere sit idem quod essentia: ergo nullo modo potest dici, quod sint plures substantia. Respon. Dicendum, quod Boetius accipit ibi hoc nomen Substantia secundum Marcum Tullium, prout accipit significationem secundum actum sub-

sistendi, siue per se standi, & sic tantum una est substantia. Sed nunc Doctores scripturæ accipiunt prout magis importat respectum ad proprietatem, cui subest, & sic plurificatur. Ratio autem huius est communis usus. Quia accipiunt substantiam per naturam reuersionem per supposito magis uoluerunt accipere substantiam.

Tres personas esse unam essentiam, &c.] Videtur hoc falsum: **Dub. 2.** quia pater generat filium de sua substantia, & spirat spiritum sanctum: ergo uidetur, quod omnes personæ sint eadem substantia. Item. Quaeritur quare non conceditur ista, quod personæ sunt ex eadem essentia, sicut conceditur ista, personæ sunt eiusdem essentia. Et uidetur, quod debeat concedi Quia [ex] dicit in diuinis habitudinibus originis, & similiter genitiuus originem importat. Si tu dicas, quod propter transitiones: quia sicut præpositiones sunt transitiuæ, ita & obliqui casus sunt transitiui. Præterea hæc recipitur, personæ sunt in eadem essentia, & tamen hoc, quod dico, in, est præpositio Ratiō. Dicendum, quod aliquando aliquid comparatur ad aliud, ut informas, siue denominas, & tamen non ponitur propter hoc diuersitas, siue distinctio unius ad alterum: sic n. comparatur Deitas ad deum. Alio modo comparatur aliquid ad aliud, sicut principium ad principiatum, & tunc de necessitate importatur distinctio. Quoniam ergo hæc præpositio, ex, importat habitudinem causæ, uel saltem principii: ideo de necessitate dicitur distinctio inter extrema: ideo hæc non potest esse uera, quod personæ sunt ex eadem es-

H h 2 sentia

sentia. Sed quia genitius non tantum constituitur in rōne principii, immo ex ui declarationis essentiae, cū dicitur, mulier egregie formę, ut dicit Priscianus, ideo cū genituo hæc est uera, tres psonę sunt eiusdē essentiae.

Dub. 3 Tres res, &c.] Accipit hoc ab Aug. in 1. Lib. de Doctrina Christiana. Et uidetur male dicere, dicendo tres res: quia res est nomen absolutum, & generale: ergo uidetur, q̄ si aliquid dicat in diuinis; q̄ dicat essentiam, siue substantiam: ergo sicut nullo modo accipit tres essentiae, ita nullo modo debet recipi tres res. Et si tu dicas tres entes. Hic non est simile: quia ens est participium, & ita trahit numerum aliunde, & non numeratur secundum formam proprię entitatis: res autem est nomen substantiuum. Si tu dicas mihi, q̄ res nominat formam a parte animę, uel istud nomen impositum est a parte animę. Hoc nihil est: quia illa sunt nomina intentionum, & res diuiditur contra intentionem. Resp. Dicendum, q̄ respōt considerari tripliciter. Aut s̄m proprietates, quas hēt in propria natura. Aut s̄m modum, per quē fit apud aiām. Aut s̄m proprietatē cōem, quę inest ei ab actibus aię, qui sunt subiacere, & prædicare, componere & diuidere: s̄m hęc ergo triplicem acceptionem contingit re tripliciter nominari. Vno modo per nomen, quod indicat existentiam a parte suę naturę, sicut dicitur album, & nigrū, & huiusmodi. Alio modo secundum q̄ aiā accipit per modum entis, hoc modo nominat res. Vnde omne illud

res d̄r, q̄ anima cogitat, ut existens in natura. Alio modo contingit noiare per intentiones secundas, sicut dicitur genus, species, ubiectū, p̄dicatū: qm̄ ergo hoc nomē res, dicit mediū inter nomen, quod dicit pure formā naturę, & nomen quod dicit formam intentionis: ideo non tm̄ essentiae conuenit; sed ēt personis: & ideo tres res, dicimus tres personas, non sic tres essentias: & huic significationi alludit ipsum nomen. Res. n. dicitur a reor re- ris, quod dicit actū a parte aię: & alio modo res uenit ab hoc, qđ est ratus, quod dicit stabilitatē a parte naturę, & sic res dicit stabilitatem, siue ratiūdinem ex parte entitatis, & sic patent obie- cta: quia uno mō est nomē naturę, alio modo est nomē rationis.

Dub. 4 Non est prorsus aliquis in Trinitate gradus, &c.] Videtur hic Hieron. dicere contra illud, quod dicit Aug. 9. Confess. Pater, & filius non differunt substantia; sed causa, & gradu. Item, in diuinis est suba: igit ibi ē sub, sed [sub] dicitur relatiue ad superius: igit ibi ē sub, & super: ergo inferius, & superius, igit gradus. Itē, ubi- cunque est auctoritas, & subau- ctoritas, ibi est gradus: sed hæc est in patre, & filio: ergo &c. Resp. Dicendum sicut dicit Glo- sa. Exo. 20. Non ascēdas per gra- dus ad altare, &c. Per gradus ascendit ad altare, qui dicit pa- trem maiorē filio, & filium. s. s. sicut Arrius dixit. Vnde cū gra- dus de ratione sui nominis tol- lat personarum æqualitatē, ideo bene dicit Hiero. quod non est prorsus in diuinitate gradus, ni- hilominus ponitur ordo. Diffe- runt

runt. n. gradus, & ordo, sicut pun- ctus, & unitas. Nā punctus ē sub- stantia posita: ideo solū est in cor- poralibus. Vnitas uero est substā- tia non habens positionem, ideo est in spūalibus. Sic gradus dicit superpositionem, uel loci, uel di- gnitatis. Ordo uero dicit habitu- dinem ad principium sine posi- tione. Ad illud igitur quod dicit Aug. Dicendum, q̄ improprie loquitur in utroq, uerbo, & cau- sa sumitur ibi pro principio, gra- dus uero sumitur p̄ ordine. Ad illud quod obi de sub. Dicendū q̄ sub, in diuinis nō dicit subau- ctoritatem, sed solum habitu- dinem s̄m rationem intelligendi. Ad illud quod obi de auctori- tate, dicendū q̄ uerū est s̄m q̄ au- ctoritas sonat in rōnem dñi qđ ponit gradum: sed sic non est in diuinis; sed solum prout sonat in rationem principii, & hoc ponit ordinem in cognoscendo.

ARTICVLVS I.

QVÆSTIO I.

An nomen personę secundum sub- stantiam, uel secundum relatio- nem dicatur in diuinis?

D intelligentiā huius partis duo principali- ter q̄runt. Primo q̄rit de quidditate huius- nois personę. Secundo q̄ritur de communitate eiūdem. Quan- tū ad primum duo q̄runtur. Primo de personę s̄m rem quid sit. Scđo qđ sit s̄m diffinitionē. Quid persona dicat s̄m sub- stantiam, uel ex uerbis Aug. in 7. de Trin. Idem est deo esse. & personam esse. Et iterum, cum dicimus personam patris, non aliud dicimus, quā substantiam

patris: ergo persona dicitur s̄m substantiam. I T E M. An. in fine Monolog. quot sunt personę, tot sunt substantię, igit nomen per- sonę dicitur secundum substan- tiam. I T E M. Hugo de S. Victore in Lib. de Sacramētis, Vnū solū nomen est substāiale, qđ de sin- gulis d̄ singulariter. In summa tamen non dicitur singulariter; sed pluraliter pronunciat, ut persona, igitur hoc nomen perso- na ē nomen substāiale. I T E M. Boetius in Lib. de duabus natu- ris, & una persona Christi, per- sonam diffiniens dicit: q̄ est ra- tionalis naturę substantia indiui- dua: sed si substantia prædicatur in recto, & non per accidens: sed secundū se; tunc ergo persona di- cit substantiā s̄m oēs Doctores. I T E M. Hoc ipsum uidetur rōne, & hoc per diffinitionē. Boetius enim uenādo diffinitionem per- sonę dicit, q̄ aut est substantia, aut accidens: & dicit, q̄ non est accidens: ergo substantia. Si ergo persona in his inferioribus dicit substantiam, & quid per se exi- stens, ergo & in deo. I T E M. Hoc ipsum uidetur per eius absolu- tionem, quoniam omne nomen quod d̄ ad se, dicit substantiam in diuinis: quia tale non s̄m rea- tionem dicitur; sed hoc nomen persona est huiusmodi, ut pa- ter. Et Augustin. dicit 7. de Tri- ni. Ad se quippe d̄ persona, ut bonus, magnus, &c. I T E M. Hoc ēt uidetur per ecclesię respōsio- nem: quia omne nomen, q̄ con- uenienter respondetur ad inter- rogationem factam per quid, in- dicat substantiā: quia quid quę- rit substantiam: sed hoc nomen, persona, ab ecclesiā hæreticis re-

Lib. 7. sponsum est, quærentibus quid
de Tri. rres, sicut dicit August. & Magi
c. 4. s. ster, ergo indicat substantiam.
seq. ITEM Hoc ipsum uidetur rela-

tionis abstractione. Intelligamus, quod nulla relatio sit in diuinis: & q. in una sola hypostasi sit natura diuina, sicut intelligunt Gentiles: tunc contingit, quod adhuc est intelligere naturam intellectuales, & habentem illam: ergo & personam, & naturam: igitur si circumscripta omni relatione saluus est intellectus personæ: persona non dicitur secundum relationem, & dicitur secundum relationem, uel secundum substantiam: ergo dicitur secundum substantiam.

CONTRA. Boetius in Lib. de Trinitate, in fine. Si personæ diuise sunt, necesse est uocabulū, quod ex partibus trahit originem, ad substantiam non pertinere. Si ergo quæ trahunt originem à partibus, non pertinent ad substantiam: multo magis nec nomen personæ. Vnde Richardus de Sancto Victore dicit, q. persona idem est, quod p se existens, iuxta quendam singularis existentie modum naturæ rationalis: sed singularis modus existentie est relatio in diuinis, &c. ITEM. Ratione uidetur: quia oē nomen quod recipit multitudinem, uel plurificationem, pertinet ad relationem: quia secundum omnes substantia remanet indiuisa: Et Boetius dicit, quod substantia continet unitatem: relatio multiplicat Trinitatem: si ergo nomen personæ est multiplicabile, patet quod dicitur secundum relationem. ITEM. Omne nomen de se importans distinctionem dicitur secundum rela-

Loco al
leg.

tionem, sed nomen personæ importat distinctionem: quia persona est hypostasis proprietate distincta. Et Boetius dicit, q. est indiuidua, & indiuiduatio non est aliud, quam distinctio: ergo &c.

RESOLVIO.

Secundum utrumque: principalius tamen secundum substantiam, quam secundum relationem.

RESP. Dicendum, quod aliqui uoluerunt soluere distinguendo significationem personæ secundum diuersitatem numeri, ut in singulari dicitur secundum substantiam, in plurali secundum relationem. Sed hæc solutio non ualet: quia dicitur in singulari, alia persona patris, alia filii, quod dici non posset si esset terminus substantialis, cum non sit alia persona substantia patris, alia filii.

ALII uoluerunt per distinctionem significationis soluere secundum diuersa tempora, uidelicet, q. ante responsum ecclesie diceretur substantialiter, & secundum substantiam: post responsum, diceretur secundum relationem. Sed hæc solutio non ualet nec in se, nec ad propositum. In se non ualet: quia ecclesia aliquid nomen, quam aliud substantiale, & tunc non imposuit significationem: ergo responsio ecclesie nihil facit ad mutationem significationis. Ad propositum non ualet: quia secundum significationem quam habet post responsum ecclesie, loquuntur Doctores, & currunt rationes ad utranque partem. ET PROPTEREA est intelligendum, q. persona dicitur rationalis naturæ suppositum proprietate distinctum, secundum omnes, qui intelligunt

telligunt eius significationem specialem: sed suppositum rationalis naturæ constat esse substantiam, proprietatem distinguentem constat esse relationem: ergo cum persona utrumque importet, scilicet suppositum, & proprietatem, necesse est dici secundum substantiam, & secundum relationem. Et cum dicatur secundum substantiam, & secundum relationem, principalius dicitur secundum substantiam quantum est de generali, & primo nominis intellectu. Persona enim dicit suppositum certum substantiæ, siue in Deo, siue in creaturis. Et huic consonat modus dicendi a parte nominis. Sed quantum est de speciali, & ultimo nominis intellectu: quia dicit suppositum distinctum proprietate, quæ est relatio: dicitur in Deo secundum relationem. Et hinc est, q. Sancti, & Doctores dicunt nomen personæ secundum substantiam dici, licet etiam secundum relationem dicatur. Sed obiicit aliquis cum isti modi, dici secundum substantiam, & dici secundum relationem, diuidat nomen diuinum, ut uidetur ex opposito, aut non potuerunt inueniri in eodem, aut illud nomen implicat in se opposita. Et propterea intelligendum, sicut dicit Richardus de S. Vict. dici secundum substantiam, est dupliciter. Aut indicando substantiam secundum naturam communem, & sic dicitur secundum substantiam. Aut indicando substantiam, ut suppositum certum, ut quidam homo. Primo modo est dicere quid, secundo modo est dicere aliquid. Dico ergo, q. nomen essentia, uel substantia dicitur secundum substantiam:

quia indicat naturam communem: sed persona dicitur secundum substantiam: quia indicat suppositum certum, & distinctum. Natura autem communis non multiplicatur, nec refertur, & ideo quod dicit substantiam secundum naturam communem, ita dicitur ad se, q. nullo modo potest dici secundum relationem, & hoc quidem modo diuidit ex opposito. Suppositum autem, siue hypostasis, natum est plurificari, & ad aliud comparari, & ita referri. Et quod sic dicitur secundum substantiam, nihil impedit ratione relationis suppositæ dici secundum relationem, & hoc uult dicere Richardus de S. Vict.

Patet ergo responsio ad obiecta secundum utranque partem. Concedendum est enim nomen personæ secundum substantiam dici, ut explicatum est, sicut dicunt sancti, & rationes probant. Ita enim intelligunt dici secundum substantiam. Concedendum est nihilominus dici secundum relationem, licet non ita principaliter, sicut probant rationes sequentes, quoniam multitudo relationum plurificat ipsam personam.

AD ILLUD tamen, quod obiicitur, q. respondetur ad interrogationem factam per quid, & ex hoc potest concludi, q. non tamen dicitur substantiam, ut suppositum: sed est, ut naturam communem. Dicendum, q. quod aliquis querit essentia supposito quod est quod per nomen dicitur, ut quod est homo, & quod respondet ad hanc questionem indicat substantiam pure, & essentia, & quod est quod querit de substantia. Aliquis supposita uoce indeterminate querit quod per nomen dicitur, sicut si dicat Brunellus currit, & querat quod Brunellus, utrum scilicet homo, uel animal: aliquis supposita quod dicitur.

h h + & h

& significatione, q̄rit de eo respe-
ctu cuius d̄r nomē depēdens, ut
si dicat albi currūt: & si q̄rat qd
albi p̄t r̄ndere hoīes, uel asini,
& hoc mō q̄sierunt heretici qd
tres: q̄a beatus Io. dicit in cano-
nica. 5. Tres sunt q̄ testimonium
dant, & c. q̄sierunt qd tres cū sit
adiectiuū, sine substātiuo, & tūc
magis q̄rit suppositū, q̄ essentia:
& ideo suppositū est responsiū,
& sic p̄ hoc nomē p̄sona. Vñ (s.
f. suggerēte) p̄ optime, & nobili-
ter, & catholicē (sicut dicit Ri-
chardus) r̄ndet ecclesia: & ualde
bene, & in st̄ntu s. f. sicut dicit
Ricardus, magis r̄ndet hoc no-
mē, q̄ aliud. Sed tunc p̄ssēt q̄ri,
quare hereticus nō q̄luit p̄ hoc
terrogatiū, Qui, uñ q̄ debuisset.
Si n. q̄rebat de supposito; & [q̄] q̄
rit de supposito, debuit querere,
q̄ tres. Et ad hoc ē r̄nsio, qd̄, q̄, q̄-
rit de supposito certo, siue reali,
& de illo nō q̄rebat: q̄a i eadē au-
toritate sub d̄r, p̄r, uerbū, & s. f.
sed q̄rebat de supposito respectu
cuius hoc qd̄ ē, tres, significat in
adiacētia: & iō magis q̄sierūt qd
tres, q̄ q̄ tres. Si n. oportet unico
nōie r̄ndere, & ipsi hoc q̄rebat.
Ad ultimū argm̄ q̄ nō recte p̄-
cedat, patebit melius infra r̄nsio.
Tñ p̄t dici, q̄ etsi intellectus p̄-
sona possit abstrahi ab hac pro-
prietate determinate: tñ de suo
ḡnali intellectu, claudit intelle-
ctū p̄prietatis: & q̄a i diuinis p̄-
prietas ē relatio: iō de ḡnali intel-
lectu claudit relationē. Vñ sicut
hac p̄sona i diuinis, q̄ est p̄r, nō
p̄t abstrahi a paternitate, q̄ ē re-
latio p̄sonalis salua p̄sonalitate,
sic nec p̄sona a relationis intelle-
ctu i sp̄ali, & sic patet q̄ nō seq̄-
tur q̄ dicatur s̄m substātiā.

Dis. seq.
q. 2.

Persona quid secundū definitionem
DE hoc noīe p̄sona qd̄ sit s̄m
definitionē. & diffinit eam
Boet. sic. Persona est r̄nalis natu-
rē indiuidua sub̄a. Sed q̄ ista dif-
finitio sit cōueniens diuinæ p̄so-
nē, ostēditur p̄ intētione auctoris:
q̄a Boet. intēdit agere de p̄sona
X̄pi: cōstat aut̄ p̄sonam X̄pi es-
se increatā: ergo intēdit assigna-
re r̄onem p̄sonæ diuinæ, siue in-
creatæ. I T E M. Quod hęc sit rō in
diuinis, uñ. Nam in deo constat
ponendū esse suppositū incōica-
bile: & hoc suppositū est sub̄a di-
uina, & hoc ē r̄nalis naturæ,
& nō cōuenit ei, nisi de quo dici-
tur p̄sona: agitur est eius ratio:
ut uidetur.

CONTRA. Oīs diffinitio dicit
aggregationē: cū cōstet ex pluri-
bus, alioq̄n esset ibi nugatio. In
simplici aut̄ nulla ē aggregatio:
igit̄ nullū simplex ē diffinibile:
sed p̄sona i diuinis est oīno sim-
plex: ergo, & c. SI DICAS s̄m q̄
aliq̄, q̄ quāuis sit simplex s̄m rē,
tñ nō est simplex s̄m r̄onem. Cō-
tra. Aut illi r̄oni r̄ndet aliqd̄ in
re, aut nihil. Si aliqd̄ ergo aliqua
cōpositio est in re. Si nihil: ergo
rō oīno uana est; sed p̄ r̄onem
uanā nō ē aliqd̄ diffiniendū: er-
go & c. I T E M. Rōne suarum par-
tium non uñ conuenire diuinæ
p̄sonæ. Nam rationale est d̄r
āialis: ergo cui non conuenit es-
se animal, non conuenit natura
r̄nalis. Sed āial non conuenit
deo, cū sit species corporis: ergo
nec hoc qd̄ est r̄onale. I T E M. Vñ
q̄ substātia non dicat̄ in recto
de p̄sona: q̄a multiplicato diffi-
nito, necesse est multiplicare dif-
finitionem, & partes diffinitio-
nis

nis: ergo si persona est sub̄a: cū
sint plures p̄sonæ: igit̄ plures sub-
stātiæ. SI TV DICAS, q̄ sub̄a stat
ibi pro hypostasi. CONTRA. hypo-
stasis d̄r sub̄a indiuidua, sicut di-
cit Boe. ergo sicut est nugatio si
diceretur hō rationalis; sic & in
predicta notificatione. Quæriū:
ergo utrū hoc nomē [sub̄a] stet
p̄ cōi, uel pro hypostasi. I T E M.
Vidēt esse non conuertibilis. Nā
āia hoīs est naturē, r̄nalis sub-
stātia indiuidua: ergo & c. Vlti-
mo queritur cū diuersę sint dif-
finitiones, siue assignentur de per-
sona, quomodo differant.

RESOLVTIO.

*Persona (teste D. Severino Boeth.)
est rationalis natura indiui-
dua substantia.*

RESP. Dicendum, q̄ sicut patet
ex intentione auctoris, hęc dif-
finitio conuenit, & assignatur di-
uinæ p̄sonæ.

AD ILLVD uero, quod
obicitur, quod simplex non est
diffinibile, dicunt aliqui, quod
dupliciter est aliquid diffini-
bile. Vno modo in recto & per
differentiam dicentem positio-
nem, ut cū dicitur homo est ani-
mal rationale mortale, & hoc
mō uerū est, q̄ diffinitio dicit ag-
gregationē, & compositionē, &
hoc mō solū aggregatū est diffi-
nibile. Alio mō contingit aliqd̄
diffinire i obliquo, & per d̄riam
dicentē priuationē, ut cum d̄r si-
mitas est curuitas nasi: & tunc
nō significat sub̄a rei aggregari
ex diuersis, qm̄ qd̄ ponit̄ in obli-
quo nō intrat essentia de necessi-
tate. Vlt̄rius, d̄ria priuans non
ponit a iquā cōpositionem, siue
appositionē, & talis est dicta rō.
Nam hoc qd̄ est, r̄nalis, cadit in

obliquo, & hęc differētia indiuidu-
dua non ponit: sed priuat. Sed
hęc responsio non potest stare.
Primum quidem quia quod dif-
finitur per obliquum, aut diffini-
tur sicut accidens per substan-
tiam, aut sicut per rem eiusdem
generis: sed siue sic, siue sic, est
ibi additio. Nam diffinitiones
accidentium, (sicut dicit Philo-
sophus) sunt ex additamento. Si
militer si per rem eiusdem ge-
neris: tunc ergo intrat essentia,
& non dicit totam, cum sit pars
diffinitionis: ergo necesse est il-
lud quod apponitur, aliquid ad-
dere secundum rem: & ita siue in
recto, siue in obliquo necesse est
dicere aggregationem. Et pro-
pterea dicendum aliter, q̄ hęc
ratio intellecta de persona crea-
ta, est notificatio dicens aggre-
gationem. In deo autem non di-
cit aggregationem secundum
rem, sed secundum intelligendū
rationem: quę tamen non est ua-
na, eo quod omnia quę dicuntur
in ratione personę, inueniuntur
in deo, licet non per diuersa-
tatem: & hoc quidem potest in-
telligi sic. In creaturis specifica-
tio per additionem complētem,
est indiuiduatio per additio-
nem; siue appositionem con-
trahentem. Et ideo cum dicitur
substantia indiuidua, indiuiduum
realiter addit supra substan-
tiam, unde & substantia indi-
uidua supra naturam, & ideo
necesse est esse compositam per-
sonam in creatura. Sed indi-
uiduatio, uel distinctio est in
deo per solam originem. Et
quia persona oritur seipsa, ideo
nulla est ibi additio, sed plu-
rificatio, & per plurificatio-
nem

Ex 7.
Metap.

nem distinctio, & indiuiduatio, & ideo nec indiuidua addit supra substantiam, nec substantia supra naturam: ideo uere dicitur, & uera est ratio intelligendi: & notificatio ista conuenit personae diuinae, nec significatur in ea aliqua compositio: unde tenet rationem cuiusdam notificationis, & cadit a ratione definitionis: quia nec Deus, nec diuina persona est diffinibilis, & tamen cognoscibilis, & notificabilis. AD ILLUD, quod obiicitur de differentiis positis, siue de membris. Dicendum quod rationale dicitur uno modo, quod habet potentiam discernendi bonum a malo, uerum a falso, & sic Leo, & creaturae conuenit. Alio modo quod habet potentiam discernendi per inquisitionem, & collationem & discursum, & hoc est proprium animae coniunctae carni, & sic differentia talis. Primo modo ponitur in definitione, sed secundo modo obiicit. AD ILLUD, quod obiicitur, substantia indiuidua dicitur in recto. Dicendum, quod numeratur, sicut persona: quia (sicut dicit Anselmus) plures substantiae sunt indiuiduae, sicut plures personae. AD ILLUD, quod querit, utrum hoc nomen Substantia stet pro communi, aut pro hypostasi: conuenit dupliciter responderi. Primo modo, quod substantia stet pro communi. Et si tu obiicis, quod illa non indiuiduatur: Dicunt, quod differentia adueniens respicit substantiam ratione superpositi, & non ratione formae, ut patet cum dicitur, indiuiduum animal. Haec autem responsio non uidetur conueniens: quia

hoc nomen substantia secundum quod stat pro communi, non supponit personam. Unde haec est falsa, essentia generat, similiter haec, substantia generat. Secundo modo dicitur, quod ibi, substantia, tantum ualeat, quantum hypostasis, nec est nugatio. Nam indiuiduatio attenditur in persona quantum ad triplicem incommunitatem, scilicet per praedicationem, & haec conuenit hypostasi. Et per compositionem: quia non est alteri componibilis. Et per unionem; prout aliquid unitur digniori. Et ita differentia indiuidua dicit istas duas incommunitates: unde patet, quod non est ibi nugatio; patet etiam quia diffinitio est conuertibilis. Per istam duplicem incommunitatem excluditur anima hominis, quae est alteri componibilis, & humana natura in Christo, quae est unita digniori. Sed tamen illud licet rationabiliter sit dictum: adhuc restat quaestio de hypostasi: quia hypostasis est substantia indiuidua. Queritur similiter quomodo ibi accipiatur substantia: & non potest accipi nec pro communi, nec pro hypostasi. Et propter hoc dicitur tertio, quod hoc nomen substantia stat ibi secundum quod hoc nomen substantia diuiditur in primam, & secundam, & ita in quadam communitate ad substantiam uniuersalem, & particularem: & illud colligunt ex uerbis Boetii, quando uenatur definitionem personae per praedictam diuisionem substantiae, ut ibi patet. Unde hoc nomen [indiuidua] coarctat illam indifferentiam illius nominis, substantia, ut stet pro

pro substantia prima, & sic non est ibi nugatio, nec substantiae communis indiuiduatio. AD ILLUD, quod ultimo queritur de assignatione definitionum. Dicendum, quod persona diffinitur a Boetio. Persona est rationalis creaturae indiuidua substantia. Rich. sic. Persona est intellectualis naturae incommunicabilis existentia. Diffinitur etiam alio modo sic Persona est existens per se iuxta singularem quandam rationalis existentiae modum. A Magistro. diffinitur sic. Persona est hypostasis distincta proprietate ad noscibilitatem pertinet. Et notanda est differentia harum definitionum: quia Boetius & Magistri diffiniunt personam, secundum quod communiter dicitur in Deo, & in creaturis: sed Boetius magis considerat rationem rei: Magistri uero addunt rationem translationis. Definitiones uero Richar. sunt personae, prout est in diuinis praecipue: sed una est propria assignatio: alia uero definitionis Boetii expositio, siue correctio. Posset tamen dici, quod omnes idem dicunt: differunt tamen secundum modum dicendi: quia diffinitio Boetii fuit data, & uidebatur in proprietatem sonare, ideo posuit. Richar. aliam magis propria uerba, & sic usque ad quartam.

ARTICVLVS II. QUAESTIO I.

An nomen hoc Persona, uere diuinis personis commune sit.

Secundo queritur de secundo articulo scilicet de communitate huius nominis, persona. Et cir

ca hoc queruntur duo. Primo queritur, utrum hoc nomen persona sit uere commune personis increatis. Secundo, utrum sit commune personis creatis, & increatis. Quid hoc nomen persona sit uere commune personis increatis, ostenditur per Augustinum. 7. de Trinitate. Ideo (inquit) dicuntur tres personae: quia commune est eis, quod est persona: sed constat, quod ad plurificationem non sufficit communitas nominis solum: ergo uere est commune secundum rem. ITEM. Hoc ipsum uidetur ratione: quia omne nomen, quod recipit supra se nomen distributiuum, est uere commune ad illa in quae distribuitur, sed tale est hoc nomen, persona: ergo est commune ad tres. ITEM. Omne quod est secundum idem nomen, & secundum eandem rationem dicitur de pluribus, est uere commune ad illa, sed persona est huiusmodi: ergo & cetera. ITEM. Cum dico, pater est persona, hoc nomen [persona] praedicatur, aut ergo tanquam ens de ratione patris, aut tanquam accidentale. Constat, quod non tanquam accidentale: ergo tanquam ens de ratione patris, aut ergo dicit totum quod est pater, aut non. Si totum, sicut ergo pater praedicatur de solo patre, ita & persona, quod falsum est: ergo non dicit totum: ergo in plus est hoc, quod est persona, quam pater, & in plus, quod est de ratione patris, & similiter de ratione filii: ergo est uere commune.

CONTRA. Omne commune ad aliqua, quod numeratur in illis, est uere uniuersale ad illa: maxime si non dicitur accidentaliter de illis: hoc patet: quia Aug.

August. dicebat supra Distin.
28. quod non ob aliud essentia
non est uniuersale, nisi quod nō
numeratur in singularibus: si er-
go persona est cōmune ad tres,
& ulterius numeratur siue plu-
rificatur in illis; ergo est uniuers-
ale: ergo in diuinis est pone-
re uniuersale, quod est contra
prædeterminata: & contra Au-
gustin. qui uult, quod in diuinis
non sit uniuersale, nec particu-
lare. **ITEM.** Nihil est commune,
quod de sua ratione, & nomine
priuat communitatem: sed per-
sona dicit indiuiduum, siue in-
communicabile de ratione sui
nominis: ergo &c. **ITEM.** Omne,
quod dicitur secundum sub-
stantiam, & est commune, dicitur
secundum substantiam com-
munem: sed nihil, quod dicitur
secundum substantiam com-
munem, plurificatur: ergo perso-
na non plurificatur. Constat au-
tem, quod plurificatur, & ta-
men dicitur secundum substan-
tiam: ergo non dicitur quid com-
mune. **ITEM.** Si dicitur quid com-
mune, aut nominis tantum, aut
nominis & rationis tantum, aut
nominis, & rationis, & rei, Si
tantum nominis: ergo est æqui-
uocatio: ergo non est commu-
ne. Si tantum nominis, & ratio-
nis, ita quod nihil est commu-
ne in re: ergo est unitas solum.
Si uero nominis, & rationis, &
rei: sed communitas realis (ut
uult Damascen.) non est nisi cō-
munitas substantiæ, & nature,
& hæc nullo modo plurifica-
tur: ergo hoc nomen [per-
sona] nullo modo
potest esse com-
mune.

RESOLVTIO.

*Verè quidem: at non quamcunque
communitatē dicit, sed priua-
tionis, & proportionis.*

RESP. Ad prædictorum intelli-
gentiam est notandum, quod per-
sona absque dubio est commu-
nis tribus, & essentia commu-
nis: sed tamen alius modus com-
munitatis est in essentia, & per-
sona: & huius signum est, quod
plurificatur persona, non essen-
tia: differentia autem communi-
tatum differenter accipitur a di-
uersis. Quidam enim dicunt,
quod dupliciter contingit ali-
quid esse commune. s. secundū
positionem, & secundum priua-
tionem. Secundum positionem
dicunt animale esse commune ad
hominem, & asinum. Secundum
priuationem uero, ut non ani-
mal est cōe ad lapidem, & ad li-
gnum: & dicunt, quod commu-
nitas secundum positionem, est
in natura, & essentia, & in no-
mine hoc significante. Commu-
nitas uero secundum priuatio-
nem est in persona, quia dicitur
persona quasi incommunicabi-
lis, id est secundum priuationem
communitatis. Alii dicunt, quod
duplex est communitas. Que-
dam secundum unitatem natu-
ræ absolute. Quædam secundum
similitudinem habitudinis com-
parare. Communitas secundum
unitatem naturæ absolute, est
humanitas respectu Petri, &
Pauli: quia una natura uniuers-
alis reperitur in utrisque. Com-
munitas uero secundum simili-
tudinem habitudinis relata, est
illa, quæ attenditur in consimili
operatione, sicut modus regen-
di communis est nauæ ad regē
dum

dum nauem, & doctoris ad regē
das scholas: quia uterque nō dēt
esse sorte; sed arte peritus. Et pri-
mus quidem modus attenditur
in essentia. Secundus uero atten-
ditur in persona. Nam persona
dicitur quasi proprietate distin-
cta, & ita dicitur habitudinem ad
proprietatem, quæ consimilis est
in qualibet personarum. Non
enim dicitur quantum est de se unā
formā naturā, nisi in obliquo:
sed substantia siue essentia dicitur
formam, & naturam absolutam
in qua communicant. **ALII DI-
CVNT** tertio modo, quod duplex
est communitas, rei scilicet, & ra-
tionis. Rei, sicut uniuersale ad sin-
gularia. Rationis uero sicut ali-
qua intentio accepta ab anima
secundum consimilem modum
accipiendi: & sic hoc nomen [in
diuiduum] est commune secun-
dum rationem ad Petrum, & ad
Paulum. Primo modo dicunt es-
sentiam esse communem. Secun-
do modo dicunt esse communem
personam. Quia hoc dicit perso-
na in diuinis, quod indiuiduum
in creaturis. Omnes autem isti
modi dicendi si diligentius attē-
damus, conuenientes sunt, & sum-
pti sunt ex significatione huius
nominis, quod est, persona, siue ex
distinctione. Persona enim dicitur
incommunicabile secundum rationem,
& hoc dicitur priuationem com-
munitatis. Persona ulterius, quia
incommunicabilitatem habet
ratione eius, quod subest proprie-
tati distinguenti, dicitur habitudi-
nem ad proprietatem, sicut per
nomen hypostatis. Rursus ex
his habetur, quod persona po-
nitur circa suppositum, de quo di-
citur intentionem subiiciendi &

non prædicandi de pluribus, &
ita patet, quod ratione sui no-
is importat habitudinis priuatio-
nem, & intentionem rationis. Et
quia cōitas eius accipitur s. m ra-
tionem nominis, ideo importat
cōitatem secundum priuationem,
& proportionem, siue analogiā,
& rationem. Tamen inter oēs hos
modos medius magis accedit ad
naturā rei: quia reuera priuatio il-
la in persona magis est positio quā
priuatio: rursus nois intentio
fundamentū, & radicē habet in
re. Concedendę ergo sunt ratio-
nes, quod persona dicitur commu-
ne in diuinis.

AD ILLUD, quod obiicitur, quod
plurificatur, iam patet responsio:
quia uniuersale dicitur communi-
tatem secundum positionem,
& secundum unitatem naturæ,
& secundum rem, non solum
secundum rationem: & quoniam
persona hoc modo non impor-
tat communitatem, ideo non
est uniuersale. Nihilominus ta-
men ratio non ualet: quia uniuers-
ale plurificatur, & uere nomen
tur propter uerā additionem, pro-
pter quam cōtrahitur ad indiui-
duum: & hic persona non addit
supra personam quoniam ut (præ-
dictum est) non est distinctio
in diuinis per additionem; sed
per originem: ideo persona nec
uere numeratur, nec trahitur
in partem illo modo, quo uniuers-
ale. **AD ILLUD**, quod obiicitur,
quod priuat communitatem.
Dicendum, quod illud, quod
priuat communitatem, non est
commune secundum illam com-
munitatem, quā priuat; sed per-
sona priuat communitatem rei;
sed nō communitatem rationis, &
secun-

secundum illam non est communis, sed secundum communitatem rationis. AD ILLUD, quod obiicitur, quod est commune, & dicitur secundum substantiam communem. Dicendum, quod hic est accidens, sicut hic est albus & iste est monachus: ergo est albus monachus: ergo aliam rationem denominandi importat iste terminus [albus] in premissa, & in conclusione. Sic recte dicendum de hoc termino, commune: quia primo secundum habitudinem, secundo secundum naturam unitatem accipitur.

QVOD queritur, aut est communitas rei, aut nominis, aut rationis. Dicendum, quod omnibus his modis: sed communitas realis duplex est, sicut uisum est. scilicet secundum naturam unitatem, & secundum similem habitudinem, & primo modo loquitur Damascanus: & ideo patent cetera.

QVAESTIO II.

An Persona uniuoce dicatur de creatis & increatis personis?

VERVM hoc nomen Persona sit commune uniuocum creatis, & increatis personis. Quod sic uidetur: quia eadem est ratio, & idem nomen personae secundum quod dicitur de his, & de illis. ITEM. Hoc uidetur: quia communitas personae est communitas consimilis habitudinis: sed consimilis habitudo quae reperitur in Deo, reperitur & in creatura. Quia sicut pater est suppositum diuinae naturae, ita Petrus humanae: ergo &c. ITEM. Complementum rationis personae consistit in comunicabilitate, sed incommunicabilitas communis est perso-

nae diuinae, & creaturae, ergo &c. CONTRA. Deus, & creaturae summe distant: ergo nihil habent commune: ergo nihil uniuocum. ITEM. Persona est substantia, ergo quae uniuocantur in persona, uniuocantur in substantia. Sed creator, & creatura non uniuocantur in substantia: quia tunc Deus esset in genere: ergo nec in persona. ITEM. Quae uniuocantur in aliquo, equaliter sunt in illo, sed nihil participat equaliter creatura cum deo: ergo hoc ipsum, quod est persona dicitur uniuoce de deo, & creatura. ITEM. Queritur ergo, de quo per prius dicatur persona? Et uidetur, quod per prius persona dicatur de creatura: quia inde translatum est ad diuina. Contra. Natura intellectualis, & substantia, & distinctio est in deo per prius, quam in creaturis, & non sunt plura de ratione personae, ergo &c.

RESOLVTIO.

Neuquam uniuoce, sed analogice.

RESP. Dicendum, quod hoc nomen [persona] sicut prius uisum est, non dicit nisi communitatem habitudinis, super quam fundatur communitas rationis. Quoniam ergo consimilis habitudo reperitur in personis creatis, & increatis: hinc est, quod hoc nomen Persona non dicitur equiuoce, sed analogice. Sed attendendum, quod communitas habitudinis potest esse per respectum ad res eiusdem generis, & tunc est uniuocatio, & analogia secundum equalitatem, ut Petrus est indiuiduum, & Paulus: & equaliter conuenit eis ratio indiuidui. Potest

est etiam esse per comparisonem diuersorum generum ut Petrus, & albedo Petri, in hoc, quod est esse indiuiduum uniuocum: & prius conuenit ratio indiuidui Petro, quam eius albedini. Sic dicendum, quod hoc nomen Persona, dictum de personis diuinis dicitur secundum comparisonem rerum eiusdem naturae: ideo analogice, & equaliter: & ideo quodammodo uniuoce: similiter cum dicitur de personis creatis. Cum autem dicitur de personis creatis, & increatis, dicitur per comparisonem rerum diuersarum naturarum, & ideo per prius & per posterius. Et sic Persona, prius dicitur de personis creatis secundum nomen: sed secundum rem nominis per prius dicitur de personis increatis. Et quod queritur utrum persona sit cōis personis creatis & increatis. Dicendum, quod si dicatur commune uniuocum, non: & ra-

tiones ad hoc concedendae sunt. QVOD ergo obiicitur, quod eadem est ratio &c. Dicendum, quod non est eadem ratio, nisi secundum analogiam: quia longe nobilior, & aliter est natura intellectualis, & hypostasis, & distinctio, & proprietates in deo, quam in creaturis. AD ILLUD, quod obiicitur, quod est habitudo cōsimilis. Dicendum, quod non est similitudo equalitatis: & praeterea talis similitudo non facit uniuocationem, sed analogiam solam. AD ILLUD, quod obiicitur de incommutabilitate. Dicendum quod non est pura priuatio, immo importat distinctionem, & cum alia ratione distinguendi distans multum ab illa sit in deo, & hoc nota: tum secundum rem, immo etiam secundum rationem rectam, intellectus non attribuit deo modum distinguendi, qui competit compositis, ideo nec ratione uniuocum est, sed solum analogum.

DISTINCTIO XXVI.

De his, quae proprie & eternaliter dicuntur de Deo secundum relationem siue proprietatem personalem, secundum quod ipsis personis assignantur.

NUNC de proprietatibus personarum, quas frequenter in hoc tractatu commemorauimus, aliquid loqui nos oportet. Sed primum audiamus quid de hoc nomine, Hypostasis Hieronymus dicit: Ait .n. sub hoc nomine uenenum latere; sed hoc dicit secundum quod haeretici eo utebantur ut simplices seducerent, scilicet pro persona & pro essentia, ut siue diceretur una tantum hypostasis, siue tres, minus peritos ad inconuenientes deducerent: cum non erat hoc nomen ita apud catholicos uulgatum, nec ita eius significatio determinata ut modo. Et ideo Hieronymus dicit hoc nomine non utendum fore sine distinctione uel expositione, tunc .s. quando cum haere-

Tom. 2 *dicis contendebatur ita scribens de fide catholica ad Damæ-
sum Papam, Ab Arrionorum præfule hypostafion nouel-
lum nomen a me homine Romano exigitur. Interrogamus,
quid tres hypostases arbitrètur, intelligit: tres personas sub-
sistentes, aiunt. Respondemus nos ita credere. Non sufficit eis
sensus: ipsum nomen efflagitant: quia nescio quid ueneni in
syllabis latet, Clamamus, Si quis tres hypostases, idèst, tres
subsistentes personas non confitetur, anathema sit. Si quis
autem hypostasim vsiam intelligens, nō tribus personis unā
hypostasim indicit, alienus a Christo est: qui scilicet tres hy-
postases dicens, sub nomine pietatis, tres naturas conatur as-
serere. Sufficiat nobis dicere vnā substantiā, & tres per-
sonas perfectas æquales: taceamus tres hypostases, si placet.
Nomen hoc non bonæ suspicionis est, cum in eodē uerbo sen-
sus dissentiunt. Aut si rectum putatis, tres hypostases cū
interpretationibus suis debere nos dicere, nō negamus. Sed
mibi credite, uenenum sub melle latet. Trāsfiguratur. n. se an-
getus Satanae in angelū lucis. His uerbis nō negat utendum
esse noīe hypostasis: sed hæreticos eo prauè vsos ostēdit: con-
tra quos cautela opus erat ī distinctione significationis: alio-
quin sibi cōtradiceret, qui supra tres hypostases confitetur.*

2. Cor.
11.

De proprietatibus personarum, & de nominibus earum relatiuis.

cap. 1.
& 2. *Iam de proprietatibus personarū uideamus (quæ èt no-
tiones siue relationes in scriptura plerunq; dicuntur) in illa
sancta trinitate: quæ ideo à nobis repetitur, ut cordi nostro
tenacius infigatur. Ait Aug. in Li. de fide ad Petrū. Aliud
est genuisse, quā natū esse: aliudq; est procedere, quā genuisse
uel natū esse. Vnde manifestū est, quod alius est pater, alius
filius, alius S. S. Et est propriū solius patris, nō quia non est
natus ipse; sed quia unū filiū genuerit: propriūq; solius fi-
lij, nō quia ipse nō genuit: sed quia de patris essentia natus
est, Propriū uero S. S. est, non quia nec natus est ipse, nec ge-
nuit; sed quia solus de patre filioq; procedit. Ecce breuiter
assignauit tres proprietates triū personarū: quarū una non
est alia. Hoc. n. significauit cum dixit, Aliud est genuisse quā
natū esse, aliudq; procedere. i. alia proprietates siue notio est
generatio,*

*generatio, & alia natiuitas, alia processio, quæ alijs noībus
dicuntur paternitas, filiatio. Has proprietates designāt noīa
personarum. s. pater, filius, & S. S. quæ relatiua sunt: & ad
se inuicem dicuntur: quia notāt relationes, quæ nō sunt deo
accidentales, sed in ipsis personis ab æterno sunt imutabili-
ter, ut non mō appellationes sint relatiuæ, sed èt relationes
siue notiones in rebus ipsis, scilicet in personis sint.*

Quod non omnia, quæ de Deo dicuntur, se-
cundum substantiam.

Quocirca sciendum est, non omne quod dicitur de Deo,
dici secundum substantiam, quia quædam dicuntur secun-
dum relationem, quæ non est accidens, quia non est mutabi-
lis. Vnde August. in 5. Lib. de Trin. ait, Nihil in Deo secun-
dum accidens dicitur, quia nihil ei accidit. Nec tamen om-
ne quod dicitur secundum substantiam de Deo dicitur. In
rebus creatis atq; mutabilibus quod non secundum substan-
tiam dicitur, restat ut secundum accidens dicatur. In Deo
aut nihil quidē secundū accidens dicitur, quia nihil in eo mu-
tabile est, aut amissibile: nec tamē omne quod dicitur de deo,
secundum substantiam dicitur. Dicitur enim ad aliquid, si-
cut pater ad filium, & filius ad patrem, quod non est acci-
dens: quia & ille semper est pater, & ille semper est filius,
& ita semper quia semper natus est filius, non cæpit un-
quam esse filius. Quod si aliquando esse cæpisset, aut aliquā-
do desineret esse filius, secundum accidens diceretur. Et
quia pater non dicitur pater, nisi ex eo quod est ei filius: &
filius non dicitur filius, nisi ex eo quod habet patrem: non
secundū substantiā hæc dicuntur, sed ad inuicem ista dicun-
tur: neque tamen secundum accidens: quia & quod dicitur
pater, & quod dicitur filius, & æternum atque incommu-
tabile est eis. Ecce aperte his uerbis ostenditur, quædam di-
ci, de Deo secundum substantiam, quædam secundum rela-
tionem, nihil tamen secundum accidens. Ostēditur etiam pro-
prietates patris esse, quod habet filium, & proprietates filij,
quod habet patrem. Ideoq; cum dixerit æternū & incommu-
tabile esse quod pater dicitur, & quod filius dicitur: ita itel-
ligi uoluit. i. proprietates, quæ pater est pater: et proprietates,
S. Bon. Lib. Primi. li qua

In me. dia lib. Paulo ante me dium. qua filius est filius, aeterna est & incommutabilis: quia & pater semper pater, & filius semper filius. Vnde & Hilar. proprietates personarum assignans in 12. Lib. de Trin. ait, Si semper patri proprium est, quod semper est pater, necesse est semper filio proprium esse, quod semper est filius. Vbi enim semper pater est, semper & filius est: ergo qui non semper pater est, non semper genuit. Item in eodem, Nato Deo manifestum est proprium esse quod filius est.

Quare dicatur esse proprium unigeniti, quod est filius Dei: cum etiam homines sint filii Dei.

Ps. 81. Exo. 4. Hic queritur quomodo dicatur proprium nato Deo quod est Dei filius vel genitus ex Deo: cum etiam homines filii Dei dicantur & fiant secundum illud, Filii excelsi omnes. Et ad Moysen de populo Israel dominus ait, Filius meus primogenitus Israel. Sed magna est distantia, Homines enim filii Dei sunt factura, non natiuitatis proprietate: Deus autem filius originis proprietate filius est, & ueritate natiuitatis, non factura uel adoptione & filii quidem ante sunt, quam filii Dei sunt; fiunt enim filii, non nascuntur filii dei. Vnde Hilarius solum Deum natum originis proprietate Dei filium ostendens, inter ipsum & homines filios Dei euidentissime distinguit in 12. Lib. de Trin. ita dicens, Veropatri solus qui ex eo nascitur uere filius est: & nos quidem filii Dei sumus, sed per facturam. Fuimus enim aliquando filii iracundiae, sed filii Dei per adoptionem effecti sumus potius quam nascimur: & quia oē quod fit, antequā fiat non fuit, nos cum filii, nō fuissimus, efficiamur. Ante enim filii nō eramus, sed per gratiam facti sumus, non nati neque generati, sed acquisiti. Acquisiuit enim nos Deus sibi, & per hoc dicitur nos genuisse. Genuisse enim Deum filios nunquā cum proprietatis significatione cognoscimus dici. Ex adoptione enim homo factus est filius Deis, non ex generatione: neque ei proprietatis est, sed nuncupatio: ac per id non uere filius est, quia nec proprie natus dicitur, nec semper fuit filius. Unigenitus autem Deus nec fuit aliquando non filius, nec fuit antequam filius, nec quicquam ipse filius.

Atque ita qui semper est filius, nascibilitatis proprietate

ac

ac ueritate filius est eius solus qui genuit, & ille tantum qui genuit, pater ipsius est: quia sicut ille filius origine, ita ille pater generatione.

Quod homo dicitur filius trinitatis, & trinitas potest dici pater hominum.

Homo uero, qui filius Dei est factura, non tantum patris, sed filii, & spiritus sancti filius, id est, totius trinitatis: & trinitas ipsa pater eius dici potest. Vnde Augu. in 5. de Lib. de Trin. dicit, Non potest dici trinitas pater, nisi forte translative ad creaturam, propter adoptionem filiorum. Quod enim scriptum est, Audi Israel, dominus Deus tuus Deus unus est: non utique excepto filio aut spiritu sancto oportet intelligi: quem unum dominum Deum nostrum recte dicimus etiam patrem nostrum, per gratiam suam nos regenerantem. De hoc etiam Hilarius in 6. Lib. de Trin. ait, Omnibus per fidem Deus pater est, quibus est pater per eam fidem, qua Iesum Christum Dei filium confitemur. Ecce ostensum est, quare proprium dicatur esse Dei nati, quod filius est, quia scilicet ipse solus natus proprie dicitur. Vnde Hilarius in Lib. 3. de Trin. ait, Dominus dicens, clarifica filium tuum, non solo nomine contestatus est se esse filium, sed & proprietate. Nos filii Dei sumus, sed non talis hic filius. Hic enim uerus & proprius est filius origine, non adoptione, ueritate non nuncupatione, natiuitate non creatione.

Quod spiritus sanctus dicitur proprie donum Dei.

Ita etiam de spiritu sancto dicendum est, qui proprie dicitur donum Dei, cum tamen & alia plura sint dona Dei. Sed spiritus sanctus proprietate immutabili & aeterna donum est sicut filius proprietate est filius. Eo enim dicitur donum, quo spiritus sanctus, & utroque utique nomine relatiue dicitur: eademque relatione dicitur spiritus sanctus & donum: licet ipsa relatio non ita appareat in hoc nomine spiritus sanctus, sicut in hoc nomine, donum. Vnde August. in Lib. de Trin. ait, Spiritus Sanctus, qui non est trinitas, sed in trinitate intelligitur, in eo quod proprie dicitur s. s. relatiue dicitur, cū ad patrem, & filium refertur: quia S. S. & pater, & filii & spūs est. Sed ipsa relatio nō apparet in hoc no-

Cap. 12
Quid sit
Spūs. S.

qua filius est filius, aeterna est & incommutabilis: quia & pater semper pater, & filius semper filius. Vnde & Hilar. *In me. dio lib.* proprietates personarum assignans in 12. Lib. de Trin. ait, Si semper patri proprium est, quod semper est pater, necesse est semper filio proprium esse, quod semper est filius. Vbi enim semper pater est, semper & filius est: ergo qui non semper pater est, non semper genuit. Item in eodem, Nato Deo manifestum est proprium esse quod filius est. *Paulo ante me lium.* Quare dicatur esse proprium unigeniti, quod est filius

Dei: cum etiam homines sint filii Dei.

Hic queritur quomodo dicatur proprium nato Deo quod est Dei filius vel genitus ex Deo: cum etiam homines filii Dei dicantur & fiant secundum illud, Filii excelsi omnes. Et ad Moysen de populo Israel dominus ait, Filius meus primogenitus Israel. Sed magna est distantia, Homines enim filii Dei sunt factura, non natiuitatis proprietate: Deus autem filius originis proprietate filius est, & ueritate natiuitatis, non factura uel adoptione & filii quidem ante sunt, quam filii Dei sunt; fiunt enim filii, non nascuntur filii dei. Vnde Hilarius solum Deum natum originis proprietate Dei filium ostendens, inter ipsum & homines filios Dei euidentissimè distinguit in 12. Lib. de Trin. ita dicens, Vero patri solus qui ex eo nascitur uerè filius est: & nos quidem filii Dei sumus, sed per facturam. Fuimus enim aliquando filii iracundiae, sed filii Dei per adoptionem effecti sumus potius quam nascimur: & quia oè quod fit, antequam fiat non fuit, nos cum filii, non fuissimus, efficiuntur. Ante enim filii non eramus, sed per gratiam facti sumus, non nati neque generati, sed acquisiti. Acquisiuit enim nos Deus sibi, & per hoc dicitur nos genuisse. Genuisse enim Deum filios nunquam cum proprietatis significatione cognoscimus dici. Ex adoptione enim homo factus est filius Deis, non ex generatione: neque ei proprietatis est, sed nuncupatio: ac per id non uerè filius est, quia nec propriè natus dicitur, nec semper fuit filius. Unigenitus autem Deus nec fuit aliquando non filius, nec fuit antequam filius, nec quicquam ipse filius. Atque ita qui semper est filius, nascibilitatis proprietate

ac

ac ueritate filius est eius solius qui genuit, & ille tantum qui genuit, pater ipsius est: quia sicut ille filius origine, ita ille pater generatione.

Quod homo dicitur filius trinitatis, & trinitas potest dici pater hominum.

Homo uero, qui filius Dei est factura, non tantum patris, sed filii, & spiritus sancti filius, id est, totius trinitatis: & trinitas ipsa pater eius dici potest. Vnde Aug. in 5. de Lib. de Trin. dicit, Non potest dici trinitas pater, nisi fortè translative ad creaturam, propter adoptionem filiorum. Quod enim scriptum est, Audi Israel, dominus Deus tuus Deus unus est: non utique excepto filio aut spiritu sancto oportet intelligi: quem unum dominum Deum nostrum rectè dicimus etiam patrem nostrum, per gratiam suam nos regenerantem. De hoc etiam Hilarius in 6. Lib. de Trin. ait, Omnibus per fidem Deus pater est, quibus est pater per eam fidem, qua Iesum Christum Dei filium confitemur. Ecce ostensum est, quare proprium dicatur esse Dei nati, quod filius est, quia scilicet ipse solus natus proprie dicitur. Vnde Hilarius in Lib. 3. de Trin. ait, Dominus dicens, clarifica filium tuum, non solo nomine contestatus est se esse filium, sed & proprietate. Nos filii Dei sumus, sed non talis hic filius. Hic enim uerus & proprius est filius origine, non adoptione, ueritate non nuncupatione, natiuitate non creatione.

Quod spiritus sanctus dicitur propriè donum Dei.

Ita etiam de spiritu sancto dicendum est, qui propriè dicitur donum Dei, cum tamen & alia plura sint dona Dei. Sed spiritus sanctus proprietate immutabili & aeterna donum est sicut filius proprietate est filius. Eo enim dicitur donum, quo spiritus sanctus, & utroque utique nomine relatiuè dicitur: eademque relatione dicitur spiritus sanctus & donum: licet ipsa relatio non ita appareat in hoc nomine spiritus sanctus, sicut in hoc nomine donum. Vnde August. in Lib. de Trin. ait, Spiritus Sanctus, qui non est trinitas, sed in trinitate intelligitur, in eo quod proprie dicitur s. s. relatiuè dicitur, cum ad patrem, & filium refertur: quia S. S. & patris, & filii & spūs est. Sed ipsa relatio non apparet in hoc no-

li 2 mine

mine, apparet autē cū dicitur donū Dei. Donū. n. est patris et filij, quia a patre procedit, & a filio: ergo S. S. ineffabilis quędam patris filijq; cōmunio est. Et ideo fortasse sic appellatur, ut iam diximus, nec iterare piget, quia patri & filio pōt eadē appellatio cōuenire. Nā hoc ipse proprie dicitur, quo illi cōiter, quia ēt pater spiritus, & filius spiritus, & pater sanctus, & filius sanctus. Ut ergo ex noīe quod utriq; conuenit, utriusq; communio significetur, vocatur donum amborum spiritus sanctus. Ecce habes quare spiritus sanctus proprie dicatur donum, & quod relatiuē dicitur, siue donum, siue spiritus sanctus, & quod nomen sibi proprium tenet, quod cōmuniter patri & filio conuenit, sed diuisim. Et est secundum quod cum pater vel filius dicitur spūs, siue sanctus, neutrū relatiuē dicitur, sed secundum substantiā.

An pater, uel filius, uel trinitas ipsa possit dici spiritus sanctus.

Hic queri potest, utrum pater, uel filius, uel etiam ipsa trinitas possit dici spiritus sanctus, sicut disiunctum dicitur & spiritus sanctus. De hoc Aug. in 5. Lib. de Trin. sic ait, Trinitas nullo modo potest dici filius: spiritus uero sanctus potest quidem uniuersaliter dici, secundum in quod scriptū est, Quoniam Deus spiritus est, Itaque pater & filius & spiritus sanctus, quoniam vnus Deus est, & utique Deus sanctus est, & Deus spiritus est, potest appellari trinitas, & spiritus sanctus. Sed tamen tunc spūs sanctus relatiuē non dicitur, sed secundum essentiam, quia proprie spiritus sanctus, qui non est trinitas, sed in trinitate, dicitur relatiuē.

Quidam putant spiritum sanctum non dici relatiuē ad patrem & filium.

Quidam tamen putant spiritum sanctum, uel donum nō dici relatiuē ad patrem uel ad filium. Si enim, inquiūt, hęc relatiuē ad se dicuntur, suis inuicem sibi respondent uocabulis: ut sicut dicitur pater filij pater, & filius patris filius; ita dicatur pater spiritus sancti, uel doni pater: & spiritus sanctus uel donum patris spiritus uel donum. Sed non ita est in omnibus relatiuis. Non enim omnia, quę relatiuē dicuntur, suis ad se inuicem respondent uocabulis. Vnde Aug.

horum

horum elidens opinionem, in 5. Lib. de Tri. Non te moueat, inquit, quoniam diximus spiritum sanctum non ipsam trinitatem, sed eum qui est in trinitate, relatiuē dici, licet non ei respondeat uicissim uocabulum eius ad quem refertur. Dicimus enim spiritum sanctum patris, sed nō uicissim dicimus patrem spiritus sancti, ne filius eius intelligatur spiritus sanctus. Item dicimus spiritum sanctum filij, sed non dicimus filium spiritus sancti, ne pater eius intelligatur spiritus sanctus. In multis enim relatiuis hoc contingit, ut non inueniatur uocabulum quo sibi uicissim respondeant. Cum ergo dicimus donum patris & filij, non quidem possumus dicere patrem doni aut filium doni: sed ut uicissim respondeant, dicimus donum donatoris, & donatorem doni: quia potuit inueniri usitatum uocabulum, illic non potuit. Donum ergo donatoris, & donator doni cum dicimus, relatiuē utrumq; ad inuicem dicimus, donator tamen non fuit deus, nisi ex tempore, cum S. S. sit donum, & ab æterno.

UPRA Magister multipliciter egit de his, quę dicunt de Deo secundum substantiā. Hic secundo agit de his, quę dicuntur de eodem secundum relationem. Diuiditur autem hęc pars in duas. In prima agit de his, quę dicuntur de Deo proprie: & æternaliter. In secunda agit de his, quę dicuntur de Deo proprie, & temporaliter, infra Dist. 33. Sunt enim quedam, quę ex tempore &c.] Prima pars iterū diuiditur in duas. Quia quedam sunt proprietates, siue relationes personales, & de his agit primo. Quedam non personales; & de his agit secundo: infra Dist. 28. Præterea considerari oportet, quod non tantum tres &c.] Prima pars iterum diuiditur in duas. In prima assignat proprietates personarum secundum

quod in ipsis personis assignantur. In secunda uero agit de ipsis, secundum quod est contingit diuersis nominibus exprimi, infra Dist. 27. Hic queri potest, utrum proprietates &c.] Prima pars habet duas. In prima Magister assignat proprietates personarum. In secunda uero circa assignationem mouet dubitationem, ibi. Hic queritur, quomodo proprium dicatur esse nato &c.] Prima pars habet tres partes. In prima determinat quibus assignentur proprietates, quia hypostasibus. In secunda assignat, quę sint illę proprietates, ibid. Iam de proprietatibus personarum uideamus &c.] Tercio ostendit quid sunt illę proprietates, quoniam sunt relationes, siue dictæ secundum relationem, non tamen secundum accidens, ibi. Quo circa sciendum

est non omne &c.] Similiter secunda pars in qua mouet dubitationes iuxta prædictas assignationes, habet duas. In prima mouet dubitationes contra assignationem proprietatis filii. In secunda contra assignationem proprietatis spūs s. ibid. *Hic queri potest, utrum pater &c.*] Prima pars habet duas. In prima proponit questionem, & soluit auctoritate August. & Hilarii. In secunda illam solutionem applicat etiam circa proprietatem spūs sancti, quæ est donum, ibi *Ita etiam de S. S. dicendum est &c.*] Similiter secunda pars hēt duas partes. In prima querit & soluit. In secunda quorundam positionem improbat. Primum facit ibi. *Hic queri potest, utrum pater &c.*] Secundum facit, ibi. *Quidam tamen putant S. S. &c.*]

Dub. 1. *B Arrianorum præfule hypostasis &c.*] Obiicitur, si est nouellum nomen, cum Apostolus dicat i. Timoth. ultim. uocum nouitates esse uitandas, nullo modo debuit concedere. Præterea Damas. dicit, quod hypostasis est substantia cum accidentibus, sed in diuinis non cadit accidens, igitur nec nomē hypostasis: igitur &c. Resp. Dicendū, quod nouitas uno mō sonat in uitiū, alio modo non. Quando est talis adiunctio, quod sententiam etiam facit, quæ non habet ortum ex ueritate antiqua, tūc est uere nouellum, & sic dicit Apostolus esse fugiendum, unde addit [prophanas] ergo quantum ad intellectum sanum, non erat nouum: sed quantum ad intellectum quem hæretici suppone-

bant. Quod obiicitur de auctoritate Damas. Dicendum, quod nomen hypostasis de se non importat respectum ad accidens, sed solum ad proprietatem distinguentem, quæ (inquam) in creaturis est accidens. Ideo dicit subiectum cum accidentibus, non sic autem est in deo.

Venenum sub melle latet &c.] Obiicitur, quia cum hoc non dicit nisi per errorem conuictus, uidetur, quod talia nomina omnino essent fugienda. Resp. Dicendum, quod uenenum non latebat sub nomine, sed sub eorū intentione, siue occasione, qui ex hoc occasionaliter uolebant inducere in hæresim. Vel potest dici, quod uenenum latebat nō quantum ad significationem, sed propter dubitationem: ideo nunc cum determinata est eius significatio, absque dubio est tenendum.

Aliud est genuisse, quam natum esse &c.] Videtur male dicere, quia cum, aliud, dicat diuersitatem in essentia, secundum hoc uidetur, quod generatio actiua, & natiuitas differant p̄ essentiam, quæ est cōtra fidē. Resp. Dicendū, quod [aliud] nō dicit ibi diuersitatem a parte rei absolutē, sed p̄ cōparationem ad dicentem, & intelligentē. q. d. aliud est intelligere, siue dicere patrem generare, & huiusmodi, & huic alietati non subest diuersitas essentia, sed alietas proprietatis. *Et est proprium solius patris etc.*] Videtur dicere contra illud, quod dicitur, infra Distin. 28. ubi dicitur quod hoc quod est, ingentus, est proprium patris, sed ingentū non est aliud dicere, quam

non

non gēnitum: Resp. quod August. loquitur de hoc, quod est, non natus, secundum quod dicit puram negationem, & sic non dicit proprietatē. Ingenitus enim prout est proprietatis, non est pura negatio.

Dub. 5. *Nihil in deo secundum accidens dicitur, &c.*] Videtur ista ratio non ualere: quia aliqua sunt accidentia inseparabilia, & talia non sunt amissibilia. Respo. Dicendum. Sicut ipse August. dicit, omne accidens aut est per suam naturam mutabile, aut amissibile, aut potest circa subiectum suū intendi, uel remitti. Et ipse non dicit, quod sit accidens tantum, quia potest amitti, sed quia potuit aduenire rei prius existenti, uel recedere a re iam existente, uel saltem intendi, uel remitti, siue uariari. Et si tu obiicias, quod accidentia non possunt uariari, sicut Boetium: uerum est de aliteratione a subiecto in subiectū: tñ certum est, quod in eodē intenduntur, & remittuntur. Aliiter potest dici, quod accidens potest cōparari ad subiectum primū, & ad subiectum proximum. Et habito respectu ad subiectum primum, omne accidens dicitur adueniens, quod est possibile et abesse, quamuis non respectu subiecti, quod est subiectum, & causa. Tertius modus dicendi est ille, quod id solū est per naturā immutabile, quod est omnino simplex. Si igitur Deus est immutabilis, igitur est oīno simplex: & in nullo simplici est accidens. igitur in nullo immutabili accidens est ponere. Si igitur pater est immutabilis, & in eo est paternitas, igitur non est accidens.

Homines enim filij Dei sunt factura &c.] Obiicitur, quod secundū illum modum dicendi, cum alius sit factus, uidetur quod possit dici dei filius. Et similiter, quod arca, quæ facta est ab artifice: possit dici filia artificis: quorum neutrum conceditur. Si tu dicas, quod oportet, quod sit ad imaginem Dei factus. Contra. Diabolus est ad imaginem Dei factus: igitur Diabolus est filius dei. Resp. Dicendum, quod hoc, quod dico Filius, duo dicit. scilicet ortum, & imitationem. Dicendū igitur, quod est imitatio per omnimodam assimilationem, & sic filius naturalis imitatur patrem, & quia non habet socium imitando, sic ideo solus ipse est filius naturalis. Et iterum est imitatio expressa: & hæc consistit in imagine & hæc tenet adhuc rationem filii, & facturæ. Et est iterum imitatio longinqua, & hæc tenet tantum rationem facturæ, non filii. Sed attendendū est, quod imitatio expressa, ut consistit in sua conditione, aut est insignita ulterius sua perfectione, & decore: aut est priuata honore, & deformata a sua conditione. Primo modo dicitur filius factura. Secundo modo filius factura, & adoptione. Tertio modo neutro modo dicitur, filius, nisi ualde improprie, & cū additione distrahente: quia Dominus Ioan. 8. dicit, peccatores habere patrem diabolum, propterea quod a deo recedunt, & imitantur eum.

Deus autem filius originis &c.] **Dub. 7.** Ponit tres proprietates nominum, quibus Deus filius Dei est, scilicet originē, ueritatē, & natiuitatem.

rem: quæritur ergo de distinctione illorum nominum. Dicendum, quod tria dicit ad excludendum tres hæreses. Contra Fotinum dicit, origine, non adoptione: quia Fotinus dicebat Christum esse filium dei adoptiuum. Contra Sabellium dicit, ueritate, non nuncupatione: quia ipse dicebat, quod idem ipse primo pater nuncupatur, postea filius. Contra Arrium dicit, natiuitate, non creatione, quia Arrius dicebat esse Dei filium creaturam.

Dub. 2. Sed eum qui est in Trinitate; re latine dici. &c.] Videtur hoc falsum: quia proprium est relatiuorum dici ad conuertentiam: ergo si non dicuntur ad conuertentiam: non dicuntur relatiue. Resp. dicendum, quod illud uerum est, si nomen impositum est utrique extremo: alioquin si deficit ex una parte, non dicitur, ut si dicatur remus nauis. Similiter uult dicere August. sub istis nominibus pater, & filius non referuntur ad spiritum sanctum. Sed tamen ubi deficiunt nomina, decet fingere: sed in diuinis melius est tacere, quam fingere, propter uitandum errorem:

Dub. 9. Quia hic potuit inueniri &c.] Videtur hoc falsum: quia ita bene spirator dicitur ad spiritum, sicut donator ad donum. Respond. Vnus modus dicendi est, quod August. non loquitur simpliciter de hoc nomine spiritus, sed de hoc toto, spiritus sanctus. Vel aliter, hoc dicit, quia spirator tunc non erat nomen usitatum, ut donator.

Dub. 10. Donator tamen non fuit deus

&c.] Obicitur, quia secundum hoc nec donum dicitur nisi ex tempore, cum relatiua sint simul natura. Ad hoc dicendum, quod potest dici ab actu donandi, uel ab habitu: Primo modo dicitur solum ex tempore, & sic donum. Secundo dicitur ab æterno.

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

An ponere sit in diuinis proprietates personales?

Quid intelligentiam eorum, quæ in ista distinctione dicuntur, quatuor quæritur. Primo, utrum in diuinis sit ponere proprietates personarum. Secundo dato quod sic, quæritur quid sint illæ proprietates. Tertio, quæritur quis sit actus ipsarum.

Quod in diuinis sit ponere proprietates personarum, non solum uocaliter, sed etiam realiter, ostenditur sic. Hieron. dicit, & habetur in fine præcedentis distin. Non tantum nomina, sed etiam nominum proprietates confitemur: ergo &c.

Item. August. dicit in Lib. de fili ad Petrum. Proprium est patris, quod unum filium genuit: ergo a coniugatis generatio est proprietas patris: sed constat, quod generatio realiter est in deo: & constat quod conuenit soli patri: ergo secundum rem est proprietas patris. Item. Proprietatis est distinguere: ergo ubi est uera distinctio: ibi est uera proprietas: sed in diuinis est uera distinctio. unde Dam. differentiam hypostaseon. i. personarum in tribus proprietatibus

In expo. si. sym. bo. ad Dama. Cap. 1.

Li. 1. de ortho. si de c. 11

proprietatibus, paternali, filiali, & processibili cognoscimus.

Item. Hoc ipsum uidetur ratione, quia sicut est alius modus quærendi de essentia, & persona, ita est alius modus quærendi de essentia, & proprietate.

De essentia enim quæritur per quid, de proprietate per quomodo se habet: ergo sicut ponitur essentia in diuinis, & persona secundum ueritatem, ita debet poni proprietas.

Supra dist. 15 q. 3.

Item. Supra probatum est quod differunt generatio, & processio realiter: alioquin non differrent personæ: ergo generatio, & spiratio differunt realiter: sed tam generatio, quam spiratio est in una persona non multiplicata, ut est in persona patris, ergo cum persona sit realiter una, & proprietates realiter plures, ergo est ponere proprietates realiter: in diuinis differentes, sed non differentia essentiali, sed nec personalis, cum sint in eadem persona, ergo notionali: quod si non differunt generatio, & spiratio, sicut hæc est uera, pater spirat. s. s. & hæc, pater generat. s. s. & tunc sequeretur, quod s. s. esset filius.

Item. Pater, & filius sunt unum principium. s. s. hoc supra probatum est, & est ratio in promptu, quia unus omnino est, qui spiratur, & hoc quod est, unum, dicit unitatem. Non essentia, nec personæ: ergo oportet, quod proprietatis: & si hoc, necesse est ponere proprietates in diuinis realiter, non nominaliter, nec tantum in uocem. Item. In patre est paternitas, & innascibilitas: aut ergo eadem proprietas, aut alia. Si eadem proprietas: ergo & relatio

Dist. 11 q. 2.

eadem: sed secundum paternitatem refertur ad filium: ergo & secundum innascibilitatem: sed hoc est falsum, igitur alia: & persona est una: ergo necesse est ponere proprietates in diuinis personis, etiam realiter differentes.

Contra, Hila. de Trin. Pater, & filius, & s. s. solis differunt nominibus; igitur si differunt solis nominibus, non sunt ibi reales proprietates, sed uocales.

Item. Damas. dicit in 1. lib. Oportet scire, quod aliud est differre re, aliud ratione: & dicit, quod in creaturis est differentia re, & conuenientia ratione: sed in diuinis e contrario: cum ergo sit distinctio secundum proprietates, uidetur igitur, quod sint ibi solum secundum modum loquendi, uel intelligendi, non a parte rei. Item. Hoc ipsum ueritate, quia in summo simplici non cadit differentia aliqua: sed diuina persona est summe simplex. Aut igitur ibi non est proprietas, aut solo modo loquendi, ergo &c. Item. Ita simplex est persona, sicut essentia: sed proprietates essentia non differunt nisi solo modo loquendi, non secundum rem. ergo similiter proprietates personæ. Item. Diuina essentia per summam simplicitatem seipsa refertur ad creaturam, & ideo relatio essentialis solo modo loquendi differt ab essentia, ut cum dicitur Dominus: omnino. n. in substantiam transit: ergo pari ratione persona seipsa refert ad personam. Item. Creatura per essentialē comparisonē ad suum principium, seipsa refertur ad suum creatorē. Alioquin in creaturam, & creatorē caderet medium, quod

quod non esset nec creatura, neque creator: ergo si multo essentialior est comparatio personæ ad personam: ergo seipsa refertur: & si hoc, igitur uidetur, quod ipsa proprietates, uel relatio non differat nisi solo modo loquendi a persona.

RESOLVTIO.

Cum plures sint diuinae personæ & distincte ad inuicem; necessario & inibi distinguens esse necesse est: quod quidem distinguens proprietatem dicimus:quare & proprietates personales aequè illic admittimus.

R E S P O N. Dicendum, quod omnes catholici tractatores posuerunt proprietates personarum in diuinis. Cum enim sint plures personæ, & distinctæ, necesse est, quod sit ibi distinguens, hoc autem proprietatem appellamus: sed diuersificati sunt in modo positionis. Quoniam ergo uiderunt aliqui summam simplicitatem in persona; sicut in essentia posuerunt, quod sicut in essentia omnino est idem quo est, & quod est: ita in persona omnino idem, qui distinguitur, & quo: & ita suppositum, & proprietates omnino est idem, differens autem solo modo loquendi: sicut si dicatur, Rogo te benignum, uel benignitatem tuam. Sed ista positio non potest stare, quoniam sicut in opponendo probatum est, in eadem persona sunt proprietates differentes, non solum modo loquendi, sed & realiter. Videmus enim, quod uno modo una persona comparatur ad unam, ut pater ad filium: & uidemus unam personam, uno modo, siue una habitudine cō-

parari ad plures, ut S. S. ad patrem, & filium. Et iterum unam personam pluribus modis comparari ad plures, ut filium ad patrem, & spiritum sanctum. Similiter uidemus plures personas eodem modo comparari ad unam, ut pater, & filius ad spiritum sanctum: ergo unitas habitudinis non potest accipi a parte essentia: certum est: nec a parte personæ, quæ refertur; nec ex parte personæ ad quam refertur. Restat ergo, quod sit alius modus dicendi a parte rei sumptus. Et ideo nunc communis opinio tenet in diuinis esse proprietates personarum realiter differentes a se inuicem, & per hoc etiam differentes a personis aliquo modo. Sicut enim quia in una essentia non plurificata, plures ponimus personas; modi dicendi essentialiter, & personaliter differunt, non solum differentia sumpta a parte nostra, sed etiam a parte rei. Sic & dicendum de modo dicendi personaliter, & notionaliter. Et ideo distinguunt Magistri tres modos dicendi in diuinis, qui sunt a parte rei, scilicet essentialem, personalem, & notionalem. Et dicitur communiter, quod tres sint modi prædicandi, scilicet in quid, in quis, & in quæ, siue in quo modo se habet. Et incidit in peccatum. scilicet figuram dictionis ex communicatione horum modorum, sicut in creaturis ex commutatione prædicamentorum. Sicut igitur in diuinis uera est essentia, & ueræ sunt personæ, ita sunt personarum proprietates.

A D I L L V D, quod obiicitur in contrarium primo de Hilar.

Dicen-

Dicendum, quod ipse non accipit nomina pro ipsis uocibus: sed pro intellectibus: siue significatis importatis per illa tria nomina. Important enim proprietates. Nam [solum] ibi non excludit proprietatis ueritatem: sed excludit diuersitatem formæ, uel substantiæ uel naturæ. **A D I L L V D,** quod obiicitur de Damasceno, quod differunt solum ratione. Dicendum, quod differre ratione est tripliciter. Uno modo a parte nostræ apprehensionis, sicut differunt in deo bonitas, & magnitudo. Alio modo differre ratione est secundum differentiam attributionis: quia aliquis modus ponitur circa unum, uel attribuitur uni, qui non attribuitur alteri: & sic differunt ratione essentia, persona, & notio. Tertio modo differre ratione, est differre secundum pluralitatem distinctionis, quæ non inducit diuersitatem in essentia, uel in natura, tamen tantam inducit differentiam, quod unum non dicitur de altero: & sic differt ratione persona a persona, & proprietates a proprietate. Et prima quidem differentia secundum rationem est minima: quia nihil ei respondet a parte rei: sed ultimè responderet. Non uult Damascenus igitur diuidere rem contra rationem, nisi secundum quod res accipitur pro natura: nec etiam sic omnino diuidit, sed quasi a principali denominat. Nam in creaturis non solum est communitas rationis, imo etiam naturalis. Nam Petrus, & Paulus non tantum in ratione conueniunt, sed etiam in natura

communi. **A D I L L V D,** quod obiicitur, quod hæc tollit summam simplicitatem. Dicendum, quod differentia rationis quædam fundatur super quid absolutum, siue substantiale: siue accidentale. Quædam autem super respectum, siue modum se habendi. Et prima differentia omnino repugnat simplicitati: & non potest esse in deo: secunda uero non repugnat, Nam uidemus respectum aliquem de nouo esse circa aliquid, illo nullo modo mutato. Videmus etiam aliquid habere plures respectus, ipso sine compositione existente. Dicendum igitur quod proprietates personales sunt respectiue non absolute, & ideo possunt differre ratione respectuum: quia persona suppositum, siue hypostasim dicit: sed proprietates dicitur habitudinem ad alterum.

Ex hoc patet sequens. Quia enim proprietates essentielles sunt absolute, non possunt dicere realem differentiam, nisi essentialem habeant: ideo solo modo loquendi differunt. Non sic proprietates personales. Unde proprietates essentielles omnino transeunt in essentiam: sed personales non. **A D I L L V D,** quod obiicitur, quod essentia seipsa refertur. Dicendum, quod essentia diuina non potest referri nisi ad aliam essentiam, ad aliam autem non refertur, quoniam relatio dicit ordinem, & habitudinem. Sicut autem uult Philosophus, Deus non ordinatur ad res: sed res ad ipsum: & ideo ibi non est relatio nisi solo modo loquendi: sed cum persona ad personam refertur, ibi uere

est

est ordo originis: & ideo habitudo, & ideo uera relatio: & sic patet illud. AD ILLUD quod obicitur, quod creatura seipsa refertur. dicendum, quod refertur seipso potest intelligi tripliciter. Aut quia inter rei respectum, & essentiam non cadit medium, quia ipsa essentia essentialiter dependet: & sic quidem reperitur in creaturis: sic. n. refertur materia ad formam, & forma ad materiam. Vnde dicit Philosophus, quod materia hoc ipsum quod est, ad alterum est: tamen nec materia est suus respectus, nec forma est suus respectus, quia non habet omnimodam simplicitatem: Alio modo est referre seipso, quia inter id quod refertur, & suum correlatum non cadit aliquod medium, quod non sit alterum illorum: & sic patet refertur seipso ad filium, & econuerso. Nam pater est sua paternitas, & hoc propter summam simplicitatem. Tertio modo refertur seipso est, quia ipsum quod refertur non est nisi relatio, & respectus purus, & hoc est impossibile esse neque in deo, neque in creatura.

Quia (sicut dicit Augustinus) *Lib. 7. de Tri. cap. 1.* Omne quod refertur: est aliquid; excepto eo quod relatiue dicitur: alioquin relationis esset relatio: & sic patet quod omnis proprietate relatiua, siue sit in deo, siue in creaturis, necessario differt aliquo modo ab eo cuius est proprietate, & magis in creatura quam in creatore, & intelligantur omnia haec sicut prius assignatum est, quoniam omne respectiuum fundatur super aliquod absolutum.

DE proprietatibus quid sint: Et quod sint relationes uidetur, quia dicit Hilarius 12. de Trinitate. Proprium est deo nato esse filium: sed filiatio est relatio: igitur &c. ITEM. Damascenus, dicamus diuinam uerbi hypostasi, naturam modo, & habitudine a paternali hypostasi differentem: sed modus habitudinis est relatio, igitur, &c. ITEM. Richardus de sancto Victore, in Libro de Trinitate dicit, quod personae distinguuntur proprietate originis, sed origo in diuinis non est motus, sed habitudo: ergo & relatio. ITEM. Hoc ipsum uidetur ratione, quia proprium est, quod conuenit soli, sed nihil absolutum est in communicabile in diuinis, & conueniens soli: igitur omnis proprietate personalis est relatio.

CONTRA. Sicut paternitas est relatio, sic magnitudo quantitas, & bonitas qualitas: sed magnitudo dei non est quantitas, nec bonitas qualitas: igitur, nec paternitas est relatio, sed paternitas est proprietate: igitur &c. SI DICAS quod non est simile, quia alia transeunt in substantiam, relatio non: Contrarium ostenditur primo sic. Sicut quantitas est unum genus distinctum a substantia, ita & relatio: sed quia in deo non cadit diuersitas, ideo necessario genus quantitatis transit in substantiam, cum ibi non sit accidens, nec diuersitas generum: igitur pari ratione relatio. ITEM. Sicut deus

deus est sua magnitudo, ita deus est sua paternitas: sed quia deus est sua magnitudo, ideo quantitas non differt a substantia; sed in eam transit: ergo & paternitas similiter. ITEM. Videtur, quod relatio magis transit: quia inter omnia genera accidentium, relatio importat maiorem dependentiam: quia ad obiectum, & subiectum: sed deus omnino est independens: igitur & relatio minime manet in deo. ITEM. Inter omnia genera entium, relatio minus habet de entitate, sicut patet: quia aduenit, & recedit sine mutatione illius ad quod refertur: sed in summo ente non debet poni nisi quod multum habet de entitate, igitur &c.

RESOLUTIO.

Proprietates personales in diuinis relationes sunt; tum quia incommunicabiles: tum quia realiter differentes.

RESP. Dicendum, quod proprietates personales necesse est esse relationes, & hoc duplici ratione, tum quia sunt incommunicabiles, & soli conueniunt: tum etiam quia realiter differunt, ut ostensum est prius. Sola autem relatio manet in diuinis.

Concordat S. 1. p. 4. ar. 1.

Quod in media parte praedicatur.

AD CUIUS intelligentiam notandum, quod relatio in aliquibus conuenit cum aliis praedicationibus, in aliquibus differt. Conuenit enim in hoc, quod est praedicationem, & genus entis, & in hoc quod est accidens: & disconuenit in hoc, quod praeter alia genera habet respectum non solum ab obiectum; sed etiam ad obiectum, secundum habitudinem, & dependentiam. Quantum ad primas condiciones im-

possibile est relationem manere in diuinis, sicut alia genera: & hoc propter summam simplicitatem. In deo enim relatio non est praedicationem, nec accidens, sed substantia est. Quantum uero ad condiciones quas habet respectu obiecti, necesse est quodammodo manere; & hoc propter ueram distinctionem, quae est in diuinis, & ueram originem, & habitudinem. Et necesse est quodammodo non manere, scilicet quantum ad dependentiam: & hoc propter omnimodam absolutionem; quae est in diuinis. Alia igitur genera simpliciter transeunt; sed relatio quodammodo manet, & quodammodo transit. Quia alia genera respectum solum ad subiectum dicunt: & secundum illud transeunt. Sed relatio ultra dicit respectum ab obiectum. Et secundum illum respectum dicit pluralitatem, quae uere est in diuinis, & illa relatio manet.

PATET etiam quomodo transit, uidelicet quantum ad omne, quod dicit compositionem. Vnde non est genus, neque in genere, nec est accidens; nec aliud. Et sic patet prima tria obiecta circa hoc: quia unum sumitur a natura generis, aliud a natura accidentis, tertium a praedicatione identitatis. PATET etiam quomodo manet. scilicet quantum ad illud, quod dicit distinctionem; non quantum ad illud, quod dicit dependentiam, & inclinationem: quia sicut prius absolutionis omnem perfectionem. Et per hoc patet quarum argumentum, quod obicit de dependentia relationis.

AD ILLUD, quod obiicitur, quod minus habet de ente. Dicendum, quod hoc est uerum, cum differt essentialiter a substantia: in deo autem non sic est. Posset tamen præter rationem prædictam hæc ratio reddi, quod non transit: quia enim minimum habet de ente, ideo minimam uel nullam facit compositionem, & tamen manet secundum suam proprietatem. Alia uero quæ habet aliquid de ente absolute, faciunt compositionem: & hinc est quod ratio melius ualet in summo simplici, quam aliquod aliorum.

QVÆSTIO III.

An actus personalium proprietatum sit hypostases distinguere uel distinctas ostendere?

DE proprietatibus quantum ad actum. Et quæritur utrum actus huiusmodi proprietatum sit hypostases distinguere, aut distinctas ostendere. Et quod sit distinguere, uidetur per Boetium in Libro de Trinitate. Substantia continet unitatem, ratio multiplicat Trinitatem: sed si multiplicat, igitur distinguit. ITEM. Ricardus de S. Victo. de Trinitate dicit, quod persona distinguitur proprietate originis: sed proprietates dicit originem, & rationem, igitur, &c. ITEM. Hoc ipsum uidetur ratione, quia cum personæ distinguantur, aut distinguuntur per aliquod absolutum, aut respectuum. Per absolutum non quia (sicut uult Augustinus) quod ad se dicitur, de singulis dicitur: igitur necesse est, quod differant per aliquod respectuum. ITEM. Proprietates patris, aut accidit ipsi hypostasi, aut est consubstantialis ei: Quod si accidit, igitur sunt

ibi accidentia, igitur est ibi aliqua compositio. Si autem consubstantialis, & conaturalis: igitur cum non consequatur esse hypostasis, non tantum est ratio innotescendi; sed etiam distinguendi. ITEM. In summo simplici idem est omnino ratio essendi, & cognoscendi; sed persona patris est summe simplex: igitur eodem modo distinguitur, quo distingui cognoscitur: hoc autem est per proprietatem: igitur, &c.

CONTRA. Omne respectuum reducitur ad absolutum: sed quod reducitur ad aliquid secundum rationem intelligendi, sequitur illud: igitur cum proprietates sint respectuæ, hypostases absolute, proprietates reducuntur ad hypostases. igitur hypostases sunt priores. Sed quod prius est, non distinguitur ab eo quod est posterius: quia ab eodem est esse, & esse distinctum: ergo &c.

ITEM. Omne, quod distinguit aliquid, dat ei tale esse, quale ipsum est, uel habet; sed proprietates habent de se solum esse respectuum: igitur si hypostases per proprietates distinguuntur, habent solum esse respectuum: sed hoc est falsum; quia cum sint supposita essentia: habent esse substantia absolute. ITEM. In diuinis personis est plurificatio per originem: igitur & distinctio. Sed origo dicit emanationem, uel exitum: ratio autem per se non emanat, nisi prius alio emanante: quia in ad aliquid non est motus: igitur prius oritur hypostasis ab hypostasi secundum rationem intelligendi, quam sit intelligere relationem esse: & si hoc,

cap. 5.

hoc, ratio consequitur esse distinctum in hypostasibus: ergo &c. ITEM. Omne quod relative dicitur, est aliquid excepto eo quod relative dicitur, sicut ratio dicitur, & Augu. in quinto Libro de Trinitate. Sed pater, & filius dicuntur relative: igitur uterque eorum est aliquid, excepto eo quod relative dicitur, igitur abstracta relatione contingit aliquid intelligere: quæro igitur, quid sit illud, aut essentia, aut hypostasis. Si essentia, igitur ratio est in essentia, igitur multiplicat eam. Si hypostasis, aut igitur una, aut duæ. Non una: quia impossibile est intelligere, quod pater, & filius, sint una hypostasis, igitur duæ: & si hoc, patet &c. ITEM. Si abstractis omnibus proprietatibus duorum indiuiduorum, scilicet Petri & Pauli, hypostasibus remanentibus, adhuc contingit intelligere remanere distinctionem, igitur pari ratione hypostasibus diuinis: quod si uerum est, tunc igitur non sunt solum ratio distinguendi quo ad nos.

RESOLVTIO.

Utrumque: & distinguere & distinctas manifestare.

RESP. Dicendum, quod circa hoc duplex opinio fuit. Quidam enim dixerunt, quod abstractis proprietatibus, impossibile est intelligere hypostases distinctas; quia huiusmodi proprietates in diuinis non solum dant personis innotescere, immo dant etiam esse: unde ipsis abstractis, abstrahitur esse, & esse distinctum. Aliorum opinio fuit, quod proprietatibus abstractis, adhuc est intelligere distinctionem in hy-

postasibus, quoniam proprietas secundum ipsos non est ratio distinguendi secundum rem. Unde dicunt, quod abstracta paternitate, & filiatione, adhuc contingit intelligere qui ab alio, & a quo alius. Et si quæras quomodo distinguuntur. Dicunt quod seipsis: sicut principia & generalissima seipsis distinguuntur, & differunt. Unde hæc est immediata, substantia non est quantitas. Et si respiciamus interius, utraque opinio continet aliquid probabiliter: & hoc patet sic. In diuinis enim hypostasibus intelligimus originem, siue emanationem, intelligimus etiam habitudinem. Secundum rationem intelligendi, origo præcedit ipsum qui oritur, & secundum rationem intelligendi, ratio consequitur ipsum qui refertur. Potest igitur proprietas reatiua importare solum habitudinem, & hoc modo consequitur rationem distinctionis, & est ratio innotescendi distinctionem, non distinguendi, sicut secunda opinio dicit, & probant rationes inductæ ad secundam partem de ipsa relatione. Potest enim intelligi tunc distinctio; quia intelligit qui ab alio, & a quo alius: potest etiam utrunque proprietas importare. scilicet habitudinem, & originem, & tunc non tantum est ratio innotescendi: sed etiam distinguendi: circumscripta enim origine, siue emanatione, impossibile est in diuinis intelligere pluralitatem: immo sicut essentia est una, sic & intelligitur hypostasis una. Et sic procedit prima opinio, & rationes ad primam partem.

SED

Li. 1. c. 10. secundum sectionem anti-quam.

3. de Tri. c. 8. & 6. de Tri. c. 2.

Ad uer-
satury,
Scolus
dis. 8.
q. 7. ibi
dicitur
distinguitur.

SEd notandum, quod cum idem sit in diuinis oriri, & esse, & ad alterum se habere: tamen secundum rationem intelligendi sunt ordinata, ut primum sit oriri, deinde esse intelligatur in his, quæ habent esse ab alio, & deinde se ad alterum habere: quæ uero idem sunt in Deo, ideo eodem nomine designantur. Vnde generatio dicit originem, & habitudinem, tamen (proprie loquendo) generatio dicit originem, & paternitas habitudinem. Quoniam igitur proprietates diuinae secundum communem usum loquendi importat habitudinem, & originem, ideo tenendum, quod proprietates non solum sunt ratio innotescendi distinctionem: sed etiam distinguendi.

ET AD illud, quod obiicitur, quod respectuum reducit ad absolutum. Dicendum, quod reduci ad aliquid, est dupliciter. Aut sicut ad principium, aut sicut ad terminum. Proprietas originis his duobus modis reducit ad absolutum. Ad hypostasim patris reducit innaſcibilitas sicut ad principium: ad hypostasim autem geniti, & spirati, sicut ad terminum. Quoniam igitur quod reducit ad aliquid sicut ad principium, ipsum consequitur: ideo abstracta origine solum intelligitur deus innaſcibilis, non ens ab alio: & ita in unitate hypostasis: Quia uero, quod reducit ad aliud sicut ad terminum, intelligitur præcedere, hinc est, quod abstracta origine, iam non est intelligere hypostasim procedentem. Vel illud intelligendum ubi respectuum dicit dependē

tiam, ratione cuius deficit a summa simplicitate, quod non est in deo. AD ILLUD, quod obiicitur, quod esse respectuum solum dat esse respectuum. Dicendum, quod hoc uerum est de respectiuo, quod dicit solum habitudinem: sed non est uerum de respectiuo, quod dicit originem. AD ILLUD, quod obiicitur, quod ratio non oritur per se. Dicendum, quod ratio est proprietates secundum quod ipsa est: origo uero prout est id quod oritur, & quia origo proprie non oritur, sed est illud quo oriens oritur: ita quod non consequitur tempore, uel natura, sed secundum rationem intelligendi, uel est simul necessario, uel præcedit, ideo patet illud. AD ILLUD, quod obiicitur, quod omne quod relatiue dicitur est aliquid, excepto eo, quod relatiue dicitur. Dicendum, quod illud non habet ueritatem in summo simplici: quod sic differat esse, & referri, quod unum possit ab altero separari siue abstrahi secundum rem: quia ibi unum sunt: sed solum secundum intellectum nostrum: nec adhuc intellectus noster sic abstrahit, ut intelligat hypostasim distinctas abstractis proprietatibus, & relationibus. Si enim ab hypostasi patris abstraheretur paternitas, uel econuerso, iam non haberet aliquid speciale, quod sit principium intelligendi ipsam: & ita consideratur sub ratione generali, & incompleta. Vnde & bene uidentur mihi dicere qui dicunt, quod remanet intellectus huius nominis, res secundum quod est generale uocabu-

Sunt ar gum. Scot. d. pres. q. unica ibi, Con tra ista conclu sionem.

Concor dat S. Thom. 1 part. 1 q. 36. ar. 2. et q. 9. 8. ar. 3.

Ex hi patet: scilicet Scot. im cabu.

ponere S. B. qd persone cōiunã tur per absolu. dist. 26. q. unic. ubi. Ter tia opi.

cabulum, & sic patet, quod abstractis proprietatibus non remanet distinctio nec re, nec intellectu, & ideo utroque modo sunt ratio distinguendi. AD ILLUD, quod ultimo obiicit, quod Petrus & Paulus distinguuntur abstractis proprietatibus. Dicendum, quod non est simile. Nam distinctio est ibi a parte propriæ materiæ, & a parte propriæ formæ, quæ innotescit per proprietates accidentales, sed in diuinis solum est distinctio per originem. Ideo patet illud.

QVAESTIO IIII.

Quot numero sunt proprietates personales in diuinis?

DE proprietatibus quantum ad numerum. Et uidetur, quod sint infinitæ, quia proprietates sunt respectus, per quos deus innotescit, sed illi sunt infiniti, sicut patet ex respectibus idealibus: ergo &c. ITEM. Pater & filius adinuicem assimilantur secundum omnes condiciones essentielles, igitur secundum omnes comparantur, & secundum omnes innotescunt nobis, sed illæ sunt in numero infinito: ergo &c. ITEM. Quanto aliquid est simplicius, tanto plures hêt respectus, ut punctus quam linea, & linea quam superficēs, sed diuinum esse est simplicissimum, igitur in eo sunt infiniti respectus, sed oēs sunt ratione innotescendi, igitur notiones sunt infinite.

SED quod tres sint tantum, uidetur per Damascenum, qui dicit quod in diuinis omnia sunt unum prout generationem in generationem, & processionem, sed istæ non sunt nisi tres proprietates, igitur &c. ITEM. Videtur ratione, S. Bon. Lib. Primi.

quia proprietates conuertitur cum eo cuius est proprietates, sed proprietates est personæ, sed personæ sunt tres, igitur &c. ITEM. Fiat talis ratio: omnis persona est aliqua trium proprietatum, hæc est uera: omnis notio est persona, sed omnis proprietates, siue notio est aliqua trium, igitur &c. Quid autem sint plures tribus sic ostenditur. Notiones siue proprietates sunt relationes. In omni autem habitudine sunt duæ relationes secundum duo extrema, sed in diuinis sunt duæ originis, igitur saltim quatuor relationes. ITEM. Proprietas est, quæ conuenit uni soli, sed innaſcibilitas conuenit soli patri, igitur est proprietates, & non est aliqua illarum quatuor relationum, igitur sunt quinque. Quæritur ergo sufficiētia, & numerus notionum in diuinis, & penes quid accipiatur, & utrum sit idem numerus proprietatum, & relationum.

RESOLUTIO.

Quinque, iuxta quinque notiones.

RESPON. Notandum, quod uis consueuit fieri inter ista tria nomina proprietates, ratio, & notio. Nam proprietates dicitur in quantum conuenit soli: ratio in quantum dicit habitudinem ad alterum: notio in quantum principium cognoscendi. Et quia omnis proprietates est ratio cognoscendi, similiter & omnis ratio, ideo nomen notionis est in plus, quam ista duo. Quia quædam proprietates est ratio, ut paternitas. Quædam non, ut innaſcibilitas, quæ non dicit respectum, sed priuat. Similiter quædam ratio est

est proprietas, ut filiatio. Quædam nō ut actiua spiratio, & iō quia pluribus, non uni soli conuenit. Ethinc est, q̄ nomen proprietatis, siue relationis habent se ut excedentia & excessa. Nomen uero notionis est in plus. Vnde plures sunt notiones, quā proprietates, plures etiā quam relationes. Sed proprietates, & relationes mutuo se excedunt, & æqualiter, ideo sunt numero æquales, non tamen oportet facere uim. Nā oīs relatio distinguit aliquo modo ab alio, & ita est aliquo modo proprietas. Similiter omne quod distinguit, aliquo modo importat relationē, igitur omnis relatio proprietas, & omnis proprietas relatio. Sed omnis notio est proprietas, uel relatio, igitur omnis notio est proprietas, & similiter relatio. Et ita extēso nomine sunt equalia, ideo idem est numerus, & eadem ratio assignandi numerum in omnibus istis. Intelligendum igitur, quod circa numerum proprietatum tres fuerunt opiniones. Quidam dixerunt, quod infinitæ, quidam, quod tres, quidam quod quinque. Ratio autem diuersæ opinionis fuit, q̄a diuersimodè notiones cōsiderauerūt. Qui cōsiderauerunt illas in comparatione ad eos quibus innotescunt, dixerunt eas infinitas esse, quia per infinitas comparationes, & similitudines, & respectus deus nobis innotescit. Qui uero cōsiderauerunt in comparatione ad hypostases, quæ distinguuntur, uel innotescunt, dixerunt tantum tres, quia tantū tres sunt personæ, ideo tantum tria sunt

propria, per quæ sufficienter innotescunt. Qui uero cōsiderauerunt quantum ad rationes quibus innotescunt, dixerunt esse quinque. Eadem. n. est ratio innotescendi, & distinguendi. Sed rō distinguendi accipit a parte originis, aut igitur positiuè, aut priuatiuè. Si priuatiuè, aut priuatiuè originē per modum p̄ducentis, & hoc non dicit nobilitatem. s. non producere, ideo non est notio. Aut priuatiuè originem p̄ modum producti, & hoc uel specialiter, uel generaliter. Si specialiter, non dicit nobilitatem. Si generaliter, sic dicit nobilitatē, & ideo notio est una sola, scilicet innascibilitas. Si autem accipitur a parte originis positiuè, cum duplex sit origo, & cuilibet respōdeat de necessitate duplex habitudo, de necessitate erunt quatuor, generatio actiua & passiuæ, & spiratio actiua & passiuæ, & in uniuerso quinque. Prima opinio sumptationem elonginquo, & ideo magis a ueritate recessit. Secunda magis de propinquo, ideo magis ueritati appropinquauit. Tertia sicut debuit, ideo ueritatē dixit, posuit, & inuenit. Et hæc est positio, quam tenet communis opinio Magistrorum notiones esse quinque, & ratio huius prius uisa est.

AD ILLVD igitur, q̄ obicitur, de respectibus, & comparationibus, & infinitis. Dicendū, q̄ nec proprietates, nec relationes sunt notiones, nisi quæ important respectum distinguentem personam, a persona, & hoc est respectus originis, qui tantū quinque modis spectantibus ad digni-

dignitatem potest comparari, ideo patet illud. AD ILLVD, q̄ obicitur, quod tantum tres, per uerbum Damas. Dicendum, q̄ sub generatione comprehendit duas relationes similiter sub p̄cessione. AD ILLVD, q̄ obicitur, quod proprietas debet conuerti cum persona. Dicendum, quod uerum est de illa, quæ est proprietas personalis, faciens personam esse personam: tamen non sequitur, si conuertitur, q̄ tot sint, non plures; quoniam unū & idem potest habere plu-

ra conuertibilia. AD ILLVD, q̄ obicitur, de syllogismo illo. Dicendum, q̄ in processu illo est fallacia accidentis sicut hic, pater est innascibilitas, & pater est paternitas, igitur paternitas est innascibilitas: quia quod attribuitur subiecto siue hypostasi, attribuitur habitudini. Posset tamen poni figura dictionis ex modi prædicandi mutatione, quia in diuinis essentia prædicatur ut quod, persona ut quis, notio ut quæ, & proceditur a persona ad notionem.

DISTINCTIO XXVII.

PARS PRIMA.

De proprietatibus personarum secundum quod diuersis noībus exprimuntur per uocabula magis usitata.

IC queri potest, utrum proprietates, quas Hilarius supra assignauit. s. quod pater semper est pater, & filius semper est filius, sint illæ eadem proprietates quas Aug. superius distinxit, dicēs: propriū esse patris, quod genuit filiū, & propriū filij quod genitus est a patre, & S. S. quod ab utroq; procedit. Ac deinde utrū & istæ sint illæ quæ dicuntur paternitas, filiatio, processio. Videtur quod non sint eadem proprietates, quas ponit Hilarius: & illas, quas ponit Aug. Si enim eadē sunt, idem est ergo patri esse patrem, & genuisse filium: quod utique quidam concedunt. Si autem hoc est: cui ergo conuenit ut sit pater, ei conuenit genuisse filium. Natura ergo diuina si pater est, genuit filium, si uero nō genuit, pater non est. Sed quis audeat dicere, aut quod ipsa genuit filium, aut quod ipsa pater nō sit. Si aut ipsa pater est, nec filiū genuit, non est ergo idem dicere aliquid esse patrem, & gignere filium. Et ita non uidebitur una eademque esse proprietas.

Responsio, ubi ostendit easdem esse proprietates.

Ad quod sine præiudicio aliorum dicimus, quod easdem

proprietates notauit uterque, licet diuersis uerbis. Quod enim Hilarius ait, ita intelligi debes. Proprium patris est quod semper pater est, id est, proprietas patris est, qua semper pater est, semper uero pater est, quia semper genuit filium. Ita & proprium filij est, quod semper filius est, id est, proprietas filij est, qua semper filius est. Filius uero semper est, quia semper genitus est: ergo proprietas qua pater pater est, quia semper genuit: & hæc eadem dicitur paternitas, uel generatio. Et proprietas qua filius semper est filius, est quia semper genitus est a patre, & hæc eadem dicitur filiatio, uel genitura, uel natiuitas, uel origo, uel nascibilitas. Sic proprietates qua spiritus sanctus est spiritus sanctus uel donum, est quia procedit ab utroque: & hæc eadem dicitur processio. In præmissis ergo locutionibus eadem significata sunt proprietates.

Quomodo non est omnino idem dicere, esse patrem, & genuisse, uel habere filium, ita & de alijs.

Nec tamē uidetur nobis omnino esse idem dicere aliquid esse patrem, & genuisse filium, uel aliquid esse filium, & habere patrem: uel esse spiritum sanctum, & procedere ab utroque: alioquin pater non esset nomen hypostasis, id est, personæ, sed proprietatis tantum: similiter filius, & spiritus sanctus, & ita non per tria nomina significarentur tres personæ: ideoque dicimus, quia patris nomen non tantum relationem notat, sed etiam hypostasim, id est, subsistentiam significat, ita & filius, & spiritus sanctus. Relationum uero uocabula, scilicet paternitas, filiatio, processio, uel gignere, gigni, uel procedere ipsas tantum relationes, non hypostases significant, siue habere filium, & habere patrem, ut uerbi gratia, cum dicimus Deus est pater, nomine patris & relationem, & diuinam hypostasim significamus: ut sit intelligentia talis, Deus uel diuina essentia est pater, id est, ille qui genuit, id est, hypostasis, quæ habet filium. Similiter Deus est filius, id est, hypostasis genita uel habens patrem. Ita etiam Deus est spiritus sanctus, id est, hypostasis procedens ab utroque, siue ille qui procedit. Cum uero nomina relationum ponimus in prædicatis, notiones ipsas tantum significamus,

non hypostases: ut cum dicimus, Deus genuit, id est, habet filium, & Deus genitus est, id est, habet patrem. Et tunc oportet intelligi in subiectis hypostases tantum, non essentiam, quæ illis proprietatibus denominantur.

Quod proprietates determinant hypostases, non substantiam, id est, naturam.

Ille enim proprietates singula singulis proprie conueniunt personis & per eas personæ determinantur, & a se in uicem differunt, sed a se non secedunt. Unde Ioannes Damas. Non differunt ab inuicem hypostases secundum substantiam, sed secundum characteristicam idiomata, id est, determinatiuas proprietates. Characteristica uero, i. determinatiua sunt hypostaseon, & non naturæ: etenim hypostases determinant. Item esse quidem intemporaliter & eternaliter dicimus diuinam uerbi hypostasim, simplicem, omnia habentem, quæ habet pater, ut eius homouision, id est, consubstantialiam, natiuitatis modo & habitudine a paterna hypostasi differentem, nunquam uero a paterna hypostasi secedentem. Idem apertius exprimens personales proprietates, in eodem ait, Differentiam hypostaseon, id est, personarum in tribus proprietatibus, id est, paterna & filiali & processibili recognoscimus. In secessibiles autem ipsas hypostases & indistabiles inuicem, & unitas quidem inconfusibiliter: tres enim sunt, etsi unitæ: diuersam autem indistanter. Etenim singula perfecta est hypostasis, & propriam proprietatem, scilicet existentie modum proprium possidet: sed unitæ sunt substantia, & non distant neque secedunt a paterna hypostasi. Ecce hic habes distinctas res proprietates, quæ supra diuersis significata sunt modis.

SUPRA assignauit Magister proprietates personales, hic agit de ipsis proprietatibus. Et per diuersa uocabula exprimiunt. Et quoniam contingit eas exprimi per uocabula magis usitata & minus usitata: hæc pars habet duas partes. In prima agit de expressione proprietatum per uocabula magis usitata. In secunda per uocabula minus usitata, infra Dist. eadem. Hic non est pretermittendum &c.] Prima pars habet quatuor. Cum. a. Hic a. & Aug. proprietates alijs, & alijs uocabulis assignent: uterque tamen conuenit: quia unus scilicet Aug. per generare, & generari: aliter. s. Hic la. per esse patrem, & esse filium. Et ideo Magister primo querit, utrum sint eadem proprietates ab utroque

assignate. Secundo soluit, ostendens quod fiat eedem, ibid. *Ad quod sine praeiudicio aliorum &c.* Tertio, ne credat aliquis, quod omnino sint eedem, ostendit quod re eedem sunt, sed differunt quantum ad modum significandi, id est in concretionem, & in abstractionem, ibi. *Nec tamen videtur nobis omnino idem &c.* Quarto vero, quia dixerat proprietates significari in concretionem, queri posset respectu cuius, & ostendit, quod respectu hypostasi, ibi. *Illae enim proprietates singulae singulis &c.*

Dub. 1. *Proprium patris est, quod semper est pater &c.* Videtur dicere falsum. Omnis enim proprietas differt ab eo cuius est proprietas, uel re, uel ratione: sed pater, & pater conueniunt re, & ratione, & nomine: ergo unum non est proprietas alterius. Respo. Dicendum, quod in patre intelligimus & illum qui est pater, & quo est pater: quando ergo pater praedicatur de se, ratione unius subiicitur, & ratione alterius praedicatur. Similiter quando assignatur esse patrem proprium patris, quia assignatur ut in ratione attributi, ideo ratione ipsius proprietatis attribuitur ipsi hypostasi. Unde dicit, quod esse patrem est proprium patris, non quod pater sit pater.

Dub. 2. *Vel natiuitas, uel origo &c.* Videtur dicere contra illud, quod dictum est supra Distin. 3. cap. de uestigio: & tractum est ab Augustino de uera religione, scilicet, quod origo appropriatur patri: Respond. Dicendum, quod origo semper dicitur relatio: potest ergo accipi origo,

uel respectu creaturae, uel respectu personae. Si respectu creaturae, sic & respectu totius trinitatis, & appropriatur patri. Si autem respectu personae, sic potest accipi actiue, uel passiuè. Si actiue, sic est patris, & filii, sed appropriatur patri. Si passiuè, sic filii, & S. S. & appropriatur filio, non secundum quod simpliciter dicitur, sed secundum quod origo dicit emanationem per modum naturae. Sic enim cum id sit proprium filii, similiter & origo secundum quod sic accipitur: & hoc modo accipitur hic, & ideo non est contra illud.

Gignere, uel gigni, uel procedere, &c. Videtur hoc falsum, quia relationes significant in concretionem, & non tantum important relationes, sed etiam suppositum. Sed quando tantum important relationes, significant abstractè. Si ergo hoc quod est gignere, non importat relationem abstractè, sed concretè, uidetur, quod non tantum importent relationes. Respo. Dicendum, quod differenter importatur concretio. Aliter enim importatur per uerbum, aliter per nomen adiectiuum. Quia enim uerbum importat actum, ut egredientem, ideo in quadam distantia, & ideo importat sub quadam inclinatione. Et propter hoc quia in distantia importat, non claudit intra se suppositum, immo oportet, quod addatur extra, nisi locum exterioris additionis suppleat demonstratio, quae est in actu proprie primae, & secundae personae, quoniam semper sunt praesentes, & demonstratiuae, & ideo

ideo quamuis importet in concretionem, tamen non importat nisi relationem quantum est de se, non suppositum: sed nomen adiectiuum idem significans, si significat ut proprietatem informantem, & ideo in quadam unione, & instantia, & ideo formam simul importat & suppositum, ut cum dicitur album: nisi significetur in abstractione ut cum dicitur albedo. Hoc attendens Magister dicit, quod pater nitas, & filiatio, gignere, & gigni dicunt tantum relationes.

Dub. 4. *Cum uero nomina relationum ponimus &c.* Contra, quia si hoc uerum est, quando dicitur essentia est pater, cum pater ponatur in praedicatione, fiat tantum pro notione, ergo idem est dicere essentia est pater, ac si diceretur, essentia generat, sed haec est falsa: ergo &c. Respo. dicendum, quod quaedam ponuntur in praedicatione per naturam propriam, & significationem, & talia sunt quae important compositionem, sicut uerba: & de talibus loquitur Magister. Quaedam ita ponuntur in praedicatione, quod sunt nata subiici, ut hoc nomen, pater, & hoc nomen, filius, & talia: quia non solum nata praedicari, uerum etiam subiici, possunt importare intellectum hypostasis: unde uerbum Magistri intelligendum est cum praecisione. scilicet de illis quae ita nata sunt praedicari, quod non subiici, & ita non habet instantiam.

Dub. 5. *Characteristica uero i. determinatiua sunt hypostaseon, &c.* Videtur male dicere, quia proprietates, quae non determinant naturam, sunt non naturales: quia

omnis proprietas naturalis, eo ipso quod naturalis est, naturam determinat: ergo si proprietates in diuinis non determinant naturam, non sunt naturales: ergo praeter naturam: ergo accidentales. Respo. Dicendum, quod sicut ordo naturae dicitur dupliciter, aut quo natura ordinatur, aut in quo natura est ratio ordinandi: sic etiam de proprietatibus intelligendum: & quoniam dicimus proprietatem naturalem, non oportet quod proprietas habeat naturam ut subiectum, sed quod sit consonans naturae ipsius subiecti, sicut filius naturalis non dicitur, quia sit a natura uel essentia, sed a patre naturaliter producente, sic & in proposito est intelligendum.

ARTICVLVS I. QVAESTIO I.

An esse patrem & generare, una & eadem notio sit?

Intelligentiam huius partis quatuor quaeruntur. Primo, quaeritur utrum esse patrem, & generare, sit una notio. Secundo, quaeritur quae illarum sit alterius ratio. Tercio, utrum proprietates contingat abstrahi. Quarto, utrum circa eas liceat contrarie opinari.

Quo sit eadem notio, ostenditur sic. Una sola proprietas est hypostasis, quae dat esse distinctum. Nam non est in ratione accidentis, sed formae, sed illa est una sola unius: sed generare est una proprietas, per quam hypostasis patris distinguitur, similiter & esse patrem:

KK 4 igitur

igitur ibi eadē est notio. **ITEM.** Patris ad filium est una sola relatio: quia una tantum origo, & unus modus emanandi. Sed generare dicit relationem patris ad filium: similiter & esse patrem: igitur eadem relatio, uel notio: uel si sint diuersæ proprietates, tunc igitur notiones erunt plures, quam quinque, immo infinitæ. Sicut enim ad generare sequitur esse patrem, ita sequitur referri ad patrem, distinguenda a patre &c. quæ si sint notiones aliæ: tunc igitur infinitus est numerus notionum. hoc autem inconueniens sequitur: si illæ proprietates sint diuersæ, ergo &c.

CONTRA. Si eadem proprietates est esse patrem, & generare, igitur omnino idem importat nomine patris, & nomine genitoris: igitur sicut quis est baptizatus, si baptizetur in nomine patris, ita si in nomine genitoris: sed hoc communiter negat. **ITEM.** Proprietates, & notiones sunt diuersæ, & cognoscuntur esse diuersæ, quia de diuersis prædicantur, quia de uno prædicatur una, de quo non prædicatur alia, sed hæc conceditur, essentia est pater: & hæc negatur, essentia generat: igitur &c. **SI DICAS** quod hoc est propter diuersum modum significandi. **CONTRA.** hoc nihil est: quia tam esse patrem, quā generare, utrumque in concretionem dicitur. **ITEM.** Diuersæ probantur esse proprietates: quia una de alia non prædicatur ut paternitas, & innascibilitas: sed generare, ut patebit infra, non dicitur de paternitate: hæc enim non ad-

mittitur, paternitas generat: igitur sunt diuersæ.

RESOLVTIO.

Vna & eadem secundum rem; significatione uero diuersa.

RESP. Dicendum, quod omnino sunt eadem proprietates & in se. Et huius ratio manifeste apparet, nam una dicitur de altera non solum in concretionem ut patet generat: sed & in abstractione, ut paternitas est generatio, quod non esset si differrent. Cum autem eadem sit proprietates, differenti tamen modo significatur, & hoc quantum ad tria. Primum quidem, quia generatio proprietatem personæ generalius exprimit, quam hoc, quod est pater. Nam sicut dicit Aug. & habetur in Lib. 3. disti. 5. Ad esse patrem sequitur generare, sed conuertitur. Homo enim dicitur generare pediculos, non tamen est pater eorum. Alia ratio est, quia hoc, quod est pater, importat intra se hypostasim, circa quam notat proprietatem. Sed hoc uerbum, generat, non importat hypostasim, imo eget sibi apponi ab extra, & hæc ponit Magister in litera. Tertia est, quia cum proprietates duo importet. scilicet emanationem, & habitudinem, quæ quamuis idem sint re, differunt tamen ratione intelligendi, quia hoc, quod est generare, importat productionem, & generatio emanationem. Sed hoc, quod est esse patrem proprie importat habitudinem. **EX HIS** patent obiecta. Nam, quod non sit baptizatus in nomine genitoris, hoc non est propter diuersitatem rei, sed modi exprimendi, & utrumque consi-

deratur

Dist. 3. par. 1. art. 2. q. 3. deratur ibi, sicut patet in Quarto. **AD ILLUD**, quod obicit, quod non prædicatur. dicendum, quod hoc est propter diuersum modum significandi. Nam hoc, quod est, generare, quia non habet suppositum intra, ponit rem circa essentiam, & ideo ipsam significat distinguendo: non autem sic hoc quod est, pater, cum habeat suppositum intra, sensus enim est, essentia est pater, id est ille qui generat. **AD ILLUD**, quod ultimo obicitur, quod una non prædicatur de altera, dicendum, quod est prædicatio per modum denominationis, & hæc est per concretionem. Et est prædicatio per modum identitatis, & hæc est per abstractionem, quoniam ergo generare, & esse patrem est una & eadem proprietates, ideo non secundum modum denominandi tantum, sed per abstractionem prædicatur, ut paternitas est generatio.

QVAESTIO II.

An generatio sit causa paternitatis: uel paternitas causa generationis?

QUæ istarum sit ratio intelligendi alteram. i. utrum hypostasis patris siue pater ideo generet quia pater est, uel ideo sit pater quia generat. Et quod ideo sit pater quia generat, hoc uidetur auctoritate Magistri in litera. Semper est filius, quia semper est genitus, ideo generatio passiuæ est ratio essendi filium, igitur pari ratione generatio actiuæ est ratio essendi patrem. **ITEM.** Secundum rationem intelligendi prius est generari quā esse, & prius est esse,

quā referri igitur prius est generari, quā esse filium igitur pari ratione prius est generari, quā esse patrem secundum ordinem intelligendi. Si igitur prius est ratio posterioris, & non e converso, igitur, &c. **ITEM.** hypostasis patris est pater, aut ergo quia deus, aut quia deus generans. Non quia deus quia pari ratione & filius: ergo quia deus generans: igitur &c.

CONTRA. Non generat nisi persona distincta, quoniam generare non conuenit essentiae, sed personæ: sed persona patris non est distincta nisi per paternitatem: igitur non conuenit generare illi hypostasi nisi per paternitatem: igitur non generat nisi quia pater. **ITEM.** In his quæ non acquiruntur per actum, prius est habitus, quā actus secundum rationem intelligendi: quia enim non sumus boni per opus: sed magis e converso: prius etiam sumus boni, quā opere mur bona: sed paternitas non acquiritur in deo per actum: ergo prius ordine intelligendi intelligitur esse pater, quā generet. **ITEM.** Pater generat, iste est quidam actus diuinus, qui per se inest soli patri: quare per quid. Aut enim quia deus, aut quia deus pater, aut quia innascibilis. Non quia deus, quia tunc etiam inesset filio. Non quia innascibilis: quia innascibilitas dicit natiuitatis priuationem, non positionem: igitur a diuisione: quia deus pater.

Reso.

RESOLVTIO.

Cum generatio originē dicat, paternitas habitudinem; illa habitus, non hæc illius causa erit.

RESP. Ad intelligentiam huius notandum, quod hic est duplex opinio. Quidam dicunt, quod cum proprietates relatiue econtrario sint in deo quam in creaturis: quia in creaturis, ut aduenientes, in deo ut insistentes. In creaturis, .n. actus est relationis ratio. Unde in inferioribus id est pater, quia generat. Sed in diuinis econtrario, relatio est ratio actus. Unde simpliciter concedunt quod pater generat: quia pater: & negant conuersim. Sed quamuis illud posset aliquo modo capi ab intellectu ex parte patris, tamen si illud consideramus in filio, omnino non uerum intelligibile, quod ideo sit pater, quia filius generetur. Nam econtrario dicitur, & ratio concordat, quod filius, & quod sit, & quod filius, hoc habet per generationem: igitur generatio secundum rationem intelligendi præcedit filiationem, & relatiua sunt simul natura in intelligendo, non tantum in essendo: igitur generatio est ratio dicendi paternitatem in deo patre. Sicut enim se habet generatio passiuæ ad filiationem, ita actiuæ ad paternitatem. Et propterea est alia opinio, quod ideo est pater, quia generat: & quod illud sit bene dictum patet per differentiam assignatam inter generationem, & esse patrem. Nam secundum propriam rationem, generatio dicit notionem, siue originem: paternitas dicit habitudinem. Constat autem quod origo est ratio habitudinis, non habitudo ratio originis est. Et id

generatio est ratio paternitatis, non econtrario: id est concedunt rationes ad hoc. AD ILLUD igitur quod obiicitur in contrarium, quod non generat nisi persona distincta. Dicendum, quod uerum est secundum rationem intelligendi. Neceffe est enim ante generationem esse hypostasim (secundum rationem intelligendi loquor) sed non oportet præintelligere eam actu distinctam: quia ipsa distinguitur per proprietatem generationis distinctione completa, sicut melius patebit infra: tamen secundum rationem intelligendi ratio distinguendi inchoatur innascibilitate: ideo generat, non ut prius distincta paternitate, sed ut distincta quodammodo innascibilitate. AD ILLUD quod obiicitur, quod non acquiritur per actum: dicendum, quod in diuinis nulla proprietas acquiritur, quæ quælibet est essentia: tamen secundum rationem intelligendi, origo, siue emanatio originis, est ratio relationis, sicut in his inferioribus est ratio secundum esse. Unde sicut actus generationis est æternus, ita & proprietates paternitatis æterna. Unde quamuis non acquiritur per actum, inest tamen per actum: unde illa propositio est falsa, & debet generaliter exponi in his sic, quæ ibi non inest per actum, &c. & tunc minor est falsa. Potest tamen dici, quod illud est uerum de actu, qui elicitur ex habitu, sicut opus meritorium ex gratia: sed actus generationis non elicitur, nec intelligitur elici ex paternitate, ideo non oportet præintelligere paternitatem ad hoc quod intelligat generare.

Ad

AD ILLUD, Aut generat, quia deus, aut quia pater, &c. Dicendum, quod generat, quia Deus innascibilis: & est inspirabilis, quia improcessibilis. Quod obiicitur quod innascibilitas dicitur secundum priuationem: dicunt aliqui, quod priuatio non est ratio habitus, scilicet pura: sed priuatio aliqua cum habitu substrato est ratio. Unde sicut aliquis homo liberalis inuitat ad comedendum, quia solus: sic pater generat ex liberalitate, & nescit solus, & ideo cum semel generauit, & spirauit, non amplius generat, quia iam non amplius est solus, quamuis sit liberalis. Aliter tamen est dicendum sicut dictum fuit, quod innascibilitas est priuatio, quæ secundum rem est perfecta positio. Innascibilis enim dicitur pater, quia non est ab alio, & non esse ab alio est esse primum, & primitas est nobilis positio. Primum enim ratione primi, adeo dicit nobilem positionem, & conditionem [ut uidebitur] quod ad positionem primi sequitur positio secundi. Unde quia primum, ideo uel actu, uel habitu est principatum. Quoniam igitur ratio primitatis in aliquo genere est ratio principati in illo, ideo quia pater est primum respectu emanationis, generationis, & processionis, generat, & spirat. Et quoniam primum in genere generationis, quia innascibilis, primum in genere spirationis: quia Deus improcessibilis: ideo generat quia deus innascibilis, & ultra non est ponere quare est innascibilis. Cum

enim innascibilitas dicat primitatem, & status sit in primo, & ideo &c. Et hoc est quod dicitur infra, dist. 29. circa principium totius diuinitatis, quia a nullo: & hoc est, quod in pluribus locis supra positum est.

Quod autem mouet ad hoc dicendum, primum est antiqua positio magnorum Doctorum, qui dixerunt, quod innascibilitas in patre dicit fontalem plenitudinem, fontalis autem plenitudo consistit in producendo. Sed constat, quod non, ideo quia creaturam producit, dicitur in eo fontalis plenitudo: quia hoc conuenit tribus: nec ideo quia producit spiritum sanctum: quia hoc conuenit filio: igitur fontalis plenitudo in patre, ponit generationem in eodem. Si ergo innascibilitas est fontalis plenitudo: patet &c. Mouet etiam communis opinio, quæ dicit innascibilitatem esse proprium patris: sed non potest esse proprium maxime: quia proprium importat notionem, secundum quod importat puram priuationem, sic enim conuenit essentia, & spiritui sancto: igitur aliquid ponit. Non absolutum: constat quia ratione illius non potest esse proprietas: sed non potest ponere respectum positum respectu producentis: igitur de ratione tua ponit respectum productionis, sed secundum rationem intelligendi. Prima ratio respiciendi aliquem, ut productum, est generatio: ergo ad innascibilitatis positionem sequitur positio generationis: igitur &c. Mouet et uerbum Hilarii 12. de Trinitate, ubi dicit, quod pater est auctor filii

filii

filii. Constat autem, quod per auctorem intelligit non factorem; sed genitorem: eo ergo conuenit patri esse genitorem, quo conuenit ei esse auctorem: auctorem autem conuenit ei per id quod dicit auctoritatem esse in patre. sed summa auctoritas est in patre ratione innascibilitatis: ergo conuenit hypostasi patris ratione innascibilitatis generare: & hoc uidentur dicere uerba Hilarii 12. de Trinitate, si quis attendat, & similiter in quarto. Mouet etiam uerbum Philosophi, qui dicit, quod principia quanto sunt priora, tanto potentiora, & quod causa prima plus influit, & quod quae est simpliciter prima, summe habet influere per omnem modum. Si ergo uideamus in ordine causarum, inter quas est ordo essentialis: quod primitas facit esse summam influentiam in causa, & maiorem influentiam secundum essentialitatem, pari ratione ubi est ordo personarum primitas in prima persona est ratio producenti alias, & quia innascibilis dicit primitatem, hinc est, quod dicit fontalem plenitudinem, respectu productionis personalis. Et huius signum uideamus, quod prima in generibus sunt principia aliorum, & quae sunt simplicia, ut in pluribus, ita quod in eis sit status, habent potentiam in finem, sicut punctus respectu linearum, & unitas respectu numerorum: sic etiam diuina essentia, quia prima respectu creaturarum. Unde fortassis, quia diuina essentia est prima, ideo est omnipotentissima. Et quia omnis essentia sequitur essentiam trium

personarum, impossibile est quod una persona producat aliquid sine altera. Quamuis autem potentia producendi respectu personarum infinitarum non debuerit esse, sicut supra demonstratum est: tamen si per impossibile poneretur, quod mille personae producerentur, necesse esset, quod omnes immediate procederent a persona patris. Quia sicut causa prima necessario in omni productione sequenti immediate operatur, sic suo modo in personis.

AD HOC autem mouet ratio. Sicut enim possibile est intelligi hypostasim patris, & filii, non intellecta hypostasi spiritus sancti, sic etiam possibile est intelligi hypostasim patris nulla alia persona intellecta. & tunc quidem intelligeretur non intellecta paternitate, & certum est quod possibile est hoc intelligi. Possumus enim non intellecta personarum pluralitate intelligere diuinam naturam habentem illam, & quod illam non habeat ab alia, ita intelligunt Gentiles: igitur sic intelligendo, contingit de isto dicere, & intelligere, quod possit generare. Per quid ergo potest nihil inuenio in illa hypostasi non commune, praeter innascibilitatem. Si ergo generatio non potest ei inesse per illud quod est commune, in est ei per illud quod est proprium, hoc autem est innascibilitas: ergo &c. Rursum sicut uideamus plures personas in una natura, sic plures proprietates in una persona: ergo sicut ad perfectionem completissimam necesse est omnes per

Dist. 7.
q. 2.

1. Posteriorum.
13.

sonas reduci ad unam, quae sit principium aliarum: sic omnes proprietates personae reduci ad unam, quae sit ratio illarum. Sed in patre est paternitas, & innascibilitas, & spiratio: sed innascibilitas non est reducibilis ad alias: ergo necesse est quod aliae reducantur ad innascibilitatem, quae est (sicut dixerunt) fontalis plenitudo. Amplius. Paternitatis, & generationis proprietas quantum est de generali sua significatione communicabilis est, ut patet in creaturis: quia genitus generat, & filius unus sit pater alterius. In diuinis autem paternitas est incommunicabilis: ergo cum hoc non sit de ratione paternitatis in quantum paternitas, erit de ratione alicuius quod est incommunicabile, hoc autem erit innascibilitas, siue primitas, quia primum non potest dare alii primitatem, & innascibilis non potest generare innascibile, ergo uideretur, quod in diuinis hypostasis patris ideo generet, quia innascibilis. Postremo. Cum idem sit primum, & principium, sicut patet, & Philosophus dicit, aut ideo est primum quia principium, aut econuerso. Constat quod ei conuenit ratio principii quia est primum, ideo per se hoc habet. Et constat quod status est in primo principio, non quia principium: sed quia primum. Et constat, quod illa est conditio nobilitatis: ergo cum pater sit totius deitatis principium, ut dicit Aug. hoc est quia primum, ac per hoc quia innascibilis. Hoc sine prauiudicio aliorum dictum est, utraque. n. harum positionum magna est, & neutra est contemnenda: haec

autem uidetur magis cadere in intellectu, quam prima: maxime si respiciatur ipsius paternitatis propria acceptio, quae est uere relatio, & simul natura cum filiatione: nec potest abstrahi a natura, & proprietate relationis: unde ita importat habitudinem ad filium, sicut & generare, ideo & ista positio intelligibilior uidetur, & melius patebit infra cum agatur de innascibilitate. Dist. seq.

QVAESTIO III.

An diuinarum proprietatum sit aliqua abstractio?

UTRUM contingat proprietates abstrahi. Et quod non, uideatur, quia omnis abstractio supponit concretionem, sed in eis solum proprie est concretio, in quibus est determinatiua praedictio: ergo si hoc est in accidentibus tantum, uideatur, quod ubi cunque est ponere proprietatem abstrahibilem, ibi est etiam ponere proprietatem accidentalem: sed talis nullo modo ponitur in diuinis: ergo &c. ITEM. Ubique est abstractio, abstractum est simplicius concreto, hoc non habet instantiam: sed in diuinis non est maior simplicitas, & minor, cum omne quod est ibi, sit simplicissimum, & in fine totius simplicitatis est: ergo in diuinis non cadit abstractio. ITEM. Omnis abstractio aut est uniuersalis a particulari, aut formae a materia. Sed in diuinis nec est uniuersale, nec particulare, nec forma, nec materia: ergo in diuinis non est abstractio. ITEM. Quandoque abstrahitur aliquid ab aliquo, minus est quod remanet, quam

quàm ante abstractionem erat, quia utrumque aliquid est; nihil. n. nō abstrahitur ab aliquo, nec nihil a nihilo: sed aliquid ab aliquo: ergo si paternitas a persona, uel hypostasi est abstrahibilis: ergo minus haberet de entitate, quàm cū paternitate.

SED CONTRA. Paternitate abstracta intelligitur hypostasis esse deus: ergo si minus haberet de entitate, quàm cum paternitate, intelligeretur deus nō habere summum esse. Contra. Magister dicit in littera, Paternitas, filiatio, processio, ipsas tantum relationes significant, aut ergo aliquid adhuc respondet in re, aut nihil. Si nihil, ergo falso, & inaniter significant. Si aliquid, ergo uidetur, q̄ abstrahibiles a parte rei, I T E M. Non intellecto filio non minus potest intelligi hypostasis patris esse, sed non intellecto filio non potest intelligi paternitas, ergo abstracta proprietate adhuc potest intelligi hypostasis illa esse, cuius erat proprietas: Sed quandoque aliqua duo sic se habent, q̄ unum potest intelligi sine alio, unum potest abstrahi ab altero: ergo uere potest intelligi proprietas abstrahi ab hypostasi.

I T E M. Cum dico, personam, intelligo habentem naturam cum proprietate incommunicabili: sed constat hoc totum non simul intelligi, ergo prius unum, postea alterum: ergo prius intellecto naturam, deinde habentem, & tertio proprietatem incommunicabilem: ergo unum quodque per se est intelligibile: ergo & proprietas sine subiecto: ergo ab ipso est abstrahibi-

lis. Si r̄v dicas mihi quòd a parte intellectus potest abstrahi nō a parte rei: Contra. Secundum hoc si abstractio est a parte modi intelligendi: ergo notio, & persona non differunt nisi solo modo loquendi, & hoc est supra improbarum. I T E M. Relatio in diuinis est uera relatio: quia, ut dicit Boetius, deus non est sine relatione relatus. Sed ubi est uere quantitas, & quantum, ibi uera abstractio, non tantum a parte intellectus, sed etiā a parte rei: ergo etiam pari ratione ubi est uera relatio, & uere relatus, ibi est abstractio. I T E M. Quandoque aliqua proprietas habet distingui ab alia secundum rem, a qua non distinguitur secundum suppositam, ibi est abstractio non solum a parte intellectus, sed etiam a parte rei: sed paternitas differt ab innascibilitate, non autem differt ab innascibili patre: ergo uere, & proprie ē abstrahibilis proprietas: siue notio a persona, non solum a parte nostra, sed etiam a parte rei.

RESOLVTIO.

*Nulla ex parte rei: sicut
nulla est ibi compositio:
sed solum ex parte
intellectus.*

RESP. Dicendum, quòd abstrahi aliquid ab aliquo est dupliciter. Vno modo abstractione, quę habet totum a natura rei: & sic abstrahitur uniuersale a particulari, & forma a materia: quoniam utrobique est compositio, & diuersitas. Alio modo est abstractio, quę totum habet ab intellectu nostro. Intellectus enim noster, cum intelligit ali-

quid

quid completum, de necessitate dupliciter intelligit: siue sub duplici ratione, scilicet per modum ipsius quod est, & ipsius quo. Semper enim cum aliquid intelligit, considerat ipsum intelligibile per aliquam rationem, per quam etiam ipsum capit: & ita intellectus noster est resolubilis in intellectu ipsius quod est, & ipsius quo: quia compositio erat circa ipsum. Quoniam igitur realis abstractio presupponit compositionem, quę nullo modo est in deo: nec quantum ad essentiam, nec quantum ad personam: ideo nullo modo est ibi abstractio a parte rei. Rursum. Quoniam deum intelligimus secundum possibilitatem intellectus nostri, intellectus noster intelligit Deum per modum ipsius quod, & ipsius quo, & intellectus noster est resolubilis, & quia resolubilis etiam compositus, quamuis res non sit composita: quantum ad ipsum potest esse abstractio, & separatio, ut intelligat ipsum quo est: non intellecto quod est: & quoniam modus significandi consequitur modum intelligendi, ideo contingit significare ipsum quo in abstractione, & hoc ex parte communicabilis, ut cum dicitur deus, & deitas: & ex parte incommunicabilis, ut cum dicitur paternitas. Concedo ergo, sicut manifestant primę rationes, quòd non est ibi realis abstractio.

AD ILLVD, quod obiicitur in contrarium de significatione. Dicendum, quòd aliquid respondet a parte nostri intellectus, nec oportet quòd respon-

deat abstractio. Sicut enim intellectus noster, licet sit compositus, uere intelligit simplex per modum compositi: quia ponit illam compositionem circa se, non circa rem intellectam, ita est omnino intelligendum de abstractione: & ita patent duo sequentia, quę sunt sumpta a ratione intelligendi. AD ILLVD quod obiicitur, quòd tunc differunt solum modo loquendi. Dicendum, quòd sicut tactum fuit in Distinctione præcedenti, relatio secundum comparisonem ad subiectum transit, secundum comparisonem ad obiectum, siue terminum manet, quia abstractio est forma a subiecto, non a termino, quia paternitas abstrahit a patre, non a filio, & quantum ad comparisonem ad subiectum est omnino idem, ideo nullo modo est abstrahibilis a parte rei. Nihilominus tamen differre potest aliquo modo per comparisonem ad obiectum, quę quidem differentia sumitur a parte rei, sed sicut illa differentia nihil facit ad compositionem, ita nihil facit ad abstractionem: & sic patent, duo sequentia: quia relatio manet, & distinguitur ab alia: sed hoc est per comparisonem ad obiectum, non ad rem, & hoc est subiectum, &c.

QUESTIO III.

*An liceat contrariè opinari
de notionibus.*

VTRVM peccatum sit contrarie de notionibus, siue proprietatibus opinari. Et quòd non, uidetur: quoniam Sancti contrarias opiniones habuerunt de scripturis, & tamen non peccauerunt,

uerunt; sed solum erat eis p[œ]na. Vnde Aug. Falsa pro ueris approbare non est natura hominis instituti, sed p[œ]na damnati. **ITEM.** Hieron. Quod de scripturis ueritatem non habet, eadem facilitate contemnitur, qua probatur: sed notiones non habent ueritatem a scripturis: sed inuentæ sunt a magistris: ergo licet multa ibi eadem ratione contemnerentur: qua probare. **ITEM.** Hoc uidetur ratione: quia numerus notionum, & huiusmodi non sunt de illis, quæ sunt necessaria ad salutem: sed contrariè opinari licet in his, quæ non spectant ad uiam salutis, & hoc sine peccato. **ITEM.** Si est ibi peccatum: ergo aut fidei, aut morum. Non fidei: quia non est contra articulos. Non morum: quia credere falsum, non respicit mores: ergo nullum peccatum.

CONTRA. De duobus contrariè opinantibus circa notiones, necessarium est alterum dicere falsum circa diuina, sed mendacium circa diuina est mendacium in Christiana religione, & hoc est grauissimum peccatum: ergo &c. **ITEM.** Duobus contrariè opinantibus circa notiones, necesse est alterum decipi, & errare. Sed error circa diuina est periculosissimus, unde Aug. 1. de Trini. Nec periculosus alibi erratur, nec fructuosius aliquid inuenitur. Si ergo error circa humanitatem Christi est peccatum; ergo & circa notiones multo fortius. **ITEM.** Cum proprietates sint ipse deus, qui dicit uel credit proprietates esse quod non sunt, uel non esse quod sunt, dicit de deo, quod non est. Sed

qui dicit deum non esse quod est, uel econuerso, erat error peccati: ergo cum alter opinantium sit huiusmodi: ergo &c. **ITEM.** Sicut dicit Augustin. non solum ille mentitur, qui dicit falsum, sed etiam qui asserit dubium: sed uterque opinantium dicit quid dubium, quia nulla opinio duorum est certa: ergo uterque mentitur: sed qui mentitur circa uerum, peccat mortaliter, uel uenialiter, sed plus mortaliter: ergo uterque peccat.

RESOLVTIO.

Si ad contrariam opinionem nihil fidei repugnans sequatur; liceat profecto contrarie opinari: cum notiones non de necessitate fidei, nec de necessitate scripturæ, sed ipsæ annexæ sint.

RESP. Dicendum, quod contrariè opinari, uel potest esse circa ea, quæ spectant ad doctrinam Christianæ religionis: uel circa ea quæ spectant ad doctrinam humanæ inquisitionis. Circa ea, quæ spectant ad doctrinam humanæ inquisitionis licet contrariè opinari, & contra asserere: quia illa non faciunt ad salutem. Asserere autem contraria in his, quæ spectant ad doctrinam religionis distinguendum. Nam quædam sunt de necessitate fidei: quædam de necessitate scripturæ: quædam sunt his annexæ, ut sunt quæ faciunt ad fidei explicationem, & scripturæ expositionem. Circa ea, quæ sunt de necessitate fidei, opinari contrariè, simpliciter est peccatum in altero, scilicet qui falsum opinatur. Et si sit simplex opinio, est peccatum erroris: si autem assertio.

assertio, & defensio; non tantum error, sed hæresis dicenda est. In his autem, quæ sunt de certitudine scripturæ, ignorant scripturas, licet contrariè opinari; nec est culpa: ut si unus simplex homo credat, quod Iacob fuit pater Isaac, aliter non, sed econuerso. Et licet hic primus suspicetur, uel opinetur; tamen non peccat, quia ignorat scripturam. Scienti autem scripturam non licet: immo peccat si simpliciter opinetur: si autem defendat, hæreticus est iudicandus: quoniam contradicit scripturæ sacræ. In his autem, quæ sunt annexa fidei, uel scripturæ, aut una opinio sequitur ad fidem, & scripturam, & altera sequitur oppositum; & tunc dicendum, quod ante percunstationem licet contrariè opinari: sed post per cunctationem non licet: immo peccatum est, sicut in his, quæ determinata sunt per fidem & scripturam; sicut fuit de opinione Porretani circa proprietates: dicebat enim illas non esse deum, & ad hoc consequitur contrarium fidei. Cum enim ecclesia adoret proprietatem, tunc adoraret non Deum, & non Deus esset adorandus. Vnde postquam ostensum est sibi incoueniens, nisi retractasset errorem, fuisset ab ecclesia hæreticus iudicatus, sed hoc retractauit in Concilio Remensi: ut dicit Bernard. In his, quæ sunt annexa fidei, non sequuntur, nec repugnant, quia dubia sunt, licet opinari,

sed non licet asserere dubium circa Deum, quia opinari est rationis conferentis, sed asserere dubium circa Deum, est rationis superbientis. Concedendum ergo, quod uterque opinans si asserat, peccat: non propter errorem, sed propter præsumptionem: & sic concedendum, quod licet ibi contrarium opinari.

AD ILLUD, quod obiicitur, quod mendacium in Christiana religione &c. Dicendum, quod non est mendacium, quia neuter dicit contra credulitatem in Christiana religione, quia non est de necessitate fidei, uel morum. **AD ILLUD,** quod obiicitur, quod error ille est periculosus. Dicendum, quod uerum est in quantum est contrarius fidei: sed si est de his quæ non spectant ad fidem, non est uerum. **AD ILLUD,** quod obiicitur, quod peccat qui dicit Deum non esse, quod est &c. Dicendum, quod illud uerum si sit determinatum per fidem uel scripturam, aliter non peccat, nisi asserat, uel defendat. **Quod ultimo obiicitur,** concedendum est, nam qui propria auctoritate de Deo asserit, uel affirmat, quod nec scriptura, nec fides dicit, nec ad illa sequitur, præsumptuosus est iudicandus: etiam si uerum dicat: & si dubitet corde, & affirmetore, mendax est, si utroque modo asserit superbus est.

DISTINCTIO XXVII.

PARS SECUNDA.

De proprietatibus personarum secundum, quod di-
uersis nominibus exprimentur per uo-
cabula minus usitata.

HIC non est pretermittendum, quod sicut pater &
filius & spiritus sanctus nomina personarum
sunt, & proprietates personales designant, ita et
sunt & alia nomina personarum, i. quae ipsas perso-
nas significant, & earum proprietates denotant, & easdem
quas & nomina praedicta. Vnde & relatiue dicuntur, s. genitor,
genitus, uerbum, imago. Vnde Aug. in 5. Lib. de Tri. ait, Vidē-
dum est, inquit, hoc significari cum dicitur filius, quia geni-
tus, quod significatur cum dicitur filius. Iō. n. filius, quia geni-
tus, quia filius utiq; genitus. Sicut autem filius ad patrem, sic
genitus ad genitorē refertur, & sicut pater ad filium, ita
genitor ad genitum. Idē in 6. Lib. de Tri. Verbum quidem so-
lus filius accipitur, non simul pater & filius, tanquam ambo
sint unum uerbum. Si enim uerbum dicitur, quomodo imago? non
autem pater & filius simul ambo imago: sed filius solus est
imago patris, quemadmodum filius. Idem in 7. Lib. de Trin.
Verbum secundum quod sapientia est & essentia; hoc est
quod pater: secundum quod uerbum, non hoc est quod pater, quia
uerbum non est pater, & uerbum relatiue dicitur sicut fi-
lius. Item in eodem, Sicut filius ad patrem refertur: ita &
uerbum ad eum, cuius est uerbum refertur, cum dicitur uer-
bum. Et propterea non eo uerbum, quo sapientia dicitur: quia
uerbum non ad se dicitur, sed tantum relatiue dicitur ad
eum, cuius est uerbum, sicut filius ad patrem. Eo quippe est
filius quo uerbum, & eo est uerbum quo filius: sapientia
vero, quo essentia: & ideo quia pater & filius sunt una es-
sentia, & una sapientia. Item in eodem, Non est pater ipse uer-
bum, sicut nec filius, nec imago. Quid autem absurdius quam
imaginem ad se dici? Idem in 5. Dicitur relatiue filius, rela-
tiue dicitur uerbum, & imago, & in omnibus his uocabu-
lis

lis ad patrem refertur, nihil autem horum pater dicitur.

Summam colligit intelligentie praedictorum.

Apertè ostensum est, quod sicut filius uel genitus relati-
ue dicitur ad patrem, ita uerbum & imago: & quod eo di-
citur uerbum siue imago, quo filius, id est, eadem proprietate,
siue notione dicitur uerbum & imago qua filius: sed non
quo uerbum, dicitur sapientia uel essentia, quia non notio-
ne qua dicitur uerbum, dicitur sapientia. Nam sapientia di-
citur secundum essentiam, non secundum relationem.

Generalis regula eorum, quae ad se; & eorum, quae
relatiue dicuntur.

Et est hic aduertenda quaedam generalis regula eorum,
quae ad se, & eorum, quae relatiue dicuntur de patre & fi-
lio. Quicquid enim ad se dicuntur, ut ait Aug. in 6. Lib. de Cap. 2.
Trinit. non dicitur alter siue alter, id est, quicquid dicuntur
quod substantiam eorum ostendat, ambo simul dicuntur.
Ergo nec pater est Deus sine filio, nec filius sine patre, sed
ambo simul Deus, sed non ambo simul pater, non ambo si-
mul filius, uel uerbum, uel imago.

An secundum substantiam dicatur Deus de
Deo, & huiusmodi.

Hic quaeritur cum dicitur Deus de Deo, lumen de lumi-
ne, & huiusmodi, utrum dicantur secundum substantiam,
nam secundum relationem constat ista non dici. Si uero se-
cundum substantiam dicuntur simul ambo, scilicet pater,
& filius, possunt dici Deus de Deo, lumen de lumine, secun-
dum praedictam regulam. Ad quod dicimus, quia licet
Deus secundum substantiam dicatur & lumen, & sapien-
tia, & huiusmodi, & nunquam relatiue accipiatur: aliquan-
do tamen pro relatiuis, i. pro personis, sed non relatiue acci-
piuntur, ut cum dicitur, Deus genuit Deum, alterum pro
patre alterum pro filio ponimus: similiter cum dicitur, Deus
de Deo, lumen de lumine. In alijs quoque locutionibus saepe
reperiuntur nomina essentiae ad significationem personarum de-
ducta, ut cum dicitur, Deus natus, Deus mortuus, Deus pas-
sus, ubi filius tantum significatur. Ita & de solo filio intel-
ligitur cum dicitur, Deus de Deo, & huiusmodi. Vnde Aug.

Lib. 6. Cap. 2. *querēs quō huiusmodi dicatur, in 6. Libr. de Trin. ait, Quō Deus de Deo, lumen de lumine dicitur? non. n. simul ambo Deus de Deo, sed solus filius de Deo, s. patre, nec ambo simul lumen de lumine, sed solus filius de lumine patre.*

Quod tantum secundum nomen substantiæ dicitur illud de illo, non secundum nomina personarum.

Lib. 6. Tri. c. 2. *Et est sciendū quōd secundū noīa substantiæ tantū dicitur illud de illo, licet ibi illa noīa substantiā nō significēt. Secū dū vero eadē noīa personarū nunquā dicitur illud de illo, sicut verbū de verbo, vel filius de filio: quia huiusmodi noīa diuersis personis cōuenire nō possent. Quod Aug. licet obscure, in eodē lib. ita dic. Hoc solū de eis dici nō pōt illud de illo, quod simul ambo non sunt. i. illo solo noīe nō possumus vti ad ostendendū vnū de vno, quod simul ambobus nō cōuenit: sicut verbū de verbo dici nō pōt, quia non simul ambo verbū, nec imago de imagine, nec filius de filio, quia non simul ambo filius vel imago. Et sicut noīa substantiæ aliquando intelligentiā personarū distinctē faciūt, ita ēt interdum totius trinitatis simul. Vnde Aug. in eodē lib. ait, In patris noīe, ipse pater per se pronūciatur, in Dei vero noīe, & ipse pater, & filius, & S. S. ut cum dicitur, Nemo bonus nisi solus Deus, quia trinitas est vnus solus Deus.*

SVPRA egit Magister de proprietatibus personalibus secundum, quod exprimentur per nomina magis usitata, hic agit secundo de eisdem prout exprimentur per uocabula minus usitata. Et habet hæc pars quatuor partes. In prima Magister assignat nominum differentias per quæ conuenit ipsas proprietates exprimi, auctoritatibus confirmans nomina illa esse propria. In secunda uero assignat quandam regulam in qua discernuntur propria à communibus, ibi. *Et hic est aduertenda quedam generalis regula &c.* In tertia opponit contra prædictam regulam,

& determinat, ibi. *Hic queritur, cum dicitur Deus de Deo &c.* In quarta ex illa solutione elicit aliam regulam, ibid. *Et est sciendum, quod secundum nomina substantiæ &c.*

Secundum quod sapientia est, & S. essentia &c. Contra, quia aut hoc tenetur essentialiter, aut personaliter. Si essentialiter, non solum secundum quod sapientia est unum per essentiam cum patre, sed etiam in quantum uerbum. Si personaliter, tunc est falsum, quod secundum quod sapientia, sit hoc quod personaliter pater. Item. Cum [hoc] sit neutri generis u, quod stet pro essentia, & ita uerbum semper est hoc

hoc quod pater, scilicet unum per essentiam uel substantiam. Respon. Dicendum, quod [hoc] stat ibi pro significato termini, ut sit sensus. Verbum secundum quod sapientia, hoc est, quod pater, quia secundum quod sapientia aliquid ei attribuitur, quod etiam patri, scilicet significatum huius nominis, sapientia. Similiter altera est uera, filius secundum quod uerbum nō est hoc, quod pater: quia aliquid attribuitur filio secundum quod uerbum quod non conuenit patri. Vnde, secundum, dicit ibi habitudinē sub ratione formali, & pronomen [hoc] importat & demonstrat proprium significatum termini, & ideo quia sapientia significatum essentialiter, tenetur in prima essentialiter: quia significatum uerbi est personale, tenetur in secunda personaliter. Vel aliter potest dici, quod tenetur essentialiter, & secundum quod dicit habitudinem per modum formalis, unde sicut alio est Deus, alio est pater: quia diuinitate est Deus, paternitate, pater, ita quod nec paternitate Deus, nec deitate pater: ita accipit Aug. cum dicit secundum quod uerbum non est hoc quod pater, ut nō negetur unitas in natura, sed ut negetur habitudo eius, quod est s. m., quia uerbum in quantum uerbum non dicit unitatem essentialiter, sed distinctionem personarum, contra sapientiam.

Dub. 2. *Eadem proprietate, siue notione dicitur uerbum &c.* Contra, quia si hoc uerum: ergo ibi est synonymia, uel inculcatio uerborum, aut aliqua differentia. Respondeo. Dicendum, quod differen-

tia est, & una differentia potest accipi sic, ut uerbum dicatur, quod procedit ab interioribus: imago, quod imitatur in exterioribus, & filius complectitur utrumque: ideo magis, & communius dicitur filius quam aliquid aliorum. Vel aliter omnia hæc tria important similitudinem alterius, sed filius importat illam similitudinem naturaliter emanantem, imago ut expresse imitantem, uerbum ut aliis exprimentem, quantum est de se siue natū exprimere: ideo filius frequentius nominatur illa persona propter hoc, quod ipsam emanationem & habitudinem illam nomine importat proprio. Vel aliter. Imago importat illam similitudinem ut conformem, uerbum importat illam ut mentalem, siue spiritualem, sed filius connaturalem. Et sic patet diuersa ratio significandi eandem habitudinem, & illa eadem proprietates est, nec tamen synonyma. Et in prima acceptione præit intentio uerbi. In secunda intentio filii. In tertia intentio imaginis. Tamen intentionis modus medius est conuentior.

Ita & de solo filio &c. Videatur falsum dicere, quod solus filius est Deus de Deo, quia s. s. Deus est de Deo: non ergo solus filius. Respon. dicendum, quod ista exclusio arctatur ex modo loquendi, quod patet, quia non dicit simpliciter hoc, sed loquens de patre & filio dicit, non ambo Deus de Deo, sed solus filius, ita quod ex ipso modo loquendi [solus] arctatur ad faciendum exclusionem pro patre.

Secundum nomina substantia tāzum dicitur illud de illo &c.] Vide tur hoc falsum, quia bene dicitur filius de patre per nomina, quæ nō sunt nomina substantiæ. Si tu dicas, quod intelligit secundum idem nomen. Obicitur, quod bene dicitur procedens de procedente, & principium de principio, siue spirans de spirante, hæc tamen nomina non dicuntur secundum substantiam. Item. Queritur de hoc, quod statim addit ibi [licet illa nomina substantiam non significant] quia si hoc: ergo significant relationem: ergo hoc nomen Deus significat relationem. Et iterum si non significat substantiam, sed relationem: ergo possent proponi nomina relativa: ergo pater de patre. Respon. Dicendum, quod dici hoc de hoc, est dupliciter, scilicet secundum idem nomen, uel secundum aliud. Secundum idem non potest esse nisi conueniat duobus: & quia nomina duabus personis conuenientia, fere omnia sunt essentialia, licet aliqua sint notionalia, ideo regula Magistri ut in plurimum ueritatem hēt. Tamē quidam libri habent, maxime: in quibus non est, potest poni pro glosa: & sic cessat obicitio, quia Magister non intendit excludere nisi nomina propria, quæ dicuntur de uno solo. Quod obicitur, quod nomina non significant substantiam, dicendum, quod [significationem] accipit pro, suppositione, & tantum ualet non significant, quantum non supponunt.

An uerbum in diuinis dicatur essentialiter, uel notionaliter?

AD intelligentiam eorum, quæ dicuntur de uerbo iparte ista, quatuor queruntur. Primo, de uerbi significatione. Secundo, de connotatione. Tertio, de ipsius comparatione. Quarto, de translatione.

VTRUM uerbum dicatur essentialiter, uel notionaliter? Et quod dicatur notionaliter, ostenditur primo auctoritate canonis B. Ioh. elegantissime exprimentis incarnationem, Verbum caro factum est: sed unio non est facta nisi in persona filii: ergo uerbum non exprimit nisi personam filii, & proprie: ergo &c. **ITEM.** Aug. 15. de Trinitate. In trinitate non dicitur uerbum nisi filius, neque donum nisi f. f. **ITEM.** Anselm. in Mono. Apertissimum est, quia nec ille cuius est uerbum, potest esse uerbum suum, nec uerbum potest esse ille cuius est uerbum. **ITEM.** Ratione uidetur, quia uerbum est, quod emanat a mente per modum conceptionis: ergo uerbum de se dicitur conceptum: sed esse conceptum, & genitum sunt idem, sed genitum est notionale: ergo &c.

ITEM. Verbum dicitur quod emanat per modum perfectæ expressionis: sed esse imaginem, est proprium filii: ergo & uerbum. **ITEM.** Omne uerbum dicitur respectum ad dicentem, sed esse respectuum, in diuinis est notionaliter dictum, si dicat respectum ad personam, sed dicēs

po-

potest esse nisi persona &c.

CONTRA. Quod dicatur essentialiter, ostenditur sic, sicut dicit Aug. 9. de Trin. c. 10. Verbum est cum amore notitia: sed notitia est essentialiter dictum: ergo &c. **ITEM.** uerbum est quod res manifestat. & exprimitur: sed manifestari est cuiuslibet personæ, & manifestatio est æqualis: ergo & uerbum. **SI TU** dicas, quod non dicitur manifestatio simpliciter, sed manifestatio alterius. Obicitur tunc, quia spūs sanctus est manifestatiuus filii. Ioh. 16. Ille me clarificabit &c. **ITEM.** Hoc ipsum ostenditur per comparationem ad dicentem, quia uerbum dicitur respectu dicentis, sed dicentes sunt tres, sicut dicit Anselm. in Monol. Vnus quisque in trinitate se dicit: ergo uerbum est trium, sed nihil est triū nisi essentialiter: ergo &c. **ITEM.** Sicut dicit Anselmus in Monol. Dicere nihil aliud est, quam cogitatio intueri, sed hoc est essentialiter: ergo & uerbum. **SI** dicas, quod dicere, secundum quod essentialiter dicitur, non habet correspondens uerbum. **Cōtra.** sicut dicit Anselmus, Pater se dicendo, generat uerbum: sed omnis actus, secundum quem persona reflectitur supra se, est essentialis: ergo & dicere prout est essentialiter, respondet uerbum: ergo &c. **ITEM.** Hoc ostenditur per cōparationem. Ad id, quod per uerbum dicitur, nihil medium inter creaturam & creatorem est notio uel notionale, quoniam medium æqualiter distat ab extremis: sed uerbum est medium, quoniam omnia per uerbum facta sunt: ergo &c.

Notionaliter tantum, nec essentialiter dicitur.

RESP. Ad hoc dixerunt aliqui quod dicere tripliciter accipitur in diuinis. Vno modo dicere idem quod intelligere. Alio modo, quod generare. Vnde Aug. exponit illud Gen. 1. dixit, id est, filiū genuit in quo omnia disposita sunt. Tertio modo dicere idem est, quod creare, & uerbum non responderet ei, quod est dicere in quantum increatum, nisi secundum quod dicere idem est, quod generare, & ita conuenit soli patri. Sed istud non uidetur intelligibile, quod sit loqui sine uerbo, & quod aliquid sit dicere, cui non respondeat uerbum, sicut generare sine genito nec nosci sine notitia: & hoc est ipse modus loquendi & intelligendi abhorret, quod dicat & loquatur sine omni uerbo. Ideo uoluerunt aliqui dicere, quod dicere accipitur essentialiter, & personaliter: quia tres sunt, qui dicunt (sicut dicit Anselm.) quod uerbum dicit essentialiter & personaliter: & secundum istam uiam soluere nituntur obiecta ad utranque partem. Sed hoc est contra Aug. & contra Anselm. expresse. Nam Aug. dicit quod uerbum eo ipso quod uerbum, dicitur ad alterum. Similiter Anselm. Apertissimum est quod uerbum nō est ille, cuius est uerbum. Et hoc patet et per auctoritates Aug. quas Magister adducit in littera, & Anselm. in Monol. hoc expresse negat. **PROPTER** hoc intelligendum, quod dicere est idem quod loqui: loqui autem est dupliciter: uel ad se, uel apud se: uel

ad alterum. Loqui ad se, nihil aliud est, quam aliquid mente concipere. Mens autem concipit intelligendo, & intelligendo aliud concipit simile alii: intelligendo se concipit simile sibi: quia intelligentia assimilatur intellecto. Mens igitur dicendo se, apud se concipit per omnia simile sibi, & hoc est uerbum conceptum. Alio modo dicere ad alterum est conceptum mentis exprimere, & huic dicere respondet uerbum prolatum: Dicendum ergo, quod sicut in nobis dupliciter accipitur dicere, ita in Deo. Nam dicere Dei apud se uel ad se, hoc est intelligendo concipere: & hoc est generare prolem similem, & huic dicere respondet uerbum natum. id est uerbum æternum. Alio modo dicere est exterius se exprimere: & sic idem est dicere quod se per creaturam declarare: & huic dicere respondet uerbum creatum & uerbum temporale. Concedendum ergo quod uerbum sicut & dicere dupliciter accipitur. scilicet æternaliter & temporaliter. Et uerbum temporaliter est creatum, nec est Deus, nec est in Deo, sed creatura respectu Dei. Uerbum æternum est Deus, & est illius solius, cuius est concipere: ideo rationes probantes uerbum dici notionaliter, sunt simpliciter concedendæ.

AD ILLUD, quod obiicitur, quod uerbum est notitia & uerbum est manifestatum. Dicendum, quod ista non est tota ratio uerbi, sicut nec nosse est tota ratio dicere & manifestare, sed necesse est, quod cadat ibi conceptum, & quia noticia concepta & manifestatio per conceptum

fit per solum filium non s. s. ideo patet illud, quod obiicitur. AD ILLUD quod obiicitur, de uerbo in cōparatione ad dicentem. Dicendum, quod dicere non dicitur essentialiter nisi secundum quod dicitur respectu uerbi creati, & secundum quod notat effectum temporalem: sicut uero quod dicitur respectum æternum, sic solus unus est dicens. Quod ergo obiicitur, quod dicere non est aliud quam cogitando intueri. Dicendum, quod uerum est, ubi intuitus non est sine concepto, ut in nobis, & in patre: sed in filio non est, nec similiter in s. s. Quæ uis enim se intelligant, tamen non concipiunt prolem, quia non est eis fecunditas ad generandum. Si quæras rationem huius, Aug. te docet. 15. de Trin. quia nos non intelligimus nisi per intelligentiam, & illa semper est genita. In illa autem trinitate beata, aliter est quod in imagine: quia quælibet persona intelligit. Et ideo intelligere non dicit ibi rationem concipiendi, ac per hoc non completitur tota ratio dicendi, uel uerbi in Deo, ut in nobis. AD ILLUD, quod obiicitur, quod est actus reflexus supra se. Dicendum, quod siue dicatur apud se, siue exterius ad alterum, utroque modo implicat apud se actum absolutum, & respectuum. Dicere. n. apud se est cogitando, siue intelligendo se, conceptum gignere: & ratione primi est reflexio, sed ratione secundi est relatio. Similiter dicere exterius, est se, uel conceptum declarando aliquid extra formare. Unde dicere utroque modo reflectitur supra dicentem

&

& dictum: supra dicentem, ratione absoluti: supra dictum, ratione comparati: & sic manifesta est illa obiectio, quoniam dicere non tantum est absolutum, & ideo non tantum essentia le semp. AD ILLUD, quod obiicitur, quod uerbum est medium. Dicendum, quod duplex est medium, scilicet essentia, & intelligentia: & uerbum non est medium in essendo, sed extremum, quoniam ipsum uerbum omnia fecit, sed solum intelligendo, quia pater per uerbum omnia fecit: & hoc infra melius dicitur.

QVAESTIO II.

An nomine uerbi importetur respectus ad creaturas?

DE uerbi æterni connotatione, & est quaestio, utrum uerbum æternum connotet aliquid ex parte creaturæ. Et quod sic, uidetur primo auctoritate Psal. Dixit, & facta sunt: ergo cum dicere, non sit aliud quam uerbum proferre, & ad dicere sequatur facere ipsum factum: ergo ad uerbum sequitur factum: ergo uidetur, quod uerbum connotet aliquid creatum. Si tu dicas hoc esse dictum de dicere prout accipitur temporaliter, & respondet ei uerbum creatum. Contra. Aug. 11. Confessio. Verbo tibi cetero dicis quæcunque dicis: & sic quicquid dicis, nec aliter quam dicendo facis: ergo uidetur quod illud sit intelligendum de uerbo æterno. ITEM. Aug. in Lib. 83. q. tractans illud euangelii. In principio erat uerbum, dicit: melius in hoc loco uerbum interpretatur, ut signetur non tantum ad patrem respectus, sed etiam ad ea quæ facta sunt, operatiua potentia: ergo uerbum dicit re-

spectum ad facta, sed constat quod de uerbo æterno loquitur, scilicet quod erat in principio. ITEM. Super illud Psal. Semel locutus est Deus, dicit Aug. id est filium genuit, in quo omnia disposuit. Si ergo uerbum non tantum importat generationem, imò etiam dispositionem omnium: ergo ad omnia dicit respectum. ITEM. Ansel. in Monol. Cum summus spiritus seipsum dicit, dicit omnia quæ facta sunt: ergo eodem uerbo dicit se, & creaturas, sed uerbum dicit respectum ad illud, quod per uerbum dicitur: ergo non tantum ad patrem, sed etiam ad ea quæ facta sunt, dicit respectum: ergo &c.

CONTRA. Omne quod connotat temporale, dicitur temporaliter: sed uerbum non dicitur temporaliter in diuinis, quia in principio erat uerbum: ergo uerbum non connotat temporale, quia omnis creatura uel creatum temporaliter incipit, accipiendo large tempus: ergo uerbum nihil connotat in cōparatione ad creaturas. Si tu dicas, quod connotat in habitu, non in actu, sicut æterna dispositio & prædestinatio. Contra. Si nunquam aliquid fieret, uel sciendum esset, adhuc pater seipsum diceret: ergo & uerbum mente conciperet: ergo uerbum esset si nunquam ulla creatura esset futura uel presentis: ergo &c. ITEM. Dicere uerbum, est necessarium, quoniam sicut in præcedentibus probatum fuit Dist. 6. productio personæ est necessaria, sed productio creaturæ est contingens: unde cum producit eam, posset non producere: si ergo simpliciter necessarium

non

Ps. 32.

Cap. 7. tomo 1.

Q. 63. tomo 4.

Ps. 61.

Ca. 33.

non claudit in se contingens, uerbum nō dicit respectum aliquem ad creaturā. **ITEM.** Creator & creaturæ summe sunt distantia: ergo in nullo communicant: si ergo uerbum patris est unum, & summe unum: ergo illo uerbo cum dicatur Deus pater, impossibile est creaturam dici: ergo si creatura non dicitur illo uerbo: non ergo dicit respectum ad creaturā. **ITEM.** Si uerbum dicit respectum ad creaturam: ergo poterit dici uerbum creaturæ, quā expresse negat **an sel. in Monol.** uerbum quo creaturam dicit: nequaquam est uerbum creaturæ. Si tu dicas mihi quod dicit respectum ad dicentē principaliter, unde non pōt dici nisi uerbum patris: eadem ratione cum spiritus dicat respectum ad creaturam, cum omne nomen dicēs respectum ad creaturam, sit essentialē, non personale, uerbum nullo modo dicitur personaliter, quod est contra prædeterminata.

RESOLVTIO.

Verbum diuinum non actualem, sed habitualem respectum dicit ad creaturam: per modū exemplaritatis dispositiue & uirtutis operatiue.

RESP. Dicendum, quod sicut dicit **Ex 15.** August. tunc uerbum dicitur **de Tri.** uel generatur, quando mente si **c. 11.** militudo, uel imago alicuius **incept.** cognoscibilis concipitur: & uerbum illud respicit, quod respicit similitudo cōcepta. Quoniā igitur mens nostra, nec simul, nec uno, & eodem uidet se & alia: ideo alio uerbo dicit se, & alio alia, imō alios: tot enim in eo sunt uerba, quod intellecta:

summus autem spiritus in patre se, & omnia uno aspectu & eodem cognoscit: & cum intelligit se, & alia, cognoscit se ut aliorū principium: & ergo ipsa uis conceptiua concipit similitudinem oīa circumplectentem sub intuitu uno, siue aspectu, & concipit siue generat unum uerbum, quod est similitudo patris imitatiua, & similitudo rerum exemplatiua, & similitudo operatiua, & ita tenet qua si medium: & dicitur pater operari per uerbum, & ulterius ipsi uerbo attribuitur, quod sit Dei uirtus, & Dei sapientia. Et ita patet quod uerbum diuinum dicit respectum ad patrem, dicentem ipsum a quo generat, per omnia consimilem. Dicit et respectum ad creaturam per modum exemplaritatis dispositiue & uirtutis operatiue: & quia ista non dicunt respectum in actu, sed solum in habitu: dico, quod sicut exemplar dicit respectum in habitu & potentia similiter, quia multa scit Deus, & potest, quæ non facit: sic & uerbum æternum. Vnde sicut supra dictum est de dono, ita etiam nūc intelligendum de uerbo. Concedendum igitur sunt rationes probantes, quod dicit respectum, sed non connotat effectum actualiter.

Vnde prima ratio, quæ probat de effectu actuali: soluenda est, sicut in opponēdo tactū est: quia ibi loquitur de dicere; & in quod ei rōdet uerbum creatū, quod est quasi uerbum patris: sed in illud dicere est per uerbum increatum, sicut pater dicitur operari filium: & hoc est quod dicit August. quod æterno uerbo dicis quæcunque dicis, & sit quicquid dicis. Pōt

tamen

tamen dici, quod illud dicere est æternum, & tantum ualeat quantum disponere: sed hoc non dicit effectum, sed respectum in habitu, & hoc concessum est, quod uerbum dicit. Et quod iste sit intellectus Augustini, patet per litteram sequentem: Et simul & sempiternæ dicis, nec tamen simul & sempiterna sunt quæcunque facis. Ex hac auctoritate patet ueritas responsionis, quod uerbum dicit habitualē respectum.

AD ILLUD, quod obiicitur, in contrarium, quod nullum æternū connotat temporale. Dicendum, quod uerum est in actu, unde uerbum (proprie loquendo) non connotat effectum, sed dicit respectum, non ad creaturam iam existentem uel etiam futuram tantum, uerum etiam possibilem fieri: & sic patet responsio ad instantiam quam inducit in contrarium. AD ILLUD, quod obiicitur, quod productio uerbi est necessaria & æterna, sed creatura contingens. Dicendum, quod quamuis actualis productio creaturæ sit uoluntaria, tamen potentia producendi, & scientia, est necessaria. Impossibile enim est deum non posse, & impossibile est deum nescire creaturas producere.

AD ILLUD, quod obiicitur, quod non communicant in aliquo. Dicendum, quod uerum est de cōmunitate essentiali, & prædicatione: & hoc modo non cōicāt in uerbo, quia uerbum est deus, non creatura: nihilominus tamen & in aliquam rationem pōt habere respectum ad idem. Nihil enim impedit, quod unius & eiusdem Deus sit principium, & creatura sit effectus: & ita est de

uerbo æterno quod dicit respectum ad patrem ut ad principium, ad creaturam autem ut ad effectum. AD ILLUD, quod obiicitur, quod tunc potest dici uerbum creaturæ. Dicendum, quod sicut patet ex ratione nominis, uerbum, dicit respectum ut ad producentem, quia dicit uerbum dicentis: similiter donum: & quia principalis respectus importatur per nomen. solum dicitur respectu personæ, ideo nec filius dicitur uerbum creaturæ, nec spūs sanctus donum creaturæ. Et si tu obiicias de hoc nomine [Spūs] dicendum, quod prout de spiritu Helix dicitur, non accipitur sub actu personali: quia spūs sanctus dicitur spiritus patris & filii tantum: sed accipitur ab actu spirandi. De quo Ioan 3. Spūs ubi uult spirat: & iste est actus essentialis. Vnde sicut dicitur Deus Helix, quia fouet Heliam; uel ab aliquo alio actu: ita dicitur spiritus Helix, quia spirat Helix: ita etiam posset dici spiritus sanctus Helix, sicut dicitur Dan. ult. Suscitauit Deus spiritum pueri iunioris. Nec hoc est contra Magistrum, quia ipse loquitur de spiritu, prout est nomen impositum a proprietate personali, & magis determinatum, & illud totale nomen, quod stet pro persona quam hoc nomen spūs per se: & ideo frequentius inuenimus spiritum dici alicuius hominis quam S. S. alicuius hominis: attamen inuenitur alicubi, quia sicut dicitur spiritus Helix, quia in eum spirat & inspirat: ita spiritus sanctus Helix, quia ei sancta inspirat: & ideo fortassis ibi dictum est, quod suscita-

uit

Dis. 18

Lib. 11.

Confes.

c. 7.

tura uanius est uerbo, quia statim dū fit, trāsit, & nō est: uerbū autē Dñi manet in æternū. ergo &c. **ITEM.** Cū sit uerbū itelligibile & sensibile & duplex dicere, quærit, qđ istorū transferat. Et qđ non exterius, uult Aug. **Ca. II. 15. de Tri.** Verbū exterius non est uerbū, sed signū uerbi: ergo si uerbū diuinū est uerū uerbū: ergo &c. **ITEM.** Exterius uerbū exit a dicente: uerbū autē diuinū semp̄ est in dicente, qđ ego ī patre, dicit ueritas Io. 14. ergo &c. **ITEM.** Videt qđ nec ad similitudinē iterioris cognitionis, quia dicit Aug. 15. de Tri. Cogitatio est qđ uolubile, in Deo autē nihil est uolubile: ergo &c. **ITEM.** Cogitationes mortaliū timidæ sunt. Sap. 9. & incertæ, puidētiae nostræ: sed in uerbo diuino nulla est falsitas, nulla dubietas: ergo &c. **ITEM.** Multa cogitamus q̄ nobis displicent, sed uerbū diuinū est p̄ oīa placens: ergo &c. **ITEM.** Multa cogitamus, quæ non possumus: sed uerbum diuinum est omnipotens: ergo &c. **CONTRA.** Inter omnia creata imago est expressior: ergo inter oēs emanationes ea est expressior, q̄ est ī imagine, sed emanatio similis uerbo increato ī imagine, est emanatio uerbi a mente: ergo expressiua: ergo conuenienter trāserit. **ITEM.** Quod dicat p̄ cōparationē uerbi intellectus, hoc ut p̄ cōparationē ad res extra: qm̄ Eccle siasticus & aliā translationē. 70. Principiū oīs opis uerbū: sed p̄ Dei filium oīa sunt facta: ergo &c. **ITEM.** Quod uerbū uocis sit simile, ut qđ uerbū dicit, qđ expressiuū, & manifestatiuū, un̄ nec partē

qs nouit nisi filius, & cui uoluerit filius reuelare Matth. 11. sed hoc maximē est in uerbo uocis. Nā uerbū interius nō patet nisi p̄ uerbū uocis: ergo uerbum in creatum dicit ad similitudinem exterioris uerbi. **ITEM.** Basilius, Filio Dei attribuit sensus, sapientia, uirtus, uerbū, & lumē. Sēsus quo cogitatur oīa: sapientia qua oīa disponunt: uirtus qua cuncta fiūt: uerbū quo annunciant: lumen quo clarescunt. Si ergo uerbum dicit rōne annunciationis & hoc pertinet ad uerū uocis, patet qđ illud uerbum dicit ad similitudinem uerbi prolati.

RESOLVTIO.

Recte profectō: tum propter expressam similitudinem. siue conuenientiam: tum propter nostram eruditionem. Quod de uerbo interiori, non exteriori dicimus.

RESP. Dicendum, qđ sicut ratio paternitatis p̄ prius reperitur in Deo q̄ creaturis, tñ ipsū nomen est translatum a nobis ad deum: sic rō lucis, sic sapiētie, & horū similiū: sic et rō uerbi & significati, p̄ prius & nobilius est ī deo q̄ in hominibus, uel in nobis, tñ nomē translatum est a nobis ad Deū. Translatio autē fit p̄ duo. Vna rō est p̄ similitudinē expressam. Alia rō est p̄ instructionē nostram, & hęc duo hic sunt. Primū quidē est expressa similitudo uerbi creati ad increatum, ad q̄ insinuandam distinctiuit B. Aug. in Lib. 15. de Trin. uerbum & triplicē differentiā. Nam unū est uerbum sensibile, aliud est uerbum itelligibile, tertiū est uerbū medium. Verbum sensibile attendit in prolatione uocis: uerbum itelligibile

Vide c. 11. & q. n. c. p. 1.

le in cogitatione rei: uerbū medium in cogitatione uocis. Et ē ordo, quia primo cogitat aliqd homo quid sit: secūdō qualiter debeat cogitatum pronunciare: tertiō pronunciat. Sicut ergo rō trinitatis reperitur in sensu, reperitur in ratione conuersa ad sensum, reperitur in ratione & in se: sic & ratio uerbi. Et quemadmodū trinitas, in qua cōsistit expressa similitudo, non est in sensu, nec in inferiori parte rōnis, sed in ratione & in se: sic cum tripliciter dicatur uerbum, in nullo consistit similitudo expressa nisi in uerbo itelligēdi, & hoc est uerbum quod ad nullam pertinet linguam. Vnde dicit, qđ hoc potest uidere, aliquo modo uidet illius uerbi similitudinē. Similitudinē autē illius uerbi ad illud assignat quātum ad tria. s. quantum ad emanationē siue originē, quantum ad dispositionem, quantum ad unionē. Nam hęc tria in filio dei est cōsiderare. Originem & quā dicit filius: dispositionem æternam, & quā dicit mundus archetypus & ars plena oīum rōnū uuentiū: & unionē, & quā dicitur hō factus. Similitudo ē in origine. Nam sicut filius p̄ modum naturæ procedit p̄ oīa patris similis, sic uerbum intellectus a mente procedit per modum naturæ per oīa ei simile & æquale, unde dicitur menti conceptus. Quātū ad dispositionē est similitudo, nā sicut hō nihil operatur rōnabiliter, quod non præcogitet & mente concipiat: sic Deus pater in uerbo oīa disposuit. Et sicut dispositio nostra uel præconceptio potest es-

se etiam si non sequatur opus: sic & dispositio æterna, & præcognitio nō ab opere dependet. Quātum uero ad unionem, est similitudo. Nam sicut uerbum mentis unitur uoci ut innoscat, & tñ non transit in uocem, sed manet integrum in mente: sic per omnia in uerbo eterno itelligendum est, qđ unitum ē carni, & non transit in carnem, sed manet integrum apud patrē, & hęc igitur est similitudo. Sed tñ hęc similitudo non attenditur in uerbo mētis generaliter. Nam sicut dicit idem Aug. frequenter cogitamus, quæ nescimus, & sic uerbo nostro coniuncta est fallacia. Frequenter, quæ nolumus, & tunc coniuncta est displicentia. Frequenter, quæ nō possumus: & tūc iuncta est impotentia. Diuinum autem uerbum est uerissimum, placentissimū, omnipotētissimum, ideo expressa eius similitudo non consistit in uerbo nostro, nisi sit uerbū certæ notitiæ & cōplacētie, & potentiæ: & hoc est uerbū, qđ cōsistit in cogitatione iuncta sibi affectiua, & operatiua. Vnde Aug. 9. de Tri. Uerbum est cum amore notitia: & si addatur uirtus, tunc est rō pfecta: & sic uerbū ē cū amore, & uirtute, & notitia. Transferit igitur uerbū a uerbo interiori, & p̄dictas similitudines, & p̄determinatas conditiones: & hęc est rō ex parte rei. Rō autē ex parte nostra est, quia diuina itelligimus p̄ creata: ergo cū audimus patrē, & filium, cogitamus de patre carnali & filio, ut subleuemur ad cogitandū gnationē spūalē: iō diuinissimus Iō. q. totus erat in cōtemp-

pla-

platione diuinitatis eleuatus, uerbi nomine usus est dicens.

In principio erat uerbum, quod uerbum, qui intelligit, multum proficit in cognitione filii dei.

His uisis parent obiecta. Cōcedēdo enim, quod uerbum exterius non habet expressam similitudinem, tum quia uanum, tum quia procedit exterius, tū etiam, quia non est uerbum, sed uerbi signum, uerbū autem interius habet horum opposita.

Concedo etiam, quod uerbum interius dubium, uel falsum, uel impotens, uel displicens non habet expressam similitudinem: sed uerbum, quod habet oppositas conditiones. AD ILLUD, quod obicitur ad oppositum, quod

uerbum intelligibile habet similitudinem, concedendum est.

Quod autem obiicitur de uerbo sensibili. Dicendum, quod aliam quam habet similitudinem, sed non expressam, ideo translatio non est secundum ipsum, sed secundum interius, quod est similitudine, ut patet. Nullum autem uerbum potest illi assimilari, nam illud solum habet cum dicente identitatem substantialem, & similitudinem naturalem, quia est simul natura & duratio, quæ conditiones, ut dicit Bea. Aug. 15. de Trin. c. ii. non insunt nostro uerbo, & ideo quāuis sit similitudo, est tamen non nulla dissimilitudo, & ideo potest esse dici translatio, quia non est per omnia similis, & sic omnia pateat.

DISTINCTIO XXVIII.

De his, quæ proprie & æternaliter dicuntur de Deo secundum relationem, siue proprietatem non personalem, quæ est innascibilitas.

Raterea considerare oportet, quod non tantum tres prædictæ proprietates siue notiones in personis sunt, uerum etiam aliæ, quæ alijs notantur nominibus. Nam etiam hoc nomen, ingenitus, relative dicitur de patre tantum, & aliam designat notionem quam pater uel genitor. Non est enim idem esse patrem & esse ingenitum. id est non ea notione pater dicitur qua ingenitus. Pater enim (ut prædictum est) dicitur secundum proprietatem generationis, ingenitus autem secundum proprietatem innascibilitatis. Differt ergo pater à filio auctoritate generationis, differt etiam proprietate innascibilitatis, id est, quia ingenitus. Unde Aug. distinguens inter proprietatem qua pater dicitur, & illam qua dicitur ingenitus in 5. Lib. de Trin. sic ait, Non est hoc dicere ingenitum, quod ad patrem dicere: quia etsi filium non genuisset, nihil prohiberet dicere eum ingenitum. Et si gignat quisque filium, non ex eo ipse est ingenitus, quia geniti

homo.

homines gignunt alios, Non ergo ideo dicitur pater quia ingenitus. Idem cum de Deo patre utrumque dicitur, alia notio est qua intelligitur genitor, alia qua ingenitus. Genitor enim dicitur ad genitum, id est, filium. Cuius uerò ingenitus dicitur, non quid sit: sed quid non sit ostenditur. Hoc exemplis planum faciendum est. Quod dicitur ingenitus, hic ostenditur, quod non sit filius: sed genitus, & ingenitus commode dicitur, filius autem latine dicitur: Sed ut dicatur, in filius, non admittit loquendi consuetudo, nihil tamen intellectui demitur si dicatur, non filius: quemadmodum etiam si dicatur non genitus pro eo quod dicitur ingenitus, nihil aliud dicitur. Ideo non est rebus considerandum quid uel sinat, uel non sinat dici usus sermonis nostri; sed quis rerum ipsarum intellectus eluceat. Non ergo iam tantum dicamus ingenitum; sed etiam non genitum, quod tantum ualet. Nunquid ergo aliud dicimus, quam non filium? Negatiua porro particula, non, id efficit, ut quod sine illa relative dicitur, eadem præposita, substantialiter dicatur; sed id tantum negatur quod sine illa aiebatur: sicut in alijs prædicamentis, cum dicimus homo est, substantiam designamus. Qui ergo dicit non homo est, non aliud genus prædicamenti enunciat: sed tantum illud negat. Sicut ergo secundum substantiam aio, homo est: sic secundum substantiam nego, cum dico, non homo est. At si tantum ualet quod dicitur genitus, quantum ualet quod dicitur filius: tantum ergo ualet quod dicitur non genitus, quantum ualet quod dicitur non filius. Relative autem negamus dicendo, non genitus. Ingenitus porro quid est, nisi non genitus? Non ergo receditur a relativo prædicamento, cum ingenitus dicitur. Sicut enim genitus non ad se dicitur: sed quod ex genitore sit: ita cum dicitur ingenitus, non ad se dicitur: sed quod ex genitore non sit ostenditur, utrumque tamen relative dicitur. Quod autem relative pronunciat, non indicat substantiam. Quamuis ergo diuersum sit genitus, & ingenitus, non tamen indicat diuersam substantiam: quia sicut filius ad patrem, & non filius ad non patrem refertur, ita genitus ad

S. Bon. Lib. Primi.

M m genitus

Lib. c. ejdē.

quod aliud est esse patrem, & aliud est esse filium: quia alia notio est: qua pater est pater, alia qua filius est filius. Sed si transponas, ut dicas, aliud est patrem esse, aliud filium esse, uariatur intelligentia: & ideo non conceditur. Est enim sensus talis ac si dicatur, aliud est quo pater est, non quidem pater: sed est aliud quo filius est, non quidem filius; sed est: quod penitus falsum est. Eo enim pater est; quo pater Deus est, id est per essentiam uel naturam; at filius eo Deus est, quo pater Deus est. Eo ergo filius est; quo pater est, & ita idem est patrem esse, quod filium esse: sed non est idem esse patrem, & esse filium. Vnde Aug. in quinto Libro de Tri. ait, Quamuis diuersum sit esse patrem, & esse filium, non est tamen diuersa substantia: quia non hoc secundum substantiam dicitur: sed secundum relatiuum, quod tamen relatiuum non est accidens: quia non est mutabile. Ecce diuersum esse dicit esse patrem, & esse filium, quod iuxta rationem predictam accipi oportet: quia scilicet alia notio est qua est pater, alia qua est filius. Non enim secundum essentiam pater dicitur pater, uel filius, filius: sed secundum relationem.

Quomodo dicatur sapientia genita, uel nata, an secundum relationem, an substantiam.

Sciendum quoque est, quod sicut solus filius dicitur uerbum, uel imago, ita etiam ipse solus dicitur sapientia nata, uel genita. Et ideo queritur utrum hoc relatiue dicatur? & si relatiue dicitur, an secundum eandem relationem qua dicitur uerbum, & imago. De hoc Augustinus in septimo Libro de Trinitate, ita ait, Id dici accipiamus, cum dicitur uerbum, ac si dicatur nata sapientia, ut sit filius, & imago. Et haec duo cum dicuntur, id est, nata sapientia, in uno eorum, eo quod est nata, & uerbum, & imago, & filius intelligatur. Et in his omnibus nominibus non ostendatur essentia: quia relatiue dicuntur. At in altero quod est sapientia, etiam essentia demonstratur, quoniam & ad se dicitur, seipsa enim est sapiens, & hoc est eius esse quod sapere: unde pater & filius simul una sapientia: quia una essentia. Caue lector qualiter hoc intelligas, quod hic dicit Aug.

Videatur

Videtur enim dicere, quod cum dicitur nata sapientia, ibi sapientia, essentiam significet, & nata, relationem notet. Quod si ita est, cogimur dicere essentiam diuinam esse natam: quod superioribus repugnat. Sed ad hoc dicimus, quod in altero, id est, in eo quod nata est, eadem notio intelligatur, quae notatur cum dicitur uerbum, & imago. In altero uero, scilicet sapientia, demonstratur essentia, id est, demonstratur quod filius sit essentia: quia sapientia secundum essentiam dicitur. Et ideo cum dicitur nata sapientia, intelligitur quod ipse, qui natus est, essentia est: ibi tamen sapientia non pro essentia; sed pro hypostasi facit intelligentiam, ut sicut quando dicitur uerbum, uel filius, intelligitur hypostasis cum sua proprietate. Ita cum dicitur nata sapientia idem intelligitur, id est, genita hypostasis. Ideo uigilanter ait idem esse intelligendum, cum dicitur uerbum, & cum dicitur nata sapientia, id est eadem relatio, eademque hypostasis, cui inest illa proprietate. Et ex hoc adiuuatur illud quod superius diximus, scilicet cum dicitur pater, uel filius, uel Spiritus Sanctus, non tantum illae proprietates significantur, ut cum dicitur paternitas, filiatio: sed etiam hypostasis cum suis proprietatibus.

Quod imago aliquando dicitur secundum essentiam.

Illud etiam sciri oportet: quia cum supra dictum sit, imaginem relatiue dici de filio, sicut uerbum, uel filius, interdum tamen reperitur secundum substantiam dici. Vnde August. in Libro de fide ad Petrum dicit, quod una est sanctae Trinitatis essentialiter diuinitas, & imago, ad quam factus est homo. Hilarius etiam in quinto Libro de Trinitate ait, homo fit ad communem imaginem. Nomen non discrepat, natura non differt. Vna est enim, ad quam homo creatus est, species. Ex his uerbis ostenditur quod imago aliquando essentiae intelligentiam facit, & tunc ad se dicitur, & non relatiue.

UPRA egit Magister de proprietatibus, quae sunt personarum, & personales: hic incipit secunda pars, in qua agit

de proprietatibus, siue relationibus non personalibus. Et diuiditur haec pars in duas: quia proprietates non personales est duplex, scilicet inuisibilitas & communis

spiratio, quæ significatur per hoc nomē principiū, ideo primo agit de innascibilitate, secūdo de cōi spiratione infra Dis 29. *Est præ e rea aliud nomen, &c.*] Prima pars habet duas. In prima determinat de proprietate innascibilitatis. In secunda: quia opposita circa se opposita clarius elucescūt, tangit incidenter de proprietate innascibilitatis, & nascibilis infra distinctione eadem. *Scendum quoque est quod sicut filius, &c.*] Itē. Prima pars habet quatuor partes. In prima ostendit quid sit significatum huius nominis ingenitus, in se ostendens quod sit proprium personæ patris, & differens a paternitate: & dictū secundum relationem. Secundo determinat significationē i equi polleat, sicut in hoc nomine nō genitus, & in hoc nomine innascibilis. *ibi. Ideo solet queri utrū, sicut solus, &c.*] Adiungens, quæ sit proprietas sē quam pater dicitur ingenitus. *ibi. Si autem vis scire, &c.*] Tertio determinat huius nominis usum, ostendens quod quamvis non habeat ortum ex scriptura, quod tamen licet eo uti. quamvis Ambro. uideatur dicere contrarium: hoc enim facit ad reprehendendum hæreticos, & hoc facit *ibi. Illud etiam tacere non oportet &c.*] In quarta uero determinat quoddam dubium quod ex prædeterminatis habet ortum. *ibi. Præerea queri solet, &c.*] Similiter secunda pars, in qua incidenter determinat de proprietate filii, siue nati, habet duas, secūdo duo, quæ ibi tangit. Quia enim supra dictum fuerat, quod sapientia diceret cōe, & imago proprium: ideo quia

hoc posset generare dubium, quia inuenimus econtrario aliquando: ideo primo ostendit, quod sapientia nata proprie dicit de filio. Secūdo uero ostendit quod imago aliquā accipitur essentialiter *ibi. Illud etiam sciri oportet, &c.*

St filium non genuisset, nihil prohiberet, &c.] Videtur sē hoc quod accidat personæ ingenitæ generare, & ita esse patrem. Itē ex hoc uidetur sequi, quod remota paternitate adhuc remaneat persona patris, & ita paternitas nō est proprietas personæ. *Resp. Dicendum, quod est loquide intētionē huius nominis ingenitus, & pater, uel simpliciter, uel prout ponuntur in persona diuina. Si loquamur simpliciter, sit diuersę sunt intētionēs, & una præter aliam est intelligibilis, & separabilis secundum rationem, sicut patet in generatione hominum. Alio modo est loqui de his prout ponuntur circa personam diuinam: & sic dicunt aliam rōnem innotescendi, & illæ duæ sē rō oīno sunt inseparabiles, tñ sē intellectu una pōt accipi pter alterā: & sic loquit Aug. nō quod re separari possit: sed quantum ad intellectum nostrū. Sed quod possit intelligi aliquid pter alterum, hoc pōt esse multipliciter, aut quantum ad intellectum apprehendentē, aut quantum ad intellectū resoluentē. Si primo mō, sic non pōt intelligi aliquid sine aliquo, quod est ei rō intelligendi: sicut deus præter deitatem, & homo præter humanitatem: potest tamen intelligi effectus non intellecta causa, & inferius non intellecto superiori: quia potest quod apprehendere hominē: non intellecto aliquo*

l. Phy.
21.

aliquo superiorum, & sicut dicit Philosophus, quod qui unum dicit, quodammodo multa dicit, nō simpliciter, sed quodammodo, quia simpliciter. Alio mō cōtingit aliquid intelligere, pter alterū intellectu resolvente: & iste intellectus considerat ea, quæ sunt rei essentialia, sic potest intelligi subiectum sine propria passione. Et hoc potest esse dupliciter, aut intellectu resolvente plene: aut intellectu semipleno, & indeficiente. Intellectu resolvente semiplene, potest intelligi aliquid esse non intellectu primo ente. Intellectu autem solvente perfecte, non pōt intelligi aliquid, primo ente non intellectu. Secundum hunc triplicē intellectū, de comparatione patris & ingeniti, contingit loqui tripliciter: Si enim loquamur de intellectu apprehendente, possibile est unū istorum donorum intelligi altero non apprehenso, eo quod aliud est signatum unius, aliud alterius. Si loquamur de intellectu resolvente, adhuc semiplene resoluit, accipiendo intellectum huius nominis (ingenitus) solū priuatiue, sicut accipiunt Gentiles: sic pōt intelligi unum sine altero. Si loquamur de intellectu plene resolvente, cū ingenitus, sē quod est proprietas patris non dicat solū priuatiue, imo ponat respectū posituum, de necessitate ponit paternitatē: & sic uerum est, quod ad esse ingenitum, necessario ponat esse pater, cum ponatur plenitudo fontalis per ipsum tantum. Quando ergo dicit Aug. quod non ideo dicitur pater: quia ingenitus: ipse loquitur de intellectu apprehendente: quia unum nō est propria rō,

& prima intelligendi alterū: imo utrunque. s. ingenitus, & pater dicunt aliam rōnem innotescendi: tñ sē aliam relationem: una ponit aliam necessario. Unde de distinctio personæ patris quasi incohatur in innascibilitate, & consummatur in paternitate: & ideo non intellecta paternitate, non pōt intelligi persona illa cōplete distincta: & ideo paternitas est notio personalis, quāuis in ratione intelligendi prius cadat innascibilitas.

Negativa porrò particula non id efficit, &c.] Videtur hoc falsum quia homo dicitur sē substantiam: tñ albedo pōt dici non hō: ergo quia homo, & non homo contradictorie opponuntur, & de quolibet affirmatio, uel negatio: ergo albedo est nō homo, & albedo est qualitas, ergo &c. Si tu dicas, quod Aug. loquitur secundum quod facit negationem in genere. Tunc obiicitur de hoc quod est non substantia, constat quod nō potest facere negationem in genere: ergo cum non substantia nō dicat nisi de aliis generibus, patet &c. *Resp. Dicendum, quod modus dicendi secundum substantiam circa terminum negatum, siue infinitum, est dupliciter accipere, aut quantum ad significatum, aut quantum ad suppositū. Si quantum ad significatum, quā tunc terminus negatus trahit significationem ab affirmato, id est est modus dicendi quantum ad significationem in termino negato, & affirmato. Unde sicut hō dicitur sē substantiam quantum ad significationē, ita & non hō. Quando n. dicitur hoc est hō, substantiā prædico. Quando autē, *M m + dicitur**

Dub. 2o

dicif, hoc est, non homo, substantiam remoueo. Si autem loquamur quantum ad suppositum, tunc pro alio supponit terminus negatus, & affirmatus: sic opponit, & sic non intelligit August.

Non genitus ad non genitorem
Dub. 3. *refratur etc*] Videtur dicere falsum: quia omnis relatio ponit duo extrema: ergo si non genitus referat ad non genitorem, necesse est ad hoc quod alius sit genitus, quod fiat duo, quorum unus sit non genitus, alter non genitor. Contra. Esto propositibile, quod nullus esset nisi unus solus, ille utique esset non genitor. Respon. Dicendum, quod referri ad aliquem hoc potest esse dupliciter, aut secundum rationem existendi, aut secundum rationem intelligendi. Secundum rationem existendi, quod importat habitudo realis: secundum rationem intelligendi, quod priuat habitudo realis. Ad hoc, non quod intelligat priuatio habitudois, necesse est intelligere habitudois: & ad hoc quod habitudo intelligat, necesse est intelligi duo extrema, ut affirmata: & ita ad hoc, ut intelligat priuatio habitudois, siue relationis, necesse est intelligi duo extrema negata: & quantum ad hoc dicit August. non genitum referri ad non genitorem: quia non potest capi intellectus eius nisi per intellectum illius: & ita quantum ad rationem dicendi, dicitur secundum relationem, sicut non homo dicitur secundum substantiam.

Non dicitur nata sapientia etc]
Dub. 4. Contra, ergo secundum hoc licet loco sapientie ponere essentiam, cum faciat eius intellectum, quod falsum est. Respon. Dicendum, quod est loqui de nomine sapientie: uel quantum ad signifi-

catum, uel quantum ad suppositum. Quantum ad significatum dicitur essentiam: sed tamen supponit personam: & ita adiectiuum respicit ipsum ratione suppositi, cum dicitur sapientia nata, non ratione significari. Nec sequitur pro hoc, quod loco sapientie poni possit essentia: quia cum sapientia sit de nominibus mediis, potest supponere pro persona, & trahi ad suppositum; sed essentia cum sit abstractissimum nomen, non.

Imago aliquando essentia intelligentiam facit etc] Videtur hoc falsum: quia imago semper connotat imaginatum: sed non potest esse idem imago & imaginatum: ergo semper dicitur relative. Respon. Dicendum, quod imago semper dicit respectum ad increatum, uel ad creatum: & quando dicit respectum ad increatum, dicitur personaliter, & relative, secundum rem: Quando autem respectum creaturæ, essentialiter dicitur & ad se, non quantum ad modum dicendi, sed quia toti trinitati conuenit.

Dub. 8.

ARTICVLVS I.
 QVAESTIO I.

An Ingenitus, siue Innascibilis secundum substantiam, uel relationem dicatur?

D intelligentiam eorum, quæ dicuntur in presenti distinctione, quatuor queruntur. Primo queritur, utrum hoc nomen ingenitus, siue innascibilis dicatur secundum substantiam, uel secundum relationem. Secundo, supposito quod secundum relationem dicatur, queritur, utrum dicat eandem

eandem relationem, quam hoc nomen pater. Tertio queritur, utrum innascibilitas sit proprietas, siue relatio personalis personæ patris. Quarto, & ultimo queritur, utrum improceffibilitas dicat aliquam notionem, in patre.

li. 5. c.

1. 7.

Tom. 3

QUOD Hoc nomen, Ingenitus dicatur secundum relationem, ostenditur per August. qui dicit de Trinitate: & habetur in littera, non receditur a relativo predicamento, cum ingenitus dicitur, ergo dicitur secundum relationem I T E M. in eodem Libro, sicut dicitur genitus ad genitorem, ita ingenitus ad non genitorem: sed quod dicitur ad aliud, dicitur relative, siue secundum relationem, ergo & c. I T E M. hoc ipsum uidetur ratione, quia omne illud in quo differt persona a persona, dicitur secundum relationem, hoc patet: sed secundum hoc, quod est ingenitus, differt pater a filio: ergo & c. I T E M. nulla negatio priuat modum significandi, siue dicendi: sed genitus secundum relationem dicitur, ergo addita negatione, adhuc dicitur, ergo & c.

CONTRA. Omnis relatio in diuinis aliquid ponit, illud certum est: sed ingenitus nihil ponit, ergo & c. Probatio media, si hoc nomen aliquid ponit: aut ergo secundum quod negative, aut secundum quod priuatiue tenet. Non secundum quod negative, hoc constat. Si ergo secundum quod priuatiue tenet; sed priuatio tollit actum, & ponit aptitudinem: ergo secundum hoc ingenitus idem erit quod apertus generari: sed nondum genitus: sed hoc nulli conuenit ergo & c. I T E M. Omnis relatio in diuinis in ecretionem significata importat

distinctionem, & ideo nulla dicitur de essentia secundum modum denominationis: hæc, non est falsa, essentia generari: sed ingenitus dicitur de essentia, nam diuina essentia est non genita, cum eius oppositum de essentia non predicatur, genitus ergo & c. I T E M. Negationes siue habent ecretionem affirmationibus: sed genitus est in minus quod relatus, & generatio quæ relatio: ergo ingenitus est in plus quæ non relatus, & ingeneratio quæ non relatio: sed non relatus, uel non relatio non dicitur secundum relationem: quia tunc opposita implicaret: ergo cum plus sit hoc quod est ingenitus, non est in genere relationis: ergo & c. I T E M. omnis relatio in diuinis: ergo autem est respectu principii aut respectu principii: ergo si hoc quod est ingenitus dicitur relationem, aut respectu principii, aut respectu principii. Sed non respectu principii: quia tunc pater haberet principium, quod est inconueniens. Si respectu principii, tunc non eius est negatio, cuius fuit affirmatio, nam genitus dicitur respectu principii: quia ab aliquo: ergo si ingenitus non dicitur respectu principii, tunc negatio non dicitur respectu eius, respectu cuius fuit affirmatio: ergo non dicitur relationem ad principium: quia non permittit nomen: nec ad principium, quia non permittit res.

RESOLVTIO.
Ingenitus, siue innascibilis de principali intellectu relationem dicit priuatiue: ex cõs. quæti positum.
RESP. Dicendum, quod circa hoc diuersæ sunt positiones: omnes, non posuerunt, quod hoc quod est, ingenitus, dicitur secundum rela-

relationem, sed differenter. Qui-
dam enim dixerunt, quod inge-
nitus, solum dicit relationis pri-
uationem, & illud solum suffi-
cit ad hoc, quod dicatur notionali-
ter, quoniam priuatio potest esse
se principium distinguendi &
innotescendi, sicut ouis non si-
gnata a signata. Et iterum negatio
dicit nobilitatem, sicut non regi
in Rege, non causari in causa, non
produci in principio. Sed ista
positio non potest stare: quia pu-
ra negatio nec distinguitur, nec
dicit nobilitatem, nec distinguit.
Non distinguitur, nam negatio
relationis dicitur de essentia.
Non dicit nobilitatem, nam om-
nis nobilitas ponit aliquid
per modum positionis. Non di-
stinguit, quia non est relatio.

ALII posuerunt quod hoc
est ingenuus, dicitur secundum rela-
tionem, & positue, quia priuan-
do unam, ponit aliam: sicut in e-
quale priuat aequalitatem, & po-
nit relationem illi oppositam.
Similiter & hoc quod est, dissimi-
le, unde & relationem importat
positue. Sic hoc quod est, ingenuus,
priuando relationem ad genito-
rem, ponit relationem opposi-
tam ad non genitorem, & hoc
dicunt sensisse Augustinum, qui
dicit quod sicut genitus ad ge-
nitorem, ita non genitus ad non
genitorem dicitur. Sed ista posi-
tio non potest stare, quia non
genitus, aut dicitur ad princi-
pium, aut ad principiatum. Si
ad principiatum ergo respectu
illius non potest dici hoc nomen
ingenuus, cum genitus dicatur
in respectu ad principium, &
idem significatum sit in hoc no-
mine genitus & ingenuus, & in-

genitus differat sola negatione,
ergo necesse est quod hoc nomen
ingenuus, dicatur respectu prin-
cipii. Si autem hoc est uerum: er-
go secundum hoc poneret pa-
ter habere principium: respectu
cuius? dicatur, & iterum illud
principium dicitur non genitor:
sed non generare non dicit prin-
cipium, sed priuationem illius.

tertius modus dicendi est,
quod hoc nomen, ingenuus, secun-
dum quod assignatur notio patris;
dicitur secundum relationem par-
tim priuatiue, partim positue.
Propter hoc notandum, quod (si-
cut dicit Aug. idem est ingenuus,
& non genitus. Non genitus,
autem tripliciter potest accipi,
sicut non album, quia potest esse
negatio in genere, uel extra ge-
nus, uel partim in genere, & par-
tim extra genus. Et secundum
quod est negatio extra genus,
sic generaliter priuat, & non po-
nit aliquam qualitatem, sicut po-
test dici non album, quod non est
in genere coloris, uel qualitatis.
Secundum quod est negatio in ge-
nere, sic priuat albedinem, & po-
nit qualitatem contrariam: ut
non album, quia caret albedine,
sed tamen est nigrum. Secundum
quod partim in genere, partim ex-
tra genus: in genere scilicet, &
extra genus proximum, sic non
album dicitur quod caret tam albe-
dine quam colore, habet tamen
qualitatem. Per hunc modum
intelligendum est in proposito,
nam hoc quod est, ingenuus, im-
portat ordinem in ratione gene-
ris remoti, & ordinem ad princi-
pium in ratione proximi, & ordi-
nem talem per modum nature
in ratione completiui. Si igitur

5. de
Tri. c. 6
7. c. 9.
Hic im-
pugna-
tur a
Sco. di.
28. q. 2
ar. 2. ob
q. 4.
quo. ibi
Contra
istam
rationem.

4. de
Tri. c. 7

in genitus sit negatio extra ge-
nus, sic dicitur ingenuus quod
non generatur, nec etiam habet
ordinem uel relationem: & hoc
modo pure dicit priuationem,
& dicitur de essentia, nec dicitur
secundum substantiam, nec secundum relatio-
nem, eo quod priuatio solum est.
Alio modo potest esse negatio
in genere, & tunc ingenuus dicitur
quod non generatur, habet tamen ordi-
nem ad principium, & hoc mo-
do dicit relationem substratam
sed tamen ex hoc non dicit nobilita-
tem, & sic conuenit spiritui sancto,
nec tamen est notio. Tertio
modo potest esse negatio quo-
dammodo in genere, quodammo-
do extra genus, & sic dicitur in-
genitus, quod non generatur, habet
tamen ordinem: sed non ad prin-
cipium: & hoc modo dicit priua-
tionem relationis respectu prin-
cipii. Si enim habet ordinem, &
non ad principium, ergo ipsum
est primum & principium, &
hoc modo dicit nobilitatem: si-
cut & principium, & deicit il-
lam per negationem significari:
quia prima cognoscuntur per
negationem, & hoc modo est no-
tio. Sed quam [ingenuus] de ratione
sui nominis non uidetur dicere
nisi priuationem uel negationem
generationis, propter hoc dicendum,
est quarto modo, quod hoc no-
men ingenuus, secundum quod
conuenit patri, proprie dicit re-
lationem priuatiue, sed ex hoc
ipso ex consequenti dicit rela-
tionem positue. Quod patet sic
Non generari enim dicitur qui
simpliciter non generatur, & sic
conuenit non tantum patri: sed
essentia, & spiritui sancto: sed
ultra hanc intellectum, prout

Vide-
tur con-
cordare
S. Tho.
hic ar-
tic. 2.

proprie conuenit patri, addit:
quia pater non generatur, nec per
generationem accipitur, & sic
excluditur essentia, quae per gene-
rationem accipitur, sed adhuc
conuenit spiritui sancto. Prout
autem conuenit soli patri, sic di-
citur ingenuus, quia non gene-
ratur, nec per generationem ac-
cipitur, nec generationem con-
sequitur. Per primum membrum
excluditur filius, per secundum
essentia, per tertium spiritus san-
ctus, cuius processio presuppo-
nit generationem secundum or-
dinem originalem: quia proce-
dit ut nexus a patre, & filio.
Quamuis enim in diuinis non
sit prius & posterius, tamen
secundum originem, & ratio-
nem intelligendi prior est ge-
neratio filii quam processio s-
c. ut supra ostensum fuit, & ta-
men sunt simul natura. Sic
ergo large accepto uerbo conse-
quendi, cum ibi proprie non sit
precedere & sequi, tripliciter
dicitur aliquis esse ingenuus;
aut quia non producit per ge-
nerationem, nec per generatio-
nem accipitur siue habetur: aut
quia nec producit nec accipit-
tur, nec consequitur, hoc igitur
modo ingenuus importat nullo
modo esse ab alio, & ita primiti-
tem ac per hoc fontalem pleni-
tudinem, sicut ostensum fuit in
principio Dist. precedentis & si-
cut patet ex principio Dist. se-
quentis, ubi dicitur, quod pater
est principium totius diuinita-
tis, quia a nullo est, & ita in prin-
cipali intellectu dicit relationem
priuatiue, ex consequenti positue,
& ita non dicit negationem
quae nihil ponit: unde conce-
denda

Dis. II
q. 4.

clendæ sunt rationes ad hoc.

AD ILLUD, quod obiicitur, quod nihil ponit secundum quod negative, Dicendum, quod falsum est, quia non est negatio extra genus, sicut si dicatur chimæra est in genita: imo est negatio cum constantia subiecti, & talis negatio in subiecto summam relinquit nobilitatem. AD ILLUD, quod obiicitur, quod dicitur de essentia. Dicendum, quod uerum est, sed secundum quod solum dicitur priuatiue, & sic non est proprietas patris, secundum autem quod proprietas patris, non dicitur de essentia. AD ILLUD quod obiicitur, quod negationes, & contrario se habent affirmationibus, Dicendum, quod illud non semper est uerum de negatione in genere, sed extra genus. Non album, enim prout est negatio in genere, non dicitur superius ad hoc quod est non quale: similiter ingentum ad hoc quod est non relatum non est superius. AD ILLUD, quod obiicitur ultimo, quod dicitur relationem, dicendum quod sicut quod importat relationem priuatiue, dicitur respectu principii, & ex hoc non sequitur, quod pater habeat principium, imo quod non habeat, quia non dicitur secundum positionem, sed secundum remotionem. Unde bene dicit Aug. quod dicitur ad non genitorem, quia ingentus significat remotionem genitoris. Secundum uero quod importat relationem posituue, & ex consequenti, sic respectu principii: & sic non est inconueniens, quod aliquod nomen priuatiuum aliqd ex consequenti importet, quod

non importat affirmatiuum sibi oppositum, & sic patent cetera.

QVÆSTIO II.

An inuascibilitas earum dem relationem dicat, quam paternitas.

Supposito quod hoc nomen, ingentus, dicitur secundum relationem, queritur utrum importet eandem relationem quam hoc nomen, Pater, utrum, scilicet eadem relatio sit inuascibilitas, & paternitas. Et quod non, ostenditur sic. Aug. 5. de Trinitate. Aliud est patrem esse dicere, & aliud ingentum: sed non secundum essentiam, ergo secundum relationem. ITEM hoc uidetur per rationem: quia possibile est, aliquem intelligi esse ingentum, & non esse patrem, ut in Adam & e conuerso, ut in Chaim. Si ergo una relatio potest intelligi, altera non intellecta, & e conuerso, & poni altera non posita: ergo sunt diuersæ relationes. ITEM. relationes diuersificantur penes terminos, quia relatio secundum quod huiusmodi ad alterum, sed ingentus dicitur per priuationem prioris scilicet patris, & pater secundum positionem geminis uel filii: ergo dicunt respectum secundum aliam, & aliam partem: ergo & c. ITEM. plus differt generatio, & ingeneratio, quam generatio, & spiratio: nam hic est oppositio propria, ibi autem solū disparatio: sed alia relatio est generatio, & spiratio ergo & generatio & ingeneratio: sed generatio, & paternitas est eadē, ut supra ostensum est: ergo inuascibilitas & paternitas non eadem relationes

CONTRA.

CONTRA. Omnis relatio in diuinis est personæ ad personam: si ergo, ingentus, dicitur relationem, aut ergo ad filium, aut ad s. i. aut ad utrumque non ad utrumque, quia pater non comparatur unica relatione: sed diuersis ad filium, & s. i. Non ad personam s. i. hoc constat, ergo ad filium, si ergo relatio ad filium est paternitas: ergo inuascibilitas est eadem relatio. ITEM. relationes in diuinis personis non accidunt, sed esse tribuunt personæ: ergo si unius personæ unicum est esse, unica eius erit relatio: sed pater est una persona, & conuenit ei inuascibilitas, & paternitas: ergo & c. ITEM. sicut se habet nascibilitas in filio ad filiationem, ita inuascibilitas in patre ad paternitatem: sed in filio eadem est relatio, nascibilitas, & filiatio: ergo & c. ITEM. Philosophus, primum & principium idem dico: sed inuascibilis dicit illud quod dicit in ratione primi, pater in ratione principii, ergo dicunt eandem habitudinem, & non relationem: ergo non sunt duæ relationes, sed una tantum.

RESOLVTIO.

Inuascibilitas & paternitas uoneadem, sed diuersæ relationes sunt, tum quò ad principalem, tum quò ad consequentem intellectum.

Obiicit contra hoc Scot. 9. 1. ar. 2. dist. 28. RESP. Dicendum, quod hoc quod est [inuascibilitas] aliam relationem importat, quam hoc quod est [pater] siue quantum ad principalem intellectum, siue quantum ad consequentem. Quantum ad principalem, manifestum est, quia importat respectum ad principium per modum priuationis,

pater autem importat respectum ad principium per modum positionis, & generationis: & ita dicunt diuersas habitudines, quarum una est habitudo uera, altera priuatio habitudinis. Quantum ad consequentem intellectum similiter differunt, licet non tantum. Nam pater dicit rationem principii solum respectu filii, & per modum generationis: sed inuascibile uniuersalem dicit principalitatem, siue fontalem plenitudinem in producendo, non tantum quantum ad generationem: sed etiam quantum ad spirationem, non tantum respectu filii, sed etiam respectu s. i. si hoc, patet, quia inuascibilis dicitur eo quod non generatur, nec generationem consequitur: ergo in nomine inuascibilis aufertur ratio nascendi, & producendi, & si hoc, ponitur ratio omnimodæ principalitatis, & ideo fontalis plenitudinis.

AD ILLUD, ergo quod obiicitur quod dicit respectum personæ ad personam, Dicendum, quod priuatiue siue negative non dicit respectum ad personam. Et quod dicit, quod omnis relatio dicit respectum ad personam, intelligitur de illa quæ dicit positionem: secundum autem quod accipitur quantum ad consequentem intellectum, dicit respectum ad utramque personam. Quod obiicitur, quod non est una communis relatio, dicendum, quod uerum est quantum ad principalem intellectum, tamen bene potest esse quantum ad consequentem, ut aliquod nomen dicat plenitudinem respectu utriusque. AD ILLUD, quod obiicitur, quod relatio

Q^o im.
media-
te seq.

no dat personæ existere, dicendum, q^o non quæcunque, sed q^o est relatio personalis. Quæ autem sit illa, infra patebit. AD ILLVD, q^o obiicitur, q^o in filio idem est nascibilitas & filiatio, ergo &c. Dicendum, quod non sequitur, quia non opponuntur eodem genere oppositionis: quia paternitas & filiatio opponuntur relatione: non sic nascibilitas, & innascibilitas, imo magis contradictorie uel cōtrarie. AD ILLVD, quod obiicitur, q^o primum, & principium est idem, Dicendum, q^o primum, dicitur dupliciter: aut per priuationem prioris, & sic primum, & principium idem sunt in re, & non ratione. Alio modo primum dicitur respectu secundi, & sic primum & principium idem sunt re, & ratione: & sic non significatur primum per hoc nomē, innascibilis, importat enim primitatem per priuationem prioris, ut patet ex ipsa nominis impositione.

QVAESTIO III.

An innascibilitas, uel paternitas patris proprietas, siue relatio sit?

VT RVM innascibilitas sit proprietas: siue relatio personæ patris, an paternitas. Et quod sit paternitas: uidetur quia illa est proprietas personalis per quam persona ab omnibus separatur, sed talis est hæc relatio paternitas, ergo &c. ITEM. illa est proprietas personalis per quam persona propriissime nominatur & exprimitur, sed persona patris propriissime exprimitur per paternitatē, ergo &c. ITEM. sicut filiatio se habet ad filium, sic paternitas ad patrem, sed fi-

liatio est personalis relatio personæ filii, ergo & paternitas patris. ITEM. illa est proprietas personæ, quæ dicitur per modum positionis, & propriæ habitudinis, sed inter omnes relationes quæ dicuntur de patre, sola paternitas est talis: ergo &c.

CONTRA. proprietas siue relatio personalis dat esse personæ, sed paternitas non dat esse personæ patris: quia nihil habet esse ex hoc quod alteri dat esse; sed persona patris dicitur pater, quia alteri dat esse, ergo &c. ITEM. non intellecta proprietate personali, impossibile est intelligere personam, sed non intellecta paternitate est intelligere habentem diuinitatem, & innascibilitatem, cum innascibilitas sit proprietas personæ patris: ergo &c. ITEM. paternitas personalis debet dicere totum esse personæ, sed paternitas non nominat personam patris secundum omnem plenitudinem fecunditatis, & innascibilitatis, ergo &c. ITEM. Dam. In diuinis omnia sunt unum præter generationem in generationem, & processionem. Cōstat quod nō nominat oēs proprietates, ergo solum personales: ergo in generatio est proprieas personalis, & non nisi patris: ergo &c.

RESOLVTIO.

Paternitas, non innascibilitas patris proprietas est; cum habitudinem per modum positionis, & completionis dicat.

RESP. dicendum quod sicut dicit communis opinio & habet ex uerbis Magistri & sanctorum .s. Hilarii & Aug. paternitas est notio

notio personalis patris. Ad hoc n. q^o aliqua relatio sit personalis, oportet q^o dicat illius personæ primam, & propriam habitudinem, & per modum positionis, & completionis: sed constat q^o innascibilitas quātum ad primum intellectum nō dicit positionem, quātum ad cōsequentem intellectum nō dicit specialem relationem, sed fontalem plenitudinem: similiter spiratio nō dicit propriam relationem: & ideo necesse est q^o paternitas dicat: unde & rationes ad hoc inductæ cōcedendæ sunt.

AD ILLVD, ergo q^o obiicitur, q^o proprietas dat esse personæ, dicendum, q^o illud nō est intelligendum de esse simpliciter sed de esse personali, siue de essu distincto: & ipsa paternitas auctoritas in diuinis nō accidit illi hypostasi: quia dicit illius personæ completum, ratione cuius est hoc. Quamuis ergo pater non habeat esse ad hoc q^o dicat alteri esse, tamen nihil impedit ipsum ex hoc esse personam distinctam. AD ILLVD, quod obiicitur q^o est intelligere personam patris &c. Dicendum q^o intellectu plene apprehēdētē & rationabiliter procedētē, nō est intelligere personam patris sine paternitate: quia si intelligatur innascibilis, ita q^o nō adfit paternitas, innascibilis dicit priuationem, nec aliquid dicit circa patrem, quod non dicat etiam circa essentiam, & ideo nō intelligitur ut proprietas personalis, nec est alia, & ideo nō intelligitur persona patris ut distincta, siue hypostasis illa. Nam proprietates innascibilitatis, ut proprietas,

includit proprietates, & relationes respectu principiati, alioquin (ut supra ostēsum est) nō est proprietas. AD ILLVD, quod obiicitur, q^o proprietas personalis dicit totum esse personæ: dicēdū, q^o si dicatur totum esse, id est perfectum, completum, & proprium: sic habet ueritatem. Si autem intelligatur, q^o dicit totū esse, id est omnem habitudinē, sic falsum est: quia non debet dicere omnem, sed necesse est, q^o dicat unam determinatam, aut nullam determinate diceret: & ita nō erit notio personalis. AD ILLVD, quod obiicitur de Dam. dicendum q^o nō enumerat omnes proprietates personales, secundum q^o personales: sed intēdit relationes sub illis comprehendere: sub generatione duas personales comprehendit: sub processionē duas, unam personale, aliam nō personale: sed in generatione dicit solum innascibilitatem, quæ proprietas est, licet non personalis.

QVAESTIO IIII.

An, improcessibilitas, patris notio sit, sicut innascibilitas?

VT RVM improcessibilitas sit notio patris, sicut innascibilitas. Et q^o sic, uidetur: quia sicut pater differt a filio per innascibilitatem, ita a spiritu sancto per improcessibilitatem: ergo sicut innascibilitas est notio patris: similiter uidetur q^o improcessibilitas. ITEM. sicut nobilitas est patris non generari, ita est nō spirari: ergo si propter rationem nobilitatis, est patris nō generari, ita est nō spirari: ergo si propter rationem nobilitatis ponitur innascibilitas eius notio

Lib. 1. d.
orth. si
de c. 9.
10. et 11

ratio, similiter debet poni impro-
cessibilitas. ITEM. Sicut gene-
rare conuenit patri per hoc quod in-
scibilis, ita & spirare per hoc quod
est improcessibilis siue inspira-
bilis: ergo sicut innascibilitas
notio est: quia non tantum dicit pri-
uationem, sed etiam positionem,
ita uidetur quod improcessibilitas.

SI TV DICAS quod improcessibili-
tas clauditur sub innascibili-
tate: obiicitur: quia filio conue-
nit improcessibilitas, & tamen
nunquam innascibilitas: ergo
est alia notio saltem in filio: er-
go saltem in eo debet esse notio.
SI TY DICIS, quod non dicit nobili-
tatem contra, omne, quod dicitur
in diuinis ad nobilitatem per-
tinet alioquin non dicitur ibi:
ergo si dicitur improcessibilitas
de filio ut sonare nobilitatem.

IVXA hoc quaeritur, cum pa-
ter communicet alicui impro-
cessibilitatem siue inspirabilita-
tem, quare non similiter commu-
nicat innascibilitatem. Contra.
si improcessibilitas est notio: er-
go notiones plures sunt quam
quinque, quod est contra com-
munem opinionem. ITEM. si in-
processibilitas est notio, aut hoc
est quia simpliciter priuat esse
ab aliquo, aut quia ponit spira-
tionem. Si primo modo, non dif-
fert ab innascibilitate, si secun-
do modo, tunc non differt a spi-
ratione actiua, quia non spira-
tur, qui spirat. ITEM. si non pro-
cedere, esset notio, eadem ratio-
ne non producere: sed hoc fal-
sum: ergo &c. Si dicatur quod
non est simile: quia non produ-
cere non dicit nobilitatem. CO-
tra. Non producere personam, di-
citur statum emanationis: & sicut

ratio principii, ante quod non est
aliquid, dicit nobilitatem, simili-
ter ratio status ultra quem non
est procedere: ergo nobilitatem
dicit: si ergo non est aliud, qua-
re non dicatur notionaliter: ui-
detur quod non producere, sit no-
tio ut non spirari.

RESOLVTIO.

*Cum improcessibilitas neque pri-
mo, neque ex consequenti respec-
tum posituum dicat: notio ulla-
tenus dici non debet.*

RESP. Ad praedictorum intelli-
gentiam est notandum, quod ni-
hi potest esse notio in diuinis,
nisi dicat respectum posituum,
uel ex primo intellectu, uel ex
consequenti. Si enim solum pri-
uat relationem, ita dicitur de ef-
sentia: sicut de persona. Vnde si-
cut dicitur, quod pater non produ-
citur, nec spiritus sanctus perso-
nam producit: ita etiam essen-
tia produci non dicitur: & etiam
personam non producere: & si-
cut non potest esse notio hoc quod
est [ingenitus] nisi ponat respec-
tum posituum, ex consequenti;
& hunc ponit, sicut uisum est
similiter nec hoc quod est [in-
spirabilis] potest esse notio,
nisi ponat respectum posituum:
hunc autem non ponit nisi secun-
dum quod ponit primitatem respec-
tu spirationis, sicut innascibili-
tas respectu generationis: ut si-
cut innascibilis dicitur, qui nes-
generatur, nec generationem con-
sequitur: ita improcessibilis qui
nec procedit, nec processionem
consequitur. Et quoniam om-
nis emanatio uel est generatio,
uel ad generationem consequi-
tur: quia generatio dicit primam
emanationem, ideo innascibilis
priua

priuat omnem emanationem: &
ideo dicit fontalem plenitudinem:
nec tantum respectu generationis:
sed spirationis: & ideo innascibi-
litas nec generatio est, nec spira-
tio. Sed improcessibilitas dicitur: quia
nec spiratio, nec spirationem con-
sequitur: & sic non excludit fi-
lius, siue generatus. Filius enim ge-
neratur, & tamen non spiratur,
nec spirationem consequitur. Im-
processibile igitur non priuat nisi
unam solam emanationem: & ideo
dicit solum patrem istius fonta-
lis plenitudinis: & ideo impro-
cessibilitas non potest esse notio
distincta in patre ab innascibili-
tate, nec in filio a spiratione: nec
importat fontalem plenitudinem:
sed solum in spirando. Quamuis
igitur improcessibilitas possit
dicere nobilitatem, tamen quia
non distinguit ab aliis assigna-
tis, iam non ponit in numerum
cum aliis.

Et sic patent tria prima
obiecta, quod improcessibilitas di-
stinguit, & dicit nobilitatem, &
dicit fecunditatem: quia ratio-

nes non ualent, eo quod totum
in aliis rationibus assignatis clau-
ditur: ideo contra alias non di-
stinguit.

AD ILLUD, quod quaeritur,
quare non communicatur inna-
scibilitas, sicut improcessibili-
tas: Dicendum, quod sicut pater: quia
improcessibilitas non claudit in
suo intellectu non esse ab alio, si-
cut facit innascibilitas: sed solum
dicit non spirari: Pater autem nul-
li potest communicare quod non
sit ab alio: potest tamen commu-
nicare alii, quod non spiretur. AD IL-
LUD, quod obiicitur, quare non
producere, non est notio: Dicen-
dum quod non est nobilitatis: & esto
quod esset; quia illud non uidetur
principaliter considerari in ratio-
ne sui nominis: Dicendum, quod il-
lud est ratio: quia non dicit re-
spectum posituum quantum est
de ratione sui nominis, & ideo
simpliciter potest conuenire es-
sentiae, & ideo non est notio.
Non sic autem est de innascibi-
litate; ut in praecedentibus ui-
sum est.

DISTINCTIO XXIX.

De his, quae proprie & eternaliter dicuntur de Deo secun-
dum relationem, siue proprietatem non persona-
lem, quae est communis spiratio, signata per
nomen, Principium.

PST praeterea aliud nomen multiplicem notans relatio-
nem. scilicet principium. Dicitur enim principium semper ad
aliquid: & dicitur pater principium, et filius prin-
cipium, & S. S. principium: sed differenter. Nam
pater dicitur principium ad filium, & ad S. S. Vnde Aug. in
4. Li. de Trin. ait, Pater est principium totius diuinitatis, uel
si melius dicitur, deitatis: quia ipse a nullo est. Non enim habet
de quo sit uel de quo procedat; sed ab eo et filius est genitus,
S. Bon. Lib. Primi. N n & sp.

Ca. 20. & Spiritus Sanctus procedit. Non ergo dicitur principium totius deitatis, quod sui, uel diuinæ essentię principium sit: sed quia principium est filij, & Spiritus Sancti, in quibus singulis tota diuinitas est. Filius ad Spiritum Sanctum dicitur principium. Spiritus uero Sanctus non dicitur principium, nisi ad creaturas: ad quas pater etiam dicitur principium, & filius, & Trinitas ipsa simul, & singula personarum principium dicitur creaturarum. Pater ergo principium est sine principio: Filius principium de principio: S. S. principium de utroque, id est, de patre, & filio.

Quod ab æterno pater est principium, & filius: sed Spiritus sanctus non: immo cœpit esse principium.

Et pater ab æterno principium est filij, & pater & filius principium Spiritus Sancti: quia filius est a patre, & Spiritus Sanctus ab utroque. Spiritus uero Sanctus non ab æterno principium est; sed esse cœpit: quia non dicitur principium nisi ad creaturas. Cum ergo creaturæ esse cœperunt, & Spiritus Sanctus esse cœpit principium earum. Ita etiã pater & filius esse cœpit cum Spiritu Sancto unum principium creaturarum: quia creaturæ esse cœperunt a patre & filio & Spiritu Sancto: & dicuntur hi tres, non tria; sed unum principium omnium creaturarum: quia uno eodemque modo principium rerum sunt. Non enim aliter sunt res a patre, & aliter a filio: sed penitus eodem modo. Ideo Apostolus intelligens hanc Trinitatem esse unum principium rerum ait, Ex ipso, per ipsum, & in ipso sunt omnia. Cum uero audimus omnia esse est Deo, ut ait Aug. de natura boni omnes utique naturas intelligere debemus, & omnia que naturalia sunt. Non enim ex ipso sunt peccata, quæ naturam non seruant; sed uitiant, quæ ex uoluntate peccantium nascuntur. Omnium ergo quæ naturaliter sunt, unum principium est pater cum filio & Spiritu Sancto, & hoc esse cœpit. Ab æterno autem pater principium est filij generatione, & pater & filius unum principium S. Sancti. Vnde Aug. in 5. Lib. de Trin. ait. Dicitur relative pater, idemque relative dicitur principium. Sed pater ad filium dicitur, principium uero ad omnia quæ ab ipso sunt. Et principium dicitur filius.

lius. Cum. n. diceretur ei, Tu qui es? Respondit, Principium, qui & loquor uobis. Sed nunquid patris principium est? immo creatorem se uoluit ostendere, cum se dixit esse principium: sicut & pater principium est creaturæ: quia ab illo sunt omnia. Cum uero dicimus & patrem principium, & filium principium, non duo principia creaturæ dicimus: quia pater et filius simul ad creaturam unum principium est, sicut unus creator. Si autem quicquid in se manet & gignit vel operatur, non possumus negare etiam S. S. recte dici principium; quia non eum separamus ab appellatione creatoris: quia scriptum est de illo, quod operetur, & utique in se manens operatur. Non enim in aliquid eorum quæ operatur, ipse mutatur & uertitur. Unum ergo principium ad creaturam cum patre & filio est S. S. non duo vel tria principia. Ecce aperte ostendit Aug. patrem & filium & Spiritum S. esse unum principium rerum creaturarum, id est, uno eodemque modo esse principium, & illum modum satis aperit, quia scilicet operantur omnia, & quia similiter operantur hi tres, ideo unum principium esse dicuntur.

Quomodo pater sit principium filij, & ipse & filius principium Spiritus Sancti.

Deinde in eodem libro continue ostendit quo modo pater dicatur principium ad filium, & ad spiritum sanctum ipse & filius, dicens ideo esse patrem principium filij: quia genuit eum, & patrem & filium esse principium Spiritus Sancti: quia Spiritus Sanctus procedit vel datur ab utroque, ait enim ita, Si gignens ad id quod gignitur principium est, pater ad filium principium est: quia genuit eum. Vtrum autem & ad spiritum sanctum principium sit pater: quia dictum est, de patre procedit, non parua quæstio est. Quod si ita est, non iam principium eius tantum erit rei quam gignit, vel facit: sed & eius quam dat, & quæ procedit ab ipso. Si ergo quod datur vel quod procedit, principium habet a quo datur vel procedit, fatendum est patrem vel filium unum principium esse spiritus sancti, non duo principia. Sed sicut pater & filius ad creaturam relative unus creator & unus dominus dicitur, sic relative ad spiritum

sanctum unum principium. Ad creaturam uero pater & filius & spiritus sanctus unum principium sunt, sicut unus creator & unus dominus. Ecce habes quod pater principium filij dicitur quia genuit eum: qua ergo notione est pater, ea principium filij dicitur, id est generatione, secundum quam etiam dicitur auctor filij. Vnde Hilarius in 4. Lib. de Trin. ita ait, Ipso quo pater dicitur, eius quem genuit auctor, ostenditur, id nomen habens, quod neque ex alio profectum intelligatur, & ex quo is qui genitus est substituisse doceatur. Nouit ecclesia unum innascibilem Deum, nouit ut ingenitum Dei filium. Confitetur patrem ab origine liberum, confitetur & filij originem ab initio, non ipsum ab initio; sed ab initiabili, non per se ipsum; sed ab eo, quia a nemine est natum ab aeterno, natiuitatem scilicet ex paterna aeternitate sumentem. Edita est hic fidei professio; sed professionis ratio nondum exposita est: & ideo querenda, scilicet quomodo intelligendum sit quod ait, filij originem esse ab initio, & non ipsum esse ab initio; sed ab initiali. Hoc utique subdens determinauit, quomodo acceperit initium, inquiring originem filij esse ab initio, ac si diceret, Non ita intelligas originem filij esse ab initio, quasi ipse filius habeat initium: sed quia ipse est ab initiabili, id est a patre, a quo sunt omnia. Nam licet filius sit principium de principio, non est tamen concedendum quod filius habeat principium. Cumque filius sit principium de principio, & pater principium non de principio, non est principium de principio, principium sine principio, sicut filius non est pater, neque tamen duo principia, sed unum: sicut pater & filius, non duo creatores; sed unus creator.

Cum pater, & filius sunt unum principium spiritus sancti, queritur an eadem notione.

Vnum autem principium sunt pater & filius, non tantum creaturarum, ut dictum est supra: sed etiam S. Sancti, ideo queri solet, utrum eadem ratione pater sit principium S. Sancti, & filius, an sit alia notio, qua pater dicatur principium S. Sancti, & alia qua filius. Ad quod dicimus, cum pater dicatur principium S. Sancti, & filius: quia S. S. procedit uel da-

tur ab utroque, nec aliter procedit uel datur a patre quam a filio; sane intelligi potest patrem et filium eadem relatione, uel notione principium dici S. Sancti. Si uero queritur quae sit illa notio, quam ibi notat principium. Nomen eius non habemus, sed non est ipsa paternitas uel filiatio, imò notio quaedam patris est & filij, qua ab aeterno pater & filius unum principium est spiritus sancti. Donator autem (ut praedictum est) dicitur pater uel filius ex tempore, sicut spiritus sanctus datum uel donatum.

VPRA egit Magister de proprietate non personalis, quae est innascibilitas. Hic secundo agit de proprietate siue notione non personali, quae est communis spiratio significata per hoc nomen, principium. Et quoniam illud nomen non tantum notionaliter accipitur, immo et essentialiter; ideo distinguit primo huius nominis multipliciter: secundo manifestat huius nominis unitatem, secundum quod dicitur de patre & filio respectu s. s. ostendens quod sunt unum principium s. s. & hoc ibi, *Deinde in eodem Libro, continue, &c.* Prima pars habet duas. In prima distinguit huius nominis multipliciter. In secunda uero membra suae distinctionis explanat, ostendentes per auctoritates, quod principium habet omnes illas acceptiones, & hoc ibi. *Et pater ab aeterno principium est filij, &c.* Si scda pars, in qua agit de hoc nomine principium spaliter, ut dicitur notionaliter, & essentialiter, habet duas. In prima ostendit, quod pater & filius sunt unum principium: ibi, *deinde in eodem libro &c.* In secunda, qua unitate sunt unum s. s. unitate notionis: ibi, *Vnum aut principium sunt, &c.* Vbi ostendit,

quod eadem notione sunt principium, & quod illa notio est spiratio. Pater est principium totius diuinitatis, etc.] Queritur pro quo stat ibi hoc nomen, principium. Non potest stare pro essentia, nec pro persona: quia utrumque dicit quantum est de se, absolutum: aut ergo stat pro paternitate, & hoc falsum, quia non est pro s. s. Nec pro spiratione, quia spiratio non est respectu filii. Nec contra ad utrumque, quia nihil habet commune nisi essentiam. Nec pro innascibilitate: quia innascibilitas non dicit respectum ad personam; sed priuationem respectus: ergo omni modo est falsa. Resp. Dicendum, quod sensus locutionis hic est, pro est principium totius deitatis. id est omnium personarum in deitate, & est distributio accommodata, sicut dicitur, celum continet omnia, scilicet excepto. Si autem queratur pro quo stat hoc nomen, principium? Dicendum quod stat pro paternitate simul, & spiratione: quia pro paternitate est principium filii, pro spiratione principium s. s. pro utrumque principium utriusque. Quod ergo obicit, quod non habet commune: dicendum, quod non conueniunt in notione unica conuenientia formaliter, tamen conuenientia originali, in eadem persona, & eiusdem personae proprietate. Quia enim persona patris a nullo est, ut dicitur in littera

Dis. 26

Dub. 1.

tera: ideo omni modo productio- nis producit: & ideo est princi- pium totius deitatis. Vnde idē importatur noīe principii cum dicitur principium deitatis in- tellectu principali, quod impor- tat nomine innascibilitas quan- tum ad intellectum consequen- tem, & ex hoc uerbo, & ex hac ratione uerbi confirmationē re- cipit ista positio, quę dicit, q̄ in nascibilitas dicit in patre pleni- tudinem fontalitatē, siue fonta- lem plenitudinem, licet ex con- sequenti intellectu.

Pater ergo principium est, sine principio &c.] **Dub. 2.** Queritur de huius- modi locutionibus qualiter ac- cipitur ibi hoc nomen princi- pium cum dicitur, principium sine principio principium de principio. Aut enim accipitur essentialiter, aut personaliter. Non personaliter, ut uidetur: quia dicitur esse principium de prin- cipio, & principium non conue- nit ei nisi temporaliter. Pręterea sicut dicit Magister Dist. 27. nō potest dici hoc de illo nisi quan- tum ad nomina substantialia: er- go principium non potest acci- pi notionaliter. Et iterum pro qua notione acciperetur cum di- citur, filius principium de prin- cipio? quia non pro filiatione: quia hoc conuenit spiritui san- cto. s. esse principium de prin- cipio. Non pro communi spiratio- ne: quia communis spiratio con- uenit patri, cui non conuenit, esse principium de principio. Si tu dicas, quod accipitur essen- tialiter. Contra essentia non est personę principium, nec dicit respectum ad personam: ergo cū principium dicat respectum ad

persona, non potest accipi essen- tialiter: & ita nullo modo. Resp. Posset dici, q̄ hoc nomen prin- cipium accipitur in comparatio- ne ad creaturam, & trahitur ad personas per prępositiones addi- tas, sicut cum dicitur deus de deo, & deus non de deo, & con- similia, & sic cessant obiectio- nes. Aliter potest dici, quod hoc nomen principium non est im- positum ad significandum respec- tum essentialē, uel personalē quantum est de se: sed indifferē- ter se habet ad utrūque, & eius acceptio determinatur per adiū- ctum, quādo ergo dicitur de pa- tre, stat pro notione paternita- tis, & spirationis communiter, & arctatur per proprietatem in- nascibilitatis per hoc quod dici- tur nō de principio. Similiter in filio stat pro communi spiratio- ne cum filiatione, quę importa- tur per hoc, q̄ dicitur de prin- cipio. De spiritu sancto uero dicen- dum, quod stat essentialiter tan- tum, & hoc arctatur ad perso- nam per hoc quod dicitur de utroque.

Spiritus s. esse cepit principium earum, scilicet creaturarum, &c.] **Dub. 3.** Videtur dicere contra illud quod dictum est supra. Dist. 3. Ex per- petuitate creaturarum intelli- gitur conditor æternus: si ergo spiritus sanctus est æternus con- ditor: ergo æternaliter princi- pium. Item in hymno. Aeternę rerum conditor. Item. Ratione uidetur: quia res ab æterno fue- runt in deo; sed non nisi in sicut principio: ergo ab æterno fuit principium. Resp. Dicendum, q̄ nomina, quę dicunt effectum in creatura, possunt illū dicere actu,

actu, uel habitu. Si actu, ex tem- pore dicuntur. Si habitu, possunt dici æternaliter. Et quoniā prin- cipium potest sonare in actum, uel in habitum: ideo non potest dici solum temporaliter, immo etiam æternaliter: sed quoniam usus magis accipit hoc nomen principium prout dicitur in actu, quā in habitu: ideo dicit Ma- gister, q̄ dicitur temporaliter. Quod obiicitur q̄ dicitur condi- tor æternus: Dicendum, q̄ locu- tio duplex est. Tū ex parte eius quod est conditor; quia potest dicere actum, uel habitum. Tū ex parte eius q̄ est æternus: quia potest teneri adiectiue, uel sub- stantiue. Et si æternus teneatur substantiue: sic non ponit æter- nitatem circa conditionem: sed circa suppositum, & est locutio uera. Si adiectiue, & conditor te- netur habitualiter, adhuc est lo- cutio uera. Si actualiter, tunc fal- sa. Sensus sunt manifesti. Nam uno modo sensus est, æternus cō- ditor, id est conditor, qui est æter- nus. Alio modo æternus condi- tor, id est ab æterno potest con- dere in tempore. Et tertio mo- do æternus conditor: quia æter- naliter cōdidit. Duobus primis sensibus est uera locutio; sed ter- tio sensu est falsa.

Ab æterno autem pater princi- pium est filij, &c.] **Dub. 4.** Obiicitur pa- ter, & filius, & spiritus s. nō sunt principium nisi ex tempore: er- go secundum hoc cum æternum fiat ante temporale, per prius di- citur principium notionaliter in diuinis, q̄ essentialiter. Sed contra omne essentialiter dictū est communius, & quāto aliqd communius, tanto prius: ergo

per prius debet dici principium essentialiter, q̄ notionaliter. Re- spon. Dicendum, q̄ dupliciter est loqui de hoc nomine principium, aut respectu subiecti, sic cum in- tellectus essentialis sit ante intelle- ctum personę, sic principium es- sentialiter dictum s̄m rationem intelligendi pręit principium no- tionaliter dictum, sicut opponit. Si aut respectu termini, sic prin- cipium essentialiter dictum re- spicit, quod est diuersum per ef- sentiam, & creatum: sed princi- pium notionaliter dictum respi- cit personam consubstantialē, & increatā, & æternam: & ideo principium notionaliter dictū, dicitur æternaliter, & quantum ad hanc uiam prius dicitur in deo non solum quantum ad intelle- ctum: sed etiam quantum ad rē: & sic patet de qua acceptione hoc nomen principium dicitur per prius secundum diuersas cō- parationes.

Creatorem se uoluit ostendere, &c.] **Dub. 5.** Vt falsum, q̄ cum filius se dixerit principium, creatorem se uoluit ostendere: quia ipse re- spondit ad quæstionē Phariseo- rum quærentium, Tu quis es? sed quærit de persona: sed princi- pium s̄m q̄ pro creatore accipi- tur, tenet essentialiter; ergo aut dñs non respondit conuenien- ter, aut principium non stat pro creatore ibi. Si dicas, q̄ appro- priatur filio. Contra. tam ratio creationis q̄ ratio principii ap- propriatur patri: ergo non filio. Respō. Dicendum, q̄ principium tenetur essentialiter, sicut dicitur in litera; sed tractum est ad personam filii. Sed q̄ obiicitur, q̄ appropriatur patri: dicendum,

quod principium de ratione sui nominis non appropriatur filio, nisi per additionem, & sic in proposito: quia appropriatur per actum uerbi. Non enim dixit simpliciter, ego principium: sed ego principium, qui & loquor uobis.

Nam licet filius sit principium
 Dub. 6. *de principio, &c.* Contra. Videtur debere concedi: quia omne relationum debet habere correlatiuum sibi correspondens: ergo si filius cum dicitur principium de principio, dicitur relative, debet habere correlatiuum quod est principium. Resp. Dicendum, quod habere principium dicitur dupliciter. Aut sicut correlatiuum, sicut filius dicitur habere patrem, & sic filius habet principium. Aut sicut dispositionem sui, & sic dicitur habere principium, quod incipit esse, & sic filius non incipit esse: quia non incipit. Vel aliter, est habere principium essentialiter, aut durandi. Primo modo filius habet principium, secundo modo non.

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

An nomen hoc, principium, personaliter siue notionaliter in diuinis accipi possit?

Ad euentiam eorum, quae dicuntur in praesenti Distinctio. duo quaeruntur de hoc nomine, principium. Primo quaeritur de ipso quantum ad multipliciter. Secundo, quantum ad unitatem. Et quantum ad primum, duo quaeruntur. Primo, supposito, quod hoc nomen principium accipiat essentialiter, quaeritur, utrum possit accipi per

sonaliter, siue notionaliter. Secundo, dato quod essentialiter, & notionaliter: quaeritur, utrum de illis duobus modis accipiatur uniuersaliter, uel equiuoce.

Quod hoc nomen, principium, accipiatur notionaliter, uideatur sic. Aug. 5. de Tri. Pater ad filium principium est: quia genuit eum: ergo idem importatur nomine principium, quod nomine generationis: ergo tenetur personaliter, siue notionaliter. **ITEM.** Hoc uidetur ratione: quia ubicumque est ratio emanationis, & originis, ibi est una ratio principium: sed in diuinis uere & proprie est ratio principium.

CONTRA. Principium & primum sunt idem: ergo ubi cadit ratio principium, est dicere primum: & ubi est dicere primum, est dicere prius: quia superlativus praesupponit comparativum: & ubi prius, ibi posterius: ergo a primo, ubi est ratio principium, ibi est ratio posterioris: sed in diuinis nullo modo recipitur, quod una persona sit posterior alia: ergo nullo modo persona est principium personae. **ITEM.** In creaturis idem est principium & initium, sicut patet per Philosophum: ergo ubi non recipitur initium, nec principium: sed omnes personae in diuinis sunt sine initio: ergo & sine principio: ergo principium non dicit respectum personae ad personam: ergo non accipit personaliter, siue notionaliter. **ITEM.** Idem est causa, & principium re, differens ratione: quia principium dicitur quantum ad fieri, causa quantum ad esse: ergo si maioris nobilitatis est esse, quam fieri, & pro
 prius

prius debet ibi accipi ratio causa, quam principium, sed non recipitur, quod una persona sit causa, & alia sit effectus: ergo nec debet ibi recipi intentio principium. **ITEM.** Deus est alpha, & omega, principium, & finis: & utrumque est equalis nobilitatis. Sed intentio finis ita dicitur de Deo essentialiter, quod nullo modo personaliter: deus est enim ita finis creature, quod non est finis personae: ergo similiter uidetur quod ita est principium creature, quod nullo modo sit principium personae.

RESOLVTIO.

Immo & essentialiter: modo remota omni imperfectione in diuinis sumatur.

RESP. Dicendum, quod in diuinis est uera origo: siue emanatio, non tantum uera, sed etiam completissima. Ad hoc autem quod sit perfectissima, necesse est quod emanans habeat cum producente aequalitatem omnimodam, ac unitatem in substantia: quia nihil potest aequari Deo nisi Deus: si ergo emanatio, & origo debet exprimi conuenienter, & catholice, debent recipi nomina dicentia originis ueritatem, & non recipi nomina importantia imperfectionem, uel diuersitatem, uel inaequalitatem. Quoniam ergo principium, & principiatum dicuntur originis ueritatem, ideo utrumque recipitur in diuinis: maxime autem intentio principium. Sed quoniam posterius dicit imperfectionem, & initium similiter: quia dicit imperfectam durationem. Inceptionem: & intentio causae importat diuersitatem, quia causa est ad cuius esse sequitur aliud: & intentio finis inae-

qualitatem, quia finis melior est his, quae sunt ad finem: ideo nec intentio prioris & posterioris, nec initium & iniatum, nec causa & effectus, nec finis & eius quod est ad finem, recipitur in persona respectu personae: sed intentio producentis & producti, quia possibile est, quod productus sit summe perfectus, & aequetur producenti: ideo recipitur in diuinis, similiter & intentio principium.

AD ILLUD, quod obiicitur, quod ad principium sequitur prius, & ad prius posterius. Dicendum, quod sicut dicitur secundum Hilarium, pater maior est filio: nec tamen filius minor: quia sonat imperfectionem hoc quod est minor: ideo quis recipitur, quod pater sit prior filio, quia ille est ab illo, non e converso: non tamen recipitur, quod ille posterior. At tamen nec ratio prioris omnino recipitur proprie, quia cum in diuinis sit origo, proprius est origo, & minus proprie ordo, nec est nisi solum ratione originis. Quoniam ergo principium principaliter importat originem: & prius, ordinem: ideo simpliciter recipitur intentio principium. Intentio uero prioris minus proprie, & cum determinatione. Intentio autem principium prout priuat antequam, propriissime recipitur in deo: maxime quantum ad personam patris: & ideo non sequitur, quod ita proprie dicatur prius, quod tantum dicit respectum ad posterius. **AD ILLUD,** quod obiicitur de initio: dicendum, quod initium, uno modo accipitur large ad principium essendi, & durandi. Alio modo proprie ad principium durandi: ut illud dicatur habere initium, quod incipit esse

esse. Primo modo potest accipi in diuinis, & sic accipit Hilarius in litera: Secundo uero modo non potest, & sic non æquiualeat principio. AD ILLVD, quod obiicitur de causa, q̄ idem est, quod principium: Dicendum, quod in creaturis idem est principium & causa: & hoc est, quia productum differt a producente: & iō potest dici effectus eius: & istud potest dici causa, & in idem concurrit intentio causæ, & principii, & similiter nomen: sed nō ita in diuinis, quia ibi potest esse unius substantiæ producens cum producto: ideo non ualet illud. AD ILLVD, q̄ obiicitur de fine iam patet responsio, quia finis quantum est de se dicit excessum bonitatis respectu eius quod est ad finem, non sic principium respectu eius quod est ex illo, & ideo deus non potest esse finis nisi creaturæ inæqualis: potest tamen esse, & est principium personę omnino æqualis: & iō una persona non est finis alterius, est tamen principium.

QVÆSTIO II.

An nomen Principij cum essentialiter, uel notionaliter sumitur uniuocè, uel æquiuocè dicatur.

VTRVM hoc nomen principium cum accipiatur essentialiter, & notionaliter, dicatur uniuoce, uel æquiuoce. Et q̄ uniuoce uidetur. Basilius dicit, q̄ filio Dei accipere, cum creaturis est commune; sed habere per essentiam, proprium. Si igitur commune est accipere, ergo & dare: & si hoc, cum penes hoc accipitur ratio principii, respectu filii: & respectu creaturę, uidetur q̄

dicatur uniuoce. **ITEM.** sic differt principium essentialiter dictum, & notionaliter, sicut sapientia, & sapientia genita, sed non dicitur æquiuoce sapientia sic & sic: ergo, &c. **ITEM.** nihil d̄r multipliciter ex hoc, q̄ d̄r de genere, & de specie, siue ex hoc, q̄ habet unum suppositum, & plura, & quia multiplicitas respicit significationes diuersas. non supposita, sed principium essentialiter dictum est in plus, & pluribus, conuenit quàm notionaliter conuenit eisdem ipsis, ergo non d̄r multipliciter, sed uniuoce.

ITEM. q̄ non dicatur analogice, uť, quia ubi est analogia, ibi est prius, & posterius: sed in diuinis nō ē prius & posterius: ergo nec analogia. Et iterū q̄ nec æquiuoce. Quia ubi est æquiuocatio, ibi est diuersitas significationis: sed persona, & essentia non sunt diuersa: ergo nec pōt æquiuoce.

SED CONTRA. q̄ dicat multipliciter: uidetur primo per Magistrum in litera, qui dicit, q̄ hoc nomen principium multiplicem facit intelligētiā: ergo dicitur multipliciter. **ITEM.** Hoc ipsum uidetur rōne: quia isti actus generare, spirare, creare: sunt ipsius principii s̄m q̄ differenter accipitur: sed non est unam communem rationem inuenire ad istos actus: ergo nec ad principium q̄ dicit respectum sic differentem.

ITEM. regula est Philosophi, q̄ si aliquid in una sui acceptione habet unum oppositum, & in alia aliud, dicitur multipliciter, sed principium essentialiter d̄r respectu creati, & notionaliter respectu increati: ergo multipliciter sic: & sic. **ITEM.** Principiū essentia-

essentialiter dictum dicitur temporaliter, notionaliter dictum æternaliter, sed nihil est commune uniuocum eterno, & temporaliter: ergo &c.

RESOLVTIO.

Nec uniuoce, nec æquiuoce, sed analogicè dicitur.

RESP. Dicendum, quod nomen accipi differenter in diuinis potest esse tripliciter. Aut quantum ad suppositum, aut quantum ad significatum, aut quantum ad connotatum. Primo modo accipitur differenter hoc nomen deus: quia cum dicitur deus est æternitas, & deus generat, in prima stat pro natura, in secunda pro persona, & illud non inducit aliquam multiplicitem. Alio modo cōtingit terminum differenter accipi quantum ad significatum, s̄m quod ipse terminus in una sui acceptione significat essentiam, in alia personam: sicut hoc nomen pater prout d̄r deus pater filii, & prout dicitur pater noster, & hoc inducit æquiuocationem: quia est diuersitas significationis non in re ipsa: sed in significando. Tertio modo cōtingit differenter accipi ratione connotati, ut pote hoc nomen principium dictum essentialiter connotat effectum, dictum personaliter, nihil connotat creatū, & illud inducit multiplicitem secundum analogiam, non secundum æquiuocationem. Secundum analogiam quidē, quia accipitur pro diuersis, siue diuersa importat, quæ non habent nisi unitatem proportionis, & ideo necessario oportet q̄ incidat ibi analogia: sed non æquiuocatio: quia æquiuocatio habet plures

institutiones, & determinate accipitur pro qualibet, sicut patet in hoc nomine canis: sed non sic se habet hoc nomē principium. Nā principium de sua impositione impositum est ab actu producendi, non creandi: nec gñandi. Unde sicut producere de productione filii, & creaturæ non dicitur æquiuoce, sed analogice, ita & hoc nomen principium s̄m has tres accipitur comparationes differenter. Concedo ergo q̄ ibi est multiplicitas quędā, quāuis non sit multiplicitas simpliciter, sicut æquiuocationes proprie dictæ, & concedendæ sunt rationes ad hoc: quia non concludūt, q̄ sic æquiuocatio uera. Tamen illud uerbum Philosophi intelligitur quando nomen habet diuersa opposita, quæ non ununtur in aliquo, nec uniuoce, nec analogice, quod sit illi termino oppositum, sed primo, & per se, opponuntur, non sic autem est in proposito: quia principium non dicitur primo ad filium, uel ad creaturam, sed ad quod est productum: siue principiatū, & quidem dicitur de filio, & creatura, quamuis non uniuoce, sed analogice.

AD ILLVD, quod obiicitur de Basilio, dicendum q̄ Basilius accipit commune pro analogo, quod est medium inter pure uniuocum, & æquiuocum. **AD ILLVD,** quod obiicitur de sapia, & sapientia nata, dicendum, q̄ nō est simile, quia ibi non est diuersificatio nisi solum quantum ad suppositum, hic autem est quantum ad connotatum, & per hoc patet sequens. **AD ILLVD,** quod obiicitur ultimo, quod nō cadit prius

prius ibi &c. dicendum, quod quamuis non cadat ibi prius, & posterius in se: cadit tamen respectu effectus: quia in comparatione ad effectum accipitur analogia. Quod autem dicitur quod non est ibi diuersitas, dicendum, quod uerum est in re, tamen in significando, & intelligendo aliud est intelligere essentiam, aliud intelligere personam, ita & dicere, ac per hoc & significare: & ideo quamuis non sit diuersitas a parte rei absolute, nihilominus potest esse a parte significationis.

ARTICVLVS II.

QVAESTIO I.

An pater, et filius possint dici unum principium Spiritus Sancti?

ONSEQUENTER est quaestio de secundo articulo. scilicet de unitate huius nominis, principium, & circa hoc quaeruntur duo. Primo quaeritur, utrum pater, & filius possunt dici unum principium spiritus sancti. Secundo, utrum possunt dici unus spirator, uel idem principium spiritus sancti.

Quod possunt dici unum principium esse spiritus S. uidentur in litera, ubi dicitur, *Fater dū est patrem & filium unum principium esse s. s.* ITEM. Ratione uidetur: quia unius principiati unum est principium in uno genere, sed spiritus sanctus unus est: ergo habet unum principium: ergo si immediate, & perfecte est a patre, & filio, sunt ergo pater, & filius unum principium. ITEM. Pater, & filius spirant, aut ergo una potentia, aut duabus. Constat quod una: quia cum in eis est una

essentia, est & una potentia: ergo cum ipsi dicantur esse principium ratione potentiae, & una sit potentia in patre, & filio, patet &c. ITEM. Sicut tres personae unica creatione creant: ita duae unica spiratione spirant: sed tres quia unica creatione creant, sunt unum principium creaturae, ergo duae unum principium spiritus sancti.

CONTRA. cum dicitur sunt unum principium spiritus sancti, aut unum dicit unitatem essentiae, aut unitatem personae, aut notionis, Non essentiae: quia tunc spiritus sanctus esset principium spiritus sancti. Non personae, quia tunc pater, & filius essent una persona. Ergo notionis. Sed contra. Si pater & filius propter unitatem notionis dicuntur unum principium, ergo ab oppositis patet propter pluralitatem notionis potest dici plura principia. ITEM. Si pater est principium spiritus sancti, & filius principium, & hoc principium non est illud, ergo duo principia: ITEM. Pater & filius sunt unum principium, ergo unum principium est pater, & filius: & si hoc: ergo pater est filius. ITEM. Si unum sunt principium, aut unum quod est pater, aut unum quod non est pater. Si unum quod est pater: ergo pater, & filius sunt pater. Si unum quod non est pater: ergo principium spiritus sancti non est pater: ergo pater non est principium spiritus S.

Rese-

RESOLVTIO.

Admittunt, conceduntque catholici omnes: tametsi in modo ponendi discrepent.

RESPON. Dicendum quod omnes istam concedunt, pater, & filius sunt unum principium spiritus sancti: quoniam Augustinus istam proponit, & dicit: sed in modo intelligendi diuersificatur. Nam quidam dicunt, quod hoc nomen [principium] non dicit ibi essentiam, nec notionem, nec personam, sed dicit conuenientiam duarum personarum in unica notionem. Et dicunt: sicut hoc nomen [trinus] specialiter est impositum ad insinuandum trinitatem suppositorum ut conueniunt in unitate naturae: sic in proposito dicuntur se habere. Sed tamen cum non sit facile huiusmodi positionem siue translationem ex uirtute uocabuli accipere; haec positio nullam dignoscitur habere firmitatem. Et ideo fuerunt alii, qui dixerunt quod hoc nomen, principium, importat notionem in adiacentia, & est nomen adiectiue tentum, & ideo hoc adiectiuum nominis numerale quod est [unum] cadit a ratione nominis & tenetur aduerbialiter, ut sit sensus, pater & filius sunt unum principium, id est uno modo producunt siue spirant s. s. Sed quoniam hoc nomen Principium de sua impositione est nomen substantiuum (ut patet) non uidetur adhuc positio ista rationalis. Et ideo fuerunt tertii, qui dixerunt quod hoc nomen Principium quantum est de se, stat pro essentia, & conuenit ipsum per additionem trahi ad personam, & cum dicitur, pater est princi-

pium filii, trahitur ad personam patris, quando uero dicitur pater & filius unum sunt principium spiritus sancti, stat pro essentia uel natura, in quantum tamen est in duabus personis, & illud uidetur consonare Anselmo dicenti quod pater & filius spirant in quantum uterque idem Deus. Et dicunt, quod [unum] dicit unitatem circa hunc terminum, principium, non personae, sed essentiae uel naturae, ut est in duabus personis. Sed quoniam Augustinus uidetur dicere quod principium dictum de patre & filio dicit notionem communem, similiter Magister dicit ultimo capituli quod dicit unitatem notionis, & principium importat relationem, & essentialiter non refertur: ideo nec iste modus est adhuc omnino conueniens, licet sit aliis probabilior. Et ideo est quartus modus dicendi, quod hoc nomen [principium] stat pro notionem, non tamen in comparatione ad suppositum, sed ad naturam, & uim spiratiuam: & unum, importat unitatem circa ipsum, secundum quod competit eius acceptioni. Et hoc patet sic. Cum enim pater & filius spirant spiritum sanctum, in quantum unus deus improcessibilis, & in quantum unus Deus sit in eis uoluntatis unitas, in quantum improcessibilis sit uoluntatis una fecunditas: & una fecunditas dicat unitatem principii: dicendum quod sine distinctione concedendum est quod pater & filius sunt unum principium spiritus sancti. Et ad illud, quod quaeritur, quam unitatem dicat, hoc quod est [unum] circap principium: dicendum quod cum hoc

hoc nomen [principium] de pluribus simul dicatur, non potest stare pro persona: & cum iterum dicat respectum ad personam: non potest stare pro essentia: ergo necesse est quod stet pro notione: cum ergo dicitur pater & filius sunt unum principium, unum, dicit unitatem notionis, in comparatione tamen ad unitatem naturae, & uis spiratiuae, sicut patebit in alio problemate: & patet ex praedictis.

AD ILLUD, quod obiicitur postmodum, quod hoc principium non est illud, demonstrato patre & filio, responderi potest dupliciter. Primo quod non potest dici hoc, & illud, quia per regulam non cadit distinctio nisi ubi est ex diuersis causis unio, quam igitur unio omnimoda est in communiione principii, ita quod non multiplicetur, ideo non est ibi hoc & illud. Aliter potest dici, quod cum dicitur hoc, & illud, aut demonstrat formam, aut suppositum, aut utrumque. Si formam, falsa est. Si suppositum, uel utrumque, uera est ratione suppositi, & ideo non sequitur quod duo, quia forma non multiplicatur. Si uero potest argui in hoc nomine deus. AD DUO sequentia respondet quidam quod hoc nomen principium non potest subiici, nec ad ipsum potest fieri relatio: quia tenetur adiectiue. Sed illud nihil est: quia nomen est substantiuum, ergo potest subiici & praedicari, & ad eum relatio fieri. Et si dicant quod ad hoc inuentum est illud, nihil est: quia non potest praedicari & iterum inuentio debet habere rationem, & nos uidemus quod potest fieri relatio, ut si dicatur, In princi-

pio erat uerbum, in quo principium erat spiritus, quia non in alio erat sed in eodem. Etiam potest subiici, quia si pater est principium scilicet a simplici conuersa, principium scilicet est pater. Propter quod aliter respondendum est: quia cum dicitur unum principium, unum dicit unitatem notionis, quae communis est duobus, & quia unitatem dicit communem, ideo est hic consequens, unum principium scilicet est filius & pater, ergo filius est pater, sicut haec, unus deus est pater & filius. ergo pater est filius. AD VLTIMUM, quod obiicitur, aut unum quod est pater & c. Dicendum, quod quia unum dicit communem inspirationem ut est in pluribus, ideo non contingit diuidere aut unum quod est pater, aut unum quod non est pater, ut si dicatur, ovis homo est animal, aut animal quod est album, aut animal quod non est album, neutrum est dari, quia animal communiter stat pro animali albo & non albo, ita quod pro utroque simul reddit locutionem ueram. Similiter in proposito, principium stat pro principio quod est pater & quod est filius, & ideo non licet ibi diuidere & descendere, imo est ibi figura distinctionis ex mutatione suppositionis & c.

QVAESTIO II.

An propositiones haec admittenda sint. Pater & filius sunt unus spirator. Pater, & filius sunt idem principium S. S. Pater & filius sunt unum principium S. S.

VERVM Sint istae concedendae, pater & filius sunt unus spirator, uel sunt idem principium scilicet. Et quod haec sit concedenda, sunt unus spirator, uidetur, quia pater & filius non sunt unum principium

principium nisi quia spirant unica spiratione: ergo cum hoc nomen spirator importet ipsam spirationem, pater & filius sunt unus spirator. ITEM. quia pater & filius unica creatione creant, non tantum dominus unum principium creaturae, sed etiam unus creator: ergo cum sicut unica spiratione spirant, sunt unus spirator. ITEM. quod sunt idem principium uidetur, quia unitas non multiplicata facit identitatem omnimodam: sed pater & filius sunt unum principium scilicet. ita quod unitas principii nullo modo multiplicatur: ergo sunt idem principium. ITEM. haec est uera, pater & filius eadem spiratione spirant, sed idem importatur hoc nomine principium quod hoc nomine spiratio: ergo ab equipollenti pater & filius sunt idem principium.

CONTRA. spirator & qui spirat equipollent: ergo sicut unus spirator: ergo unus & qui spirat: sed haec est falsa, unus spirat: quia non unus, sed duo sunt qui spirant, ergo & c. ITEM. spirator importat ipsam spirationem in concretionem ad suppositum: aut ergo illud est essentia: aut persona. Non essentia: ergo persona: ergo si pater, & filius sunt unus spirator, sunt una persona uel hypostasis. ITEM, quod non sit concedendum quod sunt idem principium, uidetur. Si enim sunt idem principium, sunt idem, sed haec est falsa quod pater & filius sunt idem: ergo & prima est falsa. Quod autem sequatur, manifestum est, bene sequitur sunt idem animal: ergo idem. Quod iterum haec sit falsa, sunt idem, patet: quia sunt distincti: ergo non sunt idem.

ITEM. hoc quod est idem, est per nomen relatiuum: ergo cum pro nomen certam designet personam, & relatiuum sit notans identitatem, in eo pro quo refert significat identitatem in supposito, sed illud non est essentia, sed persona: ergo significat quod sint eadem persona: quod cum sit falsum, restat quod illa locutio sit falsa.

RESOLVTIO.

Tertiam admittimus, primam & secundam negamus.

RESP. Dicendum, quod haec locutio: pater & filius sunt unum principium scilicet simpliciter recipitur: haec autem: pater & filius sunt unus spirator, non recipitur: & haec similiter non admittitur, Pater & filius sunt idem principium: quamuis enim uideantur equipollere illi, non tamen equipollent: differenti enim modo in his locutionibus spirationis notio significatur. Propter quod notandum, quod notio potest significari dupliciter scilicet in abstractione, uel in concretionem. In abstractione, ut si dicatur spiratio. In concretionem, ut si dicatur, principium, uel spirator. In concretionem autem potest significari uel in comparatione ad subiectum in ratione suppositi, uel in comparatione ad subiectum in ratione actiui, uel utroque modo. Significatur ergo notio spirationis in concretionem ad subiectum in ratione suppositi per hoc nomen spirator quod est nomen uerbale, & quia suppositum huius nominis est persona, non una persona, sed duae, ideo dicimus spiratores non unum. Nec est simile de hoc quod est creator, quia cum sit nomen essenziale

uale significat in cōcretionē ad subiectum quod est substantia. Et illud est unum in tribus: sed notio ad personā, quæ de se multiplicatur, non est una in duab. Significatur etiam notio in comparatione ad subiectum in rōne actiui, ut per hoc nomen, principium, quod dicit originē: & quoniam subiectū agit per uirtutē, & uirtus respicit naturam, cum in patre, & filio sit. una natura & una uirtus non multiplicata, p hoc nomē Principium significatur notio spirationis, ut nullo modo multiplicata: iō dicitur pater & filius sunt unum principium s. f. ut unum dicat unitatē notionis, & uis spiratiuæ, & naturæ in spirantibus. Hinc est q̄ pater non dicit plura principia, licet plures habeat notiones: quia non habet diuersas uires & naturas. Significatur etiam in comparatione ad subiectum ut in ratione suppositi & actiui, cum dicitur idem principium: quoniam pronomen, idem, quod certam desiderat personam significare, respicit suppositū; & principium sicut dictum est, respicit ipsum, ut actiuum: & quoniam suppositum non est idem, nec unum, ergo hæc est falsa, pater, & filius sunt idem principium. Hæc igitur est uera, pater & filius sunt unum principium. Hæc autem est falsa, sunt unus spirator. Hæc iterum falsa, sunt idem principium s. f. & ratio horum omnium patet ex prædictis.

AD ILLVD ergo, q̄ obiicitur primo, quod sint unum principium, quia unica spiratione spirant, Dicendum, q̄ hæc non est tota rō, sed hæc est tota ratio, q̄

unica spiratione, & unica uirtute, & in unitate naturæ spirante, & in unitate naturæ spirante eundem: & principium, hoc modo importat illam notionem, & ideo sunt unū principium. Non sic autem significatur illa notio per hoc nomen, spirator; quod est nomē uerbale, & descendit à uerbo quod concernit suppositū personale. Spirator. n. dicitur ille qui spirat, & ille est persona. AD ILLVD, quod obiicitur de creatione, iam patet responsio: quia creatio non tantum habet unam uirtute fieri: sed etiā habet unū suppositum, & ipsum est substantia: pater enim non creat tanquam proprium subiectū: sed ipsa substantia diuina quæ unica est: sed suppositum spirationis non potest esse substantia, sed persona: ideo dicitur, quod pater & filius unus sunt spirator. AD ILLVD, q̄ obiicit, q̄ identitas est unitas non multiplicata, Dicendum, q̄ illud non sufficit, nisi sit talis unitas q̄ non multiplicetur, nec cōpatitur secum pluralitatem suppositorum, quam excludit identitas, & quia unitas principii comparitur pluralitatem personarum, ideo patet illud. AD ILLVD, q̄ obiicitur, quod eadem spiratione spirant. Dicendum, q̄ non sequitur ex hoc quod sint unus spirator: quamuis enim eadem sit notio, tamen suppositum non est idem. Et cum dicitur, idem principium, notatur identitas in utroque. Cum dicitur, eadem

spiratione, notatur identitas in altero: ideo hæc non sequitur ex illa: nec una intert aliam

De his, quæ proprie temporaliter dicuntur de Deo.

Vnt enim quadam, quæ ex tempore de Deo dicuntur, eique temporaliter conueniunt sine sui mutatione: & relatiuè dicuntur secundum accidēs, non quod accidit Deo, sed quod accidit creaturis, ut creator, dominus, refugium, datum, vel donatum, & huiusmodi. De his August. in 5. Lib. de Trinit. ait. Creator relatiuè dicitur ad creaturam, sicut dominus ad seruum. Item, Non aliquem moueat quod spiritus sanctus cum sit coæter patri & filio, dicitur tamen aliquid ex tempore: ueluti hoc ipsum quod donatum diximus. Nam sempiternus spiritus sanctus est donum, temporaliter autem donatum. Et si dominus non dicitur, nisi cum habere incipit seruum, etiam ista appellatio relatiua ex tempore est Deo. Non ibidem enim sempiterna creatura est, cuius ille dominus est: ergo dominum esse non sempiternum habet, ne cogamur etiā creaturam sempiternam dicere: quia ille sempiternè non dominaretur, nisi etiam ista sempiternè famularetur. Sicut autem nō potest esse seruus qui non habet dominum, sic nec dominus qui non habet seruum.

Oppositio, quod non ex tempore sit dominus.

Sed hic aliquis dicet, quod non ex tempore competit deo hæc appellatio qua dicitur dominus, quia non est tantum dominus rerum quæ ex tempore cæperunt, sed etiam illius rei quæ non cæpit ex tempore, id est, ipsius temporis, quod non cæpit ex tempore, quia non erat ante tempus quam inciperet: & ideo non cæpit esse dominus ex tempore. Ad quod dici potest, quia licet non cæperit ex tempore dominus esse temporis, cæpit tamen esse dominus temporis: quia non semper fuit tempus: & ipsius hominis ex tempore cæpit esse dominus. De hoc August. in eodem libro continue ait ita. Quisquis extiterit qui æternum Deum solum dicat, tempora uero non esse æterna propter uarietatem & mutabilitatē: sed tamen ipsa tēpora non in tempore esse cæpisse, quia non erat tēpus antequam tempora inciperent: & ideo

non in tempore accidere Deo ut dominus esset, quia ipsorum temporum dominus erat, quæ utiq; non in tempore esse ceperunt: quid respondebit de homine qui in tempore factus est, cuius utique dominus non erat antequam esset? Certe ut dominus hominis esset, ex tempore accidit Deo: & ut omnis amoueat contruersia, certè ut tuus dominus esset vel meus, qui modo esse cepimus, ex tempore habuit. Quo ergo obtinebimus nihil secundum accidens dici de Deo, nisi quia ipsius nature nihil accidit quo mutetur? ut ea sint accidentia relativa, quæ cum aliqua mutatione rerum, de quibus dicitur, accidunt: sicut amicus relative dicitur. Non enim amicus esse incipit, nisi cum amare ceperit. Fit ergo aliqua mutatio voluntatis, ut amicus dicatur. Nummus vero cum dicitur precium, relative dicitur: nec tamè mutatus est cum esse ceperit precium, nec cum dicitur pignus & huiusmodi. Si ergo nummus potest nulla sui mutatione toties dici relative, ut neque cum incipit dici, neq; cum desinit, aliquid in eius natura vel forma qua nummus est, mutationis fiat: quanto facilius de illa incommutabili Dei substantia debemus accipere, quod ita dicatur relative aliquid ad creaturam, ut quavis temporaliter incipiat dici, non tamen ipsi substantiæ Dei accidisse aliquid intelligatur, sed illi creaturæ ad quam dicitur? Qualiter etiam refugium nostrum dicitur? Refugium enim nostrum dicitur Deus relative ad nos. n. refertur, & tunc refugium nostrum fit cum ad eum refugimus. Nunquid tunc fit aliquid in eius natura, quod antequam refugeremus ad eum, non erat? In nobis ergo fit aliqua mutatio, qui ad eum refugio efficitur meliores: in illo aut nulla. Sic & pater noster esse incipit, cum per eius gratiam regeneramur, qui dedit nobis potestatem filios Dei fieri. Substantia ergo nostra mutatur in melius, cum filij eius efficitur. Similiter & ille pater noster esse incipit, sed nulla sui commutatione substantiæ. Quod ergo temporaliter dici incipit Deus, quod antea non dicebatur, manifestum est relative dici: non tamen secundum accidens Dei, quod aliquid ei acciderit: sed plane secundum accidens eius ad quod dici aliquid Deus incipit relative. Ex his aperte ostenditur, quod quædam de

Deo

Deo temporaliter dicuntur relative ad creaturas, sine mutatione deitatis, sed non sine mutatione creaturæ: & ita accidens est in creatura, non in creatore: & appellatio qua creatura dicitur relative ad creatorem, relativa est, & relationem notat, quæ est in ipsa creatura. Appellatio vero illa qua creator relative dicitur ad creaturam, relativa quidem est, sed nullam notat relationem quæ sit in creatore.

Solutio quæstionis, utrum spiritus sanctus dicatur datum relative ad se, cum ipse det se.

Hic potest solui quæstio superius proposita, ubi quærebatur, cum spiritus sanctus datum dicatur vel donatum (quod autem datur, refertur & ad eum qui dat, & ad illum cui datur) & cum spiritus sanctus det seipsum, utrum ad seipsum relative dicatur, cum dicitur dari vel donari. Cui quæstioni respondentes, dicimus spiritum sanctum dici datum vel donatum relative et ad dantem, & ad illum cui datur. Dans autem, siue donator est pater cum filio & spiritu sancto. Nec tamen dicimus spiritum sanctum referri ad se, sed appellatio dati vel donati refertur & ad dantem & ad recipientem: quia non potest aliquid dici datum, nisi ab aliquo, & alicui detur. Cum autem spiritus sanctus dari a se, uel datus a se dicitur, relative quidem dicitur ad illum cui datur, & est appellatio relativa: & in illo cui dicitur, mutatio fit, non in dante.

SUPER AEGIT Magister dici de Deo ex tempore exemplificans de pluribus. In secunda, quia exemplum uidebatur incommuniens de hoc nomine, dominus, opponit & soluit, ibid. Sed hic aliquis diceret, quod non ex tempore &c. In tertia uero, quia dictum uidebatur falsum quod aliquid ex tempore diceret de deo: & ideo mouet & soluit dubium. ibi. Quomodo ergo obtinebimus, nihil secundum accidens &c. In quarta uero ex prædeterminatione soluit quoddam dubium in præcedentibus quæsitum, ibi. Hic potest solui quæstio superius proposita &c.]

non in tempore accidere Deo ut dominus esset, quia ipsorum temporum dominus erat, quæ utique non in tempore esse ceperunt: quid respondebit de homine qui in tempore factus est, cuius utique dominus non erat antequam esset? Certe ut dominus hominis esset, ex tempore accidit Deo: & ut omnis amoveatur contruersia, certè ut tuus dominus esset vel meus, qui modo esse cepimus, ex tempore habuit. Quò ergo obtinebimus nihil secundum accidens dici de Deo, nisi quia ipsius nature nihil accidit quo mutetur? ut ea sint accidentia relativa, quæ cum aliqua mutatione rerum, de quibus dicitur, accidunt: sicut amicus relative dicitur. Non enim amicus esse incipit, nisi cum amare ceperit. Fit ergo aliqua mutatio voluntatis, ut amicus dicitur. Nummus vero cum dicitur precium, relative dicitur: nec tamè mutatus est cum esse ceperit precium, nec cum dicitur pignus & huiusmodi. Si ergo nummus potest nulla sui mutatione toties dici relative, ut neque cum incipit dici, neque cum desinit, aiquid in eius natura vel forma qua nummus est, mutationis fiat: quanto facilius de illa incommutabili Dei substantia debemus accipere, quòd ita dicatur relative aliquid ad creaturam, ut quavis temporaliter incipiat dici, non tamen ipsi substantiæ Dei accidisse aliquid intelligatur, sed illi creaturæ ad quam dicitur? Qualiter etiam refugium nostrum dicitur? Refugium enim nostrum dicitur Deus relative ad nos. n. refertur, & tunc refugium nostrum fit cum ad eum refugimus. Nunquid tunc fit aliquid in eius natura, quod antequam refugeremus ad eum, non erat? In nobis ergo fit aliqua mutatio, qui ad eum refugiendo efficimur meliores: in illo autem nulla. Sic & pater noster esse incipit, cum per eius gratiam regeneramur, qui dedit nobis potestatem filios Dei fieri. Substantia ergo nostra mutatur in melius, cum filij eius efficimur. Similiter & ille pater noster esse incipit, sed nulla sui commutatione substantiæ. Quod ergo temporaliter dici incipit Deus, quod antea non dicebatur, manifestum est relative dici: non tamen secundum accidens Dei, quòd aliquid ei acciderit: sed plane secundum accidens eius ad quod dici aliquid Deus incipit relative. Ex his aperte ostenditur, quod quedam de

Deo

Deo temporaliter dicuntur relative ad creaturas, sine mutatione deitatis, sed non sine mutatione creaturæ: & ita accidens est in creatura, non in creatore: & appellatio qua creatura dicitur relative ad creatorem, relativa est, & relationem notat, quæ est in ipsa creatura. Appellatio vero illa qua creator relative dicitur ad creaturam, relativa quidem est, sed nullam notat relationem quæ sit in creatore.

Solutio quæstionis, utrum spiritus sanctus dicatur datum relative ad se, cum ipse det se.

Hic potest solui quæstio superius proposita, ubi quærebatur, cum spiritus sanctus datum dicatur vel donatum (quod autem datur, refertur & ad eum qui dat, & ad illum cui datur) & cum spiritus sanctus det seipsum, utrum ad seipsum relative dicatur, cum dicitur dari vel donari. Cui quæstioni respondentes, dicimus spiritum sanctum dici datum vel donatum relative et ad dantem, & ad illum cui datur. Dans autem, siue donator est pater cum filio & spiritu sancto. Nec tamen dicimus spiritum sanctum referri ad se, sed appellatio dati vel donati refertur & ad dantem & ad recipientem: quia non potest aliquid dici datum, nisi ab aliquo, & alicui detur. Cum autem spiritus sanctus dari a se, uel datus a se dicitur, relative quidem dicitur ad illum cui datur, & est appellatio relativa: & in illo cui dicitur, mutatio fit, non in dante.

Supra egit Magister de relatiuis, quæ conueniunt deo proprie, & æternaliter. Hic agit de his, quæ conueniunt Deo proprie & temporaliter: & hæt hæc pars duas. In prima Magister agit de relatiuis, quæ ex tempore de Deo dicuntur. In secunda de his, quæ pluribus personis conueniunt, sed tamen appropriari possunt, ut similis & equalis, infra Dist. 31. Præterea considerari oportet, cum tres personæ &c.] Prima pars hæt quatuor partes. In prima ostendit aliqua noia

dici de Deo ex tempore exemplificans de pluribus. In secunda, quia exemplum uidebatur inconueniens de hoc nomine, dominus, opponit & soluit, ibid. Sed hic aliquis diceret, quòd non ex tempore &c.] In tertia uero, quia dictum uidebatur falsum quod aliquid ex tempore diceret de deo: & ideo mouet & soluit dubium. ibi. Quomodo ergo obtinebimus, nihil secundum accidens &c.] In quarta uero ex prædeterminatione soluit quoddam dubium in præcedentibus quæsitum, ibi. Hic potest solui quæstio superius proposita &c.]

Dub. 1. *Creator dominus &c.* uidetur quod magister false dicat ista nomina deo ex tempore conuenire: quia dominium (ut dicit Boetius) est potestas coercendi subditos, sed hoc est in deo ab eterno: ergo &c. Item dominus [ut dicit Amb.] est nomen naturæ: ergo si natura est æterna: ergo & dominium. Item, de hoc nomine Creator, obiicitur: quia non dicitur lector quia actu legit: sed quia habilis est ad legendum: sed deus ab eterno habilis est ad creandum: ergo &c. Iuxta hoc quæritur de horum nominum significatione, & connotatione, & unde habuit rationem connotandi, cum diuina essentia sit principale significatū. Resp. dicendum quod quamuis diuina essentia non habeat uere respectum ad creaturam, tamen contingit eam intelligere & significare per modum respectus: nec tamen intellectus est uanus propter hoc quod totam rationem respectus realis ponit in creatura. Quoniam igitur huiusmodi nomina dicunt respectum a quo imponuntur, quamuis imponantur essentia, ideo dicuntur secundum exigentiam illius respectus. Ideo intelligendum quod quædam dicunt respectum solū, ut dominus, quædam effectum, ut creator & iustus: & utraque sunt sub duplici differentia: quia aut importat respectum ad rem præsentem, aut ad rem futuram, siue ad rem in actu, uel habitu. Primo modo: quia ponunt creaturam in actu, dicuntur solum, cum creatura incipit: secundo modo ab eterno. Secundum hoc ergo: si

dominus & creator importane respectum in actu, ab eterno non possunt dici: si autem in habitu, possunt. Tamen usus communis accipit huiusmodi nomina ut connotant in actu, & ideo dicit Aug. ea dici cum tempore. Quod ergo dicit Boetius intelligendum quod non est potestas coercendi subditos habitos: sed non habendos. Quod dicit Ambro. patet quod non cogit: quia quamuis imponatur naturæ. tamen imponitur a proprietate naturæ, ut dicit respectum ad creaturas, & ideo connotat quid creatum: & sic patent omnia: quia ratio connotandi est modus significandi. *Temporis, quod non cepit ex tempore &c.* Videtur hoc falsum: quia omne quod incipit, est temporale, & omne temporale mensuratur tempore, & omne tale coepit in tempore &c. Si tu des instantiam in perpetuis, obiicitur quod nihil magis est uariabile quam tempus, sed omne tale est temporale: ergo &c. Item si tempus non inceperit in tempore: ergo coepit extra tempus: ergo fuit tempus extra omne tempus. Respo. dicendum quantum ad præteritum pertinet: quia de initio temporis debet dici in secundo: differt incipere ex tempore, & in tempore, & cum tempore. Quia ex. dicit ordinem, & ita præsupponit tempus tanquam anterius, & ideo nihil cepit ex tempore nisi quod sequitur tempus. In tempore dicit temporis existentiam, sed tempus non fuit in sui initio, cum sit successiuum: ideo que sunt equalis durationis, cum tempore non ceperunt, nec ex tempore, nec

Aug. 5. de Tri. c. 16. in medio Tom. 3.

Dub. 2.

Dist. 2. par. 1. art. 2.

in tempore, sed cum tempore. i. cum tempore cepit. Si quæras, quo tempore cepit, breuiter dicendum quod nullo prædictorum modorum: sed cepit in suo principio, & ideo non coepit extra tempus. Ad illud quod obiicitur, quod ex tempore mensuratur tempale, dicendum quod tempale, quod extollitur a tempore, mensuratur, & incipit a tempore: sed illud non extollitur quod incipit cum tempore, & ratio prædicta est. *Nummus uero, cum dicitur præcium &c.* Videtur false dicere, quod nummus mutatus non est, cum ceperit esse precium: quia esse precium est accidens nummi; & modo inest, & prius non inerat; ergo nummus mutatus est. Resp. Dicendum quod relatio non prædicat quid absolutum, sed prædicat ordinem ad alterum: ordo autem respicit dispositionem ordinatorum. Quædam igitur sunt ordinabilia, ita quod utrunque est in potentia: & tunc relatio introducit per mutationem factam in utroque. Quædam sunt ordinabilia ita quod alterum quantum est de se, in actu est, sed alterum in potentia: sicut patet de duobus, quorum unus est actu albus, actu habet proprietatem, & attendit similitudo: & ideo altero de non albo facto albo, fit perfecta similitudo. Non ergo oportet quod relatus semper inducat mutationem in utroque extremorum propter sui corruptionem uel defectionem: sed sufficit, quod in altero. Et ratio uersa est, quia respicit duplex extremum. Et quia unum potest esse de se in actu, altero existente in potentia: sicut in nummo qui est in potestate possidentis & sit pi-

gnus, uel pretium, uel arrha, &c. mutationem factam in ipso. Nec aduenit nummo aliquid absolutum: sed ordo qui ex parte numeri erat in actu, ex parte illius quod erat in potentia: fit in actu, ideo mutat illud, non mutato numero. *Accidens est in creatura. &c.* Obiicitur, cum relatio est creature ad creatorem, uidetur hoc falsum: quia contingit rem intelligi accidente remoto: ergo si relatio ad creatorem accidit creature: ergo illo remoto contingit rem creatam intelligi circumscripto respectu ad creatorem. Item, relatio qua creatura refertur ad creatorem, est accidens: cum illud sit creatum, refertur, & ita per accidens: & sic de alio: & ita est abire in infinitum. Resp. dicendum, quod creatura quantum ad esse primum essentialiter dependet: & talis relatio, que exprimit illam dependentiam, non est creature accidentaliter: sed magis essentialiter. Quantum autem ad esse secundum siue ad bene esse, dependet accidentaliter, quia illud bene esse accidentale est: ideo talis relatio secundum accidens dicitur, ut filiatio secundum quod dicit adoptionem, & de tali intelligit Aug. Ad illud quod obiicitur, quod relatio relatione alia refertur: aliqui uolunt dicere quod creatura seipsa refertur: tamen illud non uidetur esse dicendum, quia nulla creatura est sua relatio, cum non sit summe simplex, imo hoc ipsum quod refertur, antefert simpliciter. Ideo dicendum quod sicut relatiua refertur proprie, quod dicitur re substrata cum respectu: ipsa autem relationes, siue respectus non

Dub. 4.

referuntur, immo magis alia referunt, quia non sunt entia, sed entium. Sic in proposito dicendum, quod ipse relationes per se non referuntur, sed cum substantiis, ita quod unum cum alio & per aliud: ideo non est ultra querere aliud quo referuntur.

Nec tamen dicimus spiritum sanctum referri ad se &c. Contra videtur posse referri ad se, quia spiritus sanctus est donum: & donum refertur ad donantem, & ipse est donans: ergo necessario concluditur quod refertur ad se. Respond. Dicendum, quod hoc nomen, spiritus sanctus, dicit relationem, secundum esse: & ideo quia relatione secundum esse nihil refertur ad seipsum, idem nullo modo S. S. in quantum spiritus ad se refertur: sed donum non tantum importat relationem secundum esse, ut puta cum dicit auctoritatem in dante, sed etiam secundum modum dicendi, ut quando dicit largitatem & potestatem in donante: & quia taliter potest secundum modum intelligendi comparari ad se, datum in quantum datum dicitur ad se, in quantum dans, non: ideo concedit quod appellatio dati vel donati sequitur ad spiritum sanctum, non autem spiritus sanctus.

ARTICVLVS I.

QUESTIO I.

An nomen aliquod dicatur de Deo ex tempore?

De intelligentiam eorum, quae dicuntur in hac distinctione, tria quaeruntur. Primo utrum aliquid dicatur de

Deo ex tempore. Secundo datur quod sic, quaeritur utrum, ea quae dicuntur de Deo ex tempore, dicantur per se, vel per accidens. Tertio, utrum dicantur secundum substantiam, an secundum relationem.

QUOD aliqua dicatur de deo ex tempore, ostenditur sic. Non est dominus nisi habeat seruum, sicut dicit Aug. sed Deus dicitur dominus, & non habuit ab aeterno seruum: ergo ex tempore: ergo &c. **ITEM.** Actioni respondet passio, ita quod sunt simul: sed Deus creat: ergo aliquid creatur: sed non creatur aliquid nisi ex tempore: ergo &c. **ITEM.** Nulli conuenit esse hominem nisi ex tempore, eo quod esse hominem habet principium: sed deo conuenit esse hominem: ergo ex tempore. **ITEM.** Sicut se habet temporale ad temporale, ita aeternum ad aeternum: ergo inmutata proportione, sicut se habet aeternum ad temporale, ita temporale ad aeternum: sed aeternum sic se habet quod dicitur de temporali, ut cum dicitur, Petrus est praedestinatus: ergo & temporale poterit dici de aeterno.

CONTRA. Omne temporale est creatum: sed Deus est increatus, & horum est summa distantia: sed illorum, inter quae est summa distantia unum praedicatur de altero: ergo &c. **ITEM.** Omne temporale est mutabile & uariabile: sed omne illud de quo praedicatur mutabile, ipsum est mutabile: cum igitur Deus non sit mutabilis & uariabilis, patet &c. **ITEM.** Nihil aeternum est ex tempore, sed omne quod praedica-

tur

RESOLVTIO.

tur de Deo, est Deus, & ita aeternum: ergo nihil potest tale dici ex tempore. **ITEM.** Omne quod est aliquid ex tempore, incipit esse aliquid quod non erat prius, & omne tale est mutabile: ergo nihil tale est in Deo: ergo &c.

SI DICAS, quod non praedicatur aliquid de Deo ex tempore praedicatione per essentiam vel inheretiam, sed per causam, quae non ponit aliquid in Deo, sed in effectu. Contra. cum dicitur Deus est creator, hoc dicitur ex tempore, & non per causam: ergo responsio illa nulla. Probatio, Omne quod dicitur de aliquo per causam, de alio dicitur per essentiam, vel inheretiam: sed creator de nullo alio a Deo dicitur, nec per essentiam, nec per inheretiam: ergo &c. **ITEM.** Quod dicitur de alio per causam, potest inferri per modum habitudinis causalis, ut dies est sol lucens super terram: ergo dies est a sole: ergo si per causam Deus est creator, pari ratione Deus a creatura vel econuerso. **ITEM.** Quod praedicatur solum per causam, non est idem illi de quo praedicatur, sed cum dicitur, Deus creat, actio Dei est Deus: ergo non praedicatur per causam. **ITEM.** Cum dicitur Deus, dominus, vel consimilis, dominus non dicit aliquod genus causae, & tamen dicitur de Deo: ergo praedicta responsio non est sufficiens.

Nomina nonnulla de Deo ex tempore dicuntur, at non per essentiam, vel in inheretiam: sed aut per causam, aut per unionem, aut per comparisonem ad ipsa temporalia; importantia tamen de principali significatione essentiam. Unde nec circa eam, sed circa temporalia mutationem ponunt.

RESP. Dicendum, quod aliquid dici ex tempore, est dupliciter: aut quia ipsum est temporale: aut quia dicit respectum ad temporale. Primo modo, nihil praedicatur de Deo per essentiam, vel per inheretiam: sicut probant quatuor rationes ad hoc inductae: praedicatur tamen per causam, ut si dicatur, Deus est creator: vel per unionem, ut si dicatur Deus est homo: & hoc non ponit mutationem, vel esse temporale circa Deum, sed circa creaturam. Alio modo dicitur aliquid ex tempore, eo quod de ratione sui nominis dicitur comparationem ad aliquid temporale, ut dominus, & creator: sed tamen de sua principali significatione importat essentiam: nam dominus importat dominium; quod est potestas coercendi subditos: & haec est diuina essentia. Similiter creator, importat diuinam actionem, quae est diuina essentia: utrumque tamen significat in respectu ad creaturam: & ita connotat creatum & temporale. Quoniam ergo quod implicat in se contingens & necessarium, denominatur totum contingens: similiter quod aeternum & temporale totum denominatur temporale propter na-

turam totius copulati, q̄ ponit utraq̄ue partem, & falsificatur pro utraque parte, & pro altera: hinc est quod talia dicunt̄ ex tēpore non ratione principalis significati, sed ratione connotati in creatura. Et per hoc patent quatuor argumenta sequentia. concedendum enim est, quod non omne quod ex tempore dicitur de deo, dicitur per cām sed uel dī p cām, uel p unionē, uel per quādam cōparationem ad tēporale, & sic patent oīa.

AD ILLVD ergo, quod obicitur, q̄ temporale est creatum & mutabile. Dicendum, q̄ loquitur de temporali primo modo, & hoc non dicitur de deo nisi per causam uel unionem. AD ILLVD quod obicit̄, q̄ omne q̄ predicatur de deo est æternum. Dicendum, q̄ hæc est duplex, quia [eternum] potest tene-ri adiectiue, uel substantiue. Si adiectiue, sic falsa est. Aliqd enim predicatur de Deo, cuius duratio non est æterna. Si substantiue, uera est, & sic est sensus, omne quod predicatur de deo, est aliquid æternum. Nec tamen sequitur, est æternum, imo est ibi fallacia accidentis. sicut hic, creatio est deus, & deus est æternus: ergo creatio est æterna: ita in prædicta. Aliquid. n. q̄ est æternum rōne principalis significati. i. quod est aliquid æternum, rōne connotati dicitur tēporale. AD ILLVD, quod obicitur, q̄ illud q̄ est ex tpe, incipit aliquid esse. Dicendum, q̄ illud non est in deo pp mutationem aliquam factam in ipso: sed in creatura: & illud determinatum est supra dist. 8.

QVAESTIO II.

An nomina, quæ de deo ex tempore dicuntur: per se, uel per accidens dicantur?

Secundo queritur, utrum que dicuntur de deo ex tempore, dicantur per se, uel per accidens. Et q̄ secundum accidens, ostenditur hoc modo. Aug. 5. de Tri. & habetur in litera: q̄ dominus esset hominis, ex tempore accidit ei. ITEM. hoc ipsum uideatur ratione: quia omne quod adest & abest p̄ter eius de quo dicitur, corruptionem, prædicatur secundum accidens, hæc est per se nota: sed omnia hæc que temporaliter dicuntur de deo, sunt huiusmodi: ergo &c. ITEM. q̄ predicatur per se de aliquo, semper inest illi: ergo ab oppositis, quod prædicat de aliquo, & non semper inest, predicatur non per se: ergo per accidens: sed talia sunt huiusmodi nomina, ergo &c. ITEM. omne quod predicatur de aliquo, aut est cōuertibile cum subiecto, aut de ratione subiecti, aut predicatur per accidens: sed hmōi nomina nec sunt de ratione dei, nec cōuertibilia, ut patet de hoc nomine, dominus, ergo &c.

CONTRA. Au. 5. de Tri. nihil secundum accidens dicitur de deo: ITEM. Ostenditur ratione: quia in quocunq̄ue est ponere accidens, est ponere compositionem, & per consequens uarietatem: sed neutrum est in deo: ergo &c. ITEM. Omne per accidens reducitur ad per se, sed reductio est posterioris ad prius, non econuerso: Deus autem non habet prius, nec simpliciter, nec secundum quid; ergo nihil

nihil de deo dicitur secundum accidens. ITEM. omne quod dī de duobus, de uno per se, de altero per accidens, perfectiori modo dicitur de p̄ se: sed quicquid dicitur de deo, dicitur perfectissime: ergo nihil dicitur de deo secundum accidens: ergo huiusmodi nomina non dī de deo per accidens: ergo per se.

RESOLVTIO.

Per accidens dicuntur: pro quanto s. de eo non necessario dicuntur.

RESP. Dicendum, quod dici secundum accidens est tripliciter. Vno modo accidens dicitur p̄ oppositum ad substantiam: & sic dicitur accidens proprietas alii inherens, quæ non est de rei essentia: & hoc quidem modo nihil dicitur de Deo secundum accidens: sicut dicit Aug: eo q̄ hoc modo accidens ponit compositionem, & uarietatem in eo de quo dicitur. Alio modo dici secundum accidens, est per oppositionem ad per se: & sic dicitur secundum accidens, aut quod dicitur per aliud in essentia, ut si dicatur paries digregat: aut per aliquid cui est quodammodo idem, quodammodo diuersum, ut puta cū dicitur de superiori per inferius, ut figura habet tres, uel de inferiori per superius ut Isosceles habet tres: hoc modo non est aliquid dici de Deo secundum accidens. Hoc enim dici per accidens ponit in aliquo posterioritatem & imperfectionem, sicut ostendunt rationes ad hoc inductæ. Deus autem nihil habet imperfecte, nihil habet ab alio quod sit omnino aliud, nec a su-

periori uel inferiori, quia hæc non cadunt in deo. Tertio modo dici & in accidens: est per oppositionem ad necessarium, uel illud dicatur accidere quod necessario nō inē: & hoc mō hmōi nomina dī de deo & in accidens: quia nō dī de ipso necessario, sed dicuntur de ipso per se, q̄a per comparisonem ad creaturam. Cōparatio autem ad creaturam per se est: quia deus est sua actio: sed tamen quia deus agit per uoluntatem, quæ non semper, nec de necessitate coniuncta est actui: ideo non necessario: & quantum ad hoc cadit ibi ratio dicendi & in accidens. Vnde hic modus dicendi per accidens, opponitur per se in creaturis ratione eius, q̄ ad dici per se sequitur necessarium in creaturis. In Deo autem non: q̄m ipse seipso facit, & uoluntarie facit: & ideo in deo non habet oppositionem ad per se. Rationes ergo ostendentes q̄ non dī cuntur de deo & in accidens, procedunt secundum primam & secundam acceptionem.

Quod autem obicitur q̄ esse dominum accidit; sic intelligendum est, id est non est necessario, nec semper cōuenit. AD ILLVD, q̄ obicitur q̄ abunt p̄ter corruptionem, dicendum, q̄ ista definitio est accidentis & in q̄ adesse est per inheretiam: sed sic non conuenit Deo, ut uisum est, sed solum creaturis: unde patet illud. AD ILLVD, q̄ obicitur de per se: dicendum, q̄ loquit̄ de per se in creaturis. Ad per se enim in creaturis sequitur necessarium: sed non sic in Deo:

QVAESTIO III.

An nomina, quae de Deo ex tempore dicuntur realiter relationem in Deo dicant?

VTRUM ea, quae sic dicuntur de Deo ex tempore, dicantur secundum substantiam, an secundum relationem, quae sit uera relatio. Et quod secundum relationem, uidetur hoc modo. Sicut pater seipso generat, ita seipso creat, tamen quamuis seipso generet, generatio, & paternitas dicitur uerè in ipso secundum relationem: ergo pari ratione quamuis seipso creet, & dominetur, tamen quia sunt ad alterum, dicuntur realiter relative. **ITEM.** Huiusmodi nomina, aut pure dicunt diuinam substantiam, aut superaddunt aliquem respectum. Si pure diuinam substantiam dicunt, sed substantia est aeterna, & ab aeterno: ergo dicuntur de Deo ab aeterno, quod falsum est: ergo superaddunt aliquem respectum: ergo relationem. **SI DICAS,** quod non addunt respectum secundum rem, sed secundum modum. Contra, aut illi modo respondet aliquid in re, aut nihil. Si aliquid in re, ergo realiter dicuntur relative. Si nihil: ergo falsus est modus intelligendi, & inconueniens modus dicendi. **ITEM.** Sunt quaedam relatiua secundum esse, quaedam secundum dici. Sed in relatiuis secundum dici, est modus respectus, in relatiuis secundum esse, est ueritas respectus: sed seruus, & Dominus sunt relatiua secundum esse: ergo utrumque importat respectum, non tantum secundum modum, sed etiam secundum rem: ergo &c. **ITEM.**

Aris. in predic. 1. Ad aliquid.

Dominium dictum de Deo, ita bene dicit superpositionem, sicut dictum de creatura: illa igitur superpositio, aut ponitur in Deo, aut in creatura. Non in creatura; constat, quia tunc idem sibi superponeretur: ergo ponitur in Deo: ergo superpositio est uere relatio: ergo &c. **ITEM.** Cum dico Deus creat, hic notatur duplex respectus, scilicet causae ad effectum, & econuerso. Aut ergo uterque est in creatura, aut uterque in Deo, aut unus in Deo, alter in creatura. Constat quod impossibile est utrumque esse in Deo, quia Deus non est effectus, & similiter in creatura, quia creatura non est sui causa: ergo necesse est, quod alter sit in Deo: ergo &c. **ITEM.** Cum dico, Deus creat, Deus uerissime est causa: & si uera ratio causae ponit ueram relationem, huiusmodi nomina dicta de Deo ponunt ueram relationem.

CONTRA. Dionysii. In causalibus, & causis non recipimus reciprocationem: ergo cum Deus sit causa perfectissima creaturae, non refertur ad creaturam, quam uis econuerso creatura referat ad ipsum. **ITEM.** Philosophus dicit, quod scientia secundum rem refertur ad scibile; sed non conuertitur: ergo si minor est dependentia Dei ad creaturam, quam scibilis ad scientiam: ergo nulla in eo est relatio. **ITEM.** Ratione uidetur, quia huiusmodi nomina si dicunt relationem circa Deum, aut illa est pure diuina essentia, aut aliquid superadditum: Si pure Dei essentia: ergo aeternum quid: ergo respectus huiusmodi nominum est aeternus: ergo de necessi-

5. Met. c. de ad aliquid

necessitate dicuntur ab aeterno. Si autem dicunt aliquid superadditum: ergo in Deo est aliqua compositio. **ITEM.** Omnis relatio dicit aliquam dependentiam, uel saltem ordinem, & habitudinem ad illud, respectu cuius dicitur: sed Deus non ordinatur, nec terminatur: ergo nihil de Deo dicitur relative respectu creaturae.

RESOLUTIO.

Non realem, sed rationis tantum relationem dicunt.

RESP. Ad hoc intelligendum, est sciendum, quod dici secundum relationem dupliciter est, aut secundum rem, aut secundum modum. Realis autem relatio triplex est. Aliquando enim fundatur super proprietatem accidentalem, ut similitudo in duplici albedine. Aliquando super dependentiam essentialem, sicut respectus, uel relatio materiae ad formam. Nam sicut dicit Philosophus, Materia hoc ipsum quod est, ad alterum est. Aliquando super originem naturalem, sicut effectus ad causam, & filii ad patrem. Prima relatio non potest esse in Deo, quia in Deo nulla est proprietas accidentalis. Secunda non potest esse in eo, quia nulla in Deo est dependentia. Tertia est in Deo, sed non respectu creaturae, sed respectu personae, haec enim non dicit compositio nem, nec dependentiae inclinationem, sicut prima, & secunda: sed ponit distinctionem, & ordinem: & quoniam uerè una persona ordinatur ad aliam, & habitudinem habet, & alio modo secundum rem se habet ad unam, quam ad aliam; ideo haec relatio est in persona respectu perso-

Ex 1. Physic. c. 69. & ex 12. Metaph. c. 14.

nae, non respectu creaturae. Nam Deus ad creaturam non habet ordinem, nec hêt aliam & aliam habitudinem: & ideo nullo modo est realiter in Deo relatio respectu creaturae. Creatura autem ad Deum habet ordinem, & habitudinem mediante proprietate accidentali, & dependentia essentiali, & origine naturali, id secundum omnem modum refertur creatura ad Deum. Quoniam igitur intellectus noster cum intelligit aliquid referri ad aliquid, intelligit etiam comparari illud ad illud, ideo intelligit Deum per modum respectus & relationis, cui respectui in Deo nihil respondet nisi diuina essentia: ex parte tamen creaturae bene aliquid respondet: & ideo non est uanus. Concedendum ergo, quod huiusmodi nomina dicta de Deo non important relationem in Deo secundum rem, sed solum secundum modum intelligendi. Ex his patet quaesita.

QUOD enim obiicitur de patre. Dicendum, quod non est simile, quia patris ad filium est ordo, & habitudo, & alia habitudo ad filium quam ad spiritum sanctum: Deus autem sicut dicit Philosophus 12. Metaph. non habet ordinem, nec aliquam habitudinem, nam prima causa eodem modo se habet ad omnia, quamuis alia alio, & alio modo se habeant ad ipsam, ut in 12. primae philosophiae dicit, quod primum, & summum bonum non ordinatur ad haec creata. **AD IL- LUD,** quod obiicitur, si non dicunt relationem: ergo pure substantiam. Dicendum, quod pure circa Deum dicunt substantiam se-

Tex. c. 36. & inde.

cundum rem, sed relationem secundum modum intelligendi, in creatura uero secundum esse. Et quod obiicit, quod uanus est intellectus. Dicendum, quod falsum est, quia intellectus fundatur super aliquid, scilicet super relationem creaturæ, cui respondet relatio secundum dici in Deo. AD ILLVD, quod obiicitur, quod quædam sunt relatiua secundum esse, &c. Dicendum, quod quædam sunt relatiua secundum esse ex parte utriusque extremi, ut dominus, & seruus in creatura: quædam ex parte alterius, ut scibile, & scientia, & mensuratio, & mensura: sic in proposito. AD ILLVD, quod obiicitur, quod dominus, dicitur

suppositionem, & similiter creatio causalitatem. Dicendum, quod suppositio in Deo est uere superpositio, & uere causalitas, quia uere alii superponit deus, & uere efficit. Tamen illa superpositio non est uere relatio, similiter nec causalitas: sed est uere diuina essentia, quia seipsa superponitur, & efficit. AD ILLVD, quod obiicitur, quod est ibi respectus causæ, & effectus. Dicendum, quod respectus effectus ibi est uere respectus, & uere relatio: sed respectus causæ non est respectus, nec relatio in Deo secundum rem, sed secundum modum intelligendi: secundum rem uero substantia, uel essentia.

DISTINCTIO XXXI.
PARS PRIMA.

De significatione relatiuorum, quæ communiter & æternaliter de Deo dicuntur, ut similis & æqualis.

Reterea considerari oportet: cum tres personæ coæquales sibi sint, utrum relatiuè hoc dicatur, an secundum substantiam, & si relatiuè, utrum secundum relationem, an secundum essentiam consideranda sit æqualitas, deinde quid sit ipsa æqualitas.

Ad quod dicimus, quia sicut simile nihil sibi est: similitudo enim (ut ait Hilarius) sibi ipsi non est: ita & æquale aliquid sibi non dicitur, ac per hoc sicut simile, ita & æquale relatiuè dicitur. Dicitur ergo relatiuè filius æqualis patri, & utrique spiritus sanctus. Est tamen æqualis patri filius, & utrique spiritus sanctus, propter summam simplicitatē essentiæ, & unitatem, æqualis est: ergo filius patri secundum essentiam, non secundum relationem. Vnde August. 5. Lib. de Trinit. ait Querimus secundum quid æqualis sit patri filius, non secundum quod ad patrem dicitur filius, æqualis est patri: restat ergo, ut secundum id æqualis sit, quod ad se dicitur. Quicquid autem ad se dicitur, secundum

Libr. 3.
no loge
et lib.

Exp. 6.

sub

substantiam dicitur: restat ergo, ut secundum substantiam sit æqualis; eadem ergo est utriusque substantia. Item in 6. Libro. Satis est uidere nullo modo filium æqualem esse patri, si in aliquo, scilicet quod pertineat ad significandā eius substantiam, inæqualis inuenitur. In omnibus ergo æqualis est patri filius, & est eiusdem substantiæ. Æqualis est etiā spiritus sanctus patri & filio, & in omnibus æqualis propter summam simplicitatem illius substantiæ. Ex his perspicuum fit, quod secundum substantiam filius est æqualis patri, & utrique spiritus sanctus, & appellatio tantum relatiua est. Æqualitas ergo patris, & filij non est relatio, uel notio, sed naturalis unitas, & identitas.

Quomodo dicatur similis, & quid sit similitudo.

Hoc idem etiam dicimus de simili & similitudine. Cum enim dicitur filius similis patri, relatiuè quidem dicitur, sed similis est patri propter unitatem essentiæ. Est ergo appellatio tantum relatiua, similitudo uero indifferens essentiæ. Vnde quibusdam non indocte uidetur nomine æqualitatis, uel similitudinis non aliquid poni, sed remoueri: ut ea rōne dicatur filius æqualis patri, quia nec maior est eo, nec minor: et hoc propter unitatē essentiæ. Ita et similis dicitur, quia nec diuersus, nec alienus, nec in aliquo dissimilis, et hoc propter essentiæ simplicitatem. Non ergo secundum quod filius est genitus a patre, æqualis, uel inæqualis est patri, nec similis secundum substantiam.

Opinio
quorundam.

In præcedenti proxima particula egit Magister de relatiuis, quæ dicuntur de Deo proprie, & temporaliter. In hac parte agit de his, quæ dicuntur de Deo communiter & æternaliter. Et quoniam hæc sunt appropriabilia, ideo hæc pars habet duas partes. In prima determinat eorum significationē. In secunda eorum appropriationem, ibi. Non est igitur hic præmittendum &c.] Prima pars habet duas. In prima determinat significationē huius nominis

Æqualis. In secunda huius nominis Similis, ibi. Hoc etiam dicimus de simili & similitudine &c.]

Reterea considerari oportet &c.] Dubitatur de situ huius partis, quia cum supra distin. 19. actum est de æqualitate, uidetur hic Magister superflue repetere. Respondeo. Dicendum, quod de æqualitate, & similitudine, est loqui dupliciter, scilicet a parte rei, & a parte nominis. Et primo modo agitur de æqualitate & similitudine in præcedentibus, secundo modo hic.

Dub. 2.

Simile

An aequalitas, & similitudo positiuè, uel priuatiuè de Deo dicantur?

AD intelligentiam huius partis est quæstio de his nominibus, si milis & æqualis, & circa hæc tria quærentur. Primo, quæritur utrum hæc nomina dicantur secundum positionem, an secundum priuationem. Secundò quæritur, utrum dicantur secundum substantiam, an secundum relationem. Tertio quæritur, utrum dicantur mutuam relationem in patre & filio.

QUOD dicatur secundum priuationem, uidetur per autoritatem Magistri in litera. Quibusdam uidetur notè æqualitatis & similitudinis non aliquid poni, sed remoueri, ut dicatur filius æqualis patri, quia nec maior, nec minor est eo. **ITEM.** Hoc potest probari sic. Euclides diffinit æquale sic. Aequale est quod alteri suppositum non excedit, nec exceditur: ergo cum hæc diffinitio sit data secundum priuationem, pater &c. **ITEM.** Aequale & simile non raturum dicunt unitatem, sed etiam diuersitatem, sed non est ponere diuersitatem in diuinis: ergo huiusmodi nomina non dicuntur secundum positionem, sed secundum priuationem. **ITEM.** Aequale secundum quod dicitur positionem, dicitur commensurationem, sed in diuinis non est commensuratio nec excessus: ergo dicuntur per priuationem excessus, non per positionem.

CONTRA. Similitudo & æqualitas

Dub. 2.

Simile nihil sibi est &c. Videtur hoc falsum, quia aliquis differt a se, sicut Sortes senex a se puero: ergo pari ratione potest esse aliquid simile sibi. Itè Christus homo est sibi similis, quia nullus est beatus, nisi sit Deo assimilatus: sed Christus est maxime Deo assimilatus: ergo &c. **RESPON.** Dicendum, quod sicut differentia aliquando notat alietatem suppositi a supposito, ut cum dicitur Petrus est alius a Paulo. Aliquando alietatem in natura, ut cum dicitur Christus secundum quod homo differt a Deo. Aliquando alietatem status a statu, ut Petrus senex differt a se puero. Per hunc modum intelligendum de similitudine. Quando igitur similis dicitur similitudinem suppositi ad suppositum, non potest esse idem similis sibi. Quando uero dicitur similitudinem naturæ ad naturam, uel status ad statum, potest idem esse se sibi similis, quia hæc concurrunt in eadem persona, & ita intelligit Magister.

Dub. 3.

Aequalitas ergo patris & filij &c. Obiicitur, quia statim prædixit quod simile & æquale est relatiuum: ergo similitudo est relatio. **RESPON.** Dicendum, quod Magister intelligit de notione quæ est personæ proprietatis, non de relatione communiter intellecta. Vel aliter dicendum, quod uerbum Magistri est casualiter intelligendum, sicut patet ex præcedentibus, quia æqualitas non consistit in proprietatibus personalibus, sed magis in essentialibus, quæ supra uita sunt.

litas in his inferioribus dicuntur positiuè: sed hæc cõpletius sunt in Deo, quia ut dicit Aug. in filio primo reperitur rō similitudinis, & æqualitatis: ergo multo fortius in deo dicuntur positiuè. **ITEM.** Omnis negatio, quæ non est pura negatio, fundatur supra positionem: ergo cum hoc quod dico, æquale, importet remotionem excessus, & non importet puram negationem, quia tunc chimera esset æqualis deo, oportet quod importet positionem. **ITEM.** Hæc est falsa, pater & filius sunt in æquales: ergo hoc quod est, inæquale, aliquid priuat quod est in deo: sed hoc non est nisi importatum per æqualitatem: ergo æqualitas aliquid ponit: quia si eius oppositum priuat, necesse est ipsum ponere. **ITEM.** Hæretici dicunt hanc falsam, pater est æqualis filio, aut quia aliquid ponitur, aut quia aliquid remouetur. Nè quia remouetur: quia dicunt hanc ueram, pater est inæqualis, quæ remouet: ergo quia aliquid ponitur: ergo &c. & fundatur utraq; istarum positionum supra positionem inæqualis ad æquale. Si enim æquale & inæquale acciperentur remotiue, tunc eorum opposita acciperentur positiuè.

RESOLVTIO.

Quidquid dicat Magister: non priuatiuè, sed positiuè dicuntur?

RESP. Dicendum, quod secundum quod in litera innuitur & doctores antiqui dicunt, quod positio Magistri fuit, quod nomina, quæ non dicuntur personæ proprietatē, uel esset unitate, priuatiuè accipiantur. Unde quia similis & æqualis dicit respectum patris

ad filium, & ille respectus non est personalis proprietatis, nec essentia: uoluit ponere quod omnia talia secundum priuationem dicerentur, sicut duo, tres, similes, & æquales, & similia. Tamè ista positio stare non potest, sicut supra probatum est de unitate & pluralitate nominum diuinorum. Si enim in diuinis est unitas positiuè, & pluralitas, & hæc duo faciunt similitudinem & æqualitatem, necesse est hæc positiuè accipi in diuinis. Et cõcedendæ sunt rationes ad hoc inductæ.

AD ILLUD ergo quod obiicitur, quod æquale est quod non excedit. Dicendum, quod illi negationi subternitur affirmatio, & positio, quæ notificatur per priuationem oppositi, scilicet excessus. **AD ILLUD**, quod obiicitur, quod non est diuersitas in diuinis. Dicendum, quod non indicant diuersitatem nisi suppositi, non formæ de se: & quia in diuinis est pluralitas suppositorum, patet &c. **AD ILLUD**, quod obiicitur, quod secundum quod dicuntur positiuè, dicuntur commensurationem. Dicendum, quod in diuinis non est commensuratio simpliciter, sed tamen est cõmensuratio respectu infiniti, & hæc non ponit simpliciter commensurationem. Aliiter potest dici, quod æquale & simile de suo primo intellectu ponunt unitatē quãtitatis & qualitatis. **QUOD** autem ponat cõmensurationem, hoc quod est, æquale, est quia quãtitas illa est mensurata: quoniam ergo in diuinis est immensa, dicit ibi cõuenientiã in quantitate uirtutis, quamuis non ponat ibi commensurationem.

Dis. 22
q. 2.

Quæ

QVAESTIO II.

An aequalitas, & similitudo secundum substantiam, uel secundum relationem in diuinis dicantur?

VTRVM nomina praedicta dicantur secundum substantiam, an secundum relationem. Et quod secundum substantiam, uidetur auctoritate Magistri in littera. Aequalitas (inquit) non est relatio uel notio, sed naturae unitas uel identites. Et Hilarius, de Trin. Similitudo est indifferentis essentia: ergo tam similitudo, quam aequalitas dicit diuinam essentiam. **ITEM.** Aequalitas dicitur secundum quantitatem, similitudo secundum qualitatem: sed in diuinis qualitas & quantitas transeunt in substantiam: ergo. **ITEM.** Omne quod dicitur secundum relationem, importat distinctionem de suo principali intellectu: sed simile & aequale dicunt conuenientiam, ergo non dicuntur secundum relationem. **ITEM.** Nihil quod dicitur secundum relationem, dicitur de duobus, nisi importet relationem in communi: hoc dico propter hoc nomen Relatus & distinctus: sed simile & aequale important relationem specialem, si eam (inquam) important, quia non est assignare specialiores sub ipsis, & dicuntur de pluribus: ergo &c.

CONTRA. Hila. de Trin. Similitudo sibi non est: sed omne quod dicitur secundum substantiam, dicitur ad se: ergo &c. **ITEM.** Omne quod dicitur secundum substantiam, dicitur de pluribus singulariter: sed similis, & aequalis, dicitur pluraliter: ergo &c.

ITEM. Aequalitate refertur pater ad filium & filius ad patrem, sed non essentia: ergo aequalitas non dicit essentiam. **ITEM.** Aut pater est aequalitas filii ad patrem, aut non. Si sic: ergo cum filius aequalitate illa sit aequalis patri, pater est aequalis sibi, quod non conceditur: quod si pater non est aequalitas filii ad patrem: ergo aequalitas non dicitur de omnibus: ergo non dicit essentiam. Essentia enim filii est pater.

RESOLVTIO.

Secundum relationem formaliter, secundum substantiam causaliter dicuntur.

RESP. Dicendum, quod secundum communem omnium opinionem cum simile & aequale dicant conuenientiam plurimum in uno, quod de se importent distinctionem in suppositis, & unionem siue unitatem in essentia. Et quia distinctio personarum spectat ad modum dicendi secundum relationem, unitas essentiae ad modum dicendi secundum substantiam, ideo huiusmodi nomina nec omnino dicuntur secundum relationem, sed quodammodo secundum substantiam, quodammodo secundum relationem. Sed quia non possunt secundum hunc duplicem modum dici principaliter, necesse est quod secundum alterum. Ideo ulterius oportet querere, secundum quem modum accipiendi, accipiuntur in diuinis, & hic sunt diuersae opiniones. Quidam enim dicunt quod huiusmodi nomina secundum concretionem significata, dicuntur principaliter secundum relationem. Nam similes dicuntur habentes eandem qualitatem, quia

quia ergo respicit suppositum per se, secundum quod concretum, ideo dicitur secundum relationem. Sed in abstractione: quia similitudo est unitas naturae, uel essentiae: quia respicit unitatem formae primo, non distinctionem suppositorum nisi ex consequenti, principaliter dicitur secundum substantiam. Sed iste modus soluendi non est conueniens. Nam est eadem significatio in concreto & in abstracto in principali significato: ergo si dicitur secundum substantiam unum, & reliquum similiter: ergo hoc non soluit quod dictum est. **SECUNDA** opinio, quod huiusmodi nomina & in concretionem & in abstractionem dicuntur principaliter secundum substantiam, & connotant distinctionem in suppositis. Et ratio ipsorum est: quia cum similitudo respiciat ista duo scilicet conuenientiam & differentiam, immediatius & completius respicit conuenientiam. Dicuntur enim differentes esse similes in quantum conueniunt, conuenientes uero non dicuntur similes in quantum differunt. Respicit ergo similitudo distinctionem per modum materiae: sed per modum formae respicit unitatem essentiae, & ideo completiue dicitur secundum substantiam tam similitudo quam similis. Sed ista positio non potest stare. Certum enim est quod similitudo dicitur respectus aliquorum ad inuicem: sed in diuinis non est nisi respectus personae ad personam. Respectus autem personae ad personam, non potest dici secundum substantiam: ergo necesse est quod hoc nomen, simile, quod a similitudine imponitur, secundum

dum substantiam non dicatur. **ET** IDEO est tertia opinio, quod huiusmodi nomina dicuntur secundum relationem (formaliter loquendo) dicunt enim respectum suppositorum distinctorum conuenientium in aliquo uno: & ita respectus cadit ibi per modum formalis: sed unitas essentiae & pluralitas suppositorum, cadit per modum causae, ideo proprie & principaliter secundum relationem, ex consequenti uero secundum substantiam dicuntur, causaliter loquendo. Et hoc magis patet, si consideremus significationem horum nominum in creaturis; unde fit translatio. Similitudo enim est secundum qualitatem; similiter & aequalitas secundum quantitatem: & similitudo dicit relationem formaliter: sed qualitatem causaliter. Si autem aequalitas dicit quantitatem causaliter; sed relationem formaliter. Non enim est similitudo quantitas: sed relatio, quae attenditur secundum qualitatem.

AD ILLUD, quod obiicitur de Magistro & Hyla. quod est essentia, Dicendum quod causaliter intelliguntur omnes tales sermones. **AD ILLUD**, quod postea dicitur, quod aequale dicitur secundum quantitatem, dicendum secundum quod dicit causam efficientem, non dicit formam, sic de simili. **AD ILLUD**, ergo quod obiicitur, quod relatiua important distinctionem, dicendum quod quaedam in diuinis dicuntur secundum relationem quae sunt distinctiua relatorum, ut pater & filius, & talia important respectum distinguentem, & talia important distinctionem ut exercitum. Quaedam autem dicuntur

tur secundum relationem, quæ sunt relatiua distinctorum, ut si milis, & æqualis, & talia importat respectum: sed ille respectus nõ est notio distinguens, sed cõsequens distinguentem. Importat. n. distinctionem ut non exercitam, sed ut conceptam. Nam respectus distinguens est per unius personæ ad aliam, secundum quod est ab illa. In huiusmodi uero nominibus importatur respectus unius personæ ad aliam, secundum quod communicat unam naturam. Et quia respectus est relatio, ideo plurificatur: quia uero respectus unius essentiæ, ideo dicitur de pluribus. Et ideo patet ultimum quo dicitur, quod nullum relatiuum dicitur de pluribus nisi dicat relationem in cõmuni. Dicendum, quod hoc non solum est in his nominibus quæ important distinctionem in cõmuni, ut relatus, & distinctus, uerum etiam in his quæ dicunt respectum plurium, ut communicant in aliquo. Tale enim nomen dicit respectum in cõmuni, specificatum tamen ratione communicationis in uno, unde similes dicuntur adinuicem relati participantes unam qualitatem.

An æquale & simile secundum mutua relationem dicantur in diuinis?

VTRVM prædicta nomina. s. æqualis, & similis, dicant mutua relationem, secundum quod pater filio, & filius patri sit æqualis. Et quod non, uidetur, quia secundum Diony. In talibus nõ recipimus reciproca: sed pater est principium filii: ergo non cadit ibi reciproca ut dicitur pater, æqualis filio. **ITEM.**

hoc uidetur ratione: quia enim filius similis est patri, ideo dicitur similitudo patris: ergo si e cõuerso pater est similis filio perfecte: ergo pater est similitudo filii, hæc autem non recipitur: ergo &c. **ITEM.** qui est æqualis alii, secundum æqualitatem sibi adæquatur: si ergo pater est æqualis filio: ergo sibi adæquat: quæro a quo, aut a se, aut ab alio. Nõ a se quia quicunque æquat se alii, aliquid agit in se, sed pater nihil agit in se, ergo non adæquat se: nec alio æquatur: ergo non est æqualis filio.

CONTRA. simile, & æquale sunt relatiua æquiparantiæ, sed ista denominant utrumque extremum, ergo si filius est similis patri, pari ratione pater est similis filio. **ITEM.** ratio similitudinis est conuenientia uel indifferentia in qualitate, uel substantia. Sed conuenientia æqualiter respicit utrumque extremum, & indifferentia: si ergo filius est indifferens patri, & e cõuerso, pater est similis filio. **ITEM.** omne plurale geminat suum singulare: sed hæc conceditur, & pater & filius sunt similes & æquales, ergo pater est similis, quæro cui, aut sibi aut alii: non sibi, ergo alii.

RESOLUTIO.

Si conuenientiam in quantitate & qualitate dicunt, mutua relationem inferunt. Si autem rationem originis superaddant, nequaquam.

RESP. Dicendum, quod similis, & æqualis dupliciter accipiuntur. Aut prout dicunt conuenientiam in quantitate, uel qualitate. Aut prout supra conuenientiam addunt imitationem, uel expressionem perfectam. Primo quidem

quidem modo sunt relatiua æquiparantiæ, & dicuntur ad conuenientiam: secundum quod probant rationes secundò inducunt. Alio modo similis & æqualis addunt super hoc rationem originis. Unde æqualis dicitur quasi ad æquatus, & similis quasi ad similitudo: hoc modo non conuenit, nisi sibi, qui est ab altero: & hoc modo procedunt primæ rationes, quod pater non dicitur similitudo

do filii per imitationem, nec æquatur filio per emanationem ab alio, sed æquat sibi filium.

QUOD tamen dicit Diony. quod non recipimus reciproca: tunc &c. loquitur de causa proprie, & prout differt ab effectu per essentiã: hoc autem modo pater non est causa filii, imo bene est habitudo filii ad patrem: sicut e cõuerso, & sic patent omnia.

DISTINCTIO XXXI.

PARS SECVNDA.

De appropriatione relatiuorum, quæ communiter & æternaliter de Deo dicuntur, ut similis & æqualis.

NON est igitur hic prætermittendum, quod uir illustris Hilarius proprietates personarum assignans, dicit in patre esse æternitatem, speciem in imagine, usum in munere. Quæ tanta difficultatis sunt uerba, ut in eorum intelligentia, atque explanatione uehementer laborauerit Augustinus, ut ipse ostendit in sexto Lib. de Trinitate ita dicens. Quidam cum uellet breuissimè singularum in Trinitate personarum insinuare propria: *Aeternitas est (inquit) in patre, species in imagine, usus in munere. Et quia non mediocris auctoritatis in tractatione scripturarum, & assertionem fidei uir extitit, (hæc enim Hilarius in libris suis posuit) horum uerborum, id est, patris, & imaginis, et muneris, æternitatis, speciei, & usus, abditam scrutatus intelligentiam, quantum ualeo, non eum secutum arbitror in æternitatis uocabulo, nisi quod pater nõ habet patrem de quo sit, filius autem de patre est ut sit, atque ut illi cõternus sit. Imago enim, si perfecte implet illud cuius imago est, ipsa cõæquatur ei, non illud imagini suæ. in qua imagine speciem nominauit: credo propter pulchritudinem, ubi tanta est congruentia, & prima æqualitas & prima similitudo nulla in re dissidens, & nullo modo inæqualis, & nulla ex parte dissimilis, sed ad identitatem respondens ei, cuius imago est, ubi est prima & summa uita, cui non aliud uiuere, & aliud esse; sed idem est primus, ac*

Summus intellectus, cui non est aliud uiuere, & aliud intel-
ligere; sed idem hoc unum tanquam uerbum perfectum
cui non desit aliquid, & ars quaedam omnipotentis, & sa-
pientis Dei plena omnium rationum uiuentium incōmuta-
bilitum, & omnes unum in ea, sicut ipsa unum de uno, cum
quo unum, ubi nouit omnia Deus quæ fecit per ipsam.

Quare Spiritus. S. dicatur usus.

Est autem ineffabilis quidam complexus patris, & ima-
ginis, qui non est sine perfruitione, sine charitate, sine gau-
dio. Illa ergo dilectio, delectatio, fœlicitas, uel beatitudo (sicut
tamen aliqua humana uoce digne dicitur) usus ab illo ap-
pellata est breuiter, & est in trinitate spiritus. s. non geni-
tus: sed genitoris genitiq̄ue suauitas, ingeniti largitate at-
que ubertate perfundens omnes creaturas pro captu ear-
um. Itaque illa tria, & a se inuicem determinari uiden-
tur, & in se infinita sunt. Qui uidet hoc uel ex parte, uel
per speculum in ænigmate, gaudeat cognoscens Deum, &
gratias agat. Qui uero non uidet, tēdat per pietatem fidei
ad uidendum, non per cecitatē ad calumniandum, quoniam
unus est Deus; sed tamen trinitas. Ecce habes qualiter uer-
ba Hilarij præmissa accipienda sint, licet tantæ sint pro-
funditatis, ut etiam adhibita expositione uix aliquatenus
ea intelligere ualeat humanus sensus: cum & ipsa earum
explanatio, quam hic Augu. edidit, plurimum in se habeat
difficultatis, & ambiguitatis.

Quod secundum hanc expositionem non distinguuntur
ibi proprietates personarum tres.

Nō enim secundum præmissam expositionem distinguun-
tur hic tres illæ proprietates superius assignatæ, sed ipse hy-
postases distinctæ ab inuicem monstrantur, æternitatis ta-
men nomine eadem uidetur designata proprietas, quam no-
tat hoc nomen, ingenitus. Sed uideamus quid sit quod ait.
Imago si perfecte implet, cuius imago est, ipsa coæquatur
ei, nō illud suæ imagini. Videtur. n. dicere, quod filius qui est
imago patris, patri coæquatur, nō pater filio, cū et filius di-
catur æqualis patri in scriptura, et pater filio: sed filius hoc
habet a patre, ut sit æqualis, pater autē nō habet a filio, et tamē
filius

filius plene, ac perfecte æqualis est patri, idest imago ei, cu-
ius est imago.

Quomodo dicatur Hilarius propria personarum assigna-
re in uerbis prædictis.

Propria ergo personarū in prædictis uerbis assignasse dici-
tur Hilarius, quia relatiua nōia personarū posuit. s. imagi-
nis, & muneris, quæ relatiue dicuntur de personis, & proprie-
tates notat quibus distinguuntur personæ. Ita. n. dicitur S. S.
munus relatiue, sicut donū. Veruntamen ipsas proprietates
alijs tribus nominibus nō significauit, iuxta prædictā Aug.
expōnē, nisi solo nōie æternitatis, quo nō ipsam paternitatē,
sed eam uoluit intelligi notionem qua dicitur ingenitus.

Quod eandē distinctionem notat August. tñ alijs uerbis.

Illud est sciri oportet, quod earundē triū personarum di-
stinctionē August. ostendere uolens sine expressione illarum
trium proprietatum superius cōmemoratarū, in 1. Lib. de Cap. 5.
doctrina Christiana, sic ait. In patre est unitas, in filio æqua-
litas, in S. S. unitatis, æqualitatisque concordia. Et hæc tria
unum, oīa propter patrem, æqualia oīa propter filium, con-
nexa omnia propter spiritum sanctum. Itaque pater, & fi-
lius, & spiritus sanctus, & singulus quisque horum Deus
est, & simul omnes unus Deus, & singulus quisque horum
plena substantia est, & simul omnes una substantia. Pa-
ter nec filius est, nec spiritus sanctus: & filius nec pater
est, nec spiritus sanctus: spiritus sanctus nec pater est,
nec filius, sed pater tantum pater, & filius tantum fi-
lius, & spiritus sanctus tantum spiritus sanctus. Eadem
tribus æternitas, eadem incommutabilitas, eadem maie-
stas; eadem potestas. In his uerbis aperte insinuatur perso-
narum trium distinctio.

Quare patri attribuitur unitas, & filio æqualitas.

Sed plurimos mouet quod patri attribuit unitatem, filio
æqualitatē. Cum. n. unitas dicatur secundū substantiā, nō tan-
tū in patre est, sed et in filio, & in spiritu sancto: & æqua-
litas una est patris & filij & spiritus sancti. Cur ergo pa-
tri attribuitur unitas, & filio æqualitas? Forte eadē ratio-
ne attribuitur patri unitas secundum Augustinū, qua supra

eidē eternitas secundū Hilariū, quia uidelicet pater ita ē,
ut ab alio non sit, & quia filiū genuit unum secū Deum, &
s. s. ab eo procedit unus cum eo Deus. Vnitas ergo in patre
esse dicitur, quia nec est aliquid aliud a quo sit. Non enim
ab alio est, nec ab eo aliquis, uel aliquid est ab eterno, quod
unum cum eo non sit: filius enim & spiritus sanctus unum
10.10. sunt cum patre. Vnde ueritas ait, Ego & pater unū sumus.
Quare pater, & filius dicantur esse unum, uel unus
Deus, sed non unus.

Hic dici oportet, quod pater, & filius, & spiritus san-
ctus recte dicuntur esse unum & unus deus, sed non unus.
Res enim duæ, uel plures recte possunt dici unum esse, si sint
unius essentia, & earum una sit natura. Vnus autē, uel una
non potest dici de diuersis rebus, nisi addatur, quid unus, uel
Cap. 3 una: quo addito, recte potest dici de rebus & unius, & di-
uersæ substantiæ. Vnde Augustinus in 6. Lib. de Tri. sic ait,
Nescio utrum inueniatur in scripturis dictum, unum sunt
quorum est diuersa natura. Si autem, & aliqua plura sunt
eiusdem naturæ, & diuersa sentiant, non sunt unum, in quā
tum diuersa sentiunt. Cum ergo sic dicitur unum, ut non
addatur quid unum, & plura unum dicuntur eadem natu-
ra, atque essentia: non dissidens, neque dissentientes significa-
1. Co. 3 tur. Vnde Paulus, & Apollo, qui & ambo homines erant,
idem sentiebant, unum esse dicuntur, cum dicitur. Et qui
1. Co. 6 plantat, & qui rigat unum sunt. Cum uero additur Quid
unum, potest significari aliquid ex pluribus unum factum,
quamuis diuersa natura: sicut anima, & corpus nō possunt
utique dici unum, quid enim tam diuersum? nisi addatur,
uel subintelligatur quid unus homo. unde Apostolus, Qui
adheret, inquit, domino spiritus unus est. Non dixit unus
est, uel unum sunt, sed addidit, spiritus. Diuersi sunt enim
natura spiritus hominis, & spiritus Dei, sed inhaerendo fit
spiritus hominis unus spiritus cum Deo, quia particeps fit
ueritatis, & beatitudinis illius. Si ergo de his, quæ diuersæ
substantiæ sunt, recte dicitur quod sint unus spiritus, quan-
to magis qui unius substantiæ sunt recte dicuntur unus
deus esse? Pater ergo & filius unum sunt utique secundum

tuna

unitatem essentia, & unus Deus. In quo & Arriana hære-
sis damnata, quæ patrem, & filium, & spiritum sanctum,
ut ait Augustinus in libro de hæresibus non uult esse unius
eiusdemque substantia, atque natura, uel ut expressius di-
catur, essentia, quæ Græce dicitur usia, sed filium esse crea-
tum. Necnon & Sabelliana, quæ, ut ait Aug. in eodem libro
dicebat Christum eundem ipsum & patrē & spiritum san-
ctum esse: ut esset trinitas nominum sine subsistentia perso-
narum. Vtranque pestem (ut ait Aug. super Ioannem) eli-
dit ueritas dicens, Ego & pater unum sumus. Vtranque au-
di et aduerte, & unum, & sumus, & à Charybdi, et à Scylla
liberaberis. Quod enim dixit unum, liberat te ab Arrio:
quod dixit sumus, liberat a Sabellio. Si unum, ergo non di-
uersum: si sumus, ergo pater & filius. Sumus enim, non di-
ceret de uno, nec unum de diuerso. Erubescant ergo Sabel-
liani, qui dicunt esse patrem qui est filius, confundentes per-
sonas, qui & dicti sunt patripassiani, qui dicunt patrem fuis-
se passum. Arriani uero dicunt aliud patrem esse, aliud fi-
lium, non unam substantiam, sed duas: patrem maiorem,
filium minorem. Noli hoc dicere tu catholice. In medio er-
go nauiga, utrunque periculosum latus deuita: & dic,
Pater, pater est: & filius, filius est. Alius pater, alius
filius: sed nō aliud, imo hoc ipsum, quia unus deus. Ecce ostē-
sus est quare unitas in patre esse dicatur, cū tres illi unū sūt.

Quare dicatur esse æqualitas in filio.

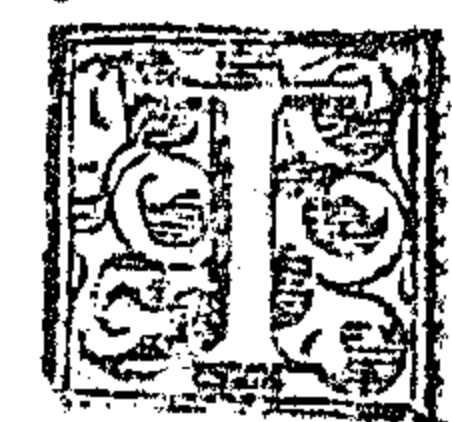
Nunc uideamus quare æqualitas dicatur esse in filio, cū
una & summa æqualitas sit trium. Hoc ideo forte dictum
est, quia filius genitus est a patre æqualis gignenti, & dono,
quod ab utroque procedit, & ideo tria dicuntur esse æqua-
lia propter filium. Filius enim habet a patre, ut sit ei æqua-
lis & spiritui sancto, & spiritus sanctus ab utroque habet
ut sit æqualis utrique. Hoc autem sine assertionis superci-
lio, & maioris intelligentiæ præiudicio dicimus, malentes
in apertione tam clausorum sermonum peritiores audire
quàm aliquid alijs influere.

Quare in s. s. dicatur esse utriusque cōcordia, uel connexio.
Quod autem in spiritu sancto dicitur esse utriusque cō-

cordia, & per eum omnia connexa, facilius est intelligentia, nobis premissa ad mentem reuocantibus. Supra enim secundum auctoritates sanctorum dictum est, quod s. s. amor est quo pater diligit filium, & filius patrem. Recte ergo s. s. dicitur connexio uel concordia patris & filii, et per eum omnia connexa. Vnde Au. in 5. lib. de Tri. Cōio quadā cōsubstantia patris & filij est amborū s. s. Idem in 6. lib. de Tri. s. s. est summa charitas utrunq; coniungens, nosque subiungens.

Ca. II

Cap. 3.

ERMINATA parte illa, in qua agit de significatione horum nomium similis & æqualis: hic incipit scđa pars in qua agit de horum nomium appropriatione: & hęc pars duas partes. In prima assignat appropriationes. In scđa mouet & soluit dubitationē, q̄ ex hmōi appropriatione hęc originē, infra dist. 32. Hic oritur questio ex predictis deducta. &c.] Prima pars diuidit̄ in duas partes. In prima assignat appropriata s̄m Hil. In scđa s̄m Augustinum, ibi. Illud etiā scire oportet quod earū dē &c.] Prima pars hęc tres. In prima assignat Hilarius appropriationē & eius explanationē pp̄ sui obscuritatē. In scđa ostendit, q̄ illa, q̄ Hilarius assignat, non sunt pp̄ria: sed appropriata, ibi. Non n. secundū premissam expositionē &c.] In tertia uero ostendit, q̄ illa, q̄ b. hęc appropriat, sunt pp̄ria. Appropriatio. n. est cōis respectu pp̄rii, & hoc facit ibi. Prop̄ria igitur personarum &c.] Si scđa pars in qua assignat Maḡ appropriationē Aug. hęc duas. In prima ponit ipsam appropriationē. In scđa ponit eius expositionem. Sed plurimos mouet quod patri attribuit &c.] Et hęc pars habet tres s̄m illa tria ap-

propriata. In prima ostēdit qualiter patri appropriatur unitas, ostendens ēt incidentaliter. qualiter aliqua dñr unū, ibi. Hic dicitur oportet etc.] In scđa uero ostēdit, quō filio appropriatur æqualitas, ibi. Nunc uideamus qualiter æqualitas &c.] In tertia uero ostēdit, quō s. s. approprietur cōcordia, ibi. Quod aut in s. s. dicitur esse utriusq; concordia &c.]

Non est igitur hic pratermittēdū &c.] Cū Maḡ agat de appropriatione dist. 24. & de appropriatis dist. 25. usq; ad finē, uidetur q̄ male situet hic tractatū de appropriatione. Rñ. Dicedum, q̄ duplici de causa ponit hic Maḡ tractatum de appropriatione. Vna est, quia egerat de nominib. q̄ dñt relationē s̄m relationē cōem, s̄m quā appropriatio attendit̄, sicut sunt similis, & æqualis, & ita incidentaliter hęc pars hic introducit̄. Alia ratio est, quia appropriata faciūt ad euidētiā pp̄riorū: & ideo statim post tractatum de pp̄riis, egit de appropriatis & hoc maxime prout faciūt ad euidētiā pp̄riorū, ideo de his agit hic q̄ nō dñt respectum ad creaturas. Infra uero agit de his appropriatis q̄ respectū ad creaturas dñt, & ita patet distinctio huius partis ab illa: unde tria ap-

p propriata

propriata Hilarii manifestāt p̄sonarū emanationē. Tria uero ap propriata Aug. nobis manifestāt p̄sonarū ordinē, si qs̄ inspiciat.

Imago est eius rei, ad quam imaginatur, species indifferens, &c.] Primo uē quod rō ista, quam Hilarius ponit in notula, non sit cōuertibilis: quia totum uē cōuenire s. s. Itē species aut accipit̄ p̄sonaliter, aut essentialiter. Si essentialiter: ergo idē sensus est q̄ est species indrens, q̄ esset ēt si diceret̄ essentia indrens: sed hoc conuenit patri, nō tm̄ filio. Itē essentialis nō d̄r ut alicuius, sed stat p̄sona: ergo idē sensus est species indrens, q̄ est cum dicit̄ persona indifferens, hoc autem falsum.

Dub. 2.

Imago ergo est rei ad rem coæquandam, &c.] Vt hoc falsum: quia frequenter imago non coæquat̄ ei cuius est imago. Itē, si est ad rē coæquandam, tunc uidetur esse æqualitas, non similitudo. Item uē falsum dicere cum dicit, indistincta similitudo, q̄n̄ ois imago & similitudo distinguit̄ ab eo cuius est imago. Itē, cum unius rei una sit diffinitio, q̄ritur quō differenter iste rōnes assignent̄. Dicendum q̄ hic diffinit̄ imago in creatura, prout est proprium solius filii, & sic semper dicit respectū ad patrem, & ideo in prima ratione ponitur ingenitus ut in ratione principii, in secunda, ut in ratione termini, quoniam imago debet comparari ad patrem, nō solum tanquam ad aliquam rē, siue ad quid, siue in quid ducit: sed etiam a quo emanat: & ita patet harum diffinitionum ratio & ordo. Et prima ratio tres condiciones continet. Per primam notatur filius esse ab alio,

Dub. 3.

Dub. 1

cum dicitur, imago eius rei ad quam imaginatur, & per genituum, & uerbum quod est passiuum. Per secundam notatur q̄ est secundum modum expressum emanandi, scilicet per hoc q̄ dicitur, species, quæ includit perfectam similitudinem cognoscendi. Per tertiam uero notatur quod sit indifferens secundum substantiam, s. per hoc quod est, indifferens. Et per primam conditionem differt a patre, & ab essentia, per s̄m a s. s. & per tertiā ab imagine creata. Et per hoc q̄ est, species, & si de se sit essentialis, tamen accipitur hic ut tractum est ad personam: & indifferens non dicit indistinctionem in hoc nomine, species: sed in substantia. Et sic patet obiecta de ratione prima. Hac uisa similiter patet rō secunda quæ datur in comparatione ad ipsum patrem ut ad terminum, & hoc patet cum dicitur, ad rem coæquandam rei, id est personam filii personæ patris: & per hoc excludit̄ p̄sona patris: & per hoc quod dicitur, imaginata, excluditur persona s. s. per hoc quod dicitur, in discreta, excluditur ipsa imago creata. Et indiscreta non dicit indifferētiā personalem: sed solum essentialē. Ad illud ergo quod obiicitur de æqualitate, dicendum quod illud est necessarium de creata imagine. Et rursus, quoniam imago dicit de ratione sui nominis qualitatem in quantitate, ideo prima dicitur similitudo ad rem coæquandam, id est similitudo secundum quam res coæquatur rei.

Et quia imago, &c.] Queritur de differentia horum trium nomi-

Dub. 4.

nominum quæ attribuit, scilicet speciem, naturam, & essentiam, quomodo hic distinguantur. Dicendum, quod uniuscuiusque forma substantialis & completiva, dicitur species, natura, & essentia, & hoc secundum triplicem considerationem. Potest enim considerari in se, & sic dicitur essentia. Potest considerari in comparatione ad operationem propriam, & sic dicitur natura. Potest iterum considerari in comparatione ad nostram cognitionem, & sic dicitur species. Speciem ergo habet imago auctoris, eo quod similitudo est eius. Naturam autem habet: quia similitudo genita uel imaginata naturaliter. Essentiam uero: quia similitudo indiscreta per substantiam.

Ars quædam omnipotentis, &c.]
 Dub. 5. Videtur male dicere quod uerbum dei est ars quædam omnipotentis & sapientis dei: quia unusquisque non intellecta arte est iners: ergo si filius est ars patris, non intellecto filio esse, pater est iners: ergo uidetur quod rationaliter operari habeat pater a filio suo. Respon. Dicendum quod facta est uis in uerbo: quia non dicit, quod sit ars simpliciter: sed quod sit ars quædam: quia non est ars qua pater nouit: sed ubi nouit: non est ars patris qua pater sit sapiens: sed quæ est a patre sapiente, per quam pater omnia operatur. quia omnia produxit per filium. Et notandum quod cum ars includat & intentionem uirtutis & sapientiam, & similiter uerbum, tamen differenter: quia uerbum dicit emanationem & respectum: ideo est proprium, ars autem appropriatur.

Ingeniti largitate, atque ubertate, &c.] Obiicitur: ergo secundum hoc uidetur quod omnibus donetur s. s. Respon. Dicendum, quod s. s. non dicitur dari ratione cuiuslibet effectus: sed proprie ratione eius qui facit s. s. haberi, & ita inhabitare in aliquo ut in templo, & quia huiusmodi rationalis creatura capax est, & soli iusti capiunt, ideo patet quod illis solis spiritus datur. Ideo autem spiritus s. dicitur perfundere ceteras creaturas, non quia ei attribuitur actus creandi: sed quia attribuitur ei actus conseruandi.

Si quis innascibilem, & sine initio dicat filium, &c.] Videtur quod Hilarius non dicat bene. Quia qui dicit duos innascibiles, dicit duos deos: quia innascibilitas in diuinis non est proprietas essentiae sed personæ: ergo non sequitur, quod si sunt duo innascibiles, quod duæ essentiae: sed quod duæ personæ. Item. Innascibilitas dicit priuationem eius, quod est natus, unde tantum ualet innascibilis, quantum non filius: sed non sequitur, sunt duo filii in diuinis: ergo duo dii: ergo pari ratione non sequitur, sunt duo innascibiles: ergo duo dii. Respon. Dicendum, quod innascibilis, sicut supradictum est, priuat, siue negat esse ab alio, & ex hoc ponit fontalem plenitudinem in illo qui innascibilis dicitur, & ex utraque parte concluditur, quod si sint duo innascibiles, quod sint duo dii: Sequitur enim, sunt duo, quorum quilibet non est ab alio: ergo non distinguuntur per originem: ergo necesse est quod distinguantur per substantiam. Item, si sunt duo, in quorum

Dub. 6.

Dub. 7.

Dis. 28

quolibet est fontalis plenitudo: ergo quilibet potest esse trinitatis principium, & principium totius deitatis, sicut dicitur de patre; sed si principia sunt distincta, & principiata: ergo si quilibet est principium totius deitatis, & sunt duo: ergo duæ deitates. Quamuis ergo ingenitus non sit proprietas substantiæ, sed personæ: quia tamen est primæ personæ, & in unica persona non potest esse nisi una innascibilitas: ideo de necessitate ponit deorum diuersitatem.

Caput enim omnium filius est, &c.] Videtur male dicere: quia aut dicitur caput ratione deitatis: aut ratione conformitatis in natura. Si ratione deitatis, eadem ratione spiritus sanctus potest dici caput. Item, si Ratione deitatis, tunc filii caput non potest dici deus: quia caput superexcellit, & maiorem nobilitatem tenet quam non habet pater respectu filii. Si tu dicas, quod caput non dicit nobilitatem, siue superexcellentiā, Obiicitur ex littera sequenti; ubi dicitur quod hoc gradu omnia differunt: sed constat quia inter patrem & filium ratione deitatis non est gradus: ergo non potest accipi ratione deitatis. Si ratione conformitatis, filius cum non habeat conformitatem in natura cum omnibus, sed tantum cum hominibus, non erit caput omnium. Respon. Dicendum, quod caput (secundum quod proprie accipitur) importat rationem influentiæ, & conformitatis naturæ: ideo dicitur Christus caput esse totius ecclesiæ: sed Hila. extensiori modo accipit, prout caput dicit ori-

ginale principium: & quoniam deus pater est principium filii, & filius principium omnium, ita quod filius producit, & producit, ideo caput est, & habet caput. Sed pater quoniam caput non habet, cum sit innascibilis, est caput omnium, & ideo dicitur fontale principium; a quo omnia, & in quem omnia per filium reducuntur: & in hac reductione gradus est, comparando creaturas ad filium: sed ultra comparando filium ad patrem, non est gradus: sed ordo, & origo. Et ideo Hila. non dicit his gradibus: sed hoc gradu. Quod obiicitur de spiritu sancto, dicendum quod ipse s. s. cum procedat a filio, per filium cum aliis ad patrem reducitur, & propterea filio appropriatur reductio.

Vi sint quidem per substantiam tria, &c.] Videtur hæc confessio fidei non esse conueniens: quia de tribus hominibus concordantibus potest illud dici quod per substantiam sunt tria, per consonantiam uero unum.

Quia cognominato spiritu sancto, id est paraclito, &c.] Videtur illud falsum, quod debeat dici per consonantiam propter s. s. quia s. s. est eiusdem essentiae cum patre, sicut filius. Respon. Dicendum quod sicut Hila. intendit ostendere catholicam patrum confessionem cum dixerunt quod sunt per substantiam tria, per consonantiam unum, sancti patres uolentes elidere hæresim Sabellianam, quæ eludebat, id est euacuarat ueritatem patris & filii per nominationem solum, quam dicebat ibi esse, non rem, confessi sunt adeo expresse pluralitatem, ut

ut minus expresse confiteretur
essentiæ unitatem. non tamē re-
cesserunt a ueritate: quia p. tria,
tres res intelliguntur. i. tres hy-
postases: per substantiam uero,
non uisā intelligitur, sed perso-
na: & ideo ex hac parte uerum
dixerunt. Ex parte consonantiæ
similiter uerum dixerunt, & ir-
reprehensibiliter. Nam sicut per
patris & filii nomē innuitur uni-
tas naturæ, quia filius est conna-
turalis patri. ita per s. s. qui est
amor, datur intelligi unitas con-
sonantiæ, & ideo uerbum hoc nō
habebat calumniam, & propter
hoc ipsum dixerunt, & hoc uult
dicere Hila. cum dicit q̄ potius
consonantiæ quam essentiæ: nō
quia utrunque non sit uerū, sed
quia hoc est expressius, & habet
minore calumniā: Tamen adhuc
sequitur illud, q̄ si pater & filius
unum ex se producūt spiritum,
ratione cuius est ibi unitas per
consonantiam; necesse est, q̄ uni-
tatem habeant in essentia.

ARTICVLVS I.

QVÆSTIO I.

*An imago in diuinis secundum sub-
stantiam, uel secundum rela-
tionem dicatur?*

D intelligentiā eorū
quæ dicuntur in hac
parte, duo principa-
liter queruntur. Pri-
mo queritur de appropriatione
Hila. Secundo de appropriatio-
ne August. Et quantum ad pri-
mū queruntur tria. Primo que-
ritur utrum imago dicatur in di-
uinis secundum substantiam, an
s̄m relationem. Secundo, dato
quod secundū relationē, querit̄

utrum imago sit proprium filii.
Tertio, queritur de ratione ap-
propriationis illorū trium s̄. eter-
nitatis, speciei, & usus.

QUOD imago dicatur secun-
dum substantiam ostendi-
tur hoc modo. Hil. 4. de Trinit.
Deus ad cōem sibi cū deo ima-
ginem, eandemque similitudinē
reperit hominē operari. I T E M.
Beda super illud. Faciamus ho-
minem &c. In hoc q̄ dicit ima-
ginē, notatur una & æqualis sub-
stantia Trinitatis: ergo imago cū
pertineat ad cōitatē & unitatē
substantiæ, dicitur s̄m substan-
tiam. I T E M. Hoc ipsum uidetur
ratione: quia illud idē, quod di-
cit exemplar actiue, dicitur ima-
go passiuē: sed exemplar in diui-
nis d̄r secundum substantiā, nō
secundum relationem: ergo &c.
I T E M. Imago consistit in repræ-
sentando aliquid non tm̄ in sub-
stantia, sed ēt in distinctione, &
ordine distinctorum: si ergo in
diuinis non cadit distinctio in
una persona, necesse est q̄ in di-
uinis attendatur imago secundū
q̄ unitas essentiæ est in tribus p-
sonis: ergo non notionaliter, sed
essentialiter dicitur imago in
diuinis.

CONTRA. Aug. de Tri. Quid
abundius quā imaginē dici ad
se? sed omne quod d̄r s̄m substa-
ntiam dicitur ad se: ergo cū ima-
go non dicatur ad se, nō dicitur
s̄m substantiam. I T E M. Hila. 4.
de Trin. Imago sola nō est: ergo
imago in diuinis est cū alio, sed
essentia nō est cū alio: ergo &c.
I T E M. Hoc ipsum uir per diffini-
tionē imaginis: quia Hila. dicit,
q̄ imago est rei ad rem coæqua
tio: sed res, quæ coequatur rei, est

per-

Lib. 7.
cap. 1. a
medio.
Tom. 31

Lib. de
Synod.

persona: ergo imago est persone
ad personam: sed quod dicit re-
spectū ad alterum, dicitur s̄m re-
lationē: ergo imago. I T E M. Hoc
uidetur per etymologiā. Imago
enim d̄r quali imitatio: ergo ubi
est ratio imaginis, ibi est imita-
tio: sed diuina essentia non imi-
tatur aliquid: quia omne tale est
ab aliquo: ergo imago non dicitur
secundum substantiam, uel
essentiam.

RESOLVTIO.

*Imago in diuinis notionaliter siue
relatiuē dicitur, secundum re-
lationem persone ad
personam.*

RE S P. Dicendum, q̄ sicut exē-
plar s̄m proprietatē uocabuli di-
cit expressionem per modū acti-
ui: unde exemplar dicitur, ad cu-
ius imitationem fit aliquid: sic
econtrario, imago per modum
passiui: & d̄r imago quod alterū
exprimit, & imitatur. Et hoc mo-
do accipitur imago dupliciter,
s̄m q̄ duplex expressio, scilicet
uel in naturæ unitate, uel in na-
turæ diuersitate. In naturæ com-
munitate, siue unitate, sicut fi-
lius Imperatoris dicitur imago
patris. In naturæ diuersitate, si-
cut imago Imperatoris est in nū-
mo. Sic respectu dei d̄r imago
per expressionē s̄m identitatem
naturæ: & sic est imago increa-
ta: & dicitur notionaliter, siue
s̄m relationē: quia imago dicit
emanationem, emanatio autem
in unitate naturæ non est nisi
personæ. Dicitur etiam imago p
expressionē in diuersitate natu-
ræ: & sic d̄r imago creata respec-
tu totius Trinitatis: Et sic pa-
tet, q̄ imago in diuinis accepta
d̄r s̄m relationē persone ad per-

sonā: & hoc s̄m uocabuli proprie-
tatē: sicut pbāt rōnes ad hoc in-
ductę. Sed qm̄ cōtingit abuti no-
mine exēplaris, ut ēt dicat exē-
plar, qd̄ ad imitationē alterius
fit: sic ecōtrario contingit abuti
imagine, ut dicatur imago, ad
cuius expressionē fit aliquid: &
sic cū creatura fiat ad expressio-
nē unius essentiæ ī Trinitate p-
sonarū, pōt dici imago de tota
Trinitate, & sic d̄r imago imagi-
nans: cū de rōne nois dicat ima-
ginatū, sicut exēplar dicit̄ exem-
platū abusiue, quāuis exemplar
fit exēplans: & s̄m istum modū
dicit̄ accepisse Hilarius: & Beda,
ut dicit Magister. 16. Dist. 2. Lib.
Tñ pōt dici, q̄ uterque loquit̄
de imagine creata; quæ cum sit
respectu unius essentiæ, est com-
munis imago trium personarū,
& indicat unitatem substantiæ
in tribus. Vnde nunquā imago
pure dicitur ad se, q̄a semper di-
cit respectū uel ad aliam perso-
nam, uel ad creaturam, siue crea-
turę ad diuinam naturam. Nun-
quā ēt dicitur pure s̄m substan-
tiā: quia semper notat uel distin-
ctionē interius, uel exterius. Vn-
de imago nō dicitur essentia sim-
pliciter, sed essentia ut in tribus
p-sonis cōsiderata. Tame proprie-
tatem sermonis seruando, ima-
go dicitur scdm̄ relationem per-
sonalem, prout dicitur imago
æterna. Et concedendæ sunt au-
ctoritates, & rationes ad hoc. Ad
auctoritates in oppositum pa-
tet responsio.

AD ILLVD ergo, quod obi-
citur, quod exemplar dicitur
essentialiter, ergo &c. Dicen-
dum, q̄ non est simile: quia tota
Trinitas est principium. Et ideo
quia

quia exemplar rationem producentis dicit: unde secundum substantiam dicitur, & conuenit toti trinitati; sed non tota trinitas est principiata: & quia imago dicit ratione producti proprie, ideo non conuenit toti trinitati, nec dicitur secundum substantiam. AD ILLUD quod obicitur, quod ad hoc quod sit imago, debet exprimere distinctionem, & ordinem. Dicendum, quod illud uerum est in imagine, quae est imago rei habentis distinctionem & ordinem, sicut habet homo in partibus, & tota trinitas in personis: sed cum res cuius est imago, non habeat distinctionem, ut puta una persona, non oportet sic exprimi. Vel potest dici, quod illud uerum est, quando imago substantialiter differt. Tunc enim ad hoc quod expresse exprimat, necesse est imitari in conditionibus consequentibus substantiam; sed cum imitatur in eadem forma substantiae, non oportet.

QVAESTIO II.

An imago in diuinis proprie de filio dicatur?

UTRUM imago sit proprium filii. Et quod sic, uidetur per Hilarium in proposita appropriatione. Aeternitas in patre, species in imagine, ut in munere: pater dicitur proprie: similiter munus: ergo si recte ponuntur, ex aequo imago dicitur proprie de filio. ITEM. August. 6. de Trin. Solus filius est imago patris: & eo expressius filius, quod imago, & uerbum: ergo secundum hoc cum filius dicat personalem relationem, patet &c. ITEM. Imago est similitudo expressa, & in diuinis similitudo

do expressissima: sed similitudo expressissima non potest esse plurius distinctorum: si ergo filius est ab uno, s. s. aequaliter a duobus: ergo non poterit esse imago. ITEM. Imago in diuinis attenditur secundum imitationem personae, non essentiae: quia non est imago essentiae, sed personae: ergo ad hoc quod una persona sit imago alterius, necesse est quod illam imitetur in eo quod respicit personam, ut personam: nam productio creaturae respicit personam ut personam: nam productio creaturae respicit substantiam. Cum ergo solus filius imitatur patrem in productione personae, solus filii est imago.

CONTRA. Damascenus dicit quod s. s. est imago filii: ergo non est filii proprium esse imaginem.

ITEM. Hoc uidetur per utranque definitionem Hilarij & prima est. Imago est eius rei, ad quam imaginatur species indifferens: sed hoc conuenit spiritui sancto: ergo & imago. ITEM. Hoc uidetur per rationem: quia ad imaginem ista duo sufficiunt, scilicet imitatio secundum similitudinem, & secundum equalitatem: sed haec duo est recipere in persona s. s. ergo &c. ITEM. Sicut filius procedit a patre, ut exprimens patrem, ita s. s. a filio, ut exprimens filium: ergo quemadmodum est imago filii patris, ita s. s. est imago filii.

RESOLVTIO.

Cum imago in diuinis dicat expressiorem in summo, & unius ad unum & secundum omne modum: uere de filio tantum dicitur.

RESP. Dicendum, quod imago in diuinis non tantum dicit expressiorem personae: sed etiam expressiorem

nem in summo. Expressio autem in summo duo ponit, scilicet quod sit unius ad unum, & quod sit secundum omnem modum. Quod sit unius ad unum, ponit per hoc, quod illud quod per superabundantiam dicitur, uni soli conuenit, & si sit essentiale, essentiae: si personale, personae. Nam unum in summo, non potest exprimere plura, uel plures unum: unum in quam in quo nulla est diuersitas. Similiter unum summe non potest exprimi a pluribus, ut plures sint, quia tunc omnino differentes essent. Ponit etiam aliam, uidelicet, ut sit expressio secundum omnem modum. Nam si ex aliquo respectu non habet exprimere, non exprimeret summe. Propter primam rationem solus filius est imago: quia solus ab uno procedit, spiritus autem sanctus a duobus, & ideo equaliter utrumque exprimit, & neutrum in summo. Propter secundam rationem, solus filius est imago: quia secundum omnem respectum habet rationem exprimendi, & in quantum comparatur ad illum a quo est, & in quantum comparatur ad illum qui ex ipso est. In quantum comparatur ad illum a quo est: quia exit per modum naturae, & ita per modum uerbi, & speciei, & per modum similitudinis expressae. In quantum comparatur ad illum qui est ex eo: quia omnia, & eodem modo spirat filius, ut pater: spiritus sanctus autem in nullo horum conuenit, ideo ratio imaginis est in solo filio: quia ab uno tantum procedit, & quia per modum naturae: quia etiam consimiliter producit sanctum

spiritum. Media tamen ratio: quae per modum naturae, est ratio propria, alia uero faciunt ad congruitatem. Concedendum igitur, quod solus filius (proprie loquendo) est imago: & eo quo filius, eo est imago, & eo ipso uerbum: & filius dicit solum respectum ad patrem; imago principaliter ad patrem; sed consequenter respectum ad aliam personam: uerbum principaliter respectum ad patrem, & consequenter respectum ad creaturam: unde eadem notio sunt ipsius filii: tamen alio, & alio modo significata, unde non est superfluitas.

AD ILLUD ergo, quod obiicitur de Damasceno, dicendum, quod Damascenus fuit Graecus: Graeci autem non ita proprie accipiunt rationem imaginis, ut Latini: quia nec de origine personarum sic sane intelligunt. Vel potest dici, quod sermo Augustini, & Damasceni causaliter intelligitur: quia reformat nos ad imaginem Christi. AD ILLUD, quod obiicitur, quod definitio imaginis conuenit spiritui sancto: dicendum, sicut infra patebit, quod species, ut ibi accipitur, conuenit soli filio. AD ILLUD, quod obiicitur de assimilatione, & aequalitate, dicendum, quod filius non dicitur imago propter assimilationem in substantia; sed propter modum emanandi: & hic non habet spiritus sanctus expressissimam similitudinem, nec cum filio, nec cum patre: ideo nullius est imago.

QVAESTIO III.

An aeternitas approprietur patri, species imagini, & usus muneris?

UTRUM aeternitas approprietur patri, species imaginis, & usus

Li. 6. et 7. de Tri. vi. c. 2. Tom. 3.

Li. 2. de Ori. s. de c. 18.

Li. de Synodis.

Ex sententia August. Li. 83. q. 73. in fine & 74. in principio.

Lib. 2.
de Tri.
paulo-
post ini-
tium.

Diony.
Lib. de
divin.
nomin-
ni. par.
I. ca. 4.
post me-
dium.

usus muneris. Videtur quod non sit bona appropriatio Hilari. quia omnes diuinae personae simul aeternae sunt, & coaequales, & aeternitas abstracta ab actu personae: ergo non est appropriabilis. I T E M. Queritur quare species appropriatur imagini. Aut. n. sumit ibi species, ut species dei forma: aut pulchritudo. Si forma, sed sicut natura nulla est appropriabilis, sic nec species. Si autem pulchritudo, sed pulchritudo imaginis refertur ad prout totypum: ergo ad patrem: ergo illi debet appropriari. I T E M. Dionysius dicit, quod bonum, & pulchrum idem est: ergo cum bonitas sit appropriabilis spiritus sanctus: ergo & pulchritudo. I T E M. Hilarius dicit, quod oportet imaginem habere essentiam, & naturam, & speciem auctoris: quare ergo magis definit imaginem per speciem, quam aliquod aliorum? I T E M. Non est utendum deo, sed solum creatura: ergo usus nulli personae est appropriabilis: ergo nec spiritus sanctus.

RESOLVTIO.

Aeternitas appropriatur patri, quia sine principio. Species filio quia per modum naturae emanans. Usus spiritui sancto: quia per modum voluntatis, & amoris.

RESP. Dicendum, quod illa appropriatio Hilarii fuit ad explicandum personarum originem, siue emanationem: quoniam ergo persona patris emanatione, & origine caret: ideo id debuit ei appropriari, quod importat priuationem principii. Tale autem est hoc nomen, aeternitas. Aeternum. n. est quod principio caret: & licet de suo nomine non dicat

nisi priuationem initii durationis, per appropriationem tamen dicit priuationem omnis principii: & sic patet prima obiectio. Spiritus uero sanctus procedit per modum uoluntatis, & amoris: & ita debuit ei appropriari nomen quod actum exprimit uoluntatis, hoc autem est hoc nomen, usus. Nam uti est assumere aliquid in facultatem uoluntatis, siue ad utendum, siue ad fruendum. Quoniam ergo assumptio ad fruendum est per amorem, similiter ad utendum: quia amor est pondus, & ordinatio usus recte appropriatur. s. s. Et sic patet ultimo quaesitum, scilicet quod usus accipitur hic non prout diuiditur contra fruitionem, sed prout dicit amoris complexum, & actum liberum, Filius uero emanat per modum perfectae, & expressae similitudinis. Nam natura producit sibi simile, & aequale, & quia habet in se rationem expressae similitudinis: ideo & cognitionis: quae expressa similitudo est ratio cognoscendi: & quia per modum perfectae similitudinis, & rationis, habet in se rationem cognoscendi, & exemplar omnium: inde est quod habet rationem perfectae pulchritudinis. Quia enim est perfecta, & expressa similitudo: ideo pulcher est in comparatione ad eum quem exprimit. Quia uero rationem cognoscendi habet, & non unius tantum, sed totius uniuersitatis: ideo pulchrum, & pulcherrimus ipse mundum mente gerens, pulchritudinem habet in comparatione ad omnem pulchritudinem extraneam. Ex his duobus relinquitur perfectissima pulchritudo. Sicut enim dicit August.

Super
Io. c. 1
et de
tri. c. 10

Ex isa-
gogis
Porphy-
rii c. de
specie.

Pulchritudo non est aliud, quam aequalitas numerosa. Quoniam igitur in comparatione ad patrem habet pulchritudinem aequalitatis: quia perfecte exprimit sicut pulchra imago: in comparatione uero ad res habet omnes rationes, secundum quod dicit Augustinus quod est aequalitas plena omni ratione uiuentium: ita patet quod in filio recte reperitur ratio omnis pulchritudinis. Eo igitur quo filius per modum naturae emanat, habet rationem perfectam, & expressam similitudinis. Eo quod habet rationem perfectae similitudinis, habet rationem cognitionis: & ratione utriusque habet rationem pulchritudinis. Quoniam igitur nomen speciei importat similitudinem, & importat cognoscendi rationem, & importat pulchritudinem, ut species quidem prima digna est imperio: ideo elegantissime appropriatur filio. Patet ergo quare illud nomen magis appropriat Hilari. filio quam aliud, quare etiam magis definit imaginem per illud nomen quam aliquod aliud.

AD ILLUD, ergo quod obicitur, quod pulchritudo imaginis refertur ad prototypum. Dicendum, quod uerum est: sed tamen aliter refertur honor, aliter pulchritudo. Quia honor imaginis, siue picturae ita refertur ad prototypum, quod in ipsa non est secundum se honor, sicut patet si honoretur iconia beati Nicolai: sed pulchritudo ita refertur ad prototypum, quod nihilominus est in imagine pulchritudo non solum in eo cuius est imago. Et potest ibi reperiri duplex

ratio pulchritudinis, quamuis in eo cuius est, non nisi una inueniatur: quod patet, quia imago dicitur pulchra quando bene protrahita est, dicitur etiam pulchra quando repraesentat illum ad quem est. Et quod ista sit alia ratio pulchritudinis, patet quia contingit unam rem esse pulchram aliter quam aliam: quemadmodum dicitur iconia beati Nicolai pulchra, quia decorem illius repraesentat, & tunc placida est: & imago diaboli pulchra, quando bene repraesentat sceleratam diaboli, & tunc sefa est. Et ideo Hilarius approprians speciem, siue pulchritudinem filio, magis appropriat sub nomine imaginis quam sub nomine filii. AD ILLUD, quod obicitur, quod idem est bonum, & pulchrum. dicendum quod Dionysius non uult dicere quod sint unum ratione, sed quod sint unum re: sed quoniam ratione differunt, ideo alicui potest ita appropriari unum, cui non approprietur alterum, &c.

Lib. de
diuinis
nominibus
I. c. 4.
post me-
dium.

ARTICVLVS I.
QVAESTIO I.

An deus unum cum creatura esse, dici possit.

CONSEQUENTER est quaestio principalis de appropriatione quam facit Beatus Augustinus quae est in patre unitas, in filio aequalitas, in spiritu sancti unitatis, aequalitatisque concordia. Et ita hic quaeruntur tria. Primo; quaeritur utrum deus possit dici esse unum cum creatura. Secundo ut cum creatu

ra possit dici unum cū alia crea-
tura. Tertio de ratione appro-
priationis illorum trium .

QUOD deus possit dici esse
unum cum creatura, ostenditur
per auctoritatem Apostoli.
I. Corint. 6. Qui adheret deo,
unus spiritus est: si unus spiri-
tus, ergo unum ens, & una res:
& si hoc; ergo unum. **ITEM.**
Homo, qui adheret deo, unus
spiritus est: aut ergo creatus,
aut increatus. Non creatus: quia
deus non est creatura: ergo ad-
minus increatus: sed spiritus in-
creatus est omnino unus: ergo
homo adherendo deo, est sim-
pliciter unum cum deo. **ITEM.**
Magis vnitur mediū extremo,
quam extremum extremo: sed
s. s. est medium uniens uiros iu-
stos, & uiri iusti per ipsum uni-
ti sunt. Vnde Ioan. 17. Ut sint
unum, sicut & nos unū sumus:
ergo iustus uir cum spiritu san-
cto potest dici unum. **ITEM.**
magis unitur membrum capi-
ti, q̄ membrum cum membro:
ergo cum Christi membra sint
unum in Christo, multo fortius
membrum est idem capiti: sed
Christus est caput non tantum
secundum humanitatem: sed
et s̄m diuinitatem: ergo &c.

CONTRA. Ex illo uerbo qd̄
dicitur Io. 10. Ego & pater unū
sumus, impugnant sancti hære-
sim Arrianam, & maxime Au-
gustinus, ex hoc concludens Ar-
rium errare, qui dicit filium alia
habere naturam. Si ergo ratio
Augustini bona est, unum dicit
unitatem in natura, sed tali mo-
do non est unum creator cum
creatura: ergo &c. **ITEM.** Hoc
uidetur alia ratione: quia quæ

maxime distant, minime sunt
unum: sed creator, & creatura
maxime distant: ergo non pos-
sunt simpliciter dici unū. **ITEM.**
Si sunt unū: ergo aliqd̄ vnū: sed
si aliquid unū sunt, ergo Deus,
& creatura hnt aliqd̄ cōe, & sic
hæc uniuocantur in aliquo: er-
go cum uniuocum simpliciter
sit, quā quæ uniuocantur in
ipso, aliquid est simpliciter deo.
ITEM. Si deus & creatura sunt
unum, cum in infinitū distet à
qualibet, qua ratione dicitur
unum cum una, & cum quali-
bet? sed quæcunque uni, & ei-
dem sunt eadem, inter se sunt
eadem, ergo secundum hoc om-
nia sunt unum.

RESOLVTIO.

*Nequaquam absolute: sed cum de-
terminatione, puta, unus spiritus.*
RESP. Dicendum, quod sicut
dicit Augustinus, ad hoc qd̄ ali-
qua sint unum, non sufficit con-
formitas uoluntatis: sed necesse
est præsupponi conuenientiam
in natura: cum ergo deus, &
creaturæ summe differant in na-
tura, ideo non debent dici unū:
sicut probant rationes ad hoc
inductæ: quia uero uir iustus cō-
formatur per charitatem uolū-
tati diuinæ, & ei adheret magis
q̄ alicui, recte dicitur unum cū
determinatione, ut puta unus
spiritus. Spiritus. n. uoluntas di-
citur, & amor: unde qui adhæ-
ret Deo, unus spiritus est, quia
unius, & cōformis uoluntatis ē.

AD ILLVD, quod obiicitur,
est unus spiritus: ergo una res.
Dicendum, quod ibi est fallacia
secundum quid, & simpliciter.
Nam, unus, distrahitur a rōne
sua per hoc quod est, spiritus, &
dicit

dicit ibi unitatem non per indi-
uisionem siue unitatem nature,
sed per conformitatem uolunta-
tis. **AD ILLVD,** qd̄ obiicitur,
aut unus spiritus creatus, aut in-
creatus, &c. Dicendum, qd̄ nec
creatus, nec increatus. Nam spi-
ritus, non stat ibi pro substantia
sed pro actu uoluntatis: & unus,
non importat nisi cōformitatē
affectus humani ad diuinam uo-
luntatem: sic ad diuinum amo-
rem: quia amor trāsformat amā-
tem in amatum. **AD ILLVD;** qd̄
obiicitur, quod spiritus est me-
dium uniēs, Dicendum, qd̄ unit
quantū ad uoluntatem: sed non
quantum ad conformitatem na-
turæ: & non dicitur unum nisi
ratione conformitatis uolunta-
tis solum: ideo non ualet: quia
ligamen spiritus non est tota
causa, qd̄ sint unū. **AD ILLVD,**
qd̄ obiicitur, qd̄ membra Christi
sunt unum, Dicitur potest qd̄ mem-
bra Christi non dicuntur unū
simpliciter, sed unum corpus,
& sic etiam Christus est unum
commembrum, sed hoc est rō-
ne humanitatis assumptæ, &c.

QVAESTIO II.

*An creatura cum creatura simplici-
ter unum dici possit.*

UTRVM una creatura pos-
set dici unum cum alia. Et
qd̄ sic, ostenditur hoc modo. A-
postolus I. Cor. 3. Qui plantat,
& qui rigat unum sunt: sed alius
erat plantans, ut Paulus: alius ri-
gans, ut Apollo: ergo secundū
hoc patet qd̄ omnis creatura po-
test dici unum cum alia. **ITEM.**
Augusti. dicit (& Magister ponit
in litera) qd̄ recte dicuntur
unū, q̄ cōueniūt in natura, & uo-
luntate: sed hoc hēt una creatura

cum alia: ergo &c. **ITEM.** Do-
minus Mat. 19. Itaque iam non
duo: sed una caro: hæc dicit de
uiro, & uxore: sed si sunt, & nō
sunt duæ, ergo sunt unum: ergo
uir cum uxore potest dici unū,
& sic &c. **ITEM.** Ab unitate pri-
cipii materialis uenit unitas sim-
pliciter, quæ est unitas numero:
sed corpus est materiale princi-
pium in homine, qui autem ad-
hæret meretrici, unum corpus
efficitur, sicut d̄. I. Cor. 6. Ergo
unum simpliciter. & sic &c.

CONTRA. idem simpliciter
dictū, stat pro eodem numero:
ergo unū simpliciter dictū, stat
pro uno numero: sed duæ crea-
turæ non sunt unum numero,
quantumcunq; conueniunt: er-
go non debent dici unū. **ITEM.**
Si aliqua d̄r unum pp conue-
nientiam in natura: tunc ergo
cum homo, & asinus conueniāt
in natura, sunt unum, quod nō
conceditur. **SI DICAS,** qd̄ ultra
requiritur cōformitas uolunta-
tis. **CONTRA,** Cum ergo uiri pec-
catores conueniant & in natu-
ra, & in uoluntate: ergo debent
dici unum: & cum non dicant,
non sufficit ergo cōformitas na-
turæ, & uoluntatis. **ITEM.** Si hō-
mo ex coniunctione meretricis
fit unum, cum omnis unitas sit
a prima unitate, hæc unitas erit
a prima unitate: sed talis unitas
est detestabilis: ergo prima uni-
tas facit unitatem detestabilem
ergo ipsa est uituperabilis.

RESOLVTIO.

*Et quidem, si natura, uoluntate, &
ratione conformes fuerint: Quod
si altera harum conditionum de-
fuerit, totum illi. o peribit.*

RESP. Dicendum, qd̄ duæ crea-
turæ

*Arist. 5
meth. c.
de uno.
10. 12.*

*Lib. 6. d̄
Tri. ca.
3.*

turæ distinctæ non possunt habere unitatem, nisi per conformitatem: quælibet autem conformitas non facit dici unum simpliciter: sed illa quæ est conformitas simpliciter, non secundum quid: ad plenam autem conformitatem requiritur triplex cõformitas. scilicet in natura, in uoluntate, & in operatione: & quoniam illa tria concurrunt ad aliqua duo, dicuntur unum. Sicut Paulus, & Apollo in natura erant conformes: quia uterque homo: in uoluntate similiter, quia uterque salutem fidelium cupiebat: actione similiter, quia uterque ad eam procurandam se exercebat, ille plantando, & ille rigando, & utraque actio conformis: quia utraque erat per diuini uerbi prædicationem. Verbum enim diuinum primo iactatum est semen, deinde accepit irrigationem pluię. Si autem sit conformitas in natura solum, non debent dici unum nisi secundum quid, scilicet cum determinatione diminutive, ut unum generis, uel speciei. Si solum in uoluntate, tunc sunt unus spiritus: qui dicitur amor. Si unum in natura & actione, potest dici unum cum determinatione: ut fornicator cum meretrice potest dici unum corpus, tamen non potest dici unum simpliciter, sicut uir & uxor: nec uiri mali ita unum, sicut uiri boni: quia disconueniunt in uoluntate principaliter intentis: quilibet enim malus bonum proprium querit, & non commune.

Ex his patet quæ sita. Concedendum enim est aliqua duo dici unum simpliciter, si habeant cõformitatem, sicut dictum est, sicut pro-

bant primæ rationes tres.

AD ILLUD, quod quarto obiicitur. Dicendum, quod non concluditur, quia fornicator, & meretrix non dicitur unum corpus ratione substantiæ corporalis, sed ratione operis carnalis, in quo ununtur: & ideo non sequitur, quod debeant dici unum simpliciter. AD ILLUD, quod obiicitur de uno in numero. Dicendum, quod duplex est unitas. scilicet indiuisiõnis, & conformitatis. Unitas indiuisiõnis attenditur in uno numero, & hæc unitas est simpliciter. Unitas uero conformitatis, non est in uno numero: sed in his, quibus contingit aliis conformari, ut dictum est. AD ILLUD, quod obiicitur, si propter conformitatem in natura dicuntur unum, &c. Dicendum, quod propter conformitatem in natura, & uoluntate, & in natura non solum secundum quod est rei essentia: sed ex qua pullulat pullulans, hoc est in quantum est operationis principium: sic patet quod homo, & asinus non dicitur unum. Patet etiam quod mali homines non dicitur unum, quia si concordant in fine propinquo, & in opere: differunt tamen in remoto, quia quilibet querit quod suum est. Iusti autem econuerso: si enim aliquando dissentiant uoluntates eorum in fine propinquo, conueniunt in remoto. AD ILLUD, quod obiicitur, quod unitas meretricis nullo modo est a Deo, siue a prima unitate. Dicendum, quod sicut in substantia est peccatum actionis, & hoc est a Deo; & deformitas, & hæc non est a deo: sic in unitate tali intelligendum est, &c.

QVAESTIO

QVAESTIO III.

An unitas approprietur patri, æqualitas filio, concordia spiritui sancto?

DE ratione appropriationis trium nominum prædictorum, & primo de unitate. Et quod non sit appropriabilis, uidetur: quia unum, & ens cõuertuntur: ergo unitas, & essentia: sed essentia nulli est appropriabilis: ergo nec unitas. ITEM. Si appropriatur, cum spiritus sanctus sit amborum unitas [ut dicit Augustinus] uidetur, quod debeat appropriari personæ spiritus sancti, ITEM. Obiicitur de æqualitate, quæ appropriatur filio. Nihil enim magis est indifferens in rebus æqualibus, quam ipsa æqualitas: sed indifferens non est appropriabile, ergo nec æqualitas est appropriabilis. ITEM. Si appropriatur, debet patri appropriari: quia æqualitas non est aliud, quam unum: siue unitas in quantitate: sed unitas appropriatur patri: ergo æqualitas. ITEM. Obiicitur de concordia, quæ appropriatur spiritui sancto. Si enim concordia plures reducit ad unitatem, uidetur potius de proprio facere commune, quam de communi proprium: ergo si appropriari est de communi facere proprium, concordia nulli est appropriabilis. ITEM. Videtur, quod debeat appropriari filio, quoniam filius est pax nostra, qui fecit utraque unum. Eph. 2. Item, Coll. 1. Pacificans per sanguinem crucis eius, siue quæ in terris sunt: siue quæ in cælis sunt. ITEM. Obiicitur contra rationem Augustini. Omnia æqualia propter

filium, &c. ergo pater est æqualis propter filium, ergo habet aliquid a filio, quod falsum est. ITEM. Quæro quam causam dicit [propter] utrum efficientem aut finalem: quæcumque harum dicit, est tota trinitas: & sic efficiens, & finis omnis rei, tam unitas, quam æqualitas, quam concordia est propter patrem, similiter propter filium: ergo nulla est ratio appropriandi.

RESOLUTIO.

Unitas appropriatur patri ratione primitatis personalis. Æqualitas filio ratione primæ, & perfectæ associationis. Concordia spiritui sancto ratione connexionis.

RESP. Intelligendum est, quod sicut appropriatio Hilarii fuit ad explicandam personarum originem. Sic ista est ad explicandum ordinem. Quoniam igitur persona patris est prima, antequam non est alia, & quæ non est ex alia: ideo appropriatur ei unitas, quæ est prima in numero, & ante quam nihil est in numero. Ex hoc patet responsio ad duo prima: quia accipitur hæc unitas secundum eandem rationem, qua dicit primitatem: non essentiam, sed indiuisiõnis: quia sic conuertitur cum ente. Aut uoluntatis cõformitatem, quia sic appropriatur similiter spiritui sancto, ut prima, aut patri appropriatur similiter: quia persona filii, secundum rationem intelligendi est secunda, & perfecte exprimens patrem, & hoc facit æqualitatem: ideo æqualitas ratione ordinis primo reperit in filio. Tunc enim primo intelligit, cum filius intelligit nasci: & ex hoc patet

Q 3 obi

obiectū. Quod n. æqualitas appropriatur, hoc non est ratione unitatis, sed ratione primæ associationis & perfectæ. Aequalitas. n. tunc primo intelligitur, quando intelligitur associatio: & hæc intelligitur primo in filio, qui est secunda persona: similiter persona s. l. secundum rationem intelligendi est tertia. Concordia autem ponit duos concordabiles, & etiam cōcordantem: ideo primo incipit concordia, ubi primo intelligitur oriri persona tertia. Et sic patet illud, quod concordia appropriatur alicui, non quia de communi aliquid faciat proprium, sed quia distinctos cōnectit, & hoc secundum rationem suæ emanationis: quod non conuenit filio rōne emanationis, sed ratione mediationis, quia mediator Dei, & hominis.

EX HIS patent oīa obiecta.

AD ILLUD uero, quod ultimo

quæritur, omnia sunt unum propter patrē. Dicendum, quod si [omnia,] distribuat pro creatis, tunc (propter) dicit causam formalem exemplarem secundum rem, & appropriationem; quia oīs æqualitas habet exemplar in æqualitate filii, & sic de aliis. Si autem distribuit pro creatis, & increatis: tunc (propter) dicit causam formalem exemplarem secundum rationem intelligendi appropriatam, quia intellectus noster non intelligit æqualitatem in patre, nisi propter hoc, quod habet filium per omnia exprimentem naturam, & potētiam: similiter & de aliis, & tunc (propter) non dicit causam exemplaritatis secundum rem, sed secundum rationem intelligendi: & sic non notatur, quod pater habet aliquid a filio, sed quod intellectus noster aliquid cognouit de patre, per hoc quod cognoscit filium.

DISTINCTIO XXXII.

Mouet & soluit dubitationem ortam ex appropriatione, qua Spiritui S. appropriatur concordia in fine præcedentis distin. ibi. *Quod autem in spiritu sancto.*

HIC oritur quæstio ex prædictis deducta. Dicitur enim supra, atque sanctorum auctoritatibus ostensum, quod spiritus sanctus est communio patris & filii, & amor quo pater & filius se inuicem diligunt. Ideo quæritur, utrum pater vel filius per spiritum sanctum diligat. Quod utique videtur oportere dici secundum auctoritates supra positas: quibus ostenditur spiritum sanctum esse, quo genitus a gignente diligatur, genitoremque suum diligat. Sed contra, si pater vel filius dicatur diligere per spiritum sanctum, videtur esse per spiritum sanctum:

Etum: quia non est aliud Deo esse aliud diligere, sed idem: quia ut ait Aug. in 15. Lib. de Trin. *Quicquid secundum qualitates in illa simplici natura dici videtur, secundum essentiam est intelligendum, ut bonus, magnus, immortalis, sapiens, diligens, & huiusmodi. Ideoque si pater vel filius diligit per spiritum sanctum, per ipsum spiritum esse videtur: neque tantum essentia sua diligit, sed etiam dono.*

Quam difficilis sit proposita quæstio.

Huic quæstioni, cum altitudinem nimie profunditatis contineat, id solum respondemus, quod Aug. significare videtur. scilicet quod pater & filius se diligant, & unitatem seruent non solum essentia sua, sed suo dono proprio: quod licet supra positum sit, iterare tamen non piget, quia sic expedit. Ait ergo Aug. in 6. Lib. de Trin. ita: *Manifestum est quod non aliquis duorum est, quo uterque cōiungitur, quia genitus gignente diligatur, genitoremque suum diligat, sintque non participatione, sed essentia sua, neque dono superioris alicuius, sed suo proprio seruantes unitatem pacis. Ecce hic dicit quod essentia sua, & dono suo seruant unitatem. Idem in 5. Lib. de Trin. ait, In illa trinitate quis audeat dicere patrem nec se, nec filium nec spiritum sanctum diligere, ni per spiritum sanctum? Hic aperte ostendit patrem non tantum per spūm sanctum diligere: non autem simpliciter dicit patrem non diligere per spiritum sanctum. Utrum pater sit sapiens sapientia, quam genuit: sicut diligit amore, qui ab ipso procedit.*

Præterea diligenter inuestigari oportet, utrum pater sapiens sit sapientia quam genuit, quæ tantum filius est. Quod videtur a simili posse probari. Si enim pater diligit amore qui ab ipso procedit, cur non est sapientia vel intelligentia quam ipse genuit, sapit, vel intelligit? Hanc quæstionem urgere videtur, ut ait Aug. in 6. Lib. de Trin. quod scripsit Apostolus, dicens *Christum Dei virtutem & Dei sapientiam. Vbi quæritur, utrum ita sit pater sapientie & virtutis suæ, ut hac sapientia sapiens sit, quam genuit, & hac virtute potens, quam genuit. Sed absit ut ita sit: quia si hoc est ibi esse quod sapere, non per illam sapientiam quæ*

lib. 83. genuit sapiens dicitur pater: alioquin non ipsa ab illo, sed
 90. q. ille ab ipsa est. Si enim sapientia quam genuit, causa est illi
 29. in- ut sapiens sit, etiam ut sit ipsa illi causa est quod fieri non
 nuere pot., nisi gignendo enim, aut faciendo: sed nec genitricem,
 videtur patrem nec conditricem patris vlllo modo quisquam dixerit sapien-
 sapien- tiam, quid enim est insanius? Ergo pater ipsa sapientia est,
 dici sa- qua sapiens est, Filius vero dicitur sapientia patris, & vir-
 pientia tus patris: non quia pater per eum sit sapiens vel potens,
 genita. sed quia filius sapientia & virtus est de patre sapientia, &
 Sed il- virtute. Ex his ergo patet quod pater non est sapiens sa-
 lud. re- pientia genita, sed seipso sapientia ingenita.

lib. 1. re Vtrum filius sit sapiens sapientia genita vel ingenita.
 tracta Post hæc queri solet a quibusdam, vtrum filius sit sa-
 10. cap. piens sapientia genita, vel ingenita: Si enim non est sapiens
 25. Sed sapientia genita, nec seipso sapiens est: si vero sapientia in-
 melius genita sapiens est, non videtur sapiens esse sapientia ingeni-
 in 6 de ta: & ita non videtur esse sapiens a patre, cum a patre hæ-
 Tri. c. 1. beat omnia. Ad quod dicimus, quod vna est sapiētia patris
 et 2. & filij & spūs sancti, sicut vna essentia: quia sapientia in il-
 lib. 7. c. lius naturæ simplicitate est essentia: & tamen filius tantū
 3. et 11. est sapiētia genita, & pater tantū est sapiētia ingenita: &
 11. c. 7. sapientia genita est de sapiētia ingenita, vel a sapiētia inge-
 nita. Et cū idē sit ibi esse quod sapientē esse, relinquitur vt
 sapientia genita sit sapiens de sapientia ingenita. Non er-
 go filius dicitur sapientia Dei, tanquam ipse solus intelli-
 gens sit, vel sapiens sibi & patri & spiritui sancto: quia ut
 ait Aug. in 15. Lib. de trin. c. 7. Si solus ibi filius intelligit
 et sibi & patri & spiritui sancto: ad illā reditur absurdita-
 tē, ut pater nō sit sapiens de seipso, sed de filio: nec sapiētia
 sapientia genuerit, sed ea sapientia pater dicatur sapiens
 esse quā genuit. Vbi. n. non est intelligētia, nec sapientia pōt
 esse. Ideoq; si pater non intelligit ipse sibi, sed filius intelli-
 git patri, profecto filius patrem sapientem facit. Et si hoc
 est, Deo esse quod sapere, & ea illi est essentia, quæ sapiētia,
 non filius a patre, quod verum est, sed a filio potius pater
 hēt essentiam, quod absurdissimum atq; falsissimum est. Est
 ergo Deus pater sapiens ea, quæ ipse est, sua sapientia: &
 filius

filius sapientia patris, est sapiens de sapientia, quæ est pa-
 ter, de quo est genitus filius. Ita & pater est intelligens, ea
 quæ ipse est, sua intelligentia. Non enim esset sapiens, qui
 nō esset intelligēs. Filius autē intelligētia patris, de intelligē-
 tia genitus est, quæ est pater: de qua & intelligēs est. Proin-
 de pater est sapientia, & filius sapiētia, & uterq; vna est sa-
 piētia, & tamē solus pater est ingenita sapientia, & filius
 solus genita sapiētia: nec tamē alia sapiētia pater, alia sa-
 piētia filius, sed vna eademq; est, sicut pater est Deus inge-
 nitus, & filius est Deus genitus, neq; Deus genitus, est deus
 ingenitus, nō iō tamē alius Deus est pater, alius Deus filius
 sed vnus Deus uterq;, non autē vnus. Alius est. n. genitus,
 alius ingenitus, sed nō alius deus, imō uterq; vnū, siue vnus
 Deus. Ita nō est sapiētia genita sapientia ingenita: sed alia
 est sapientia genita, alia ingenita: nō tamē est alia sapiētia,
 sed vna eademq; sapientia. Ex predictis cōstat quod filius
 non est sapiens a se, neque de se, sed de patre, & a patre.

An filius sit sapiens seipso, vel per seipsum.

Quæri autem solet, vtrum filius sit sapiens seipso, vel
 per seipsum. Quidam dicunt multiplicem hic fieri intelli-
 gentiam, & ideo distinguendum fore: ita ut cum dicis filiū
 esse sapientem seipso, vel per seipsum, si sui natura & essen-
 tia sapientem intelligas, verus sit intellectus; si vero à seip-
 so vel de seipso sapientem esse intelligas, falsitati subiectā
 habes intelligentiam. Alij vero simpliciter & absq; deter-
 minatione cōcedunt huiusmodi locutiones, filius est sapiens
 per se, sed nō a se, vel de se, & filius est Deus per se, & est
 per se, sed nō a se, vel de se, Hoc confirmātes verbis Hilarij
 qui filiū nō a se, sed per se agere, in lib. 9. de Tri. ait, Natu-
 ræ (inquit) cui contradicis heretica, hæc unitas est, ut ita
 per se agat filius, ne a se agat: & ita non a se agat, ut per
 se agat. Intellige filium agentem, & per eum patrem agen-
 tem. Non a se agit, cū pater in eo manere mōstratur. Per
 se agit, cū secundū natiuitatē filij agit ipse, quæ placita sūt.
 Infirmus sit nō a se agēdo, nisi a deo ipse agat: nō sit vero in-
 unitate naturæ, si quæ agit ī quibus placet, non per se agit.
 Sicq;

Sicut ergo (inquiunt) filius per se agit, sed non a se, ita & filius debet dici sapiens per se, sed non a se. Sic & ipse per se Deus est, uel esse dicendus est (ut aiunt) sed non a se uel de se.

An una tantum sit sapientia patris.

Post hæc a quibusdam solet queri, utrum una tantum sit sapientia patris. Quod non esse, nituntur probare hoc modo. Filius (inquiunt) est sapientia patris genita, qua pater sapiens non est: est igitur aliqua sapientia patris, qua sapiens non est. Est autem & sapientia patris ingenita, & ea pater sapiens est. Est ergo quedam sapientia patris, qua sapiens est: & ipsa non est illa sapientia patris, qua pater sapiens non est, non est ergo una tantum sapientia patris. Item, sapientia ingenita est sapientia patris: & sapientia genita est sapientia patris, non est autem sapientia ingenita, sapientia genita: non est igitur una tantum patris sapientia. Hæc & his similia, tanquam sophistica & a ueritate longinqua, cunctisque in theologia peritis potentia abijcimus, responsa indigna aduertentes. Id tamen adijcimus, quia una est tantum sapientia patris, sed non uno modo dicitur. Nam sapientia patris dicitur illa quam genuit, & sapientia patris dicitur ea qua sapiens est: diuersa est ergo dicti. Illa enim dicitur patris, quia eam genuit, & ea dicitur sapientia patris, quia ea sapit. Una est tamen sapientia patris, quia sapientia genita est eadem sapientia, cum ea qua sapiens est: siue ea qua sapiens est intelligatur persona patris, siue essentia patris, quia persona patris, qua intelligitur cum dicitur sapientia ingenita, & persona filii, qua significatur cum dicitur sapientia genita, una eademque sapientia est, qua essentia diuina intelligitur communis tribus personis.

Sicut una in diuinis dilectio, ita & sapientia.

Et sicut in trinitate dilectio est, qua est pater filius & spiritus sanctus, qua est ipsa essentia deitatis & tamen spiritus s. dilectio est, qua non est pater uel filius: nec ideo due dilectiones sunt in trinitate, quia dilectio qua proprie spiritus sanctus est, est dilectio qua trinitas est, non tamen ipsa trinitas est: sicut spiritus sanctus est essentia, qua trinitas est, non tamen ipsa trinitas est: ita in trinitate sapien-

tia

tia est, qua est pater, & filius, & spiritus sanctus, qua est essentia diuina: & tamen filius est sapientia, qua non est pater uel spiritus sanctus. Nec ideo due sapientia ibi sunt: quia sapientia, qua proprie est filius, est sapientia, qua est trinitas, ipsa tamen non est trinitas: sicut filius est essentia, qua est trinitas, ipse tamen non est trinitas.

Qua ratione pater non dicitur sapiens ea sapientia, quam genuit: eadem nec diligens dilectione, qua ab utroque procedit.

Præterea diligenter notandum est, quod ea ratione qua pater non dicitur sapiens ea sapientia quam genuit, uideatur fore dicendum, quod pater non diligit filium, uel filius patrem ea dilectione, qua ab utroque procedit, scilicet que proprie spiritus sanctus est. Sicut enim idem est Deo sapere quod esse, ita est ei idem diligere quod esse. Ideoque sicut negatur pater esse sapiens sapientia quam genuit, qui si ea diceretur sapiens, non ipsa ab eo, sed ipse ab ea intelligeretur esse: ita uidetur non debere concedi, quod pater uel filius diligit dilectione, qua tantum spiritus sanctus est, quia si ea diligit pater uel filius, non spiritus sanctus uidetur esse a patre & filio, sed pater & filius a S.S. quia idem est ibi diligere quod esse. At supra dictum est atque auctoritate Aug. sanctum quod in trinitate tria sunt: unus diligens eum qui de illo est: & unus diligens eum, de quo est, & ipsa dilectio, & non est aliquis duorum quo genitus a gignente dicitur, et genitorum suum diligit. Quibus aperte significauit patrem filium, filium patrem diligere: ea scilicet dilectione, qua non est aliquis eorum, sed tantum spiritus sanctus. Cum idem ergo sit ibi diligere quod esse, quomodo dicitur pater uel filius non esse ea dilectione qua alter alterum diligit? cum ideo pater negatur sapere sapientia quam genuit, ne ea esse intelligatur.

Quod & hæc quaestio inexplicabilis est humano intellectui.

Difficillimam mihi fateor hanc quaestionem, præcipue cum ex prædictis oriatur, qua similem uidentur habere rationem, quod mea intelligentia attendens infirmitas tenebatur, cupiens magis ex dictis sanctorum referre, quam affer-

re.

Aug. li.
6. de tri.
vi. c. 5.

In med.
lib.

re. Optimus enim lector est (inquit Hila. in 1. Lib. de Tri.) qui dictorum intelligentiam expectat ex dictis, potius quam imponat, & retulerit magis quam attulerit, neque cogat id videri dictis contineri, quod ante lectionem presumpserit intelligendum. Cum ergo de rebus Dei sermo est, concedamus Deo sui cognitionem, diuisisq; eius pia veneratione famulemur. Inuestiget ergo diligenter pius lector rationem dictorum, si forte dictorum aliquam valeat reperire causam, qua nota, ipsa premissa questio aliquatenus explicari valeat. Ego autem hanc questionem non absoluens, sed errorem excludens, profiteor non esse dictum patrem diligere filium, vel filium patrem ea dilectione qua ab utroque procedit, que non est aliquis eorum, sed tantum S. S. tanquam ea dilectione pater sit, vel filius. Sed sic ea pater diligit filium, & filius patrem: ut etiam pater per se ea, qua ipse est, dilectione diligat, sic & filius: non autem sic, ut pater per se non diligat, & filius, sed per eam tantum. Quis hac in illa trinitate (inquit Augustinus) opinari vel affirmare presumat? Eam tamen questionem lectorum diligentia plenius dijudicandam atque absoluendam relinquimus, ad hoc minus sufficientes.

VPRA Posuit magister multipliciter appropriata, in quorum explanatione dixit. s. s. esse concordiam, quia pater & filius diligunt se s. s. ideo hic mouet questionem de illa locutione. Et hoc facit in ista distinctione. Habet autem hac distinctione tres partes. In prima mouet Magister principalem questionem prius positam, scilicet utrum pater & filius diligant se s. s. In secunda uero mouet aliam questionem huic consimilem, que facit ad eius explanationem: & hoc facit ibi. *Præterea diligenter inuestigari oportet &c.* Et est illa questio, Vtrum pater sit sapiens sapientia genita, uel sapientia que genuit.

In tertia redit ad principalem questionem determinandam, & hoc facit ibi. *Præterea diligenter notandum est &c.* Prima pars habet duas partes. In prima mouet Magister questionem, & opponit. In secunda rñdet questionem, sed non rñdet objectioni, ibi. *Hinc questionem cum alitudinem &c.* Similiter secunda pars, in qua determinat Magister questionem annexam s. utrum pater sit sapiens. s. utrum filius sit sapiens sapientia genita, uel sapientia que genuit, diuidit. Et quia ad determinationem huius questionis tria alia dubia concurrunt: idem habet hac pars quatuor partes, scilicet quatuor dubitationes, quas mouet & determinat: & primo determinat istam questionem, Vtrum filius sit sapiens

sapiens sapientia que genuit, uel sapientia genita, quod idem est: quam determinat in partem negatiuam. Secundo mouet hanc questionem. Utrum filius sit sapiens sapientia genita uel ingenita. Et determinat eam affirmatiue quantum ad primam partem, s. quod sit sapiens sapientia genita ibi. *Post hæc queri solet &c.* Tertio mouet hanc questionem, utrum filius sit sapiens per seipsum uel seipso: que determinat per distinctionem, quod, seipso, potest teneri originaliter, & formaliter, & hoc ibi. *Queritur autem solet utrum filius &c.* Quarto hanc mouet questionem, utrum pater duplicem habeat sapientiam? que determinat in partem negatiuam ostendens hanc questionem, & eius rationem non esse ratione dignam, & hoc facit ibi. *Post hæc queri solet a quibusdam &c.* Vtrum una sit tantum sapientia. Et determinat cum hoc, quod in trinitate est dilectio, que est trinitas, & in s. s. est dilectio que non est trinitas. Et hoc ibi. *Et sicut in trinitate &c.* Similiter tertia pars, in qua redit Magister ad questionem primo positam, habet duas partes. In prima obicitur contra rationem quam accipit ex determinatione alterius questionis. In secunda uero loco solutionis suam insufficientiam ostendit, & hanc questionem determinandam lectori relinquit: & hoc ibi. *Difficillimam mihi hanc questionem fateor &c.*

Dub. 1.
6. de tri
ni. c. 1.

Hac sapientia sapiens &c.] Ex litera elicitur talis ratio Augustini. Si pater est sapiens sapientia genita, que genuit: & hoc est ei esse quod sapere: ergo est sapientia ge-

nita. Videtur illud argumentum non ualere, quia illud non ualere hoc est patri esse quod operari, sed operatur per filium, ergo est per filium: ergo nec similiter illud argumentum ualeat. Si tu dicas quod non est simile, quia operari connotat effectum. Obicitur quod idem est patri esse quod esse patrem, sed tamen illud argumentum non ualeat, pater deitate est Deus: ergo deitate est pater: ergo similiter non ualeat hoc argumentum; est sapiens sapientia genita. Resp. Dicendum, quod argumentum Augustini est necessarium, quoniam esse sapientem, & esse, in diuinis non differunt modo dicendi, & a parte rei, sed solum a parte nostra: non sic autem est esse & operari: quoniam & si operari quantum ad principale significatum sit idem quod esse, tamen quantum ad connotatum differt, & potest esse extraneum, & ita potest ibi esse accidens, tamen hoc quod est, esse Deum, & esse patrem, quamuis non differunt quantum ad essentiam uel modum essendi, differunt tamen quantum ad modum se habendi, quod est uere indiuisibile absolute, & comparatum, & ideo non transit paternitas in substantiam, sicut sapientia: ideo habet alium modum dicendi, qui potest esse extraneus respectu alicuius attributi, ideo ibi est accidens, non autem in argumento Augustini.

Pater non est sapiens sapientia genita, &c. Videtur male dicere: quia sicut æternitas appro-

priatur patri, ita sapientia filio: sed æternitas non dicitur genita, sicut dicit Anselmus in Lib. de Incarnatione uerbi: ergo nec sapientia

Dub. 2.

ria debet nec potest dici ingeni-
ta. Item, si potest dici ingeni-
ta sapientia, pari ratione potest di-
ci sapientia procedens, & ita ui-
deretur quod sapientia sit appropriabilis
ita sicut & filio. Iuxta hoc
queritur quare non dicitur po-
tentia de potentia, sicut sapien-
tia de sapientia. Respon. Dicen-
dum, quod sapientia est de nomi-
bus mediis, quae sunt nata sup-
ponere pro persona. Et ideo si-
cut dicit de Deo Deus, & Deus
genitus & ingenuus: ita dicitur
etiam sapientia non tamen ita
proprie, quia nomen abstractum
est quodammodo: magis tamen
dicitur sapientia de sapientia quam
aeternitas de aeternitate, quia
aeternitas significat in maiori
abstractione quam sapientia, &
ideo magis abstrahit a ratione
originis. Secundum hoc etiam est
concedendum quod possit dici sa-
pientia procedens, licet adhuc
minus proprie. Nec ualet istud
argumentum: quamuis enim sa-
pientia non sit appropriabilis, si-
tamen per determinationem
adiunctam potest trahi. Ad illud
quare non dicitur potentia de
potentia. Dicendum, quod non ita
proprie dicitur sicut sapientia
de sapientia. Quoniam sapientia
appropriatur filio, quod est ab alio,
& ab alio habet omne quod habet:
ergo & sapientia ab alio, ideo
sapientia genita ex sua appro-
priatione praesupponit sapien-
tiam ingenuam: sed potentia ap-
propriatur patri, qui non est ab
alio: ideo non sic dicitur potentia de
potentia, uel potentia genita.

Dub. 2. Ita &c.] Videtur Aug. ista uer-
ba in notula posita male & in-

conuenienter recitare, quia con-
paratio in utroque extremo-
rum praesupponit rem sui posi-
tuum, sed si ibi melius: ergo utro-
bique bene: ergo si ibi dicitur quod
pater est sapiens sapientia quam
genuit, uidetur quod dicat ue-
rum. Respon. Dicendum, quod abusi-
ua est comparatio: quoniam in
Lib. de Trin. dicit contrarium
huius, & ideo si ibi bene, constat
quod hic male. Quatum ad hoc ta-
men, quod aliqua uera dixit in
Lib. 83. q. de hac quaestione, id
non omnino male, sed quodam-
modo bene, quodammodo ma-
le: ideo dicit quod ibi melius, in-
nuens quod aliquid ibi sit male
dictum: qui enim unum opposi-
torum destruit, per consequens
destruit alterum.

*Sapientia genita sit sapiens de sa-
pientia ingenua &c.]* Videtur ista
ratio non esse bona, quia non ui-
detur respondere ad quaestionem.
Non enim queritur de sapien-
tia genita, siue an filius sit de
patre: sed hoc queritur, utrum
filius sit sapientia ingenua. Re-
spon. Dicendum, quod Magi-
ster respondet, licet in uerbis pau-
cis, in quibus innuit hanc distin-
ctionem, quod aliquem esse sapien-
tem aliquo, hoc est dupliciter.
Aut ita quod ablatius teneatur
formaliter, & sic filius est sa-
piens sapientia genita, & pater
sapientia ingenua. Aut ita quod
teneatur originaliter, & sic cum
sapientia genita sit de sapientia
ingenua, filius est sapiens sapien-
tia ingenua. Sed quia ablatius
ut plurimum constituitur in ra-
tione formae, ideo Magister cau-
te locutus dixit, quod filius qui
est sapientia genita, est de sapien-
tia

sa ingenua sapiens, ut uerbum
non haberet calumniam, & ideo
bene respondet.

*Uterque una est sapientia, & ta-
men solus pater &c.]* Videtur hic
dicere duo opposita, quia istae
duae proprietates sapientiam con-
trahunt, & cum sint proprietates
distinctae distinguunt: & hoc
pater, quia solus pater est sapien-
tia ingenua: quia si sapientia dis-
tinguitur: ergo est alia, & alia
sapientia: ergo non una. Item,
uidetur falsum dicere cum di-
cit, quod solus pater est sapien-
tia ingenua, aut enim dicitur sa-
pientia essentialiter, aut perso-
naliter. Si personaliter: ergo non
una sapientia est genita, & inge-
nita: cum pater & filius non sint
una persona. Si uero essentialiter:
non ergo solus pater est sa-
pientia ingenua. Respon. Dicen-
dum, quod in hoc nomine, sapien-
tia, duo est considerare, scilicet
significatum & suppositum. Et
quantum ad significatum dicit
essentialiter, sed suppositum est per
sona. Et illae determinationes, ge-
nita, & ingenua, non respiciunt
significatum, sed suppositum: &
ita distinguunt suppositum ma-
nente eadem unitate in signifi-
cato, siue in forma: & sapientia
genita, & ingenua est alia & alia
persona: sed non est alia & alia
sapientia, sicut non est alia es-
sentialiter, & ideo Magister bonum
exemplum ponit in hoc termi-
no Deus, quod significat essen-
tiam, & supponit personam. Qua-
do ergo queritur, utrum dicatur
essentialiter, aut personaliter.
Dicendum, quod quantum ad si-
gnificatum, dicitur essentialiter,
sed quantum ad suppositum, di-

citur personaliter, & ita nulla
est controuersia.

*Ita per se agat filius, ne a se a-
gat &c.]* Obicitur, non agit fi-
lius a se, & pater in eo monstra-
tur, & similiter filius manet in
patre: ergo pari ratione pater a
se non agit. Item, uidetur falsum
dicere, infirmus sit non a se age-
do, nisi a Deo ipse agat, quia se-
cundum hoc cum omnis creatu-
ra agat a Deo, tunc uidetur ef-
se agens infirmum: nec in hoc ui-
detur filius differre ab alio. Re-
spon. Dicendum, quod Hila. duo
intendit ostendere, deducendo
ad impossibile. Ipse enim do-
minus dicit Iohan. 14. Verba
ego loquor, pater uero in me
manens facit opera: ex hoc ergo
arguit quod filius non agit a se, sed
a patre manente in se, non tan-
tum ut consubstantialis, sed ut
principium: sic autem non ma-
net filius in patre, sed tantum ut
consubstantialis. Alia est aucto-
ritas domini Ioan. 8. ubi dicit.
Qui misit me non reliquit me so-
lum, quia quae placita sunt ei, fa-
cio semper. Si ipse agit semper
una cum patre: ergo est una uir-
tute eius & patris, & sic agunt una
uirtute: tunc ergo per se agit.
Haec duo probat per deductio-
nem ad impossibile, quia omnis
potentia est a prima potentia, quae
primo residet in patre: ergo si fi-
lius non potest a Deo, simpliciter
est impotens uel infirmus,
quia infirmus habet potentiam
deficiendi a se, non a Deo. Item.
Si filius non agit per se, non agit
per uirtutem propriam sibi con-
naturalem: ergo alia est uirtus
patris, & alia filii. A se enim &
non a se, non facit distinctionem

Sed ista solutio non potest stare, quia tunc similiter hæc esset concedenda, pater & filius sunt boni. s. s. cum. s. s. approprietur bonitas, quæ tamen nullo modo conceditur: igitur prima opinio non potest stare, quæ simpliciter tales locutiones negat, cū multiplex auctoritas eas dicat. Similiter sequens, quæ eas simpliciter concedit: non potest stare: cum multiplex ratio contradicat. Restat igitur elicere opinionem mediam. s. q̄ uno modo sit uera, alio modo falsa. Nam hoc quod est, diligere, potest teneri essentialiter, uel notionaliter. Secundum q̄ tenetur essentialiter, sic dicit uoluntatis complacentiam, quæ communis est tribus. Secundum q̄ tenetur notionaliter, sic dicit uoluntatis fecunditatem ad producendā personam ex se, quæ quidem fecunditas solum est in duobus, quamuis uoluntas sit in tribus. Si ergo tenetur essentialiter, falsa est locutio: quia tunc sequitur, quod pater, & filius sunt S. S. Et in hoc sensu pronomen cum uerbo construitur reciproce. Si autem notionaliter, uera est: sicut probant rationes ad oppositum. Et in hoc sensu pronomen construitur cum uerbo retransitiue. Vnde sensus est. Pater & filius diligunt se. i. pater diligit filium, & filius patrem: & tunc uera est locutio, quia amor, qui est s. s. est amor necens patrem cū filio, & e conuerso: & tunc non licet inferre: ergo pater diligit se spiritu sancto.

Ex hoc patent tria prima. Nam primum procedit s̄m q̄ diligere tenetur essentialiter. Se-

cundum etiam similiter: nā stare non dicitur notionaliter, sicut diligere: sed uel est cōe, uel appropriatum. Tertium s̄m, quæ procedit s̄m q̄ obliquus constructur reciproce, & tunc diligere tenetur essentialiter.

AD ILLUD, quod obiicitur, quod non possit teneri notionaliter: intelligendum est, q̄ sicut generatio dupliciter potest significari, uno modo, ut dicit emanationem: alio modo, ut dicit modum emanandi superadita expressione: & primo modo per hoc uerbū [dicere] significatur. Sic & spiratio dupliciter potest significari. Primo modo per hoc uerbū, quod est spirare: secundo modo per hoc uerbum, quod est diligere. Quemadmodum enim dicere importat generationem, & ulterius quandam expressionem circa personam, sic & diligere. Vnde sicut dicere, importat actum generandi, & dicendi, siue exprimendi: & ratione actus dicendi, siue exprimendi dicitur, pater se dici uerbo, hoc est dicendo: siue exprimendo generat uerbum, uel generando uerbū, se exprimit uerbo. Sic in proposito: diligere actum importat connectēdi: siue concordandi, & spirandi: & rōne actus connectendi dicitur, pater, & filius diligunt se s. s. hoc est inuicem concordando spirant s. s. uel spirando. s. s. inuicem connectuntur. Ex his patent obiecta. Quod enim obiicitur de mutua reflexione: patet responsio, quia hæc est ratio actus essentialis communiter intellecti. AD ILLUD, quod obiicitur, q̄ diligere s. s. cō-

uenit

uenit tribus, & dicitur respectu creaturæ. Dicendum, q̄ non cōuenit tribus ratione spirationis, quā importat: & ideo quamuis dicatur respectu creaturæ, non tamen dicitur essentialiter omnino: sed cōnotat aliquid essentialē, dicit tamen notionem respectus, quem importat ad personam: sicut supra dictum est de uerbo, & dono. AD ILLUD, quod obiicitur pro qua notionē stat? Patet, q̄ stat pro cōmuni spiratione, tamen non licet, p̄ ea ponere uerbum spirandi: quia alio modo importat illam notionem. Vnde sicut conceditur hæc, pater dicit uerbo, non tamen hæc, pater generat filio, & tamen dicere importat ipsam generationem. Sic in proposito intelligendum est.

QVÆSTIO II.

Ablatiuus ille spiritu sancto, cum s. dicitur, Pater & filius diligunt se spiritu sancto, in qua habitudine construitur.

IN qua habitudine construitur ille ablatiuus, cum sic dicitur, Pater & filius diligunt se spiritu sancto. Et q̄ in habitudine formæ, uidetur per simile: quia pater diligit amore a se procedente formaliter: ergo pari ratione pater, & filius diligunt se formaliter S. S. ITEM. nihil de nominat aliquid, ad quod comparatur, ut ad principium solū, nisi comparatur, ut informans. Nam quamuis cursus sit a deo, nō tñ deus dicitur currere: Sed amor est a patre, & filio & dñr amare: igitur amor est in rōne

formæ. ITEM. Omni nexu aliqui nectuntur formaliter: sed s. s. est nexus: ergo aliqui illo nectunt, & non nisi pater, & filius &c. ITEM. Omni albedine aliquis est albus formaliter: ergo oī amore aliquis est amans formaliter: sed nihil amans formaliter, potest amare, nisi ille, cuius est amor: cum ergo s. s. sit amor patris, & filii, patet &c.

CONTRA. Omne, quod diligit formaliter alio a se, hēt diligere solum per participationē: ergo si pater, & filius diligunt formaliter aliquo alio a se: ergo diligunt per participationem: sed hoc est inconueniens: ergo &c. ITEM. Si aliquis diligit aliquo formaliter, illo circumscripto, impossibile est intelligere amorem in eo, siue ipsum amare: ergo si pater, & filius diligunt se spiritu sancto, impossibile est intelligere patrem amare, non intellecto s. s. sed hoc est falsum: ergo & primum. ITEM. Nulla hypostasis est forma: sed amor, qui est s. s. est hypostasis: ergo non est forma: ergo nullus illo amore diligit formaliter. ITEM. Nullum relatiuum potest esse forma sui correlatiui: quia ex forma & formato fit unum: relatiuum autem distinguitur a correlatiuo: sed amor, qui est s. s. correlatiue se habet ad patrē, & filium, ergo &c. ITEM. Omnis forma est ante illud, cuius est forma: ergo si pater & filius diligunt se s. s. formaliter, amor ille præcedit diligere patris, & filii: sed hoc est falsum, quia dilectio producit: ergo &c.

In ratione effectus formalis: si modo quod ex principio est, effectum appellare licet.

RESP. Dicendum, quod aliquorum positio fuit, quod ille ablatius constructur in ratione signi, non in ratione formae. Nam s. s. se hēt per modum producti respectu dilectionis patris, & filii: ideo illius est signum. Vnde dicunt, quod is est sensus locutionis. Pater, & filius diligunt se: & huius signum est, quod concorditer spirāt s. s. qui est amor unicus, & indiuisus. Sed hęc positio est insufficiens. Nam si ablatius posset construī uere in ratione signi cum uerbo, hęc esset uera, Pater & filius diligunt se amore creato, quia amor creatus signū est illius, quam nullus cōcedit. Si uero dicas, quod illud nō est signū propinquum, obiicitur: quia tūc hęc esset uera simpliciter. Pater est sapiens sapia genita, cū sapia genita sit maxime signū sapientie in patre generante. ALIORVM positio fuit, quod ablatius ille constructur in rōne formae. Dicunt. n. quod diligere se, nihil aliud est dictum de patre & filio, quā inuicem connecti, & nexu formaliter connectuntur, & s. s. est ille nexus: ideo formaliter loquendo, ista est uera, Pater & filius diligunt se s. s. sicut hęc formaliter est uera, Pater & filius nectuntur nexu. Sed hęc positio non potest omnino stare, quia cum dicitur, Pater, & filius nectuntur: aut [nectuntur] dicitur aliquid quod sit in patre, & filio a s. s. aut quod est in eis, ut principium s. s. Si quod in eis a s. s. ergo pater & filius aliquid recipiunt a s. s.

Si aliquid, cum non possit recipere partem: ergo totum: ergo sunt a s. s. quod est inconueniens. RESTAT ergo quod hoc quod est, nectuntur, dicat aliquid quod est in patre, & filio, ut principium s. s. quamuis ergo sit passiuā, secundum modum, actiuā tamē est secundum rem. Et si hoc, s. s. comparatur ad connexionem, ut ad principium, non ergo ut ratione formae omnino. Patet ergo, quod prima positio dicit minus sufficēter; secunda dicit nimis abundanter: quia nimis exprimit. Et prima fuit Magistri Simonis Tornacensis. Secunda fuit Magistri Vuilli Altrifodorenensis. Et licet neutra sit omnino sufficiens, tamen utraque habet in se aliquid ueritatis. Nam prima dicit, quod s. s. se habet ad patrem, & filium per modum producti: & hoc quidem uerum est. Secunda dicit, quod amor comparatur ad amantes, ut in ratione formae, & hoc quidem uerum ē. Et ideo ex his duabus positionibus, quarū una est in sufficiens, alia excedens: colligitur media positio sobria, & sufficiens. s. quod ille ablatius constructur in rōne effectus formalis, si licet nominare effectū, quod est ex principio. Et hęc fuit positio Magistri Hugonis de S. Victore, qui hic clare uidit ueritatem: unde redarguit illos, qui reputant hanc quæstionem insolubilem. Vnde dicit, quod sicut cum dicitur. Ego diligo te amore a me procedente, ibi est constructio in rōne effectus formalis: sic in proposito. In hoc tamen est differentia: quia amor a re procedens, est in re requiescēs, ut uniens, & inherens,

rens: quia est accidens: sed in diuinis amor a patre, & filio procedens, est in eis requiescens, ut uniens, non tñ ut inherens: quia nō est accidens sed substantia, & hypostasis: & ideo adhuc minus habet rōnem formae. Concedendae sunt igitur rōnes ad hoc iducte: quia ablatius habet aliquo modo rōnem formae.

QVOD tñ ultimo loco obiicitur, non ualeat: quia omnis albedo ē forma sed aliquis amor non est hypostasis.

AD ILLVD ergo, quod obiicit, quod formaliter diligunt, ergo per participationem. Dicendum, quod diligere alio per essentiam, facit participationem: sed alienitas personalis non. Vnde Hug. Animus humanus amor non est: sed ab ipso procedit amor, ideo seipso non diligit: pater uero amor est, & s. s. eius est amor ideo diligit seipso, diligit et s. s. & ideo patet quod non per participationem, & ideo patet sequēs. Quia enim pater seipso diligit amore essentiali, ideo potest intelligi amare pater, s. s. nō intellecto: non sic autem est de amore notionali. RATIONES sequētes procedunt de forma, s. m. quod hēt perfectū actū formae. Formae enim est inherere, & ideo non est hypostasis, ideo et non distiugit. Ibi uero ablatius cadit ab actu formae, qui est inherere, & tenet actum formae, qui est unire. AD ILLVD, quod obiicit, quod forma praecedit illud, cuius est forma. Dicendum, quod loquitur de forma s. m. quod hēt rōnem causae, quia sic praecedit: sed ablatius cadit a rōne causalitatis, quia cōstruitur per modū effectus formalis: patet

ergo quod quodammodo est ibi rō formae, quodammodo rō signi, & in hoc patet rōssio ad oīa quæ sita.

ARTICVLVS II. QVÆSTIO I.

An recte dici possit, pater est sapiens sapientia genita.

ONSEQUENTER est quod de hac locutione. Pater est sapiens sapia genita. Et circa hoc quaeruntur duo. Primo quaeritur utrum illa locutio sit admittenda. Secūdo, ad intellectū huius, utrum sit hęc admittēda. Pater ē potēs uirtute quā genuit.

QVOD prima locutio sit admittenda, ostenditur hoc modo I. Cor. I. Christū dicimus dei uirtutē, & dei sapiam, sed unusquisque est sapiēs sua sapia: ergo si Christus est sapia patris, & sapia genita, pater est sapiēs sapia genita. IREM. Aug. 6. de Tri. Filius est ars quaedam oportentis, & sapientis Dei, ubi oīa nouit, sed unusquisque artifex ē sapiēs sua arte, ergo pater ē sapiēs filio, ergo &c. IREM. Hoc uero rōne p simile, quia oīs amās a quo praecedit amor, ē amās amore a se praecedente, ergo oīs sapiēs a quo praecedit sapia, ē sapiēs sapia a se emanante, sed pater est hmōi, ergo &c. IREM. Aug. 15. de Tri. Nouit deus pater oīa in seipso, nouit & in filio: sed idē est nosse oīa, ut sapiētē esse: si ergo oīa nouit in filio, nō tñ seipso: sed et filio ē sapiēs. IREM. deus pater oīa dicit uerbo, sicut dicit Aug. 11. Cōf. Verbo tibi coeterno, dicis quicūque; dicis. Sed dicere (ut dicit Anselm.) est intelligere: ergo pater oīa intelligit uerbo mediante: ergo cū

Ca. 10
paulo
post in
tuum.

Ca. 14

Ca. 7.
in fine

Monol.
c. 24.

idem sit esse sapientem, & intel-
ligere, patet &c.

CONTRA, In diuinis sapere
est esse: ergo si pater est sapiens
sapientia genita: ergo est sapien-
tia genita: hoc autem falsum, er-
go & primum. I T E M. Non intel-
lecta generatione, adhuc est in-
teiligere Deum sapientem: er-
go sapientia genita non est ra-
tio sapientiae Dei.

RESOLVTIO.

Nullatenus: & sicubi legatur, sa-
ne exponatur.

RESP. Dicendum, qd sine distin-
ctione, cum esse sapientem dica-
tur essentialiter, qd locutio est
simpliciter falsa: & si alicubi le-
gitur ab aliquo sancto, est expo-
nenda. Vnde Au. in Lib. Retra-
ctatio. illa retractat dicēs, qd me-
lius illam quaestionē in Lib. de
Trin. tractauit, ubi. s. dicit con-
trarium ostendens illam ratio-
nem non ualere: si pater fuit si-
ne filio, cum filius sit eius sapia,
pater fuit insipiens: quia sapien-
tia non tantum conuenit filio:
sed patri & filio, & s. s. & hoc ip-
sum in Lib. de Trin. dicit in plu-
rib. locis, sed maxime i 6. & 15.

Lib. 1. c.
26. ali-
quantu-
lum a
princi-
pio. To-
mo 1.

Lib 6.
fere per
totū, et
lib. 15.
c. 14.

AD ILLEVD ergo, qd obiici-
tur, qd filius, est sapientia, & uir-
tus patris, Dicendum, quod ista
conceditur, filius est sapientia
patris sapientis, nec tamen ista,
pater est sapiens sapientia geni-
ta. Vnde notandum, qd cum di-
citur sapientia alicuius, hoc di-
citur dupliciter. Aut sicut subie-
cti, ut albedo Petri: aut sicut prī-
cipii: genitiuus enim originem
importat: quoniam ergo filius
est sapientia habens originem
a patre, ideo haec est uera, filius
est sapientia patris. Cum autem

dicitur, pater est sapiens sapien-
tia, genita, ablatiuus cōstruitur
in rōne alicuius causalitatis, uel
in habitudine formæ, uel princi-
pii, & maxime formæ: & ideo
falsa, quia filius nec forma, nec
principiū est patris. SI TV quæ-
ras, quare non construitur in ra-
tione formalis effectus, sicut
amor cum amante, a quo proce-
dit. Dicendum, qd non est simi-
le: & huius duplex est ratio, una
communis, & alia specialis. Cō-
munis, quæ sumpta est à creatu-
ris, quoniam quidam sunt actus
qui dicunt motum a rebus ad
animam, ut sapientia: quidam
ab anima ad res, ut amare: ideo
comparatio amoris est ad amā-
tē in ratione existentis, non in
ratione impertinentis: & ideo
amor de se importat formam,
& effectum. Sed sapia, qd dī, ut
ad intelligentem, non ut ab in-
telligente, ideo ablatiuus tm im-
portat formam, non effectum,
& ideo est locutio falsa. Et alia
ratio est specialis in diuinis, qd
amor procedens est amor pro-
prie, non per appropriationem:
& diligere est similiter dictum
notionaliter, unde importat o-
riginem, ut supra monstratum
est: sed sapia semper essentiali-
ter, & hoc quod ē esse sapientē,
nullo modo dī notionaliter, qd
nullo modo importat originē:
& ideo est locutio falsa. AD IL-
LEVD, qd obiicitur, qd pater no-
uit omnia in filio, Dicendum,
qd differunt dicere, nouit filio,
& in filio. Nam cum dicitur no-
uit filio, ablatiuus importat ra-
tionem formæ, uel principii co-
gnoscēdi, & ideo falsa est simpli-
citer. Hæc tñ est distinguēda, no-
uit in

uit in filio, quia præpositio cum
suo casuali pōt determinare hoc
uerbum nouit, in cōparatione
ad subiectum, & tunc est locu-
tio falsa: est enim sensus, qd filius
sit patri ratio cognoscēdi. Vel
potest uerbum determinare in
comparatione ad obiectum, &
tunc uera est, & est sensus, qd fi-
lius sit rebus cognitis ratio, &
exemplar, & causa exemplan-
di. Et quod iste possit esse sen-
sus locutionis, patet. Qui enim
pfecte cognoscit aliquid, cogno-
scit omne quod est in illo: si er-
go pater pfectē cognoscit fi-
lium, & in filio sunt oīa: ergo
omnia cognoscit in filio: nec tñ
ex hoc sequitur, quod sit sapiēs
filio, quia tunc significatur, qd
filius sit ratio cognoscēdi ipsi
patri. AD ILLEVD, quod obiici-
tur ultimō, quod pater dicit om-
nia uerbo. Dicendum, qd hoc
quod est [dicere] importat origi-
nem, importat etiam effectum
in creatura, quem dicit per uer-
bum, siue efficit: sed intelligere
non importat de se nisi solum-
modo actum essentialē, ita qd
nec importat de se respectū ad
personam, nec ad creaturam, iō
non omnino idem est dicere, di-
cit omnia uerbo, & intelligit
omnia uerbo: dicere enim idē
est, quod intelligere, sed am-
plius importat.

QVAESTIO II.

An item rectē dictum sit, Pater est
potens potentia, siue uirtute
quam genuit?

VTRVM hæc locutio sit ad-
mittenda, Pater est potens
potentia quam genuit, siue uir-
tute. Et uidetur quod sic. Quia
quicūque operatur per aliquē,

& non potest sine eo, habet po-
tentiam ab eo: sed pater opera-
tur per filium, & non potest ope-
rari sine filio: ergo &c. I T E M.
In diuinis idem est uirtus, &
operatio: ergo cum pater opere-
tur p filium, potest p filiū: sed
quicūque pōt per alterum,
est potens potentia illius: ergo
pater est potentia genita. I T E M.
Sicut se habet nosse ad sapien-
tiam, ita operari ad potentiam:
sed bene sequitur, iste nouit p
illum: ergo est sapiens per illū:
ergo bene sequitur, iste opera-
tur per filium: ergo habet po-
tentiam ab illo, siue per illum:
ergo &c. I T E M. Cum dicitur, pa-
ter operatur per filium, hæc præ-
positio Per, aut importat cām
aut instrumentum. Non instru-
mentum, quia tunc filius non
uere cooperaretur patri. Iterū
esset indigens, si ageret per in-
strumentū: ergo in ratione cau-
sæ: & si hoc: ergo filius dat ope-
rari patri: ergo & potentiam. SI
TV dicas, quod non dicit ratio-
nem causalitatis, sed subauctori-
tatem: cum ergo similiter ha-
beat s. i. subauctorem in ope-
rando sicut filius, qua ratione
dicitur pater operari per filiū,
eadem ratione per spiritum san-
ctum. SI TV DICAS, qd hoc est
dictum per appropriationem,
quæro rationem appropriandi.
Cum enim operatio sit per po-
tentiam, & potentia appropriet-
ur patri, non filio: non ergo pa-
tri poterat appropriari operari
per filium. I T E M. Cum imme-
diata causa operationis sit uol-
untas, & illa approprietur spi-
ritui sancto, uidetur quod ma-
gis debeat dici operari per spi-
ritum

LIBRI PRIMII
ritum sanctum, q̄ per filium.

CONTRA. Idem est esse poten-
tem quod esse: ergo si pater est
potēs potentia genita: ergo ha-
bet esse ab illo. ITEM. Potentia
appropriatur patri: ergo nec p̄
propriatē, nec per appropri-
ationem conuenit filio: ergo
talis locutio magis est impro-
pria, quam ista, pater est sapiens
sapientia genita. ITEM. Poten-
tia qua aliquis est potens, secun-
dum ordinem intelligendi ante-
cedit posse, sed generatio ordi-
ne intelligendi sequitur posse:
ergo hæc omnino falsa, pater est
potens potentia genita.

RESOLVTIO.

Minime: cum in huiusmodi locutio-
ne importetur causalitas re-
spectu patris.

RESPON. Dicendum, q̄ hæc est
falsa simpliciter, pater est potēs
potentia genita, & magis impro-
pria, quam aliqua prædictarum.
Ad intelligentiam autem prædi-
ctorum notandum quod hæc
regula cōsuevit dari de hac præ-
positione, Per; quod cum uerbo
absoluto importat auctoritatē,
ut cum dicitur, iste est bonus
per illum, uel sapiens, uel po-
tens. Cum uerbo autem transi-
tuo, importat subauctoritatem,
ut Rex potest per balliuum. Di-
cendum est igitur, quod hæc est
falsa, pater est potēs per filium,
hæc est uera, pater operatur per
filium. Et non ualet argumen-
tum. Operatur per illum: ergo
potest per illum, quia primo im-
portat causalitatem resp̄ effe-
ctus, & postmodū resp̄ patris.

AD ILLVD ergo, quod pri-
mo obiicitur, quod qui opera-
tur per aliquem, potest per il-

lum. Dicendum, quod falsum
est, quia hoc non est, quod ha-
bet potentiam ab illo, sed quod
habeat potentiam cum illo indi-
uisam, & dat illi posse: ideo per
illum operatur, & nō potest si-
ne illo. AD ILLVD, quod obi-
citur, quod non differt opera-
tio, & potentia in deo. Dicen-
dum, quod uerum est p̄ compa-
rationem ad Deum, differt au-
tem quantum ad effectum con-
notatum. AD ILLVD, q̄ sequi-
tur, nouit per filium: ergo &c.
Dicendum, quod non est simi-
le de nosse, & operari: quamuis
enim, nosse, sit uerbum transit-
uum, tamen non connotat effe-
ctum sicut operari, & ideo præ-
positio Per, non potest cum ip-
so importare subauctoritatem:
ubi enim est subauctoritas, no-
tatur q̄ aliquid sit a duobus, &
ab uno per alterum, sic patet il-
lud. AD ILLVD, quod obiici-
tur, utrum dicat rationem cau-
sæ, uel instrumenti. Dicendum,
quod neutrum dicit p̄prie, sed
subauctoritatem, quæ importat
rationem utriusque, quantum
ad illud, quod est ibi completio-
nis. QVOD obiicitur, quod filio
appropriatur operari p̄ ipsum,
Respon. quod operatio est per
uirtutem, & uirtus appropriat-
ur filio, sicut dicitur 1. Cor. 1.
Christum dicimus Dei uirtutē,
& Dei sapientiam. Ratio autem
quare uirtus filio appropriatur,
est, quia uirtus est ultimum po-
tentia, siue est potentia ultima
ta: quoniam igitur filius produ-
citur a patre secundum omni-
modam perfectionem poten-
tia, quia generare est actus per-
fectæ potentia: perfectum est
enim

DISTINCTIO XXXI. 317
enim unumquodque, quando
potest generare tale quale ip-
sum est, quia igitur filius accipit po-
tentiam producendi æque perfe-
ctam, sicut est in patre respectu
sp̄s sancti, ideo uirtus ei appro-
priatur, ideo dicitur uirtus pa-
tris, & brachium, & dextra, &
p̄t operari per filiū. Aliter p̄t
dici, q̄ uirtus dicit immediatio-
rem ordinem ad actum, quam
potentia, quia potentia ordina-
tur ad opus per dispositionem,
& filio appropriatur dispositio,
ideo & potentia disposita: & sic
patent omnia quæ sita.

DISTINCTIO XXXII.

De nominibus substantialibus, & proprietatibus in com-
paratione secundum conuenientiam, & diffe-
rentiam ad essentiā & personas.

OST supradicta interius considerari atque subtili-
ter inquiri oportet, utrum proprietates persona-
rum, quibus ipsæ personæ determinantur, sint ipsæ
personæ, & sint Deus, id est, diuina essentia, an ita
sint in personis, ut non sint personæ, ac per hoc nec diuina es-
sentia. Quod enim in personis sint proprietates, nemo insti-
ciari audeat, cum aperte clamet auctoritas, quod in personis
est proprietās, & in essentia unitas. Superius quoq; multis
sanctorum testimonijs astruximus, personas per proprietates
distingui atque determinari, ipsasque proprietates, tres
scilicet proprijs expressimus uocabulis. Cum ergo proprie-
tates ipsæ ab æterno fuerint, quibus ipsæ personæ determi-
nantur, & differunt; quomodo essent si in eis non essent: &
quomodo in eis essent, & ipsæ personæ non essent, quin ibi es-
set multiplicitas? Quocirca sicut proprietates esse in per-
sonis, ita & eas personas esse confitemur: sicut supra aucto-
ritate Hieronymi (ut non pigeat reuocare ad mentem) pro-
testati sumus, in expositione fidei ita dicendis, Sabellij hæ-
resim declinātes, tres personas expressas sub proprietate di-
stinguimus. Non enim nomina tantummodo, sed etiam no-
minum proprietates, id est personas, uel (ut Græci expri-
munt) hypostases, hoc est substantias confitemur. Ecce a-
perte dicit personas proprietatibus distinguere, & ipsas pro-
prietates esse personas: cuius hic uerbo perstringimus, quia
supra latius posuimus.

Quod

Quod proprietates sint diuina essentia.

Cumque de simplicitate deitatis supra differeremus, auctoritatibus sanctorum. s. Aug. Hilar. Isid. necnon & Boetij euidenter monstrauimus Deum hoc esse omnino quod in se habet: excepto quod pater habet filium, nec est filius: filius habet patrem, nec est pater: & sic esse in natura trium. ut hic hoc sit quod habet: & totum quod ibi est, unum esse, unam vitam esse: quæ modo non iteramus, ne fastidium lectori ingeramus. Si ergo proprietates ibi sunt, singula eorum est id in quo est, & unum eademque uita singulae sunt. Fateamur ergo & proprietates esse in tribus personis, & ipsas esse personas atque diuinam essentiam.

Auctoritate astruit, quod proprietates sit natura.

In med. lib. Quod enim proprietates etiam diuina natura sit, ostendit Hilar. dicens natiuitatem filij esse naturam. Vnde in 7. Lib. de Trin. ait, Vtriusque natura non differt: unum sunt pater & filius. Habet ergo hoc sacramenti natiuitas, ut complectatur in se & nomen, & naturam, & potestatem: quia natiuitas non potest esse ea natura, unde nascatur filius.

Ibidem. Idem in 6. Natiuitas proprietates est, veritas est. Idem in 7.

Ibidem. dicit quod naturæ natiuitas sit intelligenda esse in natura Dei. Supra enim dixit, quod proprium patris est quod semper pater est, & proprium filij est, quod semper filius est, significans quod proprietates patris est pater, & proprietates filij est filius. His alijsque pluribus auctoritatibus aperte significari videtur, quod proprietates filij filius sit, sic & Deus: ita & proprietates patris & proprietates spiritus sancti.

Quidam negant iam iam proposita.

Hoc autem aliqui negant, dicentes quidem proprietates in personis esse, sed non esse personas ipsas: quia ita dicunt esse in personis uel essentia diuina, ut non sint interius: sicut ea sunt quæ secundum substantiam dicuntur de Deo, ut bonitas, iustitia: sed extrinsecus affixæ sunt, atque ita esse rationibus probare contendunt. Si. n. inquit, proprietates sunt per-

Tom. 4. Loco p. signato. sonæ, non eis personæ determinantur. Contra quod dicimus, quia et seipsis personæ differunt, sicut supra Hiero. loquens de patre & filio & spiritu sancto dicit. Substantia unum sunt

sunt, sed personis ac nominibus distinguuntur. Sed iterum addunt, Si proprietates ipsæ diuina essentia sunt, cum essentia non differant tres personæ, nec proprietatibus differunt. Quomodo enim differt pater a filio, eo quod diuina essentia est, cum in essentia unum sint?

Responsio ad præmissa, auctoritati innitens.

Horum doctrinis nouis, & humanis commentis, verbo Hilarij respondeo. Immensum est quod exigitur & incomprehensibile: extra significantiam est sermonis, extra sensus intentionem: non enuntiatur, non attingitur, non tenetur: uerborum significantiam rei ipsius natura consumit: sensus contemplationem imperspicabile lumen obæcat, intelligentiæ capacitatem, quod sine nullo continetur, excedit. Mihi ergo in sensu labes est, in intelligentia stupor est: in sermone uero non iam infirmitatem, sed silentium confitebor: periculosum nimis est de rebus tantis ac tam reconditis aliquid ultra præscriptum cælesti proferre, ut ultra præfinitionem Dei sermo de Deo sit. Forma fidei, certa est. Non ergo aliquid addendum est, sed modus constituendus audaciæ: quicquid ultra queritur, non intelligitur.

Ecc. 43.

Instant adhuc improbi hæretici.

Ceterum hæreticorum improbitas instinctu diabolicæ fraudulentæ excitata, nondum quiescit: sed in tanta rerum questione addit, Si paternitas & filiatio in Deo, siue in diuina essentia sunt: eadem ergo res est sibi pater & filius. Nam in quo paternitas est, pater est: & in quo filiatio est, filius est: Si ergo una eademque res habet in se paternitatem & filiationem, ipsa generat & generatur: quod dicentes in Sabellianam hæresim pertrahuntur, extendentes patrem in filium, cum ipsum sibi filium proponant & patrem. Si uero negauerint in una Dei essentia paternitatem esse & filiationem: quomodo ergo dicunt esse Deum? His atque alijs argumentorum aculeis utuntur in suæ opinionis assertionem, ut veritatis formam dissecent.

Responsio eorum instantiæ.

Quorum audaciæ resistentes, atque ignorantie prouidentes audebimus aliquid super hoc loqui. Paternitas & filia-

tio

Aliis etiam uerbis Augustini muniuntur.

Dis. 27 Item illis uerbis August. *vehementer insistent superius positus, scilicet quod uerbum secundum quod sapientia est & essentia, hoc est quod pater: secundum quod uerbum, non hoc est quod pater, Si (inquiunt) uerbum non est hoc quod pater, secundum hoc quod est uerbum: id ergo quo uerbum est, non est illud quod pater est: proprietates ergo qua uerbum est, non est quod pater est, non est igitur diuina essentia. Ad quod dicimus: quia licet secundum quod uerbum, non sit quod pater est, ea tamen proprietates qua uerbum est, est id quod pater est, id est, diuina essentia: sed non est hypostasis patris.*

SVPRA egit Magister de nominibus substantialibus, & proprietatibus per se & sigillatim. Hic tertio loco agit de his in comparatione, & hoc secundum conuenientiam, & differentiam: & habet pars ista duas partes. In prima querit Magister de proprietatibus in comparatione ad essentiam & personas. In secunda uero agit de comparatione personæ, siue rei naturæ ad naturam, infra Dis. 34. *Predictis adijciendum est &c.* Prima pars habet duas partes secundum duo opera sapientis. Quorum primū est non mētiri, de quibus nouit. Et secundum est, mentientem posse manifestare. Vnde in prima parte primo ostendit, & probat ueritatem. In secunda eam defendit contra falsitatem, ibi, *Hoc autem aliqui negant, &c.* Prima pars habet quatuor partes. In prima ostendit quod proprietates sunt personæ, & in personis per naturam ipsius proprietatis: quia æterna est, & distincta. In secunda ostendit illud idem per uolentiam auctoris Sabellii, ibi,

Sabellij heresim declinantes, &c. ubi ponit auctoritates Hierony. In tertia ostendit hoc ipsum per naturam diuinæ simplicitatis, ibi. *Cumque de simplicitate diuinitatis &c.* In quarta ostendit quod proprietates non tantum sunt personæ, sed etiam diuina essentia. Et hoc probat efficacia auctoritatis, ibi *Quod uero proprietates etiam diuina natura sit, &c.* ubi ponit auctoritatem Hilarii. Similiter secunda pars, in qua ponit Magister ueritatis probata de fensionem ponendo aliorum rationes, & suas responsiones, sicut quod duplex est modus impugnandi ueritatem, sicut per rationes & auctoritates: ita hæc pars habet duas partes. In prima ponit rationes, & responsiones. In scda auctoritates, ibi. *Veruntamen nondum desistunt &c.* Prima pars habet quatuor partes. In prima ponit obiectionem, quod proprietates non sint personæ: & quia rationalis erat, respondet ad ueritatem. Secundo uero subiungit aliam rationem: & quia curiosa uidetur, respondet ad hominem, non ad rationem. ibi. *Sed iterum addunt, &c.* Tertio adhuc resu-

mit

mit rationem illorum, & respondet ad ueritatem, ibi. *Ceterum hereticorum improbitas, &c.* Quarto & ultimo subiungit eorum interrogationem, & quia curiosa erat, præfigit terminum humanæ inquisitioni, ibi. *Sed forte quæres cum hæc proprietates &c.* Et quælibet istarum partium posset subdiuidi. sicut quod primo ponit oppositionem, & secundo rationem, & illud manifestum in litera est. Ultima pars, in qua respondet Magister auctoritatibus, quas inducunt, similiter habet duas partes sicut duas auctoritates Augustini, quas inducunt, & prima sumpta est ab expositione Psalmiste, secunda uero sumpta est ab Augustino 6. de Tri. Prima pars ponitur ibi. *Veruntamen nondum desistunt &c.* Et secunda ponitur ibi. *Item, illis uerbis August. &c.* Et quælibet harum potest subdiuidi: quia primo ponit auctoritatem siue rationem; secundo uero dissoluit.

Horum doctrinis nouis & humanis &c.] Videtur insufficienter respondere: quia non soluit argumentum: sed dicit quod est incomprehensibile: & ut quod ista euasio nulla sit: aut. n. argumentum necessario concludit, aut sophisticè. Si necessario, tunc ergo cum præcedit ex ueris, conclusio est uera. Si non necessario, tunc ergo sophisticum est: sed unum sophisticum non est incomprehensibile: & ita ut quod male applicet auctoritatem Hilarii. Respondendum quod ad argumentum facile est respondere, quia ibi est sophisticum sicut manifestum accidens: proprietates est essentia, & essentia non distinguitur: ergo nec proprietates: sed hoc Magister non dicit incomprehensibile: sed dimittit

tanquam sophisticum, & indignum discussione maiorum. Sed illa questio ueritatis, quæ sequitur, incomprehensibilis est sicut statum uicæ: quoniam si per omnimodam identitatem predicatur essentia de proprietatibus, & e converso, hæc distinguitur & illa non, & hoc est nobis incomprehensibile. Quia. n. uidemus per speculum, intelligimus per similitudinem sumptam a creaturis, & hoc nullum sub cælo habet simile, imo solus Dei proprium per summam simplicitatem, ideo dicit Magister esse incomprehensibile. Nec est simile de genere, & differentia: quia genus predicatur de differentia, & hoc distinguitur, & illud non: quia non predicatur per identitatem. Ideo cum Hilarius dicit, quod est incomprehensibile, & describit incomprehensibilitatem quantum ad triplicem uim: quantum ad receptiuam, cum dicit incomprehensibile, &c. quantum ad expressiuam cum dicit, extra sermonis significationem: quantum ad indicatiuam, cum dicit, extra sensus intentionem: & alia quæ sequuntur his tribus aptantur, ut patet in spicienti.

Quorum audacia resistentes etc.]

Dicit quod proprietates, quæ sunt in hypostasibus, & eas determinant, in essentia sunt; sed eam non determinant. Videtur esse oppositio: quia omnis proprietates est determinatiua eius in quo est, alioquin in illo non est: ergo si proprietates determinant essentiam, non sunt in essentia. Respondendum, quod magister bene respondet: quia hæc præpositio [in] notat diuersas habitudines. Aliiter enim dicitur pater in filio, aliter paternitas in patre. Pater. n.

Dub. 2.

in filio esse dicitur non sicut proprietates distinctiuas: sed sicut persona consubstantialis: paternitas uero in patre, sicut proprietates distinctiuas. Sic uult dicere Magister, quod aliter sunt, siue dicuntur esse proprietates in essentia, quam in persona. Nam in essentia dicuntur esse propter identitatem, ita quod in omnino dicitur identitatem. In personis dicitur esse, sicut ueræ proprietates in hypostasis, & determinationes in determinatis. In creaturis autem non est unus modus sine alio: quia proprietates non omnino idem est cum eo cuius est proprietates, & ideo in creaturis non dicitur esse proprietates in aliquo, nisi in eo cui inhaeret: non sic in diuinis.

Dub. 3. Respondet tibi & hic cum Hilario & c. Videtur falsum quod dicit, quod solutionem istius quaestionis, Archangeli nesciunt: cum enim sunt comprehensores, constat quod omnia cognoscunt quae sunt de substantia glorie: ergo cognoscunt distinctionem personarum, & essentiae unitatem & modum: ergo uident quare proprietates determinant hypostasis, non essentiam. Et iterum, si comprehensio erit, de quibus est modo fides, & nos modo fide tenemus: ergo in patria cognoscemus. Respon. Dicendum quod sicut dicit Augustinus de Trin. sicut fouea dicitur esse caeca, non quod ipsa non uideat; sed quia quod habet non ostendit aliis: sic Angeli dicuntur ignorare, & sancti, propter hoc quod non reuelant talia; sed magis intelligibilia: & quia talia non habent simile in creatura, immo

magis dissimile, dicuntur nobis incomprehensibilia. Et numerat Hilarius triplicem cognitionem quam habemus de rebus diuinis. Una est per Angelorum reuelationem, alia per Prophetarum illustrationem, tertia per Apostolorum praedicationem. Et dicit Angelos non audire: quia ipsi recipiunt reuelationem a maioribus, & nobis exprimunt. Magister ergo bene respondet, ostendendo insufficientiam. Si enim quaeratur quare proprietates est in persona, ut distinguens, in essentia non: respondetur quod persona se habet ad aliam, & refertur, & distinguitur: & si hoc respondeatur, adhuc manet quaestio quare persona refertur: ergo respondetur quia una est essentia tres personarum. Si tu quaeras huiusmodi omnino simile, non inuenies, & ideo in fundamento fidei oportet persistere.

Nos autem aliter fore ista intelligenda & c. Notandum super ista solutione Magistri quam ponit hic, quae locutiones istae quas proponit Augustinus scilicet pater non est eo substantia quo est pater, & consimiles, duplices sunt: quia ablatiuus importat habitudinem in ratione formae, siue causae formalis, quamuis in diuinis non cadat uere habitudo causae quantum ad rem, tamen quantum ad rationem intelligendi. Potest ergo causalitas cadere sub negatione, ut sit negatio causalitatis, & tunc locutio est uera, & in hoc sensu accipit Augustinus & Magister exponit. Est enim sensus non eo est deus quo pater: quia paternitate est pater tanquam ratione dicendi uel intelligendi: non sic autem pater.

Dub. 4.

nitatis est ratio dicendi ipsum esse deum uel intelligendi, & tunc locutio uera, & nihil facit pro Porretano. Potest iterum esse causalitas negationis, & tunc est falsa, & est sensus, non eo est deus quo pater. i. quantum ad id quod est pater, non est deus: & in hoc sensu accipit Porretanus, & ita est falsus intellectus, & sic non accipit Augustinus.

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

An proprietates sit persona?

Intelligentiam praesentis distinctionis quatuor quaeruntur. Primo, quaeritur de comparatione proprietatis ad personam. Secundo, de comparatione proprietatis ad essentiam. Tertio, de comparatione unius proprietatis ad aliam. Quarto, de comparatione eiusdem proprietatis ad seipsam.

De comparatione proprietatis ad personam. Et quaerit, utrum proprietates sit persona. Et quod non, ostenditur hoc modo: ubicunque est uere determinans & determinatum secundum rem, ibi determinans differt a determinato. Nam si non differt, non est determinans uere: sed totum est determinatum: Sed persona in diuinis est uere determinatum, & proprietates uere determinans: quia proprietates uere, & non secundum modum dicendi solum, distinguit personam: ergo proprietates differt a persona: sed differentia non praedicatur de se in abstractione: ergo nec proprietates de persona, uel econuerso.

Item. Ubicunque est uere ab-

stractum, & concretum, ibi differt, quod abstrahitur ab eo a quo abstrahitur: sed proprietates significatur in concretionem ad personam, cum dicitur, pater: & in abstractione: cum dicitur, paternitas: & non tamen est differentia in modo loquendi: quia aliquid dicitur de patre, quod non de paternitate: ergo uere differt paternitas a persona: sed quod uere differt ab alio, non praedicatur de eo in abstractione: ergo & c. Item. Ubicunque est absolutum, & respectiuum, absolutum non est ipse respectus, quantumcunque se ipso referatur. Vnde quis materia seipsa referatur ad formam, tamen non est ipse respectus ad formam: ergo cum in diuinis persona uere sit substantia absoluta, relatio sit uerus respectus, quantumcunque seipsa referatur persona, non est uerus respectus, siue ipse respectus: nec econuerso: ergo proprietates non est ipsa persona. Ex his tribus suppositionibus arguebat Porretanus, quod persona non est proprietates, nec econuerso: & quia omne quod est persona, est persona per summam simplicitatem; arguebat ulterius: quod proprietates non sunt in personis: sed assistunt. Et quod ista positio sit conueniens, uel auctoritate Boetii de Trin. Dicit enim quod relatio non in eo quod est esse consistit, sed in comparatione. Item. Hoc ipsum ostendit ratione, quia omne quod aduenit alicui, & recedit sine sui mutatione, non praedicatur aliquid, quod sit in illo, sed solum est assistens: sed relatio est huiusmodi, ut patet in dextro, & sinistro, ergo & c. Cum ergo proprietates sint relationes, non sunt personae, nec in personis, sed assistunt.

CONTRA. Omne simplicissimum est id quod habet, excepto eo ad quod relative dicitur: hæc est August. in 6. de Trini. & per se nota est: Sed diuina persona est simplicissima, aliter non esset deus, & non dicitur relative ad proprietatem: ergo est proprietatis. ITEM. Omne perfectissimum est omne illud a quo perficitur, & denominatur: hæc est per se nota: quia aliter denominans & perficiens esset perfectius eo. Et Augustin. istam proponit 6. de Trin. dicens, quod ipse Deus est maximus: ideo est sua magnitudo: sed persona diuina est perfectissimum quid, & denominatur sua proprietate: ergo persona est sua proprietatis, & pater est paternitas. ITEM. Omne simpliciter primum est, quicquid habet, excepto eo, quod non est ex illo. Nam si habet aliquid, quod non sit ab ipso, uel quod non sit ipsum: illud est æque primum ut ipsum: ergo ipsum non erit simpliciter primum: sed pater habet paternitatem, & paternitas est ab ipso, & ipse est simpliciter primus: ergo pater est paternitas: eadem ratione filius est filiatio, & spiritus sanctus processio. Ex his concluditur, quod proprietates non sunt tantum personarum, sed etiam in personis. Et quod istud uerum sit, uidetur auctoritate Hierony. Tres (inquit) personas expressas sub proprietatibus distinguimus. in Lib. de expositione fidei catholice ad Damasum. ITEM. Hoc uidetur ratione. Quia omne quod est, aut est ens per se, aut in se, aut in alio. Proprietates igitur, aut sunt per se entes, & ita substantia: aut in alio. Si in alio, non nisi in perso-

nis: quia proprietates non est nisi in eo cuius est proprietates. Si per se: ergo proprietates est substantia, aut ergo creata, aut increata, aut media. Sed non creata, nec media: istud constat: ergo restat quod increata: ergo sunt personarum.

RESOLVTIO.

Proprietates in diuinis, & persona est, & in persona est.

RESP. Dicendum, quod de comparatione proprietatis ad personam triplex fuit opinio. Prima positio fuit, quod proprietates non sunt personarum, nec in personis, sed assistunt personis, sicut relationes. Et ratio quæ mouit istos, fuit personarum pluralitas, & diuina simplicitas. Quia enim personarum plures sunt, plures habent proprietates, quæ uere differentes sunt: & quia differentes sunt, si essent in persona, auferrent ei simplicitatem, quæ cum non possit auferri a diuinis, posuerunt proprietates esse assistentes personis, non esse personas, & huic uidetur consonare natura relationis, quæ non uidetur esse in substantia, nec predicare aliquid in subiecto, sed dicere respectum ad aliud. Et hæc positio & si rationalis aliquo modo fuit, tamen stare non potest: quia ponebat relationes in diuinis, nec deum esse, nec creaturam: unde etiam in principio sui modicum continet errorem, tamen ducebat ad magnum: & ideo retractata fuit in Concilio Remensi, & Magister Gilbertus Porretanus ore proprio retractauit. IDEO fuit secunda opinio, multum differens ab ista, uidelicet quod proprietates omnino sint personarum: nec differant nisi solummodo

de in modo loquendi, & tantum sunt tres proprietates, sicut sunt tres personarum. Et ista positio fundata est similiter super diuinam simplicitatem. Quia enim personarum sunt simplicissima, seipsis distinguuntur, & ipsæ sunt sue proprietates, nec habent alias differentes res, sed solo modo loquendi. Et ista positio fuit Magistri Prepositiui & magis est probabilis quam præcedens. Attamen ipsa improbata est supra Dist. 26. quia una persona plures habet relationes, quæ sunt uere relationes: & plures personarum habent unam proprietatem: & una persona alio & alio modo se habet ad filium, & ad spiritum sanctum, & sim. rem. Ex quo necessario sequitur, quod realiter aliquo modo differt proprietates a personis, & non solum in modo loquendi, sicut dicebat Magister Prepositiuius. Et propter hoc intelligendum, quod utraque prædictarum positionum aliquid ueri dicit, & in aliquo deficit. Nam prima quæ dicebat quod proprietates aliquo modo differant a personis, uerum dixit, sed in hoc male, quod dixit simpliciter differre. Sequens quæ dixit, quod proprietates sint personarum, uerum dixit, sed in hoc excessit quod dixit, quod nullo modo differant a personis. IDEO ex his duabus positionibus constat una, & compositio, quam tenent modo Magistri communiter, quod proprietates sunt personarum, & in personis, tamen aliquo modo differunt a personis. Et quod ista positio sit conueniens, patet si quis inspiciat naturam proprietatum. Dictum enim est supra, cum quærebatur quid esset proprie-

tas in diuinis, quod erat relatio: dictum est etiam quod relatio ratione comparationis quam habet ad subiectum, transit in substantiam in diuinis, & ideo de subiecto suo omnino uere prædicatur, ut pater est paternitas. Ratione uero comparationis quam habet ad obiectum, manet uerissime in diuinis, & habet quodam modo differentiam a persona. Nec facit secundum hoc compositionem, sed distinctionem respectu cuius est. Compositio enim attenditur per comparationem proprietatis ad subiectum, distinctio respectu obiecti. Et ex hoc patet quod proprietates est persona, & in persona: quia idem est per essentiam siue modum essendi: differt tamen quantum ad modum se habendi. Concedendæ igitur sunt rationes, quod proprietates sunt personarum, & in personis, ut patet ex dictis.

RESP. Ad primum argumentum. Quia enim aliquantulum habet differentiam proprietates, & persona penes modum se habendi: id proprietates uere determinat, & distinguit: hoc tamen non tollit prædicationem: quia modus ille non addit aliam essentiam.

AD ILLUD, quod obiicitur secundo de abstractione. Dicendum, quod non est abstractio secundum rem, sed solum secundum modum intelligendi, & loquendi: quia abstractio respicit subiectum in quo, & secundum illum respectum transit: quia tamen manet in comparatione ad terminum, hinc est quod relatio non tantum modo loquendi differt: nec tamen oportet quod sit uera abstractio. AD ILLUD, quod obiicitur secundo, quod absolu-

rum non dicitur de respectivo. Dicendum, quod uerum est increatura: quia respectus ipse uerus, aut est alius per essentiam, aut in comparatione ad aliud per essentiam, ut materia & forma, quorum neutrum est in diuinis: unde respectus in creaturis ponit dependentiam, & ideo priuat summam simplicitatem, & ideo non predicatur in creatura. Omne enim simplicissimum est independens omnino. In diuinis autem relationes dicunt respectum sine dependentia, & ideo non priuant summam simplicitatem, & ideo dicuntur de hypostasi. AD ILLUD, quod obiicitur, quod omnes relationes sunt assistentes. Dicendum, quod esse in relatione dicuntur a Boetio, non quia non sint in re: sed quia cum sint in re: non sunt in ea absolute: sed in comparatione ad alterum: quo quidem mutato & corrupto, continetur relationem pariter corrupti & definere: pro hoc quod non est in subiecto absolute, sed ad alterum, nihilominus est in subiecto. Ex hoc patet responsio ad illud, quod obiicitur. Nam illud non habet ueritatem nisi in ente absolute, non respectivo: Et trahitur ex ratione & uerbis Boetii. Ex ratione, quia quando dico hoc esse ordinatum ad aliquid, non nihil dico de illo de quo dicitur, & quando de aliquo quod non habet ordinem sit habens ordinem, quia non erat illud ad quod ordinaretur, & ideo ordo erat in potentia in hoc, non ratione sui: sed ratione ad hoc quod est, quantum ex parte sui erat in actu: & ideo nulla mutatione facta in ipso, sed in obiecto, introducit in esse,

& definit: & hoc patet ex uerbis Boetii: quia Boetius non negat simpliciter, quod ratio non in eo quod est esse consistit: sed non totaliter concessit: unde dicit, Non potest predicatio relatiua quicquam rei de qua dicitur per se addere, uel minuere, uel mutare: quia non tota in eo quod est esse consistit. Ex hoc innuit quod aliquo modo consistit: & ideo nec in creaturis, nec in deo uerum est dicere quod ratio non sit in aliquo, sed uerum est dicere, quod non tota est in aliquo absolute.

QUESTIO II.

An proprietates essentia sit.

Secundo queritur de comparatione proprietatis ad essentiam. Et queritur, utrum proprietates sit essentia. Et quod sic, uideatur: quia ecclesia cantat. *In personis adoretur proprietates &c.* sed nihil est adorandum latria, nisi diuina essentia: ergo &c. unde Bernard. Illam proprietatem, quam Deus non est, non mihi adorabilem credo. ITEM. Essentia est in persona, & proprietates: aut ergo sunt ibi per differentiam, aut per indifferentiam. Si per differentiam: ergo persona est composita, quod est inconueniens. Si per indifferentiam omnimodam: ergo proprietates est essentia, & essentia est proprietates. ITEM. Proprietates aut est aliquid, aut nihil. Si nihil: ergo aut persona non distinguitur, aut distinctio personarum nihil est. Si aliquid est, sed omne quod est aliquid, est essentia uel creata, uel increata: sed proprietates non est essentia creata, hoc manifestum est: ergo increata. ITEM. Omne quod est, aut est deus, aut melius deo, aut minus bonum, aut maius.

Proprie-

Proprietates ergo aut est deus, aut melius, aut maius, aut minus. Sed maius non potest esse: quia Deus est, quo maius excogitari non potest. Minus non potest esse: quia tunc pater esset minor quam si ipse, ergo deus est.

CONTRA. Aug. dicit, & hoc supra dist. 18. Non eo est deus quod pater: sed deitate est deus, paternitas est pater: ergo deitas non est paternitas, imo aliud & aliud. ITEM. hoc ut ratione. Hec est conceptio animi per se uera, quod non est idem principium distinguendi & uniuersum, formaliter loquendo: sed essentia est ratio uniuersum: proprietates distinguendi: ergo essentia, & proprietates non sunt idem. ITEM. Nulla proprietates proprie predicatur de aliqua essentia siue substantia, nisi sit in illa: ergo si proprietates dicuntur de diuina essentia: ergo sunt in illa: sed proprietates ponit rem suam circa subiectum in quo est: ergo cum rei proprietates sit respectus, & ad respectum sequatur distinctio, de necessitate proprietates ponunt distinctioem circa diuinam essentiam, si sunt in illa: sed hoc est inconueniens: ergo &c. ITEM. Si essentia est proprietates, aut ergo per se, aut per accidens. Si per se, ergo cuiusque inest essentia, & paternitas: sed hoc est falsum: ergo si est uera, est uera per accidens: ergo cum in diuinis non sit ponere accidens, nec per accidens, patet &c. ITEM. Si proprietates est diuina essentia, cum diuina essentia, uel substantia sit creatrix, & creetur, ergo proprietates creat, quod non conceditur. Queritur ergo, quare conceditur, quod paternitas sit essentia, &

quod etiam sit adoranda: non tamen quod sit creatrix, uel sapiens.

RESOLUTIO.

Proprietates, quod est diuina essentia, quod ab eadem distat. Ratione comparationis ad subiectum illa est: ratione comparationis ad terminum, ab eadem differt.

RESP. Sicut Magister tangit in litera, aliquorum positio fuit [& imponitur Pictauiensi] quod proprietates nec sit essentia, nec in essentia: sed solum assistens. Sed ista positio manifeste improbat: quia necesse est quod sit diuina essentia, si est aliquid.

Propter hoc ad intelligentiam obiectorum intelligendum: sicut prenotatum est: quod ratio ratione comparationis ad subiectum transit in substantiam, & ideo proprietates est diuina substantia. Ratione uero comparationis ad terminum, siue obiectum, remanet, & quantum ad hoc est distincta, & differt ab essentia: non quia dicat aliam essentiam: sed alium modum se habendi, quod per comparationem ad essentiam, uel personam dicit modum nihil addens. In comparatione uero ad correlatiuum, uere dicit rem, & distinctionem: & ideo non est uariata in ratione intelligendi, nec compositio in re: sed uera distinctio. Et quantum iste respectus non dicit aliud, quam essentiam, ipsi comparatus: sicut nec aliud quam personam: ideo uere est essentia & persona: sed quia ultimus respectus ille non est essentia ad aliud: sed personam ad personam, ideo respectus, & relationes [proprie loquendo] sunt in personis, non in essentia: quia personarum in eos referuntur & distinguuntur in essentia aut non: quia nec refertur, nec distinguuntur. Sunt tamen in essentia diuina, loquendo conuenter & improprie.

ut dicatur in diuina essentia, omne quod est diuina essentia, uel omne quod est in essentia, uel persona.

AD ILLVD, ergo quod obiicitur, quod alio est deus, alio est pater. Dicendum, quod ablatius dicit rationem dicendi, uel denominandi: unde & alietas per ablatium significata, attribuitur solum quantum ad modum, non quantum ad essentiam, ut patet. AD ILLVD, similiter quod obiicitur, quod non idem est principium distinguendi, & uniuersi: patet responsio, quia proprietas distinguendi in eo quod differens non essentia, sed modo; qui modus non dicit compositionem, quia transit in substantiam: nec dicit solum intellectum: quia res est: & manet respectu obiecti. AD ILLVD, quod obiicitur, quod non predicatur de substantia. Dicendum, quod non predicatur de substantia ut de subiecto, nec per inherentiā: sed solum de persona sic predicatur. Unde de essentia predicatur, quia essentia, & proprietates sunt unum in persona, non quia unum sit in alio. AD ILLVD, quod obiicitur, utrum predicatur per se, aut per accidens. Dicendum, quod non per se: quia per personam. Non per accidens, quia persona non est aliud ab essentia. Quoniam igitur sicut res diuine superexcedunt res inferiores, sic & predicatio predicacionem. AD ILLVD, quod ultimo obiicitur, quod si essentia creat, & proprietates. Dicendum est ad hoc, quod quamuis proprietates sit essentia, tamen essentia non supponit proprietatem, nec e converso. Unde non sequitur, quod il-

lud quod conuenit essentiae, conuenit personae, uel e converso: aliqua tamen conueniunt essentiae, & proprietati, aliqua non. Unde notandum, quod quaedam dominus de diuina essentia in se, ut puta illa quae dominus in oppositione ad creaturam, ut immensa, increata, & immortalis, & haec dominus de proprietatibus. Aliqua dominus de diuina essentia, ut in personis, ut esse commune, & esse in tribus unum. Talia conueniunt essentiae, ut habent rationem formae: & in hoc differt ratio essentiae, & proprietatis: & talia non dicuntur de proprietatibus. Rursus aliqua dominus de essentia, ut esse principium operationum, esse potentem, sapientem, uolentem, & creare, & talia non dominus de proprietatibus. Unde notandum, quod adiectiua essentialia, quae essentiam in se respiciunt, ut esse diuersum a creatura, dominus de proprietatibus: quae autem de ipsa formaliter, siue ut est forma, uel ut est principium, non dicuntur, & sic patent omnia quaesita.

QUESTIO III.

An notio de notione predicetur?

DE comparatione unius notionis ad aliam. Et queritur, utrum una notio, siue proprietates unius personae predicetur de alia. Et sic, ut syllogismo expositorio. De necessitate, non sequitur, ut dicitur in arte Priorum, Hoc A est B, hoc A est C, eodem demonstrato: ergo C est B, & fundat iste syllogismus super illud principium per se notum, Quaeque uni, & eidem sunt eadem, inter se sunt eadem. Fiat ergo talis syllogismus, Pater est paternitas, pater est innascibilitas, ergo paternitas est innascibilitas. Si tu dicas,

quod acci-

quod accidens peccat contra istam consequentiam, & contra istud principium, ut patet hic, Petrus est indiuiduum, Petrus est homo: ergo homo est indiuiduum: Contra hoc obiicit, quia ubi accidens, ibi est accidentaliter praedicatio: sed cum dicit, pater est paternitas, pater est innascibilitas, non est accidentaliter praedicatio, quia est in abstractione: ergo non est ibi accens. ITEM. Bene sequitur concretive, pater generat, pater est innascibilis: ergo innascibilis generat, & tamen sic magis importatur praedicatio per modum accidentis: ergo multo fortius sequitur in abstracto: ergo haec est uera, paternitas est innascibilitas. ITEM. Hoc ostenditur a minori sic. Maior est unio proprietatum in una persona, siue in supposito incommunicabili, quam proprietatum in una natura communi: sed tanta est unio proprietatum in una natura communi, quod una est alia, ut bonitas est sapientia: ergo multo fortius in persona una proprietates praedicatur de alia. ITEM. Maior est unio proprietatum in una persona, quam proprietatis, & essentiae in persona, quia ibi unio quantum ad rem est aequalis, & quantum ad modum magis conuenit proprietates cum proprietate, quam proprietates cum natura, siue essentia: sed tanta est unio essentiae, & proprietatis in persona, quod una de alia praedicatur, ut paternitas est deitas: ergo &c. ITEM. Maior est unio proprietatis in una persona, quam duarum naturarum in eadem persona: sed per conuenientiam naturarum in una persona Christi est conuocatio idiomatum, quia Deus est homo, & homo Deus: ergo pari ratione per

conuenientiam proprietatum in una hypostasi, una de alia praedicatur.

CONTRA. Sicut se habet persona ad personam, ita notio ad notionem: sed una persona non praedicatur de alia persona: ergo nec una notio de alia notione. ITEM. Quod praedicatur de aliquo in abstractione non facit numerum cum illo: ergo si notio de notione praedicatur, non sunt plures, sed una. ITEM. Si notio praedicatur de notione: ergo spiratio est generatio, & spirare est generare, ergo cum haec sit uera, Pater spirat spiritum sanctum, & haec erit uera, Pater generat spiritum sanctum.

RESOLUTIO.

Es quidem in concreto: sed nequaquam in abstracto.

RESP. Dicendum, quod est praedicatio per identitatem, & praedicatio per inherentiā. Praedicatio per inherentiā, est in concretione, & haec est in ratione suppositi: ut album est mulicum. Praedicatio uero per identitatem est in abstractione, & ratione formae, non suppositi: ut iustitia est bonitas. Dico ergo, quod notio ad notionem dupliciter potest comparari, uel in concretione, uel in abstractione. Si in concretione, sic una praedicatur de alia, ut generans est spirans, & pater est innascibilis: & hoc quia conueniunt in supposito. Si autem in abstractione, quia tunc notio pure importat ipsum respectum, & in una eademque persona sunt diuersi respectus sine sui compositione, & hoc secundum diuersas comparationes, sic una de alia praedicatur.

AD ILLVD ergo, quod obiicitur, de syllogismo. Dicendum, quod contra illum syllogismum peccat

accidens, sicut patet in exemplo prius posito: unde non ualet forma syllogismi. Similiter illud principium intelligendum est secundum idē. Non. n. sequitur, quod si aliqua duo sunt similia uni, quod sint similia inter se, nisi sint similia secundum idem. Similiter etiam oportet in relationibus, ad hoc quod sit identitas unius ad aliam, quod non tantum eadem sint secundum idem, uerum etiam ad idem sint. Quoniam ergo relationes diuersae in eadem persona non sunt ad idem, siue ad eundem, ideo non sequitur, quod si conueniant in supposito, quod propter hoc conueniant inter se: & sic patet, quod nec syllogismus, nec principium conuenit. **AD ILLUD**, quod obiicitur, quod non est ibi accidens. Dicendum, quod fallacia accidentis non solum attenditur quantum ad praedictum accidentale, sed etiam attenditur quantum ad principii uariationem, ita quod in una sola acceptione sua conueniat, in alia sit extraneum, sic est in proposito. Nam pater secundum aliam comparationem est inaccessibilis, secundum aliam est paternitas: ita quod paternitas nullo modo dicit comparationem ad prius, nec positiue, nec priuatiue, quantum est de sua ratione: & ideo patet, &c. **AD ILLUD**, quod obiicitur, per similitudinem unionis duorum in tertio. Dicendum, quod praedictio per identitatem potest esse tripliciter. Aut ita, quod essentia comparetur ad essentiam, aut essentia ad proprietatem, aut proprietatem ad proprietatem. Quando ergo est praedictio per identitatem per

comparationem essentiae ad essentiam, notatur identitas essentialis, ut cum dicitur, magnitudo est bonitas. Quando iterum per comparationem essentiae ad proprietatem: similiter notatur identitas essentialis. Quando uero est comparatio proprietatis ad proprietatem, quia proprietas non importat nisi rationem, & relationem, siue respectum, tunc notatur identitas rationis. Et hinc est, quod una proprietas essentialis praedicitur de altera, & proprietas de essentia, quia uniformis modus praedicti est in his ad se inuicem, & ad illud in quo conueniunt, quia per identitatem essentiae. Sed non sic est, cum proprietas praedicitur de proprietate. Nam cum proprietas praedicitur de persona, notatur conuenientia in substantia, & essentia, & supposito. Cum autem praedicitur de alia proprietate, notatur conuenientia in ratione, & respectu. Et ideo non est simile, immo est ibi accidens: conueniunt in substantia: ergo in respectu. **AD VLTIMUM**, de conuenientia naturarum in una persona: patet responsio, quia non est communitio idiomatum in abstractione, sed in concretionem: quia deitas non est humanitas, sed Deus est homo: similiter proposito est: ideo patent omnia.

QVAESTIO IIII.

An notiones, siue proprietates seipsas denominare possint?

DE comparatione eiusdem proprietatis ad seipsam. Queritur ergo, utrum eadem proprietas siue notio praedictur ad se denominatiue. Et quod sic, uideretur per simile: quia adiectiua essentialis

lia denominat abstracta, ut magnitudo est magna, & bonitas bona: ergo pari ratione generatio generat, & spiratio spirat. **ITEM**. Quia in primis est status, ideo a seipsis denominantur: unde unitas seipsa est una: ergo cum proprietates personales non habeant priores, imò ipsae primae sint, seipsas denominant. **ITEM**. Indefinita affirmatiua aequipollet particulari: ergo simpliciter conceditur, generans est paternitas, siue generatio: ergo generatio est generans. **ITEM**. Si haec non conceditur, Paternitas est generans, aut hoc est propter repugnantiam a parte rei, aut a parte modi. Non a parte rei, quia eadem res est. Non a parte modi, quia eadem proprietas, & relatio importatur: ergo nullo modo est ibi repugnantia: ergo locutio simpliciter est uera.

CONTRA. Sicut proprium proprietatis est distinguere, sic proprium est personae aliam producere: sed haec est falsa, persona distinguit, quia non distinguit, immo distinguit: ergo & haec est falsa, proprietas generat. **ITEM**. Omne, quod refertur, est aliquid, excepto eo quod relatiue dicitur: sed proprietas non est relatio: ergo proprietas non refertur: sed generare est referre: ergo proprietas non generat. **ITEM**. Proprietas importat originem, & relationem: ergo si supra se reflectitur, & seipsam denominat: tunc ergo originis erit origo, & relationis relatio: quod habet Philosophus & omnis ratio pro inconuenienti. **ITEM**. Cum dicitur, generatio generat, aut

uerbum construit ratione suppositi, aut formae: non formae, quia respectus non agit: non ratione suppositi, quia supposita notione non supponitur persona: aliquid. n. conuenit personae, quod non notioni: ut supra ostensum est: ergo locutio simpliciter est falsa.

RESOLUTIO.

Neque quam nec ratione formae, nec ratione suppositi.

RESP. Dicendum, quod praedictae locutiones sunt falsae: nulla enim notio denominat seipsam. Et ratio huius est, quia denominatio notionis importat emanationem, ut actum: importat & relationem: & quoniam productio proprie est suppositi, non formae, similiter & relatio alicuius, ut suppositi: ideo omnis talis denominatio conuenit supposito: Non sic est de proprietatibus essentialibus, uelut est de primis, ut de uno, & uero: imò respiciunt formam: ideo denominant seipsas. Quod quia non est in homini adiectiuis notionibus, non possunt locutiones esse uere ratione formae. Ratione uero suppositi non possunt esse uere, quia notio non supponit personam, quia plures notiones in eadem persona. Essentia tamen supponit substantiam, quia est una essentia, & una substantia: & ideo haec est uera, deitas creat, quia Deitas supponit Deum: haec autem falsa, paternitas generat, quia non supponit patrem.

Quod obiicitur, de conditionibus essentialibus, & de primis: patet quod non est simile ratione iam dicta. Potest tamen nihilominus alia ratio assignari, quia respicitur reflexus supra absolutum ibi quietat: itaque absolutum respectui dat fundamentum, & respectus dat comple-

Q. 2.
huius
Artis

mentum: sed cū respectus reflectit supra se, quā uterque dicit comparationē ad alterum, unus non potest dare fundamentū, nec alter cōplementum: & ideo non potest reflecti, sed in simplicibus primis cuiusmodi est ueritas: quia aut non important relationem, aut si important, important relationem, quā cōiter respicit substantiā, & eius proprietates, utputa esse a deo, id supra se reflectitur: non sic in proposito, quā productio respicit personā. ADILLVD, quod obiicit, quod hęc est uera, gñans est paternitas. Dicendum, quod gñans subiicit rōne hy-

postasis, & ita notatur predicatio per idētitatē: sed cū predicatur, per accipit rōne formæ: idē mutatur modus accipiēdi, idē non sequitur. Si tā intelligeret rōne suppositi predicari, uera esset: tūc. n. esset se sus, pñitas est ille qui gñat: sed tunc nō sequitur, gñatio gñat, imō est ibi accidens. ADILLVD, quod obiicit, quod repugnantia non sit ibi. Dicendum, quod ibi est reputa gñatia a parte modi intelligēdi, nam notio non denominat nisi suppositum, unde talis modus nō conuenit notioni. Vñ sicut hęc est falsa, albedo est alba: sic in proposito est intelligendum.

DISTINCTIO XXXIII.

De comparatione personæ, siue rei naturæ ad naturam: uel de comparatione personarum ad essentiā.

Rædictis autem adiiciendum est, quod quidam perversi sensus homines in tantam profilierunt insaniam, ut dicerent non idem esse naturam Dei, et personam, siue hypostasim, dicentes eandem essentiam non posse esse patrem, & filium sine personarum cōfusione. Si enim (inquiunt) ea essentia, quæ pater est, est filius, idem sibi pater est, & filius. Si hanc rem dicis esse patrem, aliam quære quam dicas esse filium. Si uero aliam nō quaeris, sed eandem dixeris, idem genuit & genitus est. Propter hæc & huiusmodi inter naturam, & personam diuidunt, ita ut non recipiant unam deitatis naturam, & simplicem esse tres personas. Idque testimonio Hilarij defendere nituntur, qui in 8. Lib. de Trin. quærens, utrum Apostolus spiritum Dei nominans, & spiritum Christi, idem significauerit utroque uerbo, inquit ita, Gentium prædicator uolens naturæ unitatem in patre, & filio docere ait, Spiritus Dei in uobis est, si quis autem spiritum Christi non habet hic non est eius. Si autem spiritus eius, qui suscitauit Iesum, & cetera. Spirituales omnes sumus, si in nobis est Dei spi-

ritus

ritus, sed & hic spiritus Dei est, & spūs Christi. Et cū Christi spiritus in nobis est, eius spiritus in nobis est, qui suscitauit Christum. Et cum eius, qui suscitauit Christum, in nobis est spiritus & spiritus in nobis est Christi, nec tamen nō Dei est spiritus, qui in nobis est. Discerne ergo o heretice, spiritum Christi a spiritu Dei, & excitati a mortuis spiritum Christi a spiritu Dei Christum a mortuis excitantis. Cum qui habitat in nobis spiritus Christi, spiritus Dei sit, & spiritus Christi a mortuis excitati spiritus Dei tantum sit Christum a mortuis excitantis. Et quæro nunc in spiritu Dei, utrum naturam, an rem naturæ significatam existimes. Non est .n. idem natura, quod res naturæ, sicut non idem est homo, & quod hominis est, nec idem est ignis, & quod ipsius ignis est, & secundum hoc nō est idem Deus, & quod Dei est. Huius dicti occasione præfati heretici dogmatizauerunt non idem esse personam, & naturam Dei, asserentes naturam Dei non esse tres personas, intelligentes in his præmissis uerbis Hilarij per rem naturæ personam, & nomine naturæ diuinam naturam. Et ideo dicunt Hilarium interrogasse hereticum, utrum per spiritum Dei putaret significatam esse naturam, an rem naturæ, ut sic ostenderet distinguendum esse inter naturam, & rem naturæ, id est personam.

Confutatio hereticorum; & declaratio propositorum.

Hoc quidem dicunt, non intelligentes pia diligentia scripturæ circumstantiam; qua considerata, percipi potest quomodo præmissa dixerit Hilar. Subsequenter enim in eadem serie ostendit in spiritu Dei aliquando significari patrem, ut cū dicitur, Spiritus Domini super me. Aliquando significari filium: ut cum dicitur: In spiritu Dei eicio demonia, naturæ suæ potestate se demones eicere demonstrans. Aliquando spiritum sanctum, ut ibi, Effundam de spiritu meo super omnem carnem. Quod dicit consummatum fuisse, cum Apostoli, spiritu sancto misso, omnibus linguis locuti sunt. Deinde quare hanc distinctionem fecerit, & quod in superioribus per uerba Apostoli idem spiritus sanctus significatus sit: & quod ipse sit res unius naturæ patris, & filij, aperte ostendit, inquit ita. Hæc idcirco sunt demonstrata, ut

qua-

Paulo
ant: me
diu.

Paulo
ferius
Esa. 61
Ma. 12
Iob. 2

quacunque parte heretica falsitas se contulisset, finibus veritatis concluderetur. Habitat enim in nobis Christus, quo habitante, habitat Deus: & cum habitat in nobis spiritus Christi, non aliud habitat quam spiritus Dei, Quod si per spiritum sanctum Christus in nobis intelligitur esse, hunc tamen ita spiritum Dei, ut spiritum Christi esse noscendum est, & cum per naturam Dei natura ipsa habitat in nobis, indifferens natura filij creditur esse, a patre, cū spiritus sanctus, qui est spiritus Christi, & Spiritus Dei, res naturæ demonstratur unius. Quæro nunc ergo quomodo non ex natura unum sunt. A patre procedit spiritus veritatis, a filio mittitur, & a filio accipit. Sed omnia quæ habet pater, filij sunt. Idcirco qui ab eo accipit, Dei spiritus est, & idem spiritus Christi est. Res naturæ filij est, sed & eadem res & naturæ patris est, & Dei excitantis Christum a mortuis spiritus est, et idem spiritus Christi est a mortuis excitati. In aliquo differt Christi, & Dei natura, ne eadem sit, si prestari potest: ut spiritus, qui Dei est, non sit etiam Christi. Est ergo in nobis spiritus Dei, & est in nobis spiritus Christi: & cum spūs Christi inest, inest spūs Dei. Ita cū qđ Dei est, & Christi ē, & qđ Christi est, Dei est, nō pōt quid aliud diuersum Christus esse, quàm Deus est. Deus igitur Christus est unus cum Deo spiritus, secundum illud, Ego & pater unum sumus. In quo docet veritas unitatem esse naturæ, non solitudinem unionis. Ecce si hæc uerba diligenter attendas, inuenis spiritum sanctum rem naturæ dici patris, & filij, & eundem dici esse naturam Dei, ubi dicitur, per naturam Dei natura ipsa habitat in nobis, si per spiritum sanctum Christus est in nobis. Itaq; in Trinitate non ita distinguendum est inter naturam, & rem naturæ, sicut in rebus creatis; quia (ut ait Hilarius) cōparatio terrenorum ad Deum nulla est, & si qua comparationum exempla interdum afferuntur, nemo ea existimet absolutè in se rationis perfectionem continere. Non enim humano sensu de Deo loquendum est.

Quomodo non idem est natura, & res naturæ.

Ad naturam ergo rerum creatarum respiciens inquit.

Non

Non idem est natura quod res naturæ, subiiciens exempla de ipsis creaturis. Inde ostendens erroris esse sub mensura creaturarum metiri creatorem, addit. Et secundum hoc non idem est Deus, & quod Dei est: ac si diceret. Si ad instar creaturarum de creatore sentis, cogaris fateri: quia non idem est Deus, & quod Dei est, quod dicere impium est, cum spiritus Dei Deus sit, & Dei filius sit Deus.

Quod non aliud est Deus, & quæ sua sunt,

Non ergo secundum corporales modos (ut in eadem subdit serie) accipienda sunt hæc quæ de Deo dicuntur: ubi euacuans opinionem eorum qui ita putant aliud Deum esse, & aliud quod Dei est, aliudque naturam Dei, & rem naturæ, ut est in creaturis: aperte docet non aliud esse Deum, & aliud quod Dei est, aliudque naturam Dei, & quæ sua sunt, ita ut insint illi, sic dicēs, Homo, aut aliquid ei simile, cum alicubi erit, alibi non erit; quia id quod est, illic continetur, ubi fuerit infirma ad id natura eius, ut non ubique sit qui insistens alicubi sit: Deus autem immense virtutis, uiuens potestas, quæ nusquam non absit, nec desit usquam; quæ se omnem per sua edocet, & sua non aliud quàm se esse significat, ut ubi sua insint, ipse esse per sua intelligatur. Non autem corporali modo cum alicubi sit, non etiam ubique esse credatur, cum per sua in omnibus esse non desinat. Non autem aliud sunt quàm quod ipse est, quæ sua sunt. Et hæc propter naturæ intelligentiam dicta sunt. His uerbis aperte significatur (si tamen intelligis heretice) quia diuina natura non aliud est ab his, quæ sua sunt, ita ut insint: & per illa in omnibus suis est, quæ non insunt. Sua enim sunt etiam quæ non insunt, id est, omnes creature: & sua sunt, quæ insunt, ut tres personæ, quæ sunt eiusdem naturæ, & eadem natura: sicut supra Augustini testimonio firmauimus dicentis, tres personas esse eiusdem essentiæ, vel eandem essentiam; sed non ex eadem essentia; ne aliud intelligatur essentia, aliud persona. Non tamē diffitemur aliquā distinctionē habendam fore secundum intelligentiæ rationem, cum dicitur hypostasis, & cū dicitur essentia: quia ibi significatur quod est commune

Hilar. li. 8. de Tri. in loco sit perius signa- to, & li. 4. in principi.

Dist. 5 et d. 25 Qđ ali quæ est in rōne intelli- gentiæ distin- ctio cū dicitur hypo- stasis, et cū dicitur es- sentiæ.

nonne

Tom. 8
 mune tribus, hic uero non. Est tamen hypostasis essentia, & econuerso. Fateamur ergo unum atque idem esse tres personas secundum essentiam, differentes autem proprietatibus. Vnde Aug. super locum prætaxatum psalmi ait, Quæris quid sit pater? Respondetur, Deus. Quæris quid sit filius? Respondetur, Deus. Quæris quid sit pater & filius? Respondetur, Deus. De singulis interrogatus, Deum responde, De utroque interrogatus, non Deos; sed Deum responde. Non sic in hominibus. Tanta enim est ibi substantiæ unitas, ut equalitatem admittat, pluralitatem non admittat. Si ergo tibi dictum fuerit, cum dicis filium Dei esse quod pater est, profectò filius pater est. Responde, Secundum substantiam tibi dixi hoc esse filium quod pater est, non secundum id quod ad aliud dicitur. Ad se enim dicitur Deus, ad patrem dicitur filius. Rursumq; pater ad se dicitur Deus, ad filiū pater dicitur. Quod dicitur ad filium, pater non est filius: quod dicitur filius ad patrem, nō est pater: quod dicitur pater ad se, & filius ad se, hoc est pater & filius, id est, Deus. Vtrum ita possit dici, unus Deus trium personarum, uel tres personæ unius Dei: ut dicitur una essentia trium personarum, & tres personæ unius essentiæ.

Hic considerandum est: cum Deus sit diuina essentia, & ita dicatur vnus Deus esse tres personæ, sicut vna essentia dicitur tres personæ, utrum ita ualeat sane dici, unus Deus trium personarum & tres personæ unius Dei: sicut dicitur una essentia trium personarum: & tres personæ unius essentiæ. In his locutionibus scripturæ usus nobis æmulandus uidetur, ubi frequenter reperitur ita dictum. Vna est essentia trium personarum, & tres sunt personæ unius essentiæ: nusquam autem occurrit legisse, unum Deum trium personarum, uel tres personæ unius Dei. Quod ideo puto sanctos doctores uitasse, ne ita forte acciperetur in diuinis personis, ut accipitur, cum de creaturis simile quid dicitur. Dicitur enim Deus Abraham, Isaac, & Iacob, & Deus omnis creaturæ. Quod utique dicitur propter principium creationis, uel gloriæ priuilegium, & creaturæ subiectionē, uel serui-

lutem.

tutem. Cum ergo in trinitate nihil sit creatum, uel seruiēs, uel subiectum, non admisit fides in trinitate talem locutionis modum. Ita etiam econuerso, non dicitur de Dei essentia, quod ipsa sit essentia Abraham, Isaac, & Iacob, uel alicuius creaturæ: ne creatoris & creaturæ naturam confundere uideamur.

Illatio ex superioribus de potentia, sapientia, & bonitate in diuinis.

Dis. 22
 Ex prædictis constat, quod sicut essentia, ita potentia, sapientia, bonitas de Deo dicuntur secundum substantiam. 22. &
 Quæ autem secundum substantiam de Deo dicuntur, tribus personis pariter conueniunt. Vna est ergo potentia, sapientia, bonitas patris & filij & spiritus sancti, & hi tres eadem potentia, eadem sapientia, eadem bonitas. Vnde aperitur in trinitate summa esse perfectio. Si enim ibi deesset potentia, uel sapientia, uel bonitas, non esset summum bonum. Sed quia est ibi perfecta potentia, infinita sapientia, incomprehensibilis bonitas, recte dicitur & creditur summum bonum. Cumque unum & idem penitus sit in Deo potentia, sapientia, bonitas: in sacra tamen scriptura frequenter solent hæc nomina distincte ad personas referri, ut patri potentia, filio sapientia, spiritui sancto bonitas attribuitur, quod quare fiat, non est otiosum inquirere.

Quare patri potentia, filio sapientia attribuitur.

Id ergo sacri eloquij prudentia facere curauit, ne Dei immensitatem similitudine creaturæ metiremur. Dixerat. n. scriptura sacra: quia Deus pater est, & quod Deus filius est: & audiuit hoc homo qui omnem patrē uiderat, Deum patrem non uiderat: cogitare cepit ita esse in creatore, ut uiderat esse in creaturis, a quibus hæc nomina translata sunt ad creatorem: in quibus pater est prior filio, filius est posterior patre, & ex antiquitate in patre defectus. ex posteritate in filio imperfectio sensus solet notari. Ideo occurrit scriptura, dicens patrem potentem, ne uideatur prior filio, & ideo minus potens: & filium sapientem, ne uideatur posterior patre, & ideo minus sapiens.

Quare

Quare spiritui sancto bonitas attribuitur.

Dicitur est etiam spiritus Sanctus Deus, & dicitur est habere spiritum Deus: & uidebatur hoc quasi nomen inflationis, & tumoris. Unde humana conscientia ad Deum pro rigore & crudelitate accedere metuit. Ideoque scriptura temperauit sermonem suum, spiritum bonum nominans, ne crudelis putaretur, qui mitis erat: non quod pater solus sit potens uel magis potens, & filius solus sapiens uel magis sapiens, & Spiritus Sanctus solus bonus uel magis bonus. Vna est ergo potentia, sapientia, bonitas trium, sicut una essentia. Ideoque sicut dicitur filius hominis, id est, consubstantialis patri, ita & omnipotens.

De hoc nomine Homouision.

Ca. 14. Hic non est pratermittendum, quod Augustinus in Libro 3. contra Maximinum dicit de hoc nomine homouision, quod Latini tractatores frequenter utuntur. Pater (inquit) & filius unius sunt eiusdemque substantiae. Hoc est illud homouision, quod in concilio Nicæno aduersus haereticos Arrianos a catholicis patribus ueritatis auctoritate firmatum est. Quod postea in concilio Ariminensi, propter nouitatem uerbi minus quam oportuit intellectam (quam tamen fides antiqua pepererat) multis paucorum fraude deceptis, haeretica impietas sub haeretico imperatore Constantino labefacta re tentauit. Sed post non longum tempus libertate fidei catholicae praeualente, postquam uis uerbi sicut debuit intellecta est, homouision illud catholicae fidei sanitate longe lateque distensum est & diffusum. Quid enim est homouision, nisi unius eiusdemque substantiae? Quid est (inquam) homouision, nisi ego & pater unum sumus? Non ergo inter profanas uocum nouitates hoc uitandum est.

De nominibus, quae translative & per similitudinem de Deo dicuntur.

Præterea sciendum est, quod in assignatione distinctionis nominum, inter alia quae supra diligenter executi sumus, quadam diximus translative & per similitudinem de Deo dici, ut speculum, splendor, character, figura & huiusmodi: de quibus pio lectori breuiter trado quod sentio,

ut scilicet ratione similitudinis considerata ex causis dicendi, dictorum intelligentiam assumat: sed catholicam.

Epilogus cum excusatione.

De sacramento unitatis atque Trinitatis summa & ineffabilis multa iam diximus. Nihil tamen eius ineffabilitate dignum tradidisse profiteamur: sed potius ex nobis mirificatam eius scientiam, nec potuisse nos ad illam peruenire.

SVPRA egit Magister de comparatione proprietatum ad personas & essentiam: hic secundo agit de comparatione personarum ad essentiam. Et hoc facit in hac distinctione, quae in tres partes diuiditur. In prima agit de comparatione secundum praedicationem: In secunda secundum appropriationem, ibi. Ex praedictis constat, quod sicut essentia &c. In tertia annectit capitulum de translatione, ut sic tractatum istum perducatur ad consummationem; & hoc ibi, Præterea sciendum est quod in assignatione, &c. Prima pars habet quatuor partes. In prima ponit errorem quorundam dicentium personas non esse naturam, & hoc cum summa confirmatione, scilicet auctoritates Hilarii. In secunda ipsius auctoritatis sanum intellectum, ex uerbis Hilarii sequentibus elicit, per quod error illo rum elidit, ibi. Hoc quidam dicunt non intelligentes &c. In tertia quandam questionem incidentem dissoluit, quare non dicuntur tres personae unius Dei, sicut dicuntur tres personae unius essentiae, ibi. Hic considerandum est, cum Deus sit diuina essentia &c. Similiter secunda pars, in qua Magister agit de appropriatione; habet tres partes. In prima dicit & ostendit quod communia appropriantur. In se-

cunda rationem reddit appropriationis, ibi. Id ergo sacri eloquii &c. In tertia: quia hoc nomen, Homouision, dicit comparationem essentiae, siue naturae ad personas; usum eius determinat esse catholicum, & ueritati fidei esse consonum, ibi. Hic non est pratermittendum, quod Aug. &c. Item, tertia pars, in qua agit Magister de nominum translatione, posset diuidi contra totum tractatum praecedentem de diuinis nominibus. Sed quia Magister parum, aut nihil determinat de his nominibus, ideo potius incidit eum cum epilogatione est posita. Unde haec particula duas habet partes. In prima quandam generalē de nominibus translative tradit instructionem. In secunda uero ponit praedictorum epilogationem, in qua tractatum de sacramento Trinitatis, & unitatis finit: ostendens se in hoc Tractatu potius defecisse, quam suffecisse propter materiae altitudinem, & hoc facit ibi. De sacramento unitatis atque trinitatis &c.]

Huius dicti occasione praefati haeretici &c. Videtur quod Magister male reputet haereticos illos, qui dicebant naturam non dici de personis. Quia uerum Damascenus dicere idem quod illi dicebant, cum dicit, De hypostasi non est deitate dicere: ergo cum deitas dicatur naturam, patet &c. Resp. Dicendum

quoddam uerbum Damasceni simpliciter intellectum, generat finitum intellectum, & qui sic intelligeret sicut sonat, hæreticus esset; sed ipse Damascenus intelligit cum præcisione, scilicet quod deitas non dicitur de unica hypostasi tantum, imo de omnibus.

Dub. 2. *In spiritu Dei aliquando significari patrem, &c.* Videtur male dicere: quia Hieron. dicit ibi in Glo. quod de illo spiritu intelligitur, de quo dicitur, Esa. 11. Requiescet super eum: & constat quod ibi accipitur pro persona spiritus sancti. Item hoc uidetur alia auctoritate: quia alius Euangelista Luc. 11. dicit. Si idigito dei eiicio demonia Glo. exponit digito pro spiritu sancto, qui est tertia in Trinitate persona. Resp. quod istæ rationes non concludunt contrarietates: quia una scriptura pluribus modis potest exponi. Nam in illa auctoritate, in qua dicitur Esa. 61. Spiritus domini super me &c. agitur de missione filii, & quoniam filius potest intelligi missus secundum diuinam naturam, & sic intelligitur (proprie loquendo) missus a patre solum, ideo spiritus domini, stat ibi pro patre. Si autem intelligatur de missione secundum humanam naturam, sic intelligitur de s. s. prout est tertia in Trinitate persona. Si autem intelligendum de auctoritate sequenti quod potest intelligi utroque modo: sed tamen spiritus accipitur aliter & aliter.

Dub. 3. *In aliquo differt Christi, & Dei natura, &c.* Videtur sic male dicere: quia argumentum hoc non ualet. Filius est filius patris, & non spiritus sancti: ergo differt natura patris & spiritus sancti:

ergo cum spiritus dicat personam, argumentum illud non ualet quod fecit Hila. Respon. potest dici quod Hila. loquitur de spiritu secundum quod nominat naturam, sic autem non habet instantiam suum uerbum. Nihilominus tamen si intelligatur de spiritu prout dicitur personaliter, adhuc ueritatem habet: nam cum uerbum non possit esse sine spiritu, tunc haberet pater & suum uerbum duos spiritus, & ita non essent unius naturæ. Præterea si spiritus patris non esset filii, non oriretur a Christo: & si non procederet ab eo, non distingueret originaliter: ergo essentialiter: sed spiritus dei & deus sunt unum essentialiter: ergo oporteret quod spiritus & deus essentialiter differrent, siue distinguerentur.

Non idem est natura, quod res natura, &c. Contra uidetur illa solutio non esse conueniens: quia Hila. loquitur de spiritu dei prout significat naturam, & rem naturam: quod si nulla est differentia, nullam deberet uim facere ut uerbum quod si facit uim in spiritu, prout significat naturam & rem naturam: ergo uerbum distinctio inter huiusmodi facienda. Resp. Dicendum, quod cum dicitur ab Hila. aliud est natura, aliud res naturæ: aut intelligitur de alietate a parte rei, sic illi hæretici intelligebant: & sic habet ueritatem solum in creaturis. Alio modo potest dicere alietatem, siue diuinam secundum rationem, & sic habet ueritatem in diuinis, & sic intelligit Hila. & dicit Augu. quod aliud est esse patrem, aliud esse deum: non ualet (inquam) aliud secundum rem: sed aliud secundum rationem significandi, & intelligendi, & se habendi.

Primum

Primum ita ualeat sane, &c. Innuit hic Magister quod non debet dici tres personæ unius dei, quia nihil est in trinitate creatum, uel seruies, uel subiectum. Videtur hoc male dicere: quia genitius de sui ratione non importat subiectionem nec dominium: ergo non uidetur sufficiens ratio. Si dicas quod hoc uenit a parte termini: nihil est: quia terminus de se non importat respectum dominii. Item quaeritur, quare hoc nomen essentia non importat superexcellenciam in genitio, sicut hoc nomen, deus. Item, quare non dicitur tres personæ essentia, sicut unius essentia. Resp. Dicendum, quod ad hoc quod genitius uere construatur & proprie, necesse est aliquam habitudinem importari, uel secundum rem, uel secundum modum intelligendi: genitius autem importat habitudinem principiatam ad principium, uel econuerso, ut possidentis ad possessum, uel formæ ad formatum, uel specificantis ad specificatum: habitudinem autem formæ non importat nisi cum termino abstracto, quod significet per modum formæ: & quoniam forma se habet per modum experimentis & declarationis: ideo talis constructio non attenditur nisi cum genitio nominis abstracti alio determinato. Vnde conuenienter dicitur, mulier egregia formæ: sed nihil est dictum mulier formæ: ideo bene dicitur tres personæ unius essentia: deus autem non est nomen abstractum, ideo non construitur cum genitio in habitu subiecti, ut forma dei: uel in habitu specificantis, ut persona dei, si-

cut creatura salis: uel in habitu principii, ut creatura dei: & quoniam quando dicitur, tres personæ unius dei, nulla habitudo importatur proprie, nisi habitudo principii siue possessoris, hinc est quod cum in illo sensu sit falsa locutio, non est recipienda. Alia ratio est ista: quia locutio, quæ est in uerbo declarationis essentia, conuertitur ut cum dicitur, mulier egregia formæ, potest dici, egregia forma mulieris: ergo si diceret tres personæ unius dei, diceretur unus deus trium personarum: & iste intellectus non est sanus, ut uidetur, sic. non posset intelligi, sicut si dicitur unus deus trium hominum.

Sed quia ibi est perfecta potentia &c. Innuit Magister quod in istis tribus consistit summum bonum, scilicet potentia, sapientia, bonitate. Contra uidetur hoc male dicere: quia summum bonum specificat bonum: ergo si bonitas distinguitur contra potentiam & sapientiam, pari ratione summum bonum. Item, non uidetur in his tribus esse: quia summum bonum est aggregatum omnium bonorum & collectiuum, ergo non tantum horum trium. Resp. Dicendum quod bonum uno modo distinguitur contra sapientiam & potentiam: alio modo non. Si enim accipitur pro bonitate moris, sic consistit in uoluntate, & distinguitur contra alia duo. Si autem bonum accipitur communiter, sic complectitur omnia: est. n. bonum naturæ, & hoc ad potentiam: & bonum gratia: & hoc aut perficit intellectum, & ita est scientia: aut affectum, & in bonitas: &

Tt 2 hæc

hec tria complectitur bonum in tua uniuersalitate, & summum in sua integritate: quoniam ergo omne bonum ad hoc reducibile est, ideo summum bonum in his tribus consistit.

Ideo occurrit scriptura, &c.

Dub. 7. Innuit Magister q̄ scriptura appropriat patri potentiam, ne uideatur minus potens. Contra, uideatur hoc plus debere dici de filio q̄ minus potens est, & cū fuerit passus & mortuus: ergo magis deberet ei potentia appropriari, Respon. Dicendum, quod quia propter passionem uisus est fecisse stultitiam, & habuisse im potentiam, propter quod Iudeis prædicatio crucis erat in scandalum, & Græcis in stultitiam, ideo ipse Apostolus egregius doctor non tantum sapientiam appropriat Christo, imo etiam uirtutem: ut sic exciudat a diuinitate infirmitatem: & maluit ei appropriare uirtutem quam potentiam, quia uirtus dicit potentiam ultimam, & summum de potentia, si cut uult Philosophus, quod uirtus est ultimum de potētia: ideo maluit ei appropriare uirtutem. Nec est inconueniens ex diuersis considerationibus idem modo appropriare uni, modo alii, cum æqualiter conueniat tribus: unde patri attribuimus potētia, ne uideatur impotens propter antiquitatem: filio uirtutem, ne uideatur impotens siue debilitatus propter assumptam humanitatem: nihilominus tamen faci-

enda est uis inter poten-

tiam, & uirtutem, si-

cut dictum est

22. Dist.

An in diuinis res natura supra naturam addat?

D intelligentiā præsentis Distinctionis quatuor queruntur. Primo queritur, utrum in diuinis sit ponere additionē. Secūdo, utrum in diuinis sit ponere prædicationē. Tertio, utrum sit ponere appropriationem. Quarto, utrum sit ponere translationem.

VTRVM sit ponere in diuinis additionem. Vtrum. s. res nature addat supra naturam. Et quod sic, uidetur hoc modo, Hil. de Trinit. Aliud est natura, aliud res nature: sed intellectus nature clauditur in re nature. ergo si est aliud, necesse est quod i ratione alicuius additi. **ITEM.** Boet. de duabus naturis & una persona Christi. Natura & persona distinguenda sunt, & propriis nominibus separanda; sed quorum definitiones sunt diuersæ, ipsa sunt diuersa: ergo cum natura cadat in definitione personæ, necesse est q̄ diuersitas ueniat a rōne additi: ergo &c. **SI DICAS** quod definitiones nature, & personæ nō sunt diuersæ, sed s̄m rōnem intelligēdi: tūc concludit q̄ intellectus ille cassus est & uacuus, cum in re sibi nihil r̄ndeat. **ITEM.** Hoc uī rōne: quia quantum aliqd in pluribus inuenit, tanto simplicius est: sed essentia uel natura est i pluribus, persona uero in uno solo: ergo natura simplicior: sed non est aliquod minus simplex quā aliud, nisi p̄ aliquā additionē: ergo &c. **ITEM.** Quanto ali-

to aliquid est maioris abstractionis, tanto simplicius est: sed natura est maioris abstractionis q̄ persona, qm̄ abstractis proprietatibus est intelligere naturam, sed non personam: ergo persona addit supra naturam: ergo &c. **ITEM.** Hoc est principium per se notum, de nullo eodem, & secundum idem uera est affirmatio, & negatio: sed aliquid uere affirmatur de persona, ut distinguui, quod negatur de natura: ergo non s̄m idem: ergo in persona aliquid est, q̄ non est in natura, uel econuerso: & si hoc: ergo unum addit supra alterū. **ITEM.** Hoc est principium per se notū, quęcunque sunt eadem uni, & eidem s̄m omnimodam indifferenciam, etiam inter se sunt eadem: cum ergo natura sit eadē & una, si personæ omnino idē sunt cum natura, & nihil addūt: ergo personæ adinuicem sunt eadē, & sic reddit error Sabellii, quod una persona secundum rem sit alia: ergo &c.

Cap. 6. **C**ONTRA. Aug. 7. de Trinit. Non est aliud deo esse, & aliud personam esse: ergo persona nihil addit supra esse, ergo nec supra naturam. **ITEM.** In summe simplici nulla potest esse additio: sed diuina persona siue res nature est summe simplex: ergo &c. **ITEM.** Quęcunque duo sic se habent, quod quicquid est in uno, est alterum per essentia, unum nihil addit super reliquū: sed quicquid est in persona, est deitas: ergo &c. Maior manifesta est, minor patet sic. In persona nō est nisi substantia, & pprietas, & substantia illa est deitas: quia est deus non alio quā seipso: quia

tunc esset p̄ participationē: ergo seipso ē deus, & deitate est deus: & substantia, quę est de intellectu personæ, est ipsa natura p̄ essentia: & similiter pprietas est essentia: ut supra pbatum est, restat ergo primo, qd̄ nihil addit. **ITEM.** Si addit, aut addit aliud, aut idem. Addere idē sibi, nō est intelligibile. Si aliud, aut ergo aliud substantialiter, aut accidentaliter. Nō accidentaliter: quia nō est accidens in diuinis. Nec substantialiter: quia tūc essent diuersę ibi substantię. Ergo natura s̄m essentiam differret a persona, & hoc est manifeste falsum. **ITEM** si addit aliquid, aut illud est materiale, aut formale. Nō materiale: quia deus est purus actus. Nō formale: quia formale nō est nisi respectu materialis. Ergo cum in deo nō sit aliquid materiale, non poterit addi aliquid formale: ergo nullo mō. **ITEM.** Si aliqd̄ addit supra diuinā naturā, aut est melius diuina natura, aut æquale, aut minus. Nō melius, constat. Etiam non minus: quia tunc esset creatura. Non æquale: quia nihil potest æquari diuinę nature: ergo omnino nihil.

R E S O L V T I O.

Nihil secundum rem: sed solum secundum modum intelligendi.

R E S P. Dicēdū, qd̄ cū queritur utrū p̄sona, siue res nature addat aliqd̄ supra naturā: r̄ndendū est, qd̄ est loqui de additione dupliciter: aut quantum ad rē, aut quantum ad intellectū. Si quantum ad intellectū, cū intellectus huius nois [p̄sona siue hypostasis siue rei nature] includat intellectū nature, adhuc tñ dat intelligere aliquid q̄ necessario est compositio cir-

Dis. 33
q. 2.

ca intellectū, & additio. Et hoc patet, persona enim dicitur suppositum rationalis naturæ distinctū proprietate. Ecce intellectus personæ ex pluribus intellectibus componitur, & cadit ibi intellectus naturæ: ergo constans est, quod quantum ad intellectum addit persona supra naturam. Iste autem intellectus falsus non est: quia nec naturam per illam additionem distinguit, nec componit personam. Non distinguit naturā, quoniam & si addat supra intellectū naturæ proprietatem, non tamen addit in recto, ut intelligas personam esse naturam, proprietate distinctā, sed in obliquo est intelligendum personam esse suppositum rationalis naturæ distinctum, siue quod est hypostasis distincta: & ideo non ponit distinctionem circa naturam, nec intelligit eam distingui. Rursus, personam non componit, nec aliquid ei quod non sit in ipsa, imponit: & hoc patet: quia intellectus sanus & fidelis intelligit, & credit personam esse simplicissimam, intelligit eam nihilominus esse perfectissimam. Unde sicut circa essentiam propter hoc quod perfectissima est, intelligit omnes condiciones nobilitatis & uere, quia ibi sunt: & tamen illas condiciones quantum intelligat ut multas, scilicet potentiam, sapientiam, bonitatem; cum credat & sciat omnia hæc in Deo unū esse, intellectus nec est falsus, nec uanus: quia non ponit in Deo quod non sit, nec componit Deum. Per hunc modum se habet circa intellectum personæ. Unde ipsam dicit simplicem: quia quamuis in ipsa dicat naturam & suppositum, quod est uere suppo-

situm; & proprietatem quæ uere est proprietas: tamen dicit hæc omnia esse unum, & unum esse alterum: re ergo existente simplicissima uere est additio, & compositio circa intellectum sine uanitate & falsitate. Si autem loquamur a parte rei, sic dicendum, quod cum additio ex parte rei ponat compositionem, & diuina persona simplicissima sit, quod impossibile est omnino, quod ibi sit aliqua additio: & ita secundum rem nihil addit res naturæ supra naturam. Sed tamen uidetur illud non intelligibile, quod persona sit distincta secundum rem, & essentia non: & cum hoc nulla est additio, & nulla differentia secundum rem inter personam, & naturam.

ET AD hoc qualitercunque intelligendum, cum hoc sit supra uires humani intellectus, notandum sicut uult Richar. quod est distinctio per qualitatem, & distinctio per originem. Distinctio per qualitatem, est in creaturis, nec potest esse sine aditione: quia hæc distinctio habet ortum ex aditione materiæ ad formam. Distinctio autem per qualitatem dicitur, qua unus distinguitur ab alio per proprietates absolutas, ut patet cum unus est albus, & alter niger. Distinctio per originem, est cum unus producit, & alter producit. Et quemadmodum distinctio per qualitatem uera distinctio est, & secundum rem: ita distinctio per ueram originem uera est distinctio. Sicut enim unus non potest simul esse albus & niger, ita non potest unus, & idem producere seipsum. Quoniam ergo in diuinis intelligitur esse uera origo, ideo intelligitur ibi esse

uera

uera distinctio. Rursus, cum intelligo patrem producere, intelligo ipsum seipso producere, sicut cum intelligo diuinam substantiam agere, intelligo ipsam seipso agere, pari ratione & filium seipso produci: ergo productio nihil addit: similiter non ponit aliquam compositionem circa filium: ergo cum ibi est uera origo, ibi sit uera distinctio: & origo intelligitur ibi esse in aditione, & distinctio sine aditione intelligitur ibi esse. Quamuis autem persona siue res naturæ se habeat ad naturam per aditionem, tamen nihilominus differt secundum rationem: alioquin non esset intelligibile, quod plurificaretur persona, natura existente unica, Differentia autem secundum rationem est, quia essentia non oritur ab essentia, nec se habet ad aliam essentiam: sed persona bene oritur a persona, & se habet ad illam. Si tu quæras rationem huius. Respondeo. quia unitas & nobilitas diuini esse non admittit circa essentiam plurificationem, sicut circa personam, & huius ratio tacta est supra Dist. 9. Quoniam ergo modus se habet ad alium, & oriendi ab alio, non ponit compositionem in persona secundum rem, sed distinctionem realem ab alia persona: ideo modus ille comparatus ad essentiam, uel personam cuius est, modus tamen est: comparatus uero ad illum ad quem est, cum faciat distinctionem secundum rem, uere res est: & ita uno modo facit differre re: alio modo ratione. Hinc est, quod quamuis una persona non sit alia, tamen res naturæ est natura. Patet ergo quod ista sunt compossibilia, quod persona simplex

fit, & nihil addat supra naturam, nec differant nisi ratione, & tamen hæc est compossibilis. scilicet natura, illa incomunicabilis. scilicet persona: hæc distincta: illa indistincta. Concedenda, ergo sunt rationes probantes quod persona, siue res naturæ nihil omnino addat secundum rem supra naturam.

AD ILLUD quod obiicitur, quod aliud est res naturæ, aliud natura, & similiter quod aliam habet rationem persona, & natura. Potest dici, quod Boet. & Hila. loquuntur in creaturis. Si autem intelligamus in Deo, tunc dicemus, quod est diuersitas rationis, quæ fundatur non super absolute, sed super respectuum, quod nullam inducit compositionem. Nam essentia non refertur, persona autem refertur & oritur, nec tamen est composita: quia ipsa est suus respectus. AD ILLUD, quod obiicitur, quod simplicius est quod in pluribus reperitur. Dicendum, quod reperiri in pluribus, hoc est dupliciter. Aut ita quod unum illorum alicubi potest esse, ubi non est alterum, ut homo est in pluribus hominibus, & sic habet compositio ueritatem. Aut ita in pluribus, quod unum non est sine alio, & sic est in personis: nam una non est sine alia, & sic non habet ueritatem. Nam sicut natura est semper, & ubique; ita & persona: & sic patet quod nihil addit, nisi a quo arctetur. AD ILLUD, quod obiicitur quod maioris est abstractionis &c. Dicendum, quod illud habet ueritatem, ubi illud a quo abstrahitur, aliquam facit compositionem cum eo quod abstrahitur, sic autem non est in Deo.

AD ILLUD, quod obiicitur
Tr 4 quod

affirmatio & negatio non est simul uera de eodem. Dicendum quod quantulacunque differentia rationis sufficit ad affirmationem, & negationem. Vnde intelligenda est propositio de eodem re, & ratione: & persona aliquo modo differt natura, licet non per additionem realem. AD ILLUD, quod obiicitur, quod quaecunque sunt eadem uni & eidem, inter se sunt eadem &c. Dicendum, quod illud fallit, ubi est conuenientia plurium tanquam in communi, ut differentiarum in genere. Fallit et ubi aliqua plura distinguuntur per suas origines, ut radii diuersarum stellarum in uno puncto aeris uniuntur, & tamen ad inuicem distinguuntur. Quoniam ergo diuinæ personæ in natura conueniunt tanquam in uno communi, & personæ distinguuntur ad inuicem per originem, ideo patens est quod non ualet. Potest tamen dici uera regula ubique, si sane intelligatur. Propter quod notandum, quod quædam sunt absoluta, quædam respectiua. Diuersitas autem in respectu uenit non a parte subiecti, uerum etiam rei ad quam referuntur: in his non est regula uera, nisi intelligatur ad idem. Quoniam ergo personæ per suas proprietates referuntur, quauis unum sint in natura, quia tamen non sunt ad unum, ideo non sequitur quod sint idem; & sic patet illud.

QVAESTIO II.

An in diuinis persona predicetur de natura, & natura de persona.

VERVM in diuinis sit ponere prædicationem, scilicet ut res naturæ, siue persona predicetur de natura, uel econuerso. Et quod

non, uidetur. Boet. in Lib. de Trinitate. deus est forma sine subiecto: sed ubi non est subiectum, non est prædicatum, ergo &c. ITEM. Dionys. dicit, quod negationes de deo sunt ueræ, affirmationes uero incompactæ: sed ubi est uere aliquid de aliquo prædicare, est & uere affirmare: sed in deo non contingit uere affirmare: ergo &c. ITEM. Hoc ipsum uidetur ratione: quia ubique est prædicatio, ibi est complexio: ergo & compositio: sed in deo nulla est complexio: ergo & nulla compositio: ergo & nulla prædicatio. ITEM. In omni prædicatione subiectum se habet ad modum materiæ, sed in diuinis nec est reperire materiã, nec modum materiæ: ergo nec prædicationem. ITEM. Si est ibi prædicatio: aut prædicat idem de eodem, aut aliud de alio. Si idem de eodem: nullus ex hoc capitur intellectus alius, quam si non esset prædicatio, ut patet cum dicitur, homo est homo. Si aliud de alio: ergo in diuinis est aliud, & aliud: ergo compositio. ITEM. Si est ibi prædicatio, aut prædicatur res naturæ de natura, aut econuerso. Res naturæ non potest prædicari de natura: quia res naturæ se habet per modum suppositi: ergo eius est subiici, non prædicari: ergo si prædicatur: tunc ergo natura de re naturæ.

SED CONTRA. Natura est forma: sed omnis forma dicitur relatiue ad informatum: nullum autem relatiuum dicitur de suo correlatiuo: ergo natura non prædicatur de re naturæ: ergo non est prædicatio. ITEM. Quæ habent oppositas proprietates, unum non prædicatur de altero: sed essentia uel naturæ proprietates est compossibilitas, personæ uero incompossibilitas: ergo unum

de

Cap. 2. de cæl. Hierar. paruan te med.

Lib. 3. de orbi. fide c. 6. i prin.

de altero prædicatur, nec una persona de altera: constat ergo ibi nullam esse prædicationem. ITEM. Damasc. Substantia de hypostasibus prædicatur. ITEM. Ratione uidetur: quia fides habet obiectum uerum: & habet obiectum deum: ergo uerum est ponere in diuinis: sed falsitas & ueritas circa compositionem sunt: ueritas (inquam) circa quod est credulitas uel opinio: ergo in diuinis est ponere compositionem: ergo & prædicationem. ITEM. Vbi que est uere compositio & proprium, ibi est uere ponere prædicationem: sed in diuinis est uere reperire compositioem & proprium, quia natura uere est compositio, & persona proprium siue incompossibile: ergo &c. ITEM. Hoc uerbum, est, est nota identitatis: sed omnis prædicatio est mediante hoc uerbo est: ergo omnis prædicatio signum est identitatis: sed ubi uere est signatum, uere est & signum: sed in deo propriissime & uerissime est identitas: sicut probatum est: quia res naturæ non addit supra naturam: ergo propriissime prædicatio. Et hoc est, quod dicit Boet. quod nulla est uerior prædicatio illa, in qua idem de se prædicatur: si ergo hoc est in diuinis: ergo omnes prædicationes in diuinis sunt uerissime.

Ex lib. Periher. Huius prædicationis meminit Arist. 1. Topi. cap. de quatuor prædicationibus in fi.

RESOLUTIO.

RES P. Dicendum, quod est prædicatio per identitatem, & est prædicatio per inhaerentiam, & utranque est in deo reperire. Per inhaerentiam, ut cum dicitur, pater generat, uel deus creat. Per identitatem, ut cum dicitur, pater est generatio, uel deus est creatio. Prædicationem autem per identitatem, est reperire in

Deo propriissime, propter ipsius rei qualitatem, quam ibi est summa identitas: unde omnes locutiones importantes unitatem, ibi sunt uerissime. Prædicationem autem per inhaerentiam est ibi reperire, propter intellectus nostri defectibilitatem. Quoniam licet actus in diuinis sit dei substantia & ipsa proprietas, et quia intellectus noster intelligit per res inferiores, & enunciat per uocabulum rerum inferiorum, tenet modum enunciandi, quem habet circa inferiora: & ideo prædicat per modum inhaerentia, quauis omnia quæ in deo sunt, realiter habeant modum substantia. Intellectus tamen iste non est falsus: quoniam quemadmodum intellectus abstrahens lineam a materia non est falsus: quia modum illis non ponit circa rem, sed circa suum intelligere: similiter intellectus noster in diuinis compositionem non ponit circa rem, sed circa suum intelligere, & suum exprimere. Quauis enim in deo sit summa simplicitas, tamen exprimi non potest nisi per compositionem: & ideo bene dicit August. quod uerius est deus, quam cogitatur: & uerius cogitatur, quam dicitur. Nam & si intellectus aliquo modo per intelligentiam ascendat ad conuictum simplicitatis, non tamen potest hoc exprimere uoce simplici, sed composita.

AD ILLUD ergo, quod obiicitur, quod in deo non est subiectum. Dicendum quod uerum est quantum ad rem: est tamen quantum ad modum intelligendi, siue enunciandi. AD ILLUD, quod obiicitur quod affirmationes sunt incompa-

ntul-

7. de Trinit. cap. 4.

nullum nomen exprimit diuinā
essentiam, sicut est omnino. Vel
dic, q̄ in affirmatione notatur
identitas: & hæc uere est in deo
a parte rei, & est compositio: &
respectu huius est in compositio:
quia nulla est ibi realis compositio.
AD ILLVD, quod obiicitur
de compositio, uel complexio
ne. Dicendum q̄ illa complexio
in sermone significat compositio
nem in intellectu, sed unitatem
in re. AD ILLVD, quod obiicitur,
q̄ modus materiæ non cadit in
deo: Dicendum q̄ uerum est: quia
non cadit modus materiæ, ut ex
qua: modus autem, ut de quo, &
in quo, bene cadit. AD ILLVD,
quod obiicitur, aut idem prædi-
catur de eodem. Dicendum, q̄
aliquando idem est re, diuersum
tamen s̄m rōnem intelligēdi &
dicēdi, ut bonitas & substantia.
Aliquando idem s̄m substantiā,
diuersum s̄m modū se habendi,
ut persona est substantia, siue re-
latio est substantia, & deus gene-
rat: & ideo aliquis intellectus ca-
pitur ex complexione, qui non
capitur ex simplici uoce. AD IL-
LVD, q̄ queritur, utrum res na-
turæ prædicetur de natura. Dicē-
dum, q̄ prædicatione per identi-
tatem utrunque de altero præ-
dicatur: nec est prædicatio ratione
formæ, nec ratione materiæ: sed
per inhærentiam: quia cōe prædi-
cat de pprio, ut pater est deus.
Quod ergo obiicitur, q̄ natura
est forma. Respon. q̄ forma uno
mō dicitur relatiue ad informatū,
& sic non est accipere in deo.
Alio mō absolute, q̄ caret ma-
teria, & sic est in deo, & sic pa-
tet illud. Aliter pōt dici, q̄ dicitur
relatiue, est dupliciter, uel secun-

dum esse, uel s̄m dici. Secundū
dici, ut uidens ad uisum, & intel-
ligens ad intellectum, & sic unū
de altero prædicatur secundū esse,
ut pater ad filium; & sic non præ-
dicatur. Natura enim non dicitur
respectum ad personam s̄m esse,
sed secundum dici: & talis re-
spectus importatur cum dicitur,
q̄ natura est forma respectu rei
naturæ: hinc est q̄ dicitur ratione
illius respectus, tres personæ u-
nius essentiæ uel naturæ, & una
natura triū personarum, non ta-
men dicitur tres personæ unius
dei. Nam hoc nomen, deus, nō
importat respectū sc̄m dici ad
personam, sed solum ad creatu-
ram. Ideo dicitur deus Abrahā,
Isaac, & iacob. AD VLTIMVM,
dicendum q̄ communicabilitas
& incommunicabilitas nō sunt
oppositæ proprietates, sed sic dif-
ferunt, sicut habere proprietatē,
& non habere. Quia enim perso-
na habet proprietatem relatiuā,
ideo distinguitur, & est incōica-
bilis: sed quia essentia caret illa
proprietate, ideo cōis est, & cōi-
cabilis pluribus: & ideo non di-
stinguuntur adinuicem. Vel po-
test dici, q̄ cōicabilitas non est
proprietates distinguens, etiam in
creaturis. Vnde quamuis homo
sit commune, & Petrus propriū,
nō tamē impeditur, quin homo
dicatur de Petro: quanto magis
in deo illa propositio intelligit
de proprietatibus separantibus,
& distinguentibus, illa in quibus
sunt, ab inuicem?

QVÆSTIO III.

An in diuinis ponere sit appro-
priata?

VTVM in diuinis sit ponere
appropriationem. Et q̄ sic ui-
detur

detur; quia per communia est de-
uenire ad intellectum proprio-
rum: sicut patet quod per memo-
riam, intelligentiam, & uolunta-
tem uenitur in cognitionē Tri-
nitatis: similiter per unitatem, p-
ueritatem, & bonitatem, in qui-
bus cōsistit ratio uestigii: sed nō
deuenitur a cōibus ad ppria, ni-
si cōia aliquo modo approprien-
tur: cum ergo sit deuenire in di-
uinis p cōia ad cognitionē pro-
prie: est ibi appropriatio. AD
HOC est auctoritas sacre scrip-
turæ, quæ appropriat cōia personis:
ut potentiam patri, sapientiam
filio, & bonitatē spiritui sancto.

SED CONTRA. Sicut se hēt
propriū ad commune, ita cōe
ad ppriū: sed ppriū nō potest
cōicari nisi falso: ergo nec cōe ap-
propriari: sicut e go ppriū pa-
tris nunquā aliis sit cōe, sic nec
cōe propriū. ITEM. Appropria-
tio in diuinis, aut est s̄m rē, aut
s̄m intellectum. Si sc̄m rē, tunc
ubi est appropriatio sc̄m rem,
aliquid plus dicitur de illo cui ap-
propriatur: ergo in diuinis est prius,
& posterius quantum ad essen-
tialia, q̄ est inconueniens. Si se-
cundū intellectū, cū intellectus
illi appropriatur, cui magis iudi-
cat cōuenire: ergo cum magis iū-
dicet intellectus inesse sapientiā
patri tanquam antiquiori, illi
debet appropriari: sed appropria-
tur in contrarium: ergo appropria-
tio est contra intellectū: nō
ergo attendit sc̄m intellectum.
ITEM. Vbi ē appropriatio, prius
est secundum rōnē intelligendi,
quā appropriatum: ratio. n. ap-
propriationis per prius est in p-
prio: ergo cū appropriatum sit
cōe, secundum rationem intelli-

gēdi, prius erit propriū q̄ com-
mune: quod est inconueniens.

RESOLVTIO.

Vtique quantum ad ordinem, & ori-
ginem, quem connotant: sed non
quantum ad id, quod significat;
nisi ratione sumpta a parte intel-
lectus.

RESP. Dicendum, q̄ de appro-
priatis est loqui dupliciter. Aut
quantum ad id, quod significat:
aut quantum ad ordinem, quē
connotant. Si quantum ad signi-
ficatū, cum illud sit cōe, & omni-
bus conueniat personis p indif-
ferentiā; nō cōuenit appropriari
rōne sumpta a parte rei: appropria-
tū tñ rōne sumpta a parte in-
tellectus nostri, p p errorē amo-
uendū. Quā. n. intellectus carna-
lis in patre carnali uidet defectū
potentiæ, & in filio defectum sa-
pientiæ, & in spiritu intelligit fur-
rorem iracundiæ: ideo spiritualis
intellectus, ut se tenet a carnalita-
te, potentiā patri attribuit, quā
uis non magis conueniat ei: sed
ne minus uideatur conuenire, &
sic de aliis. Si autem loquamur
quantum ad ordinē, uel originē,
quē connotant: sic appropriatur
a parte rei p p conuenientiā cū
ppriis personarum: Vnde quia
pater a nullo est, & filius a patre,
& spiritus sanctus ab utroque, &
huiusmodi ordo attenditur in
potentiā, & sapientia, & bonita-
te: ideo patet ratio appropriadi.
Vnde illa, quæ non connotat ali-
quo modo ordinē, uel originē,
non sunt appropriabilia.

AD ILLVD ergo q̄ obiicitur,
q̄ ppriū non cōicatur: ergo &c.
Dicendum, q̄ nō est simile: quia
ex hoc q̄ cōe appropriatur, non
attribuitur nisi ei cui conuenit,
sed

sed si propriū fiat cōe. tunc attri-
buitur ei cui nō cōuenit: & ideo
non est simile. AD ILLUD, qđ
queritur: utrum appropriatio
sit s̄m rem, uel s̄m intellectum:
Dicendū qđ per hoc qđ est (secū-
dū) potest dici uis appropriatiua
sive approprias principium: uel
pōt hoc qđ est (s̄m) importare
rōnem appropriandi. Si primo
modo, sic cū appropriare sit uir-
tutis cognoscentis, sic appropria-
tio est s̄m intellectum nostrum.
Si autē (s̄m) dicat rationē appro-
priandi, sic uno mō est s̄m rē. s.
quantū ad ordinem connota-
tum: alio modo s̄m intellectum
quantum ad significatum: unde
intellectus appropriatur pp̄ in-
tellectū: sed non idē intellectus
pp̄ se, sed intellectus sanus, & fi-
delis, pp̄ intellectum carnalem,
non ut cū eo concordet, sed ut
ei obuiet: & ideo cum intellectus
carnalis credat parū de potentia
ī patre, spiritualis appropriat ei
potentiam, nec tamē intellectus
est falsus: quia nō intelligit plus
esse de potentia in patre, & mi-
nus q̄ in filio. Si autē potētia ap-
propriaretur filio: tunc intelle-
ctus carnalis plus credit esse in
filio, & iō falsus est, & sic patet il-
lud. AD VLTIMUM dicendū, qđ
appropriatum s̄m id quod est,
prius est secundum rationē in-
telligēdi, qđ proprium: appropria-
tum autem sub hac intentione,
consequitur rōnē proprii, & hoc
nullum est inconueniens.

QVAESTIO III.

An in diuinis ponere sit
translationes?

VT RVM in diuinis sit ponere
translationem. Et qđ sic, ut in
Lib. de Trin. Sunt noīa, qđ trāsla-

tiue, & p̄ similitudinē de deo di-
cunt. ITEM. Diony. de Diui. No-
minib. Theologi tanq̄ innomi-
nabile Deum laudāt ex oī noīe:
Sed hoc nō pōt esse, nisi p̄ trāsla-
tionē: ergo in diuinis est pone-
re translationē. ITEM. Hoc ut ra-
tione: quia sacra scriptura dicit
Deū irasci, & dolere: sed hoc nō
pōt dici pp̄rie: ergo necesse est
qđ dicat translationē, sed inter oīa
qđ cōtingit noīare, dolor, & ira,
maxime distant a Deo: ergo si
hac cōtingit trāsserre, & oīa alia
noīa. ITEM. Per quæ cōtingit
rem intelligere, cōtingit & si-
gnificare: & per quæ cōtingit si-
gnificare, cōtingit & noīare, sed
per oīa creata cōtingit Deum
intelligere: ergo & nominare.

SED CONTRA. Oēs trāsserē-
tes s̄m aliquā similitudinē tran-
serūt, sed dei ad creaturā nulla ē
similitudo, cū sit sūma distantia:
ergo & c. ITEM. Similitudo est
relatio eq̄paratiōis: ergo si pp̄ simi-
litudinē cōtingit noīa creatura-
rū trāsserre ad creatorē, pari rō-
ne & ecōuerso, sed illa nō trāsse-
runt: ergo nec ista. ITEM. Simili-
tudo est rō trāssationis: ergo noīa
rerū magis deo similiū, magis de-
bēt ad deū trāsserri: talia autē
sunt noīa Angelorum: ergo illa
trāsserunt. Quare ergo quæ noīa
debeant trāsserri, & quæ non.

RESOLVTIO.

Ut Deū meritis laudibus pro uiribus
extolleremus: ad eiusque cognitio-
nē facilius promoueremur, opor-
tuit translationibus uti.

RESP. Dicendū, qđ rō, uel finis
trāssationis duplex est. Vna i qua
est laus dei: alia manu ductio intel-
lectus nr̄i. Propter laudē dei, ne-
cessaria est trāssatio. Et qm̄ deus
mul-

multū est laudabilis, ne pp̄ ino-
piā uocabulorum cōtingeret ces-
sari a laude, sacra scriptura do-
cuit nomina creaturarū ad deū
trāsserri: & hoc in numero in-
definito, ut sicut omnis creatura
laudat deum, sic deus laudetur
ex omni nomine creaturæ, & qđ
non poterit uno noīe iaudari, tā
quā superexcellens, omne no-
men laudaret ex omni nomine.
Alia rō est manu ductio intel-
lectus nostri. Quia cū per creatu-
ras ad cognoscendum creatorē
uenimus, ut plurimum, fere oēs
creaturæ habēt proprietates no-
biles, quæ sunt ratio intelligendi
deum, ut leo fortitudinē, agnus
mansuetudinem, petra solidita-
tem, serpens prudentiam, & con-
similia: ideo oportuit plura no-
mina trāsserri ad deum. Quo-
niam ergo finis imponit necessi-
tatē his quæ sunt ad finem, cum
trāssatio sit ad laudem dei, ideo
nomina importantia deformita-
tē non debent trāsserri, ut diabo-
lus, bufo, uulpes: quæ magis trāss-

feruntur ad uituperium, quā
ad laudem. Rursus quia tran-
slatio est propter nostram instru-
ctionem, & similitudo incipiens
a notiori, est uia cognoscendi:
ideo est translatio a creaturis tā
quā a notioribus ad creatorē,
sed non conuertitur: & quia ma-
gna similitudo mater est falsita-
tis, ideo non transferuntur no-
mina multum similia, sicut sunt
nomina Angelorum, ne forte
Angelus credatur esse Deus. Per
hoc patet quod translatio est in
diuinis quantum ad nominum
multiformitatem, ratione cuius
dicitur Deus omnino minabi-
lis, & patent omnia præter pri-
mum.

Quo enim obiicitur, quod
nulla est similitudo: quia sum-
ma est distantia: Dicendum, qđ
& si non est similitudo per unius
naturæ participationem, est ta-
men similitudo secundum ana-
logiam, & habitudinem, & hoc
in comparatione ad effectus. Sed
de hoc magis alibi habitum est.

DISTINCTIO XXXV.

De scientia Dei in generali secundum se.

Umque supra differuerimus, ac plura dixerimus de
his, quæ cōiter secundū substantiā de Deo dicun-
tur, eorum tamen quædam specialem efflagitant
tractatum, de quibus modo tractandum est, id
est, de scientia, præscientia, prouidentia, dispositione, præ-
destinatione, uoluntate, & potentia. Sciendum est ergo
quod Sapientia, uel scientia Dei cum sit una, & simplex,
tamen propter uarios rerum status, & diuersos effectus,
plura ac diuersa sortitur nomina. Dicitur enim non tantū
scientia, sed etiam præscientia, uel prouidentia. Et est scien-
tia, siue prouidentia, non de futuris tantum, sed de oībus, de
bonis

bonis scilicet, & de malis. Dispositio vero, de faciendis. Prædestinatio, de omnibus saluandis, & de omnibus bonis, qui & hic liberantur, & in futuro coronabuntur. Prædestinavit enim Deus ab æterno homines, ad bona eligendo, & prædestinavit, eis bona præparando. Quod homines prædestinavit, Apostolus ostendit dicens, Prædestinavit quos præsciuit fieri conformes imaginis filij sui, & alibi, Elegit nos ante mundi constitutionem, ut essemus sancti, & immaculati. Quod autem bona eis præparaverit, propheta Esaias ostendit dicens. Oculus non vidit Deus abs te, quæ præparasti diligentibus, uel expectantibus te. Ergo ab æterno prædestinavit quosdam futuros bonos, & beatos, id est, elegit, ut essent boni, & beati, & bona eis prædestinavit, id est, præparavit. Providentia autem est gubernandorum, quæ utique eodem modo videtur accipi, quo dispositio. Interdum tamen providentia accipitur pro præscientia. Sapientia uero, vel scientia de omnibus est, scilicet bonis, & malis, & de præsentibus præteritis & futuris, & non tantum de temporalibus, sed etiam de æternis. Non ita scit Deus ista temporalia, ut seipsū nesciat, sed ipse solus seipsum perfecte nouit: cuius scientiæ cōparatione omnis creaturæ scientia imperfecta est.

Vtrum scientia, uel præscientia, uel dispositio, uel prædestinatio potuerit esse in Deo, si nulla fuissent futura.

Hic considerari oportet, Vtrum scientia, uel præscientia, uel dispositio, uel prædestinatio potuerit esse in Deo, si nulla fuissent futura. Cum enim præscientia sit futurorum, & dispositio faciendorum, & prædestinatio saluandorum, si nulla essent futura, si nihil esset factururus Deus, uel aliquos saluaturus, non uidetur potuisse in Deo esse præscientia, uel dispositio, uel prædestinatio: potuit autem Deus nulla præscire futura: potuit non creare aliquid, uel non saluare aliquos: potuit ergo in Deo non esse præscientia, uel dispositio, uel prædestinatio. Ad hoc autem ita a quibusdā opponitur. Si (inquiunt) potuit præscientia Dei non esse in Deo ab æterno, & potuit non esse: si uero potuit non esse, cū præscientia Dei sit eius scientia, & scientia sit eius essen-

tia: potuit ergo non esse ab æterno, id quod est eius diuina essentia. Ita & de dispositione, & prædestinatione, quæ est diuina essentia, obijciunt. Addunt quoque & alia, ita loquentes, Si potuit Deus non præscire aliqua, cum idem sit Deo præscire quod scire, & scire quod esse: potuit ergo non esse. Item, Cum idem sit Deum præscium esse, & Deum esse, si potuit non esse præscius, potuit non esse Deus. Potuit autem non esse præscius, si potuit nulla præscire. At potuit nulla præscire, quia potuit nulla facere.

Responsio.

Ad hoc iuxta modulum nostre intelligentiæ ita dicimus. Præscientia, uel dispositio, uel prædestinatio ad aliquid dicuntur. Sicut enim creator ad creaturam relative dicitur, ita præscientia, uel præscius ad futura referruntur, & dispositio ad facienda, ac prædestinatio ad saluanda. Veruntamen creator ita relative dicitur, ut essentiam non significet. Præscientia uero, uel præscius, & in respectu futurorum dicitur, & essentiam designat: ita etiā dispositio, & prædestinatio. Ideoque cum dicitur, Si nulla essent futura, non esset in Deo præscientia, uel non esset Deus præscius: quia uaria est ibi causa dicendi, distingui oportet rationem dicti. Cum ergo dicis, Si nulla essent futura, non esset in Deo præscientia, uel non esset præscius, si in dicendo, hanc causam attendis. s. quia nulla essent subiecta eius præscientiæ, unde ipsa possit dici præscientia, uel ipse præscius, quod utrunque dicitur propter futura: verus est intellectus. Sin autem ea ratione id dicis, quod non sit in eo scientia qua præscit futura, uel quod ipse non sit Deus, qui est futurorū præscius, falsa est intelligentia. Similiter & illæ locutiones determinandæ sunt. Potuit non esse præscientia Dei, uel potuit non esse præscius, & potuit Deus non præscire aliqua, id est, potuit esse quod nulla futura subiecta essent eius scientiæ, & ita non posset dici præscius, uel præscire, uel scientia eius, uel præscientia, non tamen eo minus ipse esset, uel eius scientia. Sed non posset dici præscius, uel præscire, uel præscientia, si eius scientiæ futura nulla forent subiecta. Similiter de dispōne, et prædestinatione, uel providentia. Hæc. n. ut (dictum est)

ad temporale referuntur, & de temporalibus tantum sunt.

Scientia Dei & de temporalibus, & de æternis est.

Scientia uero, uel sapientia non tantum de temporalibus, sed etiam de æternis est. Ideoque & si nulla fuissent futura, esset tamen in Deo scientia eadem quæ modo est, nec minor esset quàm modo, nec maior est quàm esset. Sicut ergo Deus ab æterno æternum, & omne quod futurum erat, sciuit immutabiliter. Scit quoque non minus præterita, & futura quàm præsentia, & sua æterna sapientia, & immutabili scit ipse omnia quæ sciuntur. Omnis enim ratio superna, & æterna sapientia (ut ait Ambrosius) in eo est, quia omnem sapientiam, & essentiam capit sua immensa scientia.

Quare omnia dicuntur esse in Deo, & uitam habere in eo.

Propterea omnia dicuntur esse in Deo, & fuisse ab æterno. Vnde August. super Gene. Hæc uisibilia (inquit) antequam fierent, non erant: quomodo ergo nota Deo erant, quæ non erant? Et rursus, Quomodo ea faceret, quæ sibi nota non erant? non. n. quicquam fecit ignorans. Nota ergo fecit, non facta cognouit. Proinde antequam fierent, & erant, & non erant. Erant in Dei scientia, non erant in sui natura. Ipsi autem

Deo non audeo dicere alio modo innotuisse cum ea fecisset, quàm illo quo ea nouerat, ut faceret, apud quæ non est trans-

mutatio, nec uicissitudinis obubratiõ. Ecce hic habes quod hæc uisibilia ante quàm fierent, in Dei sciëntia erant. Ex hoc ergo sensu omnia dicuntur esse in Deo, & omne quod factum est, dicitur uita esse in ipso; non ideo quod creatura sit creator, uel quia ista temporalia essentialiter sint in Deo: sed quia in eius scientia semper sunt, quæ uita est.

Quod eadem ratione dicuntur omnia ei præsentia.

Inde est etiã quod oia dicuntur ei præsentia esse, non solũ ea quæ sunt, sed etiã ea quæ præterierunt, & ea quæ futura

sunt, secundũ illud, Qui uocat ea quæ non sunt, tanquã ea quæ sunt. Quia (ut ait Ambrosius in Lib. de Trin.) ita cognoscit

ea, quæ non sunt, ut ea quæ sunt. Et hac ratione omnia dicuntur esse in eo, uel apud eum, siue ei præsentia, Vnde Augu-

stinus super illum locum Psalm. Et pulchritudo agri mecum est. Ideo (inquit) mecum est, quia apud Deum nihil

præterit

præterit, nihil futurum est. Cum illo sunt omnia futura, et ei non detrahuntur iam præterita; cum illo sunt omnia cognitione quadam ineffabili sapientiæ dei. Ecce hic aperit Augu. ex qua intelligentia accipienda sint huiusmodi uerba, omnia sunt deo præsentia, in deo sunt omnia, uel cum deo, uel apud deum, uel in eo uita, quia ineffabilis omnium cognitio in eo est.

UPRA egit Magister de sacramento Trinitatis, & unitatis: in hac parte agit de conditionibus, secundum quas est in deo rō causalitatis: quæ sunt potentia, sapientia, & uoluntas. Habet autem hæc pars tres partes. In quarum prima agit de scientia. In sc̄da de potentia infra dist. 42. Nunc de omnipotentia Dei agendum est &c.] In tertia de uoluntate, infra dist. 45. Iam de uoluntate Dei, &c. Prima pars habet tres. In prima agit de scientia in genere secundum se. In sc̄da agit de modis diuine cognitionis, utrum deus cognoscat mutabiliter, uel immutabiliter, & quomodo disti. 38. Nunc ergo ad propositum reuertentes &c.] In tertia uero agit quantum ad speciales effectus, infra dist. 40. Prædestinatio uero est de bonis salutaribus &c.] Prima pars diuidit in tres. In prima Magister determinat de ipsa dei scientia. In sc̄da: quia res agnitæ sunt in sciente per modum sciētis, ideo determinat quō res sūt in deo, infra disti. 36. Soli hic queri, cum omnia dicuntur esse in Dei cognitione &c.] In tertia uero incidenter determinat, quō deus est in rebus, infra dist. 37. Et quoniam demonstratum est ex parte, &c.] Prima pars, q̄ cōtinet

S. Bon. Lib. 1.

præsentem distōnem, tres hēt partes: In prima cum dei scientia sit una, determinat quō sortitur plura noia. In sc̄da cum dei scientia, uel præscientia sit æterna, determinat quō se habeat ad temporalia, uel creata. ibi. Hic considerari oportet, utrum scientia, uel præscientia, &c.] In tertia cū dei sciëntia sit ens, quō cognoscat nō entia, ibi. Propter ea omnia dicuntur esse in deo, &c.] In prima parte seipsū cōtinuās dicit, q̄ diuina essentia plura habet noia p̄p noia connotata. In sc̄da dicit q̄ dei sc̄ia esset, si nihil futurū esset: & esset sc̄ia, sed non diceretur præscientia. In tertia ostendit, q̄ oia hnt rōnes in deo, per quas cognoscuntur, & sunt in ipso: & ita omnia sunt sibi præsentia: & sic patet diuisio, & sn̄a. Subdiuisiões. n. partiū manifeste sunt in litera.

Etiam tamē quadam specialem, etc.] Cōtra. Aut. n. ista efflagitant specialem tractatum: quia sunt difficilia: aut quia sunt appropriata. Si quia sunt difficilia, alia et sunt difficilia: sicut simplicitas, ueritas, immutabilitas. Si quia sunt appropriata, sicut et unitas, & equalitas. Rñ. Dicendum, q̄ ista efflagitant specialem tractatum triplici ex causa: tum quia sunt difficilia, tum quia multa de ipsis in scriptura

V u sum

Lib. de fide, et cap. 8.

Tom. 3 lib. 5. de Ge. nesi ad literam c. 18.

Iaco. 1.

Ioan. 1.

Rom. 4

Lib. 5.

c. 8.

Tom. 8

Pf. 49.

Dub. 1.

sunt determinata, tum etiam: quia dicunt respectum ad creaturam, & secundum has conditiones attenditur ratio causę in diuina natura. Ideo quia debet facere transitum ad creaturas: siue ad creationem, & ad hęc pręexigitur in causa posse scire, & uelle, quę faciunt causam esse perfectam; ideo tractatum illum in medio collocauit inter tractatum de Trinitate, & tractatum de rerum uniuersitate, sed quia huiusmodi se tenet a deo, & a deo sustentantur, ideo Tractatus iste in Primo Libro ponitur.

Dub. 2. *A modo tractandum est, idest de scientia & c.]* Videtur hic male dicere: quia potentia pręcedit scientiam, & uoluntatem: ergo male ordinat ĩ proposito, & male in exequendo. Resp. Dicendum, qđ duplex est loqui de istis: aut ĩ sua generalitate, aut ut cōcurrunt ad unum effectum. Si in sua generalitate, sic cum sciētia sit respectu bonorum & malorum faciendorum & non faciendorum, prior est secundum rōnem intelligendi, quam potētia. Et potentia cum sit respectu faciendorum & non faciendorum, prior est uoluntate quę ē respectu faciendorum bonorū tantum. Si autem loquamur de his prout concurrunt ad unum effectum: sic potentia, in quantum potens, est prima, in quantum exequens, est ultima. prius enim est posse, deinde scire, & post uelle, & postremo ē facere, qđ est ipsius potentię. Et quantum ad hunc actum Magister ponit hic ultimo loco potētiā: sed in executione considerat or-

dinem, secundum maiorem generalitatem, & minorem.

Sapientia, uel scientia Dei & c.] Diuersa sortitur nomina, quę. i. *Dub. 3.* sunt scientia, pręscientia, prouidentia, dispositio, prędestinatio. Quęritur quomodo distinguuntur hęc nomina, & uidet qđ insufficienter numerer: quia non solum est ponere in diuinis prędestinationem, uerum & reprobationem. Resp. dicendum qđ huiusmodi nomina distinguuntur sic. Diuina cognitio potest considerari aut in se, aut in comparatione ad creaturas. Si in se, aut prout dicit pure cognitionem per modum speculationis: aut prout dicit speculationē iunctam affectioni. Primo modo est scientia, secundo modo est sapientia. Vel sic, aut dicit cognitionem simplicem, aut per rationem nobilissimam, siue per causas nobilissimas, quę ipse deus sunt. Primo modo est scientia, secundo modo est sapientia. Si autem consideretur in comparatione ad res: hoc potest esse dupliciter. Aut connotat euentum, & sic est pręscientia: aut effectum, & hoc dupliciter: aut in conseruando, aut in gubernando, & sic est prouidentia: aut in efficiendo, & hoc dupliciter, aut quantum ad bonū nature, & sic est dispositio: aut quantum ad bonum super additum, & sic est prędestinatio: aut quantum ad eius priuationem, & sic reprobatio. Sed quia priuatio gratię non est effectus, sed defectus, iō reprobatio non hic numeratur, sed continetur sub pręscientię nomine, & ipsum sibi appropriat. Vnde diuisio

sio potest sic formari. Cognitio dei aut est in se, aut in comparatione. Si in se, aut per rationem nobilissimam, & sic sapientia, aut per qualemcunque rōnem, & sic est scientia. Si in comparatione, aut euentum, & sic pręscientia: aut euentum & effectum: & hoc uel in gubernando, & sic est prouidentia: uel in efficiendo, & sic, si respectu cuiuscunque nature, sic est dispositio, si respectu rationalis, sic prędestinatio: aut euentum, & effectum, & defectum, & sic reprobatio, quę est pręscientia nominata.

Dub. 4. *Creator ita dicitur relative, ut essentiam non significet & c.]* Videtur dicere falsum: nam creatio significat modum actionis, nō relationis: ergo creator similiter: ergo non dicitur secundū relationem a parte modi, nec a parte rei: istud constat: ergo nullo modo. Item uidetur falsum dicere, cum dicit qđ essentiam non significat: quia creator significat aliquid, aut ergo creatum, aut increatum. Si creatum: ergo non dicitur de deo. Si increatum: ergo cum non significet personam, significat essentiam. Resp. Dicendum, qđ relative dici aliquid, est dupliciter. Aut quia significat relationem: sicut nomina, quę sunt in prędicamento relationis. Aut quia habet respectum annexum: sic, cum omnis actio dicat respectū ad passum siue factū, & passum ad agentem, sic dicitur relative: & sic intelligit Magister de hoc nomine, creator, & bene. Ad illud etiam qđ dicit, qđ non significat essentiam, dicitur pro-

pter hoc, quod quamuis imponatur diuinę essentię, & ideo de sola eius essentia dicitur secundum omnes: tamen de eo, a quo imponitur, fuit controuersia. Quidam enim uolunt dicere, qđ nomina sex generum non prędicant aliquid in deo: sed com-prędicant. Vnde actio non uidetur dicere aliquid in agente, sed ab agente. Et huic uideretur consonare ratio, quia actio & passio uñr esse eadem. Et iterum huic uñr cōsonare uerbum Boetii de Tri. qđ alia gña rerū nec de creatore, nec de creaturis prędicantur. Ista opinio fuit satis probabilis, & huius fuit Magister, & ideo dicit, qđ pręscientia ratione scientię importat essentiam: sed creator tantum relationem. Verum tamen illud hodie cōiter non tenetur. Dicimus. n. deum esse suam actionem, ut puta creationem: & quoniam essentia est diuina actio, & hoc nomen, creator, imponitur ab actione: ideo non tantum impositum est essentię, uerum etiam ab essentia: sed illam significat in relatione. Nec Boetius intendit dicere, quod talia non prędicantur: sed quod non prędicantur absolute. Si tamen uelimus sustinere Magistrum secundum communem opinionem, dicamus qđ Magister nō uult dicere, quod creatio nō importet diuinam essentiam, sed quantum ex ui uocabuli non dicit essentiam absolute, sed per modum relationis: siue sub appellatione relativa. Sed pręscientia duo dicit, & sciētiā, & prędestinationem. Ratione scientię, dicit essentia absolutam: unde manet scientia,

re ipsa non manente. Non sic e de creatione: non. n. est creatio, nisi et sit creatura, & sicut hoc uerbu Magistri non het calumnia.

Dub. 5.

Si nulla fuissent futura, esset ta men &c. Videtur male dicere: quia scientia nostra ponit res, & qn non ponit, non est scientia, sed opinio, uel alia acceptio minus nobilis: ergo cum de nobilitate scientiae sit ponere rem, uidetur multo fortius q diuina scientia ponat, quae est nobilissima. Resp. ad hoc breuiter, Dicendum, q est scia, qua habeo cognitionem de re: & scientia qua scio re esse. Prima scia, nec in nobis, nec in deo ponit existetia rei in proprio gne, nec de pnti, nec de futuro: quod patet, qa artifex habet cognitionem faciendi domum, quam nuquam faciet. Secundo uero scientia ponit re tam in deo qua in nobis: sed in nobis, quia depedet: in deo, qa connotat: & quantum ad primu modum loquitur Magister, q eadem scientia esset, sed non respectu eiusdem, & respectu tot, respectu quot modo est quantum ad secundum modum.

Dub. 6.

Inde est etiam &c. Vult Magister, q oia sunt deo praesentia, non solum q sunt, sed et q praeterierunt. Quo ergo intelligitur illud. Aut. n. intelligitur de praesentia sicut ueritatem: aut de praesentia sicut cognitionem. Primo modo factum est: constans. n. est, qd Antichristus non est in deo sicut ueritatem praesens. Si sicut cognitionem, quia habet cognitionem praesentiu, praeteritoriu, & futuroru: sed si sic cum hanc habeat etiam anima: ergo sicut oia sunt et pntia. Rn. Dicendum, q

non omnia dnr esse praesentia secundum ueritatem existentig rerum, sed secundum cognitionem: quia actu cognoscit praesentia: praeterita, & futura, & circa actum suae cognitionis semper est pntialis, ita q nulla successio cognitionis dei est in nunc q complectitur oem successione sine mutatione, & ideo oia sunt ei praesentia ex hac duplici causa. Quauis autem creatura habeat cognitionem de praesentibus, praeteritis, & futuris, quia tamen cognitio eius transit in praeteritum, & futurum, & noua generatur cognitio ex rei existentia ideo no dicit q oia sunt praesentia creaturae, sicut dicitur, quod oia pntia sunt deo: & ideo non ponitur memoria in deo, qm memoria respicit pteritu, nec tm in re, sed ut et actus illius cognitionis transit in praeteritu: sed pscientia no dicit rone siue actu sciae ut futurum, & ideo in deo conuenienter ponitur.

ARTICVLVS I.

QUESTIO I.

An ponere sit ideas in deo?

Quid intelligentiam praesentis distionis qrit de rone diuinae cognitionis, quae idea conuenit appellari. Primo queritur, utrum in Deo sit poneda ro idealis. Secundo dato q sic, quaeritur utrum habeat pluralitatem sicut rem. Tertio, utrum habeat pluralitatem secundum rationem. Quarto utrū habeat pluralitatem secundum numerum uniuersalium, an singularium. Quinto utrum habeat pluralitatem secundum numerum fini-

finitum uel infinitum. Sexto, utrum in ideis sit pluralitas sicut numeru ordinatu uel confusu.

Quest. 46. a medio.

UTrum in deo sit ponere ideas. Et quod sic ostenditur primo auctoritate Aug. lib. 83. q. quod ideas sunt formae aeternae & incommutabiles, quae in diuina intelligentia continentur. Ex his tribus conditionibus concluditur, q idea sit in Deo. ITEM. ratione ostenditur sic. Omne agens rationabiliter, no a casu, uel ex necessitate: praecognoscit rem, antequam sit: sed omnis cognoscens habet rem cognitam, uel secundum ueritatem, uel secundum similitudinem: sed res antequam sint, no possunt haberi a deo secundum ueritatem, ergo secundum similitudinem: sed similitudo rei praquam res cognoscitur & producitur, idea est: ergo &c. ITEM. omne q determinate ducit in alterum cognoscendum, habet penes se similitudine cogniti; uel ipsum est eius similitudo: sed speculum aeternum mentes se uidentium ducit in cognitionem omnium creatorum, sicut dicit Aug. quod rectius ibi cognoscunt, quam alibi: ergo restat quod in eo resident similitudines: & restat quod sunt in eo sicut in cognoscente: quia non tantum aliis representat, sed sibi: sed haec est tota ratio idear: ergo &c. ITEM. quia res a deo producuntur, ideo sunt in deo tanquam in efficiente, & deus uerissime est efficiens: sicut quia ab ipso finiuntur, io uerissime est finis: ergo pari rone, qa ab ipso cognoscunt & exprimuntur, per se ipsum deus est uerissi-

Lib. 3. de ciui. dei. ca. 29.

me exemplar: sed exemplar no est nisi in quo sunt rerum exemplatarum ideae: ergo &c.

CONTRA. Dion. de diu. no. Cognoscit diuinus intellectus, sed ex se ipso & per seipsum, no sicut idea singulis innites. sed sicut una excellētia cam oia nosces & cotines: ergo deus singula no cognoscit p idea, ITEM. rone ul: qa idea dicit rone similitudinis, & similitudo dicit rone conuenientie: Dei autem ad creatura cu sit summa distatia, nulla e ibi conuenientia: aut si e, minima e: ergo aut nulla similitudo, aut minima: aut ergo non e idea in deo: aut si est, sicut rone imperfecta est: sed nihil imperfectu ponedu e in deo, ergo &c. ITEM. nobilissimus modus cognitionis e deo attribuendus: sed cognitio p rei essentia est nobilior, q p similitudine rei, ergo deus cognoscit p essentia rei, no p similitudine: sed idea e similitudo, no essentia rei: ergo &c. ITEM. idea no est necessaria nisi ad dirigendum in cognoscendo, & regulandu in operando: sed nihil indiget dirigente uel regulate, nisi q potest errare & deuiare, deus aut nullum horu het: ergo frustra ponuntur in deo ideae:

Ca. 7. a medio.

RESOLVTIO.

Conueniunt Theologi & Philosophi, deū, sicut uniuersa cognoscit: ita uniuersarum rerum similitudines & rationes apud se habere, quas ideas appellant.

Res. dicēdu, q circa hoc duplex fuit opinio. Quidā. n. dixerūt q deus non cognoscit sicut rone ideas, sed sicut rone cause: & ponunt simile, sicut si punctus cognosceret suā uirtutē, cognosce-

ret lineas, & circumferentiam. Similiter si unitas haberet potestatem cognitiuam, per quam conuerteret se supra se: cognosceret omnes numeros. Per hunc modum dicunt in deo esse. Quonia enim deus uirtutem habet producendi omnia, & cognoscit totam suam uirtute, ideo cognoscit omnia: & hoc dicunt Dionysium sensisse; cum dixit, quod non secundum ideam, sed secundum unam excellentie causam cognoscit omnia. Sed haec positio non potest stare. Primum quidem, quia deus cognoscit non per collationem deueniendi a principio ad principiatum, sed simplici aspectu. Et iterum, omne cognoscens in quantum huiusmodi, simile est cognoscibili: ergo habet eius similitudinem: uel ipsum est similitudo. Rursus, omnis cognoscens ideo distincte producit, quia distincte cognoscit, non econuerso: ergo ratio producendi non est ratio cognoscendi. Et iterum, aliqua cognoscit, quae ab ipso non sunt. Propter haec & similia, est aliter dicendum. In deo est alia positio, & secundum Sanctos, & secundum Philosophos, quod deus cognoscit per ideas, & habet in se rationes, & similitudines rerum, quas cognoscit: in quibus non tantum ipse cognoscit: sed etiam aspicientes in eum: & has rationes uocat Augustinus ideas, & causas primordiales.

Ad intelligentiam autem obiectorum, intelligendum, quod idea dicitur similitudo rei cognite. Similitudo autem dupliciter dicitur. Vno modo est conuenientiam duorum in tertio, &

haec est similitudo secundum uocationem. Alio modo est similitudo secundum quod unum est similitudo alterius, & haec similitudo non concernit conuenientiam in aliquo communi, quia similitudo seipsa est similis, non tertio: & hoc modo dicitur creatura similitudo dei, uel econuerso, deus similitudo creaturae. Hoc modo sumendo similitudinem, similitudo est ratio cognoscendi, & haec dicitur idea. Sed aliter est in nobis, aliter in deo. In nobis quidem ratio cognoscendi, est similitudo: cognitum, est ueritas. Nam in nobis est similitudo accepta & impressa ab extrinseco, propter hoc quod intellectus noster respectu cogniti, est passibilis, & non actus purus: ideo fit in actu per aliquid cognitum, quod est similitudo eius. In deo autem est econuerso, quia ratio cognoscendi est ipsa ueritas, & cognitum est similitudo ueritatis. s. ipsa creatura. Et quia ratio cognoscendi consistit in ipsa ueritate prima, ideo ratio cognoscendi in deo, est summe expressiua. Et quoniam omne id, quod summe exprimit, perfectissime assimilatur cognitum assimilatione competenti cognitioni, ideo patet quod ipsa ueritas ex hoc quod facit cognoscere, est similitudo expressiua, & idea. Econtrario est in nobis, quia eo ipso quod est similitudo, facit cognoscere. Ex his patet obiecta.

Quod enim obiicitur quod non est secundum ideam singularis innitens. Dicendum, quod Dionysius ex hoc non uult remouere rationem ideae a Deo: sed uult dicere quod non sic est similitudo,

& dif-

& differentia idearum secundum singula, sicut in nobis. Ad illud, quod obiicitur, quod nulla est conuenientia, uel minima. Dicendum, quod est similitudo uocationis siue participationis, & similitudo imitationis & expressionis. Similitudo participationis, nulla est omnino, quia nihil est commune. Similitudo imitationis est modica, quia in modico potest finitum imitari infinitum: unde semper maior est dissimilitudo quam similitudo. Similitudo uero expressionis est summa, quia causatur ab intentione ueritatis, (ut uisum est,) quae est ipsa expressio, ideo deus summe omnia cognoscit. Ad illud, quod obiicitur tertio, quod nobilior est cognitio per essentiam. Dicendum, quod est similitudo causata a ueritate rei extra, & de hac uerum est, quod nunquam ita perfecte exprimit rem, sicut ipsa res, si praesentialiter esset apud animam, & hac similitudine non cognoscit deus. Est alia similitudo, quae est ipsa ueritas expressiua cogniti, & conuenientia quo ueritas: & haec similitudo melius exprimit rem quam ipsa res seipsam exprimat, quia res ipsa accipit rationem expressionis ab illa, sed secundum hanc est perfectior cognitio, & haec cognoscit deus. Ad illud, quod obiicitur, quod idea est ad regulandum & dirigendum. Dicendum, quod regulari, & dirigipi potest esse dupliciter, aut per regulam differentem a directo & regulato: & haec ponit imperfectionem & possibilitatem erroris. Aut per regulam, quae est idem quod regulatum, & haec

ponit impossibilitatem erroris. Quia enim regula errare non potest, & deus est ipsa regula, & idea, ideo impossibile est eum errare: & sic patet quod idea in deo non ponit defectum & imperfectionem, sed complementum.

QVAESTIO II.

An unam, uel plures ideas ponere sit in Deo?

Verum sit ponere pluralitatem in Ideis secundum rem. Et quod sic uerum, quia Augustinus dicit quod ideae sunt formae aeternae & incommutabiles: sed si sunt formae sunt plures, & cum forma dicat ipsum quod est idea absolute, tunc uidetur, quod sint plures secundum id, quod sunt absolute. Item. Idea est similitudo exprimens ideatum secundum totum: sed quaecunque uni & eidem secundum totum sunt similia, nullo modo differunt abinuicem: ergo si idea omnium secundum id quod est, esset una, tunc omnia essent indifferentia. Item. Si idea est unum quid: aut una communis, aut una propria similitudo. Si una communis: ergo per ipsam nunquam res distinguuntur. Si una propria: ergo per ipsam nunquam plura cognoscuntur. Item. Si idea est ratio cognoscendi, cum unumquodque cognoscens cognoscat secundum exigentiam rationis cognoscendi: ergo si idea est unum quid, cum in uno non cadat distinctio, deus non cognoscit res distincte, sed indistincte.

CONTRA. Augustinus 6. de Trinitate. Filius est ars quaedam omnipotentis Dei plena omnium rationum uiuentium, & omnia in ipso unum sunt. Item. Quod per-

Ca. 10.
non multo
post
interea

Vu 4. factiua

fectius est Deo est attribuendū: sed perfectius est uno posse cognoscere plura, & operari quā pluribus: ergo Deo est attribuēdū: ergo Deus una idea cognoscit. **ITEM.** In omni genere causæ status est in uno simplici, utpote in genere efficientis & finis: ergo cum Deus sit exemplar, in quo est omnimode status: ergo in Deo est summa unitas: sed exemplar quod continet multa non est omnino unum & simplex: ergo in diuino exemplari non est nisi una idea secundum rem.

RESOLVTIO.

Re ipsa idea omnes in Deo unum sunt, nec plurificantur: si quidē idea secundum rem nihil aliud est quā ipsa diuina ueritas.

RESP. Ad intelligentiam prædictorum est notandum, quod hic fuit duplex opinio. Quidam enim dixerunt quod ideæ in Deo secundum rem habent distinctionem. Dixerunt enim quod est considerare uniuersitatē formarum in Deo, in anima, & in mūdo, siue in materia. Et in materia siue in uniuerso habent distinctionem, & compositionē, & oppositionem, quia sunt ibi materialiter. In anima uero humana habent distinctionem & compositionem, sed non habent oppositionem: & hoc quia sunt ibi aliquo modo spiritualiter: non tamen omnino, quia sunt à rebus extra: ideo ē compositio: differūt enim ab anima. In deo habent distinctionem, sed non compositionem nec oppositionem propter summam simplicitatem: & quamuis in Deo sint distinctæ, sunt tamē unum exē-

plar, sicut plures formæ particulares in sigillo faciunt unum sigillum. Sed ista positio quamuis in sui initio uideatur probabilis; in fine tamen cōtinet errorem. Nā si in Deo esset ponere ideas realiter differentes siue distinctas, tunc esset ibi alia pluralitas realis, quam sit pluralitas personalis, quod abhorret aures piæ. Si dicas, quod non est pluralitas absolutam ponere, sed respectiuam: tunc quæro de illo respectu, aut est aliquid, aut nihil. Si nihil: nulla est ibi realis distinctio. Si aliquid: non est dare nisi diuinam essentiam: sed omnia essentialia in Deo unum sunt.

Et ideo est alia positio, quod ideæ sunt unum secundum rem: & hoc patet sic. Idea in Deo dicit similitudinem, quæ est ratio cognoscendi: illa autem secundum rem est ipsa diuina ueritas, sicut supra monstratum est: & quia illa est una, patet quod per eam omnes ideæ unū sunt & hoc dicit Aug. expresse, quia in illa arte omnia sunt unum.

AD ILLVD ergo quod obiicitur, quod sunt formæ. Dicendum, quod forma duplex est, scilicet forma, quæ ē perfectio rei, & forma exemplaris. Et Aug. accipit ideas in ratione formæ pro forma exemplari: utraque tamen relatiue dicitur: illa ad naturā, quam informat: sed ista ad exēplatum: & ideo quia forma dicitur ad alterum, sicut similitudo: quando dicuntur plures formæ, non ex hoc notatur quod in ideis sit pluralitas secundum rem, siue secundum id quod sunt, sed secundum id, ad quod sunt, id est, ad ea, quæ sunt extra, scilicet

scilicet ratione connotatorum, ut sunt ipsa ideata. **AD ILLVD**, quod obiicitur, quod idea est similitudo exprimens secundum totum: ergo &c. Ad hoc ē unus modus dicendi, quod idea non dicit similitudinem aliquam, per quam cognoscens assimilatur aliis, sed cui multa assimilantur: & multa possunt assimilari uni: sicut si a forma sigilli eadē fiat expressio figuræ in cera, possunt esse ab eadem forma una multitæ, & uariæ impressiones, secundum quod sigillum magis & minus imprimitur: Sic in Deo intelligunt, quoniam multitudo in rebus uenit secundum gradus, & approximationem ad ipsum esse diuinum. Sed illud nō sufficit dicere: quia Deus facit omnia diuersa secundum formam, non tantum secundum gradum & dignitatē: & illa cognoscit per unum secundum rem: quod quidem est similitudo cogniti. Si tu dicas, quod hoc est, quia Deus seipso agit: ideo sicut uno agit multa, ita uno cognoscit multa. Adhuc non est solutum: quia adhuc manet quæstio, quō ipse Deus possit assimilari multis. Propter hoc dicendum quod similitudo quædam est secundum proprietatem generis: & de hac non est dubium quod non potest esse una pluriū gñe differentium: & hæc ē similitudo quæ exprimitur & catur a re generis determinate. Alia est similitudo simplē extra genus: & hæc quæ ad hoc genus nō arctat, quia rōne est huius, eadē rōne est & illius: & quia rōne est huius secundum partē, eadē rōne secundum totū: & talis similitudo ē diuina ueritas, & idea in Deo. Si

tu quæras, quō hoc possit intelligi. Aliqualiter intelligi potest, quod uis nō possit aptari omnino simile. cū. n. illa similitudo sit actus purus: & ipsa ueritas (sicut dictū ē) & oīa alia cognoscibilia quātūcunq; nobilia secundum id quod sunt, cōparent ad ipsam per modū possibilis, sicut unū secundum formā potest assimilari pluribus, secundum naturam diuersis: sic in proposito, una realis similitudo potest esse omnium cognoscibilium. Et potest poni exēplū in luce aliquo modo: quæ una secundum numerū exprimit multas & uarias species colorū. In cognitione autē nra, quā se hēt per modū possibilis respectu cogniti, & quodammodo informabilis ab illo, non potest inueniri similitudo, imō inuenitur dissimilitudo: & aspiciēdo ad cognitionem nostram uis nobis in Deo non esse intelligibile. **AD ILLVD**, quod quæritur, utrum illa similitudo sit propria, uel communis. Dicendum, quod Deus non dicitur causa uniuersalis, nec particularis simpliciter: sed aliquid habet de nobilitate causæ uniuersalis, quia potest in plurimos effectus: similiter aliquid de causa particulari, quia immediate & sufficienter potest in effectū quēlibet. Sic in cognitione dei intelligendū, quod nec omnino est in uniuersali, nec omnino in particulari. Similiter de similitudine & idea intelligendū est, quod cōis est quantū ad differentiam & amplitudinem: propria uero quantū ad discretissimā expressionē. Rōne huius est, quia est similitudo exprimens, non impressa, nec expressa. Quia omnino exprimens: ideo summe exprimit, & secundum omnes condiciones.

Et rursus, ex hoc quod non est expressa, ideo non est arctata nec limitata, sed extendit se ad omnia, sicut diuina essentia: quamuis tota sit in uno, non tamen sic est in uno, quod non sit in alio. AD ILLUD, quod obiicitur ultimo, quod cognoscit secundum exigentiam rationum. Dicendum, quod sicut ratio cognoscendi est una, & tamen plura cognita distinctissime representat secundum proprias conditiones: sic diuina cognitio, quantum ad modum cognoscendi, qui est in ipsa, est una, & simplex, non distincta: sed in comparatione ad obiectum distincte cognoscit.

Quia ergo dicitur deus cognoscit omnia distincte: si distinctio ponitur in cognitione per comparationem ad cognoscentem, falsa est: si autem per comparationem ad cognitum, sic habet ueritatem.

QVAESTIO III.

An idea plures sint secundum rationem?

20.46 **V**TRUM in ideis sit pluralitas secundum rationem? Et quod sic ostenditur hoc modo. Aug. lib. 83. Quodnum dicit. Alia ratione conditus est homo, alia equus: ergo si idea dicit ipsam rationem cognoscendi, necesse est quod pluraliter secundum rationem. ITEM. Hoc ipsum ostenditur ex modo loquendi & definiendi: quia Aug. loquitur in plurali, & diffinit in plurali ipsas ideas, dicens quod sunt formae: ergo pluraliter re, uel ratione: sed non re: ergo ratione. ITEM. Idea dicit similitudinem ad cognitum: sed similitudo quamuis in Deo sit quod absolutum, habet tamen modum dicendi ad alterum, siue respectum: sed pluraliter similitudinis relatiua est a re, cui assimilatur: ergo cum res ideatae sint plu-

res, ideo sunt plures secundum rationem dicendi. ITEM. Deus antequam res producat, distincte cognoscit, & actu: sed non est distinctio in Deo cognoscente, nec in cognitione: ergo oportet quod sit in ratione cognoscendi.

CONTRA. Si est pluraliter secundum rationem, cum non sit re, tunc uideatur illa pluralitas non esse aliud quam uanitas. ITEM. Si est in hoc nomine [idea] pluralitas, aut ratione eius quod est, aut ratione eius ad quod est. Non ratione eius quod est: quia est diuina essentia. Si ratione eius ad quod est: ergo cum uerbum, & exemplar, & ars dicant respectum ad creaturam, saltem secundum nomen debent pluraliter fieri, quod tamen falsum est.

ITEM. Si ideae sunt plures, non propter significatum, sed propter connotatum: tunc quaero, aut generatum illud est aeternum, aut temporale. Si aeternum: ergo uideatur quod plura sint ab aeterno. Si temporale: ergo uideatur quod idea non dicatur de deo nisi ex tempore: sicut nec dominus, nec creator dicitur nisi ex tempore. ITEM. Idea si sunt plures propter ideata, aut ergo secundum esse, quod habent ideata in Deo: aut in proprio genere. Si propter esse quod habent in Deo. Contra. In Deo sunt unum: ergo ratione illius esse, non possunt dici plures. Si propter esse, quod habent in proprio genere, sed non habent nisi ex tempore: ergo uel ideae, non sunt plures nisi ex tempore: uel temporale est causa aeterni: quorum utrumque est inconueniens.

ITEM. Idea aut dicit aliquid, aut nihil. Si nihil: ergo nec pluralitatem habet, nec unitatem. Si aliquid

quid dicit: ergo si sunt plures ideae, sunt plures res: ergo si plures ideo sunt ab aeterno, plures sunt ab aeterno: sed non plures res personaliter, quia idea non dicit quid personae: ergo plures essentialiter.

RESOLUTIO.

Quia in diuinis cognoscens unum est: & cognita multa: omnes ideae unum re in Deo sunt; plures autem secundum rationem intelligendi.

RESP. Dicendum, quod sicut patet ex praedictis Dist. 30. quamuis in Deo nullus sit respectus ad creaturam a parte dei: tamen contingit ipsam essentiam significari in respectu ad creaturam per multa nomina, nec tamen hoc nomen, siue uocabulum [idea] est unum: intelligendum igitur est, quod hoc nomen, idea, significet diuinam essentiam in comparatione, siue in respectu ad creaturam. Idea enim est similitudo rei cognite; quae quamuis in deo sit quid absolutum, tamen secundum modum intelligendi dicit respectum medium inter cognoscentem & cognitum, quamuis ille respectus secundum rem plus se teneat ex parte cognoscentis, quae est ipse Deus: tamen ratione intelligendi siue dicendi, similitudo plus se tenet ex parte cogniti: & quoniam cognoscentem est unum, & cognita sunt multa, ideo omnes ideae in Deo sunt unum secundum rem, sed tamen plures secundum rationem intelligendi siue dicendi. Unde concedenda sunt omnes rationes in deo esse unum quid: sed non unam ideam siue rationem, sed plures.

AD ILLUD ergo, quod obiicitur, quod isti rationi nihil subest ex

parte rei. Dicendum, quod falsum est, quia respectui subest ex parte Dei essentia, non respectus: ex parte uero creaturae subest uerus respectus, & ideo respectus ille signatus non inducit falsitatem: sic pluralitati respectuum, quamuis non subest pluralitas ex parte dei, subest tamen ex parte connotatorum: unde respectus ille sic pluraliter non habet falsitatem, nec uanitatem.

AD ILLUD, quod obiicitur, quod uerbum & ars dicunt respectum. Dicendum est, quod dicunt: sed aliter quam idea uel ratio: quia idea siue ratio cognoscendi plus se tenet secundum rationem intelligendi ex parte cogniti. Similitudo enim secundum quod huiusmodi non dicit respectum ad id in quo est, sed cuius est: sed uerbum plus se tenet a parte dicentis, similiter & ars & exemplar ex parte producentis: & quia multa sunt cognita & unum cognoscentem, ideo ideae sunt plures, & ars tantum una. Vel aliter, ratio & idea dicunt respectum ad res, in quantum distinctae sunt, non sic alia uocabula. AD ILLUD, quod obiicitur, quod connotata sunt plura ab aeterno. Dicendum, quod pluralitas est in ideis ratione connotatorum, sed de connotatis est loqui dupliciter, aut in quantum sunt, aut in quantum connotata. In quantum sunt, sic sunt solum ex tempore: in quantum autem connotantur, sic possunt connotari & aeternaliter, & temporaliter. Aeternaliter, quando respectus importatur in habitu, sicut per hoc nomen, praedestinatio est aeternaliter.

eterna, quia connotat effectum, non in actu, sed in habitu. Temporaliter uero, quando respectus importatur in actu, sicut per hoc uerbum creare: quoniam ergo si connotantur temporalia, ut futura sunt, & futura sunt multa, ideo connotantur ut multa: sed tamen sic connotata, quamuis ab aeterno connotent, non tamen sunt ab aeterno, sed ex tempore, ita multitudo connotatorum quamuis ab aeterno dicatur, tamen non ponit realem multitudinem nisi ex tempore. AD ILLUD, quod quaeritur, utrum secundum esse ideatorum sint ideae plures. Dicendum, quod sic, secundum esse, quod habitu res sunt res ideate, & in proprio genere; & quamuis illud non habeant nisi ex tempore, tamen ab aeterno fuerunt habiturae, & ideo sunt rerum ut futurae sunt, ideo intelliguntur non tantum plures ex tempore, uerumetiam ab aeterno. Sic differt praedestinationem fuisse ab aeterno, & reprobationem, non ratione eius quod fuit ab aeterno, sed ratione eius, quod futurum erat ex tempore. AD ILLUD, quod obiicitur, si plures ideae: ergo plures res. Dicendum, quod idea non dicit tantum quid est, sed respectum ad id quod futurum est, uel et potest esse, & ratione illius respectus recipit plurificationem. Et quia ille nihil ponit in actu, sed solum in potentia, hinc est quod pluralitas idearum aeterna non ponit aliquam pluralitatem actuale: sicut non ponit si dicatur, quod potest facere plura. Sed hoc nomen, Res, absolute importat quod dicit: & ideo cum dicit plures res

esse, ponit pluralitas in actu, & ideo argumentum non ualet, & ideo est ibi quid, & simpliciter. Sicut si dicatur plura sunt possible Deo, uel plura sunt cognita: ergo plura sunt. Nec sic ualet, plures ideo sunt: ergo plures res sunt: quia ideo non sunt plures ratione eius, quod sunt, sed ratione eius ad quod sunt.

QVAESTIO III.

An ideae plurificentur in Deo secundum plurificationem ideatorum in specie tantum, uel etiam in indiuiduis?

VTRVM ideae plurificentur per comparationem ad ideata secundum multitudinem ideatorum quantum ad diuersitatem uniuersalium, uel singularium. *En An. gn. lib. 83. q. 46.* Et quod singularium, uidetur: quoniam per ideas est ratio distinguendi: sed Deus non tantum distinguit uniuersale ab uniuersali, sed etiam singulare a singulari. Sed quia distinguit uniuersale ab uniuersali, ideo habet plurius uniuersalium ideas & rationes: unde alia ratione conditus est equus, alia ratione conditus est homo: ergo &c. **ITEM.** Cognitio rei uerissima, est rei secundum totalitatem: sed singulare aliquid addit supra uniuersale: ergo cum deus totum cognoscat, non tantum habet ideam uniuersalis, sed etiam superadditi, scilicet singularis, similiter & alterius singularis: ergo si addita sunt diuersa secundum rationem, siue multitudinem idealem, patet &c. **ITEM.** deus quosdam ex hominibus praedestinat, quosdam reprobat: sed alia ratione quosdam praedestinat, & alia ratione quosdam reprobat: ergo secundum *aliam*

aliam rationem & ideam sunt praesciti, & praedestinati in deo: sed haec est diuersitas indiuidualis, siue numeralis: ergo &c. **ITEM.** Idea multiplicatur in diuinis ratione respectus & relationis ad ideatum: ergo multiplicato uno, multiplicatur & reliquum: cum homo, qui est ideatum, multiplicetur in diuersis indiuiduis secundum rem; multiplicabitur idea respectu illorum secundum rationem.

CONTRA. Aug. ad Nebridiu.

pist. 4 Dico quantum ad hominem faciendum pertinet, tamen quandam hominis; non meam, uel tuam, ibi esse rationem: ergo multiplicatio, uel distinctio ideatorum attendit solum secundum diuersitatem uniuersalium. **ITEM.** Artifex realis per unam ideam producit multa: ergo cum hoc sit nobilitatis, deus per unam ideam re, & ratione multa diuersa numero producit.

ITEM. Singulare ut singulare, est compositius uniuersali: ergo si est idea in deo singularis ut singularis, tunc ergo est una idea altera simplicior: sed hoc est inconueniens, ergo &c. **ITEM.** Singulare magis proprium est quam uniuersale: si ergo in deo est idea uniuersalis ut uniuersalis, & singularis ut singularis: ergo una idea compositius, altera propria: sed compositius est & simplicius est, quam proprium: ergo una idea est altera prior, & simplicior: ergo in deo est ponere ordinem, & compositionem essentialem &c.

RESOLUTIO.

Quia idea est similitudo totum uniuersalis, tum singularis; secundum utrorumque multiplicationem multiplicabitur in Deo.

RESP. Dicendum, quod idea in deo secundum rem est diuina ueritas, secundum rationem

intelligendi est similitudo cogniti: haec autem similitudo est ratio expressiua cognoscendi, non tamen uniuersale, sed est singulare: quamuis ipsa non sit uniuersalis, nec singularis, sicut nec Deus: & ideo non tantum est similitudo uniuersalis ut uniuersale est: sed est singularis ut singulare: & ideo quia similitudo est utrorumque, non solum multiplicatur secundum multitudinem uniuersaliu: sed est singularium. Et hoc est quod dicit Augustinus ad Nebridiu, Dico quantum ad hominem faciendum pertinet, hominis tantum esse rationem: quantum uero ad ordinem temporis, uarias hominum rationes in illa sinceritate uiuere.

Ex hoc patet solutio illius uerbi Augustini. quia Augustinus dicit quod quamuis uniuersalis ut uniuersale est, una sit idea: tamen singularium ut singularia sunt, plures. Unde ibidem dicit, quod si quis uelit facere angulum, sufficit habere anguli rationem. Si quis autem uelit pingere quadrangulum, necesse est quod rationem habeat quatuor angulorum.

AD ILLUD ergo quod obiicitur quod artifex creatus producit multa per unam ideam. Dicendum, quod hoc facit per applicationem ipsius ad diuersas materias, unum si habet solum ideam unam, impossibile est intelligere quod secundum illam simplici aspectu cognoscat diuersa, Deus autem simplici aspectu cognoscit singularia ut diuersa, ita quod secundum totum & secundum proprias diuersas & proprietates, ideo non est simile. **AD ILLUD**, quod obiicitur de compositione, & prioritate. Dicendum, quod nec secundum rem, nec secundum rationem oportet quod idea habeat ideati proprietates.

prietates. Nam rei corporalis est similitudo spiritualis, & compositi est similitudo simplex, etiam in creaturis: ideo non oportet, quod una idea, sit simplicior, uel prior. Similitudo tamen secundum rationem intelligendi, habet proprietatem ideati secundum distinctionem, tum propter correlationem: quia oportet quod uno relationum multiplicato, multipliciter & reliquum, saltem secundum rationem: tum etiam, quia similitudo illa est ratio exprimendi & distinguendi. & ideo quamuis recipiatur proprietates distinctiua, non oportet tamen de aliis.

QVAESTIO V.

An ideae finite, uel infinite numero in Deo sint?

VTRVM in Deo sit ponere multitudinem idearum secundum numerum finitum uel infinitum. Et quod secundum numerum infinitum, uideretur Aug. 9. de Ciui. Dei. Vna est sapietia, in qua infiniti sunt thesauri omnium rerum intelligibiliu. **ITEM.** Augustinus 6. de Trinitate dicit, quod filius est ars plena omnium rationum uiuentium: sed constat quod ars illa est infinita: ergo non impletur nisi infinitis: ergo sunt ibi infinite rationes.

ITEM. Ratione uideretur, quia constat quod deus cognoscit omnes species numeri: ergo omnes habent ideas in deo: sed species numeri sunt infinite: ergo &c. **SI DICAS** quod sunt infinite species quo ad nos, non secundum rem. Contra. ponatur quod omnes species numeri sint in re: hocposito, de necessitate sequitur quod infinite simpliciter actu sint: ergo si omnium specierum numeri sunt in

deus ideis, & sunt infinite actu, patet &c. **ITEM.** Deus potest infinita producere: sed nihil potest producere, cuius non habeat cognitionem & ideam: ergo cum habeat ideas infinitorum: sed plura sunt idearum plures: ergo infinitorum sunt infinite. **ITEM.** Omnibus finitis possunt excogitari plura: quia omni finito potest excogitari aliquid maius: sed nec deus, nec homo habet plura cogitare his, quae deus cognoscit: quia tunc dei scientia non esset summa, & si hoc, cum cognoscat per ideas, patet &c.

CONTRA. Aug. Lib. 83. q. 14. Quicquid scitur, scientis comprehensione finitur: sed constat quod rationes cognoscendi sciunt: ergo finiuntur: sed quaecumque finiunt, sunt finita: ergo &c. **ITEM.** Multitudo idearum est secundum multitudinem ideatorum: sed constat omnia alia a deo de necessitate esse finita actu: ergo similiter & ideas. **ITEM.** Vbi est infinitas, ibi est confusio & inordinatio: sed in exemplari eterno nulla cadit confusio & inordinatio: ergo &c. **ITEM.** Ponere infinitatem actu in creatura, est ponere imperfectionem. Vnde omne creatum eo est finitum, quod perfectum: sed omnis conditio imperfectionis est a deo releganda: ergo &c.

RESOLUTIO.

Si diuina sapientia numerus non est, nec idearum, uel rationum, per quas illa cognoscit; numerus erit.

RESP. Dicendum, quod sicut dicitur in Psa. 146. Diuinae sapientiae non est numerus: ac per hoc nec rationum, per quas diuina sapientia

cogno-

cognoscit: & quoniam non habent numerum, non sunt numerabiles, ideo non sunt in numero finito. Et concedendae sunt rationes & auctoritates ad hoc inductae.

AD ILLUD, quod obiicitur, quod omne scibile est finitum. Dicendum, quod omne scibile per comprehensionem est finitum comprehendenti: rationes autem eterne per comprehensionem a solo deo sciuntur: ideo soli deo sunt finite: sed quemadmodum non sequitur, hoc aequatur infinito, ergo est finitum, immo est ibi quod & simpliciter, & potius sequitur oppositum: ergo non est finitum: sic etiam in proposito iudicandum. Rationes autem illae sunt comprehensibiles ab aliquo intellectu finito: ideo patet illud.

AD ILLUD, quod obiicitur, quod multitudo idearum est a multitudine ideatorum; Dicendum, quod (sicut dictum est) non uenit a multitudine ideatorum in quantum creata, sed in quantum connotata: idea autem non ideitate connotat secundum actualem existentiam: sed solum secundum potentiam: & quia deus potest facere infinita, quamuis nunquam faciat nisi finita, ideo idearum uel rationes cognoscendi sunt in deo infinite: quia non tantum sunt entium uel futurorum, sed omnium deo possibilium. Nihil enim potest deus, quod non actu cognoscat. **AD ILLUD**, quod obiicitur quod infinitas ponit confusio- nem. Dicendum, quod est ponere in finitatem secundum diuersitate realem: & sic priuat & distinctionem & ordinem, si ponatur actu: sed multitudo idearum non est

rerum diuersarum: sed dicitur im- mensitatem diuinae ueritatis in exprimendo & cognoscendo omnino quod est deo possibile: & hoc quidem secundum rem & actum est unum: ideo non est confusio.

AD ILLUD, quod obiicitur quod imperfectionis est infinitas in creatura. Dicendum, quod quamuis sit imperfectionis in creatura, non tamen est in creatore: quia est intelligere infinitatem per defectum, & per excessum. Infinitas per defectum, potest esse in creatura, ut in materia: & hoc est imperfectionis: hoc autem nullatenus est in creatore. Infinitas autem per excessum non potest simpliciter esse in creatura, quoniam habet esse creatum, & compositum, & limitatum: deus autem nihil horum habet, & ideo habet infinitatem, & hoc est summa perfectionis.

QVAESTIO VI.

An ideae ordinem habeant?

VTRVM in ideis sit ponere numerum ordinatum. Et quod sic, uideretur. Augustinus. alia ratione conditus est homo, quam equus: quia alius est homo, alius equus: ergo cum homo sit nobilior equo, pari ratione nobiliori idea, uel ratione est conditus homo quam equus: sed ubi est magis nobile, & minus, ibi est ordo: ergo &c. **ITEM.** Sicut deus ideas cognoscit, & producit res distinctas, ita cognoscit, & producit res ordinatas: ergo sicut ponitur pluralitas in ideis ex pluralitate cognitorum, & ideatorum, ita debet poni ordo ex ordine. **ITEM.** Vbi est pluralitas, siue distinctio, aut est ordo, aut inordinatio: sed in deo non cadit inordinatio,

nec

Ca. 20.

Ca. 10.

Li. 83.

q. 9.

46.

nec confusio: ergo in deo habet ordinem.

CONTRA. Ideæ sunt plures: quia per eas deus distincte cognoscit: sed deus non cognoscit unum post aliud: sed omnia simul: ergo ideæ habent in deo similitudinem. ITEM Si est ordo, aut ergo prioritatis, aut dignitatis, aut originis. Non prioritatis: quia tunc esset una idea altera posterior, quod est inconueniens dicere. Non nobilitatis, quia qualibet in deo est summe nobilis. Non originis: quia si una de altera oriretur, tunc esset ibi uere distinctio secundum rem: ergo nullo modo (ut uideretur) est in eis ordo. ITEM. Omnis infinitas aut omnino priuat ordinem, aut tollit perfectionem ab ordine: quia tollit statum, & complementum: sed in ideis est infinitas, ut uisum est in alio problemate: ergo aut nullus ordo, aut incompletus: sed non incompletus: ergo nullus.

RESOLUTIO.

Ideæ si ad ideata referantur, ordinem habere dicuntur: si uero ad inuicem comparentur, uel iniqua. RESP. Dicendum (sicut tactum est in opponendo) non est ordo in ideis siue rationibus cognoscendi adinuicem, nec secundum originem, nec secundum rationem. Habent quippe ordinem ideæ ad ideata, sed adinuicem non: quoniam una non est prior altera, nec posterior: nec est una ab alia, nec nobilior est, & ideo non ponitur ibi ordo. Et ratio huius est: quia ideæ dicunt respectum ad res cognitatas de ratione sui nominis: & quia illæ sunt plures, ideo ideæ ex primo respectu nominis plures sunt: sed ordo dicit nouum respectum,

& nouam habitudinem, cum una idea comparatur ad aliam, & quoniam illo respectu circumscripto, quo est ad ideata, in deo ideæ simpliciter sunt unum, nec habent ordinem adinuicem: ideo non est concedendum, quod ideæ habeant pluralitatem cum ordine adinuicem.

AD ILLUD, quod obicitur, quod alia & alia est idea: quia alius est homo, alius est equus, &c. Dicendum, quod non est simile similitudo enim, eo quod ad alterum comparat, habet distingui; sed non habet nobilitari ab illo ad quod comparatur, & quoniam idea hominis nihil recipit ab homine, nec idea equi ab equo: ideo una non dicitur altera nobilior. AD ILLUD, quod obicitur, quod deus cognoscit res ordinatas: Dicendum quod quamuis res ordinatas cognoscat, tamen simul, & æque nobiliter cognoscit; & ideo sicut ponebatur distinctio in ideis: quia distincte per eas cognoscebat, ita debet poni similitas, & æqualis nobilitas; quia simul, & æque nobiliter cognoscit; & ita non debet poni ordo. Sicut enim quamuis deus cognoscat res albas, non sunt ideæ albe in deo: sic quamuis cognoscat ordinatas, non oportet quod sint in deo ordinatæ. AD ILLUD, quod obicitur, quod ubi est pluralitas sine ordine, est confusio, & inordinatio. Dicendum quod falsum est: quia potest ibi esse similitas, & sic est in ideis; quia omnes unum sunt, & ideo non potest esse inordinatio.

DI-

Quomodo res sunt in deo.

SOLET hic queri, cum omnia dicantur esse in dei cognitione, seu prescientia, uel in deo per cognitionem, & eius cognitio, uel prescientia sit diuina essentia, utrum concedendum sit, omnia esse in diuina essentia, uel in deo per essentiam. Ad quod dicimus, quia dei cognitio eius utique essentia est, & eius prescientia, in qua sunt omnia, ipsius cognitio est, nec tamen omnia, que sunt in eius prescientia, uel cognitione, in eius essentia esse dici debent. Si enim hoc diceretur, intelligerentur esse eiusdem cum deo essentia. In deo enim dicitur esse per essentiam, quod est diuina essentia, quod est deus. Habet ergo deus apud se in prescientia sua, quæ non habet in sui natura. Vnde Aug. de uerbis Apostoli ita ait. Elegit nos ante mundi constitutionem. Quis sufficit hoc implicare? Eliguntur qui non sunt, nec errat qui elegit, nec uane elegit. Eligit tamen, & habet electos quos creaturus est eligendos, quos habuit apud semetipsum, non in natura sua: sed in prescientia sua. Nondum erant quibus promittebatur, sed & ipsi promissi sunt, quibus promittebatur. Ecce hic aperte dicit deum apud semetipsum habere electos ante mundi constitutionem, non in natura sua, cum tamen eius prescientia non aliud sit, quam eius natura, quia ipsius prescientia, eius est notitia. Potest tamen ad electos referri cum ait, In natura sua, id est, illorum. Illos quippe habuit ab æterno apud se, non in natura sui, id est, illorum, qui nondum erant, sed in sua prescientia, quia eos ita nouit ac si essent.

Utrum mala debeant dici esse in deo, per cognitionem.

Post prædicta queritur, cum omnia dicantur esse in deo non per essentiam naturæ, sed per cognitionem scientiæ, & deus sciat bona, & mala, utrum concedendum sit simplici ter mala esse in deo, siue esse in deo per cognitionem. Scit. n. prædeus, & sciuit semper omnia, tam bona, quam mala, et antequam fierent, & presciuit ab æterno ea futura. Ideoq; cum

S. Bon. Lib. Primi.

XX

om.

To. 10.
Ser. 11
Eph. 1.Lib. 1. d
prede-
stinati.
sancto-
rum.

Ca. 10 omnia bona diximus esse in deo propter praescientiam cogni-
 Ro. 11. tionis, eadem ratione uidetur dicendum omnia mala esse in
 eo, cum ea semper nouerit, & per cognitionem ei praesentia
 fuerint. Praecognouit enim deus ab eterno quosdam futu-
 ros malos, & eorum malitiam, ut ait Aug. Praesciuit, sed
 non preparauit. Cum ergo peccata omnium sciat, nunquid
 intelligendum est ea includi in illa generalitate locutionis,
 qua dixit Apostolus: omnia esse in Deo? Ex ipso (inquit)
 & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Sed quis, nisi insanus
 dixerit mala esse in deo? Illa enim esse in deo intelliguntur,
 quae ex ipso & per ipsum sunt: ea uero per ipsum sunt, &
 ex ipso, quorum auctor est, sed non est auctor nisi bonorum.
 Non ergo ex ipso, & per ipsum sunt nisi bona: ita ergo non
 in ipso sunt nisi bona, non ergo mala in deo sunt: quia licet
 ea noscat, non tamen ita omnino noscit, ut bona. Mala ergo
 Ps. 16 quasi de longe cognoscit, ut ait Propheta: & alta a longe
 cognoscit. i. superbiam. Et aliqui ad deum loquens de malis
 ait, De absconditis tuis adimpletus est uenter eorum. Quod
 exponēs Hiero. Abscondita (inquit) peccata sunt, quae a lu-
 mine tuae uirtutis absconduntur. Sed quomodo peccata a lumine
 ueritatis diuinae absconduntur, cum a Deo sciuntur? Si
 enim non sciret, quomodo de illis iudicaret, & pro illis ma-
 los damnaret? Alibi Propheta, Quia neque ab Oriente, ne-
 que ab occidente deest. Quod exponēs Casiodorus (inquit)
 Neque a bonis, neque a malis deest deus, sed omnibus pre-
 sens, & cognitor est: Cognoscit ergo deus, & bona & mala
 per scientiam, sed bona cognoscit etiam per approbationem,
 & per beneplacitum: mala uero non. Vnde Casiod. super
 Psal. dicit. Peccata abscondita deo sunt, quia non nouit. i.
 non approbat. Et ex eo sensu Hiero. dixit ea abscondita a lu-
 mine dei. Qui etiam in lib. ad Heluidium insinuat cognitio-
 nem Dei uarijs modis accipiendam, inquiens. Si ad scientiam
 referas, non ignorat deus aliquos, uel aliqua, qui tamen in
 iudicio quibusdam dicet, Non noui uos, sed eorum improba-
 tio hoc uerbo insinuata est. Ecce non cognoscere dicitur
 Deus, qui non approbat, quae ei non placent. Apparet ita-
 que uerum esse quod diximus. s. quia quodam modo cognos-

scit Deus bona, quo non cognoscit mala. Pariter quidem
 utraque eodem modo noscit quantum ad notitiam, sed bo-
 na etiam appropriatione, & beneplacito cognoscit.

Quare bona tantum dicantur esse in Deo, & non mala.

Et inde est, quod bona tantum dicuntur esse in Deo non
 mala, & illa prope, haec longe: quia licet in Deo aliqua di-
 cantur esse propter cognitionis praesentiam, & Deus bona
 & mala cognoscat: mala tamen non cognoscit nisi per noti-
 tiam: bona uero non solum per scientiam, sed etiam per ap-
 propriationem, & beneplacitum. Et ob talem cognitionem
 aliqua dicuntur esse in deo. s. quia ita ea scit, ut etiam ap-
 probet, & placeant. i. ita scit, ut eorum sit auctor.

Quod idem est omnia esse ex Deo, & per ip-
 sum, & in ipso.

Proinde si diligenter inspiciamus, idem uidetur esse ex
 Deo, & per ipsum, & in ipso. Vnde Ambr. in 3. lib. de s. s.
 Haec tria, ex ipso, & per ipsum, & in ipso, omnia unum esse
 supra diximus. Cum dicit per ipsum esse omnia, non nega-
 uit in ipso esse omnia. Eandem uim habent omnia haec. s. cu
 ipso, & in ipso, & per ipsum, & unum in his atque consimi-
 le, non contrarium intelligitur: ecce habes, quia ex eadem
 intelligentia scriptura dicit esse omnia in ipso, & per ipsum,
 & ex ipso, & cum ipso. Cum ergo ex eadem ratione omnia di-
 cantur esse ex Deo, uel per ipsum, non solum quia scit, sed
 etiam quia eorum auctor est, consequitur, ut eadem ratione ea esse
 in Deo dicantur. s. quia & eorum auctor esse dicitur, quia
 in illo uiuimus, & mouemur, & sumus, quia eo auctore su-
 mus, mouemur, & uiuimus. Cum ergo non sit auctor nisi bo-
 norum, merito sola bona in eo esse dicuntur, sicut ex ipso, et
 per ipsum. Cum ergo in eius cognitione, uel praesentia sint
 omnia. s. bona, & mala, in eo tamen non dicuntur esse nisi bo-
 na, quorum auctor est. Vnde Au. in lib. de natura boni, Cu au-
 dimus (inquit) ex deo, & per ipsum, & in ipso esse omnia, omnes
 utiq; naturas intelligere debemus, & omnia quae naturaliter
 sunt. Neq; n. ex ipso sunt peccata, quae naturam non seruat, sed ui-
 tiat, quae ex uoluntate peccantium nascuntur omnia. Hic aperte
 dicitur quod illa generalitate locutionis bona tantum continetur.

Quòd omnia ex patre, & per patrem, & in patre sunt: ita & de filio, & de spiritu sancto dicendum.

Præterea sciendum est, quòd licet ibi indicetur distinctio personarum cum dicitur, ex ipso, & per ipsum, & in ipso, omnia tamen ex patre, & per patrem, & in patre sunt. Si-
 Lib. 6. militer de filio, & de s. s. accipiendum est. Vnde Aug. in 1. li.
 c. 10. de Tri. Non confuse (inquit) accipiendum est quod ait Apo-
 stolus, ex ipso, & per ipsum, & in ipso. Ex ipso dicens pro-
 pter patrem: per ipsum, propter filium: in ipso, propter s.
 s. Vigilanter autem attende: ne quia patrem uolens intelli-
 gi dixit ex ipso, sic intelligas omnia esse a patre, ut neges om-
 nia esse ex filio. uel ex s. s. cum ex patre, & per patrem, et
 in patre omnia esse sane dici possunt; similiter & de filio,
 & de s. s. dicendum est.

Quòd non omnia, quæ ex deo sunt, etiam de ipso sunt: sed econuerso.

Illud etiam hic annectendum est, quòd non omnia, quæ di-
 cuntur esse ex deo, etiam de ipso esse dici debeant. Quia (ut
 ait Aug. in lib. de natura boni). Non hoc significat penitus
 ex ipso, quod de ipso. Quod enim de ipso est, potest dici esse
 ex ipso: sed non omne quod ex ipso est, potest dici esse de ip-
 so, quia non est de sua substantia. Et ex ipso. n. sunt cælum,
 & terra, quia ipse fecit ea: non autem de ipso, quia non de
 substantia sua. Sicut aliquis homo si generat filium, & fa-
 ciat domum, & ex ipso est filius, ex ipso et domus, sed filius
 de ipso, domus uero de terra, & ligno, non de seipso.

Summa dictorum.

Ex præmissis apertum est, quòd in dei cognitione, siue
 præscientia sunt omnia. s. bona, & mala, sed non omni modo
 sunt ibi mala, quo bona; & quòd in Deo bona tantum sunt,
 sicut ex ipso, & per ipsum, non mala. Et ex quo sensu hæc
 accipienda sint assignatum est. Et quòd de ipso non dicitur
 esse proprie, quòd aliud est ab ipso. Ex ipso autem esse dicitur
 omnia, quæ eo auctore sunt.

Supra

SUPRA egit Magister: tet in litera. **D**Ei cognitio eius utique essentia
 de cognitione dei, qua cognoscit crea-
 ta omnia, & quoniã
 re, quia hoc argumentum uide-
 tur eẽ necessariũ: si aliqua duo
 sunt omnino eadem, si aliquid
 est in uno, & in alio. Si dicas qd
 differunt penes connotata, ui-
 derur falsum, quia dei præscien-
 tia non connotat. Vel si dicas qd
 præscientia connotat, obicitur
 de hoc nomine deus, qd non cõ-
 notat, & cum dñr omnia esse in
 deo, ergo pari ratione, & in es-
 sentia. Præterea cõtra Magistrũ
 uiderur esse uerbũ Ant. in Mo-
 nolog. qd creaturã in creatura
 creatrix essentia: ergo ut qd ue-
 re sint in dei essentia. Rñ. dicen-
 dum, qd hæc præpositio [in] ali-
 qñ connotat inherẽtiam, ut si
 dicatur accidens in subiecto.
 Aliquando connotat identita-
 tem, ut si dicatur, idem rerum
 sunt in deo, quæ sunt deus, non
 a deo. Aliquando connotat cau-
 salitatem, ut si dicatur, creatu-
 ræ sunt in ipso deo. Et potest
 hæc præpositio [in] dici secun-
 dum quatuor genera causarũ:
 sed in deo non dicitur nisi se-
 cundum tria. Quoniam ergo
 causa dicit respectum ad crea-
 turam secundum rationem in-
 telligendi, ideo hæc præpositio
 [in] secundum qd dicit causalita-
 tem, non additur nisi termi-
 nis dicentibus respectũ ad crea-
 turam. Et quoniam nomen sub-
 stantię, uel naturę, uel essentię
 non dicit respectum, ideo si di-
 catur, creaturæ sunt in dei sub-
 stantia, hæc præpositio [in] aut
 notat identitatem, aut inherẽ-
 tiam, quorum utrunque falsum
 est: & ideo tales locutiones non
 x 3 rccij

recipiuntur, & in illo argumen-
to est sophisma secundum acci-
dens: ideo dicit Magister, q̄ nō
ualet, quamuis enim idem sint
re, differunt tamen in modo si-
gnificandi, & intelligēdi. Ad il-
lud, q̄ obiicit q̄ deus non dicit
respectū, Dicēdū, q̄ falsum est,
quia imponitur ab actu, quem
habet ad creaturam: sicut dicit

Lib. 1.
ca. 12. Dama. Vnde bene dicitur, deus
creaturarum. Ad illud q̄ obiicit
tur, q̄ creatura in creatore est
creatrix essentia. Dicendum, q̄
creaturam in creatore esse, est
ideam, uel similitudinem eius
apud deum esse: & Ans. uult di-
cere, q̄ similitudo illa est crea-
trix essentia, non q̄ illa creatu-
ra sit essentia: unde bene conce-
dendum, q̄ ideæ rerum sunt in
diuina essentia: quia [in] notat
identitatem, & uere: sed hoc nō
potest dici de creatura secun-
dum esse, quod habet in pro-
prio genere.

Dub. 2. Illa enim esse in Deo intelligun-
tur, quæ ex ipso, & per ipsum sunt
etc.] Videtur male dicere: quia
cum talia non sint nisi præsen-
tia: ergo in deo nō sunt nisi ea,
quæ præsentia existunt, q̄
est manifeste falsum, & contra
Augus. qui dicit, q̄ res sunt in
deco ab æterno. Si dicas, q̄ acci-
pit esse in deo, ut in cōseruāte,
quæ sic accipit Apostolus in præ-
fata auctoritate, Ex ipso, & p̄ ip-
sum, & ī ipso: Tūc nihil facit ad
propositū, quia Magister accipit
[esse in] secundum q̄ dicuntur
res esse in deo æternaliter. Si tu
dicas, q̄ res actualiter sunt ex
deco, uel per deum ex tempore:
sed habitualiter ab æterno:
tunc quæro qualiter actualiter

sunt in deo ab æterno, & non
æternaliter ex deo, uel per deū.
Resp. Dicendum, q̄ esse ex deo,
uel per deum, potest accipi, uel
secundum aptitudinem, uel se-
cundum actum, uel secundum
habitum. Si secundum actum,
sic prædicta auctoritas non est
intelligenda præcise, q̄ illa sola
sunt in deo, quæ sunt ex deo,
uel per deum: quia multa deus
cognoscit, quæ sunt in deo, quæ
tamen non sunt ex ipso, nec per
ipsum, nec erunt. Potest iterum
accipi secundum habitum, & sic
adhuc non est intelligenda præ-
cise: quia multa deus cognoscit,
& potest facere, quæ non faciet,
& tamen non sunt in ipso, nec
unquam erunt ex ipso, nec per
ipsum. Potest iterum intelligi,
secundum aptitudinem, & tunc
præcise habet ueritatem: quia
nihil est in deo, nisi sit aptum es-
se in deo & per ipsum: & sic ua-
let ad propositum: & sic intelli-
git Magister: & per hoc exclu-
duntur mala: quia deus nō po-
test facere mala, nec mala pos-
sunt eē ex ipso, nec p̄ ipm. Quæ
quæritur, quare non dicuntur
res æternaliter esse ex deo, &c.
Dicendum, quod non est simile,
quia aliæ præpositiones si-
gnificant per modum fieri, &
motus, & actus, sed hæc præpo-
sitiō [in] per modum quietis.
Et quoniam deus non fecit ni-
si ex tempore, nec fuit causa
actualiter causans, nisi ex tem-
pore, licet habitualiter ab
æterno: ideo magis dicuntur res
æternaliter in deo, q̄ ex deo.

Mala non sunt in Deo: (et pau-
lo post subiungit) bona cognoscit
etc.] Videtur male dicere, quia
approba-

approbatio respicit uoluntatē:
sed esse in deo respicit ab æter-
no exemplaritatem: ergo noti-
tia approbationis nihil ad hoc
facit. Item Magister uidetur in-
sufficiens in diuisione diuinæ
cognitionis: quia sicut bona co-
gnoscuntur notitia approbatio-
nis, ita mala notitia reprobatio-
nis. Item approbatio aut nihil,
aut aliquid addit supra notitiā
simpliciter, aut non. Et si non:
ergo non est in deo distinguere
notitiam, & notitiam approba-
tionis: Item, si nihil addit ergo
sicut sunt in deo, quæ cognoscit
approbando, ita etiam illa quæ
cognoscit simpliciter. Si aliquid
addit: ergo uidetur, q̄ diuina
notitia sit composita. Si dicas,
q̄ addit s̄m intellectum, sed in-
tellectus noster non facit res es-
se in deo, ergo nec notitia ap-
probationis. Resp. Dicendum,
quod approbatio supra cogni-
tionem, s̄m intellectum addit
beneplacitum uoluntatis: hoc
autem beneplacitum connotat
bonitatem in deo respectu cu-
ius est, quia deo non placet nisi
bonum, & esse bonum inquan-
tum h̄mōi deo simile est: si ergo
idea dicit rationem cognoscen-
di secundum assimilationem,
omnia quæ deus cognoscit, no-
ticia approbationis sunt in ip-
so. Sed notandum quod appro-
batio potest connotare bonita-
tem in actu, & sic non est præci-
se uerum, quod omne quod est
in deo, sit cognitum notitia ap-
probationis. Potest iterum con-
notare bonitatem in potentia,
sicut exemplar connotat rei en-
titatem, non quia sic, sed quia
deus potest eam facere: & sic

nihil est in deo, nisi q̄ cogno-
scit notitia approbationis, quæ sic
cognoscit omne bonum q̄ est,
uel quod potest facere, & illius
habet exemplar, & ideo illud tā-
tum est in deo. Quod ergo obi-
icitur quod uoluntas non fa-
cit quod sint in deo. Dicendum
quod hoc non est: quia uolun-
tas in actu: sed quia deus nihil
potest facere, quod non appro-
bet tanquam bonum: unde ap-
probatio potius dicit ibi iudi-
cium rationis, quam affectum
uoluntatis. Quod quæritur, si
addit. Dicendum, quod addit a
parte nostri intellectus, & a
parte connotati: a parte ipsius
dei non. Non sic autem addit
reprobatio: ideo Magister non
ponit notitiam reprobationis
pro membro.

Eandem uim habent omnia hæc
s. ex ipso, & in ipsum, & per ip-
sum etc.] Obiicitur contra hæc
Ambrosii uerba, quod si ha-
bent eam uim, ergo uidetur
hic esse incuicatio uerborum.
Item, aut accipitur esse in ipso
sicut in exemplari, aut sicut in
causa conseruante. Si tanquam
in exemplari, constat quod
aliud est esse in ipso, & ex ip-
so, sicut præostensum est.
Si tanquam in conseruante,
adhuc est aliud produci, aliud
conseruari. Item, si eandem
uim habet sicut [ex ipso] appro-
priatur patri, ita potest appro-
priari filio, & similiter patri erit
appropriare, in ipso. Respond.
dicendum q̄ est loqui de illis
tribus circumlocutionibus quæ
tum ad illud quod significant,
aut quantum ad ordinem quæ
connotat. Si loquamur quan-

tum ad illud quod significant, sic omnia dicuntur esse ex deo, tanquam ex principio primo non aliunde moto. Omnia dicuntur esse per deum, tanquam per principium sufficientissimum, quod omnia agit per se ipsum. Omnia dicuntur esse in deo, tanquam in principio, quod non potest facere aliquid extra se, sed omnia ambit eius uirtus: & in his tribus circūlocutionibus significatur quod deus est principium primum; & sufficientissimum, & in finitissimum. Et quod omnia hæc in deo sunt unum, & cōueniunt tribus: ideo quantum ad significatum dicit Ambrosius quod habent eandem uim: nec tamen est inculcatio, quia diuersimodè important secundum rationem intelligendi. Si autem loquamur quantum ad ordinem, quem cōnotant præpositionum habitus, sic sunt appropriatæ tribus. Quia ex ipso, dicit rationem primi, & per ipsum, dicit rationem medii, & in ipso, dicit rationem ultimi, siue quietatiui: & ideo (ex ipso) appropriatur personæ patris, quæ est prima in trinitate [per ipsum] appropriat filio, qui est persona media [et in ipso] spiritui sancto qui est persona tertia. Ex his patent obiecta.

ARTICVLVS I.

QUESTIO I.

An res ab æterno in Deo fuerint?

Ad intelligentiam huius partis queritur de existentia rerum in Deo, & circa hoc tria principaliter queruntur.

Primo, utrū creaturæ fuerint

in deo æternaliter. Secundo, queritur de modo existendi ipsarū rerum in deo. Tertio, quantum ad generalitatem rerum in deo existentium, utrum, scilicet omnia, que Deus præcognoscit, fuerint & sunt in Deo. Ita quod primo de existentia. Secundo de modo. Et tertio de numero. Quantum ergo ad primum articulum duo queruntur. Primo queritur, utrum res fuerint in Deo ab æterno. Secundo, utrum sint in Deo ratione essentiae, uel personæ.

Quod res fuerint in deo ab æterno, uidetur, quia agens cognoscens agit per speciem rei, quam penes se habet: sed res est in anima, quia similitudo eius est in ea: ergo & in deo similiter.

Si dicas quod illud exemplar nihil est rei: ergo secundum illud non deberet dici res esse in deo. Contra plus facit ad esse rei exemplar quod est cognitiuū & productiuum, quam quod est productum a re: si ergo ratione exemplaris producta re, res est in anima, multo fortius debet dici in deo esse ratione exemplaris producentis, sed hoc ab æterno, ergo &c. **ITEM.** Similitudo producta non est uere aliquid, sed alicuius: sed exemplar per quod cognoscit Deus, uere est ipse Deus: ergo uerius est exemplar rei in deo quam in anima: ergo multo fortius res in deo quam in anima, & sic &c. **ITEM.** Quia res potest exire de materia, res est in materia: cum non totaliter est in potentia materie, imò a gentis: ergo si res que sunt potentia dei, totaliter ibi sunt, multo fortius debent dici esse in ipso, sic &c.

CONTRA. Quod exit per creationem,

ærem, omnino nihil est: antequam creetur, sed creaturæ sic exeunt: ergo omnino nihil sunt antequam producantur: sed quod non est, nec est hic, nec ibi: ergo non est in aliquo, & ita nec in deo. **ITEM.** Quod est in aliquo, est in illo uel secundum se, uel secundum aliquid sui: sed res non est in deo secundum se, quia tunc essentialiter esset in Deo: nec secundum aliquid sui, quia nihil de ipsa est æternum, sed totum ex tempore: ergo &c. **ITEM.** Quod est in aliquo, est in illo secundum esse actuale uel potentiale, sed creatura non est in deo secundum esse actuale, quia tunc actu esset: ergo si est in deo, est secundum esse potentiale, sed omne esse potentiale secundum quod huiusmodi est per mutabile: si ergo creatura ab æterno est in deo secundum esse potentiale, ab æterno est in deo secundum esse mutabile, sed hoc est falsum: ergo & primum. **ITEM.** Si creatura dicitur esse in deo, quia potest esse a deo: ergo cum ab æterno esse a deo sit impossibile, non erit creatura ab æterno in deo ratione potentiae.

RESOLVTIO.

Et quidem secundum similitudinis presentiam, uel causatiuam potentiam: at minimè secundum actualem existentiam.

RESP. Dicendum, quod aliquid dicitur esse in aliquo, tripliciter: uel secundum actualem existentiam: uel secundum similitudinis presentiam, uel secundum causatiuam potentiam. Primo modo sunt res in uniuerso. Secundo modo in cognitiua substantia. Tertio modo in sua causa. His duobus modis ultimis res sunt in deo, quia est cognoscens res an-

tequam fiat, & potens producere: Unde quia ab æterno cognoscit, & potentia qua produxit ex tempore, in deo fuit ab æterno, ideo dicitur res fuisse in deo ab æterno.

AD ILLUD, quod obiicit, quod nihil est, non est in aliquo. Dicendum, quod uerum est secundum primum modum existendi, sed falsum secundum tertium, quia illud quod nihil est modo, deus potest facere. **AD ILLUD,** quod obiicit, quod illud quod est ab aliquo, est in illo secundum se &c. Dicendum, quod quantum ad secundum modum res sunt in deo secundum aliquid sui, quia secundum exemplar. Sed aliquid rei potest dici tripliciter. scilicet essentialiter, effectiue, & causatiue. scilicet sicut pars, effectus, & causa. Hoc tertio modo est illud exemplar aliquid rei, uel causa. scilicet quantum ad potentiam causatiuam, quia est res secundum se non in actu, sed potentia, quia suum esse potest produci a deo. Similiter ad sequens. Dicendum, quod ratione exemplaritatis res actualiter sunt in deo: ratione creationis potentialiter, quia possunt produci. **Quod** obiicitur quod creatura est in deo secundum esse mutabile. Dicendum, quod hoc non est uerum de eo quod est actu in deo, sed quod potest produci a deo, est mutabile. Vel dicendum quod potentia habet comparisonem ad diuinam potentiam, quæ est immutabilis: & sic est immutabile. Vel ad connotatum temporale extra, & sic habet esse mutabile. **AD ILLUD,** quod obiicitur de creatione. Dicendum, quod quamuis actus creandi non poterat esse ab æterno, tamen potentia creandi fuit in deo.

Quæ-

An res ratione essentia uel personae
in Deo sint?

VTRVM res sint in Deo ratio-
ne essentiae, uel personae. Et
quod ratione essentiae, uidetur, quia
quod inest ratione personae, est pro-
prium: quod inest ratione essentiae,
est commune: si ergo hoc est com-
mune trib. patet &c. **P**REATEREA
res in deo sunt ratione exem-
plaritatis: sed exemplar creatu-
rae in deo est diuina essentia, quia
deus seipso producit & cognos-
cit: ergo &c. **I**TEM. Regula est,
quod quicquid de deo dicitur in re-
latione ad creaturam, est es-
sentialiter dictum, sed res esse in
deo, est taliter dictum: ergo &c.

CONTRA. Quod ratione per-
sonae, uidetur, quia res sunt in
deo inquam possunt ab ipso
exire, sed producere cum sit a-
ctus, est ipsius suppositum: ergo per
sonae. **I**TEM. Sicut dicit August.
lib. 83. q. Verbum dicit operati-
uam potentiam: si ergo res sunt
in deo ratione potentiae operatiuae,
sunt in eo ratione uerbi: ergo cum
uerbum sit persona, sunt in deo
ratione personae. **I**TEM. Augu-
de Ciui. Dei dicit, quod cum
dicitur [dixit ut fiat,] intelli-
gitur pater: in uerbo dicendi filius;
in uisione s. s. ergo cum eius sit
producere, in quo sunt: patet er-
go quod sunt ratione personae.

RESOLVTIO.

Nentius ratione: sed sunt in Deo
ut causa?

RESP. Dicendum, quod in diuinis
est considerare essentiam, quae
est communis ut communis, &
absoluta: est considerare pro-
prietates: & est considerare coe-
ut in relatione ad propria. Pri-

mi dicitur in omni modo absolute:
secundum. s. proprietates dicit re-
lationem ad personam, & tertium, dicit
relationem ad res, & illa appro-
priata significat deum ut causam.
Cum ergo quaeritur, utrum res sint in
deo ratione essentiae, uel personae:
dicendum, quod (proprie loquendo)
nec sic, nec sic: sed sunt in deo
ut causa, & sic ratione appro-
priatorum, quae sunt essentialia,
considerata in personis.

CVM ergo obiicitur utrum
sint in essentia. dicendum, quod il-
lae rationes concludunt quod sunt in
essentia communiter dicta secun-
dum quod comprehendit appro-
priata, non secundum quod in om-
ni modo absolute considera-
tur. **Q**UOD obiicitur ad opposi-
tum: non concludit de persona
ratione priorum, sed ratio-
ne appropriatorum.

ARTICVLVS II.

QVAESTIO I.

An omnia sint uita in Deo?

CONSEQUENTER
quatum ad secundum
articulum quaeritur
de modo existentiae re-
rum in deo, & circa hoc querun-
tur duo. Primo quaeritur, utrum
omnia, quae sunt in deo, sint in ipso
uita. Secundo, quaeritur, utrum res ue-
rius sint in deo quam in uniuers-
o, siue in proprio genere.

QUOD omnia sint in deo ui-
ta, uidetur Ioh. 1. Quod a-
ctum est, in ipso uita erat: sed om-
nis creatura est facta; ergo omnis
creatura est in ipso uita. **I**TEM.
Augu. super Gen. ad literam. Omnia
dicitur in ipso fuisse uita, non in sua
natura, quia omnia nouerat antequam
fieret. **I**TEM. Ratione uerbi, quia diui-
na es-

na essentia est uita: ergo quod diui-
uina essentia est, et uita est, sed
creatura in deo est diuina essen-
tia, quia quicquid est in deo, est
deus: ergo est uita, & hoc est quod
dicit Ansel. in Monol. quod creatu-
ra in deo creatrix est essentia.

2. de
Anim.
16. 13.

ITEM. Intelligere est una diffe-
rentia eius, quod est uiuere, cum
uiuere dicatur quadrupliciter se-
cundum Philosophum: si ergo intel-
ligere est uiuere, omnis ratio intel-
ligendi est ratio uiuendi, sed res
sunt in deo secundum suas rationes in-
telligendi: ergo sunt in deo ui-
uentes, sed non per participatio-
nem: ergo sunt uita simpliciter.

CONTRA. Act. 17. In ipso ui-
uimus, mouemur, & sumus. Er-
go quia uiuimus, sumus in deo
uita: ergo quia mouemur, sumus
in eo motus: sed hoc non dicitur:
ergo nec illud debet dici. **I**TEM. Si
res dicuntur in deo uita: aut er-
go ratione potentiae, aut notitiae,
aut uoluntatis. Non ratione pote-
ntiae, quia res ex hoc quod potest pro-
duci per creationem, antequam pro-
ducatur, nihil omnino est, quia secun-
dum totum producitur: si nihil
est: ergo nec uita. Nec ratione no-
titiae, quia tunc cum mala sint a
deo cognita, tunc mala essent in
deo uita, quod absurdum est. Si
ratione uoluntatis cum uolun-
tas dei non sit nisi futurorum:
ergo sola futura uiueret in deo:
sed alia quam futura sunt in deo
per ideam: ergo non omne quod est
in deo, est in ipso uita. **I**TEM.
Hoc uidetur, quia exemplar eter-
num representat res expressissi-
me, secundum quod sunt, & ab ipso
exeunt: ergo cum quaedam ui-
uant, quaedam non, quaedam re-
praesentat per modum uiuen-

tium, quaedam per modum non
uiuentium: ergo quaedam sunt
in deo uita, quaedam non. **R**A-
TIONE huius quaeritur, quare
magis dicuntur res esse in deo
uita, quam sapientia, uel essen-
tia, uel intelligentia.

RESOLVTIO.

Quia res omnes in Deo sunt tanquam
in exemplari, merito in eo ui-
tae sunt.

AD hoc uoluerunt quidam di-
cere quod non omnia, quae dicun-
tur esse in deo, sunt in illo uita:
sed ea solum, quae sic sunt in deo,
ut disposita fieri. Et ratio huius
est, quoniam uerbum & uita di-
cuntur actum & dispositionem:
& ideo dicit Ansel. quoniam uer-
bum non est nisi eorum, quae
sunt, uel futura sunt, ideo so-
lum sunt in deo uita: & ideo di-
cunt quod ad rationem dicendi
uitam, concurrat necessario, quod
res sint in deo quantum ad po-
tentiam, notitiam, & uolun-
tatem producendi. Sed hoc
non potest stare secundum Au-
gu. Filius enim (ut ipse dicit 6.
de Trin.) est ars plena omnium
rationum uiuentium, sed con-
stat quod non impletur nisi ratio-
bus infinitis: ergo infinitae ratio-
nes rerum uiuunt in deo: ergo
non solum praesentium, uel futuro-
rum sed et omnium possibilium. Et
iterum Aug. lib. 83. q. dicit quod ratio
est: etiam si nunquam aliquid per
illam fiat: sed constat quod ratio
in mente artificis uiuit, non quia
res extra producitur: uiuit enim
etiam si res corrumpatur: & ex-
terius esse, omnino nihil facit
ad uitam. Et ideo patet quare
non solum praesentia uel futura ui-
uunt in deo. Et propterea ali-
ter

Ca. 10

Libr. 5
6. 14.

ter dicēdū, q̄ res tripliciter sunt in deo, uidelicet, ut in principio producente, & sic sunt ibi rōne potētiae. Ut in exemplari exprimente, & sic sunt ibi rōne notitiæ. Et ut in fine cōseruante, & sic sunt ibi rōne uoluntatis. Primo mō, quia sunt in deo sicut ī principio producente, cum totū ex nihilo p̄ducatur deus nihil omnino sunt in deo, nec uita, nec aliquid. Quia uero sunt in deo tanquam in fine cōseruante, cum cōseruentur s̄m esse quod habent, sic quædam sunt uita, quædam non. Vnde quædam sunt tantum, quædam sunt & mouentur, quædam [ut hoīes] & sunt & mouent, & uiuunt. Quia uero sunt in deo ut in exemplari exprimente, sic sunt in ipso uita, & quia non solum in illo exemplari exprimentur entia, sed et oīa cognoscibilia, ideo omnia sunt in deo uita, quæ in ipso sunt. Et ideo dicit B. Io. q̄ factum est, in ipso uita erat. Et sic patet, q̄ esse in deo attenditur secundum triplex genus causæ: & similiter patet quomodo ratione potētiae, & notitiæ, & uoluntatis. Et sic soluitur illa quæstio, secundū quod genus causæ, uel secundū quod trium conditionū dñr res esse in Deo. Patet et q̄ in Deo dñr uita omnia, quæ sunt in ipso, tāquam in exemplari.

AD ILLVD ergo, q̄ obiicitur, q̄ in Deo mouemur &c. intelligendum est quantum ad tertium modum essendi in Deo, scilicet per cōseruationem. Deus enim cōseruat in nobis uitam, & operationē, & essentiā: & quātū ad hoc intelligit dictum illud uerbum. AD ILLVD, quod obiicit, cu-

ius rōne res dñr in deo uita &c. Dicendum, q̄ ratione potētiae, & notitiæ simul: quia ista duo concurrunt ad rōne exemplaris: non enim est exemplar Deus nisi eorū quæ cognoscit, & p̄t. AD ILLVD, quod obiicit q̄ res in illo exemplari repræsentantur ut sunt. Dicendum, q̄ uerū est: tñ nō oportet q̄ rō representatiōis sit talis omnino, quale est representatum, sicut supra ostensum est: & ideo sicut corporalium est idea spiritualis, ita non uiuentium uiuens. AD ILLVD, q̄ ultimo quæritur, quare magis dñr res esse in deo uita, quam alia. Dicendum, q̄ quamuis prædictum uerbum multas habeat expositiones, quo dñr, Quod factū est, ī ipso uita erat: tñ specialiter circa hoc uerbum consideranda est ueritas dicti, & ratio dicendi. Veritas dicti [ut dicit Aug.] est, q̄ omnes res factæ a Deo uel et possibiles fieri, hnt rationes, per quas intelliguntur: quæ quidē rationes uiuere dñr, quia sunt in substantia uiuēte secundū q̄ uiuens: & sunt etiam ratio intelligendi, qui est actus uitæ: & ideo in artifice creato dñr uiuere, sed in deo non tantum dñr uiuere, sed etiam ipsa uita, quia ipsa ratio cognoscendi est ipsa intelligentia. Ratio autē dicendi fuit hæc: cū n. res habeāt esse in Deo, & in uniuerso, diuersimode: quia aliquas proprietates habent secundū qd̄ existentia in mundo, quæ non competunt eis secundum quod sunt in deo: ideo non solum dixit, quod factum est in ipso erat: sed ut omnes illę conditiones excluderentur. Creaturæ enim in mundo ha-

habent esse corporale, uariabile, & corruptibile. Quia enim uita est actus spiritualis & cōtinuus, fluens ab ente quieto, & sempiterno: dictum est quod res sunt in deo uita, ut per spiritualitatem excludatur corporeitas, per quietem uariabilitas, per sempiternitatem corruptibilitas.

QVAESTIO II.

An res uerius esse in Deo habeant, quam in proprio genere?

TRIVM res sunt ī deo uerius, quam in uniuerso, siue ī proprio genere. Et q̄ uerius sint in deo, uidetur p̄ Aug. 5. sup Gen. ad literā. Oīa prius q̄ fierēt, erāt in notitia facientis: & utique ibi meliora, ubi æterna, ubi ueriora, & incōmutabilia. ITEM. Vnum quodque sicut se hēt ad esse: ita ad cognitionē: sed creaturæ uerius cognoscuntur in deo, quā in proprio genere: ergo & uerius sunt in deo. ITEM. Omne, quod est in aliquo: est in eo per modū eius, in quo erat: sed deus est in infinitū nobilior mundo: ergo in infinitū nobiliori & ueriori mō sunt res in deo, quā in uniuerso. ITEM. Nobilius & uerius est esse uitæ quā uiuētis: sed oīa uiuūt in deo, ut supra monstratum est: non aut in gñe proprio: ergo &c.

Quo in medicina praece.

CONTRA. Verius est res, ubi est simpliciter, quā ubi est solum s̄m quid: sed in deo solū dicitur esse secundū quid, quia nō sequitur, a sinus est in deo, ergo a sinus est: sed in proprio genere sunt simpliciter: ergo uerius. ITEM. Verius est res, ubi est secundū principia intrinseca, & proxima, quā ubi est in principio extrinseco, & remoto: sed res in mundo sunt secundum princi-

pia intrinseca, in deo autem ut ī principio extrinseco, ergo &c. ITEM. Verius est res ubi est secundū propriā entitatē, q̄ ubi solum scdm̄ similitudinem: sed in deo est hō, & lapis, & alia secundum similitudinem: ergo &c.

RESOLVTIO.

Si comparentur ad se inuicem secundum diuersum modum existendi, uerius esse habet in proprio genere. Si ad suas similitudines: secus, quia in Deo uerius sunt.

RESP. Dicendum quod triplex est existentia rerū. scilicet in exemplari æterno, & in intellectu creato, & in ipso mundo. In exemplari æterno, & in intellectu creato sunt res secundum similitudinem. In ipso mundo secundū entitatem propriam. Quia ergo quæritur, in quo sint uerius: hoc dupliciter potest queri: aut ita q̄ fiat comparatio eiusdem rei ad se secundum diuersum modum existendi, ut sit sensus: ubi lapis uerius habet esse, uel cum est in cognoscente, uel producente, uel cum est in se? & hoc modo concedendum est quod uerius est unaquęque res in proprio genere quā in deo: sicut probant rationes ad hoc inductæ. Alio modo potest fieri cōparatio rei ad suam similitudinē, ut sit sensus quæstionis: qd̄ habet esse uerius & nobilius, utrū ipsa res, uel eius similitudo? & hoc mō simpliciter concedendum quod similitudo rei uerius & nobilius esse habet in deo, q̄ ipsa res in mundo rōne eius q̄ est: quia est ipse deus, & concedende sunt rōnes ad hoc inducte. Adhuc similitudines rerū in intellectu creato uerius & nobilius habet esse, q̄ res in uniuerso.

uerso: ut dicit Aug. in Trin. non ratione eius quod sunt; sed ratione eius in quo: quia sunt nobiliori & spiritaliori modo similitudines in intellectu cognoscentem, quam sint ipsae res in mundo contentae; & sic patent rationes ad utramque partem.

TAMEN ad illud argumentum quod fit de comparatione esse ad cognoscere. Dicendum, quod illud generaliter intellectum, quod res ibi est uerius, ubi uerius cognoscitur, non habet ueritatem. Contingit enim cognoscere quod non est: & ideo sicut ad cognosci non sequitur esse, ita nec ad uere cognosci, uere esse nec ad uerius cognosci uerius esse. Quoniam ergo dicitur quod unumquodque sicut se habet ad esse, ita ad cognitionem, hoc intelligitur: quia eadem principia quae sunt principia essendi, sunt etiam principia cognoscendi: sed tamen principia conferunt esse per seipsa: sed cognitionem non conferunt per se: sed per suas similitudines.

ARTICVLVS III.

QVAESTIO I.

An mala in Deo sint?

TERTIO loco est quaestio de tertio articulo, scilicet generalitate existente rerum in Deo, & circa hoc quaeruntur duo. Primo quaeritur, utrum mala sint in Deo. Secundo, utrum in Deo sint imperfecta secundum quod homini.

QUOD mala non sint in deo, uidetur. Aug. de Li. ar. Inquantum res recte uituperantur, inquantum earum uituperator artem, in qua facta sunt, uidet, ut hoc in eis uituperet quod in arte

non uidet. Si ergo uituperantur quantum ad malitiam, siue inquantum mala, & hoc modo non uidentur in deo: ergo hoc modo non sunt in deo. ITEM. Omne, quod est in deo, est ex ipso & per ipsum, ut dicit Aug. & Magister in litera: sed mala nunquam sunt ex deo, nec per deum: ergo nec in deo. ITEM. Omne quod est in deo, aut est sicut in principio producente, aut sicut in exemplari exprimente, aut sicut in conseruante: sed constans est quod deus non est principium producens mala, nec est conseruans. ITEM. Non est exemplar exprimens: quia ratio exemplaris attenditur secundum assimilationem: sed dei ad malum nulla est assimilatio: ergo mala nullo modo sunt in deo. ITEM. Quanto aliquid melius est, tanto magis distat a malo: sed deus est optimus, quo nihil melius potest cogitari: ergo tanta distantia differt, quanta nulla maior potest cogitari: sed magis distat a malo quod nec habet ueritatem malitiae, nec similitudinem, quam quod habet saltem similitudinem, & in quo nullo modo est malum, quam in quo aliquo modo est: ergo &c.

CONTRA. Omne quod cognoscitur ab aliquo, qui est sua cognitio, est in illo tanquam in cognoscente: sed deus cognoscit mala: quia ea punit & reprobatur, & deus est sua cognitio: ergo mala sunt in deo. Minor patet, maior similiter. quia omne cognitum est in cognitione: si ergo idem est cognitio & cognoscens: ergo si est in cognitione, & in cognoscente. ITEM. Omne quod cognoscitur in aliquo, est in illo in quo cognoscitur:

gnoscitur: sed mala cognoscuntur in deo: ergo sunt in deo. Probatio minoris. Mala cognoscuntur a deo: constat: aut intra se, aut extra. Non extra, hoc constat: quia diuinus aspectus non exit extra, tum enim indigeret alia ad cognoscendum, restat ergo quod intra se, quia angeli cognoscunt mala in deo. Vnde Aug. super Genes. ad litteram. Angeli uident in illo bona uestra, quae eis placent, & mala uestra quae ei displicent. ITEM. Omne quod cognoscitur in aliquo, & non per accidens, est aliquo modo in illo sicut in exemplari: sed mala cognoscuntur a deo: sed non per accidens: quia nihil per accidens cognoscitur: sed omnia per se: ergo mala sunt in deo. ITEM. Omne quod cognoscitur ab aliquo non per priuationem, cognoscitur per similitudinem, & ideam: sed in deo non cadit cognitio per priuationem: quia nulla potest in illo exemplari esse priuatio, cum sit purus actus: ergo si cognoscit mala, non cognoscit per priuationem: sed per similitudinem: sed similitudo est idea in deo: ergo mala habent ideam in deo.

RESOLVTIO.

Cum mala nec effectiuam, nec exemplarem causam habeant, tamen si a Deo cognoscantur, in Deo minime esse possunt.

RESP. Dicendum, quod mala a deo cognoscuntur, non tamen in deo existunt secundum quod mala; quia sic loquuntur in proposito, ideo (inquam) cognoscuntur, quia sicut rectum est iudex sui & obliqui, sic summa ueritas, & lux, & actus est ratio cognoscentis:

di non tantum ueritatem, & lucem, & actum: sed etiam obliquitatem, tenebram, & priuationem. Vnde lux seipsam & tenebram cognoscit. Non sunt autem mala in deo, quoniam illa dicuntur esse in deo ad quae cooperatur deus secundum aliquod genus causae, & maxime secundum genus causae formalis, & exemplaris: malum autem non habet deum pro causa, & pro exemplari: quia malum ratione malitiae dicit solam priuationem, exemplar autem secundum quod huiusmodi dicit assimilationem: hinc est quod nec malum, nec falsitas habet ideam in deo, suum autem oppositum est assimilabile. Vnde cum uno & eodem cognoscat deus bonum & malum sibi oppositum, bonum cognoscit secundum rationem assimilationis, & ideo bonum est in deo ut in exemplari, & ut cognitum per se, & per modum positionis. Malum autem cum cognoscatur a deo, non habet in ipso ideam, ideo non est in deo, quamuis sit in dei cognitione; quia quamuis cognoscatur a deo, non tamen cognoscitur per ideam sui: sed boni, cuius est priuatio: & ideo dicitur cognosci per accidens & per priuationem.

AD ILLUD ergo, quod obicitur quod malum est in dei cognitione, & cognitio est deus, igitur &c. Dicendum, quod hic est fallacia secundum accidens. Quamuis enim idem sit cognitio dei quod deus, tamen aliud connotat, sicut potentia, & sapientia. Vnde sicut non sequitur, est in dei noticia: ergo & in potentia, immo est ibi accidens, & consequens: sic & in proposito. AD ILLUD, quod obicitur

Lib. 5.
119.

obiicitur quod malum cognoscitur in deo. Dicendum, quod illud non sequitur, plus enim dicit esse in deo, quam cognosci a deo, uel in deo. Cum enim dicitur aliquid cognosci a deo, per hoc intelligitur quod deus sit ratio cognoscendi illud; sed cum additur quod hoc sit in deo, significatur quod deus sit ratio cognoscendi ut exemplar, & per assimilationem, & ideo est ibi consequens AD ILLUD quod obiicitur, quod cognoscit non per accidens mala &c. Dicendum, quod cognosci per accidens, hoc est dupliciter, aut a parte cognoscētis, aut cogniti. In deo nulla cadit cognitio per accidens a parte cognoscentis, quia omnia cognoscit seipso, tamen cadit a parte cogniti: quoniam aliquid cognoscit per similitudinem suam, ut bonum, aliquid per similitudinem sui oppositi, & ita est ibi per accidens, non in discurrendo: sed in assimilando: cum enim deus cognoscit malum, non intelligitur assimilari ei; sed suo opposito. SIMILITER soluendum est de priuatione: quia cognoscere per priuationem est dupliciter. Aut ita quod sit priuatio in uirtute cognoscente, sicut cognoscit aliquis silentium & tenebram per aurem, & oculum, & sic ponit imperfectionem. Aut ita quod sit priuatio in cognito non in cognoscente, sicut lux cognosceret tenebram si haberet uim cognitiuam, sonus silentium: & sic cognoscit deus, quoniam est actus purus, & lux, & ueritas.

QUESTIO II.

An imperfecta in Deo sint?

VERVM imperfecta secundum quod huiusmodi sint in deo. Et

uidetur quod non; quia mala ut mala non possunt habere similitudinem cum summo bono: ergo pari ratione cum imperfecta non habeant similitudinem cum perfectissimo, non sunt in Deo. ITEM. Illa sola sunt in deo quae possunt esse a deo, & per deum; sed imperfecta a deo non sunt; quia dicitur Deut. 32. c. dei perfecta sunt opera. ITEM. Specialiter obiicit de materia & potentia; diuersitate & compositione. Cum enim exemplar sub ratione exemplaris sit forma, sit actus purus, & ita omnino simplex, uidetur quod rationes materiae, & passionis, & diuersitatis, & compositionis repugnent exemplari: & si hoc, cum nihil dicatur esse in deo nisi ratione exemplaritatis, patet &c. ITEM. Sicut ueritas est generalis conditio entium, ita & unitas: sed oppositum ueritatis non habet ideam in deo, similiter & bonitatis: ergo pari ratione oppositum unitatis, sed oppositum unitatis est multitudo; ergo &c.

CONTRA. Aug. ad Nebridium, Quia totum condidit, non potuit & *Epi. 72* partiū non habere rationes: ergo cum partes sub ratione partiū sint imperfectae, patet quod habent rationes imperfectorum. ITEM. Omnis cognitio diuina est a priori, cum ergo in omni creatura prius cadit ratio imperfecti quam perfecti, ut materiae quam formae, principiorum quam principiatum, partium quam totius: ergo per prius haec cognoscit deus: ergo si perfecta habent ideam in deo, necesse est quod habeant etiam imperfecta. ITEM. Diuinum exemplar exprimit rem secundum totum, alioquin non perfecte cognosceret; sed materia est

de

de rei constitutione, & imperfectum de constitutione perfecti: ergo &c. ITEM. Omnis effectus assimilatur suae causae: aliqua assimilatione; sed minima assimilatio sufficit ad rationem exemplaris; ergo omne quod est a deo, habet ideam in deo, per quam priusquam fiat est exemplar in deo: sed materia est a deo, & passio, & compositio, & diuersitas; quia omnia dicunt ens; ergo omnia sunt in deo.

RESOLUTIO.

Imperfecta ideam in Deo habent: non quidem ratione imperfectionis, quae priuationem importat; sed ratione eius, quod substat imperfectioni.

RESP. Ad hoc dixerunt aliqui, quod imperfecta non sunt in deo, nec cognoscuntur a deo per aliquam ideam suorum oppositorum, ut materia per ideam formae, potentia per ideam actus, multitudo per ideam unitatis. Sed illud stare non potest. Cum enim ista dicant entitatem aliquam, & ita ueritatem, de necessitate aliquam assimilationem habent ad primam ueritatem, & ita ratione exemplaritatis, & ideo necessario sunt in deo. Praeterea intelligendum, quod cum quaeritur, utrum imperfecta habeant ideam in deo, hoc dupliciter potest intelligi, aut ratione ipsius quod subest, aut ratione imperfectionis. Si ratione imperfectionis, cum imperfectio sit priuatio, & priuatio non dicat ens, nec aliquid a deo, nec assimilabile, sic non habet ideam. Si autem ratione eius, quod subest, sicut materia dicitur quid imperfectum, & materia aliquam essentiam dicit, habet ideam; sed non imperfectam. Quia sicut non uiuentium est idea

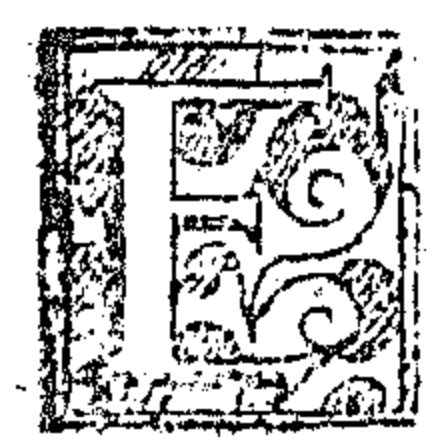
uiuens, & corporaliū spiritualis: sic temporalium aeterna, & imperfectorum perfecta, nec tamen malorum est idea bona. Unde notandum, quod idea (sicut supra dictum fuit in questione de ideis) dicitur a assimilationem extra genus. Prima autem assimilatio, est in ratione entitatis in deo. Omne igitur quod de se dicit rationem entitatis, siue sit compositum, siue imperfectum, siue materiale, siue possibile, siue in actu, siue in potentia, potest deo assimilari, & praedicti, & id eo habet esse in deo. Quod autem dicit priuationem, hoc ipso amittit rationem effectus, & rationem assimilationis: & ideo falsitas, & malitia ideam non habent, nec sunt a deo, nec in deo.

EX HIS patet quod imperfecta sunt in deo: patet etiam quaesita. Quod enim obiicitur de malo, patet responsio: quia malum dicit simpliciter priuationem in eo quod malum: non sic imperfectum. AD ILLUD, quod obiicitur, quod imperfecta non sunt a deo. Dicendum, quod imperfecta secundum id quod sunt, a deo sunt, licet in eis non remaneat imperfectio: quia deus perficit. AD ILLUD, quod obiicitur, quod non habent assimilationem. Dicendum, quod quamuis non habeant in conditionibus specialibus, habent tamen in generalibus, & hoc sufficit. Omnia enim habent rationem boni, & pulchri, & entis. AD ILLUD, quod obiicitur de opposito unitatis. Dicendum, quod non est simile, nam unitas saluat in multitudine, non sic bonitas in malicia, nec ueritas in falsitate: quia illae sunt priuationes: non sic autem unitatis priuatio est multitudo, & ideo patet totum.

DISTINCTIO XXXVII.

PARS PRIMA.

Quomodo Deus est in rebus & locis corporalibus.

T quoniam demonstratum est ex parte, quomodo omnia dicantur esse in Deo, addendum uidetur hic quibus modis dicatur Deus esse in rebus, si tamen id humana mens vel ex parte digne valeat cogitare, vel lingua sufficit eloqui. Sciendum ergo est, quod Deus incommutabiliter semper in se existens, presentialiter, potentialiter, essentialiter est in omni natura siue essentia sine sui diffinitione, & in omni loco sine circumscriptione, & in omni tempore sine mutabilitate. Et praeterea in sanctis spiritibus & aīabus est excellētius, scilicet per gratiam inhabitans: & in homine Christo excellētissime in quo plenitudo diuinitatis corporaliter inhabitat, ut ait Apostolus. In eo enim Deus habitauit, non per gratiam adoptionis: sed per gratiam vnionis. Ne autem ista (quia capacitatem humane intelligentie excedunt) falsitatis arguere aliqui presument, sanctorum auctoritatibus munienda mihi uidentur. Beatus Gregorius super Cantica Cant. inquit, Licet Deus communi modo omnibus rebus insit presentia, potentia, substantia: tamen familiariori modo per gratiam dicitur esse in illis, qui mirificentiam operum Dei acutius & fidelius considerant. De hoc enim eodem Aug. ad Dardanum in Lib. de presentia Dei ait, Cum Deus sit natura incorporea & incommutabiliter uiua, eterna stabilitate in seipso manens, totus adest rebus omnibus, & singulis totus: sed in quibus habitat, habent eum pro sua capacitatis diuersitate, alij amplius, alij minus: quos ipse sibi dilectissimum templum gratia sue bonitatis edificat, Hilarius quoque in Lib. 8. de Tri. apertissime docet Deum ubique esse. Deus, inquit, immense uirtutis, uiuens potestas, que nusquam non adest, non desit usquam, se omnem per sua edocet, ut ubi sua sint, ipse esse intelligatur. Non autem corporali modo cum alibi sit, non etiam ubique esse credatur, cum & in omnibus esse non desinat. Ambr. 1. Lib. de spiritu sancto, Spiri-

tum Sanctum probat non esse creaturam: quia ubique est, quod est proprium diuinitatis: ita dicens, Cum omnis creatura certis nature sue sit circumscripta limitibus, quomodo quis audeat creaturam appellare spiritum sanctum, qui non habet circumscriptam determinatamque uirtutem, quae & in omnibus, & ubiq; semper est? quod utique diuinitatis & dominationis est proprium. Idem in eodem, Domini est omnia complere, qui dicit, Celum & terram ego compleo. Si ergo dominus est qui celum complet & terram, quis ergo potest spiritum sanctum iudicare dominationis & diuinae potestatis exortem, qui repleuit orbem? & quod plus est, repleuit & Iesum, totius mundi redemptorem. Ex his alijsque pluribus auctoritatibus aperte monstratur, quod Deus ubique in omni creatura essentialiter, presentialiter, & potentialiter est.

Li. et c. eiusdem.

Hierō. 23.

Quod in sanctis non modo est: sed etiam habitat.

In sanctis uero etiam habitat, in quibus est per gratiam: non enim ubique est, ibi habitat; ubi uero habitat, ibi est. In solis bonis habitat, qui sunt templum eius, et sedes eius. Unde per Esa. dominus ait, Celum mihi sedes est, terra autem scabel lum pedum eorum: quia in electis qui sunt celum, habitat Deus & regnat, qui eius uoluntati deuoti obtemperant: malos uero qui sunt terra, iudicij distributione calcant. Unde in Li. Sap. dicitur, Thronus sapientiae aīa iusti; quia in iustis specialius est quam in alijs rebus, in quibus tamen omnibus totus est. Quomodo autem aīa (ait Aug. in epist. ad Hiero. de orig. a. e) per omnes particulas corporis tota adest simul, nec minor in minoribus, nec maior in maioribus: sed tamen in alijs intensius, & in alijs remissius operatur, cum in singulis particulis corporis essentialiter tota sit. Ita & deus cum sit in omnibus essentialiter ac totus, in illis tamen plenius esse dicitur quos inhabitat, id est, in quibus ita est, ut faciat eos templum suum, & habitales cum eo sunt iam ex parte: sed in beatitudine perfecta. Mali uero, & si sint ubi ipse est, qui nusquam deest, non tamen sunt cum eo. Unde Aug. super Io. Non satis fuit dicere, Ubi ego sum, & illi sint: sed addit, mecum: quia & ibi miseri possunt esse ubi & ille est, qui nusquam deest. Sed beati sunt cum illo: quia

Io. 17. Tom. 9 Tract.

III.

paulo post pri. cipio.

non sunt beati nisi ex eo quod cum illo sunt, qui fruuntur eo, & uident illum sicut est. Mali uero non sunt cum illo, ut exi in luce, non sunt cum luce, nec boni ita nunc sunt cum eo ut uideant per speciem, & si sunt aliquo modo cū eo per fidem. Quomodo autē Deus habitet in bonis, ex illis aliqua tenus inte lligere ualebis, qua supra dicta sunt, cum de spiritu sancti processione temporali ageretur, ubi licet ex parte, exponitur (ex parte enim cognoscimus, & ex parte prophetamus) quomodo Spiritus Sanctus habitet in nobis, qui non sine patre, & filio inhabitat.

Vbi erat, uel habitabat Deus antequam esset creatura:

Si autē quæris, ubi habitabat Deus antequā sancti essent, & lib. Dicimus, quia in se habitabat: unde Aug. in Libr. 3. contra Maximinum: In templo (inquit) suo habitat Deus, scilicet in sanctis qui sunt templum dei, modo secundum fidem ambulantes, & templum Dei erunt aliquando secundum speciem: qualiter etiam nunc templum Dei sunt angeli. Sed dicet aliquis, Antequam faceret Deus cælum, & terram, antequā faceret sanctos, ubi habitabat? In se habitabat Deus, apud te habitat, & apud se est. Non ergo sancti sic sunt domus Dei, ut ea subtrahā, cadat Deus. Imò sic habitat Deus in sanctis, ut si ipse discesserit, cadant.

Confirmatio prædictorum.

Sciendum est etiam, quia (ut ait Augustinus in Libro ad Dardanum) dici nisi stultissime nequit, spiritum sanctū non habere locum in nostro corpore, quod totum anima nostra impleuerit. Stultius dicitur etiam angustius alicubi impediri trinitatem, ut pater, & filius, et spiritus sanctus alicubi simul esse non possint. Verum illud est multo mirabilius, quod cum Deus ubique sit totus, non tamen in omnibus habitat. Quis porro audeat opinari, nisi inseparabilitatem trinitatis penitus ignoret, quod in aliquo possit habitare pater, & filius, in quo non habitet Spiritus Sanctus? aut in aliquo Spiritus Sanctus, in quo non habitet pater, & filius? Fatendum est ergo ubique esse Deum per diuinitatis præsentiam; sed nō ubique per inhabitationis gratiam. Propter hanc enim inhabitationem gratiæ non dicimus, Pater noster qui es ubique,

cum

cum & hoc uerum sit: sed qui es in cælis, id est, in sanctis, in quibus est quodam excellentiori modo.

Quod Deus inhabitator est quorūdā nondū cognoscentiū Deum, & non quorundam cognoscentium.

Illud quoque mirabile est, quia (ut ait August. in eodē) Deus est inhabitator quorundam nondū cognoscentium Deum, & non quorundam cognoscentium Deum. Illi enim ad templum Dei non pertinent, qui cognoscentes Deum non sicut Deum glorificant. Ad templum Dei pertinent parua li sanctificati sacramento Christi, & regenerati spiritu sancto, qui nondum ualent cognoscere Deum. Ergo quem potuerunt illi nosse, nec habere, isti potuerunt habere antequam nosse. Beatissimi autem sunt illi, quibus est Deus habere, quod nosse. Hic aliquatenus aperit August. quomodo Deus habitet in aliquo, id est, habeatur, cum uidelicet ita est in aliquo, ut ab eo cognoscatur, & diligatur.

Quomodo Deus totus ubique sit per essentiam, non potest intelligi ab humano sensu.

Ex prædictis patet, quod Deus ubique totus est per essentiam, & in sanctis habitat per gratiam. Cumque superius, licet tenuiter, ostensum sit qua ratione dicatur habitare in quibusdam, nunc efflagitaret ordinis ratio id etiam assignari, quomodo utique per essentiam, & totus sit, nisi huius considerationis sublimitas, atque immensitas humane mentis sensum omnino excederet ut enim ait: Chrys. super epistolam ad Hebr. Sicut multa de Deo intelligimus, quæ loqui penitus non ualemus: ita multa loquimur, quæ intelligere non sumus idonei. Verbi gratia, quod ubique Deus est, scimus, & dicimus: quomodo autem ubique sit, intellectu non capimus. Item quod est incorporea quedā uirtus, quæ est omnium causa bonorum, scimus: quomodo autem, uel quæ ista sit, penitus ignoramus.

Quorundam opinio, quomodo Deus ubique sit per essentiam, potentiam, præsentiam.

Quidā tamen immensa ingenio suo metiri præsumentes, hoc ita fore intelligendū tradiderūt, quod Deus ubiq; per essentiam esse dicitur, & quod dei essentia proprie sit in oī loco

Et in omni creatura, sed quia omnis natura, atque omne quod naturaliter est, in quocumque loco sit, per eum habet esse, & omnis locus in quo illud est. Idem etiam dicunt, ideo deum ubique dici esse per presentiam, vel per potentiam, quia cum ista loca sunt ei presentia, & quae in eis sunt, nec in eis aliquid operari cessat. Nam & ipsa loca, & quicquid in eis est, nisi ipse conseruet, manere non possunt. In eis ergo per substantiam deus esse dicitur (ut aiunt) quia per uirtutem propriae substantiae suae facit, ut etiam loca sint, & omnia quae in eis sunt. Sed licet haec uera sint, quae asserunt in explanandis intelligentiis praedictorum, in illis tamen uerbis quibus dicitur deus ubique esse per essentiam, plus contineri credendum est, quod homo uiuens capere non ualet.

Quod deus cum sit in omnibus rebus, non tamen sordibus rerum inquinatur.

Solet etiam ab eisdem queri, quomodo deus substantialiter insit omnibus rebus, & corporalium sordium inquinacionibus non contangatur, quod tam friuolum est, ut nec responsione sit dignum, cum etiam spiritus creatus sordibus corporeis etiam leprosi, uel quantumcunque polluti inquinari non possit. Sol quoque radios suos sine sui pollutione effundit super loca, & corpora non solum munda, sed etiam immunda, ac sordibus faeculentia, quorum contactu homines & aliae quaedam res inficiuntur, solis uero radij impolluti, & incontaminati ea contangentes existunt. Non est ergo mirandum si essentia diuina omnino simplex, & incommutabilis omnia replet loca, & omnibus creaturis essentialiter inest, nec tamen cuiusquam rei sordibus contaminatur, uel contangitur. Unde Aug. in Lib. de natura boni, Cum in deo (inquit) sint omnia, quae condidit, non tamen inquinant eum illi, qui peccant. De cuius etiam sapientia, quae attingit a fine usque ad finem fortiter, dicitur, Attingit omnia, propter suam munditiam, et nihil inquinatum in eam incurrit. Timent quidam quod fieri non potest, scilicet ne humana carne ueritas, & substantia dei inquinetur, & tamen praedicant istum uisibilem solem radios suos per omnes faeces, & sordes spargere, & eos mundos, & synceros seruari. Si ergo uisibilia mundi

mundi a uisibilibus immundis contangi possunt, & non inquinari: quanto magis inuisibilis, & incommutabilis ueritas? Postremo respondeant, quid potius de deo respondendum existiment, uel quod nusquam per essentiam sit, uel quod ubique, uel alicubi ita quod non ubique? Sed quis au-
 Li. de do. Chrstiana. 1. c. 10.
 deat dicere quod nusquam diuina essentia sit, uel quod alicubi, & non ubique sit? Si enim ita est alicubi, quod non ubique, ergo localis est. Est ergo ubique tota quae continet totum, & penetrat totum, quae nec pro sui simplicitate diuidi, nec pro sui puritate maculari, nec pro sui immensitate ullo modo comprehendi potest. Unde Aug. Deus ubique est, cui non locis, sed actionibus propinquamus.

SUPRA egit Magister, quomodo omnia sunt in deo. Hic secundo agit quomodo deus sit in rebus, & in locis corporalibus. Et quoniam ad esse in loco & in remutabili, sequitur mutatio in eo quod in illo est, ideo agit de dei immutabilitate quantum ad locum, infra eadem distinctione. Cumque diuina natura etc. Prima pars habet tres partes. In prima narrat, quomodo deus est in locis & in rebus, & per auctoritates confirmat. In secunda nititur dictorum aperire intelligentiam, ibi. Quomodo autem deus habitat in bonis etc. In tertio ostendit intellectus nostri ad hoc capiendum insufficientiam, ibi. Ex praedictis patet quomodo Deus ubique totus est etc. Prima pars habet tres partes. In prima ostendit modos essendi deum in rebus. In secunda uero confirmat auctoritatibus, quod deus est ubique per essentiam, ibi. Ne autem ista, quia capacitatem humane intelligentiae etc. In tertia ostendit quod deus in solis san-

ctis habitat per gratiam, ibi. In sanctis uero etiam habitat, in quibus etc. Similiter secunda pars, in qua recitat dictorum intelligentiam; habet tres partes. In prima rationabiliter manuducit. In secunda stultam rationem excludit ibi. Sciendum est etiam, quia, ut ait Aug. etc. In tertia in admirationem erigit, ibi. Illud quoque mirabile est etc. Sacramenta .n. diuina magis sunt mirabilia, quam intelligibilia. Item, tertia pars, in qua ostendit insufficientiam ad cognoscendum, quomodo deus est ubique per essentiam, habet tres partes. Primo enim ostendit quod intellectus nostri non sufficiunt. Secundo excludit eos, qui presumptuose soluunt, ibi. Quidam tamen immensa ingenio suo metiri etc. Tertio uero abiicit eos, qui irrationabiliter querunt, ibi. Solet etiam ab eisdem queri, quomodo Deus, etc. Vbi ostendit questionem eorum esse friuolam, & responsione indignam,
 Mali uero non sunt cum illo etc. Dub. 8.
 Contra uideretur male dicere: ga-

mali sunt in deo: quia in illo uiuunt, mouentur, & sunt: ergo si nō importat maior conuenientia p̄ hoc q̄ est, esse cū aliquo, quam in aliquo uidet̄ q̄ sicut mali dicuntur esse in deo: ita debeāt dici esse cum deo. Item. Quæ est magis impropria, deus est cum malis, uel mali cū deo? Videtur q̄ hæc, mali sunt cum deo. Vnde Aug. in Lib. confess. Mecum eras, & tecū nō erās, (loquit̄ pro statu peccati.) Sed contra [cū] dicit auctoritatem in casuali: ergo ut̄ q̄ melius d̄, homo cum deo, quā econuerso. R̄sio, dicendū, q̄ hæc præpositio, cum, dicit associationem. In societate aut̄ cōsiderant̄ duo. s. mutuum auxiliū, & conformitas uoluntatis. Qm̄ ergo soli boni habent uoluntate cōformē, & sunt coadiutores dei, ideo de eis solis proprie d̄, q̄ sint cum deo, & econuerso: quia tunc hoc q̄ est, cū, non dicit auctoritatem. Quia uero mali nō cōformantur, nec auxiliantur deo in sua salute, sed contradicunt, & tamē deus adiuuat eos ī multis: iō dicit Aug. Mecū eras &c.

Dub. 2. In se habitabat Deus &c.] Videtur malē dicere: quia præpositio nes sunt distinctiue: quia transitiue, si ergo deus a se non distinguit̄, malē dicit̄ q̄ apud se erat. Si tu dicas q̄ transitionem solū dicunt quantum ad modū. Contra est Glo. supra 1. Ioan. qui dicit, quod (apud) notat distinctionem patris ad filium. Respō. Dicendum, quod deus non solum est in creaturis: sed etiam apud se. Vnde August. in Lib. Confess. deus est ī se, ut alpha, & omega, in mundo, ut creator & rector, in angelis, ut sapor & decor, in li-

beratis uel electis, ut liberator & adiutor: in reprobis, sicut terror & horror. Quod obiicitur, q̄ præpositio dicit transitionem, & distinctionem. Dicendum, quod quantum est de uirtute suæ significationis, non dicit nisi transitionem quantum ad modum, q̄ autem dicit quantum ad rē, hoc est ratione materiæ, siue terminorum, quibus additur.

Dub. 3. Quomodo Deus habitet in aliquo &c.] Videtur non bene dicere: quia habitat in paruulis, qui eum non cognoscunt: ergo non uidetur hæc ratio conueniens. Respon. est cognoscere actu, & est cognoscere habitu: & quamuis paruuli non cognoscant actu, cognoscunt tamē habitu, eo q̄ gratiam habent, & habitum uirtutum, sicut dicitur in 4. Lib.

Dub. 4. Quo aut ubique sit intellectu nō capimus &c.] Videtur falsum dicere: quia q̄ intelligimus, debet rōni, sicut dicit Aug. sed habemus rōnes, per quas scimus deū esse in rebus potentialiter, præsentialiter, & essentialiter. Si tu dicas quod non comprehendimus, quæ dicuntur de deo. Obiicitur, quod simile, nec alia quæ dicuntur de deo, comprehendimus: ergo non magis de hoc q̄ de supradictis deberet dicere Magister quod sit ineffabile. Respon. Dicendum q̄ quædā sunt pure intelligibilia, & talibus nō contradicit imaginatio, sed deficit. Quædam sunt sensibilia, & in talibus sufficit. Quædā sunt quodammodo imaginabilia, & quodammodo intelligibilia, & in talibus frequenter intellectus deficit, & imaginatio contradicit, & deficit: ut cum cogitamus deum

deum esse ubique, deum solo intellectu capimus, locum autem imaginamur, & quoniam nostra imaginatio extra non capit, quod aliquid creatum sit in pluribus locis, & intellectus claritatem lucis non aspicit: hinc est q̄ talia nobis non intelligibilia iudicantur magis quā alia.

Dub. 5. Spiritus creatus sordibus &c.] Videtur cōtrarium esse ei q̄ dicitur Sap. 9. Corpus, quod corrumpitur: aggrauat animam. Et iterum, anima cōtrahit originale a carne, & inficitur ab illa. Respon. Sicut generatio uniuoca est, quæ est similis ex simili, & equiuoca quæ est rei dissimilis: ita est infectio secundum rationem uniuocam, ut leprosus facit leprosum: & secundum rationem æquiuocam, ut infectio generat infectionem: primo modo loquitur Magister: quia anima leprosi non est leprosa, secundo modo obiicitur.

Dub. 6. Cum in Deo (inquit) sint omnia quæ condidit, &c.] Videtur male dicere: quia sordes corporales inquinant res corporales: ergo sordes spirituales res spirituales. Item, si deum non inquinant: ergo uidetur q̄ posset dici, quod deus est in diabolo, quod est cōtra omnem usum. Respon. Dicendum, q̄ sicut tangit Magister in litera, sordes corporales non coinquinant corpus spirituale: quia nec communicant in materia, nec dependent, ut patet in radio, qui non inficitur fœcibus: quia nec dependet, nec communicat in transmutabili materia: & quoniam deus neutrum habet: ideo non ualet illud. Quod obiicitur q̄ deus est in peccato-

ribus, dicendum q̄ nullum in eo ueniens esset dicere: tamen quia hoc uidebatur sonare in contumeliam: ideo ponenda est deterrimatio, ratione cuius sermonis intellectus sanus appareat: ut si dicatur, deus est in diabolo, uel in aduitero quantum ad conuersionem naturæ.

ARTICVLVS I. QVABSTIO I.

An Deus in omnibus rebus sit?

Intelligentiam huius partis queritur de existentia dei ubique: & circa hoc tria principaliter queruntur. Primo queritur, utrum esse ubique conueniat deo. Secundo, utrum esse ubique sit proprium dei. Tertio, qualiter conueniat deo esse ubique. Et quantum ad primū, quia esse ubiq; potest distribuire pro omnibus rebus, & p̄ omnibus locis, duo queruntur. Primo, utrum deus sit in omnibus rebus. Secundo, utrum, sit in omnibus locis.

Quod sit in omnibus rebus ostenditur sic. Philosophus in prima philosophia, Quāto aliquid simplicius, tāto a pluribus indiget & in pluribus inuenitur: sed deus est simplicissimus in fine simplicitatis, ergo inuenitur in omnibus, sed non reperitur nisi ubi est: ergo est in omnibus. Item. Quāto causa prior, tāto uniuersalior: ergo causa prima est uniuersalissima: sed quāto aliquid uniuersalius, tāto influit in plura: ergo cū prima causa sit uniuersalissima, influit in omnia: sed omne q̄ influit in aliquid, est illi p̄s secundum uirtutem.

Ex 12.
Metaph.
phys.

tem: nusquam enim, & nunquam operatur deus agens, nisi per presentiam uirtutis: sed deus propter suam simplicitatem est idem quod sua uirtus: cum ergo uirtus dei sit in omnibus, & substantia est in omnibus. **ITEM.** Hoc uideatur per impossibile: quia omne quod est in una re limitata, ita quod non est in alia, est limitatum, & arctatum: sed hoc est impossibile circa deum: ergo non est in una re, quin in omnibus sit. **ITEM.** Si deus est in una re, ita quod non in alia, aut potest esse in illa in qua non est, aut non: Si non potest: ergo non est omnipotens. Si potest esse & non est, cum res non mutetur: ergo mutari potest: ergo si deus non est in omnibus rebus, aut non est omnipotens, aut mutabilis, quorum utrumque est impossibile.

CONTRA. Quanto aliquid magis seiungitur a natura tenebrosa, tanto est impermixtius, & sub nobiliori luce cognoscitur: sed deus clarissime cognoscitur: ergo maxime a natura tenebrosa seiungitur: sed omnis creatura tenebrosa; ergo deus, aut in nullis, aut in paucissimis est rebus creatis. **ITEM.** Quanto motor magis distat a mobili, tanto sufficientius mouet unam animam quam forma materialis uel naturalis, & intelligentia quam anima: sed deus est motor & operator sufficientissimus: ergo summe distat ab omni mobili: ergo aut in nullis est rebus, aut in paucis. **ITEM.** Omnis uirtus unita plus est infinita, quam multiplicata: sed diuina uirtus est infinitissima: ergo unitissima: sed quanto aliquid magis est unitum,

tanto minus diffusum, & in paucioribus repertum, ergo &c. **ITEM.** Queritur, quare necessitas est Deum ponere in rebus omnibus. Videtur quod nulla ex parte dei. Nobilitatis est enim in agere, quod possit agere, ubi non est: similiter quod possit facere effectum per se stantem: alioquin opera dei magis sunt debilia quam opera artificum creatorum, quare saluantur in esse, in ipsis absentibus. ergo si nulla necessitas est, uideatur ergo esse superfluitas: sed impossibile est in deo esse superfluitatem, ergo &c.

RESOLVTIO.

Deum rebus omnibus inesse, & summam ipsius perfectio, & nimiam creaturarummet indigentia clarissime testantur.

RESP. Dicendum, quod deus in omnibus rebus est: sicut ipse Dauid testatur dicens. Si ascendero in caelum, tu illic es &c. Necessitas autem existendi deum in omnibus, sumitur tum a parte perfectionis ipsius, tum a parte indigentiae rerum. A parte ipsius, propter summam immensitatem, & summam potestatem, & utriusque ratio est summa simplicitas. Quia enim summe simplex est, ad nihil arctatum est: ideo in omnibus inuenitur tanquam immeasum. Quia summe simplex, ideo in infinitum uirtuosissimus: & ideo uirtus eius in omnibus: & uirtus idem est quod substantia, & ideo necesse est quod sit in omnibus. Ex parte creaturae est necessitas: quia creatura habet in se possibilitatem, & uanitatem: & utriusque causa est, quia producta est de nihilo. Quia enim creatura

ra est, & accipit esse ab alio, qui eam fecit esse, cum per se non esset, ex hoc non est suum esse: & ideo non est purus actus: quia habet possibilitatem: & ratione huius habet fluxibilitatem, & variabilitatem, ideo caret stabilitate: & ideo non potest esse nisi per praesentiam eius qui dedit ei esse. Et exemplum huius apertum est in impressione formae sigilli in aqua, quae non conseruatur ad momentum nisi praesente sigillo. Et iterum, quia creatura de nihilo producta est, ideo habet uanitatem: & quia nihil uanum in seipso fulcitur, necesse est quod omnis creatura sustentetur per praesentiam uirtutis: & est simile: si quis poneret corpus ponderosum in aere quod est quasi uanum, non sustentaretur: sic & in proposito.

AD ILLUD, ergo quod obiicitur de distantia, & permixtione. Dicendum quod tripliciter unitur quid alicui. Aut secundum praesentiam tantum: aut secundum praesentiam, & dependentiam: aut secundum praesentiam, & dependentiam, & concomitantiam in materia. Primo modo est radius in aere: secundo modo anima in corpore: tertio modo liquor in liquore. Quod primo modo est in aliquo, non permiscetur: similiter quod secundo modo est, non permiscetur proprie, sed solum quod tertio. Et primo quidem modo est deus in rebus, non secundo; uel tertio. **AD ILLUD,** quod obiicitur de distantia motoris a mobili. Dicendum, quod est distantia per absentiam, & haec impedit, & non iuuat ad motum. Et est distantia per independen-

tiam, & haec iuuat: quia quanto motor perfectior est & absolutior, minus dependet, & est sufficientior, & hoc modo distat etiam deus praesens. **AD ILLUD** quod obiicitur, quod uirtus unita est magis infinita &c. Dicendum, quod unitio uirtutis, quae facit ad eius magnitudinem, per se attenditur respectu subiecti, per accidens respectu obiecti. Respectu autem subiecti attenditur per subiecti simplicitatem, respectu autem obiecti per indistantiam a uirtute: quare uirtus tanto potentior, quanto subiecto propinquior. Quoniam ergo uirtus diuina in substantia est simplicissima, & nunquam a substantia elogatur: ideo in multis est infinitissima: quia unitissima in multis, ut in uno: ubique enim est centrum illius potentiae, sicut dicit Trismegistus. **QUOD** ultimo obiicitur iam solutum est, quia necessitas est ex parte dei, & creaturae, sicut uisum est. **Trismegistus.** Quod ergo obiicitur, quod agens creatum ubi non est, operatur, & effectum producit, qui sine ipso operatur. Dicendum, quod non est simile in deo. Nam si attendatur hoc in artifice creato, hoc uenit ex defectu perfectionis, quia non agens creatum limitatum est, & distat a sua uirtute, potest operari per uirtutem ubi non est. Rursus quoniam agit ex suppositione & non potest in toto, ideo effectus non totaliter dependet ab ipso; deus autem habet condiciones oppositas, quia infinitus, & idem est in eo uirtus, & substantia, & totum producit, ideo non est simile.

QUESTIO II.

An deus sit ubique.

TRIVM deus sit ubique; locali-
ter. i. utrum sit in omnibus locis:

Et qd no uidetur. Boetius in Li. de Tri. deus ita esse ubiq; dici uidetur, no qd in omnino loco; sed pmo in loco esse non pot.

Ex 4. (sicut uult Philosophus) locus ad locatum magis comparatur i ratione formae, quam in rone al

terius generis cause: sed deus est forma excellentissima: ergo respectu eius nulla est forma, ergo nullus locus. ITEM. Alia rone uidetur: quia quadruplex est conditio loci in respectu ad locatum, scilicet continere, saluare, mensurare, & terminare. Continet, ut uas. Mensurat ut quantitas. Saluat ut natura. Terminat ut finis; Sed deus in nullam harum conditionum comparatur ad locum: ergo &c. ITEM. Prima & propria passio effendi in loco est diuisione: ergo qd magis a diuisione recedit, nullo modo est in loco: sed deus e hmoi: ergo &c.

CONTRA. Ier. 23. Caelum, & terra ego impleo: sed omne qd est in loco ipsum implendo, est in loco sicut locus. ITEM. Hoc ueritate ratione: quia loci sicut locus est indigentia ad locatum, ut ab ipso repleatur: sed omnis creatura uanitas, uanitas autem non implet nisi per ueritatis partem: ergo ad hoc qd locus repleat, necesse est deum adesse: sed hoc posito ponitur deus esse in loco, ut locus est. ITEM. Maior est diuisione forme ad materiam, quam locati ad locum: sed forma non unitur materiae, nec permanet, nisi per dei presentiam: ergo multo minus nec locatum loco: sed quia per dei presentiam forma unitur materiae, deus est in qualibet re, ut natura: ergo cum per dei presentiam uniat, & saluetur locatum in loco, deus est in loco ut est lo

cus. ITEM. Est presentia, & simultas sicut locum, & sicut tempus: sed deus perfectissime est praesens cui libet re: ergo sicut locum, & tempus: sed quae sunt presentia sicut tempus, sunt in eodem tempore; ergo & illa quae sunt presentia sicut locum, sunt in eodem loco: si ergo deus est praesens omni loco, deus est in loco, non tantum ut est res; sed etiam ut est locus.

RESOLUTIO.

Deus ita est ubique, ut per sui presentiam omnis loci indigentiam suppleat: non quod loco aliquo aut conferretur, aut mensuretur.

RESP. Dicendum quod triplex est conditio sicut quam comparatur locatum ad locum. Una sicut quam excellit: & haec est proprietas saluationis. Sic enim locatum indiget loco, & locus complet eius indigentiam, & conseruat naturam: & sicut hanc proprietatem sola corporalia sunt in loco: non autem spiritalia: quia non recipiunt influentiam a loco corporeo. Alia est proprietas, sicut quam locatum aequat & proportionatur loco, & haec est proprietas commensurationis, & sicut hanc conditionem propria corporalia sunt in loco; quia illa sunt commensurabilia, unde circumscribuntur: spiritalia autem minus proprie. Nam non sunt commensurabilia respectu partium: sunt tamen diuisiua respectu totius. Tertia est conditio, secundum quam locatum excellit locum, uidelicet quod per sui presentiam replet, & supplet indigentiam loci. Locus enim sine locato priuatus est, & indigens; sicut concuitas oculi sine organo. Quoniam ergo deus ad nullam creaturam comparatur, nec secundum

secundum rationem inferioritatis, nec aequalitatis: sed superioritatis, & excellentiae: deus non est in loco quantum ad primam, & secundam proprietatem; sed solum quantum ad tertiam, scilicet quod per presentiam supplet loci indigentiam; nam locatum per presentiam replet distantiae uacuitatem: deus autem per presentiam replet uacuitatem essentiae, & illa quidem sine hac esse non potest.

EX HIS patet ratio ad obiecta. Nam rationes probantes deum esse in loco, ut est locus, procedunt sicut tertiam conditionem, ut patet: rationes uero ad oppositum sicut primam & secundam, scilicet saluationis, & terminationis.

ARTICVLVS II.

QUESTIO I.

An ubique esse soli Deo conueniat?

ONSEQUENTER quantum ad secundum articulum quaeritur Vtrum esse ubique sit proprium dei. Et quia proprium est quod soli conuenit, & semper: ideo quantum ad hoc, duo quaeruntur. Primo, utrum esse ubique conueniat soli deo. Secundo, utrum conueniat ei semper, siue ab aeterno.

QVOD soli deo conueniat ueritate Augustini in libro de Symbolo; ubique esse est deum esse; sed nulli creaturae conuenit esse, immo hoc est dei propriissimum: ergo nulli creaturae conuenit esse ubique. ITEM. Ambr. in libro de Spiritu sancto, cum omnis creatura certis suae naturae sit circumscripta limitibus; esse ubique, & in omnibus rebus dei uirtutis est, & diuinationis e proprium. ITEM. Hoc

Vide li. 1. c. 7. Tom. 2. operum eius.

ipsum uidetur ratione: quia omnis creatura per se existens & in se, est hoc aliquid: sed omne quod est hoc aliquid, est singulare, & omne singulare est hic, & nunc, & nihil tale natum est esse ubique: ergo solius dei est esse ubique.

ITEM. Conditio ista qua deus est ubique, conuenit deo ratione suae immensitatis; sed immensitas est proprietas solius dei, quae nulli creaturae potest conuenire; ergo nec esse ubique.

CONTRA. Hoc obicitur de uniuersali, quoniam uniuersale est semper, & ubique, & tamen non est deus. Si tamen dicas, quod est ubique respectu suorum singularium, & non simpliciter. Obicitur tunc, quod aliquid est uniuersale, cuius singularia sunt ubique, & impossibile est aliquid fieri quod non sit eius singulare, uel in singulari, ut hoc uniuersale substantia: ergo est ubique.

ITEM. Obicitur de numero, qui est in omnibus entibus & nihil potest fieri in quo non sit numerus, & praeterea in omnibus entibus est unus numerus; ergo cum numerus non sit deus, esse ubique non est proprium solius dei. INDICAS, quod non est ibi totus; sed sicut partem, obicitur de uoce quae est in auribus diuersorum tota, & in toto aere, esto quod uox esset ita magna, quod per totum mundum audiretur, tunc esset ubique tota, & una prolatio: quia si multae, cum infinitae sint partes aeris, & uox sit in qualibet parte, tunc ergo infinite sunt uoces actu: quod e impossibile.

ITEM. Obicitur de anima, quae est in qualibet parte animalis tota, ut supra monstratum est; esto ergo si fieret animal giganteum

Dist. 8 art. 3. q. 3. ita

ita magnum quasi totus mundus, tunc anima esset ubique: ergo quod non sit, hoc est propter defectum corporis, & non suum. **SIDICAS**, quod esset in pluribus tanquam in uno loco, unde nunquam una anima est nisi in uno corpore, Obicitur de corpore Christi, quod totum & integrum est in diversis altaribus distinctis. **ITEM**. Obicitur per rationem. Cum enim de natura singularis sit esse hic & nunc, tamen alicui dat deus semper esse ut angelis; ergo pari ratione alicui dabit esse ubique. **ITEM**. Si aliqua duo inseparabiliter sunt unita, ubicunque est unum, & alterum: sed humana natura, & diuina in Christo inseparabiliter sunt unita: ergo est diuina, & humana; sed diuina natura est ubique: ergo & humana, & sic &c.

RESOLVTIO.

Ita solus Deus ubique est; ut alijs ab eo ne dum non conueniat; sed nec conuenire possit.

RESP. Dicendum, quod esse ubique (sicut dicunt sancti) conuenit soli deo proprie & singulariter, ita quod nulli conuenit alii: nec intelligi potest conuenire, si recte intelligatur. Nam deus dicitur esse ubique, ita quod ex parte dei intelligitur identitas, & totalitas: ex parte loci pluralitas, & uniuersalitas. Per conditionem identitatis excludit uniuersale, quod quauis sit in omnibus singularibus, tamen secundum aliud & aliud suppositum, & ita numeratum. Per conditionem totalitatis excludit numerus. Nam quis numerus sit ubique, tamen secundum aliam & aliam partem. Per conditionem pluralitatis a parte loci excludit spiritus creatus, quod

quauis sit in pluribus partibus corporis, non tamen in omnibus nisi ut unitis. Per conditionem uniuersalitatis excluditur corpus Christi sub sacramento, quod quauis sit in pluribus: non tamen est in omnibus: nec esse potest: quia hoc solum conuenit ei sub sacramento.

ET ita patent primae instantiae. **QVOD** tamen obicitur de uoce, intelligendum quod generatio sensibilium in medio est per diffusionem, unde non numerat uox sicut nec lux nisi ad numerationem susceptibilis: unde quot sunt aures, tot sunt uoces, quoniam uox in aere erat multiplicabilis, & non multiplicata: & ideo patet, quod nec tota ubique ante numerationem, sicut nec lux diffusa, nec eadem uox post numerationem: & ideo exemplum de existentia uocis non est multum simile deo. **ADILLVD**, quod obicitur quod deus dat sempiternitatem. Dicendum, quod tamen esse ubique, quia semper importat infinitatem, & infinitas sempiternitatis est infinitas durationis, quae est secundum potentiam, & haec non repugnat creaturae: quia non impedit durationem creaturae esse finitam actu, & infinitam potentia, & ideo omni durationi creaturae necesse est aliquid adici. Sed esse ubique, dicit immensitatem actu: quia importat similitudinem locorum, & hoc repugnat creaturae, & ideo non potest ei omnino communicari: communicatur tamen secundum possibilitatem creaturae, secundum quod participat maius & minus de natura spiritualitatis. Nam nihil est omnino spirituale, nisi solus deus, sicut dicit Aug. de Morib. ecclesiae. Solus deus est incorporeus: quia omnia replet. Creaturae autem quaedam sunt spiri-

spirituales per abstractionem, ut uniuersale, & numerus, & ita potest esse in pluribus propter communitatem ad plura, & ita secundum sui plurificationem. Quaedam spirituales sunt per separationem a materia corporali, ut anima, & istae sunt in pluribus, tamen non multiplicatis. Quaedam autem spirituales per unionem, ut corpus Christi est cibus spiritualis animae, quamuis sit uerum corpus, & ideo quasi est medium inter animam, & deum, & ideo inquam cibus plus sapit naturam spiritualitatis, & ideo est in pluribus, & sunt plura loca, non tamen in omnibus: quia ratio cibationis non se extendit ad omnia, & sic patet quare sub sacramento est in pluribus. **QVOD** obicitur de inseparabiliter unitis, soluendum, est per interemptionem, cum alterum excedit alterum, ut patet in genere, & specie. **QVOD** obicitur per unionem, hoc est deus. Dicendum quod hoc intelligitur per communicationem idiomatum. Sicut & esse ubique conuenit per idiomatum communicationem.

QVAESTIO II.

An esse ubique, semper et ab aeterno consisti Deo ueniat?

VT RUM esse ubique conueniat deo semper, siue eternaliter. Et quod sic, ut quia sicut, semper, se habet ad tempus: ita, ubique, ad locum: sed ante omne tempus deus fuit semper: ergo ante omnem locum fuit deus ubique. **ITEM**. Proprium dei essentialis ei conuenit, quia propria passio alicui subiecto: sed per necessariam convenientiam passionis ad subiectum, distributio suppositorum includit distributionem temporum: unde dici de omni est;

quod non est in quodam sic, in quodam non, nec aliquando sic, aliquando non: sed in quolibet, & semper: ergo sicut hoc quod est, ubique, includit sempiternitatem: ergo esse ubique semper conuenit deo: ergo ab aeterno. **ITEM**. Res sunt in deo, & deus in rebus; sed res sunt in deo ab aeterno; ergo a re latius cum dicantur haec ad conuenientiam, deus est in rebus ab aeterno; sed non nisi in omnibus: ergo &c. **SIDICAS**, quod non dicitur correlatiue. Contra. Cum dicitur, deus est in rebus, non significatur respectus, nec dependentia dei ad res; sed rerum ad deum; ergo nihil aliud est dicere, deum esse in rebus, quam res esse in deo. **ITEM**. Si deus non fuit ubique; ab aeterno, & fuit: ergo fuit alibi, quam ubique; & modo est ubique; ergo mutauit locum; ergo in deo cadit mutatio; sed hoc falsum; ergo primum. **SITV** dicas, quod mutatio est in connotato. Contra. Cum dicitur deus est in loco, non notatur effectus; sed solum dei praesentia; ergo ut quod secundum hoc non significet mutatio in connotato: sed solum in ipso deo, restat ergo per impossibile, quod deus est ubique eternaliter.

CONTRA. Ubique praesupponit ubi, & praesupponit locum, & locum non est ponere nisi ex tempore; ergo & deum esse ubique, non est ponere nisi ex tempore. **ITEM**. Bene sequitur, deus est ubique; ergo est in caelo; ergo destructio consequenter, destruit & antecedens; sed ab aeterno non fuit in caelo; ergo &c. **ITEM**. Bene sequitur, deus est ubique; ergo in ista domo; sed ista domus non fuit nisi ex tempore, & post initium temporis; ergo & esse ubique.

1. Post. cap. de omnia

RESOLVTIO.

*Si esse ubique, denotet presentia-
tem diuina immensitatis: sic ab
aeterno Deo conuenit. Si uero lo-
cum & rem creatam, non ab aeterno,
sed ab initioreu & locoru.*

RESP. Dicendū, q̄ esse ubique dupliciter pōt accipi de Deo: si cut & esse semper. Vno. n. modo (semper) importat diuinam immensitatem & durationem, & sic idem est q̄ aeternitas, & conuenit deo aeternaliter. Alio modo connotat similitudine tēporis. Sic esse ubique, uno modo importat presentia-tem diuinā immensitatis, per quam est præsens omni ei, q̄ est, siue sibi, siue alii: & sic idem est esse ubique, q̄ deum esse immensum: & sic conuenit deo aeternaliter: & s̄m hoc procedit prima rō. Alio mō prout connotat locum creatum siue rem, & sic conuenit ei ab initio rerum, & locorum propter connotatum, & conuenit semper, & ad hoc est proprium: quia cōuenit soli, & semper uno modo, licet non aeternaliter: sicut etiam est in demonstratiuis, & sic procedit secunda ratio. Et iste modus accipiendi deum esse ubique, est uisitatior, & secundum hunc modum non conuenit ei aeternaliter.

Quod uero obiicitur contra hoc, q̄ conueniat aeternaliter p̄ suā conuersam. Dicendū, q̄ non est sua conuersa. Cum enim dicitur quod res sunt in deo, si hoc intelligitur ratione exemplaritate, nihil connotatur actus: sed cum dicitur deus esse in rebus, connotatur aliquid creatum. Nam nihil est in eo quod non est: ergo si deus est in re-

bus & locis, res & loca sunt non ens: tñ s̄m se bene est in exemplari tanq̄ in principio. Vnde hæc, deus est in rebus, nō est cōuersa huius, res sunt in deo, sed hæc, deus est exemplar rerum, & utraque est uera aeternaliter. Et huius, deus est in rebus, conuersa est, res continentur a deo, & conseruantur ab ipso. **AD IL-
LVD,** quod obiicitur, q̄ si deus non fuit ubique, & modo est: ergo est mutatus. Dicendum quod non sequitur: quia hoc non est propter mutationem dei, sed rerum. **QVOD** obiicitur, q̄ ubiq; non connotat effectum: sed solū presentiam: Dicendum q̄ presentia importat habitudinē ad duo. s̄ eius qui præsens est, & cui est præsens: & iō pōt esse inceptio ratione rei cui præsens est, non noui effectus. **QVOD** obiicitur ad oppositū, procedit s̄m q̄ ubique connotat locum creatum. **QVOD** tamen ultimo obiicit, nō ualet, imo est ibi fallacia accidētis, sicut hic, Iste triagulus incipit habere tres, nō ergo ois triagulus semp̄ habuit tres: quia non fuit distributio de tribus ut nunc, sed ut simp̄r &c.

ARTICVLVS III.

QVAESTIO I.

An Deus uniformiter, & equaliter in omnibus rebus sit?

DE tertio articulo principaliter queritur. s̄ qualiter deus sit in rebus. Et circa hoc duo queruntur. Primo queritur, utrum deus sit in omnibus rebus aequaliter, siue uniformiter. Secundo queritur quibus modis, & qualiter deus sit in rebus.

Quod

*Autor
lib. de
causis
propof.
24. &
12. Me
tap. 51*

QUOD sit uniformiter uideatur, q̄a sicut dicit Philosophus. Prima causa se uno mō habet ad omnia, licet omnia non habeāt se uno modo ad ipsam, sed omnia in Deo sunt uniformiter: quia sunt uita & creatrix essentia: ergo multo fortius deus in omnibus rebus est equaliter & uniformiter. **ITEM** Q̄ est ubique totum, est aequaliter & uniformiter: sed deus cum sit simplicissimus, est ubique totus: ergo aequaliter & uniformiter est in omnibus rebus. **ITEM.** Vnicuique rei intima est materia & forma: sed forma, non unitur materia nisi mediante appetitu, appetitus autem ortū habet ab essentia, sed hoc non posset nisi per dei presentiam: ergo deus magis est intimus omni rei quam sua forma, sed forma unicuique rei est summe intima, ergo Deus intimior intimo cuilibet: sed quod habet esse in intimo, est uniformiter: ergo &c. **ITEM.** Hoc ostendit per impossibile: quia si deus non est aequaliter in rebus, ergo cū magis intime est in una quā in alia, ergo in aliqua non est summe intime: ergo aliquid est in re intrinsecū, in quo non est deus, ergo deus non est in omni q̄ ē: sed hoc est impossibile: ergo & primum:

Boeth. **SED CONTRA.** Omne, quod in 5. de consol. 4. post me diurno. Ex. 3. de Ani. 18. recipitur in aliquo, est ibi per modum recipientis, & non recepti: sed creaturæ non sunt equaliter capaces dei, ergo non est equaliter in eis deus. **ITEM.** Sicut se habet intellectus ad primam lucem: sic ens ad primam uitam: sed maior intellectus ma-

S. Bon. Lib. Primi.

gis participat diuinam lucem: ergo perfectius ens, & perfectius uiuens diuinā essentia & uitā: ergo perfectius deus est in uno quā in alio. **ITEM.** Existētia dei in rebus est conseruatio rerum: sed non omnes res aequaliter conseruantur: ergo nō est aequaliter in omnibus. Item cum deus sit ubique, solum dicitur habitare in iustis: sed hoc non esset si aequaliter & uniformiter esset in omnibus: ergo &c.

RESOLVTIO.

Secundum presentia-tem uniformiter, & equaliter in omnibus rebus deus est. At secundum effectus connotationem, & similitudinis impressionem, inaequaliter, & difformiter.

RESP. Ad prædictorum intelligentiam est notandum, quod deum esse in rebus, dupliciter potest intelligi. Vno modo ut idem quod esse præsentem cuilibet rei, non connotando effectum, & sic uniformiter est in omnibus rebus, eo quod intimus est cuilibet rei, & summe præsens, & totus in qualibet re. Alio modo potest connotare effectū, sicut dī in artificio esse p̄ cōnotationē effectus, & p̄ ipressionē suā similitudinis: & sic cū uni creaturæ plus det q̄ alii, magis ē in una q̄ in alia. Et hoc pōt esse dupl. s̄. extensue q̄tum ad ea q̄ hnt esse diuturnius, ut in corpore incorruptibili, plus q̄ in aīa sensibili: Vel intēsiue q̄tum ad ea, q̄ hnt esse nobilius, ut in aīa sensibili, q̄ in corpore incorruptibili. Vel utroq; mō, ut in aīa rōnali, q̄ in corpore corruptibili. His uisis patēt obiecta ad utraq; partem

Zz partem

partem. Procedunt. n. his duab. uis, ut patet, exceptis duabus primis, ad utranque partem. QVOD n. obiicitur, q̄ deus uniformiter se habet ad omnes res, si intelligat uniformitas ex parte diuini esse, uerum est; si autē intelligatur ex parte effectus, falsum est. Qm̄ deus uniformiter & stabiliter existens cetera mouet, & multos & uarios effectus producit, & efficiendo diuersa in rebus, facit q̄ res non se habeant uniformiter ad ipsum. Qm̄ ergo cum dicitur deus esse in rebus, uno modo connotatur effectus, alio modo non: ideo uno modo conceditur q̄ sit uniformiter, alio modo non. Similiter econuerso cum d̄r, omnia sunt in deo: uno modo potest connotari effectus, sicut patet in predestinatione & reprobatione, & sic non est uniformiter: alio modo non connotatur effectus: & sic uniformiter.

QVOD obiicitur iterum ad oppositum, quod omne quod recipitur, est per modum recipientis. Dicendum q̄ uerum ē, ubi receptum dependet a recipiente, ut species a uirtute cognoscente: in proposito autem non sic est. Vnde diuina essentia existens in re, non accipit modum rei, & sic patet illud.

QVÆSTIO II.

Quot, & qualibus modis deus in rebus est?

Quibus modis, & qualiter sit deus in rebus. Et assignat Magister duplicem modū existendi deum in rebus. Et unū modum accipit ab Aug. de presentia dei ad Dardanum, qui dicit, q̄ aliter est deus in omnib.

creaturis, aliter in sanctis, aliter in Christo per unionem. Aliū modum accipit à Greg. qui dicit super 5. Cant. q̄ deus est in rebus tripliciter: s. potentialiter, presentialiter, & essentialiter: Queritur ergo de distinctiōne, sufficientia, & ordine istorum modorum. ET obiicitur contra assignationem Augusti. Aut enim accipiuntur modi illi quantum ad diuinam substantiam, aut quantum ad creaturā, aut quantum ad effectus. Si quantum ad effectus: cum innumera biles sint: innumerabiles sunt modi essendi. Si quantum ad creaturam suscipientem: cum solum duplex sit suscipiens. s. natura, & uoluntas, uidetur q̄ tantum duo sint modi. s. per naturam, & per gratiam. Si quantum ad dei substantiam: cum in ea non cadat diuersitas, erit tantum unus modus. ITEM. Sicut gratia est effectus superadditus naturæ, ita operatio miraculosa: ergo sicut in habentibus gratiam est aliter deus quam in non habentibus: ita & in re, in qua operatur miraculose, ut in asina Balaam, erit a lio modo essendi. ITEM. Sicut gratia gratū faciens est supra naturam, ita gratia gratis data, ut prophetia, ita etiam pena, & gloria: ergo cum ista differant genere, & specie, debent secundum hoc diuersi modi essendi distingui: ergo non distinguit Magister sufficienter. ITEM. Obiicitur contra assignationem Greg. Aut. n. illa assignatio est secundum effectus, aut conditiones, & proprietates dei. Si secundum effectus: tunc cum essentia nullum conno-

Vide Hom. 3 in Ezechiel. parum a medium.

connotet effectū, nō deberet poni. Si secundū conditiones dei: sed non tantum est dei potentia, sed etiam sapientia, & uoluntas, ergo uidetur, q̄ insufficienter assignet. ITEM. uidetur esse præpositio in ordine. Nam secundum rem & rationem intelligendi, essentia præcedit potentiam, & potentia presentiam, ergo male ordinat. Item, uerborum inculcatio uidetur: quia in deo idem est potentia, essentia, & presentia: quæritur ergo distinctio.

RESOLUTIO.

Secundum B. Augu. deus in rebus est per modum nature, per modum gratie inchoate, & per modum gratie consummate, uel glorie. Secundum autem Gregor. per essentiam, per presentiam, & per potentiam.

RESP. Dicendum, q̄ assignatio Augustini respicit diuersitatē modorum essendi Deum in rebus: sed assignatio Greg. respicit conditiones modorum essendi. Vbiunque enim est deus siue per naturam, siue per gratiam, est essentialiter, potentialiter, presentialiter. Diuersitas autem modorum essendi accipitur penes diuersitatem effectuum, & non qualemunque: sed solum trimembrem. Quidam enim est effectus secundum quem comparatur res ad deum per modū existentis: & hi omnes continentur sub modo nature, extenso nomine. Quidam per modū redeuntis: & hic est effectus gratie inchoate, uel consummate uel glorie, & quantum ad hūc est secundus modus essendi. Quidam est effectus, secundum

quem comparatur creatura ad Deum, ut perueniens, uel perficiens, & hic est effectus unionis, in qua uniuntur in unitate personæ creatura, & creator, ut homo, & deus, Quoniam ergo tres sunt modi effectuum, secundū quos creatura diuersimode comparatur ad deum, ideo tantum tribus modis dicitur esse in rebus. Et primus qui attenditur quantum ad exitum, assimilatur lineæ rectæ. Secundus quantum ad reditum, lineæ reflexæ. Tertium quantum ad perfectionem, assimilatur circulo. Et primus quidem modus similis est lineæ: secundus, quia includit primum, similis est superfici: tertius, quia utrunque, similis est soliditati. Et ideo optime dicit Apostolus Col. 2. q̄ in Christo tota diuinitas habitat corporaliter: est enim perfectissime in eo, quia est ad modum circuli quæ est figura perfecta, & per modum altitudinis quæ est quantitas perfecta.

Ex his patet sufficientia, & distinctio, & solutio obiectōrū. Assignatio autem Beati Gregorii accipitur quantum ad conditiones modorū essendi. In his enim tribus circumloquitur B. Greg. perfectionem modorum existendi Deum in omnibus, in quibus est hoc modo. Aliquid enim est in aliquo s̄m presentialitatis indistantiam: ut continentum in continente, ut aqua in uase. Aliquid s̄m uirtutis influentiæ: ut motor in mobili. Aliquid s̄m intimitatis existentiam, ut illud quod est continens intra, ut anima in corpore, & oē q̄ perfecte est in re, necesse est esse quā-

rum ad hanc triplicem condō-
nem: & hoc modo est deus. Et
ideo dicitur esse potēntialiter,
præsentialiter, & essentialiter:
quia secundum præsentialitatis
instantiam, secundum uirtu-
tis influentiam, secundum inti-
mitatis existentiam, & sic patet
distō, sufficientia, & ordo. Quia
secundum rationem intelligen-
di conditiones istæ se habent p
additionem: & ideo bene ordi-
nat B Gregorius primo præsen-
tialiter &c. Aliqui tamen hmoi
conditiones uolunt distinguere
penes substantiam, uirtutē, &

operationem: sed licet modus
existendi essentialiter rñdeat
substantiæ, & potentialiter uir-
tuti: tamen præsentialiter prin-
cipaliter non rñdet operationis
nam præsens est alicubi, alicubi
et si non operet. Aliqui accipiūt
penes gna causarum. Sed nec il-
lud uir conueniēs, quia essentia
liter consistere, non cōnotat ge-
nus causalitatis. Aliqui penes
trinitatem uestigii. s. modum,
speciem, & ordinem, sed omnia
hæc præcedit essentia secundū
rationem intelligendi.

DISTINCTIO XXXVII.

PARS SECVNDA.

De immutabilitate Dei quantum ad locum.

VMQVE diuina natura ueraciter, & essentiali-
ter sit in oī loco, & in oī tpe, non tamē mouetur
per loca, uel per tēpora, nec localis, nec tēpora-
lis est. Localis nō est, quia penitus non circumscri-

bitur loco, quia nec ita est in uno loco, quod non sit in alio.
Neq; diuisionē habet, sicut corpus, cui secundū locum assi-
gnatur principium, medium, & finis, & ante, & retro, de-
xtrum, & sinistrū, sursum, & deorsum, quod sui interposi-
tione facit distantiam circumstantium. Duobus namq; his
modis dicitur in scriptura aliquid locale, siue circumscripti-
bile, & e conuerso. s. uel quia dimensionem capiens longitu-
dinis, altitudinis, & latitudinis, distantia facit in loco, ut
corpus: uel quia loco definitur, ac determinatur, quoniam
cū sit alicubi, non ubique inuenitur, quod non solum corpo-
ri, sed etiam omni creato spiritui congruit. Omne ergo cor-
pus omni modo locale est. Spiritus uero creatus quodam
modo est localis, & quodam modo non est localis. Localis
quidem dicitur, quia definitione loci terminatus, quoniam
cum alicubi præsens sit, totus alibi non inuenitur. Non autē
ita localis est, ut dimensionē capiens, distantiam in loco fa-

ciat

ciat. Diuina ergo sola essentia omnino illocalis, & incircū-
scriptibilis est, quæ nec locis mouetur aliquo modo. s. uel de
terminatione finita, uel dimensione suscepta, nec temporib.
sed affectu & cognitione mouetur. His enim duobus modis,
s. loco uel tempore, fit mutatio creaturæ, quæ longe est a
creatore. Vnde Aug. super Gene. Deus (inquit) omnipotēs
incommutabili aternitate, uoluntate, ueritate semper idē,
mouet per tempus creaturam spiritualement; mouet etiam
per tempus, & locum creaturam corporalem, ut eo motu
naturas, quas condidit administret. Cum ergo tale aliquid
agit, non debemus opinari eius substantiam, quæ Deus est, tē-
poribus locisque mutabilem, siue per tempora, & loca mo-
bilem, cum sit ipse & interior omni re, quia in ipso sunt om-
nia: & exterior omni re, quia ipse est super omnia: & anti-
quior omnibus, quia ipse est ante omnia: & nouior omnib.
quia ipse idem post omnia. s. post omnium initia. Ecce hic a-
perte ostenditur, quod nec locis, nec temporibus mutatur,
uel mouetur Deus. Spiritus autem creatura per tem-
pus mouetur, corporalis uero, etiam per tempus, & locū.

Quid sit mutari secundum tempus.

Mutari autem per tempus est uariari secundum qualita-
tes interiores, uel exteriores, quæ sunt in ipsa re, quæ muta-
tur, ut quando suscipit uicissitudinera gaudii, doloris, scien-
tiæ, obliuionis, uel uariationem formæ, siue alicuius quali-
tatis exterioris. Hæc enim mutatio, quæ fit secundum tem-
pus, uariatio est qualitatum, quæ fit in corporali, uel spiri-
tualis creatura, & ideo uocatur tempus.

Opinio quorundam, quod spiritus creati nec loco
moucantur, nec locales sunt.

De mutatione uero loci magna inter conquirentes di-
sceptatio uersatur. Sunt enim, qui dicunt nullum spiri-
tum aliquo modo posse mutari loco, ab omni spiritu lo-
cum uniuersaliter remouere uolentes; quoniam secun-
dum dimensionem tantum, & circumscriptionem locum
constare asserunt, atque id solum esse locale, uel in loco es-
se dicunt, quod dimensionem recipit, & distantiam in loco
facit. Et hoc dicunt Aug. sensisse mutationē temporis tantū

4 3 spiritus

Lib. 8.
ca. 22.
23. &
29. in
Tom. 3
Quod
Deus ē
inte-
rior, an-
tiquior
& no-
uor
uor
omnib.

Ibidem

spirituali creaturæ tribuentem: loci uero & temporis, corporeæ.

Responsio ad hoc.

Sed (ut supra diximus) dupliciter dicitur esse res localis, uel circumscribibilis. scilicet uel quia dimensionem recipit, & distantiam facit, uel quia loci termino definitur, quorum utrumque conuenit corporeæ creaturæ, alterum uero tantum spirituali. Nam (ut supra diximus) corporalis creatura ita est localis, uel circumscribibilis, quod determinatur definitione loci, & quod dimensionem recipiens distantiam facit: spiritualis uero tantum definitione loci concluditur, cum ita sit alicubi, quod non alibi: sed nec dimensionem recipit, nec distantiam in loco facit: quia si multi essent spiritus hic, non eo coangustarent locum, quo minus de corporibus contineret. Ideoque Augustinus attribuit mutationem loci corpori, non spiritui, quia licet spiritus transeat de loco ad locum; non tamen ita ut dimensionibus circumscriptis, interpositione sui faciat distantiam circumstantium, sicut corpus.

Conclusio, qui ex spiritibus locales sint.

Sunt ergo spiritus creati in loco, & transeunt de loco ad locum, & quodammodo locales, & circumscribibilis, sed non omni eo modo, quo creaturæ corporeæ. Spiritus autem increatus, qui deus est, in loco quidem est, & in omni loco, sed omnino illocalis est, & in circumscribibilis. Unde Beda super Lucam ait, Cum ad nos angeli ueniunt, sic exterius implent ministerium, ut tamen ante deum interius per contemplationem assistant, quia etsi angelus est spiritus circumscribitus, summus tamen spiritus, qui deus est, incircumscribitus est: intra quem currit angelus quocumque mittatur. Ecce hic dicitur, quia spiritus angelicus circumscribitus est, spiritus autem, qui deus est, incircumscribitus. Alibi etiam Ambrosius distantiam ostendens inter spiritum increatum, & spiritum creatum, dicit Seraphin de loco ad locum transire, inquiens ita in Lib. de Trin. dixit Esaias, quia missus est ad me unus de Seraphin. Et spiritus quidem sanctus dicitur missus, sed Seraphin ad unum, spiritus uero ad omnes. Sera-

phim

phin mittitur in ministerio, spiritus operatur mysterium. Seraphin de loco ad locum transit; non enim complet omnia, sed ipse repletur à spiritu. Hic aperte ostenditur, quod angeli quodam modo locales sunt.

Confirmat Deum esse ubique sine locali motu.

Fateamur itaque diuinam naturam pro immensitate sui nusquam deesse, eamque solam omnino illocalem, & omnino incircumscribibilem, nullo concludi loco, sed à fine usque ad finem attingere, non tamen spaciola magnitudine, nec locali motu, sed immensitate, atque immobilitate sue essentia. Unde August. ad Dardanum ait, Non quasi spaciola magnitudine opinemur Deum per cuncta diffundi, sicut fumus aut lux ista diffunditur, sed potius sicut in duobus sapientibus, quorum alter altero corpore grandior est, sed sapientior non est: una sapientia est, nec est in maiore maius, nec in minore minor, nec minor in uno quam in duobus: ita Deus sine labore regens, & continens mundum, in caelo totus est, in terra totus, & in utroque totus, & nullo contentus loco, sed in seipso ubique totus. Idem quoque super Psalm. ait, Ad uerbum Dei pertinet non esse in parte, sed ubique esse per seipsum: hæc enim est sapientia Dei, que attingit a fine usque ad finem fortiter, non tamen motu locali, sed immobilitate sui: ueluti si moles aliqua saxea impleat aliquem locum, dicitur quod attingit a fine illius loci usque ad finem, cum tamen alterum non deserat alterum occupando. Non ergo habet motum localem uerbum illud, & sapientia illa solida est, & ubique. Ex prædictis innotescit, quod Deus est ita ubique per essentiam, quod non spaciola magnitudine diffunditur, nec uno deserto loco alium occupat, quia localem motum non habet. Ideoque Augustinus uolens præscindere a Dei puritate omnem localem motum, & localem circumscriptionem, potius dicit omnia esse in illo, quam ipsum esse alicubi, nec tamen ipsum esse locum, qui non est in loco, in Lib. 83. quæst. ita inquiens. Deus non alicubi est, quod alicubi est, continetur loco, quod continetur loco, corpus est, Deus autem non est corpus: non ergo alicubi est, & tamen quia est, & in lo-

Z. 4. 50

ubi supra
pra.
Esa. 6.

Et Gre
go. Ho.
34 sup
Luc. 15
6. Li. 3
S. S. 1.
e. 9. 10
Esa. 6.

In 10. 2
in enar
ratione
psalmi
147. sic
p illud
ueloci-
ter cur-
rit.

In 10. 3
9. 10.

eo non est, in illo sunt potius omnia quam ille alicubi, nec tamen ita in illo, ut ipse sit locus. Locus enim in spatio est, quod longitudine, & latitudine, & altitudine corporis occupatus, nec Deus tale aliquid est, & omnia ergo in ipso sunt, & locus non est, nec in loco est: locus tamen Dei, sed improprie, dicitur templum Dei, non quod eo contineatur. Id autem nihil melius quam anima munda intelligitur. Ecce hic dicit Deum non esse in loco, sed intelligendum est eum non esse in loco localiter, scilicet quia nec circumscriptionem, nec localem motum habet.

Oppositio, quod Deus mutetur loco.

Ad hoc autem solet opponi sic. Quotidie fiunt creaturae, quae ante non erant, in eis Deus est cum ante non esset in eis: est ergo ubi ante non erat, ideoque mutabilis esse videtur. Sed licet quotidie incipiat esse in creaturis, in quibus ante non erat, quia illae non erant, hoc tamen fit sine sui mutatione, qualiter in mundo coepit esse quem fecit, tamen sine sui mutabilitate: & similiter desinit esse in quibus ante erat sine sui mutatione, nec tamen ipse deserit locum, sed locus desinit esse.

Epilogus.

Iam sufficienter demonstratum esse videtur, quomodo omnia dicantur esse in Deo, & Deus in omnibus, quam descriptionem quasi incidenter suscepimus, quia id videbatur postulare res, circa quam noster versabatur sermo. Disserebamus enim de scientia, siue sapientia Dei, & cum diceremus Deum scire omnia, quesitum est, utrum propter cognitionem quam de omnibus habet, dicerentur omnia esse in Deo, an alia ratione hoc diceret scriptura. Huius ergo quoniam occasio in praemissam nos deduxit disputationem.

UPRA ostendit Magister qualiter Deus sit in locis, & in rebus omnibus, & quoniam ad existentiam in loco sequitur circumscriptionem, & locabilitatem in creatura locata: ideo intendit hic, a Deo hanc conditionem

remouere. Et diuiditur haec pars in duas. In prima ostendit Deum incircumscriptionem, & immutabilem. In secunda uero concludit, & per auctoritates confirmat, ibi. Fateamur itaque diuinam naturam &c.] Prima pars habet quatuor partes. In prima

ostendit

ostendit, quod immobilitas, & incircumscriptionem conuenit deo. In secunda hoc remouet a natura angelica, & omni natura creata, ibi. Spiritus uero creatus quodammodo &c.] In tertia ponit opinionem quorundam, qui dicunt spiritus creatos non moueri loco, nec esse locales, ibi. De mutatione uero loci, &c.] In quarta suam conclusionem infert: quod solus spiritus increatus est incircumscriptionem, ibi. Sunt ergo spiritus creati &c.] Item secunda pars, in qua suam resumit conclusionem, ut addat, habet tres partes. In prima concludit praedeterminata, & auctoritatibus confirmat. In secunda uero mouet oppositionem, & soluit illam: ibi. Ad hoc autem opponitur &c.] In tertia breuiter epilogat praedeterminata, & ostendit rationem situs praesentis capituli: ibi. Iam sufficienter demonstratum est &c.]

Dub. 1. **N**equae dimensionem habet sicut corpus &c.] Videtur male dicere, quia dicitur Ephe. 3. ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quae sit longitudo, &c. & gloria exponit illud de deo. Respo. Magister loquitur proprie ad litteram: sed Apostolus loquitur metaphoricè. Unde multipliciter exponitur illa uerba. In deo. n. longitudo est longanimitatis, latitudo charitatis, sublimitas misericordiae, & profundum iusticiae, siue sapientiae, quantum ad dei iudicia.

Dub. 2. **M**ouet etiam per tempus, & locum creaturam corporalem &c.] Videtur mala ista diuisio Augustini. Primo, quia a Philosopho nulla ponitur mutatio secundum tempus. Et iterum sua diuisio non uidetur sufficiens, quia Phi-

losophus ponit sex species motus. Respo. Dicendum, quod secundum Philosophum omnes species motus ad hunc duplicem motum reducuntur. scilicet ad motum ad situm, & ad motum ad formam. Augustinus autem motum ad situm intelligit per motum secundum locum, qui est entis completi & perfecti: siue de inuolutione circa qualitatem, siue proprietatem substantiae, eatenus qua ad situm est, nisi pariter sit ad formam: motum autem ad formam, qui subdiuiditur per quinque species comprehendit sub mutatione secundum tempus: propter hoc, quod de se dicit mensuram uariabilem, & rei uariabilis. Unde omnem mutationem, quae est secundum proprietates rei absolutas, & intrinsecas, siue secundum qualitates corporales, siue secundum spirituales, ut sunt affectiones in animabus, ipse uocat mutationem secundum tempus, & ita patet ratio diuisionis, & sufficientia.

Spiritualis autem creatura per tempus mouetur &c.] Videtur falsum dicere, quia spiritualis creatura mensurat æuo, cum sit perpetua, ergo si mouetur, non per tempus mouetur, sed per æuum. Item intellectus angelicus est deiformis, sicut uult Philosophus ergo intelligit in istati, pari ratione, & afficitur non ergo in tempore. Praeterea, tempus per prius & posterius est mensura motus primi mobilis: ergo illud solum mensurat tempore quod subiacet illi motui: sed tale non est angelus, nec eius motus: ergo &c. Respo. Ad prius notandum, quod tempus uno modo dicitur proprie, & sic dicit mensuram rei mutabilis in quantum mutabilis

3. Phys.
6. et in
Poster
adica.

8. q. tri.
c. 26.

Dub. 3.

4. Phys.
101.

lis

lis, tamen sub rōne continui, & qm̄ motus primi mobilis est motus maxime euidēs, & cōtinuus inter oēs, iō tps hoc mō dī proprie esse in primo mobili, sicut in subiecto, in quo primo est, & in quo primo apparet. Alio modo dicitur tempus mensura cuiuslibet rei mutabilis, secundū q̄ mutabilis, siue moueat instāntanee, siue continue: & sic non tantum est in motu primi mobilis, & in his, quę ei subiacent, sed etiam in omni creato, circa quod accidit uariatio, & sic est ī angelis. Et per hoc patent obiecta. Quod enim obiicit de æuo. Dicendum, q̄ æuum est mensura angelorum quantum ad esse substantiale, quod est inuariabile, & incorruptibile, sed tempus quantum ad proprietates, quę uariantur, & quędam subito, quędam successiue, sicut patet in angelis per naturam paulatim intendi aliquam affectionem, & sic patent cetera.

Dub. 4 In duobus sapientibus quorum alter altero, &c. Videtur falsum dicere, quod eadem sapientia est in duobus neq; maior, neq; minor, quia sapientia est accidens, & qualitas sapientis, & accidens p̄ substantiam numerat. Resp. Dicendum, q̄ ad hoc uoluerunt aliqui dicere, q̄ eadem sapientia creata esset in duobus sapientibus, & hoc dant intelligere per duas suppositiones. Vna est q̄ species rei in anima non differat p̄ essentiam a re extra. Alia suppositio est, q̄ eandem rē nos se possunt duo sapientes, scilicet unum enunciabile, quod dictū est singulare: & hoc ultimum non indiget persuasione: sed

prius, q̄ species in anima non differat a re extra secundum essentiam, ostendunt sic, quia per eadem res cognoscitur, per quę res habet esse: si ergo per formā suam habet esse: ergo & cognoscit, & forma rei uere est in anima: & cum intellectus sit sciens per illam formam, & contingat aliquos duos omnino idem scire, & cogitare, illa non est tantum uera forma, sed etiam una. Et q̄ hoc uerum sit, persuadent per hoc: q̄ si forma pōt s̄m ueritatem consimilē formā in materia producere, & seipsam facere in aliena materia, quare non est simile in aīa, quę habilior est ad recipiendū? unde & hoc dicunt sensisse Aug. Unde dicunt, q̄ sapientia non est ad modum aliarum proprietatum. Sed hæc positio deuiat ab Aug. quia Aug. uult, & alii sancti, q̄ esse in pluribus omnino distinctis nō conuenit uni, & eidē creature, nisi per miraculum: & ideo positio ista sup̄ falsum fundatur, & fundata est. Quia si ueritas asini esset in aīa, quare non diceret aīa esse asinus? Et iterū. Si esset ueritas, adhuc nō esset eadem, quia nulla forma cum generat se, generat se omnino eadē, sed de necessitate plurificatur essentia in generante, & genito, præter q̄ in Deo: & ideo non ualet ad p̄positum. Et iō secundus modus dicendi est, q̄ Aug. intelligit de sapientia increata, quę est in sapientibus, & attingit ubiq; propter sui mundiciam. Sed cum Aug. intēdit ponere exemplū in creaturis, non uidet adhuc hoc esse s̄m eius intellectum. Et iterum ipse dicit, q̄ ipsa sapientia est æqua-

Augu. ad Danum epif. 57

æqualis in duobus, q̄ sunt æqualiter sapientes, non autem ī aliis: ergo uidetur loqui de habitu. Et ideo est tertius modus, q̄ ipse loquitur de unitate per conformitatem. Sed illud adhuc nō est sufficiēter dictum, quia tūc maior esset ī duobus, quā ī uno: sicut patet in duobus diuitibus, qui sunt in diuitiis conformes, & æquales. Propter hoc dicendum, q̄ similitudo, siue intentio in aīa habet comparari ad animam, in qua est, & ad illud cuius est, & quoniam ortum habet ab eo, cuius est, & ad illud dicit, ideo similitudines unius rei in animabus pluribus, qui in unā, & eandem ueritatem ducunt, tantum una, quā tum duę: hinc est, q̄ per comparisonem ad illud, cuius sunt, habet unitatem: nec maius sunt duę quā una, similiter nec sapientia. Sed in comparatione ad animas, quę p̄ illas cognoscunt habent pluralitatem, & plus sunt duę quā una, & ideo patet q̄ non potest poni omnino simile, quia res differunt ab intentione, siue similitudine sua, in deo autem in quo non differunt, patens est, quod unus potest esse in multis, & sic patent cetera obiecta.

ARTICVLVS II.

QVAESTIO I.

An Deus localis sit?

De intelligentiam huius partis, duo principaliter quærentur. Primò quæritur de cōscriptibilitate, siue localitate Dei. Secundò, de mutabilitate spiritus angelici per locum: hæc enim duo prosequitur in litera.

Quantum ad primum articulū, quærentur tria. Primò quæritur, utrum Deus sit localis intra locum. Secundò, utrum sit mutabilis de loco ad locum. Tertio, utrum sit separabilis a loco, siue sit extra omnem locum.

QUOD DEUS SIT LOCALIS, ostenditur hoc modo. Esse in loco, & esse locatum conuertuntur: sed Deus est in loco (ut in præcedentibus probatum est:) ergo Deus est locatum: sed omne locatum est locale: ergo deus est localis. ITEM. Quod est in uno loco tantum, locale est: ergo si plus possunt omnia loca, quā unum, & magis sapit naturā rei, quod habet, esse ī toto, q̄ qd̄ in parte habet, multo magis est locale quod est in omni loco, sed deus est in omni loco, quia ubique: ergo ut maximè esse localis. ITEM. Deus est ubique: ergo est hic, sed quod hic ē, est in loco determinato, & qd̄ est in loco determinato, est locale, ergo &c. ITEM. Deus est in loco aliquo determinato: aut ergo secundum totum, aut s̄m partem: si s̄m partē ergo habet partem & partem, quod est inconueniens. Si secundum totum, sed quod s̄m totum est in aliquo, comprehenditur ab illo, & quod comprehenditur ab aliquo loco determinato, est locale: ergo deus est localis.

CONTRA. Magis ī litera. localis nō est, quia penitus nō circūscribitur loco. ITEM. Ratione probatur sic. Nihil dicitur temporale, nisi quod exceditur a tempore. Temporalia enim ī tpe sunt corruptibilia: ergo nihil dī locale, nisi qd̄ exceditur a loco: sed

Deus

Artic. immediate p̄cedētib.

Deus nō exceditur a loco: ergo &c. **ITEM.** Locus ē accidēs: ergo non denominat illud, nisi ad qđ cōparatur, ut accidēs: sed ad deum non potest comparari ut accidēs: ergo non denominat deum: ergo deus non est localis. **ITEM.** Locus est quantitas cōtinua diuisibilis, punctus autem est principium quantitatis indiuisibile: ergo magis conuenit cum deo punctus, quam locus quantum ad proprietates: sed deus non dicitur punctualis nisi improprie, & false; ergo nō debet dici localis.

RESOLVTIO.

Deus cum ita sit præsens loco, ut a loco nihil recipiat: minimè localis dicendus est.

RESPON. Dicendum, qđ locale, dē quod sequit̄ leges loci: sicut temporale quod sequitur leges temporis. Leges autem loci sunt quantū ad actum continēdi, mēsurandi, seruandi, terminandi: secundum quas locus se habet ad locatum per modum impartientis: & locatū se hēt ad locum per modum suscipientis. Et qm̄ deus sic est præsens loco, ut nihil ab eo oīno recipiat, sed solum eius indigentia suppleat, & dat loco uirtutem continēdi, & locato uirtutem replēdi: hinc est, qđ deus nullo mō dicendus est localis, sicut dicit Magister in litera, & rationes ad hoc inductæ concedendę sunt.

AD ILLVD ergo, quod obiicitur, qđ esse in loco, & esse locatum conuertuntur. Dicendum, qđ conuertuntur ratione materie circa ipsum corpus, tamen ratione uirtutis uocabuli non. Nam hęc determinatio, i loco, ad hoc

quod habeat ueritatem locutionis nō exigit, nec ponit nisi præsentialitatem, & indistantiam: sed esse locatum ponit ambitum, & continentiam: esse locale ponit idoneitatem ad proprietates loci, & indigentiam aliquam: & iō hęc conceditur, deus est in loco quamuis aliquid habeat improprietas, propter hoc quod hęc præpositio [in] uidetur importare continentiam ambientem: sed hęc est magis impropria, deus est locatus, & adhuc ista ē plus impropria, deus est localis, & ideo non est recipienda, sed exponenda. **AD ILLVD**, quod obiicitur, qđ est in uno loco, est locale. Dicendum, qđ illud est, quia locus superexcellit ipsum locatū. Vnde illud determinat, & definit; sed quando est in omnibus, ipsum superexcellit omnia loca. Et ideo super hoc non tantum possunt omnia loca, quantum potest unus locus super illud, quod est tantum in uno loco: & ideo non est localis dicitur deus. **AD ILLVD**, qđ obiicitur, quod deus est hic, &c. Dicendum, qđ [hic] potest teneri dupliciter. Aut demonstratiue tantum, aut demonstratiue, & discretiue. Si tantum demonstratiue, sic uerum est, deus est hic, quia non est signare locum, cui deus non sit præsens. Si autem discretiue, falsum est esse hic, & nō sequitur ex prima, & hoc sensu procedit summatio. **AD ILLVD**, qđ queritur, aut deus est secundum totum, &c. Dicendum, quod in deo sunt simul simplicitas, & infinitas: quando ergo apponitur, circa deum nomen importans totalitatem, potest dupliciter

apponi.

apponi, uel ratione simplicitatis, & sic priuat partem, & partem: & sic significatur per nomen, ut si dicatur, totus deus: & quoniam deus in omni loco simplex est, & quodlibet est capax simplicitatis diuine, ideo ratione simplicitatis deus est in quolibet totus. Potest iterum totalitas apponi ratione infinitatis, & hoc fit per aduerbium, ut si dicatur, deus est totaliter i loco hoc. siue secundum totum: & sic cum diuina infinitas a nullo loco includatur, deus in nullo loco est secundum totum. Quando ergo queritur aut secundum partem, aut secundum totum. Dicendū, qđ non diuidit per immediata; quia deus non secundum partem: quia simplex, nec secundum totum: quia infinitus, & ideo dicitur deus est totus in quolibet loco, non tamen totaliter.

QVÆSTIO II.

An deus secundum locum mutabilis sit?

UTRVM deus sit mutabilis secundum locum. Et quod nō, uidetur sic. Magister in litera dicit, & accipit ab Augustino super Gen. Deus est in omni tempore, & in omni loco, non tamē mouetur per loca, uel tempora. **ITEM.** Ratione ostenditur: quia motus est actus imperfectus; sed in deo nulla est imperfectio: ergo nec secundū locū mutatio. **ITEM.** Per oēm motum aliquid acquiritur: sed deus nullum locū potest acquirere: quia est ubiq; ergo impossibile est deum sē loco mutari. **ITEM.** Nobilior dispositio est quies, quam motus; sed qđ nobilior est, deo est attribuendū: ergo impossibile ē deū

secundum locum mutari: sed semper quiescit.

CONTRA. Aug. ad Orosium, deus mouet se sine tempore, & loco: ergo uidetur, qđ deus moueatur; sed perfectissimus motuum est motus secundum locum: ergo &c. **ITEM.** Isidorus, Cum sit illocalis deus, localiter tamen ambulat in sanctis: ergo saltem uidetur mutari per accidens. **ITEM.** Hoc uidetur ratione; quia mouentibus nobis, mouetur ea, quæ in nobis sunt. Hoc dicit philosophus: & dicit propter formas; quæ non sunt i uno determinate: ergo si deus est in nobis, deus mouetur in nobis saltē secundum accidens. **ITEM.** Quamuis deus quantum ad existentiam, per essentiam non determinet locum, tamen quantum ad habitationem diffinita est in aliquibus, ita qđ non in aliis; ergo saltem quantum ad hunc modū est mutabilis.

RESOLVTIO.

Nullatenus, idque propter summam suam simplicitatem

RESP. Dicendum, qđ sicut dicit Magister in litera. Deus nullo mō mutat per locū; & hoc uerum est; quia nec per se, nec per accidens mutat, & hoc est propter summam immensitatem; quia adest oibus, & nulli abest; & si incipiat esse in re, uel desinat, hoc solum est secundum rei mutationem, non secundum mutationem eius; utputa, si aere illuminato intelligatur creari crystallus, radius incipit esse in eo, & crystallo amoto, desinit esse, nulla facta mutatione in radio.

AD ILLVD, ergo qđ obiicitur, qđ deus mouet se, &c. Dicendū, quod

Ex. 2.
Topic.
cap. 3.

Lib. 8.
cap. 20

Augustinus non dicit simpliciter, quod mouet se, sed cum his additionibus, sine tempore, & loco. Et quoniam omnis motus secundum Augustinum comprehenditur sub mutatione secundum tempus, & secundum locum: ideo tatum est hoc, quantum est dicere, mouet se sine motu, & ita non mouetur uere, nec implicatur contradictione. Sed cum in motu sint duo, scilicet quod est actus, & quod estuariatio, siue imperfectio, uult dicere Augustinus, quod mouet se sine motu: quia semper est in actu, sed non ita in actu imperfecto, imo perfecto. **Q**UOD dicit Isidorus est intelligendum metaphoricè, uel causaliter: quia sanctos facit ambulare per fidem de uirtute in uirtutem. **AD ILLUD, cap. 3.** quod obiicitur, quod mouentibus nobis, &c. Dicendum, quod illud non habet ueritatem nisi in illis, quæ sunt in aliis per dependentiam, & diffinitionem: unde quia radius est in aere, & non dependet ab aere: ideo non mouetur moto aere: & quia anima est in manu, nec diffinitur manu, ideo non mouetur motu manus. **D**EUS autem non dependet a rebus, nec diffinitur: ideo non mouetur ad motum rerum. **AD ILLUD,** quod obiicitur de habitatione dei, dicendum, quod determinate est in aliquibus, non ratione immensitatis, sed ratione influentiae gratiae: & ideo non determinatur ipse deus, sed effectus tantum: hinc est, quod non per se, nec per accidens mouetur, nec moueri potest: quia a nullo dependet, nec dependere potest, a nullo diffinitur, nec potest diffiniri: & non solum non est impossibili

le: sed etiam non intelligibile. Obiiciet autem aliquis sic: intelligamus corpus egredi a loco, nullo introeunte, tunc remanet uacuum: aut ergo ibi est deus, aut non. Si sic: ergo in eo est quod nihil est, quod stultum est dicere. Si non est, & ibi prius fuit: ergo uidetur esse mutatus, saltim per accidens: ergo uidetur quod deus exeat cum re, & cum re alia ingrediatur: quia si res tantum exiret, deus exiret. Ad hoc respondet, quod si per impossibile ponatur locum euacuari, tunc remanere intelligitur capacitas loci priuata: capacitas aliquid est, & in illa deus est, priuatio autem nihil est, & in illa deus esse non potest: non ergo definit deus esse ab eo, quod remanet post recessum corporis: sed cum res priuatur, aufertur comparatio eius ad deum. (Quod enim nihil est, nullam habet comparisonem) sed cum res mouetur, deum non dimittit, nec ad deum accedit, nec deus cum re uenit: quia sic est in re, ut sit extra rem idem: ideo nec res eum dimittit, nec nouum inuenit. Et hoc est intelligibile, si quis potest intelligere, quod deus sit immensus, simplex, & infinitus. Quia, non est immensus: ita est intra, & extra: quia simplex, secundum unum & idem est intra, & extra: quia infinitus: ideo nec dimittitur, nec acquiritur aliud in re, nec ab ipso itur ad ipsum cum dimittit, ut alibi, & alibi inueniat.

QVAESTIO III.

An Deus extra omnem locum existat; ab omni loco separabilis sit?

VTRUM sit deus ab omni loco separabilis, uel extra omnem

nem locum nihil est: ergo si deus est extra omnem locum: ergo nihil est, uel in nihilo. **ITEM.** Hoc quod est (extra) aduerbium loci est: ergo si deus extra omnem locum est, est in loco, & praeter omnem locum, sed hoc est falsum & non intelligibile: ergo deus non potest nec re, nec intellectu separari ab omni loco. **ITEM.** Cum dicitur, deus est extra mundum, extra, aut stat pro aliquo, aut pro nihilo. Si pro nihilo: ergo chimæra est (extra) mundum. Si pro aliquo: ergo uel pro creato, uel increato. Non pro creato, constat: ergo pro increato, ergo esse extra mundum, est esse in deo: sed omnia sunt in deo: ergo omnia sunt extra mundum. **ITEM.** In nullo est deus, quod non sit in ipso: sed nihil quod sit extra mundum est in deo: ergo deus non est extra mundum.

CONTRA. Quod locus possit separari a deo secundum intellectum uidetur: quia possibile est secundum intellectum locum priuari omni locato, & remanere uacuum: sed uacuum est priuatio, deus autem in nullo est quod non sit in ipso: priuatio autem non est in deo: nec deus in priuatione: ergo nec in uacuo, & sic est separabilis a loco. **ITEM.** Quod deus separetur a loco secundum rem, uidetur: quia sicut se habet dei æternitas ad omne tempus: ita & immensitas ad omnem locum: sed dei æternitas fuit ante omne tempus: ergo dei immensitas fuit extra omnem locum: sed quod est extra aliquid, est separatum ab eo: ergo &c. **ITEM.** Si deus est tantum in locis creatis, cum illa sint finitæ dimensionis,

& quod commensurat se finito est diffinibile, & finitum: ergo deus esset finitus. **ITEM.** Deus est adeo bonus, quod melior cogitari non potest: ergo adeo magnus, & immensus, quod maior cogitari non potest: sed toto mundo potest cogitari linea maior, si intelligatur protendi extra circumferentiam cæli: ergo si ibi est deus, deus est extra, aut non est maximum. **ITEM.** Angelus potest esse extra mundum, sed non extra deum, ergo deus est extra mundum.

RESOLUTIO.

Deus per independentiam & re, & intellectu ab omni loco separabilis est: sicut etiam per excessum & excellentiam suæ diuinæ immensitatis & æternitatis extra omnem locum est.

RESP. Dicendum quod aliquid separari ab alio, est dupliciter, uel secundum distantiam, uel secundum independentiam. Primo modo aliqua duo, quæ sunt in eodem loco separantur, cum unum elongatur ab alio: & hoc modo impossibile est esse, nec intelligi deum separari ab omni loco: nam ista separatio includit distantiam spatii, & hoc de necessitate includit locum: & ita implicatur duo opposita. scilicet quod deus sit in loco, & distet ab omni loco. Si autem loquamur de separatione per independentiam, & sic dicendum, quod deus & re, & intellectu est separatus a loco: quia in seipso omnino est independentem a loco, sicut ante productionem loci: locus autem econtra non est separabilis a deo nec re, nec intellectu, sicut probant rationes ad hoc inductæ. Similiter, cum quaeritur, utrum deus sit extra

omnem

omnem locum: dicendum, quod (extra) uno modo dicitur situm, & positionem, & sic est impossibile: sicut impossibile est, si (ante) dicitur tempus, quod sit ante tempus. Alio modo (ante, & extra) dicuntur excessum, & super excellentiam diuine immensitatis, & æternitatis respectu temporis, & loci; & sic concedendum, quod deus est ante tempus, & extra omnem locum: nec ex hoc sequitur, quod separetur a loco, sed quod summa immensitas superexcedat omnem locum, nec ad illud arctatur: Et hoc uult dicere Gregorius, quod deus est extra omnia, non exclusus: quia non dicitur: & intra omnia non inclusus: quia non arctatur: quia in seipso est omnino immensus: ita quod extra ipsum nihil potest esse, nec cogitari, siue nihil potest cogitari ita immensum, sicut deus est in seipso. Ex hoc patet sequens: quia quod non est extra, non est propter limitationem suam; sed loci defectionem.

AD ILLUD, quod obiicitur de linea. Dicendum, quod statim dum intelligitur aliquid extra mundum, ex hoc datur intelligi quod deus sit ibi. Sicut si intelligatur nouus mundus fieri, absque dubio deus esse in illo, tamen non sequitur quod ibi sit; quia illud nihil est. Similiter si fieret angelus extra, tunc est extra non secundum motum suum, sed angelus. Sed forte hoc est magis fictionis, quam ueritatis, quod angelus extra uniuersum exeat, sicut patebit. At tamen illud cogitandum est, quod diuinum esse sicut non potest cogitari habere terminum in duratione; sic non potest cogitari, nec debet habere

terminum in existentia, & presentia. Et sicut non potest cogitari habere intercessionem in duratione, sic nec in presentia. Hic intellectus est habendus: caueat tamen qualiter quis imaginetur, & exprimat per sermonem.

ARTICVLVS II.

QVÆSTIO I.

An angelus localiter moueri possit sine corpore?

CONSEQUENTER de secundo articulo queritur, scilicet de mutabilitate angelus, & circa hoc queruntur tria. Primo queritur, utrum angelus possit moueri localiter sine corpore. Secundo queritur, utrum moueatur per medium, uel non. Tertio, utrum pertransseat medium modo subito, uel successiuo.

QVOD Angelus non possit moueri sine corpore ostenditur sic. Bernar. super Can. Discurrere, & de loco ad locum transire, non est nisi corporum; ergo si hoc conuenit Angelo, non conuenit nisi per corpus assumptum. ITEM. Ratione uidetur; quia quod mouetur, aut mouetur per se, aut per accidens. Sed Angelus non mouetur per se localiter, quoniam hoc est proprium corporum, & illi soli inest res per se, cui inest proprie, ergo si mouetur, hoc est per accidens; sed quod per accidens mouetur, mouetur alio motu, ut naua mota naui: ergo uidetur quod Angelus non potest moueri nisi motu

cor-

corpore, & ita corpore assumpto. ITEM. Omne, quod mouetur, mouetur propter indigentiam: sed in Angelis beatis nulla est indigentia: ergo &c. SI TV DICAS propter indigentiam nostram: ergo circumscripta indigentia nostra, non uidetur quod Angelus possit moueri: si ergo indigentia nostra nullam dat uirtutem Angelo, patet &c. ITEM. omne, quod mouetur, differt a motore, sicut ponit Philosophus: sed Angelus non distat a se: ergo Angelus non mouetur a se, nec ab alio: ergo non potest moueri nisi mouendo aliud, sicut mouendo corpus.

Ex 8.
Ph. 27

Lib. 1.
6.13.

CONTRA. Heb. I. Omnes sunt administratorii spiritus missi propter eos &c. sed aliquod ministerium consequuntur sine corpore, ut suggerere bona, & reuelare secreta, & huiusmodi, ergo possunt sine corpore moueri. ITEM. Dam. Confestim inuenitur, ubi diuinus iusserit nutus, uelocitate nature: si ergo uelocitas est dispositio ad motum, ex sui natura sunt mobiles. ITEM. Angelus in uno loco tantum est: & ibi est, ubi operatur: ergo uirtus eius aut est ad unum tantum arctata: aut si non est arctata, nec substantia est arctata ad unum locum: sed non potest esse in pluribus: ergo cum in uno loco est, est in potentia ad alterum: sed quod est in potentia ad unum, non fit actu in illo nisi per motum in locum: ergo &c. ITEM. Quod moueatur sine corpore assumpto, ostendit per simile in anima. Anima, n. exuta a corpore fertur in caelum, uel descendit in infer-

num localiter: sed constat quod anima non assumit aliud corpus quam suum: ergo mouetur sine corpore: ergo pari ratione angelus. ITEM. Angelus in empyreo potest esse sine corpore, pari ratione, & in terra, ergo si per eandem uiam, per quam quiescit in terra, facit se esse in terra, siue transfertur: ergo uidetur quod sine corpore.

RESOLVTIO.

Angeli [testimonio sacrorum Bibliorum] medum in se, sed & in corporibus assumptis mouentur: cum non minoris uirtutis sint cum corpore assumpto, quam sine eo.

RESP. Dicendum, quod Angelus [sicut dicit scriptura] habet moueri: mouetur autem non solum assumpto corpore: sed et corpore non assumpto: cum non sit minoris libertatis, nec uirtutis: nec nobilitatis sine corpore, quam est cum corpore. AD intelligentiam autem obiectorum est notandum, quod si cut esse in loco est duppliciter, siue esse locale, sicut tangit Magister in litera s. quia circumscribitur, & quod diffinitur: & illud proprie est locale quod circumscribitur, aliud autem quodammodo est locale, quodammodo non. Ita moueri per locum: uno modo est per circumscriptionem ferri de loco ad locum, & sic est terminum corporum: Alio modo moueri est minus proprie, secundum diffinitionem transire, & sic est spirituum proprie: ergo per circumscriptionem non mouetur angelus nisi corpore assumpto, minus proprie per diffinitionem mouetur Angelus et sine corpore.

EX HOC patet responsio ad primum obiectum: quia Bernar. accipit discurrere, & transire secundum

propriatē loci, quæ est circū scriptio. AD ILLVD ergo, quod quæritur, utrum per se, aut per accidens, Dicendum secundum prædictam diuisionem de motu: secundum primum motum, non mouetur spirituale nisi per accidens, scilicet alio moto. Sicut. n. nauta mota nauī mouetur, sic spiritus moto corpore in quo ē. Quantum ad secundum motū, sicut Angelus per seipsum, & sine corpore diffinitur loco, ita per seipsum transfertur: ita quod non alio mouente, nec per aliū motum: ipse autem obicit de primo motu tantum, qui per se conuenit corpori soli. AD ILLVD, quod obicitur, quod omne quod mouetur, mouetur per indigentiam. Dicendum, quod illud uerū est in motu naturali, in quo natura non mouet nisi per appetitum alicuius rei, qui ponit imperfectionem in natura: quia natura habita perfectione sua, quiescit: sed non est uerum in motu uoluntario, in quo mouetur aliquis, siue per aliud acquirendū: siue ad uirtutem demonstrandam: sicut mouetur miles in stadio. Vel dicendum, quod illud uerum est in omni motu [generaliter accipiendo indigentiam ad suam indigentiam & alienam] quantum ad illud cuius priuatio ponit imperfectionē, uel cuius priuatio non imperfectionē ponit: sed limitationē: & sic est in Angelo, Angelus enim uolens aliquid operari in terra, indiget transire ad terram: quia non potest simul esse in cælo, & in terra, propter hoc quod habet uirtutem finitam: & sic patet illud quod limitatio non repugnat

summæ perfectioni creaturæ. AD ILLVD, quod obicitur, quod omne quod mouetur, differt a motore, dicendum quod in naturali motu uerum est, ubi nihil mouetur, quia nihil reflectitur supra se per alligationem cum materia, sed non est uerū de uolūtate, quæ est instrumentum seipsum mouens: & uirtus, quæ est in substantia spiritali, potest supra substantiā reflecti: ita mouens idem est cum mobili, tamen non secundum idem: quia Angelus habilis est ad moueri ex parte ipsius, quod est, siue substantiæ, uel materiæ, si habet materiam: sed ad mouere ex parte formæ: siue ipsius quod est, uel uirtutis actiue.

QVAESTIO II.

An angelus, dum mouetur, per medium moueatur?

VTRVM Angelus moueatur per medium, uel non. Et quod per medium, uidetur. Dam. dicit quod angelus cito pertransit uelocitate, & potestate naturæ: sed pertransire est per medium transire; ergo &c. ITEM. angelus mouetur a termino a quo, ad terminum in quem, aut mouetur a termino a quo, aut in termino in quo. Sed in termino a quo, est non motum esse: in terminum uero in quem, est motum esse: ergo cum moueri sit medium inter utrumque: oportet quod sit in spatio intermedio. ITEM. quod possit moueri per medium, uidetur, quia certum est quod Angelus existens Parisiis potest esse Romæ eadem uirtute, & in quolibet intermedio loco, & prius in propinquo, & deinde in singulis locis cō-

sequenter se habentibus: sed hoc est transire per medium: ergo &c. ITEM. quandoque inter aliqua extrema cadit medium, quod habet naturalem ordinē ad extrema, impossibile est quod agens uirtutis finitæ possit peruenire ab extremo in extremū sine medio: ut patet, quia inter album & nigrum est medius color, impossibile est quod aliquid agens creatum faciat de albo nigrum: quin faciat per colorem medium: sed inter cælū & terrā naturali ordine sunt alia corpora media, ergo impossibile est quod a cælo in terram ueniat, sine moueatur sine mediitransitione.

CONTRA. AUG. super Gene. ad litteram, & Magister ponit in littera. Deus mouet creaturā spiritualem per tempora, non per loca: ergo quamuis fiat de uno loco in alium, hoc non est per locum medium. ITEM. Conclusio probata ē in Sexto Physicorum, quod impossibile est impartibile moueri super magnitudinem: sed Angelus non assumpto corpore est impartibilis: ergo &c. ITEM. Ratione uidetur, quod si pertransit: aut ergo per simplicia, aut composita. Si per composita: ergo est compositus. Si per simplicia, sed illa sunt infinita in quolibet continuo, & impossibile est infinita pertransire. Item. Si per simplicia, sed ex simplicibus non fit aliquod cōtinuum: ergo motus ille non erit continuus, ergo pertransiendo illa, nunquam pertransit spacium: ergo si per medium mouetur, nunquam peruenit ad terminum. ITEM. Impossibile est quod aliquid pertran-

seat spaciū maius se, quin prius pertranseat spaciū minus, uel æquale: ergo si spiritus Angelicus transit per spaciū, prius transit æquale sibi uel minus, quod maius: sed æquale simplici non est nisi simplex: sed simplex additum simplici non facit maius: ergo in primo transitu tantum est ac si nihil transeat: similiter nec in secundo transitu: ergo nec in tertio, & sic nunquam pertransit spaciū aliquantum.

RESOLVTIO.

Quidquid dicant alij, ratio dicitur, auctoritas confirmat, Angelos non nisi per medium moueri.

RESP. Notandum est hic, quod circa hoc diuersimode dixerunt diuersi. Quidam enim dixerunt, quod cum Angelus sit simplex, non potest medium pertransire. Unde mouetur ab extremo in extremum sine medio, & omnis locus ad quem mouetur, se habet ad illum per modum immediati, unde loci mutatio in Angelo non est motus, sed mutatio tantum sine medio. Sed ista opinio non uidetur conueniens. Certum enim est quod Angelus, quod est custos hominis, potest ita custodire quod non deserat ipsum, & sine corpore custodire potest: ergo potest inseparabiliter comitari eum: ergo homo cum uadit per medium, & Angelus non deserit eum; pariter & angelus uadit per medium. Et ideo fuerunt alij, qui dixerunt quod angelus, & per medium, & sine medio potest moueri: quia motus eius est ad nutum suæ uolūtatis secundum uirtutem diuinitus sibi collatā: & cum uult, facit se in extremū

immediate, & cum uult, pertrahit, Et ponunt simile, quod intellectus noster potest cogitare de Parisiis, & de Roma dupliciter, aut ita quod immediate cogitet de uno & post de alio, uel ita quod primo de uno, & post de uia, & tertio de termino, & quia angelo ita facile est ferri sicut nobis cogitare, cum non sit allegatus corpori, dicunt, quod sic & sic habet moueri. Sed quicquid sit de positione, exemplum non est conueniens, quoniam cogitans penes se habet speciem Romæ, & speciem Parisiorum, nec ista habent situm in anima, nec ordinem secundum situm, imo qualibet æqualiter est præsens aspectui, & ideo ad libitum potest de una & alia cogitare: sed in re est ordo & situs naturalis, & necessario interiacet medium inter unam ciuitatem, & aliam: & propter hoc exemplum illud non est conueniens. Nec propter hoc aperitur nobis uia ad intelligendum: & quoniam illud est intelligibile aliquo modo, quod feratur per medium, & ratio concordat, & auctoritas, ideo uidetur rationabiliter illud esse dicendum. Sed illud membrum quod dicit quod possit sine medio, arbitrator reiciendum: non quia asseram esse falsum: sed quia non est auctoritas in promptu, quæ hoc dicat, & ratio non cogit: imo non capit. Possibile tamen est quod deus aliquid dederit substantiis illis spiritualibus, quod carnales intellectus non capiunt. Concedendæ ergo sunt rationes probantes quod angelus mouetur per medium.

AD ILLUD ergo, quod obijci-

tur, quod deus non mouet per locum Angelum. Dicendum, quod facienda est uis in uerbo secundum intellectum Aug. quod patet ex littera. Ipse enim spiritus dixit non moueri per loca, quia proprietates loci. scilicet circumscriptionem, & dimensionem non obtinet, cum transfertur de loco ad locum, sed proprietatem temporis, quæ est uariatio & inuolutio aliqua, uere & proprie admittit spiritus. Nam nouæ affectiones succedunt spiritibus per naturam, & cognitiones, & ulterius illæ intenduntur, & remittuntur, ita quod uere potest esse partibilitas a parte forme, siue proprietates acquirendæ.

AD ILLUD de Philosopho quod impartibile non mouetur supra magnitudinem. Dicendum, quod Philosophus probat, & concludit de impartibili quod habet situm magnitudinem, quod est impartibile & situatur situ impartibili hoc non potest moueri supra magnitudinem: quia si mouetur mouetur ad acquirendum situm, & quod acquiritur, per motum acquiritur, ita quod pars post partem, & situs impartibilis non potest acquiri: ita quod pars post partem acquiratur: & ideo uerum est quod tale impartibile non potest moueri supra ipsam magnitudinem, sed angelus tale impartibile est, quod non habet situm in partibili: nec est dicere quod Angelus sit in loco impartibili sicut patebit: & ideo demonstrationes Philosophi non habent hic locum. AD ILLUD quod queritur, aut pertran-

sit simplicia, aut composita. Rñ. Dicendum est quod transit per composita, quia non est in loco simplicia,

Ari. 6.
Phy. 6.
88.

Libr. 2.
d. 7. p. 2.
arti. 2.
q. 3.

plia

QVAESTIO III.

An angeli medium pertranseant motu subito, uel successiuo?

PLICI sed composito, hoc suppono ad præsens, sed suo loco probabitur. Nec ualet transit per composita: ergo est compositus: sicut nec ualet: anima est in composito: ergo est composita: quia sic est in illo ut non sit pars in parte, sed ipsum totum simplex sit in qualibet parte, ita tamen quod istæ partes sint unus locus. Posset tamen dici, si quis uellet se huiusmodi implicare, quod etiam si pertransiret per simplicia: non propter hoc pertransiret infinita, & hoc patet, quia si quis imaginetur spheram moueri super planum, non tangit nisi in puncto: ergo non tangit nisi per simplicia, nec tamen pertransit infinita actu, quoniam sphaera illa fertur super planum & non quiescit in quolibet situ, & ita nulli puncto se committitur, sed nec numerat puncta in illo: sed cum sit in continua latione, respicit illa in diuisibilia ut unita: & ita ut sunt in continuo: & sic cum continuum sit finitum actu, & infinitum in potentia, & illa potentia non reducat ad actum, non pertransit infinita actu, quia non respicit illa ut actu numerata. Verumtamen quia exemplum habet calumniam, & dictum non uidetur esse consonum dicto Philosophi, qui omnino dicit impartibile non moueri, priori responsioni magis adhæreo, & per illam patet sequens. Obijcit enim ac si Angelus esset in puncto, quod omnino falsum credo, quia non esset in loco, cum punctus non sit locus, nec sit actu in continuo, sed hoc totum melius patebit in secundo Libro.

UTRUM spiritus Angelicus pertransit medium motu subito, uel successiuo. Et quod successiuo, uidetur. In aliquo instanti est in termino a quo, & in alio instanti est in termino ad quem: sed inter quolibet duo instantia cadit tempus medium, & in medio illorum instantium est moueri: ergo moueri ipsius Angeli est in tempore: ergo mouetur motu successiuo. ITEM. Hoc ipsum ostenditur a parte spatii sic. Angelus si pertransit medium in aliquo instanti, est in medio, & in partibus medii: sed impossibile est quod aliquod unum (præter deum & corpus Christi) simul & semel sit in pluribus locis: ergo impossibile est quod Angelus in eodem instanti sit in toto medio & in fine: ergo non mouetur subito: ergo necessario oportet quod successiuo. ITEM. Hoc ostenditur a parte uirtutis. Quia sicut uult Philosophus: si tanta uirtus mouet in tanto tempore & maior in minori, & maxima in minimo, & infinita in nunc, ergo secundum quod potentior est uirtus, semper hoc uelociter est motus: sed instantans excedit tempus improporcionabiliter: ergo uirtus, quæ mouet in instanti, superexcedit illam quæ mouet in tempore, in infinitum: sed nulla uirtus creata superexcedit aliam in infinitum, & uirtus Angelica est creata, ergo cum omnis motus naturalis localis est successiuus, patet quod motus Angeli sit successiuus. ITEM.

¶ Si an-

si angelus mouetur, aut ergo motus ille est uere motus; aut mutatio. Si mutatio: aut generatio uel corruptio: quod constat esse falsum. Si motus, omnis motus proprie dictus habet prius, & posterius, & situm & tempus, & omne tale est successiuum, ergo &c.

CONTRA. Aug. in Lib. 5. responsionum. Radius non citius peruenit ad loca propinquiora quam loca remotiora, & constat quod pertransit medium: ergo si uirtus Angelica non est minus potens, sed magis, patet &c.

Ex 5. ITEM. Philosophus probat, quod si esset uacuum, non esset motus: sed idem facit ipsum spatium Angelo, quod facit uacuum corpori moto, quia ei nullo modo resistit, sicut nec uacuum: ergo uideatur quod ipse angelus subito ipsum pertransit. ITEM. Omne, quod successiue mouetur, partim est in termino a quo, partim in termino ad quem: sed omne tale est partibile: ergo necesse est angelum esse partibilem, aut non mouetur successiue. ITEM. omne, quod simul se transfert, & totum simul, non successiue mouetur: sed angelus simul se transfert, cum sit omnino simplex, ergo in instanti, & non successiue mouetur. ITEM. Motus successiuus est compositus & accidens, & nullum accidens compositum est in subiecto simplici: sed angelus est simplex, ergo non est subiectum motus successiui: sed

mobile est subiectum motus: ergo &c.

Successiue, sed successione, imperfecta, propter defectum resistentiae, distantiam medij, & uirtutis limitationem.

RESP. Dicendum, quod circa hoc senserunt aliqui diuersimode. Quidam enim dixerunt, quod quia angelus est simplex, & spatium compositum; quod tam angelus quam uirtus, est spatium improporcionalis, & ideo uirtus eius omnino uincit supra spatium, adeo quod subito, & motu improporcionabili spatium pertransit, & est huiusmodi motus supra naturam. Et quoniam difficile uidetur intelligere, quod pertransit medium; quin sit in pluribus partibus medij: & ponere quod subito moueatur, & sic in pluribus partibus medij, est ponere in illo motu, quod sit pluribus in locis simul, & hoc omnino absurdum est dicere de angelo, sicut dicunt sancti, & philosophi, & doctores catholici in hoc concordant: ideo dicendum est, quod angelus non mouetur per medium motu subito, sed successiuo. Propter quod notandum, quod in motu qui successiue est successione perfecta, est successio ex quaduplici causa. Prima est medij distantia. Secunda medij resistentia. Tertia est partibilitas mobilis. Quarta est finitas uirtutis, eo quod finite uirtutis proprie est mouere in tempore maxime per medium. Quinta potest esse finitas & limitatio mobilis. Concedendum est ergo, quod motus angeli per medij non est perfecta successione successiuus, quia deficit ibi resistentia spatij, & partibilitas mobilis: est tamen successiuus ratione

ne distantiae spatij, in qua non potest esse simul per totam: & ratione finitatis uirtutis mouentis, quae non excedit medium improporcionabiliter, ideo nec facit motum improporcionalem medio omnino. Et concedendum sunt rationes probantes motum illum per spatium esse successiuum. Tamen prima ratio sophistica, sed alibi dissoluetur, cum agatur de transicione panis in corpus Christi, ubi habet locum suum.

*i Quar
so d. 10
par. 2.*

AD ILLUD, quod obiicit, quod radius non citius peruenit. Dicendum, quod Aug. loquitur secundum perceptibilitatem sensus, quod sensus non percipit radii citius peruenire ad propinquiora loca quam ad remotiora, non quia secundum rem non sit ibi uere prius & posterius. Unde si dicatur radius moueri subito, intelligitur subito pro repente, & repentinum dicitur illud quod habet moueri in tempore imperceptibili. Aliter etiam potest dici, quod lux subito mouetur, quia motus lucis in medio non est motus localis tantum, sed est motus diffusionis, qui est generatio, sicut generatur idolum ab obiecto: & quia lux simul est, & lucet; simul cum est, generat splendorem, & ita in eodem instanti. Similiter de idolo intelligi potest, & sic deinceps. Unde si simul esset homo, & generaret, in primo instanti fuisset mundus plenus hominibus, hoc modo potest respondere quod nescit melius. AD ILLUD, quod obiicit de uacuo, quod si esset uacuum, non esset motus. Dicendum, quod circa hoc multi multa dixerunt, quorum dicta longum esset dicere. Nunc autem Philosophum

sustinendo, dici potest; quod si esset uacuum, non esset motus successiuus, recte intellecto uacuo: sed quod credo Philosophum intelligere, quod dicit simpliciter priuationem, si esset uacuum ibi ubi intelligimus uacuum, ibi intelligimus nihil esse: ergo non solum deest corporis resistentia, uerumetiam nulla distantia est ibi: ubi autem nulla distantia est, non est prope nec longe; ubi autem est motus localis, necessario est approximatatio uel elongatio: ergo si est uacuum, non est motus, non propter defectum resistentiae, sed distantiae. Sed quoniam medium comparatum ad Angelum habet rationem distantiae, quia uere facit distantiam inter extrema, ideo sufficit ad successione qualemcunque propter distantiam: sed ubi est uacuum, non est distantia: & hoc praexigitur necessario ad localem motum.

Partibilitas enim mobilis, & finitas uirtutis non faciunt successione, nisi sit prius & posterius in magnitudine, supra quam est; siue in eo, quod acquiritur per motum. AD ILLUD, quod obiicit: illud quod mouetur successiue, partim est in termino a quo, & partim in termino ad quem. Dicendum, quod in successiuo ubi est plena successio, est ponere partem & partem, & quantum ad magnitudinem substratam, & quantum ad magnitudinem motam, & quantum ad dispositionem acquisitam. Quia naturalis motus ad situm, est motus ad formam quodammodo: sed in motu angeli non est successio secundum omnimodam completionem, & ideo non secundum omnes has differentias; sed solum secundum

prioritatem & posterioritatem magnitudinis supra quā. Quod ergo dicitur, quod partim est in termino a quo, partim in termino ad quem, hoc non est secundum diuersitatem partium mobilis, sed est solum per accessum & recessum. AD ILLUD, quod obicitur, quod simile se transfert totum. Dicendum, quod quamuis ex parte sua se totum simul transferat, non tamen transfert se simul super totum, propter distantiam medii, in quo tota non potest esse simul. AD ILLUD, quod obiicitur, quod compositum & accidens non potest esse in re simplici. Dicendum, quod uerum est de com-

posito quod habet partes actu; sed de composito quod est in successione, non est uerum. Sicut enim duratio successiua potest esse in angelo secundum quod manet, eo quod de illa nunquam est nisi nunc: ita motus successiuus potest esse in eo secundum quod fertur, & hoc quidem secum nullum habet inconueniens. His uisus, patent obiecta. Est enim predictorum summa, quod angelus mouetur sine corpore assumpto, & quod mouetur in medio siue per medium: & quod mouetur motu successiuo, licet non omnimoda successione posita, ut predictum est.

DISTINCTIO XXXVIII.

De modis diuinæ scientiæ uel cognitionis. Vtrum Deus cognoscat mutabiliter uel immutabiliter: & quomodo.

NUNC ergo ad propositum reuertentes, cæpto insistamus. Supra dictum est, quod præscientia Dei futurorum tantum est, sed omnium tam bonorum quam malorum. Scientia uero uel sapientia non modo de futuris, sed etiam de presentibus & futuris: nec tantum de temporalibus, sed etiam de æternis, quia ipsum nouit Deus. Hic oritur quæstio non dissimulanda, *utrum scilicet scientia uel præscientia sit causa rerum: an res sint causæ scientiæ, uel præscientiæ Dei: Videtur enim præscientia Dei causa esse eorum, quæ ei subsunt, ac necessitatem eueniendi eis facere: quia nec aliqua futura fuissent nisi Deus ea præscisset, nec possunt non euenire, cum Deus ea præsciuerit. Si autem impossibile est ea non euenire, quia præscita sunt: uidetur ergo ipsa præscientia, quæ præscita sunt, eis esse causa eueniendi. Impossibile est autem non euenire, cum præscita sint: quia si non euenirent, cum*

pra-

præscita sint, falleretur Dei præscientia. At Dei præscientia falli non potest. Impossibile est ergo ea non euenire, cum præscita sint. Sic ergo præscientia causa eorum esse uidetur, quæ præscita sunt. Hoc idem & de scientia dicitur, scilicet quod quia Deus aliqua nouerit, ideo sint. Cui sententiæ Augu. attestari uidetur in 15. Lib. de Trin. dicens, Non ista ex aliquo tempore cognouit Deus, sed futura omnia temporalia: atque in eis etiam quid & quando ab illo petituri fuerimus, & quos & de quibus rebus uel exauditurus, uel non exauditurus esset, sine initio ante præsciuit, Vniuersas autem creaturas & spirituales & corporales, non quia sunt, ideo nouit, sed ideo sunt, quia nouit: non enim nesciuit, quæ fuerat creaturus: quia ergo sciuit, creauit, non quia creauit, sciuit: nec aliter sciuit creata quā creanda: non enim eius sapientiæ aliquid accessit ex eis, sed illis existentibus sicut oportebat, & quando oportebat, illa mansit ut erat. Vnde in Eccl. Antequam crearentur, omnia nota sunt illi, sic & post consummata sunt. Ecce his uerbis uidetur Augu. innuere scientiam, uel præscientiam Dei causam esse eorum, quæ fiunt, cum dicit, ideo ea esse, quia Deus nouit. Idem quoque in 6. Lib. dicere uidetur. Cum (inquit) decedant & succedant tempora, non decedit aliquid uel succedit scientiæ Dei, in qua nouit omnia, quæ fecit per ipsam. Non enim hæc quæ creata sunt, ideo sciuntur a Deo, quia facta sunt: sed potius ideo facta sunt, quia immutabiliter ab eo sciuntur. Et hic etiam significare uidetur Dei scientiam causam eorum esse, quæ fiunt, dicens non ideo Deum ea nouisse, quia facta sunt: sed ideo facta, quia nouit ea Deus. Ideoque uidetur dei scientia uel præscientia causa esse eorum, quæ nouit. Inconuenientia, si diceretur scientia, uel præscientia causa omnium rerum, quæ ei subsunt.

Quod si ita est, est ergo causa omnium malorum, cum omnia mala sciuntur & præsciuntur a Deo: quod longe est a ueritate. Si enim Dei scientia uel præscientia causa esset malorum, esset utique Deus auctor malorum, quod penitus falsum est. Non ergo scientia uel præscientia Dei causa est omnium, quæ ei subsunt.

Quod

Quod res futuræ non sunt causa, scientiæ uel præscientiæ Dei.

Neque enim res futuræ causa sunt Dei præscientiæ: *lib. 10. 4. et enim non essent futuræ nisi præscirentur a Deo, non tamen ideo præsciuntur, quia futuræ sunt. Si enim hoc esset, tunc eius quod æternum est, aliquid existeret causa, ab eo alienum, ab eo diuersum, & ex creaturis dependeret scientia creatoris, & creatum causa esset increati. Origenes tamen super epistolâ ad Rom. ait, Non propterea aliquid erit quia id scit Deus futurum: sed quia futurum est, ideo scitur a Deo, antequam fiat, Hoc uidetur præmissis uerbis Augu. obuiare. Hic enim significari uidetur, quod res futuræ causa sint præscientiæ: ibi uero quod præscientia causa sit rerum futurarum.*

Quid ex prædictis tenendum sit.

Hanc igitur, quæ uidetur, repugnantiâ de medio tolle re cupientes, dicimus res futuras nullatenus causam esse præscientiæ uel scientiæ Dei, nec ideo præsciri uel sciri, quia futuræ uel factæ sunt: ita exponentes quod ait Origenes, quia futurum est, ideo scitur a Deo antequam fiat, id est, quod futurum est, scitur a Deo antequam fiat, neque sciretur, nisi futurum esset, ut non notetur ibi causa, nisi sine qua non fieret. Ita et dicimus scientiam, uel præscientiam Dei non esse causam eorum, quæ fiunt sine qua non fiunt, si tamen scientiam ad notitiam tantum referamus. Si uero nomine scientiæ includitur etiam beneplacitum atque dispositio, tunc rectè potest dici causa eorum, quæ Deus facit. His enim duobus modis, ut superius prætaxatum est, accipitur cognitio uel scientia Dei. scilicet pro notitia sola, uel pro notitia simul & beneplacito. Hoc modo fortè accipit Augu. dicens, Ideo sunt, quia nouit, id est, quia scienti placuit, & quia scientes disposuit. Hic sensus ex eo adiuuatur, quia de bonis ibi tantum ait Augu. scilicet de creaturis, & de his quæ Deus facit: quæ omnia nouit, non solum scientia, sed etiam beneplacito ac dispositione. Sic ergo ibi accipitur Dei cognitio, ut non modo notitiâ, sed et beneplacitum Dei significet. Mala uero scit Deus & præscit, antequam fiant, sed sola notitia, non beneplacito.

neplacito. Præscit enim Deus & prædicat etiam, quæ non est ipse factururus: sicut præsciuit & prædixit infidelitatem Iudæorum, sed non fecit: nec ideo, quia præsciuit ad peccatum infidelitatis eos coegit, nec præscisset uel prædixisset eorum mala, nisi essent ea habituri. Unde Augustinus super Ioan. Deus (inquit) futurorum præsciuit prophetam prædixit infidelitatem Iudæorum, sed non fecit: neque præscit mala eorum, nisi ea haberent. Non enim quæquæ ad peccandum cogit, quia futura hominum peccata prænouit: illorum enim præsciuit peccata, non sua. Ideoque si ea quæ ille præsciuit, ipsorum non sunt, non uera ille præsciuit. Sed quia illius præscientia falli non potest, sine dubio non alius, sed ipsi peccant quos Deus peccatores esse præsciuit: & ideo si non malum, sed bonum facere uoluissent, non malum facturi præuiderentur ab eo, qui nouit quid sit quisque factururus. His uerbis aperte ostenditur, si diligenter attendamus, præscientiam Dei non esse causam malorum, quæ præsciuit, quia non ea præsciuit tanquam factururus, nec tanquam sua, sed illorum qui sunt ea facturi uel habituri præsciuit: ergo illa sola notitia, sed non beneplacito auctoritatis. Unde datur intelligi, quod Deus econuerso præsciuit bona tanquam sua, tanquam ea quæ factururus est, ut illa præsciendo simul fuerit ipsius notitia, & auctoritatis beneplacitum.

Præscientiam Dei falli non posse, oppositio.

Ad hoc autem quod supra dictum est, scilicet præscientiam Dei falli non posse, solet a quibusdam ita opponi. Deus præsciuit hunc lecturum, uel aliquid huiusmodi: sed potest esse ut iste non legat, ergo potest aliter esse quam Deus præsciuit: ergo potest falli Dei præscientia, quod omnino falsum est. Potest equidem non fieri aliquid, & illud tamen præscitum est fieri, non ideo tamen potest falli dei præscientia: quia si illud non fieret, nec a Deo præscitum esset fieri. Sed adhuc uirgēt questionē dicentes, Aut aliter potest fieri quæ Deus præsciuit, aut non aliter: si non aliter: ergo necessario cuncta eueniunt: si uero aliter, potest ergo Dei præscientia falli uel mutari, Sed potest aliter fieri, quia potest aliter fieri quæ fiat, ita autem sit ut præscitum est: aliter ergo potest.

potest fieri quam præscitum est. Ad quod dicimus illam locutionem multiplicem facere intelligentiam, scilicet. Aliter potest fieri quam Deus præscit, & huiusmodi, ut, Potest non esse quod Deus præscit, & Impossibile est non esse quod Deus præscit, & Impossibile est non esse præscita omnia, quæ fiunt, & huiusmodi. Possunt enim hæc coniunctim intelligi, ut conditio sit implicita, & disiunctim. Si enim ita intelligas, Non potest aliter fieri quam Deus præscit, id est, non potest utrunque simul esse, scilicet quod Deus ita præscit fieri, & aliter fiat, uerum intelligis. Si autem per disiunctionem intelligas, ut dicas hoc aliter non posse euenire quam euenit, & quomodo futurum Deus præscit falsum est. Hoc enim aliter potest euenire quam euenit, & tamen Deus hoc modo futurum præscit. Sicut & alia determinatio, scilicet, Impossibile est illud non euenire quod Deus præscit, vel cum Deus præscierit: si coniunctim intelligas, uerum dicis: si disiunctim, falsum. Ita etiam & illud, Impossibile est non esse præscitum omne quod fit, id est, non potest esse utrunque simul, scilicet, ut fiat, & non sit præscitum: hic sensus uerus est: Si uerodicis, Deum non potuisse præscire omne quod fit, falsum est. Potuit enim facere ut non fieret, & ita non esse præscitum.

HÆC est secunda pars huius partis totalis, in qua agitur de ipsa diuina scientia: Terminata enim prima parte, in qua agitur de ipsa quantum ad substantiam in generali, Hic agitur de ipsa quantum ad modum. Et quoniam duplex est modus nobilis cognitionis, scilicet certitudo & perfectio, siue infallibilitas & immutabilitas: ideo hæc pars habet duas partes. In prima agitur de præscientiæ infallibilitate siue certitudine. In secunda uero de eius immutabilitate siue perfectione, infra Distinct. 39. Præterea queri solet, utrum scien-

cia Dei &c.] Prima pars spectat ad præsentem distinctionem, in qua Magister intendit querere & determinare, utrum diuina præscientia infallibiliter ponat præscitum. Et habet hæc distinctio duas partes. In prima parte rediens ad propositum propter digressionem prius factam breuiter epilogat prædeterminata. In secunda prosequitur suum principale propositum ibid. *Hic oritur questio non dissi &c.*] Et hæc pars habet duas. In prima Magister inquit, utrum præscientia ponat præscitum per modum causæ, uel effectus. In secunda, utrum per

per modum necessitatis, uel contingentie, uel infallibilitatis, ibi *Ad hoc autem quod supradictum est &c.*] Prima pars duas habet. In prima opponit ad utranque partem, scilicet, quod præscientia est causa præsciti, & etiam effectus pro & contra. In secunda soluit ibi. *Hanc igitur, quæ uidetur repugnantiam &c.*] Similiter & secunda duas habet, in prima opponit, in secunda soluit ibi. *Ad quod dicimus illam locutionem &c.*]

Dub. 1 **N**ec aliter sciuit creata quam creanda, &c.] Videtur hic Augustinus male dicere: quia res si uere cognoscatur, cognoscitur sicut est; sed aliter fuerunt, cum fuerunt creanda, quam cum erant creata. Primo enim res fuerunt in causa, & secundum quid, & postea in proprio genere & simpliciter; ergo aut deus non uere cognoscit, aut aliter cognouit. Item, angelus cognoscit res in uerbo, cognoscit etiam eas in proprio genere: & alius, & alius modus cognoscendi est hic ab illo: ergo cum non sit latere deum, quod nouit angelus, uideatur quod deus utroque modo cognoscat, & ita aliter, & aliter. Respondendum. Dicendum, quod cum dico rem aliter cognosci, dupliciter potest intelligi: aut ita, quod aduerbium dicat alietatem quantum ad cognitionem, aut quantum ad esse rei cognitæ. Si quantum ad esse rei cognitæ, sic est uerum, & est sensus, deus cognoscit rem istam aliter esse, uel se habere quam se prius habuit: & sic non intelligit Augustinus. Si autem dicat alietatem quantum ad cognitionem, sic est falsa, & est sensus, Deus cognoscit aliter rem factam quam

prius faciendum cognouit, & ita est falsum; quia sic significatur diuina cognitio alterata & quod aliquid receperit a re extra. Et per hoc patet obiectum primum. Quod obiicitur, quod deus cognoscit res in proprio genere sicut angelus. Dicendum, quod cognoscere res in proprio genere dupliciter intelligitur, aut ita quod esse illud quod habet in proprio genere cognoscatur, & hoc perfectionis est, & non latet deum, & sic non dicit nouum modum cognoscendi a cognitione in uerbo. Aut ita quod aspectus intelligentiæ, siue uis cognitiuæ reflectatur supra rem ut est in proprio genere, & hoc est imperfectionis: quia uis cognoscens egreditur extra se, & hoc nullo modo potest poni in Deo, & ita facit in angelo alium modum cognoscendi, & sic patet illud.

Tunc eius quod æternum est aliquid existeret causa &c.] Vult dicere quod præscientia dicat quid æternum: sed hoc uerum falsum: quia præscientia dicit respectum ad creaturam futuram: sed nihil est futurum esse quod habet in deo; sed in proprio genere: ergo connotat aliquod temporale: ergo uidetur, quod dicatur ex tempore. Præterea, respectus illic nihil dicit a parte dei, nisi solum nostrum modum intelligendi; ergo tunc cepit ille respectus quando cepit noster intellectus, non ergo fuit ab æterno. Resp. Dicendum, quod (sicut dicit Magister) præscientia dicit quid æternum, & ab æterno: cum enim non importet nisi duo, scilicet antecessionem & scientiam, & antecessio omnis creaturæ sit ante omnem creaturam, & scientia

Dub. 2

scientia naturaliter, patet quod præscientia quid æternum dicit. Quod ergo obiicitur, quod importat rei futurationem, dicendum, quod futurius uno modo importat successionem temporis, & ita non est de ratione præscientiæ: hoc enim modo futurum cepit cum tempore. Alio modo futurum importat ordinem temporalis ad æternum secundum consecutionem, sicut præscientia antecessorem: & quoniam iste ordo solum exigit primum extremum in actu, & illud fuit ab æterno: ideo futurius & præscientia. Quod obiicitur, quod respectus ad partes dei nihil dicit secundum rem. Dicendum, quod falsum est: quia respectus ille est diuina essentia: sed uerum est, quod non dicit respectum siue dependentiam nisi solum secundum modum intelligendi: & ideo non cepit secundum rem, sed solum modus significandi cepit. Et quando Magister dicit, quod præscientia dicit æternum, non loquitur de ratione nominandi, sed de eo quod significatur per nomen.

Dub. 3. *Scientiam, uel præscientiam Dei non esse causam, &c.* Videtur male dicere. Quia aut scientia hoc modo, & illo dicto dicit eundem modum sciendi, aut alium. Si eundem: ergo si uno modo est causa, & alio. Si alium modum: ergo in deo est multiplex modus sciendi: non ergo uniformis per omnia. Item. Scientia simplicis notitiæ est deus, & deus est causa omnium: ergo scientia illa est causa omnium. Respon. Dicendum, quod in nobis notitia simplex, & notitia beneplaciti dicitur diuersas cognitiones, & di-

uersos modos cognoscendi, & per consequens connotant diuersa: a deo autem una tantum cognitio est; sed illa una facit deus, quod homines multis: & ideo illa una dupliciter potest significari, scilicet per modum approbationis, & per modum notitiæ simplicis. Et cum significat per modum approbationis, connotat effectum, & bonitatem, quando uero per modum simplicis notitiæ, solum euentum. Et quoniam esse causam alicuius connotat effectum, siue respectum, quamuis eadem sit scientia, siue sapientia a parte principalis significati, tamen diuersimode significatur: ideo dicitur quod hæc est causa illorum, quæ præscit, & illa non. Et hoc dicitur, non quia significata non sit causa: sed quia ut sic significata est, non significatur per modum causæ, quoniam comparatur ad ea, quæ nullo modo sunt a deo, & ita patet illud.

Deus (inquit) su. & c. Iudaorum &c. Obiicitur: quia cum dictum Prophetæ fuerit uerum certitudinaliter: uidetur quod deus reuelauerit Iudæis suum casum, siue damnationem: quod est contra ipsum super Gen. ad litteram, ubi dicit, quod nulli debet reuelari, ne cogatur desperare. Respon. Dicendum, quod casus potest prædici: sed non propter hoc reuelatur, siue quia dicenti non creditur, siue quia dictum sub conditione intelligitur, siue intellectus intelligit de alio, non de seipso. Et quia uerbum Esaiæ prophetæ comminatorie, & generaliter erat dictum, & hominibus iam in parte incredulis non aduertentibus, omnibus

Dub. 4.

nibus his modis potuit intelligi, ut esset prædictio, & non reuelatio.

ARTICVLVS I. QUESTIO I.

An præscientia Dei sit causa rerum?

D intelligentiam præsentis distinctionis duo principaliter quærentur. Primo, de præscientia diuina quantum ad causalitatem. Secundo, quantum ad necessitatem. Et primo quærentur duo. Primo, utrum præscientia diuina sit causa rerum. Secundo uero, utrum sit causata rebus.

QUOD præscientia diuina sit causa rerum, ostenditur sic. **Lib. 15** Aug. de Trinit. Ideo res futuræ **c. 13. in** sunt; quia deus eas nouit. **ITEM.** **med. to** Ratione sic. Omne illud, quod **mo 3.** antecedit aliud; & ipso posito, ponitur aliud, ipsum est causa illius: hoc patet per diuisionem causæ, sed diuina præscientia præcedit omne futurum, & iterum ponit futurum respectu cuius est: ergo præscientia est causa. **ITEM.** Omnis res aut est a deo, aut a natura, aut a libero arb. & accipio causas ipsas large prout comprehendunt causam, & fortunam: sed nulla res a natura esse potest nec a lib. arb. nisi operante deo; ergo omnis res est a deo, siue omne futurum; sed non est nisi a deo agente, secundum artem, & cognitionem: ergo &c. **ITEM.** Omne, quod scitur, aliquo modo est in sciente, ut in sua causa: ergo quod præscitur a deo, est in deo, ut causa: sed omne, quod est in deo, est a deo: ergo omne futurum

præscitum necessario est a diuina præcognitione, ut causa: ergo &c. **ITEM.** Omne quod scitur, aut scitur per causam, aut per speciem, aut per effectum: ergo si deus præscit: ergo aliquo trium modorum. Non per effectum: quia effectus sequitur. Non per speciem, siue similitudinem: quia illa est simul, uel est post rem, cuius est similitudo: ergo per causam: ergo diuina præscientia est causa præsciti.

CONTRA. Deus nullius est causa, nisi per uoluntatem: sed multa præscit, ad quæ non est eius uoluntas: ergo &c. Probatio mediæ, præscit te mentiri, & tamen non est dicere, quod uelit te mentiri: ergo non est causa illius. **ITEM.** Si præscientia est causa, aut ratione scientiæ, aut ratione antecessoris. Ratione antecessoris non: quia hoc quod est ante, non dicit nisi ordinem. Ratione scientiæ non: quia multa cognit deus, quæ nunquam faciet: ergo nullo modo est causa. **ITEM.** Si præscientia causa est præsciti, cum præsciat mala, deus erit causa mali, hoc autem falsum. **ITEM.** Si est causa, cum communicet alicui præscientiam rei creandæ, per consequens communicat causalitatem respectu illius; sed hoc est impossibile: ergo &c. **ITEM.** Ansel de concordia præscientiæ, & lib. arbi. dicit quod tantum est dicere, si deus præscit, erit quantum hoc, si erit, de necessitate erit: sed hic nulla notatur causalitas: ergo nec ibi.

Re-

RESOLVTIO.

Præscientia, Dei futurorum causa est; sed non omnium, putà malorum.

R E S P. Dicendum quod præsciētia dicit præcognitionem futuri. Est ergo loqui de præsciētia, aut quantum ad rem significatā, aut prout significatur per illud nomen. Si quantum ad rationem nominis, sic non significat in ratione causæ. Si quantum ad rem importatam, sic dicit causam: sed tamen non semper respectu præsciri, siue futuri. Futurum enim in triplici differentia est. Quoddam enim est cuius deus est tota causa, ut sunt illa, quæ creant. Quoddam, cuius creatura, aut uoluntas est tota causa, ut sunt defectus, & peccata. Quoddam, cuius deus, & creatura simul sunt causa, ut sunt opera naturalia, & opera moralia: quia deus cooperatur creaturæ. Secundum hoc intelligendum, quod respectu primi futuri, diuina præsciētia est tota causa: respectu uero secundi futuri, nec est causa, nec tota: quia non habet causam efficientem: sed deficientem, est tamen causa sui oppositi: respectu uero tertii est causa: sed non tota. Concedendum ergo est, quod diuina sciētia, uel præscientia aliquo modo respectu futurorum est causa. Tamen si accipiatur in sua generalitate, dicendum, quod diuina præscientia semper importat causalitatem aliquam, sed non semper respectus præsciri, ut puta cum præscitum est malum, & in hac ratione procedunt argumenta ostendentia, quod non sit causa.

A D I L L V D ergo, quo primo obi, quod est causa præsciri per uerbum

Aug. dicendum, quod Aug. loquitur de sciētia rerum, siue bonorum, quæ a deo procedunt. **A D I L L V D**, quod obiicitur, quod causa, quæ præcedit, etiā ponit aliud. Dicendum, quod ponere aliud, est dupliciter. scilicet secundum productionem, uel secundum consecutionem: & quod ponit secundum productionem, est causa uere in essendo: quod uero ponit secundum consecutionem, non est causa in essendo: sed solum in consequendo. **A D I L L V D**, quod obiicitur, quod illud quod est a lib. arbit. est a deo: Dicendum, quod uerum est de eo quod est de lib. arbit. efficiente: sed uita, & peccata sunt ab ipso deficiente. **A D I L L V D**, quod obiicitur, quod de necessitate omne futurum scitur a deo per causam: dicendum, quod (sicut supra tactum fuit de cognitione mali) in omni cognitione est assimilatio: nihil autem assimilatur deo nisi quod est ab illo: & ideo est in omni cognitione dei causalitas, & causa. Et tamē quædam est respectu eius, quod dicit entitatem simpliciter. Respectu illius est causa, & idea: sed tamen respectu priuationis est præcognitio, & tunc ratio causalitatis, & ideæ est respectu oppositi: Dicendum ergo, quod ad hoc quod aliquid cognoscat, necesse est quod ipsum, uel eius oppositum habeat esse in re, uel in causa. Non solum autem oppositum mali: sed etiam ipsa uoluntas, quæ est mali principium, est in deo, ut causa: tamē malum non est in deo ut in causa, nec per se, nec per accidens: quia mutatur ratio causandi, sicut postea dicitur. Exēplum huius manifestum est: si artifex operetur secundum materiam nodosam, quæ non esset idonea

*Dis. 36
art. 3.
q. 1.*

Q. seq.

nea ad receptionem specie, præsciret, quod defectus futurus est in imagine, sed non ab ipso. Sicut intelligendum in deo, & libero arbitrio, quod facit uitium in opere, dum non conformat se, & obedit deo operanti: & ideo sufficit, quod oppositum mali, siue illud a quo est malum, sit in deo tanquam in causa, ad hoc quod præsciat.

QVÆSTIO II.

An præscientia dei sit causata a rebus.

V T R V M præscientia diuina sit causata a rebus. Et quod sic, ostenditur hoc modo. Orig. super epistolam ad Rom. dicit, quia aliquid est futurum, ideo scitur a deo, antequam fiat. Quia, ergo aut dicit causam essendi, aut consequendi. Si consequendi, sequitur: hoc est futurum; ergo præscitum; ita econuerso: ergo sicut dicit: quia futurum est, deo præscitur: ita deberet dicere econuerso, quia scitur ideo futurum est, & hoc negat in litera, non propea aliquid erit, quia scit deus: ergo dicit causam essendi. **I T E M.** Ratione uidetur, quia intellectu quod deus nihil præsciat, potest intelligi aliquid futurum: sed non econuerso: ergo hæc est ratio, & causa illius. **I T E M**, hoc argumentum est bonum: ille, mentitur: ergo deus præscit eum mentiri: ergo est ibi aliqua habitudo localis, & nulla potest inueniri nisi causæ ad effectum: sed deus non est causa mendacii: restat ergo, quod futurum est causa præsciæ. **I T E M.** Quæcumque duo sic se habent, quod inuicem se consequuntur, aut ambo causantur a tertio, aut unum est causa alterius: sed

sic se habent ista duo. scilicet istum mentiri, & deum præscire, & non est dicere, quod ambo causentur a tertio: ergo unum est causa alterius.

C O N T R A Aug. non enim quæ causata sunt, ideo deus nouit, quia facta sunt. **I T E M.** ratione uidetur, quod non sit causata a rebus: quia omnis causa nobilior est suo effectui: si ergo diuina præscientia sit increata, & res creata: ergo creatum nobilior increato.

I T E M. præscientia est eterna: ergo cum res sit temporalis, si causatur a rebus, temporalis est causa eterni, & cum causa sit prior effectui: ergo temporalis est prior eterno. **I T E M.** Si res iunt cause præscientiæ, aut ratione principalis significati: sed cum illud sit diuina essentia, ergo sunt res causa dei. Si ratione connotati: cum connotata sint res ipsæ, tunc sunt causa sui.

RESOLVTIO.

Præscita causa sunt præscientiæ diuine, non quidem essendi, sed aut inferendi, aut dicendi.

R E S P. Aliqui uoluerunt dicere, quod causa dicitur dupliciter, proprie, & cōiter. proprie quod dat alteri esse: & sic nullo modo res sunt causæ præscientiæ diuine. Alio modo dicitur causa cōiter illud: sine quo res non est. & sic dicitur causa sine quo non: & hoc modo quia præscientia dei non est quoniam res sunt futuræ: ideo hoc modo dicitur causa. Sed quoniam hoc nomen (causa) semper importat honorabilitatem respectu cuius dicitur causa, & quandam superpositionem: ideo non uidetur illud adhuc omnino sanum dicere, quod sit causa sine qua non. Et præterea illud non soluit ad aucto-

*15. de
Triu. c.
13. in
medio.*

ritatem Orig. quia ipse negat cōuersam. Est propterea aliter dicendum, q̄ est causam accipere s̄m triplicem modum. s̄. secundū rationem essendi, & s̄m rationē inferendi, & secundum rationē dicendi. Dico ergo, q̄ secundū rationem essendi, pr̄sciētia potest esse causa aliquorum pr̄scitorum, licet nō omnino; sed nullo modo econuerso. Secundum rationem inferendi, sunt mutuo causę: quia mutuo antecedunt, & consequuntur: & antecedens est causa consequentis. Secundū rationem dicendi, futurum est causa pr̄scientiæ, & non econuerso, nam pr̄scientia dicitur scientia ante rem: constat ergo q̄ importat ordinem ad posterius, & quoniam si scitum esset semper pr̄sens, esset scientia: sed nō pr̄scientia. Nā ad hoc, q̄ pr̄sciētia dicat, uenit ex futuritiōe rei: & sic intelligit Orige. & patet primū.

AD ILLVD quod obiicitur secundo de habitudine locali: dicendum, q̄ est locus a conuertibili.

AD ILLVD, q̄ ultimo obiicit, dicendum, quod instantiam hēt in proposito, & quia in hoc solo est instantia, ideo ferenda est. Ratio autem huius est: quia dei pr̄scientia est respectu ueri, & respectu omnis ueri: ideo ponit & ponitur. Et quia potest esse respectu ueri, quod non est ab ipso s̄m id quod subest, nec econuerso: ideo nec causa est, nec causat. Quia ergo pr̄scientia, est respectu ueri: q̄a diuina, respectu ois ueri: q̄a nihil latet deū: & iō ponit, & ponit. Rursus: q̄a scia est, q̄ dicit simplicē notitiā, iō nō causat: q̄a diuina, iō nō causat: iō ponit, & ponit, & nō causat, nec causat.

An pr̄scientia Dei rebus pr̄scitis necessitatem imponat?

ONSEQUENTER est quæstio de secundo articulo, scilicet de diuina pr̄sciētia quantum ad rationem necessitatis. Et circa hoc queruntur duo. Primo queritur utrum diuina pr̄scientia ponat necessitatem circa pr̄scitum. Secundo utrū diuina pr̄scientia habeat in se necessitatem.

QVOD diuina pr̄scientia ponat necessitatem ostēditur sic. Ans. in Lib. de concordantia pr̄scientiæ & li. ar. Quæ pr̄sciuit deus, necesse ē futura esse. ITEM. Rōne sic. Ex maiori de necessario, & minori de inesse semp cōcludit de necessario, sicut dicit Philos. in 1. Priorum. Fiat ergo talis syllogismus. Omne pr̄scitum necesse est esse futurum: hoc per Ans. patet: sed hoc est pr̄scitum [quolibet demonstrato] ergo necesse est esse futurum. ITEM. Oē quod deus pr̄scit, est uerum: sed (ut dicit Philoloph. in 1. Perihermias.) Omne qd̄ est, quando est, necesse est: ergo si pr̄scitum est mō uerum; necesse est nunc esse uerum, & futurū est pr̄scitum: ergo modo necessarium est esse futurum: ergo de necessitate eueniet. ITEM. Hoc ipsum ostēditur per impossibile. Deus pr̄scit aliqd̄ i partē affirmatiua: q̄ro ergo utrū illud non possit nō esse. Si nō: ergo est necessarium. Si sic: ergo pōt aliter euenire, q̄ deus pr̄sciuit: ergo diuina pr̄sciētia est fallibilis, & incerta: & hoc

Ca. de Mixtio nibus i prima figura: sed uideatur aduersari Sco. in Quæst. lib. 9. 5. ar. 1. et 9. 14. art. 1. & in 2. d. 3. q. 4. & in 4. d. 5. q. 1. & in 3. d. 23. q. unica & in 4. d. 12. q. 2.

Arist. 1. Periherm. c. 6. uersus finem. Boeth. li. 5. de Consol. profa. 3 paulo post in ultimum.

hoc est argumētum Augustini, & Et Boeti, in 5. de Consolatione. Si aliorū q̄ pr̄uise sunt, detorqueri ualēt res suis: iam nō erit firma futuri pr̄sciētia. ITEM. Deus pr̄scit aliquid esse futurum; aut ergo possibile est non esse futurum, aut impossibile. Si impossibile nō esse; ergo necesse est esse. Si autem possibile: sed omne possibile ponibile, & falso possibile posito in esse, quod sequitur non est impossibile: ponatur ergo hoc non esse, & deus pr̄sciuit hoc esse; ergo deus pr̄sciuit falsum; sed hoc est impossibile; ergo impossibile est aliquid pr̄cedentium.

CONTRA. Quod non inferat necessitatem, ostēditur auctoritate Augustini sumpta a simili i Lib. de li. arb. Sicut mea memoria non cogit facta esse, q̄ pr̄terierūt: sic dei pr̄scientia nō cogit facienda esse q̄ futura sunt. ITEM. Rōne ostēditur id idē. Intelligamus deum nihil pr̄scire; ergo ex hoc nihil accrescit li. ar. ergo positio pr̄scientiæ nihil ei aufert: ergo cum li. ar. de se sit causa rerū ad utrūlibet contingentū, diuina pr̄sciētia hoc nō tollit. ITEM. (Sicut supra probatū est) diuina pr̄scientia in pluribus, aut nō est causa, aut nō est tota causa; sed qd̄ dat alicui necessitatē, hēt rōnē causę; quia a quo est esse, & esse necessarium; cū ergo diuina pr̄sciētia multorū futurorū non sit causa, ut malorū; nullā rebus imponit necessitatē. ITEM. Diuina pr̄scientia pr̄scit res sicut sunt euenturæ, cum nihil pr̄sciat nisi uerum; ergo cum pr̄scit aliquē peccaturum, cum peccatum non sit nisi per uoluntatem, pr̄-

scit istum per uoluntatem hoc facere, & pr̄scit aliud posse facere; ergo si omne quod pr̄scit est uerum, uerum est q̄ iste per uoluntatem hoc faciet, & poterit aliud facere; & si hoc est contingens; ergo si cum diuina pr̄scientia est contingentia circa res, non ergo necessitas. ITEM. Hoc ipsum ostēditur rationibus ducentibus ad impossibile. Si imponit pr̄scientia rebus necessitatem: perit ergo casus, & fortuna. Secundum impossibile est, quod perit lib. arb. & consilium. Tertium, quod perit meritum, & demeritum. Quartum, q̄ perit laus, & uituperium.

RESOLVTIO. Nullatenus cum eo modo res cognoscatur, quo futura sunt.

RESP. Dicendum, q̄ tres circa hoc fuerunt positiones. Quidam enim dixerunt, quod pr̄sciētia necessario cum sit infallibilis, imponit necessitatem, & ideo abstulerunt liberum arbitrium, & peccatum: & ista positio fuit hæretica, & iniqua; quia destruit bonos mores. Alia positio fuit: q̄ diuina pr̄scientia si esset, necessitatē imposeret, & sic omnis uirtus, & laus periret, & quia dilexerunt rem publicam: ideo abstulerunt a deo pr̄scientiā, & a propositionibus de futuro abstulerunt ueritatem, & hæc hæretica fuit, & impia; quia derogauit nobilitati diuine. Tertia positio est catholica, quæ deum honorat, & bonos mores conseruat; & ideo iusta, pia, & uera: quia diuina pr̄scientia est, & tamen non imponit rebus necessitatem. Omnia enim sic pr̄cognoscit esse euentura sicut euentura sunt: &

Ex 1. Periher. ca. ultimo.

ideo cum multa sint euentura contingenter, ut illa quæ sunt a lib. arb. & a casu, & fortuna; sicut præscit hæc esse futura ab istis, sic præscit modum contingentia, secundum quem sunt ab istis.

AD intelligentiam autem obiectorum notandum, quod duplex est necessitas. scilicet absoluta, & respectiua. Necessitas absoluta, quæ opponitur contingentia, dicitur necessitas consequentis. Necessitas respectiua dicitur necessitas consequentia: & hæc non opponitur contingentia: nam aliquid contingens necessario sequitur, ut si ambulat, necessario sequitur; quod mouetur. Dicendum ergo, quod in præscito non est necessitas absoluta, sed solum consequentia: quia necessario sequitur, deus præscit hoc; ergo hoc erit: & hoc modo intelligitur auctoritas Anselmi, & conuincit auctoritates, quæ præponuntur cum modo necessitatis, & sic patet primum. AD ILLUD, quod secundo obiicitur de syllogismo ex maiori de necessario, & minori de inesse. Dicendum, quod sicut patet, & Philosophus exponit, hoc intelligitur de ea propositione, quæ est de inesse simpliciter, quod æquiualeat necessario: sed minor huius syllogismi. scilicet hoc est præscitum, non est de inesse simpliciter: sicut n. infra patebit, non est necessaria. AD ILLUD, quod obiicitur de præscito, quod uerum est, & si uerum est, necessario est: dicendum, quod istam rationem facit Philosophus ad ostendendum, quod in futuris non est ueritas, & est sophistica. Nam quando dicitur, omne quod est, quando est, ne-

cessario est; intelligitur de eo, quod ponit aliquid in actu circa suppositum, quod ex quo positum est, impossibile est non esse positum: sed uerum de futuro nihil ponit circa subiectum: quia non est uerum pro presenti: sed solum pro futuro: & ideo nulla est necessitas, neque simpliciter, neque ut nunc, quia nihil ponit ut nunc. AD ILLUD, quod obiicitur per impossibile, quod si posset aliter esse, posset falli, &c. Dicendum, quod sicut ueritas uenit ex concordia intellectus ad rem cognitam, hæc autem concordia non est aliud, quam adequatio rei, & intellectus: sic falsitas uenit ex discordia intellectus ad cognitum, si militer potentia fallendi ex potentia discordandi: dico ergo quoniam necessario præscitum sequitur ad præscientiam: ideo non possunt discordare: & ideo nunquam fallitur, nec potest falli. Quod ergo obiicitur, quod aliter potest esse: dicendum, quod aliter potest esse: quia deus potest aliter præscire, & cum ponitur, quod aliter sit, ponitur quod aliter præscit. Quando ergo infertur, potest aliter esse, quam sit, & deus præscit sic: ergo aliter quam deus præscit; distinguenda est conclusio: quia potest intelligi diuinitim, sic uera est: & est sensus: deus præscit hoc euenire, & possibile est illud non euenire. Si autem coniuictim, falsa est, & est sensus, illud est possibile, quod deus præscit uno modo, ut eueniat alio modo. Et est fallacia compositionis in illo processu: sicut hic, currens potest non moueri: ergo possibile est, quod aliquis currat, & non moueatur, non

non sequitur. Similiter cum queritur, quod ponitur, ponendum est: sed cum assumit, deus præscit, hoc est oppositum positum: & ideo est negandum.

QUESTIO II.

An necessario deus præsciat, quæ præscit.

VERVM diuina præscientia habeat in se necessitatem, hoc est, utrum necesse sit deum præscire, quod præscit. Et quod sic, ostenditur primo per auctoritatem Anselmi in Lib. de concordia prædestinationis, & liberi arbitrii; Quod præscit deus, impossibile est non præscire, ab æquipollenti, necesse est præscire.

1. Peri.
c. ult.

ITEM. Ratione, uidetur, quia omne dictum de præterito uerum, est necessarium: unde si cucurrit, necesse est cucurrisse: sed si præscit, præscit; ergo cum hoc sit dictum de præterito; ergo necessarium. ITEM. Licet potentia dei sit indifferens ad exeundum, & non exeundum, tamen ex quo exiit in actum, necesse est exire. Unde quamuis potuit creare, & non creare, antequam crearet: tamen ex quo creauit, necesse est creasse: ergo ex quo præscit, necesse est præscire. ITEM. Si homo uoluit, & præscit aliquid, necesse est hominem sciuisse, & uoluisse: ergo si circa scientiam dei non est minor certitudo, imo maior, quam circa scientiam hominis, multo fortius est necesse. SITV DICAS, (sicut aliqui dicunt) quod in hac, deus præscit, totum ex futuro est æm rem, quis intelligat sub ratione præteriti. Vñ nihil plus est dicere, deus præscit, nisi deus est, & hoc erit.

CONTRA. Tunc esto quod deus

nullam haberet cognitionem, dum tamen res esset futura, hæc esset uera, deus præscit, quod manifeste est falsum. PRÆTEREA, esto quod præscit addatur actus transiens in præteritum, ut promissio, uel prædictio, uel prophetatio, ibi transit in præteritum aliquid & uere fit idem sophisma, & idem dubium, & hoc non soluit. ITEM. Plus dicit esse, & non esse, quam necessarium, & contingens: sed aliquid quod simpliciter non est, hæc esse in dei præscientia: ergo multo fortius aliquid quod in se contingens est, potest esse necessarium in præscientia dei: ergo &c. ITEM. Omne immutabile est necessarium; sed cum dicitur, deus præscit, est immutabile: ergo est necessarium. Prima est manifesta: scilicet a patet, quia cum dicitur, deus præscit, præscire est immutabile: ergo est necessarium. Prima est manifesta: scilicet a patet, quia cum dicitur, deus præscit: si mutat ut fiat non præsciens, aut hoc erit æm mutationem rei, aut dei. Rei non, quia res adhuc nihil est; ergo non mutat, nec mutari potest. Si æm mutationem dei: ergo deus mutat. ITEM. omne æternum est necessarium, quia unum solum est æternum, & illud est, in quo non cadit contingetia, sed summa necessitas: sed præscire dei est æternum: ergo necessarium est deum præscire.

CONTRA. Regula est, si antecedens bonæ conclusionis est necessarium, & consequens: & si consequens non est necessarium, nec antecedens. Sed sequitur; si deus præscit hoc esse futurum, hoc erit; quod unquam contingenti demonstrato, quod oppositum non potest stare: ergo si consequens non sit necessarium, nec antecedens. ITEM. R. est, quod necessarium compatitur se cum omni possibili.

2. Me-
p. 17.

2. Peri.
her. et 1
Prio.
cap. 3

Omne enim repugnans necessa-
rio, est impossibile: demonstrato
tñ aliquo, qui præscitus est dam-
nari, possibile est istum saluari:
ergo ista duo possunt simul sta-
re, q̄ iste sit præscitus damnari,
& saluetur, & hoc est impossi-
bile, &c. **ITEM.** Regula est, q̄ oppo-
situm contingentis est contin-
gens, & oppositum necessarij est
impossibile. Et regula iterū est,
q̄ si ad antecedens sequitur con-
sequens, ad oppositum cōsequē-
tis sequitur oppositum antece-
dentis. Ex his arguo sic Sit A cō-
tingens præscitū a Deo: si deus
præscit A, erit: ergo per regulā,
si A non erit, deus non præscit:
sed A non esse fuit contingens,
deum non præscisse fuit impos-
sibile: ergo ad contingens sequi-
tur impossibile: sed hoc est con-
tra artem: necesse est ergo hoc
esse contingens, deum. s. præsci-
re hoc. **ITEM.** Omnis diuina a-
ctio, quæ respicit obiectum, q̄
potest non esse, p̄t desinere. Vn-
de cum deus conseruet rē crea-
tā, potest desinere conseruare: er-
go cum præscire sit respectu cō-
tingentis, erit contingens.

RESOLVTIO.

*Et parte sui necessario: ex parte rei
future contingenter.*

RESP. Dicendum, q̄ (sicut pro-
batum est) illud constat, & non
est dubium, q̄ Deum præscire
contingens aliquod cum ante-
cedit ad contingens, & conno-
tat aliquid, q̄ habet ueritatem
contingentem, q̄ ipsum iudicā-
dum est contingens: Sed aliqui
uoluerunt ipsum iudicare con-
tingens: quia totum q̄ dicit, di-
cit de futuro: & illud improba-
rum est: quia falsum est, & nou-

intelligibile. Omnis enim intel-
lectus qui intelligit hoc, quan-
uis non intelligat tempus circa
deum, intelligit q̄ actus diuinæ
præcognitionis ab æterno fuit
in deo, & ille differt a re futura,
& propterea (sicut dictum est)
hoc non soluit. **ALI** uoluerūt
iudicare contingens: quia cum
sit dictum de præterito, pendet
tñ ex futuro. Ex hoc dicunt in
credito, & prophetico, & dicto
a Christo, & consimilibus, quæ
inferunt de necessitate propo-
sitionem de futuro: & illud est im-
probabile, ut uidetur. Quoniam
si actus diuinæ præcognitionis
pendet ex futuro, tunc cum in
futuro, quantum est ex parte rei
contingētis, nulla sit certitudo,
nec in diuina præcognitione es-
set. Præterea, quomodo depen-
det, cum ab eo non causetur ali-
quo modo? Et iterum, quō depē-
det illud q̄ necessarium est fuisse,
ut actus cognoscendi, & cre-
dendi, & prædicendi ab eo, q̄ fu-
turum est? non uidetur nec pro-
babile, nec intelligibile. **ET IDEO**
alio modo dicendum, q̄ quod-
dam est dictum de præterito, &
pro præterito: sicut si dicat Pe-
trum legisse. Quoddam de præ-
terito, sed pro futuro, ut Anti-
christus fuit nasciturus. Quoddā
pro præterito, tamē dependet ex
futuro, ut hoc dictum, Petrū di-
xisse uerum, nauale bellū fore.
Ad hoc enim q̄ dictum habeat
ueritatē, exigitur belli euentus,
& ab illo depēdet ueritas nostræ
assertionis, quæ causatur a re.
Quoddā est dictū de præterito,
q̄ nō dependet, sed connotat ue-
ritatē circa illud futurū, sicut si
dicatur, deus p̄scit hoc futurū.

Quia

Quia. n. dei sciētia est solū respec-
tu ueri, iō cōnotat ueritatē cir-
ca illud dictū futurū: sed qm̄ di-
uina cognitio nō hēt certitudi-
nē a re: quia ab ipsa nec causat,
nec oritur: iō ab illa non depen-
det: & propterea falli nō potest,
quamuis connotet futurū. Vnde
in præscientia hæc duo dicuntur,
scilicet actus diuinæ cognitio-
nis, & hūc necessariū est esse, si-
ue fuisse. Et ordinatio futuri ad
illū actū: & hæc ordinatio futuri
ad illum actum, non est necessa-
ria: & iudicanda est contingen-
tia in totali dicto, nō rōne totali-
tatis siue principalis significati,
sed connotati. Et si ponat deum
non præscire aliquid q̄ præscit:
potest & dēt intelligi non per re-
motionē principalis significati,
sed ipsius cōnotati, siue illius or-
dinis ipsius tēporalis ad æternū,
qui quidē est cōtingēs rōne al-
terius. s. tēporalis: cōtingētia er-
go est in totali dicto: quia conno-
tat aliquid esse uerū de futuro,
q̄ quidē est cōtingens, & hoc pa-
tet sic. Cū. n. dicitur, deus præ-
scit te saluādum, hic duplex in-
cluditur actus, & cōpositio, unde
licet hic, tu saluaberis: & hic,
deus hēt cognitionē de salute
tua, & hahuit cognitionem ab
æterno. Habere quidē cognitio-
nē est actus æternus & necessa-
rius: quia nō dependet a re: sed
saluari est actus futurus, & con-
tingens: qm̄ ergo actus diuinæ
cognitionis nō dependet a co-
gnito: iō p̄t esse certitudo in ip-
so, re contingente existēte. Sed
qm̄ significat per modū præscien-
tiæ, connotat futurū cōtingens,
& omne dictū q̄ claudit in se
contingens, iudicandū est cōtin-

gens: iō totale contingens iu-
dicat. Et ista solutio est uera, &
generalis. Nā actus credulitatis,
actus prophetationis, & diuinæ
assertionis, per hoc q̄ currunt
scdm̄ illustrationem diuinæ præ-
scientiæ: ideo connotant & non
depēdent: ideo certi, & infallibi-
les sunt de rebus in se nō certis.

AD ILLVD ergo, q̄ obicitur
de Ansel. q̄ necesse est præscire
q̄ præscit. Dicendum, q̄ hoc in-
telligit quantū ad actū præcogni-
tionis quē necesse est fuisse: sed
non quantū ad connotationem
futuritionis. **AD ILLVD**, q̄ obi-
citur, q̄ dictum est de præterito.
Dicendū q̄ quantū est de rōne
præteritionis necessariū est: sed
qm̄ connotatur futurū: ideo est
contingens. **ET** ex hoc patet se-
quens: quia quantū ad illud fu-
turū uon est adhuc potentia in
actu, imo adhuc p̄t non exire:
ideo &c. **AD ILLVD**, quod obi-
citur q̄ est cognitio sine existen-
tia rei: ergo necessitatis sine rei
necessitate. Dicendū, q̄ uerū est
q̄ in actu cognitionis est neces-
sitas: sed non in toto. Nec est si-
mile: quia præcognitio non con-
notat actualē rei existentia, sed
connotat rei futuritionē: & ad
hoc q̄ dictū sit necessarium, ne-
cesse est, q̄ sit necessitas in con-
notato. **AD ILLVD**, quod obi-
citur, q̄ omne immutabile est
necessarium. Dicendū, quod ad
esse mutabilis duo concurrunt,
quod se habeat uno mō prius,
alio modo posterius. Et per op-
positum immutabile potest di-
ci dupliciter: aut q̄ nihil actu
est: aut quia actu est, & non p̄t
aliter se habere, & hoc conuertit
cum necessario: sed illud immu-
tabile.

Bbb 4. tabile

Aduer-
satur
q̄. 5. co.
dis. 3. 9
ad 4. et
ad 5.

tabile quod non est aliquid actu, non conuertitur. & sic est uerum contingens de futuro antequam res sit. Et sic hoc dictum, Antichristum fore, est modo uerum immutabile, quia si ponatur esse uerum, ponitur quod semper fuerit, & similiter si falsum, & hoc quia nihil actu ponit: quoniam ergo deum praescisse, connotat futurum contingens, ideo est dictum immutabile, nec ex hoc sequitur, quod sit necessarium, ut uisum est. Tamen aliqui uolunt aliter dicere, quod Deum praescire hoc futurum contingens, est immutabile a parte praescientis, sed a parte rei praescite est mutabile, & ideo ex parte illa contingens. Sed tamen illud difficile est dicere, quod enim praescitur semel, semper praescitum fuit, & Deus non potest praescire futurum contingens ita quod nihil fiat circa futurum, & ita nulla mutatio. Et propter hoc modus alius dicendi est rationabilior. AD ILLUD, quod ultimo obicitur, quod nihil aeternum est contingens. Dicendum, quod ens aeternum

est dupliciter. Aut pure aeternum, aut connotat temporale de futuro: & pure aeternum est necessarium: sed connotans temporale de futuro ratione connotati, potest iudicari contingens, sicut & ratione illius potest desinere. Summa dictorum est ista: quod Deum praescire futurum contingens, & quoddam dictum quod claudit in se actum diuinae cognitionis aeternum, & ordinationem dicit ad futurum contingens. Et quamuis actus diuinae cognitionis ponat aliquid existens necessarium, & aeternum, illa tamen ordinatione ponit futurum, quod contingens est. Et iterum, quamuis dicat ordinationem, non tamen dicit dependentiam, sed solum connotationem, & ideo non ponit incertitudinem. Hinc est quod deum praescire futurum, est contingens ratione connotationis ad contingens. Est immutabile ratione ordinationis ad futurum, quod potest non esse, nulla facta mutatione. Est certum ratione independetiae ab eodem, & hoc patebit infra planius in distinctione de Praedestinatione.

DISTINCTIO XXXIX.

De immutabilitate, uel perfectione diuinae scientiae, uel cognitionis.

PRAETEREA quae solet, Vtrum scientia Dei possit augeri, uel minui, utrumque enim uidetur posse probari. Quod enim diuina scientia possit augeri, uel mutari, hoc modo probatur: quia potest Deus scire quod nunquam scit. Est enim aliquis qui non est lecturus hodie, & tamen potest esse ut legat hodie: potest enim hodie legere. Nihil autem potest fieri, quod non possit a Deo sciri. Potest ergo Deus scire hunc lecturum hodie: potest ergo aliquid scire quod non scit: ergo potest eius scientia augeri uel mutari: eademque uidetur posse minui: est

enim aliquis hodie lecturus, quem Deus scit lecturum: at potest esse, ut non legat: ergo potest Deus non scire hunc lecturum: potest ergo non scire aliquid quod scit: ergo potest minui eius scientia, uel mutari. Ad quod dicimus, quia Dei scientia omnino immutabilis est, nec augeri potest, uel minui. Nam (ut ait Augustinus in 15. Lib. de Trin.) Scientia Dei est ipsa sapientia, & sapientia est ipsa essentia, siue substantia Dei: quia in illius naturae simplicitate mirabili, non est aliud sapere, & aliud esse: sed quod est sapere, hoc est & esse. Ideoque nouit omnia uerbum, quae nouit pater: sed ei nosse de patre est, sicut esse: nosse enim, & esse, ibi unum est. Et ideo patri sicut esse non est a filio, ita nec nosse. Proinde tanquam seipsum dicens, pater genuit uerbum sibi coaequale per omnia. Non enim seipsum integre perfecteque dixisset, si aliquid minus, aut amplius esset in eius uerbo, quam in seipso. Hoc est ergo omnino uerbum quod pater, quia iste filius, ille pater. Sciunt ergo inuicem pater & filius, sed ille gignendo, iste nascendo. Et omnia, quae sunt in eorum scientia, in eorum sapientia, in eorum essentia, unusquisque eorum simul uidet, non particulatim aut sigillatim, uelut alternante conspectu hinc illinc, & inde huc, & rursum inde, uel inde in aliud atque aliud: ut aliqua uidere, non possit, nisi non uidens alia: sed omnia simul uidet, quorum nullum est quod non semper uideat, & sciat. Eius itaque scientia inamissibilis, & inuariabilis. Nostra uero scientia & amissibilis, & uariabilis, & receptibilis est: quia non hoc est nobis esse, quod sapere uel scire. Propter hoc sicut nostra scientia illi scientiae Dei dissimilis est, sic et nostrum uerbum quod nascitur de scientia nostra, dissimile est illi uerbo quod natum est de patre scientia. Ex hac auctoritate clare ostenditur scientiam Dei omnino inuariabilem esse, sicut ipsa essentia Dei omnino inuariabilis est, & quod pater & filius cum spiritu sancto simul omnia sciunt & uident. Sicut ergo non potest augeri uel minui diuina essentia, ita nec diuina scientia, & tamen conceditur posse scire quod non scit, et posse non scire quod scit: quia posset aliquid esse subiectum eius scientiae, quod non est: & posset non esse subiectum

c. 13.

Eodē li.

et c. 14.

Eodē li.

et c. 14.

Eodē li.

c. 14.

aliquid quod est, sine permutatione ipsius scientiæ.

Oppositio, an Deus possit nouiter uel ex tempore scire uel præscire aliquid.

Hic opponitur a quibusdā ita, Si Deus potest aliquid scire uel præscire quod nunquam sciuit uel præsciuit, potest ergo ex tempore aliquid scire uel præscire. Ad quod dicimus, Potest quidem Deus scire uel præscire omne quod potest facere, & potest facere quod nunquam fiet. Potest ergo scire, uel præscire quod nunquam fiet, nec est, nec fuit, nec illud scit uel sciuit, neque præscit uel præsciuit: quia scientia eius non est nisi de his, quæ sunt, uel fuerunt, uel erunt: & præscientia non est nisi de futuris. Et licet possit scire uel præscire quod nunquam est uel erit, non tamen potest aliquid scire, uel præscire ex tempore. Potest utique scire uel præscire quod nunquam est, nec erit, nec illud sciunt uel præscitum est ab æterno, nec tamen potest incipere scire uel præscire illud: sed ita potest modo scire uel præscire, sicut potest scisse uel præscisse ab æterno. Si enim dicatur eum modo posse scire uel præscire quod ab æterno non sciuit uel præsciuit, id est, ita quod ab æterno non sciuerit uel præsciuerit, quasi utrunque simul esse possit, falsum est. Si uero dicatur eum posse modo scire uel præscire quod ab æterno non sciuit uel præsciuit, id est, habere potentiam sciendi uel præsciendi ab æterno, & modo aliquid, nec tamen illud præscitum est uel futurum, uerum est. Non potest ergo nouiter uel ex tempore scire uel præscire aliquid, sicut non potest nouiter uel ex tempore uelle aliquid, & tamen potest uelle quod nunquam uoluit.

Vtrum Deus possit scire plura, quàm scit.

Item a quibusdam dicitur Deus posse plura scire quàm sciat: quia potest omnia scire quæ scit, & potest aliqua facere quæ nunquam erunt, & illa potest scire: non enim aliqua incognita facere potest. Si uero omnia essent quæ modo sunt, & alia quædam faceret, quæ non sunt, nec erunt, & illa omnia sciret, pro certo plura sciret quàm sciat, nec tamē eius scientia augeri potest, quia hoc totum fieri posset sine mutabilitate scientiæ. Constat ergo Dei scientiam omnino esse

se im-

se immutabilem, nec augeri posse uel minui, sed ei subiecta.

Oppositio, quod Deus non semper, nec simul sciat omnia.

Ei uero quod prædictum est, scilicet quod Deus omnia semper uidet et simul, uidetur obuiare quod ait Hier. in expositione Abachuc. Absurdum est (inquit) ad hoc deducere Dei maiestatem, ut sciat per momenta singula quot culices nascantur, quotue moriantur, quot pulicum & muscarum sit multitudo, quotue pisces natent in aquis, & similia. Non simus tam fatui adultores Dei, ut dum prudentiam eius etiam ad ima retrudimus, in nos ipsos iniuriosi simus, eandem irrationabilium & rationabilium prudentiam esse dicentes. Hic uidetur dicere Hieron. quod Deus illorum minimorum scientiam siue prudentiam non habeat, quod si hoc est, tunc non omnia simul scit & semper. Ex tali itaque sensu illud dictum esse nouerimus, ut Deum illa alternatim uel particulatim scire neget, nec per diuersa temporum momenta sic illa cognouit, sicut per uaria momenta illorum quedam deficiunt, quedam incipiunt. Neque illis, alijsque irrationabilibus ita prouidet, quemadmodum rationabilibus: nunquid enim, ut ait Apostolus, cura est Deo de bobus? & sicut non est cura de bobus, ita nec de alijs irrationabilibus. Dicit tamen scriptura, quia ipsi est cura de omnibus. Prouidentiam ergo & curam uniuersaliter de cunctis quæ condidit, habet, ut habeat unumquodque quod sibi debetur & conuenit. Sed specialem prudentiam atque curam habet de rationabilibus, quibus præcepta tradidit, eisque recte uiuendi legem præscripsit, ac præmia promisit. Hanc prudentiam & curam de irrationabilibus non habet. Ideo dicit Apostolus, quia non est cura Deo de bobus, prouidet tamen omnibus, & curat, id est, gubernat omnia, qui omnibus solem suum facit oriri, & pluuiam dat. Scit itaque Deus quanta sit multitudo pulicum, culicum, & muscarum, & piscium, & quot nascantur, quotue moriantur, sed non scit hoc per momenta singula, imo simul & semel omnia. Neque ita scit, ut eandem habeat prudentiam irrationabilium & rationabilium, id est, ut eodem modo penitus

prouideas

provideat irrationabilibus & rationabilibus. Rōnabilibus enim & præcepta dedit, & angelos ad custodiam delegavit.

Breuis summa prædictorum.

Sicut itaque & immutabiliter scit Deus omnia, quæ fuerunt, & sunt, & erunt, tam bona quam mala, præscit quoque omnia futura, tam bona quam mala.

SUPRA egit Magister, de scientiæ diuinæ certitudine, hic agit de perfectione. Et quoniam uere perfectum est, cui non est possibilis additio, ideo Magister quærit, utrum diuina scientia possit augeri, uel minui. Et habet hæc pars tres partes. In prima magister quærit, & determinat quod diuina scientia non recipit augmentum nec diminutionem, nec alterationem: sed omnia simul, & uno aspectu cognoscit. In secunda opponit contra hoc quod diuina scientia non potest augeri, per hoc quod uidetur aliquid posse scire ex tempore, & determinat, & hoc facit

ibi. *Hi opponitur a quibusdam &c.* In tertia obiicit auctoritate Hierony. contra hoc, quod dictum erat diuinam scientiam esse respectu omnium, & hoc ibi. *Et uero quod prædictum est, sciri et quod Deus &c.* Et quælibet harum trium partium potest subdividi, quia primo in eis opponit, secundo soluit. Et ponit duplicem rationem, & in tertia post rationem epilogationem subiungit, ibi. *Simul itaque &c.*

Dub. 1. *Sciri ergo semper pater, et filius &c.* Vt male dicere, quia scire est essentialiter in diuinis: ergo si scit nascendo, cum nasci dicat proprietate personæ, proprietate personæ est ratio rei essentialis, quod non est sane, neque uere dictum. Rñ.

Dicendum, aliqui uoluerunt dicere, quod scire Dei relatum ad creaturas, ita quod una persona sciat seipsam, est dictum essentialiter. Si secundum quod una persona sciat aliam, dicitur respectum personæ ad personam, & est dictum notionaliter. Sed hoc non est conuenienter dictum, quia sicut in precedentibus habitum est, sapientia & sapere essentialiter tamen dicitur. Et propterea dicendum quod ablatius ille non tamen dicitur cum siue ratione dicens, sed ratione concomitantia. Gerundia. n. [sicut dicitur Prisc.] hinc exponi potest [si] uel [dum] uel [quod] & primo modo dicitur conuenientiam, secundo concomitantiam, & tertio cum

Et omnia, quæ sunt in eorum scientia, in eorum sapientia, &c. Contra. Supra dist. 36. dictum est quod creaturæ sunt in dei noticia, sed non in Dei essentia: ergo est contradictio. Respo. Dicendum est quod in diuina scientia sunt scibilia, in diuina uero essentia sunt attributa, sicut potentia, sapientia, & bonitas. Et Aug. uult dicere quod pater & filius simul uident omnia cognoscibilia creatura & creanda, & omnia essentia attributa. Unde litera legenda est diuisim, omnia quæ sunt in eorum scientia, ut puta creata, simul scit quilibet: similiter, omnia quæ sunt in eorum essentia, ut puta attributa, simul sciunt, siue scit quilibet, & ideo non uult dicere quod creaturæ sint in diuina essentia.

Quia

Dub. 3. *Quia scientia dei non est nisi de his etc.* Videtur hoc esse falsum, quia deus scit omne, quod potest facere, sed potest facere, quod nunquam fuit, nec est, nec erit: ergo scientia dei est de aliquo, quod nunquam fuit, uel est, uel erit. Et præterea est infinitorum, sicut uult Aug. 12. de ciui. dei, non tantum quæ fuerunt, uel erunt. Respon. Dicendum, quod Magister loquitur de scientia uisionis, quod est illorum tantum, quorum ab æterno fuit præuisio, sed ipse obiicit de scientia intelligentiæ, quæ nullius connotat existentiam quod patet. Intelligit. n. deus omne quod potest, & ita non recte currit obiectio.

Dub. 4. *Nec tamen potest incipere scire, uel præscire &c.* Videtur male dicere, quia nihil scitur nisi uerum: ergo antequam sit uerum, non scitur: ergo si aliquid incipit esse uerum, aliquid incipit a deo sciri: ergo deus potest incipere aliquid scire. Item creatio est diuina essentia, & tamen ratione connotati Deus potest aliquid incipere creare: ergo similiter & aliquid scire. Respo. Scire dupliciter dicitur. Uno modo scire hoc est quod habere cognitionem de aliquo, & sic non connotat actualem existentiam cogniti, & sic non potest deus aliquid incipere scire. i. alicuius cognitione incipere habere. Alio modo scire hoc est, quod nosse aliquid esse uerum, & hoc tunc primo scitur esse uerum quando incipit esse, & sic incipit deus scire, sic & desinit præscire, non ratione principalis significati quod est scientia, sed ratione connotati quod quidem est ueritas rei scire.

Dub. 5. *Non potest ergo nouiter ex tempore scire, uel præscire aliquid &c.* Videtur hic dicere duo contradictorie opposita, quoniam illud est nouum, quod prius non fuit, & modo est, ergo si posset quod prius non uoluit, uideretur quod incipiat uelle. Respo. Dicendum quod cum dico deum uelle, hic duo dico, & actum diuinæ uoluntatis, & ulterius ordinationem ipsius effectus ad illum actum. Et primum quidem est necessarium, & semper, nec potest incipere, uel desinere: uoluntas. n. diuina est semper in actu suo, ita quod nec potest illo carere, nec alium habere: sed ordinatio alicuius effectus ad illum actum, est ordinatio rei futuræ, quæ nondum est, & ideo potest esse, & non esse, & ordinari & non ordinari. Quando ergo dicitur quod deus potest uelle, quod nunquam uoluit, & tamen non ex tempore: intellectus est, quod effectus ille potuit ordinari ad diuinum uelle, & quoniam ordinatio effectus est ordinatio rei futuræ, & quod est futurum, semper fuit futurum, & quod est semel fuit ordinatum: semper fuit ordinatum ad illam. Quando ergo dicitur quod deus potest uelle aliquid, idem est dicere quod aliquid potuit esse futurum siue habere ordinem ad diuinam uoluntatem, quod tamen non habet ordinem: sed si haberet, ab æterno habuisset, & ideo non incipit ex tempore: & ideo exemplum Magistri bonum est, si uelle dei importat ordinem ad uoluntatem in ratione futuri: sed secunda quod importat concomitantiam in ratione presentis, potest deus ex tempore uelle hoc esse, siue hoc approbare hodie.

non

non quia non incipiat actus: sed quia incipiat connotatum.

Dub. 6. Sed specialem providentiā atque curam &c. Obicitur, quod videtur esse contra illud quod dicitur Sap. 6. Aequaliter est illi cura de omnibus. Respon. Dicendū quod aequalitas non priuat ibi ordinem diuinę distributionis: sed priuat acceptionem personę. Et (omnibus) distribuit ibi tantum pro hominibus, tñ pro magnis, & paruis, pauperibus & diuitibus & sic est ei aequaliter cura de omnibus: quia ita vult salutem pauperum, ut diuitum.

ARTICVLVS I.

QVÆSTIO I.

An Deus cognoscat alia à se?

D intelligentiam præsentis distinctionis querit de perfectione diuinę cognitionis, & circa hoc duo principaliter queruntur. Primo queritur de perfectione diuinę cognitionis quantum ad numerum cognoscibiliū. Secundo querit de ipsa quantum ad modum cognoscendi. Quantum ad primū queruntur tria. Primo queritur, utrum Deus cognoscat alia a se. Secundo queritur, utrum deus cognoscat omnia alia a se. Tertio, utrum deus possit scire, uel præscire plura quam sciat.

QUOD Deus cognoscat alia a se ostenditur auctoritate, & rōne. Auctoritate sic, Psal. 93. Qui plantauit aurem, nō audiet? aut qui finxit oculum, non considerat? q. d. hoc est impossibile quod det aliis potentiā cognoscendi, & ipse non cognoscat. ITEM. Eccle. 23. Domino

deo antequam crearentur, omnia sunt agnita, & post perfectū respicit omnia: ergo si nō creat se, sed aliud, non tantū se cognoscit: sed etiam aliud. ITEM. Probat ratione ostensua sic. Omne producat res secundum ordinē & liberalitatem, producat eas præcognoscens: si enim producat ordinate, necesse est quod producat secundum sapientiam. Rursum si secundum libertatem, necesse est quod secundum sapientiam propriā, non alienam. ergo in ipso est omnium cognitio. ITEM. In entibus est status: ergo pari rōne & in cognoscibilibus: sed

primum ens, in quo est status, est principiu a quo est oīs entitas, & sine quo nihil est, nec aliquid est nisi ab eo: ergo eadem rōne in primo cognoscente, si status est, necesse est quod ab ipso sit oīs cognitio, & quod per ipsum oīa cognoscantur, & sine ipso nihil: si ergo pp quod unumquodque, & illud magis: patet &c. ITEM. Hoc ipsum ostendit per impossibile: quia si non cognoscit aliud a se, aut ergo quia nō potest: aut quia non uult. Non quia non uult. quia in deo uolūtas non præcedit cognitionē: ergo quia nō potest: sed omne cognoscens quod nō potest cognoscere aliquid quod est cognoscibile, hēt cognitionem deficientem, & arctatā, quod impossibile est esse in deo: ergo &c. ITEM. Nihil potest deus nisi quod nouit, alioquin aliquid posset ignorans, quod absurdum est: ergo si non nouit aliquid aliud a se, nec potest supra aliud a se: nec in se potest, cum non sit supra se: ergo nihil in toto mundo potest: ergo deus est im-

poten-

potentissimus, quod est absurdissimum dicere.

SED CONTRA opponit per rationem Philosophi. Intelligibile est perfectio intellectus: ergo si deus intelligit aliud a se, intellectus eius perficitur ab alio: & phy. tra si hoc, sequitur triplex inconuenientia. 4. niens. Primum, quod eius cognitio uilescit, cum perficiatur a re minus nobili quam sit Deus. Secundum, quod eius cognitio, uel ipse deus trāsmutatur: oē. n. quod ab alio perficitur, habet potentiā passiuā, quę est principium trāsmutandi. Tertium inconueniens est, quod deus non sit sua factio, cū actio sit a perficiente, & deus nō pficiat, &c. ITEM. Si deus cognoscit aliud a se, cum non omne quod cognoscit deus, sit idem quod deus, necesse est quod illud quod cognoscit sit extra deum: ergo si cognoscit aliud, cognoscit aliquid extra se. Et ex hoc similiter oritur triplex inconueniens. scilicet quod cognitio eius sit indigens exteriori: sit et trāsmutabilis, & quod sit aliud quā ipse, quę oīa sunt inconuenientia. ITEM. Illud idē ostenditur per rōnem cognoscēdi, quā ratio cognoscēdi est ipsa ueritas, sed ueritas idē est quod rei entitas, ut dicit Aug. ergo nihil cognoscit a deo nisi ens: sed deus nihil cognoscit nisi ab eterno: ergo nihil cognoscitur ab ipso, nisi ens quod est ab eterno: sed tale est unum solum. scilicet ipse deus: ergo &c. ITEM. Ratio cognoscēdi est assimilatio: ubi est enim cognitio, necesse est quod ibi sit assimilatio cognoscēntis ad cognoscibile: ergo ubi summa cognitio, ibi summa assimilatio: & quia dei cognitio est sum-

ma, & perfectissima: ergo debet attendi secundum summam assimilationem: sed nihil summe assimilatur deo nisi ipse: ergo solū seipsa cognoscit. ITEM. Videtur quod nulla necessitas sit ponere deum cognoscere alia a se. Quia sicut potentia se habet ad productionē, ita & intelligentia ad cognitionē: sed dei potentia, etiam si nihil producat, non est minus potens: ergo si intelligentia dei nihil aliud a se cognoscit, nihilominus est summe intelligēs. ITEM. Bonitas creature comparata ad bonitatem creatoris est sicut punctus ad lineam: ergo similiter ueritas ad ueritatem. Sed si intelligatur punctus amoueri a linea, nō est linea minor, nec imperfectior: ergo si deus ueritatem suā cognoscit sine ueritate creature, nihilominus sua cognitio perfecta est.

RESOLVTIO.

Piè credamus, Deum alia à se cognoscere, sed non nisi per se.

RESP. Dicendum quod pium, & necessarium est dicere, quod deus aliud a se cognoscat. Pium quidem: quia omnis rectus animus hoc dicit: quia nō latet deū quod cognoscit noster animus. Necessarium, quoniam non potest opus latere sapientissimum opificem: & ideo oppositum dicere, est impium, & impossibile.

ET PROPTEREA ad intellectum obiectorum notandum, quod cognoscere aliud, est dupliciter, aut per aliud a se cognoscente, aut per se. Quando cognoscens cognoscit aliud & per aliud, tunc uerum est quod perfectionē habet aliunde: & tunc eius intellectus est in potentia, & recipit aliunde perfectionē: & ideo additio

Arif. r
ca. 37

Lib. 2.
Soliloq.
cap. 5.
Ex 1.
de Ani
ma 79.

ditionem, & transmutationem : & hoc omnino impossibile est circa Deum. Est iterum aliud cognoscere p se, & tunc cognoscens est actus respectu cognoscibilis, & tunc non recipit in pfectione a cognoscibili, sed magis econuerso, & hoc modo ponimus Deū aliud cognoscere a se per seipsum, & sic nō pcedit prima ratio, sed secūdu primā uia, & ita intelligit Phs, si uerum dixit.

AD ILLVD quod obiicitur secundo, q si Deus cognoscit aliud a se ergo aliqd extra se. Dicendum q cognoscere aliqd extra se, est tripliciter. Aut p aliqd conceptū ab extra, & sic dependet cognitio ab extrinseco, & sic non est possibile ponere in deo. Aut est cognoscere aliqd extra, quia aspectus cognoscētis deflectitur extra, sicut cognoscit Angelus. Aut quia illud, qd est aliud & diuersum, habet ortū ab intra: & ita qd est extra, cognoscitur per omnino intrinsecum, & hoc modo cognoscit Deus f. p exemplar, quod est idem quod ipse, a quo res cognoscuntur, & hoc modo nihil ualet obiectio.

AD ILLVD, q obiicitur tertio, quod ab æterno fuit unū solum ens. Dicendum quod duplex est rei esse, s. in se, & in sua causa. i. in proprio genere, & in exēplari. Et ad cognitionem rei sufficit existentia eius in causa, siue in exemplari, & quia per exēplar representatur sicut futura est in proprio genere, ideo per existentia in exemplari omnino cognoscit sicut futura est, nec aliter cognoscitur post quā facta est. Quid ergo obiicitur quod ab æterno fuit unum solum ens. Dicendum

q uerum est in proprio gnie, siue inesse actuali: multa tamen fuerunt in causa: & esse illud, erat ratio cognoscendi, secundum utrumque modum essendi.

AD ILLVD, quod obiicitur quarto de assimilatione. Dicendum, sicut supradictum fuit in Quæstione de ideis, q ad cognitionem requiritur assimilatio, non per conuenientiam in genere, uel specie, sed secundum rationem exprimendi: & quoniam diuina ueritas una, & summa expressione exprimit se, & alia, ideo summa assimilatio est non tantum respectu sui: sed et respectu aliorum: & ita patet illud. AD ILLVD, quod obiicitur q potentia dicitur perfecta, et si nihil faciat: ergo &c. Dicendum quod nō est simile de actu faciendi respectu potentie, & sciendi respectu intelligentie. Nam facere est actus ut actus, & ut egrediens, qui non facit pfectionem: sed consequitur, & ei attestatur; sed scire est actus ut habitus, qui significat ut pfectio potentie. Quoniam ergo diuina intelligentia est perfectissima, ideo non tantum cognoscit aliqua, sed omne quod potest cognosci: non autem facit omne q potest fieri. AD ILLVD, q obiicitur ultimo, q ueritas creaturæ nihil facit ad primam ueritatem &c. Dicendum, q uerum est, & ideo æque nobilis & pfecta erat prima ueritas ante creationem ueritatum aliarum, sicut post: sed tñ ponere q aliqua ueritas sit, & non sit a ueritate æterna, est ponere primam ueritatē non esse summam: sic ponere aliquā ueritatē nō esse, & nō ee cognitam

Dis. 35

Caietanus 1. part. 9. 14. art. 5. hunc modum dicendi deridet dicens ita asserentes esse ruiores.

gnitam, tollit rationem pfecte ueritatis, ut est ratio cognoscendi: & ideo patet q de pfectione summæ ueritatis est cognitio creaturæ, sicut & potentia producendi.

QVÆSTIO II.
An Deus cognoscat omnia alia a se?

Dato quod deus cognoscat alia a se, quæritur utrum cognoscat omnia alia a se. Et q sic, uidetur auctoritate Hier. 17. Præuū est cor hoīs &c. & post, Ego dñs scrutans corda, & renes: sed nihil incertius, nihil occultius nostris cogitationib. ergo si has cognoscit, & omnia alia. ITEM. Hebr. 4. omnia sunt nuda: & aperta oculis eius, ad quem nobis sermo. Et iterum, Viuus est sermo Dei & efficax [usque ibi] & nō est aliqua creatura inuisibilis in cōspectu eius. ITEM. Ioan. ult. Dñe tu omnia nosti. ITEM. Aug. 3. de Trin. Nihil fit uisibile, nec intelligibile, q non de aula interiori atq; inuisibili summi imperatoris aut iubeatur, aut permittatur, secundum ineffabilem iustitiam pœnarum & pœmiorum, gratiarum & meritorum: & si hoc: ergo omnia cognoscit. ITEM. rōne uidetur: quia quanto substantia est spiritalior: atque simplicior, tanto pluriam est cognitua: sed deus est substantia simplicissima & spiritalissima ergo est omnium cognitua. ITEM. deus ē creator, & remunerator: sed in quantum creator est artifex: in quantum remunerator iudex: sed pfectus artifex cognouit omnia producta, pfectus iudex omnia remunerans. S. Bon. Lib. Primi.

Cap. 4.

da: sed omnis creatura spectat ad artificium, & omne bonum & malum ad iudicium: ergo deus omnem creaturam cognoscit, & omnem bonitatem, & maliciam. ITEM, impossibile est aliquid esse, in quo non sit Deus per presentiam essentiae, ut supra probatum est: sed cuiusque pæsens est per essentia & cognitionem: ergo impossibile est aliquid deo esse incognitum. ITEM. si esset in una re, ita q non in alia, esset eius essentia limitata: ergo si ita cognosceret quod aliqua essent incognita, esset eius cognitio limitata & arctata, & ita imperfecta.

SED CONTRA. Omne nobilius deo est attribuendum: sed quædam melius est nescire, quam scire, sicut dicit Aug. in Ench. ergo necesse est ponere q deus illa non sciat. ITEM. intellectus noster propter sui immaterialitatem non intelligit singularia. Vnde [ut Philosophus dicit] intellectus est uniuersaliū, & sensus singularium. Sed diuinus intellectus multo magis est immaterialis quam noster: ergo si noster non intelligit singularia, nec diuinus. ITEM. noster habitus scientialis propter sui certitudinem non est nisi necessarium, & non contingentium: quæ dicit Boetius, quod scientia est eorum, quæ sui immutabilem existentiam sortiuntur. Si ergo diuina cognitio est multo certior quam nostra scientia, patet &c. ITEM. Sicut Deus dicitur omnisciens, ita est omnipotens: sed potentia mali non est de omnipotentia, nec de pfectione potētie natu

Dis. 37 art. 3.

Collige ex 1. Phy. tex. co. 64

raliter: ergo similiter cognitio mali non est de perfectione sciētiæ: ergo &c. **ITEM.** hoc ipsum ostēditur auctoritatibus. Et primo auctoritate Abachuc. i. Mūdi sunt oculi tui domine, ne uideant malū: ergo, **ITEM.** Matt. 25. de malis: Nescio uos. **ITEM.** quæ necessitas est ponere Deū cognoscere omnia? Et uideatur quod nulla: quia cognitio nostra non minus dicitur perfecta si non cognoscit unam muscam: si ergo diuina cognitio multominus perficitur a scibili, non erit imperfecta, si non cognoscit ista uilia.

RESOLVTIO.

Cognitione simplicis notitia uniuersa & bona & mala deus cognoscit: at notitia approbationis non nisi tantum bona.

RESP. Dicendum ad intelligentiam obiectorum, quod in deo est cognitio approbationis: & simplicis noticiæ. Et noticia approbationis connotat complacentiam uolūtatis. Hac non cognoscit deus omnia: quia nec mala: nec malos: sed tantum bona & bonos: & de hac intelliguntur duæ ultimæ auctoritates. Est alia cognitio simplicis noticiæ: & hæc quia habet rationem cognoscendi a ueritate, quæ est lux summa, cui nihil potest occultari, nec etiam tenebræ obscurantur ab ipsa: ideo de necessitate cognoscit omnia, magna & parua, bona & mala, sicut ostendunt rationes ad primam partem.

AD ILLVD ergo, quod obiicit, quod est melius, & nobilius deo est attribuendū. Dicendum, quod est melius simpliciter, & est melius huic, & secundum statum. Di-

co ergo quod omnia scire, simpliciter melius & nobilius est: sed homini corrupto, qui accipit occasionem peccandi ex cognitione; melius est quædam nescire: ideo non sequitur quod sic Deo sit attribuendum. **AD ILLVD**, quod obiicitur de immaterialitate intellectus. Dicendum, quod hoc quod non cognoscat singularia, non tantum uenit ex immaterialitate, imo ex materialitate coniuncti, & immaterialitate sua. Quoniam enim coniungitur corpori, ideo habet potētias, secundum quas dependet a corpore quantum ad operationem: & per quas intellectus quandiu est in corpore, exit ad exteriora: quia illæ sunt mediæ, scilicet sensus particularis, & imaginatio. Quoniam ergo singulare non peruenit ad intellectum nisi per istas potētias, & ascensus per has est secundum abstractionem & depurationem, & abstractio facit de singulari uniuersale: ideo non potest singularia cognoscere ut intellectus, nisi intellectus sit separatus uel diuinus. **AD ILLVD**, quod obiicitur de certitudine sciētiæ. Dicendum quod hoc non est propter certitudinem simpliciter: sed propter certitudinem causatam a re. Et quoniam causatur certitudo in nostra cognitione, uel dependet ex re: ideo non potest nostra cognitio esse certa, nisi res sit necessaria. Diuina autem cognitio quoniam a re non causatur, nec dependet: ideo potest esse certā de re contingenti. **AD ILLVD**, quod obiicitur, quod potentia mali non est de omnipotentia: ergo &c. Dicendum quod non est simile: quia rectitudo manens restitu-

do,

do, est ratio cognoscendi malū: sed rectitudo non est causa mali, nisi declinando a rectitudine & deficiendo: ideo scire malū est de perfectione sciētiæ: sed posse malum, est de perfectione potētie. **AD ILLVD**, quod queritur, quæ necessitas est cognoscendi deum omnia. Dicendum, quod infinitas & immensitas ueritatis, quæ non patitur aliquid latere deum, sicut immensitas diuinæ præsentie non patitur aliquid absentari a deo.

QUESTIO III.

An deus scire possit plura, quam sciat.

VT RVM deus possit scire uel præscire plura quam sciat. Et quod possit plura scire, ostenditur sic. Nihil scitur nisi ens & uerum: sed multa possunt esse quæ non sunt, & uerificari quæ falsa sunt: ergo multa possunt sciri a deo, quæ tamen non sciuntur. **ITEM.** quod possit plura præscire, uidetur: quia præscientia est tantum futurorum: sed multa possunt esse futura, quæ nunquam fiunt, nec erunt: ergo multa possunt præsciri, quæ non præsciuntur, ergo deus potest plura præscire, quam præsciat. Sed contra, quod non possit plura scire, uerum, quia sciētia dei est infinitorum, cum sit infinita, sicut probatum est supra: sed infinitis non possunt esse plura, nec cogitari: ergo &c. Item, potest præscire plura, aut plura incompleta, siue plures res, aut plura complexa, siue enūciabilia. Non plura incompleta: quia res scit deus et si nunquam sint: scit enim omnia, quæ possunt fieri. Si non plura complexa, quia cuiuslibet contradictionis temper altera pars est ue-

ra, altera falsa: ergo de complexis semper tot sunt uera, quot sunt falsa: ergo qui scit omnia, non potest scire plura, quia non possunt esse plura, uera. Item. Quod non possit plura præscire, quam præsciat, uidetur: quia quicumque deus præscit, simul præscit, nec potest præscire nisi simul: si ergo potest plura præscire, quam præsciat, aut ergo simul, aut successive. Simile est impossibile, successive si non impossibile, quia in eternitate non est successio: ergo nullo modo. **ITEM.** Si potest plura præscire: ergo cum maior sit præscientia plurius, saltē extensiuæ, & quod potest esse maius, potest augeri: ergo diuina præscientia potest augeri: sed ubi augmentum, ibi mutatio, & uariatio: ergo diuina sciētia potest mutari, & uariari.

RESOLVTIO.

Scientia simplicis intelligentie non potest deus plura scire quam scit, sed bene scientia approbationis, & uisionis.

RESP. Dicendum, quod cum queritur, utrum deus possit plura præscire, uel scire, aliter est iudicandum de præscientia, quam de sciētia. Nam (sicut dici consuevit) triplex est dei cognitio, non quantum ad diuersitatem cognitionum, sed cognitionum. scilicet cognitio approbationis, intelligentiæ, & uisionis. Cognitio approbationis est solummodo de eis, ad quæ se extendit beneplacitum uoluntatis: & hoc est solummodo de his, quæ fiunt & bona sunt, & hæc absque dubio potest esse plurimum. Cognitio uero intelligentiæ dicitur cognitio, quia deus cognoscit omne possibile, & sibi, & aliis: & hæc cognoscit deus infinita, & hæc nullo modo potest esse plurimum. Cognitio uisionis est rerum, quarum ab æter-

no fuit præuisio: & hæc solum est eorum, quæ sunt, uel fuerunt, uel erunt: & hæc cognitio potest esse plurius, quæ sit, & quia eiusdem est hæc cognitio, cuius est præscientia; præscientia potest esse plurius. Concedendum ergo, quod quædam scientia potest esse plurius, quædam non. Et per hoc patet responsio ad obiectionem de scientia.

Quod enim obiicit, quod scientia dei est infinitorum, & quod nihil connotat circa incomplexum. Dicendum, quod hoc uerum est de scientia intelligentiæ: sed non uerum de scientia uisionis. Quod autem obiicitur de præscientia, concedendum est, quod potest esse plurius. Quod autem obiicitur ad oppositum, quod si potest scire plura, aut simul, aut non simul. Dicendum, quod simul potest attendi dupliciter. Aut quantum ad substantiam præscitorum, siue cognitionem: sic est uerum, quod simul, quia ab æterno præsciuit quædam, & ab æterno potuit præscire plura, & potuit præscire. Si autem consideratur simultas quantum ad rationem paucitatis, & pluralitatis: sic est implicatio oppositorum, & sic est sensus, quod simul præsciat plura, & pauciora: & primo sensu obiectio habet ueritatem.

AD ILLUD, quod obiicitur si potest plura præscire, quod potest præscientia augeri. Dicendum, quod esto quod præscita possint augeri, non tamen augetur præscientia: quia uno, & eodem præscit deus, & multa & unum, & plura & pauca: tamen quamuis præscita possunt esse plura, non tamen possunt augeri, quia auge-

ri est de paucioribus fieri plura: sed hæc, posse esse plura, habet duas causas ueritatis, aut quia de paucioribus possunt fieri plura: aut quia ab initio potuerunt esse plura, & hoc ultimo sensu est oratio uera. Et ideo cum procedat a pluribus causis ueritatis ad unam, facit sophisma secundum consequens.

ARTICVLVS II.

QVAESTIO I.

An deus eadem cognitione se, & alia à se cognoscat.

ONSEQUENTER est quæstio de secundo articulo. scilicet de modo diuinæ cognitionis. Et circa hoc quæritur tria. Primo quæritur, utrum deus cognoscat se, & alia uniformiter. Secundo utrum cognoscat mutabilia immutabiliter. Tercio utrum cognoscat omnia præsentem, uel præsentialiter.

Quod cognoscat se, & alia eodem modo: siue uniformiter, ostenditur sic. Scientia dei est sua essentia, & suum scire est suum esse: ergo & modus cognoscendi, est modus essendi: sed unus est modus essendi in deo essentialis: ergo & unus modus cognoscendi. ITEM. Deus seipso, & non alio cognoscat se: & se ipso, & non alio cognoscat alia: et
Ex 12. Met. 12
ergo una & eadem ratione cognoscat se & alia: sed modus cognoscendi attenditur penes rationem cognoscendi: ergo si est eadem ratio cognoscendi se & alia, & idem modus, & sic &c. ITEM. Hoc ipsum uidetur per impossibile, quia si alio modo cognoscat se, alio modo creaturas: ergo

cum cognoscat se & creaturas, uariatur in cognoscendo: ergo apud deum est transmutatio, & uicissitudinis obubratio. ITEM. Si alio modo, tunc ego quæro, aut modus ille est creator, aut creatura: Non creatura, quia cognitio & modus cognoscendi est æternus. Si creator, aut dicit quid personale, aut quid essentialiale. Non personale, quia omnis cognitio est communis tribus: ergo dicit quid essentialiale: ergo si alius, & alius modus: ergo alia, & alia essentia: sed hoc est impossibile ergo & primum.

CONTRA. Deus cognoscendo alia a se, cognoscat per ideam: se autem non cognoscat per ideam: ergo si cognoscere per ideam dicit modum cognitionis, & se non cognoscat per ideam, patet quod alio modo cognoscendi, & sic &c. ITEM. In cognitione qua cognoscat se, idem est cognoscens & cognitum, & ratio cognoscendi sed in cognitione qua cognoscat creaturam, non est idem ratio cognoscendi cum cognito: ergo non idem modus. ITEM. Nihil est commune creatori, & creaturæ secundum rationem essendi: ergo neque secundum rationem cognoscendi: cum ergo aliud sit esse creaturæ, quæ creaturis, & alius modus essendi: ergo alia cognitione, & alio modo cognoscendi creator. Si ergo alio modo cognoscitur a deo, & idem est creaturam cognosci, & deum cognoscere: ergo deus alio modo cognoscat se, & alia. ITEM. Omnis cognitio, in qua cognitum est nobilius, præsentius, & intelligibilius: est cognitio nobilior, quantum ad rem, & modum,

Quantum ad rem, quia de re magis nobili. Quantum ad modum: quia de re præsentiori. Sed in cognitione, qua deus cognoscat se, cognitum est nobilius, præsentius, & intelligibilius, quæ in cognitione creaturæ: ergo nobilior cognitio quantum ad rem, & modum.

RESOLVTIO.

Quia deus alia a se in se cognoscat, eiusque cognitio non nisi quod ipse est, eadem erit & sui, & aliorum a se cognitio.

RESP. Dicendum, quod est quædam cognitio, quæ causatur, & ortum habet a cognoscibili, & hæc quoniam a cognoscibili causatur, & dependet, uariatur secundum existentiam cognoscibilis quantum ad rem, & modum. Est & alia cognitio, quæ secundum rem idem est quod cognoscens: & a cognoscibili non causatur, nec dependet: & hæc accipit identitatem quantum ad rem, & modum a parte cognoscentis, non a parte cogniti. Quoniam ergo diuina cognitio a rebus non pendet, nec causatur, sed est idem quod deus, & deus eadem essentiam, & eodem modo se habens, ideo una cognitione, & eodem modo cognoscat deus se, & alia a se: quia per seipsum nullo modo uariatum, nec diuersificatum.

AD intelligentiam autem obiectorum notandum, quod per respectum ad cognoscentem cognitio eodem modo comparatur, & eodem modo est: quia secundum illam comparationem habet esse: & sic procedunt primæ rationes, ostendentes quod eodem modo cognoscat se, & alia. Sed per respectum ad cognitum, licet sit eodem, tamen alio modo comparatur: nam ad deum secundum rationem

identitatis, ad creaturam s̄m rationem diuersitatis, & causalitatis: & ideo ad creaturā s̄m rōnē ideandi: ad deum uero minime; & hoc probant rōnes inductæ ad secundā partem, q̄ alio modo comparatur, & hoc modo sunt concedendæ. Si ergo inferat, q̄ alio modo, sic rō non ualeat, quia cognitio dei non recipit modum essendi; nec nobilitatē a cognito: & sic patēt duo obiecta de idea, & diuersitate.

AD ILLVD, quod obiicitur tertio, nihil est commune creatori, & creaturæ. Dicendum, q̄ uerum est de cōicatio s̄m eandē comparisonem: sed secundum aliam & aliam, nihil prohibet q̄ aliquid sit ueritas creaturæ; & similitudo dei similiter, quod aliquid sit ueritas dei & similitudo creaturæ, & quoniam rō cognoscendi accipitur penes utrunque modum, ideo cognitio potest esse communis. AD ILLVD, q̄ obiicit ultimo. Dicendum, q̄ tenet cum cognitio causatur a cognito: non autem tenet cum non causatur, sicut in proposito.

QVAESTIO II.

An Deus mutabilia immutabiliter cognoscit.

VERVM deus cognoscit mutabilia immutabiliter. Et q̄ Cap. 7. sic, ostenditur auctoritate Dionysii de diu. no. Cognoscit deus omnia materialia immaterialiter, uerbis impartite partita, uniformiter aliqua multa, immutabiliter mutabilis per. Item. Aug. 15. de Tri. Eius mutatis scia in admiscibilis est, & inuariabilis. sed oē tale immutabile: iuxta s̄ ergo &c. Item. hoc ipsum ostēditur rōne: quia q̄ nobilius est

deus attribuēdū est: sed nobilior est cognitio qua cognoscit res immutabiliter, q̄ qua cognoscit mutabiliter: ergo &c. Item. Q̄ Arif. 3. de Ani. est in aliquo, est in eo per modū eius, in quo est: & hoc uerū est maxime in deo, in quo oē q̄ est, est ipsum: siue ipse deus: ergo cum scia rerū, & ipsæ res, cognitæ sunt in deo, & ipse sit omnino immutabilis: sunt ergo in deo immutabiliter. Item. ad hoc est ratio Augustini ducens ad impossibile. Dei enim scire est suum esse, & scia sua, est sua essentia. Si ergo sciret mutabiliter, esset mutabilis, q̄ omnino in ipso est impossibile. Item. ubi est mutabilitas, ibi nulla est certitudo: si ergo deus sciret res mutabiliter: sciret incerte: sed incertitudo est conditio dedecorans cognitionem: ergo non haberet dei cognitio perfectam nobilitatem.

CONTRA. Cū res ē præsens, scit deus eam esse præsens, & cum præterita, scit eam esse præteritam: & cum futura: scit eam esse futuram, non præteritam: ergo uidetur, sicut nos cognoscimus res mutabiliter, ita & deus cognoscat. Item. Ad hoc q̄ scia sit uera, necesse est scibile & scientiam proportionari, alioquin non est uera scia: cum ergo mutabilis ad immutabile nō sit proportio, sed mutabilis ad mutabile: ergo deus non cognoscit res mutabiles immutabiliter, sed mutabiliter: alioquin nō uere cognoscit, ut uidetur.

Item. Quicquid scitur est, uerum: ergo quod immutabiliter scitur, immutabiliter est uerum: sed res mutabiles non hnt

uerita

ueritatem immutabilem: ergo nō possunt sciri immutabiliter. Item. Quia res sunt contingentes: ideo deum præscire futura contingentia, est contingens, si cut in præcedentibus ostensum est: ergo quia res sunt mutabiles, deum scire res mutabiles, est mutabile: ergo mutabiliter cognoscit deus mutabilia: aut si non est hoc uerum, quæro quare non. Et iterum, quomodo potest illud intelligi, q̄ rei mutabilis scit scientia immutabilis.

RESOLUTIO.

Cum scientia dei a rebus scitis minime dependeat: erit mutabilitas ex parte scibilis; nulla facta mutatione in Deo sciente.

RESP. dicendum, q̄ cum queritur, utrum deus sciat res immutabiliter: hæc est duplex, quia hæc determinatio (immutabiliter) potest determinare actum sciendi Dei, uel actum essendi rerum. Si actum sciendi Dei: sic omnino uerum est, q̄ immutabiliter scit, quia circa eius actū, & cognitionem non cadit transmutatio, nec uicissitudinis obūbratio. Si autem determinet actum essendi rerum, sic falsum est de rebus mutabilibus: quia deus scit eas mutabiles, & nouit ipsarum mutabilitatem, & scit se habere nunc aliter quàm prius: sed tamen nouit immutabiliter. Et ratio huius est: quoniam in eius cognitione non est receptio, non est successio, nec est obliuio: & ideo quantumcūque res sint mutabiles, ipse non mutatur in cognoscendo mutabilitatem earum. Et quamuis nullum sit simile, potest tamen cogitari, si intelligatur, uel cogi-

tetur oculus fixus in pariete, qui seipso uideat transeuntes sine receptione, & unico aspectu omnes uideat, & omnes motus ipsorum: quantumcūque res mutantur, tamē nec oculus mutatur, nec eius cognitio: & sic est in deo. Exemplum autem ad hoc intelligendum potest sumi a contrario sic. Quia enim scientia causata pendet a scibili, & non econuerso: ideo potest esse mutatio circa scientiam per obliuionem, & errorem, & successiuam considerationem, nulla facta mutatione in scibili. Sic contrario modo, quia scientia diuina non pendet ex re scita, potest esse mutatio circa scibile, nulla mutatione existente in diuina scientia, & tamen illa scientia totum scit.

ET PER hoc patet responsio ad primum obiectū, de hoc q̄ scit fuisse, & esse. Dicendum. n. quod hoc dicit mutationem a parte scibilis, non scientiæ. AD ILLVD, quod obiicitur, de proportionem: Dicendum, q̄ in specialibus conditionibus nō oportet proportionari etiam scientiam causatam, quia rei corporalis est scientia spiritalis: sed sufficit, q̄ sit proportio in ueritate. AD ILLVD, quod obiicitur, q̄ quicquid scitur, est uerum: ergo quod scitur immutabiliter, immutabiliter est uerum. Dicendum, q̄ hic est accidens. Quamuis enim scientia requirat ueritatem in scito de ratione suæ intentionis generalis, maximē scientia respectu enunciabilis: tamē scia non semper dicit conformitatem in immutabilitate: maxime diuina scia, quæ a scibili nō

I. Post q̄ nō ē, non est scire.

Contra depēdet. Ad illud, quod obii hoc qd citur, q futurum cōtingens nō di. S. B. pręscit Deus necessario. Dicendum, q non est simile, tum ex parte actus pręsciendi, tum ex parte dispositionis: Ex parte actus non est, quia pręscire semper notat euentum rei: sed scire non semper connotat rei existentiam: scit enim Dēus, quæ potest facere, & nunquam faciet. Præterea non est simile de dispositione, quia modus immobilitatis respicit actū: sed contingens respicit non tm actum: sed ordinationē ad futurum: & actus quidē diuinæ cognitionis est immutabilis, & necessarius: sed cōparatio ad futurum contingens est contingēs.

Q V A E S T I O III.

An Deus uniuersa præsenter cognoscat?

VTRVM Deus cognoscat omnia præsenter. Et q sic, uideatur 2. Pet. ult. super illud, Mille anni, &c. Glo. In agnitione diuinæ ueritatis pterita, & pſentia, & futura, æqualiter præsentia sunt. I T E M. Aug. super Ioh. In ueritate, quæ manet, præteritum, & futurum non inuenio: sed solum præsens, & hoc incorruptum. I T E M. Quanto res est præsenter, tanto cognitio est nobilior, quia hoc facit ad nobilitatē cognitionis: sed deus omnia cognoscit nobilissime: ergo omnia quæ cognoscit, præsensissime cognoscit. I T E M. Si non cognoscit oia pnter: ergo non cognoscit oia simul: q si simul, tunc ergo in eodē [nūc] cognoscit oia, & ita pſenter. Si aut non cognoscit simul: ergo unū post aliud: sed in oī tali cogni-

tione est trāsmutatio: ergo i cognitione Dei caderet trāsmutatio, quod est omnino falsum, & impossibile.

CONTRA. Præscientia nō est nisi futuri, & ut futurum: ergo si deus cognoscit oia pnter: ergo &c. SI TV dicas, q improprie dŕ pręscire. Contra. In præsciā non sunt nisi duo. s. scientia & antecessio respectu cogniti: sed constat, q in deo proprie est scientia: cōstans est, q in ipso proprie est antecessio, quia proprie antecedit Deus oia alia: ergo responsio illa nulla est. I T E M. Omne præsens fm statum suæ pręsentialitatis est necessarium: ergo si deus cognoscit præsenter, & semper præsenter: ergo omnia cognoscit necessario: sicut ergo quod præsens est, non pōt non esse: ita si Deus aliquid pręscit, necesse est pręsciuisse; & si pręsciuit, erit: ergo necesse est esse. I T E M. Hoc ostenditur per impossibile, q si oia cognosceret præsenter: ergo plura simul, ergo si se conuertit ad multa: sed simplex ad quod se cōuertit, totaliter se conuertit. ergo cum unum intelligit, non potest in alterum. I T E M. Si cognoscit oia præsenter: ergo simul scit duo contradictoriē opposita: sed quicquid scitur, est uerum: ergo duo contradictoriē opposita sunt simul uere.

R E S O L V T I O.

Præsenter, sed non ut presentia. R E S P. Dicendum, q cognoscere oia pnter, dupliciter pōt intelligi. Aut q notet pſentia a parte cognitorū: & sic est falsa: q nō cognoscit oia esse uera pſenter, & simul. Aut ita q notet

præ-

Hæc rō præsentialitas a parte cognoscentis, & sic habet ueritatem. Et rō huius est, quia Deus ideas hēt præsentes, & simul, per quas cognoscit res futuras ita certitudinaliter, sicut si essent præsentes. Et iterum, super oēs illas simul, & præsenter cognoscit. Et iterū, præsens suę cognitionis est præsens simplicissimum, quod circūplectitur oia tpa. Ex his tribus rōnibus simul iunctis dŕ deus omnia præsenter cognoscere. Et rōnes istæ ortum habent ex hoc, q præsentialitas diuinæ cognitionis, quæ quidem æternitas est, est simplex, & infinita. Quia simplex est, ideo semper pſens. Quia infinita, ideo sunt ei oia præsentia. Et exemplū huius ponit in præsentialitate Dei quantum ad rerum existētiam:

secundum quam deus totus est in una: & ita est in una, ut nihil minus sit & in alia: & hoc est, quia simplex est, & infinitus: ideo Deus iudicat aliquid esse futurum, sed non futurum sibi, & omnia præsenter cognoscit, & tamen nihilominus pręscit.

Et per hoc patet primum, & secundum, quia procedunt secundum q præsentialitas est dispositio rei cognitæ in sua natura non in cognitione diuina. Patet etiam tertium, quia hoc est simplex, & infinitū, & in uno multa conuertit. Quod obicitur de oppositis, similiter patet, quia quamuis cognoscat opposita simul ex parte sua, nō scit unum alteri esse incōpossibile, & unū scit alteri posse succedere.

67. Hæc modū dē cēdi impugnat. Sco. d. 39. ibi. circa istas qōnes. Sci as Sco. d. 35. et 36. dice re cōfor miter ad D. Bon. qd esse cognitū est esse diminutū, et secundum quid: cōcordat. S. Tho. t contra Gentil. 6. 52.

D I S T I N C T I O XL.

De scientia Dei quantum ad speciales effectus, s. de præsdestinatione, & reprobatione.

PRÆDESTINATIO uero de bonis salutaribus est, & de hominibus saluandis (ut enim ait Augustin. in Lib. de Prædestinatione sanctorum) præsdestinatio est gratiæ preparatio, quæ sine præsscientia esse non potest. Potest autem sine præsdestinatione esse præsscientia. Prædestinatione quippe Deus ea præssciuit, quæ fuerat ipse factururus: sed præssciuit Deus etiam, quæ non esset ipse factururus, idest, omnia mala. Prædestinauit eos, quos elegit, reliquos uero reprobauit, idest, ad mortem æternam præssciuit peccaturos.

Cap. 10 In 10. 7

An præsdestinatus possit damnari, uel reprobus saluari. Præsdestinatorum nullus uidetur posse dānari, nec reprobis aliquis posse saluari. Vnde Aug. in lib. de correctione,

cap. 13. *Et gratia. In Apocalypsi (inquit) dicitur, Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam. Si alius non est accepturus, nisi iste perdiderit, certus est electorum numerus, id est, non potest augeri, vel minui. Ad hoc autem obijciunt quidam, nitentes probare numerum electorum posse augeri, & minui, sic. Posset Deus non apponere gratiam quibus apponit, & posset subtrahere quibus non subtrahit: quod si faceret, utiq; dānarentur: possent ergo damnari isti, qui tamē saluabuntur: posset itaq; minui electorum numerus: ita etiā posset augeri, quia posset apponi gratia, quibus non apponitur, per quam saluarentur. Possent ergo saluari habita gratia, qui tamen sine ea damnabuntur: posset itaque augeri numerus electorum.*

Opinio
quorundam.

Quibus respondemus ex ea ratione dictum esse, et uerum esse, numerum electorum non posse augeri, vel minui, quia non potest utrunque simul esse, scilicet, ut aliquis saluetur, & non sit prædestinatus, uel ut aliquis prædestinatus sit, et damnetur. Intelligentia enim conditionis implicitè ueritatem facit in dicto, & impossibilitatem in uero. Si uero simpliciter intelligatur, impossibilitas non admittitur: ut cum dicitur prædestinatus potest, vel non potest damnari, & reprobatus potest saluari. In his enim, & huiusmodi locutionibus, ex ratione dicti dijudicanda est sententia dictionis.

Alia nanque fit intelligentia, si per coniunctionem hæc accipiantur dicta, atque si per disiunctionem, ut supra cum de præscientia agebatur, prætaxatum est. Si enim cum dicis: prædestinatus non potest damnari, intelligas ita, id est, non potest esse, ut prædestinatus sit, & damnetur, uerum dicis, quia coniunctim intelligis: falsum autem si disiunctim, ut si intelligas istum non posse damnari, quem dico prædestinatum, potuit enim non esse prædestinatus, & ita damnaretur.

Instant adhuc iidem.

Veruntamen adhuc instant, & secundum coniunctionem argumentando ita procedunt, Non enim (inquiunt) potest esse, ut aliquis prædestinatus sit, & damnetur. Utrunque istorum simul esse non potest: sed alterum horum non po-

tesse

test non esse, scilicet quin iste sit prædestinatus (ab æterno enim prædestinatus est) & non potest modo esse prædestinatus. Cum ergo impossibile sit simul utrunque esse, & impossibile sit alterum non esse, videtur non posse alterum esse: scilicet, ut damnetur. Quod si est: ergo non potest esse, ut non saluetur. In huius quæstionis solutione, mallet alios audire, quàm docere: Dicimus tamen de præscientia similem posse moueri quæstionem. Ideoque tam hic, quàm ibi, unam facimus responsonem dicentes, determinandum fore illud cui innititur tota hæc quæstio, scilicet impossibile est alterum istorum non esse, scilicet, quin isto modo sit prædestinatus: ab æterno enim iste prædestinatus est. Distinguendum enim est, cum ait. Iste non potest modo non esse prædestinatus, vel non potest modo esse quin sit prædestinatus: hoc enim coniunctim, vel disiunctim intelligi potest. Non enim potest esse ut ab æterno sit prædestinatus, & modo non sit prædestinatus: nec potest esse simul ut sit prædestinatus, & non sit prædestinatus: sed tamen potuit esse ab æterno quod non esset prædestinatus, & potuit ab æterno non esse prædestinatus. Et sicut ab æterno Deus potuit eum non prædestinare, ita conceditur a quibusdam, quod & modo potest Deus eum non prædestinasse. Ab æterno ergo potest Deus non prædestinasse eum: ergo potest iste non fuisse prædestinatus, si uero non fuisset prædestinatus, nec modo esset prædestinatus: ergo modo potest non esse prædestinatus: ita et de præscientia, & de præscitis dicunt: quod in actionibus uel in operationibus Dei & hominum nullatenus concedunt. Ex quo enim aliquid factum est, uel dictum, non concedunt quod possit non esse, uel non fuisse, immo impossibile est non esse uel non fuisse, quod factum est uel dictum, referentes possibilitatem uel impossibilitatem ad naturam rei existentis. Cum uero de præscientia uel prædestinatione Dei agitur, possibilitas uel impossibilitas ad potentiam Dei refertur, quæ semper eadem fuit & est: quia prædestinatio, præscientia, potentia, unum in Deo est.

Quid

Quid sit reprobatio Dei, in quibus consideretur, & quis prædestinationis effectus.

Eph. 1. Cumque prædestinatio sit gratiæ preparatio, id est, diuina electio, qua elegit quos voluit ante mundi constitutionem (vt ait Apostolus) Reprobatio e conuerso intelligenda est præscientia iniquitatis quorundam, & preparatio damnationis eorundem. Sicut enim prædestinationis effectus illa gratia est, qua in presenti iustificamur, atque ad recte uiuendum, & in bono perseuerandum adiuuamur, & illa qua in futuro beatificamur: ita reprobatio Dei, qua ab æterno non eligendo quosdam reprobauit, secundum duo consideratur: quorū alterum præscit & non preparat, i. iniquitatem: alterum præscit & preparat, scilicet æternam pœnam. Vnde **Hoc habetur i de Aug. ad Prosperum & Hilarium.** Hæc (inquit) regula glo. ordi naria ad 8. c. ad Ro. Ca. 17 in to. 7 Aug. in li. de bono perseuerantia. c. 14 **Epif. 15 Rom. 9 Libr. 1. tom. 4.** inconcussione tenenda est, peccatores in peccatis præscitos esse, non praparatos, pœnam autem esse præparatam. Præparauit enim Deus, ut ait Aug. in Lib. de bono perseuerantiæ, in præscientia sua, quibus voluit bona sua: & quibuscunq; donat proculdubio se donaturum esse præsciuit. Præparauit etiam Deus (vt ait Fulgentius) malis ignem æternum: illis utique, quos iuste præparauit ad lugenda supplicia: nec tamen, præparauit ad facienda peccata. Præparauit enim Deus quod diuina equitas redderet, non quod humana iniquitas admitteret. Non enim, sicut præparauit sanctos ad iustitiam percipiendam, sic præparauit iniquos ad iustitiam amittendam: quia prauitatis præparator fuit. Si ergo prædestinatio Dei proprie est præscientia, & preparatio beneficiorum Dei, quibus certissime liberantur quicumque liberantur, ita reprobatio Dei est præscientia malitiæ in quibusdam non definiendæ, & preparatio pœnæ non terminandæ. Et sicut prædestinationis effectus est gratiæ appositio, ita reprobationis æternæ quodammodo effectus esse uidetur obduratio. Nec obdurat Deus, ut ait Aug. ad Sixtum, impartiendo malitiam, sed non impartiendo gratiam, sicut nec digni sunt. Quibus enim non impartitur, nec digni sunt, nec merentur, potius ut non impartatur, hoc digni sunt, hoc merentur. Vnde Apostolus ait, Cuius vult miseretur

Deum

Deus, & quem vult indurat: misericordiam appellans prædestinationem, & præcipue prædestinationis effectum, id est, gratiæ appositionem: obdurationem vero gratiæ priuationem. Non enim (vt ait Aug. ad Simplicianum) intelligendum est quod Deus ita induret, quasi quenquam peccare cogat: sed tamen quibusdam peccatoribus misericordiam iustificationis suæ non largitur, & ob hoc eos indurare dicitur, quia non eorum miseretur, non quia impellit ut peccet. Eorum autem non miseretur, quibus gratiam non præbendam esse equitate occultissima, et ab humanis sensibus remotissime iudicat: quàm non aperit, sed miratur Apostolus dicens, O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei.

Rom. 11

Hæc est tertia pars, in qua agit Magister de diuina scientia, contracta ad spirituales effectus. Et diuidit hæc pars in duas partes. In prima agit de prædestinatione, & reprobatione quantum ad causalitatem actiuam. In secunda inquirit, utrum habeant causalitatem passiuam, utrum uidelicet sint ex meritis nostris, infra di. proxima. Si autem querimus meritum obdurationis, &c.] Prima pars habet duas. In prima agit de prædestinatione. In secunda de reprobatione, ibi. **Cumque prædestinatio sit preparatio gratiæ &c.]** Prima iterum pars diuiditur in duas. In prima agit de prædestinationis quidditate. In secunda inquirit de eius necessitate, ibi. **Prædestinatorum autem nullus uidetur posse &c.]** In qua parte primo mouet dubitationem, & opponit, & deinde soluit. Deinde opponit contra responsionem, & ultimo soluit: partes manifestè apparent in littera. Similiter, secunda pars distincta in qua agit Magister de reprobatione habet duas. In pri-

ma ostendit quid sit, & quid connotat in quantum præcognitio. In secunda tero, cuius est causa, siue quis sit eius effectus, & hoc, ibi. **Et sicut prædestinationis effectus &c.]**

Prædestinatio uero est de bonis futuris &c.] Queritur ergo quid intelligatur per bona salutaria. Si tu dicas quod gratia, & gloria: ergo sicut homo dicitur prædestinatus, ita gratia debet dici prædestinata. Resp. dicendum quod prima prædestinatio est præordinatio. In præordinatione autem tria concurrunt: quid ordinatur, & per quid, & ad quid. Primum est homo, secundum est gratia, tertium gloria: quoniam ille solus dicendus est prædestinatus, qui prædestinatione ordinatur: ideo patet quod gratia, & gloria non debet dici prædestinata, sed homo solum qui prædestinatur ad salutem.

Et de hominibus saluandis &c.]

Videtur insufficienter dicere. Quia cum prædestinatio sit preparatio gratiæ, & gloriæ: ergo non tantum est hominum: sed etiam angelorum. Resp. dicendum quod prædestinatio uno modo dicitur preparationem boni, &

Dub. 1

Dub. 2

ni, & sic conuenit hominibus, & Angelis, & etiam Christo. Alio modo dicit præparationem boni, & liberationem a malo, & sic dicitur prædestinatio propositum miserendi, & sic proprie est hominum, & sic accipit Magister hic.

Prædestinatio est gratia præparatio; qua sine &c.] Videtur male dicere, quia præscientia est malorum. Vnde præsciti dñr mali: sed prædestinatio bonorū: ergo potest esse prædestinatio sine præscientia, sicut econuerso. Si dicas mihi quod prædestinatio est speciale: sed præscientia est commune, & speciale: tūc quæro, quare magis præscientia appropriatur reprobationi quam prædestinationi. Ad hoc est vnus modus respondendi, quod quia prædestinatio addit, ideo habuit nomen proprium, reprobatio uero nō: ideo retinuit nomen commune. Sed quomodo habet illud ueritatē, cum reprobatio sit præscientia pænæ, cuius Deus est causa? Et propterea est dicendum quod non tantum addit, quod ita distrahat. Nam prædestinatio dat intelligere beneplacitum, quod trahit ipsam in genus scientiæ practice simpliciter, eo quod beneplacitum est simpliciter, & absolute respectu totius connotari: sed non sic est de reprobatione: quia uoluntas nō est respectu mali culpæ: sed respectu pænæ. Est & consequens, non antecedens, & quasi tracta, & propter hoc quod minus distrahit a ratione scientiæ, retinuit sibi nomen præscientiæ.

Quibus respondemus, ex ea ratione dictum esse &c.] Vt quod non soluat propter suam distinctionē ad quod

nem de augmento: quoniam de monstrato aliquo damnando, uerum est dicere, istum posse saluari: ergo potest esse prædestinatus: ergo plures potest esse prædestinati quam sunt: ergo potest numerus prædestinatorū augeri. Resp. Dicendum quod Magister in hac prima responsione principaliter respondet ad questionem primam, utrum prædestinatum sit possibile damnari, & bene. s. per compositionem, & diuisionem: & per istam solutionem patet aliquo modo responsio ad illud de augmento: sed nō plene: ideo annectit solutionem sequentem, quæ est explicatio huius in qua dicitur, quod aliquis non potest incipere esse prædestinatus, quamuis possit esse prædestinatus: quia hoc est dicere, quod ab æterno potuit. Et quoniam augmentum dicit maiorem numerum quam prius cum præsuppositione prioris & noua additione: ideo patet quod ex sui ratione distinctionem & successionem dicit in partibus. Vnde si aliquis statim cum est, esset ita magnus quantus futurus est, non diceret augeri: sed tamen potuisset esse maior: ita in proposito intelligendum. Vel aliter solui potest per compositionem, & diuisionem sicut Magister soluit: possunt enim plures esse quod sint: ergo potest numerus augeri.

Intelligentia enim conditionis, &c.] Quæritur quomodo sit intelligibile. Si enim idem non est causa oppositorum, & conditio implicita facit ueritatem, quomodo facit impossibilitatē? Respond. Dicendum quod Magister uult dicere quod illud est falsum, de monstrato aliquo, istum damna-

ri, uel saluari est impossibile; sed si addatur & implicetur conditio prædestinationis, facit ueritatem in dicto, & impossibilitatē in uero, id est facit illud dictum cum modo impossibilitatis esse uerum, utpote si dicatur, istum damnari & esse prædestinatum simul, est impossibile: siue istum saluari & non esse prædestinatum, est impossibile. Vel aliter potest dici quod dictum falsum alicuius conditionis implicite uerum sit: ut demonstrato reprobato istum saluari est falsum, adde conditionem prædestinationis, & sic uerum istum saluari, si est prædestinatus, est uerum. Item. Eodem demonstrato, istum damnari est uerum, adde conditionem prædestinationis, & fiet impossibile, istum damnari si est prædestinatus, est impossibile, & cōiunctim intelligendo.

Ex quo enim aliquid factum est uel dictum, &c.] Videtur falsum: quia Christus dixit Petrum peccatorem: ergo postquam dixit, fuit necessarium dixisse, & necessario sequitur, si Christus dixit, hoc erit: quia ad oppositum, & tunc sequitur Christum esse meritum, quod est impossibile: ergo uidetur (cum antecedens sit necessarium) quod necessarium fuit Petrum negare. Respond. Dicendum, quod in dictione Christi duo sunt, sciilicet uerbi prolatio, & assertio: & uerbi prolatio simpliciter est præterita, & necessaria, & ex illa non sequitur consequens, non enim sequitur. Christus hoc dixit: ergo hoc erit, pro tulit enim hoc uerbum: Ero similis uobis mendax; Est iterum assertio, & illa sequitur illustra-

tionem diuinæ præscientiæ. Sicut ergo diuina præscientia est certa & infallibilis, cui non potest subesse falsum, & tamen aspicit futurum, & connotat circa ipsum ueritatem: ideo non est necessarium deum præscisse quod præsciuit, quamuis sit certum & infallibile: ita intelligendum de Christi assertionem quod certitudinem habet & infallibilitatem a diuina præscientia: sed tamen non est necessarium Christum hoc asseruisse, & ideo si ponatur hoc non contingere, ponitur & Christum nō asseruisse, & sic patet illud & consimilia. In assertionem enim Christi duo sunt. factus mentis, & relatio ad futurum contingens, siue ordinatio: & quamuis unum sit necessarium, reliquum tamen est contingens.

Sicut enim prædestinationis effectus, &c.] Ex hoc ostenditur, quod prædestinatio sit causa gratiæ. Quærit ergo in quo genere causæ. Cum enim sit scientia, uidetur dicere causam exemplarem. Et iterum, hoc non uidetur sufficere, quia exemplar non necessario infert exemplatum, sed præscientia ponit. Et iterum, si est causa, aut uniuersalis, aut particularis. Non uniuersalis, quia tunc indigeret particulari alia adiuuante. Non particularis, quia tunc determinata esset ad unum effectum tantum. Et iterum, aut necessaria, aut contingens. Non necessaria, quoniam per uoluntatem operatur. Non contingens, quia hæc est fallibilis & incerta. Resp. Dicendum quod prædestinatio est causa gratiæ sicut dicit, & tota causa: sed non causa salutis: ut excludatur cooperans

& disponens. Adiutores enim Christi sumus, & nullus saluatur inuitus. Quod ergo queritur, in quo genere, causae sit, dicendum quod praedestinatio claudit in scientiam & beneplacitum uoluntatis, & dispositionem uoluntatis, per quam placuit Deo nos saluare, quae est summa bonitas. Ratione primi, dicit causam in genere formae, ratione secundi in genere efficientis, ratione tertii in genere finis. Quod queritur, utrum necessaria, uel contingens, uniuersalis, uel particularis. Dicendum, quod de omnibus istis modis causandi habet quod est perfectionis, non quod est imperfectionis. Nam de proprietate uniuersalis habet extensionem ad multa: de proprietate particularis, sufficientiam ad singula: de proprietate causae necessariae, immutabilitatem: de proprietate contingentis, habet arbitrii libertatem, quia potest facere, & potest non facere. Conditiones autem imperfectionis non habet, quia nec habet in sufficientiam, sicut causa uniuersalis; nec limitationem, sicut causa particularis: nec inuitabilitatem, sicut causa necessaria: nec uertibilitatem sicut causa contingens.

Dub. 8. Praedestinationis effectus est gratiae appositio &c.] Videtur male dicere: quia causa, & effectus sunt correlatiua: cum ergo relatiua simul sint in natura, quandoque est praedestinatio; est gratiae appositio: ergo nullus est praedestinatus, qui habet gratiam. Sed contra hoc est, quia praedestinatio est non entium sicut dicitur Aug. in lib. de fide ad Petrum.

Resp. Dicendum, quod praedestinatio non semper est in actu, sed in habitu; & ideo non oportet quod respondeat effectus in actu, sed in habitu: unde ex hoc patet quod queri consuevit, utrum praedestinatio aliud ponat in praedestinato, Dicendum, quod non necessario ponit aliud de praesenti, siue actu: quoniam multi sunt praedestinati, qui non sunt mali: & multi qui mali sunt: sed ponit aliud secundum habitum de futuro, ratione cuius homo potest gaudere scilicet quia nomen eius scriptum est in caelo: & cum illud positum erit, erit magnum, & illud erit ratio persistendi in bono, & perueniendi ad magnum, & summum bonum: & ideo hoc bonum habituale proponendum est gratiae, quae est secundum praesentem iustitiam.

ARTICVLVS II

QVAESTIO I.

An praedestinatio quid aeternum, uel temporale sit?

Ad intelligentiam praesentis dist. tria principaliter queruntur. Primo queritur de praedestinatione. Secundo de electione. Tertio de reprobatione. Primus articulus duo habet. Primo enim queritur de praedestinatione quantum ad entitatem. Secundo quantum ad necessitatem. De entitate autem duo queruntur. Primo queritur, utrum praedestinatio sit quod aeternum, aut temporale. Secundo quid sit praedestinatio secundum rem.

QUOD praedestinatio sit quid aeternum, uidetur. Quod est ante

ante mundi constitutionem; est quid aeternum: praedestinatio est huiusmodi, quia praedestinatio est electio. Ephe. i. Elegit nos ante mundi constitutionem: ergo &c. **ITEM.** praedestinatio est praescientia beneficiorum: sed quicquid deus praescit, aeternaliter praescit: ergo cum omnis praescientia sit aeterna, & omnis praedestinatio est scientia, omnis praedestinatio est aeterna. **ITEM:** Praedestinatio est propositum miserendi: sed propositum est quid proponentis, praecedens res, quae proponuntur: ergo cum sit propositum Dei, & Deus aeternaliter proponit, patet &c. **ITEM.** De ratione sui nominis praedestinatio dicit praecessionem, siue antecessionem: sed non nisi praedestinantis ad praedestinatam: sed praedestinans est aeternum: ergo dicit ordinem, & antecessionem aeterni ad temporale: sed antecessio illa est aeterna: ergo &c.

CONTRA. Praedestinatio importat relationem ad praedestinatam: sed omnis relatio ponit respectum uerum, uel in utroque extremorum, uel saltem in altero: sed praedestinatio non potest uerum respectum ponere in praedestinate: ergo ponit respectum uerum in praedestinato: sed uerum respectus non fundatur nisi supra quid creatum, & temporale. **ITEM.** Praedestinatio importat actionem, & omni actioni respondet passio: cum ergo actio, & passio non sint in eodem: quia non est idem praedestinans & praedestinatus, necesse est quod sit in alio. sed aliud non est nisi quid temporale & creatum: ergo praedestinatio importat quod temporale, & creatum: ergo praedestinatio importat quod temporale, & creatum: ergo non est aeterna. **ITEM.** Praedestinatio importat ordinem praedestinati ad praedestinantem: aut ergo secundum esse quod habet in deo, aut secundum esse quod habet in proprio genere. Non secundum esse quod habet in deo: quia sic est deus, & non sequitur Deum: ergo secundum esse quod habet in proprio genere: sed esse quod habet in proprio genere, est quid temporale, & creatum: ergo & praedestinatio similiter, & sic &c. **ITEM.** Omnis actus diuinus, qui non reflectitur supra essentiam, uel personam, transit extra, & omnis actus transiens extra, ex tempore dicitur de deo: cum ergo praedestinatio non transeat in personam, uel essentiam, sed extra: ergo est temporalis. **ITEM.** Praedestinatio est preparatio: sed nihil dicitur preparari, antequam incipiat aliquid fieri secundum principia intrinseca: artifex enim non dicitur preparare domum ante ligna, & lapides sola cogitatione: ergo necesse est quod ponat in re.

RESOLVTIO.

Praedestinatio quid aeternum est: id quae ratione principalis significati: quod est diuina essentia.

RESP. Dicendum, quod in praedestinatione non sunt nisi duo significata, & principale significatum. Significatum principale est diuina essentia: connotatum uero est creatura, ut gratia, & gloria, & persona saluanda: & haec duo importat praedestinatio cum ordine antecessionis unius ad alterum ratione praepositionis. Quia ergo significatum principale est aeternum, ita praedestinatio

tio est quid æternum. Rursus, quoniam importat antecessorem significati ad connotatum, & illa antecessio est ab æterno: ergo prædestinatio est quid æternum, & ab æterno, & concedendæ sunt rationes ad hoc.

AD ILLUD, quod obiicitur de relatione, dicendum quod res, siue relatio potest significari in deo dupliciter, uel respectu existentis in actu, uel respectu existentis in potentia, futuri aliquando in actu; & quando est respectu existentis in actu, tunc necesse est quod respondeat uerus respectus: quando uero respectu existentis in potentia, sufficit quod respondeat in potentia, & talis fundatur supra ens in potentia: & ideo actu nihil ponit nisi deum. AD ILLUD, quod obiicitur de actione, dicendum, quod est actio secundum rem, & est actio secundum modum. Actio secundum rem, quæ est principium efficiens aliquid, respondet passio differens secundum rem: ut creationi creatio, actioni passio. Actio uero secundum modum non respondet nisi passio secundum modum differens, ut cognitioni actioni ipsius dei, respondet ipsum cognosci, & hoc quidem realiter non est aliud secundum modum: quoniam ergo prædestinatio non importat nisi præcognitionem, siue actiue, siue passiuæ: ideo est quid æternum, & non est aliud quam deus. AD ILLUD, quod obiicitur de ordine, dicendum, quod est ordo secundum nobilitatem, & secundum durationem: & ordo secundum nobilitatem ponit extrema simul: ordo uero secundum durationem in eo ipso quod ordo

est, ponit extrema non esse simul: & secundum rationem antecedendi ordo simul est cum antecedente, siue cum precedente: similiter secundum rationem subsequendi simul est cum subsequente. Quoniam ergo prædestinatio importat ordinem secundum rationem precedentem: ideo æterna est, quamuis sit respectu temporalis: quoniam non est simul cum illo: sed antecedit. AD ILLUD, quod obiicitur quod prædestinatio transit extra: dicendum, quod transire extra, est dupliciter, aut in aliquid quod est extra, aut in aliquid quod est intra: sed erit extra. Primo modo connotat aliud in actu, & dicit quod tempore, ut creare; & conservare: secundo modo non, ut prædestinare. AD ILLUD, quod obiicitur de preparatione, quod anteceditur secundum principia extrinseca, non secundum causam efficientem. Dicendum, quod quædam est causa efficiens, quæ operatur secundum materiam præiacentem, & ista quidem, quia alio indiget, non dicitur preparare, quoniam solum uult, & disponit intus: sed quando materiam aprat exterius.

Quædam est causa efficiens, quæ nullo indiget ad operandum: sed statim cum uult operatur: & in tali preparatione non est aliud quam disponere, & proponere: & talis est deus: quia nullo alio indiget à se ad operandum.

QVÆSTIO II.

An prædestinatio scientiam, uel uoluntatem dei principaliter importet.

QUI sit prædestinatio, utrum scilicet dei scientia, uel uoluntas: Et supposito quod dicat aliquid quod sit

Lib. de
Præde.
sancto.
cap. 10.
Tom. 7

quod sit in utroque genere: est. n. (sicut dicit Aug.) præscientia beneficiorum & propositum miserendi, quaeritur quod istorum importet principaliter, & per modum complementi. Quod importet scientiam, uidetur, quia compositum trahit significatum a componentibus: sed destinatio cum dicat, & missio, & ordinatio in ratione prædestinationis accipitur ut ordinatio. Nam [sicut dicit Aug.] prædestinare idem est quod præordinare: sed artifex licet uolens, & sciens præordinet, non tamen ordinat in quantum uolens, sed in quantum sciens: ergo &c. ITEM, scientia non diuiditur secundum rationem accipiendi in uirtutes, uel in ea quæ sunt uoluntatis: sed in ea quæ sunt cognitionis. Sed nos diuidimus diuinam scientiam in prædestinationem, & reprobationem: ergo prædestinatio, secundum quod homo ad scientiam spectat.

CONTRA. Prædestinatio est causa gratiæ, & gloriæ: sed gratia, & gloria immediate sunt a uoluntate: ergo prædestinatio de se dicit quid in genere uoluntatis. SI PICAS quod ex uoluntate non importat illam causalitatem. CONTRA. Esto quod deus præsciret aliquem habiturum gratiam, & gloriam aliunde quam ab ipso, non diceretur prædestinare: ergo de se dicit causalitatem. ITEM, Prædestinatio importat scientiam, & uoluntatem: sed quotiens hæc duo in aliquo importantur, uoluntas se habet per modum consequentis & addentis ad scientiam: sed quod consequitur, & addit, se habet per modum dependentis, & complementi, & a ta

li est res denominanda: uidetur ergo quod completius importet uoluntatem: & ita quod male sit uet Magister.

RESOLUTIO.

Uoluntatem: cum causalitas gratiæ & gloriæ proprie uoluntati attribuat ut efficienti.

RESP. Dicendum, quod cum prædestinatio significet diuinam essentiam ut causam gratiæ, & gloriæ: & hoc secundum ordinatam distributionem gratiæ, & gloriæ, quantum est de se, non, n. importat scientiam, sed etiam uoluntatem, & potentiam: sed quoniam causalitas gratiæ, & gloriæ attribuitur proprie uoluntati ut efficienti: sed scientiæ ut disponenti, & potentiam ut exequenti: ideo & si prædestinatio importet illa tria, tamen principaliter est in genere uoluntatis: & ideo ab Aug. diffinitur prædestinatio per illa tria. Primo per illud quod respicit potentiam, in Lib. de fide ad Petrum. Prædestinatio est gratuita donationis preparatio. Secundo per illud quod respicit scientiam, in Lib. de Bono perseverantia. Prædestinatio est præscientia beneficiorum Dei. Tertio per illud quod respicit uoluntatem, & propriissime, in Lib. de prædestinatione sanctorum. Prædestinatio (inquit ibi) est propositum miserendi.

AD ILLUD ergo, quod obiicitur, quod dicit ordinem. Dicendum, quod est ordo duplex. Unus dispositio rerum in uniuerso, & hic appropriatur scientiæ. Alius directio in finem, & hic appropriatur bonitati siue uoluntati, & hoc modo est de ratione prædestinationis. AD ILLUD,

Ddd 2 quod

quod obicitur, q̄ est pars præscientiæ. Dicendum, q̄ quemadmodum fides & prudentia sunt in genere cognitionis, tñ addunt supra cognitionem aliquid, q̄ distrahit in genus virtutis, quod respicit uoluntatem: p̄ hunc modum & in proposito est intelligendum, Et qm̄ scientia non tantum accipitur p̄ simplici notitia, sed etiam ut frequenter, p̄ practica: & hoc modo complectitur scientiam cum uoluntate, & Magister sic accipit generaliter ideo enumerat prædestinationem inter ea que sunt scientiæ. Volunt tamē aliqui dicere quod principaliter est in genere scientiæ: eo q̄ in ratione prædestinationis cadit scientia in recto: sed uoluntas in obliquo. Est enim prædestinatio scientia beneplaciti. Vterque modus dicendi factus est probabilis: sed primus magis.

ARTICVLVS II.

QUESTIO I.

An prædestinatio inferat salutis necessitatem.

SECUNDO quantum ad hunc primū articulum quæritur de necessitate prædestinationis. Et circa hoc quæritur duo. Primo, utrum inferat necessitatem salutis lib. ar. Secundo, utrum inferat certitudinem in euentu.

QUOD inferat necessitatem, ostenditur sic, Omnis causa, q̄ necessaria ē ī se, & necessario ponit effectū: infert simplr̄ necessitatē effectui: sed p̄destinatio respectu salutis ē huiusmodi: ergo &c. Minor patet. Prædestina-

tio enim, cum sit deus in se, dicit quid necessarium, & iterum necessario infert effectum: quia necessario sequitur, si est p̄destinatus, saluabit, ergo &c. ITEM, omnis causa, que nullo modo pot̄ cassari, necessitatem ponit circa productionem effectus: nam causa dicitur cassari, cum nullum ponit effectum: sed prædestinatio nullo modo pot̄ cassari: ergo prædestinatio ponit necessitatem. ITEM. Quotiescūque duę causę concurrunt ad aliquem effectum, quas impossibile est discordare, si una est immutabilis necesse est alteram esse immutabilem, & effectum p̄ consequens: hæc manifesta est p̄ se, nam si altera est mutabilis, reliqua existente immutabili, possibile est eas discordare: sed impossibile est q̄ prædestinatio, & lib. ar. discordent: ergo cum prædestinatio sit causa immutabilis, necesse est q̄ lib. arb. sit immutabile: restat ergo q̄ necessitatem imponit prædestinatio lib. arb. & salutis. ITEM. uideatur q̄ prædestinatus nullo modo possit damnari, & si hoc, tunc necessario saluatur: & ostēditur hac rōne, Ista duo conuertuntur, esse præscitum, & damnari; esse prædestinatum, & saluari: sed prædestinatus non pot̄ esse præscitus: ergo non potest damnari, Probatio medię. Quādo aliqua duo sic se habent, q̄ impossibile est unum alteri succedere, nec p̄nt simul inesse, si alterū inest, impossibile est reliquum inesse: sed esse p̄destinatus: & esse præscitum sic se hñt, q̄ impossibile ē simul inesse eidē, impossibile

possibile etiam alterum alteri succedere. s. q̄ homo primo sit prædestinatus, & postea præscitus: ergo cum ē prædestinatus, nullo modo potest esse præscitus: ergo &c. ITEM. de omni q̄ eternum est, cum non est, impossibile est esse: quia impossibile ē q̄ non ens sit eternum: sed præscitus si est, eternaliter est præscitus: ergo illum, qui non est præscitus, impossibile est esse præscitum: sed prædestinatus nō est præscitus: ergo &c. ITEM. de eo q̄ non est, idem est dicere, hoc posse esse, & posse incipere esse: sed præscitum est quid non ens respectu prædestinati: ergo idem est dicere prædestinatum posse esse præscitum, q̄ posse incipere præsciri, siue damnari: sed non potest incipere esse præscitus: ergo &c.

CONTRA. Prædestinatio diuina nullum facit indigne saluari: ergo cum dignitas in saluādo respiciat meritum, & meritum liberum arb. ergo prædestinatio non tollit arbitrii libertatem s̄m q̄ lib. arb. ergo non imponit necessitatem. ITEM. prædestinatio nihil aufert libero ar. sed tñ ponit in eo gratiam: sed gratia nullam infert in libero arb. necessitatem: ergo cū salus pendeat ex li. ar. patet &c. ITEM, si prædestinatio imponit necessitatem: ergo cum in omni casu contingente necesse est eum, qui prædestinatus, est saluari: ergo frustra laborat aliquis benefacere: quia siue faciat bonum siue malum, necesse est eū saluari. ITEM. nullus laudatur ī eo q̄ necessitas est, neque uituperatur: si ergo necesse est præ-

destinatus saluari, & præscitū damnari, neq; prædestinatus laudandus est, si saluatur, neque præscitus uituperandus, si damnatur: q̄ est contra statū glorię & penę.

RESOLVTIO.

Nullatenus prædestinatio salutis necessitatem infert; cum illam non causet, nisi salua meritorum rōne, & arbitrii libertate intacta.

RESP. Dicendum, quod prædestinatio non infert necessitatem salutis, nec infert necessitatem libero arb. qm̄ p̄destinatio non est causa salutis, nisi includendo merita, & ita saluando lib. arb. AD intelligenciam autē obiectorum notandum, q̄ prædestinatio duo importat, & rationem præscientiæ, & rationem causę. In quantum dicit rōnem causę, non necessario ponit effectum: quia non est causa p̄ necessitatem, sed p̄ uoluntatē & iterū, non est tota causa; sed cū alia causa contingente. s. cū lib. arb. Et regula est, q̄ quotiescunque effectus pendet ex causa necessaria, & uariabili, a necessaria tanq̄ ab uniuersali, a uariabili tanq̄ a particulari: denominatio est a causa particulari: & effectus, qui dependet a causa contingente, est cōtingēs: Et p̄ter rōnem causę, importat rōnē præsciē, & præsciā quidē totū includit in cognitione, quia li. arb. & eius cooperationē, & uertibilitatem, & totū. Et p̄terea non est nisi uerū: & etiam de uero contingente est infallibilis: sicut supra monstratum est in Questione de Præsciēcia: id p̄destinatio infert salutem, & nō potest cassari: nec discordare

Ex 2.

Ethic.

65. in 3.

110.

Di. 36.

lib. arb. & quia præscientia nul-
lam imponit necessitatem con-
sequenti, sed solum consequen-
tiæ, similiter nec prædestinatio:

Ex hoc patet prima obie-
ctio de necessitate inferendi, im-
possibilitate cassandi, impossibi-
litate discordandi: hæc enim
omnia dicunt necessitatem
consequentis solum: quia in-
sunt prædestinationi, non per rō-
nem causalitatis, sed præcogni-
tionis, quæ est concors, certa, &
infallibilis. Concors, quia præsci-
entia, siue præcognitio uera. Qui n.
cognoscit uere, cognoscit rem
presentem esse sicut est, & futu-
ram sic euenire, sicut eueniet.
Est. n. ueritas adæquatio rei ad
intellectum. Est iterum certa:
quia independens: quia nullo
modo pendet ex præcognito:
non enim secundum eius exi-
stentiam cognoscit, sed secun-
dum exigentiam iuminis, & cla-
ritatis æternæ, in qua nulla ca-
dit dubietas, sed certitudo sum-
ma: & ideo omnibus equaliter
certa est. Est iterum infallibilis:
quoniam est totum posse præ-
sciri circumplectens: & ideo in-
nullo potest falli, nec circumue-

Lib. 5. Prof. 4 Et est exemplum Boc. in
Lib. de Cōso. quod si aliquis aspice-
ret de loco eminenti circumua-
centem regionem, ubi est multi-
tudo uiarū, quas omnes simul
& uno aspectu uideret ambu-
lans per locum suum, quamuis
possit per diuersas uias ire; non
tamen posset uisum eius latere,
pro eo quod nullam uiam pos-
set ire, quam ille non uideret: si
ergo intelligatur unus esse ui-
sus, qui posset omnes uias præui-
dere, & totum posse euntis, nul-

lo modo quis cum præuenientia
circumuenire posset: & ta-
lis est aspectus diuinæ præscien-
tiæ, quia ab æterno cognouit
quod cogitare poteramus, uel
uelle: & simul cum hoc uidit, in-
quant partem nostram uoluntas,
& operatio inclinatur: & quia
totum posse, & uelle, & agere
cōplectitur: ideo non potest fal-
li: & quia prædestinatio claudit
præscientiam, hinc est quod cō-
cordat cum libero arbitrio, &
non potest discordare, & nō po-
test cassari: necessario infert sa-
lutem, sed nō necessario efficit.

AD ILLUD quod quæritur,
utrum prædestinatus possit dā-
nari: dicendū, quod sic sine distin-
ctione: quia quauis hæc possit
distingui de re, uel dicto, præde-
stinatum dānari est possibile, si-
cut hæc, album possibile est ef-
se nigrū: hæc tamen non est di-
stinguenda secundum artem, prædesti-
natus potest dānari: sicut nec
hæc, homo albus potest esse ni-
ger. Non enim potest esse de
dicto, cum non sit dictum. Pro-
pter quod intelligendū, quod ista
habet tres causas ueritatis. Præ-
destinatus potest dānari: sicut
hæc, prædestinatus potest esse
præscitus. Aut quia forma præ-
dicati potest inesse subiecto cū
forma implicata, uel post for-
mam implicatā, uel sine forma
implicata: quocumque enim mō-
dum prædicatum possit inesse, iudi-
canda est locutio simpliciter ue-
ra. Et dico quod in tertio sensu lo-
cutio est uera, prædestinatus potest
esse præscitus: prædestinatus. n. potest
nō esse prædestinatus: & necesse est
oem hominem esse prædestinatum, uel
præscitū: & ideo sequitur quod potest esse
præscitus,

præscitus: & hoc quidem neces-
sarium est poni, nam fides dicit,
& rō, sequitur: ergo si est præ-
destinatus, saluabitur. Rursus si
des dicit & rō, quia istum salua-
ri est contingens: & qui diceret
contrarium & assereret, respu-
endus esset secundum omnium iu-
dicium certum. Et iterum, ars di-
cit, quod si consequens est con-
tingens, impossibile est antee-
dens esse necessarium: & hoc su-
pra probatum est per tres regu-
las: & qui diceret huius contra-
rium, totam artem syllogisticā
destrueret; cuius uis illationis
est, ut oppositum consequentis
non possit stare cum anteeden-
te. Certum est autem quod op-
positum contingentis stat cum
necessario: istum ergo esse præ-
destinatum, non est necessarium,
& est necessarium, uel contin-
gens, uel impossibile: & nō est im-
possibile, uel necessarium: ergo
est cōtingens: & contingens po-
test nō esse: ergo iste qui est præ-
destinatus, potest non esse præ-
destinatus. Et hoc quidem cre-
do quod necesse sit poni: hoc ta-
men difficile est intelligi. Potest
tamen sic capi, si præsuppona-
mus quatuor uera. Primū est quod
præscitus diuinæ æternitatis cir-
cumplectitur omne tempus idē
& uniforme, & hoc dicit Ansel.
in Lib. de Cōcordia præsciētis,
& lib. ar. quod sicut pñs tempus
circumplectitur omne locum, &
omne quod in loco est: ita pñs
æternitatis omne tempus: & hoc
necessarium est poni, quamuis
non possimus hoc plene intelli-
gere. Videmus enim eius opposi-
tum esse falsum, & impossibile:
quia si hoc non esset, tunc muta-

retur præscitus diuinæ æterni-
tatis. Secundum est illud, quod
Deus uno & eodem cognoscit
omnia: ita quod est unica Dei
cognitio qua cognoscit hoc, &
qua cognoscit eius oppositum:
& hoc supra probatum est au-
toritate, & ratione, non solum
quantum ad illud, per quod co-
gnoscitur, sed etiam quantum
ad actum diuinæ cognitionis.
Tertium est, quod cum dicimus
diuinam cognitionem, uel uo-
luntatem ordinari ad hoc co-
gnoscibile, & ad aliud, non po-
nitur ordo, uel respectus in Deo
actu, sed solum ex parte rei: et
ræ uel cognitæ, & ille quidem
(sicut præuisum est) non ponit-
ur in actu, sed in habitu: nec de
presenti, sed de futuro. Quartū
est, quod futurum sub ratione
futuri quod ponitur semel esse
uerū, ponitur semper fuisse ue-
rum: & quod ponitur semel esse
falsum, ponit fuisse semper fal-
sum: & ideo cum ponitur pos-
se esse, non ponitur nec mutari,
nec incipere. His præsuppositis,
facile est intelligere quod præ-
destinatus potest esse præscitus:
& quod Deus quem præscit, po-
tuit prædestinare. Constans
enim est quod salus istius qui præ-
scitus est, potuit ab æterno præ-
uideri, cum possit esse siue fieri
in tempore: & si potuit ab æte-
no ordinari ad diuinam cogni-
tionem, & uoluntatem, potest
& nunc. Et enim quia præscitus
totum est, & nihil transit in præ-
teritum, & nihil factum est quod
sit necessarium esse factum, hinc
est, quod sicut potest cogitari
uere potuisset, & non prædesti-
nasse ab æterno: ita etiam quod
D d d 4 possit

possit in suo nunc. s. nunc æternitatis nõ prædestinasse: & hoc dicit Magister in litera. Actus tamen æternus diuinæ cognitionis non potest cogitari non fuisse, uel ad hoc futurum contingens ordinatum non esse: & si hoc non ponitur, nõ ponitur aliqua mutatio in æterno presenti: quia nulla ponitur successio: nec ponitur mutatio in cognitione, quia non ponitur in Deo alia cognitio: nec in ordine ex parte cognoscentis, quia non ponitur in Deo alius ordo: nec in ordine ex parte cogniti, quia ex parte illa non ponitur nisi futurum: & illud cum nõ est, potest intelligi esse, & potest esse futurum sine mutatione: & hoc totum clarius aperitur, si ueniamus ad significationem horum uocabulorum, præscitus, & prædestinatus. Prædestinatus enim, & præscitus sunt duo uocabula, & quantum ad principale significatum diuinam essentiam, quantum ad connotatum important futura contingentia. Quantum ergo ad principale significatum idem sunt: quantum uero ad connotatum, quia sunt contingentia, quæ non de necessitate insunt, potest unum esse alterum. Quia uero connotata non tantum sunt contingentia, sed etiam de futuro, quæ nihil ponunt actu; possunt non inesse, & inesse sine mutatione. Cum enim ponuntur inesse uera de futuro, ponuntur semper fuisse &c. sicut patet, & Ansel. dicit. Si dicatur aliquid esse futurum de contingenti, constat quod possibile est non futurum: & si futurum est, semper uerum fuit ipsum esse futurum:

& ideo hæc est uera sine mutatione, & sine inceptione, prædestinatus potest esse præscitus: nulla enim repugnantia est nec ex parte significati, nec ex parte connotati, & hoc patet si resoluatur Sensus enim est: iste est prædestinatus. i. iste est a Deo præcognitus, & saluabitur per Dei gratiam. Similiter, iste est præscitus, sensus est. Iste est præcognitus, & damnabitur per suam culpam. Constat enim quod in diuina cognitione non est differentia in se; sed solum in connotato: cum ergo saluandus possit damnari, prædestinatus potest esse præscitus sine aliqua mutatione. Ex hoc patent tria obiecta: nam primum, & ultimum intelligitur in formis, quæ aliquid ponunt actu circa subiectum: secundum uero de eo quod est æternum, quod nihil temporale connotat: alia autem non sunt esse præscitum, & esse prædestinatum: & sic patent oia.

QVÆSTIO II.

An prædestinatio necessitatem ponat in euentu?

Supposito, quod prædestinatio non inferat necessitatem libero arbitrio, quod non possit aliter esse, queritur utrum ponat certitudinem in euentu, scilicet ut nunquam aliter eueniat, nisi sicut deus prædifferiniuit. Et quod sic, ostenditur primo auctoritate Iohan. 13. Ego scio quos elegerim. Et 2. Tim. 2. Nouit Deus, qui sunt eius: ergo si diuina cognitio est certa, & infallibilis, & falleretur, si non saluarentur illi, quos nouit esse suos certitudinaliter: ergo uerum est, quod sic euenit, sicut prædifferini-

finiuit deus, & sic, &c. **ITEM.** 1. Ioa. 2. Ex nobis exierunt, sed ex nobis non erant: ponit illud pro signo, scilicet quod illud est signum, quod homo non fuit electus, quando non perseverauit in bono finaliter: si ergo illud signum est rectum: certum est, quod omnes prædestinati, & soli in gratia finaliter perseverant: & si hoc, certum est, quod soli saluatur, & omnes: ergo certitudo est in euentu: **ITEM.** Aug. in Lib. de bono perseverantiæ. Prædestinatio est præscientia beneficiorum Dei, per quæ certissime liberantur quicumque liberantur. Si ergo liberantur certissime, patet, quod certitudo salutis est respectu personarum, & sic &c. **ITEM.** Aug. in Lib. de correctione, & gratia. Certus est numerus electorum, qui non potest minui, nec augeri: ergo uidetur, quod certitudo sit in quodam numero. **ITEM.** Hoc uidetur ratione, quia in domo patris sunt multe mansiones, sicut dicitur Io. 14. aut ergo præuidit Deus, qui debeant ibi habitare, aut nõ. Constat quod præuidit qui debeant ibi esse: ergo si aliquis eorum desit, aliqua mansio uacua remanebit: sed hoc est inconueniens, & indecens in ciuitate superna, ergo certum est, quod quilibet prædestinatus locum suum habebit. **ITEM.** Numerus electorum a Deo præfinitus est optima & decentissima ratione, & proportione: si n. fecit oia ordinatissime, multo fortius supernam ciuitatem: sed optima proportio sedat, & perditur per augmentum, & diminutionem: ergo si nõ potest esse, ut sit ibi defectus

ordinis, & proportionis congruentis, certitudinaliter tot saluabuntur, & nõ plures, nec pauciores, quot deus præuidit.

SED CONTRA. Quod non sit certitudo euentus quantum ad personas, uidetur sic. Apoca. 3. Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam. Greg. ibi. Dum alius liberatur, alius in locum eius subinducitur: ergo si unus uendicat sibi locum alterius, non euenit sicut Deus ordinauit, immo tota die fit transmutatio. **ITEM.** Super illud Iob 34. Conteret multos. Greg. ibidem. Locum uitæ, aliis cadentibus, alii sortiuntur. **ITEM.** Quod non sit certitudo quantum ad numerum, uidetur. Luc. 5. Rumpatur rete. Glosa Non tot intrant de Iudæis, quot sunt prædestinati: ergo pauciores saluantur, quæ sunt prædestinati. **ITEM.** Deute. 1. Addat deus ad hunc numerum multa milia. Glo. Ad hunc numerum prædifferinitum in Dei præscientia, qui nouit, quæ sunt eius: ergo si deus addit ad numerum prædifferinitum, non est certitudo quantum ad numerum saluandorum. **ITEM.** Quod quantum ad neutrum sit certitudo, uidetur. Intelligamus enim A. B. C. esse numerum prædestinatorum. D. E. F. numerum præscitorum: tunc quæro A. ita bene potest damnari, sicut & D. & econuerso D. ita saluari, sicut A. ergo nulla est certitudo quantum ad personas. Rursus. A. potest damnari, & tunc solum remanent duo, & D. saluari, & tunc erunt quatuor: ergo nulla est certitudo quantum ad numerum. **ITEM.** Hoc ipsum ostendit

Cap. 14
Tom. 7

Cap. 13
Tom. 7

deducendo ad inconueniens. Si enim certum est, qui & quot saluabuntur, ita q̄ sic eueniet, & non aliter: ergo certum est, q̄ nullus prædestinatus damnabitur aliquo casu, uel euentu, & nullus præscitus saluabitur: ergo nullus debet curare, utrum faciat bene, uel male: quia si præscitus est, quicquid faciat, in fine damnabitur: si prædestinatus, quicquid faciat in fine saluabitur: stultus est ergo, qui non comedit, & lætatur, & non habet bona in uita sua.

RESOLVTIO.

Ex parte rei euenientis nullum: ex parte Dei præscitis, aliquam; scilicet immutabilitatis certitudinem.

RESPON. Dicendum, q̄ est dicere certitudinē a parte rei euenientis, & a parte Dei præordinantis. Si loquamur de certitudine a parte rei euenientis, cum hæc dicatur contra contingentiam, sic dico quod non est maior certitudo in numero electorum, quam sit in numero aliorum futurorum contingentium: quia pendet euentus nostræ salutis, & damnationis ex nostri arbitrii libertate. Si autem loquamur de certitudine a parte Dei præcognoscentis, sic certus est euentus salutis nostræ certitudine infallibilitatis, quia diuina præscientia non fallitur: & ideo euenit, ut præsciuit. Certus etiam est certitudine immutabilitatis, quia diuina dispositio, & ordinatio non uariatur, ut modo eligat unum, & modo alium: sed qui semel electus est, semper fuit, & erit, & non alius.

Rationes ad primam partem inductæ procedunt de certitudine effectus euentus, non quantum ad necessitatem, sed quantum ad infallibilitatem præcognitionis, & quantum ad inuariabilitatem æternæ prædestinationis.

AD ILLVD ergo, q̄ obiicitur, quod alius alterius locum accipit, & coronam. Dicendum, quod locus æternæ mansionis, & corona retributionis alicui debetur secundum reputationē præsentis iustitiæ, alicui secundum prædiffinitionem præscientiæ: & contingit, quod unus locus debet alicui secundum præsentē iustitiam, & quod illo cadente, alius intrat, cui debetur secundum prædiffinitionē æternam. Quando uero alicui debetur locus secundum prædiffinitionem æternam, potest quidē cadere, & locū perdere, & alius qui non est prædestinatus, potest acquirere, sed tamen hoc nunquam eueniet. Quia ergo præscitus iustus frequenter locum æternæ mansionis perdit, quem alius pariter meriti acquirat, & nemo scit utrum sit præscitus, uel prædestinatus: ideo quamuis sciat se esse iustum, timere debet ne amittat locum: & ad hunc timorem hortatur B. Ioan. in prædicta auctoritate Apoca. Et hic timor bonus est omnibus, & præscitis, & prædestinatis: quia humiliat, & sollicitat. Ecōtra, certitudo de electione eleuat in tumorem, & deprimit in torporem: ideo secundū ordinatissimam dispositionem hoc factum est, ut nulli reueletur an sit prædestinatus: nisi sit a

Deo

Deo confirmatus in bono, ut non possit eleuari per superbiam, uel torpore per negligentiam. Pater ergo, quod illa auctoritas non significat mutationem fieri in præscientia, uel aliter eueniri, quam Deus præscit: sed quod qui actualiter iustus est, potest locum, quo dignus est, perdere perdendo iustitiam, & quod q̄ peccator est, potest sibi locum debitum acquirere acquirendo iustitiam, & hoc tota die contingit. Exemplum in ueteri testamento manifestum fuit de Saule, & Dauid in regno, cui scilicet Sauli recte potuit dici. Tene quod habes, id est humilitatem, & iustitiam, ne alius accipiat coronam tuam, tibi debitam secundum statum præsentem, alii tamen debitam secundum dispositionem æternam. Exemplum etiā est in coronis Quadraginta Martyrum. **A**D ILLVD, quod obiicitur de diminutione, & augmento. Dicendum, quod totum referendum est illud ad statum præsentis iustitiæ. Nam illa glo. Nō tot intrant: intelligitur tempore primitiue ecclesiæ, quia multi intrabunt in tempore finalis ecclesiæ. Similiter quod dicitur, quod Deus addat ad hunc numerum, intelligitur iustificando plures, & vocando ad fidem. **A**D ILLVD, quod obiicitur, q̄ possunt esse plures, & pauciores, & alii quam sint præsciti: ergo est certitudo. Dicendum, q̄ non est certitudo necessitatis, est tamen certitudo infallibilitatis: quamuis enim possint esse alii, & plures, tamen nunquam erunt: & si essent, tunc ab æterno prædestinati essent: ideo non

potest ibi cadere aliqua mutatio. **A**D ILLVD, quod obiicitur, quod si ita euenit, tunc frustra laborat præscitus, & prædestinatus. Dicendum, q̄ illud est argumentum, quod ducit eos in torporem, & impietatis excusationem: & ideo primo ostendendum est eos stulte arguere inferendo a simili, dicendo sic. Deus prædestinauit, utrum tu debeas cras uiuere, an non: ad quid ergo comedis, & bibis? qui sic argueret, & tali rationi consentiret, argueretur dementis: similiter in proposito. Secundo responderetur argumentando. Tu dicis, quod Deus prædestinat, & ego dico, quod Deus tanquam iustus iudex, iuste remunerat, nullum bonum ergo irremuneratum, nullum malum impunitum: ergo nullus laborat sine fructu, nullus torpet sine dano. Et propterea dicendum, q̄ prædicta argumentatio deficit: procedit enim ac si Deus prædestinaret, & præsciret in euentū omnem: sed non prædestinat hominem ad salutem, nisi per merita: nec reprobat, ut perueniat in damnationem sine meritis: & ideo non solum est nostra salus ex parte dei, sed ex parte nostra, & cum ipse uelit omnes saluos fieri, & omnibus gratiā impartiri, solum ex nostra malitia, uel negligentia uenit defectus nostræ salutis.

AR.

ARTICVLVS II.

QVAESTIO I.

An electio ab aeterno, uel ex tempore in Deo sit?

ONSEQUENTER quantum ad secundum articulum quaeritur de diuina electione. Et circa hoc quaeruntur duo. Primo quaeritur, utrum electio sit in Deo aeternaliter, uel ex tempore. Secundo quaeritur, quid sit electio secundum rem.

QVOD electio in Deo sit aeternaliter, ostenditur primo auctoritate Apostoli. Ephes. I. Elegit nos ante mundi constitutionem, ut essemus sancti, & immaculati coram ipso. ITEM. Quod electio sit in Deo, uidetur per rationem, quia omnis agens discretè, & ordinatè, est agens per electionem: sed deus est huiusmodi: ergo in deo est ponere electionem. ITEM. Quod ab aeterno uideretur, quia omnis electio, quae est specialiter aliquorum, non tantum est dilectio, sed etiam electio: sed praedestinatio dei non est omnium hominum, sed solum saluandorum: & praedestinatio non est sine dilectione: ergo neque sine electione: sed illa ab aeterno: ergo & ista.

SIB. 2. d. orthod. p. c. 22

SED CONTRA. Damasc. Electio non cadit in Deum: quia diuina natura non est possibilis ad ignorantiam. ITEM. Eligere est alterum alteri praepotere: sed Deus uult oēs homines saluos fieri: ergo uideretur, quod electio non sit in deo. ITEM. Videtur, quod solum sit in deo temporaliter: electio enim non esset, si homo peccasset: ergo uide-

tur, quod lapsus hominis faciat ad electionem: sed temporale non facit ad esse aeternum: ergo electio non est aeterna, sed temporalis. PRAETEREA. Ioā. I. 3. Ego scio quos elegerim: sed omnes elegerat temporaliter, qui erant eius discipuli: ergo non est alia electio in Deo quam temporalis. ITEM. Electio est dissimiliter entium: sed omnia in deo aeternaliter sunt unum, & similiter: ergo electio est rerum existentium in proprio genere: sed in proprio genere non sunt nisi ex tempore: ergo nec electio. ITEM. Electio est praepotatio: sed deus nihil praepotat alii quantum ad intensionem affectus: ergo solum quantum ad excellentiam effectus: sed effectum non est ponere nisi ex tempore: ergo &c. ITEM. In plus est uocatio, quam electio. Multi enim sunt uocati, pauci electi. Matth. 22. Sed uocatio est temporalis: ergo uideretur similiter quod electio. Consequenter ergo cum uocatio sit temporalis, praedestinatio uero aeterna: quaeritur, unde hoc est, quod electio & temporalis est, & aeterna.

RESOLVTIO.

Si electio dicatur solum dilectionem cum discretionem, aeterna est: si uero dilectionem cum discretionem, deliberationem, & inquisitionem praecedente, temporalis.

RESP. Dicendum, quod electio dicitur dupliciter. Vno modo, prout dicit dilectionem cum discretionem solum. Alio modo, ut dicit dilectionem cum discretionem praecedente, & deliberationem, & inquisitionem. Et primo modo est in deo, secundo modo

Aris. 3
Eth. 6. 2

in

in creatura, in qua cadere potest ignorantia: & hoc secundo modo loquitur Damasc.

AD ILLUD, quod obiicitur, quod uoluntas dei, & dilectio est sine discretionem. Dicendum, quod est uoluntas antecedens, & consequens. Antecedens, qua uult quantum in se est: consequens qua uult cum praescientia nostrae salutis: & prima quidem est omnium, secunda uero non. Secundum hunc modum est dilectio duplex. Una, quae respicit uoluntatem antecedentem, & hac diligit omnes: & alia quae respicit consequentem, & hac diligit omnes saluandos: & haec est electio. AD ILLUD, quod obiicitur, quod electio non esset, si homo non peccasset. Dicendum, quod est electio qua eligitur & separatur bonus a malo: & est electio qua separatur melior a minus bono: haec secunda esset, si homo non peccasset: prima autem non esset, si homo non peccasset: non quia lapsus aliquid faciat ad rationem eligendi: sed prauiusio lapsus: & quamuis lapsus hominis fuerit temporalis, prauiusio tamen eius fuit aeterna.

AD ILLUD, quod obiicitur, quod electio est dissimilium entium. Dicendum, quod sicut dilectio duplex est, quaedam quae oritur ex consideratione bonitatis: quaedam quae est principium bonitatis: sic electio duplex est. Quaedam quae causatur a diuersitate & praesinentia eligibilium, & haec consequitur eligibilia, ut electio humana. Quaedam quae est ratio diuersitatis in eligendo, ut diuina: & haec est dissimilium, non quae sunt, sed quae fu-

tura sunt: & talis praecedat, & est aeterna. Nisi enim esset diuina electio, omnes essemus reprobi, & mali: & sic patet illud. AD ILLUD, quod obiicitur, quod electio est praepotatio. Dicendum, quod praepotatio ratione maioritatis effectus potest esse dupliciter, aut per modum appropriationis, aut per modum dispositionis, & praordinationis. Per modum appropriationis, ponit effectum in actu: per modum praordinationis, & dispositionis ponit in potentia tantum: & sicut dispositio est aeterna, ita & praepotatio. AD ILLUD, quod obiicitur de uocatione, quod solum est temporalis. Dicendum, quod uocatio dicit actum, ut exteriorem: electio dicit actum, ut interiorem, praedestinatio dicit actum, ut anteriorem. Quia ergo actus, ut exterior connotat effectum, ut exterior: ideo uocatio solum est temporalis. Rursum, quia actus, ut anterior, non habet rationem initiandi: ideo praedestinatio est solum aeterna. Sed quia actus interior per manifestationem fit exterior: hinc est quod electio est aeterna, & temporalis. QVOD ergo obiicitur de uocatione, quod in plus est, ergo prior: Dicendum, quod prior est secundum rationem intelligendi tanquam communior: sed non quantum ad ordinem durandi: non enim est superius essentialiter, sed effectum consequens, & sic patet omnia.

QVAESTIO II.

An electio idem sit quod praedestinatio.

QVOD sit electio? & quod sit idem quod praedestinatio, uideretur. Magister dicit in litera. Cum autem praedestinatio sit electio,

quae

qua deus elegit quos uoluit ante mundi constitutionē. **ITEM.** Ratione uidetur, quia omnis prædestinatus est electus, & omnis electus prædestinatus: ergo prædestinatio est electio, cum per se prædicentur adinuicem. **ITEM.** Quorum opposita sunt eadem, ipsa sunt eadem: sed oppositum electionis est reprobatio: & hæc est oppositum prædestinationis: ergo &c.

CONTRA. Quæcunque sunt diuersorum, ipsa sunt diuersa: sed prædestinatio est solum bonorum, electio uero saluandorum, & aliquorum damnandorum: ergo &c. Probatio minoris. Iohan. 6. Nonne duodecim uos elegi, & unus ex uobis diabolus est? **SI** TY dicas, quod illud intelligitur de electione temporali. **CONTRA.** Electio temporalis signum est æternæ: aut ergo concordat; aut est signum falsum. **ITEM.** Si nunquam esset aliquis malus, esset prædestinatio, sed non esset electio: secundum hoc ergo aliud obiectum respicit electio, aliud prædestinatio: ergo non sunt omnino idem.

ITEM. Agens secundum propositum dicitur agens per electionem, & nõ dicitur agere secundum prædestinationem: ergo differt prædestinatio, & electio. Quæritur ergo quæ sit differentia; & quod sit prius secundum rationem intelligendi.

RESOLVTIO.

Electio secundum affectionem dilectionis idem est, quod prædestinatio: reliquæ aut signum eius, aut penitus ab ea distantes.

RESP. Dicendum, quod electio tripliciter dicitur. Est enim electio

secundum affectionem dilectionis, & secundum effectum finalis gratificationis, & secundum statum prælationis. Prima est æterna, & est idem quod prædestinatio. Secunda est temporalis, & signum primæ infallibile. Tertia similiter temporalis, nec est effectus, nec signum æternæ electionis. Multi enim præsciuntur mali, & reprobis: & utinam non sint plures mali, quam boni.

AD ILLUD, quod obiicitur, de uerbo Domini. Iona. 6. Dicendum, quod intelligitur de electione prælationis; & hæc non est tantum bonorum, nec omnium bonorum: & ideo uere patet, quod non est idem quod prædestinatio. Et quod obiicitur, quod est signum. Dicendum, quod non est signum certum; nec Deus dat per signo: & stultus est, qui huic signo credit. Sed electio, secundum effectum finalis gratificationis, hæc est signum certum simpliciter, sed non est certum nobis: & hæc differt a uocatione, quia multis datur gratia, qui nõ perseuerant; ideo dicuntur uocati, sed non electi: & de his dicitur Matt. 22. Multi sunt uocati, pauci uero electi. **AD ILLUD,** quod obiicitur, quod electio respicit malum, & conuenit omni agenti a proposito, non sic prædestinatio. Notandum, quod in deo idem sunt propositum, prædestinatio, & electio secundum rem: tamē differunt secundum rationem intelligendi. Nam propositum simpliciter dicit uoluntatem faciendi aliquid. Ille enim dicit proponere, quod firmiter uult facere aliquid: Electio uero, & prædestinatio addunt supra conce-

ptio-

ptionem, sed differenter, quia prædestinatio addit ordinem, & directionem in finem: sed electio discretionem, siue separationem a suo opposito. Unde propositum dicit firmam uoluntatis conceptionem: & prædestinatio cum conceptione dicit prædinationem: & electio quandam discretionem. Secundum ergo hoc patet, quod propositum est prius secundum rationem intelligendi, & deinde electio: quia prius est intelligendum aliquid separari a malo, siue a malitia, quam dirigi in finem, & sic patet diuersitas, & ordo. Et ex hoc patet illud, quod ultimo queritur, quare agens a proposito non semper dicitur agere secundum prædestinationem, sicut secundum electionem, quia omnis agens a proposito, deliberans, alteram partem contradictionis præcipit: ideo omnis talis dicitur eligere: sed non omnis agens sic ordinat effectum in finem, sed ut plurimum seipsum. Prædestinare autem est præordinare alterum in finem, & hoc quidem competit deo proprie, & ideo patet illud: prædestinatio enim tria connotat, scilicet præordinatum, & hoc est homo: & rationem præordinandi, & hæc est gratia: & rationem finis, & hæc est gloria: & sic sunt tria, scilicet quod, & per quod, & ad quod.

ARTICVLVS III.

QVAESTIO I.

An obduratio pœna, uel culpa sit?

CONSEQUENTER est questio de tertio articulo, scilicet de reprobatione. Et cum

ea, quæ dicta sunt de prædestinatione æterna, sunt dicenda, uel aptari possunt reprobationi, queritur specialiter de obduratione, quæ est eius connotatum, de qua duo queruntur. Primum est, utrum sit pœna, uel culpa. Secundum, utrum obduratio sit a deo.

QUOD autem obduratio sit pœna, sic ostenditur. Super illud. Rom. 9. Cuius uult miseretur, &c. Glo. Aug. Obduratio est nolle misereri: sed nolle misereri non est culpa, sed pœna: ergo &c. **ITEM.** Ibid. Miseretur secundum gratiam, quæ gratis datur: obdurat autem secundum iudiciū quod meritis redditur: sed constat, quod non redditur bonis meritis: ergo malis: sed quod malis meritis redditur est pœna: ergo obduratio est pœna. **ITEM.** Hoc ipsum uidetur ratione, quia in hoc differt culpa & pœna, quia culpa est affectio uoluntaria, pœna est affectio inuoluntaria: sed obduratio cordis est inuoluntaria, quia nullus uult dehabilitari, siue obdurari: ergo &c. **ITEM.** Sicut se habet excecatio ad intellectum, sic obduratio ad effectum: sed excecatio dicit pœnam non culpam: ergo & obduratio.

CONTRA. Super illud Rom. 2. Secundum duritiam, &c. Induratio est perseueratio mentis in malitia pertinaci, per quam fit homo impœnitens; sed hoc dicit culpam: ergo &c. **ITEM.** August. de prædestinatione sanctorum. Obduratio nihil aliud est quam Dei obuiare mandatis, sed obuiare mandatis dicit inobedientiam: sed peccatum (ut dicit Ambr.) nihil aliud est quam præuicatio legis diuinæ, & cetera

stium

stium inobedientia mandatorū ergo obduratio : dicit peccatū : ITEM. ratione uidetur, quia nulla pœna temporalis secundum q̄ huiusmodi opponitur gratiæ gratificanti : sed obduratio opponitur gratiæ gratificanti, & maxime gratiæ finali: ergo obduratio non est pœna: sed culpa. ITEM. In hoc est differentia inter pœnam, & culpam, quia [ut dicit Aug.] pœna est malū quod patimur: culpa uero malū quod agimus: sed obdurationē unusquisque facit sibi: sicut dicit Aug. in lib. de gratia, & lib. arb. Indurauit deus Pharaonē iusto iudicio: quia ipse se lib. arb. Et q̄ obduratio sit a nobis, patet: quia in Psa. 94. dissuadetur Nolite obdurare corda uestra: ergo &c.

Cap. 1.

RESOLVTIO.

Obduratio ut dicit inhabilitatem ad impressionem gratiæ, pœna est, culpam insequens. Vt uero dicit stabilitatem in peccato: dispositio est peccati precedentis. Vt autem uoluntatem impugnandi diuinam gratiam, peccatum est in s. s.

RESP. Dicendum, q̄ obduratio in spiritibus est translative dicta ab obduratione in corporibus. In corporibus autem duritiam sequitur triplex proprietates quamuis insit corpori per eandem naturam: non sic spiritui. Durum, n. est q̄ est inhabile ad suscipiendum, est stabile ad permanendum, est iterum forte ad rebellandum, siue resistendum. Secundum hunc triplicem modum cor obdurari dicitur tripliciter. Primo modo dicitur cor obdurari ex hoc, q̄ est inhabile, ad

impressionem gratiæ suscipiendam: & hoc modo sonat in passionem, & est pœna consequens culpam. Secundo modo dicitur cor obduratum, q̄ est in peccato stabilitum, quod est multum compactū ad amorem peccati: & hoc modo obduratio est peccatum cum dispositione, siue dispositio peccati præcedētis. Tertio modo dicitur cor obduratū cor rebelle, q̄ uult deū, & eius mandata, & gratiam impugnare: & hoc modo est speciale peccati genus. s. peccatum in s. s. & secundum illum modum triplicem diuersæ auctoritates procedunt de obduratione, quæ uidentur sibi obuiare: sed diuersis uis procedunt secundum membra distinctionis prædictæ. Concedendum est ergo, q̄ obduratio uno modo est pœna: concedendum nihilominus, q̄ aliis modis est culpa, siue dispositio culpæ.

AD ILLUD ergo, q̄ obiicitur q̄ pœna gratiæ non repugnat, & etiam sonat in passionem. Dicendum, q̄ triplex est pœna. Est enim quedam pœna inflicta, quedam contracta, quedam acta. Pœna inflicta simpliciter est passio, & non repugnans gratiæ, ut fames, sitis, & egritudo. Pœna contracta est fomes, & concupiscentia, & hæc quidem passio est: & ideo pœna: sed tamen inclinatur ad actionem malam: & ideo gratiæ repugnat, non quantum ad substantiam, sed quantum ad inclinationem. Pœna acta est sicut obduratio, & gratiæ expulsio: & hæc quidem pœna est, quia passio est: sed quia ex mala actione, siue ex peccato est

est, & illud concomitatur inseparabiliter: ideo opponitur gratiæ: & ita patet: q̄ nihilominus est pœna, & passio. Quamuis enim contingat per propriam actionem: nihilominus pœna est: sicut patet in scabioso, qui in scalpendo se delectat, sed postea sentit in carne ardorem.

QVAESTIO II.

An obduratio a deo sit?

VTVM obduratio sit a deo: siue sit effectus dei reprobantis. Et q̄ sic, uidetur Ro. 9. Cuius uult miseretur, & quem uult indurat: sed idem est aliquid fieri deo auctore, & deo uolente: si ergo obduratio est deo uolente, ergo & deo auctore. ITEM. Ibidem est Gl. obduratio est nolere misereri: aut ergo. hic est prædicatio per causam, aut per inhærentiam, aut per essentiam. Non per inhærentiam, uel essentiam, in deo enim est uoluntas miserendi, nec tamē obduratio: ergo est dictum per causam: sed deus non uult misereri aliquorum ut præscitorum, ut dicit Aug. ergo ab ipso est eorum obduratio. ITEM. super illud Exo. 4. Ego indurabo cor eius, dicit Aug. Indurauit deus Pharaonem iusto iudicio: ergo secundum hoc fuit iustum Pharaonē indurari: sed omne summa iustitia procedit, quæ deus est: ergo &c. ITEM. ratione uidetur, quia omne, quod est aliquid, est a deo: obduratio est aliquid: ergo secundum id q̄ est, est a deo. Quod sit aliquid, patet: quia durum dicit naturalem potentiam: sed molle dicit impotentiam: ergo si mollicies est & in corporibus, & spiritibus, est aliquid, q̄ habet deū

causam, patet &c. ITEM. Quicūque habet curam alicuius, si permittit eum male acere, cum possit prohibere, uel perire cū possit adiuuare, non inconuenienter dicitur causa sui maleficii, uel peccati, siue mali. Vnde prælatus, qui subditos non corrigit causa dicitur malorum in subditis. Similiter qui habet, unde pascit fame morientem, & non pascit; causa est mortis eius: si ergo deus potest prohibere ut affectus noster duret, & potest pascere ut non deficiat, & non facit, uidetur q̄ sibi sit ratio & causa indurationis attribuēda. ITEM. Philosophus dat maximā, si aliquid est causa alicuius, & oppositum est causa oppositi: ut si habere pulmonem est causa respirandi, non habere est causa non respirandi: sed uelle misereri est causa gratificationis: ergo nolle misereri est causa obdurationis. ITEM. si aliquid per sui presentiam causa est alicuius, per sui absentiam est causa oppositi (hæc alia maxima est Philos.) ergo si deus per sui presentiam est causa mollificationis cordis, per sui absentiam est causa obdurationis. ITEM. Si aliqua duo sunt omnino similia, aut proprietates aliqua non inest uni, quæ non inest alii: aut si inest, aliunde inest. Ponantur autem hic duo paruuli, Iacob & Esau. Deus unum obdurat ut Esau, alterum non obdurat ut Iacob: ergo cū sint similes omnino quo ad naturam, & quantum ad merita, aliunde uenit obduratio: sed non est dare nisi a deo: ergo &c. Si uero dicas q̄ a diabolo. Contra. Esto quod diabolus nullo

1. Post. 30.

2. Phy. 30 & ex. plū de nau. & nauis.

modo se intromittat, nihilo minus iste obdurabitur. **ITEM**, omnis effectus siue positivus, siue defectivus habet causam proximam, & immediatam: quæro ergo quæ sit causa obdurationis proxima, aut enim culpa originalis, aut actualis, aut usus liberi arbitrii, uel aliqd aliud. **Nô** culpa originalis, quia tunc oēs obdurarentur. Similiter nec culpa actualis, quia tunc omnis actualiter peccās obduraret. Nec usus liberi arbitrii, quia obduratio, ut est connotatum reprobationis, est in paruulis in quibus non est usus li. ar. restat ergo quod uoluntas dei sit causa: & hoc uidetur, quia ea posita, ponitur effectus. Si enim deus nō uult istius misereri, necesse est eum obdurari.

CONTRA. Ioan. 6. Omnis qui uenit ad me, non eiciam eum foras, ergo paratus est deus omnes complecti: ergo defectus illustrationis non uenit ex parte Dei: sed ex parte nostra. **ITEM**. Apoca. 3. Ecce sto ad ostium, & pulso; si quis mihi aperuerit, introibo ad eum &c. Sed si peregrinus uolens hospitari non recumbit in domo, non est causa ex parte sui, sed solum ostiarii: ergo similiter & obdurationis non est causa, nisi qui non recipit deum pulsantem: **ITEM**. August. super illud Iohan. 1. Lux in tenebris lucet, dicit. Sicut cæcoposito in sole est præsens lux, & ipse absens est luci: sic in oī iniquo qui cæcus ē corde, præsens est sapia, & ipse est absens: ergo bonum est simile, cum cæcitas, siue priuatio actus uidendi non sit a sole, patet quod

nec obduratio est a deo. **ITEM**, Anselm. **Nô** ideo non habet homo gratiam: quia deus non dat; sed quia homo non accipit; ergo non debet dici obduratio esse a deo. **ITEM**, ratione uidetur, quia optimi est optima adduce re: sed obduratio est pessimum inter omnia mala: ergo ipsam non efficit deus qui est optimus. **ITEM**. Obduratio animæ reddit animam impotentem ad bonū: ergo est defectus: sed defectus aut non habet causam, aut si habet, habet causam deficientem, deus autem nullius est causa deficientis: ergo obduratio nullo modo est a deo.

Dis. 39

RESOLUTIO.

Obduratio ut defectum sonat, minime a deo est. Ut autem a diuina iustitia in culpa mercedem ordinatur, utique.

RESP Dicendū, quod obduratio inquantū pœna ē, dicit animæ ineptitudinem, & ita dicit defectum pœnalem: & pœna omnia inquantum talis, est iusta & ordinata: ideo dicit defectum ordinatū. Inquantum ergo defectus est, non hēt cām nisi deficientē, hęc aut non est deus, quia deus non est causa deficientis; sed lib. ar. destitutum. Inquantum uero ordinatū habet causam merentem si ipsam culpam: & causam ordinantem, i. retribuente diuinam iustitiā. Illæ ergo tres auctoritates Apoc. Aug. & Glosa, & consimiles, quæ dnt deum obdurasse aliquem, intelliguntur quantum ad rōnem ordinis, nō quantum ad rōnem defectus: quia per cōparationē ad defectū solū cōparat i rōne pmittētis, nō efficiētis.

Et

Et est exemplum: sicut si aliquis esset dignus fame perire, & alius posset eum pascere, & iusto iudicio noller eum pascere; si quare retur quæ fuit in isto causa mortis, responderetur quod defectus cibi, ille uero non diceretur occidisse, sed permisisse. Si rursus quæreretur, utrum iste iuste fecerit, diceretur quod sic, cum tamen nihil fecerit; quia ipsam non facere ordinatum non fuit auctoritate eius ad merita illius, & per consequens ille ordinatus est in pœna sibi debita: per hunc modum est intelligendū in proposito.

AD ILLUD ergo, quod obiicitur, quod obduratio dicit positionem: Dicendum quod in corporibus dicit positionem: quia per naturam suam nata sunt sibi resistere: sed in spiritibus dicit defectum, quia de naturali aptitudine spiritus debet esse habilis ad susceptionem influentiæ diuinæ. Undeabilitas talis est potentia, & habitus: sed econtra obduratio, & ineptitudo est per modū priuationis, & priuationis. **AD ILLUD**, quod obiicitur, quod qui permittit subditum perire est causa &c. Dicendum quod uerū est, si tenetur, & debeat facere: sed si nō tenetur, nec debet hoc facere, imò magis contrarium: nullatenus potest illi imputari periculum: sed iustitiæ, & ita est in Deo, **AD ILLUD**, quod obiicit, quod si aliquid est causa alicuius quod oppositū est causa oppositi, Dicendum quod illud tenet in naturalibus & necessariis: sicut in habere puimonem, & nō habere, & respirare, & non respirare: non autem habet locum in uoluntariis, sicut dicit Anselm.

Causa autem quare iste habet gratiam, est, quia Deus dat. Causa quare non habet, est quia non accipit. Sed ista solutio non uidetur competēs, quoniam si maxima Philoſophi bona est, necesse est quod teneat in omni materia. Et propterea est dicendū, quod ipse loquitur de causa proxima, & immediata, & quæ est tota causa non exigens aliam. & in omni tali tenet, sed quamuis uoluntas dei sit causa efficiens gratificationis, tamen ad salutem concurrat lib. arb. ut cōsentiens, quia ergo ista duo concurrunt, quodlibet horum potest causare defectum, & non causat diuina uoluntas, quæ est liberalissima, sed causat liberum arbitrium. quod quamuis non possit, neque sufficiat efficere, potest tamen esse deficientis causa, quæ sufficiens est ad defectum: effectus enim in bonis facilius est destruere, quam construere. **AD ILLUD**, quod obiicitur de absentia, dicendum quod cum absentia alicuius est malum, aut ille est causa suæ absentia, aut nō. Si ille est causa suæ absentia, dicitur per consequens esse eius, quod incurrit ex absentia. Si autem ipse non est causa, imò quantum est de se, semper paratus est præsens esse, tunc reuera nullo modo dicendus est causa: sed illud ratione cum iuste se absentat: ideo uere nostrum peccatū, & non Deus: peccata enim nostra diuiserunt inter nos, & deū nostrum, & sunt quasi nubes defissimæ, auferentes nobis illustrationē gratiæ. **AD ILLUD**, quod queritur, quæ sit causa efficiens ratione cuius insit, dicendum

Ecc 2 quod

quod causa est lib. arb. merito-
rium, & peccatum siue origi-
nale, siue actuale. Causa uero
deficiens, quæ ponit defectum,
est lib. arb. deficiens, & in de-
fectu suo permanens, siue quia
ipsum negligit, siue quia pecca-
tis exigentibus alius non suc-
currit: quia uero duobus exi-

stentibus similibus potest alter
habere subleuantem, alter non:
ideo unus obduratur ex se, al-
ter uero subleuatur ab alio: &
per hunc modum intelligen-
dum est in Iacob, & Esau.
Esau enim iacuit propria infir-
mitate, sed Iacob releuatus est
aliena uirtute.

DISTINCTIO XLI.

Vtrum prædestinatio, & reprobatio sunt ex
meritis nostris.

 I autem quærimus meritum obdurationis, & mise-
ricordiæ: Obdurationis meritum inuenimus, miseri-
cordiæ autem meritum non inuenimus: quia nullum
est misericordiæ meritum, ne gratia euacuetur, si non gra-
tis donetur, sed meritis redditur. Miseretur itaque secundum
gratiam, quæ gratis datur: obdurat autem secundum iudi-
cium, quod meritis redditur. Vnde datur intelligi, ut sicut
reprobatio Dei est nolle misereri, ita obduratio Dei sit non
misereri: ut non ab illo irrogetur aliquid quo sit homo de-
terior: sed tantum quo sit melior, non erogetur. Ex his
aperte ostenditur quid misericordiam, quid obdurationem
intellexerit Apostolus, & quia misericordia nullum aduo-
cat meritum, obduratio uero non est sine merito, & miseri-
cordiæ uerbo. Hic accipitur prædestinatio, & præcipue præ-
destinationis effectus: obdurationis uero non ipsa Dei eter-
na reprobatio, quia eius nullum est meritum, sed gratia
priuatio, siue subtractio, quæ quodammodo est reproba-
tionis effectus. Accipitur tamen aliquando reprobatio
pro obduratione, sicut & prædestinatio pro suo effectu,
cui est gratia appositæ. Gratia enim quæ apponitur, effe-
ctus est prædestinationis. Cum ergo gratia, quæ apponitur
homini ad iustificationem, nulla sint merita, multo mi-
nus & ipsius prædestinationis, qua ab eterno elegit Deus
quos uoluit, aliqua possunt existere merita. Ita nec re-
probationis, qua ab eterno quosdam præsciuit futuros ma-
los & damnandos, sicut elegit Iacob, & reprobauit Esau.

quod non fuit pro meritis eorum, quæ tunc habebant,
quia nulla habebant, quoniam nec ipsi existebant: nec propter
futura merita, quæ præuideret, uel illum elegit, uel illum
reprobauit.

Opinio quorundam circa hoc, in qua fuit aliquando
Augustinus.

Opinati sunt tamen quidam, Deum ideo elegisse Iacob, Hoc re-
tracta
quia talem futurum præsciuit, qui in eum crederet, & ei ser- tracta
uiret, quod aliquando Aug. se sensisse dicit in Lib. Retract. Aug. lib.
retract.
1. ca. 23
Idem est
habetur
in To. 4
lib. ad
Simpli-
cian.
et in to.
7. lib. de
predesti-
natione
s. bonorum
Cap. 3
ubi aperte ostendit, quod si propter futura merita electus retract.
1. ca. 23
Idem est
habetur
in To. 4
lib. ad
Simpli-
cian.
et in to.
7. lib. de
predesti-
natione
s. bonorum
Cap. 3
esset, iam non ex gratia esset electio. Non ergo ideo electus
est a deo, quia talis futurus erat, sed ex tali electione talis
est factus, ita dicens, Disputans ergo quid elegerit. Deus in
nondum nato, cui dixit seruiturum esse maiorem, & quid lib. ad
Simpli-
cian.
et in to.
7. lib. de
predesti-
natione
s. bonorum
Cap. 3
in eodem maiore similiter nondum nato reprobauerit, ad
hoc perduxit ratiocinationem, ut dicerem, Non ergo elegit
deus opera cuiusquam in præscientia, quæ ipse daturus est,
sed fidem elegit in præscientia: & quem sibi crediturum es
se præsciuit, ipsum elegit, cui spiritum sanctum daret, ut bo-
na operando, etiam eternam uitam consequeretur. Ecce
hic aperte dicit non propter opera eum elegisse, sed propter
fidem, qua eum præuidit crediturum. Sed quia & in fide me-
ritum est, sicuti & in operibus, hoc retractauit dicens.
Nondum diligētius quæsiueram, nec adhuc inueneram, qua
lis sit electio gratiæ, de qua dicit Apostolus, reliquiæ per
electionem gratiæ saluæ fient: quæ utique non ex gratia,
si ex meritis procedit: ut iam quod datur, non secundum
gratiam, sed secundum debitum reddatur potius meritis
quàm donetur. Perinde quod continuo dixi, Dicit enim idem
Apostolus, Idem deus qui operatur omnia in omnibus, nus-
quam autem dictum est, Deus credit omnia in omnibus. Ac
deinde subiunxi, Quod ergo credimus nostrum est: quod ue-
ro bonum operamur, illius est qui credentibus dat spiritum
sanctum: sed hoc profecto non dicerem, si scirem etiam ip-
sam fidem inter Dei munera reperiri, quæ dantur in eodem
spiritu. Vtrunque ergo nostrum est propter arbitrium ua-
luntatis: & utrunque datum est per spiritum fidei, & cha-
ritatis.

vitatis. Et quod paulopost dixi. Nostrum enim est credere, & uelle, illius autem dare credentibus, & uolentibus facultatem bene operandi per spiritum sanctum, per quem charitas dei diffunditur in cordibus nostris, uerum est quidem, **Ad Ro.** sed eadem regula est. Et utrumque ipsius est, quia ipse preparat uoluntatem: & utrumque nostrum, quia non fit nisi uolentibus nobis: ergo & meritum fidei de misericordia Dei uenit. Non ergo propter fidem, uel aliqua merita elegit Deus aliquos ab eterno, uel apposuit gratiam significationis in tempore, sed gratuita bonitate sua elegit, ut boni essent. Vnde **Aug. in Lib. de predestinatione sanctorum,** Non quia futuros nos tales esse presciuit, ideo elegit, sed ut essemus tales per ipsam electionem gratiae suae, qua gratificauit nos in dilecto filio suo.

His uidetur contrarium quod alibi ait
Augustinus.

Quaest. 98. in Ro. 4. His tamen aduersari uidetur, quod dicit **Augu. Lib. 83. quaestionum,** Cui uult (inquit) miseretur Deus, & quem uult indurat: sed haec uoluntas Dei iniusta esse non potest, uenit enim de occultissimis meritis, quia & ipsi peccatores cum propter generale peccatum unam massam fecerunt, tamen nonnulla inter eos est diuersitas. Praecedit ergo aliquid in peccatoribus, quod quamuis nondum sint iustificati, digni efficiantur iustificatione. Et idem praecedit in aliis peccatoribus, quo digni sunt obtusione. Ecce hic uidetur **Aug. dicere,** quod & ipsa Dei uoluntas, qua alios eligit, alios reprobabat, ex meritis proueniat, sed occultissimis: id est, quod pro meritis alios uoluerit eligere, alios reprobare, & quod pro meritis aliis apponitur gratia iustificationis, alijs non, unde obtunduntur. Sed quid intelligere uoluerit, ignoratur: nisi forte hoc dicatur intellexisse, quod supra diximus eum retractasse. Nam ibidem quaedam alia continue subdit, quae in lib. 2. **Retract. aperte retractat:** quod utrumque legenti patebit. Vnde uerissimile est in praemisssis etiam hoc retractasse. Quidam tamen ex eo sensu accipiunt fore dictum, non quia aliquis praedestinetur pro meritis, uel iustificationis gratiam mereatur: sed quia aliqui non adeo mali sunt, ut

mereantur

mereantur sibi gratiam non impartiri. Nullus enim Dei gratiam mereri potest, per quam iustificatur: potest tamen mereri, ut non apponatur, ut penitus abiiciatur. Et quidem aliqui in tantum profundum iniquitatis deuenerunt, ut hoc mereantur, ut hoc digni sint: alij uero ita uiuunt, ut et se non mereantur gratiam iustificationis, non tamen merentur omnino repelli, & gratiam sibi subtrahi. Ideoque dixit in quibusdam peccatoribus praecedere quo digni sint iustificatione, & in alijs quo digni sint obtusione: sed hoc frivolum est.

Opinio quorundam: de occultis Dei differentiam carnaliter.

Multi uero de isto profundo quærentes reddere rationem, atque secundum coniecturas cordis sui inscrutabilem altitudinem iudiciorum Dei cogitare conantes, in fabulas uanitatis abierunt, dicentes, quod anime sursum in caelo peccant, & secundum peccata sua ad corpora pro meritis diriguntur, & dignis sibi quasi carceribus includuntur. Ierunt hi tales post cogitationes suas, & uolentes disputare de Dei profundo, uersi sunt in profundum, dicentes animas in caelo ante conuersatas, & ibi aliquid boni uel mali egisse, & pro meritis ad corpora terrena detrusas esse. Hoc autem respuit catholica fides propter euidenter Apostoli sententiam qua ait, Cum nondum nati essent, aut aliquid boni, uel mali egissent, &c. Melior est ergo fidelis ignorantia, quam temeraria scientia. Elegit ergo eos quos uoluit gratuita misericordia, non quia fideles futuri erant, sed ut fideles essent. Ait enim **Apostolus,** Misericordiam consecutus sum, ut fidelis essem: non ait, quia fidelis eram. Datur quidem fidei, sed data est etiam prius ut esset fidelis. Ita etiam reprobat: ueritate tamen rectissima, & a nostris sensibus remota.

Aug. de uerbis Apostoli Ser. 7. c. 10.

Rom. 8.

1. Cor. 7. ad. 11. cap. 1. c. 13.

Quaestio ad idem.

Sed quaeritur, Vtrum sicut dicitur elegisse quosdam ut boni fierent & fideles, ita etiam concedi debeat reprobasse quosdam, ut mali essent & infideles, & obdurare ut peccet

Ecc 4 quod

quod nullatenus concedi oportet. Non enim reprobatio ita est causa mali sicut prædestinatio est causa boni: neque obduratio ita facit hominem malum, quemadmodum misericordia facit bonum.

An Deus quæ semel scit, & præscit; semper sciat & præsciat, & semper scierit uel præscierit.

Præterea considerari oportet, utrum ea omnia, quæ semel scit uel præscit Deus, semper scit et scierit, ac præsciat & præscierit: an olim scierit uel præscierit, quod modo non scit uel præscit. De præscientia primo respondemus, dicentes, multa enim præscisse, quæ modo non præscit. Cum enim eius præscientia non sit nisi de futuris, ex quo illa, quæ futura erant, præsentia fiunt uel prætereunt, sub Dei præscientia esse desinunt, sub scientia uero semper sunt. Præsciuit ergo Deus omnia ab eterno quæ futura erant, neque præscire desinit, nisi cum futura esse desinunt. Neque cum præscire desinit aliqua, quæ ante præsciebat, minus ea non scit quam ante cognoscebat. Non enim dicitur ex defectu scientiæ Dei quod aliqua præscierit aliquando, quæ modo non præsciat, sed ex ratione uerbi quod est præscientia. Præscire enim est ante scire aliquid quam fiat. Ideoque non potest dici Deus præscire, nisi ea quæ futura sunt.

Ostendit Deum semper scire, quæ semel scit.

De scientia autem aliter dicimus. Scit enim Deus semper omnia, quæ aliquando scit: omnem enim scientiam quæ aliquando habet, semper habuit, & habet, & habebit. Ad hoc autem opponitur ita: Olim sciuit hunc hominem nasciturum, qui natus est: modo non scit eum nasciturum: sciuit ergo aliquid quod modo non scit. Item sciuit mundum esse creandum, modo non scit, eum esse creandum: aliquid ergo sciuit quod modo non scit, & alia huiusmodi infinita dici possunt. Sed ad hoc dicimus; quod idem de natiuitate huius hominis, & mundi creatione, nunc etiam scit, quod sciebat, antequam fierent, licet tunc & nunc hanc scientiam eius diuersis exprimi uerbis oportet. Nam quod tunc futurum erat, nunc præteritum est: ideoque commutanda sunt ad ipsum designandum. Sicut diuersis temporibus loquentes, eadem

dem diem modo per hoc aduerbium (cras) designamus, dum adhuc futura est: modo per hodie, dum præsens est: modo per heri, dum præterita est. Itaque antequam crearetur mundus, sciebat Deus hunc creandum: postquam creatus est, scit eum creatum, nec est hoc scire diuersa, sed omnino idem de creatione mundi. Sicut antiqui patres crediderunt Christum nasciturum & moriturum, nos autem credimus eum natum & mortuum, nec tamen diuersa credimus nos & illi, sed eadem. Tempora enim (ut ait Aug.) uariata sunt: et ideo uerba sunt mutata, non fides. Indubitanter ergo teneamus Deum semper omnia scire, quæ aliquando scit.

SUPRA egit Magister de causalitate actiua prædestinationis, & reprobationis. In hac parte inquit de causalitate passiua, utrum scilicet prædestinatio & reprobatio habeant in nobis causam meritoriam: & hoc quidem principaliter intendit in ista distinctione, quæ duas habet partes. In prima Magister inuestigat principale propositum. In secunda mouet quandam questionem, quæ ex præcedentibus habet ortum, scilicet utrum deus desinat aliquid scire, uel præscire. Ex cuius manifestatione patefacit diuinæ scientiæ interminabilitatem, ibi. Præterea considerari oportet &c.] Prima pars quatuor habet partes. In prima Magister determinat ueritatē, ostendens quod reprobatio habet causam meritoriam quantum ad connotatum, quod est obduratio: non sic prædestinatio quantum ad connotatum, quod est gratificatio. In secunda uero Magister remouet quandam opinionem, quæ posset hominem ducere in errorem, ibi. Opinati sunt tamen quidam,

&c.] In tertia remouet eius defensionem. ibi. His tamen aduersariis uidetur &c.] In quarta remouet præsumptuosam in hac questione inquisitionem, ostendens aliquos uolentes reddere rationem de hoc profundo diuinæ prædestinationis lapsos esse in profundum erroris, ibi. Multi uero de isto profundo querentes &c.] Similiter secunda pars, in qua determinat Magister questionem, utrum deus desinat aliquid scire, uel præscire, & similiter est questio, utrum desinat aliquem prædestinare, partes, habet duas. In prima determinat de præscientia, quæ contingit desinare aliquid præscire. In secunda uero determinat de scientia, ibi. De scientia autem aliter dicimus, &c.] ubi dicit quod deus nihil desinit scire: & in utraque parte primo mouet quoniam, scilicet determinat.

Opinati sunt tamen quidam Deum uide legisse Iacob &c.] Vide Dub. 1. tur quod ista positio non sit opinio, sed hæresis manifesta: quia qui hoc ponit, ponit gratiam homini non gratis, sed ex meritis dari a Deo; & iste est error pessimus. s.

error Pelagii. Resp. Dicendum, quod hoc potest dicere causam meritoriam, uel rationem congruitatis. Si dicat causam meritoriam, sic quamuis prima fronte non dicat errorem, tamen ad ipsam sequitur error. Si uero dicat rationem congruitatis, sic non dicit errorem: sed tamen temeritatem quandam habet, quia occulto Dei profundo nititur reddere rationem, & ideo utroque modo erat digna retractione.

Reliquia per electionem gratia
salua fiunt &c.] Queritur hic de illo uerbo apostoli, quod assumit Aug. in qua habitudine construatur ille genitiuus, quia gratia nec uidetur eligens, nec electa: & iterum, gratia est solum ex tempore: ergo & electio. Respon. Dicendum, quod si intelligatur de electione temporali, tunc electio gratia dicitur, quia fit per gratiam. Si autem de aeterna, sic dicitur electio, non ut gratia dicat habitum, sed ut construatur sicut genitiuus ex uide declarationis essentialis: unde dicitur electio gratia, id est gratuita, quae merita non considerat. Et si obiicitur, quod unus genitiuus non construatur ex illa uide: dicendum, quod uerum est, nisi habeat uirtutem duorum. Unde beatus uir sanguinis, & homo auctoritatis: similiter electio gratiae, id est gratuita bonitatis.

Præcedit ergo aliquid in peccato
uibus &c.] Videtur falsum dicere, quia peccator ante iustificationem manet in peccato: & quoadiu est in peccato, est indignus pane quo uescitur, sicut dicit auctoritas, & est ipsa uita, ut quia Dei inimicus: ergo &c. Resp. Dicendum, quod uerbum illud Aug. re-

tractatum est, & retractatum intelligitur in præfata retractatione, quæ ponitur præcedenti cap. Aut dignitas ibi tamen ualeat quantum congruitas solum, & multæ possunt esse congruitates in peccatoribus ad gratiam gratum facientem, per multipliciter ad gratiam gratis datam.

Neque præscire desinit &c.] Inuenit Magister quod Deus præscire futura desinit, cum futura esse desinant. Contra. Videtur falsum dicere, quia præscientia dicit quid æternum: sed nullum æternum desinit esse: ergo nec præsciens desinit præscire. Item. Richa. dicit quod quatuor sunt combinationes: quia quoddam est quod habet principium & finem: quoddam quod caret principio & fine: quoddam quod habet principium, & non finem, ut anima: quartum quod habet finem, & non principium, est impossibile. Quod enim caret principio non habet esse aliunde: quod autem tale est, seipso est: ergo est omnino immutabile: ergo non potest desinere: si ergo præscire caret principio, necesse est quod careat fine. Respond. Dicendum, quod absque dubio Magister bene dicit, quod deus desinit aliqua præscire, cum sunt presentia: si. n. præsciebantur, quia futura, et iam desinunt esse futura: constans est quod desinunt præsciri, non ratione eius quod est scire, sed ratione propositionis. Ad illud ergo, quod obiicitur, de eterno. Dicendum, quod aliquid nomen pure æternum importat: aliquid uero nomen importat æternum, connotando temporale: hoc nomen (Deus) pure æternum importat: sed hoc uocabulum

præ-

[præscire] dicit æternum connotando temporale. Secundum hoc, notandum, quod quædam connotant temporale, ut ens in actu. Et quæ tale temporale esse potest, & desinere potest: ideo tales actus circa Deum dicitur habere initium & terminum, ut puta si dicat, Deus conseruat hæc rem, conseruare dicit essentiam connotando actu effectum: ideo incipit, & desinit conseruare. Quædam connotant temporale, ut non ens actu, ens tamen in potentia siue futurum: & quoniam temporale non potest incipere esse non ens, siue esse futurum, antequam sit: sed potest desinere, esse non ens, cum incipit esse ens, desinere esse futurum, cum incipit esse presentis, hinc est quod præscientia Dei respectu creati dicitur desinere, sed nunquam incipere: & desinit ratione temporalis, non desinentis, sed incipientis. Et ex hoc patet illud Richardi, quia cum dicitur Deus desinit præscire, non significatur quod aliquod ens desinat: sed solum quod aliquid incipiat, & sic patet illud.

ARTICVLVS I.

QVÆSTIO II.

An prædestinato, uel reprobatio causam meritoriam in nobis habeant?

Intelligentiam præsentis distinctionis duo principaliter queruntur. Primum queritur de prædestinationis causalitate. Secundum de diuine scientie sempiternitate, siue interminabilitate. Quantum ad primum queruntur duo. Primum queritur, utrum prædestinatio, uel reprobatio

in nobis habeat causam meritoriam. Secundum, utrum habeat in Deo rationem motiuam. **Q**UOD autem habeant in nobis causam meritoriam, ostenditur sic. Primum de reprobatione. Rom. 9. super illud. Esau odio habui. Glo. Esau, subtrahita gratia, per iustitiam est reprobatus: sed iustitia respicit merita: ergo reprobatio est ex meritis. **ITEM.** Per reprobationem non dicuntur nisi ista tria, scilicet odium æternum, obduratio temporalis, & damnatio finalis: sed omnia ista habet in nobis meritum, quia deus neminem odit, nisi propter demerita: nec obdurat, nec damnat: ergo &c. **ITEM.** Voluntate antecedente uult deus omnes homines saluos fieri: si ergo aliquem reprobat, hoc est uoluntate consequente: neminem. n. de se creat ad supplicium: sed uoluntas consequens est concessio ex nostra causa: sed non ex alia causa, quam meriti: ergo &c. **ITEM.** De prædestinatione similiter ostendit. Greg. dicit & Aug. quod prædestinatio iuuatur sanctorum orationibus. sed plus ualeat unicuique fides sua quam fides aliena: ergo merito suo, & alieno potest quis impetrare, quod sit prædestinatus. **ITEM.** Nullus est prædestinatus nisi finaliter in gratia perseverans; & e contra: sunt ergo conuertibilia: sed aliquis potest mereri finaliter perseverantiam: ergo potest mereri quod sit prædestinatus. **ITEM.** Quod potest in maius, potest in minus, uel æquale pari ratione: sed homo potest mereri habere Deum, quod est maximum inter omnia, potest etiam mereri salutem quod æquale ei quod est esse

esse prædestinatum ergo &c.

SED CONTRA. Omne meritum antecedit illud, cuius est meritum, quia disponit ad illud: sed prædestinatio, & reprobatio præcedunt nostrum esse: ergo non cadunt sub nostro merito. **ITEM.** Omne meritum aliquo modo est causa eius, quæ meretur: sed prædestinatio, & reprobatio sunt æterna, merita uero sunt temporalia: ergo temporalis est causa æterni, quod est impossibile. **ITEM.** specialiter de prædestinatione uidetur. Thim. 3. Non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit. **ITEM.** gratia est affectus prædestinationis: sed prima gratia antecedit omne meritum, & est causa omnis meriti: ergo non cadit sub merito: & eo ipso gratia est, quæ sine meritis datur: ergo nec prædestinatio.

RESOLVTIO.

Prædestinatio respectu æterni propositi, reprobatio pro æterno odio, nequaquam causam habet. At illa respectu gratiæ hæc pro temporalis odio, causam utraque quodam modo habent.

RESP. Ad hoc intelligendum notandum, quod in prædestinatione tria intelliguntur. Primum **D. Th.** est propositum æternum. Secundum **1. par. qd. 13.** est temporalis gratificatio. Tertium uero æterna, glorificatio. Similiter in reprobatione intelliguntur tria scilicet æternum odium, temporalis obduratio, & æterna damnatio. Quædam ad primum, & ultimum similiter est iudicandum: nam ultima, scilicet poena, & gloria simpliciter cadunt sub merito. Primum uero

scilicet propositum æternum, eo ipso quo æternum est, meritum habere non potest. Quædam uero ad medium, quod est gratificatio, & obduratio: differenter est iudicandum. Nam obduratio simpliciter cadit sub demerito, siue sub malo merito: gratificatio uero nec simpliciter sub merito, nec simpliciter extra. Est enim meritum congrui, digni, & condigni. Meritum congrui est, quando peccator facit quod in se est, & pro se. Meritum digni, quando iustus facit pro alio. Meritum condigni, quando iustus operatur pro seipso, quia ad hoc ordinatur gratia de condigno. Gratia autem alteri promerenda non est omnino ex condigno, quia peccator omni bono est indignus. Nec solum ex congruo, quia iustus dignus est exaudiri. Gratificatio ergo sub merito congrui potest cadere quod ad ipsam gratificandam: sub merito digni, quantum ad alium uirum sanctum: sub merito condigni quantum ad neutrum: & hoc (proprie loquendo) est meritum. Respondendum ergo ad questionem, cum queritur utrum prædestinatio, & reprobatio cadant sub merito, quod simpliciter loquendo quantum ad principale significatum, neutra cadit sub merito: quantum uero ad connotatum, reprobatio cadit sub merito simpliciter, prædestinatio uero secundum quid. Concedende sunt ergo rationes probantes: quod prædestinatio non cadit sub merito, similiter quod nec reprobatio.

AD ILLUD, quod primo obiicitur de Glo. quod Esau per iustitiam reprobatus est. Dicendum, quod ibi accipitur reprobatio pro conno-

connotato, quod est obduratio. **AD ILLUD,** quod obiicitur, quod odium æternum cadit sub merito, dicendum quod odium æternum duo dicit, & principale significatum, & connotatum: quia neminem odit deus quantum ad affectum; sed solum quantum ad effectum: & primum non est ex meritis, sed secundum, quod patet, si resoluatur: quia odium est propositum puniendi: propositum autem nullus meretur; sed poenam. **AD ILLUD,** quod obiicitur quod neminem reprobatur uoluntate consequente. Dicendum, quod uoluntas consequens non dicitur quia consequatur merita nostra ratione uoluntatis: sed solum ratione uoliti: uult enim aliquid deus, quod nos meruimus: & ideo quia uoluitum est connotatum, patet &c. **AD ILLUD,** quod obiicitur de prædestinatione, quod iuuatur orationibus sanctorum. Dicendum, quod illud intelligitur ratione connotati, quod est gratia: quam sancti uiri possunt aliis suis orationibus impetrare: non tamen sequitur quod homo possit impetrare sibi: quia ad hoc quod impetret, necesse est quod sit dignus mereri, & hoc non est nisi per gratiam. **AD ILLUD,** quod obiicitur, quod idem est esse prædestinatum, & in gratia finaliter perseverare. Dicendum quod non est idem: sed conuertibile: sed illud non sequitur, quod si aliquis possit mereri unum conuertibile, quod possit & reliquum: sicut non sequitur, si aliquid est causa unius conuertibile, quod sit causa alterius, illud manifestum est. **AD ILLUD** quod obiicitur quod potest in maius,

potest in minus. Dicendum, quod uerum est, si equaliter ordinatur ad utrumque. Nam si habet ordinationem ad maius, & non habet ordinationem ad minus, quis possit in maius, non tamen sequitur, quod in minus: sicut in proposito: gratia enim ordinatur ad merendum deum, ut glorificentur, non ut prædestinantur: sicut ad gloriam, non ad primam gratiam.

QUESTIO II.

An dare sit in Deo prædestinationis & reprobationis causam, & rationem?

UTRUM prædestinatio, & reprobatio habeant in deo rationem motiuam. Et quod sic, uideatur per canonem Gen. 18. dixit dominus. Num celare potero Abraham, quod gesturus sum: cum futurus sit in gentem magnam; & præcepturus domui sue, ut custodiat pactum meum. Dominus ergo uoluit reuelare ipsi Abraham propter considerationem bonorum futurorum: ergo cum illa ab æterno provideat, pari ratione prædestinat ex præsciencia bonorum futurorum. **ITEM.** Ambrosius super epistolam ad Rom. 9. Dabo gratiam ei, quem sciueram toto corde ad me post errorem reuersurum (loquitur in persona domini) ergo ratio quare dominus proponit dare gratiam, est quia aliquod futurum præuidit in homine. **ITEM.** Ratione ostenditur, quia omnis uoluntas eo ipso quod uoluntas est rationalis: ergo si hoc perfectionis est in uoluntate quod sit ex ratione, hoc maxime reperitur in uoluntate diuina: ergo cum prædestinatio dicat diuinum propositum, erit ex ratione. **ITEM.** Omnis scilicet pieter eligens eligit illos in famulos, in quibus uidet meliores mo-

res preterito: & similiter quos nouit fideliores fuisse, & si posset futura cognoscere, multo fortius eligeret; & respueret propter prauisionem honorum futurorum, & malorum; quam preteritorum. Si ergo deus est sapientissime eligens: ergo rationem eligendi siue reprobandi accipit a prauisione, siue a præscentia. **ITEM.** Nullus sapientium eligens, praelegit omnino indistantia seu indifferetia, maxime si possit accipere omnia eque congrue: sed deus praefert unum alteri in electione: ergo &c. **ITEM.** Si diuinum propositum, siue praedestinatio solum haberet rationem, uoluntatem dei, & non aliam: tunc ergo uideatur partialitas in diuina uoluntate: si enim uellet omnes saluare, omnes saluarentur, & non est alia ratio nisi quia non uult: ergo uoluntas eius non est liberissima, nec optima. **ITEM.** Si non esset alia ratio quam uoluntas: ergo cum deus reprobando proponit damnare, si sine omni ratione sola uoluntate uellet damnare aliquem: ergo uideretur crudelissimus, eo quod fecisset homines ad supplicium. **ITEM.** Si sola uoluntate praedestinatur, & reprobatur, non praecognita ratione: uideretur ergo secundum hoc, quod sit acceptor personarum, quod est contra illud quod dicitur Act. 10. In ueritate conperi, quod non est acceptor personarum deus.

SED CONTRA. EXO. 33. Miserebor, cui miserebor: & clemens ero super quem placuerit mihi: ergo ratio prima, & potissima diuinae misericordiae, & praedestinationis est dei beneplacitum, & uoluntas. **ITEM.** Matt. 11. di-

cit filius. Reuelasti ea paruulis, & abscondisti haec a sapientibus: ita pater quoniam sic placitum fuit ante te: ergo si filius reddit optimam rationem, solum diuinum beneplacitum est ratio.

ITEM. Apostolus. Rom. 9. super hac quaestione dicit. Nunquid non habet figulus potestatem de eadem massa facere, alia quidem uasa in honorem, alia in contumeliam? Si enim quaeretur ab artifice, quare de una parte massa facit uasa pulchra, & ex alia uilia, cum aequae sit bona tota massa; non est alia ratio nisi quia placet; ita enim bene faceret, si faceret e conuerso: ergo &c.

ITEM. Aug. de praedestinatione sancti. Non quia tales non futuros sciuit; ideo elegit: sed ut tales essemus. **ITEM.** Ratione uideatur: quia uoluntas dei est causa causarum: ergo ibi est status: sed ubi est status, non est ultra quaerere rationem: ergo &c. Quod sit ibi status, pater: Quod est status non patitur quaerere rationem, uideatur: quia quoties causam, uel rationem quaerimus: quaerimus eam, ut distatem: si enim omnino essent idem causa, & cuius est ratio; statim illo uiso, uideretur causa, & non quaeretur: sed non est status nisi in summe simplici, & ita nulla distantia: ergo nec ratio, nec quaestio. **ITEM.** Si deus praedestinatur istum propter prauisionem, aut ergo bonorum, aut malorum, aut indifferentium. Non propter prauisionem indifferetium, & malorum: ergo propter prauisionem bonorum; sed bona nulla futura sunt in isto, nisi quae deus sua uoluntate futurus est: ergo prauiusio est propter

uolun-

uoluntatem, & non e conuerso. **ITEM.** Si quis quaereret, cum potuerit deus producere unum alium mundum similem huic, quare magis istum, quam illum, nulla esset quaestio: quia hoc solum fuit, quia uoluit: ergo pari ratione nulla est causa, quare praedestinatur, & reprobatur, nisi quia uult.

RESOLVTIO.

Causam congruentiae in generali dante est, bona scilicet uel mala opera, at causalem uel meritoriam in speciali, nequaquam.

RESP. Dicendum, quod cum quaeritur, utrum eternum dei propositum, siue electio, uel reprobatio in deo motiuam rationem habeat: hoc non intelligitur quantum ad uoluntatem diuinam, uel eius actum, qui deus est; sed quantum ad ordinationem uoliti ad eius uoluntatem. Et si quaeratur ratio causalis, uel meritoria, respondetur, quod dari non possit. Si autem quaeratur ratio congruitatis, & decentiae. Respondent quidam, quod ipsa dei uoluntas si diuisiua est ratio: nec est alia ratio quare istum elegit, nisi quia placet: & haec est sufficiens per omnem modum; quia est causa causarum, & ratio rationum; & eo ipso, quod placet, ideo rectum est propter summam ipsius uoluntatis rectitudinem: quia non tantum est recta: sed etiam regula. Sed cauendum est, ne dum uoluntatem dei magnificare uolumus, potius uoluntati eius derogemus. Si enim non esset alia ratio, quare deus iustum elegit, & illum non, nisi quia placet, certe iam non occulta dicerentur diuina iudicia, sed manifesta: cum qui libet hanc rationem capiat, nec

dicerentur mirabilia; sed potius uoluntaria. Et propter hoc est dicendum, quod propositum illud aeternum (sicut dicit Aug. & habet in litera) & uoluntas illa est rationabilissima, & rationem habet: & sicut ab aeterno fuit, ab aeterno rationem habuit, non aliam propter essentiam: sed per connotatum. Quid autem sit illud in electione hominum, uel reprobatione, nobis non est omnino notum, nec omnino ignotum. Propter hoc notandum, quod quaedam sunt opera, quae exeunt a uoluntate diuina cum alio ad hoc ordinato ordine necessitatis (siue necessitatem summam in causando, siue in mendo, uel disponendo) ut plueret, & remunerare, siue damnare, & saluare, & respectu talium diuina uoluntas habet rationem in generali, & speciali. Unde si quaeratur, quare deus uult plueret, respondetur, propter nostram utilitatem. Similiter habet rationem in speciali, ut si quaeratur, quare uult deus plueret in hyeme, non in aestate; tunc respondetur: quia uapores aquosi magis in hyeme abundant, quam in aestate. Similiter si quaeratur, quare magis uoluit saluare Petrum, quam Iudam. Respondetur, quod iste habuit bona merita, ille uero mala. Quaedam autem sunt opera, quae sunt a diuina uoluntate cum alio ad hoc ordinato ordine congruitatis, sicut est nostra gratificatio, uel iustificatio, quae est a diuina uoluntate cum operatione, & preparatione li. ar. & hoc; quia qui creauit te sine te, non iustificabit te sine te. Et hoc dictum est secundum congruentiam. Adiutores enim dei su-

mus

mus. Attamen deus sine preparatione, & cooperatione iustificat: ut patet de sanctificatis in utero, & ut dicunt de Paulo: & respectu talium operum habet rationem uoluntatis in generali, & habet in speciali: sed in generali certam, in speciali occultam. Si enim quaeritur, quare deus uult iustificare, respondetur, ad misericordiam suam ostensionem. Et si quaeritur, quare non uult omnes homines iustificare uoluntate beneplaciti. Dicendum, quod hoc est propter iustitiam suam ostensionem. Vnde Aug. 22. de Ciuitate dei. Si remaneret omnes in pena, non appareret misericordis gratia redimetis. Rursus. Si omnes transferrentur de tenebris ad lucem, in nullo appareret seruitas ultionis: in qua propterea plures quam in illa sunt, ut sic appareret quid omnibus debeatur. Si quaeratur in speciali, quare magis uult iustificare unum, quam alium; duobus similibus demonstratis: quia multae possunt esse rationes congruentiae: ideo non est certitudo a parte rei. Et ideo cum cognitio nostra pendeat a certitudine rei, nullus certam potest inuenire rationem, nisi habeat per reuelationem illius, cui dubia sunt certae; & quia non fuit nobis expediens ad salutem ista cognitio: sed utilior fuit ignorantia propter humilitatem: ideo deus noluit reuelare: & Apostolus non fuit ausus inquirere: sed ostendit defectum nostrae intelligentiae, cum exclamauit II. ad Ro. O altitudo diuitiarum sapientiae, & scientiae dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuen-

stigabiles uiae eius, & cetera.

AD ILLUD ergo, quod quaeritur, utrum praedestinatio habeat rationem. Dicendum, quod habet in generali, similiter in speciali: & haec ratio nota est diuinae praescientiae, non nobis ratione praedicta. AD ILLUD, quod obiicitur de sacra scriptura, quod assignatur beneplacitum pro ratione. Dicendum, quod quamuis assignet pro ratione, & aliam non exprimat: non tamen est ideo concludendum, quod non sit alia: quia non sunt omnia scripta; sed nobis utilia. Utile autem fuit scire, quod diuinum beneplacitum est causa, & ratio, ut discamus eum timere, & nihil meritorium nobis attribuere. AD ILLUD, quod obiicitur, quod non elegit: quia praesumptiuae. Dicendum, quod Augustinus negat secundum hoc quod est [quia] dicit causam: non secundum quod dicit rationem: quia quamuis diuina uoluntas possit habere rationem, ex qua dicitur congruenter operari: tamen non causam, siue rationem causalem: cum sit causa causarum, & maxime respectu uoluntatis: quod quidem est ex mera dei liberalitate, utpote gratia iustificans impiam. Et per hoc patet sequens de statu. AD ILLUD, quod quaeritur, propter quorum praesumptionem: Dicendum, quod potest esse pro praesumptione honorum, ut aliquo modo sunt a libero arbitrio: propter quorum tamen praesumptionem nec scio determinare, nec uolo querere, nec est ratio nisi congruitatis. Vnde & alia potest esse, quam haec. AD ILLUD, quod obiicitur de mundi creatione. Dicendum, quod non est simile de mundi crea-

tionem:

tionem; quia mundi creatio a diuina uoluntate, & beneplacito est tanquam a tota causa. Et rursus per creationem non praesupponitur aliquid. RATIONES uero ad oppositum probant, quod diuina uoluntas rationabiliter facit: siue quod habet rationem congruitatis ratione uoluntatis: & quia hoc uerum est, ideo concedendum sunt: & quamuis aliquae earum possint habere calumniam, tamen conclusio principalis non habet calumniam. Nam Aug. dicit hoc in Lib. Retract. post omnes retractationes, quod proponit, & eligit, & reprobatur ueritate certissima, & a nostris sensibus remotissima: & quia a sensibus nostris est remotissima, ideo nullus debet ipsam inquirere, quia in hac uita non possumus inuenire. Et ideo in nostrae intelligentiae insufficietiam, sermo de Praedestinatione claudendus est, ut obstruatur omne os, & subditus fiat omnis mundus deo, cuius iudicia non sunt scrutabilia, sed formidoloso, silentio ueneranda.

ARTICULVS II.

QUESTIO I.

AN deus res per modum complexio-
nis cognoscat?

ONSEQUENTER quantum ad secundum articulum quaeritur de secundo. scilicet interminabilitate diuinae cognitionis. Et circa hoc quaeruntur duo. Primo, quia dubium habet per comparationem ad complexa, quaeritur, utrum deus cognoscat res per modum complexio-
nis. Secundo quaeritur, utrum

S. Bon. Lib. I. tit. I.

enunciabilia, siue quae deus semel cognoscat semper utique cognoscat.

QVOD cognoscat deus per modum complexio-
nis ostenditur sic. Eandem rem, quam cognoscat sensus, cognoscat intellectus: sed sensus per modum incomplexio-
nis: intellectus uero per modum complexio-
nis: sed intellectus est potentior in cognoscendo quam sensus, ergo cognoscere per modum complexio-
nis est maioris potentiae: sed omne tale est deo attribuendum: ergo &c. ITEM. Differenti signatur res per uocem incomplexam, & per complexio-
nem: quia per uocem incomplexam quantum ad esse simpliciter, sed per orationem quantum ad esse tale, uel tale: sed deus non tantum cognoscat res quantum ad esse simpliciter: sed etiam ad esse tale, uel tale: ergo cognoscat etiam per complexio-
nem. ITEM. Ordo unius rei ad alteram, cui coniungitur in rei: facit compositionem in cognitione, uel in sermone complexio-
nem: sed deus non tantum intelligit in se rem ipsam: sed etiam in ordine ad rem aliam, cui unitur: ergo non solum per modum simplicem: sed compositionis. ITEM. Deus intelligit nostrum intelligere, & nostrum dicere; sed nos dicimus, & intelligimus rem per modum complexio-
nis: ergo deus hoc modo intelligit. SED CONTRA. Dionysius dicit Diu. nom. Cognoscat deus omnia immaterialiter, materialia impartite, partita: uniformiter, multas; immutabiliter mutabilia; ergo si partita: cognoscat impartite; ergo composita per modum simplicem: sed modus simplicitatis

F ff plicitatis

plicitatis & complexionis opponuntur: ergo non cognoscit per modum complexionis. **ITEM.** Cum intellectus cognoscat per modum complexionis, aut modus ille est in re, aut in intellectu. Non in re, quia cum sensus apprehendat eandem rem, apprehenderet eam per modum complexionis: ergo est in intellectu: sed omnis talis intellectus in quo est complexio realiter est complexus, & compositus: sed diuinus intellectus non est huiusmodi: ergo &c. **ITEM.** Si cognoscit res per modum complexionis, cum modus diuinæ cognitionis sit ei coæternus, ab æterno cognouit per modum complexionis: ergo complexio fuit ab æterno: ergo uere, uel falsè. Si uerè: ergo plura sunt uera ab æterno: si falsæ, ergo plura sunt falsa ab æterno, **ITEM.** si cognoscit per modum complexionis, cum eadem res modo uere significet sub ratione futuritionis, modo sub ratione præteritionis, modo sub ratione præsentialitatis: ergo his omnibus modis deus cognoscit.

SED CONTRA. Omnia cognoscit, ut præsentia. Vnde 2. Pet. ult. Vnus dies apud deum sicut mille anni, &c. ergo non cognoscit omnibus his modis:

RESOLVTIO.

Deus cognoscit res complexas, sed non complexæ.

RESP. dicendum, quod cognoscere res per modum complexionis potest intelligi tripliciter. Aut. n. modus complexionis cadit circa rem, & sic est sensus: deus cognoscit res existere, uel se habere per modum complexionis, siue compositionis, &

hoc est uerum: cognoscit enim res esse, sicut sunt. Alio modo, ut modus complexionis cadat circa rem, ut est expressa per intellectum nostrum: & tunc est sensus, quod deus cognoscit res non tamen ut sunt, sed et ut intellectus exprimit: cognoscit. n. res, & uoces, siue intellectus illas significantes, & hoc uerum est. Tertio modo potest intelligi, ut modus complexionis cadat circa intellectum diuinum, & hoc modo falsum est; hoc. n. spectat ad intellectum, qui intelligit multa, & multa, quæ oportet compleri: deus autem multa intelligit uno: & ita simplici modo: nec magis est simplex intellectus eius intelligendo unum, quam multa. Vnde intelligere multa per modum complexionis, nec est omnino uirtutis, nec omnino imperfectionis: & ideo non ponitur nec in cognitione infima, ut in sensitiua: nec in cognitione suprema, ut in diuina: & fortassis non etiam est in cognitione suprema ipsius animæ, quæ dicitur intellectiua, prout est in suo summo: cognoscit enim per modum simplicis aspectus. Rationes probantes quod cognoscit per modum complexionis, procedunt secundum primam, & secundam uiam: ideo uerum concludunt, præter primum, quod iam solutum est.

AD ILLUD, quod obiicitur, quod complexio uenit ab intellectu. Dicendum, quod complexio dupliciter potest comparari ad intellectum. Aut sicut ad causam, aut sicut ad subiectum. Si ad subiectum in quo, & quod informat, & denominat, sic comparatur

paratur ad intellectum humanum, a quo est complexio: qui etiam complectitur. Si ad causam, sic comparatur ad intellectum diuinum. Nam intellectus diuinus cognoscit complexiōnem; non circa se, sed circa nōm intelligere: quoniam complexio nō est ab intellectu nostro, nisi cooperante diuino in intelligēdo. **AD ILLUD** quod obiicitur, quod si cognoscit res per modum complexionis, quod tunc complexiones sunt æternæ. Dicendum, quod ex primo, uel secundo sensu non sequitur, quod complexiones sunt æternæ, quia nō est complexio circa deum: sed bene sequitur, quod ueritas significata per aliquam cōplexionē, est æterna, sicut ueritas huius, mundum esse futurum: tamen propositio, & complexio est ab intellectu nostro intelligente illam ueritatem æternam. Vnde sicut uox temporalis significat rem æternam, ut hoc nomen, deus; non tamen sequitur, quod sit æterna: sic multa enunciabilia significant ueritatem æternam, hæc tamen sunt æterna. **AD ILLUD,** quod obiicitur, quod tunc cognoscit res sub ratione futuritionis, & præteritionis. Dicendum, quod sicut tactum est, quod modus diuinæ cognitionis potest accipi, uel secundum se, uel a parte cogniti. Si a parte cogniti, sic dico, quod omnino cognoscit rem esse, & ita mutabiliter esse, & ita composito modo esse sicut est, & ita de omnibus: & sic cognoscit rem præteritam esse præteritam, & futuram esse futuram, & non præteritam esse præsentem. Potest iterum accipi a par-

te sui: & sic cum cognitio dei sit simplex, omnino præsens, omnia cognoscit per modum simplicitatis, & per modum præsentialitatis. Vnde quod dicit, omnia sunt præsentia apud deum: hoc dictum est quantum ad cognitionem, in qua nulla cadit successio: ideo nec nouum, nec uetus, nec præteritum, nec futurum: in actu autem cognitionis angelicæ, & humanæ cadit successio: & ideo præteritum, & futurum. Et præterea non ita dicitur omnia præsentia animæ cognoscenti, sicut deo: & hoc manifestum est, quia nunc æternitatis quod est semper præsens, complectitur omnia temporalia: & ideo patet quomodo sit intelligendum.

QVAESTIO. II.

An enunciabilia, quæ deus semel cognoscit, semper cognoscat.

VERVM enunciabilia, siue complexa, quæ deus semel cognoscit, semper cognoscat, uel sciat. Et quod sic, uidetur: quia deus non cognoscit enunciabile nisi ratione ueritatis: sed ueritas enunciabilis, quæ semel fuit, semper fuit: & est, & erit: ergo enunciabile quod semel cognoscit, semper cognoscit, Probatio mediæ. Omnis ueritas complexi fundatur supra rem complexam: sed eadem res primo est futura, postea præsens, deinde præterita, & una, & eadem: ergo una & eadem ueritas est in ea secundum omnes hos modos: sed necesse est, quod sit semper sub aliquo horum modorum: ergo &c. **ITEM.** Hoc ipsum uidetur alia ratione, quia quæcunque scit deus, scit immutabiliter: alioquin cū

scire dei sit suū esse, si mutaret suum scire, & esse; quod est impossibile, sed omne quod habet immutabilitatem, habet sempiternitatem, quia si desinit, mutatur: ergo quod deus semel cognoscit, semper cognoscit. **ITEM.** Quod scriptū est in illo libro, de Ieri non potest: sed deus cognoscit non aspiciendo extra, sed legendo in libro tuæ præscientiæ: ergo quod semel cognoscit, semper cognoscit. **PRAETEREA,** patet, quia super illud **EXO. 32.** Aut dele me de libro tuo &c: **Glo.** Securus hoc dicit, quia non delebitur. Et idem dicit super **Psalmos.** **ITEM.** Quod desinit, uel perditur, aliquo desinente, de necessitate pedit ex illo: sed diuina cognitio non dependet ex ueritate creanda: ergo quamuis enunciabile desinat esse uerum, tamen deus non desinit illud scire: & si hoc: ergo quod semel scit, & semper.

SED CONTRA. Sicut præscire habet se respectu futuri, ut futurum est, sic scire respectu ueri: si enim actu scit, actu est uerum: sed dicit Magister, deus desinit præscire rem, cum res de futuro sit præsens: ergo similiter desinit scire, cum de uero sit falsum. **ITEM.** Sicut diuina acceptio respicit bonitatem, ita uisio ueritatem: sed deus desinit hominem acceptare, cum perdit bonitatem: ergo desinit rem cognoscere, siue enunciabile; cum perdit ueritatem. **ITEM.** Hoc ipsū ostenditur per impossibile, quia si quodcunque enunciabile sciuit, modo scit, & sciuit Christum esse moriturum: ergo & modo scit: sed quicquid

scit, est uerum: ergo Christum esse moriturum est uerum, quod est contra fidem. **ITEM.** sic. Quicquid sciuit, modo scit: sed aliquando sciuit non esse te, cum non eras: ergo scit te non esse, & scit te esse, quia uerum est: ergo scit simul duo contradictorie opposita: ergo duo contradictorie opposita sunt simul uera, quod falsum est, & impossibile.

RESOLUTIO.

Si scire accipiatur, pro ut infra reflectitur sic deus quacunque sciuit, scit. Si autem pro ut transit in actum extra, ueritatemque in obiecto extra connotat, minime.

RESP. Dicendum, quod scire dicitur dupliciter. Vno modo, prout reflectitur in se: & sic tenius est, iste scit hoc, id est habet cognitionem de hoc: & hoc modo dicendum, quod scire nihil connotat à parte sciti actuale, nec ueritatem, nec præscientiam. Deus enim de omni enūciatione hēt perfectam cognitionem, utrum sit enūciatio perfecta, & congrua, utrum uera, & sic similia. Alio modo scire dicitur secundum quod est uerbum proferriū, & sic transit in actum extra: & sic connotat ueritatem in obiecto: tunc ergo scire enunciabile aliquod, idem est quod scire ipsum esse uerum. Vnde scio te sedere, hoc est dicere: non tantum habeo cognitionem de hoc: sed et cognosco ipsum esse uerū. Primo modo scire importat diuinum intelligere. Secundo modo intelligere cum assensu. Si ergo scire accipiatur primo modo, sic dico, quod quicquid est, & omne enunciabile, & omne quod sciuit, adhuc scit, & hēt cognitionem de illo.

lo, quia de omni eo quod est, & quod potest esse, habet cognitionem: nec sequitur, scit hoc: ergo hoc est uerū; imo est ibi consequens. Si autem accipiatur scire secundum modo, prout connotat ueritatem circa enunciabile: sic fuerunt quidam qui dixerunt quod desinit aliquid enunciabile scire, quia potuerunt, quod enunciabile, quod est uerum potest esse falsum. **ALI** dixerunt contrariū, quia posuerunt quod enunciabile, quod semel uerum est, semper est uerum, & ita semper sciunt. Et ut melius pateat: uidentia est eorum positio, & ratio positionis. Fuerunt qui dixerunt, quod albus, alba, album, cum sint tres uoces, & tres habeant modos significandi: tamen: quia eandem significationem important, sunt unum nomen. Per hunc modum dixerunt, quod unitas enunciabilis, accipienda est non ex parte uocis, uel modi significandi, sed rei significatae: sed una res est, quæ primo est futura, deinde præsens, tertio præterita: ergo enunciare rem hanc primo esse futuram, deinde præsentem, tertio præteritam, non facit diuersitatem enunciabilem, sed uocū. Rursus. Cum idem tempus sit primo futurū, deinde præsens, tertio præteritum, tps. s. quod est mensura rei, quod significatur per orationem, quamuis esse, uel fuisse uel fore con significant tria tempora, ratione tantum significati non diuersificant enunciabile, sed uariatur solum a parte tps significati. Vnde si dicam tunc, Sortes currit hodie: & cras dicam, cucurrit, cum hoc uerbum det

intelligere aliud tempus, & ita aliam actionem, enunciabile non est, quantumcunque non mutata significatione: & quia retenta eadem significatione, enunciabile semper est uerum, & non est idem, nisi cum eadem significatio retinetur: id dixerunt, quod illud quod semel est uerū, semper est uerū: & id cum deus nihil obliuiscatur, dicunt quod omne enunciabile quod deus sciuit, scit. Et respondet illi rationi, omne enunciabile quod sciuit, scit: sed sciuit te nasciturum, uel te esse: ergo &c. non debet sic inferri: ergo scit te esse: sed sic, ergo scit te fuisse: aliter est ibi figura dictionis, quia procedit ab identitate in modo significandi, ad identitatem rei, & hoc modo soluit Magister. Et ista fuit opinio Nominalium, qui dicti sunt Nominales, quia fundabant positionem suam super nominis unitatem. Sed ista fuit positio contra Philosophum, qui dicit in Prædicatione mentis, quod eadem oratio primo est uera, postea falsa. Fuit et contra eandem opinionem. Fuit et contra ueritatem. Ratio huius est, quia nec bonum fundamentum hēt, nec bonam adaptationem. Primo. n. si queratur utrum albus, alba, album sint tria nomina. Ratione eadem est, aut loqueris grammatice, aut logice. Si grammatice. cum grammaticus consideret impositionem nominis, & modum principalem significandi substantiam cum qualitate, sic dicit unum nomen esse. Silogice, cum logicus consideret nomen in quantum est uox expressiua: unde diffinit nomen, uerbum, & orationem per uocem tanquam per ge-

neque, & multiplicato superiori, necesse est multiplicari inferius, si sunt multae uoces significatiuae, sunt de necessitate multa nomina: & ideo patet, quod male accipiebant nomini unitatem, secundum quod congruit ad positum. Mala etiam fuit adaptatio, quia enunciabile non significat rem, sed modum se habendi: & cum per uerbum praesentis, praeteriti, & futuri tempus significetur res alio modo se habere, patet de necessitate, quod aliud enunciabile est se esse nasciturum, & se esse natum. Rursus deficiebant in ultimo, quia sicut homo non signat istum hominem, uel illum: sic uerbum praesentis temporis non signat illud, uel illud praesens, sed praesens in communi, siue copulet, siue significet. Et inde est, quod sicut homo non habet aliam signationem, nec est aliud nomen, nec aequiuocum; si modo supponat pro Petro, modo pro Conrado: sic nec uerbum praesentis temporis, siue pronuncietur hodie, si-

ue cras, habet aliam signationem: & ideo non facit aliud enunciabile. Et praeterea patet, quod quocumque tempore praefertur se esse nasciturum, quod idem est enunciabile quod prius fuit uerum, modo falsum. Item ergo quod scire connotat ueritatem circa enunciabile, scit illud quod sciuit, & modo non scit, nulla facta mutatione in dei scientia, sed solum in connotato, Concedendum igitur quod in scientia acceptioe non omne quod scit, tempore scit.

AD ILLUD, quod obiicitur, quod ueritas est una in praesenti, praeterito, & futuro. Dicendum, quod quis sit reducibilis ad unam rei ueritatem sicut accidens ad subiectum, & modus essendi ad entitatem: tamen cum modus essendi habeat suam ueritatem, & res sunt modi essendi: ideo tres sunt ueritates. AD ILLUD, quod obiicitur de indebitate, & immutabilitate, & independentia, dicendum, quod iam solutum est: quia nulla fit transmutatio in dei cognitione, nec definit scire enunciabile per mutationem in se, sed in connotato.

DISTINCTIO XLII.

De potentia Dei in comparatione ad possibilia quae potest.

Nunc de omnipotentia Dei agendum est: ubi prima consideratio occurrit: quomodo uere Deus dicatur omnipotens: an quia omnia possit, an tantum quia ea possit quae uult. Quod enim Deus o-

mnia possit, pluribus auctoritatibus comprobatur. Ait enim Augustinus in libro Quaestiones ueteris ac nouae legis. Omnia quidem potest Deus, sed non facit nisi quod conuenit ueritati eius, & iustitiae. Idem in eodem, Potuit Deus cuncta facere simul, sed ratio prohibuit, id est, uoluntas. Rationem nempe ibi uoluntatem Dei appellauit, quia Dei uoluntas rationabilis est, & equissima. Fatendum est ergo Deum omnia posse.

Quomodo

Quomodo dicatur Deus omnia posse cum multa sunt, quae non potest.

Sed queritur quomodo omnia posse dicatur, cum nos quaedam possimus, quae ipse non potest. Non potest enim ambulare, loqui, & huiusmodi: quae a natura diuinitatis sunt penitus aliena: cum horum instrumenta nullatenus habere queat, incorporea & simplex substantia. Quibus id respondendum arbitror, quod huiusmodi actiones, ambulatio scilicet, & locutio, & huiusmodi, a Dei potentia aliena non sunt, sed ad ipsam pertinentes. Licet enim huiusmodi actiones in se Deus habere non possit (non enim potest ambulare, uel loqui, & huiusmodi) eas tamen in creaturis potest operari, facit enim ut homo ambulet, & loquatur, & huiusmodi. Non ergo per istas actiones diuinae potentiae detrahatur aliquid, quia & hoc potest facere omnipotens.

De alijs obiicitur.

Sed sunt alia quaedam, quae Deus nullatenus facere potest, ut peccata: non enim potest mentiri, non potest peccare. Sed non ideo omnipotentiae Dei in aliquo detrahitur, uel derogatur, si peccare non posse dicitur: quia non esset hoc potentiae, sed infirmitatis. Si enim hoc posset, omnipotens non esset. Non ergo impotentiae, sed potentiae imputandum est, quod ista non potest. Unde Augustinus in 15. Lib. de Tri. Magna, inquit, Dei potentia est, non posse mentiri. Sunt enim quaedam, quae in alijs rebus potentiae deputanda sunt: in alijs uero minime: & quae in alijs laudabilia sunt: in alijs uero reprehensibilia sunt. Non ergo ideo Deus minus potens est, quia peccare non potest, cum omnipotens nullatenus possit esse, qui hoc potest.

Item de alijs opponit.

Sunt etiam & alia quaedam, quae Deus non potest, unde uidetur non omnia posse: non enim potest mori, uel falli. Unde Augustinus in Lib. de Symbolo, Deus omnipotens non potest mori, non potest falli, non potest miser fieri, nec potest uinci. Haec utique & huiusmodi (absit) ut possit omnipotens: si enim huiusmodi passionibus, atque defectibus subijci posset, omnipotens minime foret. Et ideo monstratur omnipotens, quia ei haec

ca. 1. in
tom. 9.

propinquare non ualēt: potest tamen hæc in alijs operari.

Quod omnipotentia Dei secundum duo consideratur.

Hic ergo diligenter considerantibus, omnipotentia eius secundum duo apparet, scilicet quod omnia facit, quæ uult, & nihil omnino patitur: secundum utrunque Deus omnipotēs uerissimè prædicatur: quia nec aliquid est quod ei ad patiendum corruptionem inferre ualeat, nec aliquid ad faciendum impedimentum afferre. Manifestum est itaque deū omnino nihil posse pati, & omnia facere posse, præter ea sola, quibus eius dignitas læderetur, eiusque excellentiæ derogaretur: in quo tamen non est minus omnipotens. Hoc enim posse non esset posse, sed non posse. Nemo ergo Deum omnipotentem in aliquo dicere præsumat, quia omnia potest, quæ posse potentiæ est: & inde uere dicitur omnipotens.

Auctoritates, quod ideo dicatur omnipotens, quia potest quicquid uult.

16 Ex quibusdam tamē auctoritatibus traditur, ideo uere
3. dici omnipotens, quia quicquid uult potest. Vnde Aug. in
1. Ench. Non ob aliud ueraciter uocatur omnipotens, nisi quoniam
11. quicquid uult potest: nec uoluntate cuiuspiam creaturæ
1. uoluntatis omnipotentis impeditur effectus. Idem in
lib. de spiritu & litera. Non potest Deus facere iniusta, quia ipse est summa iustitia & bonitas. Omnipotens uero est, non quod possit omnia facere, sed quia potest efficere quicquid uult, ita ut nihil ualeat eius uoluntati resistere, quin compleatur, aut aliquo modo impedire eandem. Ioan. Chryso. in homil. quadam de expositione symboli ait, Omnipotens dicitur Deus, quia posse illius non potest inuenire non posse, dicente propheta: Omnia quæcunque uoluit, fecit. Ipse
113. est ergo omnipotens, ut totum quod uult, possit, unde Apo-
1. stolus, Eius (inquit) uoluntati quis resistit? His auctoritatibus uidetur ostendi, quod Deus ex eo tantum dicatur omnipotens, quod omnia potest, quæ uult, non quia oīa possit.

Determinatio præmissarum auctoritatum.

Sed ad hoc potest dici, quod Aug. ubi dicit omnipotens non dicitur, quod omnia possit, &c. tam ample & generaliter accipit omnia, ut etiam mala includeret, quæ Deus non potest

potest, nec uult: non ergo negauit eum posse omnia, quæ conuenit ei posse. Similiter cum dicit: Non ob aliud ueraciter dicitur omnipotens, nisi quoniam quicquid uult potest: non negat eum posse etiam ea quæ non uult, sed aduersus illos qui dicebant Deum multa uelle, quæ non poterat, affirmat eum posse, quicquid uult, & ex eo uere dici omnipotentem, non ob aliud, quam quia potest quicquid uult. Sed caue quomodo intelligas. Potest quicquid uult se posse, an quicquid uult facere, an quicquid uult fieri? Si enim dicas ideo omnipotentem uocari, quia potest quicquid uult se posse: ergo et Petrus similiter omnipotens dici potest, uel quilibet sanctorum beatorum, quia potest quicquid uult se posse, & potest facere quicquid uult facere. Non enim uult facere nisi quod facit, nec posse nisi quod potest: sed non potest facere quicquid uult fieri. Uult enim saluos fieri qui saluandi sunt, ueruntamen eos saluare non ualet. Deus autem quicquid uult fieri, potest facere. Si enim uult aliquid fieri per se, potest illud facere per se, & per se facit: sicut cælum & terram per se fecit, quia uoluit. Si autem uult fieri per creaturam, & per eam operatur: sicut per homines facit domus & huiusmodi artificia. Et Deus quidem ex se, & per se potest: homo autem uel angelus, quantumcunque beatus est, non est potens ex se, uel per se.

Oppositio circa dicta.

Sed forte dices, nec Dei filius potest a se, nec spiritus sanctus, sed solus pater. Ille enim potest a se, qui est a se: filius autem, quia non est a se, sed a patre, non potest a se, sed a patre: & spiritus sanctus ab utroque. Ad quod dicimus, quia licet filius non possit a se, nec operetur a se, potest tamen & operatur per se: sic & spiritus sanctus. Vnde Hilarius in Libro 9. de Trinit. Nature (inquit) cui contradicis heretice, hæc unitas est, ut ita per se agat filius, ne a se agat: & ita non a se agit, ut per se agat. Per se autem dicitur agere & potens esse, quia naturalem habet potentiam eandem quam & pater, qui potens est & operatur: sed quia illam habet a patre, non a se, ideo a patre non a se dicitur posse & agere. Homo autem uel angelus gratuitam habet potentiam

Post no
dix lib.

qua potens est. Ideo ergo verè ac propriè Deus trinitas omnipotens dicitur, quia per se, id est, naturali potentia potest quicquid vult fieri, & quicquid vult se posse. Nihil enim vult fieri, quod non possit facere per se, vel per creaturas: & nihil vult se posse, quod non possit, & omne quod vult fieri, vult se posse: sed non omne quod vult se posse, vult fieri: si enim uellet, fieret: quia voluntati eius nihil resistere potest.

SUPRA egit Magister, de scientia diuina, hic agit de potentia. Et quia potètiã triplaciter contingit considerari. scilicet quantum ad quidditatem possibilitium, & quantum ad quantitatem, & quantum ad modum operandi: ideo hæc pars tres continet partes, siue tres distinctiones. In prima determinat Magister de potentia in comparatione ad possibilium, quæ potest. In secunda determinat de potentia quantum ad quantitatem, ostendens eius immensitatem, infra Dist. 43. *Quidam tamen de suo sensu gloriâtes &c.* In tertia determinat de ipsa quantum ad modum, infra dist. 44. *Nunc illud restat discutiendum, utrum melius &c.* Prima pars, quæ continet præsentem distinctionem, habet quatuor partes. In prima Magister ostendit quod Dei potentia est omnipotentia: quia est respectu omnium possibilium, quæ possibile est esse; In secunda remouet illa possibilium, quæ posse non est potentia, ibi. *Sed queritur, quomodo omnia posse dicatur &c.* In tertia ponit rones, quæ attestantur diuinæ potentia, ibi. *Hic ergo diligenter considerantibus, &c.* In quarta Magister alias rationes omnipotentia docet ad prædictas duas

reducere, ibi. *Ex quibusdam tamen auctoritatibus traditur &c.* Et ibi primo ponit auctoritates, deinde docet eas exponere: & hoc ibi. *Sed ad hoc potest dici, quod Aug. &c.*

OMNIA quidem potest Deus, sed non facit &c.] Vide hoc uerbum Aug. esse falsum, quia in Psalm. dicitur. Misericordia domini super omnia opera eius: ergo magis deberet dicere, quod non facit nisi quod cõuenit misericordie. Et iterum, quia differentia est inter ueritatem, & iustitiam. Respon. Dicendum, quod iustitia uno modo est idem quod exigentia meritorum, & sic diuiditur contra misericordiam. Alio modo dicitur concedere bonitatis, & hoc modo comprehendit misericordiam, & iustitiam proprie dictam, & sic accipit Aug. in prædicto uerbo, & hoc modo differt a ueritate secundum rationem dicendi, quamuis idem sit secundum rem. Nam ueritas respicit unam quæque rem secundum se: sed iustitia respicit unam rem comparatam ad alteram, secundum quod per leges debitas colligat una alteri.

Potuit Deus cuncta facere simul

&c.] Videt male dicere, quia potest se pro-

Dub. 1

Dub. 3.

Dub. 2.

se prohiberi est impotentia: ergo si diuina potentia potest prohiberi, est impotens. Item, illa ratio autem est quod creatum, aut increatum. Si creatum: ergo aliquid aliud a deo prohibuit diuinam uirtutem: ergo aliquid potest resistere deo. Si increatum: quomodo potest prohibere, cum sit omnino idem? Præterea hoc non uideretur prohibendum, quia. Eccl. 18. dicitur. Qui uiuit in æternum, creauit omnia simul. Respon. dicendum, quod ratio hic uocatur uoluntas rationalis: & ratioabilitas in uoluntate: & ista quamuis non dicat aliquid aliud quantum ad principale significatum a diuina essentia, connotat tamen aliquid. scilicet cõgruitatem in uolito, quæ quidem non reperitur in eius opposito. Quod patet. Si omnia simul producta essent quantum ad esse singulare; nulla creatura aliquid faceret, & non esset propter hoc cursus uniuerso qui est. Voluntas ergo rationalis hoc exigebat, ut Deus non faceret omnia simul, quauis posset: unde prohibitio non accipit hic pro repugnantia: sed pro arctatione potentia, quantum ad actum, non quantum ad posse. Et hæc est determinatio indifferentia ad hoc opus, non ad oppositum, & sic patent obiecta. Nam Ecclesiasticus intelligit quantum ad partes principales, siue priores: sed Aug. loquitur quantum ad individua.

Deus omnipotens non potest mori &c. Queritur de differentia horum quatuor, quæ remouet Augustinus. deo, scilicet mori, falli, miserum esse, & mentiri. Respon. Dicendum, quod ista dicunt defectus ipsius hominis, siue animæ in cor-

porè. Quadruplex autem est actus & quadruplex potentia. Prima est uiuificatiua, & huius actus est uiuere, & contra hunc est defectus mori. Secunda est cognitiua, cuius actus est nosse, & contra hunc est falli. Tertia est affectiua, & huius actus est uelle, siue amare, & delectari, & contra hunc est miserum esse. Quarta est operatiua, & huius actus est agere, & contra hunc est uinci, & superari. Et nota quod ex his quæ dicuntur: quatuor genera actuum remouentur a Deo, scilicet corporales siue instrumentales, ut currere. Actus culpabiles, ut peccare, mentiri. Actus passiuus, ut uinci, & superari. Actus defectiuus ut mori, & falli, quia habent potentiam coniunctam defectui. Et inde elicit Magister perfectam rationem potentia, quæ potest omnia facere, & nihil pati.

Tam ample & generaliter accipit omnia, &c.] Videtur falsum dicere, quia aut malum includitur ratione substrati, aut ratione deformitatis. Non ratione substrati includitur, quia actio mala ratione actionis substrati est a diuina potentia. Non ratione deformitatis: quia cum illa, sit simpliciter non ens: non uideretur posse includi. Respon. Dicendum, quod malum accipitur ratione deformitatis: & quoniam, omnia distribuit ibi pro possibilibus, & possibile potest accipi generaliter tam a potentia actiua quæ defectiua, & sic accipit ample, & comprehendit malum: & sic intelligit Aug. Alio modo ut possibile dicat a potentia, quæ est rem, & modum est potentia, & sic proprie

LIBRI PRIMI

prie accipitur, & tunc non continetur ibi malum, & sic accipitur in cōi usu, cum dicimus deum omnipotentem: & sic patet quod quamuis non contineatur sub ente, non simile de potentia.

Dub. 5. *Homo autem, uel Angelus gratuita habet &c.*] Vnde male dicitur, quia generatio est actus naturalis, cum quis generet simile in natura: ergo est potentia naturalis, sed non dei, quia deus non naturaliter producit hominem: ergo est hominis: ergo homo habet potentiam naturalem. Resp. dicendum, quod naturale dicitur dupliciter. Vno modo dicitur naturale quod habetur a natura, & secundum consonantiam naturae: & sic creaturae multae habent potentias naturales. Alio modo dicitur naturalis potentia: quae inest alicui per propriam naturam, ita quod non per aliam nec dantem, nec cōseruantem: & hoc modo sola uirtus diuina est naturalis, omnis autem alia a deo est liberaliter data, & liberaliter cōseruatur, & adiuuatur ut agat, & ideo gratuita.

Dub. 6. *Vere, ac proprie trinitas Deus omnipotens dicitur &c.*] Videtur non uerum dicere, quia non dicitur proprie omnisciens: ergo nec omnipotens. Item. Matt. ult. Data est mihi omnis potestas in caelo, & in terra. Et de aliis uidetur, quia Marc. 9. Si potes credere, omnia possibilia sunt credenti. Resp. dicendum quod omnipotentia est solius dei proprie: quia dicitur potentiam infinitam, quae in nulla potest esse creatura, nec in Christo, nec in alio secundum humanam naturam. Et hoc melius patebit alibi. Vnde si dica-

tur de Christo omnipotentia, hoc intelligitur secundum idiomatum communicationem. Si autem dicitur de credentibus, distributio est accommodata solum de miraculis: & sic patet illud.

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

An deus possit in omne aliud a se.

AD intelligentiam huius distinctionis quaeruntur. Primo, utrum deus possit aliquid aliud a se. Secundo, dato quod possit, queritur utrum possit inesse quod alii agenti est possibile. Tertio utrum diuina potentia se extendat ad omne illud, quod alii agenti est impossibile. Quarto, utrum possibile dicatur aliquid simpliciter secundum causas superiores, siue potentiam diuinam, uel secundum inferiores, uel secundum potentiam creatam.

QUOD autem non possit deus aliud a se, ostenditur sic. Omnis potentia, quae agit in aliud a substantia, in qua est, uel cuius est, egreditur ab illa substantia, potentia enim non operatur, nisi ubi est. Si ergo diuina substantia operatur per suam potentiam in aliquid aliud a se, potentia eius incipit esse, uel fieri in alio: ergo egreditur a substantia: sed omnis potentia quae egreditur a substantia, elongatur a substantia, & omnis potentia distans a substantia repugnat simplicitati: cui ergo hoc sit impossibile in deo, ut quod deus non agat in aliud a se. **ITEM.** Omnis potentia, cuius opus est in aliud: habet dependentiam ab

illo.

illo. Probatio, opus enim, quod transit in materiam subiectam, aliquo modo pendet ex illa: sed potentia pendet ex eodem ex quo pendet actus, quia perficitur per actum: ergo si potentia diuina est in aliud, habet dependentiam. **ITEM.** Omnis potentia, quae est in aliquid, quod non semper est coniunctum suo actui, habet indigentiam: non enim est perfecta nisi quando agit, & non agit nisi cum obiectum est praesens: ergo quando non est semper praesens, est incompleta, hoc autem repugnat potentiae diuinae: ergo &c. **ITEM.** In deo idem est posse, & esse: sed Deus non est aliud a se: ergo non potest in aliud a se. Si tu dicas, quod potentia connotat, sed non essentia. Contra. Deus potest aliquid facere, quod nec est, nec fuit, nec erit: ergo nihil connotat. Si tu dicas, quod connotat, quod est in potentia: sed potentia Dei non est aliud quam Deus, & quod est in deo: ergo & nihil aliud connotat.

Ex 3.
phy. 32

SED CONTRA. Bonum est diffusiuum sui: sed diffusio secundum quod huiusmodi est in aliud: ergo bonum secundum quod bonum potest in aliud: aut ergo secundum potentiam suam, aut alienam. Si secundum alienam: ergo non est perfecte bonum, cum non habeat actum bonum per se. Si propter potentiam suam: ergo bonum secundum quod bonum potest in aliud: sed Deus est summe bonus: ergo &c. **ITEM.** Perfectio creaturae est in hoc, quod possit aliud a se producere: si ergo omne quod perfectionis est, deo est attribuentium, potentia producenti aliud, deo est attribuenda. **ITEM.** Si nihil aliud a se potest: ergo nulli alii a se praesens: ergo nec

aliquid deo subest: ergo a nullo est cōtendendus, a nullo est adorandus, & nihil ab ipso omnino est querendum: quod est summum inconueniens secundum omnes. **ITEM.** Si nihil potest in aliud a se: ergo nihil est ad ipsum, neque propter ipsum: sed bonitas est in rebus, & ordo per relationem ipsorum ad summum bonum, a quo est omne bonum: ergo secundum hoc nulla res est bona, nec ordinata in uniuerso, hoc autem est summum inconueniens: ergo necesse est ponere, quod possit in aliud a se. Prima consequentia est manifesta. Ad illud enim solum stat ultima resolutio in redeundo, in quo est prima origo in exeundo: ut manifestum est.

RESOLVTIO.

Cum deus a nullo dependeat, nulla indigeat, prope que sit omnibus, in quodlibet aliud a se potest.

RESPONDO. Ad hoc intelligendum notandum est: quod posse aliud, siue in aliud a se, hoc est dupliciter. Aut in aliud sicut in distinctum secundum essentiam, & remotionem secundum distantiam, quia impossibile est duo contraria esse in eodem subiecto: & hoc modo posse in aliud est peregnum potentiae a substantia, & ideo est ibi elongatio, & distantia. Et quia elongatur a sua substantia ideo pendet a substantia in qua agit, & ideo est ibi dependentia: & quia distantia, & dependentia, ideo imperfectio, & indigentia. Hoc modo posse in aliud deo non competit propter tres conditiones praedictas, sicut ostensum est: quia repugnat diuinae potentiae, sicut distantia, dependentia, & indigentia. Alio modo posse in aliud dicitur sicut

indi-

indiuifum fecundum formam, & effentiā; non tñ in remotum & fm aliquam distantia: quia diuina effentia dum operatur, intime est in illo: & hoc mō nec ponit distantia, nec depēdentiā, nec indigentia. Cum. n. diuina effentia fit omni perfectione pfecta, & potentia eius fit ommoda indiuifione indiuifa, a nullo alio depēdet, nullo alio idiget. Hoc ergo modo ponendū q̄ deus potest in aliud a se, siue aliud a se.

EX HIS PATET primo obiectum. QVOD enim obiecit. potētia quæ est in aliud, egredit ab agente in passum, Dicendum q̄ hoc uerum est, ubi agēs in aliud non est in illo, fm ueritatem: ubi autem est omnino, nulla necessitas est egrediendi, AD ILLVD, q̄ obiecitur, q̄ potentia quæ est in aliud, pendet ex illo. Dicendū, q̄ hoc uerū est, de illo cuius actio est in aliud tanquam in sustentans, diuina autem potentia non indiget alio sustentate: q̄ patet: quia non indiget materia subiecta; sed facit ex nihilo. Et ratio huius est: quia cum potentia sit omnino indifferens, & ab effentia, & actu, sicut effentia non indiget sustentante, sic nec potentia. AD ILLVD, q̄ obiecitur quod potentia quæ est in aliud, habet perfectionis indigentiam. Dicendum quod potentia agēs in aliud, est duplex. Quæda quæ est suus actus, & talis nihil plus habet quādo agit in aliud, quā quando non agit, & hæc nullo modo indiget: & talis est potentia diuina propter summam simplicitatem. Alia est potentia agēs in aliud per actum a se differens: talis plus habet q̄ agit,

quā quando non agit, & talis est quæ habet indigentiam aliquo modo, ut in potētia creata: non sic est de potentia diuina: & ideo quāuis sit in aliud, quod non semper est præsens, pp hoc tamen nec indigens est, nec incompleta. AD ULTIMVM. Dicendum q̄ potentia connotat possibile, & possibile ampliā ad ens, & ad non ens: & sicut possibile ampliatur, ita & diuersitas connotati: & ideo non tantum dicitur posse in aliud: quia potest in aliud quod est: sed quia potest in aliud quod potest esse, deus autem a se non potest esse aliud: ideo patet illud.

QVÆSTIO II.

An Deus possit in omnia, in quæ agens creatum potest?

VT RVM deus possit in omne aliud, in quod potest omne agēs creatum. Et q̄ sic, uidetur. Qui enim omnē, dicit; nihil excipit: sed non tantum dicimus, & credimus deum potētem: sed deum omnipotentem: ergo &c. ITEM. Quia deus est omniscies, ideo scit omnia quæcunque scit alius sciens. Si enim aliquis sciret aliquid, q̄ non sciret deus, deus non diceretur omniscies: ergo pari ratione non diceretur omnipotens, nisi posset oē, quod potest omnis alius. ITEM. Deus non dicitur omniuolens, quia non uult oīa, quæ alii uolunt: ergo pari ratione si non posset omnia quæ alii possunt, nō esset omnipotens. ITEM. Omne esse est a primo esse: ergo omne posse est a primo posse: ergo omnis potentia potest, quic quid pōt, propter diuinam potētiā: sed pp quod

RESOLVTIO.

Potest: modo illa posse, non impotentiam, uel imperfectionem claudat.

RES. Quod sicut dicit Philosophus i philosophia prima. Quæda sunt q̄ dicunt potētiā quantum ad modum dicendi: dicunt tamen impotentiam a parte rei, ut posse mori, posse corrumpi. Propter hoc intelligendum, q̄ quædam sunt, quæ posse est potētia simpliciter & perfecte; ut posse intelligere, diligere, & operari. Quædam sunt, quæ posse est potētiæ, tamen imperfectæ; ut currere & ambulare; isti. n. actus dicunt simul actionem, & passionem, siue defectum in agente. Quædam, quæ posse simpliciter est impotentia, ut priuationes, ut posse peccare, deficere. Loquendo de his ratione priuationis, secundum hoc intelligendū, quod cum potentia dei sit perfectissima, illa potest deus per se & in se; quæ sunt potētiæ simpliciter, ut intelligere, & operari: illa uero, quæ sunt imperfectæ potētiæ, potest quidem nō in se, sed p se. Per se pōt ex hoc q̄ est ibi perfectionis, & potētiæ. In se nō pōt, pp illud quod est ibi impotētiæ & imperfectionis, quæ in eo nō cadunt. Illa autem quæ sunt simpliciter impotentia, nec pōt in se, nec pōt per se. Per se non potest: quia nihil est a deo, q̄ non sit a deo p se, & immediate: hoc aut q̄ est defectus, non pōt esse in deo, nec a deo: quia deus non deficit i essendo, nec in agēdo. Si ergo q̄ratur, utrum deus possit omne q̄ pōt aliud agēs? Rñdēdū est nō simpliciter; sed cū determinatione. I q̄ potest

quod unūquodque, & illud magis ergo & cetera.

SED CONTRA. Aliqua creatura potest omnia recipere corporaliter, ut materia: aliqua potentia potest omnia recipere spiritualiter, ut spiritus rationalis creatus; sed Deus nihil potest recipere: ergo non potest omne q̄ potest agēs aliud a se. SI DICAS, q̄ non est potētiæ: sed impotētiæ. Contra. Nulla impotentia est a deo, siue a potentia diuina: ergo fm hoc potentia materia, siue animæ non esset a deo. ITEM. Homo potest pati miseriam, siue sustinere pœnā: deus nō pōt pati: ergo &c. SI DICAS q̄ illud est impossibile. Contra. Nullum opus uirtutis est impossibile: sed sustinere, est opus fortitudinis, quæ propriissime est uirtus: ergo &c. ITEM. Homo potest peccare, deus autem nō potest; ergo &c. Quod si potest peccare, potest esse malus: quod est inconueniens. SI DICAS, q̄ hoc posse non est possibile. Contra. Aug. de Ciui. dei. Melior est natura, quæ potest peccare, quā quæ nō potest peccare: ergo posse peccare spectat ad bonitatem: & perfectionem naturæ: ergo non dicit impotentiam. ITEM. Homo potest currere, & comedere, deus hoc non potest: ergo &c. SI DICAS q̄ hoc est impossibile. Contra. Omne illud, quod dicit positionem, est a potentia, q̄ uere est potentia: sed currere & comedere non dicunt actus priuationis: sed positionis: ergo sūt a potentia in quantum potens est, non in quantum impotens: ergo manifestum &c.

li. 12. c. 1.

potest omne, quod est potentia: & in se potest omne quod est potentie simpliciter, & perfecte: in alio potest quod est potentie imperfecte: nec in se nec in alio, quod est omnimode impotentie, & hoc ipso dicitur omnipotens: quia potentia eius ad omnia sufficit, & in nullo deficit.

AD ILLUD ergo, quod obiicitur quod non potest recipere res, nec rerum similitudines. Dicendum ad hoc & omnia, de quibus obiicit, quod illa posse non est potentie perfecte. Secundum hoc intelligendum, quod est potentia omnino sufficiens & actiua, ut potentia producendi res. Et est potentia pure passiuua, ut potentia suscipiendi. Et est potentia defectiua, ut potentia peccandi. Et est potentia partim actiua, partim passiuua, ut potentia ambulandi. Et est potentia partim actiua, & partim defectiua, ut potentia suscipiendi penam. Et potentia partim passiuua, & partim defectiua, ut potentia moriendi. Dicendum ergo quod nihil horum in se potest deus, quauis non sint potentie alicuius, derogant tamen perfectioni potentie. Nec est simile de scientia: quia scitum non diminuit de ratione scientie, sicut possibile de ratione potentie: quia scitum non causatur a scientia, sicut possibile a potentia. AD ILLUD tamen quod dicitur de potentia peccandi, intelligendum, quod si peccare dicat effectum cum deformitate, siue actum: sic non tamen dicit potentiam defectiuam: sed actiuam ratione actus substrati, & sic dicit nobilitatem. Si ratione deformitatis, sic dicit simpliciter defectum. Quocumque tamen modo dicatur: quia semper concernit defectum, nullo modo conuenit deo.

QVAESTIO III.

An Deus possit, quocumque agenti creato impossibilia fieri?

UTRUM diuina potentia se extendat ad omne illud, quod alii est impossibile. Et quod sic uideatur. Dicitur enim aliquid impossibile propter naturam ordinationem, ut de caeco fieri uidentem. Aliquid propter preteritionem, ut te non fuisse, ex quo fuisti. Tertio propter oppositionem, ut idem esse nigrum & album. Primum est impossibile secundum naturam: secundum secundum tempus, siue per accidens; tertium potest dici impossibile secundum disciplinam; quia omnis scientia supponit illud principium: Quod opposita non sunt simul uera de eodem. Ostenditur ergo quod deus possit omne tale impossibile. Luc. 1. Non erit impossibile apud deum omne uerbum: sed omnia contingit uerbo dicere; ergo nullum tale est impossibile apud deum. ITEM. Ephes. 3. Ei autem qui potest facere, supra quam possumus intelligere, ergo potest deus plura facere quam possit intellectus fingere; sed potest fingere omne impossibile, quod potest enunciare; ergo & deus potest illud facere.

ITEM. Hilar. Perfecte potestatis est id naturam posse facientis, quod potest significare sermo dicentis. ITEM. Basilius. Plus potest deus facere, quam tu potes intelligere: ergo per auctoritates canonis, & Sanctorum, uidentur quod deus possit omne impossibile. ITEM. Ratione uideatur; quia illud est potentius, cui nihil omnino est impossibile; quod cui aliquid est impossibile; sed deus est potentissimus in summo, ergo nihil

omnino

DISTINCIO XLII.

417

omnino est ei impossibile. ITEM. Si aliquid impossibile non est deo possibile, aut hoc est propter priuationem, aut propter positionem. Si propter priuationem. Contra. Nulla maior priuatio quam omnino non entis. sed deus de nihilo facit aliquid, non ergo propter priuationem. Si propter positionem ergo uideatur quod aliquid sit, quod non subiaceat diuinae potentiae, quod & ei non obediat: ergo potentia dei habet resistentem. ITEM. Ostenditur specialiter, quod possit impossibile secundum naturam, ut de trunco facere uitulum: quia plus distat non ens ab ente, quam unum ens ab alio: sed deus de non ente facit ens: ergo de uno ente potest facere aliud. ITEM. Quod possit impossibile secundum tempus, uideatur, quia illud est impossibile per accidens, quod nullam ponit resistentiam, quia non est: ergo si deus potest impossibile per se, & quod habet resistentiam; cum illud sit magis impossibile: ergo potest impossibile per accidens. ITEM. Quod possit impossibile secundum disciplinam, uideatur, quia plus distat creator a creatura, quam unum ens creatum ab alio: sed deus potuit facere quod creatura creatori uniretur in eadem hypostasi simplicissima: ergo multo fortius potest facere quod opposita simul sint in eodem, ut quod aliquid sit simul album & nigrum: & hoc uideatur factum esse in Christo, quia unus, & idem erat eternus, & temporalis; passibilis, & impassibilis; uisibilis, & inuisibilis, & sic de aliis. ITEM. deus fecit uirginem parere, quod est impossibile secundum naturam, quia poten-

S. Bon. Lib. Primi.

tia naturae nullo modo est ad hoc, & est ibi impotenti secundum disciplinam, quia simul sunt opposita uera de eodem; & quod est maius impossibile quam impossibile secundum accidens. scilicet corruptam integrare, siue fieri uirginem? magis. non uideatur partus incompossibilis uirginitati, quam coitus: ergo &c.

SED CONTRA. quod deus non possit impossibile secundum naturam, uideatur Aug. dicere in Lib. de Vera innocentia. Deus [inquit] ita est omnipotentia, ut nunquam rationis suae instituta euellat: ergo si aliquid est impossibile secundum institutionem naturae, simpliciter est deo impossibile.

ITEM. Ratione uir, quia deus non potest facere contra ordinem rationis recte, ut potest mentiri, & consimilia: ergo non potest facere contra institutionem naturae ordinatae: non ergo potest impossibile secundum naturam.

ITEM. quod non possit impossibile per accidens. Hier. Cum cetera possit deus, non potest de corrupta facere uirginem: sed constat quod hoc non dicitur quod non possit reparare claustra, sed quia eam, quae corrupta est: ergo &c. ITEM. Aug. in 26. li. contra Faustum. Hanc sententiam quam ducimus praeteritam fuisse, deus falsam facere non potest. Et rationem reddit. Si non hoc faceret, hoc esset facere, ut ea quae uera sunt, eo ipso quod uera sunt, essent

falsa, & ita esset contrarius ueritati. ITEM. Quod non possit impossibile secundum disciplinam, scilicet ut duo opposita sint simul in eodem, ut quia sicut se habent opposita ad unam, ita unita ad diuisionem: sed deus non potest

ggg face-

facere q̄ duo & tria non sint q̄n que: quia (sicut dicit Aug.) hoc est uerum ueritate, quę non incipit, nec desinit: ergo pari ratione non potest facere quod opposita sint simul uera. ITEM. Deus non potest facere contra ueritatē iustitię. 2. Thi. 2. Fidelis permanet, negare seipsum non potest: ergo non potest facere cōtra ordinē sapientię: sed confundere opposita est facere contra ordinem sapientię: ergo &c.

RESOLVTIO.

Quacunque propter limitationem uirtutis, aut propter imbecillitatem intellectus agens creatum nō potest; Deus utique potest. Secus de impossibilibus propter priuationem omnis existentia, & de impossibilibus secundum illustrationem ueritatis aeterna.

RESP. Ad p̄dictorum illigentia notandū, q̄ nos iudicamus aliqd̄ imposse quatuor de causis. Vno mō per limitationē naturalis potētīę, ut de trūco fieri uitulū, & uirginē parere: mulier. n. sine semine non pōt concipere naturaliter. Itē. Partus clausa porta pp̄ corpulentia nō pōt exire: s̄ n̄ natura statim nō pōt trūcum in uitulū conuertere, cum habeat potentia limitatā. Secundo modo d̄r impossibile non pp̄ limitationē potentia: sed pp̄ limitationē nostrę intelligentię, ut duo corpora esse in eodē loco, uel idem corpus in diuersis, uel maius in minori loco. q̄a nullo mō possumus capere, cū nostrā imaginatio semp̄ dicat oppositū. Vnde ēt q̄n dicitur q̄d̄ deus sic facit in sacramēto altaris, necesse est ut rō cōtra se eleuetur ut credat. Tertio modo d̄r impossibile pro-

pter priuationem omnis existentie fm̄ omnem comparationē. s. principii, medii, & ultimi, ut p̄teritum non fuisse p̄teritum. Omnis. n. potentia quę intelligitur aliqd̄ facere, respicit ens uel in ratione principii, uel termini, uel utroque modo. Vnde de ente pōt facere non ens, & econuerso, & de uno aliud: sed de nō ente facere non ens, hoc nullius omnino potentie est. Vnde quāuis deus de omni ente creato possit facere q̄ non sit, siue de ratione, siue de re: tamen de eo quod fuit, & nō est, facere quod non fuerit, hoc omnino deo est impossibile: quia hoc facere est nihil facere, sicut iam melius patebit. Quarto modo d̄r impossibile, secundum illustrationem ueritatis aeternę, & ordinem diuine sapientię, ut uerbi gr. q̄ duo opposita insint eidem, & secundum idem, hoc ipsa ueritas aeterna (eo ipso quod ueritas est) iudicat, & illustrat, impossibile: sicut & hoc, duo, & tria non esse quinque. Quando ergo argumentatur, utrum deo sit possibile omne impossibile: Dicendū: quod impossibile, q̄d̄ est impossibile propter limitationem potentia, uel propter limitationem intelligentię, quod deo est possibile, propter hoc q̄d̄ eius potentia non est limitata, sed infinita: & ideo supra naturam, & intelligentiam potest, quarum utraque est arctata. Illud autem impossibile, quod est impossibile propter priuationem omnis existentia, & quod propter illustrationem ueritatis aeternę, nō potest omnino. Primum quidē non potest; quia illud posse est

nihil

nihil posse. Secundum non pōt: quia illud est posse inordinate, cōtra ordinem sapientię diuinę. Et quoniam deus sic est omnipotens, ut nihil possit nisi quod decet suam potētiam, & non deordinat sapientiā: ideo hęc impossibilia non potest.

Sed obiicit aliquis, q̄ illud est falsum. s. q̄ impossibile per accidēs sit impossibile propter priuationem omnis existentie. Nam propositio de p̄terito est uera, & ueritas illa non fundatur supra nihil, nec super ens increatum, cum incipiat esse uera: ergo supra ens creatum, & illud est p̄teritum: ergo p̄teritum dicit aliquo modo ens, sed omne creatum quantumcūque habeat partem de ente, potest illud amittere, si deus uelit: ergo deus pōt facere, q̄ illud quod fuit, nō fuerit. Et iterum cum dico hoc esse p̄teritum, aut dico aliquid, aut nihil. Si aliquid: ergo responso nulla. Si autem nihil: dico q̄ potest dici, q̄ chimera sit p̄terita, & q̄ non p̄teritum, quod nihil est, sit p̄teritum, quod manifeste falsum est: non ergo dicit priuationem omnis existentie: & illud non uideretur subtrahere quin subiaceat potentie diuinę: nam futurū non dicit ens, & tñ deus pōt facere q̄ futurum fm̄ ueritatē nunquam sit futurum. Sili non p̄sens nihil dicit entitatis: & deus pōt facere, q̄ illud q̄d̄ nūquam est p̄sens, sit p̄sens, nec adhuc uideat euari posse. QUAERITUR etiam pōt, utrum deus possit facere de p̄terito p̄sens? & constat, q̄ in altero extremo ponitur ens: si ergo potest facere, q̄ p̄teritum sit p̄sens, & quod est

p̄sens, non est p̄teritum: pōt facere de p̄terito, q̄ non sit p̄teritum. Propter hęc & his similia fuit opinio Gilberti Porretani, q̄ deus potest super impossibile per accidēs: potest. n. facere q̄ p̄teritum nunquam fuerit. Et illud B. Hierony. exponunt, qui sequuntur eum, q̄ non potest facere de corrupta uirginē, id est non ostendit se posse, cum nunquam fecerit. Et similiter illud de August. quod deus sententiam de p̄terito non potest facere falsam, hoc intelligitur, salua re. Sed certe huiusmodi expositiones ualde sunt extraneę. Si enim Hieronymus dicit, quod nō potest de corrupta facere uirginem, id est non ostendit: similiter non potest de trunco uitulū facere, cum non ostendat: non recte ergo dicit, cum cetera possit deus, &c. Et iterum. Si sermo Augustini intelligitur, quod nō potest facere deus illam sententiam falsam supposito p̄terito: similiter nec sententiam de futuro, salua futuritione: & propter hoc cum auctoritates hoc dicant magnorum Doctorum, quod deus de eo quod fuit, non potest facere, quod non fuerit: & intellectus in nullo dicat cōtrarium, nec fides ad hoc nos moueat, uel compellat, tanquam rationabilius, & securius dicendum est cum Sanctis, quod deus de eo quod fuit, non potest facere, q̄ non fuerit. Et huius rationem ad p̄sens aliam nescio, quam eam, quę p̄dicta est. Nisi forte dicatur hoc esse propter omnimodam indiuisionem, ut sicut opposita manentia opposita, non potest unire: sic nec idem

se diuidere: & ideo, quod fuit, p
tempore quo fuit, omnimode est
unitum: & similiter presens in
tpe, in quo est, siue in instati. Vñ
hoc esset idē a se diuidere, face-
re. s. q̄ p̄teritū nō fuerit p̄teritū,
& hoc repugnat ordini diuinæ
sapientiæ: sicut facere, q̄ sit triā-
gulus, & non sit figura: & hoc
claudit in se duo contradictoriē
opposita. Ratio tamen prædicta
satis est conueniens, si quis recte
intelligat. Cū enim dicitur præ-
teritum carere existentia: nō di-
co propter hoc quod cum dicitur
aliud fuisse, dicatur omnino
nihil, sed propter hoc q̄ aliud
est uerū fuisse, q̄d̄ habuit aliq̄n
esse, et si de eius esse, nihil om-
nino remanserit. Vnde si totus
Cesar cesserit in nihil, uerum est
Cesarem fuisse. Et hoc dicit An-
selmus, q̄d̄ si omnia creata om-
nino cedant in nihil, uerum est
mundum fuisse. Ob aliam etiam
rationem dicitur carere existen-
tia: quia nec est ordinatum ad
presens. Vnde ueritas propositio-
nis de præterito, non dicit a par-
te rei nihil omnino, nec uere ens
in actu: sed illud quod fuit, & nō
est: & hoc quidem non dicit qd̄
creatum, quod sit: sed quod fuit.
Si ergo deus dicatur posse aliqd̄
super hoc, quod non fuerit, aut
quiescendo, siue nihil operando
aut faciendo aliud, aut destruendo:
si quiescit, & nihil facit, pro-
pter hoc nihilominus præteritū,
nec fuisse desinit, quia cum non
sit nec actu, nec potentia; nec in-
diget conseruante, nec indiget
producente; secus est de futuro,
quia futurum est ordinatum ad
esse: ideo indiget producente:
& ideo si Deus non uult facere

futurum: non fit: & ita non erit
futurum, si ergo potest aliquid
ut faciat hoc, quod fuit, nō fuis-
se, aut hoc erit faciendo, aut de-
struendo: sed facere, quod non
fuisset, est nihil facere: cum non
fuisse, non dicat ens: ergo Deus
faciendo, nihil facit: quod est im-
perfectio, & contradictionis im-
plicatio. Similiter non est aliqd̄
destruere, cum fuisse, non dicat
aliquid esse: ergo si destruendo
hoc facit, destruendo nihil de-
strueret, quod est simile incon-
ueniens: non ergo potest nihil
agendo, nec faciendo, nec destruē-
do: ergo de præterito, quod non
fuerit præteritum, non potest fa-
cere. Patet ergo instantiæ: nam
ueritas propositionis de præteri-
to non necessario fundatur su-
pra aliquid creatū quod sit: sed
quod fuerit: & ideo manet om-
ni creato interempto. Patet etiā
quod præteritum non dicit om-
nino nihil, sed dicit aliquid, qd̄
fuit, & non est: nisi forte præteri-
tum dicat successione tem-
poralem, quā utiq; potest deus
destruere: sed largius accipitur
hic fuisse. Patet etiam in stantia
in ipso futuro, quia non est simi-
le. Patet instantia, quod præteri-
tum potest fieri presens; eito q̄
non intelligatur hoc, adhuc ni-
hilominus intelligitur fuisse. Pa-
tet etiam quod deus potest de-
struere omnem propositionem,
& omne dictum; sed salua pro-
positione, & eius significatione,
non ipsam falsificare; quoniam
hoc nō potest esse, nisi rem signa-
tam mutaret: alioquin faceret
orationem, eo ipso quo uera est,
esse falsam, & hoc esset contra
suam ueritatem; rem autem mu-
tare

rare non potest, & ita nec oratio-
nem falsificare. Ex his, quæ dicta
sunt, satis potest præhabita re-
sponso roborari.

AD ILLUD ergo, quod obiicitur,
q̄ potest omne dicibile, &
cogitabile. Dicendum, q̄ hoc in-
telligitur de his solum, quæ di-
cuntur, & cogitantur secundum
rationem recte intelligentem, &
recte pronunciantem: nihil enī
rationabile potest dici, uel cogi-
tari, quod Deus facere non pos-
sit, & etiam plus potest. AD ILLUD,
q̄ obiicitur, q̄ potētius est
illud, cui omnia sunt possibilis.
Dicendum, q̄ uerum est de his,
quæ posse est potentia nobilis:
nam si posset aliquid, quod non
sit de nobilitate potentia, quan-
to magis illud posset, tanto ma-
gis aduersitas, & peruersitas pos-
sent in illum, secundum Ansel-
mum, & ita tātō minus esset po-
tens. AD ILLUD, qd̄ obiicitur,
aut propter priuationem, &c.
Dicendum, q̄ propter priuatio-
nem omnis existentia in utro-
que extremo, & propter priuatio-
nem distinctionis, & propter po-
sitionem ex parte dei; quia po-
tentia dei respicit aliquid ut ob-
iectum effectum, & sapientia re-
spicit ordinatum. AD ILLUD,
q̄ obiicitur, quod possit impossi-
bile secundum naturam. Dicen-
dum, q̄ illud uerum est. AD ILLUD,
quod obiicitur q̄ possit
impossibile p̄ accidens, quia nul-
lam dicit resistentiā. Dicendum,
q̄ hoc non est propter resisten-
tiam, sed propter omnimodam
non existentiam, ob quam posse
illud, est nihil posse. AD ILLUD,
q̄ obiicitur, de creatore, & crea-
tura. Dicendum, q̄ omnis crea-

cura est materialis, & passibilis
respectu Dei, & deus est in om-
ni creatura per intimitatem sub-
stantia, non sic oppositum respe-
ctu oppositi. Quod ergo obiicitur,
quod magis distat, uerum
quantum ad naturarum differen-
tiam, quia in nullo communicat,
sed non est uerum secundum si-
multatis existentia. AD ILLUD,
quod obiicitur, de hoc, quod est
uirginem parere. Dicendum, q̄
est impossibile s̄m naturam; sed
non impossibile secundum op-
positionem: quia esse uirginem,
& parere, nō sunt opposita: simi-
liter nec esse uirginem, & concipi-
pere: sed iudicantur opposita p̄-
pter nature impotentia: sed ista
sunt opposita, coisse, & esse uir-
ginē: & ideo patet illud. AD ILLUD,
quod obiicitur, q̄ non po-
test impossibile s̄m naturam, p̄-
pter ordinem. Dicendum, q̄ est
ordo nature specialis, & genera-
lis. Ordo nature specialis trans-
mutari potest, & destrui: quia po-
test in alteram differentiam res-
relabi, sed generalis nō. Sic dicitur
q̄ specialis ordo attendit
s̄m potentia nature specialis: ge-
neralis ordo s̄m potentia obediē-
tia, quæ est ḡnalis, contra hunc
ordinē non facit, sed contra aliū.
AD ILLUD, q̄ obiicitur, q̄ nō potest
contra dictamen rationis rectæ.
Dicendum quod uerum est, pro-
ut recta ratio dicit malū non es-
se faciendum, quia hoc facere
est deficere; non sic autem defi-
cit faciendo contra naturam, &
ratio huius patebit infra.

QVAESTIO III.

An possibile simpliciter dicatur ali-
quid secundum causas superio-
res uel inferiores?

VTRUM possibile simpliciter
dicatur aliquid secundum
causas superiores, hoc est secun-
dum potentiam diuinam, an se-
cundum potentiam creatam. Et
quod secundum potentiam creatam,
sive secundum causas inferiores,
uidetur. Ab eodem enim est in
rebus possibilitas; a quo est ne-
cessitas, & contingentia simpli-
citer; sed necessitas, & contingē-
tia attenditur in rebus non tan-
tum secundum causas superio-
res, imo secundum inferiores cau-
sas proximas, & particulares: er-
go & possibilitas. **ITEM.** Sicut
aliquid dicitur potens a potesta-
te actiuata dicitur possibile a
possibilitate passiuata: sed possibi-
litas passiuata primò est in eo, in
quo primò est potentia ad fieri,
& per illud in aliis: ergo cum hoc
sit principium materiale, & cau-
sa creata, possibile simpliciter di-
citur secundum causas inferio-
res. **ITEM.** Si possibile simplici-
ter diceretur secundum causas
superiores tantum, tunc cum
apud Deum non sit impossibi-
le omne uerbum, nihil iudican-
dum esset impossibile. **ITEM.**
Si secundum causas superiores,
tunc cum deus posset facere quod
caecus recipiat uisum, possibile
est caecum uidere: sed si possibi-
le esset uidere, posset uidere: &
si posset, haberet potentiam ui-
suam: sed hoc falsum, ergo &c.

CONTRA. Possibile dicitur
denominatiue a potentia: ergo
possibile simpliciter, a potentia
simpliciter: sed potentia quae sum-

me, & simpliciter est potentia,
est potentia diuina, quae dicitur
secundum causas superiores: er-
go possibile simpliciter dicitur
secundum causas superiores.
ITEM. Mundum creari, & ani-
mam Antichristi creari, uel es-
se, & consimilia, simpliciter dicun-
tur possible, & sunt possible
solum secundum causas superio-
res: ergo &c. **ITEM.** Hoc ostendi-
tur: quia si aliquid sequitur ad
aliquid, si antecedens est possi-
bile, & consequens: sed demon-
strato aliquo impossibili, ut trun-
cum fieri ex uitulo, sequitur, deus
facere hoc, est possibile: ergo
hoc, scilicet truncum fieri ex ui-
tulo, est possibile simpliciter.

ITEM. Omne uerum est possi-
bile: & omne quod erat uerum,
potest esse uerum; & omne quod
potest esse uerum, est simplici-
ter possibile: & est possibile so-
lum secundum causas superio-
res: ergo &c.

RESOLVTIO.

Secundum utrasque & inferiores
& superiores, ratione poten-
tia actiuae.

RESP. Dicendum, quod circa hoc
fuerunt diuersi modi dicendi.
Quidam enim dixerunt, quod
secundum utrasque causas acci-
pitur possibile simpliciter: & fun-
dant se super illud I. Cor. I.
Stu tam deus fecit sapientiam,
&c. Glo. Stultam fecit possibile
declarando, quod ipse impossi-
bile iudicat: quia possibile dicit
commune ad utranque. Tamē
illud non uidetur conuenienter
posse stare, cum non admittatur,
quod possibile simpliciter sit de cae-
co, fieri uidentem, imo dicitur
impossible: ergo simul esset pos-
sibile,

Glosa
est Am-
bro. ibi.
Iom. 5.
suorum
operum.

sibile, & impossibile, quod est in-
conueniens: tamen illud est pos-
sibile secundum causas superio-
res. Et fundamentum positio-
nis eorum non est inconueniens:
quia Glosa non dicit tantum de
clarando: sed etiam dicit facien-
do possibile: ergo non erat pos-
sibile prius. Et iterum dicit, quod
stulta facta est: quia sapientia mu-
dana iudicabat, ita impossibile,
quod nulli esset possibile: & deus
declarauit sibi possibile esse.

ET IDEO est alia positio, quod se-
cundum quod descendunt scienti-
ae: ita & nomina scientiarum:
ita in naturali philosophia iudi-
candum est possibile simplici-
ter secundum causas inferiores:
sed in Theologia secundum cau-
sas superiores. Tamē adhuc non
uidetur conueniens esse positio:
quia ipse Anselmus, & Philoso-
phus, & Theologus dicit, quod
impossible est de trunco fieri
uitulum, & quod impossibilia sim-
pliciter deo sunt possible.

PROPTER hoc aliter dicendum,
quod possibile simpliciter potest dici
re ordinem potentiae ad illud,
respectu cuius est: ordinem (in-
quam) qui est, uel qui futurus
est, sive potentiam praesentem,
sive futuram. Si dicat futuram,
tunc est sensus: possibile est ho-
minem currere, hoc est habere
potentiam ad currendum. Si di-
cat potentiam praesentem, tunc est
sensus: possibile est hominem
currere: id est homo habet po-
tentiam ad currendum. Et ite
duplex modus dicendi accipitur
a Philosopho, qui istam expo-
nit dupliciter. Omne B. contin-
git esse A. id est omne quod est
B. uel omne quod potest esse B.

contingit esse A. Prout autē di-
cit potentiam de futuro, sic potest
accipi possibile secundum quas-
cunque causas, sive superiores,
sive inferiores; hoc patet: quia ni-
hil aliter dicitur tunc, nisi quod
habebit potentiam ad hoc: & a
quocunque habeat, sive a deo,
sive ab angelo, sive a se, uerum
est quod potentiam habeat: & sic
dicendum quod possibile est istum
uidere, demonstrato caeco illumi-
nando, & uirginem parere, & ce-
tera talia: quia talibus dari po-
test potentia. Alio autem modo
hoc quod est [possible] dicit a-
ctualiter potentiam in re, quae
signatur ad alterum ordinari: &
sic generalis est regula, quod si in
re, cui attribuitur possibile sim-
pliciter, est potentia simplici-
ter; tunc dicitur possibile sim-
pliciter. Si autem potentia se-
cundum quid, tunc dicitur pos-
sibile secundum quid: tunc eni-
m possibile dicit ordinem
potentiae ad actum, sive alicui-
us, sive ad aliquid, mediante
potentia: & ideo ratio dicendi in
ipso possibili sumitur a potentia.
Nomē autem potentiae dicitur
dupliciter, scilicet de potentia
actiua, quae est principium trans-
mutandi aliud; & de potentia
passiua, quae est principium trans-
mutandi ab alio: & potentia acti-
ua reperitur, & in deo, & in crea-
tura: & utraque potentia est sim-
pliciter completa respectu sui
actus. Nam potentia actiua eo-
ipso quod actiua, dicit ordinatio-
nem completam ad actum, quā-
tum est de se. Potentia uero pas-
siua reperitur solum in creatu-
ra. Et haec quidem potentia po-
test esse actui propinqua, & ab

actu remota: ideo potentia pas-
sua dicitur simpliciter, & secun-
dum quid. Quædam enim poten-
tia est nata reduci ad actum a po-
tentia inferiore cooperante su-
periori, ut quæ est cum dispositio-
ne propinqua, ut potentia, quæ
est in ligno ad combustionem.
Quædam est nata reduci a potē-
tia superiori, aliquo modo cōso-
nate inferiori, ut puta impii ad
iustificationem, & utraq; dicitur
propinqua. Quædam ita distat ab
actu, quod si reducat, non po-
test nisi a potentia superiori re-
duci, & hoc quidem omnino defi-
ciente, uel nullo modo consonā-
te potentia actiua inferiori, ut-
pote, quæ ex mortuo possit fieri ui-
uus, & ex trunco fieri uitulus, &
hæc est potentia secundum quid.
Ex quo patet, quod potentia passiu-
a simpliciter attenditur secun-
dum inferiores, & superiores. Et
quia secundum quid dicitur per defe-
ctum respectu simpliciter potē-
tia passiuam, quæ potest reduci ad ac-
tum solum secundum causas su-
periores, deficiente potētia acti-
ua creata disponente, uel conso-
nante dicitur potentia secundum
quid & dicitur potentia obediē-
tiæ: & de hac dicit Augustinus,
quod in costa erat, non unde fieret
mulier, sed unde fieri posset, scili-
cet potentia obediētiæ. Possi-
bile ergo, quod dicitur a poten-
tia; non dicitur uniformiter, nec
dicitur omnino æquiuoce, sed
analogice, sicut sanum: & ideo
eius acceptio determinatur per
adiunctum. Potest ergo hoc quod est [pos-
sibile] dicere ordinem substan-
tiæ ad agere: & tunc dicit poten-
tiam actiuam, & hoc determina-
tur per adiunctum. Nam si dicat

ordinem substantiæ increatæ ad ac-
tum, dicitur potentiam secundum
causas superiores: ut si dicatur
deum creare mundum est possi-
bile, uel illuminare cæcum. Si
autem dicat ordinem substan-
tiæ creatæ, dicitur potentiam acti-
uam creatam, ut si dicatur: pos-
sibile est Antichristum currere,
uel cæcum possibile est uidere, si
gnatur potētia in cæco: ideo fal-
sa est simpliciter. Potest iterum
dicere ordinem alicuius ad fie-
ri: & hoc potest esse dupliciter.
Aut in cōparatione ad aliqd ex
quo, aut sine cōparatione. Si
in cōparatione ad aliquid, ut
cum dicitur, possibile est ex aere
fieri ignem; tunc importat potē-
tiam passiuam secundum rem,
& sic fit potentia passiuam simpli-
citer: ut illa quæ est secundum
causas superiores, & inferiores,
dicitur possibile simpliciter. Si
autem sit potentia passiuam redu-
cibilis solum secundum causas
superiores, est solum secundum
quid: ut si dicatur: ex trunco
possibile est fieri uitulum, ne-
gandum est simpliciter, nisi ad-
datur determinatio cōtrahens;
ut si dicatur possibile potentia
obediētiæ, uel possibile deo.
Si autem dicit ordinem alicuius
ad fieri sine cōparatione ad
principium ex quo, tunc im-
portat potentiam passiuam se-
cundum modum, sed actiuam
secundum rem: ut si dicatur
possibile est animam Antichri-
sti creari, uel possibile est uiru-
lum fieri, hoc est dicere, aliquis
potest facere: & ideo sine de-
terminatione est possibile, siue
secundum causas superiores,
siue secundum causas inferio-
res,

res, quia ratione potētiæ acti-
uæ utrobique saluatur simplici-
ter. Potest etiam tertio hoc quod
est [possibile] dicere ordinem, uel
cōparationem entis ad esse,
ut cum dicitur, hoc potest esse,
quocumque demonstrato: & sic
nec potentiam actiuam, nec po-
tentiam passiuam dicit determi-
nate, nec secundum causas supe-
riores, nec secundum causas in-
feriores, Unde simpliciter dicitur,
quocumque horum modo-
rum sit possibile: solum in
casu possibile, secundum quid di-
citur, secundum causas superio-
res: uidelicet cum dicit potē-
tiam passiuam secundum mo-
dum, & rem: ut cum dicitur, ex
cæco potest fieri uidens, & ex
trunco uitulus, & ex asino possi-
bile est fieri hominem.

Ex his patent omnia obie-
cta ad utranque partem: nam
obiecta ad primam partem pro-
cedunt de possibili, secundum
quod dicit potentiam passiuam.

AD ILLUD, quod obiicitur ad
oppositum, quod possibile est de-
nominatiue a potentia, Dicen-
dum, quod possibile potest dici de
nominatiue a potentia passiuam,
uel actiuam: & quia in deo pro-
prie est potentia actiuam, & ideo
possibile simpliciter secundum
quod ab illa denominatur, non se-
cundum quod a passiuam. AD IL-
LUD, quod obiicitur de hoc quod
est mundum creari. Dicendum
quod quamuis dicat potentiam per
modum passionis: tamen secundum rem
non dicit nisi potentiam actiuam:
quia ante mundi creationem ni-
hil est nisi potentia actiuam: & ideo
dicit simpliciter secundum causas superiores.
AD ILLUD, quod obiicitur, quod

sequitur, si deus potest facere, quod
res potest fieri. Dicendum, quod ue-
rum est secundum quod [potest] dicit eandem
potentiam per modum passio-
nis, & hoc cum simpliciter dicitur.
Si autem uere dicat potentiam pas-
suiam, non sequitur: quia uariatur
hoc quod est, possibile, ut patet si
dicatur, deus potest facere de cæco
uidentem: ergo cæcus potest esse
uidens, uel ex cæco potest fieri ui-
dens: prius. n. dicebat potētia
actiuam simpliciter, & postmo-
dum passiuam, & ideo non se-
quitur: ergo quando dicitur, si
antecedens est possibile, & con-
sequens: intelligendum est eadem
possibilitate. AD ILLUD ergo,
quod ultimo obiicitur, quod omne ue-
rum potest esse uerum, antequam
sit. Dicendum, quod uerum est, &
demonstrato cæco, hoc dictum
esse uerum est possibile, quia pos-
sibile, accipitur ibi respectu ue-
ri: & dictum esse possibile, quan-
do dicit ordinem ad esse, uel ad
esse uerum, dicit potentiam com-
munem ad actiuam, & passiuam:
superiorem, & inferiorem: sed
tunc non sequitur de re: ergo
iste potest uidere, quia dicit po-
tentiam passiuam creatam. s. po-
tentiam uisuiam: nec sequitur: er-
go de cæco poterit fieri uidens,
secundum quod [potest] ponit potētia acti-
uam in isto, quia dicit potentiam pas-
suiam, dispositam: imo est ibi fallacia
consequentis: quia cum possibile
accipiatur in sua generalitate, hæc
tres causas ueritatis, aut in cæco
est potestas ad uidendum aut potestas ad
recipiendum, aut quia in alio est potestas
ad dandum: ratione huius di-
ctum est possibile, & fiet aliquis
uerum, sicut patet, & ita patent
cætera obiecta.

D I S T I N C T I O X L I I I .

De potentia Dei in comparatione ad quantitatem, ostendens eius immensitatem, siue quantum Deus possit.

*Q*uidam tamen de suo sensu gloriantes, Dei potentia sub mensura coarctare conati sunt. Cum enim dicunt, hucusque potest Deus, & non amplius, quid hoc est aliud quam eius potentiam (qua infinita est) concludere & restringere ad mensuram? Aiunt enim, non potest Deus aliud facere quam facit, nec melius facere id quod facit, nec aliquid prætermittere de his, quæ facit. Istamque primam suam opinionem verisimilibus argumentis, causisque commentitijs, nec non & sacrarum auctoritatum testimonijs munire conantur, dicentes, Non potest Deus facere, nisi quod bonum & iustum est fieri: non est autem iustum & bonum fieri ab eo, nisi quod facit. Si enim aliud iustum est & bonum eum facere quam facit, non ergo facit omne quod iustum est & bonum eum facere: sed quis audeat hoc dicere?

Secunda ratio.

Addunt etiam, non potest facere, nisi quod iustitia eius exigit: sed non exigit eius iustitia, ut faciat nisi quod facit: non ergo potest facere, nisi quod facit. Eademque iustitia exigit, ut id non faciat quod non facit, non autem potest facere contra iustitiam suam, non ergo potest aliquid eorum facere quæ dimittit.

Responsio ad prius dictum.

His autem respondentes, duplicem verborum intelligentiam aperientes, & ab eis inuoluta euoluentes sic: Non potest Deus facere nisi quod bonum est & iustum. i. non potest facere nisi illud, quod si faceret, bonum & iustum esset, verum est: sed multa potest facere quæ non bona sunt, nec iusta: quia nec sunt, nec erunt, nec bene fiunt, nec fient: quia nunquam fient. Item quod secundò oppositum fuit, Non potest facere nisi quod iustitia sua exigit: & Non potest id facere, quod iustitia sua exigit, ut non fiat: Dicimus, quia exactioris verbum de Deo congrue non dicitur,

nec

D I S T I N C T I O X L I I I . 422

nec proprie accipitur, & in illis locutionibus duplex est sensus. Si. n. intelligas, non potest facere nisi quod sua iustitia exigit, id est, nisi quod voluntas sua iusta vult, falsum dicis. Iustitia enim ipsius Dei æquissima voluntas accipitur, qualiter accipit Augustinus illa verba Domini in Genesi, loquentis ad Lot, Non possum quicquam facere, donec illò introeas, exponens: Non posse, inquit, se dixit, quod sine dubio poterat per potentiam, sed non poterat per iustitiam: quod poterat quidè, sed non volebat, & illa voluntas iusta erat. Si vero per hæc verba intelligis eum non posse facere, nisi illud quod si fieret, iustitie eius conueniret, verum dicis. Similiter distingue illud, Non potest facere quod sua iustitia exigit ut non faciat. i. non potest facere id quod ipse qui est summa iustitia, non vult facere, falsum est. Si autem his verbis intelligas eum non posse facere id, quod iustitia eius conuenire non potest, verum dicis.

Tertia illorum ratio.

Addunt quoque & alia dicentes, Non potest Deus facere nisi quod debet, non autem debet facere nisi quod facit, si enim debet alia facere, non ergo facit omne quod debet. si vero facit omne quod debet, nec potest facere nisi quod debet: non ergo potest facere nisi quod facit. Item, Aut debet dimittere quod dimittit ne faciat, aut non debet. Si non debet, non recte dimittit: si vero debet dimittere: ergo non debet facere. Si autem non debet, nec decet, non oportet eum facere: & si non decet, nec oportet eum facere: ergo non potest facere: non ergo potest facere, nisi quod facit: nec potest illud dimittere quod facit quin faciat: quia debet illud facere: & quod debet facere, non potest illud dimittere. Sed ut mihi videtur, hoc verbum, debet, venenum habet. Multiplicem enim & inuolutam continet intelligentiam: nec Deo proprie competit, qui non est debitor nobis, nisi forte ex promisso: nos vero ei debitores sumus ex commissio. Ut autem venenum euacuetur, distingue verbi sensus. Non potest Deus facere nisi quod debet, id est, nisi quod vult, falsum est: sic enim potest ipse dici debere aliquid, quia vult illud. Si autem dicatur, Non potest nisi quod debet, id est, non potest

Gen. 19

Hec ho

betur im

lib. con-

tra secū

dā Gas

dēij epō

sto.

Cap. 22

Tom. 7.

nec

nisi illud, quod si faceret, ei bene conueniret, verum est.

Quarta illorum ratio.

Addunt quoque illi dicentes, nihil facit aut dimittit, nisi optima & rationabili causa, licet nobis occulta sit: secundum quam oportet eum facere ac dimittere, quæ facit, uel dimittit. Ratio enim penes eum est, quia illa facit, & illa dimittit, quæ ratio æterna est, & semper manens: præterquam non potest aliquid facere, uel dimittere. Illa ergo manente non potest quod facit dimittere, nec quod dimittit facere, & ita non potest facere, nisi quod facit. Et ad hoc respondemus, ambiguitatem locutionis determinantes. Cum enim dicitur, Ratio uel causa optima penes Deum est, qua facit cum cetera, quæ facit, & dimittit ea quæ dimittit: uerum quidem est, quia in eo uoluntas est equissima & rectissima, qua facit & dimittit quæ uult, contra quam facere non potest, nec præter eam facere potest. Nec utique contra eam faceret, nec præter eam, si ea quæ facit dimitteret, uel quæ dimittit faceret: sed eadem manente ratione, & causa, alia potuit facere, & ista dimittere. Licet ergo ratio sit penes eum, qua alia facit, & alia dimittit, potest tamen secundum eandem rationem & dimittere, quæ facit, & facere quæ dimittit. Ipse etiam addunt. Ratio est eum facere quæ facit, & non alia, & non potest facere, nisi quod ratio est eum facere, & ita non potest facere nisi quod facit. Item. Ratio est eum dimittere quæ dimittit, & non potest non dimittere, quod ratio est eum dimittere, & ita non potest non dimittere quod dimittit. Et ad hoc dicimus, locutiones ambiguas esse, & ideo determinandas. Si enim cum dicitur, non potest facere nisi quod ratio est eum facere, intelligas eum non posse facere nisi ea quæ rationabilia sunt, & ea quæ si fierent, rationabilia essent, unus est sensus. Si autem intelligas eum non posse facere alia rationabilia & bona, nisi ea quæ uult & facit, falsus est intellectus. Item aliud adiungunt dicentes: Si potest Deus aliquid facere quæ facit, potest ergo facere quod non præscit: et si potest facere quod non præscit, potest sine præscientia operari: quia omne quod futurum se præscit, facit: nec facit aliquid quod non præscit. Quod si præter præscientiam eius aliquid fieri impossibile est omnino: ergo quod præscitum est, fieri necesse est: ergo

aliud

aliud fieri quam sit, nulla ratione possibile est: ergo non potest a Deo fieri nisi quod sit. Hæc autem quæstio de præscientia facile determinari potest per ea, quæ superius dicta sunt, cum de præscientia ageretur.

Confirmatio per auctoritates.

His autem illi scrutatores, qui defecerunt scrutantes Hæc quæ
scrutinio: sanctorum annexunt testimonia. Dicit enim Aug. ex præ-
in Lib. de Symbolo, Hoc solum non potest Deus quod non uult dictis fa-
per quod uidetur non posse facere aliquid nisi quod uult: sed cile de-
non uult nisi quod facit, & ita uidetur non posse nisi quod terminat
facit. Illud autem ita intelligendum est, Id solum non potest tur dis.
Deus quod non uult, scilicet se posse. Idem in 7. Libr. Confes. 33. &
ad Deum loquens ait, Non cogaris inuitus aliquid, quia uo- 39. In
luntas tua non est maior quam potentia: esset autem ma- 10.9. li.
ior, si te ipso tu ipse maior esses. Ex hoc uidetur quod Deus 1. c. 1.
non possit plura quam uult, sicut non uult plura quam potest. Sicut
n. uoluntas non est maior potentia, ita nec potentia maior est Cap 4.
uoluntate. Ideoque sicut plura non uult quam potest, ita eum In 10. 1.
non plura posse quam uelle dicunt. Sed ad hoc dicimus, quia
nec uoluntas potentia, nec potentia uoluntate maior est,
quia una & eadem res est potentia & uoluntas, scilicet ip-
se Deus, qui esset maior seipso, si uoluntas maior esset po-
tentia, uel potentia uoluntate. Nec hac auctoritate negat-
tur Deum plura posse quam uelle, quia plura sunt subie-
cta eius potentie quam uoluntati. Fateamur itaque
Deum plura posse facere quæ non uult, & posse dimittere
quæ facit. Quod ut certius firmitusque teneatur, scripturæ
testimonijs asseramus, Deum plura posse facere quam fa-
cit. Veritas ipsa secundum Matth. ait, An putas, quia non
possum rogare patrem meum, & exhibebit mihi modo plus
quam duodecim legiones angelorum? Ex quibus uerbis pa-
tenter innuitur, quia & filius poterat rogare quod non ro-
gabat, & pater exhibere quod non exhibebat. Uterque ergo
poterat facere, quod non faciebat. Aug. etiam in Ench. ait, Cap. 95
in 10. 3.
Mat. 1. 1.
Omnipotentis uoluntas multa potest facere quæ non uult, nec
facit: potuit enim facere ut duodecim legiones angelorum pugna-
rēt contra illos, qui Christum ceperunt. Item in eodem, Cur apud
quos-

quosdam non factæ sunt virtutes, quæ si factæ fuissent, egissent illi homines pœnitentiam: & factæ sunt apud eos, qui non erant credituri? tunc non latebit quod nunc latet. Nec utique iniuste Deus noluit saluos fieri, cum possent salui esse, si vellet. Tunc in clarissima sapientiæ luce uidebitur, quod nunc piorum fides habet, antequam manifesta cognitione videatur, quam certa & immutabilis & efficacissima sit voluntas Dei: quæ multa possit & non velit, nihil autem quod non possit, velit. Idem in Lib. de natura & gratia, Dominus Lazarum suscitauit in corpore. Nunquid dicendum est, non potuit Iudam suscitare in mente? Potuit quidem, sed noluit. His auctoritatibus, alijsque multis aperte docetur, quod Deus multa possit facere, quæ non vult: quod est ratione probari potest. Non vult Deus omnes homines iustificare, & tamen quis dubitat eum posse? Potest ergo Deus aliud facere quam facit, & tamen si aliud faceret, alius ipse non esset. Et potest aliud velle quam vult, & tamen eius voluntas nec noua, nec mutabilis aliquo modo potest esse. Quod etsi possit velle quod nunquam voluit, non tamen nouiter, nec noua voluntate, sed sempiterna tantum voluntate velle potest: potest enim velle quod ab æterno potest uoluisse: habet enim potentiam uolendi & nunc & ab æterno, quod tamen nec modo uult, nec ab æterno uoluit.

SUPRA ostendit Magister, quid Deus possit: in hac parte intendit ostendere quæ tunc possit. Et quoniam quidam Dei potentiam limitabant: ideo intendit Magister ostendere huius opinionis falsitatem, & huius positionis falsitate ostensa, reperit Dei potentiam esse infinitam. Et hæc pars habet tres partes. In prima proponit siue narrat eorum erroneam opinionem. In secunda dissoluit multiplicem rationem eorum, ibi. *Istamque prauam summam opinionem &c.* In tertia concludit, & confirmat veritatis asser-

tionem, quæ est in huius opinionis contrariam partem, ibi. *Fateamur ergo Deum &c.* Prima & ultima parte remanentibus indiuisis, media pars diuiditur secundum numerum rationum, quas adducit. Prima sumpta est a ratione boni, & iusti. Et hanc format duobus modis, & ponitur ibi. *Non potest Deus facere, nisi quod bonum, &c.* Secunda sumpta est a ratione debiti, & hæc ponit, ibi. *Addunt quoque & alia dicentes &c.* Tertia sumpta est a ratione faciendi, & dimittendi, & hanc format duobus modis, ibi. *Addunt quoque illi dicentes*

dicentes, &c.] Quarta sumpta est ex ratione præscientiæ Dei, & hæc ponit, ibi. *Item aliud adiungunt dicentes &c.* Quinta sumpta est ab auctoritate, & ponitur, ibi. *His autem illi scrutatores, &c.* Et in qualibet harum partium Magister ponit primo obiectiones, secundo uero ponit solutionem, & partes manifeste sunt.

Dub. 1. *His autem respondemus, duplicem uerborum &c.* Queritur, unde ueniat duplicitas huiusmodi, non potest Deus nisi quod iustum est. Si dicas quod hoc uerbum (est) potest significare iustitiam quæ est, uel iustitiam quæ esset, si Deus faceret: hoc enim nihil uidetur: quia si dicatur, iustum est hoc fieri, intelligitur iustum esse ut nunc: similiter in proposito. Respon. Dicendum quod distinctio Magistri est rationalis. Ratio autem huius multiplicis est, quod hoc uerbum (est) potest dicere præsens ut nunc, uel simpliciter: & ita iustitiam quæ nunc est, uel quæ esset, si res fierent. Potest autem multiplicitas assignari a tribus. Prima ratione attributi; sicut enim hoc uerbum (currit) per se dictum dicit præsens ut nunc: sed quando additur determinatio, potest stare pro præsentis simpliciter, ut puta si dicatur de equo iacente in stabulo, iste equus bene currit: ita potest esse de hoc uerbo (est) ratione eius quod additur, bonum, & iustum. Aliter potest assignari a parte ampliacionis huius uerbi (potest) quia si ampliatio huius uerbi (potest) totum dictum respiciat, ita quod ampliatio cadat sub ampliacione:

ita dicit præsens simpliciter. Si autem cadat extra, sic dicit præsens ut nunc, & secundum hoc accipitur duplex sensus, quem Magister assignat. Tertio modo potest assignari ratio a parte eius quæ est (nisi) quia potest teneri exceptiue, uel consecutiue. Si exceptiue, tunc stat actus, siue acceptum pro præsentis ut nunc, & est sensus, non potest deus nisi quod iustum est, id est, nihil potest deus præter hoc quæ est iustum. Vel potest teneri consecutiue. Et tunc necesse est quod hoc uerbum (est) teneatur simpliciter: quia regula est quæ terminat in conditione ampliatur ad omne tempus, & tunc est sensus, non potest deus nisi quod iustum est, id est, nisi sit iustum, & sic ampliatur ibi ad omne tempus. Ex quacumque tamen causa accipiatur locutio, uere multiplex est.

Poterat per potentiam; sed non poterat per iustitiam &c. Contra **Dub. 2.** Quia, iustitia, stat ibi pro uoluntate, uidetur male dicere; quia nihil potest deus facere, quod non possit uelle; ergo si iustitia Dei est uoluntas, omne quod potest simpliciter, potest de iustitia, & econuerso. Item. Possibili posito in esse, non sequitur impossibile: si ergo deus poterat per potentiam Loth subuertere, siue comburere, ponatur, tunc quæro, aut hoc fuit iustum, aut non. Si sic: ergo poterat per iustitiam. Si non, ergo facit contra iustitiam; ergo inique, quod est omnino impossibile. Respon. Dicendum, quod iustitia non stat ibi pro uoluntate diuina simpliciter considerata: sicut enim poterat uelle, & poterat facere; sed stat ibi pro uoluntate

tate pensante merita, & uolente retribuere secundum merita. Et quoniam Loth non meruerat submergi cum in illis peccatoribus, non poterat iuste submergi, quantum fuit de exigentia meritorum: nihilominus tamen poterat deus hoc facere, quia ex hoc laudem suam: & Loth utilitatem poterat elicere, cum non sit malum in se iure iustum affligere: potest. n. hoc deus facere ad bonum suum. Et per hoc pater ratio ad illud quod obiicit. Posito. n. qd hoc factum fuerit, ponitur etiam fuisse iustum quantum ad condecientiam, licet non quantum ad merita. Contra. n. exigentiam meritorum deus potest facere, & facit. Hier. 20. gloss. Quod facere cogitabam, propter iustitiam, non feci propter clementiam.

Dub. 3. *Hoc uerbum (debet) uenenum habet &c.* Innuit Magister qd hoc uerbum [debet] proprie non conuenit deo nisi forte dicatur ex promisso. Contra. Videtur male dicere: quia sicut qui debet ex commissio, obligatur ne incurrat ingratitude, ita qui debet ex promisso, si non reddit, incurrit falsitatem: ergo deus uere est obligatus: ergo uere & proprie est debitor. Resp. Dicendum, qd debitum ex commissio est debitum proprie, quia prout uoluntatem: uelit enim nolit, obligatus est qui accepit beneficium, si necessario eget beneficio: debitum autem ex promisso, quod est mere liberalitatis, est debitum quod sequitur largitatem promittentis: & ideo secundum rem plus habet de ratione gratiae quam de iustitiae.

& hoc modo deus est debitor: primo modo non: ex sua enim liberalitate permittit ut alliciat, sed nihil recipit. Vnde obsequia nostra non acceptat propter indigentiam: Ideo ratio debiti secundum quod obligationem dicit, proprie in deo non cadit: si autem abutamur nomine, ut debitum sonet in condecientiam bonitatis dei, sic recipitur in deo.

Potest tamen secundum eandem rationem &c. Innuit Magister **Dub. 4.** quod eadem ratione manente, deus potuit alia facere, & ista dimittere. Contra. Videtur hoc esse falsum: quia Aug. dicit alia ratione conditus est homo, alia ratione conditus est equus: ergo alia, & alia ratione fiunt opposita: ergo eadem ratione manente, non potuit facere opposita. Respon. Dicendum, qd Magister uocat rationem uoluntatem dei aequissimam, ut [sicut dictum est supra] qd quia deus nouit omnia, ideo potest seire opposita sine inuolutione scientiae, ita etiam & de uoluntate. Vnde non intelligitur uoluntas mutari, quando deus potest uelle quod non uult: sed aliquid uoluntatum ad ipsam comparari, ipsa una, & eadem & immutabili remanente: sed alio modo comparata, siue ad aliud, & aliud: & ita intelligit Magister.

Hac autem questio de praescientia facile &c. Queritur per qd **Dub. 5.** determinatur superius dictum. Videtur enim argumentatio necessaria: si ergo deus nihil potest operari nisi illud praesciat, & non praescit nisi quae facit: ergo

& non praescit nisi quae facit: ergo &c. Dicendum est ad hoc, qd deus potest praescire plura, quam praescit, sicut potest plura operari. Vnde huiusmodi solutio est, qd praescientia dei potest esse alicuius, cuius non est: & ita deus potest facere illud: & alicuius non esse cuius est, & ita deus potest illud non facere, & nunquam ponit aliquid facere sine praescientia. Ex hoc manifestum est qd non est necessarium deum praescire quod praescit: si enim hoc esset, tunc impossibile esset deum aliud facere, quam illud qd facit: & hoc est error manifestus.

Dub. 6. *Item queritur de hoc quod dicitur &c.* Videtur illud non benedictum: quia aut pater uolebat dare, aut non si uolebat, & Christus non uolebat: ergo in uoluntate discordabant. Si autem non uolebat, & Christus poterat petere: ergo poterat uoluntate patris discordare: ergo peccare: qd est contra ueritatem aperte. Respon. Dicendum, qd pater uolebat dare, & Christus uolebat petere: sed pater poterat uelle, & Christus similiter petere, & ita non discordare: tunc autem discordaret, si Christus posset petere, & pater non posset uelle. Quo autem deus possit aliquid uelle quod non uelit, supra habitum est.

Dub. 7. *Nunquid dicendum est, non potuit Iudam &c.* Ex hoc uidetur quod deus possit saluare Iudam: ergo pari ratione damnare Petrum. Contra. Iustus est, & negare seipsum non potest: ergo nec facere contra iustitiam. Si tu dicas, quod hoc non potest. Contra. Posset deus destruere

omnia quae facit, quod maius est: ergo multo fortius hoc potest. Respon. Aliqui distinguunt hic potentiam dei dupliciter, dicentes deum posse aut potentia absoluta, & sic potest Iudam saluare, & Petrum damnare: aut de potentia ordinata, & sic non potest. Sed haec distinctio non uidetur esse conueniens, cum nihil possit deus, quod non possit ordinate. Posse enim inordinate facere, est non posse, sicut posse peccare, & posse mentiri. Vnde nec potentia absoluta, nec ordinata potest mentiri. Alter dicunt alii, quod potest saluare Iudam, sed non damnare Petrum: quia misericordia eius super omnia opera eius, & misericordia superexaltat iudicium: & saluare Iudam esset superabundantis misericordiae: sed damnare Petrum, esset crudelitatis maximae: sed tamen cum deus summe iustus sit, summe misericors, sicut non potest facere contra misericordiam, sic nec contra iustitiam. Ideo aliter dicunt alii, quod Deus neutrum potest, & hoc non derogat eius potentiae, quia utraque essent iniustitia, & inordinatio, reuocare quem finaliter damnauit, & qui finaliter damnari meruit. Nec est simile de Traiano, quia deus sic disposuerat ad honorem sanctorum & suum aliqua specialia facere, & ideo mors illa Traiani, & damnatio licet secundum causas inferiores finalis uideretur: tamen secundum diuinam dispositionem, & consilium aliter erat. Sed tamen quis hoc audeat dicere, quin deus de Iuda hac dispo-

sitione potuerit quod dispo-
suit de Traiano? & quin genera-
liter de omnibus possit facere,
quod probatur fecisse uni? Et ite-
rum Aug. dicit quod deus ipsi
diabolo bonam uoluntatem pos-
set dare. Propter hoc dicendum,
quod quando quaeritur, utrum
deus possit saluare Iudam, & da-
mnare Petrum. Dicendum, quod
aut loqueris saluis meritis, aut
non saluis. Si saluis meritis, sic
dico quod non possit: hoc enim
idem est dicere, & quaerere, ac si
quaeretur, utrum posset iudi-
care iniuste: quod quidem absque
dubio deus non potest. Si autem
intelligatur, non saluis meritis,
sic absque dubio posset saluare
Iudam auferendo per gratiam
peccata, & demerita, & dando
merita. Petro autem non po-
tetur dare merita mala: sed ta-
men sicut liberaliter dedit bo-
nam uoluntatem Petro, ita
etiam liberaliter conseruat si-
militer naturam, & sic patent
obiecta.

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

An potentia Dei secundum quod
huiusmodi infinita sit?

Intelligentiam p-
rentis distinctionis
de quantitate diuinæ
potentiae, siue de in-
finitate. Et circa hoc querun-
tur quatuor. Primo, quaeritur
utrum potentia Dei sit infinita.
Secundo, dato quod sic, quaeritur, si
ipsa essentia diuina sit infinita,
sicut potentia. Tertio, utrum
deus possit producere opus in-
finitum. Quarto, utrum ratio

operandi sit infinita. Prima
quaestio respicit infinitatem in
possendo. Secunda in essendo.
Tertia in operando. Quarta in
ratione operandi.

UTRUM dei potentia sit infi-
nita, & quod ipsa potentia secun-
dum quod huiusmodi sit infini-
ta, ostenditur sic. Infinitum di-
citur, quod non habet terminum:
sed diuina potentia quantum
ad esse non habet terminum: er-
go &c. Prima manifesta est. Sec-
unda patet per Chryf. in qua-
dam Homil. Omnipotens dicitur,
quia eius posse non inuenit
non posse: ergo si semper inue-
nit posse, & semper quantitatē
potentiae accipientibus est ultra
accipere: ergo infinita. ITEM.
Omnis potentia actiua, quae po-
tetur in effectus infinitos: est actu
infinita: diuina potentia est hu-
iusmodi: ergo &c. Probatio pri-
ma. Si potentia est pure in actu:
ergo habet totum actualiter, quod
potest habere: ergo si totum ha-
bet actualiter, & nihil potest ei
acrescere, nec de nouo aliquid
dare, & potentia ut potens se ex-
tendat ad infinita: ergo actu ha-
bet in se infinitatem. Minor pa-
tet, quia diuina potentia nun-
quam potest in tot effectus, quoniam
adhuc possit in plures: ergo ma-
nifestum est quod sit infinita.
ITEM. Omnis potentia, quae po-
tetur in actum infinitum, si om-
nino est in actu, est simpliciter
infinita: sed diuina uirtus est
huiusmodi: ergo &c. Maior pa-
tet sic. Sicut se habet potentia
ad potentiam: sic actus ad actum:
sed actus infinitus excedit fini-
tum in infinitum: ergo & poten-
tia potentiam: ergo si potentia
est

3. Phy.
21. &
d' icept.

est omnino in actu, est infinita.
Minor patet, quia Deus dicitur
durare in infinitum, & potest crea-
turam conseruare in infinitum:
ergo &c. ITEM. Omnis poten-
tia, quae potest super extre-
ma in infinitum distantia; est
infinita: sed potentia diuina
est huiusmodi, quia de nihilo aliquid
facit, & inter aliquid, & nihil
est infinita distantia: ergo &c.
ITEM. Omnis potentia, quae om-
nino in differens est ab essen-
tia, est infinita: sed diuina po-
tentia est huiusmodi: ergo &c.
Probatio prima, quoadocunque
aliqua duo sunt omnino indi-
stantia, ubicunque est unum,
ibi & reliquum: ergo si poten-
tia est omnino indifferens ab
essentia, ubicunque est poten-
tia, & essentia, ibi est centrum
potentiae: ergo ubicunque potest
potentia talis, potest ut in centro:
ergo cum nulla potentia limite-
tur in centro suo, sed amplius
possit, aut diuina potentia ni-
hil potest, aut potest quantum
uult, & sic in infinitum, ergo
[quantum est de se] potentia il-
la potest in infinitum operari;
sed potentia omnino illa est in-
differens, & simplex: ergo idem
est ibi latum, & intensum: ergo
si extensue est infinita, & inten-
siue: ergo omnino est infinita.
Et hoc est quod dicit Philoso-
phus in Lib. de causis, quod uirtus
quanto magis unita, tanto ma-
gis infinita: cum ergo diuina
potentia sit infinitissima, quia
est omnino idem cum sua origi-
ne, ubique potest tanquam in
sua origine: ergo nunquam in-
uenit non posse.

CONTRA. Omne illud

est finitum, in quo est repe-
rire statum: sed in diuina po-
tentia est reperire statum, quia
est assignare aliquid quod non
potest [sicut supra ostensum
est] ut actus corporales, & a-
ctus deformes: ergo &c. ITEM.
Quod exceditur ab aliquo, est
finitum; quia infinitum nullo
modo excedit: sed scientia ex-
cedit potentiam respectu sci-
bilium, plurimum enim est scien-
tia, quam potentia: scit enim
mala; & non potest: ergo &c.
ITEM. Videmus in potentiis
creatis, quod infinitas est a ma-
ter a: sed finitas est a forma: er-
go cum potentia Dei sit omni-
no forma, siue formalis, nihil om-
nino habens materialitatis: er-
go simpliciter est finita, & nul-
lo modo infinita. ITEM. Inter
contradictorie opposita est di-
stantia infinita: sed creature uir-
tus finitum unum reducit ad al-
terum, ut non currentem facit
currere, & tamen est finita: er-
go. ITEM. Video quod anima habet
potentiam omnino differentem
ab essentia, sicut potentia uiuifi-
candi corpus: habet etiam po-
tentiam ad actum infinitum, si-
cut ad durandum siue permanen-
dum in infinitum: habet potentiam
nihilominus ad actus finitos,
& tamen ipsa potentia est finita
in se: ergo uideatur pari ratio-
ne de diuina potentia, cum ani-
ma sit expressa imago dei,
unde uidentur rationes praedi-
ctae nihil ualere.

RESOLUTIO.

Quinimo, nec de duratione, sed de
uirtute, idque ratione summe
sua simplicitatis.

RESP. Dicendum, quod diui-
nam

3. Phy.
49.

Sco. hoc
negat.

Autor
Lib. de
causis
prop. 13

nam potentiam est ponere omnino in actu, & in habitu & infinitam, sicut probatum est per effectum a posteriori, quia habet effectum infinitum duratione, & infinitos oppositione, ad quos comparatur ut actus purus, & ut tota causa & ratio, habens in se plenam, & perfectam actualitatem respectu infinitorum. & necesse est cum habeat totum quod unquam habitura est, & ex se habeat quod ipsa infinita sit. Alia ratione ostenditur hoc a priori. Propter summam. n. in diuisionem uirtutis cum essentia, & pp summam unitatem ipsius uirtutis, ubicunq; potest, tota potest, & tantum in extremum mundi, quantum in medio: & tantum in summo, quantum in lato, & omni modo infinitatis: nec est ratio in aliqua creatura, nec quantum ad causalitatem effectus, nec quantum ad unitatem. Non quantum ad causalitatem effectus, quia nulla uirtus creaturæ respectu durationis infinitæ est pure actiua, imo necesse est per diuinam influentiam conseruari. Similiter nec quantum ad productionem actus, unde habet infinitatem passiuam etiam in recipiendo, & ideo nulla est actu infinita, sed solum in potentia: sed quia infinitum in potentia pendet ex infinito in actu, ut omnis infinitas durationis creaturæ, & operationis pendet ex infinitate uirtutis increate. Et hoc est, quod dicit Philosophus in

Propo.
16.

Li. de causis, quod omnes uirtutes infinitæ pendentes sunt per unum infinitum primum, quod est uirtus uirtutum. Similiter non est simile de simplicitate, siue uni-

tate, nam potentia diuina est omnino in se simplex, & omnino habet essentiam, siue substantiam simplicem: omnino est ab illa est indifferens, & ideo omnimoda unione est unitissima, & ideo infinita: sed nullius creaturæ quantuncunq; nobilis potentia est omnino simplex, quia omnis talis potentia dicit aliquem respectum dependentiæ, nec fundatur in substantia omnino simplici: nec omnino est indifferens: quia nulla creatura est sua potentia [loquendo essentialiter] & ideo quia deficit omnis creatura a ratione summæ simplicitatis, & infinitatis per consequens. Et sic patet, quod diuina potentia est infinita ratione summæ simplicitatis.

Et patet responsio ad ultimam rationem ostendentem prædictas rationes non ualere.

AD ILLUD ergo, quod obiicitur, quod inuenit terminum, & quod inuenit excessum. Dicendum, quod diuina potentia est infinita respectu eorum quæ posse est potentia, respectu aliorum quæ posse est impotentia, nec est finita, nec infinita, quia nihil ex eis potest. Quia. n. dicitur, quod inuenit terminum, uel excessum. Dicendum, quod falsum est, quia excessus, & terminus rei attenditur secundum ea, ad quæ res se extendit: & diuina potentia se extendit solum ad bona, & quantum ad alia nunquam est plurimum scientia, quæ potentia: nec quantum ad talia inuenit terminum, & ideo patet illud. Potest tamen aliter dici, quod dupliciter est loqui de potentia, & scientia, aut in se, aut in comparatione ad obiectum. Si in se, sic una non excedit aliam, quia quicquid scit, potest scire & quicquid potest, scit se posse. Vel p-

com pa-

comparationem ad obiectum, & sic est loqui dupliciter: aut secundum formam, siue speciem: aut secundum numerum. Si secundum numerum: sic cum potentia possit infinita, non exceditur a scientia. Si autem secundum formam: sic quia potentia est respectu bonorum tantum, scientia uero bonorum, & malorum, ideo exceditur: tamen ex hoc non sequitur quin sit infinita: & est exemplum. Si quis imaginetur duas lineas infinitas, plures sunt duæ quam una: quia non habebunt unam infinitatem secundum numerum; sed solum secundum longitudinem: & sic non sunt maiores, uel longiores duæ quam una. Similiter in proposito intelligitur. Potentia enim dicitur infinita respectu obiectorum secundum numerum; sed non secundum qualitatem: quia non potest in mala, uel priuatoria: & per hoc patet primum, & secundum. Quamuis enim inueniat terminum respectu mali, non tamen respectu boni: & ille terminus, uel excessus potius facit ad infinitatem: quia non est posse; sed non posse: & ideo quamuis hoc uideatur dare terminum secundum rationem intelligendi, secundum ueritatem non dat, quia quod non possit mala, hoc totum est propter immensitatem uirtutis. AD ILLUD, quod obiicitur, quod infinitum est passio potentia materialis. Dicendum, quod hoc uerum est de infinito per priuationem completionis, siue completi esse: sed non est uerum de infinito per

priuationem limitationis. Primum enim est infinitum potentia passiuæ, siue receptiuæ, & ita primo inest materiæ. Secundum est infinitum actu, & ideo in illo solo uere est, & proprie: quia tantum est actus, & actus purus, & perfectissimus AD ILLUD, quod obiicitur, quod creatura potest super ea quæ summe distant. Dicendum, quod ens, & non ens non dicuntur summe distantia: quia opponuntur contradictorie: sed quoniam nihil habent commune, nec quantum ad genus prædicabile; sed quiescere, & moueri, & non moueri (quod pro eodem accipitur) utroque modo habent commune: & ita non est distantia infinita, nec est simile. AD ILLUD, quod obiicitur de potentia uiuendi. Dicendum, quod uiuere uno modo dicit actum consequentem, sicut moueri: & sic est ab anima mediantibus potentiis differentibus ab ipsa essentia. Secundum autem quod est actus purus, est ab essentia animæ, ut in ratione formæ, non in ratione agentis: & propter hoc non consideratur ibi esse tantum in operando, sicut albedo se ipsa dealbat, ita quod non notatur ibi, nec est egressus alicuius, ut a potentia agente: nos autem hic loquimur de potentia ut agente, & producente aliquid: potentia uere, animæ quantumcunque sit idem, tamen dicit aliquam inclinationem, & ideo dependentiam, & ideo priuat simplicitatem, ac per hoc priuat infinitatem; in Deo autem non sic: & ideo ratio ista non habet instantiam, recte intellecta.

H h h 3

Q V A R,

QVAESTIO II.

An diuina essentia siue potentia infinita sit.

VTRVM essentia sit infinita, siue diuina potentia sit infinita quantum ad esse. Et quod sic, uidetur, quia nulla potentia nobilior est substantia: sed diuina potentia est infinita, ergo cum nō sit nobilior, nec maior substantia, necesse est substantiam esse infinitam. **ITEM.** Si aliqua duo (liceat sic dicere) sint omnino idem, si unum est infinitum, & reliquum: sed substantia, & potentia sunt idem, & esse & posse: ergo cum diuinum posse sit infinitum, & esse, & ita essentia. **ITEM.** Quandocunque aliqua duo sic se habent, quōd ad nihil se extendit unum, ad quod pariter se non extendat reliquum: si unum est infinitum, & reliquum: sed ad nihil omnino se extendit potentia, ad quod se non extendat essentia: nunquam enim Deus potest facere tot, quin etiam substantia possit esse in; tot secundum quod dicitur Roma. 3. Si caelum & caeli caelorum & cetera. **ITEM.** Omni finito potest aliquid cogitari maius, scilicet infinitum ipsum: sed diuina essentia est ita bona; & magna, quōd nihil maius, nec melius cogitari potest; alioquin non est Deus: ergo & cetera. **ITEM.** Omne finitum bonum melius est cum alio bono, quam per se tantum: quia finitum additum finito facit maius: ergo si diuina essentia est finita: maius aliquid cum alio erit, quam per se tantum:

ergo non est perfectissima, nec optima: quod omnino nefas est dicere. **ITEM.** Omne finitum bonum contingit aliquando æquari, & reddi per duplicationem finiti, ut patet in inæna (& hoc dico, si illud quod duplicat facit maius, hoc dico propter punctum) si ergo diuina essentia est finita secundum nobilitatē, & bonitatem, si dupletur bonitas creaturæ ascendendo, aliquando peruenietur ad bonitatem æqualem diuinæ bonitati: hoc autem salum & impossibile, quod creatura sit proportionalis creatori: & hoc dicit Augustinus octauo de Trinitate: ergo & illud ex quo sequitur, scilicet quōd diuina essentia sit finita.

S E D C O N T R A. Finitum, & infinitum, (ut dicit Philosophus) sunt proprie passionis ipsius quantitatis: sed essentia, ut essentia, non habet quantitatem molis: ergo si consideratur ut in abstractione uirtutis ut essentia diuina essentia nec est finita, nec infinita. **ITEM.** Omnis potentia, quæ potest unum solum, ita quōd non aliud, est potentia finita: ergo pari ratione omnis essentia, quæ est unum solum, ita quod nihil aliud, est essentia finita: sed diuina essentia est Deus, & nihil aliud: ergo & cetera. **ITEM.** Omne finitum summæ ueritati, est simpliciter finitum: & hoc patet, quia prima ueritas iudicat de unoquoque, sicut est. Patet etiam in simili, ut hoc est album, & nigrum, & bonum Deo: ergo simpliciter bonum: sed diuina essen-

1. Phy.
100. cō.
15

tia est ueritati diuinæ cognitionis finite, quia Deus ipsam comprehendit, & nouit perfecte: & quod scitur (ut dicit Aug.) scientis comprehensione finitur: ergo & cetera. **ITEM.** Nullum infinitum finit aliud, quia nihil dat alii quod non habet ergo si diuina essentia est infinita: ergo nihil finit: ergo nullus est finis; & si hoc: ergo nihil bonum. **ITEM.** Nullum infinitum comprehenditur a finito: sed Deus comprehenditur a finito: sed Deus comprehenditur a finito, quia aliter non essent beati, nisi Deum perfecte cognoscerent, semper enim appetitus ferrentur ad amplius, & non quiescerent, & ita non essent beati: si ergo comprehenditur, nō est infinitus. **ITEM.** Nulla priuatio est habitu nobilior: ergo cum infinitum dicat priuationem, finitum dicat habitum, & omne nobilius Deo est attribuendum, patet & cetera.

R E S O L U T I O.

Diuinam essentiam actus infinitam esse, fides credendum cuiuslibet, proponunt sancti acclamant, theologi edisserunt, ratio summopere consonat.

DTho. contra gētil. 1. c. 43. q. de potē. 9. 1. art. 2. **R E S P.** Ad hoc uoluerunt quidam dicere, quod diuina essentia sub ratione essentiæ est finita, sub ratione potentiæ est infinita. Nam essentia nominat Deū ut se, & sic ē finitus, quia perfectus: finitus ē, quia comprehenditur a finito, ut a beatis: & hoc dixerunt propter essentiæ simplicitatem, quod dixerunt totā uideri. Inquantū autē consideratur sub ratione potentiæ, sic dicit respectum ad effectus, & quia nō est

status ibi, quia semper est aliquid extra accipere, dixerunt quod sub ratione potentiæ erat infinita. Sed ista positio erronea fuit manifesta: nam ista duo sunt incompatibilia, quod potentia sit infinita, omnino existente substantia finita: & quia idem sunt omnino: & quia prior sūm rōnem intelligēdi est substantia: & quia ad quicquid se extendit potentia sub rōne potentiæ, ē, & essentia: ut ostentum est. Et propter hoc dixerunt aliqui: quod est finitum simpliciter, & infinitum nobis: & uoluerunt dicere, quod tam essentia, quam potentia est finita sūm ueritatē, quia est finita a Deo quæ est ueritas: sed tamen utraque nobis est infinita, quia impropotionaliter nos excedit. Vnde Deus infinitus dicitur, quia nec loco, nec tempore, nec comprehensione comprehenditur, sicut dicit Damasc. Sed iterum ista positio non potest stare, quoniam (sicut supra probatum est de potentia) quod ipsa non habet statum in possendo: & iterum est omnino actu, & ideo ponit infinita: sic etiā, probari potest de essentia: necesse est ergo quod omnino infinita sit actu. Et hoc concedendum est uel tenendum est tanquam uerū: eo quod magis est consonum fidei, quæ dicit Deū immensum: & magis est consonum auctoritatibus sanctorum, quæ oēs dicunt ipsum infinitum. Vnde Damasc. dicit quod deus est quoddam pelagus substantiæ infinitum: magis ē consonum sententiis Magistrorum: magis etiam consonum rationi.

Ad intelligentiam ergo ob-
H h h 4 *lecto-*

Lib. 1. 3
Orth. fi.
cap. 4.
Quo im-
media-
te prac.

iectionum in oppositum notandum, quod infinitum dicitur per abnegationem finis. Potest ergo dupliciter dici infinitum, scilicet a parte negationis, & similiter a parte finis. A parte finis, nam finis dicitur dupliciter, uno modo quod est complementum, & sic infinitum dicitur per priuationem complemēti, & hoc modo infinitum dicitur in materia & in genere substantiæ, & in aliis generibus, & hoc modo non cadit in Deo, quia ipse est perfectissimus. Alio modo finis dicitur terminus, sicut finis agri, & sic infinitum dicitur quod caret termino, & statu. Et hoc potest esse dupliciter secundum negationem, quia potest intelligi priuatiue, & negatiue. Priuatiue, quia non habet terminum: sed tamen natum est habere propter hoc, quod habet esse limitatum: & hoc modo dicitur incompletiōem, & non est in Deo. Alio modo negatiue, quod non habet terminum, nec etiam natum est habere: & hoc modo ponitur in deo propter summam immensitatem. AD ILLVD, quod obiicitur, quod infinitum est passio quantitatis. Vici potest, quod sicut nomen quantitatis extenditur ad quantitatem uirtutis, similiter nomen infiniti: quantitas autem uirtutis non tantum attenditur quantum ad opus, sed etiam quantum ad nobilitatem ualoris, & hoc patet, quia dicitur Aug. in spiritualibus idem est maius & melius. AD ILLVD, quod obiicitur quod est unum, ita quod non est aliud. Dicendum, quod aliquid comparari ad multa potest esse du-

pliciter, aut secundum comparationem causalitatis, aut secundum comparationem identitatis. Comparari ad multa sub ratione causalitatis hoc conuenit infinito, quia infinitum: sed secundum rationem identitatis, non. Vnde quia infinitum in deo se extendit ad multa, quia potentia, uel essentia eius comparatur ad multa, ex hoc tamen non sequitur, quod sit multa. Vnde si essentia uel potentia comparatur secundum rationem identitatis ad res, neutra est plurimum: unde, nec potentia diuina est aliæ potentia, nec essentia aliæ essentia: sed secundum rationem causalitatis sic conuenit & essentia, & potentia: nam sicut potentia conuenit facere plura, sic essentia in pluribus esse. AD ILLVD, quod obiicitur, illud quod est finitum summæ ueritati. Dicendum, quod hæc est duplex. Aut enim est finitum summæ ueritati, quia ueritas inducit ipsum esse finitum, aut quia non excedit eius comprehensionem. Primo modo non est Deus sibi finitus: sed infinitus: uere enim scit se esse infinitum. Secundo modo est finitus, quia se non excedit, cum sit infinitus, & sic non ualet argumentum, & est ibi fallacia secundum quid, & simpliciter: non excedit infinitum: ergo est infinitum simpliciter. AD ILLVD, quod obiicitur, quod infinitum non finit. Dicendum, quod infinitum per priuationem perfectionis non finit: sed infinitum per negationem limitationis habet rationem finitatis: quia cum sit summum, in ipso est omnis status: in hoc. n. infinitas non repugnat

pugnat simplicitati, nec complemēto. AD ILLVD, quod obiicitur, quod comprehenditur. Dicendum, quod non comprehenditur per inclusionem: comprehenditur autem per perfectam uisionem, & dilectionem, & intentionem, & hoc a parte comprehendentis, & non a parte comprehensibilis: & ideo quia perficitur res secundum suam capacitatē, quiescit, quamuis ultra non attingat. Quod ultimò obiicitur, solutum est: obiicit enim de infinito secundum quod dicitur priuatiue: sed prout dicitur de deo, non dicitur priuationem secundum rem, sed solū quantum ad modum significandi, & respondet ei summa potentia: nihil enim dicitur immensum, nisi quod habet summam, & perfectissimam actualitatem, & nihil coarctas, & determinans: unde & si dicatur dici priuatiue; tamen secundum ueritatem excludit omnem priuationem.

QVÆSTIO III.

An diuina potentia possit in effectum actu infinitum?

DE infinitate diuinæ potentia quantum ad opus, utrum uidelicet diuina potentia possit in effectum actu infinitum. Et quod sic ostendit hoc modo. Potentia se habet proportionaliter ad opus: unde tanta potentia potest in tantum opus: ergo & maior in maius, & infinita actu in infinitum. ITEM. Omnis potentia, quod operatur ex se tota, si est infinita, producit infinitum: cum operetur ex tota sua uirtute: sed diuina potentia cum sit simplicissima, se tota operatur: ergo uidetur, quod producat effectum infinitum. SI TY DICAS, quod hoc

non potest esse propter defectum, & limitationem ipsius effectus. Contra. Frustra est potentia, quod non reducit actu: unde & Philosophus dicitur. 9. Met. cit. quod frustra est potentia, cui non respondet passiuus: ergo aut potentia diuina frustra est infinita: aut ei respondet effectus infinitus, & potentia passiuus infinita. ITEM. Omnis potentia potest seipsam manifestare: ergo diuina cum sit infinita, potest suam infinitatem manifestare: sed infinitas non manifestatur, nisi in effectum infinito: ergo & cetera. Si tu dicas, quod manifestatur in productione filii, & spiritus sancti: tunc obiicitur, quod spiritus sanctus habet potentiam infinitam: ergo ipsam manifestaret: sed non in productione personæ infinitæ: ergo in productione creaturæ. ITEM. Omne possibile est ponibile in esse: sed Deus potest producere infinita: ergo infinita produci, est possibile: ergo ponibile: sed ponibili posito in esse, nullum accidit inconueniens: ergo posito, quod Deus faciat infinita, nullum accidit inconueniens: sed Deus potest omne quod non est inconueniens posse, uel facere: ergo Deus potest facere, quod sint infinita actu. ITEM. Appelleretur A. omne creabile: tunc quæro A. aut est finitum, aut infinitum. Si finitum, & Deus non potest nisi finitum, ergo non potest nisi finitum: ergo potentia eius finita. Si infinitum, & Deus potest facere A. ergo potest facere aliqua actu infinita. ITEM. Continuum est diuisibile in infinitum, quod utrum deus possit reducere potentia

7. phy.
9. possi-
bili po-
sito in
esse, nul-
lum se-
quitur
impossi-
bile.

3. phy.
31.

potentia continui ad actum. Si non potest: ergo potentia continui excedit potentiam dei, quod est absurdum: quia tunc potentia Dei esset finita. Si eam potest reducere ad actum omnino: sed hoc non est, nisi cum est actu diuisum in partes infinitas: ergo &c.

SED CONTRA. Quod non possit in effectu intensione infinitum, uidetur: quia infinito simpliciter nihil est maius: ergo si producit effectum infinitum, tunc ergo illo nihil est maius: ergo deus non est maior. Si ergo hoc est summæ nobilitatis in deo, quod nihil possit ei æquari, producere tale effectum est contra nobilitatē diuinæ potentiæ: ergo &c. ITEM. Quod est actu infinitum, est summe simplex. (Nā si est aliqua compositio, tunc ibi est coarctatio, & limitatio.) Si ergo deus produxit effectum infinitum, illud est simpliciter simplex: sed in simplicissimo idē est essentia, bonitas, & potentia: ergo si effectus est infinitus in potentia, & bonitate: ergo summum bonum, ergo non bonum per aliud: ergo non bonum per deum, ergo nec a deo: quia uniuersa per semetipsum operatus est dominus, & idem est finis quod & primum principium: ergo si est infinitus, non est a deo: ergo non est effectus: & sic patet &c. ITEM. Si deus potest in effectum actu infinitum, quaeratur, utrum possit in aliud. Si non, ergo in agendo amittit potentiam, & sua potentia agendo debilitatur. Si ergo potest in effectum alium similem illi: esto quod faciat, ponatur ergo: I si duo effectus sunt similes in natura: ergo sunt in eodem genere: tunc habet aliquid plus, in quo conueniunt, & ali-

qua propria, per quæ differunt: ergo exceduntur ab aliquo, & arctantur per aliquod: sed omnia talia sunt finita: ergo &c. ITEM. Quod non possit facere infinita actu, ostenditur: quia non sunt plura infinita: ergo si produceret infinita actu, non posset producere plura: ergo deus est impotens: sed nihil potest facere deum impotentem: ergo &c. ITEM. Vbi est infinitas actualis secundum numerum, ibi deficit status, & ordo, & distinctio: sed diuina sapientia non patitur deum aliquid facere sine modo, & mensura: ergo &c.

RESOLVTIO.

*Ne quidem: cum nec sibi, nec reati
re conueniat.*

RESP. Dicendum, quod duplex est infinitum. scilicet in actu, & in potentia. Infinitum in potentia deus potest facere, & facit. Infinitum in actu non potest facere, nec facit. Non potest (inquam) facere: quia nec conuenit sibi, nec conuenit creaturæ. Sibi non conuenit: cum enim summe bonus sit, non potest aliquid facere nisi bonum: & ita non potest facere nisi rem ad se ordinatam. Quoniam ergo ordo presupponit numerum, & numerus presupponit mensuram: quia non ordinantur ad aliud nisi si numerata: & non numerantur nisi limitata: ideo necesse fuit deum facere omnia in numero, pondere, & mensura: nec aliter facere potuit, nec potest, nec infinitum, nec infinita in actu. Ratio est etiam: quia hoc nullo modo conuenit creaturæ. Infinitum enim in actu, est actus purus: alioquin si aliquid haberet de limitatione, & arctatione esset finitum: sed quod est actus purus, est suum esse presentia, & nihil tale accipit esse

ab

ab alia essentia, nec ex nihilo: si ergo creatura, eo ipso quod creatura aliunde est, & ex nihilo, nullo modo potest esse actus purus, nullo modo potest esse infinita: & si non potest esse una finita, nullo modo possunt esse infinita secundum numerum: quia necesse est illas plures ad aliquam unam creaturam reduci: sed finita ad infinitum reduci est impossibile: patet ergo &c. Et quod ad aliquod finitum reducatur, patet: quia nec se est ponere ordinationem in creaturis, non tantum ad deum, sed etiam ad se inuicem. Summa ergo rationis est: quia non decet deum facere creaturam, nisi ordinem habeat, & mensuram: ratio est ex parte creaturæ: quia necesse est omnem creaturam esse limitatam, eo quod ex nihilo, & eo ipso, quod composita est.

AD ILLUD ergo, quod obiicit, quod potentia tanta potest in tantum esse, siue opus. Dicendum, quod est opus operans, & opus operatum. Opus operans, ut creare: opus operatum, ut creatura. Dicendum ergo quod opus operans est infinitum: sicut ipse creator, sed opus operatum necesse est esse finitum. Quod ergo obiicitur, quod opus proportionatur potentia. Respondeo. Si intelligatur de opere operante, siue de actione generaliter, uerum est. Si autem intelligatur de opere operato, non habet ueritatem: nisi cum causa, & effectus se habent per uocationem, & sunt eiusdem generis: hoc autem non est hic. AD ILLUD, quod obiicitur, quod deus operatur ex tota potentia. Dicendum quod agens ex tota potentia, quoddam agit per naturam: & hoc agit tantum quantum potest, & tantum quantum ad ipsum est,

ubi est productio similis. Quoddam agit per deliberationem, & uoluntatem, & tale non agit nisi secundum ordinem, & quantum uult: unde ex eadem potentia facit magnum, & paruum, & sic agit deus. AD ILLUD, quod obiicitur, quod frustra est potentia, quæ non reducitur ad actum: uerum est de potentia, quæ completur per actum: sed diuina potentia non completur per actum: & ideo non est frustra, et si non habeat potentiam passiuam correspondentem. Tamē illa propositio non intelligitur habere ueritatem in potentia, quæ potest habere infinita, si intelligatur, quod omnino reducatur in actum: reducitur tamen, & reduci potest secundum partem: & ideo non est frustra. AD ILLUD, quod obiicitur, quod diuina potentia cum sit infinita, debet suam infinitatem manifestare in infinito effectu. Dicendum, quod deus suam infinitatem manifestat in infinito secundum potentiam, sicut patet: quia (sicut supra est monstratum) interminabilis duratio manifestat uirtutem infinitam: in infinito autem secundum actum non potest manifestari simpliciter: quia non decet sed proportionabiliter: quia ens infinitum excedit non ens: & tamen deus ex nihilo facit ens, inter quæ est distantia infinita. Unde cum diuina potentia dicatur infinita, hoc est tripliciter: durationis aternitate, uirtutis immensitate, & effectuum generalitate, siue numerositate. Prima manifestatur per infinitam durationem, quod est finitum actu, infinitum potentia. Secunda per creationem de nihilo, ubi est distantia infinita per omnimodam improprietatem. Tertia manifestatur partim per potentiam, partim per priuationem: quia tot fecit, & adhuc potest in plura: & non tot fecit, quin adhuc possit in plura: tamē

men

mē hoc manifestatur, alia infinitate duplici manifestata: & ita patet q̄ non oportet, q̄ sit infinitū actu. Pot tñ dici (sicut tactū est) q̄ uirtus patris manifestatur in productione uerbi, & p̄ cōsequēs tota uirtus diuina, cū uirtus filii, & spiritus sancti sit una, & æquales sint in uirtute. AD ILLVD, quod obiicit de possibili, q̄ potest poni. Dicendū, q̄ est possibile a potentia infinita: & possibile scđm potentia finitam. Possibile scđm potētiā finitā pōt poni: q̄a oīno pōt esse ad actū reductum: sed possibile scđm potentia infinita non pōt poni: quia semper est in reducēdo, & nunquā in reductum esse. AD ILLVD, qđ ponitur, q̄ A. appelletur oē creabile: & quod quærit, utrum A. sit finitum, uel infinitum. Dico, q̄ infinitum: sed non est infinitum actu: sed potētia: & iō non sequitur, q̄ si deus possit A. q̄ possit in actū infinitum. Et si dicatur: ponatur q̄ deus faciat, A. Dicendum, q̄ non est ponibile ratione prædicta. AD ILLVD, quod obiicitur, utrum possit potētiā continui reducere ad actum. Dicendum, q̄ sicut potentia in continuo passua infinita est ad diuisionē, sic in deo actiua infinita. Vnde sicut continuum potest diuidi in infinitum, tamen impossibile est, q̄ totaliter sit diuisum, alioquin non esset infinitum: sic diuidere in infinitum est possibile, ad actum reducere impossibile. Et sicut impossibile est diuinam potētiā terminari: ita impossibile est, quod sit in termino diuisionis. Vnde deus potest potētiā continui reducere ad actum: quia potest esse in

reducendo, & semper in reducēdo: ita quod nunquam plus se extendat potentia, quam diuina actio: sed tamen continuum nunquam potest esse in reductū esse, sicut nec deus in reductū esse. Concedendum ergo, quod impossibile est, quod sit aliquid actu infinitum, nisi solum deū, & eius potētiā: & hoc est quod dicit Hugo de sancto Victore. Sicut æternitatem dei non æquat tempus, nec immensitatem locus: sic nec sapientiam sensus, nec bonitatem uirtus, nec potētiā opus. Vnde quādo dicitur, quod deus potest facere infinita, notatur infinitas circa potētiā, nō circa opus. Vnde aliqui distinxerunt hanc, continuum potest diuidi in infinitum: quia illa determinatio pōt determinare hoc uerbum (potest) uel hoc uerbū (diuidi) tamen quocunque modo distinguatur, semper intelligendum est infinitatem actualē esse proprium solius dei.

QVAESTIO IIII.

An diuina potentia extendat se ad infinita?

DE infinitate diuinæ potētiæ quantum ad rationem operandi, si se extendat in infinitū. Et q̄ sic, uidetur. Quia quicquid deus potest, rationabiliter pōt: sed pōt infinita: ergo rationabiliter potest infinita: & si hoc: ergo ratio operandi ipsius potētiæ se extēdit ad infinita. ITEM. Sicut se hēt rō sciendi ad scientiam, ita ratio producendi ad potētiā: sed quia diuina scientia est infinita, habet in se rationes infinitas cognoscendi: ergo cum diuina potētiā sit infinita, similiter & rationes producendi, ha-

*Eligeas
Lib. 1.
de Sa-
gramē.
part. 2.
c. 7. cō-
dein-
ceps.*

bet infinitas. ITEM. Ratio operādi in deo non est aliud quam bonitas, & sapiētia: sed sapientia, & bonitas est infinita: ergo & ratio operandi. ITEM. Ratio operandi in deo, non est aliud q̄ deus siue diuina essentia (quicquid dicat illa ratio) sed diuina essentia est infinita: ergo & ratio operandi.

CONTRA. Potētia se extendit ad opera secundū exigentiā rōnis: nihil. n. omittit de his, quæ ratio exigit: ergo si ratio se extēdit ad infinita: ergo uē q̄ diuina potētia producat infinita, qđ falsum est. ITEM. Ratio operādi est ipsa diuina iustitia: quia uniuersæ uiaē dñi misericordia, & ueritas, &c. sed iustitia nō est nisi finitorum: ergo uidetur q̄ ratio operādi similiter. ITEM. Rō operādi est ipsa ars, & dispō: sed dispositio nō est nisi finitorum: ergo rō operādi non est nisi finitorū. ITEM. Obiicitur de præsciētia, quæ similiter est rō operādi, & est in plus q̄ potētia: quia respectu malorū, & tñ nō est respectu finitorum. SI TV DICAS, q̄ dispō, uel præsciētia, uel iustitia non cōplectitur plenā rōnē, per quā pōt operari diuina potētia. CONTRA. Si non totā cōplectitur: ergo diuina potētia sine his pōt rōnabiliter operari: ergo possibile est deum operari præter dispositionem, præter iustitiam, & præter præsciētiam: sed nullus talis operatur sapienter, nec recte: ergo &c. Restat ergo, q̄ totam cōplectitur rōnē.

RESOLUTIO.

Diuina potentia potest quidem infinita, sed non agit infinita.

RESP. Dicendū (sicut dicit Magister in litera) q̄ rō diuinæ po-

tētiæ est finita. Et ex hoc aliqui uoluerunt diuinā potētiā limitare, tū q̄a nihil pōt facere nisi ex optima rōne, nec dimittere: tum quia nihil pōt facere nisi p̄sciēs, nihil nisi iuste: & iō cum hæc finitorum sint, utputa eorum, quæ facit; dixerunt diuinam potētiā nō posse alia, q̄ quæ facit. Sed hæc positio est erronea, sicut ostendit Magister in litera: q̄a nobilitati diuinæ potētiæ derogat, eius immensitatem limitādo, & dī fuisse Magistri Petri Balaardi. Rō autē huius stultæ positionis fuit: quia ne scierunt distinguere rōnē potētiæ, nec actus eius. Actus. n. potētiæ duplex est: unus per modum habitus. s. posse: alius per modū actus. s. operari. Quādo ergo quæritur, utrū rō diuinæ potētiæ sit infinita. Dicendum, q̄ sicut duplex est actus: ita etiam dupliciter pōt accipi rō respectu actus: qui est posse. Accipitur. n. ratio in habitu. s. diuina scientia, & diuinæ bonitatis condecencia: Et hæc rō extēdit se ad infinita, quæ admodum & ipsa potētia respectu actus, qui est posse. Respectu uero actus, qui est facere, accipitur ratio in actu. s. diuina dispositio, siue præsciētia, & meritorum exigentiā: nihil. n. facit, nisi quod disponit: nihil etiā retribuit nisi scđm q̄ merita exigūt, qñ retribuit: q̄a nullā rē gubernat, nec regit aliter, q̄ natura eius siue iustitia naturalis exigit.

ET SECVNDVM hanc distinctionem patet responsio ad primo quæsitum, & rationes inductas: quædā enim procedunt secundū unā uiam; quædā scđm aliā. AD ILLVD, qđ postea obiicitur de iustitia. Dicendū, q̄ iustitia scđm

quod dicit condecetiam diuinae bonitatis, & potestatis; sic est generalis ratio, quae complectitur totum posse. Sed in quantum connotat exigentiam a parte meritatorum, sic non complectitur totum posse, nec totum agere. In quantum uero connotat condecetiam bonitatis respectu cuiuslibet operis in actu, sic complectitur agere; sed posse non. Dispositio similiter, & praescientia agere complectuntur; sed non posse; sed agere est respectu finitorum, sicut & illa sunt: sed posse respectu finitorum. QVO

ergo obiicitur tunc, quod deus potest sine eis rationabiliter operari. Dicendum, quod falsum est, nec sequitur ex illo. Quamuis enim deus non possit plura, quam uelit, tamen non potest operari sine uoluntate, cum nihil possit facere, quin possit uelle, si cut & praescire, & disponere. Necessesse est enim potentiam exequentem illis adaequari, scilicet dispositioni, & uoluntati: sed non oportet de potentia, ut potentia: & in eo non sequitur, ut possit facere sine illis.

DISTINCTIO XLIIII.

De potentia Dei in comparatione ad modum siue qualitatem rerum.

NUNC illud restat discutiendum, utrum melius aliquid possit facere, quam facit. Solent enim scrutatores dicere, quod ea quae facit Deus, non potest meliora facere: quia si posset facere, & non faceret, inuidus esset, et non summe bonus. Et hoc ex simili astruere conatur: ait enim Augustinus in libro 83. quod Deus quem genuit, quonia melior se generare non potuit (nihil enim deo melius) debuit equalem. Si enim uoluit, & non potuit, infirmus est. Si potuit, & noluit, inuidus. Ex quo confirmatur equalem genuisse filium. A simili uolunt dicere, quod si potest Deus rem meliorem facere quam facit, inuidus est. Sed non ualet huius similitudinis inductio: quia filium genuit de substantia sua. Ideoque si posset gignere equalem, & non gigneret, inuidus esset: alia uero, quae non de substantia sua facit, meliora facere potest.

Questio, qua illi arctantur.

Verum hic ab eis responderi depono, cur dicunt rem aliam quam siue etiam rerum uniuersitatem, in qua maior con summatio expressa est, non posse esse meliorem quam est: siue iohannes quia summe bona est, ita ut nulla omnino boni perfectio ei desit: siue iohannes quia maius bonum, quod ei deest, capere ipsa non ualeat.

Sed si ita summe bonum dicitur, ut nulla ei perfectio boni desit, iam creatura creatori aequatur. Si uero ideo non potest melior esse: quia bonum amplius quod ei deest, capere ipsa non ualeat: iam hoc ipsum non posse defectio est, non consummationis: & potest esse melior, si fiat capax melioris boni, quod ipse potest qui eam fecit. Potest ergo deus meliorem rem facere quam facit. Unde Augustinus super Genesim. Talem potuit deus hominem fecisse, qui nec peccare posset, nec uellet: & si talem fecisset, quis dubitat eum meliorem fuisse? Ex praedictis constat, quod potest Deus, et alia facere quam facit, & quae facit meliora ea facere, quam facit.

Li. 11. de
Genesi
ad litte-
ra. c. 7.
Tom. 2

Utrum alio, uel meliori modo possit facere quam facit.

Post haec considerandum est, utrum alio modo, uel meliori quam facit, possit ea facere quae facit. Si modus operationis ad sapientiam opificis referatur, nec alius, nec melior modus esse potest. Non enim potest facere aliquid aliter, uel melius quam fecit, id est alia sapientia, uel maiori sapientia: nihil enim sapientius potest facere quam facit. Si uero referatur modus ad rem ipsam, quam fecit Deus, dicimus quia & alius, & melior potest esse modus. Et secundum hoc concedi potest: quia ea quae facit, potest facere melius, & aliter quam facit: quia potest quibusdam meliorem modum existendi prestare, & quibusdam alium. Unde Augustinus in 13. libro de Trinitate dicit, quod fuit & alius modus nostrae liberationis possibilis deo, qui omnia potest: sed nullus alius nostrae miserie sanandae fuit conuenientior. Potest ergo Deus eorum quae facit quaedam alio modo meliori, quaedam alio modo aequo bono, quaedam etiam minus bono facere quam facit: ut tamen modus referatur ad qualitatem operis, id est, creaturae, non ad sapientiam creatoris.

Utrum Deus semper possit omne, quod olim potuit.

Præterea queri solet, Utrum Deus semper possit omne quod olim potuit. Quod quibusdam non uidetur dicentibus, Potuit Deus incarnari, & potuit mori, & resurgere, & alia huiusmodi, quae modo non potest. Potuit ergo quae modo non potest, & ita habuit potentiam, quam modo non habet, unde uidetur potentia eius imminuta. Ad quod dici-

mus: quia sicut omnia semper scit quæ aliquando sciuit, & semper vult quæ aliquando uoluit, nec unquam aliquam scientiam amittit, nec uoluntatem mutat, quam habuit: ita omnia semper potest quæ aliquando potuit, nec unquam aliqua potentia sua priuatur. Non est ergo priuatus potentia incarnandi vel resurgendi, licet non possit modo incarnari, uel resurgere. Sicut enim potuit olim incarnari, ita & potuit modo incarnatus esse, in quo eiusdem rei potentia monstratur. Ut enim olim sciuit se resurrecturum, & modo scit se resurrexisse: nec est alia scientia, illud olim sciuisse, & hoc modo scire; sed eadem omnino: & sicut uoluit olim resurgere, & modo resurrexisse, in quo unius rei uoluntas exprimitur: Ita potuit olim nasci, & resurgere, & modo ipse potest natus fuisse, & resurrexisse: & est eiusdem rei potentia. Si enim posset modo nasci, & resurgere, non esset idem posse. Verba enim diuersorum temporum diuersis placet tēporibus, et diuersis adiuncta aduerbijs eundem faciunt sensum: ut modo loquentes dicimus, iste potest legere hodie: cras autem dicemus, iste potest legisse, uel potuit legere heri: ubiq; unius rei monstratur potentia. Si autem diuersis temporibus loquentes eiusdem temporis uerbis & aduerbijs utamur, dicentes hodie: iste potest legere hodie, & dicentes cras, iste potest hodie legere: non idem: sed diuersa dicimus eum posse. Fateamur ergo Deum semper posse quicquid semel potuit, id est, habere omnem illam potentiam quam semel habuit, & illius omnis rei potentiam cuius semel habuit, sed non semper posse facere omne illud quod aliquando potuit facere, potest quidem facere, aut fecisse aliquando quod potuit. Similiter quicquid uoluit & uult, id est, omnem quam habuit uoluntatem, & modo habet: & cuiuscunque rei uoluntatem habuit, & modo habet: non tamen uult esse, uel fieri omne quod aliquando uoluit esse, uel fieri; sed uult fuisse, uel factum esse. Ita & de scientia dei dicendum est.

SUPRA egit Magister de potentia in comparatione ad possibile secundum substantiam, & quantitatem. Hic tertio agit

de potentia quantum ad modum, siue qualitatem rerum. Et hæc pars habet duas partes. In prima agit Magister de potentia quantum ad qualitatem possibilem;

Hic traditur de illa a plerisque modernis doctoribus.

lium, quæ quidem est maior, & minor bonitas. Secundo, quantum ad qualitatem potentiam, quæ quidem est immutabilitas; ibi. *Preterea queri solet, utrum deus &c.*] Prima pars habet duas. In prima querit utrum deus potuerit aliquid melius facere, quam facit. In secunda: utrum res, quas fecit, possit facere meliori modo, uel alio modo, & hoc ibi. *Post hæc considerandum est &c.*] ubi agit quantum ad modum, Similiter secunda pars, ubi querit de diuinæ potentie immutabilitate, querens utrum deus possit quicquid potuit, habere duas. In prima querit, utrum deus semper possit omne, quod olim potuit: & opponit quod non possit. In secunda uero soluendo, contrarium asserit ibi. *Ad quod dicimus &c.*]

Dub. 1. *Non ualet huius similitudinis inductio &c.*] Videtur ratio ista non esse sufficiens. Nam inuidia potest attendi respectu diuersi in substantia, & natura: sicut Angelus inuidit homini: ergo pro hoc non excluditur inuidia a deo respectu creaturæ. Respondendum. Dicendum, quod ad inuidiam ista duo concurrunt, possibilitas scilicet ad æqualitatem, & exigentia rei factæ: non enim inuidet aliquis alicui, nisi quia parificatur ei aliquis, uel excedit: uel quia timet ne parificetur. Item. Artifex non dicitur inuidus, nisi quando non facit rem secundum quod exigit, & ipse potest: & pro hoc, quia ex parte rerum non erat exigentia, & quia in nullo poterat parificari: ideo qualescunque faceret, non conuincitur in deo esse inuidia: et si nullas

S. Bon. Lib. Primi

res faceret: sed in filio dei erat potentia ad æqualitatem, & ulterius exigentia, pro hoc quod erat de substantia patris. Hinc est quod non est simile, ut dicit Magister, & est ratio eius bona: ponit, nam ante pro consequente, non quia uelit dicere quod inuidia sit solum, uel possit esse respectu similis in natura: sed pro rationem prædictam exigentiam. scilicet & æqualitatis; quæ erant in generatione filii; quia erat de substantia patris.

Talem potuit deus hominem fecisse, qui nec peccare posset, &c.] Videtur dici contrarium ei, quod dicitur Eccl. 31. Potuit transgredi, & non est transgressus, hoc dicitur in laudem sancti uiri. Et Augustinus ipse dicit, super Gen. ad literam, quod meliores iudicauit deus homines, si ei liberaliter deseruirent. Et iterum in Lib. de Ciui. Dei dicit,

quod melior est substantia quæ peccare potest, quam quæ non potest. Respondendum. Dicendum, quod melius dicitur dupliciter, aut simpliciter, aut in ordine ad finem. Si simpliciter loquamur, melior est homo confirmatus in gratia, quam potens labi. Si in ordinatione ad finem, quæ quidem consistit in perueniendo, sic melius fuit facere hominem in libertate peccandi: sed tamen primum melius est simpliciter: hoc autem est melius secundum quid. Et ideo uerbum Augustini. [simpliciter loquendo] habet ueritatem: Quod autem dicitur de uiro iusto, laus accidentaliter est, siue quantum ad gloriam accidentalem. Constat enim Christum non potuisse peccare, & tamen erat gloriosissimus. Si intelligendum est uerbum illud Augustini super Gen. Sed quod dicitur, quod melior

Dub. 2.

Li. 12. cap. 1.

lii lior

lior est natura quæ potest peccare, quam quæ non potest. Dicendum, quod non posse peccare est duplici de causa, aut quia caret uoluntate, aut uertibilitate uoluntatis. & primo modo intelligit Aug. non secundo.

Dub. 3. *Potest deus & alia &c.*] Innuuit Magister quod hominem potuit deus meliorem facere quod fecit. Contra, uidetur istud non habere ueritatem in omnibus, & specialiter in Christo, quem uidetur nullo modo posse facere meliorem per illud, quod dicitur Phil. 2. Dedit illi nomen quod est super omne nomen. Item. Io. 3. Datus est ei spiritus non ad mensuram: ergo quia nullo modo potuit deus dare Christo plus de spiritu: ergo non potuit eum facere meliorem. *Res.* Dicendum, quod Magister loquitur de uniuerso, & eius partibus, & quoniam Christus nec est de uniuerso, nec est eius pars: non habet locum in ipso. Verum etiam adhuc in Christo habet dubitationem: si enim quicquid habet humanitas Christi, finitum est: ergo cum deus possit supra omne finitum, potuit maius. Et iterum. Christus factus fuit passibilis, & mortalis, & potuit fieri immortalis. Et propter hoc dicendum, quod tripliciter est loqui de Christo, aut quantum ad unionem, aut quantum ad gratiam singularis personæ: aut quantum ad proprietates naturæ. Si quantum ad unionem, nec deus potest plus dare, nec creatura recipere, quia unionis gratia ex parte alterius extremi est dignitatis infinitæ. I. quod homo sit deus: quamuis ex

parte humanitatis quicquid est ibi, sit finitum: & ita non ponitur limitatio ex parte Dei; nec ex parte creaturæ capacitas infinita nisi per unionem, uidelicet, quia unitur homo bono infinito, ita quod homo est deus, qui est bonitatis infinitæ. Si autem loquamur quantum ad gratiam singularis personæ, sic concedendum quod deus potuit plus dare: sed rationalis creatura non potuit amplius recipere: non quia capacitas animæ a gratia per collationem gratiæ minuitur, quia nec minuitur, nec augetur: sed consummatur, & completur: & ideo non est possibilis ad amplius. Si autem loquamur quantum ad proprietates naturæ, sic deus plus potuit de bonitate dare, & rationalis creatura recipere, quantum ad ea scilicet, quæ sunt corporis: quia nunc plura habet quam quando factus est: sed non potuerunt fini & salutem nostram effici congruentiores: nunquam enim salus nostra potuisset per substantiam incorruptibilem, & immortalem ita reparari sicut per mortem, & passionem eius reparata est: Patet ergo quomodo melior potuit esse Christus, & quomodo non. Item obiicitur de Beata Virgine. Videtur enim quod non potuerit fieri melior, quia Anselmus de Conceptu uirginali dicit. Dicebat quod illius hominis conceptio fieret de matre purissima, qua puritate maior nequit sub deo intelligi: ergo uidetur quod non potuit fieri melior, & tamen ipsa fuit pars uniuersi. Item. Super omnes choros Angelorum exalta ta est in gloria: ergo facta est in summa

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

An deus potuerit facere mundum meliorem quod ad substantias partium integrantium.

D præsentis intelligentiam distinctionis, quæritur de modo, siue qualitate diuinæ potentia. Et circa hoc quærentur principaliter duo. Primo quæritur, utrum mundum deus potuerit facere meliorem. Secundo quæritur de immutabilitate diuinæ potentia, utrum quod semel potest deus, semper possit. Circa primum quærentur quatuor. Primo quæritur utrum deus potuerit facere mundum meliorem quod ad substantiam partium integrantium. Secundo utrum potuerit ipsum facere meliorem quod ad partium integrantium proprietates. Tertio quæritur, utrum potuerit facere mundum meliorem quantum ad ordinem. Quarto, utrum potuerit facere mundum antiquiorem.

QUOD Potuerit facere mundum meliorem quod ad substantiam partium integrantium, ostenditur sic. Partes integrantes mundum sunt finitæ bonitatis & intensiue & extensiue: sed omni finito potest aliquid maius, & melius cogitari: sed deus plus potest facere, quam homo possit intelligere: ergo &c. Si tamen dicas quod mundus non potuit amplius capere: hoc non soluit, quia Deus facit capacitatem: ergo maiorem potuit capacitatem dare, cum eius potentia sit infinita. **ITEM.** Suprema

quantum ad ea quæ spectant ad corpus; & in anima humana quantum ad ea quæ sunt gratiæ.

ITEM. Suprema
lii 2 creatura

creatura in uniuerso est finita : ergo distat a deo in infinitū: sed in distantia infinita est ponere gradus infinitos: ergo ultra bonitatem creaturarū est intelligere creaturas, gradus bonitatis habentes, & ex his potuit integrari mundus: ergo &c. **ITEM.** Constat quod deus potuit facere mundum ex partibus maioribus mole, ut cœlum amplius, & terram latiore: ergo si potuit facere maius mole eadem ratione, & maius uirtute; & si hoc: ergo simpliciter melius. **ITEM.** Materia secundū se totam capax est formæ nobilissimæ, ut patet: si ergo deus dare potuit toti, quod natura materię potuit capere, ergo potuit dare toti materię, & omnibus partibus perfectionem formæ nobilissimæ, ut puta rationalis naturæ: ergo potuit facere mundum, qui constaret ex solis substantiis rationalibus: & si hoc, tunc mūdus h̄ret oēs partes s̄m substantiam meliores ergo &c.

CONTRA. Aug. in lib. de lib. arb. Quicquid in uera ratione melius tibi occurrerit, scias fecisse Deum bonorum omnium conditorem: non esse autem quod uera ratione cogitas, non potest. Neque enim tu potes aliquid melius in creatura cogitare: quod creaturæ artificem suggerit: ergo non potest aliqua creatura a nobis cogitari, quæ non sit de constitutione mundi. **ITEM.** Aug. 9. Confes. Duo fecisti domine, unum prope te, aliud prope nihil, s. angelicam creaturam, & materiam primā: sed non potest maior ambitus cogitari quam a propinquitate

dei ad nihil: ergo non potuit fieri mundus, qui natus eēt amplecti plures naturas rerum: ergo non potuit mūdus fieri melior quantum ad capacitatem. Sed constat capacitatem illam non esse uacuam quantum ad aliquem gradum, alioquin nec mundus perfectus esset, nec uniuersum perfectum dici posset: ergo nec iste plus capere, nec alius capacior potuit fieri.

ITEM. Materia prima est creata in omnimoda possibilitate & in perfecta obedientia respectu creatoris: ergo si capacitas ipsius materię attenditur secundum suam possibilitatem, & obedientiam, quam habuit ad deum, & in summa possibilitate, & in summa obedientia est creata: ergo mundus quantum ad capacitatem non potuit fieri melior: si ergo dedit deus unicuique, quā tum capax erat: ergo nullo modo potuit fieri melior. **ITEM.** Quantuncunque creatura fiat bona, necesse est esse finita: ergo necesse est aliquando ponere statum, ita quod creatura nullo modo possit fieri melior, in nullo derogando diuinæ potentia: sed qua ratione statur in aliqua specie creaturę, statur in summa specie creaturę spirituales: nulla ergo creatura uel speciei potest illa fieri nobilior, & si optimum in genere ē melius optimo in alio, & simpliciter hoc illo melius: ergo si optimum in uniuerso est optimum omnium creaturę quę possit esse creaturas: & simpliciter mundus ille est ita bonus, quod eo non fieri potest melior.

RESO-

RESOLVTIO.

Vique quantum ad augmentum: sed non quantum ad specificam gradus nobilitatem.

RESP. Dicendum, quod excessus bonitatis substantialis in rebus potest attendi dupliciter. Aut quantum ad essentiarum nobilitatem & gradus, s̄m quod dicitur quod species hoīs melior est, & nobilior specie asini. Aut quantum ad esse, put concernit additionem, siue augmentum; sic dicitur quod marca auri melior est uncia, non quia nobiliorem h̄t formā, uel essentiam, sed quia plus habet de auri substantia, ac per hoc de bonitate & ualore. Quando ergo queritur, utrum deus potuerit mundum facere meliorem quantum ad substantiam partium. Si tu intelligas de excessu quantum ad primū modum, quod mundus constaret ex nobilioribus essentiis. Dico, quod idem mundus qui est nunc, non potuit fieri melior, quia non esset iste, sed alius: sicut iste, qui factus est homo, fuisset factus asinus, non esset ille, qui est; quia cum posse eius non est arctatū, nec limitatū, non uideo quare non potuisset mundū meliorem facere hoc genere melioritatis. Si autem intelligas quantum ad secundum modum, sic dico, quod non solum alium, uerum etiam hunc potuit facere meliorem si cut & maiorem, & si fecisset, non esset alius: sicut posset facere quod iste puer esset, ita magnus ut gigas, & plus haberet de substantia & uirtute, & tñ non esse alius quod est. Concedo ergo rationes pro-

bantes, quod deus simpliciter potuit alium mundum quantum ad substantiam partium fecisse meliorem, & etiam quantum ad magnitudinem partium & uirtutem: non tamen quantum ad essentiarum nobilitatem maiore.

Et hoc uult Aug. dicere in premissa auctoritate de lib. arb. quod nulla essentia nobilior potest cogitari esse in hoc mundo rationabiliter, quę non sit ibi. Nam si cogites meliores esse partes, aut secundum totum, aut s̄m partem. Si secundum totum: iam non istum mundum cogitas, sed alium. Si secundum partem: tunc ergo tollis ordinem, & perfectionem de hoc mundo: ut si cogites quod deus fecisset lunam ita lucidam ut est sol, uel terram sicut cœlum, non rationabiliter cogitas, quia perimus uniuersum: non enim esset omnia, si essent æqualia. & hoc est quod dicit

Ex lib.
83. 9°.
7. 4°.

Aug. in lib. arb. Non est uera ratio, sed inuida infirmitas, cum aliquid melius faciendum fuisse cogitauerimus: iam nihil aliud inferius fieri uelle: tanquam si perfecto cœlo, nolles terram factam esse; utiq; omnino inique cogitares. Et sic patet, ultimam objectionem quo ad secundam partem esse sophisticam, pro eo quod non competeat uniuerso ut materia secundum se totā perfect: esset forma nobilissima

AD ILLUD ergo, quod obicitur, in contrarium per auctoritatem Aug. de lib. arb. iam patet responsio, quia intelligit de hoc mūdo, & de melioritate s̄m essentiam, ut patet ex textu. AD ILLUD, quod obicitur, quod summa di-

stātia est in uniuerso. Dicendum, quod

lii 3

pre-

[prope Deum] potest dupliciter intelligi. scilicet quantum ad immediatam receptionem & conuersionem in deum, aut quantum ad summam imitationem, & assimilationem. Primo modo est natura angelica prope deum, simpliciter loquendo, sed secundo modo non nisi in comparatione: quia magis est dissimilis quam similis, & plus deficit quam exprimit, imo infinitis gradibus distat, & ideo maior propinquitas est nobis cogitabilis, & deo possibilibus, quamuis nunc non sit. AD ILLUD, quod obiicitur quod materia prima est creata in omni moda possibilitate. Dicendum, quod possibilitatem obedientie deus in nulla creatura complet totaliter, quia hoc est secundum omnimodum imperium creatoris: sed complet capacitatem & possibilitatem ut disponatur per alias dispositiones: & sic deus complet materiam, quia eius capacitatem debitis disponibus limitauit, & illas formas completas & perfectius adiunxit, ita quod nihil dimisit in completum. Quis tamen audeat dicere, quin deus nobis ius disponere, & nobilioribus formis perficere possit, secundum suam sapientiam & potentiam infinitam. Quia ergo deus, dedit unicuique beatitudinem, quantum erat capax: hoc intelligitur de capacitatem non prout dicit longinquam possibilitatem, & obedientiam respectu creatoris: sed prout cum hoc dicit disponem, & exigentiam; & hac constans est deum potuisse maiorem facere. AD ILLUD, quod obiicitur, quod si creaturis necesse est stare. Dicendum, quod sicut nu-

merus semper habet statum in actu, tamen nunquam est dare statum aliquem, ultra quem diuina potentia non possit se extendere, sic intelligendum est in magnitudine molis, & bonitatis: quod quantuncumque sit in creatura status, & semper, quia finita bene agit Deus hucusque, ita quod non agit amplius: sed quin possit amplius, nunquam est dare ut credo: & ideo si alium mundum meliorem hoc fecisset; ad huc erit ultra querere, quare non fecit meliorem cum possit: & sic procedendo ulterius, & ita talis questio est irrationalis: & solutio non potest dari nisi haec, quia uoluit, & rationem ipse nouit. Attamen si non fecisset, nemo potest arguere: quia hoc totum quod fecit, fuit gratia: nec erat aliqua exigentia, ratione cuius possit poni in eo fuisse inuidia,

QVAESTIO. II.

An mundus notior fieri potuerit quantum ad partium integritatum proprietates.

Vtrum mundus potest fieri melior quantum ad partium integritatum proprietates. Et quod sic uidetur Esa. 33. Erit lux lunae sic lux solis, & lux solis sicut lux septem dierum: hoc erit: ergo potest esse; ergo deus potest condere: & ita de aliis cordibus: & si hoc, essent utique res meliores: ergo &c. ITEM. Aug. super Gen. ad literam, & Magister adducit hanc auctoritatem. Potuit [inquit] deus talem facere hominem, qui nec peccare uellet, nec possit: & si talem fecisset, quis dubitat eum meliorem fuisse, ergo &c. ITEM. Melior est proprietates incorruptibilitatis,

& quietis, quam corruptionis, & motus: sed omnia, quae fecit Deus, aut fecit corruptibilia, aut aliquomodo mobilia: ergo omnia potuit facere meliora. ITEM. Si non potuerunt creaturae fieri meliores, hoc fuit, aut quia Deus non potuit dare plus: aut quia creaturae non potuerunt plus capere. Si quia Deus non potuit amplius dare: ergo diuina potentia est limitata. Si quia creaturae non potuerunt amplius capere. Contra, uidemus tota die creaturam meliorari, & deteriorari, salua substantia, & capacitate: ergo &c. Contra Optimi est optima producere, sicut dicit Dionysius: sed optimo non potest esse melius: ergo si Deus cum sit optimus, produxit res optime: patet ergo &c. ITEM. Plato addit rationem, porro quia optimus est, ab optimo uero omnis inuidia relegata erat: & ideo dedit unicuique creaturae tantum de bonitate, quantum potuit capere. Si tu dicas, quod Platonis uerbum non ualeat, quia inuidia non est respectu inferioris. Contra. Aug. super Gen. ad literam. Si bona facere non posset, nulla esset potentia. Si posset, sed nollet, magna esset inuidia: ergo pari ratione, si posset facere meliora, & nollet: esset inuidus. ITEM. Ratione uero: quia omne agens ex tota sua substantia facit rem optimo modo, quo potest fieri, si potentiam eius nihil omnino impedit: sed Deus est agens ex tota sua potentia in omni sua actione: & potentia eius nullam habet indigentiam, neque resistentiam; ergo quicquid facit, ita bonum facit, quod nullo modo potest fieri melius. ITEM.

Haec est uera per se: bonum est diffusiuum sui: ergo magis bonum, magis diffusiuum, & maxime bonum, maxime diffusiuum: sed deus est agens maxime bonitatis; ergo maxime se diffundit: ergo uidetur quod unumquodque optimum facit, & quantum ad substantiam, & quantum ad proprietates.

RESOLVTIO.

Potuit absolute: at non quantum ad finem, uel ad mutua relationem rerum.

RESP. Dicendum, quod cum queritur de melioritate partium uniuersi, potest queri quantum ad duplex genus partium. Aut quantum ad partes manentes, sicut natura intellectualis, rationalis, celestis, & elementaris: aut quantum ad partes transeuntes. Sic sine distinctione concedo quod possunt, ut in pluribus quantum ad proprietates fieri meliores: quia non sunt substantia uniuersi, nec sunt a solo Deo, sed a Deo simul operante cum agente particulari, quod impeditur, & deficit. Si autem intelligamus de partibus, quae sunt de constitutione, & integritate mundi a Deo, & immediate: cum ergo queritur utrum potuerunt fieri meliores quantum ad proprietates? Distinguendum est: quia aut loqueris de ipsis absolute, aut de ipsis in relatione ad finem. Si de ipsis absolute: patet quod meliores conditiones potuerunt habere. Si de ipsis in relatione ad inuicem, uel ad finem, optimas habuerunt proprietates: quod patet, quia sicut dicit Aug. Meliores iudicauit Deus homines si ei liberaliter deseruerunt. Similiter melius fuit quod omnes

D. Tho.
I. p. 9.
25. ar.
6. et. 2.
contra
gent. c.
16. et
27.

In Timaeo.

Vbi supra pra.

homines essent ex uno, & ita q̄ haberent corpus aīale, & s̄m exigentiam eius necesse fuit alias creaturas corporales disponi in motu, & corruptibilitate.

Ex his patent rationes inducuntur ad primam partem, procedunt enim de proprietatibus rerum secundū se consideratarū.

AD ILLVD, q̄ obiicit, in contrarium de Dionysio. Dicendum, q̄ illud intelligitur s̄m ordinē, sicut iam patebit. AD ILLVD, q̄ obiicitur, de Platone. Dicendū, q̄ non habet ueritatem, nisi intelligatur saluo ordine uniuersū: & hoc quantum ad bonitatē essentialē, considerata dispositione in materia: nec ratio sua est necessaria, sed solum persuasio in simili: sicut in homine q̄ potest alii benefacere, & non facit: q̄ ex hoc iudicatur inuidia: & frequēter dimittit propter inuidiam: & qui caret inuidia ecōuerso facit: & sic intelligitur uerbum Augu. AD ILLVD, quod obiicitur, q̄ agens ex tota potētia producit optimē. Dicendū, q̄ agens ex potentia tota, quoddā agit s̄m impetum, quoddā s̄m artem, & sapientiā. Et quod s̄m impetum agit, facit quanto melius potest. Quod agit s̄m artem, & sapientiā; agit quantum uult, & quantum congruit, saluo ordine, q̄a sapiētis est ordinare. Ideo quādā facit bona, quādam meliora, quādam optima: & sic patet q̄ illud non sequitur.

AD ILLVD, quod obiicit, quod bonum summum summe se diffundit. Dicendum, q̄ hoc uerū est de diffusionē naturali: sed de uoluntaria, siue a proposito nō est uerum. Primo modo est dif-

fusio in productione personarum: secundo modo in productione creaturarum.

QVAESTIO III.

An Deus potuerit facere mundum meliorem quantum ad partium ordinem?

VERVM Deus potuerit mundum facere meliorem, quantum ad ordinem partium. Et q̄ non, primo uidetur auctoritate Gen. I. Vidit Deus cuncta, quae fecerat, & erāt ualde bona. Gio. Aug. Singula quaeque bona ī se: sed in uniuerso optima: sed optimo nihil est melius: ergo &c. *13. de Trin. c.* *10.* ITEM. Aug. dicit, quod quamuis alius modus nostrae liberationis esset Deo possibilis, nullus tamen fuit nostrae leuandae miseriae congruentior: sed sicut Deus fuit sapientissimus redemptor, ita & sapientissimus conditor: ergo si ordinatissime redemit, ita quod nullus modus melior, uel congruentior esse potuit: ergo similiter se habuit in faciendo res: & sic patet &c.

ITEM. Si consideramus ordinē elementorum in mundo, cōstat ea optime esse ordinata: unde non potest cogitari, quod illa quatuor corpora ordinentur melius, siue secundū qualitates, siue s̄m formas nobiles, siue s̄m proportionē numerales, sicut ligantur 8. & 39. q̄ sunt duo primi numeri solidi quadrati, ligantur per duos intermedios, sci-

1. Me. licet 12. & 18. ergo &c. ITEM. Sapiētis est ordinare: ergo summe sapientis summe, siue optime ordinare: ergo Deus res ita bene ordinauit, quod nullo modo potuit ordinare melius.

S E D

S I D CONTRA. Ordo ille est bonitatis finitae, ergo si sapiētia Dei est infinita, & infinitum excedit finitum, ergo deus sciuit melius ordinare: sed quicquid sciuit potuit &c. I T E M. Melior est, & nobilior ordo, in quo nulla cadit inordinatio, quam in quo cadit: sed in uniuerso cadunt multae inordinationes, & deformitates: ergo alius ordo potuit fieri melior. I T E M. Quod propinquius est fini, melius est ordinatum: ergo si omnia sunt optime ordinata, omnia sunt aequaliter coniuncta fini: ergo omnia participant beatitudinem: quod absurdum est. I T E M. Bonitas ordinis pendet ex bonitate partium, sicut respectuum ab absoluto: sed res secundum esse absolutū non sunt optima: ergo nec in ordine.

R E S O L U T I O.

Partes primariae & substantiales uniuersi melius nullatenus ordinari potuerunt. Secundaria uero & corruptibiles similiter & in relatione ad finem optime ordinatae sunt: absolute autem, & ut nunc nequaquam.

R E S P. Dicendū, quod est ordo partium in toto: & est ordo partium in fine. Primus ordo respicit sapientiā: secundus ordo respicit bonitatē. Et sunt isti duo ordines ita coniuncti, ut unus alteri conformetur: & ordo partium in uniuerso, est propter ordinationem ad finem. Si autem loquamur de ordine partium in uniuerso: aut hoc est quantum ad partes primas & substantiales: & sic absque distinctione optime sunt ordinatae: ita quod melius ordinari non potuerunt: quia in eis consistit ordo substantialis, &

pulchritudo uniuersi immutabilis. Vel quantum ad partes corruptibiles, & remotas, & hoc dupliciter. Aut ut absolute, & ut nunc: & sic potuerunt melius ordinari, & aliquādo erunt melius ordinatae. Aut simpliciter & in relatione ad finē, & sic sunt res optime ordinatae in uniuerso, s̄m quā conuenit ordini in finem. Si militer optime ordinatae sunt res in finē, saluo ordine uniuersi. q̄a uniuersum est tāquam pulcherrimum carmē, quod decurrit secundum optimas consonantias, aliis partibus succedentibus aliis, quousque res perfecte ordinatur in finē. Vnde sicut in productione rerum manifestatur potētia: sed in comparatione, siue in ordine non entis ad ens, ostenditur summa potentia ex nihilo: sic ordo rerum in uniuerso in se ostendit sapientiā, & ordo ad finem bonitatem: sed in comparatione unius ad alterum, ostendit summa sapiētia, & summa bonitas: q̄a nihil potest hūc ordinē deordinare, sicut melius infra patebit. Cōcedēde ergo sunt rationes probantes, q̄ res sunt optime ordinatae: q̄a respiciūt utrumque ordinē.

AD ILLVD, quod obiicitur, q̄ sapientia est infinita. Dicendū, q̄ quamuis sapiētia est infinita, tamē res non sunt capaces nisi ordinis finiti: & ipsa sapiētia summa, summum dat ordinem, quē habere possunt. AD ILLVD, quod obiicitur, q̄ in uniuersum cadit inordinatio. Dicendum quod si consideremus hos ordines. s. ad finem in uniuerso, ita se adinuicem complectuntur, q̄ non potest ibi esse inordinatio. AD ILLVD, quod obiicitur de propinquitate.

Ex A. 11. de C. 6. 18.

Di-

Dicendum, quod hoc est uerum secundum propriam ordinationem: sed secundum decursum uniuersi necesse est quod res sit primo longe a fine, & post appropinquet. AD ILLUD, quod obiicitur, quod ordinis bonitas pendet ex partibus. Dicendum, quod sicut aliqua contingetia in se habet esse absolutum contingens, scilicet ordinem necessarium: sic & in proposito intelligendum, quod quamuis aliquid non sit optimum, in se tamen optime ordiatur. Et exemplum huius patet in partibus corporis, & in re artificiali, in qua est consonantia, & harmonia, sicut in cithara. Quamuis enim nobilior sit situs oculi quam pedis: tamen si considerare mus utrumque secundum suum officium: tam oculus, quam pes optime situati sunt in toto: ita quod nec oculus melius pede, nec econuerso, & ita dicit Augustinus super Ioannem: quod sicut Angelus optime in caelo: ita uermiculus optime in imo, siue in terra. Et similiter apparet in cithara: possunt enim omnes cordae ita proportionari, quod si aliqua tendatur, ut detur ei melior sonus, non quam remanebit consonantia. Similiter dictiones possunt ordinari ad faciendum uersum: ita quod ex illis dictionibus impossibile est fieri uersum melius ordinatum sic in proposito intelligendum.

QVAESTIO III.

An Deus potuerit facere mundum antiquiorem?

UTRUM potuerit facere mundum antiquiorem. Et quod sic uidetur 2. Petr. ult. Mille anni apud Deum, sicut una dies.

Et in Psal. 89. Mille anni ante oculos tuos tanquam dies hesternae, quae praeteriit, pari ratione centum millia annorum: ergo si Deus potuit facere mundum ante diem hesternam, potuit per centum millia annorum ante: & si hoc, esset antiquior: ergo &c. ITEM. Diuina potentia, & operatio non dependet nec a materia, nec a tempore: ergo qua ratione potest in uno instanti, potest in alio: sed qua ratione in posteriori, eadem ratione in priori: & si hoc, mundus potuit fieri antiquior: ergo &c. ITEM. Diuina essentia, & potentia fuit ante temporis principium, aut ergo fuit potestis producere ante, aut non. Si non: ergo erat impotens. Si sic: ergo potuit facere mundum, ante quam faceret. ITEM. Ego quaero, utrum potuerit facere post. Si sic: sed non est maior ratio de post, quam de ante: ergo pari ratione potuit facere ante. Aut si non potuit post, nec ante, & ita necesse fuit quod tunc: ergo ut quod compulsus, & non uoluntarius mundum fecit tunc.

SED CONTRA. Ante principium temporis nihil erat nisi eternitas: ergo si potuit mundum facere ante principium temporis, potuit facere & in eternitate: sed quod habet esse in eternitate, caret principio, & nihil tale potest esse creatum ex nihilo: ergo &c. ITEM. Si potuit facere ante, ponatur; similiter ego quaero, utrum ante: & sic in infinitum: sed infinitum a parte ante est aeternum: ergo si potuit in infinitum ante facere, potuit et ab aeterno: si ergo non potuit facere mundum aeternum: quia non esset factus: ergo nec antiquiorem. ITEM. Necesse est mundum habere finitam durationem a parte ante: sed in om-

ni fi-

ni finito necesse est alicubi stare, ultra quod non potest fieri progressus: sed qua ratione statur in aliquo instanti finito, statur in illo, in quo conditus est mundus: ergo &c. ITEM. Principio totius antiquitatis non potest aliquid fieri, uel cogitari antiquius: sed tempus, uel aeternum quod incepit cum mundo, est totius antiquitatis principium: ergo etiam non potuit aliquid esse antiquius.

RESOLUTIO.

Potuit: sed non ita, quin principium haberet.

RESP. Quod cum quaeritur, utrum Deus potuerit facere mundum antiquiorem: potest intelligi dupliciter. Aut quod ipsum creauerit ab aeterno, cum produxerit extempore: & tunc esset antiquior. Aut ita, quod mundus durasset tempore longiori, tamen finito. Primum credo impossibile simpliciter: quoniam implicat in se contradictionem. Ex hoc enim quod ponitur fieri, ponitur habere principium; ex hoc autem quod ponitur aeternus, ponitur non habere principium: unde idem est quaerere, utrum Deus potuerit ante mundum facere, quod mundum habendo principium non haberet principium: hoc includit contradictionis utranque partem: Similiter quantum ad secundum sensum uidetur aliquibus impossibile, quia implicat in se oppositionem: quoniam anterioritas siue antiquitas incipit simul cum tempore. Nam in aeternitate non est ante, & post: & tempus incipit de necessitate simul cum mundo, si cut situs incipit cum loco, & locus cum orbe primo. Vnde si quaeretur, utrum primus

orbis potuerit fieri altior, nulla esset in mundo quaestio, imo implicat contradictionem, scilicet extra omnem locum esse locum: & uenit ex falsa imaginatione; quia imaginatur totum mundum esse in locali spatio: sicut imaginatur terram circundari aqua; similiter intelligendum est in proposito, quod est implicatio contradictionis, & uenit ex falsa imaginatione, quia imaginamur ante principium mundi fuisse durationem temporis, in qua mundus potuisset ante fieri. Vnde si quaeratur, utrum totus mundus potuisset extra totum mundum, uel supra, uel infra fieri, stulta est quaestio, & implicans opposita, & ueniens ex mala imaginatione. Per hunc modum respondent, si quaeratur utrum mundus potuerit fieri ante, uel antiquior: unde dicunt quod si aliquid praecessisset ante mensuras temporaliter, potuisset utique ante fieri: similiter si locus esset extra potuisset altior fieri. Ratio autem istius male imaginationis est. Cum enim imaginamur eternitatem in infinitum ante tempus fuisse, intelligimus eam quasi duratione extensam, in qua sunt diuersa nunc, in quorum quolibet potuisset fieri tempus. Sed hoc omnino nihil est; quia aeternitas est simplicissimum, in quo nulla omnino cadit diuersitas. Concedendum ergo (sicut probant rationes inductae ad hoc) quod sicut non potuit mundum facere in loco; quia non est in loco; sic nec ante; quia nulla est antiquitas nisi in eo.

AD ILLUD, quod obiicitur, quod apud Deum non est uis aliqua in aliquanto tempore, & quod potuerit

potentia eius non dependet &c. Dicunt ad omnia unica rñsione, q̄ quamuis diuina uirtus ad nihil arctetur, tamen principiatū non potest facere sine principio, & temporale non sine tempore, & primum temporale nō potest facere, nisi in principio temporis, & principium temporis non nisi in principio temporis. Oppositum. n. non dicit potentiam, sed magis cōtradictionem, & repugnantiam: nec tamē arctatur ad sic faciendum, quia posset omnino non facere. Vnde sicut stulta est quæstio si quærat, utrum potuit facere principium tēporis ante principium temporis, si militer & prædicta. Sed qm̄ durū uidetur dicere, q̄ Deus non potuit facere mundum antiquiorē, & quin alium mundum facere potuerit, sed tantum istū: propterea dicunt alii, q̄ sicut Deus potuit facere mundum ampliorē, ita potuit facere antiquiorē sine omni distinctione. Et tamen istud non est omnino simile: quia deus posset facere cœlum amplius & magis distare a terra, salua utriusque natura: sed si deus intelligatur fecisse, quod illud nunc magis distet a principio temporis, intelligitur illud (nunc) esse aliud: quia etiam si intelligatur mundus factus ante, adhuc non esset antiquior respectu istius nunc: quia tantum distaret quantum distat a principio: & ita non esset antiquior: & ideo non est simpliciter neganda, nec simpliciter concedenda, sicut nec ista, Deus potuit facere mundum altiorē. Si enim intelligas de hoc absolute, falsum est (sicut dicit prima opinio) &

non intelligibile, & implicatio contradictionis. Si autem intelligas per concomitantiam alterius loci. s. quia deus potuit facere alium mundum amplectentem istum, in quo situm posset habere magis altum, & minus, similiter iudicandum de antiquitate. Et ideo si quærat, utrum deus potuerit ante facere mūdum: distinguendum sicut & hic. Vtrum deus potuerit facere mūdum in alio loco, uel alibi: quia aduerbialis determinatio potest cadere sub ampliacione uerbi, uel extra. Si sub ampliacione uerbi: tunc est uera, & est sensus, quod deus potuit alium locū facere, & in illo mūdū istum totum ponere: potuit. n. facere centum tales mundos, & adhuc unum cōplectentem omnes, & unum in loco altiori quā alium: sic & in tempore intelligendum est, quod deus potuit facere tempus ante hoc, & in illo facere mundum. Alio modo potest cadere aduerbialis determinatio extra ampliacionem de ly (potest) & est sensus: quod deus potest facere mundum istum in alio loco, qui est extra mūdum: & hic est implicatio falsi: quia non est locus nisi intra mundum, & similiter de tempore intelligendum.

AD ILLVD, quod obiicitur, q̄ ante non erat nisi æternitas. Dicendum, quod uerum est: sed tamen deus poterat facere quod ante esset tempus. AD ILLVD, quod obiicitur de infinito a parte ante. Dicendum, q̄ infinitum a parte ante, potest esse a proposito aut secundum actū, aut secundum potentiam. Primo modo dicit æter-

æternitatem, secundo modo minime: quia æternitas dicit infinitū actu. AD ILLVD, quod obiicitur, q̄ necesse est ponere statum. Dicendum, q̄ uerum est; sed status possunt esse infiniti, & licet in potentia non sit ponere statum, tamē quia actus non cōsequitur totam potentiam; sed in aliquo statu est, ideo in statu finito. Si queritur, quare magis in hoc quam in alio, ratio summa, & potissima est uoluntas facientis. AD ILLVD, quod obiicitur, q̄ antiquitas cepit cum mundo. Dicendum, q̄ uerū est: sed deus potuit facere q̄ ante inciperet: ideo nō ualet ratio illa. Rationes ad oppositum sunt cōcedendę, procedunt enim secundum primam uiam.

ARTICVLVS II. QVÆSTIO VNICA.

An Deus, quod si mel potest, semper possit?

ONSEQUENTE quantum ad secundum articulum queritur de immutabilitate diuinæ potentie: utrum uidelicet quod semel deus potest, semper possit.

Ex 3. **E**T quod sic uidetur: quia omnis potentia, q̄ est idem cum essentia, habet idem posse: quod esse: & omne illud cuius posse est idem quod esse, si habet esse immutabile, & æternum, habet & posse; sed quod deus semel ē, semper est, quia eius esse est immutabile: ergo & quod semel potest, semper potest. ITEM. Omnis potentia quę est infinita, & non potest non esse infinita, semper est respectu æqualium, quia

si respectu paucorum esset, aliquā desineret esse infinita, & desineret omnipotens: sed diuina potentia semper est infinita, & omnipotens: ergo nihil possibile accrescit ei, nec decrescit: ergo quod semel potest, semper potest. ITEM. Ois potētia, q̄ est omnino efficiens, & nullo modo dependens a possibili, omne, quod potest, semper potest, si in seipsa maneat, non mutata: sed diuina potentia est semper huiusmodi, & non mutatur in se: ergo &c. ITEM. Quicquid deus potuit, adhuc potest, si nihil de eo factum est quod non subsit eius uirtuti: sed nihil potest fieri ab ipso quod nō subiaceat diuinę uirtuti: ergo propter illud factum non impeditur quin adhuc possit: ergo potest quicquid potuit.

SED CONTRA. Si deus potest semper quicquid potuit semel; sed potuit Christū resuscitare a mortuis, & mūdū creare: ergo & modo potest, q̄ stultū est dicere. ITEM. Quicquid semel potest, semper potuit: sed modo potest mundum creasse: ergo ab æterno potuit creasse. ITEM. Si quicquid potest semel, & semper: sed ante mundum potuit facere, quod mundus nō fuisset: ergo & modo potest facere q̄ mundus non fuisset. ITEM. Cum dicitur, deus potest hoc, siue potest hoc facere hoc, aliquo demonstrato, aut cōnotatur aliquid, aut nihil, si nihil: ergo æque uere potest dici quod deus potest malum, ut bonum. Si autem aliquid connotatur: hoc non est nisi possibilitas ad fieri: sed q̄ factum est, idē ipsum non hēt possibilitatem ad fieri: ergo deus non potest facere quod

quod factum est, & prius potuit; ergo non potest quicquid potuit.

RESOLVTIO.

Deus quod semel potuit, non semper potest; nec quidem propter arctationem potentie, sed propter impossibilitatem, quæ rebus connotatis aduenit.

RESP. Ad hoc est duplex modus respondendi, sicut ad sophisma de scientia. Concesso enim quod diuina potentia secundum ueritatem omnino sit immutabilis, & in positionem tamen Nominalium conceduntur hanc, potest quicquid potuit, & respondet illationi, sed potuit Christum suscitare, ergo & modo potest Respondent, quod non debet inferri sub illo tempore, sed sub alio: ergo potest Christum resuscitare. Et hoc enunciabile adiunctum uerbis diuersorum temporum non est idem: ideo dicunt quod propositio est uera: & si aliter inferatur, assignant peccatum in processu secundum fallaciam figuræ dictionis, uel secundum accidens. Tamen (sicut supra probatum fuit) hæc positio non habet ueritatem, quamuis illa positio uideatur fuisse probabilis: & Magister fuit huius positionis, quia per hoc soluit. Et iterum, non soluit in proposito. Primum: quia si diceretur deus posse quicquid potuit: quia potest fecisse quod potuit facere: pari ratione qui nunc est cæcus, potest quicquid potuit; & truncatus: quia potest fecisse quod potuit facere: & potest nunc uidere, quod potuit uidere. Præterea dantem oppositum huius solutionis adhuc contingit soluere, hoc modo formata ratione. Potest quicquid potuit: sed potuit non fecisse

se mundum antequam faceret: ergo & modo potest non fecisse: loco eius quod est non fecisse, non est aliud dare æquiualens; ergo illa responsio non soluit: maxime cum ipse Magister dicat in litera, quod deus non potest facere omne, quod potuit aliquando facere, nec uult facere, uel esse, uel fieri, quod aliquando uoluit facere, esse, uel fieri. IDEO dicendum (sicut dictum fuit de scientia) quod diuina scientia in se omnino immutabilis, definit scire aliquod enunciabile ratione connotati; quia scibile definit esse uerum: & ipsa scientia siue scire, connotat uno modo in cognito ueritatem. Similiter intelligendum, quod diuina potentia connotat in respectu cuius dicitur, possibilitatem: & talem (inquam) possibilitatem, quæ respicit potentiam agentem sub ratione potentie, non impotentie. Quoniam ergo ita est, quod multa possibilis sunt impossibilia per accidens; & multa possibilis sunt entia, & iam sunt impossibilia ad fieri (facere enim quod non ens non sit, nihil est facere; similiter facere quod factum est, nihil est facere, & ita impossibile est fieri) hinc est, quod quia deus non potest nisi possibile, quod posse est possibile; quia nulla mutatione facta in potentia; sed qualiter deo existente potente, fit aliquid deo impossibile propter mutationem a parte rei: & hæc concedenda est, quod diuina potentia est immutabilis: & hæc neganda ea, quicquid deus semet potest, semper potest.

AD ILLVD ergo, quod obicitur, quod diuinum posse est esse, &

se, & infinitum, & independens & totum illud concludit, quod ipsa non mutetur: sed nihil sequitur de connotato. Verum est tamen, quod posse dei respectu connotati semper est in infinitum: quia si auferatur finitum ab infinito, nihilominus remanet infinitum: & ideo quamuis desinat aliquid posse facere, semper tamen infinita potest.

AD ILLVD, quod obicitur ultimo; (quia alia patent ex hoc) quod diuina potentia dominatur omnibus, quæ sunt. Dicendum, quod omnia ei subsunt, & tamen non sequitur quod possit facere quod factum est: potest tamen illud destruere; sed facere non potest: quia faciendo, aut facit aliquid, aut nihil. Si aliquid; ergo aliquid plus est nunc, quam prius: ergo non

facit quod factum est. Si nihil ergo faciendo nihil facit. Similiter de eo, quod fuit, facere quod non fuerit, aut facit hoc quietando, aut operando: aut destruendo. Quiescendo non: si enim deus nihil faciat, cum hoc sit præteritum, semper est præteritum. Si uero faciat operando, cum nihil ex hoc fiat, hoc enim non fuisse præteritum, non est aliquid; ergo faciendo nihil facit. Si uero destruendo (cum præteritum, siue quod fuit non sit) nihil facit destruendo; & destruendo nihil destruit. Concedendum est ergo, quod non potest quicquid potuit; quia fuit aliquando possibile, non propter arctationem potentie; sed propter hoc quod necessario connotat impotentiam, & sic patent obiecta.

DISTINCTIO XLV.

De quidditate uoluntatis Dei.

IAM de uoluntate Dei aliquid pro sensu nostri imbecillitate dicendum est. Sciendum est ergo: quia uoluntas, siue uolens, de Deo secundum essentiam dicitur. Non est enim ei aliud uelle, & aliud esse: sed omnino idem. Et sicut idem est ei esse bonum quod esse Deum, ita idem est ei esse uolentem, quod esse deum. Nam uoluntas qua semper uolens est, non affectus uel motus est, qui in Deum cadere non ualet: sed diuina usque uolens est deus, & huiusmodi.

Quod licet idem sit Deo uelle, quod esse; non tamen est omnia, quæ uult.

Et licet idem sit deo uelle quod esse, non tamen dicendum est deum esse omnia, quæ uult: quod quidam de Dei uoluntate non recte sentientes, nobis obijciunt dicentes: Si idem est deo uelle quod esse, ergo cum dicimus Deum uelle omnia quæ facit, dicimus eum esse omnia quæ facit; alioquin non

ibi illo uerbo idem significatur, quod significatur hoc uerbo, esse, cum de Deo dicitur. Et si ita est, non semper dicitur de Deo uelle secundum essentiam. Si uero secundum essentiam non dicitur aliquando, quomodo ergo dicitur de Deo? relative enim nunquam dicitur. Ad quod dicimus: quia licet idem penitus sit Deo uelle quod esse, non tamē potest dici omnia, quæ uult, sicut idem est Deo esse quod, scire: nec tamen sicut dicitur scire omnia, ita quoq; potest dici esse oīa.

Quis sit sensus horum uerborum, deus scit, uel deus uult: deus scit omnia, uel uult aliquid.

Et ubicunq; Deus dicitur scire, uel sciens, uel uelle, uel uolens, hæc de eo secundum essentiam dicuntur. Cum enim dicitur, Deus scit, uel Deus uult, siue Deus est sciens, uel uolens, essentia diuina prædicatur, & Deus esse enunciat. Cum autem additur: omnia, uel aliquid, uel aliqua, & dicitur deus scit omnia, uel uult aliquid, uel aliqua: essentia quidem diuina prædicatur non simpliciter & absolute, sed ita ut scientiæ quæ ipse est, omnia subiecta monstrantur, & uoluntati quæ ipsa eadem est, aliquid, uel aliqua subiecta esse dicantur: ut talis fiat sensus, deus scit omnia, id est, Deus est, cuius scientiæ, quæ ipsius essentia est, omnia subiecta sunt. Similiter Deus uult hæc, uel illa, id est, Deus est, cuius uoluntati quæ ipse est, hæc, siue illa subiecta sunt. Volens ergo, siue uelle dicitur Deus secundum essentiam, cuius uoluntas essentia est sempiterna, & immutabilis (licet ea uariantur, & transeant, quæ ei subiecta sunt) quæ non potest esse iniusta, uel mala: quia Deus est.

Quod uoluntatis dei non sit quærenda causa.

Hæc itaq; summe bona uoluntas, causa est omnium, quæ naturaliter fiunt, uel facta, siue futura sunt, quæ nulla præuenta est causa: quia æterna est. Ideoque causa ipsius quærenda non est. Qui enim eius causam quærit, aliquid maius ea quærit, cum nihil ea maius sit. Vnde Aug. in Lib. 83. q. 28. In tom. 4. Li. 1. c. 2. To. 1. Qui quærit quare uoluerit Deus mundum facere, causam quærit uoluntatis Dei. Omnis autem causa efficiens maior est eo quod efficitur. Nihil autem maius est uoluntate Dei. Non ergo eius causa quærenda est. Idem in Libro contra

Ma

Manichæos, Si qui dixerint, quare placuit deo facere cælum & terram? Respondendum est eis, Qui uoluntatem dei nos se desiderant, causas & uoluntatem dei scire quærent, quod uoluntas dei omnium, quæ sunt ipsa sit causa. Si enim habet causam uoluntas, est aliquid quod antecedit uoluntatem dei, quod nefas est credere. Qui ergo dicit, quare fecit Deus cælum, & terram? Respondendum est illi, quia uult. Uoluntas enim dei causa est cæli, & terræ; & ideo maior est uoluntas dei, quàm cælum, & terra. Qui autem dicit, quare uoluit facere cælum, & terram? maius aliquid quærit quàm est uoluntas: dei: nihil autem maius inueniri potest. Compescat se ergo humana temeritas, & id quod non est, non quærat, ne id quod est, non inueniat. Ecce his auctoritatibus aperte insinuat, quod uoluntatis dei causa nulla est, & ideo quærenda non est.

Quod uoluntas dei prima & summa causa est omnium.

Uoluntas ergo dei (ut ait August. in 3. lib. de Trin.) prima, & summa causa est omnium specierum, atque motuum. Nihil enim fit, quod non de interiori, atque intelligibili aula summi imperatoris egrediatur secundum ineffabilem iustitiam. Vbi enim non operatur quod uult dei omnipotentis sapientia, quæ pertingit a fine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter? & non solum facit ea quæ per seuerantia consuetudinis admirationem non admittunt, sed etiam ea, quæ propter raritatem, & insolitum euentum mira uidentur: ut sunt defectus luminarium, & terræ motus, & monstruosi animantium partus, & his similia: quorum nihil fit sine uoluntate dei, sed plerisque non apparet. Ideoque placuit uanitati Philosophorum etiam causis alijs ea attribuere, cum omnino uidere non possent superiorem cæteris omnibus causam, id est, uoluntatem dei. Itaque non nisi dei uoluntas causa prima est sanitatis, egritudinis, præmiorum atque pœnarum, gratiarum, & retributionum. Hæc ergo sola est unde ortum est quidquid est, & ipsa non est orta, sed æterna.

Quæ uerè dicantur dei uoluntas.

Idem Hic non est prætereundum nobis, quòd sacra scriptura
 Lib. 8. de uoluntate dei uarijs modis loqui consuevit: & tamen nõ
 est dei uoluntas diuersa, sed locutio diuersa est de uoluntate:
 quia nomine uoluntatis diuersa accipit. Nam uoluntas dei
 uere, ac proprie dicitur, quæ in ipso est, et ipsius essentia est:
 & hæc una est, nec multiplicatam recipit nec mutabilitu-
 tem, quæ inexpleta esse non potest; de qua Propheta ait: Om-
 nia quæcunque uoluit dominus fecit. Et Apostolus, Volun-
 tati eius quis resistit? Et alibi. Ut probetis quæ sit uoluntas
 dei bona, & beneplacens, & perfecta. Et hæc uoluntas re-
 cte appellatur beneplacitum dei, siue dispositio.

Quæ figuratim dicatur dei uoluntas.

Aliquando uero secundum quandam figuram dicendi
 uoluntas dei uocatur, quòd secundum proprietatem non est
 uoluntas eius, ut præceptio, prohibitio, consilium, nec non
 permissio, & operatio. Ideoque pluraliter aliquando scri-
 ptura uoluntates dei pronunciat. Vnde Propheta, Magna
 opera domini, exquisita in omnes uoluntates eius; cum non
 sit nisi una uoluntas dei, quæ ipse est: pluraliter tamen di-
 cit uoluntates: quia uoluntas dei uarijs modis, ac pro di-
 uersis accipitur (ut dictum est.) Ita etiam idem Propheta
 propter multos effectus misericordiæ, & iustitiæ plura-
 liter dicit, Misericordias domini in æternum cantabo. Et
 alibi, Iustitiæ domini recte, letificantur corda: cum tamen
 in deo una sit misericordia, una iustitia, & una eademque
 sit misericordia quæ iustitia, scilicet diuina usq.

Quare præceptio, & prohibitio, & consilium
 dicuntur dei uoluntas.

Ideo autem præceptio & prohibitio, atque consilium cõ
 sint tria, dicitur tamen unumquodque eorum dei uoluntas:
 quia ista sunt signa diuinæ uoluntatis. quemadmodum &
 signa iræ dicuntur ira, & dilectionis signa dilectio appel-
 lantur, & dicitur iratus deus, & tamen non est ira in eo ali-
 qua, sed signa tantum, quæ foris fiunt, quibus iratus osten-
 ditur, ira ipsius nominantur. Et est figura dicendi, secundum
 quam non est falsum quòd dicitur; sed uerum quòd dicitur

sub

subtropi nubilo obumbratur. Et secundum hos tropos di-
 uerse uoluntates dei dicuntur, quia diuersa sunt illa, quæ
 per tropum uoluntas dei dicuntur.

Vbi uoluntas dei pro præcepto, & consi-
 lio accipitur.

Pro præcepto dei atque consilio potest accipi uoluntas, ^{Mat. 6}
 ut ibi. Fiat uoluntas tua sicut in cælo, & in terra. Et alibi, ^{Mat.}
 Qui facit uoluntatem patris mei, qui in cælis est, ipse frater ^{12.}
 meus, & soror, & mater est. Et contra hanc uoluntatem mul- ^{Ca. 33.}
 ta fiunt. Vnde Aug. in lib. de spiritu & litera. Infideles (in- ^{1 To. 3.}
 quit) contra uoluntatem dei faciunt, cum eius euangelio
 non credunt.

Quod deus non uult hominibus fieri omnia, quæ
 præcepit, uel non fieri quæ prohibet.

Et si illa tria dicuntur dei uoluntas, ideo quia signa sunt
 diuinæ uoluntatis: non est tamen intelligendum deum omne
 illud fieri uelle, quòd cuicumque præcepit: uel non fieri quòd
 prohibet. Præcepit enim Abraham immolare filium, nec ta ^{Ge. 22.}
 men uoluit, nec ideo præcepit ut id fieret: sed ut Abraham pro-
 baretur fides. Et in euangelio præcepit sanato, nec cui dice- ^{Mar. 1}
 ret: ille autem prædicauit ubique; intelligens deum non ideo
 prohibuisse quin uellet opus suum prædicari: sed ut daret
 formam homini humana declinandi.

Permissio, & operatio dei quomodo dicantur eius
 uoluntas.

Promissio quoque dei & operatio uoluntas dei appellan- ^{Ca. 95}
 tur qualiter accipit Aug. in Ench. dicens. Non fit aliter nisi
 omnipotens fieri uelit: uel sinendo ut fiat, uel ipse faciendo.
 Nec dubitandum est deum facere bene, etiam sinendo fieri
 quæcunque fiunt male: non. n. hac nisi iusto iudicio dei finit:
 & profecto bonum est omne quòd iustum est. Ecce hic mani-
 feste habemus dei uoluntatem appellari ipsius operationem,
 uel permissionem, cum dicit: non fieri aliquid nisi omnipotens
 fieri uelit, ubi includit & bona, & mala omnia, quæ fiunt.
 Ideoque aperte distinguit quomodo deum uelle dixerit, ne
 eadem ratione intelligeretur uelle bona, & mala, subdens,
 uel sinendo ut fiat (hoc quantum ad mala dicit) uel ipse fa-

Kxx 3 ciendo

sciendo hoc quantum ad bona. Mala enim sinit facit: bona uero ipse facit. Ideoque dixit eum uelle, quia & nolens mala sinit, uolens bona operatur: & ob hoc permissio, & operatio uoluntas dei dicuntur.

Recollectio, & admonitio dictorum.

Quinque ergo supra posita sunt, quæ dicuntur secundum tropum dei uoluntas, quia signa sunt diuinæ uoluntatis, quæ una est, & immutabilis, scilicet dei beneplacitum. Ideoque diligenter distinguat lector ubi de uoluntate dei scriptura commemorat, iuxta quem modum accipi oporteat, utrum pro beneplacito dei, an pro aliquo signorum eius. Magna nam est adhibenda discretio in cognitione diuinæ uoluntatis, quia & beneplacitum dei est uoluntas eius, & signum beneplaciti eius dicitur uoluntas eius. Sed beneplacitum eius æternum est, signum uero beneplaciti eius non: & consonat rerum effectibus beneplacitum ipsius, & ipsi effectus rerum ab illo non discordant. Fit enim omne quod beneplacito uult fieri, & omne quod non uult fieri, nequaquam fit. Non ita autem est de signis, quia præcepit deus multis ea quæ non faciunt, & prohibet quæ non cauent, & consulit quæ non implent.

SUPRA egit Magister de scientia, & potentia: hic iam tertio agit de uoluntate. Et habet hæc pars tres partes. In prima agit de uoluntate secundum suam quidditatem. In secunda secundum eius impletionem respectu eius operis, qualiter simpliciter, infra dist. 46. Hic oritur questio: dictum est enim &c. In tertia determinat qualiter uoluntas nostra diuinæ conformatur, & hoc dist. 48. Sciendum quoque est, quod aliquando &c. Prima pars habet duas partes. In prima ostendit, quod uoluntas dei est ipsa diuina essentia. In secunda ipsa est omnium causa, ibi. Hæc

itaque summe bona uoluntas &c. In tertia ostendit, quod ipsa uoluntas dei est multum impliciter dicta. ibi. Hic non est prætermittendum nobis &c. Prima habet duas. In prima ostendit, quod uelle est in deo esse, & uoluntas est essentia. In secunda soluit dubitationem, ibi. Et licet idem sit deo uelle &c. Secunda pars sicut habet duas. In prima ostendit, quod diuina uoluntas est causa prima. In secunda ostendit, quod est causa generalissima. ibi. Uoluntas ergo Dei (ut ait Augustinus, &c.) Tertia pars, in qua agit de istius nominis multiplicitate, [& hæc non est multiplicitas æquiuocationis, sed analogiæ] habet tres particulas. In prima ponit modum

modum principalem accipiendi circa hoc nomen, quod est uoluntas; quia scilicet accipitur per uoluntate beneplaciti. In secunda ponit modos non principales: sed tropologicos, secundum quod accipitur pro signo uoluntatis: & hoc facit ibi. Aliquando uero secundum quædam &c. In tertia breuiter epilogat prædeterminata ibi. Quinque ergo supra posita sunt &c.]

Dub. 1. **R**elatiue enim uoluntas nunquam dicitur &c. Videtur falsum, quia sicut creator dicit ad creaturam, & præscientia ad præscitum, ita uelle dicitur ad uoluntatem: sed est supra habitum dist. 35. quod illa dicitur relatiue: ergo & uelle. Resp. Dicendum quod Magister accipit hic relatiue, prout relatiuus modus dicendi distinguitur a modo dicendi secundum substantiam, & hic est personalis, & ita accipitur hic. Ipse autem obicit de relatione respectu creaturæ, quæ est quantum ad modum intelligendi, nec distinguitur a modo dicendi secundum substantiam: Vel potest dici, quod Magister loquitur secundum generalem nominis intellectum, quia uelle non est tantum respectu creati, ut præscire, & creare: sed et respectu dei.

Dub. 2. **D**eus scit omnia, &c. Videtur male dicere, quia similiter diuinæ uoluntati subiecta sunt omnia, quia uoluntati eius nullus resistit. ergo Deus uult omnia, quod non conceditur. Item. Ego quaero: cum omnia scibilia sint subiecta diuinæ scientiæ, & essentiæ, & similiter uolita: quare non dicimus quod Deus uolendo, se, uelit alia, sicut sciendo se, scit alia. Quod si tu concedis,

tunc cætera essent æterna. Si tu dicas, quod non est simile, quaeritur quare non. & uidetur quod sit simile, quia sicut diuinæ scientiæ actus non deflectitur extra Deum, & sciendo se, scit omnia, ita & de uoluntate uidetur. Resp. Dicendum quod subiecta diuinæ scientiæ non dicuntur, quia sunt inferiora: sed subiecta dicuntur, respectu quorum est actus diuinæ cognitionis: & hæc quidem sunt omnia cognoscibilia: & ideo nouit omnia similiter subiecta uoluntati. & hæc non sunt omnia uolubilia, ideo patet illud. Quod quaeritur, utrum uolendo se, uelit omnia. Dicendum, quod uelle uno modo dicit complacentiam: alio modo dicit causam. Prout dicit complacentiam, credo quod bene potest dici, quod uolendo se, uelit omnia: quia omnia placent ei quæ ab ipso, & ad ipsum sunt. Prout tamen dicit progressum effectus ab ipso, quamuis actus non egrediat: & ideo dicit respectum ad exemplar. Unde sicut non sequitur, possendo se, potest omnia, sic & in proposito.

Dub. 3. **Q**uare fecit Deus cælum & terram. Videtur mala responsio, quia tunc uidetur facile omnia determinare: uidetur etiam quod uoluntas dei non habeat rationem. Sed contra, super illud Eph. i. Secundum consiliū uoluntatis sue, ergo est querere rationem. Resp. Dicendum quod uoluntas nostra cum exercetur a uolito, causam & rationem ab eo habet & quantum ad se, & quantum ad uoluntatem: maxime tamen uult aliquid quod est pro

finem: sed uoluntas dei, cuius actus est ipse; maxime cum uult: quia non excitatur aliqua ratio ne alia a se, tamen causam quantum ad se habere non potest. Volitum autem aliquando habet aliam causam, quam uoluntatem: aliquando solam uoluntatem, ut in mundi creatione uoluntas habet rationem, sed non causam, quia non est irrationalis: unde non habet rationem tanquam diuersam a se, sed idem res: & id eo uoluntas dei non potest esse irrationalis: & propter hoc in actibus qui totaliter sunt ab ipso, iussit ipsum scire, nec oportet ulterius aliam rationem quaerere, & sic patet illud.

Dub. 4. *Voluntas ergo Dei &c.* Videtur male dicere, quia tunc cum uoluntas dei sit agens per intentionem, uidetur quod nihil fiat casu, & fortuna. *Resp.* dicendum, quod deus quamuis sit causa omnium, non tamen est tota causa: sed ipse cum causis creatis. Propter hoc notandum, quod effectus habet comparari ad causam supremam, quae deus est, & sic nihil euenit casu, & fortuna. Habet etiam comparari ad uoluntatem, siue causam creatam, quae est natura, uel intelligentia, & sic cum multa eueniant praeter intentionem, multa fiunt casu, & fortuna.

Dub. 5. *Nihil enim fit, quod non de interiori, &c.* Videtur falsum, quia peccata fiunt, & non egrediuntur ab ipso. *Respond.* Dicendum quod Magister non assumit hanc auctoritatem sicut habet in originali. Nam ibi dicitur, quod non subeat, aut permittatur: & ita non habet lo-

cum obiectio. Nihilominus potest dici quod materia restringit distributionem suam ad res, quae sunt aliqua natura. Vel dicendum, quod ampliat uerbum egrediendi ad facere, & permittere.

Defectus luminarium, & terremotus &c. Videtur falsum dicere, quia monstrum dicit deordinationem aliquam in natura: ergo non est a causa suprema.

Respond. aliquibus dicendum uidetur, quod monstrum dicit deordinationem aliquam in natura, & dicit etiam substantiam aliquam. Substantia causam habet positiuam, quae deus est, inordinatio illa non habet causam positiuam, sed priuationem; & haec est ut plurimum improprio uirtutis agentis ad materiam. Aut enim materia superabundat, aut deficit secundum proportionem caloris operantis, & uirtutis. Et Augustinus loquitur de monstris quantum ad id, quod habent substantiam. Tamen posset dici, quod monstra etiam sunt a deo puniente, quando poenae sunt, & sic habent rationem ordinis. Quamuis. nam deus non faciat contra ordinem in finem, facit tamen contra solitum cursum naturae frequenter, uel ad uindictam, uel ad misericordiam.

Placuit uanitati Philosophorum &c. Videtur quod non bene dicitur: quia Philosophi causas aliis attribuerunt uere: ergo in hoc uani non fuerunt, ut potest luna eclipsatur, eo quod terra interponitur. *Respond.* Dicendum, quod non ideo dicuntur uani quia aliis tribuerunt: sed quia

sic

sic aliis tribuerunt, ut ad causam praecipuam non referrent. Et ideo euauerunt, quia ad causam primam, & praecipuam non uenerunt, quae sola est causa simpliciter prima, & simpliciter generalissima.

Dub. 8. *Nam uoluntas Dei &c.* Videtur falsum dicere; quia plures sunt ideae, eo quod plurium ideatorum: ergo similiter plures uoluntates, quam plurium uolitorum. *Respond.* Dicendum, quod non est simile, sicut patet in Quaestione de Ideis, quia uoluntas dicit quod plus se tenet ex parte uolentis & sem esse, & secundum rationem dicendi: & ideo re, & ratione una est uoluntas beneplacitis: sed idea secundum rationem dicendi plus se tenet ex parte ideati, quia similitudinem eius dicit, & cognitio secundum rationem intelligendi, & dicendi motum dicit in nobis a rebus ad animam secundum rem: sed in Deo secundum rationem intelligendi: uoluntas autem non: ideo hoc duplici ratione conceditur de ideis, non de uoluntate.

Dub. 9. *Nec mutabilitatem &c.* Videtur falsum, quia deus nunc uult esse, quod postea non uult esse: ergo uidetur quod desinat uelle, & similiter incipiat: ergo uidetur diuina uoluntas mutari. *Respond.* Dicendum, quod in huiusmodi locutionibus est solum respectu connotati mutatio, quod comparatur ad diuinam uoluntatem, ratione cuius ponitur inceptio, & desinitio in actibus illis, qui connotant aliquid de praesenti. Si enim dicatur, deus uult hoc esse futurum, ab aeterno uoluit: sed tamen causa in actu, siue actua-

liter causas non fuit, nisi quando facere uoluit, id est, pro illo instanti in quo actus uoluntatis copuletur operi, non autem ipsi subiecto uolenti. Et sic patet quomodo sit causa actualis in tempore, nulla facta in ea mutatione, quia continue uoluit, & ita in actu fuit: sed causans in actu non fuit nisi pro tempore, pro quo uoluit: ita nulla circa deum uoluntas incepit: sed solus effectus incepit.

Dicitur iratus Deus, & tamen non est &c. Videtur male dicere, quia in deo est uis rationalis, & concupiscibilis: ergo pari ratione ponenda est in deo irascibilis: ergo sicut uere in eo est actus cognitiuae, & amoris: ita proprie actus furoris. *Resp.* Dicendum, quod irascibilis aliquo modo sonat imperfectionem de ratione sui nominis, & ideo dicunt aliqui quod nullo modo recipitur in deo, nisi transumptiue. Contra. Actus huiusmodi uis in nobis sunt gloriari, & dominari, & hi sunt in deo, quare non similiter & haec uis? Et est propterea dicendum, quod in deo uere est uis gloriandi, & dominandi, quae est ipsa diuina substantia: tamen quia ita habet passionem quietam de ratione sui nominis, ideo non recipitur in deo uis irascibilis, nec ira, nisi transumptiue, & sermone tropico. Et notandum, quod deus habet signa irae, non quae significant iram in ipso: sed quae significant iram in nobis, & uere quando in nobis sunt.

Præcipit enim Abrae immolare filium &c. Contra. Secundum hoc uidetur quod præceptum falsum signum fuit. *Respond.* Dicendum

K. K. K. 4 dum.

dum, q̄ uoluntas dei uolebat fidem, & deuotionē Abraæ manifestare in properatione obediendi, & hoc Deus uolebat, & hoc signum importabat, & uere: sed tamen secundum æstimationem abraæ plus importabat; & per illud plus, quod abraam intelligebat, dominus fidem eius probabat: & ita quod nec in signo falsitas, nec in abraam deceptio fuit: sed probatio.

ARTICVLVS I. QVAESTIO II.

An in Deo ponere sit uoluntatem?

In intelligentiam presentis distinctionis tria principaliter quærentur. Primo de uoluntate diuina quantum ad quidditatem. Secundo, quantum ad causalitatem. Tertio, quantum ad rationem significandi. Quantum ad primum duo quærentur. Primo quæritur, utrum sit in deo ponere uoluntatem. Secundo, utrum ipsum sit dicere omniuolentem, sicut dicit omnipotens.

Quod in Deo non sit ponere uoluntatem, ostenditur auctoritate, & ratione. Primo sic. Aug. in lib. de lib. arb. Voluntas est rationalis motus sensui præsidens, & appetitui: sed in Deo non est motus, nec sensus, nec appetitus: ergo neque uoluntas. **ITEM.** Aug. in Lib. de duabus animabus. Voluntas est animi motus ad aliquid prosequendum, uel fugiendum: sed in deo non est ponere fugam, nec prosecutionem: ergo nec uoluntatem. **ITEM.** Rõne uer, quia uoluntas est potētia in nobis maxime uer

Cap. 10 circa 10 mo. 6.

tibilis, unde alix potētix non pnt in malum: sed sola uoluntas est, a qua est p̄ctm: sed in deo nulla est oīno uertibilitas ad malū: ergo &c. **ITEM.** Voluntas, eo ipso q̄ uoluntas, est ad opposita: eo q̄ ad opposita, est contingens, & uariabilis: in deo autem nulla cadit contingētia, nec uarietas: ergo &c. Probatio primæ. Voluntas eo ipso, quod uoluntas est, est potestas rōnalis, sed potestates rōnales sunt ad oppositū, sicut di. Philosophus; ergo &c. Similiter eo ipso quo est uoluntas, est libera: & si hoc, nō est determinata ad unum, quia tunc non haberet libertatem: si cut nec potētix naturales: ergo est ad opposita, est igitur uoluntas uariabilis.

9. Meta phy. 3.

SED CONTRA. Eph. 1. dicit Apostolus, secundum consiliū uoluntatis suæ. Et iterum ibidē, secundum propositum uoluntatis suæ: & tota scriptura est plena hoc nomine uolūtatis, ut est in deo: ergo &c. **ITEM.** Philosophus in 12. concludit, q̄ uoluntas est actio ipsius dei. **ITEM.** Ratione uidetur, quia uoluntas est illud, penes quod residet iter creata summa potestas: ergo si uoluntas de se dicit potestatem, quia omnibus præsidet in regno animæ, & nihil potest sibi imperare, sed deus est potētissimus, & oē, quod possibile ē, sibi attribuendū est: ergo &c. **ITEM.** Voluntas est, in qua consistit uoluptas summa siue felicitas. Beatus enim est qui habet oē q̄ uult: uñ nihil delectat nisi si habēs uoluntatē, uel aliquid simile uolūtati: sed deus est felicitissimus, in quo est oīs felicitas, &

12. Meta phy. 3. forma lia sūt, q̄ omnia uoluntas. non at uoluntas.

& iocūditas: ergo &c. **ITEM.** Voluntas est illud, penes qd̄ residet iustitia, & æquitas: iustitia. n. nō est aliud q̄ rectitudo uoluntatis: unde non habentia uoluntate non sunt capabilia iustitiæ: sed deus est iustissimus, s̄m oēm intellectū; ergo hēt uolūtatem. **ITEM.** Voluntas est uis s̄m quā acceditur summa liberalitas: oīs. n. liberalitas uenit ex amore: sed constat quod amor est actus uoluntatis: in Deo autem ponere est summā liberalitatem: ergo & amorem, & uoluntatem.

RESOLVTIO.

Voluntas in deo est; sed longe præstantior quam in hominibus.

RESP. Dicendum, quod in deo est ponere uoluntatē, sicut ostēdunt quatuor rōnes prædictæ & pp̄ quatuor conditiones. s. potētatis, uoluptatis, æquitatis, & liberalitatis, quæ sunt circa uolūtatem, & magis proprie in deo, & completiori mō quā in nobis. Voluntas em̄ in nobis est p̄ differentiam a substantia, & actu, & per distantiam a fine: in deo autem per oīmodam indifferentiam horum. s. substantiæ, uirtutis, actus, & finis. Et quia in nobis est per differentiam a substantia, & ab actu: ideo aliis præsidens, & s̄m diuersos actus uariabilis. Propter differentiam. n. a substantia, in qua pnt & alix potētix raditari, præsidet aliis potētis, ut sensui, & appetitui: pp̄ differentiam ab actu, est uariabilis s̄m alterationem affectionū: in deo aut̄ neutrum: iō nec regit inferiores potētias, nec habet uariari s̄m affectiones uarias. Et quia in nobis est per distantiam a fine, inde est q̄ est

indigens, & ideo in ea est fuga & appetitus, & cadit in ea tristitia, & malitia: quia potest a fine obligari, cū non sit illi coniuncta: ideo nec fugā, nec appetitū habet, nec tristitiā, nec malitiā, sed oīmodam letitiam, & iustitiā. Et sic patet r̄sio ad primā triā, quia quāuis istæ conditiones appetitus, fuga, malitia, siue uertibilitas, conditiones sint uoluntatis creatæ, tamen omnino a uolūtate diuina semotē sunt.

AD ILLVD, quod obiicitur, q̄ est contingens, & uariabilis. Dicendum, q̄ est contingētia in actu, uel in effectu. Si loquamur de cōtingētia in effectu, nō tantū est in affectu nro: sed et̄ in multis, quæ a deo sunt. Multa enim facit Deus, quæ potest non facere, nullo repugnante. Si autem loquamur de contingētia in actu, quod uoluntas modo definit aliquid uelle, modo incipit uelle, modo uult aliqd, modo uult oppositum, hoc cadit in uoluntate humana: quia inter uoluntatem humanam, & actum est differentia: unde nec semp̄ est in uno actu, nec factu uniformi: diuina autem uoluntas propter identitatem sui cum actu omnino uariari nō potest; nec habet in se aliquam contingētia, & iō patet oīa quæ sita.

QVAESTIO II.

An deus dicatur omniuolens: sicut omnisciens, & omnipotens dicitur?

Supposito q̄ in deo sit ponere uoluntatem, Quæritur, utrum ipsam sit ponere omniuolentem: & ita dicatur a uolūtate oīuolens, sicut a potētia, & sciētia omnisciens, & omnipotens.

Et

Et q̄ sic uidetur: quia deus non d̄r omnipotens eo q̄ possit omnia, sed quia potest omne, q̄ decet eius potentiam, nō enim potest mala. Similiter uult deus omne, q̄ decet uoluntatem eius uelle: ergo debet dici omniuolens, sicut omnipotens. **ITEM.** Sicut se hēt cognitiua dei ad uerū, ita se hēt affectiua, siue uolūtas ad bonum: sed cognitiua, siue intellectiua amplectitur oē uerū: uñ q̄ diceret Deū aliquid uerū ignorare derogaret eius intelligentiā: ergo pari rōne cum intelligentiā non sit latior, nec est p̄fectior, q̄ uoluntas, uolūtas erit respectu omnis boni: ergo sicut dicitur omni sciens, quia scit omne uerum, ita omniuolens quia omne bonum uult. **ITEM.** Sicut dicitur deus uerum omnis ueri, a quo. s. omne uerum habet ueritatem, ita est bonum omnis boni, a quo omne bonū habet bonitatem: sed deus in cognoscendo suam ueritatem (qa est ratio omnium) omnia cognoscit: ergo similiter diligendo suā bonitatē, omne bonum diligit: sed omne, q̄ diligit, uult: ergo uult omne bonum, sicut & cognoscit omne uerum, & sic &c. **ITEM.** Bona uolūtas est, q̄ se extendit ad multa bona: ergo melior ad plura, & optima ad oīa: ergo infinita ad infinita: ergo si eut potētia, & scientia se extendūt ad omnia, & infinita; ita & uoluntas: ergo qua rōne dicitur omnipotens, & omni sciens, pari rōne debet dici omniuolens.

CONTRA. In Psal. 113. Oīa quęcunq̄ uoluit fecit: ergo nihil uult, nisi q̄ facit, sed plura pōt facere, & nō pōt nisi uolens: ergo

plura pōt uelle: sed si deus plura posset scire, non esset oī sciens: ergo &c. **ITEM.** Si aliquid sciret homo, q̄ non sciret deus, nō esset oī sciens deus: cum ergo aliquid uelit homo qd̄ deus non uelit, ut puta facere furtū: ergo deus non est omniuolens. **ITEM.** Si posse malū esset posse, deus non esset oī potens, quia nō pōt mala: cū ergo uelle malū, sit uelle, & deus non uelit mala, deus non est oī uolens. Probatio minoris. Malum non est malū, nisi qa uoluntarium, quia s̄m Aug. peccatum adeo est uoluntariū &c. ergo ratio uoluntatis saluatur in malo: similiter & actus uolūtat̄ involēdo malum: ergo &c. **ITEM.** Velle malum, aut est uelle, aut est nolle. Si uelle, habeo propositum. Si nolle, sed nolle malū est bonū: ergo uelle malū est bonū: deus uult oē malū, q̄ ē falsū. Restat ergo, q̄ uelle malū est uelle, & deus non uult malum: ergo deus nō est omniuolens: sed illud argumentum est sophisticum, quia similiter posset obici de potentia. **Sed** queritur, unde, est hoc, quod uelle malum, est uelle, sed posse malū, non est posse, uel potētia, sed impotentia. Iuxta hoc queritur de cōparatione potentia, sapiētia, & uoluntatis ad sua obiecta secundum ambitum.

RESOLVTIO.

Minime cum uoluntas abstrahat et a ratione actualitatis, & a ratione cause.

RESP. Dicendum, quod cū queritur, utrū deus sit omniuolens, duplicem intellectum potest facere ista locutio: ex eo qd̄ hoc q̄ est

q̄ est [omne] potest facere distributionem simpliciter, uel ut nunc. Si distributionem simpliciter quantum ad actum, & habitum facit, tunc d̄r omniuolens, quia uult omne uolubile. Si ut nunc, d̄r omniuolens, quia uult oē uolūtum, in utroq; sensu fallitatem habet. Et quia in utroq; sensu ueritatem habet in potentia, & in scientia; ideo simpliciter cōcedit; q̄ deus est oī sciens, & oī potens, & simpliciter negatur, q̄ sit oī uolens. Intellectus huius, & rō patet. Si. n. simpliciter accipiatur, deus scit omne scibile: & potest omne possibile: sed nō uult omne uolubile, quia diuina uoluntas importat causam actualem, potentia uero abstrahit a ratione actualitatis, & ponit rōnem causę: scientia uero abstrahit a rōne utriusq; quia ergo deus nō est cā actualis omnium, quę potest facere, uel uelle, sicut nō facit omne uolubile, ita non uult. Quia potentia uero abstrahit a ratione actualitatis: ideo non d̄r solum respectu faciendorum in actu: sed etiam respectu possibilium fieri a deo. Quia uero scientia abstrahit a ratione utriusq; hinc est q̄ scientia non tantum est respectu faciendorum: sed etiam respectu possibilium; non rātum deo, sed et aliis, utpote possibilium malorū. Hęc ergo est rō, qa actus scientia, ut scire, est per modum habitus; similiter & posse per modum habitus, ut posse: uoluntatis, per modum actus, ut uelle. Ideo scientia est oīum scibilem, potentia oīum possibilem, quę sunt potentia, sed nō uoluntas oīum uolubilem: & iō nō pōt

deus plura scire, uel posse; pōt tamen plura uelle. Similiter, si accipiamus rem ut nunc respectu rei pręuizę, & respectu factę, & uolūtę: scientia est respectu omnis rei in qua saluatur ratio scientię: & potentia, in qua saluatur ratio potentia: sed uoluntas non est respectu cīs rei, in qua rō uoluntatis saluatur. Scientia. n. est respū oīum futurorū, & pręsentiam & pręteritorum, bonorum & malorū: quia ibi saluatur rō scientia, & nobilitatis; quia scire malum, scire est, & scire malum, nobilitatis est. Similiter potentia est respectu omnium bonorum, in quibus solum saluatur ratio potentia. Nam posse malum, non est posse. Vnde posse malum non tantum derogat perfectioni potentia, sed etiam ipsi potentia: quia posse deficere non est posse, & ideo adhuc d̄r omnipotens. Voluntas uero est respectu bonorum tantum, non respū malorū: & quis in uolendo malū nō saluatur dignitas uoluntatis, saluatur tamen rō uolendi, quia uelle malum uelle est. Et hinc ē quod deus non d̄r omniuolens, quia non uult malum, sed tamē oī potens d̄r, quamuis nō possit malum. Si queratur quare ratio potentia non saluatur respectu mali, sicut & ratio uoluntatis. Dicendum, q̄ potentia idipsum q̄ dicit, dicit per modū habitus, & positionis, de potentia actiua loquēdo.) Vnde quando est respectu priuationis, iam non est potentia, sed defectus potentia: sed uolūtas idipsum qd̄ dicit, dicit p̄ modū cuiusdam adherētia & cōplacētia: quia ergo in male

malo saluatur rō consensus, & cōplacētiae, sicut & respectu boni: ideo uelle malū, uelle est, sed posse malum, non est posse.

AD ILLVD, quod obiicitur, q̄ deus uult omne quod decet. Dicendum, q̄ illa non est rō quare dicatur omniuolens, sed illa quae praefigūata est, scilicet quia potest omne, quod posse potentiae est. AD ILLVD, q̄ obiicitur, q̄ cognitiua amplectitur omne uerum, & affectiua omne bonum. Dicendum, q̄ aliter amplectitur hae, aliter illa: Cognitiua enim amplectitur, actualiter cognoscendo omne quod est uerum, & quod potest esse: sed affectiua, quia actus eius est in ratione actus, amplectitur, & uult solū bonum quod est, uel erit. Rursum. Verum amplectitur totum actum cognitiuae, quia nihil scitur nisi uerum, nam falsum scire, non est scire: sed bonum non amplectitur omnino actum uoluntatis, nam nelle oppositum boni est uelle: & hinc est quod deus sciendo omne uerum, dicitur omnisciens, sed non sic uolendo omne bonum, omniuolens. AD ILLVD, quod obiicitur, q̄ Deus cognoscendo se, qui est est ueritas ipsa, omne uerum cognoscit: ergo &c. Dicendum, q̄ uerū est, sed aliter: quia cognoscendo se uerum, est causa exemplaris: & causa exemplaris non tantum futurorum: sed etiam possibilem a Deo fieri. Sed diligendo se bonum, est causa actualis, ut patebit: & ideo non sequitur quod uelit nisi bona, quae erunt, uel fient: & propter hoc non potest dicit omniuolens.

Alia tamē est huius ratio, sicut

patet in litera. AD ILLVD, quod obiicitur, de uoluntate, q̄ melior est, quae se extendit ad plura. Dicendum, q̄ uoluntas est actus rōnalis: uñ nō dicit uolūtas melior, quia simplr ad plura, sed quae ad plura rōnabiliter & quicquid rō recta dicitur creaturas fieri in numero definito, quia numerus in finitibus rebus nō cōpetit: ideo optima uoluntas & perfectissima in aliquo numero uult res bonas esse, sed tamen finito: & ex hoc non sequitur quod uoluntas sic infinitorum, uel omnium possibilem, nec etiam omnium. Potest tamen dici q̄ illud si alicubi habet ueritatem, ibi tantum habet, ubi uoluntas alii quid recipit a uolito, sed uoluntas Dei nihil recipit: & ideo nō est melior uolendo tria bona quam unum, & mille quam tria: & ideo non ualet illa ratio in proposito. Ex hoc patet illud quod consueuit queri: utrum uoluntas, & potentia, & sapientia sint aequalia. Dicendum, em̄ quod est loqui de his quantum ad actum, & quantum ad effectum, & quantum ad obiectum. Si quantum ad actum: sic est ibi omnimoda aequalitas, & circum incēssio, ut patet: quia quicquid scit Deus & potest, uult scire & posse: & e conuerso. Si quantum ad effectum: sic adhuc sunt aequalia, quia nihil efficit deus nisi per potentiam, sapientiam, & uoluntatem. Sed quantum ad obiectum, siue connotatum sunt inaequalia, scientia enim hoc modo est in plus, & potentia in minus, & uoluntas in minus: nam scitum est bonum, & malum, possibile est bonum tantum, sed

sed futurum, & non futurum: uoluntatum uero est bonum, & futurum tantum.

ARTICVLVS II.

QVAESTIO I.

An uoluntas dei sit causa rerum.

QUANTVM ad secundum queritur de uoluntate diuina, scilicet quantum ad causalitatem. Et circa hoc querunt duo. Primo queritur in generali. utrum uoluntas dei sit causa rerum. Secundo, utrum sit causa prima & immediata.

QUOD uoluntas dei sit causa rerum ostenditur sic. Hila. in Li. de Synodis. Omnibus creaturis substantiam uoluntas attulit: sed filio natura dedit. ITEM. Aug. in Li. contra Manichaeos. Rōndendum est eis, qui uoluntatem dei nosse desiderant: quod uoluntas dei omnium, quae sunt, ipsa sit causa. ITEM. Ratione uidetur: quia deus est causa rerum: sed omnis rei, cuius est deus causa, est per scientiam, potentiam, & uoluntatem: aut ergo est causa quia potens, aut quia sciens, aut quia uolens. Non quia potens, quia multa potest, quae non facit. Similiter nec quia sciens, ergo quia uolens, ideo facit: sed causa est, ad cuius esse sequitur aliud: ergo &c. ITEM. Deus est causa rerum creaturarum: aut ergo per naturam, aut per uoluntatem, aut per casum, & fortunam. Non per casum, & fortunam: quia tales sunt causae secundum imperfectam rationem. Nō per naturam: quia sic simile ex simili producit: restat ergo q̄ per uoluntatem: ergo &c.

CONTRA. Si uoluntas dei est

causa, aut rōne principalis significati, aut ratione connotati. Si ratione principalis significati: ergo cum idem sit sapientia, potentia, uoluntas, & essentia: eadem ratione debent dici causae. Si ratione connotati: quare quid sit illud; non est dare nisi effectum; sed effectus consequitur rationem causae, non e conuerso: non ergo ratione connotati. Et iterum. Si connotat effectum: ergo nullo modo potest dici, deus uult se esse, cum circa se nihil omnino efficiat: quod est falsum. ITEM. Aut uoluntas est causa per proprietatem, aut per appropriationem. Si per proprietatem: tunc ergo sapientia, & potentia nō sunt causae. Si per appropriationem, aut ergo quia in uoluntate per prius est ratio causalitatis, aut quia immediatius. Non quia prius: nam potentia, & scientia antecedunt uoluntatem secundum rationem intelligendi. Nec quia immediatius: quia dicit Aug. q̄ deus per uoluntatem mouet: per sapientiam disponit: & per potentiam exequitur: ergo immediatiorē cooperationem hinc ad opus scientia, & potentia, quā uoluntas: ergo &c. ITEM. Aut est causa per uirtutē agendi, aut per modum. Nō propter uirtutē agendi; quia uoluntas non dicit uirtutē; sed potentia dicit. Si propter modum agendi. Contra. Modus agendi per modum naturae nobilior est: ergo natura magis est causa. Probatio. Illud agens est uirtuosius, quod est sufficientius, & nobiliorem effectum producit: sed natura sufficientior est in agendo, & paucioribus indiget, & nobiliorem effectum pro-

Ex 7.

Meta

ph. 1.

pro-

LIBRI PRIMI

producit quam ars, siue agens uoluntarium: ergo &c. **ITEM.** Quod non quantum ad modum, ut. Quia agens quod dat productio proprietates naturales conformales, agit per modum nature: sed deus effectibus suis dat unitatem, ueritatem, & bonitatem: nec potest facere sine his: & iuste sunt proprietates naturales diuinae substantiae: ergo deus agit per modum nature, non uoluntatis. **ITEM.** Omne agens uoluntarie est agens praecipiendo; sed deus non agit praecipiendo, sicut dicit Dionysius de di. no. quia sicut sol non praecipiendo illuminat, sic deus non praecipiendo creat: ergo &c.

RESOLVTIO.

*Voluntatem Dei rerum causam re-
cte asserimus cum ratio causan-
di res sit ipsa diuina bonitas.*

RESP. Ad praedictorum intelligentiam est notandum. Quod quamuis diuina essentia sit unum quid simplicissimum, tamen est pelagus substantiae infinitus: & ideo omnia quae in nobis reperiuntur per diuersitatem, omnia (inquam) in deo nobiliter per omnimodam reperiuntur identitatem; nihilominus tamen secundum omnimodam perfectionem, & ueritatem. Unde sicut in nobis sapientia, & potentia, & uoluntas uere est ens, & causa rerum, quae a nobis sunt: sic & in deo ueritas: sed tamen unum sunt: quia intellectus noster non potest infinitatem illius substantiae comprehendere, nec per unum uerbum exprimere: ideo multis modis intelligimus deum, & diuersis nominibus exprimimus, & secundum quod per illos modos in-

telligimus plura enunciabilia, ita quod deo aliquid attribuimus secundum unum modum quod non secundum alium: & uere quidem: quia omnia in deo habent ueram existentiam. Et ideo cum alio modo intelligamus deum, cum dicimus deum bonum, alio cum dicimus eum eternum; concedimus se diffundere: quia bonus est, non quae aeternus: haec enim est proprietas bonitatis non durationis.

Hinc est quod cum intelligimus uere uoluntatem esse in deo, & proprietatem uoluntatis sit producere ea, quae exeunt per modum liberalitatis, dicimus deum in quantum uoluntas est esse causam rerum. Ratio autem quare uoluntati attribuitur causalitas, haec est: quia ratio causandi est bonitas & in ratione effectiui, & in ratione finis. Nam bonum dicitur diffusiuum, & bonum est propter quod omnia: effectiuum autem non fit efficiens in effectu nisi propter finem. Illud ergo quod dicit coniunctionem principii effectiui cum fine, est ratio causandi in effectu: sed uoluntas est actus secundum quem bonum reflectit supra bonum, siue bonitatem: ergo uoluntas unit effectiuum cum fine. Et hinc est quod uoluntas est ratio causare faciens in effectu: & ideo attribui-
mus deo rationem causalitatis sub ratione uoluntatis, non sic sub aliis rationibus. Et hoc colligitur ex uerbis Dionysii in 4. de diu. no. ubi dicit, quod bonitatem ut principium, & ut continentiam, & ut finem omnia appetunt. Ut principium, a quo sunt: ut continentiam, per quam saluantur: ut finem, in quem tendunt. Unde diuinus amor est quidam actus eternus, ex optimo

mo, per optimum, & in optimo: ex quo colligitur quod dicit coniunctionem principii cum fine; & ideo causam actu quando uult facere: ita quod actualitas in causando referatur ad uoluntatem, non pro instanti in quo habet uoluntatem, sed in quo facere uult: sicut ego uolo cras audire missam: & uoluntas faciet me cras esse in actu respectu uoliti: sic suo modo est in deo.

AD ILLUD, quod quaeritur, utrum conueniat uoluntati ratio causalitatis per connotatum, uel per rem significatam: Dico quod nec per rem significatam tantum, nec per connotatum; sed per rem significatam: quia significatur diuina essentia, ut uoluntas, cui modo significandi respondet ueritas. Unde sicut quando nos dicimus, quod lapis assimilatur deo in quantum ens, animal in quantum uiuens, & homo in quantum intelligens; reuera essentia, intelligentia, & uita idem sunt in deo, cum idem ipsum. Alio modo datur intelligi, non propter connotationem; sed propter eiusdem substantiae infinitatem, in qua omnes nobiles proprietates sunt unum: non tamen possunt significari nisi per diuersa. **AD ILLUD,** quod obiicitur: utrum sit causa per proprietatem, aut per appropriationem. Dico quod simpliciter loquendo propriissime est causa ad scientiam, & potentiam; dicitur causa per appropriationem: & hoc, quia ipsa uoluntas significat deum, ut causa in actu. Unde in uoluntate primo inuenitur ratio actualitatis. Potentia, & scientia, & si haberent rationem causa-

habituales; non tamen actualis, nisi si per uoluntatem. Unde uoluntas facit de scientia dispositionem; siue facit scientem esse disponentem, & potentiam exequentem: ideo enim disponit: quia uult: & sic patet illud. **AD ILLUD,** quod quaeritur, quare uoluntas dicitur causa, utrum per uirtutem agendi, aut propter modum agendi; Dico quod per utrumque: deo enim uelle est posse: principaliter tamen ratione modi agendi; productio enim diuersi in forma, & natura ex sola liberalitate agentis, spectat ad agentem per uoluntatem. Quod obiicitur, quod modus agentis naturalis est nobilior; uerum est ubi uoluntas non est omnipotens; sed si ars posset facere omne quod uellet, non minus nobiliter ageret quam natura. Potest tamen dici, quod modus producenti naturalis competit personae respectu personae: non autem essentiae diuinae respectu creaturarum, quia non possunt conuenire in forma, **AD ILLUD,** quod obiicitur: quod deus producit simile secundum proprietates. Dicendum, quod natura producit simile in proprietatibus specialibus, si est agens particulare: uel si est agens uniuersale, producit necessario non ex sua liberalitate: deus autem neutro modo. **AD ILLUD,** quod obiicitur, quod deus non est agens praecipiens. Dicendum, quod hoc uerum est de praecipiente, quae praecipit uoluntatem; sed non est uerum de praecipiente respectu operis. Primo modo loquitur Dionysius ipse uero opponit secundo modo:

QUAE-

QVAESTIO II.

An uoluntas Dei prima & immediata rerum causa sit?

UT R V M uoluntas diuina sit causa prima & immediata.

Et q̄ sic uidetur per Aug. in 3. de Trin. Voluntas dei est prima & summa causa omnium specierum & motionum. **ITEM**. Ois causa, cuius actus primus & prius est rei productio, est causa prima & immediata; sed uoluntas diuina est huiusmodi: ergo &c.

Probatio mediae. Super illud Psal. Iustus dominus in omnibus uis suis Glo. Deo hoc est uelle quod facere: quia ex eius uoluntate res habet esse. **ITEM**. Ratio

ne uidetur: quia omnis causa est prima & immediata: qua non est altera prior; sed diuina uoluntas est causa, qua non est altera prior: cum sit idem quod deus: ergo uoluntas est causa prima & immediata. **ITEM**. Omnis causa est prima & immediata, q̄ est in totum effectum per actionem suam: sed omne quod fit, est a deo: & nihil pot̄ operari sine ipso, cum non possit inesse saluari, & deus toti cooperatur, & in totum: ergo &c. **ITEM**. Omnis, qui se cognoscit certissime, & nobilissime, se cognoscit per causam proximam & immediatam: sed cognoscens deum, & uidens cognoscit in eo res certissime & nobilissime, tanquam in causis prioribus, ut dicit Aug. ergo in deo est causa proxima & immediata: sed non nisi uoluntas: ergo &c. **ITEM**. Qd̄ deo attribuit, det̄ attribui ei in fine totius nobilitatis: si ergo ratio causalitatis conuenit ei, nobilissima causalitas debet ei attribui: sed haec est ratio causa primae, &

immediatae: ergo &c.

CONTRA. Vnius est una causa immediata: ergo si deus est causa oim̄ immediata, nihil h̄t aliam causam q̄ deum: & si hoc, cessat ois operatio: & ita pot̄tia cessat, cessat & bonitas, & cetera sunt ociosa. **ITEM**. Si diuina uoluntas est oim̄ causa proxima & immediata; sed posita causa proxima & immediata, ponit effectus: ergo cum diuina uoluntas fuit ab aeterno, cetera sunt aeterna. **ITEM**. Qd̄ q̄ habet causam proximam, & immediatam & necessariam, est demonstrabile; sed si diuina uoluntas est oim̄ causa prima, & immediata, oia sunt demonstrabilia. **ITEM**. Cognita causa proxima & immediata, non est ultra querere: ergo scito q̄ deus uelit aliquid, stulte laborat, qui querit causam aliam: sed de omni bono sic scimus deum causam esse: ergo non est ulterior querenda: pereunt ergo & uanę sunt scientie doctrinales, immo omnes scientie.

RESOLVTIO.

Quinimmo; cum uniuersalissima & actualissima sit.

RESP. Ad huius intelligentiam est notandum: q̄ cum in creaturis sit reperire causam uniuersalem, & particularem: causa uniuersalis uno modo plus influat in effectum, quam particularis; alio modo minus. Quantum. n. ad intimitatem, causa uniuersalis: quia agens potior est; magis influit: sed quantum ad actualitatem, & quantum ad ea, quae sunt propria rei, minus influit.

Et ratio huius est: quia causa uniuersalis creata non habet omnimodam actualitatem, nec perfectam

fectam potentiam: & ideo non potest peruenire ad formam spiritualem nisi per accidens, ut per formam agentis particularis, quae non est ab ipsa: diuina autem uoluntas est causa prima & uniuersalissima & actualissima: ideo potest fit in totum effectum, & in totam rei substantiam, etiam sine adminiculo alterius causae: nec aliqua causa potest aliquid uel modicum sine ipsa: & ideo necesse est quod ipsa sit causa immediata in omni actione & re: & concedendae sunt rationes ad hoc.

AD OBIECTA in contrarium, intelligendum quod cum deus sit omnium causa immediata, quorundam tamen est tota causa, sicut eorum, quae creantur. Quorundam autem est causa particularis, ut eorum quae sunt a natura particulari: & haec quidem causa concurret non propter indigentiam diuinae uoluntatis; sed propter summam liberalitatem, quae tantum dedit rebus esse; sed & operationem & diffusionem, propter ordinem & connexionem uniuersi adinuicem. Nec una causa derogat alteri; sed totus effectus est a causa creata, & totus a uoluntate infinita increata. Et sic patet responsio ad primum obiectum: obicit enim de causa immediata respectu alterius causae creatae: quia duae causae creatae non sunt immediatae in eodem genere causae. **AD ILLUD**, quod obicitur, quod posita causa immediata &c. Dicendum, q̄ causam poni est dupliciter, uel in esse, uel in operari. Et posita causa in esse, non ponitur in actu nisi ponatur in operan-

do: & sic non fuit ab aeterno producta: sed in tempore, in quo disposita & uoluit ab aeterno producere rem. **AD ILLUD**, quod obicitur, q̄ omnia sunt demonstrabilia. Dicendum, q̄ uerum est, si causa illa sit propria, & determinata ad tales effectus. **AD ILLUD**, quod obicitur, quod non debet queri alia causa. Dicendum, q̄ si plene cognoscitur dei uoluntas & dispositio in se: nullius desideraret scire aliam causam, ita enim plene cognosceret in causis primordialibus: attamen quia diuina uoluntas non cognoscitur, nec ipsa excludit in agendo operationem causae creatae, nec excludit etiam in cognoscendo cognitionem rationis humanae, ideo bonum est & perutile exerceri in consideratione causarum creatarum, ut aliquo modo semiplene uideamus in cognitionem illius causae supernae, quae est finis omnis cognitionis.

ARTICVLVS III.

QVAESTIO I.

An uoluntas diuina conuenienter diuidatur in uoluntatem signi & beneplaciti?

CONSEQUENTER quantum ad tertium articulum queritur de uoluntate diuina quantum ad rationem significati: & circa hoc duo principaliter quaruntur. Primo de conuenientia illius diuisionis diuinae uoluntatis in uoluntatem beneplaciti & uoluntatem signi. Secundo queritur de numero & de sufficientia signorum diuinae uoluntatis.

Ps. 144

Ex. 1. Poster.

Ex. 1. Poster.

2. Phg. 38. 8. Met. 12.

QUOD prima diuifio non fit conueniens, uidetur. Quia ficut uoluntas est refpectu rerū, ita, & potentia, & fcientia: fed fcientia non diftinguitur per fcientiam ueritatis, & fcientiam figni; fimiliter nec potētia; ergo nec uoluntas. SI TV dicas, quod illa non habent figna. Cōtra. Sicut creaturæ funt figna uolūtatis, ita etiā innuunt ex fuo ordine fcientiam, & ex fua magnitudine monftrāt potētiam: ergo fi fignum ducit in aliud, patet. ITEM. Si contingit diuinam uolūtatem fignari, aut per figna naturalia, aut per figna uoluntaria. Non per naturalia; quia præceptio, & prohibitio non funt a natura; fed a uoluntate. Nō per uoluntaria, quia fignum uolūtarium est quod fignat ex institutione; fed præceptio & prohibitio, non fignant ex institutione uolūtatem; fed ipfum quod præcipitur; ergo &c. ITEM. Res fignificata non communicat nomen fuum figno. Vnde quāuis circulus fit fignum uini, non tamē est uinum; ergo quāuis præceptio, & prohibitio &c. funt figna diuinæ uoluntatis, non tamen debēt dici uoluntates; ergo non debet diuidi uoluntas in uoluntatem figni & uoluntatem beneplaciti. ITEM. Præceptio & prohibitio, & huiufmodi aut funt figna ratione actus, aut ratione obiecti, fide connotati. Si rōne actus; fed idem est actus, q̄ diuina uoluntas & deus; quia cum dico, deus præcipit; dicitur de deo, & tria prædicat diuinam effentiam; ergo fm hoc idem effet fignum fupius. Aut ratione effectus, & tuac cum præceptio, & prohibi-

tio nullum connotent effectum, nec confilium, nullum omnino erit fignum, & ita nullo modo uidentur figna.

SED CONTRA. Scriptura dicit plures effe uolūtates dei; fed conftat unam effe uolūtate beneplaciti; ergo fi plures sūt, oportet q̄ fiet pro alia uoluntate, quā beneplaciti; fed nulla uoluntas dei est nifi beneplaciti, uel fignū illius; ergo &c. ITEM. Contingit cognofcere uoluntatem dei; fed non poffumus cognofcere eam per fe: nec effe ergo, q̄ cognofcamus per figna; fed fic nominamus fm q̄ cognofcimus; ergo non tantum debemus dicere uoluntatem beneplaciti effe uolūtatem; fed etiam fignum eius. ITEM. Præceptio alicuius recte dicitur uoluntas illius: ergo & præceptio dei; fed non est uoluntas creans; quia præceptio est, etiam fi nihil fiat; ergo est uoluntas fignificans.

RESOLVTIO.

Et quidem; cum & ratio, & auctoritas ad id nos cogant.

RESP. ad hoc, quod & ratio, & auctoritas cōpellit nos diftinguere uolūtate dei in uolūtate figni, & uolūtate beneplaciti. Auctoritas quidem: quia dicit Apoftolus. I. The. 4. Hæc est uolūtate dei fāctificatio ueftra; fed illud nō est dictum per effentia; ergo uel p̄ causam, uel p̄ fignificationē; nō aut̄ per causam; ergo p̄ fignificationē. Item. Ratio dicitur; quia cōi ufu loquendi conueuimus p̄ceptum noftrum uolūtate appellare. Propter hoc intelligendū, q̄ ficut non absurde intellectus dī uis intellectiua & ipsum intellectū; ita uoluntas dicitur

citur ipfa uis uolendi, & ipfum uolūtū. Et quia uolūtate dei innotefcit nobis per uolūtate tanquā per uifibile, & fignum est quod facit in aliud uenire; dum offert fe fenfui: inde est, quod uolūtate dei diuidimus in uolūtate beneplaciti, & in uolūtate figni.

AD ILLVD, q̄ obiicitur de fcientia, & potētia. Dicendum, q̄ ipfa uolūtate fe habet immediate ad res, & tamen non fic determinate in futuris indifferētibus: ideo indiget certis fignis. Et præterea cum debeamus nos illi conformare, oportet nos ipfam cognofcere: fed diuina fcientia est refpectu omnium; fimiliter & potentia; & præterea neutri oportet nos cōformare; ideo non fic dicitur fcientia figni, uel potentia, ficut uolūtate dicitur. **A**D ILLVD, quod obiicitur, utrū funt figna naturalia, uel uoluntaria. Dicendum, q̄ fignum est ens, & est fignum: potest ergo dici naturale inquātum ens, uel inquātum fignum. Signa ergo uoluntatis inquātum entia, uoluntaria funt: quia a uoluntate; fed naturalia funt inquātum figna; quia naturaliter fignificāt: ficut effectus naturaliter fignificant causam. **EX HOC PATET** fequens; quia res non communicant figno dato; communicant tamen figno naturali, ut patet: nam urina dicitur fana: quia est fignum fanitatis; est enim fignū quod caufatur naturaliter. Hoc tamen non est generaliter uerum, nec fecundum fermonis proprietatem; fed fecundum tropum loquendi, ficut tangit Magifter in litra, & ratione tranfe-

rendi est fimilitudo comparata inter fignum, quod naturaliter fignat, & fignatum. **A**D ILLVD, quod obiicitur, rōne cuius funt figna. Dicendum, q̄ ratione actus creati per comparationem ad obiectum: obiectum enim innotefcere facit uolūtate ut est fub actu præceptionis, & prohibitionis, & huiufmodi. Vnde hoc, quod præcipitur, fignum est quidem uoluntatis, inquātum cipitur.

QVAESTIO II.

Quæ & quot funt figna diuinæ uoluntatis?

DE numero, & fufficientia fignorum diuinæ uoluntatis; & ponit Magifter quinq; figna, quæ continentur in hoc uerfu. *Præcipit, & prohibet, promittit, confolit, imple.* Et uidetur q̄ debeat ponere pauciora: quoniam fignum, & fignatum dicuntur correlatiue; & fi unum oppofitorum dicitur multipliciter, & reliquum: & fi unum non dicitur multipliciter, nec reliquum per artem Topicorum; fed uolūtate dei est una, & uno modo fe habens; ergo unum debet habere fignum. **I**TEM. Aut figna hæc diftinguuntur ratione modi fignificandi, aut ratione rei fignificandæ. Si ratione rei fignificandæ; ergo tot debēt effe figna quot res, quia omnis res fignum est diuinæ uoluntatis tanquam caufæ. Si ratione modi fignificandi; fed eodem modo fignant diuinam uolūtate præceptio, & prohibitio; ergo funt unum fignū. **I**TEM. Uoluntas dei (ficut infra patebit) non est refpectu mali; ergo nullum fignum eius debet

*Arist. 2
Topico.
Tractatu
4. c.
2. circa
mediū
iuxta
fēctio-
nē anti-
quam.*

*Dis. im-
media-
te seq.
q̄. 1.*

accipi per cōparationem ad malum: cum ergo permissio, & prohibitio sint respectu mali, non sunt signa uoluntatis diuinæ.

CONTRA. Quòd sint plura, uidetur: quia cuilibet bono respondet malum ex opposito: imo uni bono plura mala: ergo tot, uel plura signa debēt accipi a parte mali, sicut ex parte boni: cum igitur ex parte boni sint tria; patet &c. I T E M. Sicut impletioni respondet permissio, ita & prohibitio: imo multo fortius, & magis ex opposito: ergo uidetur, quod plura sint signa. I T E M. Sicut preceptioni opponitur prohibitio: ita consilium dissuasio; ergo uidetur quod sint plura.

RESOLVTIO:

Quinque scilicet impletio, prohibitio, permissio, preceptum, & consilium.

RESP. Dicendum, quod numerus signorum uno modo consuevit accipi sic. Voluntas enim diuina (proprie loquendo) est presentium, & futurorum: preteritorum autem alio modo non est quam presentium. Secundum hoc notandum, quod si est respectu presentis, aut illud est bonum, & sic impletio: aut malum, & sic permissio. Si respectu futuri, hoc est tripliciter. Aut est malum, & sic prohibitio. Aut bonum necessarium, & sic preceptio. Aut bonum supererogationis, & sic consilium: bonum autem supererogationis non hēt malum oppositum: ideo nec consilium habet signum oppositum. Alio modo possunt distinguī sic. Voluntas diuina (sicut infra patebit) aut uult simpliciter, aut uult cō-

ditionaliter siue quantum in se: & utroque modo cōtingit eam signari. Voluntas ergo absoluta potest ad aliquid comparari, aut per modum complacentiæ, aut per modum displicentiæ. Si per modum displicentiæ, illud nullo modo fit, & ita hanc non contingit significari, nec sciri aliquo signo exteriori. Si per modum complacentiæ, aut quia placet illud quod fit, & sic impletio. Aut quia placet aliud ex illo, & sic permissio. & sic habemus duo signa. Potest iterum significari diuina uoluntas, ut antecedens, siue conditionalis, & hoc dupliciter. At per modum complacentiæ. ita quod oppositum displicet, & sic preceptio. Aut per modum displicentiæ, & sic prohibitio. Aut per modum complacentiæ, ita tamen quod oppositum non displicet, & sic consilium. Per modum uero displicentiæ, ita quod oppositum non placet, non est possibile reperiri: & secundum hoc patet numerus, & sufficiencia, & solutio obiectorum.

Quod enim obiicitur, quod uoluntas beneplaciti nō est multiplex. Dicendum, quod hoc uerum est quantum ad substantiam, tamen quantum ad connotata multiplex est, ut uisum est: uoluntas enim absoluta connotat naturalem ordinationem rei ad euentum, sicut omnem ad salutem. AD ILLVD, quod queritur, utrum distinguatur ratione modi significandi, &c. Dicendum, quod ratione modi significandi. Est enim aliquis modus significandi uoluntatem, ut detestatem, quod facit prohibitio: alius modus, ut approbantem, quod facit

facit preceptio. AD ILLVD, quod obiicitur, quod uoluntas non est respectu mali. Dicendum, quod per modum approbantis non est respectu mali, sed ex malo elicit: per modum uero detestantis, est respectu mali in se. AD ILLVD, quod obiicitur, quod cuilibet bono respondet malum ex opposito. Dicendum, quod uerum est: sed tamen bono supererogationis potest opponi malum, & non malum: in quantum supererogationis, opponitur minus bonum: in quantum autem bonum; opponitur malum, sed non aliud: & illud quidem opponitur bono precepti: & ideo

cadit sub prohibitione AD ILLVD, quod obiicitur de cohibitione. Dicendum, quod illa impedit effectum, & propter hoc priuat rationem significandi, ut uisum est. AD ILLVD, quod obiicitur, quod consilio opponitur dissuasio. Dicendum, quod sicut opinio est una contrariorum: quia est acceptio unius partis cum formidine alterius: sic consilium: quia non accipit alteram partem determinate, quia comprehendit suasionem, & dissuasionem. Nam qui suadet consulit: & qui dissuadet, similiter aliquid consulit.

DISTINCTIO XLVI.

De impletione uoluntatis Dei: qualiter. s. impleatur.

QUERITUR questio. Dictum est. n. in superioribus, & auctoritatibus communitum, quod uoluntas Dei, quæ ipse est, quæ beneplacitum eius uocatur, cassari non potest, quia illa uoluntate fecit quæcunque uoluit in cælo, & in terra: cui (teste Apostolo) nihil resistit. Queritur ergo quomodo accipiendum sit quod Apostolus de domino ait. Qui uult omnes homines saluos fieri: Cum. n. non omnes salui fiat, sed plures damnentur: uidetur utique non fieri, quod Deus uult fieri, humana. s. uoluntate impediente uoluntate Dei. Dominus quoque in Euangelio impiam ciuitatem compellans, Quoties (inquit) uolui congregare filios tuos, sicut gallina congregat pullos suos sub alas, & noluiisti? Ita etiam hæc dicuntur tanquam Dei uoluntas superata sit hominum uoluntate: & infirmissimis nolendo impediens, non potuerit facere potentissimus quod uolebat. Vbi est ergo illa omnipotentia, qua in cælo, & in terra, secundum prophetam, omnia quæcunque uoluit fecit? & quomodo uoluntati eius secundum Apostolum nihil resistit, si colligere filios Hierusalem uoluit, & non fecit? Hæc enim predictis plurimum obuiare uidentur.

Dist. precepte par. 23. Ps. 113 Rom. 9 1. Ti. 2 Matib. 23. Es. 43 gust. 10 Enchir. c. 20. Ps. 113 Rom. 9

Quomodo intelligendum sit illud, Quotiens volui congregare, & noluisti?

Cap. 97 Sed audiamus solutionem: ac primum quomodo accipiendum sit illud, quod dominus ait, videamus. Non enim ex eo sensu illud dictum est, ut ait Aug. in Ench. prædictam questionem soluens, quasi dominus voluerit congregare filios Hierusalem: & non sit factum quod voluit, quia ipsa noluerit, sed potius ipsa quidem filios suos ab ipso colligi noluit, qua tamen nolente filios eius collegit ipse omnes quos voluit: quia in cælo, & in terra non quædam voluit, & fecit: quædam vero voluit, & non fecit, sed omnia quæcunque voluit fecit: ut sit sensus, Quoties volui congregare filios tuos & noluisti? id est, quotquot congregavi mea voluntate semper efficaci, te nolente feci. Ecce in euidenti positum est, quod illa domini verba superioribus non repugnant.

Psal. 113. Quomodo & illud. Qui vult omnes homines saluos fieri. Nunc videre restat, quomodo etiã præmissa verba Apostoli prædictis non contradicant, qui de Deo loquens ait, Vult omnes homines saluos fieri. Quorũ occasione verborum multi a veritate deuiauerunt, dicentes Deum multa velle fieri, quæ non fiunt: Sed non est intelligendum ea ratione illud esse dictum, quasi Deus velit aliquos saluari, & non saluentur. Quis enim tam impie desipiat, ut dicat Deum malas hominum voluntates, quas voluerit, & quando voluerit, & ubi voluerit in bonum non posse conuertere? Nõ est utique verum quod in Psal. dicitur, Quæcunque voluit fecit: si aliqua voluit, & non fecit: & quod est indignius: ideo non fecit: quoniam ne fieret quod volebat omnipotens, uoluntas hominis impediuit. Ideoque cum audimus, & in sacris literis legimus, quod velit omnes homines saluos fieri: quamuis certum sit nobis non omnes homines saluos fieri: non tamen ideo debemus omnipotentissimæ Dei voluntati aliquid derogare: sed ita intelligere quod scriptum est, Vult oēs hoīes saluos fieri: tanquã si diceretur, nullũ hominẽ fieri saluum, nisi quem saluum fieri ipse voluerit: non quod nullus sit hominum, nisi quem saluum fieri velit: sed quod nullus fiat saluus, nisi quem velit saluari: & ideo rogandus.

gandus est, ut velit: quia necesse est fieri, si voluerit. Nõ est enim credendus omnipotens aliquid uoluisse fieri, quod factum non sit. Sic etiam intelligitur illud: Illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum: non quia nullus hominum est qui non illuminetur: sed quia nisi ab ipso nullus illuminatur. Potest & alio modo illud intelligi, dum tamẽ credere non cogamur omnipotentem aliquid fieri uoluisse, factumque nõ esse: qui sine vllis ambiguitatibus, siue in cælo, & in terra, sicut veritas cantat, Omnia quæcunque voluit fecit: profecto facere non voluit quæcunque non fecit. Ex his aperte ostenditur, quod deus ea voluntate quæ ipse est, nõ uult aliquid fieri quod nõ fiat, neque nõ fieri quod fiat.

Utrum mala Deo uolente uel nolente fiant?

Ideoque cum constet omnia bona quæ fiunt, eius fieri uoluntate, quæ si fieri nollet, nullatenus fierent: recte queri solet, Utrum & mala omnia quæ fiunt, id est, peccata, Dei fiant uoluntate: an nolente eo fiant. Super hoc diuersi uariæ sentientes sibi contradicere inueniuntur. Alij enim dicunt quod deus uult mala esse, uel fieri, non tamen uult mala. Alij uero quod nec uult mala esse, nec fieri. In hoc tamen conueniunt, & hi & illi, quod utrique fatentur Deum mala non uelle. Utrique uero rationibus, & auctoritatibus innituntur ad muniendam suam assertionem.

Contendunt quidam Deum uelle mala esse, uel fieri.

Qui enim dicunt Deum mala uelle esse, uel fieri, suã his modis muniunt intentionem. Si enim (inquiunt) mala non esse uel non fieri uellet, nullo modo essent uel fierent: quia si uult ea non esse, uel non fieri, & non potest id efficere, scilicet ut non sint, uel non fiant, uoluntati eius, & potentia aliquid resistit, & non est omnipotens, quia non potest quod uult: sed impotens est, sicuti & nos sumus, qui quod uolumus, quandoque non ualemus. Sed quia omnipotens est, & in nullo impotens, certum est non posse fieri mala, uel esse, nisi eo uolente. Quomodo enim inuito eo, & nolente posset ab aliquo malum fieri, cum scriptum sit, Uoluntati eius quis resistit? Supra etiam dicit Aug. quia necesse est si quis uoluerit. Sed uult mala fieri, aut non fieri. Si uult

Rom. 9
Ca. 96.

non fieri, non fiunt: fiunt autem, vult ergo fieri. Item bonum est, mala esse vel fieri: alioquin summe bonus non permitteret ea fieri. Vnde August. in Enchi. Quāvis ea (inquit) quæ mala sunt, in quantum mala sunt, non sunt bona: tamen vt non solum bona: sed etiam sint & mala, bonum est. Nam nisi esset hoc bonum, vt essent & mala, nullo modo esse sinerentur ab omnipotenti bono: cui proculdubio quā facile est quod vult facere, tam facile est quod non vult esse, non sinere. Hæc nisi credamus, periclitatur nostra confessio, qua nos in patrem omnipotentem credere confitemur. Ecce hic aperte habes quod bonum est mala esse: omnis autem boni Deus auctor est, qui vult omne bonum esse quod est. Cum ergo bonum sit mala fieri, vel esse, ergo & mala vult fieri, vel esse. His atque alijs huiusmodi rationibus, & auctoritatibus vtuntur, qui dicunt Deum velle mala esse, vel fieri.

Alij dicunt, Dei uoluntate nec fieri mala, nec esse.

illi vero qui dicunt Dei uoluntate mala nō fieri, vel non esse, inductionibus præmissis ita respondēt dicentes: Deum, nec uelle mala fieri, nec uelle non fieri, vel nolle fieri: sed tantum non uelle fieri. Si enim uellet ea fieri, vel esse, faceret vtique ea fieri, uel esse: & ita esset auctor malorum, non est autem auctor malorum, vt sanctorum protestantur auctoritates, non ergo eius uoluntate fiunt mala. Item, si nollet mala fieri, vel uellet non fieri, & tamen fierent; omnipotēs non esset: cum eius uoluntas humana uolūtatis effectu impediretur. Ideoque non concedunt Deum uelle mala fieri, ne malorum auctor intelligatur: nec cōcedūt eum uelle mala non fieri, uel nolle fieri, ne impotens esse uideatur: sed tantum dicunt eū non uelle mala fieri, ut non auctor: sed permissor malorum monstratur. Vnde & euangelista ubi ostendit Deum auctorem esse omnium bonorū dicens, Omnia per ipsum facta sunt: consequenter malorum auctorem esse negat, dicens: Et sine ipso factum est nihil, id est peccatū. Non dixit per eum factum esse, uel eo nolente, & inuito: sed tantum sine eo, id est, sine eius uoluntate: quia non eius uoluntate fit peccatum. Non ergo Deo uolente, uel nolente: sed nō uolente fiunt mala: quia non subest Dei uoluntati, ut malū fiat.

fiat, vel non fiat: sed vt fieri sinat, quia bonum est sinere mala fieri, & vtique uolens finit non uolens mala: sed uolens sinere finit, vt ipsa fiant, quia nec mala sunt bona, nec ea fieri uel esse, bonum est.

Quomodo secundum Augustin. Mala fieri bonum sit.

Quod uero Augustinus ait. Mala fieri bonum est, nec sinerentur mala ab omnipotenti bono fieri nisi hoc esset bonū, vt ea essent, ea ratione dictum esse asserunt, quia ex malis quæ fiunt, Deus bona elicit: nec ipse permetteret ea fieri, nisi de eis boni aliquid faceret. Vnde Augustin. in eodem Lib. Ench. aperte indicans prædictorum uerborum esse talē intelligentiam ait. Deus omnipotens, cui rerum est summa potestas, cum summe bonus sit, nullo modo sineret aliquid mali esse in operibus suis, nisi usque adeo esset omnipotens, & bonus, ut beneficeret etiam de malo. Item in eodem. Melius iudicauit Deus de malis bona facere, quā mala nulla permittere. Ex hoc itaque sensu dictum est ac uerum est, bonum est mala fieri: quia ex malis quæ fiunt, bonis (qui secundū propositum uocati sunt sancti) accidit bonitas, id est, utilitas. Talibus enim (ut ait Apostolus) in bonum cooperatur omnia, etiam mala: quia eis prosunt, quæ alijs facientibus ob sunt. Vnde etiam aliquando in scriptura legitur malum appellari bonum, ut Hierony. super Marcum. Malum (inquit) Iudæ bonum fuit, scilicet nobis: nec si bonum est illi, vel illi: inde sequitur quod simpliciter bonum sit: proprie enim ac simpliciter bonum est, quod in se, & facienti bonum est.

Quadripartita boni acceptio.

Est enim aliquid quod in se bonum est, & cui fit, sed non est bonum facienti: ut cum subuenitur pauperi, sed non propter Deum. Et est aliquid bonum in se, & facienti, sed non ei cui fit: ut cum ueritas propter Deum alicui non obedienti prædicatur. Et est aliquid in se, & facienti, & ei cui fit bonum: ut cū ueritas prædicatur propter Deum crediti. Vnde Apostolus. Bonus odor sumus Deo, alijs odor uitæ, alijs odor mortis. Est autem aliud, quod nec in se bonum est, & facienti nocet, et damnat, nisi pœniteat, ut malū: ualet tamen ad aliquid. Vt enim ait August. in Ench. A summe, &

equaliter

Confir
mat il-
lū sen-
sū alia
aucto-
ritate
eiusdē.
Ca. 11.
in To. 3
circa
princ.
Ca. 72
Rom. 8
Cōmēta
rio ad
ca. 14.
in to. 9

2. Co. 2

Ca. 19.

& 11.

Tom. 9

equaliter et immutabiliter Trinitate bona creata sunt omnia, nec summe, nec equaliter, nec immutabiliter bona: sed tamen non etiam vngula. Simile vero uniuersa ualde bona: quia ex omnibus consistit uniuersitatis admirabilis pulchritudo. In qua etiam illud quod malum dicitur bene ordinatum, & loco suo positum, eminentius commendat bona, ut magis placeant, & laudabilia sunt, dum comparatur malis.

Quomodo, & quibus mala profint.

Hinc patet quod ex malis quae fiunt, aliquod prouenit bonum, dum bona magis placent, & laudabilia existunt.

ad Ro. 8. Ipsis etiam facientibus ex malis, quae faciunt, interdum bona proueniunt, si secundum propositum vocati sunt sancti. Cap. 9. Talibus enim (ut ait Aug. in Lib. de correctione, & gratia) Tom. 7. usque adeo Deus omnia cooperatur in bonum, ut si qui horum deuiant & exorbitant, etiam hoc ipsum eis faciat proficere in bonum, quia humiliores redeunt, atque doctiores: ut Petrus. Illa etiam mala quae ab iniquis fideles pie perferunt (ut ait Aug. in Lib. de Tri.) ipsis utique profunt, vel ad delenda peccata, vel ad exercendam probandamque iustitiam, uel ad demonstrandam huius uitae miseriam: ideoque Job. 19. & Iob Dei manum, & Apostolus Satanae stimulum sensit, 2. Cor. 12. & uterque bene profecit: quia malum bene portauit.

Mala fieri, bonum est.

Si quis igitur diligenter attendat quae scripta sunt, facile est ei percipere ex malis bona prouenire: & ex ea ratione dictum esse, quod bonum est mala fieri uel esse, non quia malum fit bonum, uel quia bonum fit malum fieri. Non est enim bonum malum fieri ab aliquo: quia non est bonum, ut aliquis faciat malum. Si enim hoc esset bonum, profecto huius Deus auctor esset, qui est auctor omnis boni. Quod si huius Deus auctor est, eo ergo auctore homo agit mala, & ita eo auctore homo fit deterior. Et si eo auctore homo fit deterior, tunc eo uolente homo fit deterior. Idem est enim dicere aliquid fieri Deo auctore, quod Deo uolente: Deo autem auctore homo non fit deterior: ergo non Deo uolente, ut Aug. in 83. quaestio. aperte astruit a minori, dicens ita, Nullo sapiente homine auctore fit homo deterior: tanta

enim

enim est ista culpa quae in sapientem hominem cadere nequit. Est autem Deus omni homine sapiente praestantior: multo minus ergo Deo auctore fit homo deterior. Multo enim est praestantior Dei uoluntas, quam hominis sapientia. Illo autem auctore cum dicitur, illo uolente dicitur: ergo est uicium uoluntatis humanae quo est homo deterior: quod uicium si longe abest a Dei uoluntate (ut ratio docet) a quo fit querendum est. Ecce aperte dicit August. Deo auctore uel uolente, hominem non fieri deteriorem, sed uicio uoluntatis suae. Non est ergo Deo auctore quod malum fit ab aliquo: & ita Deo uolente mala non fiunt.

Quod in Deo non est causa, ut sit homo deterior.

Deinde idem Aug. querens quae sit causa ut homo sit deterior, in Deo eam non asserit, in eodem lib. dicens, Ut sit homo deterior, aut in ipso est, aut in alio, aut in nihilo. Si in nihilo, nulla causa est: si in alio, aut in Deo, aut in alio quolibet homine, aut in eo qui neque Deus, neque homo sit: sed non in Deo, bonorum enim Deus tantum causa est: ergo in homine est, aut in eo quod neque Deus, neque homo, aut in nihilo. Et ex his aperte ostenditur, quod non est bonum ut sit homo deterior, quia non est Deus eius rei causa, qui tantum causa bonorum est. Et si non est bonum ut homo fiat deterior, non est ergo bonum ut ab eo fiat malum, non ergo uult deus ut ab eo fiat malum.

Adhuc quod Deo auctore non fiunt mala.

Item aliter etiam ostenditur quod Deo auctore, id est, uolente non fiunt mala: quia ipse non est causa tendendi ad non esse. Tendere enim ad non esse, malum est. Ipse autem auctor mali non est: tendit uero ad non esse, qui operatur malum: non ergo Deo auctore est, quod aliquis operatur malum. Non est ergo bonum, quod aliquis operatur malum, quia tantum boni Deus auctor est. Hoc autem Aug. in eodem Lib. aperte explicat ita dicens. Qui omnium quae sunt auctor est, & ad cuius bonitatem id pertinet ut sit omne quod est, boni tantummodo causa est. Quae circa mali auctor non est, & ideo ipse summum bonum est: a quo in nullo deficere bonum est, & malum est deficere. Non est ergo

causa

causa deficiendi, id est, tendendi ad non esse, qui (ut ita dicā) essendi causa est, quia omnium, quae sunt, author est, quae inquam sunt, bona sunt, Ecce aperte habes quod deficere a Deo, qui summum est bonum, malum est, mala ergo facere malum est: non ergo Deo authore vel volente mala fiunt.

Obiectio quorundam, ex Deo esse, quod mala fiunt.

Iam sufficienter ostensum est, quod Deo authore non fiunt mala. Quidam tamen sophisticè incedentes, & ideo Deo odibiles, probare conantur ex Deo authore esse quod mala fiunt, hoc modo. Quod mala fiunt, verum est: omne autem verum quod est, a veritate est, quae Deus est: a Deo ergo est quod mala fiunt. Quod autem omne verum a Deo sit, confirmat auctoritate Aug. in Lib. 83. quaest. ita dicētis, Omne verum a veritate verum est, est autem veritas deus, Deum ergo habet authorem omne verum. Est autem verum quod mala fiunt vel sunt, Deo ergo authore est quod sunt vel fiunt mala.

Responsio.

Quibus facile est nobis respondere, sed indignum responsione videtur quod dicunt. Omne nanque verum a Deo est, ut ait Aug. cui consonat Ambr. qui tractans illud verbum Apostoli, Nemo potest dicere, Dominus Iesus; nisi in spiritu sancto: dicit quod omne verum, a quocunque dicitur; a spiritu sancto est. Cum itaque verum sit quod mala fiunt, hoc verum quod dicitur illa locutione, scilicet mala fiunt, a Deo est, sed non inde sequitur quod a Deo sit, ut mala fiunt. Si enim hoc diceretur, author malorum Deus esse intelligeretur, quod ex simili manifeste falsum ostenditur, Deus prohibet furtum fieri, sed furtum fieri verum est, ergo prohibet verum: non sequitur.

Probè dicunt, qui Deum non uelle mala fieri, adstruunt.

Hæc igitur & alia huiusmodi inania relinquentes, premissæ quaestionis parti saniori fauentes, quæ sanctorum testimonij plenius approbatur, dicamus: Deum non uelle mala fieri, nec tamen uelle non fieri, neque uolle fieri. Omne ergo, quod uult fieri, fit: & omne quod uult non fieri, non fit. Fiunt autem multa, quæ non uult fieri, ut omnia mala.

H A I C

MAEC est secunda pars huius totalis Tractatus de uoluntate, in qua Magister agit de diuinæ uoluntatis impletione. Et habet hæc pars duas partes. In prima supposito ex præcedentibus, quæ uoluntas beneplaciti semper impletur. Hic remouet dubitationes, quæ ex hac suppositione oriuntur. In secunda explicat ueritatem infra dist. proximi. Voluntas quippe Dei semper efficax est &c.] Prima pars habet duas partes. In prima Magister mouet dubitationem per comparisonem ad bona. In secunda per comparisonem ad mala, ibi. *id est, que cum constet omnia bona, &c.]* Prima pars habet duas partes. In prima Magister obiicit. In secunda soluit, ibi. *Sed audiamus si luttonem &c.]* Similiter secunda pars, in qua Magister inquit utrum uoluntas dei impleat respectu malorum, habet duas partes. In prima Magister opponit ad partem falsam. In secunda opponit ad partem ueram, ibi. *Si quis ergo diligenter attendat, &c.]* Prima pars habet duas. In prima adducit rationes ad defensionem falsæ opinionis. In secunda parte ponit solutiones, quas assignant illi, quæ sunt contraria positionis, & hoc ibi *illi uero qui dicunt dei uoluntate, &c.]* Et utraque partium duas habet: nam in opponendo duas inducit obiectiones, quarum una rationi innititur, alia auctoritati: & secundum hoc pars, in qua soluit, diuiditur: quia ponuntur ibi duæ rationes iuxta duas obiectiones. Similiter illa pars, in qua conatur Magister ad ueram partem adstruendam, habet duas. In pri-

ma inducit responsiones ueras. In secunda dissoluit quandam rationem sophisticam, & hoc ibi. *Iam sufficienter ostensum est &c.]* Prima pars habet tres partes secundum tres rationes, quas inducit. Prima sumpta est ab hoc quod est deo fieri actore, & deo uolente, & ponitur ibi. *Si quis igitur diligenter &c.]* Secunda sumpta est ab hoc, quod eadem est causa, quæ malum fit, & homo fit deterior, & ponitur ibi, *Demum de idem August. quarens &c.]* Tertia sumpta est ad hoc quod malum facit tendere ad non esse, & ponitur ibi. *Idem etiam aliter ostenditur, &c.]* Similiter secunda pars, in qua dissoluit rationem sophisticam, tres habet. In prima ponit illa ibi. *Iam sufficienter ostensum est &c.]* In secunda dissoluit ibi. *Quibus facile est nobis respondere &c.]* In tertia redit ad ueritatis assertionem, dicens hanc partem esse ueram, quod deus non uult mala fieri, ibi. *Hæc igitur & alia huiusmodi &c.]*

Nisi usque adeo deus esset omnipotens &c.] Videtur in debito modo loqui: quia malitia est priuatio: ergo non est materia boni. Si dicas quod accipitur ratio ne subtrahi, scilicet de malo. id est, de illo, qui est malus facit bonum. Contra. Hoc nihil est aliud quam malum destruere: ex hoc ergo non habetur quod deus habeat mala sine, cum eius sit facta destruere. Respon. Dicendum quod (de) non est ibi causale, nec materiale, sed occasionale: quasi dicat de malo facit bonum, occasione sumpta a malo: ipse autem obiicit ac si hoc quod est (de) teneretur causaliter, siue materialiter.

Quod

Quo. 10
Ioh. 14

Tom. 4
expla-
natio-
ne.
I. Cor.
12.

Dub. 14

LIBRI PRIMII

Dub. 2. Quod malum dicitur bene ordinatum, &c.] Videtur male loqui, quia quod non est, non est locari. Si tu dicas, quod habet locum ratione substrati. Contra. Locus debitus & conueniens naturæ rationali est gloria; ergo malum locatur in gloria. Respon. Dicendum quod cum dico infernum, siue locum pœnalē, duo dico, & partem uniuersū, & uilitatē: in quantum locus est, debetur naturæ substratæ: sed in quantum uilis est, debetur deformitati culpæ: & ita malum locum habet & uilem: sed locum ratione substrati, uile uero ratione deformitatis.

Dub. 3. Si qui horum deuiant & ex orbitant &c.] Si hoc, ergo uidet quod mala proficiant siue cooperentur. Contra. Mali est bonum corrumpere: ergo nullo modo est in bonum cooperari, siue proficere. Respon. Dicendum quod proficere, siue cooperari in bonum alicui, potest esse tripliciter. scilicet adiuuando, ut gratia cooperatur lib. arb. uel econuerso. Vel excitando, ut paupertas & miseria, quæ excitant ad amorem Dei, siue pungunt & impellunt, sicut dicit Grego. Vel etiam obsistendo, sicut aqua calida fortius congelatur, quia dum resistit, uigoratur actio contrarii: & sic malum dicitur cooperari: uel quia facit hominē ad bonum magis excitari: uel magis: quia dum obsistit, & homo preualet, uigoratur uirtus gratiæ & feruescit.

Dub. 4. Augustinus in Lib. Octuaginta trium Quæst. aperte adstruit a minori, &c.] Videtur falsum dicere, quia locus a minori non est destructiuus, sed positiuus: sed illud argumentū est destructiuū,

sapiens non potest facere hominem deteriozem: ergo nec Deus: ergo non est a minori. Respon. Dicendum quod reuera locus iste non est a minori (proprie loquendo) sed a maiori: quia non dicitur ibi, minus uel minor, sed illud, quod minus uidetur inesse: magis autem uidetur quod homo possit facere malum quam deus: sed sapiens homo non potest: ergo nec deus: & ita est a maiori locus. Nihilominus potest dici quod est a minori: sed reducitur ad rationem affirmatiuam: sic minus uidetur, quod impossibilitas faciendi malum inest homini quam deo: sed sapiens manens sapiens, est impotens ad faciendum aliquem deteriozem: ergo multo fortius deus.

Culpa, que in sapientem hominem cadere, &c.] Videtur hoc falsum: quia sicut se habet sapientia ad ignorantiam: ita uirtus ad culpam: ergo permutatim, sicut uirtus ad ignorantiam, ita sapientia ad culpam: sed uirtus simul stat cum ignorantia: ergo sapientia simul stat cum culpa. Respon. Dicendum quod sapientia uno modo dicit cognitionem uerā. Alio modo cognitionem uerā, & nobilissimam; quia per causas altissimas. Tertio modo dicit cognitionem ueram, nobilem, & sapientiam. Quarto modo sapientia non dicit aliam cognitionem quam religionem diuinam, siue cultū, secundum quod dicitur, quod pietas ipsa est sapientia, siue theosebia & hoc consistit, ut dicit Augustinus in fide spe & charitate, & hoc modo claudit in se uirtutē, & ita opponitur culpæ, & sic patet responsio.

Dub. 5.

Enchirid. c. 1. 2. 3.

Deus

Dub. 6.

Lib. 4. de Con. sol. pro. 1. 2.

Dub. 7.

Lib. de Diuin. nomin. par. 4. c. 4.

Deus non est causa tendendi ad non esse &c.] Videtur falsum dicere: quia in causā. Deut. dicitur. Ego occidam & ego uiuere faciam, percutiam, & ego sanabo: ergo uidebitur cum mors sit corruptio tendendi ad non esse, quod deus sit huius causa. Respon. Dicendum, quod non esse non appellatur hic per priuationem qualiscunque esse: sed illius quod definit Boet. dicens. Esse est quod ordinem retinet, seruatque naturam; & ad illud deus non deducit: ipse autē obiicit de esse naturali. Vel potest dici quod loquitur hic secundum naturæ institutionem, secundum quam dicitur, deus mortem non fecit. Quod autem dicitur, quod ipse occidit, hoc est secundum punitionem iustitiæ, hoc tamen in Secundo melius dicitur.

Tendere u. ad non esse, malū est &c.] Videtur male dicere: quia si tendit ad non esse, aut hoc dicitur quantum ad esse naturæ, aut gratiæ. Si naturæ: ergo malū corrumpit naturam, quod est contra Diony. qui dicit quod malū nihil corrumpit existentium in eo essentia uel natura. Si autem intelligatur quantum ad esse gratiæ, hoc similiter falsum uidetur: quia post primam culpam non remanet esse gratuitum secundum aliquid sui: quia totaliter per mortale expellitur gratia: ergo non tendit ad non esse, sed iam est in termino. Respon. Dicendum quod in homine iusto & bono est tria considerare, esse naturæ, & ordinabilitatem, & gratiam; quæ communi nomine diciturabilitas, & ordinem gratiæ, siue gratiæ ordinationem. Malum ergo (per se loquendo) corrumpit ipsam ordi-

nabilitatem, & ex hoc elongat a gratia, & facit tendere ad non esse: & quiaabilitas nunquam omnino tollitur, salua natura, & natura non corrumpitur, semper malum facit tendere ad non esse, ita quod nunquam est in termino.

Verum, a quocunque dicitur, a spiritu sancto est &c.] Videtur male dicere: quia si hoc est uerum: ergo cum detractor detrahendo dicat uerum, uidetur quod dicat a spiritu sancto. Similiter diabolus multa uera dicit. Similiter de uerbo illo obiicitur. Nemo dicit dominus Iesus nisi in spiritu sancto. Multi enim peccatores hoc dicunt tota die. Itē. Veritas appropriatur filio: ergo magis deberet dicere Ambrosius quod omne uerum est a filio. Respon. Dicendum quod aliquid dicitur a spiritu sancto illustrante intellectum, & mouente affectum: & illud est uerum & bonum. Et aliquid dicitur uerum ex charitate a spiritu sancto mouente affectum: sed non illuminante intellectum: sicut dicit Apostolus iterum ad Hispanos: falsum enim dixit: sed tamen in dicendo meruit; quia charitas mouebat eum uelle hoc dicere. Aliquid est dictum a spiritu sancto illustrante intellectum; sed non rectificante affectum; & illud potest esse malum, & tamen uerū est dicere: ergo perfectum utrumque includit, & sic dicitur a spiritu sancto & in spiritu sancto: & ita intelligit Apostolus. Ambrosius autem largius dicit. Et sic patet illud, quod obiicitur, quod ueritas appropriatur filio. Respondetur enim quod spiritui sancto appropriatur interpretatio. Vel dicitur

Dub. 8.

1. Cor. 12.

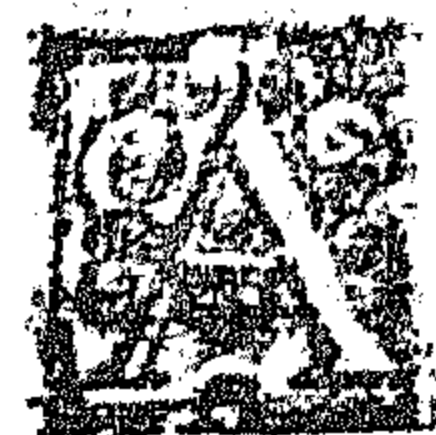
cen-

cendum quod hoc non dicitur tanquam appropriatum, uel si ut appropriatum, hoc est ratione doni.

ARTICVLVS I.

QVAESTIO I.

An deus uelit omnes homines saluos fieri uoluntate beneplaciti?

Ad euidenciam eorum quæ determinat Magister in præfenti distinct. sex quærentur. Primo quæritur utrum deus uelit omnes homines saluos fieri uoluntate beneplaciti. Secundo quæritur utrum deus uelit mala fieri. Tertio utrum mala fieri sit bonum. Quarto utrum mala fieri sit uerum. Quinto utrum mala ordinentur a deo. Sexto & ultimo utrum mala augeant de corem in uniuerso.

QUOD deus uelit omnes homines saluos fieri uoluntate beneplaciti, ostenditur sic. 1. Tim. 2. Vult omnes homines saluos fieri: sed constat quod hoc non est dictum de uoluntate signi: quia nec præcepti, nec impletionis, nec alicuius alterius: hoc enim non cadit sub præcepto: ergo constat esse dictum de uoluntate beneplaciti. **ITEM.** Damasc. Oportet sciri: quoniam deus uult antecedenter omnes homines saluos fieri, & regni sui potiri fortuna, non enim ad puniendum plasmavit nos deus: ergo cum uoluntas antecedens sit uoluntas beneplaciti, quæ est bonorum; quæ sunt bona irrefragabiliter, uult uoluntate beneplaciti: uult ergo omnes homines saluos fieri, siue saluari. **ITEM.**

Omne habens charitatem uult omnes homines saluos fieri, quantumcunque modicam habeat dilectionem & charitatem. Cum ergo deus summam habeat dilectionem & charitatem, uideatur quod ipse uelit omnes homines saluos fieri. **ITEM.** Sicut uult Philosoph. primum ens. f. deus uno modo se habet ad omnia siue ad omnes: ergo quantum est de se omnes uniuersimter diligit: ergo si uult aliquos saluari, & omnes: uel si de aliquibus non uult, pari ratione de nullis.

CONTRA hoc primo est instantia, quam adducit Magister in litera. Si uult omnes homines saluari, & de oibus plures damnantur quam saluatur: ergo uoluntas eius frustratur & callatur, quod est contra ueritatem aperte. **ITEM.** Omnes, quos uult deus saluari, eligit ad salutem: electio enim dei non dicit aliud quæ dilectionem ad saluandum: ergo si omnes uult saluos fieri, omnes sunt electi. **CONTRA** Matth. 22. Multi sunt uocati, pauci uero electi. **ITEM.** In prædestinatione non sunt nisi duo. f. præcognitio & uoluntas saluandi, ratione cuius deus dicitur prædestinare. **D**um enim proponit dare gratiam, & gloriam præparare; prædestinare dicitur: ergo cum præcognitio dei omnibus sit communis, si uoluntas salutis est respectu omnium: ergo omnes sunt prædestinati: sed omnes prædestinati saluabuntur: ergo omnes saluabuntur, quod est contra fidem. **S**I TU dicas mihi quod duplex est uoluntas, absoluta & conditionalis, & deus absoluta uoluntate solū uult saluare, quos præ-

12. Math.
taphy.
52.

sciuit conformes fieri imagini filii sui, & istos prædestinavit uoluntate uero conditionali uult oēs, si ipsi uelint: Tunc obiicit quod uoluntas conditionalis non uel conuenit deo: quia hæc est uoluntas semper plena, deus autem quicquid uult, plene uult. Et iterum quicquid facit, plene facit. Et iterum hæc conditionalis uoluntas, aut est uoluntas beneplaciti, aut uoluntas signi. Si signi, tunc nihil ad propositum: quia uoluntate signi non uult oēs homines saluos fieri. Si uoluntas beneplaciti: sed hæc uno modo tantum est, & deus, & semper implet: ergo oēs homines saluantur. Et præterea hæc uoluntas conditio nata, qua deus quod uult, si ipsi uelint, locum non potest habere in paruulis qui moriuntur: ergo adhuc non soluit distinctio ista. **ITEM.** Cum sic dicitur, uult hunc saluari aliquo demonstrato, aut hoc quod est (uelle) aliquid connotat, aut nihil. Si nihil: ergo pari ratione potest dici de lapide, quod deus uult hunc saluari. Si aliquid, non nisi salutem: ergo sequitur si uult hunc saluari, quod iste saluabitur, qualitercumque accipiatur uelle. **S**I DICAS quod connotat possibilitatem, & ordinabilitatem ad salutem: Obiicit tunc quod de quolibet ordinabili ad aliquid potest dici, quod deus uelit: sed quilibet clericus est ordinabilis ad episcopatum, & quilibet miles ad dignitatem regiam: ergo deus uult oēs clericos esse episcopos, & oēs milites esse reges, quod non concedit.

RESOLUTIO.

Deus uult omnes homines saluos fieri uoluntate utique beneplaciti, sed antecedenti: uel intelligendo pro generibus singulorum.

RESP. Dicendum quod cum apostolus dicitur, S. Bon. Lib. Primi.

stolus dicat, quod deus hoc uult. scilicet omnes homines saluos fieri, necesse habemus concedere quod deus uelit, & cum non possit exponi de uoluntate signi, necesse habemus exponere de uoluntate beneplaciti: sed cum non omnes saluentur, & uoluntas dei nunquam frustratur: ideo necesse est quod fiat uis in modo distribuendi, uel in modo uolendi. Et egregius doctor Augustinus duplicem facit uim in modo distribuendi in Ench. Vno modo quod distributio sit accommodata, sicut & hic, omnis homo timet in mari: secundum communem modum loquendi intelligitur: qui est in mari. Similiter Augustinus exemplificat, si dicatur, Magister iste docet oēs pueros de ista ciuitate: quia scilicet docet oēs qui addiscunt, nullus enim docetur nisi per ipsum. Similiter, deus uult omnes homines saluos fieri: quia nullus saluatur, nisi uelit deus, & ideo orandus est, ut uelit. Facit etiam alio modo uim in distributione secundum omne modum distribuendi, quæ potest fieri pro singulis generibus, & sic est falsa: & non intelligit apostolus sic. Vel per generibus singulorum, & sic uera: quia deus de omni gente uoluit: & uult aliquos saluari, & de Græcis, & de Latinis, & de prælatis, & subditis, & de omni gente: ideo dicit apostolus pro oibus esse orandum. Hæc est ratio Augustini, cui Magister innititur: & necesse est sic, uel sic soluere: supposito quod uelle dicat ibi uelle dei, secundum quod dicitur uelle placito, quietato, siue uoluntate absoluta: de qua uerum est dicere, Omnia quæcumque uoluit fecit. **P**s. 113.

Enchiridion
cap. 27
u/9; ad
103. in
clausula.

Sed Damascenus facit uim in modo uolendi
M m m di

di, distinguit enim in deo uoluntatem antecedentem, & uoluntatem consequentem: & uoluntas antecedens est uoluntas respectu eius propter quod deus hominem fecit, & irrefragabiliter bonorum. Voluntas autem consequens est uoluntas non quæ sequitur merita: sed quæ uult aliqua secundum scientiam meritorum. Prima. scilicet dicitur a Magistris uoluntas conditionalis, siue uoluntas qua deus uult quantum in se est. Secunda autem. scilicet consequens dicitur absoluta. Differentia autem inter hanc uoluntatem, & illam non est secundum diuersitatem affectionis, siue modi uolendi qui sit in deo: sed secundum rationem connotandi, & intelligendi. Prout. n. deus dicitur uelle omnium salutem quantum in se est, & antecederet; connotatur in omnibus ordinatis ad salutem, tum ex parte nature date, tum ex parte gratie oblate: dedit. n. eis deus naturam, secundum quam possent eum cognoscere, & cognitum querere, & questum inuenire, & inuento inhaerere, ac per hoc salutem obtinere. Gratiam similiter obtulit, dum filium misit, & obtulit: cuius precium omnium saluti sufficit. Leges etiam, & mandata tribuit salutis, & ostendit. Ipse etiam preceptor est omnibus inquirantibus, & prope est omnibus inuocantibus eum. Velle ergo hominem antecederet saluare, est ordinatum ad salutem facere: & uolenti peruenire, non deesse. Unde uelle antecederet saluare, non connotat salutem: sed ordinabilitatem ad salutem. Velle autem consequenter, siue absolute saluare, est uelle dare salutem ei, quem precepit ad

salutem peruenturum, & suum auxilium, & gratiam, & connotat salutis euentum, & sic non est dicere, quod deus uelit omnes homines saluos fieri. Huic rationi magis consonant Magistri, quamuis utraque bona sit. Secundum hanc ergo respondendum, quod deus uult omnes homines saluos fieri, quantum in se est uoluntate antecedente, non autem uoluntate absoluta, siue consequente: & quia illa non connotat effectus euentum: ideo non impeditur in hoc quod non omnes saluantur.

PATET etiam responsio ad illud quod obiicitur de predestinatione, siue electione: quia in illis clauditur uoluntas absoluta, non solum antecedens. Patet etiam resp. ad ultimum de connotato.

AD ILLUD tamen, quod obiicitur, quod uoluntas conditionata non cadit in deum. Dicendum quod non ponitur in deo uelle uoluntas quantum ad effectum plenitudinis uoluntatis, nec propter diuersos modos uolendi: sed per aliam comparationem in connotando, & sic patet illud. AD RATIONES uero ad oppositum, quod deus uult omnes homines saluos fieri, Responderi potest ad duas primas, quod uerum concludunt, & uere. AD ILLUD autem, quod obiicitur de charitate hominum. Dicendum quod non est simile, quia nos nescimus merita hominum futura finaliter, & si quis sciret aliquos esse preceptos, quamuis quantum in se est, deberet eos uelle saluari, non tamen uoluntate absoluta: sed hanc melius infra patebunt. AD ILLUD, quod obiicitur, quod deus uno modo se habet ad omnes. Dicendum, quod illud

Ca. 12
in fine
Tom. 1.

uerbum Philosophi habet locum quantum ad rerum gubernationem, non quantum ad eorum productionem: uel quantum ad naturalia, non quantum ad gratuita.

QUESTIO II.

An deus uelit, mala fieri.

UTRUM deus uelit mala fieri. Et quod sic, ostenditur per Anselmum. deus non uult (inquit) quod impossibile est fieri: ergo per consequentiam e conuerso, quod possibile est fieri, deus uult illud: sed malum est possibile fieri: ergo malum fieri est deo uolibile. ITEM. Duobus oppositis propositis, inter quæ non est medium, necesse est alterum esse a deo scitum: ergo pari ratione necesse est alterum esse uoluitum: sed demonstrato peccate, istum peccare, istum non peccare, sunt opposita: ergo deus uult alterum: sed quicquid deus uult, illud fit: ergo si uult istum non peccare, iste non peccat, quod est contra positionem: uult ergo istum peccare: sed hoc non est malum: ergo malum fieri, est a deo uoluitum. ITEM. Omnis iustus uult omne quod iustum est: sed omnis poena iusta est (ut dicit Aug.) & omne malum poena: ergo omne malum quod fit, a deo est uoluitum fieri. Quod omne malum sit poena, patet per Augustinum. I. Confess. Iu iusti (inquit) domine, & sic est, quod omnis motus inordinatus sibi sit poena. ITEM. Omne aliquid uolens uoluntate consiliata, & deliberata, uult omne illud, sine quo illud non potest esse quamuis enim aliquis uelit esse abbas, sed non monachus: tamen si deliberatiue uelit esse abbas, uult pariter esse monachus: sed deus uult aliquid bonum,

quod nunquam potest esse sine malo; sicut sanctos suos probari, & pati, & filium suum: ergo &c.

CONTRA. Nihil est ab aliquo uoluitum uel uolibile, quod omnino displicet ei, & est odiosum: sed ex Eccl. 12. dicitur. Altissimus odio habet peccatores: sed non nisi ratione peccati, siue mali: ergo multo magis odit malum: ergo non uult illud fieri. ITEM. Aug. in Lib. 83. q. Idem est fieri deo uolente, & deo authore: sed malum non fit deo authore: ergo malum non fit deo uolente. Primam supponit ipse, secundam probant: quia nullo homine sapiente fit homo deterior: ergo multo fortius nec deo. ITEM. Ratione uidetur. Quia omnis uoluntas aut denominatur a uolito, aut denominat uoluitum. Si ergo deus uult malum: aut ergo uoluntas est mala: aut si uoluntas est bona, uoluitum est bonum: ergo aut nihil est malum, aut deus est malus; si uult malum fieri: sed utrumque falsum: ergo &c. ITEM. Omnis uolens malum, uult sub ratione appareris boni: ergo omnis uolens malum decipitur: ergo si deus uult fieri mala, deus decipitur, quod est impossibile. ITEM. Omnis qui uult aliquid quod non potest, est miser: sed deus non potest malum, sicut supra probatum est: ergo si uult illud, est miser: sed hoc est impossibile: ergo &c.

RESOLUTIO.

Mala culpa nequaquam uult deus fieri: cum nullatenus illa uolubilia sint.

RESP. Dicendum, quod (sicut probant ultimæ rationes) malum non est

M m m 2 a deo

a deo uolubile, malū inquam cul-
pā: quia omnis uoluntas inordi-
nata est, cui placet illud malum:
& hoc omnes concedunt. Sed ta-
men aliqui uoluerunt dicere, q̄
deus uult malum fieri, cum ipse
non sit causa eius, sed aliua deo
uolente. Et hoc quidem dicebāt
deum uelle non ratione sui, sed
ratione eius q̄ inde elicit. Sed
hoc est contra Augu. sicut osten-
dit Magister in litera, qui hanc
opinionem improbat: ideo neu-
trum est concedendum: sed si ali-
cubi legitur, exponendum.

AD ILLUD ergo, q̄ obicit
in contrarium, q̄ deus non uult
quod impossibile est fieri. Dicē-
dum, q̄ non uelle, dicitur dupli-
citer, aut negatiue, aut priuati-
ue. Si negatiue, non est uerum il-
lud: nec Ansel. ita intelligit. Si
priuatiue, tunc non uelle una di-
ctio est, & tertia psona eius, q̄
est, nolo: & hoc modo dicit deus
nolle, quod absolute uult nō fie-
ri. Hoc autem modo non est di-
cere q̄ deus nolit mala fieri: &
hoc modo non tenet consequen-
tia a contrario: quia non tenet
in contrariis, sed in contradic-
tionis. AD ILLUD, quod obicitur,
q̄ duobus oppositis propositis,
necesse est alterum scire, ergo ne-
cesse est alterum uelle. Dicendū,
q̄ loquendo, de uoluntate bene-
placiti, non est simile: nam scien-
tia est respectu omnium que sunt:
uoluntas aut beneplaciti nō est
nisi respectu eorum, que sunt ab
ipso. AD ILLUD, quod obicit,
q̄ quilibet iustus uult iustitiam
&c. Dicendum, q̄ aliquid dicit
iustum, dupliciter: in se. s. & ex
oreine. Quod iustum est in se, secū-
dū id q̄ est, est a deo uolūtū. Q̄

uero est iustū ex ordine, est uo-
litū a deo. s. m. q̄ ordinatū, & ma-
lū non est uolūtū s. m. q̄ malū, sed
s. m. q̄ punit, & ita s. m. q̄ ordina-
tū, & ita s. m. id quod est non est
uolūtū. AD ILLUD, quod obicitur,
q̄ qui uult aliquid, uult oē
illi annexum. Dicendum, quod
uelle aliquid est dupliciter, aut
uolūtate a se, aut uolūtate cō-
sequente. Quod uult aliq̄ uolū-
tate antecedente, uult omne an-
nexū illi necessario. Quod uero
uult uolūtate consequente, pōt
etiam uelle sine annexo. Potest
enim ex malo bonū elici, quod
non eliceretur, nisi factum illud
malum displiceret, & bonum eli-
citum complaceret ei, qui nouit
elicere. Potest tamen responderi
per interemptionem, q̄ uolens
uolūtate conciliata uult aliq̄,
non tamen uult illud quod con-
sequitur: sicut aliquis uult aliq̄
surgere: sed tamen non uult eū
cecidisse. Tamen potest aliter di-
ci & melius, q̄ uelle aliquid si-
ne alio est dupliciter. Aut uelle
hoc, & non uelle aliud: q̄a unum
placet, & aliud displicet, & sic
possibile est his, quæ inseparabi-
liter sunt coniuncta. Alio modo
uelle aliquid sine alio, est dice-
re uelle aliquid sine illo esse, &
est uelle impossibile. Primo mo-
do non sequitur, q̄ uelit id, quā-
uis non sine illo: sensus enim est,
non sine illo ente, sed tamen si-
ne illo uolito. Et est exemplum
sensibile, uolo enim aliq̄, qui
cecidit, surgere, ita q̄ non uolo
eum cecidisse: non tamen uolo
q̄ surgat, ita quod nō ceciderit.

QVAESTIO III.

Vtrum mala fieri sit bonū:
&

& q̄ sic ostendit hoc mō. Quod
expedit facienti ad salutem, il-
lud est bonū: sed malum est hu-
iusmodi: unde super Rom. 8. Di-
ligentibus deum omnia coope-
rantur in bonum: Gl. etiam ipse
casus: & Aug. 14. de ciui. Dei. c.
13. Audeo (inquit) dicere super
bis, utile esse incidere ī aliquod
apertum manifestumque pecca-
tum, ut inde sibi displiceat, quo-
iam sibi placendo corruerāt: igitur
malum fieri est bonum, &
utile facienti ad salutem: ergo
&c. ITEM. Quod est bonū deo,
& uniuersitati est bonū simplici-
ter: quia bonum commune præ-
fertur bono priuato: sed malum
fieri, est bonū uniuersitati: ergo
&c. Quod sit bonū dicit Boetius
in Lib. de Cōsō. Sola diuina uis
est, cui quæque mala bona sunt.
Et August. in Lib. Confess. Tu,
cui nihil omnino malū: sed nec
uniuersæ creaturæ tuæ: quia ni-
hil est extra te, quod corrupat
ordinem quem imposuisti: ergo
si malū fieri est bonū uniuersita-
ti, patet &c. ITEM. Cuius usus
bonus est, ipsum quoque bonū:
sed usus malorum factorum est
bonus: ergo &c. Minor patet per
August. 11. de ciui. Neque enim
deus malos esse præsciret, nisi
pari ratione præsciret, quibus
eos bonorum usibus accom-
modaret. ITEM. Omne, quod ius-
tum est, bonum est: sed mala fie-
ri iustum est, quia pœna est pec-
cati præcedentis, sicut uult Gre-
go. ergo malum fieri bonum est.
Contra. Malum fieri, est malū
in esse produci: si ergo malū fie-
ri est bonum, productio mali est
bona: sed regula est in arte Topi-
corū, Cuius gñatio uel pductio

2. Top.
cap. 24

Ca. 17
p. 18.

3. Top.
Tract.

bona est, ipsum quoque bonū: 1. C. 4.
ergo si productio mali est bona, et de in
malum est bonum. ITEM. Malū
fieri est idem quod bonū priua-
ri, siue corrumpti: si ergo malū fie-
ri est bonum, corruptio boni est
bona: sed regula est, Cuius cor-
ruptio bona, ipsum quoq; malū:
ergo si corruptio boni est bona,
bonū est malum, q̄ absurdū est.
ITEM. De conuertibilibus, si u- Ex 2.
nū est bonū, & reliquū: sed malū Top.
fieri, & mala facere sunt cōuerti Cap. 1.
bilia: ergo si malū fieri est bonū,
& malum facere est bonū: sed p
bono nullus est puniendus: ergo
nullus faciens mala est punien-
dus. ITEM. Sicut oppositum in
opposito: si ergo malum fieri est
bonum, ergo bonum fieri est ma-
lum: sed hoc absurdum est, q̄
malum sit, facere bonum: ergo
& primum. ITEM. Si malum fie-
ri est bonum: aut ergo in se, aut
quia ex ipso euenit, uel cōsequi-
tur bonum. Non in se, constat.
Si ergo quia inde euenit bonū,
qui dicit, faciamus mala ut eue-
niat bona, bene dicit: ergo male
Apostolus reprehendit.

RESOLVTIO.

*Mala fieri nullatenus bonum
esse potest: sed bene oc-
casin boni.*

RESP. Ad prædictorum intelli-
gentiam notandum, quod ī ope-
ribus illud est dicere bonū, uel
utile, siue conferens, q̄ in finem
bonum ducit, siue est uia ad bo-
num. Ducere aut ad bonum, tri-
pliciter dī aliquid. s. per modum
cause, uel p modū casus, uel per
modū occasionis: & differūt hec
tria. Nā causa per se ducit circa
illud, circa quod ponit, quod est
procedens, & intendens. Sed ca-

ius priuat intentionem; sed non operationem, sicut patet in fodiēte: qui inuenit thesaurum preter intentionem. Occasio autem priuat utrunque: non enim dicit principium produciens; sed magis dicit aliquid quod principium afficit, ut efficiat, sicut aliquis ex uerbo audito percutit alium; uerbum auditum fuit occasio, non efficiens percussione, nec cooperans efficienti: sed quodammodo efficiens. Et hæc occasio duobus modis est. Quædam enim est, quæ quodam modo habet rationem actiui: quia quodammodo excitat efficientem, sicut malum exemplum ad peccatum. Vel quæ habet rationem passiuam, ut ex quo aliquis assumit rationem, sicut aliquis ex malo alterius excitat se ad faciendum bonum. Scdm hoc intelligendum quod malum duo dicitur. scilicet priuationem, & naturam ordinabilem, & rationem malitiæ comparat ad bonum, quod elicitur sicut occasio passiuæ ratione boni quod subternitur, sicut occasio aliquo modo actiua, propter quod malum dicitur occasio boni. Cui ergo aliquid ducat in bonum his tribus modis, hæc sic dicitur inducendo. Aliquid enim potest ducere aliquid ad alterum, aut ex se, aut per aliquid sui, & tunc tenet rationem causæ pro se. Aut potest ducere per alterum, ad quod tamen non ordinat: sed illud ordinat ad tertium, sumpta occasione ex illo, & sic tenet rationem occasionis. Aut ducit cum alio, ad quod tamen non ordinat nec illud ad tertium: sed ambo simul: & sic tenet rationem casus, quod ex concursu est causarum. Ex hoc ergo patet, quod illud quod ducit per modum causæ, hæc intra se rationem

ordinationis in fine: & ideo in ipso est bonitas: & ideo recte denominatur bonum. Quod uero ducit per modum occasionis, nullam habet intra se rationem ordinationis in finem, ideo nec bonitatem: & propter hoc non potest denominari bonum per se, nisi cum additione illius per quod ordinatur: in quo scilicet consistit ratio ordinationis, & bonitatis: & circa quod ponitur bonitas. Cum ergo malum non ducat ad bonum ex se; sed per illud quod elicitur ex ipso a sapiente deo, (absolute loquendo) malum fieri non est bonum: imo omnes consimiles sunt negandæ: quia bonitas notatur poni circa ipsum malum. Si autem addatur bonum quod elicitur, uel ipse eliciens, sic concedendæ sunt huiusmodi locutiones, malum fieri est bonum ei, qui nouit ordinare in bonum: similiter malum fieri est bonum, ut electi probentur. Ex hoc ergo patent duæ primæ rationes: procedunt enim cum determinatione, sicut patet in ipsis auctoritatibus.

AD ILLUD, quod obicitur tertio: Cuius usus bonus &c. Dicendum quod duplex est usus rei. Unus, ad quem res de se ordinatur, & de tali uerum est: sicut patet de equo qui est ad equitandum. Alius usus est, qui est aliquando, & ex post facto: & iste potest esse bonus ex bonitate utentis, non utilis: quia bonus utens bene utitur malis: de tali autem loquitur Aug. AD ILLUD, quod obicitur, quod iustum est, bonum est &c. Dicendum, quod iustum dicitur dupliciter. Vno modo iuste ordinatum per iustitiam, quæ est in ipso, &

so, & omne quod sic iustum est, bonum est, quoniam intra se habet iustitiam. Vel est declaratiuum iustitiæ, & sic potest malum ostendere. Sicut enim malum potest ad retributionem iustitiæ disponere, ita & ostendere. Et hoc modo dicit ordinationem iustitiæ in altero: nec sequitur quod sit bonum: quia iustum plus importat rationem ordinis. Nilominus tamen sermo ille non est proprius, quo dicitur, Iustum est, ut qui in sordibus est, sordescat, imo ualde per accidens intelligitur: quia iustum est ut relinquatur a deo, & ad hoc sequitur quod adhuc sordescat: unde per accidens intelligitur.

QVÆSTIO III.

An mala fieri uerum sit?

Ex 9.
Meta-
phy.

UTRUM mala fieri sit uerum; & uideatur quod sic. Quia de quolibet affirmatio uel negatio uera, de nullo ambo simul: sed hæc est falsa, nulla mala fiunt: ergo oppositum est simpliciter uerum, scilicet mala fieri. ITEM. Veritas est adequatio rei, & intellectus: ergo quotiens homo intelligit sicut est in re, ueritatem habet, & intellectus intellectum: sed qui intelligit mala fieri, uere intelligit; ergo si uere intelligit, intellectum est uerum: ergo mala fieri, est uerum. ITEM. Veritas propositionis asserit ueritatem in dicto. Unde si Sortes currit, Sortem currere est uerum: sed malum sit, malum fieri est uerum: sed malum sit, constat: ergo &c. ITEM. Veritas dicentis ponit ueritatem in dicto: sed deus, qui non est mendax, dicit mala fieri, Mat. 9. Quid cogitatis ma-

la in cordibus uestris? ergo uerum est mala cogitari: pari ratione uerum est fieri.

CONTRA. Verum, & bonum conuertuntur: sed malum fieri, non est bonum (ut supra probatum est): ergo mala fieri, non est uerum. SI FORTE dicas, quod uerum est de ueritate complexi; ostenditur de omni ueritate: quia omnis ueritas entitas quædam est: & omne quod participat rationem entis, participat rationem boni: ergo &c. ITEM. Omnis ueritas est a ueritate prima: ergo & omne uerum a primo uero: si ergo mala fieri est uerum, malum fieri est a deo: sed hoc est supra improbatum: ergo &c. SI TV DICAS, quod illud est uerum de ueritate rei, non signi: hoc nihil est: quia sicut a deo sunt res, ita & signa: & Ambrosius dicit, quod omne uerum est a spiritu s. a quocumque dicatur. Loquitur ergo de ueritate in sermone: & ita de ueritate complexionis, siue signi. ITEM. Omnis ueritas signi, siue complexionis causam, & ortum habet a ueritate rei: ergo ueritas, iustum furari, ortum habet a ueritate furti: sed furtum non dicit actionem ueram, imo defectiuam: ergo pari ratione, iustum furari, non est simpliciter uerum: SI TV DICAS, quod ueritas complexionis triplex est. scilicet positionis, priuationis, & negationis: & prima causat a ueritate rei, secunda uero, & tertia non causat. Contra. Philosophus generaliter dicit, quod ab eo quod res est, uel non est, oratio dicitur uera, uel falsa: ergo hoc ubique uerum est. ITEM. Omne, quod modo uerum est de presenti, ab æterno fuit uerum de futuro: ergo

1. Est.
6. 5.

In peccat.
dicamē.
c. de sub
stantia i
sue.

si malum est hoc modo, uerum ab æterno fuit uerum. sed nihil æternaliter fuit uerum, nisi esset deus, uel in deo, ut in causa: ergo si malum fore, fuit uerum, & non fuit deus, fuit in deo tanquam in causa a deo: sed hoc falsum: ergo &c.

RESOLVTIO.

Mala fieri, uerum est: quia uere enunciat, uereque intelligitur.

1. Peri
he. ex in
Ante-
pradica
mens.

RESP. Dicendum, quod sine distinctione concedendum est, quod mala fieri est uerum: uere enim enunciat, & uere intelligitur. Verum enim dictum de completo, respicit compositionem, sicut dicit Philosophus: quia ueritas, & falsitas circa compositionem consistunt: & ideo dicit ueritatem signi: signum autem est uerum quando signat rem se habere sicut se habet: tunc enim dicitur adæquari, & ideo cum ita se habeat in re sicut signum exprimit (simpliciter loquendo) uerum est mala fieri.

AD ILLUD, quod obiicitur, quod uerum, & bonum conuertuntur. Dicendum, quod circa idem uerum est. Vnde si res est uera, est bona: & si signum est uerum, est bonum: sed tamen non sequitur, quod si signum sit uerum, quod signatum siue res sit bona: & ideo hic est fallacia accidentis: omne uerum est bonum: sed illud furari est uerum: ergo istud furari est bonum, ex uariatione minoris extremitatis. Verum enim predicatur de illo dicto ratione compositionis, cum sit dictio modalis: bonum uero ratione attributionis: & hanc instantiam

facit Magister in litera. Similis modus arguendi est hic: Audio Angelos cantare: sed cantare Angelos est uerum: ergo audio uerum. Consimilis modus arguendi est in illa oratione: Omne uerum est a deo, iustum furari est uerum: ergo &c. & ideo similiter soluendum. AD ILLUD, quod obiicitur, quod ueritas signi est a ueritate rei. Dicendum, quod falsum est. Tunc enim signum uerum est, quando signat rem non esse que non est, & non habere ueritatem, cum illa non habet. Nam sicut aliquid imperfectum perfecte æquatur alii imperfecto: ita res defectiua plene potest signari. Vnde Philosophus non dicit, ab eo, quod res est tantum: sed est uel non est. Et est sensus, Ab eo quod res est, est oratio uera, que significat ipsam esse: & ab eo, quod non est, est falsa, que significat esse ipsam: & ab eo quod non est, est uera, que significat non esse: & ab eo quod est, est falsa, que significat eam esse. Econtra ratio intelligendum in re, que non est, Vnde quamuis furtum sit ens secundum quid, tamen oratio, que significat aliquem furari, est uera simpliciter. Verum est tamen, quod omnis ueritas complexa super aliquid fundatur: sed non oportet quod super rem intellectam, sed siue per intelligentem, in quo oratio habet esse. Et sic patet illud, quod fundatur super ens secundum quid ratione deformitatis, & tamen uerum est simpliciter, propter adæquationem, que est simpliciter. Nota tamen, quod de fundamento ueritatis propositionis diuersimode sentiunt diuersi. Alii qui, n. distinguunt (sicut actum est)

est) tripliciter ueritatem orationis. scilicet Positionis, ut cum dicitur, Cæsar est homo. Priuationis, ut cum dicitur, Cæsar est homo mortuus. Negationis, ut cum dicitur, Cæsar non est. Primam dicunt fundari supra ens simpliciter, secundam supra ens secundum quid, & tertiam non dicunt fundari super aliquid, quia talis oratio nihil ponit. Sed tamen illud non uidetur sufficere: quia cum dicitur, hæc oratio uera est (uerum) predicat aliquam conditionem entis: ergo necesse est super aliquid fundari, quod sit. Et ideo dicunt alii, quod fundatur supra principia Cæsar: sed hoc non sufficit: quia esto quod Cæsar omnino sit corruptus & secundum materiam, & secundum formam, adhuc tamen uera est ista, Cæsar fuit, siue, Cæsar non est. Et ideo dicunt alii quod fundatur supra intelligentem. Sed adhuc uel illud non sufficiens: quia esto quod nullus intelligat actu, adhuc oratio est uera scripta in pariete, Cæsar fuit. Ideo dicendum quod ueritas orationis sit ueritas signi: & ueritas signi non dicat qualitatem absolutam, sicut nec necessitas consequentiæ: sed respectiuam, sicut signum: cum omne quod contingit significare aliquid, contingat uere significare, & etiam false. Et sicut ad rationem significandi non oportet rem esse entem: sed cognoscibilem: sic nec ad rationem ueræ significationis. Et quoniam omne quod intellectus capit, uel est ens, uel capit, siue imaginatur per comparisonem ad ens: ideo omnis significatio, & ueritas orationis significantis, uel

fundatur simpliciter supra ens, ut si dicatur, Petrus est: uel in ordine ad ens. Vnde propositio de præterito fundatur super ordinem eius ad præsens: similiter propositio de futuro, sicut propositio negatiua: ut si dicatur, Cæsar non est: aliquid enim ens est, quod non est Cæsar, & sic de aliis: similiter si dicatur, chimera non est hircocerus.

AD ILLUD, quod obiicitur ultimo, quod malitiam fore, sit uerum ab æterno. Dicendum, quod ad hoc quod aliquid sit uerum, non oportet quod sit in Deo tanquam in causa: sed sufficit, quod sit in Dei præscientia, que non est nisi ueri. Ad hoc autem quod aliquid sit in dei præscientia, sufficit quod ipsum uel eius causa, uel eius oppositum sit in deo tanquam in causa, sicut supra dictum est de cognitione dei.

QVAESTIO V.

An malum ordinabile sit a Dei uoluntate?

UTRUM malum sit ordinabile a dei uoluntate. Et quod sic, uidetur: quia super illud Psalmi. 7. Domine deus meus in te speraui. Gloss. Qui uidet merita animarum sic ordinari a deo, ut pulchritudo uniuersitatis ex nulla parte uioletur, in omnibus laudat Deum aliquid fecisse, & ordinabile: & uniuersum bonum aliud non fecisse: sed ordinasse, ut malum. ITEM. Augustinus in Enchiridio. Malum bene ordinatum, & loco suo positum, cui dantius commendat bonum. ITEM. Ratione uidet: quia omne meri-

Cap 10
& 11.

meritum ordinatur ad præmiū
siue retributionem: sed malum
meretur pœnam, sicut bonum
gloriam: ergo cum bonum
gratiæ sit ordinabile, pari ratio-
ne malum culpæ. **ITEM.** Peccan-
tes in suppliciis ordinantur: sed
propter quod unumquodque,
& illud magis: sed mali non or-
dinantur in pœnis nisi propter
mala: ergo malum multo magis
est ordinabile. **ITEM.** Omne, quod
auget decorem in re ordinata,
est ordinatum: sed malum au-
get decorem in uniuerso, quod
est ordinatum: ergo &c. Proba-
tio minoris. Augustinus in Vn-
decimo de ciuitate dei. Sicut pi-
ctura cum colore nigro suo lo-
co posita, pulchrior est: ita uni-
uersitas rerum ex peccatoribus
est pulchra.

Co. 18. **Libr. de natura boni contra Malichnos c. 4. to. 6.** **CONTRA.** Augu. Malum est
priuatio modi, speciei, & ordi-
nis: sed nulla priuatio participat
id cuius est priuatio: ergo si ma-
lum, eo quod malū priuat ordinē:
malum nō contingit ordinari.
ITEM. Quod non est, non est or-
dinabile, nam ordo præsuppo-
nit esse: sed malum in eo, quod
malum, nihil est: ergo non est or-
dinabile. **ITEM.** Omne ordina-
bile est ordinanti possibile: sed
malum non est possibile deo,
quia Deus non potest facere ma-
lum: ergo non est a deo ordina-
bile. **ITEM.** Si malum est ordina-
bile, aut ordine partium in to-
tum, aut in finem. Non primo
modo, quia malum nullius est
pars. Si secundo modo: ergo cū
bonum est aliquid ex ordi-
ne in finem, tunc ma-
lum fieret bo-
num.

Malum ordinatum est, quia ostendit et ordinem diuine iustitiæ, & ordinem bonorum.

RESP. Ad prædictorum intelli-
gentiam notandum. Quemad-
modum aliquid dicitur esse sa-
num tripliciter, aut subiectiuè,
ut animal dicitur sanum: aut di-
spositiuè, ut potio dicitur sana:
aut ostensiuè, ut urina sana. Sic
aliquid ordinatum dicitur tri-
pliciter, aut sicut ordinis susce-
ptiuum, aut sicut dispositiuum,
aut sicut ostensiuum. Sicut susce-
ptiuum, non est aliquid ordina-
bile nisi quod est ens, & natura ali-
qua: & ita malum non est ordi-
nabile, nisi per accidens, scilicet
per bonum substratum. Sicut di-
spositiuum, malum est ordina-
bile: sed non sicut disponens, sed
priuans. Duplex enim est ordo,
scilicet naturæ, & iustitiæ. Or-
do naturæ est institutus: ordo iu-
stitiæ est acquisitus. Malum au-
tem priuat ordinem specialis na-
turæ, & illud priuando, incurrit
in ordinem iustitiæ, quia ostendit:
unde ratio ordinandi, sicut
dispositio in ordine iustitiæ, est
meritum, uel demeritum. Sicut
ostensiuum: malum est ordina-
bile, & ordinatum, quia manife-
stat ordinem bonorum per op-
positum: opposita autem iuxta
se posita magis elucescunt. Ra-
tiones ergo probantes, quod ma-
lum sit ordinatum, procedunt
secundum ordinem iustitiæ, &
secundum dispositionem, &
ostensionem.

AD ILLVD autem, quod obii-
citur, quod malum est priuatio
ordinis. Dicendum, quod uerū
est particularis naturæ: sed non
est

Lib. 4.
de Cōso.
prosa. 6.
in fine.

est uerum, prout ordo dicit di-
spositionem uniuersalis prouid-
entiæ, de quo dicit Boetius, Or-
do cuncta complectitur, quo fit
ut si aliquis ab assignata sibi or-
dinis ratione discesserit, necesse
sit, ut in alteram differentiam re-
labatur. Exemplum ponitur in
circunferentia circumplectente
centrum. **AD ILLVD**, quod obii-
citur, esse ordinatum præsuppo-
nit esse. Dicendum, quod uerum
est in eo quod per se, & in se or-
dinatur, malum autem nō or-
dinatur nec in se, nec per se: &
ideo non oportet, quod ipsum sit:
sed sufficit, quod aliud sit in quo
substantificatur malum: & hoc
est bonum (ut dicit Boetius.)
AD ILLVD, quod obicitur, quod
ordinabile est possibile ordina-
ti. Dicendum, quod esse possibile, si-
ue subesse potentie diuinæ, est
dupliciter: aut potentie produ-
centi, aut prouidenti: & quam-
uis malum non subsit diuinæ
productioni, subsit tamen prou-
isioni. **AD ILLVD**, quod obicitur,
qua ordinatione sit ordinabile.
Dicendum, quod ordinatione ad fi-
nem: sed hoc est solum ex post-
facto, & ideo nō sequitur quod ma-
lum sit bonum, sed quod ex ipso se-
quitur bonum. Posset tamen
dici, quod quamuis malum non sit
pars: tamē illud, in quo est pars,
& locū, & ordinem partis tenet.

QVAESTIO VI.

An malum sit de complemento uniuersi?

VTRYM malum sit de com-
plemento uniuersi. Et quod sic,
uidetur Eccl. 33. Cōtra malum
bonum est, & contra mortem
uita, & sic intueri in omnia ope-
ra altissimi. Si ergo huiusmodi

oppositio spectat ad decorem,
& complementum uniuersi: er-
& malum. **ITEM.** Aug. de Ciui-
tate dei loquens de malis, quare
finantur a deo: dicit quod deus uni-
uersum quasi quibusdam anti-
thetis honestauit. Et exemplifi-
cavit in sermone, sicut Aposto-
lus utitur. I. Cor. 5. Per gloriam
& ignobilitatem. Et in picturis
similiter: sicut enim pictura alba
cum colore nigro suo loco po-
sita pulchra est, sic uniuersum
cum malis: ergo malum secun-
dum hoc decorat uniuersum:
sed omne tale est de complemē-
to uniuersi: ergo &c. **ITEM.** Ra-
tione uidetur, quia sicut malum
est priuatio boni, ita silentium
est priuatio uocis, & somnus ui-
giliæ: sed ad perfectionem, & de-
corem sermonis necesse est in-
terponi silentium: ad perfectio-
nem, & decorem animalis neces-
se est aliquando uigiliis inter-
poni somnum: ergo ad perfe-
ctum decorem uniuersi necesse
est bonis interponi mala. **ITEM.**
Uniuersum est conditum a deo
manifestationem: sed in operib.
dei maximè manifestatur mise-
ricordia, & ueritas: sed si malum
non fuisset, nec misericordia,
nec ueritas, ita perfectè manife-
staretur, sicut manifestatur in
æterna punitione, & peccatorū
remissione, & redemptione: er-
go nō esset uniuersum cōpletū.

CONTRA. Gen. I: Vidit deus
cuncta, quæ fecerat, & erant ual-
de bona, & nō fecerat mala: con-
stat ergo quod absque malis erant
omnia ualde bona in uniuerso:
sed uniuersum non esset ualde
bonum, si decisset ei perfectum.
Cum ergo decisset ei malum, ui-
detur,

Lib. 18
de ciui.
dei c. 18
tom. 6.

Cap. 3. detur, & malum non sit de eius perfectione. **ITEM.** Aug. in de lib. arb. loquens de perfectione uniuersi dicit. Quicquid tibi uera ratione melius occurrerit, scias opificem omnium fecisse: si ergo non fecit mundum cum malis, sed sine malis, ergo mundus sine malis erat perfectior quam cum malis: ergo malum non est de perfectione uniuersi.

Ex 3. Topic. 1. 4. non loqe ab initio. **ITEM.** Ratione uidetur, quia alius est quod est nigro impermixtus: ergo pulchrius, & melius quod est malo impermixtus: sed si in mundo nullum esset malum, nec uniuersum esset malis permixtus: ergo melius: ergo perfectius: ergo ordinatio mali, non est de complemento uniuersi. **ITEM.** Bonum, & pulchrum idem est, sicut dicit Diony. ergo quod est priuatio boni, est priuatio pulchri: sed malum est priuatio boni: ergo est priuatio pulchri: ergo malum deturpat, sed quod deturpat, & foedat, non spectat ad pulchritudinem, siue decorem: ergo nec malum, siue mali ordinatio.

RESOLVTIO.

Mala de complemento uniuersi sunt non substantiali: sed accidentali.

RESP. Ad hoc notandum, quod circa hoc diuersi diuersa senserunt. Dixerunt enim aliqui, quod est loqui de malo; ut est in potentia facientis, & ut est in opere, siue in facto. Si loquamur ut est in potentia facientis: sic uoluerunt dicere, quod posse malum facere, erat de perfectione uniuersitatis: quia creatura debebat fieri, quae posset peccare, & posset abstinere, ad hoc quod

uniuersum perfectum esset, sicut in tertio de li. ar. dicit. Si loquamur de malo, ut est in facto esse, sic dicunt, quod nullo modo spectat ad complementum uniuersi, nec per se, nec per accidens. Sed cum auctoritates dicant contrarium, quod ex ordinatione mali ad bonum quidam decor resultat, sicut dicit Aug. expresse, oportet aliter dicere. **IN** eo dicunt alii, quod decor uniuersitatis quidam est substantialis, siue quantum ad esse: quidam accidentalis, siue quantum ad bene esse. Quantum ad primum decorem mala non sunt facienda, nec per se, nec per accidens: sed quantum ad aliquem decorem accidentalem, mala bene ordinata faciunt: non quia mala, sed quia bene ordinata: & ita per accidens, sicut per accidens ordinatur: & illo decore circumscripito adhuc esset uniuersum decorum, & perfectum, quamuis hunc decorem non haberet. Ad hunc decorem faciunt mala, non ratione sui, sed ratione subiecti, quod ordinatur in penam ad diuinæ iustitiæ manifestationem. Vel ratione oppositi, cuius decor magis clarescit ex presentia mali: sicut opposita iuxta se posita magis clarescunt, sicut communiter dicitur. Vel ratione boni eliciti: multa enim bona deus fecit, & facta sunt, quae non essent facta, nisi peccatum praestitisset occasionem: sicut illa quae gesta sunt in nostra reparatione, tamen sine his omnibus esset uniuersum completum. Si uero quaeritur, utrum tunc esset pulchrius, quam nunc: sic respondetur potest, quod se habet sicut

sicut excedentia, & excessa: sicut duae facies, in quarum una nulla est macula, in altera est cicatrix aliqua bene sita, quae uidet faciem uenustare. Et si ultra procedas, quod decor magis excedit: potest dici sine prauidio: quod decor qui nunc est: & ratio huius est, quia uis diuina eliciens bonum ex malo, praepotens est malo: & ideo bonum quod inde elicit, proualeat bono quod malum corrumpit: & ideo plus ualeat uniuersum nunc, quam ualisset tunc, in quod nunc modo comendatur sapientia creatoris. Vnde Grego. in benedictione cerei paschalis. O felix culpa, quae talem meruit habere redemptorem. Et exemplum est de schypho sano, qui frangitur, & religatur filo argenteo, uel aureo, quia melior est post, quam ante; non ratione fractionis, sed ratione religationis. Et si quaeras a me, nonne melius esset, si omnes essent beati, quam quod quidam beati, & quidam miseri? Dicendum (sicut credo) si homo stetit, non peruenisset plures ad Hierusalem supernam, quam sic peruenturi sunt. Vnde mali quasi ex abundantia sunt, nec sunt in computatione.

Et sic concedendum quod ordinatio mali facit ad complementum accidentale: sicut probant rationes ad primam partem inductae, sed ad complementum, siue ad decorem substantialem, nec per se, nec per accidens: per se uero ad nullum: sicut illae rationes ostendunt. **VERUMTAMEN** quod obicitur ad primam partem per simile in priuationibus. Dicendum, quod illae priuationes non sunt aliquid adimenes, nec auferentes aliquid de bono, uel pulchro, malum tamen auferunt: ideo patet illud. **AD** ILLUD, quod obicitur, quod non manifestaretur misericordia, & iustitia. Dicendum, quod quamuis non manifestaretur in actu, manifestaretur tamen in sua origine. Qui enim Deum in se cognoscit, uidet in illo aeterno exemplari quid eum deceat facere, & possit, licet non omnino: & ita misericordiam, & iustitiam pariter: nihilominus tamen misericordia ostenderetur in supererogatione, & iustitia in retributione, licet non ita clare, ut nunc in opere.

DISTINCTIO XLVII.

Quod uoluntas Dei semper fit efficaciter.

Uoluntas quippe Dei semper efficax est, ut fiat omne quod uelit, & nihil fiat quod nolit: quae de homine semper impletur quocumque se uertat. Nihil. n. (ut ait Aug. in Lib. de lib. arb.) confitutum superat uoluntatem dei, & si facit contra eius uoluntatem, tamen contra eius uoluntatem, quae ipse est, nihil putandum est, ita fieri.

tanquam uelit fieri, & non fiat, uel nolit fieri, & fiat. Illa enim uoluntas (ut ait August. in ench.) semper impletur aut de nobis, aut a nobis. De nobis impletur: sed tamen non implemus eam, quando peccamus. A nobis impletur, quando bonum facimus: ideo enim facimus, quia scimus placere Deo. Ita & de homine semper deus implet suam uoluntatem: quia nihil facit homo, de quo Deus non operetur, quod uult. Non enim uult Deus ut peccet homo quilibet. Si autem peccauerit, pœnitenti uult parcere, ut uiuat: in peccatis uero perseuerantem punire, ut iustitiæ potentiam contumax non euadat. Sicut alios ab æterno præparauit ad pœnam, ita alios præparauit ad gloriam: & hæc sunt magna opera domini, exquisita in omnes uoluntates eius. Et tam sapienter exquisita, ut cum angelica, & humana creatura peccasset, id est, non quod ille, sed quod uoluit ipsa fecisset, etiam per eandem creaturæ uoluntatem qua factum est, quod creator non uoluit, impletet ipse quod uoluit, bene utens etiam malis, tanquam summe bonus ad eorum damnationem, quos iuste, prædestinauit ad pœnam, & ad eorū salutem, quos benigne prædestinauit ad gratiam. Quantum enim ad ipsos attinet, quod Deus noluit, fecerunt: quantum uero ad omnipotentiam Dei nullo modo id facere ualuerunt. Hoc quippe ipso quod contra eius uoluntatem fecerunt, de ipsis facta est uoluntas eius. Præterea nanque magna opera domini sunt, exquisita in omnes uoluntates eius, ut miro, & ineffabili modo non fiat præter eius uoluntatem, quod etiam fit contra eius uoluntatem: quia non fieret si non sineret: nec utique nolens finit, sed uolens: nec sineret bonus fieri male, nisi omnipotens etiam de malo posset facere bene. His uerbis euidenter monstratur quod uoluntas dei æterna semper impletur de homine, etiam si faciat homo contra Dei uoluntatem. Sed attendendum est diligenter quomodo in superioribus dicitur fieri aliquid contra Dei uoluntatem, quod tamen non fit præter eam, & qualiter intelligendum sit illud, quantum ad se, fecerunt quod Deus noluit: quantum uero ad omnipotentiam Dei nullo modo id facere ualuerunt. Videntur enim ista superioribus

obuiare

obuiare, ubi dictum est uoluntati eius nihi resistere Rom. 9

Diuerfis modis supra accipi Dei uoluntatem.

Verum, ut supra diximus, uoluntas Dei diuerfis modis accipitur, quæ diuersitas in prædictis uerbis si diligenter notetur, nihil ibi cōtradictionis reperitur. Vbi enim dicitur non fieri præter eius uoluntatem, etiam quod fit contra eius uoluntatem, dissimiliter accipit uoluntatem: & non ipsam uoluntatem, quæ Deus est, & sempiterna est: sed eius signa prædictis uerbis intelligi uoluit, id est, prohibitionem, siue præceptionem, & permissionem. Multa enim fiunt contra Dei præceptum uel prohibitionem, quæ tamē non fiunt præter eius permissionem. Ipsius nāque permissione omnia fiunt maia: quæ tamen præter eius uoluntatem sempiternam fiunt. Sicut August. dicit super illum locum Psalm. Ps. 16. Ut non loquatur os meum opera hominum. Opera enim hominum dicit ea, quæ mala sunt, quæ præter Dei uoluntatem fiunt, quæ ipse est: sed non præter eius permissionem, quæ ipse non est. Appellatur tamen ipsa Dei uoluntas, quia Deus uolens finit mala fieri. Fiunt & contra eius præceptionem uel prohibitionem, sed non contra eius uoluntatem, quæ ipse est: nisi dicantur contra eam fieri, quia præter eam fiunt. Contra eam quippe nihil ita fit, ut uelit fieri quod non fiat, uel uelit fieri & fiat: quod euidenter ibi August. nota In to. 8 enarratōe ad psal. 16

uit, ubi ait, Quantum ad ipsos attinet, quod Deus noluit, fecerunt: quantum uero ad omnipotentiam Dei, nullo modo id facere uoluerunt. Ac si diceret, fecerunt contra dei præceptum, quod appellatur uoluntas: sed non fecerunt contra Dei uoluntatem omnipotentem, quia hoc non ualuerunt, illud ualuerunt: & ita per hoc quod fecerunt contra Dei uoluntatem, id est, præceptum, de ipsis facta est uoluntas eius, id est, impleta est uoluntas eius sempiterna, qua eos damnari uolebat. Vnde Grego. super Gene. Multi uoluntatem peragunt, unde mutare contendunt, & consilio eius resistentes obsequuntur: quia hoc eius dispositioni militat, quæ per humanum studium resultat. Hic apertè ostenditur, quia dum mali consilio ac præcepto Dei resistunt (quod uoluntas Dei appellatur) ea faciunt unde uoluntas eius

eius

Aug. in
Ench. c.
100. et
6. seq.
ca. 107
in fine.

Pf. 100
Aug. in
ench. c.
100. p
solum.

Ps. 100

Rom. 9

eius, quæ ipse est, impletur, quæ dispositio uel beneplacitum uocatur. Nam (vt ait Aug. in Enchi.) *Quantalibet sint uoluntates angelorum & hominum, bonorum uel malorum, uel illud quod deus, uel aliud uolentium quam deus, omnipotentis uoluntas semper inuicta est, quæ mala esse nūquam potest, quæ etiam dum mala irrogat, iusta est, & profectō; quæ iusta est, mala non est. Deus ergo omnipotens siue per misericordiam cuius uult miseretur, siue per iudicium quem uult obdurat: nec inique aliquid facit, nec nisi uolēs quid quam facit, & omnia quæcunque uult facit.*

Summa prædictorum, & additio quorundam aliorum.

Ex prædictis liquet quod uoluntas Dei, quæ ipse est, semper inuicta est, nec in aliquo cassatur, sed per omnia impletur. Consilium uero eius & præceptio siue prohibitio non ab omnibus implentur, quibus proposita & data sunt. Neque ideo præcepit omnibus bona, uel prohibuit mala, uel cōsuluit optima, quod uellet ab omnibus bona, quæ præcepit fieri, uel mala quæ prohibuit uitari. (Si enim uellet, utiq; & fierent. quia in nullo potest ab homine superari uel impediri eius uoluntas) sed ut iustitiam suam hominibus ostenderet, & mali essent inexcusabiles. Denique ut boni ex obedientia gloriam, mali ex inobedientia pœnam sortirentur, sicut utrisque ab æterno præparauit. Ea ergo quæ omnibus præcepit uel prohibuit, a quibusdam uoluit fieri uel uitari, sed non ab omnibus: & quedam personaliter præcepit & in ueteri & in noua lege: quæ ab eis quibus præcepit, fieri noluit, ut Abrahæ de immolatione filij, et in euāgelio quibusdam curatis, quibus præcepit ne cui dicerent.

SPERA remouit Magister dubitationes, ex quibus uidebatur uoluntas Dei aliquando impediri. Hic determinat ueritatem, ostendens uoluntatem dei semper esse efficacem, & nunquam impediri. Et hæc pars habet quatuor partes. In prima auctoritate Aug. ostendit uoluntatem dei semper esse efficacem,

& nunquam impediri. In secunda uero [ne hoc in intelligeretur de uoluntate signi] distinguit uoluntatem, ut ostendat hoc esse dictum de uoluntate beneplaciti, ibi. *Verum & supra diximus &c.* In tertia Magister ostendit, quō contra quandam uoluntatem signi bene potest fieri, i. *Multa enim sunt contra dei præceptum &c.* In quarta uero epilo-

gat

gat breuiter prædeterminata, & hoc ibi. *Ex prædictis liquet, quod uoluntas Dei, &c.*

Dub. 1. *Ad uoluntatem damnationem, quos iuste prædestinauit ad pœnam, &c.* Videtur Aug. hic improprie loqui; quia supra 15. Dist. dicitur, quod prædestinatio est de bonis salutaribus. Item. Damasc. Non ad puniendum plasmauit nos deus: ergo male dicit. Iuxta hoc quaritur, cum deus sit summe iustus sicut summe misericors, quare magis dicitur proprium dei misereri, quam damnare siue punire. Respond. quod Damasc. distinguit uoluntatem dei in antecedentem, & consequentem. Potest ergo præparatio esse quantum ad utranque, & sic est præparatio bonorum, & hoc modo est præparatio simpliciter, & prædestinatio proprie dicta. Alio modo præparatio accipitur large, secundum quamcunque uoluntatem, & sic est malorum, & est prædestinatio large. Magister autem, & Damascen. supra accipiunt proprie; sed Augustin. accipit communiter: & sic patet solutio. Ad illud, quod quaritur de opere misericordie. Dicendum, quod ideo est proprium dei misereri, quia ad opus misericordie non requiritur nisi dei benignitas: sed ad hoc quod seueritatem iustitie faciat, præsupponitur nostra iniquitas, & ideo illud magis appropriatur ipsi deo, quā hoc.

Ipsius namque permissione &c. Innuit Magister quod mala sunt præter dei uoluntatem; sed non præter permissionem.

S. Bon. Lib. Primi.

Contra. Videtur male loqui: quia cum permissio sit signum uoluntatis diuinæ, si sunt præter permissionem: ergo etiā præter uoluntatem. Item. Queritur, quæ differentia est inter fieri præter uoluntatem, & contra? & uidetur quod nulla: quia Matth. 12. Qui non est mecum, contra me est. Resp. Dicendum, quod fieri præter uoluntatem, hoc est quia uoluntas dei non est in hoc fieri, nec in eius oppositum, & ita præter uoluntatem fit, quod non fit secundum uoluntatem, nec contra: & inter hæc medium est: dominus autem in Matth. intelligit de præceptis, quod qui negligit, inimicus dei efficitur. Quod ergo obicitur, quod permissio est signum uoluntatis beneplaciti. Dicendum, quod non est signum, quod deus uelit illud, quod permittitur; sed quod uelit illud, quod ex eo elicitur, & sic patet illud.

Sed non præter eius permissionem, quæ ipse non est, &c. Secundum hoc uidetur quod permissio non sit deus. Contra. Deus est sua actio: ergo deus est sua permissio, cum permissio sit actio dei. Si tu dicas hoc esse dictum ratione connotati: tunc obiicitur, quod uoluntas dei similiter aliquid connotat circa uoluntatem. Resp. Dicendum potest quod Magister loquitur secundum opinionem illorum, qui dicunt nomina sex generum non predicare aliquid de deo, uel in deo; sed a deo. Sed hæc opinio supra improbata est. Et ideo potest dici, quod Magister loquitur de permissione ratione sui connotati, quod importat ratione sui nominis. Et si tu obiicias de uoluntate quod connotat. Dicendum, quod ue-

Dub. 3.

N n n

rum est ex adiuncto: sed non est ita de principali significatione nominis.

Dub. 4. *Neque ideo præcepit omnibus bonis, uel prohibuit mala, &c.* Videtur falsum dicere, quia præceptum dei est signum uoluntatis dei, sicut præceptum nostrum est signum uoluntatis nostræ; sed rectus homo nunquam præcipit aliquid alicui, nisi quod uult fieri: ergo multo fortius nec ipse deus. Resp. Dicendum, quod Aug. & Magister sequens Aug. quando de uoluntate beneplaciti loquuntur, semper accipiunt pro uoluntate, qua deus absolute uult aliquid euenire: & de hoc non est dubium illud quod dicit: sed ulterius Magister sequens Dam. distinguit uoluntatem antecedentem, & siue quantum in se est, & huius signum est præceptum, & de hac non loquitur Aug. nec Mag.

Dub. 5. *Præcepit & in ueteri, et in noua lege, quæ ab eis &c.* Videtur male dicere, quia præceptum est signum diuine uoluntatis: ergo si præcipiebat quod uolebat, uideatur, quod illos decipiebat, quibus præcipiebat. Item. Videtur falsum dicere, quod noluit immolationem Isaac, quia Abraam uolebat: ergo uoluntatem suam diuinam non conformabat: ergo non merebatur, ut uir. Item. Quare Abraam parauit se ad obediendum, non autem Curatus in euangelio? Respon. Dicendum quod quædam præcepit deus ad faciendum, ut præcepta moralia: quædam ad probandum, id est probata ostendendum: quædam ad erudendum: & horum duorum exem-

pla tanguntur in litera. In præcepto ergo Abrahæ signatur non quod deus uelit immolationem: sed quod uult Abraam uelle: & ideo cum uoluit, se sibi conformauit. In præcepto autem quod fecit Curato, signauit se uelle contemptum laudis, & ideo Abraham laudandus est in uoluntate obedientiæ, & Curatus in hoc quod non tacuit.

ARTICVLVS I. QVÆSTIO I.

An uoluntas beneplaciti Dei impediri possit.

Ad intelligentiam eorum, quæ dicuntur in hac parte, quatuor quærentur. Primo quæritur, utrum uoluntas beneplaciti possit impediri. Secundo quæritur, utrum aliquis possit facere contra uoluntatem signi. Tertio, utrum deus debeat mala permittere. Quarto & ultimo utrum deus possit mala præcipere.

QUOD uoluntas beneplaciti non possit impediri, ostenditur primo auctoritate Gen. ultimo. Num dei possumus resistere uoluntati? quasi diceret, non. **ITEM**, Rom. 9. Voluntati eius quis resistit? **ITEM**. Super illud Timot. ult. Qui uult omnes homines saluos fieri. Glo. rogandus est ut uelit, quod si uult, necesse est fieri. **ITEM**. Super illud Psal. 144. Iustus dominus in omnibus operibus suis Glo. Apud deum hoc est uelle, quod facere: sed non potest impediri ne uelit: quia libere uult quod uult: ergo non potest impediri, ne fiat. **ITEM**. Omnis uoluntas, quæ potest impediri, potest

potest superari: sed diuina uoluntas superari non potest, cum sit suprema: ergo diuina uoluntas non potest impediri. **ITEM**. Omnis causa, quæ impeditur a prosecutione sui effectus, aut deficit, aut mutat: sed diuina uoluntas nec deficit, nec mutatur, nec potest deficere, nec mutari: ergo &c. **ITEM**. Nobilior agens est, & nobilior causa, quæ non potest impediri quam quæ potest: sed diuina uoluntas est summa, & suprema causa omnium (ut supra monstratum est): ergo &c.

CONTRA. Omnis causa, cuius effectus contingenter euenit, potest impediri: nam si non potest, tunc effectus euenit necessario: sed diuina uoluntas est huiusmodi: quia est multorum contingens, alioquin aut nihil esset contingens. quod est contra arbi. libertatem, & consilium, & casum: aut deus non esset illius causa, quorum utrumque absurdum est: ergo &c. **ITEM**. Omnis causa quæ per aliam agentem expletur, potest per illam deficientem impediri, si illa possit deficere. Hæc propositio per se nota est: sed diuina uoluntas est huiusmodi, nam deus uult multa fieri per causas creatas, quæ non faciunt sine ipsis, sicut generare hominem, asinum & similia. Similiter de his, quæ sunt ab opere nostro, & hæc possunt deficere: ergo diuina uoluntas impediri. **ITEM**. Omnis causa, cuius uirtus se extendit ad contrarium, uoluntate potest aliud uelle quam uelit: sed diuina essentia est huiusmodi, aliquid enim uult deus ut istum damnari, cuius oppositum potest: hoc certum est,

alioquin non esset omnipotens: potest ergo facere oppositum eius quod uult. Sed omne possibile, est possibile: ponatur ergo quod deus faciat oppositum eius, quod uoluit si hoc: ergo uoluntas dei est frustra & impedita: ergo &c. **ITEM**. Voluntas uult aliquid, quod deus uult ipsam uelle, aut ergo potest uelle contrarium, aut non potest. Si potest: ergo diuina uoluntas potest impediri. Si non potest: ergo necesse est libertatem eius arctari.

RESOLVTIO.
Voluntate Dei antecedente, siue conditionale possibile est non impleri (et si licet dicere) cassari: at consequente uel absolute, nequaquam.
RESP. Ad intelligentiam prædictorum notandum, quod secundum Ioan. Dam. Voluntas beneplaciti est duplex. scilicet antecedens, siue conditionalis: qua uult, quam de Ortu in se est omnium salutem: & absoluta siue consequens, qua determinate uult aliquid quod non uult certitudinaliter euenire. In- telligendum est ergo quod nullam dei uoluntatem possibile est superare, nullam possibile est cassari: aliam quam tamen ut antecedentem, possibile est non impleri: aliquam ut consequentem, necesse est impleri, & impossibile est impediri. Nulla (inquam) est possibile superari: nam si homo non faciat quod deus uult, quantum in se est, sine uoluntate antecedente, deus facit de ipso quod uult uoluntate consequente: & ita semper impletur uel de homine, uel ab homine, & sic nunquam uincitur uel superatur. Non etiam possibile est uoluntatem dei cassari: nam

cassum dicitur aliquid, dum priuatur effectu proprio ad quem est: uoluntas aut nullo priuatur effectu, ad quem est, proprie. Nam quod dicitur, quod deus uult omnes homines saluos fieri quantum in se est, hæc uoluntas non connotat salutem, nec proprie est ad effectum salutis: sed connotat ordinationem naturæ, siue naturam ordinabilem ad salutem. Vnde nihil plus est dicere, deus uult istum saluum fieri quantum in se est, quam deo placuit dare istum naturam, per quam posset peruenire ad salutem: & quod deus paratus esset iuare, ita quod salus non deficit propter defectum a parte dei. Vnde non cassatur: quia habet proprium effectum: De uoluntate autem absoluta planum est quod non possit cassari: quia omnem effectum suum ponit, nec unquam remanet inexpleta. Cum itaque uerum sit uoluntatem dei nullo modo posse superari nec cassari: tamen uoluntatem absolutam necesse est impleri, conditionalem uero minime. Sed attendendum, quod est necessitas consequentiarum, & consequentis, sicut supra dictum est de præscientia: quia ipsa non habet necessitatem consequentis, sed consequentis: quia necessario infert, & sequitur, deus præscit hoc: ergo hoc erit: sed tamen non necessario præscit: quia in actu præsciendi frequenter notatur effectus contingens. Sic in uoluntate intelligendum est: quod uoluntas dei absoluta connotat euentum rei, & ideo est ibi necessitas consequentiarum: sed non consequentis: quia non mutat euentum rei, imo uult deus

quod eueniat consequens contingens. Vnde sicut præscientia: quia necessario infert effectum, non potest falli: sic uoluntas absoluta: quia necessario infert, non potest impediri, imo eam necessarium est impediri, uoluntatem autem antecedentem uel conditionatam non est necesse impleri, nec necessitate consequentis, nec necessitate consequentiarum, quia non connotat effectum rei: sed connotat illud, quod est ordinabile ad euentum, ut prædictum est. Vnde bene sequitur, uult istum saluari uoluntate absoluta: ergo iste saluabitur: nunquam enim uellet, nisi pariter præsciret eum esse saluandum. De uoluntate uero conditionata (ut uisum est) non sequitur.

SI ERGO obiicitur, quod uoluntas dei est necessaria, & necessario infert effectum: ergo omnimodam ponit circa ipsum necessitatem. Dicendum quod quamuis necesse sit deum uelle, & uoluntatem eius esse in actu, tamen comparatio eius est ad futurum contingens, & ideo effectus euenit contingenter. AD ILLUD, quod obiicitur, quod potest impediri cum sit causa contingens. Dicendum quod (sicut tactum est) quod quamuis comparatio diuinæ uoluntatis ad uoluntatem, & euentus uoluntati se necessario concomitentur, sicut unum contingens aliud, tamen non potest impediri, tunc enim impeditur causa, quando manente comparatione & ordinatione eius ad effectum, effectus non euenit. QUOD ergo proponitur, omnis causa, cuius effectus est contingens, potest impediri

diri, falsa est propositio: & habet instantiam, si effectus necessario concomitetur & sequatur ad causam, & hæc est instantia in proposito. AD ILLUD ergo, quod obiicitur quod potest impediri propter defectum causæ cooperantis Dicendum quod sicut diuina uoluntas, siue diuinum uelle connotat effectum, ita connotat existentiam causæ particularis. Cum enim dicitur, Deus uult istum saluari, non est sensus quod uelit in omnem euentum: sed quod uult istum saluari, uult istum uelle. Vnde si eum diuina uoluntas connotat istum effectum euenire, & ideo necessario sequitur effectus ad ipsam, ita connotat causam creatam concurrere: & ideo necessario sequitur, si deus uult istum saluari, quod iste etiam uelit: & ita nunquam deficit, sicut nec effectus, & ita nunquam impeditur. AD ILLUD, quod obiicitur, quod deus potest oppositum eius quod uult. Dicendum quod diuina uoluntas non arctat potentiam in possendo: unde plura potest quam uelit: tamen arctat potentiam in agendo: nunquam enim potentia agit aliquid nisi quod uult, & impossibile est quod actio super excedat uoluntatem. Vnde nihil potest facere nisi quod potest uelle. QUANDO ergo dicitur quod potest contrarium suæ uoluntatis: potest intelligi dupliciter. Aut uoluntate mouente ad contrarium, & sic notatur repugnantia uoluntatis ad potentiam, & hoc est impossibile. Aut uoluntate non mouente

& sic notatur non impedimentum nec repugnantia: sed quod uoluntas libere potest: quia ita potest hoc, quod eius oppositum: ita quod uult hoc quod potest uelle eius oppositum absque sui mutatione, sicut supra dictum est de præscientia. Et ratio huius est, quia uno, & eodem uelle, quæcunque uult. AD VLTIMUM. Dicendum quod uoluntas dei secundum conuenientiam ad præscientiam uult illa, quæ uult. Vnde sicut præscientia ambit totum uelle, & posse, & agere; & non potest falli, aliquid non subtrahendo contingentis rei euenti: sic etiam in proposito intelligendum.

QVAESTIO II.

An quis contra Dei uoluntatem signi facere possit?

VERVM aliquis possit facere contra uoluntatem signi. Et quod non, uidetur: quia signum & signatum conformari debent: ergo quod fit contra unum, fit contra reliquum: & si non potest fieri contra signatum, nec contra signum. Alioquin si non fit contra signatum & contra signum, tunc signum est falsum: si enim signum ducit in signatum, significat quod fit contra ipsum fieri contra signatum. ITEM. Minimum inter omnia signa est permissio, cum sit respectu mali: ad quod minime ordinatur beneplacitum dei: ergo si minime accedit ad uoluntatem beneplaciti, si non potest fieri contra permissionem, multo minus contra alia: sed non potest fieri contra permissionem, sicut dicit Magister in litera, &

Aug. de Ciui. cap. 21. sicut nullus hominum agit recte, nisi adiutus diuino auxilio: sic nullus hominum atque dæmonum agit iniquè, nisi eodem diuino atque iustissimo permittatur iudicio. **ITEM.** Potentior est uoluntas, cui non potest resisti nec in se, nec in signo, quam cui potest in signo saltem, & si non in re: sed deus est potentissimus: ergo uidetur, quod nec uoluntati eius, nec signo uoluntatis possit resisti, & sic &c.

CONTRA. Inter omnia, signa uoluntatis præceptio, siue imperium uidetur esse potentissimū: sed fieri potest, & fit tota die contra diuinum mandatum: ergo contra omnia alia. **ITEM.** Videtur quod specialiter contra permissionem, quia permissio non est nisi malum culpæ; sed malū culpæ non est malum, nisi uoluntarie fiat: & si uoluntarie fit, potest non fieri: ergo permittente deo aliquem male facere potest non facere; ergo potest facere contra permissionem. **ITEM.** Super illud Psal. 104. Eduxi eos cum argenteo, & auro. Glossa dicit quod idem fuit præceptū, & permissum, scilicet asportatio uasorum: ergo cum potest fieri contra præceptum, pariter ratione & contra permissionem, & contra alia: per consequens ergo contra omnem uoluntatem signi.

RESOLVTIO.

Potest; at non quocumque modo; sed cum signa futurum respicientia concernit.

RESP. Dicendum, quod contra aliquod signum diuinæ uoluntatis potest fieri: contra aliquid non.

Et ratio huius duplex est, ex duplici modo distinguendi signa. Quædam enim sunt signa respectu præsentis, ut impletio & permissio. Quædam respectu futuri, ut præceptio, & cōsiliū, & prohibitio. Et quoniam de præsentibus, quod fit, impossibile est in præsentibus non fieri, quoniam omne quod est, quando est necesse est esse: id est respectu signorum de præsentibus non potest esse resistētia, quia si fit resistētia, iam non sunt præsentia. Quia uero futura, uel faciēda possunt non fieri: ideo quantum ad signa tria sequentia, resistētia potest esse. Alia ratio sumitur secundum alium modum distinguendi. Quia quædam sunt signa diuinæ uoluntatis absolute: quædam conditionate. Dico ergo quod quia contra uoluntatem absolutam non potest fieri: non potest etiam fieri contra signa uoluntatis absolute, utpote sunt impletio, & permissio. Quia uero contra uoluntatem antecedentem, siue conditionatam potest fieri; quia potest homo diuertere ab ordine, ad quem ex sui cōstitutione conditus est, hinc est quod potest fieri contra uoluntatem signi, quæ illā signat, scilicet contra prohibitionem, & præceptionem, & cōsiliū.

AD ILLUD, quod obiicitur, quod contra nullum potest fieri, patet solutio quod est falsum.

AD ILLUD, quod obiicitur, quod minimum est permissio. Dicendum, quod maior significatio, uel minor nihil facit ad hoc; sed præsentia effectus: uel etiam quia signat uoluntatem absolutam, quæ aliquid connotat absolute.

Ex. 1.
Peri-
herm.
c. ult.

AD ILLUD, quod obiicitur, quod potentius est illud, contra cuius signum non potest fieri. Dicendum quod uerum est, quod uoluntas uult omnino quod nihil fiat, nisi quod ostendit se uelle: sed diuina uoluntas non est talis, immo uult quod unusquisque habeat propriam libertatem, & faciat quod uult. Unde potentia faciendi contra diuinam uoluntatem est a diuina uoluntate: & ideo non esset potentior propter hoc. Unde distinguendum, quod posse facere contra signum uoluntatis alicuius aut est contra uoluntatem, & sic attestatur impotentia: aut illud posse est a uoluntate, cuius est signum: & sic non attestatur impotentia; sed magis potentia. **AD ILLUD,** quod obiicitur, quod contra omnia: quia fit contra præceptionem, quod est maximum signum. Soluendum per interreptionem, quod non est maximum signum: quia impletio maius est. Præterea hoc nihil facit ad propositum; sed præscientia in effectu, & absolutio in significato. **AD ILLUD,** quod obiicitur, quod fit contra permissionem: quia peccator potest non peccare. Dicendum quod deus non dicitur permittere peccare nisi eum qui actualiter peccat, dum peccat, & tunc impossibile est eum non peccare. **AD ILLUD,** quod ultimo obiicitur, quod idem fuit ibi; præceptum, & permissum. Dicendum, quod permissio multis modis accipitur in scriptura. Primo modo dicitur permissio non cohibere: sicut dominus permittit mala: quia non cohibet: & hoc modo est signum uolun-

tatis diuinæ distinctum contra præceptum. Alio modo non punire temporaliter: & sic dicitur libellus repudii pmitti. Matth. 19. Moyses ad duritiam uestram permittit. Tertio modo non prohibere. Psal. 4. Irascimini & nolite peccare. Glossa permittit quod necessitas est, non prohibet. Quarto modo permittere est minus bonum indulgere, super illud. 1. Cor. 7. Hoc autem dico secundum indulgentiam &c. Glossa permittit.

QUESTIO III.

An Deus mala permittere debeat?

UTRUM debeat deus mala permittere: & quod sic uidetur. Ioan. 12. Abundabunt tabernacula prædonum &c. Greg. Omnipotens deus, quod fieri non prohibet; iustum est, ut fieri sinat. **ITEM.** Deus debet conseruare ordinem, quem instituit: sed cum deus creauit hominem, dedit ei liberam uoluntatem; sed libera uoluntas dicitur; eo quod libere potest quicquid uult: ergo si uult malum, potest in malum: ergo cum non debeat auferre homini potentiam quam dedit, debet ipsum permittere peccare. **ITEM.** Malum frequenter est occasio maioris boni: sed non fieret nisi malum præcessisset, ut patet in passione Christi: sed decet eum facere, & permittere id quod est uia ad melius: ergo cum non possit malum facere, solum debet permittere. **ITEM.** Deus omnia facit propter laudem suam; sed in malis manifestatur laus diuinæ iustitiæ, & misericordiæ: er-

go si nõ debet facere pp amplia-
tionẽ suã landis, nõ debet impe-
dire ne mala fiant: ergo &c.

CONTRA. Rom. I. Nõ solum
qui talia agunt, digni sunt mor-
te: sed qui consentiunt. Glo. Cõ
sentire est facere, cum possit ar-
guere: ergo cum deus possit cor-
rigere, & impedire malum, si per-
mittit & tacet, consentit: sed qui
consentiunt, digni sunt morte:
ergo &c. ITEM. Aug. 19. de ciu.
Dei. c. 16. Ad innocentis offi-
cium non solum pertinet nemi-
ni malum inferre: sed etiã a pec-
cato cohibere; ergo si Deus non
cohibet, cum possit, deus nõ est
innocens. ITEM. Ratione uide-
tur. Quia omnes uirtutes nostrẽ
debẽt habere exemplar in deo:
sed in nobis est uirtus zeli, ergo
& in Deo: sed zelus quantũ põt
obuiat peccato: ergo si deus ha-
bet zelum, quãtum põt obuiat:
ergo &c. ITEM. Vniuersã uie
domini misericordia, & ueritas:
si ergo permittit iustum pec-
care, aut est misericordie, aut iu-
sticie. Non misericordie, cõstat.
Nec iusticie: quia iustus non me-
ruit cadere: ergo &c.

RESOLVTIO.

Quinimo, & propter ordinem uni-
uersi, & propter ordinem fi-
nis: in laudem sui, in
gloriam suorum.

RESP. Dicendum, quod Deus
permittit mala fieri, & hoc ordi-
natissime. Duplex est enim ordo
rerum. Vnus in uniuerso, alter i
finem, & uterque exigit q̃ deus
permittat mala fieri. Ordo quip-
pe in uniuerso exigit: q̃ ad per-
fectionem uniuersitatis necesse
fuit fieri creaturam arbitrio li-

beram, & peccare potentem; sed
administratio uniuersitatis est,
ut deus sic res conditas admini-
stret, ut eas agere proprio motu
finat: sicut dicit Augu. de Ciui.
Dei. Ideo cum debuerit dare pō
tentiam peccandi, & debuerit re-
gere saluo ordine suã conditio-
nis, si uoluit peccare, debuit per-
mittere: & si non uoluit pecca-
re, desinit conseruare: & ita de-
bet permittere mala. Ordo ad fi-
nem hoc exigit: quia duplicem
finem contingit reperiri in uni-
uerso: unus est solus electorum,
alius diuina laus. Quoniam er-
go permisso malorum reddit
electos gloriosiores per occasio-
nem, & deus non curat, utrum
per causam, uel per occasionem
electorum gloria augeatur, ideo
deus permittit recte. Vnde Au-
gust. 11. de Ciui. Dei dicit; quod
nullum faceret, quem malũ præ-
sciret, nisi pariter nosset, quibus
bonorum usibus accommoda-
ret. Profunt autem eis exerci-
tando. Et ideo dicit de lapsu mũ-
di, q̃ permittit plures esse malos:
quia si pauci essent, non auderẽt
exercere bonos. Diuina etiam
laus hoc exigit: quia occasione
mali summe manifestatur diui-
na misericordia in electis: in filii
unigeniti donatione, pro inimi-
cis secundum tempus. Summe
etiam manifestatur dei iusticia
in æterna punitione reprobo-
rum. Vnde August. 11. de Ciui.
Dei. Si omnes remaneret in pe-
na, in nullo appareret misericor-
dis gratia redimentis. Rursus.
Si omnes transferrentur ad lu-
cem, in nullo appareret seueri-
tas ultionis.

Lib. 7.
Ca. 30.

Ca. 17.
Ca. 18.

AD ILLVD ergo, quod obii-
citur, quod permittere est con-
sentire. Dicendum, quod permit-
tere malum, est dupliciter. Aut
non cohibendo manum, uel ani-
mum nec in facto, nec in retri-
butione, & sic consentire est. Vel
non cohibendo manum; sed ta-
men puniendo transgressorem,
& arguendo continue, & sic nõ
consentit: & hoc modo deus per-
mittit, & non consentit. AD IL-
LVD, qđ obiiicitur, quod ad in-
nocẽtem pertinet cohibere. Di-
cendum, quod illud intelligitur
de cohibitione quantum ad ar-
gutionem, & punitionem, non
quantum ad uoluntatis coactio-
nem. AD ILLVD, quod obii-
citur, quod zelus obuiat pecca-
to. Dicendum, quod uerum est
saluo iure iusticie, & iusticia: pro-
ut ordo uniuersi hoc exit, ut
deus permittat hominem secun-
dum imperium suã uoluntatis.
AD ILLVD, quod ultimo obii-
citur, patet responsio: quia per-
mittere aliquem peccare, est
opus iusticie: non (inquam) iusti-
cie quã sit exigentia merito-
rum; sed condecencia diuinẽ sa-
pientie, & bonitatis.

QUESTIO III.

An deus possit mala precipere?

UTRVM Deus possit mala
precipere. Et quod sic, uide-
tur: quia præcepit Osee. 1. ut du-
ceret uxorem fornicariam. Et
Ber. exponit ad literam. Quod si
dicas ad literã non esse intelli-
gendum. Obiiicitur tunc: quia
pcepit non tantũ ducere uxo-
rem; sed etiam facere filios for-
nicarios: q̃ si esset uxor legiti-
ma, non essent filii fornicarie.

nis. ITEM. Exo. 13. Præcepit fa-
cere furtũ filiis Israel: sed furtũ
est malũ, & cõtra legẽ naturẽ: er-
go &c. Si tu dicas q̃ nõ est ma-
lũ fm se, & ideo potest bene fie-
ri: obiiicitur: quia præcepit Abra-
hã occidere filium innocen-
tem, & quem sciebat innocen-
tem. Gen. 22. & hoc est malum
secũdum se; ergo uidetur quod
deus possit præcipere malum.
ITEM. Ratione uidetur: quia
deus est super omnem legẽ: er-
go in omni mandato potest di-
spensare: ergo potest omnium
pceptorum, & prohibitio-
num cõtraria pceptere. ITEM.
Plus distat non ens ab ente:
quam malum a bono; sed deus
solo imperio uoluntatis ex non
ente facit ens: ergo solo imperio
uoluntatis ex malo facit bonũ; er-
go põt pceptere mala, ut uidet.
CONTRA. Præceptum est
signum diuinẽ uoluntatis: ergo
aut est falsum signum, cum si-
gnificet deum non uelle, quod
pcepit: aut deus uult illud.
Si deus uult malum, est malus.
Si non uult, & pcepit, est fal-
sus: & utrunque est impossibile
apud deum: ergo &c. ITEM.
Nullus obediens diuino præ-
cepto debet puniri; ergo si deus
potest malum pceptere, põt
malũ impune fieri. Sed malũ re-
manere impunitũ, est cõtra diui-
nã iusticiã: ergo deus põt facere
cõtra se; ergo sibi aduersari: sed
hoc ẽ impossibile: ergo &c. ITEM.
Deus pcepit mala ñ fieri: si ergo
pcepit fieri, pcepit duo opposita:
sed duo opposita fieri est ipso-
sibile: ergo deus pcepit impossibile;
sed ad nullum tale pceptũ obli-

gamur: ergo deo possumus non obedire, quod absurdum est. **ET ITERUM.** Omnis præcipiens impossibile, est stultus, uel impius: ergo deus esset stultus, uel impius, quorum utrumque est impossibile. Et ideo dicit Hierony. qui dicit deum præcepisse impossibile, anathema sit.

RESOLVTIO.

Mala in se, Deus præcipere potest: mala secundum se, præcipere non potest.

RESP. Dicendum, quod cum quaeritur, utrum deus possit præcipere malum, hoc potest esse dupliciter. Aut malum manens malum, aut ita quod præcipiendo faciat bonum. Primum simpliciter est impossibile: secundum uero aliquo modo est possibile, licet non omnino. Est enim aliquid malum in se, aliquid malum secundum se. Malum in se potest fieri bene; malum secundum se nullo modo potest fieri bene, imo hoc intelligere quod fiat bene, est intelligere quod idem sit malum, & bonum. Potest ergo dici, quod deus potest præcipere malum in se, & non malum secundum se: quia nihil potest præcipere, quin bonum sit, postquam præceptum est: & illud est malum in se, non autem secundum se, & ideo potest illud præcipere, & non aliud. Et hinc habetur ortum quod dicit Bernard. in Libro de dispensatione & præcepto, quod deus potest dispensare in præceptis secundæ tabulæ, & non primæ. Et ratio huius est, quia in præceptis secundæ tabulæ (quantum est de ra-

tionem præcepti) tangitur, siue præcipit ordinatio ad proximum, & prohibetur deordinatio ad eundem. Deordinatio autem respectu proximi, nisi sit deordinatio respectu Dei, malum est in se. Si autem respectu Dei, malum est secundum se: sicut cognoscere non suam, malum est in se: sed cognoscere alienam ex libidine, siue non suam, malum est secundum se. Sed deus in præceptis secundæ tabulæ, dispensat, & dispensare potest, & contra illa potest præcipere ratione prædicta. Nec ex hoc sequitur, quod præcipiat contraria, quia mandatum speciale absoluit a communi, sicut priuilegium speciale. In præceptis autem primæ tabulæ non potest deus dispensare, quia eorum opposita sunt mala secundum se: ipsa enim præcepta dicunt ordinationem ad deum siue in finem de sua ratione, & eorum opposita deordinationem. Et ideo si contrarium præciperet, præciperet contra se: contra se autem non potest facere, & si illa præciperet (cum illa sint mala secundum se, ita quod nullo modo possunt bene fieri) aut Deus uellet malum, quod est inconueniens: aut impune fieret malum: aut idem esset bonum, & malum: quorum utrumque est inconueniens, simpliciter. Et ideo concedendæ sunt rationes probantes quod deus non potest malum præcipere, ut puta nullum manens malum: & hoc est malum secundum se. Tamen ultima ratio de hoc quod præcipit malum, non ualet: & iam soluta est.

AD

AD ILLUD ergo, quod obicitur, de Osea. Dicendum, quod illud fuit malum in se, scilicet cognoscere non suam: & diuino præcepto factum est ei bonum: sed secundum quod fornicatio dicitur actum libidinosum, & cognoscere aliquam ex libidine, hoc dominus nunquam præcepit. **AD ILLUD**, quod obicitur, de auctoritate Exod. quod præcepit filiis Israel furtum. Dicendum, quod illud similiter præcepit in quantum fuit malum in se, scilicet accipere rem alienam: sed hoc potuit facere, quia cum sit dominus omnium, dominium potuit transferre. Sed nunquam præcepit, quod ex libidine hoc facerent, illud enim est malum secundum se. **AD ILLUD**, quod obicitur, de eo, quod præcepit Abrahe de Isaac. Dicendum, quod illud non erat malum secundum se, quia Isaac quamuis non esset reus mortis sibi infligendæ ab homine, tamen ratione peccati originalis reus erat mortis temporalis sibi infligendæ a deo, ad quam habebat necessitatem, & ideo Deus habebat auctori-

tem, & ita de iure potuit illam Abrahe ex causa committere. Tamen aliqui uolunt dicere quod non præcepit occidere, sed offerre. Sed contra hoc est Glo. & Dexterus, quia dicitur quod portauit ignem, & gladium. **AD ILLUD**, quod obicitur, quod potest super omnem legem datam. Dicendum quod uerum est, quod potest, quia potest ponere, sed non potest destruere iam positum. Quoniam enim ordinationem ad ipsum dicunt aliqua mandata, sicut non potest contra suam iustitiam facere, sic nec contra illa præcipere. **AD ILLUD**, quod obicitur, quod de non ente potest facere ens. Dicendum, quod uerum est quod potest facere, sed hoc non potest facere quod aliquid sit ens, & non ens, & quia non ens non habet necessitatem ad hoc quod sit non ens, ideo potest fieri ens, sed aliqua sunt mala, quæ si sunt, de necessitate sunt mala, sicut mentiri, & odire Deum: & ideo non est simile, quia si faceret ista esse bona, faceret quod idem simul esset bonum, & malum.

DISTINCTIO XLVIII.

Qualiter uoluntas nostra uoluntati diuinæ conformetur.

SCIENDUM quoque est: quod aliquando mala est uoluntas hominis idem uolens quod Deus uult fieri: & aliquando bona est uoluntas hominis aliud uolens quam Deus. Ut enim bona sit hominis uoluntas, oportet attendere quid congruat ei uelle, & quo sine. Tantum enim interest inter uoluntatem Dei, & uoluntatem hominis, ut quibusdam aliud congruat Deo uelle,

aliud

ca. 101 aliud homini. Vnde Augustinus in Enchir. Aliquando bona
 Tom. 3. voluntate homo vult aliquid quod Deus non vult, bona
 multa amplius multoque certius voluntate. Nam illius mala voluntas esse nunquam potest: tanquam si bonus filius patrem velit uiuere, quem Deus bona voluntate uult mori. Et rursus fieri potest, ut hoc velit homo voluntate mala, quod Deus uult bona, uelut si malus filius velit mori patrem, velit etiam hoc Deus. Nempe ille uult quod non uult deus, iste uero id uult quod uult & Deus: & tamen bonae Dei uoluntati pietas illius potius consonat, quamuis aliud uolentis, quam huius idem uolentis impietas. Multum enim interest quid uelle homini, quid uelle Deo congruat, & ad quem finem suam quisque referat uoluntatem, ut approbetur uel improbetur: Potest enim uelle bonum quod non congruat ei uelle: & potest uelle bonum, quod congruit, sed non refert ad finem rectum: & ideo non est bona uoluntas.

Quod bona uoluntas Dei mala hominum uoluntate impletur.

Illud quoque non est praetermittendum, quod aliquando Dei uoluntas bona per malam hominis uoluntatem impletur, ut in crucifixione Christi factum est, quem Deus bona uoluntate mori uoluit, Iudaei uero impia uoluntate eum crucifixerunt. Et uolebant Iudaei mala uoluntate quidam quod Deus bona uoluntate uolebat, scilicet ut Christus pateretur, & moreretur: sed uolebant & aliquid aliud quod Deus uolebat, scilicet occidere Christum, quod fuit mala actio & peccatum. Actum quippe Iudaeorum non uoluit Deus, passionem uero Christi uoluit, sicut & in ipso

Pf. 136 Psalm. Christus ad patrem ait, Tu cognouisti sessionem meam, id est, uoluisti & approbasti passionem meam, tibi enim placuit. Uoluit itaque tota Trinitas ut Christus pateretur, nec tamen uoluit ut Iudaei occiderent: quia uoluit poenam Christi, sed non uoluit culpam Iudaeorum: nec tamen noluit: si enim noluisset, nec fuisset.

Oppositio.

Sed ad hoc opponitur sic: Si uoluit Deus, ut Christus

pate-

pateretur, uoluit utique ut pateretur a Iudaeis, uel non. Si uoluit ut non pateretur a Iudaeis, cum passus sit, factum est itaque quod uoluit Deus non fieri. Si autem uoluit eum pati a Iudaeis: ergo uoluit eum occidi a Iudaeis: uoluit itaque ut Iudaei occiderent eum. Ad quod respondentes dicimus, simpliciter concedendum esse; quod Deus uoluit Christum pati & mori, quia eius passio bonum fuit, & causa nostrae salutis. Cum autem dicitur, uolebat eum pati, uel occidi a Iudaeis: hic distinguendum est. Si enim intelligitur sic, uolebat eum sustinere passionem siue crucifixionem a Iudaeis illatam, uerus est sensus: Si uero intelligitur sic, uolebat ut Iudaei occiderent eum, falsum est. Non enim uolebat passionem bonam, & haec uoluntas per malas Iudaeorum uoluntates impleta est. Vnde Aug. in Enchiridion. Deus quasdam uoluntates suas utique bonas implet per malorum hominum uoluntates malas: sicut per malenolos Iudaeos bona uoluntate patris Christus pro nobis occisus est, quod tantum bonum fuit, ut Apostolus Petrus quando id fieri uolebat, Satanas ab ipso, qui occisus est, diceretur. Ecce manifeste habes magnum bonum fuisse quod Christus occisus est, et hoc bonum, quia Petrus uolebat, ideo redargutus est.

Utrum uiris bonis placere debuerit quod Christus pateretur, & moreretur.

Ex quo soluitur questio, qua quari solet, utrum uiris sanctis placere debuerit quod Christus pateretur, uel occideretur. Debit enim eis placere intuitu nostrae redemptionis: sed non intuitu ipsius cruciatus. Uoluerunt ergo ac uehementer cupierunt Christum mori propter liberationem hominis, & impletionem diuinae uoluntatis: sed non uoluerunt delectatione ipsius afflictionis. De eodem ergo laetabantur, & tristabantur, sed ob aliud gaudebant, & propter aliud dolebant. Uolebant ergo Christum mori pro hominis redemptione: & tamen de morte ipsius diuersis de causis corda eorum varie mouebantur.

An uelle, uel nolle debeamus passiones sanctorum.

Si uero quairitur, utrum eodem modo sentiendum sit de passionibus, & martyrijs sanctorum: Dicimus aliquam esse

se differentiam inter passionem capitis, & membrorum. Christi namque passio causa est nostrae salutis, quod non est passio alicuius sancti. Nullius enim passione redempti sumus, nisi Christi. Profuerunt quidem non modo eis, qui passi sunt, verumetiam alijs fidelibus ipsorum passionem, ueruntamen nostra redemptio non sunt: hoc enim passio illius sola potuit, qui deus est, & homo. Illius ergo passionem credentium piæ mentes uoluerunt, & optauerunt fieri sicut futurum credebant: passionem uero sanctorum possumus uelle et nolle: & utrunq; bona uoluntate, si rectos nobis proponamus fines. Cui enim placuit Pauli passio, eo sine, quia præmium eius per hoc auctum, & paratum cernebat: bonam uidetur habuisse uoluntatem, quæ uoluntati eius congruebat, quia cupiebat dissolui, & esse cum Christo. Quo autem uoluit, eum declinare passionem, & effugere manus iniquorum compassione pietatis, & ille habuit bonam uoluntatem. Vnde Aug. in Ench. Bonæ apparebant uoluntates piorum fidelium, qui nolebant Apostolum Paulum Hierusalem pergere, ne ibi pateretur mala, quæ Agabus Propheta prædixerat: & tamen hoc illum Deus pati uolebat pro annuncianda fide Christi, exercens martyrem Christi: neque ipse bonam uoluntatem suam impleuit per Christianorum uoluntates bonas: sed per Iudeorum malas: & ad eum potibus pertinebant, qui nolebant quod uolebat, quam illi per quos uolentes factum est, quod uolebat: quia id ipsum mala uoluntate fecerunt, quod Deus bona uoluntate uoluit. Ita & in passione Christi factum est: quod enim Deus uoluit, hoc idem Iudæi, & diabolus: sed illi mala uoluntate, Deus uero bona uoluntate, scilicet ut Christus moreretur: ueruntamen illi actum uoluerunt, quem Deus non uoluit.

HÆC est tertia pars, in qua agit Magister de conformatione uoluntatis nostræ ad uoluntatem diuinam. Et uidetur hæc pars in quatuor partibus. In prima Magister ostendit, quod ad conformitatem uoluntatis nostræ, & diuinæ non sufficit conformitas in uoluntate. Et diuiditur hæc pars in quatuor partes. In prima Magister ostendit, quod ad conformitatem uoluntatis nostræ, & diuinæ non sufficit conformitas in operatione.

ratione, siue in opere operato ubi. Illud quoque non est prætermittendum &c.] In tertia Magister soluit ex hoc quandam questionem a latere. Vtrum, scilicet, sancti debeant passionem Christi uelle, ubi. Ex quo soluitur, qua queri solet &c.] In quarta uero, & ultima Magister mouet questionem iuxta hanc, & determinat, ibid. Si uero queritur, utrum eodem modo sentiendum est &c.] Vbi ostenditur, quod dissimiliter iudicandum est de passionibus sanctorum, & ipsius Christi.

Dub. 1. **M**ultum enim interest &c.] Contra. Ex hoc uidetur, quod aliquid licite possit homo uelle sciendo, cuius Deus uelit contrarium. Ponatur ergo per impossibile, quod alicui reueletur sua damnatio: constans est, quod Deus uult istum damnari uoluntate absoluta. Aut ergo iste teneretur uelle, aut non; uel (quicquid sit de retentione) quid est perfectius uelle, utrum uelle damnari, uel non. Si uult damnari: ergo uult a Deo separari: hoc uoluntas recta nunquam potest appetere. Si non uult damnari: ergo perfectè se non conformat: ergo perfectior est uoluntas opposita. Respondeo Dicendum, quod illud est impossibile, quod alicui reueletur sua damnatio: & impossibile positum, non est mirum si sequatur impossibile. Tamen si tu quæras quid est perfectius, Respondeo. Dicendum, quod in æterna damnatione sunt duo, scilicet pænæ iustitio, & æterna a Deo separatio. Separationem æternam a Deo nullo modo credo quod aliqua anima recte debeat uelle, immo semper uelle contrarium: sed pœnam uelle, si reuelatum est sibi, debet: & hoc patet, quia quilibet iustus de se, & de alio debet uelle, quod omnis peccans finaliter, æternaliter puniatur: ergo si ponitur præexistens cognitio certitudinaliter iuxta se, credo quod quoad durat ei bona uoluntas, quod hoc nollet. Si autem quæras de eo, qui peccat, utrum uelle debeat gratiam sibi subtrahi: & uidetur, quod sic, cum Deus uelit, & ipse sciat hoc esse iustum. Respondeo. Dicendum, quod gratiam subtrahi, alicui, sub triplici conditione potest respici, aut simpliciter, aut ad tempus. Et ad tempus adhuc dupliciter, uel in se, uel prout habet rationem pænæ. Hoc modo uult deus subtrahere, & hoc modo debet peccans uelle, ut eum Deus puniat. Unde de regula generalis, quod in omnibus, quæ scimus Deum uelle absolute, tenemur uoluntate absoluta uelle: tamen licet nobis uelle contrarium uoluntate conditionata, siue quantum in nobis est, quia hoc deest nos: & propter hoc dicit Augustinus. Multum interest, &c.

Deus uoluit Christum pati, & mori, &c.] Contra. Viderur enim male dicere, quia occidere Christum erat malum facere: ergo Christum occidi fuit malum fieri: si ergo Deus uoluit Christum pati, deus uoluit malum fieri, quod supra negatum est. Respondeo. Dicendum, quod

Dub. 2.

quod occidere Christum fuit malum per comparationem ad subiectum: quando ergo accipitur, aut in comparatione ad patientem, siue ad subistentem pœnam, & sic simpliciter est bonum: aut in comparatione ad inferentem, & sic ex illo respectu iudicatur malum, quia malitia moris potius intentionem respicit, quam actum. Et primo modo est sensus: Christum pati a Iudæis, est bonum, id est, Christum substinere pœnam quam Iudæi intulerunt, est bonum. Secundo modo est sensus; Christum pati a Iudæis est bonum, id est passionem inferri Christo a Iudæis, est bonum, & sic falsum: quia illatio passionis non fuit nisi mala, sed sufficientia non fuit nisi bona, & sic distinguit Magister.

Dub. 3. Non enim uolebat, &c.] Inuit, quod actio iudæorum fuit mala. Contra. Videtur falsum dicere, quia actio iudæorum fuit causa passionis: sed si causa immediata mala, & effectus: ergo si actio fuit mala, & passio. Respond. Dicendum, quod istud est uerum de actione, & passione in eodem genere bonitatis, secundum quod unum est causa alterius. Dicendum ergo, quod actio iudæorum fuit causa passionis in genere naturæ, & in illo genere sicut actio fuit mala, ita passio: sed non fuit causa in eodem genere moris: imo Christi bona intentio passionem uoluntariam dirigebat in bonum finem: e contra in actione iudæorum non habente rectum finem: & ideo in genere

moris actio fuit mala, & deo displicens, & passio bona, & deo placens: & sic patet totum.

Quod tantum bonum fuit, ut Apostolus Petrus &c.] Contra. Secundum hoc uidetur quod quicunque dolet, & tristatur circa passionem Christi, esset redarguendus: ergo peccauit beatissima mater dum doluit, sicut dicitur Luca. 2. Tuam ipsius animam pertransibit gladius. Peccauerunt similiter Apostoli. Falsum etiam dicit Apostolus 2. Timo. 2. Si sustinebimus, & conregnabimus. Respon. Dicendum, quod dolere de aliquo est dupliciter. Aut ita quod dolens uoluntate rationis absolute uelit contrariū eius de quo dolet: & sic nulli licuit dolere de passione Christi. Et Petrus, quia uoluntate rationis contrarium uolebat, est redargutus. Alio modo dolere de aliquo est ferri ad contrarium uoluntate pietatis: tamen nihilominus hoc uelle uoluntate absoluta: sic bonum est condolere Christo, & pie affici circa eum: & sic afficiuntur uiri sancti, qui magnas gratias agunt deo de passione Christi; sed tamen mouentur in considera-

tionem dolorum,

sicut & be-

nignissima

Virgo Maria in fili-

lii sui mota est

passio-

ne.

AR-

An possibile sit uoluntatem nostram uoluntati diuine conformari?

Intelligentiam præsentis distinctionis quaeritur de conformitate uoluntatis nostræ ad uoluntatem dei. Et circa hoc duo principaliter quaeruntur. Primo quaeritur de ipsa conformitate quantum ad quidditatem. Secundo quaeritur de ipsa quantum ad intentionem. Circa primum Articulum duo quaeruntur. Primo utrum possibile sit uoluntatem nostram conformari uoluntati diuinæ. Secundo, utrum conformitas uoluntatis nostræ ad diuinam faciat uoluntatem nostram iustam.

Quod non sit possibile nostram uoluntatem conformari diuinæ, ostenditur sic. Esa. 55. Sicut exaltantur cæli a terra, ita exaltatæ sunt uis meæ a uis uestris, & cogitationes meæ a cogitationibus uestris. Sed sicut est in uis, & cogitationibus: sic & in uoluntatibus: ergo si cælum, & terra non habent conformitatem, imo deformitatem: uidetur similiter, quod nec uoluntas nostra, & uoluntas diuina. SI DICAS, quod auctoritas intelligitur, & loquitur de malis. Contra. Super illud Psalmi. 32. Exultate iusti. Glo. Quantum distat deus ab homine, tantum distat uoluntas dei a uoluntate hominis: ergo &c. ITEM. Infinite distantium nulla est conformitas: sed deus, & homo di-

stant in infinitum; cum unum sit finitum, & aliud sit infinitum: ergo nulla est conformitas uoluntatum. ITEM. Si uoluntas nostra conformatur diuinæ, aut ergo in seip[s]a, uel in tertio. Si in tertio: ergo diuina uoluntas, & humana, conueniunt in aliquo communi: & si hoc: ergo habent aliquid simplicius se, quod est inconueniens, maxime in diuina uoluntate. Restat ergo, quod si est conformis, quod seip[s]a conformetur: ergo uoluntas est ipsa conformitas: sed conformitas non potest esse deformitas: ergo uoluntas nostra non potest discordare a diuina: quod est manifestè falsum. ITEM. Si uoluntas nostra est conformis diuinæ, aut hoc conuenit essentialiter, aut per participationem. Si essentialiter, redit idem quod prius. Si per participationem, quaero de illo, per cuius participationem uoluntas est conformis, utrum sit conforme, uel non. Si non: non potest conformare. Si sic: tunc aut essentialiter, aut participatiue: ergo uel erit abire in infinitum, uel stare in aliquo creato, quod sit conforme Deo per essentialiam. Vel uoluntas conformatur Deo per increatum: sed non est abire in infinitum; nec est ponere quod Deus sit conformitas uoluntatis humanæ ad deum: ergo aliquod creatum essentialiter est conforme: sed quod essentialiter est conforme alicui, essentialiter conuenit cum illo. Et quod essentialiter conuenit cum illo, est eiusdem essentialitatis, ergo &c.

CONTRA. I. Corin. 6. Qui adheret deo, unus spiritus est: sed nō est unus spiritus per unitatem naturę: ergo est unus per conformitatem uoluntatis.

ITEM. Matth. 12. Omnis qui facit uoluntatem patris mei, qui est in cœlis, ille meus frater, & soror, &c. Sed non est uerum quod sit frater per propinquitatem sanguinis; ergo est frater per conformitatem uoluntatis, & dilectionis. ITEM. Quasunque uoluntates contingit uelle idem, & uelle opposita; contingit conformari, & difformari, siue contrariari: sed uoluntas diuina, & humana sunt huiusmodi, hoc patet, ergo &c. ITEM. Quasunque uoluntates contingit adinuicem ordinari per perfectam possidentiam, & obedientiam, contingit adinuicem conformari: sed uoluntatem humanam cōtingit diuinę per omnia subiacere, & obedire: ergo &c.

RESOLVTIO.

Voluntas nostra uoluntati diuinę conformari potest conformitate proportionis, conformitate obiectiua, & obediuntia, & qualitatia.

RESP. Dicendum, quod aliquid conformari alicui contingit dupliciter. Aut quantum ad similitudinem, aut quantum ad habitudinem. Quantum ad similitudinem contingit tripliciter. Aut quando aliqua duo participant tertium, in quo assimilantur: ut agnus, & nix in albedine. Aut cum aliqua duo se habent, quod unum est similitudo alterius: ut species coloris, siue idolum assimilatur, siue

conformatur. Aut quando aliquid participat similitudinem, ut speculum, uel oculus assimilatur, uel conformatur corpori obiecto. Primo modo non est possibile aliquam creaturā de conformari. Secundo modo aliqua creatura deo conformatur, ut puta gratia, quæ dicitur similitudo Dei: uel gloria, quæ est deiformitas. Tertio modo assimilatur, & conformatur anima, quæ habet gratiam: & gloriam: de hac conformitate nihil ad præsens. Alio modo contingit conformari aliquid alicui secundum similem habitudinem, siue uel comparisonem, quæ potest dici proportio, cum est rerum eiusdem generis: & proportionabilitas, cum est rerum diuersorum generum, siue non communicantium, ut fiat uis in uerbo. Large tamen loquendo utraque potest dici proportio: & hæc nihil ponit commune: quia est per comparisonem duorum ad duo, & potest esse inter summe distantia: & secundum hanc potest uoluntas nostra conformari diuinę: uidelicet per similem habitudinem ad actum: ut sicut Deus quod uult, uult liberaliter, & charitatiue: ita & homo per similem comparisonem ad obiectum: ut quod uult deus, uelit homo: & eodem fine quo uult deus, uelit homo: hoc totum possibile est esse, & totum possibile est non esse: & ideo possibile est uoluntatem nostram diuinę conformari, & difformari. Et concedendę sunt rationes ad hoc.

AD ILLVD ergo, quod obiicitur,

QUESTIO I.

An uoluntas nostra ex conformitate ad diuinam iustitiam efficiatur?

UTRUM conformitas uoluntatis nostrę ad diuinam faciat eam iustam. Et quod sic uideatur: quia super illud Psal. 32. Rectos decet collaudatio. Gloss. Recti sunt, qui dirigunt cor suum secundum uoluntatem dei, quę recta est. ITEM. 2. Cor. 6. Quę participatio iustitię cum iniquitate? aut quę societas lucis ad tenebras? quasi dicat, nulla. Si ergo diuina uoluntas iustitia est & lux, & humana uoluntas sit iniqua, non potest esse conformis: ergo si est conformis, necesse est esse iustam. ITEM. Conformari regulę iustitię, nihil aliud est quàm iustificari: sed uoluntas diuina est regula iustitię, quę non potest obliquari ad aliquid iniquum: ergo conformari uoluntati diuinę, est iustificari. ITEM. Intellectus noster non potest conformari diuino, quin efficiatur uerus: ergo nec affectus noster potest conformari diuino, quin efficiatur iustus: sicut enim ueritas est rectitudo intellectus, sic iustitia est rectitudo affectus.

& sic patet illud.

CONTRA. Magister dicit, & est uerbum Augustini, quod uoluntas dei bona, per hominum malas uoluntates impletur: sed unus effectus non procedit ab una causa per aliam, nisi illę cause ad inuicem conformentur: ergo contingit malam uoluntatem diuinę conformari. ITEM. Conformitas uoluntatum consistit in uolendo, & nolendo idē:

000 2 sed

sed impius potest uelle, & nolle quod deus uult, & non uult: ut ponit exemplū Augu. de prauo filio, qui patrē uult mori: quod & deus uult: ergo conformitas non facit uoluntatem iustam. **ITEM.** Quamuis uoluntas dei sit beata, tamen uoluntas illi cōformis non propter hoc est beata: ergo pari ratione quamuis sit iusta, non propter hoc uoluntas conformis est iusta. **ITEM.** Si cōformitas facit uoluntatem iustam, cum uelit hominem, qui patitur iniuriam, uindicare: si ille, qui patitur iniuriam, uult se uindicare, iuste uult: ergo iustū est exigere uindictam. Si tu dicas, quod deus uult hominem uindicare: sed non uult q̄ homo uindictet se, hoc non soluit: quia saltem tunc liceret homini appetere, quod deus ipsum uindicaret.

RESOLVTIO.

Utrique, si fuerit conformitas & quò ad actum, & quò ad uoluntatem.

RESP. Dicendum, quod conformitas uoluntatis nostræ ad diuinam attenditur secundum proportionem, sicut dictum est. Duplex est autem proportio uoluntatis, scilicet ad actum, & ad uoluntatem. Similis proportio ad actum consistit in hoc, quod sicut deus quod uult, uult ex charitate, & liberaliter, siue iuste, & recto fine: sic etiam homo uelit. Similis proportio ad uoluntatem est, ut quod uult deus, etiam homo uelit. Potest ergo conformitas attendi secundum hanc duplicem similitudinem, & comparationem: & sic est iustificans, &

Quæstio media- re præcedenti in resol.

facit uoluntatem iustam. Potest iterum attendi solum secundum alteram, ut puta secundum uoluntatem: & sic est deficiens, cum careat simili habitudine, & hoc non sufficit ad iustitiam. De prima conformitate procedunt primæ rationes, de secunda secunde.

AD ILLUD, quod tertio obiicitur, quod conformitas non facit beatam animam: ergo nec iustam. Dicendum quod beatitudo dicit iustitiam consummatam. Vnde plus requiritur ad hoc, ut uoluntas fiat beata, quam ut fiat iusta: & ideo non sequitur, quod si non facit beatam, quod non faciat iustam. Tamen sicut conformitas iustificans, quæ est in uolito, & ratione uolendi facit uoluntatem iustam, sic conformitas superexcellens facit eam beatam; illa autem est superexcellens, quando in omnibus diuinæ conformatur: & ex nulla parte est difformis, nec in aliquo, saltem in modico. **AD ILLUD**, quod obiicitur ultimo, iā patet responsio, quia appetens uindictam non conformatur se deo in modo, siue in ratione uolendi. Deus enim tanquam iustus iudex uult hoc zelo iustitiæ: qui autem appetit ultionem sui, siue suæ iniuriæ, ut plurimum uult libidine uindictæ:

Si autem aliquis appetat solum zelo iustitiæ, sicut deus, & ex charitate, tunc dicerem eum habere uoluntatem iustam.

AR-

ARTICVLVS II.

QVAESTIO I.

Aut teneamur uoluntatem nostram uoluntati diuinæ conformare in ratione uolendi?

CONSEQUENTER quantum ad secundum articulum, quaeritur de intentione ad conformitatem uoluntatis diuinæ. Et circa hoc duo quaeruntur. Primo quaeritur, utrum teneamur conformare uoluntatem nostram uoluntati diuinæ in ratione uolendi: ut uelimus ex charitate, quod uolumus. Secundo, utrum teneamur conformare in uolito.

QUOD teneamur in ratione uolendi, uidetur: quia tenemur, quod facimus, facere iuste. Vnde Deut. 16. iuste, quod iustum est, exequeris: sed non fit iuste, nisi quod homo facit secundum conformitatem uoluntatis quantum ad rationem uolendi, ut uelit ex charitate, ergo &c. **ITEM.** Tenemur diligere deum ex toto corde: quia hoc præcipitur Deut. 6. & dominus idem iterat Matth. 22. sed hoc non potest fieri nisi ex charitate: ergo tenemur ad conformitatem in ratione, siue in forma uolendi. **ITEM.** Tenemur deo ueraciter obedire: sed ueraciter non obedit deo, nisi qui facit ea uoluntate quam acceptat deus. hæc autem est uoluntas informata charitate: ergo &c. **ITEM.** Propter quod unumquodque, & illud magis: sed propter conformitatem uoluntatis, ratione uolendi obligamur ad conformitatem uolū-

tatis in uolito: quia finis præcepti est charitas, ut dicit Apostolus 1. Thim. 1. ergo multo fortius obligamur ad conformitatem in ratione uolendi, ut quod uolumus, uelimus ex charitate.

CONTRA. Deus uult, & præcepit parentes honorari; esto quod oportunitas se offerat, quod aliquis honoret patrem ex naturali pietate, non ex charitate, constat quod non peccat, & non conformatur uoluntatem suam nisi in uolito: ergo non tenetur ad rationem uolendi. **ITEM.** Si tenemur conformare uoluntatem nostram diuinæ in ratione uolendi, sicut in uolito: ergo quotienscumque uolumus aliquid non ex charitate, deficit illud, ad quod tenemur: ergo peccamus in omnibus actibus: nullus ergo actus est indifferens. **ITEM.** Si tenemur conformare in ratione uolendi, cum ergo peccator habeat uoluntatem a deo continue in hoc deficientem: quia non habet charitatem: ergo continue in omnibus instanti peccat. **ITEM.** Nullus potest conformare uoluntatem suam diuinæ in ratione uolendi, nisi habeat charitatem: sed non est in nostra potestate habere charitatem: ergo homo tenetur ad impossibile. **SI DICAS** quod potest facere quod in se est, quo facto, habebit charitatem: quia potest se disponere ad charitatem. Obiicit de obstinato, & de eo qui actualiter est in peccato, dum peccat, & est in actu illo, non potest se conformare: ergo non tenetur. Quod si non tenetur, & alii tenentur, reportat commodum de malicia: quod si hoc non est conueniens, nulli ergo tenentur.

000 3 RE-

RESOLVTIO.

Profecto; pro loco & tempore: nec quò ad omnem actum aut præceptum, sed tunc solum, cum in actum charitatis exire tenemur.

RES P. Quod tenemur conformare uoluntatem nostram uoluntati diuine in ratione uolendi, ut scilicet uelimus ex charitate: & hoc patet: quia tenemur eum diligere ex charitate. Attēdendum autē quod hæc est obligatio per modum præcepti affirmatiui. Differt enim obligatio præcepti affirmatiui, & negatiui. Nam negatiui obligat semper, & ad semper: affirmatiui autem tantum obligat semper, nõ ad semper; sed pro loco, & tempore: & sicut non obligat ad semper, ita nec ad omnem actum uoluntatis; nec ad omne præceptum; sed tunc solum quando tenemur exire in actu charitatis. Vnde notandum quòd sic tenemur ad hoc, quòd nunquam ad contrariū: sicut uelle, quòd deus uult ex liberalitate. Ad hoc etiā tenemur pro loco & tempore, si habemus charitatem: si autem non habemus, non ad hoc tenemur; sed ad æquiualens; quia tenemur facere quòd in nobis est, ut habeamus: & ad hoc similiter pro loco, & tempore obligamur. Ex his patet responsio ad obiecta.

QUOD enim obiicitur, quòd aliquis sine peccato honorat parentes, etiam ex naturali pietate. Dicendum quòd uerum est, & ex hoc sequitur quòd non in omni actu tenetur conformare: non tamen sequitur quòd non

teneatur: Et per hoc patet sequens quòd obiicitur de generalitate actuum. Patet etiā aliud quòd obiicitur, de generalitate temporis. **AD ILLUD**, quòd ultimo obiicitur, quòd non est in potestate nostra habere charitatem. Dicendum, quòd in potestate habentium charitatem est, & in potestate non habentium, non propinqua, sed dispositiua. Potest enim quilibet facere, quo facto, habeat charitatem: & ideo si non faciat, imputatur sibi, nec excusatur per impossibilitatem: quia non est impossibilitas, ubi succurrit aliunde potestas, & non deficit, nisi propter nostram negligentiam. **AD ILLUD**, quòd obiicitur de obstinato. Dicendum, quòd nullus est adeò obstinatus quòd non possit facere quòd in se est: & qui non possit redire ad cor, & ideo tenetur sicut & alii, licet non pro quolibet instanti; sed pro loco, & tempore. Si autem tu quæras quid sit locus, & tempus, melius docet unctio quam ars: tamen quando dominus uisitat eum interiori allocutione, uel exteriori prædicatione: uel aliquo tali in quo est oportunitas redeundi ad cor, si tunc negligat, incidit in contemptum, & omissionis peccatū.

QVÆSTIO II.

An & quò ad uoluntatem nostram uoluntati diuine conformare teneamur?

VTRVM teneamur conformare uoluntatem nostram uoluntati diuine in uolito. Et quòd sic, uidetur **Matth. 12.** Qui non

non est mecum, contra me est: ergo si non consonat deo in uolito, est contra deum: ergo si tenemur deo non esse cōtrarii, tenemur uelle quòd deus uult.

ITEM. Super illud **Psal. 100.** Non adhæsit mihi cor prauum.

Glos. prauum cor, atque distortum habet, qui non uult hoc quòd deus uult: Sed tenemur uitare cordis prauitatē: ergo tenemur uelle quòd deus uult.

ITEM. Tullius diffiniens amicitiam dicit, quòd amicitia est idem uelle, & idem nolle in rebus honestis: sed tenemur deo seruare amicitiam: ergo & idem uelle: ergo idem uelle in honestis. Sed deus non uult nisi iustum, & honestum: ergo debemus nostram uoluntatem suam conformare in omnibus. **ITEM.** Omnis intellectus, qui discordat a prima uoluntate, siue cognitione in cognito; est falsus: ergo omnis affectus est iniquus, qui non concordat cum diuina uoluntate in uolito: ergo &c. **ITEM.** Tenemur uelle, quòd deus præcepit: aut ergo quia præcepit, aut quia

Ex libro bello de Amicitia.

Luc. 17

uult. Non quia præcepit; quia illi qui fuerunt mandati, quibus datum est præceptum a domino de tacendo, non peccauerunt in reuelando; quia diuina inspiratione cognouerunt dominum deum non uelle illud, quòd præcipiebat: ergo tenemur uelle, quòd deus uult.

ITEM. Tenemur credere non tantum quòd præcipit deus credere; sed etiam omne quòd dicit esse uerum: ergo a simili tenemur uelle non tantum quòd præcipit deus uelle; sed omne,

quòd iudicat se uelle tanquam bonum: ergo tenemur uelle omne quòd scimus deum uelle.

CONTRA. August. in **Ench. Aliquando homo bona uoluntate uult, quòd non uult deus.**

ITEM. Viri sancti frequenter uolunt opposita, sicut Apostolus uolebat alligari in Hierusalem, & discipuli nolebant **Act. 21.** sed constat quòd deus aliquod illorum uolebat: ergo licet contrariū diuine uoluntati uelle meritorie: ergo &c. **ITEM.** Si tenemur i uolito cōformare: ergo cū indifferentibus nõ sit nobis uoluntas diuina determinata, quæcunque uult aliquid indifferens determinate, committit se discrimini: ergo peccat mortaliter, quòd absurdum est. **SI DICAS,** quòd tenetur, quando scit domini uoluntatem. **CONTRA.** Scientia non inducit nouum peccatum, neque tentionem; sed solum aggrauat peccatum: ergo propter scientiam nemo tenetur, sicut nec ignorans. **ITEM.** Hieremias dolebat super destructionem Hierusalem in **Threnis:** Christus flebat super Hierusalem **Luc. 19.** Beata Virgo, & Apostoli super passionē Christi. Si flebant & dolebant; & dolor est de rebus, quæ nobis nolentibus accidunt: ergo nolebant. Et constat quòd omnes hi morebantur, & sciebant deum uelle contrarium: ergo licite, & meritorie possumus uelle contrarium diuine uoluntati, etiam ubi scitur. **ITEM.** Quantuncunque prælatus meus uelit aliquid, nõ teneor illud uelle, nisi mihi præcipiat, etiam si sciam

Ca. 10.

ipsum uelle: ergo pari ratione quantumcunque uelit deus aliquid; non teneor illud uelle; quantumcunque mihi innotescat, nisi deus mihi præcipiat. **ITEM.** Quod deus consuluit, uult; & nos scimus eum uelle; tamen non tenemur uelle, quamuis multum sibi placeat, etiam plusquam præceptum: ergo non tenemur uelle omne, quod scimus deum uelle.

RESOLVTIO.

Non in quocunque; sed in omni eo, quod certis quibusdam signis innotescit nobis, absolute illū uelle.

RESP. Ad hoc dicunt aliqui, quod non tenemur conformare uoluntatem nostram uoluntati diuine in omni, quod uult deus; sed hoc est perfectionis, & supererogationis, & hoc erit in patria: sed ad hoc solum tenemur, quod ipse nos uult uelle. Dicunt autem, quod deus solum uult nos uelle quod præcipit, & nolle quod prohibet: hæc enim sunt signa, per quæ sufficienter indicat nobis suam uoluntatem, qua uult nos uelle aliquid: in aliis uolitis, siue innotescat, siue non; licet uelle contrariū sine peccato: & per hoc soluunt ad utramque partem. Vnde dicunt, quod licet nobis aliqua uelle proprie; quia non decet uelle opposita, ut patet de destructione gentis nostræ, & de calamitatibus iustorum, & consimilium: etiam, si deus pluat, uel disponat pluere, oppositum possum petere, & uelle. Sed licet ista uia sit facilior; tamen quia Augu. dicit, quod impius est, cui non placet diuina prouidentia; non tantum uide-

tur quod homo teneatur uelle dei mandata; sed etiam quod teneatur uelle dei opera. Et iterum. Quomodo non recalcitrat uoluntas nostra uoluntati diuinæ, quando deus uult aliquid, & nos uolumus contrariū omnino. n. uidet ei repugnare. Et iterum Glo. prædicta uidetur dicere, quod homo, qui non uult quod deus uult, habet cor prauum non dicit, quod deus uult ipsum uelle, uel quod deus præcipit.

PROPTEREA aliter dicendum, quod reuera non tenemur uelle omne, quod deus uult; sed solum quod uult, & innotescit, nec adhuc illud omne. Ideo notandum quod aliquid ostendit se deus uelle absolute, & quantum in se est; ut bona quæ facit: & hæc tenemur uelle simpliciter, & absoluta uoluntate, quantum in nobis est. Aliquid ostendit se uelle uoluntate absoluta: sed oppositum uelle quantum in se est: ut mala, quæ infligit: & hæc tenemur uelle uoluntate absoluta, & deliberatiua; tamen oppositum possumus uelle uoluntate pietatis, ut dicit Hugo. Vnde sicut deus non delectatur in nostris penis: sed magis dicit, Heu heu consolabor super hostibus meis. Esa. i. sic & nos. Vnde Hugo distinguit in nobis triplicem uoluntatem, scilicet rationis, pietatis, & carnis; & in Christo quadruplicem, extendens nomen uoluntatis. Vnde dicit in Lib. de uoluntatibus Christi, loquens de Christo. uoluntas deitatis per iustitiam sententiam dictabat: uoluntas rationis per obedientiam ueritatem approbabat: uoluntas pietatis per

com-

compassionem in malo suspirabat uoluntas carnis per passionem in malo proprio murmurabat. Et ideo uoluntate rationis debemus etiam uelle malum penam, quod scimus deum uelle: sed uoluntate pietatis possumus conditionaliter, siue quantum est in nobis (si deo placet) non uelle: nam & ipse deus (quantum in se est) non uult, sicut prædictum est. Aliquid enim ostendit se deus uelle quantum in se est, circa quod consistit substantialiter ordo salutis, ut sunt ea quæ præcipit fieri, & quæ præcipit non fieri, & hæc tenemur uelle. Aliquid ostendit deus se uelle quantum in se est, circa quod consistit expeditio salutis, ut sunt ea quæ consulit, & ad talia non obligat, nec uult obligare, uult enim aliquos saluare sic, aliquos uia latiori ire. Ex his ergo patet quod tenemur generaliter uelle, & conformare uoluntatem nostram, non in omni uolito: sed in omni eo quod innotescit quatuor modis prædictis: alioquin frangeretur amicitia, & de tali uolito currunt rationes, & auctoritates. Ideo. n. præcepto diuino tenemur nos conformare: quia uult nos uelle quod præcipit, & hoc scimus, & plato meo teneor conformari in hoc quod expresse scio ipsum uelle me uelle; sed in præcepto nescio nisi per mandata: sed in deo scio per alia signa: sicut prædictum est.

AD ILLUD, quod obiicitur, quod in nullo potest discordare intellectus quin sit falsus &c. Dicendum, quod non est simile de bono, & uero, nam uerū dicitur absolute,

bonum uero in relatione ad finem. Et quia duo opposita non sunt simul, ideo non possunt intellectus discordantes esse ueri: sed bonum dicitur in relatione ad finem. Et quoniam opposita uolita possunt ad eundem finem ordinari, ideo simul possunt esse bona, & affectus respectuum esse recti: ideo non necesse est in omni uolito conformari: quia oppositum possumus sancte uelle: quia ordinare in finem; sed oppositum eius, quod deus uult nos uelle, non possumus ordinare in finem: quia deus non accipit illud. **AD ILLUD**, quod obiicitur ad contrariū, quod non tenemur ad omne uolūtū. Dicendum, quod uerum est: quia nec ad uolūtū: quia uolūtū, nec quia scitū: sed quia scitū esse uolūtū a deo, ita quod nos uelimus illud. Aliter tamen potest dici: quod tenemur, quia absolute uolūtū: sed excusamur per ignorantiam, maxime ubi adhibetur debita diligentia, sicut aliquis obligatur, ne cognoscat non suam. Vnde de obligatione inducente culpā, falsum est quod dicit, quod scientia non inducit nouā obligationem. Sicut enim ignorantia facti excusat a toto, ita scientia per oppositū, cum diuina uoluntas facit aliquem esse obligatum, ut nullo modo possit in contrariū sine culpa, & sic in proposito, & sic patet illud. **AD ILLUD**, quod obiicitur de Christo & Beata Virgine, & aliis compatientibus. Dicendum (sicut dictum est) quod uoluntate absoluta uolebant, quod deus uolebat tamen uoluntate conditionata, siue uoluntate pietatis, debebant uelle

con-

L I B R I P R I M I

contrarium, & hac uoluntate merebantur: quoniam hoc non est naturæ tantum, sed etiam rationis. Præcipue autem hac uoluntate merebatur in Christi filii passione beatissima mater, & uirgo Maria: cui patienti (quântum sexus muliebris fragilitas sustinere poterat) compatiatur. Nullo tamen modo est dubitandum, quin uiriliter eius animus, & ratio constantissima, uellet etiam tradere filium suum pro salute generis humani, ut mater per omnia conformis esset patri. Et in hoc miro modo debet laudari, & amari: quod placuit ei, quod unigenitus suus pro salute generis humani offerretur. Et tantum etiam compassa est, ut (si fieri potuisset) omnia tor-

menta quæ filius pertulit, ipsa multo libentius sustinuisset. Vere ergo fuit fortis, & pia; dulcis pariter & seuera; sibi parca, nobis largissima. Hæc ergo præcipue est amanda, & ueneranda post Trinitatem summam, & eius prolem beatissimam dominum nostrum Iesum Christum: a cuius diuinitatis mysterio enarrando cæteræ linguæ deficiunt: quia consummatio sermonum ipse est.

ET ERGO, qui potest omnia facere superabundantiùs quàm petimus, aut intelligimus secundum uirtutem, quæ operatur in nobis, ipsi gloria in ecclesia, & in Christo Iesu, in omnes generationes seculi seculorum. Amen.

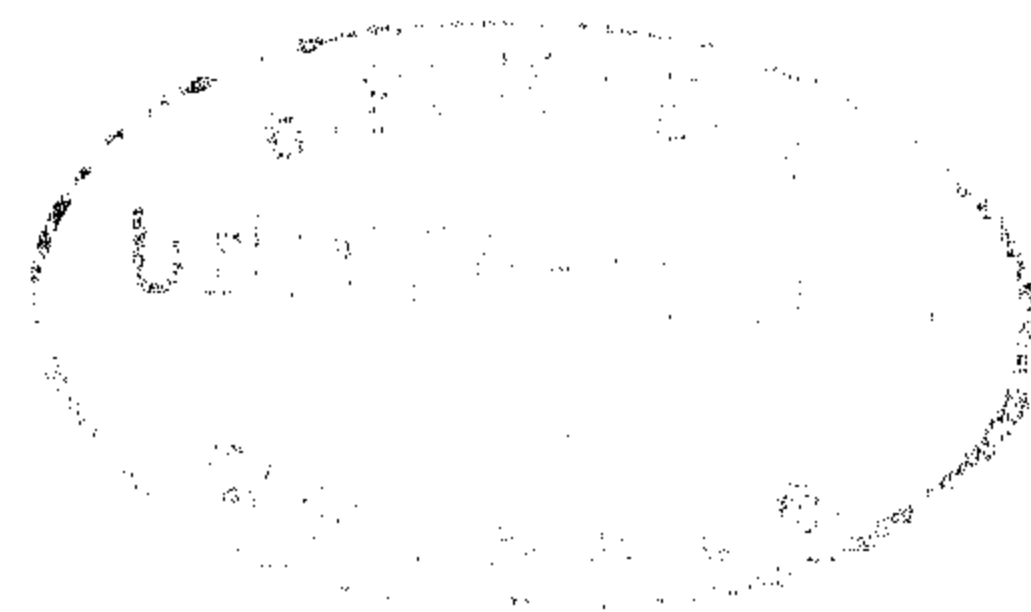
F I N I S.

Registrum.

† A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.
A a B b C c D d E e F f G g H h I i K k L l M m N n
O o P p Q q R r S s T t V v X x Y y Z z.
A a a B b b C c c D d d E e e F f f G g g H h h I i i K k k
L l l M m m N n n O o o.

Omnes sunt quaterniones.

VENETIIS Ad Signum Seminantis. 1573.

Signi offerunt fidei curia fidei curia
ad hunc modum: Anno 2.